DE MATERIIS TRIBVNALIVM S. INQVISITIONIS

SEV DE REGVLIS MVLTIPLICIBVS

Pro Formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore

PRAEMISSIS XIII. PROLEGOMENIS DE ORIGINE ET PROGRESSV DICTORVM TRIBVNALIVM,

Opus, tùm eorumdem, & quorumlibet Tribunalium Iudicibus, ac Ministris, tùm moralis Theologiæ, & Iurisperitiæ Professoribus valde vtile.

A V C T O R E

R. P. SEBASTIANO SALELLES

De Societate IESV, Hispano ex Regno Valentiæ, S. T. P. & Tribunalis Melitensis per Annos quadraginta assiduo Consultore.

Ad Illustriss. & Reuerendiss. Dominum

D. HIERONYMVM FARNESIVM

Archiepiscopum Patracensem, almę Vrbis, eiusq; Districtus Gen. Gubernatorem.

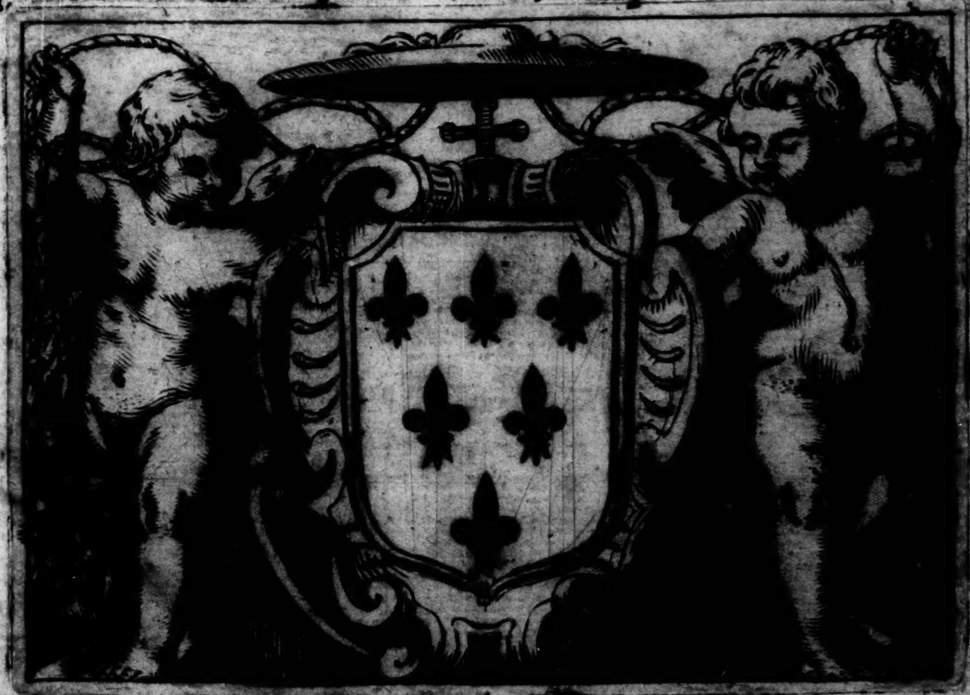

ROMAE, Ex typographia Io. Petri Collinij. M. DC. LI.

Sumptibus Ioannis Antonij Bertani, Sub signo Gryphi.

SVPERIORVM PERMISSV.

AD ILLVSTRISS., ET REVERENDISS. D.

D. HIERONYMVM FARNESIVM

ARCHIEPISCOPVM PATRACENSEM,

Almæ Vrbis, Eiusque Districtus Gen. Gubernatorem.

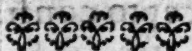

EA est Diuinæ ratio Prouidentiæ, vt quandocunque contra Christianam Rempublicam Hœresis exoriatur, falsisque on usta Dogmatibus suis vndecunque serpens virus effundat; dum in terris furore debaccathur insano, contra eam calamum acuant in gladium, atramentum vertant in sanguinem. papyrum in vmbram mortis enucleatè Scriptores pro tuenda Ecclesiæ veritate commutent: hinc fuit vt contra Valentinum olim Irænei non fuco delinita sed argumentis armata in terrarum orbe perorauerit Eloquentia, contra Arrium Rethorum arma exonerauerit Athanasius; contra Pelagium cum immortali laude tonuerit Augustinus contra Iconomachos dimicauerit Sentẽtiarum grauitate Damascenus; contra Albigenses sapientia; & vitæ sanctimonia non sine triumpho decertauerit Dominicus; plurimos nõ e numero huiusmodi magni põderis auctores. Ignatium tamen anteacti sæculi silentio non prætcribo Societatis Iesu institutorem inter Cælestes cooptatum apud hominum memoriam maxima commendatione spectabilem quia ipse ad tollendam e medio perfidiam Hæreticorum, & ad pessumdandos male de Ortodoxa fide sentientes suum ordinem excitauit, vt contra huius generis hostes ille bellum indesinenter indiceret, quique eum profiteretur contra eos indefessé pugnaret. hinc est vt sui Ducis antesegnani vestigijs insistens P. Salelles omnis disciplinarum generis refertissimus Hæreticæ prauitatis hostis acerrimus quadraginta annorum interuallo in Insula melitensi Consultoris accuratè prouinciam sanctæ Inquisitionis aggrediens & vt tẽpus quod supererat publicę inseruire t vtilitati de rebus ad hoc sãctũ Tribunal idonee spectãtibus ingens opus elaborauerit super Theologica incude confectum, atque ad illud enixè moliendum acuté Dialectica docte morum Philosophia, eruditè tam Cæsarei quam Pontificij Iuris peritia allaborarunt; cuique malis artibus officere nequit Inuidia sed famulatur ingenium, proficuumque laborem Inquisitorum approbauerit auctoritas, redditum auspice Deo meis manibus tanti viri monumentum in typorum lucem emittere non dubitaui; mihi autem opus erat, vt ei lumen splendidius impertirem vt in eius vestibulo tuum nomen præponeretur, quod ei lucem donaret, atque patrocinium, quare tuorum inspectione meritorum ipse commotus, deque tua benignitate cõfissus

fissus illud pluribus ex causis tibi consignandum existimaui presertim ob Farnesiani generis nobilitatem ad hæc vsq; tempora tot sæculorum reuolutione tr ductam, Heroum gloria florentem, Ducum splendore Se enissimam, Purpuratorum Patrum dignitate cæteris eminentem, denique Pontificis trip ici Regno venerabunde tremendam, & ob ea animi ornam nta quæ te reddunt apud exteras gentes sine assentatione conspicuum prorsus ea sunt, quas e colis in mentis arce virtutes, Iustitia Sapientum existimatione Regin, fortitudo, qua sensus coerces rationis effroenes, in aduersis tolerantia qua pectoris rob r semper ostendis æquales, Constantia, ua in su cepto consilio persistis immotus, Charitas qua cuncto amplecteris, Humanitas qua homines tibi deuincis inuitos, eosque Clementiæ lacte depasceris, vitæ Candor, ex omni p rte mores aureos plane tuos illuminans quas dotes corporis animique radiant benè nouit Vrbanus octauus qui te inter vtriusque signaturæ Referendarios adscripsit, & inter Archiepiscopos designauit teque Nuntium apud Heluetios destinauit, apud quos lumina non pauca tuæ emicuere prudentiæ & plura nituere signa pietatis teque Romam regressum Congregationis Regularium à secretis danunciauit, Demum INNOCENTIVS X. P. O. M. rerum à te preclare gestarum animaduersione detentus te inter Patres sanctę Inquisitionis adnumerauit quę potissima caussa fuit cur prę ceteris tuę amplitudinis titulo librum insignirem e quo possis quantum ipse velis haurire sapientię veniā fortasse merebitur ea quā habeo erga te obseruantiā, & quamuis certo sciam te grauioribus curis esse distractum, dum enim Vrbem moderaris tuis obsequentem imperijs ad studia tempus minime sortiri, idoneum vt tibi prospiciam trado r criptorem plures facilitate quæstiones & breuitate soluentem, tu interim illum libenter excipe tanquā obsequij famulantis indicium licet exiguū quod si non explet officium saltem vt cum Symmacho loquar contestatur affectum.

Humillimus, & obseruantissimus seruus

Ioannes Antonius Bertanal.

PROLEGOMENA XIII.

PRO INDAGANDIS ORIGINE, ET PROGRESSV TRIBVNALIVM Officij S. Inquisitionis, exprimendisq. eis tum in genere pro quibusuis locis, tùm in specie pro aliquibus particularibus, maximè pro hac Insula Melitensi, ac locis eis adiacentibus, contra hæreticos, seu recedentes à vera Fide per quæuis tempora vsque ad præsens.

Tametsi expendenda in his Prolegomenis merè speculatiua, & consequenter nullius, aut exiguæ saltem vtilitatis alicui fortè videbuntur: inseruient tamen non parum ad praxim: cum hisce lectis quilibet Ministri, & Officiales Tribunalium Sanctæ Inquisitionis perpendendo exempla maiorum, ad proprium munus legitimè, & exactè obeundum valdè possint excitari. Vnde deposito prorsus timore, nè quis mihi vitio vertat, quod in opere vndequaque practico de Materijs Tribunalium Fidei, seu de Regulis multiplicibus pro formando quouis eorum ministro, præsertim Consultore, ab his Prolegomenis decreuerim initium sumere, iam ad ea perlegenda, atq. multo magis dicto modo practicanda Ministros, & Officiales prædictos, vt par est, vehementer exhortari inducor.

PROLEGOMENVM I.

De prima origine, & progressu Tribunalium S. Inquisitionis ab initio Mundi, vsque ad tempora Christi Domini, & Apostolorum ad punitionem hæreticorum, &c.

1 MIRVM valdè tàm absolutè testificetur Apostolus. 1. Corinth. 11. *opportet hæreses esse.* His enim nihil detestabilius, nihil quod magis abominationem pariat apud Deum: quod ipsis, & mirabile Fidei Catholicæ ædificium heù multis in locis in dies corruat? & propugnaculum Ciuitatis Hierusalem, nempè Ecclesiæ Sanctæ militantis, heu quam penitus ferè destruatur? Et quidem de veris hæresibus, vt nomen ipsum sonat, seu de erroribus mentis formalibus contra Fidem, & doctrinam Christi Domini cum Tertuliano lib. de præscript. cap. 1. & 4. ac 30. & cum D. Augustino de Ciuit. Dei lib. 16 cap. 2. & lib. 18 cap. 51. interpretantur multi, quidquid alii aliter sentiant, & dicant. Præter causam autem talis testificationis, aut hæresum necessitatis, quam sic statim idem Apostolus subiungit, *Et vt*, inquit, *qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.* diuersas assignant diuersi ex Sanctis Patribus, & Sacris
2 Doctoribus, † discutientes illud graue dubium, cur Deus, peccatum hæresis, sicut quoduis aliud mortale permittat; cum meritò ipsum summopere detestetur, & salua libera voluntate creaturæ rationalis possit facilè impedire? Ac reliquis omnibus omissis, quod non sit locus opportunus eas recensendi, attingo cum eodem D. Augustino, & cum S. Ambrosio in Apol. Dauid. cap. 2. illam tantum, quæ ad rem præsentem facit, nempè Deum Opt. Max. huc vsq. sic permisisse, & in præsentiarum permittere, ac vsq. in finem Mundi forsan permissurum ad ostentationem, & exercitium in hoc sæculo, & in futuro suæ Diuinæ iustitiæ punitiuę, supposito quod creatura rationalis ab ipso velit recedere, & pro libito sui arbitrii à recto, & vero tramite eligit decli-
3 nare, † Ex hac itaq tacita suppositione optimè infert D. Paulus, *oportet hæreses esse*, & consequenter ex eadem suppositione, oportunè quiuis inferet, oportet Tribunalia S. Inquisitionis ad inquirendum, & procedendum contra hæreticos, vel recedentes à Fide Catholica, ad puniendumq. ipsos semper erecta esse, vti re vera sunt, & iugi tempore fuerunt. Ex quibus manet resoluta quæstio, an res sit? quæ est prima in quauis materia, aut scientia. Sequitur discutiendum, quando nam cæperint esse? quo tempore Tribunalia Fidei ad prædictum effectum erigi inchoarint? qualis nam dein successiuè ipsorum progressus?
4 Circa vtrumque duo egregii Scriptores ex recentioribus, Ludouicus Paramus Boroxensis, & Franciscus Torreblanca Villalpando Cordubensis locis citandis omnes Mundi ętates à prima vsq. ad initium sextæ, seu magis præcipuam eius partem temporis Verbi Incarnati, & Apostolorum percurrentes, multa copiosè admodùm congerunt, quæ cum plurimum de curiosa nouitate, & parum de fundata proprietate, ac de legitimo sensu Scripturæ sacræ, in probatione per eam contineant, scio quod viris doctissimis nequaquã probata fuerint, neq. mihi vllo modo probantur. Congruum tamen iudicaui ea omnia toto hoc Prologomeno in compendium reducere, vt beneuolus Lector aliqualem ipsorum notitiam acquirat, & vt de mea mente potius eadem non admittendi, quàm vllatenùs approbandi clarius innotescat.

5 Vnde iam primò Paramus, qui per mu tum temporis munus Inquisitoris S. Officii in vicino huic Insulę Regno Siculo summa cum laude obiuit in opere suo, cui nomen, seu titulũ indidit, *de origine, & progressu officij S. Inquisitionis lib. 1. tit. 2.* per septem capita primam originem illius diligenter inuestigat, & adeo antiquam iudicat, vt iam à tempore transgressionis, seu lapsus primorum Parentum, quo iustitia originali, & gratia sanctificante spoliati mansere, & à iudicio, quod tunc statim Deus vti iudex iustus in ipsos exercuit, & quo pœnas debitas pro delicti grauitate eisdem inflixit, primarium eius
6 ortum sumendum esse testetur. † Supponit ipse Paramus à se probatum tit. 1. ex mente D. Augustini lib. 1. aduersus Iulianum cap. 3. & aliorũ *Primo Parentes fidem abnegasse, & hæreticos vere extitisse*, quod nullo pacto probari potest, dicente Apostolo de Adamo 1. ad Timoth. 2. *quod non fuerit seductus*, ac propterea affirmat, quod Deus in eo casu contra illos munus Inquisitoris immediatè per se ipsum exercuerit, ipsosq. eisdem pœnis punierit, quibus hæretici in Tribunalibus S. Officii puniri solent, nimis sanè extorta interpretatione applicans ea, quæ Genes. 3. dicuntur. De pœna excommnuicationis illud d. cap. 3. *Maledicta terra in opere suo*. De pœnis confiscationis bonorum, & exilii, illud eodem loco. *Emisit eum Dominus de Paradiso*; Pro habitello, seu sacco benedicto, vulgo Hispanicè Sanbenito, illud, *Fecit quoq. Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos, &c.* Denique addit id quod minus fũdatum apparet in prædicto actu iudicii contra primos Parẽtes reliquisse Deum tacitè futuris Inquisitoribus formã iudicandi, & puniendi hęreticos.

8 Post Paramum prodiit in lucem Torreblanca, & in epitome delictorum, in quibus aperta, vel occulta inuocatio Dæmonis interuenit lib. 3. cap. 2. quasi triumphans ob partam præ illo victoriam, originem Officii S. Inquisitionis antiquiorem ad huc ostendit ad illud Ezech. cap. 38. *Tu Cherub. extentus, & protegens, & posui te in Monte sancto Dei, &c.* sumendam, vult à punitione criminis apostasiæ, seu infidelitatis, quod Lucifer, & Angeli sequaces contraxere. Vndè sequitur ibidem apud eundem Ezechiel. sermo Domini cum ipso Cherub. *Peccasti, & eieci te*
9 *de Monte Dei, & perdidi te ò Cherub. &c.* Hoc autem peccatum fuisse infidelitatis, & apostasię contra fidem Diuinam, vt certum tenet cũ aliis Torreblanca, cum absolutè asserat Deum Opt. Max. tunc exercuisse officiũ Inquisitoris contra hæreticam prauitatem, est tamen valdè controuersũ inter Doctores scholasticos qualitèr peccauerint Lucifer, & socii eius, nec desunt, qui negẽt eorum peccatum fuisse contra fidẽ, quod nõ est meũ nunc discutere: videat itaq. Torreb. qualis sit dictus eius triumphus, qualis victoria, an sine fundamento, & consequenter inanis?

10 Quoad progressum Officii S. Inquisitionis in prima Mundi ætate, tendente vsq. ad vniuersale diluuium inclusiuè, duplici exemplo ipsum ostẽdit Paramus, primum adducit lib. 1. tit. 2. cap. 7. num. 7. in punitione Caimi occidentis fratrem suum Abel, & negantis infinitam Dei misericordiam, dum desperans ait, *Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear*, Gen. 4. & de infinita ipsius Dei scientia dubitantis, cum interrogatus à Deo, *Vbi est frater tuus?* respondit, *Nescio, num custos fratris mei ego sum?* ostendens, quod putaret se loqui cũ ignorante mortem fratris sui. De erroribus Caimi videndus est noster Iacobus Salianus vir eruditissimus in epitome Annaliũ anno 50. Mundi, & Adami, vbi eos egregiè exprimit: vno verbo ipsos comprẽhẽdit S. Io. 1. ep. 3. sic Caim qui ex maligno erat.

11 Merito itaq. vocat Paramus Caimum hæreticum, sed ex propria mente illud impropriè addit, Deum tunc in eo puniendo exercuisse munus Inquisitoris immediatè per se ipsũ, quo non admisso, approbo primum; imò vocari potest Caimus hæresiarcha, quod caput sit perniciosissimæ sectæ, & tàm in facto, quàm in falsa, & hæretica doctrina ab ipso prolata innumeros habeat sequaces, qui ob multitudinem, & grauitatem scelerum suorum omnino de misericordia Dei desperantes maximè in articulo mortis, cum hoc peccato desperationis è vita discendunt, ęternisq. ignibus emancipentur, & saltem in eo articulo adimpletum experiuntur illud D. Pauli 1. Tim. 1. *habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidem repellentes circa fidem naufragauerunt*. De his loqui videtur S. Iudas Apost. in sua epist. canon. *Vè illis, qui in via*
12 *Caimi abierunt, &c.* † Casus ille tremendus iuuenis cuiusdam Mexicani in summã desperationẽ ducti, ob vitã turpissimè peractam à cacodemone in forma prius felis, post mulierculæ, qua diù ille abusus fuerat, comparente rapti, & in infernum simul cum corpore, & anima detrusi, pręsente vno tantum è nostris à quo Barcinone trãseunte dum Romam peteret hæc audiui, heu quam flebili voce, quàm tremebundo corpore miserrimum casum simul præsentibus multis enarrabat, &c.

13 Secundum exemplum, cuius etiam meminit Torreb. vbi supra ponit Param. d. c. 7. n. 11. pro indicando progressu S. Officii in destructione generis humani aquis diluuii, vterq. enim more suo constituit Deũ vti Inquisitorem immediatũ procedentem cõtra homines hæreticos, seu infideles, quibus S. Patriarcha Noè diuino Spiritu afflatus sæpius prædicauerat imminere diluuiũ, & certò futurum, ipsi tamen nunquam credere voluerunt, vt tenebantur, sed potius pertinaces in sua incredulitate de fabricatione Arcæ irri-
14 debant. † Istorum autem hæresis, & infidelitas videtur certa de fide ex illo epist. canon. B. Petri cap. 3. *In quo incipit, Sancto Spiritu veniens prædicauit his, qui increduli fuerant aliquando, quãdo expectabat Dei patientiam in diebus Noè, cum fabricaretur Arca, &c.* confirmatur idem atque exprimitur prędicatio eiusdem Noè ad impios, & infideles homines, epist. 2. ipsius S. Petri c. 2. *Originali Mundo, inquit, Deus non pepercit, sed octauum Noè iustitia præconem custodiuit, Diluuium Mundo impiorum innundans*, ita ibi.

15 Transeunt Paramus tit. 3. cap. 1. & Torrebl. d. cap. 2. num. 11. ad secundam Mundi ætate se extendentem ad annũ 2032. secundum hebręos, in qua abiecta à multis fide diuina, & cultu veri

Dei derelicto, aperta fuit via ad idololatriam, seu ad colendum ignem tanquam Deum per Nemrod filium Chus, nepotem Cham, & pronepotem Noë, Genes. 10. vt bene obseruat Hugo de sancto Victore in annotationibus ad Ge-
16 nesim. Idem † etiam Nemrod suasit hominibus ædificare turrim, cuius culmen pertingeret vsque ad Cælum, ea intentione teste D. Augustino lib. 16. de Ciuit. Dei cap. 4. vt se contra Deum tueri possent. Cuius sceleris, atque prædictæ idololatriç grauitatem puniuit Deus, confundendo linguas eorum, officium Inquisitoris ita promouens, iuxta improprium modum loquendi Parami, & Torreblancæ, qui hic nihil amplius ad rem præsentem addunt.

17 Quid item de eodem progressu officii sanctę Inquisitionis vsque ad annum 2929. in tertia Mundi ætate. Ad illius ostensionem iidem Paramus d. tit. 3. cap. 2. & Torreblanca citato c. 2. à num. 14. persistentes in eodem modo loquendi, & procedendi, quem non admittimus Deum Opt. Max. Inquisitorem repræsentant non iam immediatè per se ipsum, vt præcedentibus; sed mediatè per suos ministros, vt per Abraham, qui miraculosè liberatus de Vr Chaldæorum, Genes. 15. idest de igne in quo à Chaldæis deiectus fuerat, quod noluisset ipsum ignem vti Deũ adorare, Pater futuri sæculi constitutus, vt docent D. Augustinus lib. 2. de Ciuit. Dei c. 3. & Rupertus de Trinitate lib. 3. contra dictos Chaldæos idololatras, quantum potuit, restitit exterminiumq. ipsorum diuersimode curauit.

18 Quin etiam per vxorem eius Sara fuisse executum Inquisitoris munus duo illi auctores volunt, dum ipsa Ismaelem idololatram cum matre Agar domo eiecit, Genes. c. 21. *Cum videret Sara filium Agar ludentem cum Isaac, &c.* vbi particula, *ludens*, sicut, & ludere, Exodi cap. 32. *Sedit Populus manducare, & surrexerunt ludere*, idem est, quod idololatrãs, & idololatrare. Verum in proposito, Saræ exemplo præter improprietatem in modo loquendi dictam pro tali tempore, videtur ridiculum, & rationi dissonum asserere, quod munus adeò Ecclesiasticum, & spirituale S. Officii fuerit mulieri cõmissum.

19 Duo alia exempla hic addunt Paramus, & Torreblanca ad eundem effectum ostendendi d. progressum officii S. Inquisitionis, alterum in Patriarcha Iacob, quando strictè iussit, vt quicumq. de familia sua Deos alienos adoraret, vti re vera tunc aliqui adorabant, Genes. 34. quamprimum eos abiicerent sub pœna, &c. Alterum in S. Moyse cum Hebræos vitulum adorantes, Exodi 33. & schismaticos Chore, Dathan, atque Abiron, Numer 16. occidi impe-
20 rauit. † Vestigia Sancti Patriarchæ Moysis secuti sunt Abimelech, & Saul, ille dum ob idololatriam etiã fratres suos 70. interfecit Iud. 9. hi verò dum Magos, & Ariolos omnino exterminauit, 1. Reg. 28. Vnde istos etiam inter ministros Dei, qui munere Inquisitoris functi sunt, Paramus, & Torreblanca vbi supra nimis improprie enumerant.

21 Similiter in quarta Mundi ætate vsq. ad annum 4743. se extendente, diuersis ab illis assignantur, qui munus Inquisitoris obierunt, primo S. Rex Dauid, qui octauo anno Regni sui Philisteos superauit, vt in odium idololatriæ
22 Deos eorum comburi iussit. † Dein cum populus Hebræus despiciens fidem, & cultũ veri Dei ad colendos falsos Deos sæpius reuerteretur, inductus pessimo exemplo suorũ Regum, præcipue Manasses; qui præcæteris idololatriæ fuit deditus, adoratis ab eo Sole, & Luna, ędificatis vniuersę militię cęli altaribus, & multiplicatis magis, maleficis, & incãtatoribus, propter quæ grauissima scelera, & ipse in compedibus, & populus Hebręus ab Assiriis in captiuitatem Babilonicã ducti sunt. 4. Reg. 21. 2. Ps. 33. & 36.

23 In quo exemplo illud apparet valde absurdum, quod Assiriis de populo gentili, fide Diuina carentibus, munus Inquisitorum tribui à Paramo, & Torreblanca videatur.

24 Peculiari item Dei prouidentia, & benignitate in populum Hebræum, Iosias nepos dicti infęlicis Manasses in regno successit, qui vt erat pietati, & verę Religioni maximopere addictus, ita multa, & diuersa ad ipsam, & ad cultum Omnipotentis Dei spectantia quamprimum executioni mandauit, nempe sacrificantes Soli, & Lunæ occidit, Baal simulacra destruxit, lucos excidit, Fana Moloch funditùs euertit, ossa Sacerdotum, ibi sepultorum exhumauit, & combussit, tandem ad superstitionem, & falsum deorũ cultum radicitus euellendum Magos, & Idololatras, quotquot erant in regione Samarię, Manassę, Ephraim, & Simeon, vsq. ad Nephtalim pęnitus exterminauit. 4. Reg. 22. & 23. 2 Psal. 35. Propter quas actiones hunc Iosiam Paramus d. tit. 3. cap. 3. *Inquisitorem Fidei illius temporis præcæteris constituit.*

25 Sequitur videndum quid sentiant sępius citati Scriptores circa idem in quinta Mundi ętate, quæ decurrit ab anno Orbis conditi 4743. vsq. ad tempus Incarnationis Verbi. Cum eadem improprietate, & absurditate Nabuchodonosor homini ethnico, & infideli munus Inquisitoris fidei tribuũt, eo, quod obstupescens hic insigne miraculum puerorum Ananiæ, Azariæ, & Misaelis, cum in fornace ardenti intacti permanserunt, publico edicto pœnam vltimi supplici cuilibet Deũ Israel blasphemanti iniunxit.
26 Daniel. cap. 3. † Applicatio item ab illis facta videtur longe petita, asserentibus fuisse Esdrã Fidei Inquisitorẽ eo solo titulo, quod transacta captiuitate Babylonica tempore Resę filii Zorobabel primi Ducis Iudę, in templo è suggestu edictum legis Domini à mane vsq. ad meridiẽ, legeret, omnibus audientibus, & flentibus, Deumq. Israel adorantibus, lib. 2. Esdr. cap. 8.
27 & lib. 3. c. 9. † Similiter alia facta ab eisdem Paramo d. tit. 3. c. 4. & Torrebl. eod. c. 2. nu. 26. affirmantibus munere Inquisitoris Machabæos functos fuisse, qui præ aliis zelatores fidei, legis, ac Religionis extitisse videntur; nam cùm plures de populo Israelitico metu minarum Regis Anthiochi ad Gentilismum quotidie transirent, & idololatriã amplecterentur, ei acerrime etiam cũ effusione sanguinis, & vitę proprię restiterunt.

28 Particulariter loquendo Mathathias sacerdos cum suis quinque filiis audaciter ipsi Antiocho respondit, nec se, nec suos Idolis sacrificaturos,

quin, etiam Idęum sacrificantem necauit, idololatriam quoad potuit destruxit, & legem viridicans, cultum veri Dei renouauit lib. 1. Mach.
29 cap. 2. & lib. 2. c. 5. † Post mortem Mathathiæ Iudas filius eius regimini succedens, occiso Dei hoste Appollonio Cælesyriæ Duce eiusq. exercitu per ipsum deleto, impios quosq. trucidatos reliquit lib. 1. Machab. c. 3. & lib. 2. c. 8. Fugauit etiam impium Nicanorem, & exercitum eius ex 57. bellatorum conflatum lib. 1. Machab. c. 7.
30 lib. 2. c. 15. † Mortuo tandem Iuda, Ionathas frater eius vltimus fidei, & legis propugnator Azotum, & templum Dagon combussit lib. 1. Mach. c. 10. Sammaria ob idololatriā per eius nepotē Hircanum obsidione capta, & omnino deleta, teste Iosepho lib. 1. de bello Iudaico c. 2. Plura lege apud Paramū loc. cit. c. 4. vbi ob prædictas actiones vnumquemq. ex Principibus Machabæorum cum impropritate dicta, & applicatione nimis extorta Inquisitorem vocat.

31 Gradum iam faciamus ad initium sextæ Mūdi ætatis, seu ad tempora Verbi Incarnati, & Apostolorū; *vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum*, Galat. 4. *Plenitudo temporis*, quia quod ex tunc vsq. ad finē Mundi decurrit sexta & vltima eius ætas, computatur in cuius initio qualiter se res habuerit, quoad progressum officii S. Inquisitionis breuissimè perscrutemur
32 † Param. lib. 1 tit. 3. c. 4 & Torrebl. lib. 3. c. 2. à n. 29. persistētes in suo illegittimo, & improprio modo loquendi, & applicandi, Diuinum Verbū Incarnatū Fidei, ac legis Euangelicę Inquisitorem supremū, & generalissimum vocant, ac constituunt, vti procedentem contra idololatras, infideles, hæresiarchas, & hæreticos quoscumq. quorum tanta erat tunc copia etiam in populo Hebræo, vt vix paucissimi veram fidem retinerent, iuxta illud ex ore ipsius Christi Domini *Verumtamen Filius hominis, putas inueniet fidem in terra?* Luc. 18. *Scintilla Fidei elucet in Centurione, & cūctos in admirationem rapit, etiā ipsummet Christum, Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit, Amen dico vobis*
33 *non inueni tantā fidem in Israel.* Matt. 8. † Abundantia autem hęresum maxima, tempore Incarnationis Verbi vel inde non parum manifesta, quod ex multis sectis hęresiarcharum, seu hęresum, quę in populo illo electo cum ingenti eiusdē damno superioribus sęculis respectiuè emerserant, (viginti enumerat, & expendit Gabriel Prateol. in suo Elencho alphabetico, alii multo plures) quando apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri in hoc Mūdo, septem perniciores cum totali ferè eiusdem populi Hebręi ruina grassarētur, vt ex Egisippo tradit Niceph. lib. 4. c. 7. hist. Eccles. & ex hoc d. Frateolus verb. Hemeropabtistæ, videlicet sectę Essæorum, Galilęorum, Hemerobaptistarum, Masbothæorum, Samaritanorum, Saducęorum, & pharisęorum, pręcipue secta Saducęorum alterius miserat radices, eo quod valde esset secundum sensum, & vix ab illa Epicureorum discreparet, sic Prateol. verb. Saducæi, sed de his nos alibi ex professo.

34 Exemplificant Param. & Torrebl. nimis equidem extortè munus Inquisitoris in Christo Dño circa diuersas eius actiones, & quod iam ab incunabulis incipiat illud exercere testantur nimirū tenebras idololatriæ ex gentilitate, & obscuritatem errorum ex populo Hebręo fugare incipit, dum ab illa Reges Magos stella duce ab isto vero Pastores vigilantes monitu Angelico
35 ad se, & ad nouū fidei lumen allicit. Hinc item turbationem, & terrorem Hærodi vniuersæq. Hierosolymæ incutit, Matt. c. 2. Hinc anno 12. suæ ætatis Iudæos in Templo docet, & errorē eorum circa suū aduentum ex Scripturis sacris nō sine increpatione ipsis indicat Mat. c. 3. Hinc
36 † sacrilegos de Tēplo eiicit, flagellis cesos, quod cōmerciis suis domum Dei profanantes de pręsentia ipsius peculiari in ea malè sentire viderētur. Matt c. 21. Marc. 11. Luc. 19. Hinc dein pluries falsa, & peruersa eorum dogmata, ipsis cōuictis permanentibus acerrimè corripit, præcipuè illud perniciosissimū Saducęorum, quod non sit futura resurrectio mortuorum, sed omnia cum morte finiatur. Matt. c. 22. Marc. 11. & Luc. 20. Propterea tarditate discipulorum in credenda sua Resurrectione meritò reprahēdit Luc. c. 24.
37 † Deniq. quasi cōcluso processu, & lata sententia contra Hebræos Christus Dñs ob incredulitatē sui aduentus, ob infidelitatem, & hæreses eorū, ob mortem sibi illatam, has pœnas ipsis infligit, nēpe Regno, & Sacerdotio priuat, tēplo diruto tradit in perpetuā infamiā, & captiuitatē apud omnes nactiones, atq. ab istis vsq. ad finē Mūdi absq. remissione vlla nunquam illi liberabuntur
38 † Vide Ioseph. lib. 7. de bello Iud c. 24. & prędictionē Prophetarū, Isaię c. 28. & aliis Hier. c. 3. & aliis, Oseæ c. 3. & Amos c. 8. In prædictis autē Christi Dñi actionibus ne vestigiū quidē muneris S. Inquisitionis apparere quidquid Param. & Torreb. dicāt iuridicè loquendo quis nōvideat?
39 Sed multo minus apparet in actionibus S. Io. Baptistæ Præcursoris, tametsi hunc illi Inquisitorem Fidei pleno ore vocant, ac constituant, quando nimirum ipse peracta sanctissimè vita in deserto vsq. ad annum ætatis 30. indè iussu Dei: Factū est Verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium, Luc. 3 Egreditur ad prędicationē Euangelicam Baptismi pœnitentiæ, &c. ibidem, & venit in omnē regionem Iordanis, prædicans baptismū pœnitentiæ, &c. Item quando arboribus sterilibus, idest, Pharisęis infidelibus, seu hęreticis excidiū minatur; sicut Saducæos mortuorum resurrectionē negantes seuerè corripit, ac protestatur paleas à tritico separandas, atque igni tradendas Matt. c. 3. Marc. c. 1. & Luc. 3. Iu-
40 dæos, ac quosuis hæreticos ad Christi fidē reducere conatur, nec statim ad punitionē accedēdum iudicat, cū hæc sit expressa piissimi Creatoris nostri voluntas, Ezech. c 33. *Nolo mortem impij, sed vt conuertatur, & viuat*, vt traditur in c. agnouimus 26. q 6. prestatq. hoc Io. dū hortatur *Parate viā Domini, rectas facite semitas eius* Lu. 3
41 † Ac dum digitū eum ostēdit. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi.* Io. c. 1. idē etiā prestat, dū discipulos suos dubitantes de aduentu Messię ad Christum Dñm mittit, ac sic ad fidem eius reducūtur visis miraculis multiplicibus, per ipsū Christū tūc operat s. De his S. Io. Bap. actionibus à functione Inquisitoris, vt dictū valdè remotis copiosè Par. lib. 1. tt. 3. c. 3. a n. 7. vsq. ad 12.

Per

42 Per eam potestatem, de qua Christus Dominus Matth. 28. *Data est mihi omnis potestas in Cælo, & in terra &c.* Omnes Apostolos fuisse constitutos ab ipso Christo Inquisitores Fidei generales per totam Orbem, cum omnimoda facultate, & iurisdictione ad procedendum contra quoscumque idololatras, infideles, apostatas, & hæreticos, testantur Paramus lib. 2. tit. 1. cap. 1. & Torreblanca dicto cap. 2. à num. 39. ostendentes progressum Tribunalium sancti Officii pro illo initio sextę Mundi ętatis, quam congruè, & quam propriè saltem quoad modum loquendi videant ipsi; mihi certè hic
43 nunquam probabitur. Ad probandum† suum intentum adducit Torreblanca illud Luc. c. 10 *Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici*, quod peculiariter interpretatur super omnia magicia incantamenta. Et applicari posse videntur verba illa psalmi 44. *Constitues eos Principes super omnem terram*. cum maior, & præeminentior pars huius Principatus in potestate, & iurisdictione eis tradita contra idololatras, infideles, apostatas, & hæreticos consistere appareat.

44 Specificant illi de aliquibus Apostolorum, præcipuè de S. Petro, Christi Domini Vicario, quod fuit Generalissimus Fidei Inquisitor, cum multò maiori iurisdictione, & potestate, vt Caput totius Ecclesiæ, contra omnem infidelitatem, & hæreticam, vel apostaticam prauitatem. Vnde ei præmisso examine circa amorem erga Christum Dominum, Simon Ioannis diligis me plus his, cura ouium committitur, *Pasce oues meas*, Io. 21. & prius ab ipso Christo Domino eidem præcipuè dictum fuerat, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam, & tibi dabo claues Regni Cælorum, & quodcumque ligaueris super terram, erit ligatum, & in Cælis.*
45 Matth. 16. † Prędicta autem D. Petri iurisdictio quoad praxim, in duplici casu tunc statim initio legis Euangelicæ executioni mandata fuit, nempe quando Ananiam, & vxorem eius Saphiram Spiritui Sancto mētientes, quod de pretio agri defraudassent, tanquam hæreticos, vt sentit Torreblanca loco citato n. 36. morte repentina cum terrore reliquorum, qui aderant, puniuit,
46 Act. Apost. cap. 5. † Item quando sceleratissimum Simonem Magum, & hæresiarcham perniciosissimum, quod teneret, dona Spiritus Sancti, elargita pecunia, posse emendo acquiri: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donū Dei existimasti pecunia possideri*, Act. Ap. c. 8 arte magica volantem, de medio aëris, vi feruentissimę orationis reuocauit, & contriuit, vt ex Hegesippo Scriptore non parum graui multi ex recentioribus adducunt.

47 Deinde specificant illi in S. Paulo Apostolo Gentium insigni Doctore, asserentes, quod hic quamuis posterior multo inuocatione ad Apostolatum, & in receptione muneris S. Inquisitionis, in vtroque tamen exercendo cæteris Apostolis maximoperè antecelluerit; quod non alio, quàm ipsiusmet Apostoli testimonio clarè demonstratur; cui necessariò credendum tametsi in causa ptopria, cum sit de fide certum; Audacter de se ipso sic affirmat 1. Cor. cap. 15. *Abundantius illis omnibus laboraui*, humiliter tamen
48 subiungit: *Non ego, sed gratia Dei mecum* † Et quidem intelligendum de labore non solum fugandi tenebras idololatriæ à populo Gentili, & spargendi in ipso lumen fidei Euangelicæ, iuxta illud Esaiæ cap. 42. *Dedi te in lucem Gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ*; (quod præcipue de D. Paulo Expositores sacri communiter interpretantur,) sed etiam conuincendi quoscumq. de populo Hebræo in suis hæresibus maxime circa Aduentū Messiæ, atque contra infideles, aut hæreticos vtriusq. populi opprobria quæque circa fidem Diuinam Christo Domino illata, acriter vindicandi. Nec distulit aliquandiu laborem huiusmodi subire, sed statim post conuersionem suam libenter eum amplexus: Vnde de ipso in sacro Textu sic habetur *Continuo in Synagogis prædicabat IESVM, quoniam hic est Filius Dei.* Act. Apost. cap. 9.

49 Ad casus particulares descendunt Paramus, & Torreblanca, vt applicatione equidem longe petita, ostendant D. Paulum fuisse Fidei Inquisitorem, Primo quando in Insula Papho Elymā Iudæum magum, & pseudo prophetam sui prædicationi resistentem excæcauit. Act. Ap. c. 13.
50 Item vbi procedat contra Fornicarium quendam sceleratissimū (aliis participātibus in delicto ob taciturnitatem, vel ob aliqualem cooperationem) eò quòd malè sentiens de matrimonio, nouerca sua vxoris loco vteretur; vnde lata sententia, ex publico Ecclesiæ consensu Sathanæ corporaliter tradi iubet, *vt spiritus saluus sit in die Domini Nostri Iesu Christi.* 1 Co-
51 rinth. cap. 5. † Similiter vbi duos illos hæresiarchas Hymenæum, & Alexandrum tradit Sathanæ, idest, declarat excommunicatos, sacris, & conuictu fidelium eos omninò priuans, vt exponunt Diuus Chrysostomus, Oecumenius, & alii. 1. Timot. primo ob illum errorem præcipuè, qud dicerent: *non aliam resurrectionem nobis sperandam esse, postquam resurrectio in Christo completa esset*. Ita Prateolus verb. Hymenæus, & ex eo alii sumunt.

52 Tandem specificant Paramus, & Torreblanca in Sancto Ioanne Euengelista, & peculiariter hunc fuisse electum ad fungendum munere Inquisitoris Fidei volunt, & resisteret hæreticis, eosque persequeretur. Nam eius tempore, dum diutius vsque ad multam senectutem vitam protrahit, non pauci extiterunt, qui suis erroribus Ecclesiam Catholicam maximoperè oppugnarunt, præcipuè Elion, & Coerinthus, qui veneno suæ hæreticæ, & peruersissimæ doctrinæ, quamplurimos ex fidelibus inficiebant (de his vide Gualterium nostrum citandum) & sequaces ipsorum in dies multi-
53 plicabantur. † Inter alios autem illorum errores, hic fuit præcipuus, Christum videlicet ante Mariam non fuisse, neque vllo modo esse Deum: his Ioannes auctoritate sibi tradita quoad potuit, se perpetuò opposuit, & ad exterminandum ab Ecclesię penitus pro quouis tempore huiusmodi errorē, atq. ad ostendendam in

 Christo

Christo Domino Diuinitatem simul, & Humanitatem, quod ante Beatissimam Virginem Mariam fuerit Deus, ac semper futurus sit, sublimiori Aquilæ volatu super omnia sensibilia se extollens, & vsque ad ineffabilissimum Patris æterni sinum pertingens, sic diuinitùs intonuit. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum, &c.* Atque per Humanitate ostendenda deinde subiungit; *Et Verbum*
54 *caro factum est, & habitauit in nobis.* † Sicque in reliquo sui Euangelii decursu vtramque Diuinitatem scilicet, & Humanitatem alternatim in Christo euidenter demonstrat, atque adeò fœliciter, vt sicut Diuus Augustinus, & cum eo tota Ecclesia circa culpam Adami exclamat, *ò fœlix culpa, quæ talem, ac tantum meruit habere Redemptorem?* ita circa hunc errorem quoquomodo exclamare quis possit, ò fælix error, qui tàlem, ac tantum mæruit habere Euangelistam sui exterminatorem: atque hæc de Diuo Ioanne Euangelista præcipuò inter Apostolos.
55 En qualiter de Origine, & Progressu Officii S. Inquisitionis, deque regimine Tribunalium eius prædicti Paramus, & Torreblanca per omnes Mundi ætates, vsque ad initium sextæ discurrentes, & quodam modo triumphantes loquantur, & sentiant, circa quæ nulla ratione saltem quoad modum loquendi eis assentimur: sicut nec circa tradenda statim in principio Prolegomeni sequentis vllatenus assentiemur.

PROLEGOMENVM II.

De progressu Tribunalium S. Inquisitionis contra hæreticam, & apostaticam prauitatem, vsque ad annum Christi Domini circiter 1178.

1 ADHVC Ludouicus Paramus, & Franciscus Torreblanca, locis citatis, vlterius progrediuntur, & abundant in suo sensu, omnes Summos Pontifices Christi Domini Vicarios, ac Diui Petri successores, omnesque Episcopos, & reliquos Prælatos his magis præeminentes vocando fidei Inquisitores, ac tribuendo eis munus sancti Officii, & regimen Tribunalium ipsius, & circa hoc successisse loco Apostolorum affirmando, cum tamen neque apud sanctos Patres, neque apud Scriptores antiquos, vel recentiores, præter duos dictos, vllus vsus talis modi loquendi, & vocandi, aut vlla vnquã mentio reperiatur.
2 † Quinimò teste etiam ex parte ipso Torreblanca d. cap. 2. num. 42. tunc primi Inquisitores fidei sic vocari cæperunt, nominaque ista, sanctum Officium, & Tribunal sanctæ Inquisitionis fuerunt vsu recepta, quando occasione hæreticorum Albigensium, vt dicemus Prolegomeno sequenti, aliqui assignati sunt à Summo Pontifice, qui iurisdictione, & auctoritate delegata per Sedem Apostolicam contra eos procedere possent, à tali ergo modo loquendi non vsitato, nec ab aliis recepto nobis abstinendum.
3 Nihilominus vti certissimum † de fide nullus negare potest in sancta Dei Ecclesia, quæ secundum Diuum Gregorium hom. 19. in Euangelia incæpit *ab Abel iusto*, & decurret vsque ad vltimum electum, qui nasciturus est in fine Mundi, nunquam defuisse, nec vllo tempore defuturam potestatem, & iurisdictionem ad procedendum contra Idololatras, Infideles, Hæreticos, Apostatas, aut quoquomodo à vera fide, vel dubitanter recedentes; atque ad condemnandos eos, & pro grauitate criminum puniendos; semperque eam perfideles, ac legitimos Dei Opt. Max. ministros fuisse executioni mandatam.
4 † Hinc initio legis Euangelicæ, (vt pro euitanda prolixitate omnimoda, quæ spectant ad tempora Legis naturæ, & scriptæ omittamus) S. Petrus post dictos casus condemnationis Ananiæ, & vxoris Saphiræ, ac Simonis magi, statim Cathedram, seu quasi Tribunal Ecclesiasticum erexit, prius Antiochiæ, postea Romę, non solum ad docendum, & pascendum oues in omni doctrina fidei Catholicæ; sed etiam contra huius violatores ad dictam potestatem & iurisdictionem exequendam per vniuersam Ecclesiam.
5 Hinc item S. Paulus ex vi prædictæ iurisdictionis, & potestatis à Deo sibi traditæ, vt ipsemet testatur 2. Corinth. cap. 13. *Secundum potestatem*, inquit, *quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionē*, illicò post conuersionem suam cępit procedere contra infideles, Iudæos, negantes Christum Dominum esse Deum, aut Messiam in lege promissum; *Saulus autem multò magis conualescebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans, quoniam hic est Christus.* Act. Apost. c. 9. Ex verbis conualescebat, & confundebat, manifeste apparet in materia fidei actuum potestatis, & iurisdictionis. Quam idem Apostolus 1. Corinth. cap. 4. sub nomine, seu metaphora virgæ egregie exprimit, comminando eam quibusdam Corinthiis; *Veniam autem*, inquit, *ad vos citò &c. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate?* 1. Corinth. 4 ita ibi.
6 Voluntatem exequendi potestatem, & iurisdictionem suam cõtra hæreticos, aut à vera fide recedentes manifeste ostendunt duo illi Apostoli Iacobus, & Ioannes, quando dixerunt: *Domine vis dicimus, vt ignis descendat de Cælo, & consumat illos?* Luc. cap. 9. nempe hæreticos, Samaritanos, qui noluerant recipere Christum Dominum: & quidem contra hæreticos pertinaces pęna ignis, seu combustionis assignari solet, vt alibi videbimus.
7 Nullum dubium, † quod singuli reliquorum Apostolorum aliquos actus iurisdictionis contra infideles pro salute eorum spirituali exercuerint; id tamen de vnoquoque ipsorum sigillatim discutere nimis longum, ac ualde difficile esset; maxime cum multa ad eosdem Apostolos spectantia prorsus ignoremus: hãc autem ignorantiam meritò à nobis condolendam Diuus Ioannes Chrysostomus testatur: nihil ergo dictis addendum in particulari.

Sed

8 Sed quid de omnibus simul congregatis? septem Synodos, seu Concilia sancti Apostoli celebrarunt; quibus præfuit semper Diuus Petrus vt totius Ecclesiæ Caput, vti communiter, & magis recepta fert sententia, quam sequitur Gualterius de nostra Societate Iesu, sæculo primo suæ Chronologiæ. In omnibus illis semper intenti rebus Fidei declarandis, ac stabiliendis contra hæreticos, aut hæresiarchas, iisque iuxtà delictorum grauitatem, condemnandis; Maximè id obseruatum in celebri illa Synodo Hierosolymis habita pro condemnatione supradictorum Ebionis, & Cerinthi errantium circa necessitatem circumcisionis: ac pro reprobatione rituum Iudaicorum. In alia item celebriori, de qua Baronius ad annum Christi Dñi 44. n. 14. & 15. vbi, *Omnes Apostoli antequam per Orbis partes diuiderentur, Symbolum Fidei eo duodecim Articulis, quod primo loco Ecclesia Catholica tenet, contra quoscumque errores, & hæreticos, ediderunt*; quo hostes Ecclesiæ ipsam impugnantes debellare diuinitùs possumus.

9 Quoad Pontifices † verò summos, certissimũ etiam de fide est, vbicumque in Euangelio Diuo Petro promittitur, aut conceditur immediatè suprema potestas, & iurisdictio contra quosuis infideles, & hæreticos vt Matth. 16. *Tibi dabo claues Regni Cælorum, & quodcumq. ligaueris super terram, erit ligatum & in Cælis*. Atque Io. 21 *Pasce oues meas*; ibidem mediatè promitti, & concedi Lino, Cleto, Clementi, ac reliquis successoribus Diui Petri, ducentis triginta nouem, attenta magis recepta Chronologia vsque ad Sanctiss. D. N. Vrbanum Papam VIII. nunc gubernacula Ecclesiæ fæliciter

10 tenentem. † Praxis autem dictæ potestatis, seu iurisdictionis respectu vniuscuiusque ipsorum in prosequendis, & condemnandis hæreticis, ac infidelibus, clarè innotescit ex casibus particularibus penè innumeris, qui temporum decursu, per spatium longissimum mille sexcentorum quadraginta quatuor annorum occurrerunt. Hos extra non esset nunc sigillatim discutere, ac nimis prolixam ex eis historiam attexere, vnde molestam prolexitatem euitans ad historiographos Pontificios lectorem remitto.

11 Clarè etiam eadem praxis innotescit ex locis Canonicis, & Constitutionibus, seu Bullis Pontificum vniuersalibus, & particularibus, tametsi occasione prędictorum casuum peculiarium quandoque editis, ad hanc materiam persecutionis hæreticorum spectantibus, ferè infinitis. Extat tàm in Decretalibus, quam in Sexto titulus particularis de hæreticis: extant alii tituli in iure huc etiam respiciente, ex similibus legibus, & Bullis Apostolicis plenè constituti. Extant denique extra corpus iuris quamplures Constitutiones Pontificiæ, aliquid circa hoc negotium de extirpanda hæretica, vel apostatica prauitate disponentes: non paucas ex eis adducit eruditissimus Peña in fine Directorii, non paucas alibi alii. Vix enim vllus credo ex Summis Pontificibus, si fiat diligens computatio per singula sæcula, reperietur, qui non ediderit aliquam, vel aliquas, materiam illam persecutionis hæreticorum attingẽtes; idque pręcipuè de posterioribus Summis Pontificibus affirmandum; in primis de fel. rec. Vrbano Papa Octauo, qui peculiari Constitutione incip. *Inscrutabilia iudiciorum Dei*, illam Sixti V. cotra Sortilegos, & Astrologos iudiciarios confirmauit, & auxit; atque alia incip. *Sanctissimus Dominus Noster, Superioribus Religionum*, sub variis pœnis iniunxit, vt singulis annis prima die post Octauam Assumptionis B. Mariæ in Triclinio, dum comeditur, vel alibi, variæ Bullæ Pontificiæ legantur, quarum maior pars ad negocium contra hæreticos pertinet. Vndè zelus Sanctitatis suæ in ipsis extirpandis manifestè prospicitur.

12 De Episcopis sequitur † dicendum; quod hi iure Diuino sint Iudices Ordinarii contra hæreticos, aut infideles, potuerintque semper contra ipsos procedere, ac possit, præter id, quo clarè ostenditur, & nullus fide Diuina prędictus negare audebit esse videlicet successores in omnibus Apostolorum, & concessam illis à Christo Domino potestatem, & iurisdictionem maximè in causis fidei, plenissimè dictos Episcopos participare, habemus textum expressum talis potestatis, & iurisdictionis, Act. Apost. c. 20 *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo Vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo*. Verbum attendite, peculiarem emphasim continet, quo maximam curam, & vigilantiam ad defendendas oues quascumque (hoc exprimitur particula illa, *vniuerso gregi*) & omnino liberandas præcipuè à lupis rapacibus, idest ab hæreticis atque ad hos persequendos in omnibus, & singulis Episcopis exigit Apostolus: Vnde ibidem statim subiungit, *Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos non parcentes gregi, &c.*

13 Quod autem Episcopi sibi creditas custodire & luis, seu hæreticis expulsis, aut potius captis, & pro delictorum qualitate punitis, vt veri iudices in causis fidei, quascumque hæreses extirpare teneantur; constat ex diuersis iuribus canonicis cap. excommunicamus, §. addicimus, de hæreticis, cap ad abolendam eodem tit. in 6. cap. fælices, & cap eam te, de rescriptis. Quòd item iidem Episcopi munus suum procedendi contra hæreticos, & iurisdictionem, ac potestatem, quam ad id à Deo acceperunt. *Non est enim potestas nisi à Deo*, Rom. 13. executioni mandarint, id quod magis ad rem facit pro indagando, & exprimendo progressu Tribunalium Fidei, de quo nunc agimus, clarè etiam innotescit, supposita diuisione, quod dupliciter eam exequi, & contra hæreticos procedere valeant. Primò singuli per se sigillatim in sua quisque prouincia, seu loco propriæ iurisdictionis circa casus particulares in materia fidei occurrentes: quos nimis prolixum esset hoc loco recensere, oporteretque ad hunc finem multiplices historias euoluere. Quare ab hoc omnino abstinendum, & solum piè credendum, nunquam fuisse, neque nunc esse Episcopum aliquẽ, adeò suæ salutis, & conscientiæ immemorem qui oues sibi creditas lupis rapacibus deuorandas reliquerit, & potestatem, vel iurisdictionem con-

contra hæreticos, aut malè de Fide diuina sentientes, à Deo sibi traditam, ipsos persequendo in praxi non propalarit.

14 Possunt secũdo Episcopi muneri suo, & obligationi procedendi iuridicè, contra hæreticam, vel apostaticam prauitatem, eamque extirpandi completè satisfacere omnes totius Ecclesiæ, vel plures simul congregati in aliquo Concilio Generali, aut Nationali, vel Prouinciali auctoritate Summi Pontificis coacto, ad definiendum aliquid de Fide, & ad tenentes, vel docentes contrarium hæresiarchas, aut saltem hæreticos, vti tales ostendentes, atque damnandos. Et circa hoc, in residuo Prolegomeni, operæ pretium duxi nonnulla ex pene innumeris, quæ adduci possent, & fortè à nobis Deo dante in 3. lib. nostri Operis adducentur, magis præcipua nunc proponere, sicque in indagando, & exprimendo progressu, & fructu Tribunalium Fidei abundantius vsque ad annũ circiter 1178. Verbi Incarnati aliquantisper immorari.

15 Circa annum Christi Domini 255 sub Cornelio Papa, & Decio Imperatore, seu vt alii volunt Gallo, & Volusiano patre, & filio simul illius successoribus in Imperio, prodiit Nouatus quidam presbyter Ecclesiæ Romanæ, qui in errore suo multos habet sequaces, dicti Nouatiani, vel Chatari, idest mundi, ob munditiam, quam superbissimè affectabant. Hi porro in peccatum post baptismum lapsis, & ad Ecclesiam lacrymis, gemitu, & dolore pulsantibus (verba sunt Diui Cypriani) *Diuinæ pietatis, & lenitatis paternæ solatia. & subsidia claudebant, &c.* Ab his itaq. Nouatianis nullus pœnitentiæ, & reconciliationis locus concedebatur. Tunc contra Nouatum, & Nouatianos coactum fuit Romæ Concilium 60 Episcoporum cum totidem Presbyteris, & simul Diaconis multis, à quibus tanquam iudicibus in materiis Fidei damnati fuerunt illi, atque alieni ab Ecclesia declarati: Decretum item lapsos in peccatum fomentis pœnitentiæ medicandos Vnde plura apud Eusebium lib. 6. histor. Eccl. cap. 38. & apud Nicephorum lib. 6. cap. 3. Habemus item libros D. Ambrosii de pœnitentia contra Nouatum.

16 En quartæ Centuriæ initio, anno circiter 315. celebratum illud Oecumenicum Conciliũ Nicænum 1. sic dictum à Nicæa Bythiniæ Vrbe, vbi habitũ primum etiam ex quatuor principalioribus, quibus S. Gregorius Magnus, tanquam quatuor Euangeliis honorem haberi voluit. In hoc Concilio sub Syluestro Papa, & Constantino Magno Imperatore cõgregati sunt 318. Episcopi Catholici, qui vti veri Iudices in causis Fidei hanc quoad omnes partes, & articulos in Symbolo Apostolorum contentos, integram sanctam Catholicam, & immaculatam declararunt Deinde processerunt ad damnandos quoscumque hæreticos contra eam sentiẽtes, præcipue duos illos famosissimos, & perniciosissimos hæresiarchas, Arrium, & Sabellium, qui vt de aliis eorum erroribus nunc taceam, circa Mysterium Sanctissimæ Trinitatis opposita via errarunt. Arrius enim, & qui eum sequuntur Arriani dicti; naturam, seu substantiã personarum separabunt: E contra vero Sabellius, & Sabelliani non plures personas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti admittebant, sed vnam tantum quasi ex tribus factam. Contra vtrumque composuit suum Symbolum S. Athanasius, distinguens cum vero sensu Ecclesiæ Catholicæ tres Personas cum vna solum natura, seu substantia, & consequenter vnus tantum Deus. Ita Prateolus verb. Sabellius ex Nicephoro lib. 4. cap. 32. & ex aliis.

17 S. Damaso Papa Hispano Ecclesiam gubernante, & Imperatoribus Gratiano, ac Theodosio circa annum Domini 397. celebratum fuit Concilium Constantinopolitanum, vnum ex quatuor principalibus; in eo conuenerunt 150. Episcopi, veri iudices in causis Fidei contra Macedonium Episcopũ Constantinopolitanum, qui Spiritum Sanctum non Deum, sed meram creaturam esse affirmat. Editum fuit ab eis Symbolum Fidei in nullo dissimile ab eo, quod nunc in Missis dicitur; excepto quod tantum addiderunt Spiritum Sanctum ex Patre procedentem, suppressa persona Filii, vt attenta circumstantia temporis, & obligatione Officii Inquisitionis, hęresi Macedonianæ se opponerent. Ita Prateolus verb. Macedo. cum Ruffino lib. 1. hist. Ecclesiasticæ cap. 15. & D. Augustino lib. de Hæresibus cap. 52.

18 Progrediũtur vlterius in Fidei fauorem 200. Episcopi congregati in Concilio Ephesino vno ex quatuor præcipuis circa annum 428. sub Cælestino I. Papa, & Teodosio Secundo Imperatore, contra Nestorium Episcopum Constantinopolitanum ad damnandas omnes eius hæreses (has breuiter, & delucide expendit Iacobus Gualterius Societatis Iesu de Nestorianis agens sæculo v. cap. 16.) in primis illam perniciosissimam auferentem impiè à Sanctissima Virgine Maria dignitatem Matris Dei. Duas enim personas, Diuinam, & Humanam constituit ille in Christo Domino: & hunc vti natum de Maria tantummodo hominem esse affirmat, cui postea ob meritum vitæ sanctæ fuerit coniuncta Diuinitas, non per vnionem hypostaticam personaliter, sed solùm inhabitanter. Hinc ipse non vult Christum Iesum *Teon*, idest Deum. Sed tantũ *Teophoron*, idest Deiferum, & Mariam eius Matrem non *Teotokon*, idest Deiparam, seu Dei Matrem, sed solum *Xrisotocon*, idest Cristiparam, sed Christi matrem: quid turpius, & perniciosus dici potest?

19 Multo plures in Fidei causis legitimi Iudices exurgunt, nempe 630. Episcopi Catholici, & se coniungunt in Concilio Oecumenico Calcedonensi, quarto ex quatuor magis præcipuis, gubernante Ecclesiam S. Leone I. Papa, & imperante Martiano circa annum 454. contra Eutychetem Abbatem Constantinopolitanum hæresiarcham famosissimum; qui ommissis nunc aliis ipsius erroribus, de quibus idem Gualterius, falsissimè tenet Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solum in eo Diuinam permanere, itaut duæ Diuina, & Humana in vnam Diuinam solam coalescant. Catholica tamen Ecclesia vniuersaliter vti certum de fide docet, ac defendit duas in Christo Dño semper fuisse naturas distinctas

inter

inter se Diuinam, & Humanam, atque secundum illam esse verum Deum immortalem, infinitum, æternum, &c. Secundum vero hanc esse verum hominem finitum, natum in tempore, passibilem, &c. Quæ distinctio naturarum claré constat ex modo loquendi ipsius Christi Domini in Euangeliis: *Anima mea*, inquit, *turbata est. Pater ex hac hora serua me*. Ioan. 12. & prius dixerat. Ioan. 10, *Nemo tollit animam meam a me, sed potestatem habeo ponendi eam, & rursus assumendi eam, &c.* Vnde esse animo turbato, patet quod sit naturæ creatæ, potestatem autem habere, sit solus naturæ Diuinæ. lege Prateolum, de hoc copiosius agentem verbo Euthychetes.

20 Satisfactum Orienti, quatuor Conciliis magis præcipuis; iam ad partes occiduas reuertamur, & in Vrbe Romæ in conspectu Summi Pontificis Sancti Martini Primi Ecclesiam gubernantis, vel vna cum ipso à multis Episcopis simul, qualiter negotium sanctæ Inquisitionis promoueatur, inspiciamus. Centum & quinquaginta ibi congregati sunt ad celebrandum Concilium Lateranense I. circa annum 650. Imperatore Constante Constantini tertii filio, contra Sergium, Pyrrham, & Paulum Patriarchas Constantinopolitanos, Monothalitas, seu Monophisitas, idest, vnā tantum naturam, & consequenter vnam solummodo voluntatem in Christo Domino admittentes, vt exponit Praeteolus his verbis: *Hi, & alij similes sequaces eorum ob hanc perniciosissimam hæresim: & quod in detrimentum Fidei Catholicæ varias nouitates inducerent, fulmine anathematis, seu excommunicationis, & alijs pœnis persecuti sunt; tametsi ab Imperatore protegerentur, cuius etiam noua forma credendi adinuenta, & populo proposita ab eodem Concilio fuit damnata*; vt cum Baronio ad annum 649. num. 2. & sequentibus notat Gualterus sæculo 7.

21 Vix vllus dicendi finis, si singula quæq. Concilia, tàm Prouincialia, & Nationalia, quàm Oecumenica percurrere volumus: Vnde omnia simul vnico verbo compræhendens, dictis huc vsque adiungo, tàm multa celebrata in Italia, vti: Romana, Mediolanensia, Florentinū, &c. tàm multa in Germania, vti Constantiense, Basiliense, &c. tam multa in Gallia, vti Parisiensia, Lugdunensia, Arelatensia, Viennensia, &c. tàm multa in Hispania, vti Toletana, Bracarensia, Taraconensia, Valentina, Hispalensia, &c. tàm multa in Africa, vti Carthaginensia, & alia penè innumera huc præcipuè respicere, & indicatis, & extirpatis quibuscumque hæresibus, & erroribus per exercitium officii sanctæ Inquisitionis, damnatisque eorum defensoribus hæresiarchis, aut hæreticis Fides Christiana intacta maneat, atque in dies magis, ac magis toto Orbe propagetur.

PROLEGOMENVM III.

De prima origine, & aliquo progressu Officij S. Inquisitionis per Tribunalia, ex sola delegata iurisdictione à Tribunalibus Episcoporum iurisdictionis ordinariæ separata contra hæreticos, &c.

1 PRAENOTANDVM hic statim, quod consueuerint Episcopi non solum iurisdictione Ordinaria contra hæreticos, aut de hæresi suspectos, vt dictam iam ferè toto Prolegomeno præcedenti; sed etiam iurisdictione delegata ipsis à Summo Pontifice sæpius procedere. Id quod in aliis etiam negotiis grauioribus non raro euenit, cum ad ista maiori cum auctoritate peragenda locorum Ordinariis noua iurisdictio præter proprium à iure concessam per peculiaria Breuia Apostolica frequenter concedunt. Hinc passim à Concilio Tridentino quidquid alicuius momenti circa cultum Diuinum, circa morum in quouis statu populi Christiani reformationem, & circa alia similia proponitur, id Episcopis tanquam Sedis Apostolicæ delegatis committitur. Verum attente legenda talia Breuia Pontificia, ait Farinacius in fragmentis, perpendendæ diligenter clausulæ particulares, vt quis ex verbis, & modo loquendi præcipuè possit, an in eis contineatur exercitatio iurisdictionis ordinarię per exhortationem, aut per aliqualem forte correctionem, ob negligentiam in ea exercenda; an vero commissio nouæ iurisdictionis, & potestatis per delegationem particularem? dispar est enim ratio de vno, atque de alio agatur. Exemplum excitatæ tantum iurisdictionis, inuenies in Constitutione Innocentii tertii, incipiente, *Inter cætera*, ad Archiepiscopum Anxitanum, & ad alios Episcopos, vbi excitati eos ad exercendam iurisdictionem ordinariam contra hæreticos, & non constituit ipsos Inquisitores Apostolicos per delegationem. Exempla verò delegatæ iurisdictionis, duo habes domestica, alterum in Breui quodam Gregorii XIII. fel. mem. quo inquisitor Generalis Apostolicus cōtra hæreticam prauitatem in his Insulis Melitensibus, constituitur Reuerendiss. D. Rojas Episcopus Meliuetanus, & alterū in literis Sacr. Congregationis Vrbis, quibus prędecessor eius Reuerendiss. D. Episcopus Cribelles similiter Inquisitor delegatus Sedis Apostolicæ in hac Diœcesi creatur, sed de his exemplis domesticis plura commodius infra. Similia alia exempla facile inuenies, si constitutiones, & Breuia Apostolica euolueris; quibus vel ecitantur Episcopi ad procedendū cōtra hęreticos sola iurisdictione ordinaria, quam à iure habent, vel assignantur Inquisitores Apostolici contra eosdem hæreticos iurisdictione delegata. Qualiter autem euenerit in casu illo Albigensium hęreticorum, non mihi constat, nec vllum inuenio auctorem, facta diligenti inquisitione, qui id attingat.

Verùm

Verum quidquid sit de simili institutione Episcopi Tholosani, & aliorũ in Delegatos Inquisitores, vel secus; cum ex casu Albigensium hereticorum prima origo, & occasio erigendi separatim noua Tribunalia officii S. Inquisitionis per iurisdictionem delegatam prouenerit, conuenientius duxi rem paulo altius repetere, & historiam, vti se habet ex probatis auctoribus indicare, licet isti in aliquo discrepent.

2 Circa annum Domini 1176. Clemente Tertio Ecclesiam gubernante, & imperium Federico I. dicto Barbarossa in Comitatu Tholosano hæreses Manichæorum in tertio sæculo ad annum fere 273. ortæ, & apud Arabas, in magna etiam parte Aphricæ per spatium 200. annorũ, cum ingenti illarum Ecclesiarum detrimento admodum dispersæ, & radicatę, dein auxilio cęlitus emisso iam euulsę, ac pænitùs extinctæ, pręcipue doctrina, & labore D. Augustini, teste Prateolo verb. *Manichæi*. Post multa sęcula inuidia diaboli ab inferis denuò excitatæ, cũ nonnullis alterius generis, adeo excrescunt, & propagantur; vt breui tempore octo videlicet vel nouem annorum in Campo Ecclesię Catholicę mille propemodum Ciuitatum, ac Pagorũ innumerabilium, suffocato veræ Fidei tritico, vix aliud, quam lolium, vel Zizzaniam errorũ appareat. Pręcipui tres istorum errores (vt pro reliquis plusquam 32. ad Gualterium sęculo 12. cap. 17 te remittam) huiusmodi sunt. Duo principia admittunt, vnum Bonum, scilicet Deum; alterum malum, scilicet diabolum. item Deum creare animas; diabolum autem creare omnia corpora: dein nullam animam nouam à Deo infundi: sed animas ex vno corpore in aliud transmigrare, secundum cuiusq. meritũ ita vt anima eius, qui male vixerit, per serpentis, aut alterius bruti animalis corpus transeat; eius vero anima, qui bene vixerit, per corpus Principis, aut viri illustris. Qui error de transmigratione animarum iam tempore Pithagoræ viginti, nuncq. viget in variis locis gentilitatis maxime in Giaponia, vt ex historia vitæ Sancti Francisci Xauerii constat.

3 Interim demortuo Clemente Tertio, & similiter Cęlestino Tertio eius successore; meritò, ac fęliciter circa annum 1186. ascendit ad Sedem D. Petri Innocentius Tertius Anagninus, maximus zelator fidei Christianæ, propagationis, ac reformationis Ecclesiæ Catholicę, recuperationisq. Terræ sanctæ: atque hinc statim ad huiusmodi efficienda, indicit, & congregat vniuersale Concilium Lateranense 412. Episcoporum &c. Sed in primis vertit oculos cum ingenti dolore cordis ad ruinam, & stragem animarum ab hęreticis Albigensibus illatam; inde totius Ecclesię similem interitũ valde timens, de opportuno, & efficaci remedio adhibendo diu, noctuq. recogitat, & tandem non sine cõsilio, & cooperatione eorum ad quos spectabat vti omnino necessarium concludit, non solum armis spiritualibus, seu Ecclesiasticis, sed etiam materialibus, & mundanis diuersimode illis obsistendum.

4 Et quidem primo quoad arma secularia licet posterius adhibita, vt vnico verbo breuissime attingam. quod multis copiose admodum varii narrant Historici, maxime D. Antoninus 3. par. hist. spec. tit. 9. cap. 1. Cęsareus Cisterci. 5. dist. Dialogo, & Vincentius Bellouacen. lib. 3. spec. hist. sub va de strenuò Duce Catholicissimo, ac piissimo Simone Comite de Mõteforti ab octo dumtaxat, vel nouem millibus millitum ex tota Francia. prędicatione insignis Viri Iacobi de Vitriaco collectis, ita strenue pugnatum est vt septuaginta millia, vel secũdum Gualterum, centum millia Albigensium hęreticorum militum, & Maurorum, cum Petro Tarraconensium Rege in auxilium vocato ceciderint. Prælio autem paulo post denuò inito contra Mamelinũ potentissimum Afrorum Regem de Marioch ad suppetias sibi ferendas ab eisdem Albigensibus inuitatum, cum incredibili, & inaudita copiarum multitudine ex Africa per Hispaniam iam in Galliam appulsum, & totius Europę breui ruinam, atque inuasionem, etiam vsque ad Limina D. Petri, peculiariter Innocentio Papę minitantem, non sine speciali Dei auxilio, & huius exercitus fere omnino à Catholicis profligatus est, & ipse in Sicilia, quo transierat, ex dolore deperditę victorię turpissima morte extinctus. Tam insignes; & gloriosissimi victoriarum triumphi, vt notat Gualt. vbi supra, peculiariter tribuuntur huic actui Religionis, quod Duces, & Milites Simonis Comitis ante pugnã duplici sacramento confessionis, & Eucharistiæ se præmunirent: quod in exemplum iis, qui militiam profitentur maxime Religiosis Hierosolymitanis obiter sit dictum.

5 Iam de armis spiritualibus, seu Ecclesiasticis id quod proxime accedit ad nostrum Institutum, varii illarum Religionum, vbi iam hæreses forte grassabantur, Episcopi omni virtutum genere, zelo Religionis Catholicæ, & Doctrina nõ vulgari præstantes, vti perfectio status vniuscuiusq. ipsorum postulat: octo in primis à Prateolo verb. Albi. expresse nominantur. nempe Tholosanus, Nomensis, Balocensis, Lodonensis, Agathensis, Bitricensis, Conuenarum, & Narbonensis, hi, & alii qua prædicationibus, & hortationibus publicis, qua correptionibus, & monitis priuatis, qua carcerationibus, qua formatis processibus, & conclusis, qua sententiis latis, ac pœnis inflictis Albigensium erroribus obsistere non desistunt. Imo Gualterius cum Paulo Aemilio de cura, & vigilantia Episcoporum Lugdunensis, & Albigensis magis in specie loquens, sic expeditionem causarum Fidei exprimit Hi nempe Albigenses, in Prouincia, inquit, Tholosana detenti; hæreseosq. conuicti, ac damnati fuerunt à Gerardo Albiensi Episcopo, assistentibus multis Prelatis, aliisq. viris grauissimis diffinitiuam in illos pronuntiante sententiam Gilberto Lugdunensi Episcopo, videlicet Oliuarium, eiusque socios &c. Qua tamen sententia ignis minime extinctus est, quin imo grassatus: hactenus Gualterus.

6 Huius autem grassationis per nũtios, vel litteras conscius factus Innocentius Tertius, ob ruinam ouium sibi cõmissarum, vti Pastor vniuersalis ingemiscens, & curam. ac uires Episcoporũ, quod aliis etiam negotiis magni mométi

pro

pro regimine suorum Diœcesum meritò sint intenti (de hoc noster Famianus Strada vbi infra, Carpens etiam aliquantulum in curiam, aut inscitiam aliquorum Episcoporum) ad extinctionem talis ignis, & repressionem totalem hæreticorum non sufficientes aduertens, re maturius considerata, ac Deo Opt. Max. condemnata, non sine peculiari diuini numinis afflatu, demittendis, vel assignandis auxiliariis tandem deliberat: qui tàm ad seminationem Catholicæ Fidei per prædicationem, tàm ad formationem processuum contra hæreticos per Iuquisitionẽ ex delegata potestate, & iurisdictione, vel coniunctim cum Episcopis, seu Ordinariis, vel separatim per se ¿solos procedunt. Verum qui nam isti auxiliarii de in quando nam missi? vel assignati? num concordes circa hoc inter se auctores de hac missione, vel assignatione tractantes? haud equidem.

7 Franciscus Torreblanca vbi supra lib. 3. cap. 2. a num. 42. & ante eum Ludouicus Paramus ab ipso citatus lib. 2. de origine S. Inquisitionis tit. 1. cap. 1. (tametsi idem cap. 2. videatur contrarium asserere) S. Dominico de Guzman Hispano, virtutum omnium splendore, literis, & nobilitate clarissimo, Religionis nobilissimæ Prædicatorum Fundatori hanc gloriam omnino auferunt, quę maxima sane est, & quæ à multis aliis communiter ei tribuitur, primi videlicet Fidei Inquisitoris Generalis ante quemcũq. alium, separatim per se ex delegatione Apostolica, absolute affirmantes contra errores Albigensium primos Inquisitores Fidei à Sede Apostolica, seu ab Innocentio III. delegatos fuisse aliquos Religiosos ex nobilissima D. Bernardi familia, qui huius sacri Tribunalis per solam delegationẽ Pontificiam primordia, & fundamenta iacerent, & eis alios ex eadem familia similiter creatos per emergentibus negociis fidei, fuisse substitutos. Post aliquod vero tempus prædictum S. Dominicum ab Alexandro Tertio Inquisitorem Generalem S. Officii fuisse electum & missum contra hæreticos Albigenses: Hactenus illi auctores, circa quorum affirmationem valde dubito, cum Alexander Tertius facta multiplicis Chronologiæ, & seriei Summorum Pontificum computatione, non successerit Innocentio Tertio, sed per multos annos eum prę. cesserit; ita vt inter hunc, & illum quinque Pontifices enumerentur, nempe Lucius III. Vrbanus III. Gregorius VIII. Clemens III. & Cælestinus III. Quod si quis mihi tacite suggerat forte æquiuocationem esse in numero, quod Typographus pro IV. expresserit III. nequaquam hinc effugiet nodum difficultatis; cum Alexander IV. tot post annos, nempe plus quinquaginta sex Innocentio successerit; vt etiã inter vtrumq. quatuor Summi Pontifices apponantur, videlicet Honorius III. Gregorius IX. Cælestinus IV. & Innocentius IV. Quid quod tempore Alexandri IV. hæreses Albigensium iam fere extinctæ apparent, sicut è contra gubernante Ecclesiam Alexandro III. adhuc non emerserant: vnde lectis à me diligẽter vtriusq. Alexandri Vitis apud Platinam correctum, & elucidatum per eius egregium elucidatorem Honuphrium Panuinium Veronensem de hæresibus Albigensium, aut de electione alicuius in Inquisitorem delegatum contra eos, nec verbum quidẽ, bene tamen in vita Innocentii III. apud ipsum Platinam. Quamquam postea apud Baronium tom. 12. Annal. Eccl. ann. Christ. 1176 & 1178. Alexan. vero III. & 19. diuersa de his hæreticis Albigensibus legi.

8 Concludendum itaque videtur cum eodem Platina cum Prateolo, Ioanne Azorio tom. 1. lib. 8. cap. 18. quæst. 1. Gualterio vbi supra, Famiano Strada de Bello Belgico dec. 1. lib. 2. ver. Vna omnium maxime, his tribus de nostra Societate Iesu, & cum aliis multis, primum Inquisitorem Generalem contra hæreticam prauitatem ab Innocentio III. electum, & missum cum potestate, & iurisdictione delegata Sedis Apostolicæ fuisse prædictum S. Dominicum, neque obstare apparet, quod aliquos etiam Abbates (credo ex Religione D. Bernardi ad eundem effectum ab ipso Innocentio fuisse etiam assignatos vnanimiter affirment iidem Prateolus, & Gualterius, licet dissentiant in numero, ille tres tantum, hic verò duodecim enumerantes; cum ex modo loquendi Gualteri, hos illi quasi in socios adiunctos deducatur. Qui, idest, Innocentius, inquit, illuc S. Dominicum vna cũ duodecim Abbatibus misit. Ita ille, & quamuis simul, & eodem tempore à Summo Pontifice assignati omnes, & missi fuerunt; quomodo comparationis locus esse poterit istorum Abbatuum, cum Viro adeo insigni S. Dominico? qui iam tunc vti Sol totius Orbis elucesceret, & vt columna præcipua, ¡seu vt fulcimentum vniuersalis Ecclesiæ Catholicę haberetur? Equidem discrimen maximum circa præsens negotium inter hunc, & illos, vel indè clarè innotescit, quod extinctis hæresibus Albigensium in Gallia, extinctum etiam manserit, vt credo munus Inquisitorum quoad Abbates; nequaquam verò quoad S. Dominicum: Imo ab ipso Innocentio III. & ab Honorio III. successore immediato Innocentii confirmatum, & ampliatum, atque diuersis in locis ab eo exequutum. Nam vniuersæ Hispaniarum Ecclesiæ S. Dominicum primum Inquisitorem Generalem ex delegatione Apostolica agnoscunt, atque in variis earum Ciuitatibus, & locis occasione Iudæorum, aut Infidelium Maurorum ibi inhabitantiũ, ex quibus aliqui conuersi ad fidem, post reindeizabãt, vel in apostasiam incidebant, contra hos officium S. Inquisitionis exercuisse Chronicæ Hispaniæ expressè testantur; teste etiam ipso Torreblanca ibidem maximè sub Alfonsio III. Rege Castellæ.

9 Vita autẽ functus S. Dominis cum miraculis innumeris clarus, & in Sanctorũ numerum meritò relatus, hanc quasi hæreditatem filiis suis, Religiosis sui Ordinis reliquit, fungẽdi scilicet in quibuscumq. Mundi partibus, etiam in hac Insula Melitensi, vt infra dicitur, S. Inquisitionis munere, potestate etiam, & iurisdictione per Breuia Pontificia similiter ipsis delegata: vti re vera exactissimè, & gloriosissimè semper functi sunt, & vsq. in hanc diem in multis Italię locis funguntur: neque vnquam laboribus, ac

vigiliis

vigiliis, imò nec effusioni sanguinis, & propriæ vitæ pro Fide, & Religione tuenda, ac pro officio S. Inquisitionis exequendo pepercerunt. Varia in probatione huiusce veritatis exempla Paramus dicto lib.2. tit.1. cap.5 nobis sufficiat attigisse illud tantum, quod præcæteris valdè excellit, nempè gloriosissimi Martyris S. Petri, vt habetur in lectionibus proprii officii pro secundo nocturno; *peculiaris gratia dono hæreticos acriter confundebat, tanto fidei ardore incensus erat, vt pro ea mortem subire optaret, eamque à Deo gratiam enixè precaretur*. Itaque hæretici necem, quam ipse paulò ante concionando prædixerat, ei intulerunt. Nam cum S. Inquisitionis munus gereret (per 20. annos gessit teste eodem Paramo ibidem tit.2. cap.3.) illum Como Mediolanum redeuntem, impius Sicarius semel, atque iterum in capite gladio vulnerauit: iamque penè mortuus Symbolum Fidei, quam infans virili fortitudine confessus fuerat, in ipso supremo spiritu pronuntiauit; iterumq latera mucrone transuerberatus ad martyrii palmam migrauit in Cælum, anno Salutis 1252. Hæc ibi, quibus nihil præstantius, nihil gloriosius dici potest. Vnde Tribunalia omnia S. Inquisitionis iure optimo eum vt patronum, & protectorem recipiunt, & colunt, & particulariter in hoc Tribunali Melitensi quoties congregatio cogitur, sub finem (ad imitationem credo sacræ Congregationis Vrbis) eius collecta ab Illustrissimo Domino Inquisitore recitatur. *Præsta quæsumus Omnipotens Deus, vt Beati Petri Martyris fidem congrua deuotione sectemur qui pro eiusdem fidei dilatione martyrij palmam meruit obtinere. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.*

10 Nobilissima, & Illustrissima Religio Franciscana, adeo soror, & coëtanea Religionis Prædicatorum, vt vtraque videatur eodem partu enixa, æmula eius semper in omnibus, præcipuè tamen in zelo propagationis Fidei Catholicæ, & extirpationis hæreticæ prauitatis, alumnos suos Sedi Apostolicæ offert, vt iuxta decretum, & dispositionem ipsius in hoc negotio propagandi Fidem, & extirpandi hæreses laborent, atque inuigilent, & parimodo, ac Dominicani delegatione Pontificia Inquisitores contra hæreticos constituantur: vti re vera per Breuia Pontificia, Constitutionesq. Apostolicas electi, & constituti sunt, atque ad hoc munus Inquisitionis exercendum missi, etiam in Hispaniam, vt auctor est idem Ludouicus Paramus, qui de iis ibidem tractat: & de talibus institutionibus, & missionibus præcipuè per Italiam, & ad partes Lombardiæ, constat ex variis Constitutionibus Pontificiis ad ipsos fidei Inquisitores Franciscanos transmissis, sic incipientibus; *Quod super nonnullis, &c. Ex parte nostra fuit propositū, &c. Super extirpatione hæreticæ prauitatis, &c. Ad audientiam nostram peruenit, &c.* Omnibus Alexandri IV. Atque ad vtriusque simul Religionis Dominicanæ, & Franciscanæ Inquisitores Fidei, eiusdem Alexandri Constitutione, incipiente, *Catholicæ Fidei negotium, &c.* Clementis IV. incipiente, *Ad extirpanda de medio populi, &c.* Quibus omnibus, & aliis diuersis, vel ad munus Inquisitorum Fidei diligenter exercendum excitatur, vel in exercitio eius diuersimodè instruuntur, vel pro eo facilius exercendo priuilegia, & exemptiones ipsis conceduntur, vel circa alia huc spectantia. De erectione talium Inquisitorum ad quos pertineret, dicetur commodius infra lib. 1. Regularium multiplicium. De laboribus verò Franciscanorum in exercendo offitio S. Inquisitionis similiter etiam cum sanguinis, & vitæ profusione, vide Paramum lib.2. tit 1. cap.5. & Fratrem Didacum Morillum, post citandum. Idem Paramus de Inquisitoribus ex aliis Religionibus diuersis, maximè ex Religione Hierosolymitana, ob hac enim insignes actus Inquisitionis Guadalupi anno 1485. celebrati, & iuxta sententias in his latas, cremati duo millia Iudæorum, & Apostatarum, &c. lib.2. tit. 2. cap.2. ex traditis itaque toto hoc Prolegomeno, & originem Tribunalium Sanctæ Inquisitionis per solam delegationem Pontificiam, & magnum eorum progressum habemus: sed maiorem iam inquirimus.

PROLEGOMEN. IV.

De maiori progressu Officij S. Inquisitionis per Tribunalia delegatione Pontificia à Tribunalibus Episcopalibus separata in tota Hispania, & alibi erecta, & dotata in communi contra hæreticam, & apostaticam prauitatem.

1 DEFECTIBVS Episcoporum quoad negotium S Inquisitionis, quod aliis magnæ considerationis, & necessitatis pro regimine suarum Ecclesiarum, & Diœcesum negotiis sint meritò semper intenti, (tametsi nullum magis necessarium, nec maioris considerationis illo) supplementum satis oportunum, & sufficiens videbatur adductum per prædictos auxiliarios, nempè per Inquisitores delegatos à Sede Apostolica, siue Dominicanos, siue Franciscanos, siue alterius Religionis: & sic dictum negotium Inquisitionis ingens incrementum, & magnum valdè progressum per spatium ducentorum annorum, & amplius accipere in dies manifestè apparebat. Verum cū tales Inquisitores fidei vix tūc fixam sedē haberent, & pro casuum occurrentium vrgentioris necessitatis ratione iuxta errores contra fidem in variis partibus, & prouinciis Christianitatis emergentes; iam huc, iam illuc excurrerent, seu potius à Summis Pontificibus, vel à suis superioribus velociter mitterentur; itaut illud Isaiæ cap.60. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant*, quod communiter de Euangelicis Prædicatoribus exponitur, huiusmodi etiam Inquisitoribus maximoperè quadrare videatur; quo ad partes remotiores aliquarum Prouinciarum, præcipuè in Hispania offitio Sanctæ Inquisitionis nequaquam plene satisfacerent, neque defectus Ordinario-

nariorum supplerent. Hoc autem vel inde innotescit, quod tempore Regis Ioannis II. in Castella veteri ad damnandum Henricum Marchionem Villenæ Magiæ crimine diffamatum, vt attingit obitèr Torreblanca ibidem num. 16 ab ipso Rege fuerint electi duo Iudices (crederem quæ erat tūc, & fuit semper Regum Castellæ pietas, & reuerentia erga Sedem Apostolicam non sine licentia, vel potius commissione Summi Pontificis) & eorum alter Alphonsus ab Spina in libro à se ædito, cuius inscriptio *Fortalitium Fidei*, statim in præfatione grauiter quæritur, nullum eo sæculo pro illis locis existere Inquisitorem.

Verum; *quæ est infinita, & peculiaris pro singulis casibus emergentibus Dei prouidentia attingens à fine, vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter* Sap. 8. sic permissum, seù dispositum fuit, vt Reges Catholici Ferdinandus V. & Elisabetha eius vxor successores immediati d. Ioannis II. post vniuersalem illam expulsionem iuxta decretum Concilij Toletani anno Domini 638. celebrati, can. 3. factam ex omnibus suę ditionis Regni Iudæorum nolentium conuerti ad Fidem Catholicam (ob quod facinus ægregium præcipuè, vt interim de alijs sileam, titulum Catholicorum sibi, & suis successoribus in perpetuum meritò obtinuerunt) aduersus conuersos, si qui reiudaizarent, & aduersus alios hæreticos, & apostatas, aut de vtrouis suspectos, si aliqui fortè ibi reperirentur ad erigenda, & fundanda Tribunalia S. Inquisitionis in singulis suis Regnis perpetua, imò, & dotanda, seù ad procurandos redditus, quibus pro dignitate, & pro ipsorum incremento sustētari possent, efficacius, & ardentius excitarentur. Valde itaq. solliciti de Fidei puritate integra seruanda, & de errorum extirpatione contra ea vbicumq. insurgentium, primo circa fundationem supremi Tribunalis S. Inquisitionis; quod in ipsa curia Regia, vt in plurimum resideat, ac præsentia, & authoritate ipsorum Regum immediatè protegatur, & à quo reliqua Tribunalia in multis pendeant, non diutius cogitant, sed quamprimū deliberant. Vndè anno 1483. ab Incarnatione Domini, gobernante Ecclesiam Sixto IV. huic mentem suam, ac desiderium quoad omnia prędicta exponunt, & ab eo enixè postulant, vt in Hispania vnus Inquisitor Generalis instituatur, cum potestate alios Prouinciales Inquisitores creandi, prout sibi visum fuerit. Cui postulationi Summus Pontifex non solum libentissimè annuit, transmisso diplomate Pontificio, sed deliberata etiam maximè laudat, ad eorumq. quam citò executionem valdè hortatur: ita ex Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 4. refert Fr. Didacus Morillus Prædicator insignis ex familia Sancti Francisci in opere suo fundationis Capellæ Sanctæ Virginis Deiparæ Pellerij, &c. Tractatu secundo cap. 21.

3 Obtenta igitur à Summo Pontifice Sixto huiuscemodi facultate erectum fuit statim auctoritate Papæ, & Regum supremum hoc Tribunal Fidei, quo nihil rectius, nihil sanctius; quodq. successu temporis cum experientia ipsa constaret, ingentes ex eo in dies percipi fructus circa causas Fidei semper magis, magisq. auctum, atq. maiori iurisdictione, & potestate munitum, ita vt hodie ad summum fastigium euectum videatur, concurrente perpetuo vtraq. dicta auctoritate, & iugi dependentia à Sede Apostolica. Quamuis enim ab ea idem Rex Catholicus paulò post etiam obtinuerit, vt iudicatum in hoc supremo Tribunali, & ad vltimam sententiam deductum tantæ sit firmitatis, ac roboris, vt ad nullum aliud Tribunal etiam sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium Vrbis conceditur recursus, seù appellatio: Quamuis item Sixtus V. in Bulla incipiente, *Immensa æterni Dei*, tribuens maiorem auctoritatem huic sacræ Congregationis Vrbis, & subijciens ipsi quoscumq. Patriarchas, Primates, Archiepiscopos, Episcopos, & Inquisitores totius Christianitatis, quocumque illi priuilegio suffulti sint; addat statim limitationem per sequentia verba. *In his autem omnibus nostra est intentio, nec in Officio Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Hispaniarum Sedis Apostolicæ, auctoritate Superioribus temporibus instituto, ex quo vberes in agro Domini fructus in dies prodire conspicimus, Nobis, aut successoribus nostris inconsultis aliquid innouetur*: sic ibi, vide Paramum vbi antea cap 1. ex his tamen vltimis verbis; *Nobis, aut successoribus nostris inconsultis*, dependentia supremi Tribunalis Hispaniæ à Summis Pōtificibus manifestè apparet, & qui eam deneget, malè de Fide sentire cēseretur negando auctoritatem, & potestatem Papæ: imò priuilegijs multis hoc supremum Tribunal spoliaret, quæ à Summis Pontificibus ei conceduntur varijs cōstitutionibus, tum id communi, cum alijs simul Tribunalibus Fidei; tùm in particulari; aliquibus ad ipsum tantum directis, vt illa Leonis X. ad Adrianum Cardinalem Inquisitorem Generalē Hispanię, incipiente: *Intelleximus quod &c.* Quid quod quoscumq. Generales Inquisitores pro Regnis Hispaniarum, tametsi à Rege Catholico nominentur, & eligantur, à Summis tamen Pontificibus per Breuia, aut Diplomata Apostolica confirmari patebit extradendis paulò post: nec dubium de simili confirmatione Inquisitorum Generalium pro Regnis Lusitaniæ, vt constabit ex dicendis Prolegom. VIII. n 6. & 7

4 Ad petitionem Regum Catholicorum, & iuxta Diploma à Sixto IV. ad eos transmissum, prima institutio huius supremi Tribunalis facta est in persona D. Fr. Tomæ Turrecrematæ de Religione Prædicatorū, viri singularibus virtutibus & doctrina præstantissimi, atq. in negotio S. Inquisitionis iam valdè experti. Et meritò quidē ille huius supremi Tribun. Primus Inquisitor Generalis creatur, & postea anno 1485. die 3. Februarij ab Innocentio VIII. successore immediatè Sixti IV. confirmatur, qui eius Institutionis primus fuerat omnium auctor: ipse namque Catholicis Regibus hanc mentem sępius iniecerat, teste Morillo citato cum alijs, vt ad extirpandos errores ex conuersatione cū Iudæis, & cum Mauris de nouo ad Fidem conuersis maiores in dies etiam inter Christianos veteres grassantes, talis institutionem Tribunalis à Pontifice Romano obtinerent. Huius insignis viri vitā, præstan-

præstantissimas virtutes, & valde eximiam sanctitatem, atque doctrinam, extendit aliquantulum Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 5. præcipuè idem rarum humilitatis, seu contemptus ambitionis exemplum, quod noluerit vnquam dignitatem vllam admittere, tametsi à Regibus Catholicis; Archiepiscopatus Hispalensis fuerit ei oblatus, maiores dignitates ipsis pollicentibus: quos omnes & alia munera amplissima prompto animo, & hilari vultu semper aspernatus est, vno excepto munere Inquisitoris Generalis, quod licet dignitas eminētissima sit, ipsum tamen, vt onus grauissimum libenter suscepit; eo quod immensis laboribus, & periculis præcipuè in eius ortu ob ingentem hæreticorum, & penè infinitum Iudæorum numerum, esset admixtum. Ipsum nihilominus cum inenarrabili fructu Fidei Catholicæ, & extirpationis hæresum per multos annos humeris giganteis viriliter sustinuit. Verumtamen biennio ante obitum se podagræ doloribus impeditum, munere Inquisitoris Generalis abdicauit; curauitq. ad hoc eum promoueri, quem magis aptum, & dignum iudicabat. Sed quisnam iste eius immediatus successor? quinam item post mediati successores? cum Ludouico Paramo citato ad rem non dubito facit seriem istorum hic apponere; adiuncto circa singulos vno, vel altero verbo, sed prius in communi illud tantum de omnibus simul videtur posse dici, semper fuisse creatos ad hoc excellentissimū munus exercendum Viros litteris, præcipuè sacra Theologia, vel Iurisperitia, virtutibus item non vulgaribus præstantissimos eximia in primis prudentia, & iudicij maturitate, atque pro meritis, vel ad eminentiores Dignitates iam euectos, vel statim euehi paratos; tales denique, vt vno verbo dicam, quales excellentia, & prærogatiua tanti officij Generalium videlicet Fidei Inquisitorum exigere in talibus causis videbatur.

5 Præfato Fratri Patri Thomæ à Turrecremata successit, & fuit secundo loco Inquisitor Generalis ab Alexandro VI. die 1. Decemb. 1498. creatus D. Pater Magister Frater Didacus Deza Taurinus ex eadem familia Prædicatorum, Ioannis Principis Catholicorum Regum filij Præceptor, ac morum formator, virtutibus eximijs, & litterarum cognitione præstans: ad Archiepiscopatum Hispalensem tandem eueuctus: item antecessoris sui exemplo ob senium, & aduersam valetudinem muneri Inquisitoris ante mortem libenter cessit.

Tertius Inquisitor assignatur à Paramo D. Frater Ioannes de Enguerra Valentinus, Episcopus Dertusensis: sed ipsemet Paramus ait solum in Regnis Aragoniæ, seu Coronæ fuisse Inquisitorem.

Reponitur quarto loco sanctissimus ille Vir, & litteris præstantissimus D. Frater Franciscus Ximeneus Cisneros, Religionis Seraphicę alumnus. De hoc duo præcipua ex eius vita, omissis innumeris alijs adfert, primum quod fuerit maximus contemptor Dignitatum; nam Bullam Alexandri VI. Summi Pontificis, in cuius dorso inscribebatur *Frater Ioannes Archiepiscopus Toletanus* (viduata enim tunc erat illa Ecclesia) à Regina Elisabetta, cuius audiebat confessiones sibi traditam, valde contristatus statim in terram proiecerit, è conspectuque Reginæ aufugerit; quamquam idem Pontifex ei alia Bulla illam Ecclesiam sine vlla mora admittere iussit: Postea vero Papa Iulius Secundus anno 1507. ad Cardinalatum titulo Sanctæ Balbinæ ipsum promouit, & Inquisitorem Generalem pro Regnis Hispaniæ creauit. Secundum quod oblationem octingentorum millium aureorum à nouiter conuersis, dummodo testes in Tribunali Sancti Officij publicarentur Carolo Quinto Imperatori factam iam iam ad acceptandum propendenti despicere persuaserit, idque exemplo maximè ipsius Aui Ferdinandi Sexti Regis Catholici, qui similem oblationem, etiam tempore quo pecunijs valde indigebat, omnino contempserat, perpendens hanc conditionem publicandi testes esse Tribunalibus Fidei, & Ecclesiæ Catholicæ vniuersæ admodum perniciosam, vt per se patet.

Quintus Inquisitor Generalis fuit Ludouicus Episcopus Dertusensis, cuius cognomen sicut, & nomen varium, nempè Ludouicus Mercator, & Petrus Ioanguen ac Ioannes Pol. Sed hic similiter tantum in Corona Aragoniæ functus hoc munere Inquisitoris teste Paramo citato.

Occupat sextum locum D. Adrianus, qui à Leone X. Pontifice Maximo anno 1516. postridie Idus Nouembris, Regnis Aragoniæ, Valentiæ, & Siciliæ; postea ab eodem Pontifice anno 1518. die 6. Martij Regnis etiam Castellæ, & Leonis Inquisitor Generalis præficitur. Hic Adrianus tandem ad apicem Apostolatus ascendit.

A præfato Adriano VI. anno 1523. Idibus Septembris pro Regnis Hispaniæ septimo loco creatur Inquisitor Generalis D. Alphonsus Mā̄riquez Archiepiscopus Hispalensis.

Ad eandem dignitatem anno 1530. die sexta Nouembris à Paulo III. Summo Pontifice in Regnis Hispaniæ promouetur D. Ioannes Tauera Archiepiscopus Toletanus.

Nonus Inquisitor Generalis ab eodem Paulo Tertio instituitur D. Garzia de Loaysa Archiepiscopus Hispalensis anno 1546. Martij 11. Kalendas.

Decimum tenet locum circa munus Inquisitoris Generalis pro Regnis Hispanię ipso Paulo Tertio promouente anno 1547. 13. Kal. Febr. D. Ferdinandus de Valdes Archiepiscopus Hispalensis, post alias dignitates, & munia honorificentissima, de hoc vide plura apud Lodouicum Paramum vbi supra.

A Pio V. sanctæ memoriæ anno 1566. ab Incarnatione Domini sexto Idus Septembris D. Didacus de Espinosa supremo Regis Senatui Præfectus, Cardinalis, & Episcopus Seguntinus, in offitio Inquisitionis Generalis Coadiutor, & futurus successor Ferdinando de Valdes merito designatur.

Duodecimo loco Gregorius XIII. die 29. Nouembris anni 1572. D. Petrum Pontium de Leone Episcopum Placentinum ad idem honorificum munus Inquisitoris Generalis pro

Regnis

Regnis Hispaniæ promouit, sed antequam illud exercere inciperet è vita discessit.

Ingentibus celebrat Encomijs Ludouicus Paramus insignem illum virum D. Gasparem à Quiroga Archiepiscopum Toletanum, qui à Gregorio XIII. anno 1573. supremus Inquisitor in Hispania, & anno 1578. S. R. E. Cardinalis creatur.

Quirogæ successit, sic disponente Papa Clemente VIII. anno 1591. die 6. Maij D. Hieronymus Manriquez Episcopus Abulensis, & prius Inquisitor Mulgensis: qui vix limen attigit in exercendo munere Inquisitoris Generalis; cum Kalendis Septembris eiusdem anni mortuus sit.

6 Decimo quinto loco ad dignitatem Inquisitoris Generalis à Clemente VIII. Pontifice Maximo euectus est D. Petrus Portocarrero Lusitanus Villanoua de Fresno natus: Possessionem dictæ dignitatis adijt primo Idus Iunii 1596. de huius viri excellentiis vide plura apud eundem Paramum; pauci qui hic desunt, successores Portocarreri facile adiungi possunt.

Ab eodem Clemente VIII. per Breue peculiare fuit constitutus decimus sextus Inquisitor Generalis Illustriss. D. D. Ferdinandus de Niño, & de Gueuara Archiepiscopus Hispalensis, S. R. E. Cardinalis.

Obtinuit decimo septimo loco hanc dignitatem Generalis Inquisitoris annuente ipso Clemente VIII. per diploma Pontificium Illustriss. D. D. Ioãnes de Zuniga Episcopus Cartaginen.

Sequitur decimus octauus Inquisitor Generalis nempè Illustriss. D. Ioannes Baptista de Azeuedo Episcopus Valedolitanus per Breue peculiare Pontificium.

Ascendit decimo nono loco ad excellentissimum munus Inquisitoris Generalis Illustriss. D. D. Bernardus Rojas, & Sandoual Archiepiscopus Toletanus, & S. R. E. Cardinalis premomouente Papa Paulo V.

Vigesimus Inquisitor Generalis assignatur D. Frater P. Aloysius de Aliaga ex Illustrissima Religione Sancti Dominici Confessarius Regis Philippi III. & Archimandrita in Regno Siculo Papæ Pauli V.

Designatur vigesimo primo loco Inquisitor Generalis D. D. Andreas Pachecus Episcop. Cõchensis per Breue peculiare Papę Gregorij XV. anno 1622.

Eligitur vigesimus secundus Inquisitor Generalis D. D. Antonius Zapata Archiepiscopus Burgensis, & S. R. E. Cardinalis; consentiente Sanctissimo D. Nostro Vrbano Papa Octauo anno 1627.

Promouetur tandem ad eandem dignitatem Inquisitoris Generalis D. Fr. P. Antonius de Sotomaior Dominicanus Archiepiscopus Damascensis, & Regis Philippi Quarti Confessarius per diploma eiusdem Vrbani Papæ VIII. En seriem Inquisitorum Generalium illius supremi Tribunalis S. Inquisitionis Hispaniarum; si aliquis fortè intermissus fuit, veniam dabit ipse, benignus Lector.

Verum ad primum ex omnibus, si lubet, reuertamur. Iuxta potestatem in diplomate Sixti Quarti sibi traditam statim se accinxit nouus Inquisitor Generalis Fr. Thomas Turrecremata ad creandos Inquisitores Prouinciales, non sine consultatione, credo, directione, ac voluntate Regis Catholici, & ad instruenda noua Tribunalia Sacrtæ Inquisitionis firma, & perpetua in Metropoli, vel præcipua Ciuitate cuiusque Regni, seu Prouinciæ Ditionis eius, vt Hispalis quamprimum pro Bettica Prouincia, Cæsaraugustæ transacto ferè biennio pro Regno Aragoniæ (de hoc copiosius toto ferè Prolegomeno sequenti) in Ciuitate Iulobrigæ non multo post pro Regno Nauarræ: de his tribus mihi lucem præfert idem Morillus ibidem: de alijs taceo, ne in errorem incidam; cum mihi haud innotescat, quænam in particulari, præter illa tria à Turrecremata, quænam vero ab eius successoribus fuerit creata. Si mihi quis circa aliqua lumen indiderit, maximè circa tempus, & circa auctorem erectionis purgatum faciet, & addam libenter, si alitèr non potest, in margine quæcumque suggesserit. Hoc vnum saltèm omnino certum non omnia ab illo Tribunalia, neque à primis eius successoribus fuisse fundata, maximè quoad Regna, seu Prouincias post mortem Ferdinandi Quinti, & Isabellæ, Fratrisq. Thomæ Turrecrematæ, & aliorum acquisitas, atque Regnis Castellæ coniunctas; vt patet omnibus manifestè in Tribunalibus Fidei nouissimæ institutis in vastissimis Regnis, ac Prouincijs noui Mundi, seu Americæ, Peruanis, & Mexicanis, atque in Insulis Philippinis tempore Inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, & prudentia, zeloque Religionis Christianæ propagandæ valdè conspicui Regis Philippi Secundi inuentis, & iure iusti Belli oppugnatis, & victis, sub eorumque ditione adiunctis. De fundatione denique Tribunalis Sanctæ Inquisitionis in vicino nobis Regno Siciliæ postea dicemus peculiari Prolegomeno.

7 In laudem, & encomium non exiguum istorum omnium Tribunalium simul in communi tria mihi indicanda restant, nec quidem possum quin indicem abstinere: Primum quoad Tribunalia in Prouincijs, aut Regnis particularibus, illud idem quod iam de Tribunali supremo, & omnibus vniuersali in hoc Prolegomeno num. 4. fuit dictum, scilicèt non solum in prima erectione cuiusq. Tribunalis S. Officij, sed etiam in quauis substitutione, aut prouisione alterius Inquisitoris, vel ob casum mortis, promotionisue ad maiorem dignitatem, vel ob cessationem ab officio ex quouis capite, perpetuo solitum regimen eorum tradere personis, omni in primis exceptione maioribus; dein doctrina plusquam ordinaria sacræ Theologiæ, aut iurisperitiæ, atque cuiusque virtutis excellentia præstantissimis. Noui aliquos alicubi similia Tribunalia gubernantes, in quibus ista maximoperè elucescebant; adeò vt ipsi digni Tribunalibus, & hæc digna illis apparerent. Vtinam series eorum qui vnicuique Tribunali præfuerunt, ad manum haberem, vt expressis hic nominibus, agnominibus, titulis, & gradibus Dignitatum, si aliquibus insigniti fuissent; memoria eorumdem quoquomodo æterna-

maneret, & numquam obliuioni traderetur. A qua obliuione immunes sunt illi, licet pauci, qui aliquid circa materiam causarum Fidei, & regiminis officij S. Inquisitionis elaborarant, & ad vtilitatem posterorum in lucem ediderũt; De Ludouico Paramo iam dixi Prolegomeno 1. nu. 2. & aliquid addam sub fine Prolegomeni 9. Quid dicam de Arnaldo Albertino Mayoricẽsi I. V. D. in hoc etiam Trinacriæ Regno prius Inquisitore aduersus apostaticam, & hæreticam prauitatem, post Episcopo Pactensi dignissimo? Tractatum aureum protulit de agnoscendis assertionibus Catholicis, & hæreticis. Quid item de Ioanne Rojàs V. I. Licentiato Tribunalis S. Inquisitionis in mea Ciuitate, ac Regno Valentino meritissimo Inquisitore per multum tempus? & postea in Regno Siciliæ, vt infra exprimetur? præter singularia in fauorem Fidei, hæresisque detestationem, de quibus iam supra in Præfatione; Egregium elaborauit tractatum de hæreticis, cum quinquaginta Analistis assertionibus. In primis autem summis laudibus afficiendus D. Fr. P. Magister Nicolaus Eymericus Ordinis Prædicatorum, qui circa annum Domini 1358 ad officium Generalis Fidei Inquisitoris in Regnis Aragoniæ euectus est: ipsumque per quadraginta quatuor annos continuos pro eximia eius doctrina Theologiæ simul, & Iurisperitiæ valdè laudabiliter, & fortiter contra Fidei hostes exercuit. Opus item edidit de hac materia Sanctæ Inquisitionis; cui admodum cõgruè Directorium Inquisitorum nomen indidit, quòd eo ipsi, & quicumque ministri, atque officiales S. Officij in causis Fidei pertractandis, & expediendis, tenebrisque errorum fugandis non solum vti face valdè accensa; sed etiam vti lucidissimo sole dirigantur, maximè adiunctis, eruditissimis Francisci Peñæ Commentariis, nosq. infra in extruendo toto opere nostro Regularium multiplicium pariter dirigemur.

Pro Encomio D. F. P. M. Camilli Campegij sufficiant à nobis dicta Prolegomeno præcedẽti num. 9. fine adiunctione alterius cuiusquã, ne si huius, & aliorum similium Encomiatem me diutius exhibeam, nimiæ diffusionis in hoc loco merito accuser, vnde iam.

8 De secundo vnum verbum, de Maiestate videlicet, & auctoritate horum Tribunalium, de summo rigore, & terrore, perterre factioneque indicibili in modo procedendi, & expediendi causas Fidei, in executione sententiarum absq. remissione vlla circa pœnas inflictas, quę taliter quouis tempore se habuerunt, vt ex quo huiusmodi Tribunalia in tota Hispania, & alibi fundari cæperunt, vsque ad præsentiarum per spatium ferè centum quinquaginta annorum, nullus vnquam diminutionis, sed maioris iugiter incrementi eis accessio facta fuerit. Quamuis enim commune sit ipsis cum alijs quibuscumq. Tribunalibus Fidei, in casibus spontaneę comparitionis, absque præuentione vllius legitimi inditij, vt iam in Præfatione attinci, fiat expeditio causæ absque carceratione, tortura, & pœna vlla, his tamen exceptis, sola simplici vocatione alicuius Inquisitoris in Hispania, ait Morillus citatus, per aliquem eius ministrum ad negotium fortè particulare non pertinens ad Inquisitionem Fidei, absque eo quod vocati, sciant ad quid vocentur; adeo perterrefieri homines soleant; vt aliquibus statim necessariò decumbere, & præ nimio dolore febri superueniente emori contigerit. At quid in casibus vbi datur præuentio per accusationem, aut denuntiationem, & agitur de repentina captura & de carceratione rigidissima, ac secretissima, vt taceam de alijs, quæ hanc consequuntur, quanto magis perterrefiant capti, & carcerati? quanto maiori horrore afficientur? quoad spectacula addidit idem Morillus, quæ quandoq. in loco valdè publico fieri solent ab Inquisitoribus, præcedente in solemni processione, Cruce coloris viridicis, quæ sola iam omnibus maximum terrorem incutit comitantibus non paucis, etiam ex Proceribus Ciuitatis, eductis multis simul reis iudicandis, sententiandis, & puniendis, &c. Heù miseris quid horribilius ipsis, & quibusuis alijs aspicientibus, quid maioris stuporis? quid, quod magis populo terrorem inducat? quid, quod expressius in hac vita formam, seu statum futuri Iudicij in fine mundi repræsentet? Haud credo alind reperiri poterit. Mirantur valdè hæc nostra Fidei Tribunalia cum tanta auctoritate, tantoque rigore fundata exteræ nationes, quoties huc oculos conuertunt: sed vtinam ex hac oculorum mentis conuersione, & rationabili administratione fructum aliquem caperent, Vtinam saperent, & intelligerent, ac nouissima prouiderent, vtinam scilicet amplectendo normam, & rigorem nostrorum Tribunalium in suis Regnis, & Fidei Diuinæ, & ipsorum Regnorum amissionem omnino propellerent: ad vtrumque enim, etiam ipsis exteris testibus, quis dubitatur inseruire? quis non videat fructus alios inenarrabiles inde emanare? sed heù fragilitas maxima humanæ naturæ, id quod directius, & strictius refugimus, licet conuenientius, & opportunius ad bonum commune, & priuatum iudicemus.

9 Illud autem valdè dolendum, quod etiam in diuersis Regionibus, & Prouincijs, quæ sunt sub ditione Regum Catholicorum perfricata fronte, & obdurato animo, quandoque etiam excitato populi tumultu à subditis eorum ibi inhabitantibus obsistunt maximopere, & impeditum, ne introduceretur Officium Sanctæ Inquisitionis, & strictiori forma, & rigore maximo, quibus introductum, & stabilitum in Regnis alijs Hispaniæ, Lusitaniæ, & Indiarum; sed laxioris iuris forma, aut nulla pœnitus, sic obstitum in Regno Neapolitano, sic in Statu Mediolanensi, sic in alijs, præcipuè in Belgio contra voluntatem, & conatum inuictissimi Imperatoris Caroli Quinti, & prudentissimi Regis Philippi Secundi, quod quia egregiè, & dilucidè, licet longiusculè narratur à nostro Famiano Strada Romano vbi supra, congruentius existimaui totidem ipsius verbis aliqua particularia referre, intermissis generalibus, & alijs, de quibus nos alibi in his Prolegomenis, sic iam ille.

Vna

Vna omnium, inquit, maximè turbauit, conciuitq. Belgarum Populos suspitio primum, dein conatus Inquisitionis aduersum hæreses instituendæ, placitisque Caroli Cæsaris firmandæ. Quæ res quoniam vulgò visa est aperuisse in Belgio belli fores, operæpretium faciam, si quidquid hoc est paulò accuratius reuoluam, &c. Et post multa subsequitur. *Carolus Imperator cuius in primis auxilium spectabat læsa Religio (à Lutero scilicet, & ab alijs hæreticis) veteri Cæsarum exemplo leges sibi statuendas per Imperij, & Belgij Prouincias illico duxit aduersus Catholicæ Fidei corruptores. Quare dum his ab Hispania per Belgium, Germaniamque summa mortalium gratulatione, plausuque, ac toto illo iam tum blandientis fortunæ strepitu vehitur, ac Imperij Sedem, Vormatiæ in celeberrimo Procerum Conuentu Martinum Lutherum ob Romano Pontifice damnatum, ipse quoque septemnium Augustalium, Imperijque Principum, atque Ordinum suffragijs damnat, proscribitq. & proscriptionis edicta eodem anno, quis fuit vigesimus primus supra sed qui millesimum per omnes Imperij, ac Patrimonij sui Prouincias proponit. Cum vero nihil propterea malum remitteret, imo (vt flagitia impetu valent) intra paucos menses ea contagio florentissimas Ciuitates afficeret, & afflaret, Cæsar, & reis alicubi supplicio affectis, & nouis vbique amplioribusque septies repetijt edictis, medicinam conatus facere furenti, volaticoque morbo. Quin etiam cum postulasset à Pontifice Censores Fidei, accepissetq. eorum auctoritati, securitatiq. cauens multa sanciuit, quæ anni millesimi quingentesimi quinquagesimi Placito præscribuntur. Verum noua illi iudicij facies plus terroris secum attulit in Belgium, quam obseruantiæ. Nametsi alicubi suscepta res est, Barbantini tamen, quod in eo carpi libertatem suam dicerent, commodum nacti, imposito se se onere liberarant sub eius anni quinquagesimi finem, quo tempore partim Augustana commiti, Tridentinumque Concilium, partim Bella continenter alia ex alijs nata per Numidiam, Pannoniam, Italiam, Germaniam, Galliamque alio distraxere Cæsaris curas. Et quamquam Philippus Rex, vbi in Belgij possessionem intulit pedem, statim paternas ea super re leges nouo edicto firmauit; rem tamen haud promouit, implicitus repente bello, quod eo ipso, quo edictum proposuit anno, tribusq. in sequentibus acerrime cum Gallo gessit. Donec anno quinquagesimo nono quamprimum a bello nactus est otium, reuocauit illico animum ad Religionem stabiliendam, discedensque a Belgio mandata sorori Gubernatrici, atque Antistiti Grauellano dedit, enixè curarentur, vt Caroli Placita, & cautiones, quas ipse Rex pro Pontificijs Quæstoribus confirmarat exquisite seruarentur. Hactenus Famianus.*

Vide reliqua, si placet, apud ipsum Famianum, ea omitto, ne nimis longè abire videar, quibus ille tandem concludit, vulgi sermones fuisse varios aduersus inquisitionem Fidei, & Edicta Cæsaris; tandem tumultuatum per maximè à populis cum summa libertate, & contemptu, atq. detrimento Religionis, & Fidei Catholicæ, deniq. denegantibus obedientiam ob introductionem Inquisitionis in Regnum Belgiorum, grassante iam magis inpenè inter ipsos Lutheranismo, &c.

10 Verum vnde nam, vt vltimum ex illis tribus breuiter adijciam, hæc tanta in nostris Hispaniæ Tribunalibus Fidei incrementa? Vnde hanc vsque ad summũ eorundem euictionem? Vnde? Quis non videat inde, quod auctoritate, & protectione Regia non exigua nitantur? Et sic semper valdè fulcita maneant. haud equidem dubium. Iam rursus vnde nam quod ad ea tantopere protegenda, & ad tale fulcimentum eis præstandum Reges Hispani perpetuo inducti fuerint? Diuinare cuiuis facile erit, absque eo, quod testamenta eorum tempore mortis edita percurrat; nempe iure quodam hęreditario hoc de protegendis sic, & fulciendis Tribunalibus Fidei translatum esse de Patribus ad Filios, imo istis tempore mortis, aut prius, ab illis maximopere commendatũ. De commendatione à Philippo II. facta filio suo Philippo III. constat clarè ex epistola ipsius ad Cardinalem Colona Proregem in Regno Aragonico, in qua cum diuersa pro cõfirmandis traditis in laudem nostrorum Tribunalium Fidei attingantur, visum est eius exemplar, vt se habet in originali, lingua vulgari Hispanica hic integrum apponere.

LITTERAE PHILIPPI III.

MVY Reuerende en Christo Padre Cardenal Colona, mi muy charo, y muy amado amigo. Nuestro Lugartiniente y Capitan General. Ya sabeys lo mucho que Dios nuestro Señor es seruido, y nuestra santa Fè Catholica ensalcada por el santo Oficio de la Inquisicion, y de quanto beneficio ha sido à la vniuersal Iglesia à mis Reynos, y Señorios, y naturales dellos. despues que los SS. Reyes Catholicos de Religiosa memoria mis Rebisaguelos lo pusieron, y plantaron en ellos, con que se han limpiado de infedelidad de hereses, que han venido con el castigo, que se las ha dado en tantos, tan grandes, y tan insignes authos de Inquisicion, como se han celebrado, que les ha causado gran temor, y confusion, y à los Catholicos singular gozo, quietud, y consuelo. de que (como veys) por carezer desta gracia otros Reynos, han padecido, y padecen grandes desturbos, ynquietudes, y dessosiegos, de que damos grandes gracias à nuestro Señor, que assi lo va encaminando haziendo tan gran bien a estos, y a si por esto, como por hauermelo encomendado affectuosamente el Rey mi Señor, y Padre, que este en el Cielo, como por lo que yo lo estimo, deuocion, y aficion que le tengo, y obligacion que à todos los fieles corre de mirar par el, que sea amparado, defendido, y honrado mayormente en estos tiempos, que tanta necessidad ay, y ser vna de las mas principales cosas que se os pueden encomendar de mi estado Real; os encargo mucho que assi à los Venerables Inquisidores Apostolicos desse Reyno, como à todos los Oficiales, Familiares, y Ministros del dicho Santo Oficio les honreys, y fauorescays, dandoles de nuestra parte todo el fauor, y ayuda, que se os pidiesse, y fuere necessario, guardandoles, y haziendoles guardar

todos los priuilegios, esemciones, y libertades, que les estan concedidas assi por drecho, concordias, cedulas Reales, como de vso, y costumbre, y en otra qualquiera manera; de suerte que el dicho Santo Oficio se vse, y exerca con la libertad, y authoridad, que siempre ha tenido, y yo desseo, que tenga, y no hagays, ni permittays, que se haga otra cosa en manera alguna; que de mas que cumplireys con lo que soys obligado como Catholico Christiano, y con el cargo que teneys en esse Regno, y que a nuestro exemplo haran otros lo mismo, me tendre de vos por muy seruido, y a lo contrario no tengo de dar lugar y sea muy Reuerendo en Christo Padre Cardenal muy charo, y muy amado amigo. Nuestro Señor en vuestra continua guarda.

Ita citatus Morillus cap.23. effert hoc exemplar litterarum Philippi III. Quæ nullum dubium valdè vtiles, & proficuæ Tribunali Sanctæ Inquisitionis Aragonensi fuerint, excitarintque illum Cardinalem Proregem ad porrigendas manus fauorabiles, & adiutrices pro eius defensione, atque pro augmento, & maiori ipsius Progressu: sed de hoc ex professo Prolegomeno immediatè sequenti.

PROLEGOMEN. V.

De origine Officij S. Inquisitionis in tribus Regnis Coronæ Aragonensi, Valentino, & Gotolano, & de maiori eius progressu contra apostaticam, & hæreticam prauitatem, & de martyrio Primi Aragoniæ Inquisitoris.

1 HVC vsque de origine, & magno progressu Tribunalium officii S Inquisitionis tantùm in genere; iam de eisdem in specie quid dicendum? percurrendum ne nobis per omnia, & vbi nam erecta videndum? origo vniuscuiusque vna cum progressu eius, fortè hic inuestiganda? procul valdè hoc à mentis nostrę proposito, ne nimis huiuscemodi Prolegomenis diffundamur, & iniicere manum ad libros Regularium multiplicium diutius, quam par est retardemur. Inuenies totũ id de origine & progressu singulorum ferè Tribunalium totius Christianitatis egregiè elaboratum apud Ludouicum Paramum lib.2. tit.2. à cap.7 vsq. ad 34. qui in vnoquoque, istorum capitum originem, & progressum non solum alicuius particularis; sed sæpius etiam plurium simul perpendit. De Romano inquirit in Italia, (quasi totum Prolegomenum decimum nos pro hoc explicando trademus,) de Neapolitano etiam de Veneto, & de pluribus in tota Lombardia institutis. A Toletano incipit in Hispania; & ibi diuersa inuestigat, pręcipuè illa Regni Nauarrę, Ballearum Insularum, &c. De institutis in Gallia, Germania, Austria, Flandria, & Atrebato cũ Insulis vicinis non tacet: inde Vngariam, Poloniam, Dalmatiam, Græciam, Armeniam, VVa-lachiam vtramq. & alias nationes ipsis propinquas adit, atque in eis quædam erecta S. Inquisitionis Tribunalia prospicit. Quin ad partes valdè remotas Africæ, præcipuè Imperii Presti Ioannis, & ad multo remotiores vtrarumque Indiarum Orientis, & Occidentis transgreditur, ibique quæcumque olim, ac denuò nostris temporibus instituta rimatur. Oculos etiam cõiicit in Tribunalia Insularum Fortunatarum, vulgò Canariæ in mari Oceano, & in Sardinia in mari Mediterraneo: illudque in primis maritimum contemplatur, vti admodum singulare, & rarum ad instantiam maximi Zelatoris Fidei Regis Hispaniarum Philippi II. super Triremibus, aut alijs nauigijs pro tempore Naualium Bellorum fundatum per particulare Breu. Apostolicum Sanctissimi Papæ Pij V. ad Cardinalem Didacum de Spinosa Inquisitorem Generalem, incipiens, *Dilecte fili noster*, VC. vbi conceditur ei facultas, quoties occurrerit casus creandi Inquisitores particulares in Triremibus, & nauigijs, & fundandi illud: expeditum fuit prędictũ Breue die vigesimaquarta Iulij annt 1571 tandem exactissimus Ludouicus Paramus, vt vno verbo dicam, omnia totius Orbis Tribunalia S Inquisitionis diligentissime perlustrat, & nullum intactum relinquit.

2 Sed quid nos? num intacta è contra cuncta hæc relinquemus? nequaquam, imò in præscrutanda origine, & exprimendo progressu Tribunalis S Officij istius Insulæ Melitæ, cum locis ei adiacentibus, per quatuor integra Prolegomena aliquantulum longiuscula diu immorabimur: cum reliqua in cæteris, Prolegomenis tradita, & tradenda huc dirigantur, vt via muniatur ad inuestiganda, & pertractanda quæcumq. ab hoc Melitense Tribunal spectantia, circa dictam originem, & progressum, & circa præstantia DD. Inquisitorum, & Officialium, qui ei præfuerunt, & præsunt, adiuncta ipsorum serie, ne obliuioni ferè omnino tradita maneant, sed vt sic firmius memoriæ prodita ad posteros transmittantur. Præterea visum est, prius de paucis alijs in specie aliquid dicere, vt nostro Melitensi associentur, & vt lumen ei quoquomodo præferant: primo de expressis in titulo huius Prolegomenis; non solum ob præclarum, & admodum insigne martyrium primi Inquisitoris Regni Aragonię (circa hoc enim non pauca alia Tribunalia S. Officij excellunt, quorum primi inquisitores maximè ex Illustrissima Familia Prædicatorum, vt tradit Paramus citatus, similibus martyrijs pro Fide Catholica triumpharunt) sed etiam ob peculiarem affectum aliquali propriam Prouinciam, & Patriam honore afficiendi; ne obligationis à natura iniunctæ circa natiuam originem prorsus oblitus videar. De Tribunalibus item in particulari pro Regnis Lusitaniæ peculiari Prolegomeno aliqua attingenda ob valdè singularem, & extraordinarium modum, quo S. Offitium Inquisitionis illuc dicitur introductum: vt tunc videbimus. Tandem ob vicinitatem Regni Siculi, & ob communicationem legum eius, tàm quoad Ciuile, quàm quoad Criminale regimen cum his Insulis, tametsi non ipsi, sed Africæ adiacentibus oppor-

opportunum duxi originem, & progressum S. Inquisitionis officij in hoc Regno peculiari similiter Prolegomeno inuestigare: sed iam de Tribunalibus in Regnis Coronæ.

3 In reliquis huius Prolegomenis quinti præter Ludouicum Paramum citatum cap. 8. tanquam fax accensa præibit nobis sæpius adductus P.F. Didacus Morillus, (laudabile admodum statim confiteri per quam profeceris) & quæ ille de origine, & fundatione stabili officij S. Inquisitionis, maximè in Regno Aragoniæ cum Paramo lib.2. tit.2. cap.8. & de gloriosissimo martyrio primi eius Inquisitoris vulgari lingua Hispania aliquantulum copiosè extendit; ad pauca pro nostro instituto, Diuino fauente Numine reducemus. Sed inchoandum ab eo, quod firmam fundationem Aragonensis Tribunalis S. Inquisitionis præcedit, huc etiam spectans. Anno itaq. 1232. die 6. Maij Rex inuictissimus D. Iacobus; vulgò appellatus Hispanicè *el Conquistador*, zelo Religionis, & Fidei puritatis adductus, suadente id suo Confessario S. Raymundo de Peñafuerte ex familia Dominicana à Pontifice Summo Gregorio Nono tunc Nauiculam Petri dirigente anno 1233. Bullam obtinuit, incipientem, *Declinante iam Mundi vesper, &c.* qua iniungebatur Archiepiscopo Taraconensi, Esparrago nomine, & eius suffraganeis, vt per se ipsos, & per Religiosos S. Domini contra hæreticos tunc in illis locis doctrinas erroneas contra veram Fidem seminatores procederent. Quod mandatum Papæ non à Esparragone morte præuento, sed à successore eius in Archiepiscopatu D. Gullielmo Monguin, cooperante etiam D. Bernardo Episcopo Illerdensi, fuit executioni mandatum: Primo in Ciuitate Illerdensi ad idem cooperantibus similiter alumnis Dominicanæ familiæ, præcipuè ipso S. Raymundo, etiam in multis alijs locis Coronæ; semper tamen absque Sede fixa, & absq. Tribunali stabili, vt iam dictum Prologomene præcedenti num. 1.

4 Verum post 257. annos, & post duos à fundatione supremi Tribunalis Fidei nempè 1484 Rex Catholicus Ferdinandus V. ad celebranda Comitia in Ciuitate Turiasonensi trium simul Regnorum Coronę, vt semper fieri consuetum (nunc audio vniuscuiusq. Regni separatim celabrari) in Aragoniam venit, Generalem Fidei Inquisitorem Fr. Thomam Turrecrematam, vt ait Morillus (etsi Hieronymus Zurita tom. 4. lib 20. c.65. asserat tunc Inquisitorem Generalem fuisse N. Priorem S. Crucis, fortè successorem illius primi iam demortui) secum illuc adducit, & de fundandis fixis, & perpetuis Fidei Tribunalibus in quouis Regno Coronæ in ipsis Comitijs tractat. non indicat Morillus qui nam fuerint electi primi Inquisitores pro Regnis Valentino, & Gotolano, fortè quod non faceret hoc ad eius institutum, verum Zurita expresse affirmat fuisse electos pro Regno Valentino, Petrum de Epila Religiosum (non exprimit cuius Religiouis) & Martinum Inigum. Supponendum tamen, vt omnino certū ibi tunc fuisse electos duos etiam pro Regno Gotolano, sicut & alios duos pro Regno Aragoniæ exprimēdos num. 7. & missos respectiuè Cæsaraugustam, Barchinonem, & Valētiam, vt Metropoli cuiusque Regni nouum Tribunal Fidei fixum, & perpetuum instituerent, ac munus Inquisitorū exercerent, cum ea auctoritate, & forma, cum eo rigore, & irremissibilitate, de quibus iam dictum Prolegomene præcedenti num.7.8.& 9. Neque occurrit nunc aliud, quod possimus hic adiungere pro Tribunalibus Regni Gotolani; & Valentini simul, præter communia paulò ante pro omnibus iam tradita, si quis quid suggesserit circa ea adiungam libentissimè; cum videā ferè vt id propriæ Patriæ non exiguum honorem apportet.

5 Quamquam pro Tribunali Valentino idem Zurita ibidem addit die 7. Nouembris 1384. à præfato Petro de Epila habitam fuisse concionem de Fide in Ciuitate Valentina pro erigendo Tribunali firmo S. Inquisitionis; atque huic erectioni ex parte status militaris magnam excitatam fuisse oppositionem hancq. durasse per tres tantum menses, & postea ab omnibus libēter receptum, & amplexum fuisse hoc sacrum Tribunal, vti rem huic Regno Valentino valdè proficuam. Cæterum multo plura adducit Paramus, qui vt postea aduerti, ex professo tractat peculiariter ibidem toto cap. 9. de nostro Tribunali S. Inquisitionis Valentino; traditis tamen iam ex Zurita non contradicit. Summa omnium hoc est, quod vt Valentiæ testantur annales ad instantiam Regis Alphonsi V. & ipsius Regni Valentini anno 1420. Martinus Papa V. per Bullam incipientem *Romanus Pontifex &c.* Dominicanorum Prouinciali iniūctum fuerit, vt ex sua Religione pro Regno Valentiæ de Inquisitore prouideret, sicut iam ex vi Bullæ Papæ Gregorij IX. pro Regnis Cathaloniæ, & Aragoniæ multò prius fuerat prouisum, vt diximus supra num.3. Primo itaq. loco creatur Fidei Inquisitor Valentinus R.P Fr. Andreas Ros, & huic muneri summa cum laude, & ingenti fructu spatio quatuordecim annorum præfuit: ad eandem Dignitatem ex eadem familia Dominicana sex viri insignes successiuè vnus post alium ascendunt: postea duo simul in ipsa constituti, nempè Fr. Ioannes Ortes, & Frater Christophorus Gualbes anno 1474. qui tūc Prouinciam Inquisitorum sibi commissam nō rectè, vt debebant, administrantes, meritò à Summo Pontifice abrogantur, imò prædictus Fr. Gualbes à concionandi ministerio abdicatur: atque ad petitionem Regum Catholicourm Ferdinandi, & Elisabethæ Generali Inquisitori R.P. M. Fr. Thomæ à Torrecremata eiusdem Ordinis S. Dominici anno 1483. Octobris 17. à Papa Sixto IV. conceditur facultas amplissima eligendi Inquisitores pro Regno Valentino, absq. eo quod astringeretur, vt ex familia Prædicatorum deberet eligere, sed quos vellet ex quauis Religione, seu statu, dummodo essent in sacra Theologia Magistri, vel Doctoris I.V. Vnde ipse statim die 17. Nouembris eiusdem anni simul elegit duos Inquisitores pro Regno Valentiæ, nempè D. Magistrum Martinum Enigum Theologum, & Canonicum Valentinum, ac Magistrum D. Fr. Ioannem de Epila Dominicanum imò

imò postea successu temporis pedetẽtim Dominicanis, & Religiosis cuiusuis alterius familiæ omninò ferè exclusis, Inquisitores, vel Theologiæ, vel I. V. DD. vt plurimum ex solo statu Clericorum sæcularium, non solum pro Valentino; sed pro quibusuis etiã Regnis Hispaniarũ instituuntur. Tandem ab eodem Ludouico Paramo citato, breuissimè accipe seriem omnium fere Inquisitorum, qui Valentino Tribunali præfuerunt, cum expressione temporis, seu anni, quo electi.

6 Primus itaque iam dictus P. Frater Andreas Ros anno 1420.

Pater Frater Arnaldus Coiro, Magister sacræ Theologiæ, anno 1434. qui etiam fuit lector in Ecclesia Valentina, vt in veteribus eius Constitutionibus habetur fol. 87.

P. M. Frater Martinus Tillus anno 1459. ab Incarnatione Domini.

P. M. Frater Raphael Garçia Inquisitor Valentinus eligitur anno 1461.

P. M. Frater Franciscus Pinetus antea Prior Cœnobij S. Dominici, post Inquisitor Valentię eodem anno 1461. vsq. ad annum 1469.

A prędicto anno per quinquẽnium fere quis præfuerit Tribunali Valentino non reperitur memoriæ proditum.

Dein P. M. F. Didacus Borellus anno 1474.

Hunc sequuti sunt illi duo simul, qui non benè se gesserunt in hac administratione, vt num. præcedenti dicebamus.

His duobus abrogatis eodem anno per Generalem Inquisitorem Fr. Thomam à Torrecremata creati simul Magister Martinus Inigus Theologus Canonicus Valentinus, & P. M. Fr. Ioannes de Epila Dominicanus.

Anno 1486. Licentiatus Petrus Sanctius à Calancha Canonicus Palentinus, & Licentiatus Ioannes Lupus à Cigales Theologus, & Canonicus Conchensis, post Inquisitor Abulensis.

Doctor Franciscus Soler Iurisperitus, Canonicus Illerdensis, & P. M. Fr. Michael de Monte rubeo Dominicanus anno 1488.

P. M. Fr. Didacus Madalenus etiam Dominicanus anno 1489.

Licentiatus Ioannes Monasterius Iurisperitus Canonicus Burgensis electus Inquisitor anno 1492.

Licentiatus Rodericus Santius à Mercado Canonicus Samorensis institutus Inquisitor anno 1500.

Doctor Iustus à S. Sebastiano anno 1505. Inquisitor prius Valẽtinus post Cæsaraugustanus.

Magister Gaspar Puteus Theologus eodem anno 1605.

Doctor Gisbertus Ioannes Remoilus Canonicus, & Præpositus Illerdensis anno 1510.

Doctor Andreas à Palatios ab eodem anno per decennium, & post cum non esset in sacris, omisso munere Inquisitoris ad statum Matrimonii transiuit; sed in hoc Assessor fuit in dicto munere Cardinali Adriano Generali Hispaniarum Inquisitori.

Ioannes Caluus I. V. Bacalaureus anno 1514.

Licentiatus Ioannes à Churraca Cantor Almeriæ anno 1520.

D. Arnaldus Alberti Canonicus Mayoricensis anno 1527. qui ad Episcopatum Patiriensem, & post ad Mayoricensem ascendit.

Frater Antonius de Calcena in Regnis Aragonum pro Franciscanis Visitator Generalis, dein Valentinus Inquisitor creatus anno 1534. & postea Episcopus Dertusanus.

Cum præcedenti simul, & eodem anno Magister Antonius Ramirus de Haro Abbas, de Arbas ob negotia Maurorum ad Fidem cõuersorum pro muneris Inquisitionis exercendo ad Ciuitatem Valentiæ missus.

Licentiatus Sanctius Peretius ab Spelunca Canonicus Pacis Augustæ eodem anno 1534.

Licentiatus Gundisaluus à Munebrega anno 1535. deinde Archiepiscopus Taraconensis.

Doctor Blasius Ortitius Canonicus Tholetanus anno 1540. post Referendarius Adriani Papæ IV.

Antonius Ramirius ab Haro eodem anno 1540. qui postquam diu Valentiæ munere Inquisitoris functus est, maximè contra nouiter conuersos Mauros, ad Episcopatum Calaguritanum, postea ad Segobiensem euectus pro meritis.

Doctor Azebeus Canonicus Burgensis eodem anno 1540.

D. Ferdinandus Loasez Inquisitor Valentinus anno 1541. dein Episcopus Illardensis, inde Dertusensis, post Archiepiscopus Taraconensis, tandem Archiepiscopus Valentinus, & Patriarcha Antiochenus.

D. Franciscus à Nauarra Canonicus Regularis electus Episcopus Mirobreguensis Inquisitor Valentinus maximè contra Mauros conuersos constituitur anno 1541. & post Archiepiscopus eiusdẽ Ciuitatis Valẽtię meritò creatur.

Doctor Alphonsus Peretius Institutus Valentiæ Inquisitor anno 1544.

Doctor Martinus Peretius ab Ortega eodem anno 1544.

Licentiatus Gregorius à Miranda anno 1548.

Doctor Ramiretius ex Tribunali Inquisitionis Lerenensi ad Valentinum ascẽdit an. 1562.

Doctor Alphonsus à Sotomayor Gallegus anno 1562. qui ad Episcopatũ Granatensem iam electus è vita discessit Valentiæ anno 1564.

Licentiatus Bernardinus ab Aguilera Canonicus Corieñsis Inquisitor institutus anno 1564.

D. Hieronymus Manrique ex Murciano Tribunali S. Inquisitionis ad Valentinum promouetur anno 1566. qui postea primus Inquisitor Triremium creatus, ac tandem ad Episcopatum Abulensem erectus.

D. Licentiatus Ioannes à Rojas pro excellẽti sua doctrina merito Inquisitor Valentinus anno 1567. & inde in Regno Siciliæ Episcopus Agrigentinus præficitur.

Licentiatus Andreas Sancius à Tribunalibus Inquisitionis Mayoricensi, & Cordubensi ad Valentinum adducitur anno 1568. & post alias dignitates ad Archiepiscopatum Cæsaraugustanum peruenit.

D. Sotus Calderon prius Murciæ, deinde Valentiæ Inquisitor anno 1569. & ibi obijt iam Canonicus, & Archidiaconus Pacis Augustæ.

Licen-

Licentiatus Martinus à Sa uaterra primo Lerenæ post Valentiæ Inquisitor, anno 1575. tandem Episcopus Segobiensis.

Licentiatus Didacus ab Ahedo anno 1572. inde Episcopus Agrigentinus, post Archiepiscopus Panhormitanus.

Licentiatus Petrus à Zarate prius Inquisitor Murciensis, post Valentinus anno 1573.

Licentiatus D. Ioannes à Stunica prius Inquisitor Valentinus anno 1574. deinde Toletanus. ac tandem electus Episcopus Insularum Fortunatarum.

Licentiatus Ferdinandus Cortes Inquisitor Valentiæ anno 1579.

Licentiatus Alphonsus Ximenes à Reynoso anno 1580.

Licentiatus Ioannes Llano de Valdes Inquisitor Valentinus anno 1581 prius; postea Cæsaraugustanus. deinde Hispalensis.

Doctor Franciscus ab Arganda à Conchensi Inquisitione Fidei ad Valentinam promouetur anno 1582.

D. Petrus Guttierez à Flores Ordinis Alcantaræ. Inquisitor Valentinus anno 1584.

Licentiatus D. Petrus Giron ab Inquisitione Fidei Lerenensi meritò ad Valētinam ascendit.

D. Philippus à Tassis prius Barchinone, postea Valentiæ Inquisitor merito constitutus.

Tandem Licentiatus Guordazar Valentiæ munus Inquisitoris diligenter exercet & inde ad Inquisitionem Pinceanam adducitur. Atq. hactenùs de serie Inquisitorum Tribunalis Valentini, iam denuo ad Aragonense Tribunal conuertamus.

7 De duobus Inquisitoribus electis pro Regno Ara onensi, maximè de altero eorum tractat ex professo idem Morillus citatus cum Hieronymo Zurita vbi supra, & copiosius Ludouicus Paramus loco citato cap. 8. Hi fuerunt Frater Gaspar Inglar ex familia S. Dominici Magister Theologus, & Petrus Arbues Canonicus Metropolitanæ Ecclesiæ Cæsaraugustanæ,& eodem gradu Magisterij in Theologia sacra insignitus. Creatio illorum in Inquisitores Apostolicos iuxta Dipoma Sixti IV. facta est per Inquisitorem Generalem, qui ad formandam institutionem eis tradendam, & obseruandam in regimine Tribunalis S. Officij, in modo procedendi, & tractandi causas Fidei adhibuit, in consultationem varios simul viros graues admodum doctos, præcipuè Vicecancellarium Regni, D. Alphonsum vulgo della Caualleria, & D. Alphonsum Carrillum hominem valdè insignem, &c. & ex resolutis in hac congregatione, atque in alia eodem anno die 29. Nouembris Hispalis habita, satis bènè instructi hi duo Inquisitores, sicut & alij Cæsaraugustana profecti, cum litteris ad Magistratus, & ad præcipuos eius Officiales: quibus iniunctum à Rege, & ab Inquisitore Generali de emittendo iuramento Canonico præbendi fauorem, & auxilium, Inquisitoribus in rebus, & causis Fidei, maximè quoties ab ipsis Inquisitoribus fuisset requisitum. Quod iuramentum adeo solemniter 19. Septembris in Ecclesia Metropolitana fuit emissum, vt nihil solemnius excogitari posse videatur, Iurauit primo loco dignitas prima, quæ quasi æquiparatur Proregi, nempe Iustitia de Aragon, vt dicitur, & eius Locumtenens; Calmedina, dein, & vnus ex deputatis Regni. Iurarunt item Consules Ciuitatis, Regens Cancellariæ Regiæ Magister rationalis, & Merinus Ciuitatis, &c. Post hoc solemne Iuramentum, publicatum fuit edictum ab Inquisitoribus cum obligatione reuelandi, seu denunciandi, sub pœna excommunicationis &c. Tunc ipse Rex Catholicus, seu nomine eius Prorex, aut tunc ibi ipsius Locumtenens, non so.um suum fauorem, & auxilium Inquisitoribus liberalissimè obtulit, sub suaque protectione, tàm ipsos, quàm vniuersum Tribunal, nempè ministros eius, familiares, & cæteros suscepit, sed etiam de præstando fauorem, & auxilium, ac de assistendo perpetuo eisdem Inquisitoribus, cum exhibitione talis protectionis, & Regenti officij Generalis Gubernationis, & Iustitiæ, quæ se tenet ex parte Regni, seu vulgò de Aragon, & reliquis officialibus strectissimè mandauit.

8 Hæc omnia perpendentes recenter conuersi ex Iudaismo, aut ex Mahometismo; & in Fide Catholica nequaquam adhuc stabiles, his tantum principijs iam valdè perterriti, cogitantes hac via contra se arma, ligna, & ignem parari, vti re vera probabantur; adeò vehementer in nouos Inquisitores, & in Ministros eorum excandescunt, tantoque in eos odio afficiuntur, vt diuersimodè ipsos prosequi, atque de medio tollere inter se omnino decernant; præcipuè sanctum Canonicum Petrum Arbues, & Martinū à Raga Assessorem S. Officii; vt notauit Zurita adductus, eo quod in exercendo vigilanter, & exactè sub munere Inquisitoris Fidei, & Assessoris, maximoperè excellerent. Verùm priusquam ad gloriosissimum illius martyrium calamum extendam; vnum verbum de qualitate, & origine, & de educatione tanti viri præmittere liceat; neque quis mihi vitio tribuat, quod sic extra chorum saltare, & à proposito recedendo diuersicula quærere videar, cum propositum nobis sit originem, & progressum maiorem in Regno Aragonico Officij S. Inquisitionis inuestigare; & hinc fiat, vt magis radicitus primaria eius origo inuestigetur, & clarius appareat iam ab vtero Matris, peculiari Dei prouidentia præparari eum virum in Inquisitorem Fidei, qui campum Ecclesiæ Aragonensis proprio sanguine abundè admodum irrigaret, & inde ex eo Officium S. Inquisitionis maiores, & altiores radices emitteret, vnde communis hostis inferni ministerio dictorum hominum peruersorum eas penitus euellere intendebat: sed id frustra, vt ex dicendis apparebit.

9 Ad euitandam autem æquiuocationem nominis, atque vt de identitate Personæ non maneat dubium: hoc primo loco notandum; cum oriundus esset ab insigni Oppido, seu Villa nomine Epila, sub ditione Comitum Arandæ constituta, & postea vt dixi, gradu Magistri in sacra Theologia insignitus, hinc factum, vt etiam apud multos nomine proprio Petri in Baptismo ei indito, & cognomine, Arbues à Parente, & Proauo recepto obliuioni traditis, aut nunquam auditis

auditis, communiter ab omnibus Mastre Epila per abbreuiationem appellaretur, neque in præsens vix vlla appellatione alia agnoscitur, nisi hac sanctus Mastre Epila, beatus Mastre Epila: ab honestioribus illius populi Epilæ, nullaque labe infectis Parentibus natus; istorum peculiari cura, & vigilantia in timore Dei, & quouis virtutum genere spretis vitijs oppositis, iam à pueritia educatur; dein studijs traditur litterarum Theologiæ sacræ in primis; in quibus adeò excellentes progressus fecit, vt nullus ex coëtaneis reperiretur, qui ei cōparari posset: sicque factus dignus qui in Religionem Canonicorum Regularium, quorum obseruantia maxima tunc erat, ex omnium suffragio admitteretur. Anno 1476. die 9. Februarij quique post nouem annos multo maiori virtutum, ac litterarum incremento in statu Canonici Regularis acquisito, ad Inquisitorem totius Regni modo dicto eueheretur.

10 Vt necem facilius inferant huic sancto Viro conuersi nuper ad Fidem, iam secreto reiudaizantes, vel in apostasiam lapsi; & vt nex post ei illata, potius grata vniuersaliter populo, quam iniucunda, & abhorribilis existeret, odium quā maximum contra Inquisitores, & contra Tribunal S. Officij in animis Ciuium diuersimodè excitare conantur. sic grassantes in aures particularium occultè susurrant, quod publicè non audent, videlicet huiusmodi Tribunal, modumque eius procedendi esse valdè perniciosum toti Regno, quod confiscatione bonorum adeò rigorosè puniat, vt filij cuiusque inquisiti nudi perpetuo maneant; quod sine nominatione testium quorumcumque procedat, & hinc contra quemuis innocentem falsa delicta denunciari, & probari possint: quod priuilegijs Aragonensium (fueros ipsi vocant) nihil curet. Postea in ipsorum fauorem nonnulli ex nobilioribus Ciuitatis litteras exemptionis à Iustitia de Aragon dicto, obtinere tētant, ne sint subiecti dicti nouiter conuersi huic sancto Tribunali: quin etiam maxima pecuniæ summa oblata, id effici illi curant, vt Legati ad Regem Catholicum mittantur, qui cum eo tractent de ablatione talis Tribunalis, priuilegijs Regni omninò contrarii. sed nihil, quod Deo sit gratia, effectū, nihil persuasum, nihil prorsus obtentum. Hinc in vltimā rabiem, & furorē versi, de efficaciori remedio, etsi atrociori sæpius inter se consultantes tandē cōcludūt cum illo Sapientiæ 2. *Occidamus iustū* (nempè Inquisitorē Mastre Epilā Fratrem Gasparum Iglar, aut Martinum à Raga) *quia inutilis est nobis, & contrarius operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, &c.* Vnde statim sine vlla mora curam exequendi adeò atrox, & horrendum facinus facinorosissimo homini Ioanni de la Abbadia dicto committunt. Qui vt negotium hoc tanti momenti, tantæq; apud eos expectationis infallibilem citius sortiretur effectum, quinque alios eiusdem farinæ homicidiarios sibi associat, seu eis omnibus simul, vel singulis separatim curā sibi commissam, vtrumque scilicet Inquisitorem, & Assessorem S. Officii occidendi, quoad potest subdelegat, & commendat.

11 En Iudicia Dei abyssus multa, qui consilia impiorum, quandoque vt vult, dissipat, quandoque verò nequaquam, sed executioni mandari, saltem ex parte permittit; vti permisit in casu præsenti circa occisionem tanti viri; sed proh sceleratissimorum hominum audaciam, & ferocitatem; cum iam noctu iacentem in lectulo, & somno deditum Mastre Epilam intra Monasterium occidere tentassent, & ab aliis Religiosis adhuc vigilantibus tacitè impediti fuissent: sequenti nocte circa horam 12. seu circa medium cursum eius in ipso Templo Metropolitanæ Ecclesiæ Monasterio adiunctæ, sub suggesto, vbi Epistola decantari solebat, genibus flexis Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum adorantem, & se sic disponentem ad decantationem matutini iam inchoati, dùm decantaretur versiculus ille, *Quadraginta annis proximus fui generationi huic, & dixi semper hi errant corde, &c.* tanquam ouem mansuetissimam lupi illi rapacissimi aggrediuntur, & tribus vulneribus letalibus in ceruice, & in medio corporis transmisso ense iacentem iam mortuum putant à vulnerando amplius, quamuis cuperent, desistunt, & aufugiunt. Dùm vulneratur hæc vox semper in eius ore: *Laus IESV Christo Domino, quod pro Fide sanctā morior*, & hæc eadem itera ab eo sæpius per biduum, dum post vulnera accepta vixit, nempè à die Iouis vsque ad Sabbatum 17. Septembris 1485. vt tradit idem Morillus, quamuis Zurita 4. parte lib. 20. cap. 65. asserat percussum die Iouis, die autem Veneris mortuum, & Sabbato sepultum: vtrumuis sit, sanctissima illa anima ad superos euolauit, ad fruēdum pro meritis eximijs Beatitudine sempiterna, ad capiendā gloriosissimi martyrij Laureolam: sed ne hic incompræhensibili, & infinito præmio recepto nimis scrutantes opprimamur à gloria.

12 Vertamus oculos ad corpus eius etiam admodum gloriosum; mortuum ne dicam? an potius viuum? quodammodo viuum dixerim, saltem quoad sanguinem ab eo effusum in terram, qui post duos dies à tempore effusionis, dum illud in loco valdè honorifico pro sepultura reponeretur, ita in rubeum colorem renouari, atque ebullire visus est; vt è viuo adhuc corpore quasi diffluere tunc appareret, obstupescentibus cunctis, vel præsentibus, vel audientibus ob prodigij magnitudinem: vnde meritò ad testificationem eius in perpetuum, instrumentum manu Notarij publici confectum. Sed en multo maior prodigiorum accessio, de qua similiter confectio instrumenti per publicum Tabellionem statim secuta; primò quòd transactis iam duedecim diebus à vulneratione sancti Viri, eadem renouatio, & ebullitio sanguinis in loco vulnerationis euenerit, in tanta quantitate, vt non solum papyro, sed linteaminibus etiam appositis valde madefactis, clamare coram Domino sicut iusti Abel, postulando vindictam videretur; (hinc homicidiarij, qui aufugerant diligenter quæsiti; ac tandem capti, probationeq; delicti atrocissimi præcedente, vltimo supplicio affecti) Item quod Tintinnabulum prodigiosum Oppidi Vililla Regni Aragonici non tantum in Hispa-

Hispa-

Hispania; verum apud exteras etiam nationes valdè notum, quod quandoque occurrentibus certis casibus extraordinarijs, absq vllius cooperatione per se ipsum sonare consuescat, in præsenti spatio anni integri continuò insonuerit, vt refert idem Morillus vbi supra.

13 Miraculis non paucis venerabilis MastreEpilæ sepulchrum Deus Opt. Max. gloriosum valdè & honorificum reddere non tardauit: Hinc factum, & sequenti anno 1486. die 28. Septembris festum exequiarum admodum solemne maximis lætitiæ signis, quasi iam esset ab Ecclesia declaratur Martyr per canonizationem celebratur. Item transactis quatuor annis, Consulibus Petro Torellias, Laurentio Molon. & Alberto de Oriola, decreto, seu quasi voto publico, & communi stabilitum fuit, teste Zurita ibidem, vt ad sepulchrum perpetuo accensæ appenderentur; sicuti semper appensæ manent ad sepulchrum, seu sanctuarium innumerabilium Martyrum.

Dein post aliquot annos Inuictissimus Imperator Carolus V. enixè postulauit à Summo Pōtifice Paulo III. vt de mandato ipsius examinarētur miracula per venerab. MastreEpilam operata: Quo in numero Sanctorum Martyrum quamprimum reponi possit. Exemplo sui Aui, & precibus Ciuitatis Cæsaraugustanæ, totiusq. Regni Aragoniæ inductus pijssimus Philippus Tertius idem enixius à Papa Paulo V. efflagitauit, & obtinuit; Vnde iussu ipsius Pontificis remissoriæ Apostolicæ statim expeditæ, ac missæ ad tres Episcopos, nempe Turiasonensem, Oscēsem, & Terelensem, lectæ tandem publicè Cæsaraugustæ, & vbi de iure requiritur, ad conficiendum, vti solet primum canonizationis processum. Facit Deus quamprimum canonizatum ab omnibus Tribunalibus S. Inquisitionis vti Aduocatum, & Patronum simul cum Sancto Petro Martyre Dominicano, suscipi, & coli videamus. Pro coronide huius Prolegomeni liceat mihi apponere hic Encomium poeticum Venerabilis MastreEpilæ lingua Hispana, incerti auctoris, credere tamen Fr. Didaci Morilli, qui illud adducit, & suum esse dissimulat.

AL SANTO INQVISIDOR MASTRE EPILA:

SONETO:

INuicto Inquisidor, de cuyio zelo
Da testimonio fiel la sangre santa,
Que deramaron con infamia tanta
Cinco enemigos de la tierra, y Cielo.
La Inquisicion, que para bien del suelo
Entonces començò qual tierna planta
Nòhay qui espantar, si al Cielo se leuanta
Regada con tal sangre en tan buen suelo.
Suelo sagrado quiso Dios que fuesse,
El que en si recogio el licor precioso.
De vuestra sangre con crueldad vertida
Monstrando en esto el, Cielo estar zeloso,
de que en profano suelo no cayesse
Prenda tan digna de la eterna vida.
Y para descubrir quan encendida
De la llama de amor Diuino, ardiente
sale, siendo por Christo derramada;
Aun estando del Cuerpo separada,
Hierue en la tierra como quien se siente
De ver que han insuriado
Del Santo Oficio el Tribunal sagrado
Por esto clama, hiruiendo de tal suerte
Y no, por la venganza de su muerte.

Ecce Venerabilis MastreEpilæ, seu Petri Arbues, (ne eius proprium nomen, & cognomen in sepulchro obliuionis perpetuo maneat) Encomium metro Hispanico egregiè expressum: cui quæcumq licèt encomia, vel laudes adiunxeris, pro meritis eximiarum virtutum sanctissimi Viri, & pro excellentia prærogatiuę singularis martyrij propter defensionem Fidei, & hęresum extirpationem recepti, nunquam satis laudatum putes. Cæterum vera laus, & celebratio Sanctorum ab Incolis huius mundi eis exhibenda, est sincera, & perpetua imitatio ipsorum, teste Diuo Augustino serm. 47. de Sāctis. *Ab eis*, inquit, *Sanctorum Martyrum in veritate festiua gaudia celeberntur, qui ipsorum Martyrum exempla sequuntur; vt imitari non pigeat, quod celebrare, seu laudare delectat.* Inducamur igitur quicumq. ea scientes ad exempla Venerabilis MastreEpilæ virtutum imitanda; præcipuè tamen DD. Inquisitores, & Ministri quilibet, seu Offitiales Tribunalium S. Inquisitionis ad munus nostrum, quodcumq. sit legitimè, & exactè exercendum, etiam cum profusione sanguinis, & vitæ, si ita opus fuerit tali exemplo maximoperè excitemur.

PROLEGOMEN. VI.

De origine Officij Sanctæ Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, atque in India Orientali, ac de maiori progressu eius, contra apostaticam, seu hæreticam prauitatem.

1 ADVENTVM, S. Apostoli Iacobi Maioris in Hispaniam (de quo apud quoscumq. rectè sentientes, sed præcipuè apud nos Hispanos nullus equidem manet dubitandi locus, nisi quis velit id quod apud innumeros ferè auctores citatos ab Augustino Barbosa de officio, & potestate Episcopi tit. 3. cap. 8. ipsa meridiana luce clarius est, negare) à Deo Opt. Max. fuisse intentum, & directum, vt tempestiuè, vel de initio nascentis Ecclesiæ Christianæ, semen Fidei Diuinæ, atque salutaris doctrinæ Euangelicæ in Campo illo fertilissimo Regnorū Lusitaniæ spargeretur, vti re vera sparsum fuit immediatè per ipsummet Apostolum, sicuti cōmuniter creditur ex traditis per eundem Barbosam ibidem, vel saltem mediatè nempè per eius

eius discipulum nomine Petrum, ibi ad Fidem conuersum, & electum,& consecratum Episcopum ab eodem Diuo Iacobo Ciuitatis,& Dioecesis Bracarensis, quis est qui id in controuersiam vertat?

2 Atque hinc hæc Ecclesia non sine firmo, vt ipsa sentit fundamento Primatum Hispaniarum attenta temporis prioritate sibi assumit; tametsi ei Taraconensis, & Toletana maximoperè opponentur. inter quas etiam circa idem non exigua lis iam quidem excitata, quæ adhuc sub Iudice manet. Prædictum autem Fidei semen receptum,& fotum in visacribus terræ, idest in cordibus antiquorum incolarum illius Regionis adeo magnas, & profundas misit radices, vt ipsorum posteri, quæ est Lusitanorum ad verũ, & bonum quodcumque amplectendum innata propensio, ingentes hinc pietatis Diuini cultus, & quarumcumq. virtutum præcipuè Theologarum fructus quouis tempore perceperint. neq. equidem credo pro retinenda Fide Catholica semel recepta, ab erroribus, seu hæresibus intacta, & munda seruanda remedio, seu medicamine Tribunalis Sanctæ Inquisitionis vnquam indiguissent, nisi cum exteris nationibus, maxime cum Africanis, & Septentrionalibus, iam errorum multitudine infectis communicassent; nisi item Iudæis, ex Regnis Castellæ, & aliundè expulsis facilem aditum, & remansionem apud se diuturnam præbuissent. Post hanc tamen remansionem, post hunc aditum, & illam communicationem propter conuersos, præcipuè ex eis ad Christianismum apostatantes, & peruersè reiudaizantes, peropportunum valdè, & omninò necessarium, tanquam propugnaculum aduersus hæreticam, & apostaticam prauitatem firmissimum ac munitissimum dictum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Regnis Lusitaniæ semper fuit iudicatum, cum illo rigore, & forma strictiori, quibus in reliquis Hispaniæ Regnis iam fuerat institutum, vt paulò ante diximus.

3 Cæterum qualiter in Lusitaniam hoc Tribunal S. Officij cum dicto rigore introductum? quænam huius introductionis origo? hoc admodum controuersum inter auctores video, & in hac controuersia aliquantulum discutienda nobis non nihil immorandum; priusquam ad progressum ibi huius sacri Tribunalis gradum faciamus. A labore indagandi primam originẽ Officij S. Inquisitionis per delegationem tantũ Apostolicam, & exprimendi progressum ipsius maximum in Regnis Lusitaniæ, & in Indijs Orientalibus videbatur prima fronte nos omninò liberare posse Admodum Reuerendus Pater Fr. Antonius de Sousa Vlisipponensis Ordinis Illustrissimi Prædicatorũ, sacræ Theologiæ Magister, Regis, & supremi S. Inquisitionis Consiliarius: quandoquidem in suo de Aphorismis Inquisitorum eruditissimo opere recenter edito anno scilicet 1633. initio eius antequam ipsos tradere incipiat, de hac materia ex professo tractat, & refutatis prorsus aliorũ grauium Scriptorum falsis dictis,& sententijs, vt ipse indicat, veram historiam se proponere testatur;

4 Cæterum, vt verum fatear, laborem & anxietatem circa originem dictam Sanctæ Inquisitionis in illis Regnis nobis potius adiungit, quàm ab istis nos liberat: cum ipsemet statim in frontispicio suæ tractationis ingenuè fateatur, quòd vix speret veritatem huius rei suadere hominibus posse; sumpta etiam equidem non exigua luce ex Archiuijs Regijs, seù ex Bibliothecis, vulgò Torreido Tombo nuncupatis, atq. etiam ex supremæ Sanctæ Inquisitionis Tribunalis, & particularium Inquisitorum scrinijs, supposito, quod error, & modus narrandi hanc historiam multò alitèr, quam se habet, iudicio ipsius Sousę, non solum in reliquis partibus Hispaniæ, sed apud exteras etiam nationes, maximas egerit

5 radices. † Quòd si tantus vir, tamq. exactæ eruditionis, & diligentiæ in veritate huiusce rei inuestiganda, in diffidentiam maximoperè ducitur suadendi id, quod verum se ostendisse affirmat; quid ni ego tantillus omnino circa idem diffidam, cum non aliud lumen in hac via ad securè ambulandum mihi porrigatur, quam quod ipsemet Sousa præfert. Quare opportunius duxi, vt ab omni anxietate liberer, hinc, inde quæ ab vtraque parte scriptorum adducuntur fidelitèr proferre, & iudicium circa verum quodnam sit; Lectori beneuolo, & accurato relinquere.

6 Ludouicus Paramus lib. 2. de origine Sanctæ Inquisitionis tit. 2. cap. 12. Illiescas in Pontific. tom. 2. lib. 6. cap. 4. Petrus de Salazar, & Mendoça in Cronica Eminentissimi Cardinalis Domini Ioannis Taueyra, cap. 37. Alphonsus Fernandez Placentinus in concertatione Prædicatoria anno 1541. num. 2. & quotquot de hac materia scripserunt Classici Auctores, (vno excepto, quod legerim Fr. Antonio de Sousa, partis aduersæ defensore) quamuis circa modum, & circa aliquam aliam circumstantiam non tanti momenti aliqualis existat discrepantia inter dictos Scriptores, in substantia tamen rei prorsus conueniunt, & hoc vti certum, & indubitatum tradunt per quemdam N. Sahauedram (Mendoça vocat ipsum Ioannem Perez de Sahauedra; contradicit verò Paramus affirmans sic vocari Patrem eius, vel vnum ex fratribus, non tamen ipsum) Officium Sanctę Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ fuisse Tribunal intraductum, qui falsis litteris, seu Bullis Apostolicis se ipsum Cardinalem Legatum instituerat, & à Summo Pontifice illùc missum simulabat, vt à se dictũ Tribunal Sanctæ Inquisitionis, eadem ibi forma institueretur, qua priùs in Regnis Castellæ, & in alijs Dominijs Regis Hispaniarum per Catholicos Reges ex concessione Sixti IV. per Bullas particulares fuerat institutum.

7 Addunt item Paramus, & Mendoça erectum iam Tribunal S. Officij per spatium sex mensiũ ab eodem Sahauedra ficto Fidei Inquisitore fuisse administratum, & magnis fructibus ex eo interim perceptis in bonum spirituale animarum illius nationis Lusitaniæ, inductum fuisse pijssimum eius Regem ad ipsum libenter acceptandum, & amplectendum id, quod prius acceptare, & amplecti renuebat; atque transactis illis sex mensibus relicto sufficienti successore, illuc discessisse, & in Castellæ Regno cognitum, ac carceratum, detecta iam simulatione, & falsifi-

falsificatione Bullarum Apostolicarum apud Lusitanos facta detecto etiam alio simili delicto falsificationis litterarum, quibus à Rege Catholico Philippo Secundo, Commendam Diui Iacobi obtinuerat, ad triremes fuisse condemnatum: item hæc omnia per confessionem propriam, & scripturam quemdam ipsiusmet Sahauedræ constare affirmat idem Paramus, quem si lubet pro maiori intelligentia videas quæso, non displicebit.

8 Insurgens verò contra prædictos omnes Frater Magister Antonius de Sousa, prius quam ad refutandum ipsorum assertum descendat, quasi ab ouo ledeo incohans, narrat qualiter occasione expulsionis, atque discessionis Iudæorum iussu Regum Catholicorum à proprijs Regnis Hispaniæ, intra certum tempus assignatum exequendæ sub pœna amittendo libertatem, innumeri penè eorum in vicinam Lusitaniæ Regionem se receperint, annuente Ioanne Secundo Rege ex pietate quadam, & compassione per aliquod etiam tempus destinatum, sub eadem pœna seruitutis ni discederent ipso transacto. Verum multi eorum, non curantes de dicta pœna, maluerunt venundari in seruos, vti passim non pauci venundebantur, quàm è Regno Lusitaniæ discedere, ita delitiæ Regionis illius ipsis cordi erant.

9 Regi autem Ioanni Secundo, successit Rex Emanuel, magnus ille Indiæ Orientalis triumphator; hic similiter discessum à suis Lusitaniæ Regnis anno Domini Millesimo quadrigentesimo nonagesimo septimo, Iudæis iniunxit sub eadem pœna amittendæ libertatis post terminum temporis determinatum. Quo tamen transacto ob clementiam ipsius Regis non fuit pœna executioni mandata in illis.

10 Immo ex ipsis quamplures tum pro effugienda dicta pœna, tum quod benignitatis climatis, & abundantia Regionis illius allicerentur, fictè petierunt admitti ad gremium Ecclesiæ Catholicæ per Sacramentum Baptismi, dummodo viginti annorum spatio contra ipsos circa res Fidei inquiri non possit: atque sub hac conditione, & baptizati fuere.

11 Rex Emanuel successorem habuit in sua Monarchia Lusitania, anno Christi Domini Millesimo quingentesimo vigesimo primo, Regem Ioannem Tertium, qui aduertens, quod Iudaismum in suis Regnis inter recenter baptizatos ex dictis Iudæis nimis grassaretur, & hinc inter Christianos etiam veteres negocium Fidei Catholicæ in peius rueret, à Clemente Septimo tunc Ecclesiam Matrem nostram gubernante, Tribunal Officij Sanctæ Inquisitionis in suis Regnis erigi obnixè postulauit: Et quamuis Summus Pontifex postulatis non illicò annuerit, immo potius diu, & sæpè eis restiterit (haud equidem deerant, qui partes Iudæorum apud Summum Pontificem, & apud Regem Lusitanum defenderent; quod forte ipsis defensoribus tale Tribunal esset valde iniucundum, & omnino inuisum) eius erectionem ægre tandem concessit anno Domini 1531 in forma tamen iuris, & non illa strictiori apud alias Regiones Hispaniarum recepta, & libenter executioni mandata.

12 Cæterum quamuis hæc concessio suum effectum sortita fuerit; duos tamen post annos omnis facultas Inquisitoribus Fidei suspensa procedendi contra prædictos Iudæos baptizatos; atque ipsis de quibuscumque debitis contra Fidem Catholicam commissis generalis Indulgentia elargita fuit ab eodem Clemente Papa Septimo. Quo mortuo eius successor Paulus Papa Tertius ob importunas preces, & assiduam negociationem defendentium Iudæos conuersos, vt diximus, vtramque simul, & suspensionem, & indulgentiam executioni mandauit, anno Christi Domini Millesimo quingentesimo trigesimo quinto, eà sine dubio intentione, vt experientes Iudæi conuersi ad nostram Fidem, & pariter non conuersi summam Sedis Apostolicæ, & Romanorum Pontificum benignitatem, libentius ex corde Religionem Christianam amplecterentur. Qui effectus minimè inde secutus; sed potius ei contrarius, nempè laxiorem vitam in Iudaicis ritibus ducendi, & vt Iudaismus magis in dies per illam Regionem serperet.

13 Quare offensus malitia eorum præfatus Summus Pontifex alia Bulla priuilegia illis concessa omnino reuocauit. Dominus verò Rex Ioannes Tertius nequaquam hoc contentus, zelo Fidei Diuinæ, quam maximè adductus, institit diu apud eundem Papam Paulum Tertium, quantum potuit, & maiori sollicitudine adhibita Tribunal Officij Sanctæ Inquisitionis strictiori forma pro suis Regnis efflagitauit. Concessit tandem libenter Summus Pontifex alia Constitutione Apostolica, anno Christi Domini 1536. & ex eo tempore per centum, & octo iam annos strictius, quam quouis alio in loco, cum suo Inquisitore Generali, à quo Pontificia auctoritate alij Inquisitores Prouinciales creantur, hoc sacrum Tribunal in Regnis Lusitaniæ, ac etiam in India Orientali hucusque viguit, & Deo adiuuante semper in eisdem locis vigebit.

14 Præposita numeris præcedentibus traduntur ab Admodum Reuerendo Patre Antonio de Sousa, & quidem videntur vniformiter, & verisimiliter dicta circa fundationem Tribunalis Sanctæ Inquisitionis, in illis Lusitaniæ Regionibus, modo, & via, quibus ipse exprimit; maximè cum citauerit duas Bullas Pontificias ad zelantissimum Regem Dominum Ioannem Tertium de prædicta fundatione Tribunalis Sanctæ Inquisitionis taliter exequenda disponentes: & adiungat alias duas eiusdem Summi Pontificis Pauli Tertij postea concessas, & missas ad Dominum Henricum fratrem ipsius Regis, Cardinalem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & secundum Generalem Inquisitorem in supremo Tribunali Sancti Officij Lusitaniæ, pro maiori progressu, & fructu aliorum quorumcumque officium Tribunalium Sanctæ In-

rquisitionis ibi fundatorum, dictarumque Constitutionum exemplaria in Regijs Archiuijs & in Sanctæ Inquisitionis scrinijs asseruari affirmet: atque hoc lumen non sane exiguum in materia adeo graui, & dubia dictus Antonius de Sousa nobis præfert; hocq. sub quemuis prudentem lectorem contentum esse debere ipse iudicat.

15 Si quis autem Patri Magistro Sousę obijciat, quod debuisset, ad præbendum lectori maius lumen, & ad tollendam prorsus difficultatem omnem, asserere se dictas Bullas vidisse, & legisse; quin etiam ipsarum exemplaria ex asseruatis in præfatis Archiuijs, & scrinijs extracta, & apud Curiam Regis Philippi Quarti, aut aliam extraneam (vt sublata appareret quæuis suspicio fraudis, seu doli) authenticè legalizata in hoc suo opere de aphorismis Inquisitorum à Typographo vt excuderentur, diligenter curare.

16 Sic obijciens, gratis quidem conatur fidem derogare Patri Antonio de Sousa affirmanti asseruari duorum Romanorum Pontificum Constitutiones de fundatione Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Lusitaniæ in Archiuijs Regijs, & scrinijs Sancti Officij. Vnde enim ipsi obijcienti contrarium constat, nisi quod ab Antonio Sousa non sint conspectæ, & lucidonatæ? ac hoc argumentum negatiuum est nihil sane euincens; cum dictum mille negantium, vt est in communi proloquio Iurisperitorum contra vnum solum affirmantis nequaquam præualeat, ergo proposita obiectio hinc prorsus reijcitur.

17 Rursus si idem incredulus obiiciat, nullibi prædictas Constitutiones ab Antonio de Sousa citatas reperiri, nisi vbi ipse affirmat; nam adhibita non exigua diligentia in euoluendis Bullarijs, nulla mentio de illis reperitur apud vllum ex auctoribus, qui in colligendis, & tradendis simul Summorum Pontificum Constitutionibus suam operam impenderunt. Nulla apud Franciscum Peñam, qui in fine Directorij Inquisitorum quascumque inuenire potuit, ad Sanctum Officium spectantes reponit præcipuè non paucas Clementis Septimi, & Pauli Tertij Summorum Pontificum.

18 Nulla apud Laertium Cherubinum exactissimum Collectorem inter alios recentiores Bullarum Apostolicarum quatuor voluminibus locupletissimis. Adducit tamen illam, incip. *Illius vices in terris &c.* qua ipse Paulus Tertius suspensionem, & indulgentiam, de quibus populo ante cum Sousa à nobis dictum, Iudæis nouiter conuersis concesserat: & ibi in margine meminit illius, quà Clemens Octauus Tribunal Sanctæ Inquisitionis pro Lusitaniæ Regnis in forma tantum iuris ordinaria, & maiori erigi voluit; atque hoc insuper ab eodem Pontifice postea suspensum, vt diximus cum eodem Sousa: De Bullis verò quas hic citat pro fundatione Tribunalis cum rigore maximo, quo nunc existit, nullum prorsus verbum Laertius Cherubinus citatus, ergo &c.

19 Respondetur totam hanc obiectionem etiam spectare ad argumentum negatiuum, & consequenter nihil per eam de auctoritate, & fide Patris Magistri Antonij de Sousa derogari, cum neutiquam valeat argumentum, nec Cherubinus, nec vllus alius collector Apostolicarum Constitutionum illas ab Antonio Sousa citatas adducit, ergo non extant: & inde apparet non valere, nec quidquam concludere; quia si omnes à Summis Pontificibus, hucusque editas quis colligere conaretur, quod quasi impossibile communiter iudicatur, non quatuor solum vt Lahertius Cherubinus, sed plusquam decem fortè volumina in lucem proferret.

20 Vnde cum illius auctoritas, & fides integra atque firma remaneant, resque tota hinc, inde, sit à nobis completè proposita campus, valde latus ad ferendum circa eam iudicium, lectori curioso relinquitur. Quod vt æquius, & iustius ferat, precor diligenter videat, & attento animo perpendat omnia per Antonium de Sousa adducta: maximè illud de computatione annorum ad ostendendam oppositæ sententiæ repugnantiam, & falsitatem: interim nos ad exprimendum progressum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, & Indiæ Orientalis gradum faciamus.

21 Primus Inquisitor Generalis Sancti Officij (loquar semper in reliquis proponendis in hoc Prolegomeno secundum mentem, & certam doctrinam Patris Magistri Antonij de Sousa) fuit Pater Frater Didacus de Sylua, Illustrissimus Septæ Episcopus, eiusdem Domini Regi Ioannis Tertij Confessarius; qui ex vi supradictæ Bullæ Papæ Pauli Tertij, qua Inquisitor Fidei constitutus, ad Archiepiscopatum simul Bracarensem tunc etiam ascendit, & munus vtriusque Dignitatis per tres annos, & mensem cum dimidio, summa cum laude, & fructu animarum sibi subditarum exercuit. Postea verò tam ob ingrauescentem iam ætatem, tum propter negocia vrgentia suæ Ecclesiæ, Dignitati Inquisitoris Fidei spontè cessit, vt iuxta dispositionem citatæ Constitutionis ipsa ad libitum Regis, alteri personæ dignæ illius statim conferretur.

22 Dein opportuno tempore pro potestate sibi tradita in Diplomate Pontificio præfatus Dominus Didacus de Sylua Inquisitor Generalis post erectionem supremi Tribunalis, seu Concilii, vt ibi vocant, S. Inquisitionis, pro quibuscumque Regnis Regi Lusitaniæ subiectis, communis, & vniuersalis (de sociis, seu Consiliariis sibi adiunctis opportunius dicetur Prolegomeno 9. ad solum Tribunal Fidei Eborense sequenti anno, nempe 1537. manum iniecit; nam publicata Ebore Bulla, seu Edictum Sanctæ Inquisitionis propositum fuit, monitorio generalis gratiæ propalato, assignatis etiam Consiliariis, seu Deputatis, vt ibi vocantur; Notario item, & Promotore fiscali electis, primum eius Inquisitorem pro meritis instituit Dominum Ioannem de Mello, iuris canonici Doctore, & Consiliario supremi

Tribu-

Tribunalis assumptum: qui primo ad Episcopatum Algarbiensem, postea verò ad Archie-
23 piscopatum Eborensem ascendit. Eius autem successores in officio Inquisitoris Fidei in dicto Tribunali Eborensi, à diuersis Inquisitoribus Generalibus creatos triginta quatuor enumerat, & exprimit sigiliatim idem Pater Frat. Magister Antonius de Sousa vbi supra §.3. apud ipsum legat, cuicumque gratum exitit illos, ipsarumque qualitates, & promotiones ad meliorem gradum agnoscere.

24 Vnum restat discutiendum circa primum Inquisitorem Generalem, prædictum Dominum Patrem Frat. Didacum de Sylua, nempè cuiusnam primo Religionis alumno fuerit? ex familia ne Minimorum Sancti Francisci de Paula? an verò Minorum S. Francisci Assisiensis? discutit optimè dubium hinc, inde idem Antonius de Sousa, decisionem apud ipsum videas, quam ego libens relinquo, quod ad rem præsentem nequaquam faciat, & ne tibi fastidium pariam.

25 Munus Inquisitoris Generalis secundo loco administrauit Sereniss. Lusitaniæ Infans Henricus frater ipsius Domini Regis, Cardinalis titulo Sanctorum Quatuor Coronatorum, & in Regno Lusitaniæ Legato à Latere, Bracarensisque Archiepiscopus; atque id munus ad petitionem, & electionem prædicti Regis suscepit, iuxta dispositionem Constitutionis citatæ Pa-
26 pe Pauli Tertij. † Qui post octo annos nempè 1548. alia Constitutione Apostolica ipsum Dominum Cardinalem Henricum in iniuncto sibi munere Generalis Inquisitoris confirmauit potestatemque procedendi in causis Fidei, & creandi alios Inquisitores Prouincia es de nouo abundè concessit. Verum ex concessione, & potestate primi Diplomatis Pontificij, zelo cõmotus, quoadmodum ardebat extirpandi Iudaismum, & quoscumq. errores quia iam prius, quam maximos in dicta administratione progressus fecerat; ipso primo eius anno nempe 1539. defraudando Vlisipone nouo Tribunali Sanctissimæ Inquisitionis cogitauit, statimque feliciter executus est, & ei primum Inquisitorem Fidei præfecit eundem illum Dominum Ioannem de Mello, qui easdem vices in Eborensi Tribunal Sancti Officij gerebat, vt dictum
27 à nobis numero præcedenti. † Nec defuit alius sufficienti doctrina præditus, qui hoc gubernaret, vt tantus vir, tàm diuturnæ experientiæ in causis Fidei Vlisiponensi præficeretur. Huic dein successit ex electione eiusdem Serenissimi Infantis prædicti Dominus Frater Magister Gregorius à Sancto Iacobo Ordinis Prædicatorum Parisiensis Doctor Theologus, postea Argensis Episcopus. Vtriusque successores in Tribunali Sanctæ Inquisitionis Vlisiponensi triginta sex enumerantur per dictum Antonium de Sousa à diuersis Generalibus Inquisitoribus creati, vide eum § 4.

28 Transactis duobus ferè annis 15. Octobris 1541. vertit se idem Serenissimus ad erigendum Tribunal Inquisitionis Conimbricæ, pro quo non vnum tantum, sed duos simul præstantissimos viros Inquisitores assignauit, nempè Dominum Fr. Bernardum de Cruce ex Ordine Prædicatorum Sancti Thomæ Episcopum, & Conimbricensis Vniuersitatis Rectorem, atque D. Gomezium Alphonsum, Iuris Canonici Baccalaureum, & Collegiatæ Ecclesiæ Vimarensis Priorem. His in officio Sanctæ Inquisitionis Emanuel de Quadros canonicè Licentiatus, & Ludouicus Aluares de Oliuera Pontificij iuris etiam Licentiatus, & alij successores 23. ab eo-
29 dem Fr. Antonio Sousa exprimuntur † Vltimo loco idem Serenissimus Inquisitor Generalis Ciuitatem Goæ, caput Indiæ Orientalis, & loca ad ipsum spectantia Tribunali Sanctæ Inquisitionis tanquam propugnando firmissimo muniuit: inde inductus, quod per litteras ad Regem Ioannem III. 10. die Nouembris 1545. missas à Sancto Francisco Xauerio de nostra Societate Iesu, illarum Regionum, & præcipuè Iapponiæ meritissimo Apostolo, Fidem tunc ibi mirificè propugnante id increbuisset Iudaicam perfidiam in illis partibus magis, ac magis in dies serpere, & de nouo conuersis ad Fidem Catholicam non parum momenti adducere. Primus Inquisitor in hoc Tribunali Goensi fuit Alexius Dias Falcao, post hunc Franciscus Marquez Botello, & alij vsque ad quatordecim, quos videas, si lubet apud eumdem Sousam. Ecce quam sollicitus, & quanto zelo fidei accensus tantus vir, tot gradibus multo præeminentior cæteri, vno excepto Rege, munus suum Generalis Inquisitoris contra apostaticam, & hæreticam prauitatem exerceret, mirantibus omnibus, & maximoperè obstupescen-
30 tibus. † Verum adiungam tamen id, quod omnem admirationem, & stuporem superat, videlicet, quod cum hic Serenissimus Princeps in Lusitaniæ Regnorum administratione Sebastiano Regi, nepoti suo, anno Domini 1578. hæreditario iure successisset, non statim Generalis Inquisitoris munus deposuerit; sed adhuc per quindecim ferè menses eo functus fuerit. Vnde vt Rex Regno præerat, vt Inquisitor Generalis officium Inquisitionis summa cum fidei vtilitate administrabat: illa enim Dignitas huic non exiguam auctoritatem tribuebat; ad quod ostendendum in præceptis, aut legibus pro bono Sanctæ Inquisitionis ferendis, ac vtebatur forma incipiens; *Ego Rex tanquam Inquisitor Generalis præcipio &c.* Itaque hic vnus erat simul Rex Sacerdos; (& quidem nõ raro eo tempore celebrabat) Cardinalis Legatus à Latere, & Generalis Inquisitor, quod nulli forte alteri contigisse reperietur.

31 Post hunc tantum Inquisitorem Generalem promouentur ad hanc dignitatem nouem successiuè vnus alteri loco cedens, omnes valde insignes, quos adducit idem Sousa, & visum est sub hoc numero breuiter exprimere.

Tertio loco fuit assignatus Illustrissimus D. Emanuel Menezius Conimbricensis Episcopus; cum prius Infantis Cardinalis Henrici Coadiutor fuisset, cum futura successione in hac dignitate Inquisitoris Generalis ex vi Diplomatis Gtegorij XIII. die 24. Februarij anni 1578. sed obijt adhuc viuente dicto Infante prius quam hoc munus exercuisset.

32 Ascendit quarto loco ad officium Generalis Inquisitoris Illustrissimus D. Gregorius de Almeyda Vlisipponensis Archiepiscopus, Archiabbatiæ Abbas, Lusitaniæque Gubernator, secundum dispositionem similiter alterius Bullæ eiusdem Gregorij Decimitertij 27. Decembris anno 1579.

33 Quinto loco fuit Generalis Inquisitor per Constitutionem Sixti Papæ V. die 25. Ianuarij 1586. Serenissimus Cardinalis Albertus titulo S. Crucis in Hierusalem Legatus à Latere in Lusitania, Archidux Austriæ, Imperatoris Maximiliani filius, atque eodem tempore eiusdem Lusitaniæ Gubernator.

34 Huic successit sexto loco ex vi Bullę Clementis VIII. 12. Iulij 1596. Illustrissimus D. Antonius de Mahos de Noronha Episcopus Heluen.

35 Septimus supremi Tribunalis, seu Consilii S. Inquisitionis enumeratur Præses ex beneplacito eiusdem Clementis VIII. anno 1600. Februarii die 7. Illustrissimus Vicensis Episcopus D. Georgius de Attayde, Capellanus Maior Ordinarius Capellæ, & Domus Regiæ, totiusq. Curiæ Lusitaniæ, & Archiabatiæ Præfectus Commendatarius, Philippi Lusitaniæ Regis I. ex supremis Consiliariis non infimus in Regia Hispaniæ Curia, sed à præfato Rege negocijs magni momenti in Castella impeditus, possessionem muneris Inquisitoris Generalis, nunquam suscepit

36 Declaratur octauo loco ab eodem Clemente anno 1602. 29. die Iulij Generalis Inquisitor D. Alexander Potentissimi Regis Emanuelis Pronepos, Archiepiscopus Eborensis.

37 Eodem munere noni Inquisitoris Generalis fungitur Illustrissimus Episcopus Leiriensis, prius Angrensis D. Petrus de Castillo Regiæ Capellæ Philippi II. Lusitaniæ Regis Capellanus maior, ordinarius Capellæ, Domus Regię, & totius Curiæ Lusitaniæ, ac bis eiusdem Regni Prorex iuxta eiusdem Clementis VIII. beneplacitum 24. Augusti anni 1604.

38 Huic decimo loco successit in officio Generalis Inquisitoris ex dispositione Papæ Pauli V. die 4 Iulij 1616. Illustrissimus D. Ferdinandus Martins Mascharenhas Albergensis Episcopus, supremi Consilij Status, vt vocant, Regis Philippi Lusitaniæ Tertij Consiliarius.

39 Tandem vndecimus Inquisitor Generalis nominatus est à Regia, Catholicaque Maiestate, & creatus à S. D. N. Vrbano Octauo Illustrissimus D. D. Franciscus de Castro Egeditanensis Episcopus, olim Conimbricensis Academiæ Rector, & Tribunalis Conscientiæ Præfectus.

40 Atque hæc de origine, & magno progressu Tribunalium S. Inquisitionis in Regnis Lusitaniæ, & Indie Orientalis à nobis dicta sint satis: qui plura de hac materia scire desiderat ad multoties citatum Adm. Reu. Patrem Antonium de Sousa recurrat.

PROLEGOMEN. VII.

De prima origine, & magno progressu Trib. S. Inquisitionis in Regno Sicilie, contra apostaticam, & hæreticam prauitatem.

1 QVEMADMODVM hoc nobis vicinum Trinacrię Regnum in naturalibus vberrimum, ac fertilissimum, quoad multiplicitatem temporalium terrę frugum, & cuiuscuis ferè generis annonæ abundantiam inter cętera totius Orbis, etiamsi illa noui Mundi in vtraq. India reperta adiungas, tantopere excellit, vt pauca ei, credo adæquari possint, adeòut horreum Populi Romani meritò antiquitùs diceretur, teste Marco Tullio contra Verrem; ita pariter hoc idem in moralibus, & ciuilibus, frugiferum valde, & abundantissimum quoad multitudinem mediorum, & diuersitatem Tribunalium, pro morum totius Populi correctione, pro conuenienti Reipublicę regimine, pro omnimoda Iustitiæ administratione, atq. pro directione animarum ad salutem æternam, inter alia Regna adeò mirabiliter præeminet, vt vix illi
2 cedere donetur. † Omitto nunc reliqua ad id conducētia, & hoc vnum tantum attingo; quod ad nostrum institutum viam disponit, reperiri scilicet in hoc Regno Siciliæ tria Tribunalia admodum singularia, primo Tribunal Monarchiæ, vt vocant, Tribunal item S. Cruciatæ, quod vtrumq. forum internum, & externum complectitur, pro casibus in vtroq. occurrentibus decidendis, ad multiplicia, & ingentia priuilegia se extendens Tandem Tribunal Officij S. Inquisitionis cum eo rigore, & formali strictiori, quibus similia Tribunalia in Regnis Hispaniarum instituta administrantur: non est locus quidquam addendi circa primum, & secundum; de tertio verò peculiariter nobis agendum, originem, & progressum eius breuiter perquirendo.

3 Non inuestigamus hic in particulari originem, seu fundationem, atque progressum Tribunalis S. Inquisitionis pro Regno Siculo, sicut non inuestigauimus pro Regnis Coronæ Aragoniæ, neque pro Regnis Lusitanię per solam iurisdictionem ordinariam Episcoporum, quam à iure Diuino, & humano habent, ad effugiendam in his nostris Prolegomenis nimiam prolixitatem; contenti propositis in communi Proleg. 2 n. 3. & reseruantes id præstare Prolegomeno 10. pro istis Insulis Melitensibus circa Tribunal earum S. Inquisitionis, quādoquidem huc reliqua à nobis tradita, & tradenda proleg om. dirigantur.

4 † De fundatione itaq. & progressu per solam iurisdictionem delegatā futurus est nobis sermo: & quoad hac valdè antiqua etiam iudicatur prima origo Trib. S. Inquisitionis in Regno Sicilię fortè ab eodemmet tempore, quo officiū S. Inquisitionis per Apostolicam delegationē in Ecclesia Catholica exerceri cępit contra hæreticos Albigen, vt vidimus supra Proleg. 4 n. 2. nempè circa an. 1215. vt tradit Param. lib. 2. tit. 2. c. 11. n. 7. vel melius secundū R. P. Campeg. vt ibidē dictū, an. 1206. aut paulò ante, secundùm alios.

Vnde

5 Vnde initium talis antiquitatis Tribunalis Regni Siculi non est fundandum in eo, quod affert Onuphrius Panuinus lib. de Creatione Cardinalium, nempe ab Vrbano VI. Summo Pontifice Anno Domini 1378. fuisse euectum ad dignitatẽ Cardinalitiam Nicolaum Misinum ex familia Dominicana, tunc Siciliæ Inquisitorem: neque ex prolatis in extrauagante, incipiente, *Cum Matthæus, &c.* inter communes, tit. de Hæreticis, edita à Ioanne XXII. circa annum 1318. contra quemdam Matthæum de Pontiano eiusdem Ordinis Prædicatorum, eodem tempore in Regno Siciliæ munus Inquisitoris Fidei exercentem, (quæ à nobis alibi attinguntur) sed omnino fundari debet in transumpto insigni illius priuilegij ab Imperatore Frederico anno 1224. dum esset Panormi Inquisitoribus Siculis concessi, cuius tenor, vt est in originali, sic se habet.

Transumptum Priuilegij ab Imperatore Federico Anno 1224. Inquisitoribus Siculis concessi.

FREDERICVS *Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, & Rex Siciliæ, Vniuersis, & singulis nostro Imperio, & ditioni subiectis gratiam nostram, & bonam voluntatem. Dignum arbitramur, & omni consonum æquitati, vt qui subditos habere meremur in terris, ei subiecti simus, qui omni creaturæ præsidet eminentius; quia tanto celsius sublimabimur, quanto eius obsequijs humilius nos reddiderimus subsequentes, & ei nos sibi fatebimur digna obedientia famulari, quo eiusdem cultus, velut Fidei sacrosanctæ primarij zelatores, obsequia famulatus, & & assistentiæ dignis serualis præstiterimus, vt tenemur. Cum igitur Fidei Ortodoxæ, negotia sint vndique omni penitus prosequenda fauore, pro eo quod ex eis salus peruenit vniuersorũ, ac hominis vtriusque quibus ne dum contemptis, verũ etiam neglectis, parumper tendit ædificium quodlibet in gebenna. Propterea his vigilanti cura intendentes, propensius singulis vestrum, cuiuscumque fulseritis tituli claritate, siue oficij potestate, nostro tamen Imperio, & ditioni submissis, maximè in Regno nostro Siciliæ citra Pharum nostris præsentibus in perpetuum, & futuris fidelibus prædilectis sub nostræ indignationis fulmine præsenti edicto districtius præcipiendo mãdamus, quatenus Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, vt suum libere officium prosequi, & exercere valeant; prout decet, omne quod potestis impendatis auxilium, consilium, & fauorem, quia tanto nobis præstabitis assistentias promptiores, quanto vbi, & quando tãti negotij vtilitas persuadet (nostris, & proprijs postergatis agendis) eorum fauoribus intendetis, qui Dei negotia satagunt exercere feruentius digna laude. Quia vero bona Schismaticorum Patarenorum, & à Fide Apostatantium hæreticorũ statutis quibusdam Fisco communiter applicantur, Fiscus enim gaudet omnibus bonis prædictorum, nil de bonis ipsis Inquisitoribus prælibando, pro parte eorum merito laborem prosequentium, quod tanquam alienum à ratione ducimus cum vario se exponant discrimini, tam periculorum quam etiam laborum, & expensarum: propter quod digna mercede totum eisdem merito deberet ascribi, cum nemo teneatur proprijs stipendijs militare, & licet hoc opus Dei propter spem retributionis æternæ esset principaliter peragendum, tamen volumus, & præsenti edicto perenniter statuimus, vt attributa Fisco tertia solummodo parte bonorum huiusmodi, & tertia Apostolicæ Sedi reseruata, alia pars tertia absque obstaculo contradictionis cuiusquam eisdem Inquisitoribus assignetur, ne sua mercede spiritualis agricula defraudetur, & propter necessariorum carentiam inquisitio tam salubris ex inopia noxie ommittatur, quibus etiam propter eorum vigilantem solertiam, vitæ modestiam, necnon & affluentiam litterarum: quoniam nostra interest, & Ecclesiæ nobis iura permittunt, committimus inquirere diligentius Iudæorũ excessus, atq. Infideliũ aliorũ non solum contra nostram sanctissimam Fidem existentes, ad quos tenentur ex debito delegationis eorum: verum etiam damnatos concubitus eorundem cum persona fideli, excessus eorumdem, qui sunt contra bonos mores, & quibus Christianorũ religio scandalose videtur offendi, quorum correctionem prædictis concedimus per præsentes, pœna tantummodo sanguinis ipsis totaliter interdicta; cum sint Diuino cultui perpetuo mancipati, & sanguine plenæ manus à Dei sacrificio sint exclusæ: mandantes propterea præfatis Infidelibus, & Hæbræis sub nostræ indignationis incursu, quatenus Inquisitoribus supradictis, & socijs eorumdem toties, quoties fuerint in prosequutione ipsius Inquisitionis officij, & ipsos transire contigerit per eosdem, de omnibus necessarijs personarum, & animalium de proprijs prouideant, pariter & disponant semel tantum in anno, prouidentes eisdem de aliquo subsidio competenti, iuxta qualitatem, & quantitatem degentium personarum in locis per quæ transitum fecerint inquirentes: ita tamen quod nemo ex prædictis Iudæis ad amplius teneatur eisdem, quam ad vnum grossum communem per quemlibet exoluendum. Dat. in nostra felici Vrbe Panhormi, Anno Dominicæ Incarnationis 1224. anno vero Romani nostri Imperij in Germania octauo, & in Sicilia vigesimo tertio feliciter. Amen.*

7 En priuilegium Imperiale, in quo cuius boni spiritualis, aut temporalis officio S. Inquisitionis in Regno Siciliæ iam in prima ferè sui origine accessio facta fuerit, per se manifeste patet, nec requiritur, vt aliqualis commentatio nostra id clarius ostendat, neque occurrit peculiare aliquid, circa quod dubitari possit.

8 Per subsequentes autem Reges Siciliæ, supradictum Priuilegium Inquisitoribus Siculis concessum, multoties fuit confirmatum: quæ confirmationes, cum progressum Sancti Officij in hoc Regno Siciliæ, quem indicare intendimus, non parum manifestent; haud erit abs re, si hic per summa saltem capita, sine expressione quandoque totius textus Regalium litterarum apponatur. Ipsum primum confirmauit Serenissimus Rex Alphonsus ad petitionem, & instantiam R. P. Fr. Henrici Lugardij de Panhormo

Ordinis Prædicatorum Sacræ Theologiæ Magistri, & hæreticæ prauitatis in dicto Regno Siculo Inquisitoris; qui ab eo litteras confirmationis obtentas Proregi Lupertio Vrrea pro exequutione tradidit, atque hic officialibus Regni, & respectiuè quibusuis alijs strictissimè præcepit, vt contenta in eis adungem obseruarent, & cõsequerentur. 9 † Litteræ autē sic incip. *Alphonsus Dei gratia Rex Aragonum, & Siciliæ, &c. Vniuersis, & singulis præsentium seriem inspecturis, tàm præsentibus, quam futuris, licet adiectione plenitudo non egeat, nec confirmationē exiget, quod est firmum, &c.* Priuilegium verò præcipuè confirmant, ibi: *Nos vero, &c. Imperiale Priuilegium præinsertum, & contenta in eo sic, & prout ipse Inquisitor, suiq. in officio prædecessores eo melius hactenus vsi sunt, de certa nostra scientia tenore præsentium approbamus, laudamus, acceptamus, & confirmamus nostræq. confirmationis, & approbationis munimine roboramus. 10 Mandantes propterea, &c.* Desinunt tandem istæ litteræ hoc modo: *In cuius rei testimonium præsentes fieri, & nostro sigillo communi impendenti iussimus communiri. Dat. in Turriri Octauia, die 17. Augusti xiiij. Indictione anni 1451. Regni huius Siciliæ citra Pharum An. Decimoseptimo, aliorum Regnorum nostrorum vigesimo sexto. Rex Alphonsus.*

11 Præterea Ferdinandus V. & Elisabetha, dum essent Hispali, se jam Reges Siciliæ appellantes, tametsi Ioannes Aragonum Rex, & dicti Catholici Regis pater adhuc viueret, non solum prædictum Priuilegium ab Imperatore Federico cõcessum approbarunt, & confirmarunt anno 1477 vt constat manifestè ex libris Archiuij Inquisitionis generalis fol. 131. sed ex tunc etiā quasi nouum Inquisitionis Fidei Tribunal fixū, & perpetuum in hoc Regno Siciliæ erigi curarunt, cum non exigua dotatione, cum eo maiori rigore, cum strictiori illa forma, cum amplioribus illis Priuilegijs, iurisdictionibus, & prærogatiuis; quibuscum in multis alijs Hispaniarū Regnis, ac dominijs iam diuersa fuerant erecta. Præfatorum autem Regum Cattholicorum iussu id peropportunè exequutioni mandatum, vti omnino requisitum, & absolutè necessarium ad Fidem Cattholicam cum puritate retinendam, ad propellendum periculum ingrediendi multiplices errores, seu varias hæreses in hanc Siciliæ Insulam, quod maximum quidem erat, attento eius situ, & hominum externorum concursu; attentis item incolarum moribus, attenta denique in primis magna vicinitate Calabriæ, vbi in rebus Fidei, vt ait hisce verbis Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 11. *Non parum viuitur licentiosè, cum non multis ab hinc annis pestifera Lutheri secta publicè coleretur, aliquantulum Siciliæ contaminata; cum huius Insulæ incolæ nouitatibus natura seruiant:* hactenus verba Ludouici Parami.

12 Deinde supradicta Priuilegia Inquisitoribus Siculi per Reges Siciliæ antecessores suos concessa perlibenter confirmauit Inuictissimus Imperator Carolus V. anno 1525. imò hic exemplo aui sui Ferdinandi V. maximoperè excitatus ad fouendas res Fidei Cattholicæ, & ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis in hoc Regno Siculo protegendum, & multo magis honorificandum, atque progressum eius in dies augendum, amplioribus prærogatiuis, priuilegijs, & exemptionibus ipsum affecit, vt constat manifestè ex litteris Imperialibus pro dicta confirmatione, & approbatione, ac multò magis pro executione ad Proreges, & Capitaneos Generales: quarum primæ non erit credo tibi molestum, si hic integrè apponantur, vt se habent in originali.

Litteræ Caroli V. ad Proreges Siciliæ in fauorem Officij Sanctæ Inquisitionis.

ILLVSTRIS Prorex. ac Capitaneus Generalis renunciatum nobis est, nonnullos officiales nostros, se de causis officialium S. Inquisitionis istius Regni contra eius priuilegia, libertates, prærogatiuas, ac antiquam consuetudinem intromittere. Quod si ita est, nobis multum displicet, cum nostra voluntas, quam vobis per alias declarauimus, iustitiæ consona sit, vt S. Officium, ac eius ministri ab omnibus officialibus nostris adiuuentur, ac etiam foueantur, quo nullum accipiant detrimentum. Quare vobis dicimus, ac expressè mandamus, vt illicò prouideatis, ne officiales nostri directè, vel indirectè de rebus ad S. Officium pertinentibus se aliquatenus intromittant, sed ea Inquisitoribus, iuxta iustitiæ ordinem decidendo remittant, vt liberè tàm in causis ciuilibus, quàm criminalibus omnibus prærogatiuis, exemptionibus, ac gratijs perfrui possint quibus felicissimi Catholici Regis Ferdinādi Aui ac Domini mei (cuius anima in gloria requiescat) perfruebantur.

14 *Insuper summæ vobis solicitudini esse mandamus, vt Inquisitores, officiales, atque ministri S. Officij liberè, ac sine alicuius contradictione sua valeant munera exercere, quemadmodum vobis confidimus, facietisque decretum securitatis, ac regalis protectionis, quod in fauorem S. Officij ac eius offitialium concessimus in omnibus, & per omnia, sub pœnis in eo contentis custodiri, omnibus tergiuersationibus adito præcluso, sic enim Dei cultui, nostroque seruitio, ac bonæ iustitiæ administrationi conducere existimamus, contrariumq. nobis (quod non credimus) Vos facturos, accideret per molestum. Dat. Toleti 22. Octobris anno 1525.*

EGO REX.

15 Alijs præterea litteris 1534. idem Carolus Imperator prædicta priuilegia primo confirmat, & post specialiter Inquisitoribus Siculis indulcet, vt hi, vbi primum in Insulam appellunt suæ commissionis, in potestatis Apostolicæ litteras Regias sibi traditas non teneantur ordinarijs registris inserere facere; sed statim suum munus absque vllo obice exercere possint.

16 † Eodem item anno 1634. idem Cæsar prouidit, & declarauit, quod officiales, & familiares Sancti Officij fruantur omnibus, & quibuscumque immunitatibus; quibus Clerici fruuntur, & eodē modo, à Iudicibus ordinarijs sæcularibus sint

sint exempti: cum id illis de iure competat, ex capitulo *Significasti*, & ex cap. *Si diligenti de foro competenti*, & tractat copiosè Andr. Gail. in practica, obseru. 37. & Ferdinandus Bonior-
17 nus conf. 92. lib. 4. Tandem † dum esset Panhormi ipse Cæsar anno 1535. diuersa S. Officij Priuilegia corroborauit, vt circa prærogatiuam officialium, & familiarium ferendi arma prohibita; circa remittendos ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis quoslibet carceratos quacumq. causa ex dictis officialibus, familiaribus, & commensalibus eorum per ministros à Proregibus, vel à quouis alio de mandato istorum constitutos, & circa diuersa non pauca ad illos spectātia
18 † Vide Paramum citatum num. 13. & 14. qui pro executione, & obseruātia prouisiones duorum Proregum, nempe Ducis Montelonis, & Ioannis à Vega per Ciuitates & Oppida totius Regni opportunè missas, immediatè post per extensē adiungit.
19 Ecce quam feliciter quantoque cum progressu, & lucro negotium Fidei Cattholicæ in hoc Siciliæ Regno procederet, ecce quam prospero cursu, quamquam fortunata totius, haud dubium Sanctissimæ Trinitatis afflante aura in isto tranquillo mari Trinacrio nauigium Tribunalis Sanctæ Inquisitionis à Nautis, idest ab Inquisitoribus peritissimis dirigeretur; cum repente inopinata, & improuisa suborta tempestas adeo periculosa, adeo vehemens, & tremēda, vt ipsum paulò post cum ingenti ruina, seù verius cum totali naufragio ad scopulos, vel syrtes allisisse iudicatum fuerit.
20 Sed vnde nam hæc tam repentinæ mutationis occasio? vnde huiuscemodi tempestatis origo? præter inuidiam Diaboli, quæ & mortis, vt ait Scriptura sacra Sap. 2. tam spiritualis, quam corporalis cuiusuis mali, totius Orbis fons perennis, nescio quid falsæ, & sinistræ informationis susurratum in aurem Cæsaris, quo adductus prædicta priuilegia Officij Sanctæ Inquisitionis, præcipuè ad iurisdictionem temporalem spectantia per quinquennium suspendit; quo transacto, dum esset in Ciuitate Grandauensi eandem priuilegiorum suspēsionem per aliud quinquennium confirmauit; hinc Tribunal Sancti Officij, cuius antea amplissima erat in eo Regno auctoritas, & iurisdictio, illorum præsidio prærogatiuarumq. fulcimento, cui prius innitebatur, omnino destitutum, maximè quoad qualitatem familiarium ex nobilibus præeminentioribus, & titularis totius Regni ita eneruatum, & ad talem debilitatem reductum, vt grassantibus multiplicibus erroribus perniciosissimis, etiam inter ipsos nobiliores Siculos, DD. Inquisitores resistere non valerent, seu potius cōtra hos, & contra quoscumque alios insurgere non auderent, idque ob diuersos atrocissimos casus, summæ impietatis, & multiplicis contemptus S. Officij, qui tunc temporis acciderunt, & à Paramo vbi supra exprimuntur.
21 Primo accidit, cum D. Inquisitor Bartholomæus Sebastianus visitandi Regni causa Panhormo egressus, editum Fidei in Ciuitate Xaua publicare iussisset, multi perditissimi homines Domum vbi cum familia sua receptus fuerat, admoto igne concremare tentarunt, hocq. tam immani mortis genere, aut forte crudeliori ipse vna cum suis de medio sublatus fuisset, nisi cognita fraude secreto ab Vrbe valdè festinanter aufugere curasset, non exiguam D. Baronissa de Florita ex Genere Leofante per suos familiares, & necessarios opem ferente: atque ob istud egregium pietatis facinus præfatæ Baronissæ, & omnibus eius Illustris familiæ fœminis hæc singularissima prærogatiua concessa, vt foro Sancti Officii perpetuo fruantur.
22 Præterea non multo post à similibus sceleratissimis hominibus contra Sanctum Officium Inquisitionis ita tumultuatum est, vt omnes saccos benedictos, qui in Ecclesia S. Dominici ad perpetuam hæreticorum ignominiam appēsi manebant, summo Sanctæ Inquisitionis dedecore abstulerint, nullo resistere valēte, nec permiserint vnquam, vt ipsi in eadem Ecclesia, vel in alia denuò appenderentur.
23 Item cum ab Inquisitoribus missus est Alguazirius ad opidum Sancti Marci, vt quosdam hæreticos caperet, alij eiusdem impietatis, ac seuitiæ homines eum aggressi, plures ex eius comitatu, occiderunt, atque ipsum Alguazirium semimortuum, seu pro mortuo, humi procumbentem multis vulneribus confessum reliquerunt.
24 Tandem non pauci ex prædictis amore omnimodæ libertatis circa negotium fidei, quasi in furiam versi, Inquisitorem omnino è Regno eijciunt, & nauim, quæ iam è portu soluerat cōscendere compellunt, atque animo penitus illinc euellendi hoc Sanctæ Inquisitionis Tribunal eius Cartophylacium, seu Archiuum petulanter incendunt. Quamquam quoad hoc quasi totaliter decepti, cum in Archiuo Generalium Inquisitorum, seu supremi Consilij trasumpta scripturarum præcipuè, cuiusq. causæ in quouis Tribunali inferiori ei subiecto decisæ, imo ipsarum quandoque originalia asseruari soleant, ita Paramus vbi supra.
25 Interim decennium suspensionis prædictæ ferè decursum, & versus finem anni 1543. audiens Cæsar qualiter Officium S. Inquisitionis in Regno Siculo ad extremum infelicitatem, & ruinam esset reductum; perpendensq. quanta inde damna spiritualia in perniciem animarum, cum amissione Fidei Catholicæ, & multiplicatione errorum contra ipsam ibi euenire possent seu quod iam euenissent; de eo prorsus instaurando cogitat, atque suspensa, seu reuocata priuilegia denuo concedit, & valdè corroborat, maximè quoad iurisdictionem circa causas temporales tàm in ciuilibus, quàm in criminalibus officialium, & familiariū Officij S. Inquisitionis, idque nō obstante Capitulo Inquisitionis, quod Proregibus quando veniunt ad Regnum Siciliæ datur. Verum totum hoc ex ipsis litteris Imperialibus, quibus sic disponitur, clarius apparet: quas non possum non integras hic apponere, cum per eas S. Officium Inquisitionis in Regno Siculo, quod re vera demortuum penè fuerat, reuiuiscere videatur.

Litteræ

Litteræ Caroli V. quibus suspensa Priuilegia S. Officij, denuo ei conceduntur, & corroborantur.

NOS CAROLVS Diuina clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Rex Alemaniæ, Ioanna eius mater, ac ipse Carolus Reges Castellæ, Aragoniæ, Legionis, duarum Siciliarum, Hierusalem, &c. Quoniam diebus elapsis cum in Regno Siciliæ essemus, ad supplicationem trium Brachiorum, aut Stammentorum dicti Regni, qui nobis humiliter supplicarunt, mandauimus, ac prouidimus, ne Inquisitores dicti Regni intra quinque annorum curriculum de aliquibus causis, in quibus pœna mortis infligenda esset contra regnicolam dictæ Insulæ cognoscere possent, atque deinde, cum essemus in Ciuitate Grandauensi, alia nostra prouisione decreuimus dictam gratiam ad aliud quinquennium prorogare ad prædicti Regni petitionem, vt latius in dictis prouisionibus continetur, ad quas habeatur relatio. Et quoniam exercitium S. Officij in dicto Regno ita impeditum est, vt propter hanc causam delinquentes remaneant impuniti, ac nostræ voluntatis est, vt Inquisitores, qui sunt, vel deinde fuerint in dicto Regno de causis omnibus cognoscant, quæ familiares, officiales, atque ministri dicti S. Officij pertingunt iuxta instructiones, quæ super hoc Inquisitoribus datæ sunt, ita vt libere, ac sine alicuius contradictione iustitiam administrare, & sua valeant vti iurisdictione, in quo officiales nostri Regij huius Regni aliquatenus non se intromittant. Idcirco cum decreto, & deliberatione nostri Regij Consilij, tenore præsentium ex nostra certa scientia, ac auctoritate Regia mandamus Illustri Ferdinando à Gonzaga Principi Malfettæ cognato nostro Proregi, ac Capitaneo Generali in prædicto Regno, Spectabilibusq. & magnificis Consiliarijs nostris Regijs, Magistro Iustitiario, ac eius Locumtenenti, Iudicibus nostræ Magnæ Curiæ, Magistris rationalibus, Thesaurario, ac Conseruatori nostri Patrimonij, Aduocato, & Procuratoribus Fiscalibus, ac omnibus, & quibuscumq. Regijs officialibus nostris, cuiuscumq. sint conditionis, sub iræ, & indignationis nostræ incursu, ac pœna duodecim millium vnciarum exigendarum, ac nostris Regijs ærarijs inferendarum à quocumq. qui contrarium facere attentauerint, vt transacto termino in dicta nostra prorogatione contento, permittatis, ac conseruatis libere Inquisitores prædictos cognoscere, ac determinare supradictas causas, ac quaslibet alias, quarum cognitio ad eos ratione suorum officiorum spectat, contra omnes, & quascumq. personas dicti Regni iuxta instructiones, quas super his habent, nec super eis se intromittant, nec intromittere valeant nostri Regij Regni officiales, ita vt possint dicti Inquisitores iustitiam administrare, sic, & quemadmodum ante dictas nostras prouisiones fecerunt. In hoc namque Dominus noster coletur, & S. Officium conseruabitur, cauendo attentè, ne faciatis, aut permittatis contrarium aliquatenus fieri, nec vos intromittatis in aliquo quod huic nostræ prouisioni contrarietur, si gratiam nostram charam habetis, ac cupitis supradictam pœnam euitare. In quorum omnium fidem, ac etiam testimonium præsentes fieri mandauimus nostro sigillo secreto, ac Sanctæ Inquisitionis in earum dorso signatas. Datum Matriti 27. Februarij 1543.

EGO REX.

27 Restat tandem breuissimè ostendendum qualiter prudentissimus, & pijssimus Philippus II. prædictis priuilegijs in fauorem S. Officij à Patre suo Carolo Imperatore modo tradito de nouo concessis, confirmatis & corroboratis, non solum maiorem confirmationem, & corroborationem, sed ampliationem etiam non exiguam addiderit. Quoad primum, cum adhuc esset tantum Princeps confirmat, & corroborat ea per efficacem prouisionem præinsertis in ipsis suprascriptis litteris Patris sui Caroli V. incipientem *NOS PHILIPPVS DEI Gratia Princeps Austriarum, atque Gerundiæ, &c.* & desinentem. *In quorum omnium testimonium præsentes sigillo Regio secreto,* & in dorso *sigillo Sanctæ Inquisitionis munitas expediri iussimus. Datum Matriti 16. Iunij anni 1546.* Item ad vtrumque simul corroborandum, scilicet, & ampliandum Tribunal S. Inquisitionis Siculum, idem Princeps scripsit sigillatim Titulatis, vel Magistratibus, ac Baronibus totius Regni, mandans, vt honore, fauore, atque omnibus modis S. Officij Inquisitoribus, Ministris, ac rebus eius omnibus auxiliarentur. Atque hinc feliciter effectum, vt Magnates, Barones, & Principaliores Regni, non solum circa dictum S. Officium, de quo prius malè sentiebant, benè affecti postea extiterint, sed etiam officiales, aut familiares eius esse curarint, quorum fulcimento innixi Inquisitores maiori cum auctoritate, & iurisdictione ac sine timore tumultuationis Populi munus suum exercuerunt. Vide Ludouicum Paramum citatum à num. 20. vsq. ad 23.

28 Iam ad Coronam Regnorum suorum Philippus ascenderat, cum dissidia varia inter Proreges, & Inquisitores Siculos exorta aduertens, maximè circa iurisdictionem in causis temporalibus familiarium Sancti Officij, ad concordandos eos animum applicuit anno 1581. ad idque cum satisfactione vtriusque partis iuridicè afficiendum, delegit quatuor insignes, ac doctissimos Viros, nempè Licentiatum Salazar, & Licentiatum Timinum, ex Senatu supremæ Sanctæ Inquisitionis, item Regentem Hamondettam, & Regentem Carauajal ex Italiæ Consilio. Qui concordata diuersorum capitum per excellentiam inter partes tunc admissam ediderunt.

29 Litteræ autem prouisionis Regiæ pro eis exequendis ad Proregem, sic incipiunt. *PHILIPPVS DEI Gratia Rex Castellæ, Leonis, Aragoniæ, vtriusq. Siciliæ, &c. Illustris Marco Antonio Colonna Consobrino nostro Proregi, &c. Notæ tibi sunt discordiæ, & contentiones, quæ inter te, & Venerabiles Inquisitores Apostolicos istius Regni excitatæ sunt de diuersis articulis ad iurisdictionem spectantibus &c.* Desinunt verò sic: *Hæc nobis cordi sunt; is qui contraierit iram, & indignationem nostram se nouerit incursurum*

ſurum. Dat. in Vrbe Pacis Auguſtæ (vulgo Badajoz) quarto die menſis Iulij anno 1581.

30 Non adduco hic integrum tenorem harum litterarum, neque concordatorum; inuenies ſi lubet legere apud Paramum loco citato nu.24. eo quod immutata iſta, & ſæpius variata tempore eiuſdẽ Philippi II. & filij ſui Philippi III. Regis fuerint, imò à Philippo IV. nunc feliciter regnante noua concordata inter dictos Proreges, & Inquiſitores Regni Siciliæ edita audio; quæ ad manum hactenus habere nequiui, licèt citò, ſim, vt ſpero habiturus.

31 Cæterum non prætermittam vltimo loco lectori tradere prouiſionem Regis Philippi II. in fauorem Conſultorum S. Inquiſitionis Regni Siculi; quamuis ignorem, an omnia, quæ in ea diſponuntur, vel ſaltem aliqua in præſentiarum obſeruentur.

Litteræ prouiſionis Regis Philippi II. in fauorem Conſultorum Sanctæ Inquiſitionis in Regno Siculo.

PHILIPPVS DEI Gratia Rex Caſtellæ, &c. Illuſtri Marco Antonio Coloña, Cognato noſtro, Proregi, Locumtenenti, ac Capitaneo Generali in noſtro Regno Siciliæ citra Pharum, ac cuilibet noſtro alij Proregi Præſidenti, ac Locumtenenti, qui pro tempore erit ac vobis Venerabilibus Inquiſitoribus Apoſtolicis, qui in dicto Regno eſtis, vel pro tempore fueritis ſalutem, ac dilectionem. Non vos præterit, quod intellectis diſſidijs, atque iuriſdictionis contrauerſijs, quæ inter vos dictum Proregem, ac reliquos noſtros ſæculares Iudices, atq. miniſtros iſtius Regni prædicti cum vobis Inquiſitoribus ſupradictis ſuper officialibus, familiaribus, atq. miniſtris S. Officij, ac alijs, vt hæc omnia (ſicut æquum eſt) ceſſarent, ac inter vos illa pax, atque conformitas, quæ decet, reperiretur, mandauimus perſonas tam Generalis Conſilij Inquiſitionis, quàm alijs Italiæ Regentibus congregari, ac hæc omnia conſultari, quo ab illis facto, ac à nobis viſo, & approbato die 4. menſis Iulij anni proximè elapſi 1580. Mandauimus dari, ac dedimus prouiſionem noſtram ordinando, & mandando in ea, quod ſuper prædictis obſeruandum impoſterum eſſet, quemadmodum in dicta prouiſione fuſius continetur. Poſtea vero nobis expoſitum eſt, adhuc inter vos aliam eſſe contentionem, vel potius hæſitationem; qua ſcilicet forma Conſultores S. Officij eius fori priuilegium vti debeant, & an expediat, vt illo Conſultores gaudeant. qui ad præſens ſunt, vel poſt hac fuerint, qui Iudices Magnæ Curiæ eſſe, vel alia publica munera habere reperiantur, & ſi dicto foro tanquam familiares, an tanquam officiales gaudere debeant, vobis dicto noſtro Prorege allegante non debere, nec poſſe Conſultores prædictos maiori prærogatiua, quàm alios ſimiliter S. Officij familiares honorari, ſcilicet pro ſuis tantum perſonis. Eos vero Conſultores, qui Iudices Magnæ Curiæ eſſent, vel alia officia regia haberent, non debere illius fori gaudere præheminentia, ne iuriſdictiones confunderentur. Et quoniam pro parte dictorum Inquiſitorum prædictos Conſultores (cum ſint tam inſignes, atque præcipui dictæ Inquiſitionis miniſtri) tanquam officiales ſalariatos illius cum omnibus ſuis familiaribus debere vti, & quamuis alia publica munera, aut miniſteria haberent, vel Iudices Magnæ Curiæ eſſent, non idcirco iuſtum videri, vt dicto Priuilegio, ac foro priuarentur, cum nec ob id iuriſdictionum confuſio, nec aliud inconueniens ſequeretur, & alia allegabantur: ſuper quibus pariter eaſdem perſonas Generalis Conſilij Inquiſitionis, & Italiæ iuſſimus congregari, quæ antea fuerãt congregatæ. His itaque ab illis conſultatis, ac diligenter ſuper omnibus habito tractatu à nobis viſo, & approbato, quoniam noſtræ intentionis, ac voluntatis eſt, vt S. Inquiſitionis officium honoretur, ac reuerenter colatur, cum id Dei cultui, noſtro ſeruitio, ac communis noſtræ Religionis bono apprimè conueniat, & vt poſt hac dubitationis omnes, controuerſiarum occaſio ceſſet, debito amore mutuo conformes ſitis, prout æquum eſt, dari mandauimus, ac dedimus præſentem, cuius ſerie, ac tenore declaramus, volumus, & mandamus, vt prædicti S. Officij Conſultores, qui modo ſunt impoſterum fuerunt, gaudeant eodem priuilegio, quod officiales non ſalariati habent, habere conſueuerunt iuxta id quod à nobis prouiſum eſt, atque mandatum in vltima prouiſione, atque concordia de qua ſupra diximus. Quod etiam ſit, & procedat quantumuis prædicti Conſultores ſint Iudices Magnæ Curiæ, vel alijs publicis officijs fungantur, dum tamen circa illorum exercitium non delinquant, quod obſeruetur, ac cuſtodiatur pro libito voluntatis noſtræ, & Regum ſucceſſorum noſtrorum. Quo circa mandamus omnibus, ad quos dicta prouiſio fuerit directa, eam obſeruent, cuſtodiant, ac exequantur, ſub pœnis in ea contentis, perinde ac ſi hæc noſtra declaratio in illa fuiſſet inſerta, omni obice, ac impedimento ceſſante. Dat. Vlyſiponæ 27. Iulij 1581.

EGO REX.

33 Adiungamus etiam, ſi placet, alias eiuſdem Regis Philippi poſteriores litteras, quibus multò magis indicatur maximus amoris affectus tanti Monarchæ erga Sanctum officium Inquiſitionis, & quam ardenter huius fructum, ac progreſſum ingentem pro ſalute animarum in optatis haberet.

Litteræ eiuſdem Regis Philippi ad Proregem in fauorem Inquiſitorum Fidei in Regno Siciliæ.

ILLVSTRES Comes, Conſobrine noſter Vicerex, Locumtenens, & Capitanee Generalis. Honor, & fauor qui Sancto Officio, eiuſque miniſtris, & appendicibus exhiberi debet, adeo veſtra religione, ac zelo condignus eſt, vt minus nobis neceſſarium videatur, vobis commendare, quanti eius officij obſeruantia, & amplitudo interſit. Nam vltra ipſius miniſterij momentum, ac etiam dignitatem, quanti apud nos ſit, ſatis videri poſſit ex dignitate, & auctoritate, quibus in iſto noſtro

nostro Regno conualuit. Cum tamen quædam controuersiæ, quæ inter vos, & ipsius officij Inquisitores his prope elapsis intercesserunt, nobis delatæ fuerint, visum nobis est has ad vos litteras dare, vobisque mandamus, & dicimus, vt studiosè, ac diligenter omni fauore, atque præsidio in omnibus publicis, & priuatis occasionibus istius Regni Inquisitoribus præsto sitis, omnemque exhibeatis honorem, ac specialiter cum ad vestrum prætorium eos vocabitis, non per apparitorem, sed per familiarem vestrum honoratum, ac per schedulam vocetis, quemadmodum vestri in ipso munere prædecessores fuisse noscuntur, eodem modo abstinendo à guidaticis concedendis personis illis, quæ ciuiliter, vel criminaliter in Sancto Officij Tribunali causas defendunt, ac præsertim studebitis, vt ea quæ in vestra præsentia, vel vobis interuenientibus cum dictis Inquisitoribus conferenda erunt, sub æqua ac debita cautela, quemadmodum talia postulant, pertractentur, ita vt non dum in hoc, sed in alijs omnibus, in quibus dictis Inquisitoribus auctoritas nostra ad suum ministerium (quod tantum è Dei cultu, ac Christianæ Religione est) confert, illis non deesse appareat, quod à vobis (quia nobis gratissimum est) fieri speramus. Dat. apud Sanctum Laurentium 18. Septembris 1587.

EGO REX.

35 Ex quibus litteris hic vtilissimus secutus effectus, iam supratactus, quo Titulati, & Barones Regni perpendentes singularem amorem sui Regis erga Sanctum Officium Inquisitionis, se præbuerint erga idem valdè beneuolos, ac promptos ad præstandum eidem auxilium, & fauorem, vbicumque opus esset: vti re vera aliquoties præstiterunt, maximè in illo casu admodum singulari; cum circa annum 1592. ex Geneua hæreticæ prauitatis iniquissimo domicilio, quidam pseudo didascali (ministri ibi; & alibi inter hæreticos vocantur) missi fuerunt pro fide, & Religione Catholica penitùs destruenda, & labefactanda in Siciliæ Insula, quod hanc sibi accommodatissimam, & peropportunam Sedem, ad spargendos suos errores iudicaret, cumque eos iam furtim non parum spargere, ac diuersos de populo inficere cæpissent, detecta haud fine Diuino auxilio perniciosissima contagie, curaque commissa Titulatis, & Baronibus illos, & quoscumque infectos inquirendi, & capiendi; ita diligentes, & vigilantes in hac Inquisitione, & captura se præbuerint, vt breui tempore huic tanto malo remedium adhibitum, extinctis, & eradicatis omninò erroribus, si qui iam radices misissent; captus enim præcipuus eorum concionator Iacobus Brutus, qui vt pertinax, & impœnitens viuus igni traditus, alij foras necessariò exterminati, infecti vero Ecclesiæ reconciliati.

36 Claudamus hoc septimum Prolegomenum aliquali nomenclatura DD. Inquisitorum, qui huic Tribunali Sãctę Inquisitionis Regni Siculi præfuerunt, non quidem omnium, cum per combustionem Archiuij, de qua supra num. 6. multorum memoria perierit, maximè ex familia Dominicana.

37 Anno itaque Domini 1490. Ioannes Scalambro Siculus, ex nobilioribus Ciuitatis Leontinorum oriundus, fuit Inquisitor Siciliæ.

Dominus Petrus de Belforado huic Siculo Tribunali S. Inquisitionis præfuit, anno 1500. postea Archiepiscopus Messanensis creatus.

Eodem anno eius Collega, cuius nomen, & cognomen ignoratur, similiter Inquisitor, & inde ad Episcopatum Chefaludensem pro meritis euectus.

Anno 1512. Doctor Alphonsus Bernal huic Tribunali Siculo præfuit.

Eodem anno Doctor Melchior de Ceruera Inquisitor Siculus.

Collega illorum in eodem munere Doct. Didacus de Bonilla eodem tempore.

Anno 1520. fuit Inquisitor Siculus Doctor Tristanus Caluette.

Augustinus Comargus Doctor Scholasticus Carosanensis anno 1526.

Anno 1537. D. Arnaldus Albertinus primo Inquisitor, & post Episcopus Pactansis, ac tunc Præsens in Regno Siciliæ.

Doctor Didacus del Oron administrauit Inquisitionis Tribunal Siculum eodem an. 1537.

Bartholomæus Sebastianus Inquisitor Siculus anno 1596. inde Episcopus Pactensis, & Præses Regni, tandem Archiepiscopus Taraconensis.

Anno Domini 1555. Licentiatus Franciscus Orozcus ab arce Carthaginensis ex Tribunali Inquisitionis Fidei Toletano adhuc Siculum venit: & anno Domini 1558. fuit creatus Archiepiscopus Panhormitanus.

Item Ioannes Orozcus ab Arce ex fratre filius dicti Archiepiscopi Panhormitani vno anno tantum, nempè 1562. fuit Inquisitor Siculus, inde ad Episcopatum Syracusanum ascendit, & postea ad Catanensem.

Anno 1563. Licentiatus Ioannes Bezerra per nouem annos munus Inquisitionis Fidei in Regno Siciliæ administrauit, post ad visitandum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Gotolanum missus, vbi obijt.

Doctor Ioannes de Ratana Victorianus eodem anno primo per sexennium fuit Inquisitor Siculus, inde Archiepiscopus Messanensis.

Anno 1569. Licentiatus Ioannes Quintanilla Beticus, qui simul Inquisitor, & Inquisitionis Visitator fuit in hoc Regno Siculo, obijt Panhormi.

Licentiatus Bernardus Blasus primo Barcinonæ, post anno 1572. in Regno Siculo Inquisitor fuit, & post Episcopus Mazzariensis demortuus.

Doctor Comes de Carauajal eodem anno primo Collega dicti Licentiati Gasci in officio Inquisitionis Regni Sicilię, inde ad Tribunal S. Officij Cordubense promotus.

Anno 1574. Antonius Marinus à Pazos Visitator primo, & post Inquisitor Fidei Tribunalis in Regno Siciliæ, inde ad Toletanum redijt tandem Episcopus Cordubensis creatus.

Anno 1577. Licentiatus Ioannes à Rojas primo Valentiæ, postea in Regno Siciliæ fuit Inquisitor, electus Episcopus Agrigentinus, de-

huius

huius viri operibus, & laudibus iam alibi diximus.

Eodem anno Licentiatus Didacus de Haedo Collega dicti D. Ioannis de Rojas in munere Inquisitoris, cum idem prius exercuisset Valentiæ, & Cæsaraugustæ, inde Episcopus Agrigentinus, tandem Archiepiscopus Panhormitanus pro meritis creatus.

Anno 1579. Ioannes de la Peña Capellanus Regis, Inquisitor Siculus, & electus Archiepiscopus Messanensis obijt.

Anno 1580. Licentiatus Ioannes Coruonero Cordubensis præbendatus per nouennium Inquisitor Siciliæ, inde ad Episcopatum Catanensem promotus.

Anno Domini 1584. Doctor Ioannes de Aymar Regni Aragonum ex Tribunali Inquisitionis Fidei Barcinonnesi ad Siculum promouetur.

Anno Domini 1596. Ludouicus de Paramo sæpius à nobis citatus, Archidiaconus, & Canonicus Legionensis per multorum annorum spatium, summa cum laude munus Inquisitoris Fidei in hoc Regno Siculo administrauit.

Doctor D. Lopes de Varaona Thesaurarius Ciuitatensis, Tribunali Inquisitionis Fidei preesse cæpit anno 1587.

Do or Martinus de Olloqui anno 1591. Inquisitor Siculus.

Anno Domini 1591. Licentiatus Dominicus de Ilanes Canonicus Asturicensis, qui sicut & præcedens in munere Sancti Officij Inquisitionis dicti Ludouici de Paramo Collegæ fuerunt.

Tandem post mortem prędicti Martini Olloqui successit eius loco Licentiatus Petrus de Hoyo anno Domini 1598.

PROLEGOMEN. VIII.

De multo maiori progressu Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, ex Institutione Sacrarum Congregationum contra hæreticos, aut recedentes a vera Fide Catholica.

1 AD REM peculiariter, de qua acturi sumus in hoc, & sequenti Prolegomeno, haud dubium claro, & interno mentis oculo prophetico prospiciebat Regius Vates, dum ex tituli aspectu, intimo, & valdè accenso cordis affectu ad confitendum, & laudandum Deum Optimum Maximum, ita excitabatur dicens: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo, in Consilio iustorum, & Congregatione.* Psal. 100. Quamuis enim Hugo Cardinalis exponat de iudicio Confessionis sacramentalis factæ Deo, & Sacerdoti eius ministro, iustè iudicanti, & Consilium rectum præbenti, iuxta Ritum Congregationis, seu Ecclesiæ Sanctæ, qui videtur sensus tantum accommodatitius, vt ait in hoc loco noster Iannes Lorinus Auignonensis; quod Psalmista loquatur in persona cuiusuis Christiani verè pœnitentis, & legitimè confitentis. Item quamuis D. Augustinus Anagogicè interpretatur de futuris Iudicibus simul cum Christo Domino in fine Mundi, Apostolis videlicet, & viris quibuscumque Apostolicis, iuxta illud ex ore ipsius Christi Domini: *Amen dico vobis &c. Cum sederit Filius Hominis in Sede Maiestatis suæ, sedebitis, & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim Tribus Israel.* (omissis Caietani, & aliorum interpretationibus multo minus ad rem nostram facientibus, quas videas, si lubet apud citatū Lorinum) Diuus tamen Chrysostomus, Eutymius, & alij ex textu Græco deducentes coniuncta esse verba sequentia: *Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius,* cum antecedentibus iam propositis, *in Consilio iustorum, & Congregatione*, iuxta sensum proprium, saltem mixtum, & spiritualem intelligunt hæc de quibusuis Iudicibus simul, & sæpius coniunctis in Consilio, vel Congregatione aliqua, vt in Rota Romana, in Parlamento Parisiensi, Tholosano &c. Causas quaslibet recta intentione, & sublato omni prauo affectu iudicantibus; ab his Magna opera Domini fiunt exquisita, egregia, eximia in omnes voluntates eius, secundum quodcumque ipsius beneplacitum. Quod si de quibusuis Tribunalibus iudicum dicto modo iudicantium, ex mente Diui Chrysostomi, Euthymij, & aliorum intelligenda verba Sancti Regis Prophetæ, quanto magis de Tribunalibus pro causis Fidei, cum in illis multo maiora semper opera Domini, in defensionem eiusdem Fidei peragentur; quam quæ alibi vnquam? Cum hæc item nomina Consilij, & Congregationis peculiari appropriatione nostra Tribunalia Sanctæ Inquisitionis sibi assumpserint, Tribunal Romanum omnium supremum, Sacra Congregatio Sanctæ Inquisitionis Romana dicitur: sic pariter hæc Melitensis, Tribunal Inquisitionis Hispaniæ, & pari modo illud Lusitaniæ Consilium supremum vocatur; tandem quod de multo maiori Tribunalium S. Inquisitionis progressu, & de his excellentibus Domini operibus sub terminis Consilij, & Cōgregationis confitendo, & laudando Deum, fit præcipuè locutus Regius Psalmista, vel indeclarè apparet, quod vt ex alijs notat idem Ioannes Lorinus, verbum Hebręum *Zod* in hoc loco proprietate, intimè perpēsa eius radice significet Consilium secretum, seu quod requirat secretum; & quidem negocia Sanctæ Inquisitionis adeo stricto, & rigoroso secreto geruntur, vt ad ipsum seruandum sub iuramento solemni, & sub pœna excommunicationis reseruatissimæ Summo Pontifice teneamur, quicumque ad ipsa gerenda attendimus, atq. hinc non parum auctoritatis, & reputationis ipsis Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis prouenire, ab eisdemque hinc non exiguum timorem, ac terrorem hominibus quibusuis incuti, quis ita cæcus, cui non innotescat? Delectat valdè, iam video, sic in communi maiorem progressum officij Sanctæ Inquisitionis ex institutione Sacrarum Congregationum, & Consiliorum prouenientem

nientem audire ; sed in specie ipsorum expressio multo magis delectabit : Vnde iam.

2 Reponenda statim hic institutio Primariæ, & Generalissimæ Sacræ Congregationis Romanæ Sancti Officij, atque huius origo, vti capitis cæterarum omnium diligenter indaganda, maiorisq; incrementi accessio semper ei facta, deinde ostendenda occurrit. Illud autem primo loco in communi aduerto, & habeo, vti omnino certum, Romæ aliquando solum Summum Pontificem pro tempore, aut eius Vicarium Generalem, Inquisitorem de iure Ordinarium, aut alium, vel alios ab ipso Pontifice assignatos pro tractandis causis fidei firmiter, & stabiliter extitisse: quòd si aliquando forte pro aliquo, aut aliquibus casibus occurrentibus, quis ex delegatione Pontificia Inquisitor crearetur, id ad tempus certum, & determinatum, raro tamen in perpetuum fieri solitum. Sed audi totum hoc compendiosius politiori stylo ab ore nostri Famiani Stradę sic loquentis. *Quin & Romæ*, inquit, *variatum : nam modo per consuetos, vrbanosq; Magistratus administrata omnia, Quæsitor extra ordinem nullus : modo plures, sed sub vnius, pluriumue regimine Purpuratorum Patrum, donec Pontifex Paulus IV. instituto aliquorum ex his Patribus Collegio, quorum suffragijs hæ controuersiæ finirentur, Augustiori, Sanctioriq; iuditio rem imposterum Romæ stabiliuit :* hactenus Famianus. Qui necessario corrigẽdus circa id, quod in eo asseritur (idem repetitur in eius indice) ex errore haud dubie Typographi fuisse scilicet institutam Sacram Congregationem officij Sanctæ Inquisitionis a Summo Pontifice Paulo IV. ; cum tamen ad hoc ostendendum citetur in margine Bulla, incip. *Licet ab initio &c.* quę re vera est 34. Pauli III. vt in suo elucidatissimo Bullario affert Laertius Cherubinus ex mente omnium; per quem ipse Paulus III. dictam Sacram Congregationem sine dubio fundauit, vt statim num. sequenti extensius dicemus ; tametsi Paulus IV. Sixtus V. & alij Summi Pontifices eam auxisse, & maioribus prærogatiuis locupletasse dicantur. Dixi ex errore Typographi ; non idem Famianus, accuratus historię scriptor, adhuc superstes interrogatus de hoc, candide respondit, non de Paulo IV. sed de III. cogitasse, & scribere voluisse, & scripsisse. Circa idem tamen alij errauerunt ; vt patet ex Additionatore ad vitam Pauli IV. Andreas Victorello, qui etiam ibidem addit hoc de fundatione dictæ Sacræ Congregationis per Paulum III. Testatũ similiter fuisse ad vitam eius a Francisco Cabrera vno ex præstantissimis scriptoribus neotericis vitæ, & rerum gestarum cuiusque Romani Pontificis ab initio nascentis Ecclesiæ vsque ad Beatissimum Papam nostrum Vrbanum VIII.

3 Circa annum itaq; 1542 vt iam in particulari, & de re certa loquamur, præfatus Pontifex Paulus III. fel. mem. consilio, & suasionibus Sanctissimi Patriarchæ nostri Ignatij, vt in eius vita refert R. P. Petrus Riba de Neyra excitatus, (alij etiam eum ad idem induxisse dicuntur, quod non nego) edidit prædictam Bullam, *Licet ab initio &c.* qua Congregationem Sacram stabilem, & perpetuam plurium Eminentissimorum Cardinalium Generalium Inquisitorum contra hæreticam atq; apostaticam prauitatem cum amplissima iurisdictione, & auctoritate instituit. Primi autem Inquisitores Gene. à quibus initiũ sumpsit hæc Sacra Congregatio, hic assignantur, & instituuntur ab ipso Paulo III. §. 2. eiusdem Bullæ : *Nos ne*, inquit, *dum dies Concilij* (Tridentini scilicet) *per nos nouissimè indicti expectatur, omnia in deterius labantur, prouidere volentes, ac nequeuntes per suos solos, alijs etiam arduis occupatos curis, omnia exequi ; dilectorumque filiorum nostrorum Ioannis Petri Sancti Clementis, Ioannis S. Sixti, Petri Pauli Sanctæ Balbinæ, Bartholomæi Sancti Cæsarei, Dionysij Sancti Marcelli, & Thomæ Sancti Syluestri tit. Presbyterorum Cardinalium fidem, doctrinam, & virtutem perspectas habentes, ac de eis plurimum in Domino confidentes, eosdem Ioannem Petrum, & Ioannem, ac Petrum Paulum, & Bartholomæum, necnon Dionysium, & Thomam Cardinales nostros, & Apostolicæ Sedis in omnibus, & singulis Reipublicæ Christianæ Ciuitatibus, Oppidis, Terris, & locis* (cum limitatione de qua iam à nobis supra Prolegomen 4 num. 3. & infra iterum) *tam citra, quam vltra Montes, videlicet in Italia consistentibus, ac in Romana Curia super negotio Fidei Commissarios, & Inquisitores Generales, & Generalissimos auctoritate Apostolica tenore præsentium constituimus, & deputamus*. hactenus ex dicto §. 2. iuxta diuisionem Laertij Cherubini.

4 Verum vt constet magis in particulari de amplissima auctoritate, & iurisdictione præfatis Cardinalibus, & quibusuis Inquisitoribus Generalibus Sacræ Congregationis ex vi dictę Bullæ concessa, contenta in ipsa absq; expressione textus per summa capita opportunũ duxi percurrere. Post exordium Bullæ in 1. §. causæ instituẽdi hanc Sacram Congregationem Sancti Officij denotatur, quòd in dies magis nouę hæreses, & schismata pullularent. De contentis in secundo §. iam dictum. Agitur præterea in 3. §. de facultate procedendi contra quascunq; personas cuiuscunq; qualitatis, status, aut præeminentiæ, & culpabiles repertas legitimis inditijs carcerandi, torquendi, & concluso processu finalem sententiam ferendi, atque pœnas secundum Canones infligendi &c. In 4. §. de facultate eligendi officiales, & Assessores, Consultores, Promotores Fiscales, Notarios &c. pro regimine, & complemento huius Sacr. Congregationis. Conceditur item in §. 5. potestas committendi degradationem cuiuscumq. Antistite Catholico cũ duobus Abbatibus, vel duabus personis in dignitate Ecclesiastica constitutis, quoties ad eam quiuis Presbyter, aut in Sacris constitutus condemnatur iuxta Iuris dispositionem in 6. & 7. §§. agitur de coercendo contradictores, & de inuocando auxilium brachij sæcularis, vbicumq. fuerit necessarium pro negocijs Sanctæ Inquisitionis. Item in §. 8. est sermo de facultate creandi nõ solum nouos Inquisitores Apostolicos pro cæteris Tribunalibus Sancti Officij, sed alios etiam ministros ex quibusuis personis Ecclesiasticis, Secularibus, vel Regularibus ad id idoneis, in quibuscumq. Ciuitatibus locis &c. vbi ipsi Cardinales Generales

Inqui-

Inquiſitores iudicauerint neceſſarium (pro hoc Tribunali Melitenſi,& Inquiſitores,& Aſſeſſores, & Promotores fiſcales creare ſolent, vt infra ſuo loco) item eos iam creatos ad libitum ipſorum Cardinalium reuocandi cauſis etiam fidei inceptis, & nondum finitis, & alios eorum loco inſtituendi, &c. in §. 9. tractatur de appellationibus, quod à priuatis Inquiſitoribus ad Sacrã Congregationem Vrbis, ſeu ad Cardinales Generales inqaiſitores deuoluantur. in § 10. de facultate inhibendi in Curia, & extra eam. in §. 11. de clauſula ſublata; *Quod ſic per quoſcumq. Iudices, &c.* in §. 12. de derogatione cuiuſuis in contrarium facientis, &c. in §. 13. de ſanctione pœnali. *Nulli ergo omnino hominum liceat, &c. Datum Romæ, &c.* En contenta in Bulla inſtitutionis Sacræ Congregationis Sancti officij Vrbis: en ad qualem rem tam inſignis glorię Dei Opt. Max. & tam egregiæ vtilitatis totius Eccleſiæ Catholicæ Sanctus Pater noſter Ignatius Paulum III. induxerit: idq. vt huic ſpecimẽ grati animi præberet pro beneficio ingenti ad modum accepto biennio fere antea, nempe approbationis inſtituti, & Religionis Clericorum Regularium noſtræ Societ. Ieſu, ab ipſo Ignatio fundatæ; per Bullam incipientem, *Regimini militantis Eccleſiæ, &c.*

5 Erecta ſic, & firmiter inſtituta Sacra Congregatione Sancti Officij Vrbis per præfatum Paulum III. (vnde errauit Frater Didacus Morillus aſſerens vbi ſupra fundatam fuiſſe per Sixtum V.) à multis ex ſequentibus Pontificibus ſupremis de maiori indies eius augmento, & de meliori ipſius regimine ſæpius cogitatum varijs Bullis Apoſtolicis ad hunc effectum editis: Quas non poſſum non ſigillatim attingere; quo præſenti huic noſtro Inſtituto, vti expedit, plenius maneat ſatisfactum. Vnde Pius IV. quoad augmentum, per Bullam incipientem. *Cum Nos per noſtrum, &c.* meminerit ſe in Generales Inquiſitores Sacrę Congregationis octo Cardinales deputaſſe, nẽpe Ioannem, Michaelem S. Anaſtaſiæ Saracenum, & Ioannem Baptiſtam S. Clementis Cicadam, ac Ioannem Suauium S. Priſcæ Reumanid, necnon Michaelem S. Sabinæ Ghyſlerium, & Clementem S. Mariæ in Aracæli Monialium, & Ludouicum S. Cyriaci in Thermis Simonetã & Carolum S. Martini in Montibus Borromęum (hic à Papa Paulo V. canonizatus, & in numero Sanctorum repoſitus) Presbyteros, & Vitelloſium S. Mariæ in Porticu Vitellium Diaconum, &c. nunc §. 1. adiungit nouum Inquiſitorem Franciſcum ſcilicet Alciatum tit. S. Suſannæ Cardinalem, &c. Quanquam ſtatim §. 2. ſic limitat: *Inſuper pro faciliori cauſarum expeditione, & terminatione ſtatuimus, decernimus, & ordinamus, vt quidquid per maiorem partem S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, qui in Congregatione prædicto officio interuenerint, ſeu cõuenerint, dictum, geſtum, ſtatutum, ordinatum, decretum, terminatum, ſeu ſententiatum extiterit, ſit validum, & firmum, ita & taliter, quod nullo modo impugnari poſſit, perinde ac ſi omnes, & ſinguli Cardinales prædicti in dicta Congregatione conueniſſent, & maior pars conſenſiſſet, &c.*

6 Hanc deciſionem Pij IV. non multo poſt approbauit, & confirmauit Pius V. Sanct. mem. ſua conſtitutione incipiente, *cum fel. rec.* in qua infra, rem magis ſtringendo, totum negotium reducit ad duos tantum Cardinales Generales Inquiſitores, ita vt ſi iſti ſoli interſint Sacræ Cõgregationi, alijs fortè ob aliquam cauſam impeditis, vel ſine ea abſolutè non conuenientibus, quicquid ab illis duobus tantummodo reſolutum, atque determinatum fuerit, adeò validum, & firmum eſſe decernit, ac ſi omnes ſimul Cardinales S. Officij Inquiſitores in Sacra Congregatione conueniſſent, & maior eorum pars conſenſiſſet, quod prudentiſſimè præſcribit Sanctiſsimus Pontifex, vt nunquam negotia Inquiſitionis pertractari ceſſent, quoad fieri poſſit.

7 Quamquam talia negotia quibuſuis alijs merito eſſe præferenda, & primo loco obeunda teſtatur idem Pius V. tanquam fidei, & Religionis zelantiſsimus in prima ſui Pontificatus Bulla, vt affert Cherubinus incipiente, Sanctiſſimus Dominus noſter, &c. qua primo præcipit quibuſcumque ſuis officialibus in Curia, & extra eam exiſtentibus Gubernatoribus Prouinciarum, &c. ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, & indignationis Sanctitatis ſuæ, & alijs arbitrio ipſius, & Cardinalium Inquiſitorum Generalium pœnis infligendis, vt eiſdem Cardinalibus Inquiſitoribus in quibuſuis offitium Sanctę Inquiſitionis concernentibus prõptiſſime obediant, deinde Reges, & quoſuis Principes ſæculares rogat, vt ipſis Cardinalibus Inquiſitoribus, & eorum Officialibus auxilium præſtent, & præſtari faciant à ſuis Magiſtratibus in ſimilibus ad Sanctum Officium ſpectantibus. Denique diſponit in eadem Bulla, vt carcerati quicumq. in carceribus non S. Officij pro quibuſuis delictis, & delictis etiam atrocibus, ſi de crimine ad S. Offitium pertinente fuerint delati, aut denunciati, ſuſpenſa aliorũ criminum inferiorum cognitione, tranſmittantur ſine mora ad eoſdem Cardinales, & Inquiſitionis carceres, vbi retinendi, vſque ad expeditionem cauſæ fidei totaliter, & poſtea remittendi ad priores carceres pro expeditione aliorum criminum, vt fuerit de iure iudicatum.

8 Inſuper idem Pius V. alia conſtitutione inchoante, inter multiplices, &c. reducit ad terminos iuris quaſcumque litteras Apoſtolicas in cauſas hæreſis emanatas, & reuocat eaſdem, quatenùs contrarię ſint diſpoſitioni, iuriſdictioni, ac ſtylo Inquiſitionis fidei, & declarat, quod ſententię in reorum Inquiſitorum fauorem cõtra dictum ſtylum, & diſpoſitionem datæ, & ferendæ, nunquam tranſeant in iudicatum. Vnde concedit facultatem Cardinalibus Inquiſitoribus Generalibus reuidẽdi huiuſcemodi cauſas, non obſtante, quòd tales ſententiæ videantur à Sede Apoſtolica cõfirmatę. Inductus eſt Pius V. ſanctę memoriæ ad ſic diſponendum, quòd ipſe dum in minoribus eſſet, Inquiſitor fuerit, & abuſus, de quibus in exordio huius conſtitutionis, agnouerit, in fine confirmat Bullam Pauli IV. quoad pœnas hęreticorũ, & ſchiſmaticorũ, ſed de hoc nos opportunius lib. 6. Reg. multipl.

9 Non institutionem, vt volebat Morillus, sed confirmationem huius Sacræ Congregationis Sancti Officij habemus à Sixto V. Bulla incipiẽte, *Immensa æterni* Dei §. 1. in primis de hoc agitur: vbi primo in laudes, & encomia eius prorumpit, & concessa ipsi ab alijs Summis Pontificibus denuo concedit, & corroborat per sequentia verba: *Congregationem S. Inquisitionis hæreticæ prauitatis, magna prædecessorum nostrorum prouidentia, tanquam firmissimum, Catholicæ fidei propugnaculum in Vrbe institutum, &c. Nos quoque confirmamus, & corroboramus, illiusq. omnia instituta, omnesq. & singulas facultates à Romanis Pontificibus Prædecessoribus nostris, Cardinalibus ad eam Congregationem pro tempore delectis concessas, omnemque authoritatem, & potestatem eis cõmunicatam, scilicet inquirendi, citandi, procedendi, &c. non solum in Vrbe, & Statu temporali nobis, & huic S. Sedi subiecto; sed etiam in vniuerso terrarum Orbe, vbi Christiana viget Religio, super omnes Patriarchas, Archiepiscopos, &c. confirmamus, &c.* Deinde agitur de indultis circa ministros huius Sacræ Cõgregationis; & proponitur hortatio ad Principes, & ad alios, vt ei faueant, &c. Tandem limitatio circa Tribunalia S. Inquisitionis Hispaniarum, &c. de qua iam supra Prolegomeno 4. n. 3. & infra iterum attingetur.

10 Vltimo loco Clemens VIII. Anno 1601. edidit etiam constitutionem incipientem. *Sanctissimus Dominus noster, &c.* in fauorem, & augmentum S. Congregationis S. Officij in Vrbe erectæ, & consequenter in huius multo maiorẽ progressum; nam postquam in ea sic disponit, vt causæ, & negotia quouis modo spectantia ad S. Inquisitionem cognoscantur, & expediantur omni, qua decet, integritate, amotis quibusuis sordibus, ac pecuniarijs solutionibus, omnes inposterum Patriarchæ, episcopi &c. in causis, & negotijs sancti Officij pro quouis actu, seu quacunq. expeditione nihil omnino exigant, & recipiant, etiam à sponte dantibus; sed gratis omnia expediant: Idem iniungẽs eorum Secretarijs, Cancellarijs, & Notarijs, etiã pro scripturis, seù copijs processuum &c. quæ ad vniuersalem Inquisitionem Romanam mittuntur, nihil exigant, sed gratis illas mittant. Item pręcipit statim dictis Ordinarijs, & eorum Vicarijs atq. officialibus, vt quoties aliqua notificãtur, & iniunguntur nomine supradictæ Inquisitionis Generalis, quamprimum iniuncta executioni mandent, completè obediant, & litteris Sacræ congregationis rescribant &c.

11 Ex quibus omnibus, & ex alijs, quæ breuitatis causa omitto, manifestè patet, quanta sit Maiestas, & authoritas, quanta potestas, & iurisdictio, quamq. rectus modus procedendi, seu stylus huius Sacræ Congregationis: sed manifestius ista colligo ex tribus pręcipuè capitibus, Primo ex quantitate, seu numero, & qualitate personarum, ex quibus constat, nam præter decem, aut duodecim Eminentissimos, & Reuerendissimos DD. Cardinales (tot circiter esse solent, pro celeritate, aut tarditate in pręficiẽdis à Papa nouis loco demortuorum, vel omnino discedentium ab Vrbe) & præter Assessorem, ac Commissarium, & Promotorem fiscalem plures Prælati sæculares, & Religiosi valde insignes viri, atque eximiæ doctrinæ, vti Consultores eam ingrediuntur, Generalissimus scilicet seu caput totius Ordinis, & Magister Sacri Palatij quicumque pro tempore existunt ex Illustrissima Religione Dominicana, illi item, qui postquam in aliquo loco, vel Prouincia, vt in hac Insula Melitensi per aliquot annos munus Inquisitoris exercuerunt, permagni æstimãt ad officium Consultoris in ea ascendere, ex quibus fuit D. Illustrissimus Fabius de Lagonessa Archiepiscopus Consanus, & Patriarca Antiochen. D. Illustrissimus Ludouicus Seristorius Episcopus Corthonensis, atque alij huiusmodi. Item colligo ex multiplici iteratione eiusdem Sacræ Congregationis; ter enim singulis hebdomadis cogitur ad tractanda, & maturanda magis negotia S. Officij, die Lunæ, vel Martis conueniẽtibus solis DD. Assessore, Commissario, Promotore fiscali, Consultoribus, & alijs inferioris Ordinis: vbi discutiuntur dubia hinc, inde, sed nihil deciditur: post die Mercurij simul etiam cũ Eminentissimis DD. Cardinalibus veris Fidei Inquisitoribus, & Iudicibus; ac tunc proposita & discussa præcedenti die deciduntur: tandem die Iouis astantibus omnibus prædictis corã Sanctissimo Domino Papa, & decisa reuidentur, & approbantur, vel secùs; & hoc est tertium, & præcipuum ex illis tribus; quid enim honorificentiùs? quid maioris authoritatis huic Sacræ Congregationi, quam ipsi præsidere eũ, qui toti Orbi Christiano præest? sicque exequi nunquam omittit, nisi forte infirmitate aliqua corporis præpeditus, etiam ab antiquo ita vsus tenet ante tẽpus Syxti V. vt patet ex citata sæpius constitutione, *Immensa æterni Dei, &c.* vbi ipse per hæc verba, *Congregationem S. Inquisitionis, &c.* cui ob summam rei grauitatem Romanus Pontifex præsidere solet, &c. Imo hinc crederem eumdem Paulum III. qui hanc Congregationem instituit, ei qũandoq. præesse consueuisse, postpositis alijs negotijs, tametsi causam instituendi assignet, per hæc verba: Nequentes per nos solos, alijs etiam arduis occupatos curis, omnia exequi. sed hoc de Paulo III. dubitanter dico, idem vero indubitanter assero de Paulo IV. cum citato Additionatore Andrea Vittorello ad eius vitam, qui id desumit ex Pãuinio per hæc verba *Totũ se*, inquit *Inquisitionis muneri dedit, instituitq. vt eius tribunalis causæ, quæ lectorum Cardinalium au ctoritate terminari solebant, coram Romano Pontifice die semel in hebdomada statuto cognoscerentur*. hactenus Vittorellus, seu potius Pãuinius. Atque hinc forte occasio erroris Famiani, & aliorum dicentium institutam fuisse sacrã Congregationem S. Officij à Paulo IV. sed aliud est hoc, aliud verò Summum Pontificẽ ipsi præesse; quamquam id valde excellens, & summæ æstimationis. Variæ enim Congregationes institutæ sunt in Vrbe, quatuordecim à Sixto V. per prædictam Constitutionẽ, *Immensa æterni Dei, &c.* duæ à Clemente VIII. altera per Bullam, incipientem, *Pro cõmissa, &c.* altera per Bullã incho-

inchoantem *Iustitiæ,&c.* nouissimè verò vna, & quidem valde celebris de Propaganda fide à Gregorio XV. per constitutionem 26. incipientem *Inscrutabilia,&c.* sola tamen congregatio S. Officij hac valde honorifica, & præexcellenti prærogatiua gaudet, eaq. merito incessanter gloriatur, quòd ipsi Sanctiss. Rom. Pontifex soleat præsidere.

12 Ad imitationem, & exemplum quoquo modo, sed non ad æqualitatem Congregationis S. Officij Vrbis, variæ extra eam in Prouincijs, in Ciuitatibus, & locis, vbi Tribunalia Inquisitionis contra hæreticam, et apostaticam prauitatem erecta sunt, Congregationes etiam ad eundem effectum institutę: omitto nunc hanc Melitensem, quod de ea commodiùs, & plenius infra; de reliquis per Italiam, & alibi dispersis vnum tantum verbum in communi. Nã siue Inquisitor Delegatus à Papa, vel à S.Cõgr. Vrbis, pro Ciuitate, vel Diœcesi v.g. Boloniẽsi per se ipsum solum procedat, vel simul cum Ordinario loci, Episcopo videlicet, vel eius Vicario, aut Commissinoato, quod ibi obseruari audio siue pro formatione totius processus cum examinatione testium, & inquisiti multiplici constitnto, vt in illo, & alijs locis assolet, siue pro sola expeditione causę, & finali sententia, vt alibi obseruatur, semper tamen pro discutiendis articulis, & capitibus pręcipuis cuiusuis causæ Congregatio cogitur ex Consultoribus Theologis, & iurisperitis non paucis, atque ex alijs officialibus complete constans, & quod à maiori parte Consultorum eius approbatur, & deciditur, hoc vt plurimum decisum, & roboratum manet, tam etsi Consultores alicubi votum decisiuum non habeant, de quo postea suo loco. sic à Viris fidedignis, & in materia, ac stylo istarum Congregationum expertissimis, vt ab Illustrissimo D. Paulo Bouio Episcopo Bagnarensi, & ab Illustri admodum D. Iacobo Stirpiano V. I. D. & huius Diœcesis Melitensis, ac prius alterius in Regno Neapolitano, Vicario Generali, atque ab alijs accepi: Quibus omnibus de Institutione congregationum quarumcumq. S. Inquisitionis, & de progressu, fructuq. ab eis percepto, dicta sint satis.

PROLEGOMEN. IX.

De multo maiori progressu Tribunalium Sanctæ Inquisitionis proueniente ex institutis supremis Consilijs, & alijs pro Regnis Hispaniæ, & Lusitaniæ, &c. contra hæreticam prauitatem, &c.

1 **S**Alus autem, vbi multa consilia Prou. 11. ait Sapiẽtiss. Salomon, & idẽ repetit ferè eisdẽ verbis c. 24. *Et erit salus, vbi multa consilia sũt.* Quæ species locutionis cum vtrobiq. per terminos vniuersales, indeterminatos, ac indefinitos proferatur, licet possit intelligi tã de salute corporali, aut tẽporali cuiusq priuatæ personę, vel etiam totius communitatis, aut Reipublicę, quam de salute spirituali animæ alicuius, vel pluriũm simul, Christianitatis, aut particularis Ecclesiæ, conducente ad vitam æternam: meritò tamen hic, attento nostro instituto pro hoc secundo potiori, & digniori analogato, seu significato suscipimus, imò pro huius prima, & magis fundamentali parte, nempe pro fide. Primum namque, ac pręcipuum fundamentum Diuinæ salutis est fides Catholica, & cum in tãtum salus in anima existat, in quantum beneplacita est Deo, cumq. *sine fide impossibile sit placere Deo*, vt ait Apostolus Hebręorum 11. à primo ad vltimum clarè deducitur ad salutem spiritualem acquirendam, & conseruandam, atque ad exterminandum id quod ei primario opponitur, hæresim scilicet, necessaria esse multa consilia: optimè itaq semel, atq. iterum affirmat Salomon: *Salus autem vbi multa consilia.* Sed quid de consil js istis? qualis nam interpretatio circa ipsa? num de multitudine Consiliariorum, vel Consultorum ad discussionem capitis cuiusuis, vel articuli in causis fidei? An vero de iteratione eiusdem consilij pro eodem negotio diuersis diebus, vel temporibus? Item numquid qualitas Consultorum hìc exprimitur, quod debeant esse capaces præbendi consilium opportunum, & multiplex pro diuersitate

2 rerum, & negotiorum? Ex vnuersalitate, & indeterminatione locutionis, vt dixi & ex proprietate, vel radice verbi Hebræi, & Græci, latissimus his omnibus versionibus, ac interpretationibus ad rem nostram, haud dubiè faciẽtibus, patet campus, quod noster Doctissimus Ferdinãdus Quirinus de Salazar ad cap. 14. Prouerb. bene adducit. Ex Hebręo ad verbum. *Salus autem in multitudine Consilij*, fere idem ex Græco, seu ex Sept. *Salus autem in multo Consilio.* Tandem ex Symmac. & Theod. *Salus aut in homine multi consilij.* Ex quibus omnibus iam in communi clarè innotescit, quantus progressus promanarit, & sẽper promanet, quãto item maioris augmenti accessio facta sit, indiesq fiat officio S Inquisitionis ex institutis consilijs supremis, & alijs pro Regnis, & Dominijs Hispaniæ, & Lusitaniæ. Cum equidem ad ista in vtroque loco Prouerb. respexisse Salomon videatur, secundum quamcumque versionem illa accipias, sed de ijs in specie, ipsorumque institutione pauca liceat dicere.

3 Iuxta priuilegium in diplomate Sixti IV. Regibus Catholicis concessum, vt dictum iam supra Prolegomeno 4. nu. 4. erectum supremum Tribunal S. Inquisitionis in Regnis Castellæ, & creatus Maior, seu Generalis Inquisitor Fr. Thomas Turrecremata: qui nullum dubium elegerit statim, & adiunxerit sibi consiliarios diuersos, concurrente semper simul circa hanc electionem, & coniunctionem, & circa alia hùc spectantia auctoritate, & bẽneplacito Pontificio, ac Regio, vt per eos vna simul cum ipso negotia S Inquisitionis maturius tractarẽtur, sicq. iam ex tunc Consilium Officij Inquisitionis pro Regnis, & Dominijs eorumdem Catholicorũ Regum, instltueretur, stabilitumq maneret, atque vtraq. d. auctoritate, & diuersorum virorum consilio, & decisione expeditiones causarum fidei maiori cum exactione prout de iure, &

stylo prodirent. Quinam autem fuerint primi illi Consiliarij, seu Inquisitores socij Generalis; Quinam etiam istorum successores, nequaquã constat; si equidem mihi constaret, exprimerẽ hic perlibenter eorum nomina; & cognomina, insignia etiam, atque gradus, &c. Quoad numerum verò eos fuisse iam ex eo tẽpore quatuor, seu potius quinque adiuncto Generali Inquisitori, qui constituerent hoc supremum Consiliũ testatur Fr. Didacus Morillus vbi supra tract. 2. cap. 21. vers. *Veasse lo que escriue, &c.* cum Ludouico Paramo lib. 2. tit. 2. cap. 4. successu autem temporis, inspectis ingentibus fructibus pro defensione fidei Catholicæ, & extirpatione heresum inde prouenientibus auctoritas huius supremi Consilij, cooperatione Pontificia, & Regia, perpetuo excreuit, auctusq. numerus consiliariorum, seu Inquisitorum, itaut hodie ex septem coalescat, et Paramus loco citato addit duos Consultores cum voto decisiuo, præter ministros inferiores, vt Promotorem fiscalem, & Capitaneum; Item prẹter Consultores, & Procuratores pauperum reorum, de quibus numero sequenti agetur.

3 Institutio consiliorum particularium S. Inquisitionis pro Regnis, seu Prouincijs, & Dominijs Regis Catholici clarum est, pertinuit semper ad prędictos Cõsiliarios, seu Inquisitores supremi Consilij, sed pręcipuè ad Inquisitorem Generalem iuxta dispositionẽ Diplomatis Sixti IV. & aliarum Bullarum successorum Pontificum Romanorum, quibus Bullis electi à Rege Inquisitores Generales per ipsos confirmantur, & cõcessa facultate habiles ad id præstandum redduntur. Institutio autem talium Consiliorum S. Inquisitionis fuit executa primo aucto numero Inquisitorum, vbi enim antea vnus tantum, vel duo soli creati, vt vidimus supra, plures deinde, ad minus tres, hoc munus inquisitionis ibidem simul exercent sic in triplici Regno Coronæ Aragonico, Gotholano, & Valentino; sic in vicino huic Insulæ Regno Siculo; sic in Bœtico, Granatensi, Nauarrensi, etc. Executa item adiunctis præter ministros Promotorem fiscalem Notarium, etc. varijs doctissimis viris Theologis, et iurisperitis; qui officio Consultorum funguntur; qui etiam ad quęcumque capita cuiusuis causæ fidei tractanda, & expedienda admittuntur. Quod si aliquis ex his procurationem alicuius Episcopi, vel aliquorum habeat, & vt procurator eius, vel eorum sanctæ Inquisitionis Consilium ingrediatur, quoad negotia fidei spectantia ad Diœcesim illius, vel ad Diœceses illorum, votũ decisiuum ferre solet; sicut de iure ferrent ijdem Episcopi; si Consilium Inquisitionis ingrederentur: (circa hoc peculiare, quod obseruetur in isto Tribunali Melitẽsi, opportunius infra Prologomen. vltim. dicetur.) Quoad alios autem Consultores, qui Episcopi alicuius procuratione carent, attendendus est stylus cuiusq. Tribunalis seu Consilij Inquisitionis, ad resoluendum an votum decisiuum, vel potius solummodo consultiuum ferant: in Lusitania votum decisiuum habent, vt ait Antonius de Sousa lib. 1. cap. 1. num. 14. sed de hoc statim.

5 Pro Regnis, & dominijs Regni Lusitaniæ, simul institutum supremum Consilium sanctæ Inquisitionis, atque Tribunal erectum, & primus Generalis Inquisitor creatus, nempè D. F. Didacus de Sylua, vt traditum supra Proleg. 8. num. 6. Hic namque postquam die 5. Octobris anni 1536. Dignitatem hanc Inquisitoris Generalis instante Rege D. Ioanne III. acceptauit, tametsi à Summo Pontifice Paulo III. iam 23. die Maij eiusdem anni ad eam euectus fuerat tamdiu pro eximia animi submissione, & perfectione religiosa, acceptationem eius distulit, seu potius ipsam per tot menses acceptare recusauit) die 10. Octobris transactis scilicet 5. tantum diebus ab acceptatione, quatuor simul Consiliarios, seu deputatos, vt ibi etiam vocat, sibi asciuit, quibuscum omnia Generalis Inquisitionis negotia iugiter perageret, cum voto eorum decisiuo, videlicet Rodricum Lopez de Carauallo V. I. D. Protonotarium Apostolicum, & Ecclesię Eborensis Canonicum: Item Ioannem de Mello Iuris Pontificij Doctorem, qui postea factus est Siluensis, seu Algarbiensis Episcopus, & inde Archiepiscopus Eborensis (hi duo tametsi demortuo Sylua ab exercendo munere Consiliarij destiterint, ad idẽ tamen supremum Consilium Inquisitionis à Serenissimo Cardinali Henrico denuò vocati, vt in negotijs fidei valdè practici) tertio Gundisaluum Pinheiro sacrorum Canonum Licentiatum Canonicum Eborensem; quarto Antonium Rodricum de Monsancto V. I. D. En quam in initio supremum hoc sanctæ Inquisitionis Consilium ex his quisque iuris adeo insignibus pręter alios officiales institutum vides: & tradit copiosius idem Sousa.

6 Dubitandum autem non est præfatum supremum Consilium exercuisse postea pluribus Cõsiliarijs, saltẽm vsq. ad numerum septenarium, vt paulò ante de alio simili Consilio dicebamus, vt Lusitania, Castellæ ęmula in nullo ei cederet imò crederem illud maiori Consiliariorum numero auctum, licet non exprimat Sousa, & hoc inde colligo, quod Serenissimus Cardinalis Henricus, statim atque munus Generalis Inquisitoris secundo loco suscepit, breui tempore, pręter quatuor prædictos, quinque alios Consiliarios, seu deputatos sibi adiunxerit: & paulò post ex vi nouæ Bullæ Pauli III. non simul, sed successiuè octo elegerit, & inter hos Gregorium Serrano è nostra Societ. Iesu egregiũ doctrina, & virtutibus virũ. Nec dicat quis loco decedentium è vita hos electos, & illos adiũctos, cũ adynaton fere sit tot eo tempore demortuos, licet aliqui è vita discessissẽt.

7 Notat hic P. Sousa omnes istos Consiliarios, seu deputatos supremi Consilij S. Inquisitionis à tẽpore Sereniss. Infantis Henrici, quo maiori auctoritate munus suũ gererent fuisse etiã instituros Consiliarios Regis & ex tunc vsq. ad pręsens stabilitũ mansit, vt eo ipso, quod quis est Consiliarius supremi Cõsilii Inquisitionis sit etiã Cõsiliarius Regis, & ad ferendũ ipsi Consiliũ admittatur. Post Sereniss. Infantẽ Henricũ ab alijs similiter Inquisitoribus Gẽn. de quibus iã supradictũ, eius successoribus nõ pauci cõsiliarij, seu deputati pro eod. Cõsilio supremo S. Inquisit. creati fuere, pręcipue tres de 9

Illu-

Illustrissima Familia Dominicana, postquam à Catholico Rege Hispaniarum Monarcha Philippo III. seu Lusitaniæ hoc nomine secundo, istud Priuilegium Prouinciæ Portugalliæ Prædicatorum in perpetuum fuit concessum die 30. Octobris 1614. vt ex ea creari possint in Consiliarios seu deputatos supremi Consilij S. Inquisitionis, & consequenter Regis Consilij supremi. Primo itaq. ab Illustrissimo D. Petro de Castilho nono Inquisitore Generali creatus fuit D. F. Emanuel Coelho Ordinis Prædicatorum S. Th. Magister Regius Concionator, olim librorum censor, & S. Officij Qualificator: deinde ab Illustrissimo D. Ferdinando Martins Mascarenhas decimo Generali Inquisitore electus fuit die 19. Maij 1622. Consiliarius supremi Consilij Inquisitionis D. Fr. Ioannes de Portugal Ordinis Prædicatorum S. Th. Magister, postea Episcopus Vicesis. Tandem ad eundem gradum Consiliarij supremi Consilij Inquisitionis, & Regij ab eodem Illustrissimo D. Ferdinando Martins pro meritis euectus est die 8. Iunij 1626. D. Fr. Antonius de Sousa ex eodem Ordine Prædicatorum S. Th. Magister deputatus antea S. Inquisitionis Vlyssipponensis: A quo in his paucis exprimendis ex pluribus, quæ circa Consilium supremum Inquisitionis Lusitaniæ, & circa Consiliarios eius tradit, quasi manuducti dirigimur, cui etiã tanquam practico in hac re, & omnino experto adhibenda merito fides in eo, quod affirmat, vbi supra, Consiliarios scilicet, seu deputatos huius supremi Consilij habere suffragium in causis Fidei decisiuum, sicut & ipse Inquisitor Generalis.

8 Quoad alia Consilia Inquisitionis particularia, seu Prouincialia, vt Vlyssipponẽse, Eborense, Conimbricense, Goanum in India Orientali, & si quæ sũt alia, nihil si particulari occurrit exprimendum, præterea, quæ de similibus Consilijs Fidei Prouincialibus nu. 3. tradidimus. Cum discrimine tamen inter ipsa ibidem obiter tacto, de ferendo à Consiliarijs, vel Consultoribus suffragio decisiuè, vel secus: in Lusitania enim semper decisiuum habent, teste Antonio de Sousa vbi supra, nequaquam tamen in alijs Cõsiliis S. Inquisitionis Prouincialibus Hispaniarũ nisi stylus alicuius rationabiliter ita ferat, aut ipsi Consiliarij, seu Consultores, vti Procuratores Episcoporum Consilium Inquisitionis ingrediantur. Opportunè itaque sapientissimus Salomon Salus autem, vbi multa consilia, idest iuxta lectionem Hebraicam, salus autem in multitudine consiliariorum, seu vt Pagninus, & Caietanus, in multitudine Consultorum. Nam vt est tritum vulgi prouerbium, plus vident oculi, quam oculus. Hinc haud dubiè salus, hinc puritas Fidei Catholicæ & integritas sarta tecta in Regnis, & Dominijs Regum Catholicorum, vt in plurimum mansit (cum in multis exteris interim ferè omnino deperierit) ex multitudine videlicet Consiliariorum, seu Consultorum, quod pluribus ex his Consilia Inquisitionis sacræ, tam suprema, quam particularia, seu Prouincialia constare consuescant.

9 Iam quoad qualitatem vniuscuiusque istorũ Consiliariorum, seu Consultorum ad salutem prædictam, de qua Salomon loquitur, traductio Symmachi, & Theod. Vno verbo exprimit, qualisnam debeat esse; *Salus autem*, inquiunt, *in homine multi Consilij*, apto scilicet, seu prædito qualitatibus, atque excellentiis requisitis ad congruum, & opportunum consilium præstandum, quoties opus fuerit, pro occurrentium negociorum, vel causarum multitudine; & varietate; de quibus qualitatibus, & excellentijs supersedeo aliquid amplius hoc loco dicere (occurret quidem opportunior occasio dicendi infra lib. 1. regularum multiplicium) & tandem huic Prolegomeni finem imponam, addito vno verbo circa iterationem, & diuturnitatem, seu durationem diuturnam prædictorũ Consiliorum, attenta versione Chaldæa, & Græca Septuaginta; *Salus autem in multitudine Consilij, seu in multo Consilio*. Quam frequenter ergo hæc Consilia, siue suprema, siue priuata cuiusq. Prouinciæ cogi solent? quamdiu quoties coguntur in eis demorari? Quam frequenter quæris? singulis penè diebus etiam profestis, & vix vllæ conceduntur feriæ. Quamdiu item quæris? per duas horas ante prandium, per duas etiam à prandio, & vix vlla huius morę admittitur relaxatio: sic audio à viris fide dignis, & in hac materia valde expertis: moderatè dixi per quatuor horas, cum Simanchas tit. 34. n. 16. assignet sex. *Sedeant*, inquit, *sex horis quotidie Inquisitores in Tribunali. Si salus multa, & vix aliter vbi multa Consilia; si ex eis ingentes, & inenarrabiles in augmentum Fidei percipiuntur fructus*.

10 Istorum autem fructuum notitia, & certitudo præter experientiam quotidianam, atque admodum diuturnam, & omnibus notam, deducitur manifestè ex Pontificia censura, & attestatione, quam etsi alibi iam traditam, non piget iterum in mentem tibi reducere, quæ etiam inseruiet, tum pro præsenti instituto, tum pro confirmanda denuò dependentia prædictorum Consiliorum à voluntate cuiusq. Summi Pontificis; ita Sixtus V. Constitutione inchoante, *Immensa æterni Dei &c.* hoc affirmat, in his autem, inquit, *omnibus nostra est intentio, ne in officio Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Hispaniarum Sedis Apostolicæ auctoritate superioribus temporibus instituto, ex quo vberes in agro Domini fructus in dies prodire conspicimus*, (en qualiter de fructibus Papa attestetur) *nobis, aut successoribus nostris inconsultis aliquid innouetur &c.* Vbi quamuis non exprimat, quo modo auctoritate Sedis Apostolicæ fuerit institutum, qua specie, aut amplitudine Priuilegij concessum; subintelligitur tamen dependenter quouis tempore ab ipsa Sede Apostolica, seu à Summo Pontifice saltem immediatè. Nunquam enim præsumitur, quod in concessione alicuius Priuilegij, maxime in rebus spiritualibus, & Ecclesiasticis spectantibus ad regimen Ecclesiæ, intendat Papa sibi, aut successoribus suis præiudicare circa reuocationem, aut modificationem, vel diminutionem ipsius ex causa sibi benevisa; nec rationabile videtur, cum inde non exiguum ipsi Ecclesiæ detrimentum proueniat si similia Priuilegia cũ omnimoda indepẽdentia

à Sede Apostolica concedantur, neque video qua ratione habeat hic locum, id quod audio, in contrarium ab aliquo deduci, nempe fuisse concessum priuilegium in vim contractus pro fundandis Tribunalibus, & instruendis Consilij Sanctæ Inquisitionis in Regnis, & Dominijs Regum Catholicorum. Verum id alijs copiosius discutiendum relinquo; mihi quod verius putò attigisse sit satis, vt iam tandem ad nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis Melitense accedamus.

PROLEGOMEN. X.

De prima origine Tribunalis Sancti Officij, & de eius progressu ex sola iurisdictione Ordinaria, in hac Insula Meliten & alijs ei adiacentibus contra hæreticam prauitatem.

1 DE Egregio illo Ecclesiæ Doctore Sancto Augustino memoriæ proditum communiter dicitur (quamquam de alio alij referunt) quod tria potissimum aspicere valde in optatis habuerit, & quidem si eorũ aspectu, vel semel frui sibi licuisset, se admodum felicem reputasset, videlicet. *Rrmam veterem triumphantem, Christum Dominum in hoc Mũdo cum hominibus conuersantem, & Paulum Apostolum Gentibus prædicantẽ.* Quidquid sit de huiusce rei veritate, ò te felicissimam Melitam, cui etsi non omnium trium, tertii tamen aspectu, haud semel tantum, verum multoties frui licuit, ò vos ter, quaterq. Beates antiquos istarum Insularum incolas, quibus fortè cõcessum, toto trium mensium spatio, & audire,& videre quotidie Sanctum Apostolum, non solum euangelizantem, sed corda etiam vestra ad veram,& Catholicam Fidem conuertentem? O vos antiquos Melitenses cum posteris vestris, qui adeo humanos, & liberales erga Paulum, & socios naufragos præstitistis, vt expresse habetur in sacro Textu. *Præstabant nobis non modicam humanitatem &c.* & infra, *multis etiam honoribus honorarunt, & nauigantibus imposuerunt, quæ necessaria erant.* Act. Apost. cap.28. Vos,inquã, adeo fortunatissimos! cur quæso? (percurram breuissime quandoquidem occasio fert) pro beneficiis acceptis multo plura, & sine comparatione maiora beneficia, seu priuilegia à Sancto Paulo Melitensibus repensa; Vnde Arator ita canit.

Mensibus hybernis tribus in Regione Melitæ
Multiplicem dat Paulus opem.

2 Quæ ad septem capita noster Cornelius à Lapide super textum citatum iuxta ibi expressa, & iuxta relationem per Patres nostros Melitẽses, Viros graues,& eruditos acceptam,seu sibi transmissam reducit,cur quæso? audiatis quæso; quod tam tempestiuè, adhuc Ecclesia Matre nostra fere in incunabilis existente, ad huius gremium Vos Paulus traduxerit; illius enim in vestris oris naufragium à clemẽtissimo Deo huc directum nullus est qui dubitet. Cur item nos fortunatissimos? Quod socios suos naufragos fere 276. apud vos statim post naufragium baptizauit, vt istorum exemplo facilius sine mora omnes ad baptismum induceremini. Cur etiam? quod ad prædictos effectus cõuersionis,& Baptismi vestri per tres menses cum S. Luca, Sancto Aristarcho, Sancto Trophimo, & cum alijs socijs hic permanserit,& habitauerit in Crypta quadam suburbana Ciuitatis Veteris; quæ proinde vti monimentũ Sancti Pauli, & Sanctuariũ summæ venerationis, vobis, posterisq. vestris, atque simul exteris totius Christianitatis, pro soluendis votis, fundendisq precibus permansit, ac in posterum permanebit. Cur dein? quod scorpiones, & serpentes, & quæuis similia animalia venenosa, seù in hoc vestro solo nata, seù aliunde huc adducta, veneno omnino deponãt; & quod terra, seù lapis Melitensis non solum ex prædicta Crypta, sed ex quouis etiam alio loco sumpta quosuis morsus venenosos, etiam canum rabidorum miraculosè sanet,valeat item contra febres malignas, dyssenteriam, variolas toxica &c. Cur præterea nos,posterosq. nostros fortunatissimos? quod vobis S. Paulus perpetuum se vestrum defensorem obtulerit, præstiteritq. has Insulas sæpiùs defendens ab hostium incursibus; maximè anno 1470. contra Mauros octodecim millia Ciuitatem veterem iam inuadentes,indutus stellata veste,quali depictus hodie visitur in Ecclesia Cathedrali, apparuit equo insidens, gladium vibrans innumera multitudine stipatus, illorum magnam partem fugauit,& partem omnino interemit. Cur sexto tam felix nobis fortuna? quod ad vestram, posterorumq. vestrorum consolationem,& pietatem erga Sanctissimam Deiparam Virginem Mariam eius Immaginem à S. Luca depictam vobis reliquerit. Cur tandem nos, & posteros nostros multo feliciores? Cur? hoc vnum præ cæteris attente audite, & magnificate, quod semen Catholicæ Fidei, aut doctrinæ Euangelicæ in hoc vestro Campo Melitensi à Beato Paulo semel sparsum, ita feliciter radices egerit, vt ex tunc iugiter vsque ad præsens tempus fructus vberes protulerit; dicam clarius, quod Melitenses à Fide Diuina à Sancto Paulo accepta numqnam defecerint,pro quo ingentes gratię Deo reddantur.

3 Verum vnde nam (quæso hæc prærogatiua, hoc priuilegium adeo excellens, & singulare, vni Romæ, & vix alteri Ciuitati, aut Prouinciæ concessum? (Coloniæ Agrippinæ idem a Deo donatum, teste eodem Cornelio à Lapide vbi supra, vt quid valdè rarum ob merita Sanctorum Martyrum Thebeorum, & vndecim millium Virginum, ibidem quiescentium: vnde de ea ita canitur.

Ex quo fidem accepisti
Recidiua numquam fuisti
Ciuitas pernobilis.

Quod egregia quadrat huic nationi Melitensi) Vnde nam queris prouenerit? nullus sanæ mẽtis negabit, inde originem, quod S. Apostolus non

non solum tunc initio seminatoris; sed quouis etiam tempore veri Iudicis in causis Fidei, vel per se ipsum immediatè, vel per suos ministros, & successores mediatè munus exercuerit, nec permiserit lolium, seu zizania errorum, aut hæresum puro Fidei tritico aliquādiu intermisceri quandoq. si fortè aliquando semina zizaniæ furtiuè sparsa nascerentur, quamprimum euelli curauit, neq. hinc errores contra Fidem omnino præualere potuerint; etiamsi Mauri, & alij Infideles has Insulas occupauerint, tenuerintq. per trecentos, & amplius annos.

4 Dixi per se ipsum immediatè, quia statim post eius conuersionem Iudex in causis Fidei creatus, vt traditum iam Prolegomeni 1. num. 42. & 43. vbi perpendimus illud Psal. 44. *Constitues eos Principes super omnem terram*: & nequaquam sine fundamēto asseruimus, quod magna pars huiusce principatus in fungendo munere iudicandi causas Fidei, consisteret, quodq. Sancti Apostoli Iudices legitimi dictarum causarum manerent constituti, vbicumque doctrinam Fidei Catholicæ prædicassent, circa illos, qui eam recepissent sacro Baptismo abluti tantum, & non circa alios, *Quid enim mihi de his, qui foris sunt iudicare? &c. Deus iudicabit &c.* prima Corint. 5. ait ipsemet Paulus. Vnde hic vbi primum ad Fidem Catholicam amplectendam Principem Publium (cuius Pater tunc febribus, & dyssenteria periculosissima miraculo eiusdem Apostoli sanitati fuit restitutus, sicut similiter restituti alij) & quoscumq. eius subditos, atque incolas vniuersos adduxit, diuinoq. lauacro intinxit, ad Principatum spiritualem istarum Insularum ascendit, & ipsum possedit etiam postquam hinc discessit, quandiu vixit, officiū vigilantissimi Pastoris exercendo Quamuis enim absens corpore, spiritu tamen, & mēte hic semper præsens erat, vt in simili casu idemmet Apostolus causam Fidei pertractans, & expediens de se ipso sic affirmat. *Ego quidem absens corpore, præsens autem Spiritu, iam iudicaui, vt præsens eum, qui sic operatus est*. 1. Corint. 5. vt eodem Prolegomene 1. supra à nobis traditum.

5 Dixi mediatè per ministros, aut successores suos: quod in primis de Episcopis, ante, & post eiusdem Apostoli mortem, vel per ipsum Sanctum Paulum, vel per alios, quorum Iuris erat, creatis intelligi debere quis est, qui dubitet? Episcopi enim iure Diuino, iuxta iam adducta à nobis Prolegomene 11. num 12. in exequendo munere iudicandi causas Fidei loco Apostolorum succedunt vniuersaliter loquendo: atque proinde in particulari; quotquot Episcopi istis Insulis Melitensibus præfuerant, in dicto munere successores D. Pauli sunt. Verum iam de primo; præter septem prædicta num. 1. beneficia, seu priuilegia Melitensibus valdè honorifica, & vtilia à Sancto Apostolo eis concessa, en tibi octauum, non minoris honorificentiæ, & vtilitatis. Quod nam? elegit eisdem in Episcopum, statimque consecrauit, quemnam quæso? Lucam ne? an Aristarchum, & Trophimum? aut alium ex socijs antiquis, qui tunc hic cum ipso erant, iam in Fide valde firmi, & circa eam diuersimodè probati? hoc equidem videbatur expedire; nequaquam tamen; sed vnum ex ipsis Melitensibus, Publium scilicet Principem, aut primum, seu principaliorem inter ipsos, in fide Christiana, vt manifestè apparet, admodū Neophitum, seu Tyronem.

6 In tali autem electione, & consecratione circa annum 59. à Natiuitate Domini executa, absit, quis iudicet Apostolum sibi ipsi contrarium 1. Thimot. 3. scribentem, & assignantem inter multiplices virtutes, & qualitates in persona ad gradum, & ordinem sublimiorem Episcopatus promouenda requisitas, hanc in primis: *Non Neophitum, ne in superbiam elatus incidat in iudicium Diaboli*. Quia etiam tametsi ob causam hanc in sacro textu expressam, & ob alias non paucas de lege ordinaria, & ex iure communi rationabiliter sit præscriptum, vt quicumque Neophiti, seu nouelli in Fide, ad quoscumque alios ordines, & à fortiori ad Episcopatum sint irregulares, vix tamen vlla est lex adeò vniuersalis, & stricta, quæ circa casus particulares non habeat aliquam exceptionem, vti habuit hæc de Neophitorum irregularitate quo ad casum præsentem. Nam S. Apostolus Principem Publiū per illud breue tempus adeò firmum (quæ est summa eius laus, & maior multo, quam quæ ipsi tribui possit) ita radicatum in Fide Catholica vidit, vt prudentissimè iudicarit fore, vt non solum in se eam esset retenturus, absq. periculo vllo retrocedendi, seu ad Gentilismum, aut ad aliam sectam redeundi, sed de ipsa etiam in istarum Insularum incolis integrè conseruanda diligentissimè curaturus, propulsis hæresibus, vel erroribus quibuscumq. si qui fortè postea pullularent, meritò itaq. Publium suum tanquam valdè dignum, & aptum maturo consilio, & non sine Diuini Numinis afflatu S. Apostolus in Episcopum Melitensibus elegit. Atque de hac electione, & consecratione Sancti Publij, & de translatione eius ex præscripto eiusdem Sancti Apostoli ad digniorem Athenarum Episcopatū, vice Sancti Dionysij Areopagitæ translati Parisios nullus est locus dubitandi; cum constet clarè vtrumq. ex Martyrologio Adon. 21. Ianuarij, & Bedæ 18. eiusdem mensis: de eius verò gloriosissimo martyrio apud Eusebium libr. 4. hist. cap. 23. & apud D. Hieronymum Cathalogo Scriptor. Eccles. in quadrato inuenies, quidquid scire cupis Ex eisdem autem Martyrologijs etiam deducitur successorem Sancti Publij immediatum in hoc Episcopatu Melitensi fuisse consecratum à Sancto Paulo Apostolo, quam quam eius nomen ignoratur, sicut, & annus consecrationis, & quidquid ad ipsum spectat.

7 Aliqui quibus non adhereo hic ad annum ferè 408. reponendum volunt D. Syluanum Episcopum istarum Insularum, tenentes firmiter, quod hic, & alij 332. Episcopi, vna cum Sancto Augustino Ecclesiæ Doctore (cuius conuersio anno Salutis 290. & mors 437. post 40. sui Episcopatus Hipponensi adnotatur) Consilium Meliuetanum in hoc loco gubernante Ecclesiam Innocentio I. celebrauerint, & condemnandū, vti veri Iudices in causis Fidei Pelagium hæresiarcam, & eius sequaces. Verum sicut valdè dubium

dubium est, & controuersum inter Scriptores, in quonam loco fuerit coactũ dictum Concliũ; similiter dubitari debet circa locum, vel Diœcesim prædicti Syluani Episcopi: & quidem ex Scriptoribus plures, ac melioris notæ sic testãtur, intra Africam, scilicet in Oppido, seù Ciuitate similis denominationis fuisse celebratum Concilium Meliuetanum, & non in hac Insula, illi adiacente. Non est tamen meum hic dubia ista amplius discutere; videant qualiter decidẽda, qui ipsa ex professo tractant.

8 De alijs Episcopis Melitensibus, vsq. ad annũ 451. nulla extat memoria: supponendum tamen vti omnino certum, electos fuisse dignos tali dignitate, & in exequendo officio iudicandi dictas causas exactissimos, quemadmodum pro illis principijs requirebatur, vt semen doctrinæ Euangelicæ, & fidei recenter acceptæ radices in his locis altius mittere posset, propulsa quarumcumq hæresum zizania.

9 Circa dictum annum 451. vel secundùm alios 450. celebratum fuit sub Sancto Leone Papa I. Concilium Chalcedonense 630. Episcoporum, vt traditum supra Prolegomene 4 num. 8. inter quos numeratur D. Acacius Episcopus Meliuetanus, qui omnes simul tanquam Inquisitores damnarunt Eutychetem Abbatem Constãtinopolitanum peruersissimum hæresiarcham, vnam tantùm naturam in Christo Domino admittentẽ, vt expressum tibi tradidi loco citato. Circa hunc Acacium fortè quis etiam excitabit dubiũ, sicuti excitatum fuit circa Episcopum Syluanũ ob similitudinem nominis Meliuetani.

Successit Acario anno 501. (aliquo, vel aliquibus intermissis, de quibus ignoratur) D. Constantius, qui dicitur interfuisse cuidam Concilio Romano, & consequenter cum Episcopis ibi congregatis officium Inquisitionis exrcuisse.

Deinde circa annum 592. reponitur inter Episcopos Melitenses Lucillus quidam, cui Sanctus Gregorius Magnus scripsit Epistolam, quæ est in ordine 30. lib. 2. Iste ob aliquos excessus ex pręscripto eiusdem S. Gregorij ab hac dignitate depositus fertur.

10 Ex hoc tempore vsque ad initium Dominij Saracenorum in Regno Siculo, & in istis Insulis, tres soli earum numerantur Episcopi valdè insignes, & in officio Inquisitionis fine dubio vigilantes, nempè anno 599. D. Traianus ex Prouincia Valeria, qui priùs Syracusis Abbas, & postea à Clero, & Populo Melitensi Episcopus electus. Eius honorifica fit mentio in epistola: lib. 8. S. Gregorij.

Item anno 868. D. Manos, qui inter Episcopos reponitur celebrantes Concilium Constantinopolitanum 8. in quo ab ipsis vti Inquisitoribus Fides Catholica confirmata fuit, & roborata, damnatis quibuscumque hæresibus contra eam.

Anno tandem 878. fuit Episcopus istarum Insularum sanctissimus Martyr secundum relationem M. S. Monachorum Sancti Basilij, fine expressione nominis: quem captis Syracusis Saraceni catenis astrictum, secum adductum, Panhormi in vincula coniectum in odium Fidei Catholicæ, & Officij simul S. Inquisitionis mor[te] affecerunt.

11 Per 300. circiter annorum spatium, quo S[a]raceni Siciliam, & has Insulas occuparunt, nu[lla] mentio de Episcopis, qui tunc hanc Ecclesia[m] gubernarint, & officio S. Inquisitionis præfu[e]rint: quousq. D. Comes Rogerius expulsis Sa[ra]cenis è Regno Siculo, & ab istis Insulis, ipsis Episcopum, & Inquisitorem Fidei præfecit [D.] Goffridum, eidemq. restituit, aut tunc prim[o] donauit redditus, quibus Episcopi Melite[n]ses nunc fruuntur, adiunctis etiam illis Episco[patus] Leontinensis Regni Siciliæ, vt commun[i] plurimorum voce traditum memoriæ posteri[s] quamquam hanc adiunctionem redditũum Le[o]ntinensium factam ab alio Rege eiusdẽ Sicil[iæ] magis recentiori probabilius alij auctores aff[ir]mant. Anno 1092. D. Biraldus Episcopus M[e]litensis.

Propè annum deinde 1123. in Bulla fund[a]tionis Sacræ Religionis Hierosolymitanæ su[b]scriptus reperitur D. Ioannes Episcopus Me[li]tensis, & de eodem fit mentio, secundũ id, qu[od] probabilius communiter habetur in priuileg[io] quodam concesso à D. Rege Rogerio Comi[tis] Rogerij primogenito filio.

Fazellus item Decad. 2. lib. 7. cap 5. circ[a] annum 1163. meminit cuiusdam D. Ioannis [E]piscopi Meliuetani: iste fit ne idem, an diuersus à præcedente? iudicet quicumq. meliùs senti[re] videbitur. Anno 1140. D. Stephanus .... Anno 1168. D. Ioannes Secundus. An. 125[.] D. Rogerius de Cephaludo.

12 Ab anno 1266. vsque ad annum 1284. du[o] Episcopi floruere, quorum nomina ignora[n]tur, dum Melita parebat Carolo Andegaue[nsi] Regi Siciliæ. Deinde expulsis Gallis à Petr[o] Aragonio creatus fuit Episcopus ann. 1320. D. Nicolaus ... Anno .. D. Alduinus. Anno 1334. Fr. D. Henricus à Cephaludo Ord. Min. Anno 1342. Fra. Nicolaus II. Boneti S. Th. Mag. Ord, Min.

D. Hilarius Conradus Monachus Benedictin[us] ex M. S. Monasterij S. Benedicti Ciuitatis C[ata]nensis, anno 1361.

Anno 1372. die 2. Decembris D. Antoniu[s] N. successor dicti Hilarij, & per annum tantu[m] hanc Ecclesiam gubernauit, vt deducitur ex in[]strumento authentico celebrato per Nicolaum Cardaro die 2. Augusti prædicti anni, & 17. Regis Federici &c.

Anno 1392. D. Fr. Nicolaus Papalla Melitensis: qui creditur esse illemet, cui Rex Federicus anno 1347. concesserat regimen, seu rectoriam Hospitalis Melitensis in Ciuitate Veteri, vt apparet ex libro M.S. Regię Cancellariæ à fol. 19[.] & quod hic fuerit Religiosus Sancti Francisci ex Conuentualibus, indicat aliquo modo coniectura illa, esse scilicet hodie coniunctum immediatè Conuentum istorum Religiosorum dicto Hospitali, & ab ipsis Sacramenta infirmis administrari, licet de licentia D. Ordinarij.

Anno 1394. D. Frater Ioannes à Pino Ord. Minor.

Anno 1397. D. Fr. Maurus Cali. Melitensis Ord. Minor.

Anno

Anno 1399. D. Fr. Andreas de Pace Episcopus Melitensis Ord. Min.

Anno 1404 Eminentissimus Cardinalis Conradus Caracciolus, Neapolitanus, ab Innocentio VII. inter Purpuratos Patres adscriptus, Bononiæ sepultus, vt ex historia Pontificali recenter edita clarè constat.

Anno 1406. D. Fr. Marcus Intrusus, qui Episcopatui statim cessisse dicitur.

Anno 1407. D. Fr. Michael de Litteris ad Episcopatum Melitensem ascendit Ord. Min. Catalaunus.

Successor præcedentis fuit D. Valguarnea annus tamen eius electionis, & consecrationis ignoratur.

Anno 1410. D. Frater Ioannes Ximeno Ordinis Sancti Francisci Conuentualis, Magister Theologiæ, Confessor Comitis Vrgelensis, missus ab eo Legatus Barcinonem.

Anno 1412. D. Antonins II. de Platamone Catanensis Benedictinus.

Anno 1434 D. Senator de Melo.

Anno 1445. D. Bernardinus de Paternio Benedictinus.

Anno etiam 1445. D. Sepiatore Episcopus Melitensis, vt constat ex Instrumento census Beneficialis Sancti Nicolai de la Meliecha in actis Lucæ de Syllato nono Iulij prædicti Anni dicitur reperiri.

Anno 1447. D. Iacobus Paterno Catanensis Benedictinus.

Anno 1478. D. Antonius III. de Alagona Casanensis Benedictinus.

Anno 1479. D. Ioannes V. Paterno Catanensis Benedictinus.

Anno 1480. Dominus Gerardus Aga electus, & statim mortuus ante captam possessionem.

Anno 1484. Eminentissimus Cardinalis D. Foyx e Gallia oriundus.

Anno 1491. D. Paulus dictus la Caualleria, Pisanus

Anno 1495. D. Iacobus II. Valgualnera Assonensis.

Anno 1497. D. Ioannes VI. Borgia Valentinus Cardinalis,

Anno 1507. D. Antonius Corsetto de Ciuitatem Netinensi, de hoc si loquitur Vincentius Littera in libello suo de rebus Nitinis, Antonius, inquit, Corsettus V. I. D. ad Melitensem Ecclesiam promotus vix biennio sedit. Romam reuersus, ad maiora etiam aspirans eandem cum Alexandro VI. veneni, & mortis interuentionem subijt anno salutis 1509.

Anno 1509. D. Bernardinus dictus de Bolonia Panhormitanus: huius Procurator Don Bartholomeus de Matthæo possessionem Episcopatus eius nomine suscepit die 21. Octobris 1510. ita ex actis Notarij publici Don Gonsaluo Canchur.

Anno 1511. D. Bernardinus Bononiensis, vel vt alij, Catanaunus: de quo extat memoriæ proditum, quòd anno 1517. condiderit testamentum, vt patet ex actis Magnifici Notarij Pauli Bonello, & reperitur in Registro asseruato in Curia Episcopali Ciuitatis Notabilis Melitensis.

Anno 1514. D. Ioannes VII. de Pelueda Hispanus.

Anno 1516. Raphael, prius Episcopus Ostien.

13 Anno 1519. Eminentissimus Cardinalis D. Andreas la Valle Romanus, Archimandrita, vt constat ex Historia Pontificali, atque de eo fit mentio honorifica in vita Leonis X. per Panuinum.

Anno 1520. D. Bonifacius Catercua Clericus cubicularius, expressus in Indulto Leonis X. pro natiuis, & originarijs Melitensibus circa prouisionem Beneficiorum Ecclesiasticorum, obtento à Carlo V. Imperatore.

10 Anno 1525. D. Carolus Vrries (huic secundum mentem cuiusdam e nostris successit Catanensis quidam ex Religione Sancti Benedicti, cuius nomen, & cognomen desumi posse ait ex eius sepultura in Cathedrali Ecclesia, prope sacellũ sanctissimæ Trinitatis, vel ex Archiuijs Episcopalibus, vbi etiam affirmat eius testamentum asseruari) Verum quidquid sit de huius successoris veritate prædicti Caroli Vrries bis meminit Iacobus Bosius in Historia Sacræ Religionis Hierosolymitanæ, nempe part. 3. lib. 2 pag. 27. lit. A. & pag 31. litt. D. quòd esset iam nominatus: & præsentatus ab Imperatore Carolo V. ad hunc Episcopatum Melitensem, & quod deberet insigniri magna Cruce, sicut & ceteri Baiuliui, & Priores, supposita acceptatione factæ donationis Religioni præfatæ harũ Insularum sub conditionibus à Cesare ipsi assignatis.

14 Anno 1529. circiter D. Balthassar Vvaltkirk, cuius vt ab eodem Iacobo Bosio lib. 5. pag. 81. litt. A. traditur, honorificata fit mentio in scriptura publica, siue in Instrumento authentico firmæ iam donationis irreuocabilis in feudum liberum istarum Insularum factæ Religioni Hierosolymitanæ sub varijs conditionibus, præcipue sub hac, quam apponendam hic verbis ipsis Caroli V. ex dicto Bosio lingua Italica duxi:

Oltra di ciò, che il Ius Patronato del Vescouato di Malta rimanga come è alla dispositione, e presentatione nostra, e de successori nostri nel predetto Regno di Sicilia, Talmente però, che doppò la morte del Reuerendo, e Diletto Consigliero nostro Baldassare Vvaltkirk, Imperiale Cancelliero, vltimamente da noi alla detta Chiesa presentato, ò vero in qualunque altro caso di vacanza, che auerrà per innanzi, debbino il Gran Maestro, & il Conuento di dett'Ordine nominare al Vicere del prefato Regno di Sicilia tre persone dell'Ordine sopradetto, vna de' quali almeno sia, & esser debba de' Subditi nostri, e de' successori nostri nel detto Regno idonee, e sufficienti ad essercitare la detta pastorale dignità. De quali tre così nominati noi, & i successori nostri in detto Regno presentaremo, sarà presentato, ò presentare dobbiamo, e si debba al detto Vescouato, quello cioè, che idoneo giudicaremo, ò giudicaranno; Al quale in tal modo presentato,

tato & al Vescouato sopradetto promosso, tenuto sia il Gran Maestro predetto di concedere la Gran Croce, & admetterlo nel Conseglio insieme con i Priori, e Bagliui, sic ibi.

15 Anno 1531. habito nuntio de morte Reuerendissimi Episcopi D. Balthassaris Vvaltkirk, seruata fuit prædicta conditio; nominati tres a Magno Magistro, & à Consilio, nempè Reuerendissimus Magnus Prior Ecclesiæ D. Fr. Pontus Laurenzin Natione Gallus Lugdinensis. D. Fr. Thomas Bosius Vicecancellarius Religionis Italus, & D. Frater Dominicus Cubelles Sacrista Maioris Ecclesiæ Conuentualis, Hispanus Linguæ Aragoniæ, solus subditus Caroli V. ad quem varij scripserunt in fauorem secundi, præcipue ipse summus Pontifex Clemens VII. ardentissimum suum desiderium propalans multi verbis promotionis ad hunc Episcopatũ fratris Thomę Bosij: & ob eius magna merita, & ob multo maiora fratris ipsius Fr. Antonij Bosij Baiuliui Sanctę Euphemię; paulò ante demortui, dum munere Cubicularij secreti pręfati Clementis fungeretur. Cæsar aliquandiu pręsentationem distulit, nulli interim indicans in quem ex tribus nominatis propenderet, atque hinc factum, vt à Pontifice nimiam forte dilationem ęgrè ferente Cardinalis Ghinuccius Episcopatum impetrauerit; post facta ab illo præsentatione de persona fratris Thomæ Bosij, excitata lis inter hunc, & Cardinalem, quæ spatio multorum annorum durauit, & tandem terminata per trãsactionẽ, isti scilicèt attributa fuit pensio, & ille post consecrationem ad Ecclesiæ suæ pacificam possessionem peruenit, sed hanc morte præpeditus per solos sex menses gubernauit.

16 Anno 1539. Reuerendissimus Magnus Prior Ecclesiæ D Fr. Dominicus Cubelles, Cesaraugustæ Regni Aragonici natus I.V.D. ex tribus à Religione Hierosolymitana nominatis ad hunc Episcopatum Melitensem a Carolo V. Imperatore merito præsentatus, & electus: eoque feliciter per spatium viginti sex annorũ circiter potitus est. sed de hoc Episcopo plura infra pro nostro Instituto inuestigandi originẽ, & progressum huius Tribunalis Sanctæ Inquisitionis.

17 Anno 1566 D. Fr. Martinus Royas de Portalruuio I V. D. Vicecancellarius Religionis, qui interfuit Concilio Tridentino, tanquam orator eiusdem Religionis Hierosolymitanæ, ex tribus nominatis; statim præsentatus a Rege Philippo II. sed non statim electus, aut confirmatus; imo dùm vixit Pius V. Sanctæ memoriæ, noluit quidquam de eius electione, aut confirmatione sex fere annorum spatio audire, vt affert Bosius 3. part. lib. 7. pag. 797. litt. E. post Gregorius XIII. ad instantiam eiusdem Regis circa annum 1573. electionem, & consecrationem ei concessit De hoc postea etiam aliqua circa Tribunal Sanctæ Inquisitionis.

18 Anno circiter 1578. D. Fr. Thomas Gargallus I. V. D Hispanus ex Regno Gotholano Vicecancellarius Religionis, ex tribus a Magno Magistro, & a Venerando Consilio propositis iure optimo ab eodem Rege Philippo II. præsentatus, & electus ad hanc Ecclesiam Melitensem: cui post consecrationem per triginta quinque annos vigilanter præfuit. Huic meritissimo Præsuli nostra Religio Societatis Iesu admodum deuincta semper manet ad rependendas grates pro beneficijs acceptis in erectione huius Collegij Melitensis contradicentibus, & se viriliter opponentibus non paucis (qui postea beneuolos, ac liberales circa ipsum Collegium se præbuerunt) quamuis enim eum non fundauerit, pro constructione tamen ędificij ad habitandum, & pro victu, & vestitu Patrum per aliquot annos, plus octo millium scutorum de suo expendit, vt ab ipsiusmet ore sæpius audiui: quousque redditibus Ecclesiasticis diplomate Clementis VIII. fel. mem. huic Collegio applicatis, frui cœpit. Vndè ipsum Episcopum Thomam vti Benefactorem insignem, & parentem nostrum agnoscimus, pro ipsoque iugiter in hoc Collegio sacrificia celebrantur, & preces a nostris quotidie funduntur, vt aliqua ex parte nos gratos præbeamus.

19 Anno 1615. D. Fr. Balthassar Cagliaresius Melitensis S. T. D. Serenissimi principis Magni Magistri Aloisij de Vvignacourt Auditor, ex tribus nominatis pro meritis à Rege Philippo III. præsentatus, & electus ad hunc Episcopatum: quem possedit per decem, & octo fere annos, &c. Inter varia pietatis, & charitatis opera istius Præsulis, illud eximium, & memoria perpetuò retinendum, quòd pro redimendis tribus e nostra Societate Patribus Siculis in captiuitate diù detensis, scuta mille, & quinquaginta liberalissimè fuerit elargitus.

Anno tandem 1634. Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Frater Ioannes Michael Balaguerius, & Cammarasa I V. D. Hispanus ex Regno Aragonico nepos, seu sororis filius Illustrissimi, & Reuerendissimi Domini Fratris Petri Vrrea, & Cammarasa, magni Prioris, Ecclesiæ Hierosolymitanæ, natiuus ex insigni oppido de Vallouar, e tribus propositis ob præclara, & multo maiora eius merita, procurante, & pro viribus instante Eminentissimo Magno Magistro Antonio de Paula à Rege Philippo IV. præsentatus, & electus, secutaquè consecratione, & possessione, in præsentiarum hoc honorificentissimo Episcopatu Melitensi perfruitur. In qua perfruitione pro vtilitate, & honorificentia ingenti suorum subditorum, & Sacræ Religionis Hierosolymitanę cuius adhuc membrum valdè præcipuum manet, suffragiũ decisiuum in causis; & negotijs quibuscumque Consiliorum ferens, faxit Deus Optimus Max. vt Nestoreos pertingat annos.

20 Hæc pro nostro instituto de Episcopis Melitensibus, ex duplici serie eorum, altera ab vno è nostris, altera a quodam externo, vtroque hinc natiuo, & valde erudito elaborata, ex historia item Hierosolymitana Iacobi Bosij; & aliundè, vt memoriæ proditum reperire potui, breuiter decerpsi. Ad istos itaque officio S. Inquisitionis fungentes, quam iam iterum

Prole-

Prolegomeno 11. ad idem manifestandum in genere pro quibuscũque Episcopis audiuimus *Attendite*, inquit, *Vobis*, *& Vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sãctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo*. Act. Apost. Cap. 20. Vnusquisque ex illis hactenus in hoc Prolegomeno nominatim expressis; perpendens id, Spiritus Sanctus posuit me Episcopum regere Ecclesiam, scilicet Melitensem, quam acquisiuit sanguine suo pretiosissimo, *Empti enim estis pretio magno* 1. Corint. 6. haud dubium maximoperè excitatus fuerit ad regimen istud vigilantissimè, & exactissimè exercendum, ad protectionem Gregis istarum Insularum, ad defendendum ipsum a quibuscumque periculis calamitatum Spiritualium; & errorum, præcipue mentis contra fidem diuinam ab incursu, & ruina luporum, scilicet Hæreticorum, de quibus ibidem statim idem Apostolus subiungit; *Ego scio, inquit, quoniam intrabunt post discessionem meam, lupi rapaces in Vos non parcentes gregi &c.* Quis dubitat, quòd post discessionem Pauli ab his Insulis, in eas lupi rapaces, seù hæretici intrare tentauerint, & furtiuè aliquoties intrarint, sed vigilantia, & solicitudine prædictorum Episcoporum, foras expulsi, aut post ingressum capti. & pro delictorum qualitate. secundum formam, & stylum Sanctæ Inquisitionis fuere puniti. Alioquin puritas fidei Cattholicæ, quod vti beneficium, seu Priuilegium singularissimum à Deo Opt. Max. & à Sancto Paulo Melitensibus concessum merito habetur, vt dixi num. 1. huius Prolegomeni, quomodo tot secula quouis tempore sarta tecta permansisset; sublata enim singulari vigilantia, & Pastorali cura Episcoporum, nequaquam talis eius euentus, sed potius multoties fuisset violata, imo, & omnino deperdita: sicuti in alijs Pronincijs Christianitatis contigisse videmus.

21 De casibus, vel causis particularibus, in quibus antiqui illi Episcopi a nobis expressi ante ingressum Sacræ Religionis Hierosolymitanæ in hanc Insulam, munus Inquisitorum exercuerint, nihil memorię proditum, quod audiuerim, vel legerim, aut adhibita aliquali diligentia inuenire potuerim: Vndè quid mirum, si haud vllius particularis hic expressio fiat; pręter dicta in serie ipsorum supra? Inter Episcopos vero recentiores. qui inchoata iam Religiosorum Equitum Sancti Ioannis in hoc loco habitatione Ecclesiam istam Melitensem obtinuerunt, duo soli reperiuntur, qui ex potestate, & Iurisdictione tantum ordinaria (de qua sola toto hoc Prolegomeno agimus) in tractandis causis fidei munere Sanctæ inquisitionis per aliquod tempus, aut in varijs casibus perfuncti fuerint, tametsi per aliud, vel in alijs ex delegata etiam simul processerint, vt sequenti Prolegomeno videbimus, scilicet Reuerendissimus Dominus Frater Dominicus Cubelles, & Reuerendissimus Dominus Frater Martinus Royas de Portalruuio, de quibus dictum in serie proposita.

22 Anno itaque 1546. denuntiati sunt Domino Episcopo Cubelles, vt Inquisitori de iure ordinario multi hæretici, qui varijs erroribus spacio decem annorum infecti fuerant, ex quo Gallus quidam vocatur Gesualdus perniciosissimus hæreticus in hanc Insulam pedem intulerat, qui diuersas hæreses, cooperante Melitensi quodã N. Iudi Magistro, disseminauerat. Cooperatio istius sic se habet, singulis diebus Dominicis, & festis Gesualdum occulte adibat, & quæ ab hoc contra fidem Catholicam audierat, postea noctu discipulis suis, & alijs tradebat. Causa hæretici Gesualdi ita terminata, vti pertinax, & impœnitens ad ignem viuus damnatus, executaque sententia coram ingenti multitudine Populi: dum ad supplicium duceretur, cum abloqui cœpisset dicens, *quid morantur Sacerdotes ducere vxores, cum hoc eis liceat?* de mandato Reuerendissimi Inquisitoris Cubelles sudariolo os ipsi obstructum est, ne in oblocutione scandalosa contra cęlibatum Sacerdotalẽ vel contra alium fidei articulum vlterius progrederetur: tandem impœnitens viuus combustus infelicem animam Diabolo tradidit. Cooperator verò eius sic expeditus, de hæresibus formalibus conuictus, pœnitentia ductus misericordiam petens, reconciliatus in forma &c. condemnatus provt de iure, & constructus ferre habitum pœnitentię (Hispanice San Benitto) sicuti pari modo fuerunt constricti, & similiter expediti alij duo Sacerdotes, non solum quòd credidissent sibi licere vxorem ducere, sed facto etiam ipso concubinas suas sibi de præsenti desponsassent, seruato ritu Ecclesiastico in sacello Sanctæ Mariæ in Rocca Ciuitatis Notabilis. Atque istorum sunt habitus pœnitentiæ, qui vsque ad præsens in eminenti loco Ecclesiæ Cathedralis ad memoriam rei: & maiorem ruborem reconciliatorum appensi manet.

23 Anno item 1558. varios formauit processus Dominus Inquisitor Cubelles causarum fidei, præcipue illum contra quemdam Græcum, nomine Giorgezi Chelibi, qui non credens immortalitatem animæ se ipsum temerè occidit. Præterea anno 1561. informationes captę cõtra Monachum N. Ciuitatis Veteris: Et eodem anno quædam moniales constitutæ, & examinatæ contra plures personas in causis Sanctæ Inquisitionis de mandato eiusdem Domini Inquisitoris Cubelles &c. Imo hic non solum per se ipsum immediatè procesit. & condemnauit hæreticos &c. sed si retrogrediamur ad annum 1554. inueniemus, quod tunc etiam in Ciuitate noua (quæ nunc il Borgo, vel Ciuitas Victoriosa dicitur) creauerit, prout de iure creare poterat, Vicarium, seù Commissarium D. T. Cappellanum Sacræ Religionis Hierosolymitanæ Didacum Rodriguez Licentiatum Sacræ Paginæ cum suo Assessore Francisco Mego I. V. D. vt in causa particulari fidei contra Antonium Lucam de Locorgo procederet. Quæ omnia, & ex scripturis authenticis, quæ in Archiuijs huius Sacri Tribunalis Melitensis fascibus 1. & 2 asseruantur, atque ex attestatione plurium fide dignorum per me requisita, qui a testibus oculatis audierunt scias esse comprobata.

Iam

24 IAm de Reuerendissimo Domino fratre Martino Royas breuissimè, quòd aliquo modo, sola iurisdictione ordinaria in causis fidei processerit, etiam postquam reuocatum fuit ipsi Breue Apostolicum, quo Inquisitor Delegatus à summo Pontifice constituebatur, vt dicemus Prolegomeno sequenti, constat manifestè primo ex scriptura authentica, quam ipsemet legi asseruata in Archiuijs nostri Tribunalis, vbi formatur processus contra Raymundum N. & ibi constitutus Ven. D. Dominicus Mangione coram Reuerendissimo Domino Petro Duzina Inquisitore Apostolico post aliqua Interrogatoria communia ad euitandam suggestionem, interrogatus, an habuerit tanquam hæreticum, vel vt suspectum de hæresi alicui Raymundum N. respondit se per viginti dies antea fuisse constitutum, & examinatum a Domino Episcopo Royas contra eumdem Calamiam, & deposuisse tunc ista, quod vxori tradiderit carnes parandas ad comedendum in die Ieiunij ex præcepto; Item quod non fineret eamdem vxorem adire Ecclesiam ad audiendū sacrum; & quod per muros Ciuitatis scripsisset aliquos versus scripturæ sacræ, maximè illum *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*, & nescire quo fine id fecerit, &c. eadem prærerea via per processus in dictis Archiuijs de anno 1574. 1575. repositos, etiam constat.

25. HInc iam in specie quoad nostrum propositum Sacra Religio Hierosolymitana zelo fidei haud dubie adducta valde prudenter, & laudabiliter, nè filij, & subditi sui labe aliqua hæresis, maximè per communicationem cum hominibus septemtrionalibus suscipiendi habitum Hierosolymitanum, vel negotia tractandi causa huc confluentibus, inficerentur, quòd iam illic Luteranismus valde, vt cancer serperet, Commissarios pro causis fidei, vti assolet pro alijs, decreto Venerandi Concilij status quamprimum assignauit, & pro rei granitate, atque vrgentiori necessitate instructionem eis pleniorem, & exactiorem exhibuit: quod ex Historiographo Iacobo Bosio part. 3. lib. 16. fol. 333. litt. D. iniucundum me lectori facturum iudicaui, si totidem eius verbis Italico idiomate hic ipsi exhiberem: sic habet.

26 *E Perche già col tumulto dell'armi penetrauano l'heresie d'Alemagna in alcuni luoghi di Francia, temendo il Gran Maestro* (Illustrissimus scilicet D. Frater Ioannes de Omedes Hispanus linguæ Aragoniæ) *& il Consiglio, che quindi fosse capitato in Malta, ò che per l'auenire capitar vi potesse alcun heretico, volendo à tutto poter loro conseruare la candidezza della Santa Fede Catthollica nella Religione, e nello stato loro incorrotta, & intatta, circa il principio dell'anno 1553. deputarono il Piliero di Castiglia fra Christoforo de Acugna Portughese, & i Commendatori, fra Francesco* Nibbia, *e fra Gehan de Condè detto Bandieras, e con essi fra Mattheo Castille Cappellano, e Theologo molto dotto per Commessarij per fare Inquisitione, e formare i processi contro tutti coloro, che sottoposti al foro, & alla iurisdittione della Religione, e di tale infettione fossero sospetti Facendo anco auertito il Vicario del Vescouo di Malta che douesse parimente vegghiare, acciochè tal morbo nel gregge à lui commesso non entrasse*.

27 HActenus Historiographus Bosius, qui nihil exprimit in particulari quoad executionem talis Decreti, neque in Cancellaria huius Religionis Hierosolymitanæ, aut alibi, quod audiuerim, vel legerim reperitur. Quo ad alias vero Religiones, vel personas Religiosas in Monasterijs harum insularum commorantes, an occurrerint casus, in quibus superiores, seu Prælati corum munus Sacræ Inquisitionis respectu suorum subditorum exercuerint formando processus contra eos, & expediendo causas fidei, nihil quod sciam memoriæ proditum extat, & crederem non curarint id prædicti superiores, aut fortè quod non aduerterint, vel ignorarint, quid potestatis, & iurisdictionis circa hoc haberent; Vnde supposita negligentia, vel ignorantia istorum, non est censendus Reuerendissimus Episcopus Cubelles in alienam messem falcem misisse quando anno 1561. vt dixi paulo ante num. 13. contra Monachum non sibi subditum, sed exemptum a Iurisdictione sua, aliquo modo processit, hoc enim in gregi suo aliquod scandalum, vel detrimentum spirituale in fidei mareria inferretur, iure naturali ipsi concedebatur Et quidem omnino excusandus, si tantum informationes contra eum iuridicas suscepit, & ad summum Pontificem, vel ad superiores, quibus reus subijciebatur, eos transmisit (cuius facti expeditio non mihi constat) secùs vero si ad diffinitiuam sententiam, & condemnationem dicti Monachi peruenit, vt non excusatur in simili ferè casu, sed potius reprehenditur quidam fidei Inquisitor Regni Siculi Mattheus de Pontiano vocatus Ordinis Predicatorum, delegatus a Sede Apostolica; quòd Capellanum quemdam summi Pontificis & consequenter ab eius iurisdictione exemptum damnauerit, declarauerit excommunicatum, cum debuisset tantum informationibus receptis crimina ipsius, quantumuis grauia fuissent, Papæ intimare: ita habetur in extrauagante Ioannis XXII, incipiente, *cum Matthæus de Pontiano &c. inter communes de hæreticis*, vt affert Ludouicus Paramus lib. 2. tit. 2. cap. 11. num. 6.

28 Quamquam ex alio capite excusandus omnino D. Episcopus Cubelles, eo quòd processerit contra dictum Monachum, tanquam delegatus Sedis Apostolicæ iuxta textum in cap. ad abolendam, §. si vero, de Hæreticis, vbi conceditur Episcopis, vti Sedis Apostolicæ Delegatis facultas procedendi in causis hæresis contra quoscumque exemptos, non obstante quouis eorum exemptionis priuilegio, vt alibi latius dicam. Atque hæc de origine, & progressu Melitensis Tribunalis Sancti Officij ex iurisdictione tantum ordinaria.

PRO-

PROLEGOMEN. XI.

De origine, & maiori progressu Tribunalis Officij Inquisitionis in hac Insula Melita, & locis ei adiacentibus ex iurisdictione ordinaria, & delegata simul contra hæreticam prauitatem, &c.

1 DIxi mediatè per ministros, & successores suos exercuisse scilicet Officium Sanctæ Inquisitionis in istis Insulis Sanctum Apostolum Paulum: quod præterea de quibus ministris, & successoribus eius intelligi debet? de Inquisitoribus delegatis à Sacra Congregatione Vrbis, vel ab aliquo Summo Pontifice, nullum dubium. Hos enim loco Apostolorum pro quauis Mundi parte, & peculiariter loco S. Pauli pro hac Insula Melitæ, ac locis ei adiacentibus in exequendo munere tractandi causas fidei succedere quis est, qui negare queat? Delegati autem isti in duplici sunt differentia nam alij iurisdictione sola delegata in causis fidei procedunt, & de his conuenientius agemus Prolegomeno sequenti: sicut actum iam Prolegomeno præcedenti de illis, qui sola ordinaria processerunt; Alij verò vtraque simul vtuntur, & delegata, & ordinaria iurisdictione ad negotia Sanctæ Inquisitionis pertractanda, & expedienda, atque ab istis qualiter origo, & progressus huius Tribunalis Sanctę Inquisitionis Melitensis se habeat in præsenti Prolegomeno inuestigamus, vt secundum hanc triplicem vtriusque iurisdictionis combinationem, congrua diuisione, triplici etiam Prolegomenon clarius in hac materia procedere possimus. Non immoror hic in manifestanda differentia, & diuersitate inter vtramque hanc iurisdictionem ordinariam, & delegatam, & qualiter in eodem Iudice, seu, vt magis specificè loquar, in eodem Episcopo Inquisitore pro causis fidei coniungantur: Cum id iam attigerim Prolegomeno 3. num. 1. & per se clarè constet etiam secundum doctrinā, & sententiam Caietani in tractatu de auctoritate Papæ, & Concilij c. 3. Dominici Soti in 4. dist. 20. quæst. 1. art. 2. & aliorum ex Doctoribus antiquis, ac recentioribus, quam verissimam asserit Eminentissimus Cardinalis Robertus Bellarminus Sanctæ mem. Tom. 1. controuers. 3. lib. 4. capit. 22. (quanquam opposita non videtur damnanda) nullam Iurisdictionem Episcopos à Christo Domino, maximè quoad forum externum immediatè accipere, sed medio summo Pontifice, eius Vicario: quod est dicere, quamcumque habent, vel habere possunt, eam ipsis à Papa, vel à Concilio Generali, &c. immediatè tribui diuerso tamen modo, & tempore: nam ordinaria Iurisdictio tribuitur eis, vbi primum ad Episcopatum promouentur ratione dignitatis, seu Officij, & ex vi iuris, vel canonum: Ex quibus pro præsenti materia Sanctę Inquisitionis plures supra Prolegomeno 2. numer. 3. citauimus. Delegata verò tribuitur eisdem pro negotijs occurrentibus pertractandis ad libitum omnino Summi Pontificis, aut alicuius Concilij, aut Sacræ Congregationis Vrbis, maximè circa causas Sanctæ Inquisitionis, idque vel in perpetuum, vel ad tempus determinatum, vt magis Prolegomeno sequenti explicabitur.

2 Vnde vt iam propositæ Doctrinæ applicatio fiat, & exemplum opportunissimum vtriusq. Iurisdictionis circa negotium Sanctæ Inquisitionis simul coniunctæ exhibeatur: Reuerendissimus D. Episcopus Frater Dominicus Cubelles præter ordinariam, quam ab initio suæ promotionis ad hunc Episcopatum Melitensem habuerat, & quam sæpius contra plurimos hæreticos, aut suspectos de hæresi exercuerat vt Prolegomeno præcedenti num. 14. tradidimus. Anno 1561. die 21. Mensis Nouembris. à Sacra Congregatione Vrbis, gubernante Ecclesiam Summo Pontifice Pio IV. delegatam accepit, qua institutus Generalis Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ contra hęreticam, & apostaticam prauitatem in hac insula Melitæ, & locis ei adiacentibus cum omnimoda potestatis plenitudine absque vlla restrictione. De occasione, vel causa impulsiua huisce delegationis, siue institutionis neutiquam constat; eius tamen coniecturam, si licitum est facere ad hoc credendum facilè inducor, inde impulsam fuisse Sacram Congregationem, quod vel litteris ipsiusmet D. Episcopi Cubelles, auxilium forte, & fauorem, atque instructionem ab ea petentis, vel alterius fidei zelo excitati, vel aliunde, maxime de depositione particulari (de qua plenius postea) in Sacro Tribunali Romanæ Inquisitionis facta anno 1560. 23. Februarij per quemdam Petrum Cumbum Melitensem, hinc vinctum, & bene custoditum illuc perductum, cognouerit Lutheranissmum in hoc loco in dies tunc valde serpere, ac perplures varijs erroribus esse infectos, & proinde iudicauerit prudentissimè ad remedium efficacius adhibendum his tantis malis expediens omnino, & peropportunum calcaria Episcopo Cubelles iam currenti addere, non solum magis excitando eius ordinariam iurisdictionem, sed etiam ad causas fidei maiori cum auctoritate decidendas delegatam, cum plenitudine potestatis dicta adiungendo.

3 Verum iam qualiter delegatio hæc facta fuerit, & Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles Inquisitor Apostolicus in hac Insula, et locis ei adiacentibus, qua ratione institutus videamus: quod non alio modo commodius, & clarius fieri posse iudico, quàm propositis hic ad verbum litteris Sacræ Congregationis de tali delegatione, & institutione loquentibus inchoando ab instrumento authentico de ipsarum receptione confecto, in quo ipsæ includuntur, atque sic se habet.

IN nomine Domini Nostri IESV Christi &c. Anno à Natiuitate eiusdem Domini 1562. Indictione 5. die vero 16. mensis Iunij tenore præsentis publici Instrumenti prrpetuo valituri; cunctis pateat euidenter, quod in mea Notarij, & testium infrascriptorum præsentia personaliter constitutus Reuerendissimus D. in Christo Pater D. Fr. Dominicus Cubelles miseratione Diuina Episcopus Meliuetanus in Comitiua Illustris, & RR. DD. Fratris Antonij Crescini Decretorum Doctoris, & Ecclesiæ Conuentualis Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni Prioris, & Commendatarij de Laumusse, & Tẽpli Dayan, & Domini Fratris Martini Rojas de Portalruuio V.I.D. ac prædicti Ordinis Hierosolymitani Vicecancellarij, habens, & præ manibus tenens quasdam litteras ab Officio sanctæ Inquisitionis Almæ Vrbis die 21. Nouembris expeditas in carta edina scriptas, ac sigillo solito munitas, & varijs subscriptionibus roboratis: quarum quidem litterarum tenor in omnibus, & per omnia sequitur, & est talis, videlicet.

Litteræ Sacræ Congregationis, quibus D. Episcopus Cubelles Apostolicus Inquisitor constituitur.

NOS Rodulphus Pius de Carpo Episcopus Potuensis, Ottho Anchius tit. S. Mariæ in Transtyberim, Iacobus Puteus Sanctæ Mariæ in Via, Bernardinus Scotus Sancti Matthei, Ioannes Raumanus Sanctæ Priscæ, & Clemens Claramontanus Sanctæ Mariæ Aracæli miseratione Diuina titulorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales in Vniuersa Republica Christiana contra hæreticam prauitatem Inquisitores Generales à sãcta Sede Apostolica specialiter deputati. Reuerendo in Christo Patri, & D. Dominico Cubelles, Dei, & Apostolicæ Sedis gratia Episcopo Melitensi, & modernis, vel pro tempore existentibus Priori Ecclesiæ, ac Vicecancellario Hospitalis sancti Ioannis Hierosolymitani salutem in Domino perpetuam: intelligentes non sine animi nostri dolore pestiferum virus hæresis in Ciuitate, & Insula Melitensi, ac etiam inter eiusdem Ordinis Hierosolymitani Religiosos pullulasse, & de præsenti pullulare; volentes, vt tenemur, & prout nostro incumbit officio; antequam vlterius radices figat, quantam in nobis est, ad Dei Omnipotentis laudem Catholicæ fidei conseruationem, & augumentum in Christifidelium, & eorum animarum salutem extirpare, & si tuo Pastorali incumbat officio, cui vnquam te Dei opitulante gratia minimè defuturum arbitramur; verumtamen ad tuam ordinariam iurisdictionem excitandam, & quatenus opus sit ampliandam, & alias ad meliorem finem, & effectum, te Commissarium nostrum in Ciuitate Melitæ, ac omnibus, & singulis Oppidis, Castris, Terris, & locis in Insula Melitæ, & eidem subiectis instituimus, & per præsentes in forma etiam infrascripta deputamus, concedentes Paternitati tuæ in hoc negocio, vel tuo Vicario, qui tamen Doctor sit in Iure Canonico, & Clericali charactere insignitus, adiunctis etiam tecum Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario prænominatis, & cum assistentia Magni Magistri eiusdem Ordinis si adesse, & interuenire voluerit, facultatem, auctoritatem, & potestatem contra omnes, & Fratres dicti Ordinis Baiuliuos, Præceptores, Milites, & personas familiares seruitores, domesticos, & stipendiarios, etiam Presbyteros, Capellanos in Conuentu prædicti Ordinis Hierosolymitani existentes, hæreticos, seu de hæresi quouis modo suspectos, vel diffamatos, eorumque fautores, defensores, & receptatores, quouis modo impeditores; contra vero alios, tam Laicos, quam Clericos, & Religiosos dictæ Insulæ Melitensis hæreticos, seu de hæresi quouis modo suspectos, vel diffamatos eorumque fautores, defensores, ac receptatores, tua Reuerenda Paternitas, vel tuus Vicarius Clericus, & Doctor tecum, vel cum Vicario aliquo in sacra Theologia Doctore, & Magistro ab eadem tua Paternitate nobis nominando, & per Nos approbando, vel à nobis deputando, quem expensis tuis, & salari condecenti habere omnino tenearis, & astrictus sis inquirendi, & procedendi, reos, & testes incarcerandi; & legitimis præcedentibus indicijs torquendi, vbi erit opus examinandi salutares pœnitentias confessis imponendi, reconciliandi, & à censuris absoluendi, & contra, & contra quemlibet etiam vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue procedendi, impœnitentesque per te repertos, vel pertinaces, ac relapsos seruatis de iure seruandis Curiæ sæculari; tradendi, & tradi faciendi, siue relinquendi personis Ecclesiasticis prius à suis ordinibus actualiter degradatis, perinde ac quemadmodum Nos ipsi procederemus, et procedere possemus, procedere possis, et valeas, processusque, & inquisitiones quascumque, ac informationes per Vos contra quascumque personas, vt supra factos, informatos, & receptos in publicam, et authenticam formã fideliter redigi faciendi, vt Nos si quãdo erit opus, illos habere, et videre valeamus ac possimus. Monentes etiam Paternitatem tuam, ac tuam, & Vicarij, ac Theologi deputati conscientias onerantes; vt cum aliquis hæresi infectus vobis, et in processibus faciendis fuerit ductus, qui non sit in vestra iurisdictione, certiores non faciatis, et cum facultate eligendi Notarium vnum, vel plures, prout opus erit fidelem, et honestum, ac Clericum, vel sæcularem. Datum Romæ in ædibus nostris sub Anno Natiuitate Domini millesimo quingentesimo sexagesimo primo, Indictione quinta, die vero Veneris 21. mensis Octobris Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Pij Diuina prouidentia Papæ IV. Anno eiusdem secundo.

R. Cardinalis de Carpo.
Ottho Cardinalis Augustanus.
Iacobus Cardinalis Puteus.
Bernardinus Cardinalis Transtib.
Ioannes Cardinalis Raumanus.
Clemens Cardinalis Aracæli.
Claudius de Valle S. Romanæ Vniuersalis Inquisitionis Not. &c.

En

4 En litteras sacrę Congregationis quas, superuacaneum videtur perspicuitatis gratia quidquam annotare, luce enim meridiana clarius exprimitur id, quod in eis intenditur. Nihilominus hoc vnum aduerte, cum in ipsis perpetua dirigatur sermo ad Reuerendissimum Dominum Episcopum Cubelles, præcipuè ibi, te Commissarium nostrũ in Ciuitate Melitę &c. deputamus, concedentes Paternitati tuæ &c. ipsum solum constitui Inquisitorem delegatum Sedis Apostolicæ, atque eidem tantum tribui iurisdictionem delegatam ad causas sanctæ Inquisitionis, & non Reuerendissimo D. Crescino Priori Ecclesiæ, neque Domino Fratri Rojas Vicecancellario: quamuis isti ei adiungantur, vt socij circa processus tantùm subditorum sacræ Religionis Hierosolymitanæ, & suffragio solo consultiuo. Vndè enim deduces bene perpectis litteris habuisse eos decisiuum? Nam par est ratio de istis, atque de Doctore Theologo adiungendo in Vicarium circa causas fidei quorumcumque aliorum non subditorum Religionis Hierosolymitanæ, & appareat nullam huic tribui iurisdictionem cum voto decisiuo, nisi quatenus ipsi Reuerendissimus D. Inquisitor Cubelles ad sumendas informationes, vel ad quid simile ei concederet: tametsi S. Congregatio dicti Doctoris Theologi; expensis illius sustentandi approbationem, vel deputationem sibi reseruasset.

5 Prædictarum deinde litterarum variæ extiterunt iuridicæ publicationes, & acceptationes cum Iuramento solemni; quas sicut & ipsas litteras in Archiuijs huius Tribunalis S. Officij Melitensis extraxi, & non possum non pro rei dignitate hic apponere ob multiplicem causam, præcipuè tamen, vt constet quanta animi promptitudine, & alacritate officium S. Inquisitionis, & progressum, eius antiqui illi fideles amplecterentur.

Prima publicatio, & acceptatio prædictarum Litterarum à Veneranda Assemblea Clericorum Religionis Hierosolymitanæ.

EAsdem litteras originales Reuerendo D. Fratri Ioanni Petro Mosched Vicepriori Ecclesiæ Conuentualis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani cæterisque Presbyteris, Cappellanis, & Clericis eiusdem Ecclesiæ in Sacristia Ecclesiæ S. Laurentij, (quam dicta Religio ab aduentu ad hanc Insulam pro Conuentuali hactenus tenuit, & tenet) congregatis & Assembleam de licentia superioris, iuxta stabilimenta stylum, vsum, & laudabiles eiusdem Ordinis consuetudines in Domino celebrantibus prænominatus Reuerendissimus D. Præsul Cubelles exhibuit, & præsentauit, ac petijt acceptari, & non solum prædicto, sed & omni alio meliori modo, via, & forma, quibus magis, melius, & validius fieri potuit, & potest, quibus quidem præsentatis, & per publicum Tabellionem infrascriptum alta, & intelligibili voce perlectis & declaratis, supranominatus Reuerendus D. Viceprior, ac cæteri omnes, nemine excepto, easdem debita, cum qua decuit, reuerentia acceptauerunt, & vti filij obedientiæ, & sanctę Sedis Apostolicæ obtulerunt se paratissimos facere, & exequi, ad vnguemque pro viribus adimplere contenta in ipsis litteris in fauorem semper Officij sanctæ Inquisitionis. Et impositis eorum manibus dexteris super Crucem, & pectus eorum, more dicti Ordinis iurauerunt. Vnde facta fuerunt suprascripta omnia acta publica suis loco, & tempore valitura, in noua Ciuitate Melitæ, & in loco prædicto, præsentibus Reuerendo D. Matthæo Faua, & D. Ioannello Cilia Presbyteris, & D. Andrea Faua Clerico Melitensis Diœcesis testibus ad præmissa vocatis, specialiter rogatis.

6 In eisdem litteris concedebatur facultas creandi Notarium publicum pro officio sanctę Inquisitionis vnum, vel plures, prout opus esset, qua facultate statim vsus est Reuerendissimus D. Episcopus Cubelles, vt Inquisitor in hunc modum qui sequitur.

Creatio Notarij publici iuxta facultatem in dictis litteris concessam.

DEinde eodem die prænominatus Reuerendissimus in Christo Pater D. Episcopus Melitetanus, interuenientibus supracriptis Illustri & Reuerendo D Fratre Antonio Crescino Priore, & Fratre Martino Rojas de Portalruuio Vicecancellario, cum præsentia Illustrissimi, & Reuerendissimi D. Fratris Ioannis de Valletta Dei gratia sacræ Domus Hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani Magni Magistri, ac Insularum Melitæ, & Gaulos Principis dignissimi, elegerunt me Vincentium Bonauenturam de Bonetijs Rhodium, Ciuem Melitensem publicũ Apostolica, Imperiali, & Ducali Sabaudiæ auctoritatibus Tabellionem, & sacræ Religionis Hierosolymitanæ Magistrum Notarium, pro Notario, & Magistro actuario secreto Officij sanctæ Inquisitionis, qui tactis corporaliter sacris scripturis ad sancta quatuor Dei Euangelia ad delationem, & in manibus Domini Reuerendissimi D. Præsulis iurati prædictum officium bene, secrete, fideliter, & diligenter exercere, ira, inimicitia, præmio, fauore, subornatione, & quauis alia sinistra machinatione penitus remotis Vnde factum fuit præsens publicum Instrumentum suis loco, & tempore valiturum, in noua Ciuitate Melitæ & in Palatio dicti Reuerendissimi D. Episcopi. Præsentibus Venerandis Cappellanis D. Matthæo Faua, D. Ioannello Cilia Presbyteris, & D. Andrea Faua Clerico Melitensi contestibus, ac alijs pluribus testibus ad præmissa vocatis, specialiter, & rogatis.

7 Iam sic electo Notario publico pro Officio sanctæ Inquisitionis, secuta fuit statim absque vlla mora alia publicatio, & acceptatio iuridica earumdem litterarum sacræ Congregationis facta à Dignitatibus, Canonicis, & reliquis Clericis Insulanis proprijs, & immediatis subditis Reuerendissimi Episcopi Inquisitoris, præsens autem publicatio, & acceptatio in hanc formam executa.

Secunda publicatio, & acceptatio prædictarum litterarum à Venerando Capitulo Cathedralis, & à reliquis Clericis Sæcularibus.

IN nomine Domini Amen &c. Anno à Natiuitate eiusdem Domini 1562. Indictione 5. die vero 17. mensis Iunij tenoris præsentis publici Instrumenti perpetuo valituri cunctis pateat euidenter, quod Reuerendissimus in Christo Dominus Frater Dominicus Cubelles miseratione Diuina Episcopus Meliuetanus prædictas litteras Apostolicas originales, quarum tenor supra est insertus Reuerendo D. Iosepho Manduca V. I. D. ac Vicario Generali Meliuetan. Diœces. ac R. P. D. Pancratio Micallef Archidiacono, & D. Lucæ Xara Decano, cæterisque Personatibus Canonicis Presbyteris, Curatis, & non Curatis, ac Clericis in Sacristia Cathedralis Ecclesiæ Sancti Pauli Meliuetan. congregatis, & Capitulum celebrantibus præsentauit, & petijt acceptari, quibus quidem litteris per me supra, & infrascriptum Notarium perlectis à principio ad finem præfati omnes communi voto, parique consensu debita, cum qua decuit reuerentia, vti filij obedientiæ acceptauerunt, obtuleruntque se paratissimos facere, & exequi prout fuerit ordinatum, & prouisum, ac alias iuxta formam, vim, & continentiam earumdem; vnde factum fuit præsens publicum Instrumentum suis loco, & tempore valiturum in loco prædicto præsentibus Magnificis Viris Ludouico Platamone, Petro Cumbo, & Colletta Xerri V. I. DD. cunctis Melitensibus testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis.

8 Accessit deinde alia, admodum grauior, & solemnior publicatio, & acceptatio earumdem litterarum à Venerando Consilio, & à reliquis Equitibus, ac Religiosis Hierosolymitanis, sic disponere sine dubio, & iubente Illustrissimo, & Reuerendissimo D. Fratre Ioanne Valletta M. Magistro, ad quem spectabat (sicuti ad quemcumque alium hac dignitate Magistrali insignitum pro eius non exigua prærogatiua, seu præeminentia spectat Consilium cogere, in eo pertractanda proponere, atque ab ipso resoluta exequi) iam enim ex tunc inuictissimus iste Princeps magnum fidei Catholicæ zelum ostẽdebat, quem insecuta paulò post obsidione contra Infideles Turcas multo maiorem erat ostẽsurus: Verum non est locus hic in tanti viri laudes, & encomia digrediendi, sed proponendi statim dictam publicationem, & acceptionem ita factam.

Tertia publicatio, & acceptio earumdem litterarum à Venerando Consilio, & à reliquis Religiosis Hierosolymitanis.

IN nomine Domini Amen. Anno à Natiuitate eiusdem Domini millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, Indictione quinta, die vero 19. mensis Iunij tenore præsentis Instrumenti perpetuo valituri, cunctis pateat euidenter, quod Reuerendissimus in Christo Dominus Pater Dominus Frater Dominicus Cubelles Diuina fauente gratia Episcopus Meliuetanus in Comitiua Illustrium, & Reuerendissimorum Dominorum Fratris Antonij Crescini Decretorum Doctoris, ac Ecclesiæ Conuentualis Ordinis S. Io. Hierosolymitani Generalis Prioris, ac Commendatarij de Laumusse, & Templi Dayan, & Fratris Martini Rojas de Portalruuio V. I. D. eiusdem Ordinis Vicecancellarij, præinsertas litteras sanctæ Inquisitionis delegatorias originales Illustrissimo, & Reuerendissimo Domino, Domino Fratri Ioanni de Valletta Dei gratia sacræ Domus Hospitalis Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani Magno Magistro, ac Insularum Melitæ, & Gaulos Principi dignissimo, Illustribusque, & Reuerendis DD. Proceribus septem Linguarum, seu eorum Locumtenen. cæterisq. Prioribus, & Baiulinis Capitularibus in Aula Magni Palatij ipsius Illustrissimi Domini, sono cãpanæ congregatis, & sedentibus, ac Consilium iuxta stabilimenta, stylos, vsus, & laudabiles ipsius Ordinis consuetudines celebrantibus in Domino præsentauit originales, & petijt ipsas acceptari, & opem, auxilium, & fauorem, vbi casus acciderit præstare. Quibus quidem litteris alta, & intelligibili voce per me supra, & infrascriptum Tabellionem, & Magistrum Notarium, vt supra electum, perlectis, & declaratis ad vnguem, prænominatus Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Magnus Magister, & Consilium communi voto, parique consensu, nemine penitus discrepante, vt filij obedientiæ easdem illa cum qua decuit, debita reuerentia acceptauerunt, & obtulerunt se paratissimos facere, & exequi, prout casus acciderit iuxta seriem, & tenorem in ipsis litteris contentum; & ita positis manibus eorum more dicti Ordinis, singuli & singulatim iurauerunt. Acta fuerunt præmissa omnia præsentibus Venerando Capellano D. Iosepho Bellia, & hon. Viris Iacobo R[illegible]teni, & Nicolào Viminano de Modica testibus ad præmissa vocatis specialiter, & rogatis. Die & Anno vt supra &c.

9 Tandem pro cunctis de Ciuitate, & populo publicatæ fuerunt iterum prædictæ litteræ sacræ Congregationis, seu publicata fuit in communi creatio Reuerendissimi Domini Episcopi Cubelles in Inquisitorem Apostolicum istarum Insularum cum iurisdictione etiam delegata in dicta Ecclesia Sancti Laurentij idque peculiari modo, seu ritu: die scilicet 18. Iunij eiusdem anni 1562. per loca publica, solita, & consueta Ciuitatis nouæ, sono tubarum præcedente, ex parte, & nomine eiusdem D. Inquisitoris præcone clamante, ac præcipiente, & exhortante, vt omnes sequenti die ante prandium prædictam Ecclesiam adirent, & interessent Processioni generali, & audirent à R. Patre Alexandro Ordinis Sancti Augustini concionem fidei, & publicationem &c. sed hæc non proponitur hoc loco cum expressione publici Instrumenti &c. tum quod sit coniuncta ibi cum publicatione

Edicti

Editi sanctæ Inquisitionis, de quo opportunius infra lib. 1. Regul. multiplicium, vbi ad doctrinam &c. & comprobationem adducetur exemplar talis editi Sanctæ Inquisitionis, tum quod hactenus proposita satis, superque sint ad inuestigandam primam originem, & fundationem ex auctoritate Sedis Apostolicæ huius Tribunalis Sancti Officij Melitensis, & ad manifestè indicandum quanto cum splendore, & magnificentia Reuerendiss. D. Fr. D. Dominicus Cubelles Dei gratia Episcopus Meliuetanus ad fundandam in hoc loco ex delegatione Apostolica perpetuum, & fixum Sanctæ Inquisitionis Tribunal primus Inquisitor Apostolicus delegatus ante quemcumque alium à S. Congregatione Vrbis fuerit institutus (vnde ipsum primum eius fundatorem esse vocandum, & habendum, nullus credo inficiari audebit) quamque per honorificè non sine ingenti omnium applausu, & iubilo in sui muneris Inquisitoris Delegati à Sede Apostolica possessione sumenda pertractatus: sed iam de eius executione, & de aliquali ipsius progressu vnum verbum.

10 Post publicationem itaque editi statim factâ nempe die 11. Augusti eiusdem anni 1562. quo sub excommunicatione latæ sententiæ, & reseruata constricti omnes reuelare, seu denuntiare iuridicè quęcumque scirent spectantia ad Sanctum Officium Inquisitionis contra quamlibet personam cuiusuis status, & conditionis, vel professionis, diuersæ fuerunt receptæ denuntiationes a nouo Inquisitore Apostolicæ Sedis delegato D. Episcopo Cubelles contra varios Sæculares, & Ecclesiasticos, atque Religiosos etiam Ordinis Hierosolymitani, comparentibus non paucis coram Reuerendiss. Dominatione sua ad denunciandum prout tenebantur, præcipuè comparuit Petrus ille Cumbus I.V.D. qui, vt dixi supra num. 2. vinctus cum custodia Romam ductus, & ibi à Sacra Congregatione S. Officij fauorabiliter expeditus, & huc remissus, vt patet ex litteris testimonialibus à Commissario generali (de quo statim iterum) illius Tribunalis hic acceptis, & hic eidem D. Inquisitori traditis, vt ipsemet D. Cubelles affirmat in fine depositionis à dicto Cumbo factæ. In qua iterum, ad vberiorem cautelam, quæ in simili materia obesse non solet, denuntiauit eosdem illos, quo anno præcedenti in supremo S. Inquisitionis Tribunali Vrbis iam denuntiauerat sæculares, & Ecclesiasticos, etiam diuersarũ Religionum infectos, aut suspectos de multis erroribus hęreticalibus ex Lutheranismo, nempe confessionem non debere fieri Sacerdoti, nec imagines Sanctorum adorari; hos non esse intercessores nostros apud Deum, nullũ dari post hanc vitam Purgatorium, neque admittendam realem, & personalem Christi Domini præsentiam in sanctissimo Eucharistiæ Sacramẽto &c. Non exprimo in particulari personas denuntiatas, infectas taliter, aut suspectas ad euitandã infamiam, quod mihi non constet, an contra ipsas publicè deuentum vsque a sententias diffinitiuas (excepta sententia lata cum condemnatione, prout de iure ab Inquisitore Apostolico simul, & Ordinario D. Episcopo Cubelles contra quemdam Nicolaum Petrum Xascribi cum interuentu Domini Fratris Antonij Crescini Prioris Ecclesiæ, vt in fasce 2.) vel aliter hic, vt Romæ fuerint expeditę sæpè enim ex defectu sufficientium indiciorum in causis fidei Domini Inquisitores non progrediuntur ad vlteriora, nec processus impinguari possunt ad condemnandum; sed de hoc opportunius infra in libris Regularium multiplicium.

11 Verum vigilantia, & solicitudo noui Inquisitoris Apostolici per delegationem D. Episcopi Cubelles, vel inde maior apparere cœpit, quàm cũ procederet tantum per ordinariam iurisdictionem, quod paulò post acceptam possessionem sui muneris iuxta præfatas litteras sacræ Congregationis scripsit Panhormum ad Inquisitores Regni Siculi enixè postulans ab ipsis instrui circa functionem iuridicam dicti muneris: qui rescripserunt mittentes ei instructionem procedendi in causis fidei, qua vtuntur omnia Hispaniarum Tribunalia; exemplar litterarum, & talis instructionis repositum custoditur in Archiuijs huius Tribunalis Melitensis fasce 1. Hoc autem quamuis Dominus Inquisitor Cubelles ardentissimo zelo defendendi fidem Catholicam, & exterminandi ab istis Insulis quoscumque errores contra eam, haud dubiè præstiterit; facile tamen coniecto id gratum non fuisse sacræ Congregationi, tum quòd stylus Tribunalis Vrbis in varijs differat ab stylo Tribunalium Hispanię, tum quòd ex facto isto petendi ab illis instructionem aliqualis suspicio contra D. Cubelles insurgere videretur voluntatis cõiungendi hoc Tribunal Sanctę Inquisitionis Melitense illi Prouinciæ Siculæ, sicut coniungi debere, seu has Insulas, cum alijs Sicilię adiacentibus, nempè Cosyra hodie Pantallaria, Aegusa hodie Fauignana, Probatia hodie Leuanso, Sacra Insula hodie Maretemo, Arce Galathe hodie Goletta &c. quoad causas fidei ad ipsum pertinere affirmat Ludouicus Paramus de edicto fidei lib. 3. quæst. 3. num. 16. Et quidem prædictæ coniecturæ inde fundamentum sumo, quod à Sacra Congregatione huc alia instructio viua fuerit missa, videlicet missus, seu hic ei assignatus Pater Magister Theologus Dominicanus, qui ipsi assisteret, dirigeretque in quibus opus esset, atque vti censor modum procedendi obseruaret &c. sed de hoc paulò post initio Prolegomeni sequentis.

12 Post mortem Domini Cubelles Reuerendissimus D. Martinus Rojas de Portalruuio Dei gratia Episcopus Meliuetanus Inquisitor simul Ordinarius, & delegatus Sedis Apostolicæ secundo loco extitit. Obtenta enim ad hunc Episcopatũ electione, & consecratione à Gregorio XIII. sanctæ memoriæ, vt diximus Prolegomeno præcedenti num 10. vers. Anno 1566. pari modo ab ipso obtinuit Breue Apostolicum quo concedebatur ipsi priuilegium amplissimũ exercendi munus Inquisitoris fidei contra hæreticam prauitatem in istis Insulis ex iurisdictione delegata, præter Ordinariam, sicut prædecessor eiusdem Episcopus Cubelles. Exemplar originale huius Breuis, vel saltem copiam eius ad manus habere non potui, adhibita per

me non exigua diligentia, scrutatis etiam Archiuijs sancti Officij Inquisitionis Melitensis, & Cancellariæ sacræ Religionis Hierosolymitanæ, vt hic ad verbum apponerem.

13 Et tandem labore, & industria viri eruditissimi, atque in vestigandis rebus antiquitatis diligentissimè, Domini Fratris Francisci Habela Melitensis V. I. D. Vicecancellarij sacræ Religionis Hierosolymitanæ opportunè effectum, vt ex originali, quod Romæ asseruatur, exemplar dicti Breuis fideliter transcriptum, huc transmitteretur: quod mihi ab eo perlibenter oblatum, en tibi libentius offero, & sic habet.

BREVE GREGORII XIII.

Ven. Fratri Martino Rojas de Portalruuio Episcopo Meliteñ.

ETsi de dilectorum filiorum Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni Magistri, & Militum toto Orbe Terrarum celebri & perpetuo laudanda Religione, ac illorum, Melitensiumque Ciuium, & Incolarum erga Nos, Sedemque Apostolicam singulari, etiam diu perspecta, explorataque fide, & deuotione non diffidamus, quin illi maiorum suorum virtutis, & valoris imitatores pro animarum suarum salute, fideique Catholicæ defensione, sicut Turcharum rabiem; sic hæreticam contagionem debeant abhorrere; etsi etiam de prudentia, doctrina, & diligentia tua confisi certi simus te non debere in his, quæ ad conseruandam Catholicam fidem pertinent aliquid, quod necessarium sit prætermittere; nihilominus officij etiam nostri memores, non solum tuam ordinariam iurisdictionem quoad tibi subiectos excitare, sed etiam quoad cæteros, qui fortè alias dici possent non subiecti, ampliare volumus. Motu igitur proprio non ad tuam, vel alterius super hoc nobis oblata petitionis instantiam sed de mera deliberatione, & ex certa scientia, deque nobis attributæ Apostolicæ potestatis plenitudine te in nostrum, & dict. Sedis Commissariũ, ac hæreticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate ac Diœcesi Meliten. ac prædicta, & alijs Insulis, locisque circumuicinis ad iurisdictionem, & dominium dicti Magni Magistri, & Religionis spectan. creamus, constituimus, & deputamus, dantes tibi, motu, & scientia, ac potestatis plenitudine similibus plenam, liberam, & omnimodam facultatem, auctoritatem, & potestatem contra omnes, & singulos vtriusque sexus, & & quarumuis nationum Laicos, & Ecclesiasticos sæculares quorumuis Ordinum etiam Mendicantium Regulares, & quarumcumque Militiarum, etiamsi dicti Hospitalis Fratres, & Milites, eorumque Religiosos, Confratres, Donatos, & alios quoscumque etiam à iurisdictione tua ordinaria quomodolibet exemptos, seu Magno Magistro, & Religioni huiusmodi subiectos quorumcumque hæresum crimine, & labe infectos, seu de eis suspectos, vel diffamatos, illorumque fautores, sequaces publicos, vel occultos, seu executionem officij Inquisitionis huiusmodi directè, vel indirectè impedientes cuiuscumque dignitatis, ordinis, & conditionis Ecclesiasticæ, seu mundanæ fuerint, iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi, & procedendi, & præcedentibus legitimis inditijs in vincula conijciendi, causamque, & causas huiusmodi audiendi, & fine debito terminandi, necnon quoscumque testes in præmissis iuxta iuris formam examinãdi, eorumque depositiones in scriptis redigendi ac quos in via iniquitatis perseuerare, vel alias culpabiles esse repereris, iuxta Canonicas sanctiones puniendi, ac præcedente degradatione canonica per te, seu Vicarium tuum facienda, illos etiam qui Clerici, & in presbyteratus ordine constituti fuerint, Curiæ seculari tradendi; eos vero, quos ab erroribus suis ex animo abstinere & ad gremium S. Matris Ecclesiæ redire cognoueris, dummodo alias relapsi non fuerint, Clericos scilicet etiam in sacris Ordinibus constitutos ante illorum degradationem actualem, laicos veros vsque ad vltimam in eos iustitiæ executionem, recepta prius ab eis abiuratione canonica, publica, vel priuata iuxta delictorum, & personarum qualitates coram Notario, & testibus necnon præstito per delinquentes desuper iuramento, quod talia deinceps non committent, nec committentibus, seu illis adhærentibus auxilium, consilium, vel fauorem per se vel alium seu alios præstabunt, ab eisdem hæresibus, & erroribus, ac quibusuis sententijs, censuris, & pœnis ecclesiasticis, etiam temporalibus, & corporis afflictiuis, etiam vltimi supplicij, quas propter præmissa incurrerint iniuncta inde eis arbitrio tuo pœnitantia salutari absoluen. eosque postmodum vnitati fidelium, & S. Matris Ecclesiæ gremio reconciliandi iuxta formam, & tenorem sacrorum Canonum, & Constitutionum superinde disponentium, necnon quascumque citationes, & monitiones contra quoscumque etiam per edictum publicum, cõstito tamen prius summariè, & extraiudicialiter de non tuto ad eos accessu decernendi, eisque, ac quibusuis Iudicibus Conseruatoribus, et personis quauis etiam Apostolica auctoritate fungentibus, et sub pœnis, et censuris Ecclesiasticis, alijsque arbitrio tuo moderandis, quoties opus fuerit, etiam per simile edictum inhibendi censuras, et pœnas ipsas etiam iteratis vicibus aggrauandi, interdictum Ecclesiasticum apponendi, et auxilium inuocandi Ac vnum, vel plures Notarium, vel Notarios, officiales, & ministros, tibi beneuisos eligendi, et deputandi, ac omnia, et singula, quæ ad huiusmodi officium de iure, priuilegio, cõsuetudine, et alias quomodolibet pertinent, ac ad extirpationem hæresum huiusmodi, et alia in præmissis necessaria fore cognoueris geren. et etiam exequen. Ita tamen vt vbi contingat procedi contra aliquos ex prædictis Militibus dicti Hospitalis S. Ioannis, aut illorum Religiosos seu Confratres, aut Donatos procedas, et alia de quibus supra facias vnà cum dilecto filio Thoma Gargallo, dicti Hospitalis presbytero, seu iurisperito, seu Theogo, ac Catholico, et bonæ vitæ viro ad id ad tui libitum eligendo. Non obstan. præmissis, ac fel. record. Clementis V. in Viennen. qua nolentes, ac Bonifacij Octaui Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, quæ statuta incipiũt etiam

etiam super Iudicibus delegatis, ac de vna, et in Generalibus Cõcilijs editis de duabus dietis, dummodo vltra tres dietas aliquis vigore præsentiũ ad iudicium non trahatur, alijsque quibusuis Apostolicis ac in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs editis generalibus, vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, necnon Ecclesiarum Monasteriorum, locorum & Ordinum, ac dicti Hospitalis, & aliarum Militiarum, quorumcumque etiam exemptorum iuramento &c statutis, & consuetudinibus, stabilimẽtis, vsibus, & naturis priuilegijs quoque exemptionibus, Conseruatorijs in dictis, & litteris Apostolicis illis, eorumque superioribus Magno Magistro, & alijs personis, sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijsque &c decretis etiam motu, et scientia similibus, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, necnon quauis consideratione, et ex quibusuis causis &c. innouatis, quibus omnibus etiamsi &c. foret illorum tenore, ac si de verbo ad verbum insererentur præsentibus &c. permansuris, hac vice dumtaxat motu, et scientia paribus specialiter, et expresse derogamus, contrarijs quibuscumque, aut si aliquibus communiter &c. mentionem, et quibuslibet alijs Indulgentijs, et litteris Apostolicis generalibus, vel specialibus quorumcumq. tenore existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta iurisdictionis tuæ explicatio; vel executio impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus quorũcumq. totis tenoribus habenda sit de verbo ad verbum in nostris litteris mentio specialis, quæ quoad hæc eis, aut alicui eorum nolumus in aliquo suffragari. Datum Romæ apud Sanctum Petrum &c. 20. Aprilis 1573.

Hactenus Breue Pontificium, in quo omnia clara, & perspicua; illud autem peculiare, & notatu dignum in ea clausula, videlicet, vbi contingat procedi contra aliquos ex prædictis Militibus &c. facias vnà cum dilecto filio Thoma Gargallo dicti Hospitalis Presbytero, Iurisperito, seu Theologo, ac Catholico, & bonæ vitæ viro, ad id ad tui arbitrium eligendo &c. En qualis iam tunc famæ esset hic D. Fr Thomas Gargallus, quandoquidem socius Domini Inquisitoris Rojas in causis fidei contra subditos Ordinis S. Ioannis Hierosolymitani à Gregorio Decimotertio sanct. mem. assignatur: vbi Summus Pontifex iam ex tunc videbatur præsagire fore, vt paulò post ipse Thomas ad munus Vicecancellarij, & inde ad Episcopatum huius Insulę, mortuo Rojas, esset promouendus.

14 Verum dubitari non potest de eius concessione cum manifestè hæc constet, & expeditio ipsius ex alio Breui eiusdem Gregorij XIII. à nobis adducendo Prolegomeno sequenti; vbi post quatuor circiter menses ab illius expeditione per eundem Summum Pontificem omnino fuit reuocatum. Interim tamen non est dubium, quod executioni ipsum mandauerit D. Rojas procedẽdo iurisdictione ordinaria simul, & delegata contra hæreticos, aut de hæresi suspectos At de casibus particularibus huius executionis nulla memoria extat per scripturam authenticam, vel priuatam; quam viderim aut repererim post magnam à me, & ab alijs adhibitam inuestigationem: imò nec de publicatione prædicti Breuis Apostolici, neque de publicatione Edicti, ad intimandam obligationẽ denunciandi, quod statim in initio administrationis officij sanctæ Inquisitionis DD. Inquisitores publicari solent: Diuersum valde de hoc Inquisitore D. Rojas Delegato simul, & Ordinario, seu potius omnino oppositum eius, quod de antecessore ipsius D. Cubelles tradidimus.

15 Cæterum vndenam hæc tanta diuersitas? vnde tam ingens oppositio? non erit abs re id in præsenti indicare, quandoquidem notitia eius mihi suppetit; cum hinc muniatur via ad dicenda Prolegomeno sequenti. Dissidia non leuia inter præfatum Reuerendiss. D. Rojas, & Illustrissimum, & Reuerendissimum D. Magnum Magistrum Religionis Hierosolymitanæ Fratrem Ioannem le Vesque de la Cassiera, orta ex suspicionibus hinc inde secutis. Ad hoc enim processisse haud dubium suspicabatur ille quod tam multa, & tam grauia contra se opposita fuerint, ne ad hunc Episcopatum Melitensem promoueretur, & per tot annos sui electio, & consecratio impedita, quod non solum valdè manifestè animum suum, & desiderium vehemens ostendisset ad ipsum promouendi Priorem Ecclesiæ Fratrem Antonium Crescinum; sed hanc etiam promotionem, per multum temporis, quoad potuit à Rege, & à Pontifice obtinere procurasset: suspiciones è contra Magni Magistri aduersus Episcopum Rojas non ex sola coniectura deduco, sed ex scriptura authentica in formam Decreti tenoris huiusmodi.

Decretum Venerandi Concilij pro indaganda veritate, et innocentia Magni Magistri in his quæ ei opponebantur, maxime contra Officium S. Inquisitionis facta, vel omissa.

Die 26. mensis Iunij 1574. fuit celebratum Concilium, in quo tractatis arduis quibusdam negocijs Reuerendissimus D Magnus Magister legere fecit cum maximo animi dolore quosdam articulos prout infra, præsente Admodum Reuerẽdo D. Episcopo Meleuitano Fratre Martino Rojas de Portalruuio, quem requisiuit, & petijt, enixeque rogauit, vt super eis responderet, ex eo quia de fama, honore, & eius reputatione ageretur, quam nonnulli maligni denigrare tentauerunt, & copiam eidem infrascriptorum dedit, vt consultius responderet, commissariosque ad se informandum, & inquirendum de veritate à Venerando Concilio deputari petijt ad effectum Sedem Apostolicam certiorem faciendam super quibus presente toto Concilio nihil respondere voluit, sed ad multum diuersa digressus, hospite insalutato, vt aiunt, discessit relictis omnibus, qui in Concilio aderant non sine eorum maxima admiratione. Ea autem quæ lecta fuere, sunt quæ sequuntur.

Capi-

Capitolo della lettera venuta da Roma alli 8. di Giugno 1574. Il Vescouo di Malta ha fatto intendere dal suo Segretario in Roma alla Congregatione del santissimo Offitio dell'Inquisitione, che sono state date delle bastonate costi in Malta ad vn suo Ministro, che andaua à citar vno per parte del santo Offitio, e che V.S. Illustrissima non hauea fatto niuna demostratione, e che i Ministri di V.S. Illustrissima haueuano battuto, e maltrattato vn Prete, e che non ostante la querela, e lamentatione fatta si dissimulaua il caso, e non se ne faceua conto alcuno. Che V.S. Illustrissima faccia pigliare informatione delle cose Ecclesiastiche, che non gli voleua dar la cassa, perchi ci erano molti processi contro Caualieri, e che egli non poteua andare à negotiare con V.S. Illustrissima, ne à visitarlo, perche le haueua minacciato di farlo buttare dalle fenestre del suo Palazzo, sempre che gli fosse capitato: & infine sono state informate molte vigliaccherie, che tutta questa Corte resta molto scandalizzata, e molto mal satisfatta del procedere di detto Vescouo. E sarà necessario, che V. Sig. Illustrissima mandi informatione di tutto questo.

Quibus omnibus auditis Ven. Concilium commisit Venerandis DD. Fratribus Vbertino Solario Admirato Religionis, & Ioanni de San Gerrin Magno Conseruatori, & Ioanni Georgio Schombron Magno Bauliuio Alemaniæ, & Petro de Mezquita Baiuliuo Coy, seu Longonis, & de Leca, vt prius ad præfatum D. Episcopum accedant, ipsumque requirant, & orent, vt dicat, atque declaret, an ordine, & suo mandato eius Secretarius, vel alius suo nomine talia protulerit, prout supra. Et postea super prenarratis diligenter, accuratèque se informent, veritatem inquirant, proclamata, & banna publica (si opus fuerit) fieri mandent, vt si quis ex supra expositis aliquid sciat, coram dictis Commissarijs compareat ad deponendum, & reuelandum quidquid sciuerit, sub pœnis eisdem beneuisis: Informationes captas, & completas proprijs manibus subscriptas, & solitis sigillis obsignatas, ijdem Commissarij tradant, & consignent Reuerendissimo D. Magno Magistro ad effectum, quòd mittantur ad Curiam Romanam, si quid requisiuit, & petijt.

16 De effectu propositi Decreti, vel an, & quales à Commissarijs deputatis, prout ipsis in eo præscribebatur, fuerint captæ informationes, non constat, neque scriptura aliqua hoc indicans reperitur: constat tamen ex facto ipso M. Magistrum à Summo Potifice, & à tota Curia Romana iudicatum, & habitum innocentem, quod in primis inde prouenit, ex maiori scilicet alia diligentia, quam ad prædictum effectum, & ad alios, maximè ad procurandam reuocationem dicti Breuis Apostolici, vt perniciosi M. Magistro, & vniuerso Ordini Hierosolymitano, quo D. Rojas Inquisitor Delegatus constituebatur, etiam circa Religiosos eius, multo prius, nempe 18. Maij eiusdem anni 1574. statim post aduentum noui Episcopi, & Inquisitoris Rojas ad hanc Insulam, ipse Magnus Magister adhibuerat ex decrero sine dubio Venerandi Concilij, vt assolet, extraordinarium Legatum ad ipsum Pontificem Gregorium XIII. destinando mittendo Commendatarium, scilicet D. Fr. Cosmum de Luna: à quo auditis informationibus, Papa quamprimum prædictum Breue reuocauit, nouumq. Inquisitorem Delegatum huc misit, & ipsum Visitatorem Apostolicum totius Diœcesis Meleuitanæ simul constituit; 2
sed de his ex professo Prolegomeno sequenti vti in proprio loco.

PROLGOMEN. XII.

De origine, & maiori progressu Tribunalis Sancti Officij Melitensis ex sola Iurisdictione delegata, contra Apostaticam, & hæreticam prauitatem.

1 Circa negocium Officij sanctæ Inquisitionis à Summo Pontifice pro tempore, vel à sacra Congregatione iurisdictio Sedis Apostolicæ tripliciter ferè delegari consueuit, primo si constituatur, quis Inquisitor tantum delegatus ad erigendũ in aliqua Ciuitate, aut Regno, seu Prouincia nouum Tribunal Sanctę Inquisitionis, vel ad iam prius erectum vlterius promouendum. Deinde si pro aliqua, vel aliquibus causis fidei determinatis occurrentibus tantum committatur alicui iurisdictio delegata ad eas tractandas, aut etiam expediendas: quibus tractatis, & expeditis prædicta iurisdictio, & officium Inquisitoris delegati omnino cessat. Tertio si absque restrictione loci, temporis, & causarum (quòd valdè honorificum reputatur) quis sit constitutus Delegatus Inquisitor Sedis Apostolicæ per totum Orbem Terrarum, vbicumque fides, & Christiana Religio recepta, ad quascumque fidei causas. Atque cum huius tertij modi amplitudine crederem S. Dominicum Illustrissimæ Prædicatorum Religionis Fũdatorem dignissimum, post limitatam illam iurisdictionem contra hęreticos Albigenses per Abbatem Cisterciensem, & per alios Legatos Sedis Apostolicæ ei commissam, vt dictum supra Prolegomeno 3. ab Innocentio III. aut ab Honorio III. qui ipsius Religionis fundationem approbauerat, vel ab alio Summo Pontifice Inquisitorem Generalem Apostolicum pro toto Mũdo fuisse creatum. Pro Regnis Hispaniarum Annales ipsarum exprese testantur, vt iam alibi traditum; pro diuersis Prouincijs Galliæ præsertim pro Narbonensi adducit Param. lib. 2. de origine Inquisitionis tit. 2. cap. 23. pro partibus etiam Lombardię idem Paramus ibidem cap. 30. Nec mirum quod in hanc credulitatem inducar, ita scilicet actum cum S. Domico, quandoquidẽ hoc idem aliquibus, aut alicui saltem ex eius familia fuit aliàs concessum. In depositione enim illa Petri Cumbi, de qua præcedenti Prolegomeno num. 10. expressa fit 3
mentio

mentio Reuerendi Patris Magistri Fr. Thomæ Scoti de Vigenano à summo Pontifice, & ab Illustrissimis DD. Cardinalibus Sacræ Congregationis sancti officij per totum orbem Generalis Commissarij; seù Inquisitoris Apostolici sine vlla limitatione deputati vt habetur fasc. 2. & 3.

2 De hoc Fratre Thoma Scoto; qui prædicto tertio modo munus sancti officij fungebatur, dubitari posse videtur, an huc accesserit ad exercendum hoc idem, solummodo, vt Inquisitor Delegatus: & hinc ratio dubitandi insurgit, quod ab ipso dictus Petrus Cumbus litteras testificatorias de sua fauorabili expeditione Romæ acceperit, & eidem Fratri Thomæ ibi ex depositione Cumbi sine dubio innotuerit quam multiplices hæreses in hoc loco radices iecissent, atque quòd aliqui Reuerendi Religiosi Ordinis Prædicatorum, præsertim Adm. Reuerendus Pater Magister Fr. Matthęus Rispolus Melitensis vir summæ doctrinæ mihi affirment duos Patres Magistros Dominicanos in his Insulis quondam officium Inquisitoris Delegati exercuisse. Verum adhuc non video qualiter hæc affirmatio de duobus, & aduentus huc prædicti patris de Viglenano fundari possit; cum alij multi, tamen eiusdem Religionis, tùm ex alijs statibus de vno tantum Dominicano id mihi testentur, accedatque communis attestatio Natiuorum Militensium qui ab antiquioribus fidedignis, ita de vno solo acceptum referunt, de quo etiam clarè deduci videtur ex scripturis authenticis Archiuiorum huius Tribunalis sancti officij fasc. 3. vbi habetur, quòd de anno 1563, circiter comparuerit N. coram Inquisitore Reuerendo Patre Magistro Fratre Thoma Gaetano Ordinis Prædicatorum. Inde etiam habetur fasc. 2. quod Reuerendus Pater Magister Fr. Dominicus de Vio informationibus sumendis, testibus examinandis, & alijs actibus sancti officij assisteret; sicuti etiam assistebat Reuerendissimus Frater Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ sancti Ioannis Hierosolymitani. Præterea ibidem asseritur Reuerendissimum Dominum Episcopum Cubelles auxilium præstitisse Antonio Bonello olim Assessori sui Vicarij, quoties in conficiendo eius processu non aderat Pater Magister Theologus Gaetanus, qui omnia scribebat Romam contra ipsum Episcopum, sic in dicto processu fasc. 3. Hinc itaque ex hac scilicet assistentia, vel carentia eius sine dubio sumpta æquiuocatio, seu occasio multiplicandi absque firmo forte fundamento Inquisitores Dominicanos Delegatos in istis Insulis, cum aliud sit offitio sanctæ Inquisitionis, seù causis eius tractandis, & expediendis etiam de mandato sacræ Congregationis Vrbis assistere; aliud verò ipsum exercere seu Inquisitorem esse. Quarè vnus tantum probabilius creditur in hoc loco Dominicanus Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ secundo modo ex tribus assignatis, restat nunc videndum qualiter primo modo huc Inquisitor missus.

3 Non tardauit Sanctissimus Pōtifex Gregorius XIII. ad hanc Insulam mittere Dominum Petrum Duzzina I.V.D. & Prothonotarium Apostolicum à se designatum nouum Inquisitorem ex potestate, & iurisdictione tantùm delegata, atque Visitatorē simul Melitensis huiusce Diœcesis: clarè præuidens, quòd periculum esset in mora, & quòd ex dilatione mittendi ipsum, maiora damna sequi possent, subortis hic peioribus dissidijs, & scandalis. Prima igitur die Augusti eiusdem anni 1574. huic ille appulit, duobus tantum transactis mensibus, & minus dimidio, ex quo prædictus legatus Cosmas de Luna hinc Romam versus discesserat. Receptus perhumaniter Dominus Duzzina ab Illustrissimo Magno Magistro, & a reliquis, sine cunctatione possessionem sui muneris sanctæ Inquisitionis accepit publicato Breui Apostolico, quo in his Insulis Inquisitor Generalis contra hæreticam prauitatem, & Delegatus Apostolicus constituebatur: quod integrum ad maiorem rei perspicuitatem ex copia Originalis, quæ est in Archiuijs huius Tribunalis Melitensis, hic apponere necessarium omnino iudicaui.

Breue Apostolicum quo Dominus Petrus Duzzina Fdei Inquisitor, & Delegatus Apostolicus constituitur cum reuocatione Breuis Domini Episcopi Royas.

à tergo

Dilecto filio Magistro Petro Duzzina nostro, et Apostolicæ sedis Notario etc.

intus verò

GREGORIVS PAPA XIII.

Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Mouet nos vniuersalis Pastoralis officij nobis diuinitus iniuncti cura, vt ea, quæ ad quorumcumque Christi fidelium, præsertim dignitate Ecclesiastica præditorum pacem, & quietem, atque ad animorum salutem pertinere cognoscimus, omni nostra opera, & diligentia procurare semper studeamus. Itaque cum nos te ad Insulam Melitam ob nonnulla grauia negotia ibi nostro nomine peragenda destinandum duxerimus, cupientesque te causas quoque ad sanctum hæreticæ prauitatis Inquisitionis officium spectantes ibidem cognoscere, & terminare posse, non obstante, quod nuper per nostras in forma Breuis litteras sub datum Vigesima Martij proximè præteriti Ven. Fratrem Episcopum Melitensem sub certis modis, & formis tunc expressis ad id deputauerimus. Idcirco motuproprio, & ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine dictas litteras, & alias quascumque eidem Episcopo desuper concessas ad beneplacitum nostrum harum serie suspendentes, ac suspensas fore, & esse ad hunc effectum decernentes, & declarantes, te in nostrum, & dictæ sedis Commissarium, ac hæreticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate, & Diœcesi Melitensi, ac præfata, & alijs Insulis, locisque circumuicinis ad iurisdictionem, & Dominium Dilecti filij Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magni

gni Magistri, ac eius militiæ, & Religionis spe-ctantibus creamus, constituimus, & deputamus: Dantes tibi tanquam nostro, & Apostolicæ sedis Commissario, & Delegato motu, & scientia, ac potestatis plenitudine similibus plenam, liberam, & omnimodam facultatem, auctoritatem, & potestatem in quibusuis causis ad dictum Inquisitionis officium pertinentibus contra omnes, & singulos vtriusque sexus, & quarumcumque nationum laicos, & Clericos seculares, & quorumuis ordinum etiam mendicantium Regulares, & quarumcumque militiarum etiam dicti Hospitalis fratres, & milites, eorumque Religiosos, Confratres Donatos, & alios quoscumque etiam quomodolibet exemptos, seù Magno Magistro, & Religioni huiusmodi subiectos; quarumcumque hæresum crimine, & labe infectos, seu de eis suspectos, vel diffamatos, illorumque sequaçes, fautores publicos: vel occultos, seù exequutionem officij Inquisitionis huiusmodi directè vel indirectè impedientes, cuiuscunque Dignitatis, Ordinis, & Conditionis Ecclesiasticæ, seù mundanæ fuerint; Ita tamen quòd vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos, & illorum Religiosos, seu Confratres, Donatos, familiares, & Domesticos procedas vna cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri, & Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existens, si interuenire voluerint. Quo vero ad alios præfatos per te ipsum iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi, & procedendi, & præcedentibus legitimis indicijs in vinculis conijciendi, causamque, & causas huiusmodi audiendi, & fine debito terminandi, nec non quoscumque testes in præmissis iuxta iuris formam examinañ. eorumque depositiones in scriptis redigeñ, ac quos in via iniquitatis perseuerare, vel alias culpabiles esse repereris, iuxta canonicas sanctiones puniendi, ac præcedente degradatione canonica per te illos etiam qui Clerici, & in Presbyteratus ordine constituti fuerint, Curiæ seculari tradendi: eos vero quos ab erroribus suis ex animo absistere, & ad gremium Sanctę Matris Ecclesiæ redire cognoueris, dummodo aliàs relapsi non fuerint, clericos videlicet etiam in Sacris Ordinibus constitutos ante illorum degradationem actualem, laicos vero vsque ad vltimam in eos iustitię executionem: recepta prius ab eis abiuratione canonica publica, vel priuata iuxta delictorum, & personarum qualitates coram Notario, & testibus, nec non præstito per delinquentes desuper iuramento. quòd talia deinceps non committent, nec committentibus, seù illis adhærentibus auxilium, consilium, vel fauorem, per se, vel alium seù alios præstabunt, ab eisdem hæresibus, & erroribus, ac quibusuis sententijs, censuris, & pœnis Ecclesiasticis etiam temporalibus, & corporis afflictiuis, & vltimi supplicij, quas propter pręmissa incurrerint iniuncta inde eis arbitrio tuo pœnitentia salutari absoluendi, eosque postmodum vnitati fidelium, & Sanctæ Matris Ecclesię gremio reuocandi, iuxtà formam, & tenorem Sacrorum Canonum, & Constitutionum super inde disponentium, nec non quascumque etiam per edictum publicum, constito tamen prius summariè, & extraiudicialiter de non tuto ad eos accessu decernendi, eisque ac quibusuis Iudicibus, Conseruatoribus, & personis quauis etiam Apostolica auctoritate fungentibus, etiam sub censuris, & pœnis Ecclesiasticis, alijsque arbitrio tuo moderañ. quoties opus fuerit, etiam per simile edictum inhibendi censuras, & pœnas ipsas etiam iteratis vicibus aggrauañ. interdictum Ecclesiasticum apponendi, & auxilium brachij secularis, si opus fuerit inuocandi. Ac vnum vel plures Notarium, seù Notarios, fidelem, & honestum Clericum, vel secularem officiales, & ministros tibi beneuisos eligendi, & deputanti, processusque, Inquisitiones quascumque ac informationes prędictas contra quasuis personas, vt supra factos, formatos, & receptos in publicam, & authenticam formam fideliter redigi, vt nos vel Venerabiles fratres nostri Cardinales hęreticę prauitatis Inquisitores Generales, si, & quando erit opus, illos habere, & videre valeamus, & possimus, ac omnia, & singula, aliaque ad huiusmodi officium de iure, priuilegio, consuetudine, ac alias quomodolibet pertinent, & ad extirpationem hęresum huiusmodi, ac alias in pręmissis necessaria forè cognoueris, gereñ. & etiam exequendi, & alias iuxta Sacrorum Canonum dispositionem in causis prędictis procedendi, non obstantibus præmissis, ac felic. record. Clementis V. in Vienneñ. Quę nolentes, ac Bonifacij VIII. Romanorum Pontificum prędecessorum nostorum. Quę statuta incipiunt, etiam super Iudicibus Delegatis, ac de vna, & in generali Cōcilio editis de duabus dietis dicto modo vltra tres dietas aliquis vigore pręsentium ad Iudiciū non trahatur alijsque quibus Apostolicis, ac in Prouincialibus, & Synodalibus Concilijs editis, generalibus vel specialibus constitutionibus, & ordinationibus, Nec non Ecclesiarum Monasteriorum, locorum, & Ordinum, ac dicti Hospitalis, & aliorum Militum, quorumcumque etiam exemptorum iuramento, confirmatione Apostolica, vel quauis firmitate alia roboratis, statutis, & consuetudinibus, stabilimentis, vsibus, & naturis, priuilegijs quoque exemptionibus, conseruatorijs, Indultis, & litteris Apostolicis illis, eorumque superioribus Magno Magistro, & alijs personis, sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusuis etiam derogatorijs, alijsque efficacioribus, efficacissimis, & insolitis clausulis irritantibusque, & alijs decretis etiam motu, & scientia similibus, ac de Apostolicę potestatis plenitudine; nec non quauis consideratione, & ex quibusuis causis, etiam iteratis vicibus concessis, approbatis, & innouatis. Quibus omnibus etiam si pro illorum sufficienti derogatione, aliàs de illis, eorumque totis tenoribus specialis specifica, expressa, & indiuidua ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales idem importantes mentio, seu quæuis alia expressio habenda, aut alia exquisita forma ad hoc seruanda foret, illorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro expressis habentes illis aliàs in suo

ſuo robore permanſuris, hac vice dumtaxat motu, & ſcientia paribus ſpecialiter, & expreſſe derogamus, contrarijs quibuſcumque; Aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab Apoſtolica ſit ſedem indultum, quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint, per litteras Apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem, & quibuſuis alijs Indulgentijs, & licentijs Apoſtolicis generalibus, vel ſpecialibus quorumcumque tenorum exiſtant, per quæ præſentibus non expreſſa, vel totalitèr non inſerta Iuriſdictionis tuæ explicatio, vel executio impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus quocumque totis tenoribus habenda ſit de vērbo ad verbum in noſtris litteris mentio ſpecialis: quæ quo ad hęc eis, aut alicui eorum nolumus in aliquo ſuffragari. Datum Romæ apud Sanctum Marcum ſub annulo Piſcatoris die 3. Iulij 1574. Pontificatus noſtri anno tertio.

Cæſar Glorierius.

4 Hactenus Breue Summi Pontificis pro creatione D. Petri Duzzinæ in Inquiſitorem, & Apoſtolicum Delegatum cum clauſulis ampliſſimis, & valde fauorabilibus, vt ex ipſo tenore manifeſtè apparet quantum deſiderari poterat. Circa quod vnum, vel alterum occurrit notandum. Sed de his opportunius poſteà, cum executio, ſeù vſus eius tradetur. Nunc de ipſius publicatione, quę fuit ſolemnis admodum in Eccleſia Diui Ioannis Ciuitatis Vallettæ præcedente celebratione Miſſæ, & Concione, vt conſtat ex Inſtrumento authentico pro rei veritate tunc celebrato, quod ſic ſe habet.

Publicatio Breuis Gregorij Decimi Tertij quo Dominus Petrus Duzzina Inquiſitor, et Apoſtolicus Delegatus creatur.

Die Dominica 8. menſis Auguſti 1574. de mane in Ciuitate Melitenſi, & præcipuè intus Eccleſiam ſancti Ioannis Hieroſolymitani poſt Miſſam cantatam, & prædicationem, aſtantibus ibidem Illuſtriſſimo, & Reuerendiſſimo Domino Magno Magiſtro, Illuſtri, & Reuerendo Priori Eccleſiæ, Reuerendo Domino Vicecancellario, & alijs Illuſtribus Prioribus, Militibus, Fratribus, Donatis, Capellanis: & alijs perſonis Sacræ Religionis Hieroſolymitanæ in magno numero; in vnum in dicta Eccleſia congregatis pro audienda Miſſa, & prædicatione pręſens ſupradictum Breue Apoſtolicum de verbo ad verbum lectum, & publicatum, fuit per me Ioannem Camillum Pretioſum de Neapoli publicum Apoſtolica auctoritate Notarium ad hoc deputatum per Reuerendiſſimum Patrem Dominum Petrum Duzzina V. I. D. Protonotarium, & Delegatum Apoſtolicum alta, & ſonora voce in loco Pulpiti, omnibus ſupradictis audientibus, & intelligentibus, pro teſtibus egregio Dominico Vellice de Lorenzo Gallo; Donno Iacobo Sperancino Preſbytero Terrę Canziani, Eugubin. Diœceſis, Raymundo de Raymundi Briſcien. & Iulio Riualpa del Piemonte teſtibus vocatis, & rogatis.

Ioannes Camillus Pretioſus de Neapoli Apoſtolica auctoritate Notarius deputatus ſcripſit, et ſubſcripſit, et pro Notario interfuit.

Pręſens copia extracta, & exemplata eſt à ſuo proprio originali Breui exiſtenti penes pręfatum Reuerendiſſimum Patrem Dominum Delegatum Apoſtolicum, & quod conſeruatur per Reuerendiſſimum Dominum Delegatum, cum quo facta collatione de verbo ad verbum, pro vt iacet, concordat, & in fidem ego Ioannes Camillus Pretioſus de Neapoli publicus Apoſtolica auctoritate Notarius hic me ſubſcripſi propria manu, ſignumque meum ſolitum, & conſuetum ſignaui, & in fidem promiſſorum rogatus, & requiſitus, & a prædicto Reuerendiſſimo Delegato deputatus.

5 Poſt publicationem Breuis Apoſtolici, capta iam iuxta tenorem ipſius poſſeſſione officij ſanctæ Inquiſitionis pro initio executionis eius legitimę Reuerendiſſimus dominus Inquiſitor Duzzina ad conſtitutionem aliquorum officialium præcipue Capitanei, & Aerarei, vt ex inſtrumento publico de hac re edito manifeſtè liquet, manum admouit.

Copia inſtrumenti publici, quo Capitaneus, & Depoſitarius Sanctæ Inquiſitionis Melitenſis ab Inquiſitore Domino Petro Duzzina creantur.

Die Lunę nona Auguſti 1574. in Ciuitate Meliten. Reuerendiſſimus P. D. Petrus Duzzina V. I. D. Prothonotarius Apoſtolicus, & Generalis Inquiſitor pro executione retroſcripti Breuis Apoſtolici deputauit in Officiales Sanctiſsimi Officij Florium Midena Melitenſem, & Gulielmum Lombardum Meſſanenſem, qui in manibus pręfati Reuerendiſſimi Domini iurauerunt, & corporale pręſtiterunt iuramentum tactis ſacroſanctis Scripturis de fideliter, & legaliter eorum officium exercendo, & de alicui non declarando ſecreta Sanctiſsimi Officij ſub pœna excommunicationis, & alijs pœnis contentis in ſacris Canonibus, & prędicta facere, & obſeruare promiſerunt, & iurauerunt tactis ſcripturis, &c. Præſentibus Dominico Vellici Gallo de Lorena, & Iulio Riualpa del Piemonte teſtibus, &c.

Ioanne Camillus Pretioſus de Neapoli Apoſtolica auctoritate Notarius ſcripſit, & ſubſcripſit, & pro Notario interfuit.

6 Hoc breuiter de inſtitutione iſtorum duorum Officialiũ Sancti Officij: de alijs nihil exprimo, quod nequaquã mihi aliquid particulare innoteſcat

tescat ex aliqua scriptura authentica, vel aliunde; haud dubium tamen fuisse nouos institutos, vel antiquos, qui tempore RR. DD. Cubelles,& Rojas huic Tribunali inseruierant, denuò confirmatos. Iam quo ad vsum, seu exercitium propositi Breuis Apostolici, & muneris sibi commissi sic se gessit nouus ex sola iurisdictione delegata Inquisitor Reuerendissimus D. Petrus Duzzina publicato solito Edicto Sanctæ Inquisitionis, & receptis varijs depositionibus ex denunciatione plurium iuxta obligationem, sub pœna excommunicationis ipso facto iniunctam in eo, non paucos processauit, condemnauitque, præcipuè Bartholomæum Haxixa Tabellionem, D Petrum Cassia, Lucam Darmenia præfectum Portus huius Insulæ, D Iosephum Bellia Parochum Villæ Belchercaræ, & D. Federicum Attardum Parochum Villæ Zebug propter errorem, quod simplex fornicatio non sit peccatum mortale, contra decisionem de Fide, in Clementina ad nostrum de hæret. & habetur Ephes. 5. *Omnis fornicator nõ habet hæreditatem in Regno Christi*: atque propter comestionem carnium diebus prohibitis, quod constiterat per confessionem cuiusdam, qui eas decoctas ipsis porrexerat.

7 Cæterum peculiariter inspiciendum qualiter se gesserit Dominus Inquisitor Petrus Duzzina in executione sui Breuis respectu Domini Episcopi Martini Rojas: quamuis enim litteræ Apostolicæ, quibus hic Inquisitor fuerat constitutus in eodem suprascripto Breui ipso facto reuocatæ manserint ibi, dictas litteras, *& alias quascumque eidem Episcopo desuper concessas, ad beneplacitum nostrum harum serie suspendentes, ac suspensas fore, et esse ad hunc effectum decernentes, et declarantes* &c. relicta ipsi D. Rojas iurisdictione aliqua circa Religiosos, & subditos quoscumque Ordinis Hierosolymitani nulla verò circa quosuis alios nõ subditos eius, vt in prædicto Breui, ibi: *Ita tamen quod vbi contingat procedi contra Fratres, et Milites prædictos, et illorum Religiosos, seu Confratres, Donatos familiares, et domesticos, procedas vnà cum Episcopo Melitensi, et cum assistentia Magni Magistri, et Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existentium, si interuenenire voluerint: Quo verò ad alios præfatos per te ipsum iuxta formam sacrorum Canonum inquirendi* &c. Nihilominus ad tractationem, & expeditionẽ causarum fidei, circa non subditos prædicti Ordinis Hierosolymitani cum voto decisiuo Dominus Episcopus Rojas admissus fertur à Domino Petro Duzzina Inquisitore, aliquando cum præcedentia loci, & temporis, aliquando verò è contra. Vnde die 9. Septembris anno 1574. in domo D. Episcopi Rojas relata fuit causa Francisci Torrensij per Dominum Petrum Duzzina Inquisitorem coram Vicario Episcopi, Reuerendo P. Magistro Damiano Taliana Ordinis Prædicatorum, & alijs, qui Franciscus Torrensius abiurauit de formale, & diu tulit habitum pœnitentiæ, vt habetur in nostris Archiuijs fasc. 3. Item 25. Augusti eiusdem anni cuidam reo sanctæ Inquisitionis nomine Baldachino Notario publico datus fuit terminus in domo Inquisitoris D. Petri Duzzinæ, & intimatus in domo Domini Episcopi Rojas eodem loco fasc. 2. Die autem 19. Septembris D. Duzzina absoluit quemdam reum publicè in Templo Sanctissimę Annuntiatæ, coram Domino Episcopo, Domino Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario, ibidem. Deinde è conuerso die 30. Octobris dicti anni lata fuit sententia contra alium reum per vtrosque Dominum scilicet Episcopum Rojas, & Dominum simul Inquisitorem Duzzinam in huius habitatione, nempe in veteris Castellaniæ domo; abiuratio vero executa in domo Episcopi, vt ibidem fasc. 2. atque similiter in diuersis alijs casibus ad inuicem alteri, ab altero præcedentię honore præstito: quid quod non solum Dominus Petrus Duzzina Inquisitor, sed etiam eius successor in Officio sanctæ Inquisitionis Dominus Pier Sanctus Humanus in expeditionibus, & sententijs plurium causarum fidei contra non subditos Religionis Hierosolymitanæ, vnà cum Episcopo Rojas se subscribebat, ita pronunciauerunt, sententiauerunt &c. seruato eodem ordine vrbanitatis se inuicem honore præcedentię afficiendo: nam in sententijs modo subscripto Episcopi præcedit, & subsequitur illa Inquisitoris; modo est prior illa Inquisitoris, & posterior illa Episcopi, superscriptio verò semper primum locum tribuit Episcopo ita ibidem fasc. 2.

8 Cæterum valde mirũ sic subscribere Dominum Episcopum Rojas ab illis concessum, seu permissum, cum in proposita clausula suprascripti Breuis. *Quo vero ad alio &c.* Omnis iurisdictio in causis fidei, quoad non subditos Religionis Hierosolymitanæ ipsi, & successoribus DD. Episcopis Melitensibus omnino sublata videatur. Vnde nam autem eidem Ro[illegible] concessio, seu permissio prorsus conicctare non valeo nũ quod hi duo DD. Inquisitores dispositione prædictæ clausulæ, nihil aduerterint aut non perpenderint? absit hoc suspicari de Viris adeò eruditis, & solertibus, an quod ab ipso Summo Pontifice extra prædictum Breue vel à sacra Congregatione Vrbis in instructione quæ Inquisitoribus, vt in plurimum dari solet vt alibi dicemus, illis iniunctum fuerit sic concedere, seu permittere? fortè iam iniunctum vt suauius, & vrbanius cum Domino Episcopo Rojas agerent, ne nimis violentum videretur adeo repente ei eripere omnem iurisdictionem paulò ante ipsi delegatam, maximè cum haberet ordinariam ex iure circa causas fidei quæ in prædicto Breui non ita clarè apparet eidem ablata. Vndecumque tamen prouenerit ille vsus subscribendi, eodem tempore Dominum Episcopum Rojas vnà cum Dominis Inquisitoribus Petro Duzzina, & Pier Sancto Humano, statim post discessum ipsorum ab hac Insula sublatus est, & ex tunc vsq. in præsens soli DD. Inquisitores delegati à Sſmo Pontifice, & à Sacra Congregatione huc missi in sententijs causa-

causarum fidei subscribere consueuerunt. Quę omnia constant per scripturas authenticas in Archiuijs huius Tribunalis asseruatas.

6 Sublata pręterea alia consuetudo, quæ fuerat introducta, assistendi processibus formandis in causis fidei, etiam contra non subditos Ordinis Hierosolymitani, Dominum Priorem Ecclesię, & Dominum Vicecancellarium, contra eam reclamante, & protestante Domino Episcopo Royas, pręcipuè in supra tradita causa Doctoris V. I. Francisci Torrentij, eò quòd hic non esset Officialis Religionis sancti Ioannis, sed tantum Insulę (vt habetur fasce 3.) ac proindè illi non deberent, nec possent interuenire in sumendis informationibus, & formando processu contra eum, cum in suprascripto Breui ipsis, & Magno Magistro assistentia concedatur, si interuenire voluerint in causis fidei tantùm quoad subditos sui Ordinis. Imo progressu temporis, cum assistere solerent quibusuis articulis istarum causarum, nempe reorum constitutis, examinibus testium, etiam examini rigoroso ipsius rei, seu torturæ, & similibus, omnia ferè sublata sunt, atq; remansit sola assistentia prędictorum in expeditione causę ex pręscripto Sacræ Congregationis Vrbis: a qua, vt audio, fuit reprehensus N. Inquisitor, eò quòd coegisset coram Magno Magistro, Priore Ecclesiæ, & Vicecancellario congregationem Sancti Officij (cui vt consultor interfui) pro carceratione cuiusdam Clerici Religiosi dicti Ordinis, cum pro sola expeditione causæ, adhibita tali eorum assistentia, cogere debuisset. Quin etiam huiusmodi assistentia in fidei causis subditorum Religionis Hierosolymitanæ à tempore Reuerendiss. Domini Inquisitoris Carbonesij viginti circiter retro annis ferè non est in vsu, cum quoties fidei causa Religiosi, aut subditi dicti Ordinis sancti Ioannis occurrit, ad sacram Congregationem Vrbis mittatur, & inde expeditio eius expectetur, vt hùc transmissa exequatur: quod experientia ipsa mihi constat.

10 Claudam hoc Prolegomen, addito vno verbo circa aliud munus a Summo Pontifice Gregorio XIII. D. Petro Duzzinæ Inquisitori iniunctum, visitandi scilicèt totam hanc Diœcesim Melitensem: neq; hoc omnino extra rem quisquam putet, cum vtrumq; simul eidem eximiæ personę, & fortè ob idem motiuum fuerit traditum, & cum hinc insurgenda pręuideatur occasio aliquid attingēdi de exiguis redditibus huius Melitensis Tribunalis sanctę Inquisitionis. Vt autem hoc munus Visitatoris Generalis Dominus Duzzina maiori cum fructu, facilitate, & honorificētia exequi posset, Illustriss. Magnus Magister pium animi affectum versus talem Ministrum Sedis Apostolicæ manifestans, per litteras suas patētes omnibus Gubernatoribus, Capitaneis, Officialibus, & quibuscumq; subditis suis strictissimè iniunxit, & nō subditos exhortatus est, vt pręfato Domino Visitatori magnam reuerentiā, peculiare obsequium, & auxilium, vbi opus esset, incunctāter pręstarent, vti ipsius Magni Magistri personæ pręstitissent, si pręsens fuisset. Quarum litterarum exemplar, desumptum ex eo, quod in libris Bullarum apud Cancellariam Sacrę Religionis Hierosolymitanæ repositum est, hic ad verbum non piget tradere.

Littera Magni Magistri in fauorem D. Duzzinæ Inquisitoris, & Visitatoris Diœcesis Melitensis.

FRater Ioannes le Vesque de la Cassiere, Dei gratia Sacræ Domus Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani Magister humilis, pauperumq; Iesu Christi Custos: Vniuersis, & singulis Gubernatoribus, Locatenentibus, Capitaneis, & alijs Officialibus hominibus, & Vassallis nostris dilectis in Ciuitatibus, & Insulis nostris Melitæ, & Gaulos constitutis tam Ecclesiasticis, quàm secularibus præsentes nostras litteras visuris, lecturis, & audituris salutem, & nostris firmitèr obedire mandatis. Noueritis, quòd cum Sanctissimus Dominus noster D. Gregorius diuina prouidentia Papa XIII. de suo proprio motu constituerit, & ordinauerit Reuerendissimum Dominum Petrum Duzzina I. V. D. Protonotarium, & in Insulis nostris Melitæ, & Gaulos Delegatum, & Inquisitorem in Visitatorem Generalem harum nostrarum Insularum, prout in litteris huiusmodi Apostolicis plenius, ac latius constare vidimus. Hinc est quòd nos, quibus summopere cordi est mandata Sanctissimi Domini nostri Papæ, eiusq; Sanctæ Sedis Apostolicæ firmiter, & humilitèr, vt cupimus, & debemus, omni conatu nostro executioni mandare, hunc nostrum vobis subditis, vt quem nos omnium Pastorem, & Dominum enixè colimus, & ipsi exemplo nostro magis agnoscant, & reuereantur, ac prompto animo eius mandatis obediant, significare volentes tenore præsentium, de nostra certa scientia vos Ecclesiasticos requirimus, & attente hortamur, si gratiam nostram caram habetis, vobis vero sæcularibus Officialibus, hominibus prædictis dicimus, præcipimus, & mandamus sub pœna vnciarum centum ponderis generalis fisco Sāctissimi Officij Inquisitionis applicandarum, vt præfatum Reuerendissimum Visitatorem colatis, honoretis, reuerentiamq; debitam præstetis, qualem nobis, si præsentes adessemus, præstaretis, atq; haberetis, & si opus fuerit, ei omne auxilium, consilium, & fauorem circa executionem præfatarum litterarum Apostolicarum, omni mora postposita, sub prædicta pœna, quoties contra factum fuerit, ipso facto incurrenda, ac indignationibus nostri arbitrij impendatis. Sic igitur in præmissis vos exhibeatis, vt vestra obedientia apud nos commendari valeat. In cuius rei testimonium Bulla nostra magistralis in cera nigra præsentibus est impressa. Datum Melitæ in Conuentu nostro die decimaquarta mensis Ianuarij millesimo quingentesimo septuagesimo quarto ab Incarnatione Domini.

11 Hactenus litteræ Magni Magistri; quarum fauore innixus D. Visitator, & sua eximia, qua pręditus erat, prudentia visitationem peregit

adeo exacte & complete, vt regula, & norma semper fuerit, & in præsentiarum sit, cuiuscumq; alterius visitationis in propositis autem litteris illa clausula præcipue notanda; *Vobis vero secularibus* &c. *mandamus sub pœna unciarum centum fisco Sanctissimi Officij Inquisitionis applicandarum* &c. vbi per applicationem talis pœnę omnimoda indigentia, & paupertas huius Tribunalis Melitensis Sanctę Inquisitionis denotari videtur: nullis enim tunc redditibus pro sustentatione Reuerendissimi Domini Inquisitoris, & pro aliquo salario Ministrorum fruebatur, dein vacante Sede per mortem Reuerendissimi Episcopi Martini Royas de Portalruuio, applicata fuit ei pensio perpetua sexcentorum scutorum super redditibus huius Episcopatus Meliuetani; confiscata item bona Matthęi Falson hæretici formalis (huius effigies seu statua in platea ciuitatis Victoriosę fuit combusta, proclamante pręcone causam combustionis, nempe propter heresim) eorumq; possessio capta per Ioannem Calli I. V. D. Sancti Officij promotorem fiscalem de ordine D. Inquisitoris Pier Sancti Humani, vt habetur in Archiuijs Fasc. 2. ex quibus bonis circiter annui redditus trecentorum scutorum effecti: sed hi, & illi quid sunt inter tot, ac tales ministros, maiori certe salario, & mercede dignos? Imo ex his aliqui, vt D. Assessor, & D. Aduocatus, seu Procurator pauperum ob redditUum tenuitatem, aut indigentiam Tribunalis nostri, gratis omnino iugiter laborant. Hinc etiam victus valde exiguus pro miseris pauperibus in eo carceratis: hinc item penuria maxima carcerum, ex quo non exi ua inconuenientia circa formationem processuum dimanant: sed de hoc opportunius infra lib. 2. Regularum multiplicium, vt iam ad vltimum prolegomen. gradum faciamus. Timeo enim ne quis mihi vitio tribuat, quod in his de Tribunali Melitensi diutius immorer, & ad minutiora eius manum porri am: sed rogo pium lectorem boni consulat, cum pro maiori ipsius honore, & rei perspicuitate id præstiterim, & in residuis sim præstiturus.

PROLEGOMEN. XIII.

De maiori progressu Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis ex institutione Sacræ Congregationis, vt ex præstantia DD Inquisitorum eius, & Officialium, qui per seriem hic, quoad poterit, exprimentur.

1 TAmetsi quoad temporalia bona exiguos valde, vt diximus, quoad spiritualia tamen pro salute, & reductione animarum ad fidem Catholicam, atq; pro extirpatione apostaticæ, & hereticæ prauitatis ingentes admodum, & pene inenarrabiles fecit progressus hoc nostrum Tribunal Melitense Sanctæ Inquisitionis: pręstita enim iugiter ab eo, præcipue per spatium septuaginta quatuor fere annorum a tempore Reuerendissimi Domini Episcopi, & Inquisitoris Cubelles, vsq; ad præsens magna illa opera Domini, de quibus supra cum Regio Psalmista, *Exquisita in omnes voluntates eius* Psalm. 110. *Diuinorum diuinissimum opus saluti animarum cooperari*, ait diuinissimus le sanctus Dionysius Areopagita lib. de Ecclesiastica Hierarchia: sed quis neget multo diuinius ipsas animas, oues Christi Domini, e faucibus luporum, idest hæreticorum eripere, quin etiam inde iam pene deuoratas extrahere, & ad ouile Ecclesiæ Catholicæ Romanæ reducere? vti eripiunt, extrahunt, & reducunt omnia Tribunalia Sanctæ Inquisitionis, præcipue tamen his operibus talis ereptionis, extractionis, & reductionis hoc Melitense incessanter intendit, ob multitudinem, & varietate ex quouis genere causarum fidei, in quarum expeditione quotidie versatur. Infiniti pene hæretici vltramontani, qui sponte comparentes hic reconciliantur, occasione item piraticæ, quæ a militibus Ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani, & ab alijs incolis, atq; exteris perpetuo exercetur innumeri apostatæ, qui ad Mahometismum declinauerant, vtriusq; generis, & per denuntiationem, & per spontaneam comparitionem huc adducti, cum debita punitione, vel cum sola legitima abiuratione, & absolutione expediuntur. Sortilegorum dein maxime occasione Infidelium, & meretricum, & sortilegarum processus Inquisitionis vix vllum habent finem, similiter cau blasphemiarum hereticalium, & duplicis matrimonij, & solicitationis item in confessione non raro.

2 Cęterum vt iam ad rem peculiariter de qua in titulo, applicatio incipiat, ex tota sententia diui Dionysij proposita solum perpendo particulam illam, *saluti animarum cooperari*, idest vnum vel plures simul ministros, vna cum Deo Opt. Max. operari, seu saluti animarum reductioni v. g. earum ad fidem Catholicam, vbi ab ea deuiasse reperiuntur, vel saltem pręsumuntur, operi diuinissimo intendere. Quotiescumq; autem plures simul ministri, seu Officiales, & non vnus solus ei intendunt, cooperatie multo præstantior, & resolutio multo certior, ac firmior censetur. Atq; hinc en tibi institutionem Sacræ Congregationis huius nostri Tribunalis: en progressum, seu fructum eius vberrimum cum hic a Deo cooperante maxime pendeat, & ad hunc eliciendum cooperationem, seu assistentiam suam multis præcipue cooperatoribus simul congregatis promisisse legatur.

Vbi

Vbi enim inquit Christus Dominus, sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Matth. 18. numerus ternarius suaptè natura ad plures se extẽdit, etiam si octo, vel nouem, aut duodecim &c. in congregatione fuerint. Illud in nomine meo, diuersi diuersimodè exponunt, sed non incongrue ad institutum nostrum interpretari posse videtur, de inuocatione Sancti Spiritus vti inuocatur à nobis quoties congregationem Sacram ingredimur, statim initio inchoante Illustriss. Domino Inquisitore antiphonam, *Veni Sancte Spiritus*, & prosequentibus reliquis, *reple tuorum corda fidelium & tui amoris in eis ignem accẽde*; recitatis dein alternatim versiculis, *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem Terræ*, ab eodem Illustriss. Domino recitatur collecta de Spiritu Sancto: *Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, &c.*

3 De antiquitate institutionis huius Congregationis Sancti Officij Melitensis non constat; haud dubitandum tamen iam tempore Domini Episcopi, & Inquisitoris Cubelles fuisse institutam: quamuis ex assistentia illa Domini Prioris Ecclesiæ, Vicecancellarij &c. nequaquam hoc clarè deducatur, quòd eos aliquoties in Congregatione assistere viderim, absq; vllo suffragio cum numquàm illo careant veri congregati, seù Consultores. Quòd autem tempore Domini Inquisitoris Duzzinę Congregatio instituta extiterit patet manifestè ex sententia ab eo lata die 17. Septembris anni 1574. vbi dicitur, *dùm adhærendo decreto facto in vltima congregatione*, vt habetur fasc. 2. vbi etiam exprimitur, quòd huic Congregationi interfuerit Dominus Episcopus Royas vti Inquisitor; imo quòd in ea suffragium decisiuum tulerit, & dictę sententię simul cum Domino Inquisitore Duzzina subscripserit, quod constat ex supradictis. Perpendenda autem particula illa, *adhærendo decreto*. Nam licèt Consultores non ferant suffragium decisiuum, sed tantùm consultiuum, etiam primus Consultor D. Vicarius Generalis Diœcesis; vt patet manifestè ex clausula illa suprascripti Breuis Gregorij XIII. quo Dominus Duzzina in illis Insulis Apostolicus Inquisitor constituitur, *vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos &c. vnà cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri &c. Quo vero ad alios præfatos per te ipsum &c.* quo in loco soli Episcopo circa causas fidei contra Religiosos, & quoscumq; subditos Ordinis Sancti Ioannis Hierosolymitani cõceditur votum decisiuum: nihilominùs DD. Inquisitores vt in plurimum ferre solent sententias contra reos adhęrendo Decretis huius Melitẽsis Congregationis, vel sequendo maiorem partem ex suffragijs Consultorum, sicq; obseruari experientia ipsa valdè diuturna mihi constat. Verum hoc dubium, an Consultores habeant votum decisiuum in causis fidei, vel secus, alibi ex professo discutietur Deo fauente.

4 Quo ad electionem autem, & numerum Consultorum, aut constituentium Congregationem valdè variatum est à primis illis Inquisitoribus, & circa personas ipsas, & circa locum. Nam iam plures electi, & vocati: iam pauciores, duo scilicèt, vel tres tantùm, pręter Officiales Ordinarios: iam iidem sępius ad multiplices Congregationum actus, iam diuersi. Quę omnia tùm ex traditis prolegomene pręcedenti num. 7. & 8. tùm ex vsu aliquandiu eo tempore seruato, quòd nomina, & cognomina eorum, qui Congregationem ingrediebãtur, quoties hęc cogebatur, à Notario in scriptis exprimi solerent, quoquo modo innotescunt. Verum vt clarius constet qualitèr hęc executa, & alia hùc spectantia exemplificationem multiplicet peropportunam iudico.

5 Vnde anno 1577. die 14. Ianuarij habita congregatio in ędibus Sancti Officij, & vocati ad eam fuere per Reuerendiss. Dominum Inquisitorem Raynaldum Corsum soli quatuor, nempè R. M. Damianus Taliana Ordinis Prędicatorum Theologus, M. DD. Bernardinus de Laude Assessor, Galeatius Cadamultus, Valerius Micallef I. V. Doctores, & Consiliarij, absente ab hac Ciuitate Reuer. D. Vicario Generali Episcopatus Sede vacante. In qua Congregatione, pręmissa inuocatione Sancti Spiritus, &c. propositę aliquę causę &c. Ita ex veteri Codice, apud huius Tribunalis Sãctæ Inquisitonis Archiuum asseruato. Ex quo etiam, quę sequuntur prout ibi breuitèr excerpentur aliqua. Anno itaq; 1578. die 15. Nouembris adunatę Congregationi interfuerunt pręfatus D. Inquisitor Corsus, D. Antonius Bartholus Vicarius Generalis Reuerendiss. D. Fratris Don Thomę Gargalli Episcopi Melitẽsis, atq; iàm dicti Frater Damianus Taliana, D. Bernardinus de Laude, & D. Galeatius Cadamultus vocati etiam fuerunt Reuerendiss. D. Frater Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ Sancti Ioannis Hierosolymitani, & D. Frater Didacus de Ouando Vicecancellarius eiusdem Ordinis, sed se excusantes non accesserunt, forte quòd nescirent agendum esse in ea Congregatione de causa Fratris Francisci Mengio Seruientis armorum suæ Religionis, aut e contra quòd scirent, & nollent interuenire, eò quòd Congregatio non haberetur in Palatio Magistrali corã Illustr. Magno Magistro, vti habẽda illis forte videbatur.

6 Iàm cum magna varietate personarum, & loci, die 22. Martij anni 1579. habita fuit Congregatio Sancti Officij non in Palatio Episcopali, neq; in ędibus solitis D. Inquisitoris, sed in Sacello quodam Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Annunciatę, & huic Congregationi interfuerunt Reuerendiss. D. Episcopus Melitẽsis F. D. Thomas Gargallus, Reuerendiss. D. Inquisitor Corsus, & Reuerendiss. D. Antonius Bartholus Vicarius Generalis dicti D. Episcopi, & R. P. Emanuel Ximenes de Societate Iesu Theologię Professores, etiam dictus Bernardinus de Laude, nec non Paschalis de Franchis V. I. D. Promotor Fiscalis &c. & inuocato prius auxilio Spiritus Sancti, proposita fuit petitio Antonij Bonelli non ferendi amplius impunè habitellum crocei coloris, & collatis votis fuit concessa ei gratia cum clausula, donec à Sanctissimo Domino, siue ab Illustrissimis, & Reuerendissimis DD. Sanctæ Inquisitionis Romanæ Cardinalis

nalibus aliud mandatum fuerit, &c.

7 Tandem omissis alijs, attingo solam illam celebrem congregationem sępius coactam pro graui quadam causa fidei cótra Monachum. N. Religionis N. qui inter concionandum in templo D. Ioannis asseruerat; Cantica Canticorum fuisse composita a Salomone intuitu eius concubinę filiæ Pharaonis Regis Aegypti, & amores illos sensuales, & lasciuos fuisse eleuatos a Spiritu Sancto ad sensus spirituales, & diuinos: adiunxerat etiam hanc esse doctrinam diui Hieronymi. Habita itaq; prima vice Congregatio die 29. Ianuarij anni 1581. in Palatio Sancti Officij Inquisitionis, & ei interfuerunt Reuerendissimus D. Inquisitor Federicus Cesalottus, Illustr. & Reuer. Frat. Antonius Crescinus Prior Ecclesiæ Conuentualis Sancti Ioannis Hierosolymitani; item admod. Illustriis Frat. Oliuerius Starcheus Baiuliuus Aquilæ, Reuerendus etiam Frat. Didacus de Ouando Vicecancellarius D. Nicolaus Burlò Vicarius Generalis, D. Antonius Bartholus S. Theologię Doctor, Frat. Lucianus Branca Sacræ Religionis Hierosolymitanę S. Theolog. Professor Frat. Paulus de Sicli Ordinis Sancti Francisci de Obseruantia S. Theolog. Doctor, Frat. Saluator Petit Ordinis Capuccinorum S. Theolog. Doct. Frat. Petrus Mugliat Eleemosynarius Illustrissimi D. Magni Magistri, Magnificus D. Galeatius Cadamustus I. V. D. Magnificus D. Pasqualis de Franchis Sancti Officij Promotor Fiscalis &c. Iterata sępius diuersis diebus Congregatione, pręmissa semper inuocatione Sancti Spiritus, & adhibito ab omnibus Consultoribus magno studio circa materiam, & causam adeo grauem; tandem resolutum, quòd prędicta doctrina, & verba prolata à Concionatore N. essent valdè scandalosa temeraria, & errori proxima, atq; quòd eorum nullum vestigium apud Sanctum Hieronymum reperiretur: vnde per sententiam iuridicam fuit tunc priuatus prędictus Monachus N. ab officio concionandi, suspensus item &c.

8 Iam de pręstantia, & excellentia dictorum Officialium, & Consultorum, qui huic Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis hucusq; pręfuerunt, & ex quibus eius Sacra Congregatio constitit, quid dicendum? Ex traditis hactenus magna ex parte circa aliquos eorum clarè constat quam pręstantes, & excellentes fuerint, verum circa eosdem, & circa reliquos, quorum memoria extat, ex multiplicis ipsorum seriè hic a nobis nunc exprimenda, multo clarius constabit.

Series DD. Inquisitorum, qui ex Delegatione Sedis Apostolicæ huic Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis præfuerunt.

1 ANno 1562. die 15. mensis Iunij per litteras Sacræ Congregationis Vrbis expeditas anno pręcedenti 1561. die 21. Octobris, Pontificatus Pij Papæ IV. anno 2 accepta iurisdictione Delegata à Sede Apostolica, constituitur primus Inquisitor fidei, & fundator huius Tribunalis Sanctę Inquisitionis in hac Insula Melitę, & locis ei adiacentibus Reuerend. D. Dominicus Cubelles Episcopus Melitensis.

De vno vel duobus Inquisitoribus Dominicanis nihil certum, vt supra dictum, vt probabilius traditum Patrem Magistrum fratrem Thomam Caietanum munus Inquisitoris in hoc loco exercuisse circa annum 1563. vt patet Fasc. 2. post iam constitutum Inquisitorem Delegatum Sedis Apostolicæ Reuerendum D. Episcopum Cubelles.

2 Anno 1573. die vigesima Aprilis Reuerendissimus D. Martinus Royas de Portalruuio Episcopus Melitensis per rescriptum Gregorij XIII. incip. *Et si de dilectorum &c.* constituitur secundus Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ ad promouendum hoc Tribunal Melitense Sanctæ Inquisitionis, vt patet ex iam traditis.

3 Anno 1574. ad regimen huius Tribunalis Sancti Officij D. Magister Petrus Duzzina I. V. D. & Protonotarius Apostolicus per Breue iam supra traditum a Gregorio XIII. assignatur, & simul ad visitandum hăc Diœcesem Melitensem.

4 Promouetur ad idem munus Inquisitoris Melitensis D. Pier Sanctus Humanus I. V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1575. postea Canonicus Ecclesiæ Sancti Ioannis Lateranensis, & Assessor Sancti Officij Romę.

5 Succedit quinto loco eidem muneri Inquisitoris Delegati a Sede Apostolica anno 1577. Dominus Rinaldus Corsus I. V. D. & protonotarius Apostolicus, in arte metrica valde celebris, qui pro meritis Episcopatum Strongilensem obtinuit.

6 Sextus Inquisitor Melitensis fuit D. Dominicus Petruccius I. V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1580. Eius discessus ab hac Insula dicitur fuisse hospite insalutato, ob dissidia inter ipsum, & Magnum Magistrum exorta obtinuit nihilominus Episcopatum Bizignan.

7 Accessit huc anno 1581. pro eodem munere Inquisitoris exercendo D. Federicus Cesalotus I. V. D. qui etiam non ita plenè satisfecit ob dissensiones inter ipsum, & D. Episcopum Gargallum.

8 Octauus Inquisitor assignatur D. Pier Franciscus Costa V. S. Referendarius anno 1584. postea Episcopus Sauonensis, qui dum hic Inquisitor esset, vocato Romam D. Episcopo Gargallo, curam huius Diœcesis quousq; hinc discessit, habuit.

9 In vtroq; munere scilicet Inquisitoris, & curę Episcopatus successit ei D. Ascanius Libertanus I. V. D. & V. S. Referendarius anno 1585. postea Episcopus Ciuitatis Caglietoris cum prius Romę Assessor Sancti Offitij fuisset.

10 Decimus Inquisitor Melitensis fuit assignatus Reuerendissimus D. Episcopus Sancti Angeli, sed non exercuit munus: eadem enim nocte, qua huc appulit, e vita decessit. Sepultus in Ecclesia Sancti Laurentij Ciuitatis Victoriosę in lapide sepulturæ hęc honorifica inscriptio legitur, Ioannis Baptistę Petralatę Camerenọ Episcopi Sancti Angeli a Sixto V. Pontif. Maximo ad hanc Insulam Melitam pro Inquisitore

& ad

& ad alia ardua negotia deputati ossa hoc teguntur tumulo, is enim vix e triremi descendit, & ad Inquisitoris Domum se contulit, maximo cum dolore totius Illustrissimi Hierosolymitani Ordinis, & Meliten. populi animam immortali Deo reddidit die 21. Iulij 1588.

11 Loco præcedentis demortui statim huc missus est eodē anno 1588. ad exercendum idē munus Inquisitoris D. Paulus Belarditanus Episcopus Liparen. a Sixto V. cum diplomate sic incipiente, a tergo: *Venerabili Fratri Paulo Episcopo Liparen.* intus vero: *Sixtus PP. V. Venerabilis frater salutem* &c. *Sperantes, quod ea, quæ tibi commiserimus pro tua virtute, doctrina, integritate, & Catholicæ Religionis studio recte, & laudabiliter administrabis, te hæreticæ, & apostaticæ prauitatis Inquisitorem in Ciuitate, & dioecesi, ac in insula Meliten. facimus* &c. desinente, *Dat. Romæ apud Sanctum Marcum sub Annulo Piscatoris die* 15. *mensis Septembris* 1588.

12 Duodecimus Inquisitor D. Angelus Gennaius Clericus Florentinus V. S. Referendarius 1590. qui per breue tempus hoc munus exercuit: Reuocatus enim ab eodem Sixto V. a quo missus fuerat, causa reuocationis ignoratur.

13 Iterum huc mittitur 1591. Inquisitor prædictus Reuerendissimus D. Episcopus Liparen. Paulus Bellarditus, qui paulo post hic vitam cum morte commutauit.

14 Decimusquartus Inquisitor Melitensis fuit D. Ludouicus dell'Armi Bononiensis I V. D. & Protonotarius Apostolicus anno 1592.

15 Constituitur decimoquinto loco a Clemento P.P. VIII. Inquisitor Melitensis D. Innocentius del Bufalo Romanus V. S. Referendarius anno 1595. cui etiam commissa fuit cura reuidendi computa introitus, & exitus sacræ Religionis Hierosolymitanæ. Hic pro meritis postea ad Cardinalitiam dignitatem iure optimo prouectus.

16 Mittitur decimosexto loco 1598. ad promouendum hoc Tribunal Melitense sanctæ Inquisitionis D. Antonius Hortensius Mediolanensis Protonotarius Apostolicus. Qui postea Romæ per multum temporis munus Secretarij in sacra Congregatione super Episcopos laudabiliter exercuit, & in hoc exercitio diem vltimum clausit.

17 Assignatur decimoseptimo loco pro istis insulis Inquisitor Generalis D. Fabritius Verallus Romanus V. S. Referēdarius anno 1600. & per quinquennium maxima cum omnium satisfactione suum munus exercuit: dein inter Purpuratos Patres merito ascriptus.

18 Præficitur eidem muneri Inquisitoris Melitensis anno 1605. D. Hector Diotallevi Ariminensis Protonotarius Apostolicus, vir omnimodæ eruditionis, & virtutum præstantia valde excellens: qui primo promotus ad Episcopatum sanctæ Agathæ prope Metropolim Regni Neapolitani, postea ad Episcopatum Fanensem, ab hoc Inquisitore licet immeritus inter Consultores huius Tribunalis sancti Officij Melitensis fui ascriptus.

19 Post præcedentem venit huc Inquisitor anno 1607. D. Leonetus della Corbara Romanus: qui quod non se ita bene in exercendo suo munere gereret, tempestiue Romam reuocatus.

20 Sequitur vigesimo loco ab anno 1608. per sexennium in eodem munere Inquisitoris Melitensis D. Euangelista Carbonesius Bononiensis V.S. Refendarius, & Canonicus sancti Petri in templo Vaticano, vir eximiæ prudentiæ.

21 Vigesimus primus Inquisitor istarum insularum ab anno 1614. per quinquennium fuit Dominus Fabius Dilagonessa Neapolitanus I. V. valde insignis D. & V. S. Referendarius: hinc Romæ in Congregatione sancti Officij Consultor assignatus, postea ad Archiepiscopatum Ciuitatis vulgo Consa promotus; inde ad nuntiaturam Belgicam missus, tādem titulo Patriarchæ Antiochen insignitus, maiori dignus honore.

22 Ad idem munus Inquisitoris exercendum venit huc anno 1619. D. Antonius Torniellus Nouarensis V. S. Referendarius. Qui Romæ post munus Vicesgerentis, & secretarij sacræ Congregationis episcoporum diu gessit, & adhuc hoc gerit: tametsi pro meritis ad Episcopatum Nouariensem a sanctissimo Papa nostro Vrbano fuerit euectus.

23 Anno Domini 1621. die decima tertia Maij huc accessit nouus Inquisitor, nempe vigesimus tertius nobilissimus ille vir Dominus Paulus Torellus Parmensis V. I. D. & V. S. Referendarius, pronepos ex parte matris Papæ Pij V. sanct. mem. quamquam ipse esse maiorem suam nobilitatem ex parte patris sępius asseueranter affirmabat: Vnde titulo Illustrissimi ab omnibus condecorari voluit, sicuti sibi deberi de iure aiebat; & quidem obtinuit. Hinc factum vt cum paulo ante Serenissimi titulus ab Imperatore Ferdinādo D. Alosio de Vvignacourt Magno Magistro fuisset concessus, & hic nollet prę animi submissione ipsum executioni mandari, ne nouus Inquisitor magnitudine tituli supremo totius Ordinis Hierosolymitani superiori, & istarum insularum Principi adæquaretur, hic amicorum suasione se titulo Serenissimi ab omnibus permiserit insigniri, & hoc maiore honore affici: quo etiam affecti fuerunt duo Magni Magistri eius successores D. Aloysius Mendes de Vasconcellos, & D. Antonius de Paula, quousq; huic ex præscripto Capituli Generalis secundum Bullam Sanctissimi D. Papæ Vrbani VIII. Eminentissimi titulus fuit attributus, & reliquis eius successoribus. Ex tunc autem vsu receptum, vt tres Præsules nempe D. Episcopus, D. Inquisitor, & D. Prior Ecclesiæ, qui Reuerendissimi titulo tantum insigniebantur, Illustrissimi cœperint insigniri; item Proceres Magnæ Crucis Ordinis Hierosolymitani, qui solo titulo admodū Illustris contenti erant, ad Illustrissimi titulum ascenderint. Præfatus deniq; D. Torellus ad Archiepiscopatum Ciuitatis vulgo de Rossano promotus

24 Vigesimusquartus Inquisitor Melitensis fuit D. Episcopus Balneoregien. Carolus Bouius Bononiensis per diploma Gregorij XV. incip. *Cum nuper te* &c. anno 1623. die xij Iunij.

25 Post præcedentem anno sequenti, nemp millesimo

lesimo sexcentesimo vigesimo quarto missus fuit Inquisitor Melitensis D. Honoratus vicecomes, Mediolanensis I.V.D.& V.S. Referendarius; qui post administratum per triennium hoc Tribunal sanctæ Inquisitionis ad regimen Marchiæ Anconitanæ immediatè Papæ subiectus ascendit: post ad Nuntiaturam Regni Poloniæ.

26 Anno 1627. die 23. Maij munus Inquisitoris Tribunalis sancti Officij Melitensis obire cœpit D. Nicolaus Herrera Romanus V.I.D. & V.S. Referendarius, obiuitq; præclarè per triennium. Hinc vocatus Neapolim ad Nuntij munus, in quo exercendo adhuc manet.

27 Comitia generalia sacræ Religionis Hierosolymitanæ celebranda erant, & vt ipsis præesset nomine sanctissimi Papæ Vrbani VIII. assignatus fuit 1630. vir magnitudine animi, & ingenij excellentia præstantissimus D. Ludouicus Seristorius Florentinus I. V. D. & V.S. Referendarius, atq; vt munus Inquisitoris in hoc Tribunali Melitensi exerceret: vtrumq; præstitit peregregie quidem: vnde Romam vocatus Consultor in sacra Congregatione sancti Officij efficitur: & inde ad Episcopatū Ciuitatis Cortonen. promouetur; ad maiora certe promoueri dignus.

28 Anno 1631. suscipit munus Inquisitoris in istis Insulis die 28 Decembris D. Martinus Alferius Mediolanensis V. I. D. & V.S. Referendarius: hic Episcopus ciuitatis nomine Insulæ electus, & consecratus ad Nunciaturam Coloniæ mittitur, in qua adhuc, vt audio, manet.

29 En quales Inquisitores, quam insignes, quáq; præstantes hoc Melitense Tribunal sanctæ Inquisitionis vsq, ad annum 1634. habuerit; en quorum maxima industria, & non exiguo labore ipsum fundatum, stabilitum, & propagatum cum ingenti, quoad negotium fidei, progressu, & inenarrabili fructu incolarum omnium huius Insulę, eiq; cuiusq; loci adiacentis, atq; aduenarum vndecumq; huc confluentium. Cæterum tandem felicissima illa dies, nempe decima nona Octobris anni 1634 cunctis prædictis illuxit, quo in his oris tanquam fulgentissimus sol apparuit Illustrissimus, & Reuerendissimus D. Episcopus Neritonen D. Fabius Chisius Senensis V.S. Referendarius, & radijs suæ eximiæ doctrinæ duplicatæ (vtraq; enim laurea Doctoratus sacræ Theologiæ, & iuris Canonici, ac Ciuilis egregie insignitus existit) & virtutum præclarissimarum splendore clarescere cœpit, atq; multo maiori cum fructu, & progressu huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis iam per trienium in dies magis semper claruit: quod in executione præcipue sui muneris Inquisitoris (vt nunc de alijs taceam) & recta, ac stricta, vti requiritur, Iustitiæ administratione: adeo verum est, vt maximopere sit optandum, quotquot huc accesserint eius successores in dicto munere Inquisitoris ipsius vestigia perpetuo sequantur sed de laudibus, & excellentijs huius tanti viri opportunior forte occurret locus dicendi Deo bene iuuante, vita superstite.

Post hæc sic elaborata, ab admodum Illustri, & Reuerendo D. D. Fr. Francisco Habela Vicecancellario supra adducto oblati sunt mihi duo alij Inquisitores antiqui, istarum insularum, nempe circa annum 1434. Fr. Matthęus de Melita S.Th.M. & circa 1481. Fr. Philippus de Barberijs S.Th.M. Dominicanus ad fungēdum munere sanctæ Inquisitionis huc missi: de posterioris missione extant Regis Ferdinandi litterę Toleti 12. febru. præcipientis Episcopo Melitensi D. Fr. Ioanni de Patennione Benedictino, vt ex prouentibus suæ Ecclesiæ portionem illi contribueret. Extracta sunt ista ex Opere nuper edito ab Abbate D. Rocho Pirro de Notitijs Ecclesiarum regni Siculi, in Notitia Ecclesiæ Melitensis, & habentur in Proton. dicti Regni 17. Martij 14. Indict.

Series DD. Proinquisitorum, qui interim huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis curam habuerunt.

VSus, seu stylus huius nostri Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis semper huiusmodi fuit, vt non prius finito tempore vetus Inquisitor hinc discederet, quam nouus eius successor ad hanc insulam perueniret, possessionemq; sui muneris complete susciperet. Ita fere pro bono regimine perpetuo obseruatum, exceptis aliquibus casibus, in quibus aliter iudicatum expedire, ne scilicet Inquisitor sui successoris aduentum expectaret, sed quamprimum iter arriperet, relicto Proinquisitore, prout sibi iniunctum a Sacra Congregatione Vrbis, vel Vicario Generali, vel alio ex ministris huius Tribunalis, qui eius interim curam haberet De his ergo Proinquisitoribus visum est opportunum hic breuem seriem indicare.

1 Circa annum 1588 in discessu ab hac insula Reuerendissimi Dom. Pauli Bellarditæ Episcopi Liparen. prima vice Inquisitoris, mansit cum cura huius Tribunalis Proinquisitor Dom. Commendatarius Frater Franciscus Condulli Melitensis Sacræ Religionis Hierosolymitanæ V. I. D. qui tempore Illustrissimi Magni Magistri Martini Garzes fuit aliquamdiu eius Auditor, & per multos annos Regens Cancellariæ, Viccecancellarius, ac Professor Theologiæ Moralis.

2 Secundus Proinquisitor meritissimus, discedente hinc D. Innocentio Bufalo, fuit D. Antonius Bartholus Melitensis sacræ Theologiæ Doctor, Cathedralis Ecclesiæ Decanus, & Vicarius Generalis; quandiu autem curam huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis habuerit, ignoratur, cum cœperit habere ad initium anni 1597. circiter.

3 Anno 1622. cum D. Inquisitor Paulus Torellus iussu summi Pontificis Gregorij XV. Messanam profectus fuisset ad negotia grauia nomine eius gerenda, quamdiu ibi mansit, nempe per spatium sex mensium, huius Tribunalis sanctę Inquisitionis curam habuit, vt Proinquisitor Dominus Philippus Borgius Melitensis I.V.D. & Ecclesiæ Collegiatæ Belchercarensis

Præpo-

Præpositus. Qui tempore Illustrissimi Episcopi Domini Gurgalli, & Illustrissimi Episcopi Domini Cagliares huius Diœcesis Melitensis, vti Vicarius Generalis per plures annos curam gessit.

4 Anno millesimo sexcentesimo Vigesimo septimo mense Maij hinc discedente Domino Honorato Vicecomite assignatus fuit Proinquisitor Dom. Petrus Franciscus Pontremolus Melitensis sacræ Theologiæ Doctor, & Canonicus Cathedralis Ecclesiæ, tunc Vicarius Generalis Illustrissimi Episcopi Domini Cagliares, qui per breue tempus huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis munere functus est.

5 Vocatus Neapolim, vt ibi Nuntij munus obtineret Dominus Inquisitor Nicolaus Herrera anno 1630. ineunte iunio reliquit Proinquisitorem eumdem Dominum Philippum Borgium tunc Consultorem sanctæ Congregationis sancti Officij, in cuius cur per sex menses egregie se gessit.

6 Iussu sanctissimi Domini Papæ Vrbani VIII. Dominus Inquisitor Ludouicus Seristorius huius Diœcesis Melitensis curam suscepit ob infirmitatem Illustrissimi Domini Episcopi Cagliares titulo superintendentis: assignatusq; ei fuit ab eodem summo Pontifice pro hoc regimine socius titulo Vicarij Apostolici Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Commendatarius Frater Saluator Imbroll. Melitensis V. I. D. Ordinis Hierosolymitani Magnus Ecclesiæ Conuentualis Prior. De quo titulo Vicarij Apostolici expresse, vt ipse legi, in Epistola quadam Eminentissimi Cardinalis sancti Onofrij ad dictum Dominum Inquisitorem Seristorium per sequentia verba, Italico idiomate: *Hanno resoluto questi Eminentissimi miei signori* &c. *E che V. S. mediante il vicario Apostolico* (nempe dicto Domino Priore Ecclesiæ) *procuri che detto Sebastiano osserui l'esilio* &c. Discedente autem ab hac insula Domino Inquisitore Seristorio, mansit Proinquisitor sanctæ Inquisitionis per aliquod breue tempus prædictus Dominus Vicarius Apostolicus, cum iam prius in Congregatione sancti Officij fuisset admissus anno 1631.

7 Iterum præfatus Dominus Canonicus Petrus Franciscus Pontremolus tunc Vicarius Generalis Capitularis sede vacante, reuocato Romam Domino Inquisitore Martino Alferio fuit Proinquisitor per sex menses anni 1634. huius Tribunalis Melitensis sanctæ Inquisitionis, & sæpius coacta Congregatione expediuit non paucas magni momenti causas, adeo exacte, & iuridice, tantaq; cum omnium satisfactione, vt meruerit pro talibus expeditionibus ab Eminentissimis Cardinalibus Inquisitoribus Generalibus Sacræ Congregationis Vrbis non exiguo encomio affici per Epistolam Eminentissimi Cardinalis Præfecti dictæ Congregationis Domini Francisci Barberini, quam hic ad verbum exprimere conueniens duxi eodem idiomate, quo fuit scripta: a tergo: *All'Illustre, e molto Reuerendo Signore il signor Pier Francesco Pontremoli.*

Intus vero, *Illustre e molto Reuerendo signore. Si è inteso volontieri per lettere di V. S. l'arriuo di Monsignore Inquisitore costa, e circa la scusa che a lei è piaciuto di fare intorno al suo seruitio di Proinquisitore, se le dice, che questi Eminentissimi miei signori hanno in quella conosciuta maggiormente la bonta sua, & hauendola molto commendata, hanno ordinato, che se ne tenghi grata memoria per ogni occasione di suo seruitio, & il signore la conserui sempre. Di Roma li 30. di Decembre 1634.*

Al piacer di V. S.

Il Cardinal Barberino.

Atq; hæc de Proinquisitoribus tantum dicenda occurrunt, cum nihil aliud memoriæ proditum reperire potuerim.

Series DD. Assessorum, qui huiusmodi munus in hoc Tribunali sanctæ Inquisitionis obtinuerunt.

1 DVM Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles munus Inquisitoris contra hæreticam prauitatem exercuit, an sibi aliquem ministrum in Assessorem asciuerit omnino ignoratur, illud autem certum, cum circa annum 1554. pro expeditione aliquarum causarum Dominum Didacum Rodrigez fratrem Cappellanum sacræ Religionis Hierosolymitanæ Theologiæ Licentiatum, suum Vicarium, seu Commissarium, prout de iure poterat, creasset, ei in Assessorem assignasse Dominum Franciscum Mego I. V. D. vt iam a nobis supra traditum Prolegom. xij. num. 13.

2 Secundus Assessor huius Tribunalis apud acta in Archiuio eius asseruata reperitur esse Dominus Nicolaus de Naro I. V. D.

3 Præcedenti, vt creditur, successit circa annum 1578 Dominus Bernardinus de Lauda Melitensis I. V. D. & Ecclesiæ Cathedralis Canonicus.

4 Sequitur quarto loco in munere Assessoris Dominus Frater Franciscus Condullus sacræ Religionis Hierosolymitanæ I. V. D. qui ideo Proinquisitor assignatus, vt iam supra dictum.

5 Dein idem munus Assessoris exercuit Dominus Paulus Cassar I. V. D.

6 Inueni quando Consultor huius Tribunalis admissus fui, Assessorem eius Dominum Dominicum Della I. V. D.

7 Iterum, ablato isto Vella eligitur Assessor præfatus Dominus Paulus Cassar.

8 Hoc demortuo assignatur nouus Assessor Dominus Valerius Miccius V. I. D qui prius per multos annos munus Procuratoris pauperum exercuerat.

9 Tandem præficitur pro meritis Assessor huius Tribunalis sanctæ Inquisitionis supranominatus Canonicus Dominus Petrus Franciscus Pontremoli.

Series

Series DD. Consultorum Congregationis sancti Officij Melitensis.

VIX inter istos assignari potest ordo seruata antiquitate temporis, vel prioritate electionis; cum non reperiatur memoriæ proditum: iudicatur tamen primus Consultor fuisse ad modum Reuerendus P. Fr. Damianus Taliana sacræ Theologiæ Mag. Ordinis sancti Dominici, qui a tempore D. Inquisitoris Petri Duzzinæ, vsq; ad annum, ni fallor, 1608 gubernante hoc Tribunal D. Inquisitore Euangelista Carbonesio muneri Consultoris per tot annos fidelissime,& cumulatissime in omnibus satisfecit,& plenus dierum sãctissime obijt. Cui merito funeralia obsequia iussu dicti D. Carbonesij nomine totius Tribunalis sanctæ Inquisitionis in Ecclesia Diuę Nuntiatę exhibita sunt, præsente ipso D. Inquisitore Carbonesio cum assistentia cunctorum officialium, & Consultorum eius, inter quos adfui; atq; ex eo tempore vsu receptum, vt cuiuis ministro e vita discedenti eiusdem Tribunalis nomine, idem honor funeris exhibeatur. Forte ante dictum Talianam reponendus primus Consultor sancti Officij M. Petrus Zarab Melit. celebris Ecclesiastes Ord. Carmelit.

Ex eodem Ordine Dominicano fuerunt hi omnes Consultores Theologi, nempe Fr. Ioannes Cappello Theologiæ Magister: Item Pater Magister Fr. Bernardinus Talauera. Pr. Fr. Melchior Theodorinus Theologiæ lector. Pr. Magister Fr. Ruggerius, qui in Ciuitate Panhormi dicitur fuisse Præfectus studiorum suæ Religionis. Fr. Ma r. Fr. Petrus Attardus, qui semel tantum Congregationem, ingressus fuit, & statim ex hac insula discessit, sed postea huc reuersus perdocte munus Consultoris nunc exercet. Tandem Fr. Magister Matthæus Rispolus de quo iam supra Proleg. 14. num. 2.

Ex Religione Hierosolymitana præter sæpius nominatum Reuerendissimum D. Priorem Ecclesiæ Crescinum, fuerunt Consultores sancti Officij Melitensis Dominus Fr. Ouandus Vicecancellarius, D. Fr. Franciscus Condulli, qui post ad munera assessoris,& Proinquisitoris, vt iam dictum, ascendit; D. Fr. Michael Oliuerius Melitensis. D. Fr. Fabritius Genuinus Geminianus Neapolitanus. Tandem D. Frater Balthasar Cagliares Sacr. Theol. Doct. qui postea ad Episcopatum euectus.

Ex nostra Societate Iesu hi Consultores sanctæ Inquisitionis Melitensis assumpti, Pater Emanuel Ximenes Theologiæ Professor. Pater Antonius Vaschez Hispanus, Pater Aloysius Morales etiam Hispanus Theologiæ Professor. Pater Franciscus Renda Siculus, Rector huius Collegij Melitensis. Pater Iacobus Caribdi Rector etiam eiusdem Collegij. Deniq; ego ipse licet immeritus P Sebastianus Salelles Theologiæ Professor &c. iam huic Tribunali Melitensi sanctę Inquisitionis per triginta quatuor annos iugiter, ac fideliter inseruiui.

Præter dictos fuerunt etiam Consultores Theologi, vel iurisperiti sanctæ Inquisitionis ex statu Clericorũ secularium. Primò vt Vicarij Generales supranominatus D Antonius Bartholus. D. Marius Mallia sacræ Theologiæ Doctor, a tempore D. Inquisitoris Hortensij vsq; ad annum 1635. in Officio Consultoris postea mansit,& egregie se gessit. D. Philippus Borgia I. V. D. de quo aliquoties supra, & adhuc vt Consultor manet. D. Petrus Franciscus Pontremolus S T. D. qui nunc assessor; D. Iacobus Sterpianus I. V. D. Lombardus. D. Ioannes Baptista Vella,& Cagliares V. I. D. & nunc Cathedralis Ecclesiæ Canonicus. D Clemens Fabritius Spoletanus I. V. D. vir summæ virtutis,& doctrinæ. D. Pompeius Mingutius I. V. D. qui post professionem in sacra Religione Hierosolymitana emisit,& nunc iam eius Commendatarius. Tãdem D. Antonius Tho. ossentius I. V. D. Cantor Ecclesiæ Cathedralis qui adhuc Officium Vicarij Generalis exercet. Item D. Franciscus Vassallus I. V. D. & Ecclesiæ Cathedralis Canonicus. D. Iacobus pacius S. T. D. D. Nicolaus Mangion I. V. D. nunc Serenis s.& Eminentissimi Principis istarum insularum, & Magni Magistri Ordinis Hierosolymitani Ioannis Pauli Lascaris de Castellar promeritis Auditor.

Ex statu seculari hi extiterunt Consultores Congregationis sancti Officij Melitensis, nempe D. Galeatius Cadamustus V. I. D. D. Valerius Micallef I. V. D. D. Paulus Cascar V. I. D. de quo iam supra. D. Dominicus Vella, I. V. D. de quo etiã iam supra. D. Iacobus Muscat I. V. D. a tempore D. Inquisitoris Carbonesij vsq; ad præsens in Officio Consultoris operam suam egregie impẽdit. D. Ioannes Baptista Bonicius I. V. D. postea Auditor Eminentiss. Magistrorum Mendes, & paula. D. Io: Maria Mamo I. V. D. spatio duorum annorum munere Consultoris obdormiuit in Domino me pręsente,& adiuuante. D. Melchior Vella I. V. D. D. Leonardus Xara I. V. D. qui nunc in Officio Consultoris nostro Tribunali inseruit. Omitto plures iam supra nominatos, qui interfuerunt Congregationibus huius Tribunalis, de quibus hoc Prolegomeno egimus.

Series DD. Promotorum Fiscalium Tribunalis sanctæ Inquisitionis Melitensis.

CIrca annum 1563. munus Promotoris Fiscalis sanctæ Inquisitionis suscepit D Gulielmus Abel I. V. D Post hunc assignatus est pro executione eiusdem muneris D. Ioannes Calli Melitensis, natione Græcus, insignis V. I. D. Tertius Promotor Fiscalis fuit D. Pasqualis de Franchis V. I. D. ei successit in hoc munere D. Franciscus Surdus V. I. D. dein per multos annos, & cũ magna omnium satisfactione idem munus Promotoris Fiscalis exercuit D. Don Ioannes Dominicus Testaferrata V I. D. Sacerdos singularis virtutis. Item D. Aurelius Vassallus I. V. D. Iterum per multos annos dictus D. Don Ioannes Dominicus Testaferrata Protonotarius Apostolicus: huic successit in eodem munere iam supra nominatus D. Paulus Cassar. Tandem in exercendo egregie hoc Officio Promotoris Fiscalis per quatuordecim annos mansit, & nunc manet D. Paulus Testaferrata I. V. D.

Series

Series Procuratorum Pauperum huius Tribunalis Melitensis Sanctæ Inquisitionis.

PRimus in hoc munere assignatus reperitur supradictus Dominus Aurelius Vassallus. Secundus Procurator Pauperum fuit per multos annos D. Aurelius Miccius, qui vt iam dictum, hinc ad Assessoratum ascendit. Tertio loco reponitur in Procuratione Pauperum D. Ioannes Massa Camensulius V. I. D. Quo demortuo sustinuit, & sustinet hoc officium Procuratoris Pauperum D. Ioannes Baptista Farrugia V. I. D.

Series DD. Depositariorum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis.

PRimum Depositarium videtur assignasse D. Inquisitor Petrus Duzzina, vt apparet ex traditis supra Prolegomene 14. D. Guilelmum Lombardum Messanensem: quamquàm, vt credo, parum exercuit hoc munus. In quo successit D. Marianus Testaferrata. Atq; hunc secuti sunt in eodem officio duo filij eius, nempe D. Antonius Testaferrata, & D. Petrus Testaferrata: item tres eius nepotes, & vnus pronepos, scilicet D. Paulus Testaferrata, D. Pasqualis Testaferrata. D. Ioannes Testaferrata, & D. Fabritius Testaferrata.

Series DD. Cancellariorum, seu Notariorum Sancti Officij Melitensis.

REuerendissimus D. Episcopus Cubelles Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ elegit in Notarium huius Tribunalis Sanctæ Inquisitionis D. Vincentium Bonauenturam Bonetium Rhodium Ciuem Melitensem, vt fuit traditum supra Prolegom. xiij. num. 6. Post prædictum sequitur in officio Cancellarij D. Alexander Abel Melitensis circa annum 1563. Succedunt dein alij nempe D. Camillus Pretiosus. D. Fabius Ruggerius, D. Iosephus Stesca pro Magistro Notario. D. Camillus Bulgarinus. D. Ascanius Scaglia. D. Antonius Bellucius, D. Pyrrhus Massa. D. Iulianus Brissa. D. Don Ioannes Mengalanita. D. Iacobus Silletus: hi ferè omnes exteri; quòd solerent Domini Inquisitores Magistrum Notarium secum afferre huc accedentes; hoc tamen postea merito sublatum, causam alibi assignabimus. Preterea D. Ioannes Luca Gauci Melitensis. D. Don Saluator Burlò. D. Saluator Ciantar. Iterum D. Don Saluator Burlò, qui egregie adhuc hoc munus Cancellarij exercet.

Series DD. Capitaneorum Tribunalis Sanctæ Inquisitionis Melitensis.

CIrca annum 1574. Dominus Petrus Duzzina Inquisitor creauit sibi Capitaneum D. Florium Medina. Idem munus exercuerunt postea Dominus Hieronymus Scarpello. D. Ridulphus Pharaoni. D. Martinus Vella. Dominus Bartholomeus Cassia, & D. Orlandus Gascon, &c.

HActenus de Serie DD. Inquisitorum, ac præcipuorum Officialium Sanctæ Inquisitionis Melitensis, & de XIII. Prolegomenis pro indaganda origine, atq; ostendendo progressu Tribunalium Fidei Catholicæ, Sacrarumq; Congregationum, & Consiliorum contra hæreticam, & apostaticam prauitatem. Ex quibus omnibus Completum Opusculum separatim edi poterat, vti Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Fabius Chisinus Episcopus Neritonensis, & alij suaserant, sicq; iàm in animum induxeram: sed conuenientius posteà iudicatum, vt ex eis, & ex duobus prioribus libris prima pars Operis de Consultore Sancti Officij coalescat, ac statim in lucem prodeat; vt hinc in secunda parte ex reliquis quatuor libris coalescente iugiter elaboranda, seu in toto Opere quamprimum perficiendo calcaria mihi iam currenti addantur.

FINIS.

Laus Deo Opt. Max. Sanctissimaque Deiparę Virgini Mariæ.

INDEX CVIVSQVE TITVLI CAPITVM,

Et Regularum Libri primi de materijs Tribunalium Fidei, seu de multiplicibus Regulis pro formando quouis eorum Ministro, præsertim Consultore quoad Qualificationem dicti, vel facti in causis Fidei; & quoad alia ei antecedentèr annexa, maximè circa personas Inquisitorum, & Officialium: ad persecutionem recedentium a vera Fide Catholica.

REGV-

CAPVT IV.

De exequendis ab Inquisitore initio sui muneris circa Ordinarium, & Principem loci: de creatione, aut confirmatione Officialium necessariorum Fiscalis, & Notarij ad exigendum nouum Tribunal, aut ad promouendum iam erectum.

CAPVT V.

De instituenda, aut confirmanda ab Inquisitore sacra Congregatione Sancti Officij, creatis scilicet vel confirmatis alijs officialibus, Assessore, Qualificatoribus, Consultoribus, Aduocato Pauperum, ac reliquis ministris, & familiaribus.

CAPVT VI.

De publicatione Edicti Sanctæ Inquisitionis iustitiæ scilicet, & gratiæ, deque huius concessione; vel secus; habita prius concione de Fide, vel de opposito eius, nempe hæresis damno.

CAPVT VII.

De natura, & essentia Fidei, deque eius vtroq; obiecto formali, & materiali, atq; de normis, seu medijs, quibus hoc proponitur.

CAPVT VIII.

De natura, seu essentia Fidei supernaturalis, quoad eius actus, & habitus, ac de istorum proprietatibus, & effectibus, deque eorumdem subiecto, tam in viatoribus, quam in existentibus extra viam.

CAPVT IX.

De necessitate Fidei Diuinæ, ac de præcepto eius triplici, nempe credendi, seu eliciendi ipsius actus; sciendi item res fidei; & hanc exterius confitendi, atq; de violatione vniuscuiusq; istorum per omissionem, [v]aliter absq; vllo mentis errore.

Regula

CAPVT X.

De obligatione emittendi publicam Fidei Catholicæ professionem: & de prohibitione disputandi circa res eius secularibus præsertim personis iniuncta: atq; quando, & qualiter talis disputatio licita, vel illicita.

CAPVT XI.

De infidelitatis natura, & multiplicitate, ac de omnibus spectantibus ad Infideles non baptizatos, maxime circa casus, in quibus Inquisitores fidei contra eos procedere possunt.

CAPVT XII.

De hæresis, & hæreticorum natura, ac diuisione: de dubitantibus in fide, & de suspectis, aut diffamatis de hæresi; de credentibus hæreticorum, deq; istorum fautoribus, receptatoribus, & defensoribus, iurisdictioni Inquisitorum subiectis.

CAPVT XIII.

De Apostatis, & schismaticis, ac de differentia eorum ab hæreticis, deq; apostatantium trimembri diuisione, nempe a fide, a Religione, & ab obedientia, & qualiter isti omnes iurisdictioni Inquisitorum subsunt.

Quid

CAPVT XIV.

De superstitiosis, sortilegis, ac magicis quibusq; actionibus iudicio sanctæ Inquisitionis subiectis, maxime interueniente inuocatione dæmonis, aut pacto cum eo explicito, vel implicito, & ab vsu rerum sacrarum.

CAPVT XV.

De quibusuis non Sacerdotibus celebrantibus Missam, aut confessiones fidelium audientibus.

CAPVT XVI.

De abutentibus aliquo Sacramento, maxime Confessionis in re venerea, aut in quouis delicto, iurisdictioni Inquisitorum subiectis.

CAPVT XVII.

De celebrantibus conuenticula in materia Religionis, ac de illis qui huiusmodi conuenticulis, vel concionibus hæreticorum assistunt.

AN & qualiter celebrantes conuenticula in materia Religionis, aut eis, & concionibus hæreticorum assistentes, sint hæretici, vel suspecti de hæresi sub Iurisdictione Inquisitorum, aut secus?

REGVLA CXXXVI.

CAPVT XVIII.

De Blasphemia in communi, ac de speciebus eius, maxime de hæreticalibus ad iurisdictionem Inquisitorum pertinentibus.

QVid, & quotuplex blasphemia? quibus modis exprimatur, & contingat?

REGVLA CXXXVII.

Quam graue peccatum blasphemia? & cuinam virtuti opponitur?

REGVLA CXXXVIII.

De quibus blasphemijs cognoscant Inquisitores? & qualiter hæreticales innotescunt, aut iudicantur?

REGVLA CXXXIX.

CAPVT XIX.

De libris prohibitis, deq; personis retinentibus eos, legentibus, imprimentibus, & defendentibus, atq; de iurisdictione Inquisitorum contra ipsas.

QVi modi, seu gradus librorum prohibitorum? & quid de vnoquoq; in particulari?

REGVLA CXL.

De quibus personis retinentibus libros prohibitos? & de qua actione retinendi eos, ac qualiter intelligitur probibitio?

REGVLA CXLI.

De quibus legentibus, aut de qua lectione quo ad qualitatem, & quantitatem intelligenda prohibitio?

REGVLA CXLII.

Sub prohibitione imprimendi libros vetitos, quinam, & qualiter comprehendantur?

REGVLA CXLIII.

Qui nomine defendentium libros probibitos veniunt? & quomodo defensio hæc sumenda?

REGVLA CXLIIII.

Quinam, & quatenus ratione librorum prohibitorum iurisdictioni Inquisitorum subsint? & qualiter expediendi?

REGVLA CXLV.

CAPVT XX.

De alijs casibus spectantibus ad officium sanctæ Inquisitionis non expresse contentis in edicto DD. Inquisitorum.

QVid de mysterio Conceptionis B. Mariæ Virginis sentiendum? & quatenus contra loquentes indebite de illo Inquisitores procedere possint?

REGVLA CXLVI.

Præsumptione erroris in impedientibus Officium sancta Inquisitionis, & qualiter eius iurisdictioni subsunt?

REGVLA CXLVII.

Persistentes in excommunicatione per annum, ipsamq; exterius contemnentes qualiter iurisdictio Inquisitorum pertingit?

REGVLA CXLVIII.

Quid de iurisdictione Inquisitorum circa bigamos? & quando ac qualiter bigamia contrahatur, ut illi subsit?

REGVLA CXLIX.

Quinam alij casus non expressi in edicto ad sanctum Officium pertineant? & qualiter expediendi?

REGVLA CL.

Quando in alijs casibus propter formalem errorem contra fidem procedere possint Inquisitores, & qualiter?

REGVLA CLI.

CAPVT XXI.

De obligatione denunciandi casus spectantes ad sanctum Officium, & de pœnis, sub quibus illorum notitiam habens id facere astringitur.

QVid, & quotuplex denunciatio? in quo ab accusatione differat? & an vtriusq; obligatio circa hæresim, & apostasiam vrgeat?

REGVLA CLII.

Quæ delicta spectantia ad sanctum Officium denuncianda? an prorsus occulta, etiam non præmissa correctione fraterna? an præterita, & iam emendata?

REGVLA CLIII.

Quinam denunciandi? qui item habiles, & obligati ad denunciandum, & testificandum in sancto Officio? an filius contra patrem? & e contra?

REGVLA CLIV.

Cuinam denunciandum, maxime vbi plures sunt Inquisitores absq; dependentia? vel ordinarius loci etiam edictum sancta Inquisitionis publicat? & an ei, licet non publicet?

REGVLA CLV.

Quando denuncianda delicta contra fidem? an statim, vel intra terminum aliquorum dierum? quid si transiuit annus a publicatione edicti?

REGVLA CLVI.

Vbinam delicti contra fidem facienda denunciatio?

ciatio & an ob damnum imminens excusetur quis ab obligatione Inquisitorem adeundi, vel ei denunciandi?

REGVLA CLVII.

Quomodo, seu sub qua forma facienda denunciatio, vt sit iuridica? & satisfaciat quis pracepto denunciandi?

REGVLA CLVIII.

Quænam pœna contra nolentes denunciare delicta fidei opposita, vel contra denunciantes falso, aut non legitime?

REGVLA CLIX.

Ab excommunicatione contracta ob omissam denunciationem delicti contra fidem quisnam potest absoluere?

REGVLA CLX.

LIBER PRIMVS DE MATERIIS TRIBVNALIVM FIDEI.

SEV DE REGVLIS MVLTIPLICIBVS PRO FORMANDO

Quouis eorum Ministro præsertim Consultore quoad qualificationem dicti, vel facti in causis fidei, & quoad alia illi antecedenter annexa; maxime circa personas Inquisitorum, & Officialium ad persecutionem hæreticorum, aut recedentium a vera Fide Catholica.

PROOEMIVM.

1 IRGA, *atq; correptio tribuit sapientiam*, ait sapientissimus Salomon, Prou. 29. Cui concinit cum manifesta allusione illud S. Apostoli ad Titum 1. *Quam ob causam increpa illos dure, vt sint sani in Fide:* quæ duo sacræ scripturæ testimonia opportune quidem occurrunt, vt huic primo libro, imo vniuerso Operi Regularum multiplicium pro formando Consultore sancti Officij ianuam aperiant, & ingressum ad quæcumq; introspicienda facilem muniant. Statim enim in fronte ipsius pro aliquali explicatione vltimæ particulæ propositi tituli, ad persecutionem hęreticorum &c. hoc de persequendis hæreticis primo loco, vel leuiter attingendum; quandoquidem executionis ordo, cui perpetuo, iuxta stabilitum in pręfatione ad Lectorem, addicti erimus, ita po-
2 stulare videtur. Prædictam autem persecutionem optime Salomon per virgam, & correptionem, Paulus vero per increpationem duram nobis ostendunt, cum sane appareat manifeste hanc esse eandemmet virgam illam, qua vt Iudex in causis fidei ipse Apostolus vtebatur 1. Corin. 4. *Quid vultis?* inquit, *in Virga veniam ad vos* &c. vt traditum a nobis Prolegomeno 11. atq; huius Virgæ qualitatem indicat illud Psal. 2. *Reges eos in Virga ferrea*; ergo admodum dura. Vnde nullum dubium, quin loquatur Salomon, & Apostolus non tam de correptione priuata, fraterna, & secreta, quæ iniungitur a Christo Domino, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*; quam de iuridica fori externi, procedente vsq; ad sententiam per legitimas probationes, maxime contra hæreticos eorumq; punitionem, vti patet ex vltimis verbis S. Apostoli, *vt sint*, inquit, *sani in fide*: nec minus quidem connotata per virgæ nomen, & per aduerbium, dure, quibus
3 illi vtuntur, quam illud importare censentur. Cæterum, vt paucis his proœmioli vice adductis aliquid adiungatur, finis, seu effectus inde proueniens ab vtroque, Salomone scilicet, & Paulo assignatus, obiter etiam perpendendus; nimirum vt sapiant hæretici, & intelligant, vt resipiscant, & conuertantur, seu melius ipsius Apostoli verbis, *vt sint*, inquit, *sani in fide*. Hoc namq; pijssima mater Ecclesia, & quicumq; eius ministri ex huiusmodi Virga, & correptione, ex dura increpatione, seu persecutione hæreticorum semper intendunt, huc omnia Tribunal sanctæ Inquisitionis constituentia, huc tot consultationes, tot qualificationes, huc reliqua ad causas Fidei Catholicæ spectantia iugiter diriguntur. Prædictus vero effectus quis ibit inficias, habeat locum in persecutione etiam ad pœnam vltimi supplicij? deperdito videlicet, & confracto corpore, iuxta illud eiusdem Psal. 2. *Tanquam vas figuli confringes eos*; vel iuxta illud opportunius: *Tradere in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi* 1. Corin. 5. quod si dictus effectus in taliter persecutis, ob pertinaciam, & obstinationem aliquando non proueniat, saltem proueniet ille alius, nempe persecutionem hanc cæteri videntes, vel audientes, forte huiusmodi exemplari perterrefient, & ab omni hæresum labe aufugere curabunt. Sed iam ad rem ipsam propius accedentes, operi tradendarum multiplicium Regularum, cum breui ipsarum probatione, & cum suis quandoq; notatioribus, & illationibus absq; vlla amplius mora incumbamus.

CAPVT PRIMVM

De iustitia, conuenientia, potestate, & obligatione procedendi contra hæreticos, aut recedentes a vera Fide Catholica.

PROOEMIOLVM.

4 NON agimus hic in specie de punitione hæreticorum, seu de pœnis particularibus conuicto, aut suspecto de hæresi infligendis; imo neque in genere de potestate, & obligatione illos puniendi (de vtroq; nobis copiosus erit sermo alibi, precipue toto lib. 6. huius operis tanquam in proprio loco) sed tantum breuissime de iustitia, potestate, & obligatione persequendi eos, seu con-
5 tra eorum crimina hæresis, vel Apostasiæ procedendi. Quod est quid magis genericum præcedens, ac suppositum ad quæcumq; peragenda in Tribunali sanctæ Inquisitionis imo ad erectionem huius, & ad electionem Inquisitoris, atq; officialium eius; ac proinde primo loco expendendum: tametsi Auctores, vt Franciscus de Castro citandus, & alij inter hæc vix distinguant, ac de vtrisq; simul pertractent.

Quid de extrahendis hæreticis ab erroribus etiam vexando ipsos?

REGVLA I.

6 NON sunt relinquendi hæretici, aut apostatæ a fide in suis pessimis erroribus, & falsis sectis, sed, vt ab his recedant, & resipiscant, excitandi, et si opus fuerit, molestia etiam afficiendi.

7 Contra hanc, quæ ab omnibus Catholicis admittitur, præcipue a citandis statim extat antiquus ille error inuentus ab Apelle quondam Marcionis hæresiarchæ discipulo circa annum Domini 178. vt cum Eusebio lib. 5. Hist. Cap. 13. & Nicephoro lib. 4. cap. 29. tradit Prateolus verb. Apellinistæ, & hoc tempore denuo excitatus a Gerardo Casandro, teste Card. Bellarmino lib. 3. de laicis, cap. 19. mordicus affirmantibus non esse molestandos hæreticos, sed relinquendos in sua quemq; fide, qualiscumq; illa sit; si sacram scripturam, & symbolum fidei admittant; quamuis in alijs cum Ecclesia Romana non concordent.

8 Sed inde refellitur error; quia tenemur & Christo Domino, & Ecclesiæ Romanæ credere, atque hanc vice illius nobis loquentem audire. Vnde sic de non audientibus eam, Matth. 18. *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* &c Ac proinde molestia iuridice afficiendus vt resipiscat.

9 Nota obiter, quod ex prædicto errore Apellistæ in alium peiorem inclinare videantur; nimirum vnumquemq; in sua fide, vel lege saluari: Iudæum in Mosaica, Maurum, vel Turcam in Mahumetana, credentem Luthero
10 in Lutherana, & sic de reliquis. Verum hoc sicut nihil forte hodie mentibus quorumcumq; Infidelium tenacius infixum, ita nihil credo stultius, nec magis cum falsitate coniunctum. Nam iuxta doctrinam ad Ephes. 4. & Ioannis 14. *Vnus tantum dominus Deus, vna æterna veritas, vna fides, & vna sola via ad glo-*
11 *riam Regni Cælestis*. Adducit notatum hic Franciscus Suarez, tract. de Fide, disp. 20. sec. 3. num. 2. pro refutando primo errore Apellistarum quod post Bellarminum citatum egregie præstat, cum sic valde ingeniose clauum clauo trudat.

Coactio hæreticorum ad amplectendam Fidem licitane?

REGVLA II.

12 NON est illicitum, sed admodum ratio[ni] consonum cogere hæreticos, aut rec[e]dentes a vera Fide Catholica, ad eam depo[si]tis, & retractatis quibuscumq; erroribus, to[ta]liter mente amplectendam.

13 Opponitur e diametro huic veritati err[or] ille Donati, & Donatistarum, de quo D. Augustinus varijs in locis, præcipue lib. 1. contra Epistolam Parmeniani cap. 7. & lib. 2. contra Epistolam Gaudentij cap. 25. innouatus ab VVicleph, & Ioanne Hus, vt constat ex Conci[lio] Constantiensi sess. 8. & 15. ac similiter a Luthero, qui impudenter, & absolute affirmant e[sse] illicitam talem coactionem. Fundantur in[de] quod fides debeat esse libera, spontanea, & [non]
14 coacta; & sic cogendo tollatur libertas. [Sed] falsum est hoc, vt docet Suarez ibidem num[...] si sit sermo de coactione conditionata, qua[e re]linquit libertatem sufficientem ad præcept[um] fidei, sicut ad quæcumq; alia præcepta libere, [&] meritorie: exequenda secus de coactione absoluta, quæ omnino tollit libertatem; ergo licitum est illa vti pro reducendis hæreticis ad fidem Catholicam.

Sed melius dicitur cum B. Th. 22. quæst. 10 art 8. & D. Augustino quod infideles qui nunquam susceperunt fidem, non sunt cogendi, secus de infidelibus qui susceperunt fidem [se]u fidei signaculum, hi enim non coguntur ad fidem, sed solum ad seruandum fidem quam libere acceptarunt &c. cogi possunt, & debent.

An con-

An conueniens, iusta, ac necessaria persecutio hæreticorum, si a legitima potestate fiat.

REGVLA III.

15 VNdequaq; iustum & rectum est, ac consequenter valde conueniens, imo & necessarium persequi hæreticos, & apostatas a fide, atq; contra istorum errores procedere, si hoc ex legitima potestate, & iurisdictione executioni mandetur.

16 Tradunt hanc vti prorsus certam de fide scriptores, vt Simanchas de Catholicis instit. tit. 46. Castrus lib. 2. de iusta hæret. punitione. Bellarminus vbi supra cap. 12. & Farin. de hæresi quæst. 189. a num. 1. quidquid oblatrent Apellinistæ, & alij hæretici. Inde ostenditur fundamentali ratione. Quia procedere contra delicta publica Reipublicæ perniciosa est valde iustum, conueniens, ac necessarium, sed hæresis perniciem summam infert populo Christiano, vt per se patet; vnde in scriptura sacra, hæretici vocantur *lupi rapaces, non parcentes gregi*: Math. 7. Actor. 20. ergo iustitiæ cōgruit, & valde expediens, ac necessarium est eos persequi, & contra delictum hæresis, vel apostasiæ procedere, si hoc ex legitima potestate fiat: pro quo sit,

Quid de potestate Ecclesiæ Catholicæ procedendi contra hæreticos?

REGVLA IV.

18 PLenaria potestas, & iurisdictio completa, ac vniuersalis non deest Ecclesiæ Catholicæ ad procedendum contra quoscumq; hæreticos, aut apostatas a fide atq; contra de hæresi, vel apostasia suspectos, vel infamatos.

19 Est etiam hæc certa de fide apud omnes, ex citatis, apud Castrum, & Suarez ibidem a n. 10. qui probat efficaciter formando argumentum a minori ad maius cum D. Cypriano, cuius hæc sunt verba lib. de exhortatione Martyrum cap. 5. *Si ante aduentum*, inquit, *Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi erunt seruanda*? ita ille: vnde nunc sic, si Hebrææ synagogæ tribuit Deus hāc potestatem persequendi declinantes, omisso eius cultu, ad idola, & falso circa ipsum sentientes, vt patet ex Deut. cap. 13. & 17. quanto potiori ratione censendus est Christus Dominus eam Ecclesiæ sponsæ suæ reliquisse ad procedendum

20 contra hæreticos, aut recedentes a vera fide? Et quidem stando in solo lumine naturali, omnis resp. bene instituta, ad sui conseruationem debet potestatem habere ad persequendos malefactores, ergo respublica Christiana, quæ lumine supernaturali regitur, eam sine dubio habebit ad procedendum contra hæreticos, &c.

Circa quorum persecutionem prædicta Ecclesiæ potestas se extendit?

REGVLA V.

21 PRædicta Ecclesiæ Catholicæ potestas, & iurisdictio solum se extendit circa eos, qui post susceptum re ipsa Baptismum a vera fide in aliquo, vel in totum recedunt: secus circa quoscumq; alios non intinctos sacro fonte baptismali.

22 Ad huius ostensionem vti etiam de fide certæ sufficit nobis sancti Apostoli authoritas (quæ cuiuis debet esse instar multorum millium) sic scribit 1. Corin. 5. *Quid enim mihi de his qui foris sunt iudicare? non ne de his, qui intus sunt, vos iudicatis? nam eos qui foris sunt Deus iudicabit*: quasi diceret, potestas ad iudicandum circa fidem, vel religionem mihi, aut alicui vestrum, Corinthij vel cuilibet hominum concessa tantum se extendit ad eos, qui sunt intus, idest intra Ecclesiam suscepto baptismo; qui ianua est necessaria ad ingressum in eam; non vero ad eos, qui foris sunt, seu ad non baptizatos; quorum iudicium circa dictum caput soli Deo reseruatur. Et conuincit ratio, quia potestas, & iurisdictio tantum exercetur respectu subditorum; at homines incipiunt esse subditi Ecclesiæ suscepto baptismo: ergo vera est vltima pars regulæ.

23 Infero hinc quid dicendum de Catechumeno infideli, instructo in rebus fidei diuinæ, quæ etiam fuerit ei iam infusa, recedente a proposito recipiendi baptismum, & renouante voluntatem manendi in infidelitate: nempe quod hic, licet quoad Deum sit hæreticus, vel apostata; & talis vocari possit; nullo tamen modo quoad Ecclesiam; neq; hæc habet potestatem procedendi contra ipsum: ita doctissime ex communi fere omnium Thomas Sanchez tom. 1. Ope. moralis lib. 2. cap. 7. num. 34.

24 Quamuis doctrina huius V. Regulæ absolute loquendo vera sit; notandum tamen in aliquibus casibus posse officium sanctæ Inquisitionis procedere contra infidelem non baptizatum; vt si impediat volentem transire ex infidelitate ad Christianismum, vel si post transitum accepto baptismo ad infidelitatem apostatando redire suadeat, vel procuret; & sic in alijs: de quibus ex professo versus finem cap. 10. huius primi libri explicando edictum sanctæ Inquisitionis agetur.

Qualiter potestas procedendi contra hæreticos in summo Pontifice residet?

REGVLA VI.

25 CVM omnimoda plenitudine, & vniuersalitate potestas Ecclesiæ prædicta, & iurisdictio ad persequendos hæreticos, aut apostatas a fide, residet penes quemcumq; Romanum Pontificem legitimum D. Petri successorem, & Christi Domini Vicarium.

26 Hæc est contra duplicem erroneam sententiam; quarum altera manifeste hæretica omnem potestatem coercendi hæreticos etiam pœnis spiritualibus, vt excommunicationis, aufert omnino a Papa, & ab alijs superioribus Ecclesiasticis, & tribuit eam totaliter Regibus, & Principibus temporalibus, respectiue vnicuiq; in suo Regno, vel Principatu; quæ valde viget in An-

in Anglia,& in alijs locis septetrionalibus teste Suarez lib.3. defensionis fidei cap.7. & Bellarmino per eum citato: altera vero mitior hoc sic diuidit, vt concedat illis potestatem persequendi hæreticos quacumq; pœna spirituali sola; his vero qualibet tẽporali tãtum. Auctor huius erroris fuit Marsilius Patauinus,& posteum Guilelmus Barclaius, vt tradunt ijdem Bellarminus, & Suarez, multis illos erudite refutãtes.

27 Veritas tamen Regulæ vt de fide certa clare constat ex textibus sacris: *Pasce oues meas*, Ioan.21. ait Dominus Petro, & cuiuis ex eius successoribus; vbi secundum communem intelligentiam sanctorum Patrum, & Doctorum, verbum, Pasce, metaphorice eis, vt pastoribus spiritualibus accommodatum, hanc vim habet, non solum dirigendi, sed coercendi etiam oues, nempe homines, pœna corporali adhibita, vbi opus fuerit,& reuocandi eas ad gregem Ecclesiæ, a quo resilierant, multo clarius indicat hanc potestatem illud psal.2. *Reges eos in virga ferrea*, vt exponunt S. Basilius, Genebrardus, ac alij,& ibi immediate sermo est ad Christum Dominum, mediate vero ad quemuis eius Vicarium Romanum Pontificem.

Eadem potestas in Episcopis, aut quasi episcopis quousq; extenditur?

REGVLA VII.

28 Resídet etiam dicta potestas procedendi contra hæreticos, aut apostatas a fide penes Episcopos, & penes alios iurisdictionem quasi Episcopalem habentes, attento iure Diuino & Canonico, cum limitatione tamen, nempe penes vnumquemq; circa suam Diœcesim, aut suæ Iurisdictionis locum.

29 Tam certa est hæc, quam præcedens: vnde breuissimam eius probationem attingo, allegando tantum textus, seu iura: & quoad diuinum sufficit illud Actor.20. sæpius à nobis adductum, præcipue Prolegomeno 2. nu.3. & 12. *Attendite vobis*, inquit Apostolus *& vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei:* & paulo post. *Ego scio quoniam intrabunt lupi rapaces*, idest hæretici non parcentes gregi: verbo, regere, eadem vis inest, vt patet, quæ metaphorico, pasce, quod nuper perpendimus; vnde nihil addendum, ne actum agamus. Quoad ius canonicum, diuersa ibidem citauimus, vt cap. Excommunicamus, §. addidimus de hæreticis cap. ad abolendum eodem titulo in 6. cap. Felices, & cap. ea[m] te, de rescriptis &c.

Obligatio persequendi Hæreticos quam stricta in habentibus ad id potestatem?

REGVLA VIII.

30 Qvicumque potestatem, & iurisdictionem habent ad procedendum contra hæreticos, aut a fide Catholica recedentes, vt traditum Regulis 6 & 7. maxima astringuntur obligatione, & quidem sub mortali id vigilanter, & sine mora executioni mandare.

31 Suppositis iustitia, conuenientia, & potestate prædictis supra, & probatis, sequitur ex natura rei manifeste obligatio persequendi hæreticos, sed manifestius ex forma, qua id illis iniungitur, maxime in scriptura sacra, nempe per modum imperatiuum, & per terminos talem obligationem exprimentes: *Pasce oues meas*. Ioan. 21. *Attendite vobis, & vniuerso gregi* &c Act.20. *Corripe illos dure, vt sint sani in fide*, ad Titum. & similia; multo tamen manifestius ex natura & grauitate, ac necessitate rei iniunctæ, nempe persecutionis hæreticorum ad extirpandam hæresim, quod hæc sit tãtopere perniciosa Republicæ Christianæ, & quia, vt ait Apostolus Timoth 2. *sermo eorum*, nempe hæreticorum, *vt cancer serpit* &c. Circa hanc autem obligationem concordes sunt citati Auctores,& alij atque hæc pro hoc loco sint satis; recurret alibi iterum sermo de hac obligatione, vbi pœna explicabitur, sub qua D.D. Inquisitores ad hoc obligantur.

CAPVT II.

De creandis Inquisitoribus, ac Commissarijs; & de qualitatibus in eis requisitis ad ipsorum creationem, atq; de reuocatione, si illas postea eisdem deesse constet.

PROOEMIOLVM.

1 IActo,& explicato hoc quasi fundamento totius Operis, quod ex omni iustitia, conuenientia ac necessitate sit procedendum contra hæreticos, vel recedentes a vera fide, & quod adsit potestas in Ecclesia Catholica, apud summos Pontifices scilicet, & apud Episcopos ad id præstandum, & quod illi teneantur quamprimum præstare: sequitur seruato executionis ordine agendum de creatione In-
2 quisitorum, qui illos persequantur. Vt applicem eis denominationem nonnullis legatis Sedis Apostolicæ in varijs Prouincijs Christianitatis tribui solitam, obligatio tamen de qua in vltima Regula Capitis præcedentis, ita tantum sub disiunctione eos astringit vt teneantur contra hæreticos procedere; vel immediate per se ipsos,& ab hoc sæpius excusantur ob grauia negotia, quibus necessario sunt intenti, vt non semel a nobis dictum in Prolegomenis, præcipue Prolegomeno 10.nu.3. *Nequeuntes*, inquit Paulus III. Constit. incipient. *Licet ab initio, per nos solos; alijs etiam arduis occupatos curis* &c. Vel mediate per suos Delegatos Inquisitores, aut Commissarios, seu Vicarios, qui inuigilent contra hæreticos. Ergo de istorum creatione consequenter hoc loco tractandum.

An so-

An soli Papa habeat ordinariam facultatem creandi Inquisitores Fidei Catholicæ?

REGVLA IX.

SOli Romani Pontifices consueuerunt, vt Ordinarij, & tanquam ipsorum proprium creare ministros nomine Inquisitorum insignitos ad procedendum contra hæreticos, & cognoscendum de causis Fidei. Consueuerunt etiam, & consuescunt ex delegatione alij, quibus id ab illis concessum.

SIcuti hæc omnino certa; ita & communis apud Doctores: & quidem hoc secundum, cum appareat quid facti, inductione esset ostendendum, verum vti parum ad rem conducens consulto prætermitto; quamquam iam ex parte innotescit per tradita a nobis Prolegomeno 3. a num. 9. de creatione sancti Dominici in Inquisitorem contra hæreticos Albigenses ab Arnaldo Abbate Cisterciesi Legato Sedis Apostolicæ executa, & ab alijs duobus eiusdem Sedis Legatis confirmata: innotescet etiam inde ex dicendis duplici Regula sequenti. Expressum autem in prima præsentis Regulæ parte, & connotatum maxime per particulam *soli*, quis non videat respectu Episcoporum dici? qui tametsi ordinaria iurisdictione præditi, nusquam tamen leguntur hoc de creandis Inquisitoribus Delegatis pro suis Diœcesibus exercuisse.

Qualiter facultas concessa Cardinalibus Congregationis, & alijs pro Regnis Hispaniæ creandi Inquisitores inferiores delegatos?

REGVLA X.

EMinentissimis DD. Cardinalibus sacræ Congregationis Vrbis sancti Officij facultatem perpetuam, & amplissimam concesserunt Summi Pontifices creandi Inquisitores Fidei delegatos pro varijs Prouincijs Christianitatis: eadem facultas concessa fuit a Sede Apostolica Inquisitoribus Generalibus Hispaniæ, & Lusitaniæ respectiue pro illis Regnis, ac Dominijs Regum Catholicorum.

DOctrinam totius huius regulæ explicatam complete, & practicatam tradidimus in varijs locis nostrorum Prolegomenorum, quæ perlegas quæso: vnde hic tantum citandæ aliquæ Bullæ Pontificiæ, in quibus concessio, vel confirmatio dictæ facultatis continetur. Primo Paulus III. constit. incip. *Licet ab initio*, quæ sacram Congregationem sancti Officij fundauit, illam facultatem, §. 8. Dominis Cardinalibus concedit. Eandem paulo post Pius IV. per Bullam inchoantem, *Cum nos per nostrum* &c. confirmauit similiter Pius V. constit. incip. *cum felicis recordationis* &c. Item Sixtus V. illa cuius initium est, *Immensa æterni Dei* &c Reliqua videas Prolegomeno 8. a num. 4.

8 Quoad commissionem dictæ facultatis factam Inquisitoribus Generalibus Hispaniæ sufficit Bulla Sixti IV. obtenta per Catholicos Reges Ferdinandum V. & Elisabetham, vt traditum Prolegomeno 4. num. 2. Quoad factam autem Generalibus Lusitaniæ Inquisitoribus videndus Antonius Sousa citatus a nobis sæpius pro hac re.

Quid de priuilegio concesso Dominicanis, & Franciscanis eligendi Inquisitores ex propria Religione?

REGVLA XI.

9 COncessum item fuit olim amplissimum Priuilegium a Sede Apostolica Generalibus, & Prouincialibus Ordinum sancti Dominici, & sancti Francisci creandi Inquisitores delegatos ex Religiosis respectiue propriæ Religionis: quod post multum temporis reuocatum, & inde id seruatum quoad eos creandos, quod præcedenti Regula dictum.

10 COnstat hoc vltimum ex vsu ipso: primum vero de concessione simul, & de confirmatione dicti Priuilegij ex Bullis Pontificijs, pro Dominicanis ex Bulla edita circa annum Domini 1254. Innocentij IV. incip. *licet ex omnibus*, & ex alia successoris eius immediati Alexandri IV. incip. *olim præsentiens*. Pro Franciscanis vero eiusdem Alexandri IV. similiter inchoante, *licet ex omnibus*, quarum meminit Peña in directo part. 3 com. 52. vers. multis vero Pontificum, & cum eo Antonius Santarellus tract. de hæresi cap. 40. dub. 1.
11 num. 6. Ratio potissima, teste eodem Peña cum Syluestro hæresis 2. quæst. 1. concessionis dicti Priuilegii fuit, quod ipsi Generales, & Prouinciales maiorem notitiam habere poterant de suis fratribus, & facilius iudicare, quinam essent magis idonei ad munus Inquisitoris legitime exercendum.

12 Nota, quod hic quando limitatur absolute pro Italia illud priuilegium Dominicanis, & Franciscanis concessum, intelligi ex vi dictarum bullarum. Nam attentis alijs rescriptis Apostolicis extra Italiam etiam fuit saltem aliquibus eorum concessum, iuxta iam tradita a nobis prolegomeno 5. num. 5. nempe per Constitutionem Martini V. anno 1420. fuisse concessum Prouincialibus Dominicanis Aragoniæ, vt pro Regno Valentino ex sua Religione Inquisitores crearent, quos iudicarent aptos pro rei dignitate ad tale munus administrandum.

13 Nota item prædictos Inquisitores Religiosos a quocumq; olim crearentur, vel nunc creentur, quoad ea, quæ spectant ad Officium sanctæ Inquisitionis, nullo modo tunc fuisse, neq; nunc esse subiectos suis Prælatis Regularibus: quoad reliqua vero ad obseruantiam Religionis pertinentia non habuisse olim neq; hodie habere exemptionem ab eis. Tradit ibidem Santa-

Santarellus num. 7. ex direct. par. 3. quæst. 11. & 12. & ibi Peña com. 60. & 61. habeturq; expresse in Bulla Alexandri IV. incip. *Catholica*
14 *Fidei* &c. Cæterum ex Clementina 2. §. Qui equidem, de hæreticis, patet potuisse tunc ab eorum Prælatis, si in spectantibus ad sanctum Officium deliquissent, puniri, quæ Clementina iam abrogata est, vt notat ibidem Peña. & nunc dicti Inquisitores Religiosi a Cardinalibus Congregationis sancti Officij puniuntur.

Concessumne Inquisitoribus Delegatis eligere sibi Commissarios cum iurisdictione subdelegata?

REGVLA XII.

15 POssunt, & solent quicumq; Inquisitores, a quouis creentur secundum Regulas præcedentes eligere sibi Commissarios, seu Vicarios, quibus ad exercendum munus sanctæ Inquisitionis suam iurisdictionem subdelegent, prout iudicauerint expedire: nequaquam tamen isti alios subdelegatos creare possunt.

16 TRadit vtramq; partem huius Regulæ, & ostendit perdocte, vt reliqua Ferdinandus de Castro Palao tract. 4. de Fide disp. 8. pun. 12. §. 2. num. 12. & 13. Constat prima affirmans ex cap. Ne aliqui de hæreticis, & ex Clementina 1. eodem tit. §. porro. vtrobiq; enim hoc supponitur vt certum, cum simul de Inquisitoribus, & eorum Commissarijs sit sermo, ibi, Deinde coram dictis Inquisitoribus, & substitutis ab eis, & §. Vtrum, ibi, Inquisitoribus prædictis, & alijs ad dicti executionem Officij substituendis ab eis. Sed clarius expresso nomine Commissariorum Clemen 2. de hæreticis, ibi, super hoc deputatis Commissarijs.
17 Vide Peñam in Direc. 3. part. com. 62. & Ioannem Azor 1. part. instit. mor. lib. 8. cap. 18. quæst. 10. qui ad ostendendum hoc plura iura adducunt sed prædicta sint satis. Ratio est quia Delegatus a Principe potest subdelegare, ex cap. super quæstionem de Officio Iudicis Delegat. & ex communi Doctorum; ergo idem poterit Inquisitor cum sit delegatus supremi Principis, seu Sedis Apostolicæ, vnum scilicet, vel plures sibi Commissarios, seu Vicarios pro vno, vel pluribus locis substituere: ad quid vero possit extendi hæc subdelegatio, patebit ex dicendis cap sequenti.
18 Altera pars Regulæ negatiua cum Glossa cap. super quæstionem §. porro, verbo Transfert, de Officio Iud. Deleg. & Glossa in cap cum causam, verbo Delegatus de Appellationibus, & cum Panormitano, Alexandro, & alijs communiter traditur, vt certa a Peña 3. par. Direc. quæst. 15. com. 64. & a nostro Ludouico Molina tract. 5. de Inst. disp. 28. num. 8. Patet inde, quia si subdelegatus posset subdelegare alium, posset etiam hic similiter tertium, & tertius quartum, quartus quintum, atq; sic in infinitum, quia non est maior ratio, cur concedatur magis primo subdelegato, quam alijs; at processum in infinitum sicut natura in naturalibus, iura in Ciuilibus abhorrent, & prohibent, l. deicommissum §. siquis, ff. de legatis 3.

Quænam ætas in Inquisitoribus, & Commissarijs eligendis requisita?

REGVLA XIII.

19 AEtas Inquisitoris creandi a quouis alio quam a Papa, quadraginta annos attingere debet, attento iure communi, in Commissarijs vero sufficiunt triginta; imo & in ipsis Inquisitoribus quandoq; maxime pro Tribunalibus Hispaniæ, & cum creantur a sacra Congregatione Vrbis sancti Officij.

20 COncordant circa totum hoc Doctores, primum de ætate 40. annorum patet Clementina 2. de hæreticis, ibi: statuimus, ... lis ex tunc, nisi qui quadragesimum ætatis ... num attigerunt, Officium Inquisitionis prædictæ committi Inquisitoribus: quæ conditio hac electione apponitur pro forma, ita vt aliter executa, sit nulla, & reuocanda, ita cum Peña in Direc 3. par Commen. 55 Santarellus ... citato num. 5. & Castro Palao ibidem num. 2...
21 Notandum tamen quod in Episcopo de iure, solum postulatur ætas 30. annorum, cap. cum in cunctis de elect. Ratio differentiæ assignatur ibi nu. 6 a Panormitano; quia de Episcopi doctrina, prudentia, & moribus ante electionem solet fieri diligens indagatio; quæ non præmittitur, vt in plurimum in electione Inquisitoris, ac proinde in hoc ætas matura 40 annorum requiritur, cum sæpius eligatur absq; mora in locis remotioribus ab Vrbe, vel regia, vbi elector residet contra hæreticos illic derepente insurgentes.
22 Vnde cum in Hispania pro eligendis Inquisitoribus prædicta indagatio exacte obseruetur hinc ex priuilegio, vt vult Simanchas de Catholica instit, tit. 34. num. 12. quod ait Peña citatus se non vidisse, nec reperisse, vel ex potius, & consuetudine derogato iure, in quouis eligendo sufficiens est ætas 30. annorum.
23 Atq; eadem ratio videtur procedere in electione a Sacra Congregatione: vel dic etiam cum Castro Palao, inde in istis esse sufficientes triginta annos quod eligantur a Cardinalibus de scientia Summi Pontificis; imo sæpius, vt hoc, ... dam, in præsentia, & cum cooperatione eius
24 dispensantis in rigore Iuris. Sicut posset, non attento iure, valide, & licite solus ipse a quando eligere in Inquisitorem etiam minorem triginta annorum.
25 Quoad Commissarios autem habetur expresse in iure, quod in ipsis sint requisiti, & sufficientes triginta anni, sic in constitutione Clemen. 7. incip. Cum sicut, ibi, *Decernimus insuper, vt vestros Vicarios, siue Commissarios instituere possitis, viros, vestra sententia prouidos, aptos, & idoneos; dummodo trigesimum ætatis annum attigerint:* huius Bullæ meminit Peña in Direc.

in Direc. 3. par. quæst. 13. Commen. 62. & eam refert inter Bullas Apostolicas.

Doctrina qualis Theologiæ, & Iurisperitiæ in Inquisitoribus desideratur?

REGVLA XIV.

EMinens valde doctrina requiritur in quouis Inquisitore, nempe Theologiæ simul, & Iurisperitiæ, si fieri potest; vel saltem vt in altera illarum admodum eruditus existat, & in altera per Assessorem, vel Consultorem ipsa prædictam suppleatur: quod si duo Inquisitores simul pro eodem loco creentur, alter doctissimus Theologus, & alter peritissimus Iurisconsultus esse deberet.

CIrca rem hanc vnum tantum verbum profert Eymericus in direc. 3. par. quæst. 3. quod scilicet esse debeat Inquisitor, sacra doctrina fidei eminenter eruditus; vbi Peña Commen. 51. per doctrinam fidei bene exponit intelligendam esse sacræ Theologiæ cognitionem, cum iurisperitia nullo modo dicatur doctrina fidei. Hanc Eymerici sententiam tenent Melchior Canus lib. 8. cap. 7. de locis Theologicis, & alij, atq; quoad praxim ita obseruatur, vt pro quibusuis Italiæ prouincijs soli Theologi Inquisitores, siue Dominicani, siue Franciscani eligantur; a quibus non inepte, sed omnino secundum Regulas iuris causæ fidei expenduntur, & terminantur. Iam pro hoc est efficax ratio, quod facile sit Theologo, adhibito aliquo studio, partes iurisperiti per seipsum supplere; sed non e contra, imo valde difficile, & quasi adynaton sit iurisconsulto repræsentare personam Theologi.

Nihilominus Simanchas de Cath. instit. tit. 33. (mirum ibi ipse contra insignem Theologorum sententiam propositam defendentem iniuriose insurgat: *Quicquid*, inquit, *Theologus ille deliret Occam*) & alij multi iurisconsultos tantum Doctores esse eligendos, pro munere Inquisitoris fidei obeundo affirmant; & sic iam tenet vniuersalis vsus in Tribunalibus sanctæ Inquisitionis Hispaniæ; imo licet duo, vel tres, vt assolet, pro eadem prouincia, vel loco assignentur Inquisitores, omnes vt plurimum, contra mentem citati Peñæ, iurisperiti eliguntur, & omne id, quod ad Theologum spectat, quoad qualificationem dicti, vel facti, & quoad reliqua, per qualificatorem, vel consultorem, principijs Theologicis bene imbutum, suppleri solet.

Consultius autem esset, ac proinde curandum, quoad fieri potest, vt tradunt idem Peña, ... part. 1. instit. mor. lib. 8. cap. 18. quæst. 3. ... quæst. 186. num. 54. & alij, si vtraq; facultate, Theologiæ, & Iurisperitiæ polleret, & vtraque Doctoratus laurea reperiretur insignitus; quod pollet, & reperitur, & quidem peremineter præsens D. Inquisitor huius nostri Tribunalis Melitensis Illustrissimus, & Reuerendissimus D. Fabius Chigius Episcopus Neritonen. nunquam satis pro meritis laudatus, vt iam Prolegomeno XIII. attigimus: quod in posterum non raro euenturum speramus, cum plures ad vtriusq; facultatis notitiã acquirendam animum applicent: nunquam tamen retro, quod sciam, accidit, vt Inquisitor Melitensis esset simul, & Theologiæ, & V. I. D.

Quibus virtutibus Inquisitores fidei præditi esse debent.

REGVLA XV.

31 MVltiplicibus virtutibus in gradu præexcellenti acquisitis præditi esse debent, quicumq; ad Officium sanctæ Inquisitionis exercendum eliguntur, præcipue eximia prudentia, & non paruo zelo fidei, & iustitiæ, amota procul quauis huius corruptione, maxime per pecuniæ subornationem.

32 OStendit hoc magna ex parte constitutio Vrbani IV. cuius initium, *præ cunctis nostræ mentis*, ibi *Prouidimus igitur ibidem ad præsens personas aliquas circumspectas, pro tanto negotio deputari, quarum honesta conuersatio, exemplum tribuat pietatis*; & infra, *quatenus in charitate Dei, hominum timore postposito, virtutem spiritus induentes ex alto, prædictum Officium* &c. Quæ adducit Eymericus 3. par. Direct. quæst. 1. atq; ibi in comprobationem præsentis Regulæ sic affirmat: *Inquisitor*, inquit, *debet esse conuersatione honestus, prudentia circumspectus, constantia firmus, & virtutibus circumfultus*; ita ille: quo quid opportunius ad rem præsentem?

33 Circa virtutem prudentiæ, Peña commentando illam particulam Eymerici, *prudentia circumspectus*, optime affirmat, tametsi in quibusuis iudicibus quarumcumq; causarum hæc virtus sit valde requisita; tamen multo magis in Inquisitore pro causis fidei, cum plurima in eis potius prudentiæ, quam legum Regulis sint expedienda. Accuratius autem, & copiosius præ alijs de hac qualitate prudentiæ in Inquisitore necessaria loquitur Simanchas de Cathol. instit. tit. 34. nu. 10. *Inter virtutes omnes*, inquit, *iudicibus necessarias, prudentia obtinet principatum, virtus quidem occultissima, salubribus intenta consilijs, præterita, & futura conspiciens* &c. Vide reliqua apud ipsum. De zelo iustitiæ, & abiectione corruptionis eius, & subornationis iam per se patet quid tenendum, & magis patebit ex alibi dicendis Deo iuuante.

Qualiter non eligendus carens prædictis qualitatibus, & iam electus reuocandus.

REGVLA XVI.

34 DEficientibus omnibus, aut aliquibus, vel saltem aliqua ex conditionibus iuxta Regulas præcedentes, in persona eligenda ad Officium

Officium Inquisitoris requisitis, nullo modo est deueniendum ad eius electionem; quod si postquam deuentum fuit, illarum, vel illius defectus deprehendatur, ad huius reuocationem quamprimum est procedendum.

35 TRactat copiose Castrus Palao, vbi supra disp. 8 pun. 12. cum Eymerico in Direc. 3 par. quæst. 12. Peña ibidem, commen. 61. Farin. quæst. 186 num. 33. & cum alijs, de causis non eligendi aliquem pro exercendo Officio Inquisitoris fidei, aut electionem iam factam reuocandi, & ad tria generalia capita reducit, nempe impotentiam, negligentiam, & iniquita-
36 tem. Prædicti autem Doctores sub his capitibus comprehendunt non solum numericas, seu indiuiduales causas, quæ ante electionem iam existunt; sed illas etiam, quæ post eam de nouo emergunt: has nos ad alium locum opportuniorem, iuxta ordinem executionis iugiter obseruandum, remittentes priores, tantum, quæ electionem antecedenter impediunt, & annullant, breuissime attingemus.

37 Circa primum caput impotentiæ per se manifeste patet, quod nulli dandum quodais Officium, & multo minus a fortiori hoc sanctæ Inquisitionis, ac si iam sit datum, debeat ilico eo priuari, qui non potest ipsum exercere, vndecumq; impotentia proueniat, siue ex ignorantia, quæ opponitur dictis Regula XIV. de doctrina Inquisitoris, siue ex ægra valetudine, perpetua scilicet (non ex ea, quæ ad tempus breue durat; cum possit interim per Vicarium suppleri) siue ex ætate, inepta nempe, vel nimis iuuenili, non adhuc maturo rationis iudicio acquisito, repugnante dispositione iuris scripti, aut consuetudinarij iuxta dicta a nobis Regula XIII. vel nimis senescente, deficientibus iam viribus, tam animi quam corporis; quod etiam iuri naturali repugnat.

38 In exprimendis alijs causis non eligendi, aut reuocandi electionem sub capitibus secundo, & tertio negligentiæ, & iniquitatis comprehensis, non est cur hic diutius immoremur, cum contrarientur virtutibus illis in Inquisitore eligendo requisitis, de quibus iam Regula præcedenti dictum; nam secundum Philosophum; *contrariorum eadem est scientia*, atq; de his iterum alibi nobis necessario agendum.

Electio digni Inquisitoris potest ne pro libito eligentis reuocari aut alio is transferri?

REGVLA XVII.

39 IN Inquisitore iam legitime electo concurrentibus conditionibus prædictis, non potest, nec debet absolute pro libito elec[...] quicumq; ille sit (excipe Papam) eius ele[...] reuocari, imo nec ipse alio, maxime si inu[...] sit, transferri; nisi ex causa maioris boni[...] periculi vitandi &c.

40 VTrumq; facile deducunt auctores ci[...] & citandi ex rescriptis Pontificijs, [...] quæ conceditur facultas Inquisitoribus, [...] suis Generalibus, vel Eminentissimis Cardi[...] libus Congregationis Sancti Officij, vel [...] creandi Inquisitores Prouinciales, aut loc[...] In illis enim semper apponuntur huius[...] verba: *si ita expedire visum fuerit*, vel, *si ita* [...] *bis videbitur*, aut similia: quæ non indi[...] plenum arbitrium, seu libitum absolutum[...]
41 arbitrium regulatum iure, & æquitate. N[...] primo verbum, *expedire*, Officij conuen[...] tiam ostendit, cap. non solum, de regular[...] in 6. vt cum Menoch lib. 1. de Arbitr. qu[...] num. 5. & cum alijs, ab hoc relatis notant[...] in Direct. 3. par. commen. 59. & Castrus[...]
42 vbi supra num. 20. Item formula illa, *si* [...] *bis videatur*; etiam continet arbitrium [...] viri, ac proinde lege, & ratione regulatu[...] docent ibidem Peña, & Menoch. eadem [...] 8. num. 2. ex l. si fidei commissaria liberta[...] de fideicommiss. libert, & ex l. fideicom[...] §. quamquam de legat. 3. vide plura apud i[...]
43 Sed quid si creans Inquisitorem Prouin[...] lem dicat in litteris creationis committere[...] ces suas, dum ipse non reuocauerit, se[...] suum beneplacitum. Adhuc nihilominus [...] potest absq; iusta causa creatum ab Officio [...] uocare, aut alio transferre; inde patet, q[...] concessio facta ad beneplacitum perpetua [...] censeatur, vt ex communi tradit Menoch, [...] & beneplacitum *indicat* arbitrium bon[...] iure, & æquitate regulatum, teste eodem [...] noch. quæst. 6. num. 10.
44 Causæ autem esse possent legitimæ tra[...] rendi Inquisitorem de loco in locum, quod [...] hoc sit erigendum nouum Tribunal sancti [...] quisitionis; & requiratur ad id persona [...] alibi in causis fidei versata: vel quod tra[...] tio fiat ad locum honoratiorem, aut salub[...] rem ipsi Inquisitori translato, aut pro repel[...] do periculo vitæ, & similibus.

CAPVT III.

De iurisdictione, seu potestate Inquisitoris, siue Ordinarij, siue Delegati, siue Subdelegati, seu Commissarij, qualis sit, et ad quas personas se extendat.

PROOEMIOLVM.

1 EXecuta iam legitime Inquisitoris fidei electione, prout traditum toto capite præcedenti, ex[...] diuntur statim Bullæ commissionis eius; ex quibus, aut aliunde aduertat primo loco opor[...]

quid.

id. & quatuor iurisdictionis, & facultatis in tali commissione sibi traditum, Prudens enim Iudex cuiuscumque fori, tam interni Sacramenti Pœnitentiæ, quam externi pro causis cuiusuis generis, antequam ad sui numeris executionem manum inijciat, ne Andabatarum more procedat, aut in alienam messem falcem mittat, quam habeat iurisdictionem pro eo exequendo bene perpendat. Quare, vt ad id præstandum nouis Inquisitoribus lumen aliquod præferre incipiamus, retento executionis ordine, statim hic contenta in titulo huius tertij Capitis sumpto initio a Romano Pontifice, multiplicibus Regulis expendemus,

Papa ordinariam habeat iurisdictio procedendi contra hæreticos, se extendat ad quoscumque personas quantumuis præeminetis.

REGVLA XVIII.

Romanus Pontifex pro sua suprema auctoritate, est Inquisitor fidei ordinarius, & Iudex supremus, ab eoque omnes alij Inquisitores, & Iudices pendent, atque sine vlla restrictione eius potestas, & iurisdictio se extendit ad procedendum contra quoscumque hæreticos, aut de hæresi suspectos, cuiusque sint status, gradus, & conditionis.

Certissima est tota huius Regulæ doctrina, & nullus ex catholicis reperitur, qui eam non admittat; fremant licet peruersissimi, & obcæcatissimi nostri temporis hæretici, ipsam morsu canino lacerantes, ac totaliter reijcientes, atque pro viribus quoad possunt, summam Ecclesiæ Dei dignitatem Pontificiam in dies magis obseruantes. Cæterum veritas fidei nostræ adeo ex seipsa circa hoc præcipue caput potestatis, & iurisdictionis Romani Pontificis maxime contra ipsos hæreticos lucet, atque splendescit, vt, ficut hinc ægris, seu talpinis eorum oculis obscuriores tenebras semper obducit; ita nostris Catholicorum sanis, & simplicibus clarius, absq; vllis probationibus appareat, ac maiorem splendorem suauiter infundat. Vnde breuitati de more studens, ab omni prolixa probatione, præter traditam in Regula 6. cap. 1. abstinebo, & tantum hic vt ostendā ad quoscunque Christianos se extendere Pontificis summi potestatem in casu hæresis.

Primo definita fuit hæc veritas in varijs Consilijs Aecumenicis, in Nicæno Cant, 39. vbi dicitur, quod data sit potestas Pontifici Romano in omnes Christianos, & in omnes populos in Lateranensi sub Innocentio IV. circa annum Domini 1215. & in Lugdunensi, vt alia plura omittam, sub Innocentio IV. præsente, anno 1245. in cap. ad Apostolicæ, de sententia, & re iudic. in 6. ita post platinam in vita Innocentij IV. & post alios refert Henricus Spondanus in suo Auctuario Chronol. ad annales Cæsaris Barouij.

Item ratio conuincens pro eadem doctrina formatur; quia quando Christus Dominus dixit D. Petro, & mediate cuilibet eius legitimo successori, Romano Pontifici, *Pasce oues meas*, Ioann. 12. sub particula, *oues*, comprehendit quoscumq; Christianos baptizatos, cuiusuis status, & conditionis alioquin quiuis istor. esset extra ouile Ecclesiæ; quod est valde absurdum dicere; ergo supremus Pastor Romanus Pontifex potest, & tenetur non solum eos dirigere ad salutem æternam, & vt impedimenta contra huius acquisitionem remoueant, cogere; sed ipsos etiam, si amplexis erroribus, aut excitata contra Ecclesiam rebellione, ab eius ouili resilierint, grauiter corripere, & si opus fuerit castigare inflictis pœnis, & spiritualibus, vt excommunicationis; & temporalibus, prout magis expedire bono communi, & priuato iudicauerit. Quæ correptio, & castigatio videntur exprimi per symbolo illos virgæ, & baculi, psal. 22. qui totus est de officio Pastoris, *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Tradunt, & tenent hanc doctrinam Catholicam innumeri pene auctores, ex quibus vide precipue Cardinalem Bellarminum toto tractatu de potestate Papæ in temporalibus, Simanchus de Cathol. instit. tit. 45. num. 25. & Suarez lib. defensionis fidei cap. 23.

Qualiter olim Papæ Legatus de Latere contra hæreticos procedere posset? qualiter modo?

REGVLA XIX.

11 Legatus Papæ de Latere tametsi in litteris Legationis, seu officij nihil exprimeretur, poterat olim ex vi iuris contra hæreticos, vel Apostatas, aut de vtrolibet suspectos procedere: secus hoc tempore; nisi ipsi expresse a Summo Pontifice, vel a sacra Congregatione fuerit concessum.

12 Pars huius affirmans adducitur Farinac. de hæresi q. 186. §. 1. ex Vmbert. locat. in iudiciali Inquisit. verbo Legatus num. 2. vbi pro ea refert constitutionem Vrbani IV. & ex Gundisaluo tract. de hæreticis q. 7. num. 8. qui manifeste affirmat, quod Legatus a Latere sedis Apostolicæ circa delictum hæresis, vel Apostasiæ a fide, sit Iudex competens, allegat textum in cap. vt commiss. de hæreticis in 6. & ratio fauere videtur, quia dicti Legati de Latere vices Summi Pontificis in omnibus plenissime gerunt, ergo etiam in hac materia fidei.

13 Verum bene idem Farinac. & cum eo Castrus Palao vbi supra punct. 12. §. 1. nu. 1. resoluunt

unt hoc iam hodie non esse in vsu, & requiri expressam concessionem à Papa, vel saltem a Sacra Congregatione Vrbis Sancti Officij. Vnde si quod erat ius Canonicum illis hoc concedens, iam per desuetudinem omnino abrogatum censetur.

Contra quos in causis fidei Episcopus sit Iudex Ordinarius? & quid de eius Vicario?

REGVLA XX.

14 EPiscopus in causis fidei ratione suę dignitatis, & officij, est Iudex competens & ordinarius, habetque facultatem procedendi contra quoscumque subditos propriæ Diœcesis, & cognoscendi de eorum delictis hæresis, vel Apostasiæ iurisdictione ordinaria: non autem eius Vicarius, nisi sit ei in particulari, & specialiter concessum.

---

15 PAtet hoc de Episcopo manifeste ex Clementina 1. §. propter quod, de hæreticis, ibi, *tam per Diœcesanos Episcopos, quia ad ipsos spectat hæreses extirpare, & bonum fidei promouere &c.* imo hoc competere ipsis iure Diuino iam alibi à nobis ostensum ex illo Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi &c.* Sic tradunt vt certum Simancas in Enchiridio tit. de Episcopis num. 2. & 3. Penna 3. p. Direct. q. 1. Comment. 50. Azor. 1. p. lib. 8. cap. 18. q. 2. & alij.

16 NEgatiua circa Vicarium generalem expenditur a Farin. q. 186. num. 13. Ex mente diuersorum, quos refert, præcipue Ioannis de Imola, in Clemen. 1. num. 19. Cardinalis Zabarellæ ibidem §. duro, num. 9. in q. 12. Vmbert. locat. in iudiciali Inquisit. verb.
17 Episcopus num. 6. Qui bene limitans ait *hoc non procedere casu, quo Episcopus in deputatione Vicarij, expressit aliquid ex his, quæ speciale mandatum exigunt, adiuncta clausula generali, nempe, & omnia alia, quæ nos possumus, etiam si mandatum speciale requirerent, &c.* nam tunc posset Vicarius Generalis de Hæresis crimine cognoscere.

18 NOtandum autem quamuis attento rigore iuris non posset olim Episcopus procedere contra Hæreticos, nisi cum consilio sui Capituli, vt habetur expresse cap. ad abolendam, de Hæreticis, consuetudine tamen iam diu receptum est, vt absq; eo procedat. Ita cum eodem Farin. num. 14. & 15. & cum alijs ab eo relatis affert Castrus Palao ibidē num. 4.

Est ne etiam Iudex Episcopus contra non subditos & exemptos? & qua iurisdictio?

REGVLA XXI.

19 HAbet etiam Episcopus in sua diœcesi facultatem, & iurisdictionem ad procedendum contra exemptos, aut priuilegiatos in causis Hæresis, vel Apostasiæ, hæc autem iurisdictio respectu istorum, an sit ordinaria, seu potius delegata? vtrumque probabile, sed probabilius hoc vltimum attento iuris rigore.

---

20 PRimum, quod habeat, patet, quia ita disponitur expresse in capite ad abolendam §. *Si qui vero de Hæreticis*, vbi ad literam: *qui vero fuerint, qui a lege iurisdictionis Diœcesanæ exempti, soli subiaceant sedis Apostolicæ potestati; nihilominus in eis, quæ sunt contra Hæreticos instituta, Episcoporum subeant iudicium, & eis in hac parte, tamquam a sede Apostolica delegatis, non obstantibus libertatis suæ priuilegijs, obsequantur.*

21 EX quo textu, ibi, eis in hac parte tanquam a sede Apostolica delegatis, deducit, & probat efficaciter Glossa id quod probabilius diximus, hanc iurisdictionem Episcoporum contra exemptos esse delegatam, quam Glossam sequūtur alij multi, Ioann. Andr. Felin. Abb. & quibus citatis adhæret Farin. vbi supra nu. 7. Et confirmatur, quia in casibus, quibus Episcopi tali iurisdictione procedunt contra exemptos, non appellatur à sententia interlocutoria Episcopi ad Archiepiscopum, sed ad Papam delegantem, vt omnes concedunt, & tradunt Simancas Cathol. instit. tit. 6. nu. 3. & Farin. q. 186. num. 9. ergo induit naturam iurisdictionis delegatæ, & non ordinariæ.

22 Quamquam ex eodem textu, cap. ad abolendam, inducantur alij ad dicendum probabiliter esse hanc iurisdictionem ordinariam: ita Hostien. in dicto Cap. ad abolendam nu. 13. & Marianus Soccin. eodē cap. nu. 14. 15. Ratio, est quia a iure ipso in proposito tam generaliter & vniuersaliter Episcopis concessa est delegatio; at quoties iurisdictio delegatur alicui non ratione personæ, sed dignitatis & Officij, nequaquam delegata, sed ordinaria censenda est, naturamq. & priuilegia ordinariæ habet, argumento ex l. Cum Prætor, ff. de iudic. & copiose ostendit Sanchez lib. 2. de matr. disp. 40. nu. 14.

23 Notandum vero, circa modum, seu stylum procedendi Episcoporum in crimine hæresis siue ordinaria, siue delegata iurisdictione procedant, sic decidi in cap. Par hoc, §. finali de hæreticis in 6. nimirum ibi, Illum in procedendo modum obseruent, quem Inquisitores possunt, & debent, intellige, obseruare, secundum iura communia, vel secundū speciales concessiones, aut ordinationes sedis Apostolicæ. Adducunt cum Glossa, ibi, & cum alijs per eos citatis Simancas Cathol. instit. tit. 25. num. 4. Farin. de hæres. quæst: 186. nu. 16.

Quousque multi Episcopi simul in aliquo Concilio possunt contra recedentes quoquomodo à fide Catholica procedere?

REGVLA XXII.

24 MVlti Episcopi simul in aliquo Concilio auctoritate summi Pontificis coacti, præexcellentē valde, & amplissimam habēt potestatē nō solum ad decidendas, & notificandas res, seu veritates quascunque fidei diuinæ, sed etiam ad condemnandos declinantes ab ea, seu

seu oppositum ei sentientes, aut docentes, & ad declarandos eos hæreticos: vel hæresiarchas, cuiuscunque gradus, conditionis, ac dignitatis, quantumuis præeminētis existant: atque ad puniendos ipsos per denunciationem excommunicationis, ac per depositionem à dignitate, vel officio, & alijs pœnis prout de iuxe

---

PRimam partem huius Regulæ circa potestatem Episcopis in aliquo Concilio auctoritate Papæ legitime congregatis concessā decidendi, & declarandi res, seu veritates fidei supponimus hic vt certam de fide, eam copiosius indicabimus infra, quando agemus de regulis seu normis credendi, inter quos præcipuum locum tenet Cōcilium œcumenicum ex facultate summi Pontificis coactum.

Secundam partem de potestate dicti Concilij persequendi, & declarandi hæreticos, aut hæresiarchas, eosque puniendi, expendimus modo: & quoad eius thesim patet iam ex traditis a nobis Prolegomeno II. a nu. 4. vbi eam copiose, & efficaciter comprobauimus discurrendo per varia, & principaliora Concilia ad ostendendum progressum, Tribunalium fidei, vidimus permultos hæreticos, vel hæresiarchas a pluribus Episcopis simul legitime cōgregatis fuisse condemnatos. Nam efficax formatur argumentum ab actu, vel facto ipso iuridico ad potentiam, vel facultatem agendi, ergo hanc habent Episcopi in aliquo Concilio &c.

Quoad Hypothesim vero eius, nēpe quod possint exercere dictam potestatem, & iurisdictionem persequendi hæreticos, circa quoscunque Ecclesiæ subditos, cuiusuis sint gradus, conditionis, ac dignitatis quantumcumque præexcellentis, constat manifeste sumpto argumento ex iuribus, & decisionibus Conciliorum adductis paulo ante Regula XVIII. pro ostendenda simili potestate, & iurisdictione Summi Pontificis in quoslibet Christianos, a vera fide Catholica recedentes, nempe Concilij Niceni, canon. 39. Lateranensis, sub Innocentio III. & Lugdunensis, vt alia omittam, sub Innocentio IV. item deducitur ex cap. Ad Apostolicæ, de senten. & re iudic. in 6.

Conuincitur etiam inde a simili, quia sicut dictum est Diuo Petro, & mediate cuilibet eius successori, Romano Pontifici, *Pasce oues meas.* Ioan. 12. & sub particula, *oues*, comprehenduntur quicunque Christiani baptizati, iuxta expositionem interpretum, quam afferunt Bellarminus, & Suarez sub finē dictæ Regulæ XVIII. citati; ita dictum est non solum singulis episcoporum; sed omnibus etiam, vel pluribus simul, in aliquo Concilio congregatis. *Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei &c.* Act. Apost. cap. 20. & sub particula, *Vniuerso gregi*, per se patet, quod sint comprehensi omnes Ecclesiæ subditi; ergo quemcunque istorū, cuiusuis gradus, conditionis, & dignitatis existentem, poterunt illi declarare hæreticum, aut hæresiarcham, & contra ipsum vsque ad vltimum supplicium procedere, si veram fidem deserens ab vniuerso grege resiliat.

29 Videtur tamen posse obijci, quod in casu hæresis quiuis Episcopus ea infectus, aut de ipsa indiciatus sit subiectus immediate Romano Pōtifici, & non Inquisitori, etiam Generali, nec sacræ Congregationi Eminentissimorum Cardinalium Vrbis, neque vlli alteri, vt paulo post Regula XXVIII. trademus decisum in cp. Inquisitores, de Hæreticis in 6. ergo omnes, vel plures Episcopi in aliquo Concilio congregati non poterunt contra illum procedere.

30 Respondetur negando consequentiam; nam eo ipso, quod Concilium auctoritate Papæ fuit coactum, & ab eo approbatum, Episcopi in illo congregati habent potestatem, & iurisdictionem ad procedendum cōtra quemcunque hæreticum, aut hæresiarcham, siue Episcopum, siue Patriarcham, &c. patetq. a posteriori ex facto ipso; quam in diuersis Concilijs œcumenicis condemnati fuerūt vt Hæretici, vel Hæresiarchæ varij Episcopi vel Archiepiscopi, & Patriarchæ Constantinopolitani, vt tradidimus Prolegomeno II.

Capituli sede vacāte iurisdictio in causis fidei circa quos se extendit? & qualiter?

REGVLA XXIII.

31 CApitulum Sede vacante est etiam iudex competens in causis fidei; potest que procedere contra subditos Diœcesis; non autem contra exemptos, quoquo modo priuilegiatos: oppositum etiam probabile. Exequi autem id valet per suum Vicarium; Imo ita expedit.

---

23 AFfirmatiua pars similiter habetur decisa in cap. Ad abolendam de Hæreticis, ibi, *Vel clerici ipsi sede vacante*, & cum Glossa ibidem, ac cum alijs communiter docent Simanchas Cathol. inst. tit. 25. nu. 6. & Farinac. quæst. 186. nu. 177. Qui ex Deciano in tract. Crimin. lib. 5. cap. 21. nu. 13. bene addit ibidem nu. 179. nomine Sedis vacantis intelligi non tantum vbi sedes vacat absolute; sed etiā quando Diœcesis non potest gubernari ab Episcopo, vel quod iste sit in captiuitate, vel quod inciderit in amentiam, & adhuc non sit prouisum a Papa de coadiutore, vel quod ad Episcopatum promotus nondum eum administret, ob non expeditas litteras, vel ob alias causas, quas longum esset hic percensere.

35 ALtera pars negatiua inde ostēditur, quā Capitulum sede vacante solum succedit in his, quæ competunt Episcopo ex iurisdictione ordinaria; non vero in his, quæ ex delegata quod vt axioma certum ab omnibus admittitur. At probabilius duximus, quod procedant Episcopi cōtra exemptos iurisdictione sola delegata; ergo non succedet in hoc capitulum sede vacante: atque ita tenent cum multis relatis Farinac. quæst. 186. nu. 182. & Castrus Palao ibidem, nu. 6.

37 Cæterum eum non careat probabilitate oppositum, vt traditum a nobis Regula 21: quod

quod Episcopus cognoscere possit de causis Fidei exemptorum iurisdictione ordinaria, consequenter dicẽdum est probabiliter in hoc etiam succedere Capitulum Sede vacante: ita docet cum Marian. Socin. in dict. cap. Ad abolendam, num. 44. ibidem Castrus Palao, quem videas quæso.

38 Idem Castrus bene num. 7. tradit hanc iurisdictionem posse, & debere Capitulum exequi non per seipsum, sed per suum Vicarium ad hoc specialiter deputatum (alioquin sine hac specialitate nequibit, vt diximus supra de Vicario Episcopi) colligitur clare ex Clemen. 1. §. prop-
39 ter, de hæreticis. Et ratio congruens suadet, quod expediat fieri per Vicarium, quia alias secretum adeo necessarium in Tribunali sanctæ Inquisitionis vix seruari posset, neque ita breui tempore expeditio causarum exequi, vti sæpius requiritur.

Olim quomodo Prælati Religionum causas Fidei suorum subditorum iudicarunt?

REGVLA XXIV.

40 PRælati quarumcunque Religionum quondam Iudices competentes fuerunt in causis Fidei, & facultate, seu iurisdictione ordinaria procedere poterant contra quoscunque subditos suos quomodolibet exemptos, si de hæresi, vel Apostasia conuicti, aut suspecti fuissent.

41 DOctrina huius Regulæ per modum narrationis historicæ tradita fuit a nobis Prolegomeno X. num. 15. & inde probata, quod superiores Religionum attento quouis iure Diuino, & humano habeant iurisdictionem ordinariam, & quasi Episcopalem respectu suorum, siue isti sint Religiosi, siue tantum serui, seu familiares, aut vassalli circa quarumcumq; causarum genera: ad ipsosque etiam dirigantur verba illa Act. 20. *Attendite vobis, & vniuerso gregi*, in quo &c cum facultate procedendi cõtra omnes illos in casu hæresis, vel Apostasiæ: atque hoc supponunt vt certum Farin. quæst. 186. num 28. & multi alij ab eo citati, tractantes illud dubium, an de iure contra Religiosos, aut exemptos possint alij (excepto Papa) quã eorum superiores in causis Fidei procedere? de quo paulo post.

42 Cæterum hodie iam totaliter ablata est iurisdictio superioribus Religionum in similibus causis Fidei respectu sibi subditorum, nam quamuis Pius IV. constit. incip. *Pastoris æterni*, postquam quascumque personas Religiosas, vel subditas Prælatis Religionum, quomodolibet exemptas, aut priuilegiatas Inquisitoribus locorum, vel prouinciarum subiecerat adiunxisset hanc limitationem, nisi superiores earum præuenerint: postea tamen Paulus V. alia Bulla incip. *Romanus Pontifex*, etiam istam præuentionem sustulit, & absolute absque vlla restrictione eas dictis Inquisitoribus delegatis a Sede Apostolica subiectas esse præcepit.

43 Hinc infero quod non videam, quomod possit sustineri id, quod docent aliqui ex rec tioribus scriptoribus, alioquin magni nomi apud omnes, agentes de facultate Capituli Se de vacante in causis Fidei, quod pari modo, a que istud, possint alij similiter iurisdictionem quasi Episcopalem habentes, vt sunt aliqui Ab bates, & Priores, procedere contra sibi subdi tos hæreticos, vel Apostatas, vel de vtroq suspectos, si enim isti Abbates, vel Priores su Religiosi, vt communiter esse solent, vel tun statim fieri, emissa professione intra sex mens iuxta dispositionem Triden. sess. 25. cap. 21. d Regularibus, & Monial. quando Abbatiæ, v Prioratus eis conferuntur, per Bullam citat Pauli V. sine dubio erit ipsis omnino subla iurisdictio in similibus casibus hæresis aut ap stasiæ, circa eorum subditos, vel Religiosos, quos tales habent, vel etiam a fortiori circa Religiosos, siue seruos, siue familiares, siue va sallos, quomodolibet exemptos, seu priuilegia
44 tos. Adiungo in confirmationem exemplum Religionis Hierosolymitanæ, quæ prætend esse nullius Diœcesis, & habet Abbatias, Prioratus cum iurisdictione quasi Episcopal tamen vt audio nullibi cum similibus subd seruis, familiaribus, & vassallis cognoscit causis Fidei &c. ergo nec alij Abbates, ant Pri res Religiosi cognoscent. Ita mecum sentiu Viri docti a me consulti, præcipue Illustri mus, & Reuerendissimus Dominus Inquisit Fabius Chigius Episcopus Neritoñ. & quide illi sunt excusandi, qui ante, quam Bulla Pa V. in lucem prodiret, ita asseruerunt; sed a magis recentiores, qui post eam editam, quo modo quæso excusabuntur?

Qualiter ad connexa se extendit iurisdictio Inqui sitorum? & hæc ordinaria ne? an delegata?

REGVLA XXV.

45 QVi communiter Inquisitorum nomi insigniuntur, siue immediate a Papa, ab alijs ex priuilegijs creentur, sunt præd Iudices in causis Fidei, cum suis annexis, & pendentibus: iurisdictione tantum delegat non ordinaria.

46 TOta fere habetur in iure expresse, aut eo saltem deducitur: pro prima parte textus expressus in Clemen. 1. §. propter, d hæreticis, ibi, tam per Diœcesanos Episcop quam per Inquisitores; vbi agitur de causis F dei tractandis. Quod autem de connexis c his, seu de incidentibus, & dependentibus p sint isti cognoscere, deducunt doctores ex C men, Dispendiosum, & ex l. nulli, C. de I dicijs, Decius in cap. pastoralis, num, 4. d appellationibus, & docent Farinacius qu 186. num. 26. & Peña cum Eymerico 3. p Direct. Commen. 10 vers. in prædictis o nibus: vbi inuenies, quæ sint connexa emergentia, & dependentia.

Ra-

Ratio etiam conuincit, quia qui concedit iurisdictionem ad cognoscendum de causa principali, censetur concedere etiam pro cognoscendis emergentibus connexis, & aliquo modo dependentibus; alioquin non esset bene, & complete prouisum.

Iam quod eorum iurisdictio sit delegata, & non ordinaria, colligitur ex Bulla Vrbani IV. incip. *licet ex omnibus*, ibi: *Prouidimus igitur ad præsens personas aliquas pro tanto negotio deputari.* & ex cap. ne aliqui, de hæreticis in 6. vbi dicitur Officium Inquisitoris a sede Apostolica, seu a summo Pontifice esse commissum, quod non diceretur, si esset iurisdictionis ordinariæ: & quidem, vt commissum deberet morte committentis, seu delegantis expirare, saltem quoad negotia integra. Sed fauore fidei cautum a iure vt perpetuo duret; quæ cautio necessaria non fuisset, si ordinariæ Iurisdictionis Officium Inquisitoris esset. Confirmatur, quia Iudex ordinarius ad quæcumq; causarum genera ex vi iuris, & proprij officij solet iurisdictionem habere; sed Inquisitor solum habet ad causam hæresis, atque ad ei annexa; ergo non est Iudex ordinarius, sed delegatus. Ita multi Doctores melioris notæ, vt Pena cum Eymerico 3. p. Direct. q. 4. commen. 53. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 18. q. 6. & Farinacius q. 186. num. 39.

Quamquam ijdem Doctores negare non possunt hanc Inquisitorum iurisdictionem in aliquibus participare de priuilegijs iurisdictionis ordinariæ, tum quod non expiret per mortem delegantis, vt iam dictum, tum quod possit Inquisitor substituere sibi Vicarios. &c.

Delegati ne sunt Inquisitores particulares a Generalibus Inquisitoribus electi? & vnde illorum iurisdictio?

REGVLA XXVI.

Inquisitores particulares cuiusq; loci, aut prouinciæ, imo & Concilij supremi non subdelegati eorum a quibus ex priuilegio Pontificio creantur, vt a Cardinalibus sacræ Congregationis, aut a Generali Inquisitore Hispaniæ; sed proprie sunt, & dicuntur Delegati sedis Apostolicæ, aut summi Pontificis, ab hoc que immediate suam potestatem, & iurisdictionem accipiunt.

Hoc vt certius, & magis commune tenent præter modo citatos alij, vt Ioannes Royas singul. 114. num. 4. Report. verbo Inquisitor, vers. in Inquisitores, & noster Molina tract. 5. de iust. disp. 28. num. 7. quidquid vnus Simancas tit. 34. num. 14. & non alius, quod sciam, in contrarium dicat. Ostenditur primo ex Clem. 1. §. propter de hæreticis, & ex cap. per hoc etiam de hæreticis in 6. vbi absolute Inquisitores, qui cum Episcopis procedere debent in causis fidei, a sede Apostolica deputati esse dicuntur. Sed clarius ex Constit. Alexandri IV. incip. Quod super §. adiecistis, ibi: *Super quo taliter ducimus ordinandum, quod idē Prior possit tres, vel quatuor idoneos ad hoc opus* (nempe ad procedendum contra hæreticos) *assumere, qui parem cum ipso habeant potestatem, & amouere illos, ac ipsorum loco alios substituere, quotiescumque viderit expedire: ipsi autem Priori, & alijs sic assumptis,* &c. *similia faciendi conceditur ab eadem sede facultas*; ita ibi. Ergo illi tres, vel quatuor non Delegati Prioris (Dominicani scilicet) sed sedis Apostolicæ erant, & ab hac immediate facultatem, seu iurisdictionem accipiebant: quo quid opportunius, & efficacius ad probationem totius Regulæ?

51 Adiungo præterea, omissis alijs, hanc rationem doctrinalem, qua Inquisitores supremi Concilij, quamuis a Generali Inquisitore eligantur, ostenditur non esse huius delegatos, sed summi Pontificis, seu sedis Apostolicæ, sicque ipsi in suis expeditionibus exprimunt; quia alioquin non daretur ab alijs Tribunalibus sancti Officij appellatio ad eorum Tribunal; cum appellare quis non possit ab vno subdelegato ad alium subdelegatum; ergo idem erit de reliquis Inquisitoribus, quod licet creentur ab Inquisitore Generali; non huius Delegati, sed sedis Apostolicæ erunt.

52 Nec in contrarium adductum a Simanca quidquam releuat, quod Generalis Inquisitor in litteris electionis eorum asserat vices suas committere: quia id fit, vt appareat iurisdictionem a sede Apostolica eisdem concessam esse ab ipso dependentem, quæ dependentia conueniens iudicatur vt rectius, & securius in causis Fidei Inquisitores procedant.

Ad quas personas cuiusque Delegati Inquisitoris iurisdictio extenditur?

REGVLA XXVII.

53 Potestas, seu iurisdictio cuiuscumque Delegati Inquisitoris particularis, aut Prouincialis, vel etiam Generalis, se plenarie extendit ad quaslibet personas cuiusuis status, & conditionis in loco, vel prouincia, aut Regnis, & Dominijs suæ iurisdictionis existentes, vel delinquentes seculares, aut Regulares, vel aliquo modo exemptos, seu priuilegiatos.

---

54 Hæc quoad omnes eius partes decisa extat in iure Canonico cap. vt Officium, §. denique de hæreticis in 6. cap. accusatores, in fine, cap. ad abolendam de hæreticis. Vnde quotquot sunt Doctores eam admittunt cum omni extensione exceptis limitationibus statim tradendis. Quod si olim iurisdictio Inquisitoris non se extendebat ad Religiosum exemptum, qui erat iam præuentus a suo Prælato; præuentio hæc iam sublata est a Paulo V. vt paulo ante dictum.

54 Notat bene cum Eymerico Peña 3. par. Direct. quæst. 31. Commen. 80. quod sub hac regula comprehendantur etiam Reges, & Regales personæ, quales sunt, vt explicat idem Peña, Duces, Marchiones, Barones, Senatores &c. attento

tento rigore dicti Capituli, vt Officium §. denique ibi, Cuiuscunque sint conditionis, dignitatis, & gradus: tutius tamen, & conuenientius esse summum Pontificem consulere, priusquam ad procedendum contra tales deueniatur, vt prouideat ipse, & stetur eius consilio vel mandato. idem docet Ioannes Andreas in cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. quē ibi sequitur Frācus.

Sunt ne Episcopi a iurisdictione cuiusuis Inquisitoris etiam Generalis exempti?

REGVLA XXVIII.

56 A Generalitate præcedentis Regulæ excepti sunt Episcopi, cum nullus Inquisitor etiam Generalis, nec DD. Cardinales sacræ Congregationis procedere possint contra eos, nisi de expressa sedis Apostolicæ licentia: sed deferre tenentur totum negotium ad summum Pontificem, vt ipse prouideat.

57 EXtat pro hac Regula totum cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. vbi etiam deciditur, quod debeat Inquisitor denunciare sedi Apostolicæ Episcopum hæreticum, vel de hæresi diffamatum: in Rubro compendiosius sic, Inquisitor Papæ super hæresi, sine speciali mandato non inquirat contra Episcopum, sed si eum
58 culpabilem sciuerit, denunciabit Papæ. Vbi sicut in nigro Episcopi nomine intelligitur etiā titularis, cū verè sit Episcopus, electus item, & confirmatus a sede Apostolica, licet nondum consecratus, eo quod iam Episcopalem iurisdictionem habeat: haud ita de electo sed nondum a Papa confirmato dicendum; docent ex communi omnium Simanchas Cathol. instit. tit. 25. num. 11. & 12. & Molina noster vbi supra n. 19.
59 Extendit se nihilominus iurisdictio Inquisitoris ad recipienda dicta testium contra Episcopum, vt ea transmittat ad summum Pontificem,
60 sicque huic eum denunciet. Item vbi eius delictum hæresis esset notorium ad ipsum carcerandum, & carceratum Romam Papæ mittendum, si sit fundata suspicio de fuga, vel si ex dilatione carcerationis appareat clare periculum grauium malorum, vt quod sint interim plures ab eo seducendi. Ratio est quia isti casus ex benigna interpretatione legis exceptuati censentur, docent Simancas ibidem nu. 8. Peña 3. par. Direct. quæst 27. commen. 76. & Farin. cum alijs ab eo relatis quæst 186. num. 116.
61 Addit optime ibidem Peña ex Bulla Pij IV. incip. *Romanus Pontifex*, posse DD Cardinales Sacræ Congregationis procedere contra Episcopos existentes extra Vrbem, maxime in locis de hæresi suspectis, citando eos, informationes capiendo, processus vsque ad conclusum formando citra prolationem diffinitiuæ sentētiæ; quæ dispositioni Papæ relinquitur: vnde ipse de actis vsque ad eam statim certiorandus.
62 Notat etiam benè ibidem Peña cum Deciano Repor. Inquis. & a ijs per eum citatis, tametsi nequeat Inquisitor cōtra Episcopum procedere, & videatur alius Episcopus ad id iurisdictionem habere, si Episcopus de hæresi suspectus in eius Diœcesi existat aut delictum ibi committat, ex cap. ad abolendam, de hæreticis, vbi absolute absque limitatione conceditur facultas Episcopo ad procedendum contra exemptos, qualis est alius Episcopus respectu eius: verum cautius fore si in simili casu Sedes Apostolica consulatur.

Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ eadem exemptione fruuntur.

REGVLA XXIX.

63 AB eadem generalitate excipiuntur Nuntij, & Legati Sedis Apostolicæ, & eiusdem Sedis officiales, contra quos nullus Inquisitor, siue Delegatus, siue Ordinarius, Episcopus potest procedere in causis hæresis nisi de expressa licentia summi Pontificis.

64 DEcisum legitur in Extrauagante Ioannis XXII. cū Matthæus, de Hæreticis: nec requiritur maior probatio; sed declaratio tantum terminorum. Per nomen Nuntij hoc loco intelligitur Legatus sedis Apostolicæ ex textu cap. nobilissimus, 97. dist. Per nomen item Officiarium intelliguntur designati a sede Apostolica ad aliquas causas, ipsam, honoremque eius dignitatem prospicientes; non vero missi ad causas particulares inter partes decidendas, cum isti non negotium sedis Apostolicæ; sed particularium personarum tractent: ac proinde priuilegio Officialibus dictæ sedis concesso, non fruuntur, ita Peña, citatis Lapo, & Decio 3. par. direct. quæst. 26. Commen. 75. & noster Molina tract. 5. de iust. disput. 28. num. 20.

An vnus Inquisitor possit contra alium in causis fidei procedere?

REGVLA XXX.

65 TAndem a prædicta generalitate excipiuntur ipsi Inquisitores, dum sunt in Officio, quod vnus aduersus alium in causa fidei procedere non possit; siue sint socij, munus sanctæ Inquisitionis simul in eodem loco exercentes, siue diuersis locis, aut prouincijs ad hoc ipsum deputati.

66 COnstat hæc manifeste tum ex vulgari, ac vero axiomate, quod par in parem non habeat potestatem; tum ex doctrina duplici Regula præcedenti tradita; quod Inquisitores sint Delegati, seu Legati, aut Officiales sedis Apostolicæ; at contra hos in crimine hæresis nullus procedere potest, iuxta dictam constitutionem Ioannis XXI. Cum Matthæus de hæreticis, nisi ex licentia summi Pontificis; vnde Inquisitor, aut Episcopus, seu Ordinarius solum poterit sumptis informationibus Inquisitorem hæreticum, vel de hæresi suspectum denunciare, respectiue, vel summo Pontifici, vel sacræ Congregationi Vrbis, vel Generali Inquisitori vt prouideant, & saltem ab Officio eum amoueant.

neant. Nam contra iam amotum ex quacunq; causa, non est dubium quin possit alius Inquisitor particularis procedere: tradunt doctrinam hanc, vt magis certam Peña cum Eymerico in direc. par 3. quæst. 30 Com. 76. Farin. relatis multis quæst. 186. nu. 124. & 131. Azor par. lib. 8. cap. 18. quæst. 14. & Molin. de iust. tra. 5. disp. 28. num. 21. & alij plures.

Vnde non sunt audiendi aliqui, vt Ioann. Royas singul. 109. qui absq; fundamento distinguunt inter crimen hæresis occultum, & Notorium, atq; circa hoc Episcopo contra Inquisitorem facultatem procedendi concedunt. Cum enim dicta constitutio Ioann. XXII. non distinguat inter occultum, & Notorium, nec nos distinguere debemus. Et multo minus audiendi sunt alij vt Zanch. de hæreticis, cap. 8. nu. 9. qui absq; hac distinctione secreti, & Notorij id Episcopo concedunt: contra quos est dispositio prædictæ cõstitutionis Ioann. XXII. Quod si isti auctores hoc ita sentiant propter casus suspicionis fundatæ de fuga Inquisitoris hæretici, aut manifesti periculi de seductione aliorum, & similes, quos Regula 28. num. 60. diximus exceptos, ex benigna interpretatione legis, admittimus eorum sententiam, & idem nunc, quod, ibi, testamur.

Inquisitores qualiter possint suis Commissarijs iurisdictionem elargiri?

REGVLA XXXI.

Commissarijs, seu Vicarijs a se creatis iuxta tradita num. 16. & 17. Regulæ XII. potest Inquisitor quilibet in causis hæresis, vel partem suæ iurisdictionis, vt pro suscipiendis informationibus, aut formando processu, vel totam vsque ad diffinitiuæ sententiæ prolationem tribuere, prout iudicauerit expedire contra quascunq; personas suæ iurisdictionis.

71 Ita docent Peña cum Eymerico 3. par. direct. q. 13. commen 62. Molina noster tract. 5. de iust. disp. 28. num. 8. Azor par. 1. lib. 8. cap. 8. quæst. 10. & Farin. cum alijs ab ipso relatis, quæst. 186. num. 29. qui pluribus comprobat. Potissima tamen ratio est, quia Inquisitor, vt traditum supra, est Delegatus sedis Apostolicæ; sed Delegatus potest subdelegare, & Commissarium sibi substituere, committendo ipsi plene vices suas, ex cap. super quæstionem, de Officio Iudicis Delegati, ergo &c.

72 Quamquam circa hoc attendendus est stylus cuiusque Tribunalis sancti Officij, & seruanda instructio, si quæ tradita. Et quidem in Hispania, vt ait noster Molina loco citato, iuxta instructionem quamdam Hispalensem, cuius meminit Peña vbi supra, Commen. 10. solum ad recipiendas informationes institui solent Commissarij. Exemplum certissimum tibi trado in charissimo fratre meo Iacobo Salelles sacræ Theologiæ Doctore Canonico Gandiensi, quem simul & amoris, & honorificentiæ causa nomino, huic pro meritis excellentium virtutum, & literarum, maxime in concionando præstantiæ a Dominis Inquisitoribus Valentinis commissio fuit tradita cum prædicta limitatione pro informationibus tantum suscipiendis in diuersis locis Valentinæ Diœcesis contra hæreticos, aut Apostatas a fide Catholica, seu de hæresi, vel Apostasia quoquo modo suspectos, quorum non pauci erant ex Mauris postea eiectis.

CAPVT IV.

De exequendis ab Inquisitore initio sui muneris circa Ordinarium, & Principem loci; de creatione, aut confirmatione Officialium necessariorum Fiscalis, & Notarij ad erigendum nouum Tribunal, vel ad promouendum iam erectum.

PROOEMIOLVM.

Videbatur vlterius progrediendum in ostendenda potestate, & iurisdictione DD. Inquisitorum circa materiam, seu circa casus proprios sancti Officij; sed de hoc multo opportunius paulo post, in publicatione, atq; declaratione per partes edicti sanctæ Inquisitionis; ex qua etiam Consultores Theologi ad qualificandum in dictis, vel factis contra fidem, non exiguum lumen accipient. Cum autem prædictæ publicationi, & declarationi in executione necessario præcedat erectio Tribunalis sancti Officij, vel promotio iam prius erecti, conuenienter de hac, & de annexis ipsi necessario statim agendum.

An obligatio nouo Inquisitori se sistendi coram superioribus loci Ecclesiastico, & Temporali?

REGVLA XXXII.

Inquisitor iam electus, & cum prædicta facultate alicui loco, vel Prouinciæ deputatus debet quamprimum se sistere vtrique potestati Ecclesiasticæ, & seculari, Regi scilicet, aut Domino; vel Magistratui Ciuitatis, aut regionis illius, & Episcopo Diœcesano, vel Capitulo, sede Vacante, atque ipsis de sua Apostolica commissione plenam fidem facere.

3 Tradunt Simancas de Cath. instit. tit. 44. nu. 1. cum Eymer. in direc. 3. par. initio Peña Comen. 1. post citatum ab isto Corradum Brunum lib. 1. de legat. cap. 8. & consonat instructio 1. Hispalensis, de qua mentionem fuit ipse Peña,

Peña, estque conforme dispositioni Iuris Ciuilis l. obseruare, ff. de off. Proconsulis. Probat efficaciter Eymericus, quia alias, si ante fidem factam exequi suum munus inciperet, posset, & merito Inquisitor per illos cum molestia impediri, aut saltem retardari, cum ex iure nemo sit credendus Delegatus, nisi ostendat literas suæ Delegationis, vel aliunde probet, cap. cum in iure, de Officio Delegati.

4 Nota, vt reliquis de populo innotescat de aduentu, & de Officio, ac potestate Inquisitorum expediens esse id, quod in Concilio Biterrensi cap. 1. disponitur per hæc verba: *Conuocatis Clero, & Populo, & proposito verbo Dei, mandatum vobis factum, & aduentus vestri causam, lectis literis, quarum auctoritate procedere habetis, sicut oportere noueritis, exponatis* & hæc ibi, & affert Peña citatus. Sed vix credo est in vsu cum per publicationem edicti suppleatur, de qua postea, quamquam Reuerendissimus D. Cubelles primus Inquisitor huius Tribunalis Melitensis non omisit id, quod in Concil. Biter. disponitur, vt dictum est Prolegomeno 13. à num. 5.

Quid de Iuramento Principis protegendi fidem? & de concessione literarum saluaguardiæ, etiam cum coactione?

REGVLA XXXIII.

5 Potest Inquisitor exigere, & expedit sæpe, vt exigat a prædictis Magistratibus, aut Principibus secularibus iuramentum solemne de præstando auxilium, & fauorem contra hæreticos, de persequendo eos, & liberando Ecclesiam ab ipsis: exigere etiam literas saluaguardiæ, seu adiutrices ad Gubernatores, vel Officiales Regni, aut Prouinciæ, vt idem præstent tempore visitationis: atque hos, & illos, si requisiti noluerint, cogere ad id præstandum, sub pœnis excommunicationis, & alijs.

6 Variæ extant leges Canonicæ, & Ciuiles disponentes circa emissionem huius Iuramenti, & obseruantiam rei, quæ iuratur, præcipue cap. ad abolendam, §. statuimus, & cap. excommunicamus, il primo, §. moneantur, de hæreticis, Rescriptum item Innocen. IV. incip. *ad extirpanda*, §. teneatur, il primo, & aliud Clem. IV. similiter incip. ad extirpanda; Federici etiam Imperatoris Const. incip. *Commissi nobis*, item *inconsutilem*, item *Patarenorum*, tandem *Catharos*; adducit eas Peña in fine direc. atque his, & alijs copiose ostendit veram doctrinam huius Regulæ. Farin. de hæresi qu.
7 182. num. 22. cum multis, quos ipse citat. Qui bene addit promissionem de obseruandis dictis legibus Canonicis, & Ciuilibus esse exprimendam in ipso Iuramento; copiosius tamen præ cæteris tractat hunc locum Eymericus 2. p. Direc. & cum eo Peña Cómen. super cap. excommunicamus, §. moneantur, de hæreticis, & 3. p.
8 initio, Cómen. 1. 2. & 3. Vbi proponitur forma requirendi hoc Iuramentum, & prædictarum literarum protectricium, seu saluaguardiæ, vt vocat ipse Eymer. more Hispano; qui specificat quoad Iuramentum, quod præstari debet tactis sacris Euangelijs, & genibus flexis.

9 Sed heu hodie, nec flexis genibus, neque solo, nec alio modo vsquam, quod sciam, præstatur: cuius omissionis duplicem originem assignant citati Peña, & Farin. videlicet ex negligentia Episcoporum, & Inquisitorum, vel ex interpretatione prædictarum legum præscribentium hoc iuramentum, vt interpretatur Hostiensis in dicto §. moneantur, num. 10. quod sit præstandum in solis terris, seu prouincijs,
10 vbi fama est, hæreticos habitare. Sed hanc interpretationem adeo latam non admittunt alij, vt Card. Zabbarell. circa idem, § moneantur, num. 1. vbi ait præstandum esse in quibuscumque locis, etiam non suspectis de hæresi, cum textus generaliter, & absolute in illis canonibus, & legibus loquantur.

11 Mea quidem sententia obseruari deberet semper hoc de dicto Iuramento præstando, saltem quoties de nouo in aliquo loco Tribunal sanctæ Inquisitionis erigitur, vti obseruatum fuit in erectione huius nostri Tribunalis Melitensis, iuxta tradita a nobis Prolegomeno XIII. a num. 5. cum ex vi literarum sacræ Congregationis Reuerendissimus Dominus Episcopus Cubelles Inquisitor Delegatus Sedis Apostolicæ in illis Insulis fuit institutus: Qui in publicatione earum a multis, præcipue ab Illustrissimo Magno Magistro Valletta illud exegit. Sequentes autem Inquisitores vsque ad præsens tempus de eo exigendo, quod sciam, non curarunt: sicut nec econtra consueuerunt se præsentare coram vllo Superiore seculari, aut Ecclesiastico, ad faciendam fidem de sua
12 commissione. Stylus sic habet, eodem die, quo huc peruenit, vrbanitatis gratia visitat Eminentissimum Magnum Magistrum nouus Inquisitor, & ei porrigit Breue Pontificium, quo paucis verbis, & notitia de aduentu, & commendatio personæ ipsius Inquisitoris tantum
13 tum continetur. Aliud autem Breue, vbi munus, seu commissio eius Apostolica multis extenditur, nequaquam vllo modo ostendit.

Nouo Inquisitori creatio Notarij, aut confirmatio iam antea creati quomodo expediens?

REGVLA XXXIV.

14 Inquisitor quicumque nouus, vt Tribunal sanctæ Inquisitionis erigere, aut iam erectum promouere incipiat, ad omnia iuridice peragenda, & instrumentis authenticis perpetuo firmanda, potest, & debet quamprimum eligere vnum, vel plures Notarios ex his, qui Notariatus Officium exercuerunt, aut iam electos ab antecessore confirmare (quod expedientius) ex quouis statu seculares laicos, aut Clericos, etiam Sacerdotes, vel Religiosos quosuis, ipsosque ad tale Officium exercendum, etiamsi noluerint, sub excommunicatione &c. compellere.

15 Expendit hoc de potestate Inquisitorum creandi Notarios, seu Tabelliones Eymericus 3. p. direc. quæst. 18. & resoluit negatiue,

quæ

quæ resolutio prima fronte falsa apparet, sed bene ipsum a falsitate purgat Peña Commen. 97. quia in cap. vt Officium, §. verum, de hæreticis in 6. & in rescrip. Vrbani IV. incip. *licet ex omnibus*, §. ad conscribendas, si bene perpendantur, tantum concedebatur eis, vt possent constringere illos, qui iam Notarij erant, etiamsi Religionem ingressi, & professi fuissent, reassumere pro sancto Officio Notariatus munus: item concedebatur, non habita copia Notariorum, vt possent assumere duos viros idoneos ad conscribēda sanctæ Inquisitionis acta. Neque erat aliud ius tempore Eymerici, quod creandi nouos Notarios Inquisitoribus facultatem tribueret. Prodijt tamen postea Constitutio Pij IV. incip. *Pastoralis Officij cura*, in qua eis hæc amplissime conceditur: Imo in rescriptis particularibus, quibus noui Inquisitores constituuntur, eadem concessio creandi Notarios exprimitur, vt vidimus in illo D. Petri Duzzinæ, & in literis sacræ Congregationis Vrbis, quibus D. Cubelles Inquisitor fuit constitutus.

Optime notat ibidem Peña ex Campegio apud Zanchinum cap. 9. vers. Adde rursus, non eo ipso aliquem siue Religiosum, siue secularem Notarium eligi, aut de nouo institui, quod ab Inquisitore ad acta sancti Officij scribenda applicetur, sed requiri, vt eius electio, vel institutio fiat coram alio Notario, & testibus, tradaturque ei atramentum cum calamo, & seruatis alijs ceremonijs solitis, atque de obseruatione omnium per instrumentum authenticum dicti Notarij assistentis constet.

Quænam conditiones in Notario eligendo requisitæ? & qualiter statim post electionem iurare debeat?

REGVLA XXXV.

IN Notario sancti Officij eligendo, præter alia in quouis Ministro requisita, de quibus supra ex parte dictum, & postea amplius dicetur; duo maxime opportuna, primo vt si fieri potest, sit iam practicus in exercendo munere Notariatus pro alijs Tribunalibus, & opportunius, si ex practicis pro isto sanctæ Inquisitionis. Item adeo bonæ famæ, & morigerus, vt dubitari nequeat de eius fidelitate: vnde de obseruatione huius, & secreti, & aliorum ad suum munus spectantium emittere statim iuramentum debet.

TOtam huius regulæ doctrinam colligo ex traditis per Simancam de Catholic. instit. tit. 41. num. 7. 8. & 9. per Campegium, & Peñam adductos, & per Farin. cum alijs multis ab eo citatis quæst. 185. a num. 10. Quoad fidelitatem Notarij sancti Officij in suo munere exercendo, & emissionem iuramenti simul, patet ex Clem. 1. §. Porro de hæreticis, ibi: *Notarij quoque Inquisitionis coram Episcopo, & Inquisitore, vel substitutis ab eis iurabunt suum Officium fideliter exercere.* Et quidem si a quouis Notraio pro quolibet Tribunali, vel pro regimine Reip. in eius creatione hoc de fidelitate ipsum creans sub iuramento exigere semper solet, dicens eidem: *Esto Notarius, & fidelis* (quæ est vna ex ceremonijs in tali creatione seruari consuetis) quanto magis exigendum ab eo, qui creatur pro regimine, seu pro Tribunali tanto maioris excellentiæ, & necessitatis, defensionis scilicet Fidei Catholicæ contra hæreticos.

21 Addendum item id, quod ad omnino conuincendum hactenus probatum etiam inseruit, nempe, si Notarius sub dicto iuramento pro vno regimine, vel Tribunali creatus, ad aliud Tribunal, vel regimen eligatur, aut applicetur, non teneri iterum iurare, secus est, si pro Tribunali sanctæ Inquisitionis sit electus, seu applicatus. Constat ex dicto §. Porro. Clem. 1. de hæreticis, de hac enim iteratione iuramenti ibi est expressus sermo, & tradit Ioann. Rojas singul. 141. cum Glos. in eodem §. Porro, verb. *iurabunt.* vbi supponit tex. opportunum valde (quod in Notario sancti Officij ait Regula præsens requiri) vt scilicet eligatur ex iā creatis, & practicis in munere Notariatus pro alijs Tribunalibus, & multo opportunius, si ex practicis pro isto sanctæ Inquisitionis, quo enim maiori notitia rerum, & modi procedēdi huius scripturarum item, ac processuum, qui in Archiuo asseruantur, præditus fuerit, eo conuenientius, & fructuosius munus suū exercebit, atq; eo maius lumen nouis Inquisitoribus præferet.

22 Hinc infero expediens valde esse id, quod attigi præcedenti regula, vt Inquisitor ad promouendum Tribunal sanctæ Inquisitionis iam alicubi erectum accedens, confirmet Notarium denuo a suis antecessoribus electum, & confirmatum, nec de eo auferendo, & creando alio nouo deliberet, nisi ex valde vrgenti causa propter rationem dictam. Vnde merito propter eandem sublatum est hoc, quod in nostro Tribunali Melitensi fuerat iam vsu receptum, vt vnusquisq; nouus Inquisitor nouum etiam Notarium secum adduceret; inconueniens enim maximum, quod inde sequebatur experientia ipsa constitit; cum igitur Inquisitor, & Notarius scripturarum, & causarum præcedentium, ac veterum, quibus nouæ sæpius sunt connexæ, vel non legitime istæ expediri poterant, vel non nisi maxima cum difficultate.

Promotor fiscalis qualiter à nouo Inquisitore eligendus, vel confirmandus? quodnam eius Officium?

REGVLA XXXVI.

23 AD complementum erectionis noui Tribunalis sancti Officij, vel ad promotionē iam prius erecti, omnino expedit, vt nouus Inquisitor quamprimum instituat Promotorem fiscalem, aut iam ab antecessoribus electum, & confirmatum, denuo confirmet: qui in manibus ipsius Inquisitoris, aut substituti ab eo iurare

rare illi debet de exercendo fideliter munus suum, quod præcipue consistit in supplendo vices accusatoris.

24 DOcent Simancas Cath. instit. tit. 53. num. 3. & 4. Ludou. Paramus lib. 3. de ord. Iudic. sancti Officij, quæst. 9. Farin. cum alijs ab eo relatis quæst. 185. num. 40. Quoad primum compleri scilicet erectionem huius Tribunalis per creationem Fiscalis, ac proinde statim esse creandum, quod incidit cum vltimo de supplendo vices accusatoris, fundatissimo discursu ex doctrina communi prædictorum auctorum, & aliorum sic ostenditur; quia attento quouis iure omne iudicium, seu causa iudicialis tribus ad minus personis constare debet, nempe Iudice, Reo, & Actore, seu accusatore, si causa sit criminalis (additur quarta Notarius scilicet, vt authentico instrumento de actione constet) cumque sæpius deessent accusatores, etiamsi crimina publice grassarentur, quod nollent homines accusare ob timorem pœnæ talionis, si in probando crimine deficerent, vel ob alias causas, atque hinc grauissima damna
25 Reipub dimanarent. Opportune prouisum fuit a iure, vt pro quibuscumque Tribunalibus instituereretur quidam minister, vocatus fiscalis, aut Promotor fiscalis, vel Aduocatus fi-
26 scalis, qui vices accusatoris suppleat. Hic autem in Tribunali sanctæ Inquisitionis adeo occupauit locum, vt quamuis alia Tribunalia, adhuc a particularibus personis, quoties accusare volunt, accusationes recipere soleant, hoc tamen sanctum Tribunal a solo Fiscali eas recipit, de quo plenius infra, & de modo accusandi, ergo statim eligendus.
27 Quoad aliud de emissione iuramenti exercendi legitime munus suum innotescit ex eadem Clem. 1. §. Porro, pe hæreticis, ibi, & idem fiet de alijs personis necessarijs ad prædictum Officium exequendum: pronomen *idem*, refertur ad iuramentum a Notario emittendum, de quo in Tex. immediate antea, & a nobis Regula præcedenti: perpendenda item particula *necessarijs*, & ex ea deducendum efficax argumentum a minori necessitate ad maiorem, cum tanta sit personæ fiscalis, vt sine hoc sanctæ Inquisitionis Tribunal nullatenus consistere possit.

Quibus virtutibus, & Conditionibus Promo[tor] fiscalis præditus esse debet?

REGVLA XXXVII.

28 PRomotor fiscalis Sancti Officij, vt vic[es] accusatoris legitimè suppleat; & reliq[ua] muneris sui completè, vt ius postulat, exequ[a]tur, debet esse vir probus, diligens, indust[ri]us, atque V. I. D. excellentissimus, pr[æter] virtutes fidelitatis, & secreti, quæ in quo[uis] eius ministro requiruntur.

29 ITa ijdem Doctores proxime citati, Si[man]cas ibidem num. 1. *Eligendus est*, inq[uit] *Vir probus, diligens, industrius. & Iurisp[eritus]* Ludouicus Paramus circa eius excellenti[am] in iurisperitia, ita loco citato, num. 37. *[...] sciat*, inquit, *suam intentionem Exacte insti[tu]ere, oportat illam esse iurisperitum:* & paulo p[ost] num. 40. ita efficacius ex iure, *Si vero*, inqu[it] *Promotor fiscalis Iuris Põtificij, & Cæsarei p[er]fectam cognitionem obtinuerit facile, recte, iuridice apud Inquisitores officium suum ex[erce]net*, l. sciendum, §. 1. & l. Paulus, 1. & Bart. ff. de legat. circa probitatem, item d[ili]gentiam, & industriam prosequitur idem [Pa]ramus num. 41. *Opportet, inquit, illum probum, diligentem & industrium, vt cognos[cat] quando, & quomodo possit accusationem pro[po]nere, & causam prosequi, &c.*

30 IN custodiendis scripturis sancti O[fficij] præcipue fidelitas Promotoris fiscalis poscitur, ex mente Iacobi Simancæ tit 41. [...] 9. qui hanc curam ipsi simul, & Notario co[m]mittit per hæc verba, *scripta*, inquit, *Sa[nctæ] Inquisitionis sub tribus clauibus custodien[da] sunt: quas promotor fiscalis, & Notarij ser[uare] tenentur, neque legi, ant ostendi vnquam deb[ent] nisi coram alijs omnibus, &c.* Verum circ[a] hoc attendendus stylus cuiusque Tribuna[lis] Sanctæ Inquisitionis, & crederem id arb[i]trio Inquisitoris relinqui. De secreto ser[uan]do agetur capite sequenti simul cum alijs [mi]nistris Sancti Officij.

CAPVT V.

De instituenda, aut confirmanda ab Inquisitore Sacra Congregatione Sancti O[f]ficij, creatis scilicet, vel confirmatis alijs officialibus, Assessore, Qualificatoribus, Consultoribus, Aduocato Pauperum, ac reliquis ministris, & familiaribus.

PROOEMIOLVM.

1 EREcto Tribunali Sancti Officij, declaratisque officialibus semper ad ipsius executionem sim[pli]citer, & omnino necessarijs; sequitur vertat oculos nouus Inquisitor, & nos cum ipso ad [...] ministros, in titulo expressos, maxime ad eos, ex quibus Sacra Congregatio componitur, non ita [sim]plici

citer, & absolutè ad eandem executionem necessarios; sed aliquo modo ipsi cooperantes. Vnde hic singulorum cooperationes, & qualitates singulis ferè Regulis indicabimus.

Eligendus ne etiam Assessor ab Inquisitore? ac qualis, & ad quid?

REGVLA XXXVIII.

Vxta cōsuetudinem aliquorum Tribunaliū sancti Officij eligēdus est Assessor, aut commandus iam prius electus, qui sit coadiutor Inquisitoris in recipiendis denuntiationibus, examinandis testibus, in formando processu, in alijs similibus; quique in congregatione, vt alij Consultores, votum ferat. Vnde esse debet insignis V.I.D. & in rebus sancti Officij valde practicus, præter virtutes paulo ante in Aduocato fiscali expressas.

IN iure præcipuè ciuili adeo copiosè de Officio Assessoris agitur, vt extent circa eius munus tituli integri ff. de off. Assess. & C. de Assess. frequenterque assignantur Assessores in diuersis Tribunalibus, tam ecclesiasticis, quā secularibus ad supplendum quandoque insciam, quandoq; laborem iudicum, seu vt sint, quasi Iudices. Vnde ait Roias de hæret p.1.nu. 6. cum Domin cap. statutum, num. 33. de rescript. in 6. & Lapo per hunc citato, *si causa sit mere canonica, & spiritualis, & assessor mere legista, hic poterit recusari*.

Cæterum in Tribunali sanctæ Inquisitionis vix vllus est vsus huius ministri, præcipuè in Regnis Hispaniæ, & in hoc propinquo Regni Siciliæ vix vlla mentio de Assessoribus, imo illorum nomen inauditum, aut saltem confusum cum Consultorum, quasi sint idem, vt confundit, seu coniungit Simancas dic. tit. 41. num. 11. per hæc verba: *Assessores periti, quos Consultores nominare solemus, ab Inquisitoribus conuocandi sunt, vt in causis fidei consilium eis præbeant, &c.*

Nihilominus in Tribunali sacræ Congregationis pro causis fidei Vrbis Officium Assessoris magnæ æstimationis habetur, vt omnino distinctum ab Officio Consultoris, cum multo maiori facultate, & extensione in vsu causarum fidei, quam illud, nempe circa omnia in hac Regula per nos expressa, & circa alia. Vnde minor Farin. cuius residentia, quasi iugiter fuit in Curia Romana, cum perspectum in d. Tribunali Vrbis munus Assessoris sine dubio habuerit, haud vllum de eo in suo tractatu de hæresi verbum protulisse, quod apud ipsum inuenire potuerim. In nostro item Tribunali sanctæ Inquisitionis Melitensi similiter Officium Assessoris longe diuersum est ab Officio Consultorū, ac multo plures functiones complectitur, quod experientia ipsa quotidiana nobis Consultoribus, & alijs clarè innotescit, nempe expressas in Regula.

Solent autem eligi in Assessores, vt in plurimum insigniores ex his, qui iam per aliquod tempus in ipso Tribunali sancti Officij munus Fiscalis, aut Consultoris, aut Pauperum aduocati exercuerunt: hincque fit, vt ad Assessoratum accedant cum notitia, & praxi sufficienti negotiorum sanctæ Inquisitionis; & consequēter iam apparet, quod debeat esse excellentissimus V.I.D.

8 Electio Assessoris in Tribunali Vrbis crederem, quod fiat ab Eminentissimis DD. Card. cum approbatione Summi Pontificis: Electionem vero Assessoris pro nostro Tribunali Melitensi, sicut & Promotoris fiscalis sacra Congregatio sancti Officij Vrbis sibi reseruauit, vt alibi diximus.

Quid de eligendis Qualificatoribus Doctrina Theologica præstantibus.

REGVLA XXXIX.

9 IN Tribunalibus sancti Officij Hispaniarum Lusitaniæ, Siciliæ, & reliquis in quouis Dominio Regis Catholici erectis, vbi vt in plurimum Inquisitores non sunt Theologi, sed mere Iurisperiti, assignari solent ab eis diuersi viri in Theologica facultate adeo insignes, vt eam iā publice professi fuerint, vel ad profitēdū ipsā habiles habeantur, qui tantum Qualificatoris munus exerceant, seu dictis, vel factis in causis fidei qualificationem, siue censuram tribuāt

10 CIrca hanc optime Ioannes Roias vbi supra num. 384. per sequentia verba, *in exponendis*, inquit, *verbis dubijs, agnoscendisq; factis, vel dictis suspectis, vel hæreticis periti Sacræ Theologiæ professores uocādi, qui vulgo Qualificatores nuncupantur, quorum assertionibus omnimodam Inquisitores adhibeant fidem*, l. septimo mense ff. de stat. hom. l. semel, C. de remilit. cap. causam matrimonij, cap. proposuisti, de probat. & statim idē Roias nu. 385. *Nam cuilibet*, inquit, *experto, & perito in arte sua credendum est*, Bart. in procemio ff. vet. §. 1. nu. 8. plene Angel. in l si vacan. C. de bon. vacan. lib. 10. hactenus dictus Roias, apud quem plura inuenies, quibus nihil opportunius, & satis superque ad probationem rei præsentis.

11 Vnde nota nihil mirum si in prædictis Tribunalibus Hispanicis duplex fuerit institutum munus, Theologi scilicet Qualificatoris, & Consultoris, re ipsa quoad praxim vnū ab alio omnino separatū. In toto enim negotio sanctæ Inquisitionis hoc solum caput qualificandi propositiones, vel censurā dictis, aut factis, pro causis fidei tribuendi, tāti ponderis, ac momēti habetur, vt nullum certo ei adæquari posse videatur. Vnde merito proinde nos huic primo libro nostri operis titulū indidimus de Cōsultore Theologo, seu de Regulis multiplicibus pro eo formādo, quoad qualificationem in dictis, vel factis &c. sine distinctione vtriusque muneris, cū tam in eisdem Tribunalibus Hispaniæ, quam in alijs totius Christianitatis cuncta spectātia ad Qualificatorem, per Consultorem Theologum suppleantur, & alia plura ab hoc pro expeditione causarum fidei executioni mandentur. † Quare multo maioris æstimationis, & honorificentiæ censetur titulus hic Cōsultoris, quam ille, Qualificato-

lificat oris; cum soleant, qui per aliquot annos in munere qualificandi versati sunt ad altiorẽ gradum consulendi promoueri. De materia tãdem, seu de casibus in quibus qualificatio locũ habet, & de modo, tempore, & loco eam tribuendi conuenientius infra in explicatione edicti sanctæ Inquisitionis dicetur.

Congregatio ex Theologis, & Iurisperitis instituenda ne ab Inquisitore, vel confirmanda, etiam cum coactione ipsorum?

REGVLA XL.

13 Coadunanda est, vel confirmanda a nouo Inquisitore Congregatio ex Consultoribus viris lectissimis, vtraque facultate sacræ Theologiæ, & Iurisperitiæ valde præexcellentibus, quorum consilio, & directione in causis fidei tractandis, & expediendis, quoad omnia capita qualificationis, carcerationis, intentionis, quæstionis, abiurationis, & punitionis, atque his annexa, vbi opus fuerit, iuuari possit, ad hocque iuuamen præstandum compellendi, si forte ipsũ præstare noluerint.

14 De his Consultoribus, seu assessoribus, vt appellat Simancas vbi supra, & alijs conuocandis, siue congregandis, etiam sub præcepto, si opus fuerit, ad hunc effectum præstandi consilium Inquisitori extat textus expressus in cap. vt commissi de hæreticis, in 6. ibi. *Aduocandi quoque, prout expedierit, peritos quoslibet, ve nobis assistant, & in huiusmodi sententijs præbeant consilium opportunum, ac eis quod super his nobis humiliter pareant, in virtute obedientiæ iniungendi,* vbi cum glos. in figuratione casus, multi canonistæ, quos citat, & sequitur Farin. q. 185. num. 188. vt Archidiach. num. 5. & Ioann. Andreas num. 2. verb. peritos, extat etiam textus in cap. statuta quædam, §. iubemus, eodem titulo de hæreticis in 6. adducendus à nobis Regula sequenti n. confirmat idem constitutio Alexand. IV. incip. *Cupientes*, quam in fine Direc. adducit Franc. Peña, qui cum Eymerico p. 3. q. 77. hoc copiose docet, specificat autem esse vocandos consultores præcipue Theologos, vbi Inquisitores sunt iurisperiti, vt in Hispania; sed de vocandis etiam tunc Canonistis, ac Legistis affirmat bene Ioann. Roias p. 1. de hæreticis, numer. 404. *quamuis ipse Inquisitor sit insignis iurisperitus*, & addit *posse vocari laicos coniugatos, dummodo sint honesti, prouidi, & probatæ vitæ, vt periculum corruptionis tollatur.*

Simancas de Catholic. inst. tit. 41. n. 13. Zanch. tract. de hæreticis cap. 15. num. 3. Decian. trac. crimin. lib. 5. cap. 24. num. 10. & alij optime docent non excusari predictos consultores ab accessu ad congre ationem, & ab obedientia Inquisitoris, eo quod consilium gratis tribuere debeant, nec possint salarium vllum exigere; quia omnes Christiani negotium fidei defendere, & procurare tenentur. Vnde possunt cogi ab Inquisitore ad dictum cõsilium præstandum, quod tradunt Eymericus 3. p. Direc. q. 77. & ibi Peña, citatis alios concordes circa

16 Com. 126. Quamquam idem Doctores re[...] addunt licitum esse consultoribus salari[...] accipere, si Inquisitor sponte ex sua proui[...] discretione ipsum eis afferat, ita adductus[...] rin. p. læsæ num. 190.

17 Illa denique sex capita præcipua in hac R[...] gula proposita, circa quæ viri docti in con[...] tationem vocantur, iam in præfatione to[...] operis aliqualiter exposuimus, & bipart[...] æqualiter inter Theologum, & iurisperitu[...] ostendimus, copiosiusque infra suis locis ex[...] cabuntur.

An teneatur Inquisitor sequi Consilium Con[...] rum? aut saltem ab eis ipsum petere?

REGVLA XLI.

18 Auditis Consultoribus in Congrega[...] ne, quod teneatur Inquisitor in exp[...] tione causarum, & sententia ferenda ipsor[...] consilium sequi, non caret probabilitate[...] tamen probabilius est ad hoc nequaquam[...] gatio semper eum astringit dictum consili[...] ab ipsis petendi, maxime in causis arduis.

19 Nulla expressa in iure de hac re d[...] reperitur; ac proinde, cum sit ex se [...] ficilis, valde circa ipsam controuertunt Do[...] res, suntque inter se diuisi. Primam parte[...] Regulæ mordicus tenet Arnal. Arbertinus[...] Agnos. asser. q. 26. num. 11. & 12. funda[...] præcipue in textu ex cap. statuta quædam, [...] iubemus de hæreticis in 6. ibi de ipsorum (ide[...] iurisperitorum, qui antea expressi) consi[...] ad sententiam, vel condemnationem proced[...] volumus: magnam vim facit Albertinus in pa[...] ticula *de Consilio*, quod hæc, vbicumque in[...] apponitur, denotet causam proximam, & ma[...] terialem, & de sui natura augentem, l. 1. ff. de [...] positi, & cap. Episcopus 35. dist. adeo vt nec[...] sario sit consilium petendum, & obseruand[...] in agendo alioquin actus erit nullus, seu inu[...] dus; secus vero de particula *cum Consilio* [...] cundum Bart. cum alijs ad l. 1. §. si plures, [...]

20 mer. 4. ff. de exert act. Item fundatur, qu[...] vbi in iure præcipitur aliquid fieri de consi[...] alicuius, hic censetur esse electus, ad id facie[...] dum, cap. fin. de off. Delegat. l. inter artific[...] ff. de solut. hanc etiam partem tenere vid[...] tur Eymericus 3. p. direc. q. 78. & 79. ex [...] eiusdem textus cap. statuta, §. iubemus, q[...] ibi iniungatur Inquisitoribus, vt integral[...] ostendant processum dictis consultoribus [...] præbendum fundatum consilium, quod ipsi [...] cuturi sunt, hancque esse sententiam Eymeri[...] quod Consultores habeant votum decisiuum [...] in causis fidei affirmat eius Commentator [...] ña citandus, est etiam sententia Archid. [...] cap. vt commiss. de hæreticis in 6. verbo co[...] & aliorum quos refert, sed non sequitur Far[...]

21 q. 185. num. 192. In Lusitania certum [...] Consultores seu Deputatos habere decisiuum [...] iuxta Ant. Sousam in suis Aphorismis lib. [...] cap. 1. num. 14.

22 Oppo-

Oppositum autem firmius tuentur dictus Penna Commentar. 122. & ipse Farinac. cum iuribus pro hac parte ab eo adductis. Ratio est quia apud Consultores nulla residet iurisdictio ordinaria, aut delegata, sed plane apud Inquisitorem, Bartolus in lege prima ff. de off. assess. & Decius in cap. si pro debilitate de off. delegat. ergo illorum Consilium, seu suffragium non est decisiuum. Item quia Consilium non reputatur de essentia actus, vt super leg. finalem, §. necessitate, C. de bonis quæ liberis, tenent Doctores, vt Bald. num. 14. quæ ratio destruit secundam oppositæ sententiæ. Interpretatio autem illarum particularum, de consilio, & cum consilio, nullo modo vrget, cum non habeat firmum fundamentum in iure, & potest dici, quod sit libere inuenta.

Nec obstat textus in dicto §. iubemus, cum ex eo ad summum deducatur, quod teneantur Inquisitores petere consilium a Consultoribus, non vero ipsum sequi: imo hæc petitio moderatur in capitulo vt commissi, de hæreticis in 6. ibi, *aduocandi quoque prout expedierit, peritos quoslibet, vt vobis præbeant consilium opportunum:* cum particula valde moderata, *prout expedierit*, atq; ob id in fine Regulæ dixi maxime in causis arduis. Adderem hic etiam in non ita arduis, quando Inquisitor de nouo accedit ad regimen Tribunalis Sancti Officij, & est vnus solus; nam licet excellat in facultate Theologiæ, aut iurisperitiæ, cum dictum officium habeat peculiarem stylum, & modum procedendi, particulares etiam terminos locutionis, qui ipso vsu addiscuntur, fere in omnibus saltem per aliquot menses adiutorio & consilio nouus Inquisitor indiget. Vbi autem sunt plures simul Inquisitores, vt in Tribunalibus Hispaniæ, antiqui supplent defectus recentiorum.

Vtrum assignandus ab Inquisitore Aduocatus, & qualis pro defensione Reorum? an etiam Procurator?

REGVLA XLII.

Eligendus est etiam a nouo Inquisitore, vel confirmandus iam prius electus alius minister nomine Aduocatus, qui in dicta Congregatione, & extra eam defensionem Reorum suscipiat, vbi est locus defensionis: hic oportet sit V. I. D. vir probus, ac fidei zelator. Præter Aduocatum autem, raro concedendus est Procurator alicui ex reis denuntiatis.

27 Ametsi Farinaceus quæstione 197. num. 54. regulam vniuersalem negatiuam proponat, ostendatq; in hoc differre Tribunal sanctæ Inquisitionis a reliquis Tribunalibus, quod in his semper Aduocati concedantur Reis, & dilatio ad hos quærendos ex lege prima §. ait prætor ff. de postulat. secus vero in illo ex textu in cap. statuta quædam, de hæreticis in 6. ibi, *& absq; Aduocatorum etc.* qui textus intelligendus est, sicuti intelligit ipsemet Farinac. numero 75. cum limitatione, nempe casu, quo iam constat de hæresi, vel Apostasia inquisiti, vel per propriam eius confessionem, vel per alias legitimas probatio-
28 nes: dum tamen de delicto est dubium, & inquisitus illud negat, semper ei conceditur Aduocatus, qui ad eius defensionem pariter crimen negare potest; ita plures relati ab eodem Farinac. præcipue Simancas Cathol. institut. titulo 5. num. 2. vbi etiam ei non petenti esse dandum affirmat, quando post trinam monitionem adhuc crimen negat; idem asserit titulo 43. numero 22. & Roias singul. 53. numero 2. ne absq, defensione pereat.

29 Exprimit bene Eymericus virtutes, & qualitates requisitas in dicto Aduocato tertia parte titulo de defensionibus reorum, numero 117. ibi, *et sic concedetur sibi Aduocatus, probus tamen, et de legalitate non suspectus, vir V. I. Peritus, et Fidei zelator, et procurator pari*
30 *forma:* hactenus ille. Verum id, quod addit de procuratore, quod etiam Simancas Cathol. institut. titulo 52. & alij tuentur, & sine dubio concedi posset; *raro tamen id fiat*, inquit Anton. Sousa libro 2. Aphor. capitulo 31. num. 3. *Aduocatus enim sufficit, ac etiam Inquisitores, qui ex officio reum defendere tenentur*; ita ibi Sousa, & pari modo Penna commentar. 28. versu, ac quantum, & adducit instructionem Madrilianam prohibetem expresse dari inquisitis de hæresi procuratorem, ibi, *dari non debent, quia experientia docuit multa incommo-*
31 *da inde solere prouenire etc.* Concludit tandem Penna seruandam circa hoc cuiusque Tribunalis consuetudinem.

In Causa fidei contra minorem 25. annorum præter Aduocatum, assignandus ne ei Curator?

REGVLA XLIII.

32 Quoties denunciatus de hæresi, vel Apostasia fuerit minor 25. annorum, prius quam Promotor Fiscalis cōtra eum procedere incipiat, præter Aduocatum assignandus est etiam ipsi Curator, si non excesserit annos pubertatis, qui circa causam fidei, prout de iure potuerit, eiusdem curam habeat: quicquid sit de vsu alicuius Tribunalis, nullatenus id obseruantis.

33 Magna est difficultas, & controuersia inter Doctores circa Curatorem dandum minoribus; non enim desunt, qui eodem modo de hoc, atq; de procuratore sentiant. Cæterum plures auctores, & melioris notæ partem affirmantem optime tuentur, præcipue Farin. crim. quæstionum 81. 9. cap. 10. numero 352. Sousa vbi supra capitulo 32. numero 3. & Penna in direc. tertia parte commentar. 28. vbi in comprobationē adducit instructionem Madrilianam de anno 1561. capitulo 25. ibi, *si reus fuerit minor 25. annis, dabitur curator, cuius auctoritate ratificet &c. confessiones suas; sed curator non sit ex officialibus sancti Officij, & potest esse Aduocatus eius, vel qualibet alia persona grauis, fidelis, & bonæ conscientiæ*, hactenus instructio illa. Ex quibus probabiliter
4 deduci videtur, quod idem possit, & Aduocati, & Curatoris vices gerere, sicque in hoc nostro Tribunali Melitensi aliquando obseruatum, & forte in aliquibus alijs pari modo.

35 Cæterum quidquid sit de identitate personæ pro eodem munere, quod non omnino reprobo, ijdem Doctores, præcipue Penna, & Sousa vere affirmant, si quid cum minoribus gestum sit absq; auctoritate Curatorum, id ipso iure irritum esse, & nullum, lege clarum C. de auctor. præstan. Matthæus de Afflict. decis. 208. incip. minor adultus. Alexan. consil. 115. & Anton. Gomez tom. tertio de delic. capitulo primo numero 64. ergo dandi sunt eis Curatores, etiamsi non petant, nec curent.

36 Vltimo loco aduertendum, quod quamuis attento iure communi illi dicantur minores, qui 25. annos ætatis non compleuerunt, secundum tamen leges Regni Siculi, quæ etiam in hac Insula Melitensi obseruantur, habendi sint minores nondum 18. annos completos nati.

Quid de electione Depositarij, & Capitanei ab Inquisitore facienda?

REGVLA XLIV.

37 Ad erectionem item Tribunalis sancti Officij, vel ad promotionem iam prius erecti, eligendi sunt, vel confirmandi, qui alias electi, a nouo Inquisitore duo alij ministri, nempe Depositarius, seu Thesaurarius, & Capitaneus, siue præcipuus sententiarum eius executor.

38 Haec vix vlla indiget probatione, sed breui tantum cuiusque partis seu terminorum declaratione, quam tibi exhibeo maxime cum Simanca Cathol. institut. titulo 41. vbi de singulis aliquid attingit. Primo de depositario, qui etiam Thesaurarius vocari solet, quia recipit, & conseruat redditus, & bona temporalia Tribunalis, quæcumque vndecumque illa habeat, vt salaria Inquisitoribus & alijs ministris, quibus dari consueuerunt, inde soluat atque ex præscripto Inquisitoris in alia Tribunali necessaria impendat. Hinc Simancas ipsum appellat Receptorem eodem loco numero 33. de quantitate salarij vnicuique tribuenda in Tribunalibus His-
39 paniæ, ibi, *totidem Receptori*: & paulo post: *Quæ salaria possunt augeri arbitrio Generalis Inquisitoris, & soluenda sunt a Receptore temporibus præfinitis: qui si secus fecerit, priuari poterit ab ipsis Inquisitoribus officio*; instruc. 4. Tolet. capitulo 2. & instruc. 3. Vald. capitulo 13. hactenus Simancas; qui etiam titulo 36. ita salaria illis (*nempe absentibus absque licentia, vel vltra tempus licentiæ*) *non soluantur a Receptore, nisi libro absentorum per ipsum inspecto*.

40 Item de Capitaneo, qui vulgo Hispanice Aguasil maior, cuius munus magnæ honorificentiæ habetur, & viro nobili, vt in pluribus committitur: hic præ cæteris erectionem Tribunalis sancti Officij, & huius iustitiæ executionem repræsentat virga oblonga sub manu erecta fere semper incedens. Vnde bene Simancas dicto titulo 41. cum appellat executorem, ibi, executori sexaginta, scilicet millia nummorum æreorum, vulgo ispanice Marauidis, pro eius salario: quæ appellatio executoris valde quadrat ipsius muneri; cum proprium eius sit, adiuncta cooperatione officialium inferiorum, mandata Inquisitoris quoad capturam, & carcerationem reorum, quoad sententiam prolatam contra eos, & quoad reliqua occurrentia promptissime exequi.

Eligendi ne etiam ab Inquisitore familiares, & alij ministri?

REGVLA XLV.

41 Tandem pro complemento erectionis Tribunalis sancti Officij, aut promotionis iam prius erecti, creandi sunt a nouo Inquisitore, vel confirmandi per prædecessores alias creati, varij familiares, seu Crucesignati, qui ad varia ab illo iniungenda inseruiunt, ministri etiam magis inferiores, vt Carcerarij, & nuntij.

42 Qvoad familiares constat ex Clemen. Nolentes § Porro, de hæreticis, vbi deciditur posse Inquisitores habere armatam familiam, seu familiares ad defensionē suę personę, & domesticorū suorū & ad capiēdos hæreticos, atque ad alia promotioni Tribunalis sācti Officij expedientia, vsusq; armorūquacūq; lege prohibitorūad tales effectus diu, noctuq; ipsis sicut & alijs quibuscumque

is ministris eiusdem Tribunalis est concessis, ex textu expresso in Clementina secunda §. fin. de hæreticis: Dummodo non sit abusus in executione talis priuilegij, ita in eadem Clementina ibi: *Porro Inquisitoribus ipsis districtiuis inbibemus, vt nec abutantur quomolibet concessione portationis armorum,* & pari modo in extrauagante Ioan. 22. incip. *Exigit vestri Ordinis*: tradit copiose Farinacius quæstione 182. a num. 89. vsque ad 94. cum Eymerico 3 p. Direc. q. 56. & ibi Penna Commentar. 105. & cum alijs.

Porro dicentur Inquisitores abuti concessione portationis armorum, quoties licentiam concedent deferēdi ea familiaribus, & ministris, non necessarijs, vt patet ex eadem Clemen. in fine de hæreticis. Quinam autem censeantur familiares necessarij, qui vero secus, vix posse videtur assignari regula certa, quæ inseruiat pro quibuscumque Tribunalibus. Vnde frustra, ni fallor, laborat Simancas ibidem num. 17. in assignando numero eorum pro Tribunalibus Hispaniæ circa Ciuitates maiores, & minores, & circa Villas &c. Cum iuxta circumstantias temporum, locorum, & Magistratuum sint plures, vel pauciores assignandi, non quidem solo arbitrio Inquisitorum particularium, sed adhibito etiam Generalis Inquisitoris, aut Eminent. Cardinalium sancti Officij Vrbis, vt cautius circa hoc procedatur, & magnæ dissensiones inter Inquisitores Prouinciales, & Magistratus temporales hinc sæpius oriri solitæ occasione multitudinis eorum circa ipsos abscindantur.

Verum multo maiores non raro oriuntur, (*quæ* vix interposita etiam Regis, vel Principis auctoritate abscindi possunt post assignata haud semel concordata) ob competentiam Iurisdictionis temporalis in causis dictorum familiarium, & ministrorum sancti Officij: circa quod similiter nequaquam assignari valet Regula certa, & determinata pro omnibus Tribunalibus, quidquid asserat Simancas citatus, num. 18. affirmans *in criminalibus subesse familiares, & quosuis ministros sancti Officij iurisdictioni Inquisitorum* (exceptis aliquibus casibus ab ipso expressis) non verò in ciuilibus, & circa hęc agendum cum eis ac si familiares non essent, ex l. eo tempore ff. de milit. testam. nam licet in aliquibus Tribunalibus Castellæ ita se forte res habeat, in alijs Coronæ Aragoniæ a viris fide dignis audio aliter se habere, nempe quod præter casus aliquos exceptos, tam in ciuilibus, quam in criminalibus iurisdictioni Inquisitorum subijciantur. In Tribunali vero Regni Siciliæ valde circa hoc variatum est, vt apparet ex concordatis editis a Philippo II. anno 1580. & 1591. ac nuper a Philippo IV. anno 1633. quæ attente legi, & video etiam in ciuilibus circa aliquos casus esse Iudices Inquisitores suorum familiarium. De reliquis tandem Tribunalibus Italiæ, & aliarum Regionum nihil certi scio circa hoc iurisdictionis temporalis in causis familiarium, ac proinde omnino reticeo. Item nihil hic circa carcerarios, & nuntios in particulari exprimo; quia infra lib. 2. opportunius de eis dicetur.

50 Nota autem circa familiares huius nostri Tribunalis Melitensis, quod licet sint numero pauci, nempe viginti tantum pro omnibus istis Insulis ex decreto Sacræ Congregationis Vrbis, competentiam tamen Iurisdictionis circa ipsos Dominorum Inquisitorum esse admodum latam, nēpe in actiuis, & passiuis omnibus quoad criminalia, in actiuis vero tantum
51 quoad ciuilia. Nota etiam quod in diuersis, quæ de iure spectant ad Ordinarium diœcesanum, sunt Iudices Inquisitores dicti, & cognoscunt de confessione annuali, & de communione in Paschate suorū familiarium, & ministrorum; tribuunt item his monitoria pro causis occurrentibus reuelandi &c.

Quid de Iuramento a quibusuis ministris sanctæ Inquisitionis faciendo? & de probationibus præmittendis ante eorum electionem?

REGVLA XLVI.

32 OMnes ministri, seu officiales sanctæ Inquisitionis præcedentibus Regulis expressi, & alij si qui sunt, ac eorum substituti ab Inquisitore, vel de eius licentia ab alio assignati, emittere debent solemne iuramentum exercendi fideliter munus suum, & celandi quæcumq; arcana sancti Officij: ad vtrumque autem conducet, si præmissis probationibus iuridicis, viri honesti, bonæ famæ, & Christiani antiqui, nullam ex Iudæis, vel Mauris, aut ex prosecutis in sancto Officio pro causa fidei originem ducentes eligantur.

---

53 DE hoc Iuramento circa vtramque partem agit Simancas eodem titulo numero 30. & 31. & quoad primum de exercendo fideliter munus suum (quod etiam iurare solent quiuis Reipublicæ ministri) ostendit ex Clementina 1. §. porro, de hæreticis, & ex lege rem nouam C. de iudic. & ex lege iubemus 2. de erogat. milit. ann. & hæc probatio sufficit, cum res per se pareat. Pro secundi probatione de celando sancti Officij arcana, quod est magis proprium nostri Tribunalis sanctæ Inquisitionis, adducit idem Simancas instruction. Tolet. capitulo quarto, & testimonium Dominici Soti libro de ratione tegendi secretum, quæstione prima, & exornat, more suo, eruditione aliqua propositis exemplis, Persarum, & aliorum, qui in seruando secreto pro
54 bono Reipublicæ regimine excelluerunt. Vnde bene concludit si quis ex officialibus, aut familiaribus sanctæ Inquisitionis arcana eius prodere ausus fuerit, debere hunc statim priuari officio, & alijs pœnis pro criminis qualitate puniri.

55 Dixi in Regula, ac eorum substituti ab Inquisitore, vel de eius licentia ab alio

 assignati,

assignati, quia omnes ministri per se ipsos officijs inseruire debent, non autem per substitutos, cum eorum industria requiratur, & non substitutorum, ergo nullus minister sancti Officij potest pro libito aliquem sibi substituere, sed ex licentia superioris, & concurrente causa legitima, ita ibidem Simancas num. 35. ex Valedolit. instruc. cap. vlt. & est vtrique iuri conforme. l. nullus qui, C. de decur. & cap. vlt. ff. 1 de officio delegati.

56 Quoad vltimum de eligendis ministris quibusuis, & familiaribus honestis, bonæ famæ, Christianis antiquis &c. iam aliquid supra expressimus circa aliquos eorum, nempe circa Commissarios: seu Vicarios Inquisitoris cum Penna in direct. 3. p. q. 14. cōmen. 63. vers. creabit vero, specificat item Farin. q. 186. num. 55. quod debeant esse pij, & Christiani antiqui, quæ qualitates pietatis, & antiquæ Christianitatis absq; radice, vel origine vlla Iudaismi, aut Mahumetismi, vel prosecutionis de hæresi, sūt pari modo requisitæ in omnibus, qui munus aliquod in Tribunali Sanctæ Inquisitionis exercent, ad ipsumque exercendum admitti nunquam deberent, nisi prius de prædictis qualitatibus per legitimas probationes omnino constaret.

57 Hoc autem adeo stricte in quibuslibet sāctæ Inquisitionis Tribunalibus Hispaniarum obseruatur, vt quatenus nobiles, etiamsi titulati, vt Comites, Barones &c. ad familiaritatem sancti Officij sint admittendi (hanc ipsi sæpius eo fine procurant, vt a iurisdictione Proregis, vel Magistratuum temporalium eximātur) dictas legitimas probationes illarum qualitatum pietatis, & veteris omnimodæ Christianitatis

58 proferre cogantur. Non possum non hic adducere exemplum dilectissimi Parentis, qui prolatis huiusmodi probationibus munus familiaris sancti Officij Valentini obtinuit, & per multos annos fideliter exercuit in negotijs non raro magni momenti & quod linguā

59 Arabicam calleret. Vnde cum ad ingressum meum in Societatem Iesu iuxta præscriptum Sixti V. (quod postea fuit reuocatum) strictissimæ probationis originis, legitimitatis &c. requirerentur, has Parentis amantissimi, & alias similes fratris mei Canonici, de quo Regula xxxj. nu. 72. P. Rectori Collegij Gandiensis exhibui, cum fide authentica, quod essem filius legitimus illius Ioannis Salelles, & frater huius Iacobi Salelles: quibus exhibitis, licet immeritus in hanc sanctissimam Religionem Societatis Iesu fui admissus 17. ætatis anno 1590. Incarnationis Dominicæ die quarta Octobris, ex quo fluxere iam quinquaginta anni, & ferè sex menses quod Deo Opt. Maximo sit gratia, qui faxit, eo paracto, quod parum superest vitæ in eadem Societate perseuerans diem vltimum feliciter claudam, ac tandem beatitudinis æternæ metam pertingam.

CAPVT VI.

De publicatione Edicti Sanctæ Inquisitionis, iustitiæ scilicet, & gratiæ; deque huius concessione, vel secus, habita prius concione de Fide, vel de opposito eius, nempe hæresis damno &c.

PROOEMIOLVM.

1 POst erectum Tribunal sancti Officij, & institutam, vel confirmatam eius Congregationem ex Officialibus, & Consultoribus prædictis, quid sequitur attento executionis ordine a nouo Inquisitore præstandum? vt aliquem videlicet ipsorum Theologum, vel alium approbatum Concionatorem assignet, (nisi forte ipsemet Inquisitor concionari velit) qui coram vniuerso Populo in Ecclesia Maiori, voce si opus fuerit præcoris die festiua, congregato concionem habeat de Fide, vel de necessitate & obligatione defendendi eam, aut de damno per hæresim, vel Apostasiam Ecclesiæ Catholicæ illato, aut de simili materia: sicque disponantur Auditores ad audiendum, & obseruandum Edictum Sanctæ Inquisitionis.

Tametsi pro mea tenuitate vndequaq; haud idoneum D.D. noui Inquisitores me vnum ex Consultoribus Congregationis sancti Officij Melitensis ad id præstandum multoties assignarunt. Vnde varias conciones ad hunc finem composui: ex quibus operæpretium duxi aliquas hic apponere non eodem idiomate Italico, quo ipsas publicè in Templo Sancti Laurentij habui, sed stylo concisiori in Latinum conuersas, quod conuenientius a iuris sapientissimis sic fuit iudicatum, vt fiant magis communes omnibus Christianitatis nationibus, & sint pro forma, & exemplari ad similes componendas, cuicumque qui in posterum eidem functioni publicandi edictum Sanctæ Inquisitionis assignabitur.

CONCIO PRIMA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

Sine fide autem impossibile est placere Deo. Ad Hebræos xj.

Suggestum hoc hodierna die. A. A. celeberrima stipatum frequentia nouus ego, ac publicus præco, non concionator ascendi, qui licet hoc mihi onus euulgandi edictum impositũ ab Illustriss. viro, atq; in hoc genere Principe fuisse sentiam: tamen ne forte audaciæ, atq; arrogantiæ nota conuincar, si tantum mihi munus arrogem solum Apostolo Paulo diuini Spiritus Præconi concessum; optimum factu iudicaui tanti Præconis vocem, auctoritatemque veluti ducem sequi, atque a propositis ipsius verbis ne latum quidem vnguem hoc loco discedere. *Sine fide autem impossibile est placere Deo.*

Idem gentium doctor suam hanc nobis sententiam cõfirmandam videtur assumere, fideique quam maximum eligere quasi inuictissimæ Haroinæ Trophæum: dum ait: *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei.* Nam cum nihil fuerit communius in Philosophorum Licæis, nihil acceptius, aut euidentius Ethnicis Antiquorum ingenijs, quam illud, ex nihilo nihil fit, quænam victoria maior esse potest, quam ea, quam ipsa fides de tot, tamque validis eorum argumentationibus reportauit, suamq; Deo omnipotentiam a tenebricosis illis Ethnicæ sapiẽtiæ telis intaminatam, integramq; seruauit? quandoquidẽ hodie in scholis fidei Christianæ lumine collustratis vna omnium tum Theologorum, tum Philosophorum etiam voce comprobatur, vt verissimum illud: *Aptata esse secula verbo Dei.* Atque hoc nonnisi fide, inquit Apostolus, *Fide intelligimus aptata esse secula verbo Dei. O admirabilem fidei vim, virtutemq; in auditam in hac testimoniũ* (idẽ subdit Apostolus) *cõsecuti sũt senes,* omnes scilicet Patriarchæ atq; Prophætę quorum primus est ille de quo in Genes. legimus: in fide plurimã hostiã Abel, quam Caim obtulit Deo, atq; ob hanc fidem illius sacrificium gratissimum Deo, contra autem infidelissimi Caimi hostia nullo modo accepta fuisse dicitur. Fide Henoc translatus est, ne videret mortem, ante translationẽ enim testimonium habuit placuisse Deo. Fide Noe responso accepto de ijs quæ adhuc non videbantur, aptauit Arcam. Fide Abraham obediuit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem nesciens quo iret. Fide obtulit Abraham Isaac cum tentaretur. Hinc fit vt admirans idem Apostolus ad Rom. 4. inquit, *credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* Nec minus vxor eius Sara sui sponsi fidem imitata. Fide ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionẽ seminis accepit. Neue ex meo aliquid afferens hinc progrediar longius, ijsdẽ Apostoli verbis hanc concludam sententiam, qui cum fidem Isaac, Iacob, Ioseph, Moysis, aliorumque heroum celebrasset, deinde subdit: *Et quid adhuc dicam? deficiet enim me tempus narrantem de Gedeone, Barac, Samson, Iephtæ, Dauid, Samuel, & Prophætis.* Quæ quidem omnia eo pertinent, vt ostendam quam gratos in Dei Optimi Maximi oculis, atq; conspectu fides nos sanctissima reddat. *Sine fide autem impossibile est placere Deo.*

Sed hoc idem liceat in præsentia efficacioribus aliquanto argumentis, & quasi e visceribus causæ, vt aiunt, deductis confirmare. Atq; optime quidem S. Doctor Angelicus in secunda secundæ q. 5. art. 1. illam definit his verbis: *Fides est habitus virtutis infusus, quo infallibiliter, & sine vlla formidine credimus a Deo reuelatis ob auctoritatem Dei reuelantis.* Sed hæc ab illa D. Pauli definitione a me vlterius hic explicanda tanquam e fonte manauit. Est autem Fides, inquit, Apostolus, *sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium.* Sed omissis omnibus ne longius extra temporis lineas diuager, tantum hic obiter verbum illud *substantiam*, e Græcis liceat inuestigare: apud quos est yrostasis quæ quidem vox vel existentiam, & subsistentiam significare videtur, vel potius substantiam.

Quod autem ad substantiam, aut existẽtiam attinet in hoc Sanctus Chrysostomus, Theofilatus, Theodoretus, alijque conueniunt, tam Veteres, quam Recentiores; *Fides enim* aiunt *est sperandarum subsistentia & existentia rerũ,* qua nimirum fideles tam certi, atq, securi viuunt de ijs, quæ spes tanquam futura promittit, ac si ea quasi iam præsentia ipsis cernerent oculis, ipsis manibus contrectarent. Neque ab hoc dissentire videtur quod est in textu syriaco: vbi dicitur *Fides est peiesa*, idest, persuasio, & certitudo de ijs rebus, quæ sunt in spe, perinde ac si iam existerent. Immo etiam adderem facilius, ac securius animum acquiescere quodammodo, ob auctoritatem Dei reuelantis, quã ob ipsorum sensuum testimonium; atque adeo subdit Apostolus; *Argumentum non apparentium,* quod idem est per D. Thomam, ac *assensus, quo,* inquit, *adhærescimus veritati.* A Græcis autem per elenchos, exprimitur idque diuus Chrysostomus, & Augustinus lib. 13. de Trinit. cap. 1. explicant in hunc modũ (*demonstratio, atque, conuinctio*) quasi dicant, cedant, necesse est huic argumento Fidei omnes Philosophorum probationes, cedant Mathematicorum euincentium argumenta.

Idem ipsum confirmat alia *significatio,* nempe substantia sicuti enim substantia fundamentum est omnium accidentium, quæ statim, sublata substantia, corruunt; ita & omnia, quæ speramus bona, in sola fide nititur. quod etiã innuit Sanctus Dionys. Areop. cap. 7. de diuinis nominibus: quando docuit diuinam fidem esse stabile, firmumq; fundamentum eorum, qui crediderunt eos in veritate defigens. Atque hoc illud est fundamẽtum, quod idẽ Apostolus prima ad Corint. 3. se iecisse gloriatur, vt sapiens Architectus *fundamẽtũ posui. fundamẽtũ aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est.* Ad eũ scilicet exædificandam Vrbẽ, eiusq; structuram ab initio Dominus suos conduxit

Apostolos, quam deinde Diuus Ioannes Apocalyp. cap. 21. iam absolutã, atq; perfectam se vidisse testatur: *Vidi Ciuitatem sanctam Ierusalẽ nouam descendentem de Cælo, a Deo paratã &c.* sed æmulus ille laudum diuinarum Lucifer, & ipse suam condidit vrbem, in qua sibi imperij sui sedem designauit, vt innuit idem Euangelista Ioannes Apoc. 16. *Babylon magna venit in memoriam ante Deum*, vt acutissime S. Aug. in lib. qui inscribitur de Ciuitate Dei; & de Ciuitate Diaboli explicare videtur. *Quid enim aliud Hæreticos esse dicemus, quid Apostatas, quam quasi quosdam Babylonicæ Vrbis Architectos, aut operas ad eam struendam conductas, quas etiam iussit vti fidei fundamento, quo firmiter non Deo, sed sibi crederent. Vnde est veneficia omnia futilia, atq; irrita plerumque esse, nisi Diaboli verbis aliqua præstetur fides.*

Sed illud hic nullo modo prętermittendum puto, quod in Hebræo textu pro substantia, legitur Beethsẽ, vel pluraliter Beethsemi, quod idem esse videtur, ac os, aut ossa. Vt igitur corpus humanum naturaliter, nec informari ab anima posse videtur, nec vitam viuere, nisi prius firmissima ossium compagine sit constructum, atq; firmatum, ita & sine fidei firmamento anima Diuinæ gratiæ incapax esse, vnde ad Hebræos Apostolus 10. exclamat, *Iustus autem ex fide viuit*. Non ideo quod ipsa fides sit ratio formalis huiusce vitæ, vt cum Philosophis loquar: iam enim docet idem Apostolus prima ad Corint. 13. *Si habuero omnẽ fidem, charitatem non habuero, nihil sum*. Et S. Iacobus in sua Canonica: *Fides sine operibus mortua est*. sed quod necessaria conditio sit, atq; proxima dispositio, quam consequitur gratia. Sic enim legimus: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quia remunerator est*. Vnde orta est illa doctrina in scholis sine fide nimirum Christi iam incarnati aut mediatoris venturi neminem in gloriam ingredi.

Atq; hoc quidem iure optimo, *non enim coronabitur, nisi qui legitime certauerit*. ad dimicandum vero, quot vires ossa ministrent, quãtumq; addant animi, quis est qui nesciat? quin etiam olim ipse Samson non ense, non hasta, sed osse victoriam de hostibus reportauit, cum inuẽtam maxillam, idest *mandibulam asini, quæ iacebat*, accipiens interfecit in ea mille viros. Iud. 15. Quando igitur per Diuum Chrysostomũ Hom. 60. super Gen. *hostem habemus perpetuum, & fœderis nescium*, & apud Apostolum, *non est nobis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus Principes, & Potestates, aduersus Mundi rectores tenebrarum harum*, ad Ephes. 6. nisi nos cõsilium illud sequamur, quod ipse docet: *In omnibus sumentes scutum fidei*. & Petrus: *Cui resistite fortes in fide*: nulla vnquam ratione hostes hosce superabimus: victiq; facili negotio concidemus, sine hac fide, quæ est substantia rerum, idest os: & nisi hoc osse armati fuerimus.

Quæ cum ita sint, quid mirum, si Apostolus in ea verba proruperit, *sine fide impossibile est placere Deo. Impossibile est*, inquit, non ea, inquam, impossibilitate, quæ tantum affert difficultatem. Secundum quam explicare oportet verba illa ad Hebræos 6. *Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerũt etiã donũ cælestè, & participes facti sũt Spiritus Sancti &c. & prolapsi sunt, rursus reuocari ad pœnitentiam*, ne contradicere videantur verbis Domini ad Petrum: *dimittes non solum septies, sed vsque ad septuagies septies*. Verum etiam ea impossibilitate, quæ omnem excludit potentiam, aut possibilitatem, vt Philosophi loquuntur; ita quemadmodum sumitur atq; explicatur propositio illa ad Hebræos 6. *Impossibile est Deum mentiri*, & hæc, quam diximus, assumatur, atq; explicetur, *Impossibile est sine fide placere Deo*.

Intelligant igitur ij, qui per flagitia, & scelera a Fide recesserunt, quam maximum in barathrum omnium miseriarũ inciderint: quippe terrima, vel Apostasiæ, vel Hæresis, vel cuiuscumq; infidelitatis nota fœdati nõ sine magna diuinæ gloriæ iniuria, quam debent fidem, ac reuerentiam æternæ Sapientiæ verbis, eam Diabolo fabularum auctori mẽdacissimo præstant. Tuum est, Quæsitor Illustriss. hasce diuinæ gloriæ iniurias seuerissime vindicare; nostrũ A. A. talia infidelitatis facinora, atque peccata in iudicium deferre. Omnium autem æternam Dei bonitatem enixè precari, vt omnes, qui in tenebris infidelitatis Hæresisque versantur, a tanta tamq; obscura excœcatæ mentis caligine aliquando resipiscãt, atq; ad veræ Catholicæq; Fidei lumen aperiant oculos. Sine qua fide impossibile est placere Deo. Dixi.

CONCIO SECVNDA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

ECce ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos; & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum. Hierem. 16.

Quis vnquam crediderit A. A. quis cogitauerit vel horum verborum ambitu allegorice nobis describi sanctissimum Inquisitionis Tribunal? vel sub Piscatoris, & Venatoris apparatu Illustrissimi Quæsitoris personam delitescere? quippe qui feras, bestiasque Hæreticorum, atq; Infidelium, vel piscando caperet, vel venando irretiret? ita sane hi piscatores sunt, ac venatores, quos cælestis ille moderator orbis per Hieremiam Prophetam tot ante annos promisit in Ecclesiam se esse missurum. Idque hodierna luce ostendere, & comprobare pro mea virili parte conabor.

Ecce ego mittam piscatores &c. obscurum est (inquit doctissimus ille sacrarũ litteratũ interpres e nostra Societate Gaspar Sancez) *obscurum est, an hic Deus secunda promittat, an minetur aduersa*: quinam igitur hodie mihi comiter tanto in errore viarum rectum cõmonstrabit iter ad veritatem inspiciendam nisi suo veluti ductu patres, quasi nobis de suo lumine lumen accendant? horum igitur aliqui hæc Hieremię verba quasi Dei minitantis aduersa iudicant esse. Alij contra Dei secunda quodammodo promittentis. In prima autem sententia videntur

dētur esse Diuus Thomas Theodoretus, Dionysius Carthusianus Nicolaus de Lyra, Vgo. Vatablus Io. Maldonatus, alijq; quamplurimi, tam antiquorum, quam recentiorum; eamque confirmant ex eo, quod in toto fere contextu orationis, totoq; capite Hieremias recensere videatur incommoda, mala, supplicia omnia quę Deus iustissime iratus Populo suo Idololatræ minitatur: *mortibus* ægrotantium *morientur, non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt gladio, & fame consumentur &c. abstuli pacem meam a Populo isto, dicit Dominus; quia non fuit occulta iniquitas illorum ab oculis meis, & reddam primum duplices iniquitates, & peccata eorum, quia contaminauerunt terram meam in morticinijs Idolorum suorum*. Vnde probabilius inferunt prędicti interpretes Dei minitantis potius, quam Dei miserentis hunc esse sermonem, quod hoc etiam magis ab ipsis confirmatur, quia multo clarius & euidentius idem Proph cap. 25. describere, atq; explanare videtur, quod hoc cap. 16 allegorice sub piscatoris aut venatoris figuris atq; inuolucris implicuit. *Ecce ego mittam, & assumam vniuersas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & interficiam eos, & seruient omnes gentes istæ Regi Babylonis septuaginta annis*. Quis igitur dubitet Nabuchodonosor, aliosque Chaldæos tum piscatorum, tum venatorũ personam induisse, quippe qui ferro & flamma in syluis ac montibus per littora, & scopulos maximam Populi Israelitici cladem ediderunt, Regemq; Sedeciam, & suos in solitudinis cauernis, latebrisque latitantes, quasi tot feras e latibulis extraxerunt, tantamq; prædam in patriam contulerunt. Nisi fortè placeat cum D. Thoma subtilius inuestigare venatoris personam Tito, & Romanis impositam fuisse, vt indicat particula illa *post hæc*; his enim postremam cladem Hebræorum, ac ruinã Vrbis Hierusalem reseruatam videmus. At vero piscatoris personam Nabuchodonosor Regi, ac Chaldæis fuisse datam e simillimis Ezechielis Prophetæ verbis cap. 12. intelligi potest. *Et extendam rete meum super eum & capietur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem*.

Sed quoniã, vt Apostolus loquitur de Prophetis 1. Corint. 10. *omnia in figura contingebant illis*, non iniuria citati patres, hũc locum inuestigantes e miserrimis Iudæorum ęrumnis ad calamitates Ecclesiæ gradum faciunt, ad miserias populi Christiani quarum maxima, atque omnium pessima est amissio fidei & ipsa Hæresis, quam Apostolus ad Timotheum cap. 1. funeste deplorat his verbis: *Quidam bonam conscientiam repellentes circa fidem naufragauerunt*. His igitur minitatus est Dominus se missurum piscatores callidissimos, ac venatores, a quibus, vel hamo sub esca fallentis doctrinæ latente caperentur, vel fallacium argumentorum laqueo irretirentur. Atque vtinam iam inde a primis nascentis Ecclesiæ incunabulis ad hanc vsque ætatem Christiana Respublica tam multorum hæreticorum fallentes hamos, aut venenatas sagittas non passa fuisset. Vtinam venatores illi pessimi Simon Magus, Cherintus, Nicolaus, Arrius, Nestorius, Mahomettus, Manes, Donatus, Luterus Caluinus, Malanzon, Beza, alijq; quamplurimi prædatores non extitissent. Non sane tot Regna, tot Vrbes miserrimis afflictas cladibus Hæreticorum deploraremus, neque vnquam Britannia, Gallia, Flandria, Saxonia, omnesq; fere septentrionis, atque orientis regiones, hac teterrima peste tabuissent.

Sed quonam modo fieri potest, dicet forte quis ingeniosior, vt tanta Ecclesiæ suæ Dominus damna patiatur? quique maximam animarum salutis curam gerit, tantas animarum clades populo suo, tot Christianæ Reipublicæ calamitates, ac detrimenta per sceleratissimos homines, suæq; fidei infensissimos hostes importet? sed enim facillime his, quæ obijciuntur rebus responderent citati auctores, si vetera Hebræorum exempla referrent, quibus ostenderent eodem modo nunc Dominum populo Christiano teterrimos hosce venatores mittere, quo olim indurauit Dominus cor Pharaonis, aut imperauit Isaiæ dicens, *excæca cor populi huius & aures eius aggraua, & oculos eius claude*. Denique vti varie horum verborum sententia exponi potest ita & varias superiori dubitationi responsiones adhibere ipsi possunt: multas autem doctissimus Pererius super cap. 11. Exod. affert ex Augustino, Chrysost. Greg. Thom. alijsq; Doctoribus. Sed illa Augustini communi fere omnium consensu in scholis retenta, quæ inprimis mihi maxime placet, est illa. Deum nimirum in huius generis calamitatibus, quæ non fiunt sine multorum peccatis, atq; criminibus tantum permittentem habere voluntatē, ac sæpe ipsis vti criminibus ad gratiam magis augendam, suamque magis pietatem illustrandam; *vnde permisit quidem* (aiunt Theologorum nonnulli) *Adami peccatum, sed quatenus illud incarnatio Verbi esset consequutura: si enim Adam* (aiunt) *non peccasset, Verbum incarnatum non fuisset*. Vel etiam Dominum iniquorum opera, atq; impietate tanquam suis lictoribus, ac ministris vti dicamus; sic enim exponitur ille locus Iob. 34. *Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi*; eodemq; sensu sumitur a Cornelio a Lapide textus allatus a Hieremia, *Ecce ego mittam Nabuchodonosor Regem Babylonis seruum meum. Seruum meum vocat*, inquit, *idest, lictorem, & executorem iustæ suæ vindictæ*. Testis in hac re mihi sit sanctus ille Eremi Monachus, qui cum ad pedes Christi Ecclesiæ Orientalis ab impijssimo Tyranno Phoca afflictæ, atque vexatæ deploraret ærumnas, (quas refert Anastasius Nyssenus in quæst. sup. script. q. 15.) cumque grauiter quereretur his verbis, *Domine cur fecisti eum Imperatorem?* hoc tulit a Christo responsum: *quoniam non inueni peiorem, si peiorem inuenissem, illum fecissem*. Quæ cum ita sint, optime possunt prædicti Auctores hunc locũ Prophetæ quasi Dei contra populum Christianum minitantis interpretari, & exponere.

Sed tempus admonere videtur, vt aliam

quam

quam multorum sententiam afferamus, eorum nimirum, qui putant varia his verbis commoda multaq; presidia Ecclesiæ suæ benignissimũ Dominum polliceri, in hac sententia sunt August. tract. 10. de vtilitat. ieiunij. Ambr. serm. 6. in psalm. 118 Orig. Hom. 2. in Hierem. Tertull. lib. 4. contra Marc. cap. 9. Aliique quamplurimi, cum e veteribus, tum ex recensioribus qui suã comprobare nituntur opinionem ex ipso contextu verborum, quæ superius eodem ipso capite Hieremiæ leguntur. Sic enim est scriptũ, *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltra viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis et de vniuersis terris, ad quas eieci eos, et reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum*. Quæ quidem verba Dei sanentis, ac miserentis esse planissime liquet. Vnde statim subdit, *Ecce ego mittam piscatores multos etc.* Iamq; re vera elegit Dominus Esdram, & Zorobabel, cæterosq; quorum opera, vt olim Moysis, & Aron ad liberandum populum vteretur.

Atq; hæc quidem ad literam: mystice vero intelligunt isti Doctores, primis Christianæ fidei Quæsitoribus hæc verba, sanctis, inquam, Apostolis conuenire; quibus idem Dominus in Euang. Matt. 4. *faciam vos fieri piscatores hominum*, atq; Apostolorum potissimum Principi, *noli timere*, inquit, *ex hoc iam eris homines capiens* Matt. 13. & alibi sæpius eodem sermone vtitur Dominus.

Sed quemadmodũ his Hieremiæ verbis sanctissimum nobis Inquisitionis Tribunal significetur accipite. Nemo est qui nesciat sæpe sæpius in Euangelio maximeq; Matt. 13. Ecclesiam piscatorum retibus a Domino comparari: *simile, inquit, est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, et ex omni genere piscium congreganti etc.* Iam vero bis in Euangelio legimus ex Christi Domini iussu discipulos retia in mare iecisse, primum post concionem habitam ad turbas e nauicula Petri, cui dixit. *Duc in altum, et laxate retia vestra in capturam* Luc. 4. secundo post Resurrectionem. Cum enim sic percõtanti Domino. Numquid pulmentarium haberent, se nullum habere respondissent, tum ille *Mittite*, inquit, *in dexteram nauigij rete, et inuenietis*.

Atque hæc quidem loca sanctus Augustinus tract. 122. in Ioann. S. Gregor. Hom. 24. in Euãg. Rupertus, Beda, alijq; quamplurimi atq; ea quæ sequuntur verba considerant in primo piscatu Luc. 4. *concluserunt piscium multitudinem copiosam rumpebatur autem rete eorum*; at vero in secundo, cum non minorem forte pisciũ multitudinem cæpissent, vt innuit Euang. Ioann. 21. *cum tot, tantiq; essent, non est scissum rete*. De vtraq; sic piscatione Greg. *in illa*, inquit, *præ multitudine piscium rete rumpitur, quia nunc ad confessionem Dei etiam cum electis reprobi tanti intrant, qui ipsam quoque Ecclesiam Hæresibus scindunt; in ista vero piscatione, & multi pisces, & magni capiuntur & rete non rumpitur; quia sancta electorum Ecclesia continua Auctoris sui pace requiescens, nullis iam dissenssionibus laniatur*. Neque congrue de hac re Euseb. Emiss. itidem, inquit, *boni erant pisces isti, a quibus rete scissum non est, mali pisces hæretici, & schismatici, qui Euangeliorum retia quotidie scindunt*; idque confirmant Christi verba ad Petrum A[...] lexandrinum Archiepiscopum. *Arrius sci[...] vestem meam*, idest Ecclesiam.

Quod cum ita sit, quis neget hoc Tribu[...] sanctissimum institutum a Domino ad ho[...] capturam piscium? quis dubitet nostris Qu[...] sitoribus conuenire verba illa Prophetæ: *E[...] ego mittam piscatores etc.* sed isti nisi ope, v[...] A. A. atque opera vtantur, nisi vos libenti[...] mo in hoc piscator, ac venatione opitule[...] frustra nitentur, neq; suum vnquam munu[...] bire poterunt, adeoq; annuunt socijs, v[...] niant, & adiuuent eos. quod tum quidem [...] cietis, cum in iudicium, si quid ad vestras a[...] peruenerit, quod contra Catholicam fide[...] commissum sit, deferetis.

Sed quod ad venatoris similitudinẽ attin[...] nemo est, qui dubitet primas in hoc vena[...] nis genere dedisse partes Christo filio suo D[...] Patrem, vt innuit Esaias 8. *Accelera, festi[...] prædare etc.* & Patriarcha Iacob ad filium su[...] Iuda dicens *ad prædam fili mi ascendisti*. Ho[...] etiam modo sponsum veluti personatum [...] cant. Agnouit sponsa: *Ecce venit iste saliens in montibus transiliens colles.* Secundas autem [...] buere partes Apostoli, Episcopi omnes a[...] Apostolicæ vitæ sectatores. Sed quoniam [...] pluribus Ecclesiæ implicati negotijs inunda[...] te potissimum multitudine belluarũ piscat[...] venationiq; penitus se dedere non poteran[...] ideo Dominus *post hæc*, inquit *mittam eis mul[...] tos venatores*. Quæsitores nimirũ Illustrissimo[...] quorũ omnis cura, & cogitatio tota est in ha[...] venatione posita, in hac eorum industria, atq[...] solertia insistit, euigilat, elaborat. Vnde Innocentij Tertij temporibus nouis ob repentinis contra sacramenta, & Sanctissimum Trinitatis mysterium sapientia sua Diuus Bernardus cu[...] alijs illius ordinis sanctissimis viris obstitit quam acerrime. Atq; hæc fuit origo instituen[...] di hoc Tribunal Sanctissimum. Post autem in Hispania sub Alexandro Tertio sãctus Patriarcha Dominicus Generalis Quæsitoris prou[...] ciam gessit, alijq; subinde post eum eiusdẽ Ordinis religiosissimi viri hoc functi munere, nulliq; e sanctissima Frãciscanorum familia fu[...] ruerunt. Ac demum peculiari ratione Catholici Regis tẽporibus multis in locis suæ ditionis hæc Tribunalia sanctissima sunt instituta, qua etiam tempestate hoc nostrum Melitense Tribunal, ad quod Diuina munificentia quotidie submitti Venatores peritissimos, du[...] originem.

Sed multos, inquit *Venatores*. pro multitudine nimirum, ac varietate ferarum, vt enim multas animarum veluti species multis sub a[...] nimalium formis agnoscimus atq; in scripturis legimus: Cant. 2. *Veni columba etc.* & *Vox turturis audita est in terra nostra*. Ac Gen. 49 *Beniamin lupus rapax*. Ezechiel. 13 *quasi vulpes in deserto Propheta tui*. ita & in ijs, qui illas venantur magna inter illos intercedit dissimilitudo, & varietas. Sed quænam sit huius peculiaris, & propria Tribunalis venatio, docet

Sanctus

Sanctus Antoninus in psal. Dauid 79. qui allegorice sub nomine vineæ describens populum Hebræorum, cũ cecinisset *vt vineam de Aegypto transtulisti gentes, & plantasti eam: extendit palmites suos vsq; ad mare, & vsq; ad flumen propaginis tius*, subdidit: *vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam; exterminauit eam aper de sylua & singularis ferus depastus est eam.* Quid enim aliud Ecclesiam esse dicemus iuxta expositionem Sancti Antonini, quam vineam Christi sudoribus irrigatã, ipsius manibus bene cultam, ipsius demum cultura per laborem plurimum feliciter educatam: iamq; illa totam fere Palæstinam nouis frondibus inumbrarat; iam spem dare videbatur breui se suos palmites, ab ortu ad occasum, ab Austro ad Aquilonem extensuram. Sed heu, quam subito viatorum passa est falcem, atq; securim, fidelium, inquam, improborum scelera, atq; peccata, quibus deuastata est funestissime, quam subito *exterminauit eam aper de sylua*, cum tyrannicam tam multorum rabiem perpessa est Imperatorum, Neronis, Decij, Diocletiani, aliorumq; Christiani nominis hostium, humaniq; sanguinis sitientium, quam celeriter *singularis ferus depastus est eam*, cum tantus Hæreticorum numerus quasi tot ferarum greges vndiq; e latebris emerserunt?

Vellem hic ego, si liceret, has vobis quasi digito commonstrare feras, & monstra Hæreticorum, variasq; eorum formas, & pelles, quibus illi quotidie induũtur ostendere. Sed forte essem aliquãto prolixior; tres igitur formas breuissime recensere sat erit; quarum prima sit lupina, quam sæpe in Sacris litteris Hæreticis tributam esse legimus; & quidem in Euangelio, *attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Et in actis Apostolorum cap. 20. Admonet primos illos Ecclesiæ Christianos dicens: *Scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces* & alibi sæpius. Altera, quæ tribuitur etiam hæreticis, vulpis est forma: *Prophetæ tui Israel, quasi vulpes in deserto,* Ezechiel. 13. & Cant. 2. *capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*. Tertia demum est locustarum forma, sub qua Diuus Ioannes Hæreticos agnouit in Apoc. cap. 9. *Fumo putei exierũt locustæ in terram, & data est illis omnis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ, & habebant caudas sicut habent scorpiones*, atq; optime quidem addidit illis *scorpionis caudam*, qui familiariter colloquendo insidiose venenum Hæresis in cauda absconditum paulatim effundunt.

Sed forte quis, aut ferro aut flamma nostris intendũ esse venatoribus cogitauerit. Sed male videtur hic de pijssimi huius Tribunalis clementia iudicare, cum nihil in hoc aliud, quam animarum salus & vita quæratur. Longius igitur ab hac venatione absint, longius instrumẽta illa lethalia, vel ensis, vel spicula, vel tela, vel ignis. Ac non nisi retia, & laquei adhibeantur, vt quamuis huc ipse Arrius, Caluinus, Lutherus ipse cõfugiat, dummodo sponte confugerit, faciliora sine dubio, ac iucundiora fidei retia, quam hæresis licentiam, leuiora Ecclesiæ vincula, quam hæreticorum libertatem experiantur.

Sed si placet illa verba (*multos venatores*) nõ specifice, vt vsq; adhuc, sed numerice, vt ita dicam, accipiamus. Nec successiue tantum de ipsis Illustrissimis Quæsitoribus, qui tanquam ipsius venationis duces a Domino subinde mittuntur, sed in sensu (vt cum Philosophis loquar) simultaneo interpretemur, vt dicamus a Domino ad venandum multos simul, ac tot immitti venatores, quot sunt huius Tribunalis administri, quotq; vos estis A. A. hic mihi, qui adestis, quia *mandauit vnicuiq; Deus de proximo suo*, inquit, *Ecclesiasticus* cap. 17. omnesq; nemine Fidelium excepto Dominus hortatur in Cant. cap. 2. *capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas*. Quod si quis vestrum contra Catholicam fidem peccata negliget, nec ad Illustrissimi Quæsitoris aures perferre curabit; caueat ne maioris anathematis subeat pœnam, caueat ne quis prius diligẽtior suam afferens prædam, præmium sibi tolat, & bona quæ Dominus sub Isaac persona promiserat, dicens, Gen. 27. *Affer mihi de venatione tua, vt comedam, & benedicam tibi*.

Sed finis sit A. A. nõ enim verbera verba minitẽtur, vti probos filios bonus ipse pater alloquitur, atq; ipse paternæ nutus voluntatis iustæ legis sit vobis præceptum edictum, & quoniam tanta hodie vestrum frequentia mihi spem injicit vos huic Patris vestri cælestis desiderio (*affer mihi de venatione tua, vt comedã*) lubentissime obtemperantes tam iustæ tam sanctæ operam venationi daturos: eius nomine facile vobis felicitatem, & commoda, quæ cæteris significãtur verbis (*& benedicat tibi anima mea*) promittã; cuius rei firmissimo vobis sit argumento indulgentia 40. dierum, quam Quæsitor Illustrissimus hodie tribuit omnibus quicumq; hodiernæ huic celebritati interfuere. Dixi.

CONCIO TERTIA.

De publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

Noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.

Sic Iud. 5. cecinisse legimus Deboram, & Barach post insignem illam victoriam de Iabino Cananæorum Rege a populo Dei reportatam occiso per summũ dedecus duce Sisara, eiusq; exercitu contrucidato. *Noua*, inquam, *bella elegit Dominus*, quia nouo quodam, atq; inaudito mortis genere Sisaram interfectum videmus: *noua bella*, quia mulierum sunt ductu, ac virtute confecta, *nam erat* (scriptura inquit) *Debora Prophetrix, quæ iudicabat populum in illo tempore, quæ misit, & vocauit Barach filiũ Abinoem, dixitq; ad eum, vade & duc exercitũ &c. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitus Iabin*. Et paulo post, *mulier nomine Iahel posuit supra tẽpus capitis Sisaræ clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrũ, vsque ad terram. Qui soporem*

morti consocians defecit, & mortuus est. Noua deum bella elegit Dominus, quia non hostis cum hoste conflixit, non vir cum viro certauit, sed ipse Deus cum homine contul it manum. Deus enim ipse per se rem gerere dicitur quando *elegit, quæ stulta sunt , & ignobilia, & contemptibilia mundi , vt confundat fortia ; & ea quæ sunt destruat.* Iure igitur *noua bella elegit Dominus & portas hostium ipse subuertit .* Sed quorsum hæc hodie ex hoc loco mea tendit oratio? accipite A. A. hodierna mihi luce apud vos præconis voce vtendum esse arbitror : dũ omnibus, qui huc adestis, noua bella denunciaturus sum atq; indicturus sub illius sapientissimi, ac vetustissimi Imperatoris auspicijs , qui primus humano generi indixit : *Militia est vita hominis super terram .* Primum igitur mihi de quonam hominum genere Iob hæc verba fecerit. deinde de ipso genere belli dicendum est. *Militia &c.*

Non agit hic sanctissimus vir cap. 7. de illo genere hominum , de quo propheta Dauid psalm. 48. ait. *Homo cum in honore esset non intellexit comparatus est iumento insipientibus &c.* hos enim ne nomine quidem hominis dignos Diogenes iudicauit : cum horum magna stipatum frequentia forum Athenarum percurrens gestansq ; accesam manu laternam ad meridiem ; interroganti adolescenti , quid sibi cũ laterna illa quæreret, *hominem quæro* , respondit, *& non inuenio.* De vero igitur, ac proprio, dignoq; hominum genere hic sermo est.

Sed adhuc dubitant, & quærunt Auctores, an de se ipso Iob hoc loco loquatur, multiq; affirmãt recentiorum, ac præcipue doctissimus Societatis nostræ Pineda ; sic explicat , ac si dixisset *militia est vita mea super terrã* , vt etiam explicatur illud cap. 7. *quid est homo , quia magnificas eum,* & cap 22. *numquid Deo comparari potest homo,* quasi ipse de se dixerit, quid sum ego, quia magnificas me , & numquid Deo cõparari possum ego; varijsq; alijs confirmat scripturæ exemplis , quibus, ne longior sim , prætermissis, ad aliam auctorum sententiam , quæ facit ad nos, veniamus: *Militia est vita hominis super terram.* Hoc loco Gaspar Sancez non sane imperitus e nostra Societate Sacrarum litterarum interpres, a multorum Patrum sententia non recedit, qui iudicant cuicumque hominum generi verba Iob conuenire , vt militia sit vita hominis, idest *cuiuscumq; hominis super terrã,* vnde in hoc sẽsu Diuus Chrysostomus in catena &c voluntatẽ Iob sic interpretatur, *quasi velit sanctissimus vir se ab amici sui Ihemanitis contumelia iniurijsq; purgare , qui falso calamitates omnes sibi immissos a Deo, peccato, & vitio tribuebat ; vnde respondit, militia est vita hominis super terram,* quasi dicat multa ferre secum incommoda atq; labores bellum , multa rem militarem pericula , nec raro complures esse milites, qui cum præclare rem gesserint, & multa cum virtute pugnarint, eos tamen afflictos, & consternatos videmus.

Verum Diuus Thomas putat hic potius respondere ad ea, quæ Themanites cap. 5. ipsi dixerat : *In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij , a flagello linguæ absconderis ; non timebis calamitatem cum venerit &c.* videtur Themanites felicitatem in terris o nibus, quicumq; Deo inseruierint vitamq; omni liberam calamitate promittere . Sed sum hoc esse demostrat patientissimus vir, *militia,* inquit , *est vita hominis super terr*

Sed enim citatus Sancez acutissime in videtur esse sententia, nimirum *Iob, qua am eius illum supra docuerant, non vt aduersant refutare, sed quasi discipulum reprobare;* roga *rat enim ille suos amicos,* dicens: *docete me, & go tacebo, & si quid forte ignoraui, instruite* quod igitur Themanites cap. 5 docuit *homo scitur ad laborem & auis ad volandum* , quo que intulit dicens , *quamobrem ego deprec Dominum, & ad Deum ponam eloquium me* id ipsũ nũc pijssimus vir, atq; optime cõfir his verbis: *militia est vita hominis super terr* nec tamen oblitus Dominum deprecari, vt i docuerat , & ad Deum ponere eloquium su eodem ipso cap. initium faciens a septimo ve su id efficit ; *memento Domine , quia ventu vita mea, &c.* vsque ad finem.

Vnde & nobis , cum omnibus sit hoc bell indictum huius tanti Imperatoris exem imitantibus a Deo hæc tria , quæ ad tan bellum feliciter gerendum maxime condu petenda videntur: primum vt nos hanc rei litaris scientiam sic edoceat , vt o im Da psal. 143. *benedictus Dominus Deus meus ; q docet manus meas ad prælium , & digitos m ad bellum.* Secundum, vt eodem nos in cer mine confirmet & adsit , vt olim eidem Dau aderat psal. 15. *a dextris est mihi ne commoue* & Paulo dicenti ad Philip. 4. *omnia possum in qui me confortet.* Tertium, vt cælestibus *ijs n* induat , atq; ornet armis , quibus Apostolu vt se se induerent , hortabatur Ephesios 6. *duit e vos armatura Dei.* quæq; nobis i 4. indicantur *mille clypei pendent ex ea , o m armatura fortium .*

At enim non omnia, ad omne bellum fac arma; quibus igitur ad hoc, de quo agimus aptissimis vtendũ sit, facilius intelligetis, si genus ante oculos vestros posuero. *Noua la elegit Dominus & portas hostium ipse sub tit. Militia est vita hominis super terram.* le hic septuaginta , *tentatio est vita hominis s terram* quod idẽ ad Ephes. 6. colluctationis mine Apostolus explicat dicens , *non est no colluctatio aduersus carnem, & sanguinem , s aduersus mundi rectores tenebrarum , har* idest contra hostem teterrimum, cuius fort tudinem ipse Dominus, Iob. cap. 40. & 41. explicauit : *Non est super terram potestas qu comparetur ei.* Bellum igitur graue, & peric losum a tartareo duce nobis infertur . Et qu dem terrestre confirmant verba ipsa scriptu quibus ipse communis hostis interrogãti De *vnde venis?* respondisse dicitur , *circuiui terr & perambulaui eam.* Nauale vero, & mariti asserit Græca illa notatio peiratirion, quæ pi ticam excursionem significare videtur vtrum que autem sua Apoc. D. Ioann. cap. 12. tum terrestre, tum nauale minitatus , ve terræ in quit,

quit, *& mari; quia descendit ad vos Diabolus, habens iram magnam &c.* Sed fortè minus est hic hostis pertimescendus, quandò impetus eius, ac vis in illo singulari certamine infracta est, quod cum eo Christus Dominus inijt, *cum Princeps huius mundi iam iudicatus est* Ioann. 12. vt non a fortissimis tantum Christianæ militiæ ducibus Tartareus ille Gigas, sed sæpe etiam ab imbecillis virginibus, ac mulieribus superetur.

Alia nobis, & grauiora, longeq; periculosiora inferri bella cõfirmat in epistola sua cap. 1. S. Iacobus: *Vnusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus, deinde concupiscentia cum conceperit parit peccatum, peccatum vero cum cõsummatũ fuerit generat mortem.* S. Paul. ad Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: hæc enim sibi inuicem aduersantur, &* ad Roman. 7. *Video aliam legem in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, & captiuantem me in legem peccati.* Sed neque hoc nam diuturnum, tàm longinquum, tam vetus bellum hoc loco vobis nunciandum adueni; *noua enim* vt dixi, *noua bella elegit Dominus &c.* Atque illud etiam imminutum est bellum, postquam Dominus cecinit, *effundam de spiritu meo super omnem carnem.*

Neque illud tertium negligendum est bellum, in quo hominem homini aduersari videmus. Homo homini lupus, vt dicitur, & est in communi prouerbio, nec de bonorum tantũ, aut de vitæ incolumitate, sed sæpe etiam de ipsius animi salute dimicatur. Nunc vèrò quàm magnum, quamque calamitosum sit hoc belli genus testis est Adam, qui iam inde ab initio illius belli, quod per malum illud, vt in fabulis Paridi a Iunone, ita sibi, & suis a coniuge illatum erat, causam non prius agnouit, quam ipsius animæ suæ, & suorum detrimenta deplorauit. Testis etiam Abel, qui in ipsis nascentis orbis incunabulis fraternæ impietatis ense peremptus, roseis cruoris sui guttis suum ante sepulchrum ornauit, quam ad florentem ætatem peruenisset. Sed adhuc nimis longinqua, diuturna nimis, ac vetusta commemoro. Neque enim hæc, quæ dixi, sed *noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.* Quæ autem hæc sint, quæ nos hodie vobis indicenda suscepimus, facilius profectò intelligemus, si relicto vetere duce Iob mysticum noui testamenti Iob, Christum scilicet Dominum, eoque meliorem ducem sequamur. Hic certe non vetera, non diuturna, sed recentia, sed noua nobis aperiet bella gerenda.

De hoc nouo duce refert D. Ioann. in Apoc. cap. 21. *& dixit, qui sedebat in throno, ecce noua facio omnia,* & paulo post addit, *& vidi Cælum nouum, & terram nouam, vidi Ciuitatem Sanctam Ierusalem nouam descendentem de Cælo a Deo paratam,* ad quam capiendam nouam vrbem noua etiam cõficienda sunt bella, quæ dux ipse Christus Matth. cap. 10. nobis indixit, dicens, *nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terra, non veni pacem mittere, sed gladium:* sed quinam alius in hoc bello nobis speculator existet, quam idem Euangelista Ioannes, qui ad maximum illius exercitus robur, ad varias s. equitum turmas inspiciendas, est a Deo in Apoc. vocatus. *Et vidi, & ecce equus albus & qui sedebat super illum, habebat arcum, & data est ei corona, & exiuit vincens, vt vinceret, et cum aperuisset sigillum secundum exiuit alius equus rufus, & qui sedebat super illũ datum est ei, vt sumeret pacem de terra, & vt inuicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.* tertio deinde recluso sigillo, *& ecce,* inquit, *equus niger, & qui sedebat super illum habebat stateram in manu sua.* ac denique post quartum resignatum sigillum *ecce equus pallidus, & qui sedebat super eum nomen illi mors.*

Sed quis in tanta obscuritate rerum, ac mysteriorum sublimitate suam nobis quasi ductor præferat facem? placet hic quidem, & iure optimo in Apoc. interpretatione sancti Irenęi explanatoris antiquissimi sequi sentẽtiam, cum præcipue in eadem sint Ticonius, Primatius, Haymonius, Beda, Ioachimus, Albertus Magnus, D. Thomas, Pannonius, Ribera, Ganneius, Serrarius, S. Antoninus, Lyranus, Pererius, Viega, & alij, qui omnes album equum affirmãt Christianorum Ecclesiã significare purissimo virtutũ omniũ ornatu decoram, nouáq; quasi cælestis sapientiæ candidatam, cuius equiti Christo Sancto Domino, vtpote de reliquis tribus equitibus contra se pugnantibus victoriam reportaturo statim accinitur: *data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret.* Nam equus ille rufus, & igneus non nisi Iudaicam significat synagogam, ac populum Hebræorum, igneum sane, quia in dextera eius ignea lex Deut. cap. 33. igneum, quia *ducebat eos per noctem in columna* ignis exod. 13. Niger autem equus Ethnicorum est multitudo Idololatriæ tenebris, atque caligine inumbrata: & qui sedebat super eum Romanum, inquam, Imperiũ *habebat stateram in manu sua,* per quam scilicet, quasi æqui iuris normam sub iustitiæ specie iniustas vniuerso Orbi leges, iudicia, iura describeret. *Quartus erat equus pallidus, et qui sedebat super eum nomen illi mors,* cuius sub specie, ac nomine Hæreticorum numerum intelligimus, qui cum Ecclesia tam crudelia gessisse semper bella quotidieq; gerere videntur, vt nihil maius, ipseq; pallidæ color mortis maximæ cladis atq; internecionis est signum.

Sed enim nemo vestrum A. A. ad huius pallidæ mortis aspectum exalbescat. Nemo turpis, atq; exanguis figuræ illius terrore percussus se det in pedes, aut referat pedem. nam equus ille noster albus, atque eius eques Christus exiuit *vincens vt vinceret,* cum de Ecclesia sua Dominus dixisset, *et porta inferi non prævalebunt aduersus eam.* Atque hæc *noua bella elegit Dominus,* & portas hostium ipse subuertit, *noua,* inquam, *bella* dicuntur, quæ contra Ecclesiam ad hunc vsque diẽ Hæretici suscepisse, hodieque adhuc suscipere videntur: ob noua s. quibus illam oppugnant errorũ arma, nouasq; bellorum causas ab ipsis inuentas, vt licet iam tum ab initio cœpta sit pugna, nũquam tamen sit intermissa, imo vero maiores semper in-

dies

dies resumere vires, atq; innouari quotidie videatur. Repetite quæso A. A. omniũ temporum memoriam post Christianæ Religionis exordium, sic plura certe inuenietis Hæreticorum monstra, non singula singulis fere ætatibus extitisse. Ac primo quidem emersit aliquando pessimus ille Simon Magus primæ Hæresis auctor, contra quem D. Petrus summus tum Ecclesiæ pastor multa cum laude pugnauit, hostemque e medio sustulit dicens, *pecunia tua tecum sit in perditionem quod donum Dei existimasti pecunia posse dari*. Sub idẽ fere tempus Cerinthus, & Nicolaus contra Christi Diuinitatem surrexerunt quos Apostolus, & Euangelista Ioannes felicibus suæ nisus Aquilæ pennis, quasi reluctantes dracones non rostro, non vnguibus, sed flatu tantum, ac voce deiecit. *In principio erat Verbum &c. & Verbum caro &c.* elapso deinde temporis spatio Hęresis Arrianę cõsubstantiale Patri Verbum esse negantis errores toto penitus orbe viguerunt, ad quos extirpandos penitusq; delendos D. Papa Syluester Nicęnũ Concilium conuocandum curauit. Post hæc contra Spiritus Sancti diuinitatem Macedonius extitit, cuius Hęresim Bizantinum Concilium refutauit. Nestoriana deinde hæresis emanauit duas tribuens Christo personas, ac Beatissimæ Virginis Deiparæ nomen eripiens, atq; hanc Ephesinum Concilium funditus extirpauit. Eutychi deniq; ac Dioscorus emerserunt non nisi vnam in Christo naturam esse docentes, quod quam falsum esset Chalcedonense concilium demõstrauit. *Dies hic mihi deficeret* si singula subinde exorta bella, Deique Ecclesiæ per omne tempus illata recenserem. A Mahometo, Donato, Manes, Pelagio, Vigilantio, quibus omnibus alia, atque alia semper noua concilia restiterunt.

Nostra denique ætate vehemẽtius innouatũ est bellum, feliciterque pugnatum in sacro sãcta Tridentina Synodo contra monstra illa fœdissima Lutherum, atque Caluinum, qui præterquamquod veterum hæreticorum Hæreses confirmarunt, nouos etiam contra omnia Sacra moliti sunt errores, ac præcipue Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum mordacibus venenatæ doctrinæ dictis momorderunt. Itaq; ad hæc bella vobis indicenda hunc ego locum hodierna luce conscendi, *hæc noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit.* Ipse enim est, qui semper Ecclesiam suam vndique cinctam, atq; oppugnatam hostibus nouis subinde muniuit arcibus, nouisq; præsidijs, vel Conciliorum, vt vidimus, vel Tribunalium huius potissimum Sanctæ Inquisitionis, quod contra hæreticorum vim, atq; impetum ad defendendam Ecclesiam positum est. Cuius Illustrissimi Duces, quam bene rem suam gerant, quamque solicitis inuigilent curis ad strenue resisten dum hosti, eiusque vires refringendas, Melitæ non est obscurum, omnesq; quotidie ipsis oculis intuemur. Quod cum ita sit, videamus, ne turpe sit nobis a fortissimis ducibus tam egregiæ virtutis exemplo incitatis ab incepto desistere, ac pugnam per dedecus declinare, quæ omnibus, & singulis nemine excepto, cuiuscumq; ætatis, & generis a Domino non solum indicitur, sed imponitur. Quapropter, inquit Apostolus, *accipite armaturã Dei, in omnibus sumentes scutum fidei*. Et ad Timoth. 6. vnicuique mortalium, ait *certa bonum certamen fidei*. Sed hoc noua quadam ratione pugnandi, nam *noua bella etc.* detegendo scilicet quam celerrime, si quid contra fidem committeretur, atque in huius Tribunalis iudicium deferendo. Quod cum effeceritis dux videtur sine dubio milites vos sua dignos corona iudicabit, qui ait *non coronabitur, nisi qui legitime certauit. Dixi.*

HActenus de tribus concionibus pro publicatione edicti Sanctæ Inquisitionis nimis prolixus essem, si alias tres, quas etiam de eadem materia, seu pro eodem fine composui, & publice habui, illis per extensum adiungere tentarem. Quare conuenientius existimaui loca tantum scripturæ, quæ ad eas fundandas initio vniuscuiusq; assumpsi, futuris concionatoribus in publicatione eiusdem edicti hoc loco tradere; vt inde ipsi alias efformen.

Thema pro quarta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

CApite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas; nã vinea nostra floruit. Cantic. cap.

Thema pro quinta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

EXurge Deus, iudica causam tuam; memor esto improperiorum tuorum, eorum, quæ ab insipiente sunt tota die: ne obliuiscaris voces inimicorum tuorum; superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Psalm. 73.

Thema pro sexta concione de publicatione edicti sanctæ Inquisitionis.

DAta est mihi omnis potestas in Cœlo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, et Spiritus Sancti. Matth. 28.

POst concionem habitam explicari solet per summa capita edictum Sanctę Inquisitionis. Verum hoc duplex est, aliud gratiæ, & aliud iustitiæ, sicuti bene distinguunt Antonius Sousa statim citandus, & litteræ iussu Sacræ Congregationis ad Inquisitores transmissæ infra a nobis adducendæ, atque potest duplici publicatione distincta diuersis diebus cum duplici etiam concione proponi, sicuti fuit propositum in fundatione huius Tribunalis sancti Officij Melitensis de mandato Reuerendissimi Domini Episcopi Cubelles, eius primi Inquisitoris, vt patet ex authenticis scripturis, quæ in Ar,

in Archiuio dicti Tribunalis asseruantur: Vnica tamen publicatione, & concione vtrique satisfiet, si vtrumque eodem die proponere Inquisitori placuerit, sed iam pro edicto gratiæ sequentes Regulæ inseruient.

Tempus gratiæ qualiter concedendum ab Inquisitore, & quinam eius effectus?

REGVLA XLVII.

VBicumque nouum Tribunal Sanctæ Inquisitionis erigitur, vel aliquando cum accedit nouus Inquisitor, potest ipse statim assignare tempus gratiæ triginta, vel quadraginta, aut plurium dierum, prout ei conuenientius visum fuerit, intra quod quicumque spontè accedentes suos errores coram eodem confessi fuerint, & alios hæreticos, si quos nouerint, eidem indicauerint (etiam si dum durat tempus gratiæ præueniantur legitimis indicijs) absque vlla punitione mortis, exilij, carceris, confiscationis bonorum &c. expediendi, & reconciliandi sunt.

DEducitur ex cap. vrgentis de hæreticis, & clarè ex Concilio Biterrensi, cap. 1. & 2. vt refert Peña 3. p. Direct. commen. 22. vbi cum Eymerico num. 56, & cum Simanca Cathol. instit. tit. 44. num. 3, docet, quod non sit opus quibuscumq. Inquisitoribus hoc tempus gratiæ assignare, sed illis tantum qui noua Tribunalia S. Inquisitionis alicubi erigunt, atque pro hoc adducit instruct. Hispalen. cap. 1. & 3. Item illis quibus id expresse in litteris delegationis à Papa conceditur; hic enim interdũ ob causas rationabiles, quæ ipsius animum moueãt, quod possit illud cõcedere quis negare audebit? maximè cum talis concessio temporis gratiæ non tam ad bonum particulare delinquentium, quam ad commune Ecclesiæ Catholicæ pro seruanda fide, & extirpandis erroribus dirigatur, Imo ex litteris infra adducendis iussu Sacræ Congregationis ad quoscumque Inquisitores Italiæ, & ad alios ei subiectos transmissis deduci clarè videtur, quod possint hi prædictum tempus gratiæ semper concedere.

Cum accedentibus tempore gratiæ quomodo agendum, nè fictè conuertantur.

REGVLA XLVIII.

ACcedentes tempore gratiæ, & delicta sua hæresis, vel apostasiæ confitentes, cum magna cautela recipiendi sunt, ne fraudulenter simulata conuersione sub agni specie lupũ tegant. Vnde eorum confessio esse debet iudicialis coram Inquisitore, & Ministris per scripturam autenticam Notarij, præmisso iuramẽto de veritate dicenda, tam circa se, quàm circa alios examinatis etiam testibus.

10 TRadunt totam hanc præter DD. citatos alij etiam in ostensione partium eius citandi: Pro prima de recipiendis cum cautela venientibus tempore gratiæ facit manifestè textus in cap. vt officium S. Prouiso solerter, de hæreticis in 6. & affert Ant. Sousa lib. 4. aphor. cap. 13. num 1.

11 Quod autem confessio debeat esse iudicialis &c. constat ex consilio Biterren. cap. 4. & 5. vt refert, & docet ibidem Peña. Ratio est, quia dicta gratiæ concessio dirigitur ad extirpandas hæreses, vt inde emendatio, & præuentio ad non reincidendum proueniat, quod per solam confessionem iudicialem obtineri potest, cum sacramentalis ad id non inseruiat, nec præbeat indicium ad procedendum, si fortè reincidentia succederet, argumento ex cap. si Sacerdos, de officio Ordin. & tradit Ant. Gomez tom. 3. var. cap. 13. num. 9. cum Bald in l. Archigerõtes, C. de Episcop. audien. Ob eandem etiam

12 causam, seu finis dicti obtentionem, obseruandum etiam omnino, quod in Regula adiungitur de scriptura authentica, & de emissione iuramenti, & de examinandis testibus, ita idem Sousa, vbi supra n. 4 & Peña per eum relatus, cum Gloss. in cap. indicantem 30. q 5.

13 Nota cum Eymerico 3. par Direct. num. 59: cum Peña ibi, commen. 12 & cum Campegio in Zanchin. cap 34. vers. considerent etiam, meritò esse prohibitum Inquisitoribus audire sacramentaliter confessionem cuiusuis, qui tẽpore gratiæ, vel antequam legitimè sit præuentus, ad se propalandum accedit; quia inde magnum inconueniens potest prouenire, nempe quod sic sacramentaliter confessus, si postea progressu temporis denuntietur, Inquisitori imponet confessionem eius sacramentalem reuelasse: Item quia Inquisitor non est Iudex in foro pœnitentiæ &c.

14 Prohibitio autem dicta Inquisitoribus nostri Tribunalis Melitensis iniuncta sæpius fuit, vt patet ex diuersis litteris iussu sacræ Congregationis ad eos missis; quæ cum multis alijs in Archiuio prędicti Tribunalis asseruantur.

An aliquando sit locus compositioni pro crimine hæresis?

REGVLA XLIX.

15 TAmetsi pro alijs criminibus, etiam capitalibus fieri possit compositio pecuniaria (exceptio vbi id lege peculiari, aut ratione cogẽte prohibitũ est) pro crimine tamen hęresis cũ recõciliatis tẽpore gratię, aut ante pręuentionẽ legitimis inditijs comparentibus nunquã est locus pecuniariæ transactionis, nisi hæc à solo Papa, & non ab alio fiat, imò ab ipso Papa id raro, aut nullo modo fieri valdè expediret.

16 IN hac quoad vtramque partem affirmatiuam, & negatiuam sunt concordes Doctores exponentes l. transigere, C. de transact. vbi Cynus q. 4. vers. hanc etiam, & Purpuratus n. 41

circa ius Canonicum, cap. in omnibus 2. q.3. & ibi Archid. atque alij, item Pari. de Puteo cap.3. de syndicatu verb. compositio, & Ioan.
17 Rojas in singularibus fidei, singul.210. Neque pro parte affirmante maior est adhibenda probatio, quam quod in d. l. transigere id expresse concedatur.
18 Pro parte vero negante, quæ est magis propria nostri instituti, sit primum argumentum negatiuum, quia nullibi in iure canonico concessum reperitur, quod pro hæresi, apostasia, blasphemia, & alijs criminibus, quæ immediate contra Deum committuntur, possit fieri compositio pecuniaria, nec concessio d. l. transigere, vel alterius, si quæ est similis in Iure Ciuili, ad hoc sufficit; nam cum causæ fidei sint Ecclesiasticę, nihil circa eas Reges, aut Principes
19 seculares possunt. Indę etiam ostenditur, quia nusquam legimus fuisse factam huiusmodi cõpositionem pecuniariam ab Inquisitoribus Generalibus, aut ab Eminentissimis Cardinalibus S. Congregationis Vrbis in delictis contra fidẽ, nec vlla consuetudo circa hoc allegari potest, ergo nequeunt ipsi, & multo minus Inquisitores Prouinciales in eis talem compositionem
20 facere. Tandem quia prouenientibus tempore gratiæ, aut antequam legitimis indicijs sint præuenti vnã ex immunitatibus est, quod eorum bona non sint confiscanda; ergò neque per similem compositionem erunt minuenda. Vide Peñam 3 p. direct. commen. 7. vbi adducit Concilium Narbonense.
21 Solum superest quod in vltima parte Regulæ additur de potestate Papæ circa hoc; & quidẽ negari nequit, quod immunitates tẽporis gratiæ subsint dispositioni Summi Pontificis; ergo poterunt ab eo limitari, & consequenter prędictam transactionem pecuniariam in delictis hę
22 resis &c. fieri. Verum valdè expediens, rarò aut nũquam ab eo id fiat, cũ paucissimæ, aut nullæ occurrere possint causę rationabiles sic faciendi; cum inde etiam aliqua appareat auaritiæ præsumptio, quæ prorsus ab ipso vitanda: ita Anton. Sousa ibidem cap.14. num.4.
23 Inferendum hinc nullus putet, quod nequeant Inquisitores recõciliatis tempore gratiæ imponere aliqualem pœnitentiam pecuniariam in vsus pios, præsertim in auxilium contra hæreticos, aut infideles expendendam. Hoc enim eis conceditur per instructionem Hispalensem de anno 1484 c.3. vt tradit Peña de tempore gratiæ c.25 post Albert. in repet. c.1.
24 de hæreticis lib.6. q 12. nu.4 *Hoc tamen*, inquit, Sousa citatus n.3. *nunquam consulerem*: Atq. in hoc nostro Tribunali Melitẽsi nullo modo est
25 in vsu. Verum de pœnitentijs, & pœnis pecuniarijs iniungendis ab Inquisitore ex professo agemus lib.6. tanquam in proprio loco: sicut de reconciliatis tempore gratię, an sint expediendi cum aliqua abiuratione, vel secus lib.5. erit locus tractandi.

Quid de concessione gratiarum Generalium in crimine hæresis pro tempore præterito, aut futuro?

R E G V L A L.

26 QVamuis possint Summi Pontifices solũ per aliquod tẽpus, sed absolutè gratias, seu venias generales cũ diuersis im[...]nitatibus hęreticis, aut apostatis concede[...] fuerintq. aliquoties à Clem. vij. à Paulo iij. Clem. viij rationabiliter concessę; conueni[...]tius tamen, seu omnino expediens appa[...] nę amplius imposterum eis concedantur.

---

27 TRactat de hoc benè, & copiosè Ant. So[...] lib.4. aphor. vltimis 8. capitibus, vide[...] pauca nos pro declaratione Regulę per sin[...] partes decerpemus. Primò de potestate, ma[...]stus est error in fide eã Papę negare, remitt[...] scilicet quæcumq. delicta hæreticis, & rela[...] omnẽ pœnam temporalẽ contra illud Matt. *Quodcumq. solueris super terram erit solut[...] in Cælis*, facit etiam pro hoc text. in c. De[...] 2. q.6. in c. ad honorem, de auctoritate, & v[...]
28 pall. & in c. proposuit de concess. præben. E[...] quibus constat de fide certum Romanum Pō[...]tificem esse supremum Iudicem in causis hæreticalibus; sicut in quibusuis alijs, Ecclesiasticis maximè, posseq. pro sua suprema potesta[...] gratiam, seu veniam generalem crimina qu[...]
29 contra fidem remittere. Quod intelligitu[...] iam antea commissis, non verò de cõmitt[...] in futurum; alioquin dicta potestas esset n[...] ædificationem, sed in destructionem cõtr[...]blicam vtilitatem, periclitareturq. tota Ec[...]sia c. sunt quidem 25. q.1. & c. si Papa 40.
30 Nam inde inuitarentur homines ad delinq[...]dum, si delicta committenda iam essent rem[...]sa absq. vllo timore punitionis, contra *l. conu[...]nire*, ff. de pact. dotal. Quę omnia docet egr[...]gie Parigius 4. p. consilior. cons.1. à num.6
31 Iam de facto ipso, visum est Clementi vij. Paulo iij. vt constat ex Bullis, quarum me[...]nit Laertius Cherubinus, vt traditum à [...] Prolegom. viij. num. 5. & 6. ob multas c[...] tunc vrgentes (quas lege apud eundem S[...]sam cap.19.) gratiam, seu veniam gener[...] concedere in Regno Lusitaniæ ijs, qui ex [...]daismo ad fidem Catholicam conuersi reiud[...]zauerant ab ea apostatando, vel in eosdem
32 errores incidendo. Ad cuius etiam ven[...] concessionem inductus est postea Clemens vi[...] postulante Rege Catholico, pro taliter apo[...]tantibus; & pro alijs penè innumeris per [...]norum spatium, qui post susceptam nostram [...]dem passim ad Mahumetismum redierant.
33 Ad hunc autem finem talis veniæ genera[...] concessio, vt tam isti, quam illi viscera pie[...]tis, & clementiæ Summorum Pontificum, [...] Matris nostræ Sanctæ Ecclesiæ experientes; [...] veram fidei, & salutis æternæ viam toto co[...]de amplectendam allicerentur; multis inter[...]missis concionatoribus Catholicis, qui id [...]suaderent veniam generalem concessam p[...] delictis contra fidem præteritis absque vllo [...]more Tribunalis Sancti Officij ipsis in partic[...]lari denuntiantes, sed frustrà diù laboratum
perma-

permanentibus eisdem simulanter obstinatis in suis erroribus sectæ Mahometanæ. Vnde ad multorum centum millium eorum expulsionem ex Regnis, & Dominijs Catholicorũ Regũ circa annũ 1610. meritò fuit deuentũ, & quod Deo sit gratia, feliciter executioni mandatum.

De tertio denique, quod expediens omninò sit nunquam imposterum similes gratias, seu venias generales concedere, inde patet, quia id nihil aliud inseruirent earum denuò concessiones, nisi ad celandam perfidiam, & effugatis pœnis ad conscientiæ libertatem; ita Albertinus in repet. cap. 1. de hæreticis lib. 6. q. 12. num. 4. loquendo de tempore gratiæ Iudæis Maioricensibus cõcesso Anno 1488. *Quibus, inquit, parum profuerunt gratia, & misericordia, quia ab illis temporibus vsque ad annum 1524. plures fuerunt traditi Curiæ seculari, & alijs pœnis affecti, & nunquam se emẽdare voluerunt*; hæc Albertinus: idem affirmat Peña de tempore gratiæ cap. 23. §. 12. vt eum citat Anton. Sousa vbi supra.

Qui Sousa optimè concludit cap. 22. multo magis esse abstinendum à concessione dictæ gratiæ, seu veniæ generalis, si Rex, aut Princeps quiuis eam à Papa ob pecunias à dictis apostatis, seu hæreticis iam acceptas, vel large oblatas, postea recipiendas, ipsis enixè impetrare procuret; cum huiusmodi pecuniarum receptione, & oblatione Deus quam maximè offendatur; ac proinde iam diù strictè prohibitum, sub grauissimis pœnis, & censuris per extrauagantem 1. de sent. excom. Bonifacij viij. vide plura apud citatum Sousam: nobis adducta nunc sint satis de gratijs, seu venijs generalibus; de gratia item per aliquod tempus 30. vel 40. dierum: recurret fortè occasio alibi, maximè lib. 6. de his aliquid dicendi. De gratia, seu beneficio spõtaneæ comparitionis, qua semper frui possunt delinquentes contra fidem dum non sunt præuenti legitimis indicijs, iam in præfatione ad lectorem diximus, & erit opportunior locus amplius dicendi in fine lib. 2.

Edictum S. Inquisitionis quando, & qualiter publicandum pro denuntiandis hæreticis?

REGVLA LI.

Sub finem temporis gratiæ publicari debet de mandato Inquisitoris Edictum iustitiæ, seu monitorium, cum clausula, quod omnes, qui sciuerint, vel audierint aliquos crimina contra fidem Catholicam commisisse, vel de hoc quoquomodo, suspectos esse infra certos dies 9. vel 12. aut 15. vt illi opportunius visum fuerit, teneantur eidem Inquisitori reuelare.

PAtet clarè ex Concilio Bitterrensi cap. 1. & adducit eum Eymer. 3 p. *Direct.* n. 51. Peña commen. 12. & Antõn. Sousa lib 4 Aphorism. cap. 12. num. 4 Quod dixi, sub finem temporis gratiæ, intelligitur, nisi prius vtriq. Edicto gratiæ, & iustitiæ vnica publicatione, & concione fuerit satisfactum, vt satisfieri posse pau-
42 lo ante asserui. Verum cum tempus gratiæ raro concedatur, vt Regula 47. ostensum, conuenientius apparet præcedat publicatio talis concessionis totum ferè spatium illorum dierum, quibus gratia durat, publicationi edicti iustitiæ, cum tunc incipiat vrgere obligatio denunciandi, & dum tempus gratiæ durat, nullæ sint denunciationes recipiendæ.

43 Forma autem huius edicti iustitiæ pro diuersitate Tribunalium Sanctæ Inquisitionis, diuersa etiam esse solet, maximè quoad expressionem specificam plurium, vel paucorum casuum, seu criminum, quæ contra fidem committuntur.
44 Nam edictum per longum publicari solitum pro Tribunalibus Hispaniæ, & Dominiorum Regis Catholici valdè plura continet capita criminum in specie pertinentia ad Iudaismum plura item ad Mahometismum, perplura etiã ad Lutheranismum, & ad alias hæreticorum sectas; quæ non continentur expresè, sed tantũ implicitè in breuiori edicto, quod publicandi antiquus est vsus pro Tribunalibus Italiæ, &
45 alijs sacræ Congregationi Vrbis subiectis. Verum ne libera maneret vnicuique Inquisitori facultas aliquid ei adiungendi, vel detrahendi, circa annum 1607. sub eadem forma pro istis omnibus ab eadem sacra Congregatione fuit transmissum ad quoscumque Inquisitores, & & iniunctum eis, vt sub tali forma, absq. vllius adiunctione, vel detractione semper publicetur, & Ecclesiarum valuis, locisq. publicis affigatur.
46 Exemplar litterarum, quibus id eis iniungitur vulgari lingua Italica, ac ipsũ etiã similiter edictũ vti in originali habetur, visũ est hic adducere.

Litteræ Eminentissimi Cardinalis Argonæ ad Inquisitores de publicatione Edicti sub eadem forma iussu Sacre Congregationis Vrbis.

ILlustre, e molto Reuerendo Sig. come fratello. Considerando questi miei Illustriss. Signori Colleghi, che l'Inquisitori nel publicare gl' Editti del Santo Officio vsano diuerse forme, e spesso ambigue, e confuse, hanno resoluto, che per l'auuenire si publichino detti Editti, conforme alla minuta fatta di loro ordine, della quale, datane anco parte alla Santità di N. S. ne mando à V. S.
47 *l'inclusa copia, acciò la faccia così publicare in cotesta sua giurisdittione più volte frà l'anno, come nel principio di Quaresima, feste del santissimo Sacramento, e dell'Auuento, acciò se n'habbia notitia con far di più registrare ne' libri di cotesta Inquisitione la presente, con detta minuta per instruttione de successori; auuertendo*
48 *V. S. che per quest'Editto, non si prohibisce di publicare ne à lei, ne à successori l'Editto di gratia nel principio del suo officio, acciò le persone s'inuijno à cõparire spontaneamente per sgrauio delle loro conscienze. E di quanto V. S. hauerà esseguito, sia contenta darne auuiso. Con che N. S. Dio da male la guardi, e diale ogni prosperità. Di Roma li 22. Settembre 1607.*

Di V. S. Ill. e molto Reu. come fratello

P. Cardinal Arigone.

49 Hactenus litteræ in quibus duo præcipue no-
tãoda omissis alijs: Primo quod iniungant pu-
blicationem Edicti saltem ter in anno, atque
hoc crederem obseruarij in alijs Tribunalibus
S. Inquisitionis, in isto nostro Melitensi attenta
qualitate loci, & Incolarum huius Ciuitatis, iu-
dicatum fortè non expediens toties publice-
50 tur. Secundo, quod in eis distinguatur clarè
inter edictum gratiæ, & edictum iustitiæ, atque
quod publicatio illius nulli Inquisitori prohi-
beatur initio sui officij. Verum istius publica-
tionis nullus est vsus in hoc nostro Tribunali,
existimo inde prouenire; quod Inquisitores sę-
pius mutentur, vixq. per triẽnium vniuscuiusq.
iurisdictio duret; atq. esset nimis frequens con-
cessio temporis gratiæ, & ansam inde peccandi
contra fidem homines sumerent, si ab vnoquo-
51 que eorum tempus gratię concederetur. Aut
fortè inde prouenit, quod dispositum in dictis
litteris à nouis Inquisitoribus non aduertatur,
52 seu ignoretur. Publicatur tamen, vt ipse sæpius
præstiti, simul cum dicto iustitiæ, gratia sponta-
neæ comparitionis; quę non ad tempus limita-
tum 30. aut 40. dierum, sed semper durat, dum
rei non sunt legitimis indicijs præuenti, ac de-
nuntiati: de quo nos in fine libri 2. agemus.

Exemplar Edicti Sanctæ Inquisitionis iussu Sacræ Congregationis in omnibus Tribunalibus ei subiectis publicandi.

53 *DEsiderando come ricerca il carrico di que-
sto Santo Officio à noi imposto, che la
sacrosanta Fede Cattolica (senza la quale è im-
possibile piacer à Dio) in questa nostra giurisdi-
tione da ogni heretical contagio immaculata, e
pura si conserui, con auttorità Apostolica à noi
concessa in virtù di sant'Obedienza, e sotto pena
di scommunica, oltre l'altre pene da' sacri Cano-
ni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de Sommi
Pontefici imposte, comandiamo à tutti, e ciasche-
duna persona di nostra giurisdittione di qualun-
que conditione, stato, grado, ò dignità, cosi Ec-
clesiastica, come mondana, sia quanto siuoglia
grande, etiamdio della Religione Gierosolimita-
na, che fra dodici giorni prossimi, de' quali i pri-
mi quattro assignamo per il primo, gl'altri quat-
tro immediatè per il secondo, e gl'vltimi 4 per
terzo vltimo, e peremptorio termine debbano al
Sant'Offitio di quest'Isola riuelare, e notificare
giuridicamente tutti, e ciascuno di quelli de qua-
li sappiano, ò habbiano hauuta, ò haueranno
notitia.*

54 *Che siano heretici, ò sospetti, ò diffamati di he-
resia, ò credenti, ò fautori, ò recettatori, ò defen-
sori loro, ò habbiano aderito, ò aderiscono à i riti
de Giudei, ò Mahomettani, ò de Saraceni, ò di
Gentili, ò habbiano apostatato dalla sancta Fe-
55 de Christiana, ò in qualunque modo espressa-
mente, ò tacitamente habbiano inuocato, ò in-
uochino il Demonio, ò gl'habbino prestato, ò pre-
stino honore, ò habbiano hauuto parte, ò si siano
ingeriti, ò s'ingeriscono in qual si sia esperimen-
to di Magia, ò Negromantia, Incantesimi, ò al-
tre simili superstitiose attioni, e massime con
abuso di cose sacre.*

56 *Che con sacrilego ardire, non essendo Sac[er]-
doti, s'habbiano vsurpato, o si vsurpino di ce[le]-
brare Messa, ò habbiano presunto, ò presum[ino]
di ministrare il sacramento della Penitenza [à']
Fedeli di Christo:*

57 *Ch'habbiano abusato, ò abusino il sacrame[n]-
to della Penitenza contro à i Decreti, e Cons[ti]-
tutioni Apostoliche.*

58 *Ch'habbiano celebrato, ò celebrino occulti co[n]-
uenticoli in materia di Religione.*

59 *Che contro Dio, ò de suoi Santi, e particola[r]-
mente contro della Beatissima Vergine Ma[ria]
proferiscono bestemmie hereticali.*

60 *Ch'habbiano impedito, ò impediscono l'offi[tio]
della santa Inquisitione, ò habbiano offeso, ò o[f]-
offendono alcun testimonio, ò denuntiante, ò [mi]-
nistro di essa.*

61 *Ch'habbiano hauuto, ò habbiano libri, o scri[t]-
ti, che contengono heresie, o libri d'heretici, c[he]
trattino di Religione, ò in qualunque modo pro-
hibiti senza l'autorità della santa Sede Aposto-
lica, ò che l'habbiano letti, ò tenuti, ò stampati
ò fatti stampare, ò difesi, ò li leggano, ò tenga-
no, stampano, fanno stampare, ò defendono sot-
to qualsiuoglia pretesto, ò colore, ò vero libri di
negromantia, magia, ò continenti incantationi,
sortilegij, e simili superstitioni massime con abu-
so di cose sacre.*

62 *Dichiarando, che per la sopradetta espressi[one]
de casi da noi specificati da reuelarsi, come so[pra]
non escludemo gl'altri casi spettanti al Sa[nto]
Offitio, che per altro ne i sacri Canoni, Decre[ti,]
Constitutioni, e Bolle de Sommi Pontefici so[no]
compresi.*

63 *Auuertendo, ch'à questi nostri precetti non
sodisfaranno, ne s'intendino sodisfare quelli
che con bollettini, ò lettere senza nome, e cogno-
me degl'Autori, ò in altra maniera incerte (de'
quali niun conto si tiene nel S. Offitio) prete[n]-
dessero riuelare i delinquenti.*

64 *E della detta Scommunica, e pene nelle q[uali]
i disobedienti incorreranno, non possa al[cuno]
esser assoluto, se non da Noi, ò dal supremo Tri-
bunale del S. Offitio di Roma, ne sarà asso[luto]
se prima giuridicamente reuelando i detti he[re]-
tici, come di sopra, ò sospetti d'heresia non ha[ue]-
ranno sodisfatto.*

Dat. in Palatio Sanctiss. Inquis. Melite[n].

65 En ad litteram integrum Sanctæ Inquisitio-
nis Edictum, quod quamuis claris, & perspi-
cuis terminis propositum appareat, indiget ta-
men commentatione, & exacta singularium
partium declaratione: in hocq. nũc nobis ela-
borandum, & expediẽdum per plura capita, ac
per multiplices in vnoquoq. istorum Regulas.
66 His autẽ omnibus auxiliabimur, & lumen pr[æ]-
feremus triplici personarũ generi, nẽpe quibus-
cumq. obligatis denũtiare, Inquisitori crimin[a]
ad S. Officiũ spectãtia, vt cognoscant quenã sin[t]
hęc, & quãdonã ad denunciandũ accedere te-
67 neãtur. Itẽ nouo cuilibet Inquisitori vt sciat h[is]
de quibus casibus cognoscere valeat, seu ad qu[æ]
delicta cuius iurisdictio se extẽdat. Tãdẽ Theo-
logo

Theologo cuiuis qualificatori, siue Consultori, vt dictis aut factis, seu casibus, de quibus consulitur ab Inquisitore in Congregatione, vel extra eam, aut ab alijs, qui dubitant, an astringantur obligatione denuntiandi, legitimam censuram, seu qualificationem tribuere possit, quod præcipue toto hoc libro primo nostri operis de Consultore sancti Officij, & in hac maximè propositi edicti commentatione intendimus.

CAPVT VII.

De natura, & essentia fidei, deque eius vtroque obiecto formali, & materiali atque de normis, seu medijs, quibus hoc proponitur.

PROOEMIOLVM.

INchoanda necessario hæc propositi edicti commentatio a primis eius verbis, nempe (*Desiderando come ricerca il carico di questo Sant' Officio a noi imposto, che la Sacrosanta Fede, &c.*) ex Italico in Latinum sic translatis (quod postea de reliquis fere similiter fiet) *Cum in votis maxime habeamus, vti exigit sancti Officij munus nobis iniunctum, vt Sacrosancta Fides Catholica, (sine qua, vt testatur Apostolus ad* Hebræos xj. *impossibile est placere Deo) in his nostræ iurisdictionis locis ab omni hæresum labe munda omnino, & intacta seruetur &c.* Vbi, & eiusdem edicti publicationis, & totius negotij Sanctæ Inquisitionis præcipuus finis, quasi procemij loco præmittitur: vnde non ab res imo valde opportunum iudico, si ipsius fidei materiam, non ea prolixitate, qua ab aliquibus Doctoribus nostri temporis, præcipue ab antesignano ipsorum nostro Francisco Suarez, admodum copioso tractatu, in duas partes speculatiuam, & moralem per longissimas disputationes diuiso traditur; sed summa, qua poterit breuitate quadruplici tantum capitulo, solitis Regulis perstringamus. Sine huius enim cognitione, nequaquam Consultor sanctæ Inquisitionis munus suum exercere valebit, maxime quoad qualificationem.

Quæ, & quotuplex definitio Fidei, & acceptio huius nominis?

REGVLA LII.

SVmpto presse fidei nomine, prout spectat ad præsens institutum, a D. Paulo ad Hebreos 11. sic definitur, *est autem fides sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium*; aut cum communi scholasticorum; ita, Fides est habitus virtutis infusus, quo infallibiliter, & sine vlla formidine credimus a Deo reuelatis, ob authoritatem Dei reuelãtis.

HAnc secundam definitionem, quæ manifeste innotescet ex dicẽdis toto hoc capite, & sequenti, colligunt ex doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 2. art. 1. Valentia, Bannes, & alij eius expositores, quos citat, & sequitur Castrus Palao tract. 4. de fide, disp. 1. pun. 1. qui egregie, & breuiter ibi explicat primam illam Apostoli definitionem: nempe, dicitur *substantia, seu subsistentia rerum sperandarum*, quia per eam iuxta explicationem D. Chrysostomi homil. 21. in supradictum cap. 11. ad Hebræos, & Magistri sententiarum in 3. dist. 23. subsistunt aliqua ratione in nobis præmia æternæ gloriæ, quæ speramus; & quia fides vti fundamentum substat reliquis virtutibus, quibus via disponitur ad dictam gloriam. Item dicitur, *argumentum non apparentium*, propter ineuidentiam in ipsa contentam, simul cum omnimoda certitudine, fundata in authoritate Dei, vt postea magis ostendetur. Manet tamen iam complete ostensum, fuisse hoc loco ab Apostolo definitam fidei virtutẽ, quæ est vna ex tribus Theologicis, cum ipsi sit sermo de ea, ex qua iustus viuit, teste eodem Apostolo ad Hebræos 10. Ita cum Basilio, Chrysost. Greg. August. & alijs Sanctis Patribus ab eo citatis tradit Valentia *disp.* 1. q. 4. pun. 1.

5 Nec releuat obiectio contra hanc Apostoli definitionem fieri solita, quod multa fideles credant, quæ non sperant, exempli gratia, credunt infernum, quod non sperant, sed timent; credunt primos parentes peccasse, quod nec sperant, nec timent: nam cum D. Paulus ait *fidem esse substantiam rerum sperandarum*, eam definit in ordine ad obiectum principale, nempe Deum speratum, & nõ negat de alijs rebus

6 fidem dari. Atque cum asserit *esse substantiam rerum sperandarum*, nequaquam intendit, quod necessario sit semper coniuncta fides cum spe, cum sine hac possit quandoq; illa reperiri, licet non e contra: ita idem Castrus Palao vbi supra.

7 Dixi, sumpto presse fidei nomine, nam si late sumatur, multiplices sunt eius acceptiones, vt videre est apud Sanctum Bonauenturam in 3. dist. 23. dub. 2. & apud Alex. Alensem in 3. par. q. 64. mem. 1. quorum ille decem, & hic vndecim enumerat: contra hos insurgens, Sotus lib. 2. de narura, & gratia, capit 6. nescio quo fundamento duo tantum vocis fidei significata approbat quam approbationem quamuis non videatur reijcere Suarez, dũ disp. 1. procemiali, sec. 1. diuidendo generice affirmat nomen fides, in omni proprietate sumptum, aliquando significare peculiarem perfectionem volun-

tatis, aliquando vero peculiarem intellectus,
subdiuidendo tamen in specie, prout utroque
membro, cum dictis Bonauentura, & Alensi
multo plures eius acceptiones bene admittit,
& erudite ostendit, tum ex Scriptura Sacra, &
prosana, tum ex Sanctis Patribus præcipue ex
Augustino lib. de mendacio cap.20. & lib. de
8 spiritu & litt.cap.31. Vbi manifeste ab eo du-
plicis fidei acceptio, seu distinctio proponi-
tur, altera, qua fideliter alcui aliquid promit.
titur, quæ fidelitas perfectio est voluntatis, &
hanc constantem facit in adimplendo promis-
so. hinc Rom.3. de Deo ait Paulus, *numquid in-
credulitas eorum fidem Dei eu acuauit*. Hinc et-
iam 1.ad Timot.5. *habentes damnationem, quia
primam fidem* (idest fidelitatem ex voto debi-
9 tam) irritam fecerunt; & similia passim. Præ-
ter fidelitatem an, & qualiter fiducia, veritas
item, & alia ad perfectionem etiam voluntatis
pertinentia, nomine fidei saltem an alogice si-
gnificentur, expendit copiose citatus Suarez,
quæ omitto tanquam remota a nostro proposi-
to: legas quæso apud ipsum.
10 Altera autem acceptio nominis fidei, seu
distinctio huius ab Augustino pr oposita ad
perfectionem intellectus spectans, i am præsen-
ti instituto valde propinqua, est ea, qua alicui
dicenti, vel scribenti credimus. Hinc iudicium
practicum de agendis, in quo secundum D.
Thomam.1.2.q. 19.art. 5. conscientia hominis
consistit, vocatur fides, iuxta illud Rom. 14.
Quod non est ex fide, idest, quod nō est secundū
11 conscientiam, *peccatum est*. Verum si contra-
hæc vox fides, significat cognitionem ob-
scuram, in testimonio dicentis fundatam: atq;
hæc communis ratio fidei a diuina, quæ funda-
tur in testimonio Dei, & ab humana, quæ niti-
tur in auctoritate creaturæ rationalis, vniuoce
abstrahitur: & similiter in vtramque diuiditur
12 ex mente Suarij dicta sec.1.num.11. Illud itē
hic notandum, quamuis ad Philosophum mo-
ralem spectet de dicta fide humana agere, no-
bisque solum futurus sit sermo de diuina, seu
Theologica; cum tamē hæc regulariter loquē-
do non acquiratur sine aliquo adiutorio illius,
vt bene ait idem Suarez sect. 2. aut iam expli-
cata supponetur, aut vbi opus fuerit, obiter vt
cumque a nobis explicabitur.
13 Tandem aduertendum cum eodem Suarez
ad tollendam æquiuocationem, quod nomen
fidei etiam presse sumptum, prout in Regula
præcedenti tria contineat significata, quæ in-
dicantur a nobis in secunda ex propositis defi-
nitionibus: & patet ex Scriptura Sacra, signi-
ficat enim primo habitum seu lumen fidei, &
de hoc intelligitur illud 1.Corin.13. *Nunc au-
tem manent tria hæc fides, spes, charitas*; Quod
confirmat Tridentinum sess.6.cap.7. *in iustifi-
catione hominis simul infundi fidem, spem, &
charitatem*. Item significat actum fidei a dicto
habitu elicitum; & de hoc est sermo Matt.9. *se-
cundum fidem vestram fiat vobis*, atq; Roman.1.
Fides vestra annunciatur in vniuerso Mundo.
14 Significat tertio doctrinam fidei, seu obiectū
eius: & in hoc significato agitur de fide ad Ga-
lat.1. *Cum venisset fides*, idest doctrina fidei, &
similiter ad Eph.4. *Vnus Deus, vna fides*, & A-
poc.2. *Non negasti fidem meam*, in symbolo de-
niq; Sancti Athanasij. *Hæc est fides Catholi[ca]
quam nisi quisque integram &c.*
15 Non immoror in explicando, quodnam e[x]
his tribus fidei significatis sit præcipuum, vi-
de Suarez citatum, qui ibi ostendit esse prim[um].
Neq; item immoror hic in ostendendo qua-
ter vltra dicta significata nomen fides conti-
neat alia tria, nempe virtutem patrandi mira-
cula, quæ dicitur fides miraculorum, & fidem
quę enumeratur inter gratias gratis datas, at[que]
fidem, quæ reponitur inter fructus Spiri[tus]
Sancti, vt ait idem Suarez adductus, quo[d]
16 forte alibi aliquid de his dicetur. Nunc
sequitur dicendum de obiecto fidei, quo[d]
sit duplex, nempe formale, idest ratio sub
seu motiuum, propter quod fides credit,
materiale, idest materia circa quam fides
satur; quod etiam dicitur subiectum mate[ria]-
le fidei (vtroq; enim termino multi Doct[ores]
indifferenter vtuntur) explicatio huius
17 cedat, conuenientius iudicaui. Omissis
alijs, quæ idem Suarez longiuscule, vt a[lia]
adducit, quod subiectum sit res simple[x]
incomplexa, & obiectum sit propositio
plexa, quæ de tali re creditur: Item qua[...]
cit de subiecto adhæsionis, & de subiecto
butionis fidei.

*Quodnam primarium, & adæquatum obiect[um]
materiale Fidei?*

REGVLA LIII.

18 TAmetsi Deus Opt. Max. secundum ra[tio]-
nem Deitatis, & essentiæ suæ, ac t[...]
Diuinæ Personalitatis sit præcipuum, & p[ri]-
rium obiectum materiale fidei, hincq; [...]
nominetur virtus Theologica, non ta[...]
adæquatum, & completum: verum quæc[...]
continentur siue explicite, siue implicite [...]
dei symbolo, atq; ea sola ipsum adæquant,
complent.

19 OStenditur per partes: innotescit prim[...]
vt de fide certum ex Scriptura Sac[ra]
Marc.11. ait Christus Dominus, *Habete f[idem]
Dei*, & Paulus 1. ad Thess. 1. *Fides, qua [...]
Deum*, & clarius ad Hebræos 11. cum dix[it]
sine fide impossibile est placere Deo, statim [...]
iungit: *Quia accedentem ad Deum oportet [cre]-
dere, quia est*, ergo assignat Deum, & eius es[sen]-
tiam, tanquam primarium, & principalem [ter]-
minum, in quem fides tendit. Consonat D. A[u]-
gustinus 4. de Ciuit cap.20. *Fidei*, inquit, [...]
*& primum, ac maximum officium est, vt in [...]
20 credatur Deum*. Quare reijciendus omnin[o]
Gregorius Arimin.q.4.Proleg. & si quis est al[i]-
us, qui contra communem doctrinam Augu[st].
& Theologorum asserat Deū sub ratione Sal-
uatoris, vel Glorificatoris esse obiectum fidei
primarium, & multo magis reijciendus est Cal-
uinus, qui impudenter audet reprehendere
Scholasticos Catholicos affirmantes *Deum in
ratione Deitatis, & attributorum essentialium,*

ac per

ac personalitatum esse obiectum primarium, & præcipuum fidei Christianæ. Huius enim reprehensio, & illius assertio nullibi fundatur, neq; in testimonio D. Ioannis cap. 20. *Hæc*, inquit, *scripta sunt, vt credatis Iesum esse filium Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*: loquitur sibi Sanctus Apostolus de secundario, & non de primario fidei obiecto. Doctrina autem tradita firmissimum habet fundamentũ, tum in locis scripturæ adductis, tum in modo loquendi Christi Domini; Ioan. 14. *Creditis*, inquit, *in Deum, & in me credite*: quasi illud sit primarium, & hoc consequens, similiter Ioan. 17. *Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum Deum, & quem misisti Iesum Christũ*. Atq; confirmat ordo, qui seruatur in symbolis prius enim ibi træduntur, quæ spectant diuinitatem, & postea, quæ ad humanitatẽ; sonat etiam dictis D. Thomas 2. 2. q. 176. 6. asserens *in duobus principaliter consistere* ... *primo in Dei cognitione, & deinde in fide* ... *rnationis Verbi*.

Quod autem Deus non sit adæquatum fidei ...ctum directe, & per se loquendo cum D. ...ma 2. 2. q. 1. art. 1. & q. 14. de veritate art. 8. ...es, vt certum tradunt scriptores, vno ex... Paludano, qui in 3. dist. 24. q. 1. conclus. nimis inconsiderate dixit, *nullum dari pro...sitionem fide infusa creditam, quæ babeat pro ...cto creaturã, vnde manifeste sequitur, nul... creatum esse subiectum, seu obiectum fi...* Verum Paludani sententia non solum probabilitate caret; sed contraria etiam fidei ...detur: cũ hæc propositio, Dauid Rex ... Salomonem per fidem infusam creden... quod expresse in scriptura tradatur, & ...liter aliæ pene innumeræ, in quibus subie... sunt creata. Atq; hinc concludendum cũ D. Thoma citato, cum Scot. in 3. dist. 23. q. vni... cum Gabr. ibidem, & cum reliquis, quod ... est reuelabile a Deo obscura reuelatio... obiectum fidei adæquatum, & directũ. Quamquam si loquamur partim directe, seu recto, partim vero indirecte, seu in obliquo, ... dici potest aliquo modo obiectum fidei adæquatum. Constat ex D. Thoma dicto art. 1. ...format argumentum ex fidei similitudine ...scientia medica, quæ licet habeat pro ob... sanitatem, agit tamen de reliquis, prout sanitatem conferunt; *similiter*, inquit, *fides ... primario Deum, dein ea, quæ ad Deum ordinantur*: hunc autẽ ordinem habent quęcunq; ..., etiam primatiua imo, & peccata quate... hæc Deo remittuntur, vel puniuntur, vel quatenus per ea homo a Deo recedit, ergo in ...uis obiecto, de quo fides aliquid credit, ...luditur Deus aliqua ratione; ita ergo ipse ...recto, & in obliquo est obiectum adæqua... fidei.

Vltima pars Regulæ, quod omnia, & sola ...tenta in symbolo fidei adæquent, & com... eius obiectum, tangit illam grauem dif...ltatem, an præter contenta in symbolo Apostolorum, sint alia credibilia, seu obiecta fi... partialia, ita vt successu temporis ista cre... ...? tractat de hoc admodum copiose Sua-

27 rez citatus sect. 5. & 6. Verum ex duabus particulis sub distinctione in ipsa Regula appositis, explicite scilicet, vel implicite, iam fere tota difficultas soluta manet, nam licet dubitari non possit, quæcumq; habentur in Scripturis Sacris, & in traditionibus Apostolorum, per se, & directe spectant ad complementum materiæ, seu obiecti fidei, quod ex communi omnium tradit Castrus Palao, vbi supra pun. 4. §. 3. constat tamen hæc omnia altero ex his modis in dicto symbolo contineri: cum implicite, seu virtualiter ibi contineantur, vt aduertit D. Thomas 2. 2. q. 1. art. 6. non solum quæ per occasionem, seu per accidens reuelata fuere, & sunt pene innumera, non simpliciter necessaria ad animæ salutem, & gloriæ æternæ acquisitionem, sed nonnulla etiam ex his, quæ vt media per se ordinata ad eam comparandam ab-

28 solute conducunt, exemplũ pono in Augustissimo Eucharistiæ mysterio, quod ex mente D. Thomæ, & multorum eius interpretum (licet alij aliter sentiant) sub particula symboli, Omnipotentem, implicite cõtinetur, & sic de alijs.

29 Verum vt ista prædicta, & alia postea inferenda clarius capiantur, notandum diligenter, cum nomen symbolum, quod Græcum est ex vi suæ impositionis, aut etymologiæ duo significet, nempe signum, & collectionem, opportune admodum (quidquid contra hoc garriat Lutherus) fuisse applicatam hanc vocem ad significandam breuem quamdam summam, seu collectionem articulorũ fidei, quæ esset fidelibus tanquam signum professionis suæ, & per eam ipsi sufficienter in rebus fidei instruerentur.

30 Vnde vt hoc symbolum esset proportionatũ capacitati, & instructioni quorumcumque Catechumenorum, oportuit tota materia fidei in eo ad pauca capita explicite reduceretur (in quibus implicite continerentur reliqua) & vocantur bene articuli, suntq; inter se distincti ob peculiarem difficultatem vniuscuiusq; secundũ D. Thomam vltimo citatum, vel secundum alios vnus articulus distinguitur ab altero, quod sit particula fidei a distincto Apostolo ad symboli compositionem prolata. Atq; proinde duodecim in eo numerantur articuli, iuxta numerum duodecim Apostolorũ, a quibus fuit compositum, vnoquoq; eorum proferente distinctum articulum. Ita ex Epistola Clementis ad Iacobum, & ex serm. 125. de tẽpore D. Au-

31 gustini clare desumitur. Quamquam cum Scoto & Gabriele in 3. dist. 25. q. 1. congruentius forte alij ascendentes ad mysteriorum distinctionem, symbolum in quatuordecim articulos diuidunt, videlicet septem pro exprimendis mysterijs Diuinitatis, item septem pro explicandis mysterijs humanitatis Christi Domini.

32 Hinc inferendum, quod tametsi post symbolum Apostolorum, alia duo fuerint edita, & ab Ecclesia Catholica acceptata, Nicenum scilicet, & Sancti Athanasij in neutro tamen eorũ additus fuit aliquis fidei articulus, vel expressum aliquod credibile, quod non contineretur saltem implicite in illo. Finis enim vtriusque posterioris symboli fuit non tam instructio fidelium,

delium, quæ vt diximus, præcipuè intenta in symbolo Apostolorum, quàm refutatio errorum per maiorem declarationem vtriusque misterij Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Christi Domini, qui contra ista misteria iam
33 emerserant. Vnde nihil mirum si nulla mentio facta in Nicæno de articulis communionis sanctorum, & descensus ad inferos, quia contra hos tunc nullus adhuc error extabat; ita ex Alex. Alen. 3. part. q. 69. ex Gabriel. dist. 25. q. 1. Suarez citatus sect. 5. n. 9.
34 Inferendum item, numerum credibilium in Ecclesia Catholica nequaquam augeri; sed semper eundem esse; aliqua tamen ex eis membris conciliorum definitionibus, vel Summorum Pontificum fuisse magis declarata, quæ prius
35 non ita facile innotescebant. Nam quamuis in ecclesia resident auctoritas non solum definiendi, & explicandi aliqua esse reuelata, sed proponendi etiam fidelibus ea, quæ de nouo reuelantur; huiusmodi tamen reuelationes, & definitiones non possunt esse de aliquo mysterio, quod non contineatur saltem virtualiter in scriptura sacra, vel quod non fuerit prius reuelatam Apostolis, seu Ecclesiæ ipsius Magistris: iuxta illud Ioan. 14. *Paraclitus, quem mittat Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia,* & iuxta illud cap. 15. *Omnia quæcumq; audiui a Patre meo, notá feci vobis,* ac illud Luc. 24. *Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas*: & tradit vt certum D. Thomas. 1. 2. q. 106. art. 7. ad 1. & 2. 2. q. 11. art. 10.
36 Vnde concilia, & Summi Pontifices in definiendis quibusuis de fide, semper recurrunt ad scripturas sacras, & ad traditiones Apostolicas; atq; sine hoc recursu tales definitiones subsistere nequeunt. Ita cum D. Ireneo lib. 3. contra hæres. cap. 2. & cum D. Hieronimo in illud Psal. 86. *Dominus narrauit in scripturis &c.* tenent communiter omnes, ergo tanquam certum infertur, vt ait Castrus Palao vbi supra §. 3. num. 2. esse semper eadem credibilia, seu obiecta fidei partialia, neq; indies augeri.

Est ne prioritas, & posterioritas inter partes obiecti materialis fidei?

REGVLA XLIV.

37 INter credibilia, seu obiecta partialia, siue inter veritates complexas, aut propositiones, quæ continentur sub materia fidei, iuxta tradita in Regula præcedenti, non solum in esse rei, sed aliquo etiam modo in esse credibilis, aliqualis ordo prioris, & posterioris necessario est admittendus.

---

38 DE primo quoad prioritatem, & posterioritatem inter se credibilium in esse rei nullum est dubium, vt ait ex communi omnium Scotus in 3. dist. 23. *cum quædam habita ratione existentiæ sint priora alijs, nempe diuina increata creatis, æterna temporalibus, necessaria contingentibus: attento item ordine dignitatis, priora, seu digniora sint, vt patet, quæ ad Deum spectant. Ex his autem ex multo maiori dignitate præstant, & præcedunt, vbi increata prædicantur de increatis, vt Deus est Pater, Deus [...] omnipotens, illis omnibus in quibus creata de [...] creatis prædicantur, vt Deus est homo, Deus [...] mortuus; vel e contra, vt homo est Deus; Tandem attento ordine habitudinis vnius ad aliud; humana enim omnia creata, & naturalia ad diuina [...] increata ordinantur, ergo hæc priora sunt illis.*
39 De secundo in esse credibilis est qualis con[...] trouersia inter Doctores, & duplex eorum op[...] posita sententia: nam Caetanus 2. 2. q. 1. art. [...] Maior in 3. dist. 23. q. 9. & alij negant, eo quod omnes fidei veritates quo ad suam credibilita[...] tem immediate in diuina auctoritate nitan[...] ergo non est prioritas, aut posterioritas inter
40 ipsas. Melius tamen, & verius affirmant [...] vt Paludanus in 3. dist. 24. q. 1. Duran. q. 1. M[...] in 3. q. 14. art. 1. Vasquez 1. p. disp. 5. capit. [...] Suarez disp. 2. sect. 4. respectu scilicet alicui[...] aut etiam aliquorum credibilium esse admit[...] tendum dictum ordinem prioris, & posterio[...] ris. Quid autem circa hoc sentiat D. Thomas haud constat (quamquam a nonnullis hæc se[...] cunda pars affirmans ei tribuatur) nam cum ait 2. 2. q. 1. art. 1. *prima veritatem esse rationem credendi reliqua omnia,* non indicat, de prima ne veritate id affirmet, vt est principium [...]
41 an etiam vt est quoddam creditum. Quare omissa D Thomæ auctoritate, efficaci argum[...] to secundam sententiam sic probo quia tame[...] primæ concedamus, vt vere est concedend[...] ob rationem, qua nititur, inter ipsa obiecta [...] dei pure materialia non dari ordinem prio[...] & posterioris in esse credibilis, necessario ta[...] datur inter quoduis materiale, & formale, [...] tenus hoc est aliquid creditum per fidem d[...]
42 nam. Quod ostenditur ex similitudine [...] humanæ, in qua duo oportet semper præco[...] gnoscantur, vt res aliqua per ipsam credatu[...] ob alicuius hominis auctoritatem, nempe [...] hoc rem talem fuisse dictam, itē esse ipsum [...] racem, seu fide dignum, vt per se patet, [...] modo in fide diuina ad credendum quem[...] ius articulum, hæc duo necessario precog[...] scenda, seu prius per eam credenda sunt, a[...] scilicet fuisse dictum seu reuelatum, ac ips[...] Deum fallere non posse, nec mentiri, aut q[...] idem est, esse primam veritatem infallibilem [...] nec quisquam credo negabit; hæc duo p[...] credēda esse fide diuina seu per eam præcog[...] scenda ad eliciendum actum fidei, circa quo[...] uis particulare eius obiectum pure materia[...] ergo saltem respectu istorum duorum, & al[...] rum quæ duplici Regula sequenti ostendem[...] qualiter ad formale obiectum fidei spect[...] admittenda est dicta prioritas, & posteriorit[...]
43 Nota cum Suarez citato in fine dictæ [...] quod licet ista duo, Deus dixit, seu reue[...] quascumq; res fidei, vt Deus non potest [...] re, nec mentiri, in esse rei supponat hoc, [...] esse, non tamen supponere in esse credib[...] de enim diuina credimus Deum esse iuxta [...] Apost. ad Hebræos 11. (vbi multo strictius [...] in symbolo, totum materiale fidei obiectum [...] duo tantum capita, seu ad duos articulos re[...] cit) *credere oportet accedentem ad Deum, [...] est, &*

st, & inquirentibus se, remunerator sit, ita nquam credimus, quia ipse Deus dixit, seù reuelauit, & quia Deus est prima veritas quæ fallere non potest, nec mentiri. Hęc autem duo sic inter se ad inuicem pendent, & se mutuo adiuuant, dum elicitur actus fidei circa vtrunque, vt nullus sit ordo prioris, & posterioris inter ipsa inesse credibilis: nam credimus, aliquid dixisse Deum quia hic fallere nequit nec mendacium proferre, & è conuerso, credimus Deum non esse testem falsum neque mentiri posse, quia ipsemet Deus dixit. Qui circulus absque vllo vitio in hac materia necessario admittitur, sicut & alius similis, de quo infra, vt propositiones fidei in aliquod vltimum, sine progressu in infinitum, resoluantur, atque hęc duplici Regula pręcedenti tracta pro explicatione vtcunque obiecti materialis fidei, iam ad explicandum formale, quod difficilius est accedamus.

Qualiter sub ratione primæ veritatis Deus quasi in actu primo obiectum formale fidei?

REGVLA LV.

INchoatiuè pro substantia, seu in actu primo, vt sic loquar, Deus non sub ratione Deitatis, nec Dominationis, nec omnipotentiæ, neque alterius attributi, sed tantum sub ratione primæ veritatis, tam in cognoscendo, quam in dicendo, quæ nec falli, nec fallere, neque mentiri potest, est obiectum formale fidei Christianæ.

CIrca hoc nequaquam audiendus Aureolus, quem refert, & sequitur Capreolus in 3. dist. 24. art. 2. tenentem quòd *Deus sub ratione Deitatis sit obiectum formale fidei ex eo quia huius vltima resolutio fiat in deitatem: si enim quæras cur credamus Deo? optime tibi respondebitur, quia verax est, & rursus, si interroges cur sit verax? responsio dabitur, quia est Deus, nec vlterius est vlla alia interrogatio neque respōsio, ergo &c.* Verum bene ait Suarez vbi supra sect. 4. in fine, *credulitatem fidei, vt fides est, non resolui vltimo in Deitatem, vt Deitas est, sed sistere in eo, quòd sit verax, seù eius veritate, quæ est motiuum, seù ratio formalis credendi*. Quamuis enim Deus sit prima veritas, quia est Deus, fides tamen, vt homo credat, non considerat, vndenam Deus habeat veritatem, sed solum, quod eam habeat; quare præcise sumpta ipsa prima veritas, vt separata, si per impossibile separari posset à Deitate, adhuc esset ratio credendi, & formale obiectum fidei, vt per se patet, ergo &c.

Neque item audiendus Guillelmus Paris. de fide, & legibus, non procul ab initio, dicens, quod homines credant Deo non quia verax est, sed quia supremus Dominus est, & quòd sibi obediendum captiuando intellectum in ipsius obsequium. Probat inde, quia alioquin actus fidei esset ex discursu; & ex ratiocinatione nostra, quod repugnat eius simplicitati. Verum probatio hæc non vrget, cùm non sit cōtra simplicitatem fidei, quòd tendat in obiectum vti verum, & credibile, sic repræsentatum ex testimonio primæ veritatis, in hoc autem interueniat, ne aliquis discursus postea examinabitur. Deinde non ostēdit Guillelmus in quo consistat ratio formalis, seu specifica obiecti fidei, cum obedire Deo quia Deus est supremus Dominus, sit quid generale respectu omnium virtutum, & non possit respectu fidei esse quid particulare maximè, vt est virtus intellectualis, ergo aliunde est ostendenda.

51 Cum autem in Deo, quamuis sit purissimus, & simplicissimus actus, perfectiones, seù attributa innumera, per intellectus præcisionem cum fundamento à parte rei, ita distinguantur, vt quod conuenit ipsi secundum vnum, vt creare, quatenus est omnipotens, non conueniat eidem secundum aliud, vt idem creare quatenus est immensus, punit item provt est iustus, & non provt est misericors: parcit è contra, in quantum misericors, & non in quantum iustus, atque sic de alijs. Ex quibus omnibus quod tantum secundum attributum veracitatis, seù quòd sit prima veritas, & non secundum aliud, competat Deo esse obiectum formale fidei, seù rationem, sub qua res ab ipso reuelatas credēdi adeo cōcors est, & certa D. Th. 2. 2. q. 1. ar. 1. & alibi sępe, reliquorūq. Theol. sententia, vt nulla indigeat probatione.

52 Verū cū duplex in Deo distinguatur veritas, altera in cognoscēdo, & altera in dicēdo (omissa tertia in essendo trāscēdentali, seu entitatiua, siue identificata cum ente Diuino, sicut cum quolibet ente, quæ extra controuersiam est, quod non spectet ad obiectū formale fidei) illarum prima consistit in ipsa cognitione Dei, ita semper conformi rebus cognitis, vt nihil ignoret, seù nulla veritas eum lateat, atque quod idem fere est, vt in nullo Deus erret, seù nunquam falli possit. Secunda veritas in dicendo

53 est virtus moralis inclinans ad proferendum semper verum, & loquendum secundum mētem absque fallacia, aut mendacio; quę cum sit perfectio simpliciter, reperitur in Deo cum summo gradu perfectionis. Ex his duabus quę

53 nam constituat Deum obiectum formale fidei, nonnullum est dubium inter graues auctores: veritati primæ in cognoscendo tribuit hoc D. Bonauentura in 3. dist. 24. art. 1. quęst. 2. quē sequi videntur aliqui ex recentioribus, vt Valentia tom. 3. disp. 1. quæst. 1. punc. 1. sub §. difficultatū quarundam. è cōtra veritati in dicendo idem concedunt D. Thomas. 2. 2. q. 1. ar. 1. ibi etiam Caiet. & alij.

54 Equidem licet communiter hæc secunda sententia præferatur, & si daretur optio, esset etiam à nobis præferenda, conuenientius tamen diximus cum Suarez citato sect. 4. & cum alijs ex Theologis antiquioribus, quorum meminit idem Valentia sub §. primam veritatem eas in concordiam reducere, asserendo, vt verius, per vtramque simul veritatē in cognoscendo, & in dicendo constitui in Deo summā quandam auctoritatem ad testificandum, cum certissima, & indubitata fide, ac proinde ratione

ti one vtriusque; esse Deum obiectum formale
55 fidei christianæ; ostenditur efficaci ratione,
quia vt quis sit fide dignus in testificando, duo
requiruntur. videlicet, vt falli non possit, alio-
quin quatenùs prudens, & rectus timeri potest,
nè fallatur, item vt non decipiat, nec alios vo-
luntarie fallat, vt per se constat: ex his primũ
competit Deo per veritatem in cognoscendo,
secundum vero per veritatem in dicẽdo, ergo
vtraque est necessaria in eo, vt constituatur
obiectum formale *fidei*.
56 Remanet tamen adhuc non leue dubium cir-
ca *veritatem primam in dicendo*, non enim
57 desũt *aliqui* ex Catholicis scriptoribus (omis-
so nunc errore hæreticorum Pricilianistarum,
teste D. August. lib. contra mendac. cap. 2. &
Prateolo verbo Pricilianistę num. 9. affirmantiũ
non solum dicere posse, sed etiam iam sępius
Deum dixisse mendaciũ) qui tametsi admittãt,
nunquam à Deo prolatum fuisse mendacium,
nec de potẽtia ordinaria ab eo proferri posse,
de potentia tamen absoluta id ipsi esse conce-
dendum. Conantur inde ostendere, quia in hoc
nulla apparet repugnantia, aut contradictio,
cum nullus actus sit intrinsice malus malitia
morali, ergo neq. mendacium erit. ita Gabr. in 3
dist. 12. q. 1. Petrus de Aliaco in 1. q. 12. & alij.
58 Nihilominus tenendum est de fide certum,
Deum nullo modo tam affirmando quam pro-
mittẽdo, & tam per se ipsum immediate, quàm
mediate per tertiam personam mẽdacium vn-
quam dixisse, neq. dicere posse, non solum de
potentia ordinaria rebus, vt nunc stantibus;
sed etiam de potentia absoluta in quocumq.
statu res constituerẽtur. Patet ex multiplici-
bus locis scripturæ sacræ Num. 23. ***Nõ est De-
us, vt homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis
vt mutetur.*** Rom. 3. ***est autem Deus verax, om-
nis autem homo mendax.*** Ioan. 8. ***qui misit me
verax est, ait Christus Dominus***, & de verbis
suis, siue affirmatiuis, siue promissorijs ita
Matth. 24. ***Cælum, & terra transibunt, verba
autem mea non præteribunt***, quasi diceret Cæ-
lum, & terra deficere possunt de potentia sci-
licet absoluta (de ordinaria enim nequeũt de-
ficere) verba autem Christi per nullam potẽ-
tiam falsa esse poterũt. Atq. peculiariter de
59 verbis promissorijs psal. 114. ***Fidelis Deus in
omnibus verbis suis***, & clarius 2. ad Timot. 2.
fidelis est, seipsum negare non potest. Vbi ma-
nifeste ostenditur implicatio contradictionis,
& consequenter absoluta impossibilitas, vt hoc
loco perpendit D. Thomas, & S. Augustinus
lib. 1. de symbolo ad Cath. cap. 1. atq. conci-
nit illud D. Dionysij cap. 8. de diuinis nomini-
bus, ***à veritate***, inquit, ***cadere, a Deo est recedere:
quo nihil impossibilius Deo.*** Plura congerit te-
stimonia scripturæ, & Patrum Valent. tomo 3.
disp. 3. pun. 3. in confirmationem traditæ à
60 nobis doctrinæ. Quæ corroboratur ex oppo-
sito fundamento, quod mendacium sit intrin-
sece malum, sicut, & alia, quæ ideo prohibi-
ta quia sunt intrinsece mala, vt cum D. Tho-
ma in materia de peccatis, & de legibus do-
cent communiter auctores: & quo ad menda-
cium, esse de fide certum sentit D. Augustin.
hæres. 70. & lib. de mendacio, & contra men-
cium, facitque ad rem cap. super eo, de
ris cum ibi dicatur, ***non esse licitum ment
cundum diuinam scripturam, etiam pro
61 tuendam vitam.*** Rationẽ pro omnibus a
Suarez vbi supra sect. 5. quia sicut in alijs re
quædam sunt contraria naturæ vniuscui
ac proinde eo ipso sunt tali rei mala; ita eti
naturæ rationali quædam sunt per se, & ex
trinseca ratione illi contraria, & disconue
tia, quæ respectu illius mala sunt, & si lib
fiant, erunt mala moraliter, vt odium Dei, bl
sphemia, &c. sed tale est mendacium, ergo
semper intrinsecè malum.
62 Idem Valent. loc. cit. affert loca Scriptur
quibus perperam intellectis Pricilianistæ in
dando suo errore frustra laborant, & cum
ctis Patribus, ac sacris expositoribus in le
mum sensum, secundum propositam, ver
doctrinam interpretatur, atque quæcumq
parent inter se contraria in concordiam red
cit, quod etiam egregiè præstat Bellarmin
lib. 1. controu. 1 sequens vestigia D. Augusti
in libris de concordia Euangelistarum. In
63 alijs item, vbi Sancti viri videntur *manifeste fal*
sum dixisse, subintelligenda est, vt ait *idem Va-*
lentia, aliqua conditio tacita, vt *cum dix*
Abraham, ***Ego & Puer*** (quem sacrificare cogi
tabat) ***reuertemur ad vos***, nempe si Dom
placuerit, & cùm Ionas ait: ***Adhuc quadra
ta dies, & Niniue subuertetur***, nempè si
egerit pœnitentiam. Vel item quòd atten
64 da sit metaphorica, seu figurata significatio
65 non littera vti sonat, vt cum Iacob dixit,
sum filius tuus primogenitus Esau. Tandem
alijs, quòd nullo modo concurrat Deus ad m
lum, seu ad mendacium formaliter, & *positi*
sed tantùm se habeat mere negatiuè, *siuè pe*
missiuè, vt cùm dicitur 3. Regum 22. ***Ecce De
dedit spiritum mendacem in ore omnium P
phetarum, dedit***, idest, permisit, vt daretur,
2. ad Thessal. 2. ***Ideo mittet illis Deus spiritu
erroris, vt credant mendacio***, mittet, idest
mittet, vt mittatur, similiter in Exodo. I
durauit Deus cor Pharaonis, nempe permi
vt induraretur, & sic de alijs.

***Dei auctoritas, vt reuelans quomodo quasi in
actu secundo obiectum formale
fidei?***

REGVLA LVI.

66 IAm proxime, & in actu secundo, seu exerc
to, vt ita dicam, non humana ratio, n
creaturæ vllius rationalis testificatio, sed De
ipse, seu Dei suprema auctoritas, vt reuelan
seu testificans res per fidem credendas est ad
quatum, & completum obiectum formale fid
Christianæ.

67 NOn est cur immoremur in ostẽdendo qu
liter humana, seu creata auctoritas, v
attestatio nullatenus sufficit ad fundandam fi
dem Catholicam, hoc enim, vt de fide certu
clarè

larè deducitur ex varijs Scripturę locis, præcipuè ex illo Matth. 11. *Caro, & sanguis non reuelauit tibi*, ait Christus Dominus Petro, intelligens per carnem, & sanguinem naturam, vires eius, seu humanam rationem, & ideo addidit, *sed Pater meus, qui in cælis est*, item ex illo 1. Corinth. 2. *Prædicatio nostra*, inquit Apostolus, *non est in persuasibilibus humanæ sapiẽtia verbis, &c. vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*. Quare ipse Apostolus, cũ videret pręcipua fidei nostræ mysteria, vt Trinitatis, Incarnationis, Eucharistię, &c. omninò esse supra captum nostrum, & nullum fundamentum ex ratione naturali, aut ex humana auctoritate desumi posse ad ea credẽda, scripsit 2 Corin. 10. *quòd oportet in captiuitatem redigere omnem intellectum in obsequiũ Christi, vt liberi à periculo errandi credamus ab ipso reuelata, et enarrata*: de quibus Ioann 1. *Deum nemo vidit vnquam, Vnigenitus filius, qui est in sinu Patris, ipse narrauit*, ergo auctoritas, vel ratio humana non constituit obiectum formale fidei Diuinę.

Hinc infertur quam longè à vera via aberrauerint Manichæi, teste D. Augustino lib. de vtilitate credendi cap 1 quod tenuerint nihil esse credendum, nisi quod ratio senserit, reputantes valde superstitiosum, quòd fides ante rationem præiret, & imperaret. Post multa vero sæcula tempore suo testatur D. Bernardus epistol. 190. ad Innocen. eodem errore fuisse infectum quedam Petrum Abailardũ (tametsi hoc verb. Aureolus huius hæresiarchæ errores sigillatim referens, illius non meminerit) sumebat occasionem ipse errandi, vt ait idem Bernardus, ex illo Eccles 19. male intellecto: *Qui cito credit, leuis est corde*, & addebat, ita euenire, quoties ante inspectam rationem, fides adhibetur. Verum huiusmodi error iam ex traditis num. pręced. omnino refutatus manet;

Eadem Scripturæ testimonia n. 46. adducta, & alia tam ex veteri quàm ex nouo testamento Deum esse primam rationem credendi, & obiectum formale fidei nostræ, vt certũ etiã de fide ostendunt, maxime Genes. 15. *Credidit Abrahã Deo, & reputatum est illi ad iustitiam*: & illud Ioann. 12. *qui credidit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me*, item 2. ad Timoth. 1. ait Apost. *Scio cui credidi, & certus sum.* Adiungo duo tantum testimonia Patrum, primum D. Augustini de spiritu, & litter. cap 32. *Non dubium est*, inquit, *illam fidem ab Apostolo cõmendari, qua creditur Deo*: alterum D Ambrosij lib. de Abraham cap. 3. & lib. 2. epist. 12. ep. *Cæli mysterium doceat me Deus ipse, &c. cui magnum de Deo, quam Deo credam*. Ex quibus concluditur Deum esse nostrę credulitatis fundamentũ, & consequenter obiectum formale fidei, cum in quauis scientia, seu habitu intellectus scientifico illud sit obiectũ quo, seu formale, quod est medium, seu ratio assentiendi, vt ex communi omnium supponitur; ergo cum Deus hoc modo sit ratio credendi per fidem infusam, erit sine dubio huius obiectum formale.

Quod autem Deo hoc competat, vti attestãti, & reuelante res per fidem credibiles, absolutè non admittit Aureolus in Proleg. q. de vnit. Theologiæ art. 3. contra D. Thomam 1. p. q. 1. art. 3. affirmans *Deum vt reuelantem non esse obiectum formale Theologiæ, & consequenter neque fidei* quod vtriusque eadem sit ratio; cui

74 adhærere videtur ex recentioribus Vasquez in d. art. disp. 7. cap. 3. Cęterum cum ipso D. Thoma communiter omnes oppositum vti verum asserunt, ita Caiet. in eo art. dub. 2. Capreolus in q. 4. Proleg. concl. 3. Richardus in 3. dist. 23. Scotus quęst. vnica, & dist. 25 q. 2 Bellar. lib. 1. de iustif. q. 1. Conrad. 1. 2 q. 3. art. 6. § Nota profundam, & Suarez vbi supra sect. 2. & 3. imo ipse Aureolus, ita etiam nobiscum assereret, nisi in æquiuoco laboraret vt laborant forte alij circa voces credibile, seu reuelabile, ac reuelatio; nam dupliciter pro subiecta materia sumi solent,

75 Primo sumitur obiectum credibile prout dicit ordinem ad habitum fidei infusum, vel ad lumen ipsius fidei, & ab alterutro ex his, vt quid consequens denominatur tale: item obiectum reuelabile accipitur, & denominatur sic, prout habet respectum ad reuelationem significantẽ infusionem d. habitus, vel luminis factam immediate à Deo tenente se ex parte potentiæ intellectiuæ, & auxiliante ipsam ad credendum seu assentiendum, quæ infusio, & auxiliatio, licet non ita propriè vocatur, quandoq. reuelatio. Et quidem in hac acceptione istarum vo-

76 cum concedimus, Aureolo, & cuicumq. ex adhærentibus ipsi, nec credibile, nec reuelabile, nec reuelationem, neque Deum ipsum reuelantem spectare ad obiectum formale fidei, aut sacræ Theologiæ, quod inde clarè ostẽditur, quia vt sic secundum hanc acceptionem reuelatio, aut Deus reuelans non est motiuum credendi res fidei, vel assentiendi conclusioni ex præmissis fide creditis deductæ, & quia vt sic obiectũ constituitur in esse credibilis, & reuelabilis per ipsum habitum fidei, sicut in esse scibilis per habitum scientiæ, & se habet, vt quid posterius respectu talis habitus, vt ait Arist. 5. Metaphys. cap. 15. ergo vt sic non spectant ad rationem obiecti formalis, quod necessario ad acquisitionem, vel infusionem habitus supponitur, vt statim ostendam.

77 Altero itaque modo magis proprio sumũtur credibile, & reuelabile, prout significant aliquid fide dignum, & aptum proximè reuelari, ita vt mouere possint intellectum ad credendum rebus fidei: & idem est de scibili, vt significat quid inductiuum proximè ad assensum pręstandum conclusioni scientificæ. Vnde optime affirmauit Diuus Thomas part. 1. quæst. 13. art. 7. ad 6. scibile secundum potentiam esse prius, quàm scientiam, atque secundum hanc acceptionem nullum dubium, sicut scibile pertinet ad obiectum formale scientię; ita credibile, ac reuelabile ad obiectum formale fidei; eo quòd hoc ad credendum, & illud ad assentiendum sit motiuum, seu ratio inducens intellectum.

78 Pari modo reuelatio, & Deus reuelans magis proprie accipiuntur, non vt se tenent ex parte potentię; auxiliando ei efficienter in eliciendo actum fidei, sed vt se tenent ex parte obiecti, redden-

reddendo ipsum formaliter credibile ob diuinam attestationem, & vt sic spectant ad obiectum formale fidei cum hac ratione fit moti-
79 uum, seù ratio credendi. Deducitur late ex scriptura sacra 1.epist. Ioan. cap.5. *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se, &* Ioan. 18. *ad hoc veni in Mundum, vt testimonium perbibeam veritati*, ergo Deus, vt reuelans, seù testificans, constituitur obiectum formale fidei, imo & Theologiæ sacræ, cum sub tali ratione hoc ei competat.

80 Ex dictis obiter cũ Suarez citato infero duo contra Vasquez. primum, quod iste, cum absolutè concedat testimonium Diuinum, seu reuelationẽ Dei, quatenus est ratio credẽdi omnia reuelata, esse obiectum formale fidei, absque fũdamento videatur negare eãdem reuelationem spectare ad obiectum formale Theologiæ cum proportione, seù mediate acceptam, nẽpe quatenùs per discursum ad conclusiones ex principijs fidei deductas applicatur, cum par sit
81 vtriusq. ratio modo dicto. Secundum quòd nulla ratione possit admitti sententia ipsius Vasquez, dum affirmat *eandem esse Theologiam in homine Catholico, atq. in hæretico circa conclusiones ab vtroq. ex principijs, quæ creduntur elicitas; cum Theologia nitatur principijs eodẽ modo, quo credita sunt*, & Catholicus credat fide insusa ax auxilio gratiæ speciali, actumq. eius resoluat in testimonium Diuinum; hæreticus vero credat sola fide humana, huiusq. actũ resoluat in proprium iudicium, seu opinionem, ergo sicut fides est diuersa in hoc, atque in illo, vt cum Diuo Thoma 2. 2. quæst. 5. art. 3. tradunt communiter Doctores, ita & Theologia erit in eis diuersa.

82 Infero item ex dictis cum eodem Suarez id, quod asserunt aliqui, vt noster Molina part. 1. quæst. 3. disput. 2. & Bañez 2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 1. conclus. 6. *Lumen fidei, seu infusionem huius luminis, siue illuminationem spectare ad obiectum formale fidei, seu ad complementum eius, si intelligant* per hanc illuminationẽ, aut infusionem luminis habitum fidei, vel auxilium actuale, quò Deus se tenet ex parte potentiæ intellectiuæ, & concurrit immediatè cum ipsa efficienter ad eliciendum fidei actum, vt re vera intelligere videntur, nullatenus habere locũ eorum assertionem: cum ista non sint motiuum, aut ratio credendi, sed supponant necessariò obiectum formale omnino completum: imo supponant præcognitum, Deum enim reuelasse res fidei, opus est præcognoscat, qui credit, non tamen requiritur, vt prçcognoscat lumen fidei, vel auxilium, quo Deus cum potentia
83 efficienter concurrit. Si verò prædicti Auctores per lumen fidei, seu illuminationem intelligant reuelationem magis propriè acceptam, vt se tenet ex parte obiecti, & reddit ipsum formaliter reuelabile, seu fide dignum, vt sic concordant cum sententia D. Thomæ. 2. 2. quæst. 2. art. 6. & quçst. 172. art. 5. & cum communi reliquorum Doctorum affirmantium Deum, vt reuelantem, & testificantem esse adçquatum
84 obiectum formale fidei. Atque sic æquiuocatione istarum vocum, & supradictarum detecta facile est respondere ad rationes quascunque à Molina, à Bañez, ab Aureolo, & ab huic adhærentibus in oppositum adductas: quarum solutionem copiosè propositam apud Suarez citatum videas.

Ad fidem habendam, quæ præcognitio requisita de Deo, vt prima veritate, & reuelante?

REGVLA LVII.

85 DVo illa principia, seu motiua, sub quibus constituitur Deus in actu primo, & secundo obiectum formale fidei, vt traditum duplici Regula præcedenti, necessario debent credi, aut præcognoscendi à quibuscumq. credẽtibus per fidem supernaturalem insusam: & non sufficit, si tantùm per fidem humanam credantur, aut per scientiam lumine naturali etam euidenter acquisitam præcognoscantur, neque hæc credulitas, vel præcognitio ad obiectum formale fidei constituendum vllo modo requiritur.

---

86 ITa Suarez disp. 3. de fide sect. 6. & 12. cum Marsilio in 3. quçst. 10. art. 1. & quæst. 14. art. 1. cum Capreolo in 3. dist. 24. art. 3. circa finem cum Cano lib. 2. de locis cap. 8. cum Valent. tom. 4. disput. 1. quæst. 1. punct. 1. & communiter cum omnibus Scriptoribus. Desumitur clare ex D. Thoma 2. 2. quæst. 1. art. 1. vbi expressè asserit nihil aliud, preter testimonium, primæ veritatis esse obiectum formale fidei, *si enim* humanæ fidei, aut cognitionis naturalis, etiam euidentis concursus per se requireretur ad assensum fidei Christianæ, iam non solum diuinum testimonium, sed simul cum humano esset formale eius obiectum, seu ratio credendi, quod negat Diuus Thomas, quem sequitur Caietan. in dicto articulo dub. 4. qui ibi præ cçteris defendit doctrinam Regulç præsentis. Ratio à
87 priori eius est, quia assensus altioris ordinis potest nequit, fundari in assensu inferioris ordinis, aut maior certitudo in minori, vt patet, cum tota perfectio effectus sit ex causa, & firmitas ædificij ex fundamento, ac proinde hoc æqualis saltem firmitatis, vel maioris, quàm ædificium debeat esse sicut causa æqualis, aut maioris perfectionis, quàm effectus secundum axioma vulgare Aristotelis, propter quod vnumquodque tale, & illud magis, sed assensus fidei Christianæ est altioris ordinis, & maioris certitudinis, quàm assensus fidei humanæ, aut cognitionis naturalis, etiam euidentis, vt etiam ex se constat apud omnes; ergo ille non potest in hoc sufficienter fundari, cum tota fidei certitudo firmetur in suo obiecto formali, vt cognito, nec aliter excitet ad credendum; ergo cognitione superioris ordinis, seu fide infusa debet à fidelibus credi, seu præcognosci ad hunc effectum.

88 Notan-

88 Notandum pro confirmatione doctrinæ, & rationis præcedentis, tametsi illud principium Deum esse, & esse primam, atque infallibilem veritatem ratione naturali demonstrari possit, & euidenter cognosci, vt ex metaphysica supponitur certum; oportuit tamen hoc idem ab ipso Deo reuelari ad fundandam fidem nostrã, docet expresse D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 4. vbi absolutè affirmat ad certitudinem fidei necessarium fuisse, nobis reuelari à Deo, etiam quæ
89 naturaliter cognosci possunt. Quod autem actu reuelauerit tale principium, cõstat ex testimonijs supra adductis Regula 55. & ex illo Exod. 20. *Ego sum Dominus Deus tuus &c.* Ierem. 10. *Dominus autem Deus verus est*, atq. ex alijs passim occurrentibus.
90 *Item* notandum, alterum principium, quod *Deus* sit reuelans, seu quod reuelauerit, aut *dixerit* mysteria fidei, seu res credendas, esse *certum* de fide, & ab ipso Deo etiam reuelatum. Tradit cum communi Theologorum, & ostendit Suarez dict. sect. 12. tum ex modo loquendi Scripturæ sacræ, cum dicit: *Factum est verbum Domini ad Prophetas, vel cum ipsi Prophetæ dicunt: Hæc dicit Dominus, tum ex varijs eius testimonijs præcipue.* 2. Petr. 1 *Spiritu sancto inspirati locuti sunt Sancti Dei homines*, Ioan. 7. *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me*, 1. Cor. 2. *Quæ loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritus*, & in symbolo de Spiritu Sancto, dicitur, *Qui locutus est per Prophetas*, sed clarius patebit ex dicendis paulò post de
91 normis, seu medijs infallibilibus, quibus credibilia proponuntur, nempe Scriptura sacra, & Ecclesia Catholica, de quarũ altera ait Christus Dominus, *Non potest solui Scriptura*, Ioan. 10. de altera verò Sanctus Paulus, *Est Ecclesia Dei viui columna, & firmamentum veritatis*, 1. Tim 9.
92 Ex prædictis inferendum primo, in quocumque assensu fidei infusæ, quo aliquid mysteriũ particulare, vt Deum esse trinum, & vnum, aut Verbum fuisse incarnatum per se primo credimus, includi etiam hanc credulitatem, quod à Deo fuerit reuelatum, quæ illatio expresse videtur esse secundum mentem D. Thomæ 2. 2. q 171. art 5. affirmantis ibi, *quoties Deus aliquid immediate alicui Prophetæ reuelat, per hanc reuelationem reddere ipsum certũ non solum de re reuelata sed etiam de hoc, quod Deus sit, qui reuelet: alioquin, si ille de hoc certitudinem non haberet, nempe, Deum esse qui reuelat, nec fides Prophetæ, nec credentium dicta ipsius certa esse posset, ergo pari ratione qui recipit mediate reuelationem alicuius mysterij particularis, eodem assensu, quo ipsum credit per fidem infusam, debet etiam credere per eamdem fidem à Deo fuisse reuelatum*, ita aliqui recentiores, præcipuè Vasquez 1 part. disp. 3. cap. 3. & 1. 2. disp. 201. cap. 2. cum Ca-
93 preolo vbi supra, Qui optimè id declarat à simili ex actu visus terminato simul ad colorem, & ad lumen, hoc enim ita est ratio videndi illum, vt sit etiam visibile, & simul aut saltem prius tantum natura necessario videatur, similiter in præsenti, eodem assensu, & eâdem fide infusa credo mysterium particulare, vt Christum Dominum realiter esse in hostia consecrata, & Deum hoc reuelasse, iuxta illud Apostoli, *Ego enim accepi à Domino &c.* 1. Cor. 11: quia hæc reuelatio eatenus est obiectum fidei formale, seu motiuum credendi illud mysterium, quatenus est credibilis, & eodem assensu fidei infusæ simul, vel prius natura; ergo sic creditur.
94 Inferendum secundo quocumq. modo fiat prædictus assensus mysterij reuelati fide infusa, & Dei simul reuelantis, siue per discursum proprium, in quo semper assumitur illa propositio, Deus hoc reuelauit, siue per actum simplicem credendi rem reuelatam, sub tali ratione, quod Deus eam reuelauerit (de hoc infra, vbi tradetur praxis eliciendi actus fidei) illud principium, Deum reuelasse, seu dixisse, nõ resolui in aliud principium à se distinctum, nec credi per specialem instinctum diuinum quid in contrarium dicant Aragon. 2. 2. q. 1. art. 1. conclus. 6. & Can. lib. 2. de locis cap. 8. ex illo 1. Ioan. 5. *Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se*, malè intellecto, & nequaquam ad rem faciente: imò recedendum à tali doctrina, & modo loquendi, ne videamur sentire cum hæreticis huius temporis, qui ad eludendam auctoritatem Ecclesiæ, & definitiones eius spernendas, resoluunt *Fidem in internum Spiritus sancti instinctum*.
95 Item nec resolui illius principij, nempe Deũ reuelasse, fidem, seu credulitatem ad cognitionem naturalem etiam euidentẽ, aut in fidem humanam, ob rationem à priori ad probationem Regulæ 87 propositam, vnde nullo modo audiendus circa hoc Altisiodorensis lib. 3. summæ tract 3. cap 2. q. 1. qui interpretans illud ad Hebræos 11. *Accedentem ad Deum, oportet credere, quia est &c.* quod ista accessio fiat media cognitione naturali, tenet in hanc resolui actum credulitatis, seu fidei infusæ, quod
96 Deus sit. Verum communiter antiqui, & recentiores, vt Salmeron, Ribera, Cornelius à Lapide, verba Pauli, *Accedentem ad Deum &c.* exponunt de accessione ex auxilio gratiæ di-
97 uinæ. Qualiter autem aliquando cognitio naturalis, & fides humana inseruiant tanquam conditio solum requisita, ad acquirendam fidem infusam explicabitur infra suo loco, nunquam tamen hæc in eam resoluitur.
98 Inferendum itaque tertio illud principium Deum reuelasse, seu dixisse credibilia particularia, resolui in se ipsum tantum, seu in se ipso sistere, & ex se ipso credi, tanquam ex motiuo, seu obiecto proprio formali, cum per se ipsum fiat credibile, & non per aliud; alioquin secundum quorumcumque sententiam daretur progressus in infinitum, ita concludit Suarez dicta sect. 12. cum Capreolo in 3. dist. 24. art. 3.
99 & Caietano 2. 2. quæst. 1. art. 1. dub. 4. Patet manifestè varijs exemplis, vt de scientia Dei, quia scit aliquid, & eadem scit se scire, & de scientia creata demonstratiua idem affirmat Aristotel. 1. post. cap. 2. Imò, quando quis loquitur, licet per actum reflexum non dicat se

L loqui,

loqui,dicit tamen in actu exercito, item per actũ internũ voluntatis estvolũtarius actus externus,& fit peccatum, ille vero se ipso est voluntarius,& non alio actu, pręcipuum tamen exemplum est illud coloris,& luminis adductũ, video colorem medio lumine, tanquam ratione formali videndi,& video lumen non alio lu-
100. mine, aut medio, sed se ipso,Ita credo Christum natum de Virgine Maria, quia Deus reuelauit, sub hoc motiuo formali,& credo Deũ reuelasse,non sub alia reuelatione,aut motiuo sed se ipsa,quod enim Scriptura sacra dicat,aut Ecclesia Catholica proponat, sunt conditiones, sine quibus non, & non rationes formales credendi, vt paulo post dicemus.

Reuelatio per quam Deus est obiectum formale Fidei, qualis nam debet esse?

REGVLA LVIII.

101 OBiectiua reuelatio, qua constituitur Deus formale obiectum fidei, debet esse realiter vera, seu re ipsa facta, & non solum existimata talis, nequaquam tamen sufficere mediatam,aut virtualem probabilius ducimus, sicut non requiri publicam, & vniuersalem per Ecclesiam propositam,sed quod sufficiens sit priuata cuiusque personæ.

---

102 DE primo puncto huius Regulæ nullus Scriptorum, quod sciam ex professo tractat, præter vnum Suar. d.d.sp.3.sect.13.qui inde excitat rationẽ dubitandi, quia in reliquis virtutibus sufficit,si obiectum existimetur tale, licet re ipsa nõ sit,vt verus,& meritorius actus virtutis circa ipsum eliciatur,vt si quis prudenter existimet hanc hostiam esse consecratam, quamuis non sit,adorans ipsam verum actum adorationis educet,imò & prudentiæ,cum tũc prudenter iudicet, hæc hostia hic, & nunc est adorãda,ergo idem videtur dicendum de fidei
103 virtute. Confirmatur,nam potest contingere vt fidelis simplex, ac rusticus instruatur à suis Prælatis,& Pastoribus,vel à Concionatore docto de re aliqua, tanquam de fide,& reuelata à Deo, quæ sit contra fidem, & contra Dei reuelationem,ita vt talis instructio attenta qualitate instruentis, & instructi non solum huic ignorantiam illius rei inuincibilem,sed obligationẽ etiam credẽdi inducat, ergo videtur,si credat, quod eliciet verum actum fidei supernaturalis.
104 Resoluit nihilominus optimè neganter Suar. aitque desumi ex communi Theologorum, præcipuè ex D. Thoma 2.2. q. 1. art. 2. affirmante, *Fidei non posse subesse falsum, eo quod ipsa semper fundetur in vera Dei reuelatione*,& consonat Trident. sess. 8. cap. 9. atque ab inconuenienti, sic efficaciter ostenditur, quia si fidei assensus posset fũdari in reuelatione existimata,& non vera, vix vlla esset eius certitudo, & quiuis fidelium posset dubitare de sua fide, an sit fundata in reuelatione apparente, aut vera, quod repugnat fidei certitudini, & infallibilitati, & est contra Scripturam, præci[...] contra illud Pauli ad Galat. 1. *licet Angelu[...]*
105. *Cælo euangelizet nobis &c.* Vnde dispari[...] circa præsens negotium inter fidem, & a[...] virtutes in hoc constituitur,quod istarum o[...] cta adeò apparenter vera,licet re ipsa non [...] proponi possunt, vt prudenter iudicetur e[...] eliciendos actus circa ipsa, nequaquam tan[...] ita in obiecto fidei,sed semper deerit suffici[...] eius propositio, nisi ex vera Dei reuelatio[...] proponatur, quia sic postulat natura fidei [...] per lumen eius intellectuale Diuinum deter[...] netur credens ad assentiendum diuino te[...] monio, verè, & in re ipsa testificati, & non [...] teri, quæ est ratio à priori traditæ doctri[...] Item quia cum assensus fidei sit speculat[...] eius veritas sumitur ex conformitate cum [...] ipsa, seu cum reuelatione realiter facta,& n[...] cum apparenter proposita,vel aliter existim[...]
106 In exemplo autem, de quo in ratione d[...] tandi (cui iam plenè satisfactum videtur [...] hactenus dicta) fidelis ille simplex, & rusti[...] qui decipitur inuiolabiliter à Pastore prop[...] vel à Concionatore, non elicit actum fide[...] sus ę, credendo inuincibiliter doctrinam ab [...] traditam,sed alterius generis imperfectæ,ne[...] tamen ex defectu specialis motionis Spiritu[...] sancti, vt docet, & respondet difficultati cu[...] alis Can. 2. de locis cap. 8. sed etiam,ac mu[...] magis, vt tenet Suarez vbi supra eidem d[...] cultati respondens, eo quod obiectum [...] plici illi fidei non sit sufficienter prop[...]
107 tum per verã reuelationem. Imò vbi sic [...] ceptus,si aduertere vellet, dubitare posset [...] doctrina illa sit conformis Ecclesiæ Catho[...] nec ne? Iudicium eius de adhibenda cred[...] tate non videtur in re ipsa esse secundum p[...] dentiam: vide plura apud Suarez citatum.
108. Circa punctum secundum de reuelatio[...] mediata,aut virtuali, seu d[...] contenta virtu[...] ter in alia reuelatione immediata, & form[...] duplex est Doctorum sententia omnino op[...] sita, aliorum, vt Can. lib. 6. de locis cap. [...] Vegæ lib. 9. super Trid. cap. 9. absolute [...] mantium esse eam sufficientem ad obiectu[...]
109 fidei; Aliorum verò, vt Caietani 1. par. [...] art 1. & Molinæ ibi art. 2. disp. 1. & 2. pro[...] id negantium; imò hic addit vniuersaliter [...] clusiones,quę non sunt reuelatæ à Deo imm[...] diate, sed virtualiter, seu mediate deductæ [...] præmissis vna de fide, & altera euidenti nat[...] raliter, quamuis definiatur ab Ecclesia, n[...] quam esse de fide, sed manere sub sola certi[...] dine theologica, alioquin posset Ecclesia fac[...] re, vt sit de fide id, quod antea non erat, [...] nullus admittet, vt iam alibi tactum.
110 Cæterum, vt cum Suarez vbi supra sect. [...] cum Valentia tom. 3. disp. 1. q. 1. punct. [...] cum alijs additionem Molinæ reprobamus [...] sententiam negantem probabiliorem osten[...] mus, cũ triplici distinctione procedere o[...] tet. Primo distinguendum de modo form[...] discursum,vt ex præmissis deducatur cõcl[...] nã vbicumq. ex propositione vniuersali de [...] & particulari euidenter nota fuerit eli[...] conclusio, hæc erit de fide, vt in hoc exem[...]

Omn[...]

Omnis homo ritè baptizatus sine obice iustificatus est, quæ est de fide, sed iste infans est ritè baptizatus, quæ est nota euidenter saltem ministro baptizanti, ergo iste infans est iustificatus, quæ est conclusio de fide, cuius ratio sta-
111 tim adducetur. E contra verò, quando ex maiori vniuersali naturaliter cognita, & minori particulari de fide, infertur conclusio particularis Theologica quidem, & non de fide: exemplificat Valētia citatus sic: Omnis homo est risibilis, quæ euidēter nota, Christus est homo, certa de fide, ergo Christus est risibilis, cōclusio Theologica, & non de fide, quod sit de ea reuelatio non formalis, & immediata, sed tantum virtualis, ac mediata, nempe virtualiter, mediante reuelatione illius minoris Christus
112 est homo. Verum quia hoc non ita se habet in omni exemplo, vt patet ex isto, Omnis homo habet animā rationalem, Christus est homo, ergo habet animam rationalem, quæ conclusio est de fide, quāuis deducatur ex maiori vniuersali euidēter cognita, & minori particulari de fide certa: proinde cum ipso Suarez.

113 Rursus distinguendum de conclusione deducta ex præmissis, in quarum altera de fide, siue maiori, siue minori nullo modo formaliter continetur, vt in illa, Christus est risibilis in præmissa de fide, Christus est homo; & è contra distinguendum de conclusione, in altera præmissarum formaliter, licet confusè, & non ità explicite contenta, quæ in reuelatione cuiusuis earum etiam immediate reuelatur, & cōsequenter est sufficiens ad obiectum formale fidei, atque id euenit, vel quoties generalis distributiua reuelatur, vt in exemplo posito, Omnis homo ritè baptizatus sine obice est iustificatus, similiter Quæuis sacramēta conferunt gratiam, non ponentibus obicem, pari modo, in omni hostia ritè consecrata adest Christus Dominus: in quauis enim generali istarum, & similium singulares formaliter, tametsi confusè continentur, & per reuelationē eius immediatam, etiam immediate particulares reuelātur.

114 Insuper euenit quotiescumque ex definito particulari de fide certo concluditur definitio quia hæc formaliter in eo continetur, & reuelatur immediatè per definiti reuelationem, vt cum reuelatur, quod Christus sit homo, etiam reuelari immediate censetur Christus esse animal rationale, habere corpus, & animam: non sic de proprietate, vt de risibilitate, quia tantum reuelatur hæc mediate, & virtualiter per reuelationem illius, cuius est proprietas.

115 Adstabiliendum autem magis intentum, tertio distinguendum cum eodem Suarez, & cum Vasquez 1. p. disp. 5. cap. 3. de duplici modo vtendi discursu ad assentiendum illationi; primo tanquam ratione formali assentiendi, seu vt propria, & per se causa præstandi assensum propositioni illatæ ob connexionem præmissarum, vel medij cum conclusione, sub for-
116 ma aliqua argumentandi Arist. Et hoc modo ex omnium sententia omnino verum habetur nunquam ex præmissis cuiuscumque qualitatis sint istæ, & qualitercumque disponantur inferri conclusionem de fide certam, nec sufficientem ad obiectum formale fidei, cum de ea, vt sic nulla detur reuelatio immediata, aut mediata, imò neque notitia Theologica supernaturalis, sed tantum merè naturalis etiā quoad substantiam, vt bene docet Suarez citatus; quidquid alij absque fundamento, aut fortè cum æquiuocatione in contrarium dicāt.

117 In hocque casu clare apparet habere locum illud Philosophorum axioma, quod conclusio sequitur debiliorem partem: cum per discursum, tanquam rationem assentiendi, seu causam per se illationis ex præmissis, vna naturaliter cognita, vt omnis homo est risibilis, & altera certa de fide, Christus est homo, infertur conclusio naturali tantum notitia ex vi illationis cognita.

118 Altero modo vtimur discursu Theologico, non vt formali ratione assentiendi, sed vt applicante, aut explicante materiam, quæ est immediate sub reuelatione diuina in altera saltē præmissarum, vt ex vi materiæ inferatur conclusio, & præstetur assensus, qui, non est dubium, quod sit saltem Theologicus, & supernaturalis, quoad substantiam, vt in illatione exempli propositi, Christus est risibilis ex eo, quod est homo; sed cum in huius præmissæ reuelatione formali, & immediata sit etiam reuelata mediate, & virtuali ex ea illatio, volunt Doctores sententiæ affirmantis in hoc præcipue sensu reuelationem virtualem, & mediatam esse sufficientem ad obiectum formale fidei: quod nos cum Auctoribus citatis pro nostra sententia negamus, & dicimus tantùm sufficere ad obiectum formale assensus Theolo-
119 gici, & non ad obiectum fidei. Inde satis ostenditur, quia supponimus ex mente D. Thomæ vbi supra, & ex communi doctrina ferè omnium auctorum, etiam oppositæ sententiæ, habitum supernaturalem Theologicæ esse specie diuersum ab habitu fidei infuso, habereq; obiecta, seu motiua formalia omnino diuersa; hæc autem diuersitas in nullo alio assignari posse videtur, nisi in hoc quod assensus fidei eliciatur ex vi reuelationis Dei formalis, & immediatę, assensus verò scientiæ supernaturalis Theologicę ex sola fide virtuali, & mediata in aliquo ex principijs discursus theologici modo dicto contenta, ergo hæc non sufficiet ad obiectum formale fidei, quæ illatio sine dubio vim habet.

120 Verùm si declaratio, seu definitio Ecclesiæ accedat, quæ prius tantum erat conclusio Theologica, & in principio aliquo reuelata virtualiter continebatur, fiet per eam formaliter, & propissimè de fide immediate, & non solum mediate, cū iam sic sit reuelata formaliter
121 in se, & non in alio. Deducitur clare ex D. Thoma 2. 2. quæst 11. art. 2. vbi Caietanus, & & alij expositores primam normam, & proximam quoad nos ad assentiendum de fide assignant definitionem Ecclesiæ, probatur efficaci ratione, quia definitū ab Ecclesia Deus per ipsam testificatur, sed Ecclesia definit esse de fide verū in se, ac formaliter, ergo iā illud Deus in se, ac formaliter testificatur; ergo eo ipso cōstituitur sufficienter sub obiecto formali fidei.

122 Neque inde sequitur, quod Ecclesia faciat
de fide id, quod antea non erat, quod vt in-
conueniens deducebat Molina ad ostendendũ
suum additamentum; nam ipsa tantum se ha-
bet, vt instrumentum Dei ad testificandum, &
declarandum id, quod iam prius virtualiter
& implicitè erat de fide, & reuelatum me-
diatè in alio, esse nunc quoad nos formaliter,
explicitè de fide, atque in se immediatè reue-
latum. Diuinum enim testimonium idem est,
& æquè certum, siue per ipsum, siue per Eccle-
siam, siue per alium ministrum quemcumque
Deus illud præbeat.

123 Dixi per alium ministrum, vnde sequitur
non requiri (quod erat tertium punctum in
præsenti regula) ad obiectum formale fidei re-
uelationem publicam, vel vniuersalem ab Ec-
clesia propositam, sed sufficere particularem à
persona aliqua pia receptam, & sufficiẽter ma-
nifestatam; & quamuis aliqui graues Doctores,
vt Can. lib. 12. de locis cap. 3. & 4. Bañez 2. 2.
q. 1. art. 1. & Valentia tom. 3. q. 1. pun. 1, diff. 5.
probabiliter id non admittant, ducti ex eo,
quod obiectum formale fidei sit prima veritas
vt reuelans, & docens homines per Ecclesiam
nempè per Apostolos, Prophetas, in scripturis,
& traditionibus, iuxta illud Pauli ad Ephesios
2. & 4. *Superædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, &c.* hoc ta-
men non conuenit reuelationibus priuatis er-
124 go &c. Verum à nobis resolutum, vt proba-
bilius docent multo plures ex melioris notæ
auctoribus, vt Corduba in quæst. q. 17. lib. 1.
Vega lib. 9. in Triden. cap. vlt. Bellarm. lib. 3.
de iustificatione cap. 3. Suarez vbi supra sec. 10.
Salmeron lib. 1. in epistolas Pauli par. 3. disp. 2.
idem videtur sentire D. Thomas, quandoqui-
dem 2. 2. q. 1. art. 1. assignat primam veritatẽ,
vt reuelantem pro obiecto formale fidei, cum
de hoc ibi ex professo agat, nulla facta mentio-
ne Ecclesiæ reuelantis, aut doctrinæ publicæ.

125 Probatur primo inductione sumpta ex Scri-
tura sacra, vbi legimus diuersas reuelationes
priuatas, etiam de rebus humanis, & tempo-
ralibus receptas à particularibus personis,
quarum fides ex eis elicita tanquam diuina,
& supernaturalis eiusdem excellentiæ, cum
qua quis alia valdè laudatur: ita Paulus ad He-
br. 11. laudat fidem multorum, *Sancti*, inquit,
per fidem vicerunt Regna, præcipuè fidem Sa-
ræ reuelatione de conceptione filij Isaac, idem
est de fide in Abrahamo, in Adamo, & in An-
gelis, qui non per Ecclesiam, sed priuatim re-
126 uelationes acceperunt, ergo &c. Ratio etiã
efficax pro hac parte est, quia assensus præstitus
ex vi talis priuatæ reuelationis procedit ex
eodem formali motiuo, ex eademque obli-
gatione captiuandi intellectũ in Dei obsequiũ,
nec sine eius gratiæ auxilio prestari potest, cum
sit actus supernaturalis, cui conuenit esse fun-
damentum iustificationis, vt patet ex eodem
loco ad Hebræos 11. & quodcumque aliud,
quod assensui ex reuelatione per Ecclesiam
proposita elicito competit, ergo reuelatio pri-
uata sufficiens est ad obiectum formale fidei.

127 Pro responsione doctrinali ad rationem al-
terius sententiæ inseruit valdè diuisio illa
in Catholicã, & Theologicam, quam ex
muni Auctorum adducit Suarez citatus,
tur ex parte materię fides Catholica om
la doctina, quæ toti Ecclesiæ vniuersali
denda proponitur, cõducens ad salutem
nã, cum idem sit doctrina, vel fides Cat
ca, quod vniuersalis. Theologica vero
dicitur ex parte etiam materiæ quidqu
Deo reuelatum est, quamuis ad commu
Ecclesiæ doctrinam, & vtilitatem non sp

128 Quæ diuisio tantum est accidentalis,
hoc duo membra se habeant, vt includen
inclusum, nam omnis Catholica quippe q
Deo tractans, & credens Theologica
129 sed non è contra. Vnde tametsi illa, a
ta vi nominis, dicatur proprie vniuersalis,
tamen ipsa vniuersalior est Theologica, s
plura se extendens. Iam ad rationem co
riæ sentẽtiæ respondetur in eo loco ad Ep
2. & 4. loqui D. Paulum di fide Catholic
patet ex verbis ipsis, *superædificati &c.* &
modo respondendum est ad quæuis *alia t*
monia, si quæ sunt in contrarium, *maximè*
Thomæ 2. 2. q. 5. art. 3. & 1. p. q. 1. art. *8. ad 2*
de virtutibus art. 13. ad *6.* vbi in oppositã par
inclinare videtur, dicendum enim ipsi esse se
monem de reuelatione, & fide Catholica, n
vero de Theologica particulari.

130 Per modum illationis ex doctrina tradi
vnico verba decidenda est negatiue illa q
stio, an vltima fidei resolutio fiat in Eccl
auctoritatem, datur enim vera fides super
turalis, & infusa non ex reuelatione per Ec
siam proposita, & quia vltima resolutio fit s
per in obiectum formale, seu motiuum c
131 dendi. Et reducendo ad praxim, sic fit:
enim credis Ecclesiæ definienti, si interrog
ris, cur ei credas? respondebis, quia habet i
fallibilem assistentiam Spiritus sancti: & rur
si interrogeris cur hoc credas? responde
quia Deus reuelauit, cui etiam credis ob in
veracitatem, & auctoritatem, non verò a
ctoritatem Ecclesiæ, quamuis ipsa Dei re
tionem nobis proponat, sicut & Scriptur
sacram, in qua talis reuelatio continetur.
D. Bonauentura in 3. dist. 24. art. 1. q. 2. Vale
vbi supra punct. 1. diff. 4. Bellarm. lib. 3. de ve
132 Dei cap. 3. & omnes ferè communiter.
que hoc quidem re ipsa verum est de resolut
ne fidei secundum se: quoad nos tamen be
addit Caietanus 2. 2. q. 1. art. 1. cum alijs prop
sitam esse nobis Ecclesiam, vt ab Spiritu s
cto gubernatam, tanquam proximam
sufficientem normam credendi, ac proind
Fidelibus, vt in plurimum maximè à simpli
bus, & ignorantibus in eius auctoritatem,
que sensibilem, & externum assensum fidei
solui, quod huius doctrinam nesciant exp
dere, atque diuinam auctoritatem, vtique o
nino spiritualem, & nimis excellentem exp
133 sè nequeant attingere. Verum sic resolu
do in Deum etiam implicitè suam fidem re
uunt: de norma autem auctoritatis Eccle
& de alijs credendi normis statim ex pro
à nobis agetur.

An cum fidei actu, & habitu posse esse euidens rei scientia, ac euidens de Deo non viso, reuelante cognitio? & ac hac ad fidem expediat.

REGVLA LIX.

134 TAmetsi quis non videat Deum, neque
res ab ipso dictas, nec aliter eis assen-
sum præstet, nisi ex diuina reuelatione; potest
tamen euidenter, cognoscere Deum esse, qui
eas reuelat, atque ipsarum quandoq. euiden-
dentem cognitionem naturalem, & superna-
naturalem quoad habitum, & quoad actum
simul cum assensu fidei habituali, & actuali
habere, neque in hoc vlla est repugnantia.
Verum dicta euidens cognitio Dei non visi ne-
quaquam est necessaria ad obiectum formale
fidei, imò in ea nullo modo talis assensus fun-
dari valet.

---

135 CIrca omnes ferè huius Regulæ particu-
las est non leuis controuersia inter Do
ctores, ideo sigillatim discutiendæ. Bañes 2.
2.q.1.art.5. & q.5. art.1. cum alijs recentiori-
bus impossibile esse iudicat posse clarè cogno-
sciesse Deum, qui reuelat, ipso non viso; inde
ducitur, quia inter homines non visa persona
loquente, nequit cognosci talem esse, qui lo-
quitur; ergò à fortiori non viso Deo nequi-
bit percipi, quod ipse loquatur, seu reuelet; cũ
huius locutio sit magis remota ab humana
cognitione; quippe quæ omnino intellectualis,
& voluntaria, atque actus immanens. Et
quidem distinguendo de cognitione euidenti,
nempe vel intuitiua, & hanc non posse esse
iam per se patet; vel per effectus, & nequaquã
istam habere locum constat ex eo, quod effe-
ctus indicet causam operantem, & non lo-
quentem; vel denique per signa, & hæc nulla
in nobis, siue sensibilia, siue intellectualia pos-
sunt fieri à Deo, quæ non possint similiter fieri
ab Angelo; ergò nequibit cognosci, an hic
vel Deus loquatur.
137 Vt certum tamen contrarium tuemur cum
Durando in 3. dist.29. dub.13. Suarez vbi sup.
& cum alijs penè innumeris: ostenditur primo
de euidẽti cognitione supernaturali, quia nulla
apparet repugnantia, cur non possit Deus in-
fundere in mente hominis species supernatu-
rales, quibus formetur spirituale verbum, si-
militer infusum, & supernaturale, ipsi homini
expressiuum harum, vel illarum rerum, & eidẽ
infundere lumen, quo euidenter cognoscat per
tale verbum interius, vel etiam exterius Deũ
138 loqui, vel notificare res illas. Vnde ea co-
cognitio, (vt iam rationibus in contrarium ex
parte sit responsum) erit abstractiua, ab effectu
deducta; nec habet vim quod objicit Bañes de
interuentu Angeli, qui decipere potest, quia si
interuenit bonus spiritus, vt minister Dei, iam
diximus supra Deum, neque per se ipsum, neq.
per suum ministrum mẽtiri posse, aut decipere
quòd si malus, iam pios fideles sic hortatur
D. Ioannes 1. Can. 4. *Nolite omni spiritui cre-
dere; sed probate spiritus, si ex Deo sint*: ex qua
etiam exhortatione clarè deducitur posse ho-
minem pium prædicto diuino lumine, & gratiæ
auxilio euidenter cognoscere qualiter Deus,
aut bonus spiritus in se loquatur, aut operetur,
139 Nec refert quod aliquando permittat Deus,
vt à malo spiritu transfigurante se in Angelum
lucis, vt ait Apostolus 2. Cor.11. incautus ali-
quis decipiatur: aliæ rationes in contrarium
nullius sunt momenti.
140 De euidenti cognitione naturali est diffici-
lius ostendere assertionem nostram; perspica-
citate tamen ingenij per signa aliqua potest
quis ingeniosus euidenter percipere præsentiã
Dei in se loquentis, seu operantis; exemplifi-
cat bene Caietanus in primo Angelo dum fuit
viator, & accepit reuelationem mysteriorum
fidei; tunc enim euidentet cognoscere potuit
eam locutionem fuisse à Deo, & non ab aliqua
creatura, cum tunc nulla esset superior illo, id-
que ei innotesceret ex speciebus quorumcũq.
entium naturalium, iuxta requisitum naturæ
141 ipsius mẽti eiusdem impressis. Plura exem-
pla in confirmationem affert Suarez vbi supra,
vt de B. Virgine, quæ ex ipso experimẽto, quod
sine viro, & illæsa virginitate conceperat, & pe-
pererat, euidenter deducebat cognitione na-
turali locutionem, seu reuelationem de tali
conceptione, & partu fuisse à Deo: item de
animabus Purgatorij, quæ etiam ex ipso expe-
rimento naturaliter, & euidenter cognoscunt
testificationem, seu reuelationem, de eodem
Purgatorio, & de alijs fuisse à Deo &c.
142 Aduersus aliam particulam, quod de rebus
reuelatis simul in eodem intellectu possint re-
periri fides, & scientia euidens per demonstra-
tionem, tam naturalis quàm supernaturalis, in-
surgunt idem Bañes, Can. lib.2. de locis c.12.
Capr. in 3. dist.25. art.2. concl.1. & 2. Ricard.
dist.24. q.4. & 5. Scotus ibi q.1. & Molina 1.
part. q.1 art.2. disp.4. 6. hæc autem, atque im-
pugnant, eorum iudicio fortissimo Achille, de-
sumpto ex definitione Apostoli ad Hæbr. 11.
Fides est argumentum non apparentium, ergo
si appareant, & euidenter cognoscantur, iam
non erunt materię fidei, ergo obscuritas, & nõ
143 apparentia est de ratione obiecti fidei. Adeò
indissolubile visum est hoc argumentum Ca-
preolo, vt ob id inductus sit affirmare, quam-
uis Christianum, vbi primum demonstratiuè
cognoscit has veritates, Deus est, vnus, Creator
& similes, amittere fidem etiam habitualem
circa easdem veritates.
144 Verũ nimis rigorosè Capreolus hanc obscu-
ritatẽ, & non apparentiam sumit, cũ experiẽtia
ipsa cõstet oppositũ, quòd fidelis factus doctior
circa illas veritates per euidẽtem scientiã non
minus firmiter eas credat, symbolumq. fidei, in
quo ipsæ cõtinentur, tota mente profiteatur.
145 Sicut e contra Philosophus Ethnicus, qui iã
de existentia Dei euidentem cognitionem ha-
bet, si conuertatur ad fidem Catholicã, & cre-
dat eandem Dei existẽtiam, vt debet credere,
iuxta illud ad Hebr. 11. *accedentem ad Deum*

oportet credere, quia est &c. non amittet habitũ
dictæ euidentis cognitionis, quod à Capreolo
credo, negari non potest; & ratio est, quia a-
ctus infusus supernaturalis nullã habet opposi-
tionem cum habitu acquisito; ergo neq. è cō-
tra actus acquisitus cum habitu infuso; & mul-
to minus hic habitus cum habitu acquisito.
Docet Alex. A len. 3 par. q. 68. memb. 7. art. 2.
Albertus Magnus in 3 dist. 24. art. 9. Gabr.
ibi art. 2. conf. 3. D. Bonauentura art. 2. q. 3.
Valentia tom 3. disp. 1. q 2. punct. 4. Salm. ad
Hebr. disp. 21. *Suarez* vbi supra sect. 9 Castro
Palao tract. 4. disp. 1. pun. 4. § 1. ac multi alij
ex *antiquis*, & recentioribus melioris notæ.
146 *Maior* autem est controuersia circa actus,
& quidem Doctores modo citati meritò idem
affirmãt de ipsis, nempè, quòd duo assensus fi-
dei, & scientiæ demonstratiuæ realiter distin-
cti simul eodem tempore absq vlla repugnan-
tia in eodem intellectu circa eandem verita-
tem reperiri possint, & consequenter, quod
haud sit de ratione obiecti fidei actu non esse
147 euidens per aliud medium † A priori proba-
tur efficaci argumento, quia tunc simul con-
currunt duo motiua, seu media diuersarum
specie rationum ad assentiendum veritati pro-
positæ, diuina scilicet authoritas reuelans, &
discursus demonstratiuus; ergo intellectus per
vtrumque operabitur producendo duplicem
actum, seu assensum specie distinctum; si enim
quouis istorum mediorum separatim sumpto
inducitur ille ad eliciendum vnum actum, vel
fidei, vel *scientiæ* demonstratiuæ, cur postea
altero concurrente non inducetur ad elicien-
dum actum secũdum, adhuc manente primo?
cum neutiquam inter ipsos oppositio vlla assi-
gnetur, neque assignari possit ab auctoribus
negantis sententię, quod egregiè ostendit Sua-
148 rez sect. citata à num 7. vsque ad 13. Vbi
peculiariter refutat modũ loquendi nostri Mo-
linæ asserentis in prædicto casu non produci
duos illos actus, sed alium tertium alterius
speciei continentem in se eminenter, & non
formaliter rationem fidei, & rationem scien-
tiæ demonstratiuæ; quod assertum tanquam
improbabile multis ostendit Suarez nullo mo-
do posse subsistere, maximè ob rationem pro-
positam quod cum duo tunc concurrant me-
dia, seu motiua formaliter distincta, duos de-
beant producere assensus specie diuersos si-
mul, & eodem tempore.
149 Ad rationem autem in contrarium ex illo
Pauli, *Fides est argumentum non apparentium*
desumptam, vnico verbo cum ipso Suarez re-
spondeo, per euidentem cognitionem verita-
tum diuinarum, de quibus simul fidem habe-
mus nequaquam reddi nobis non apparentes,
eo quod ipsas non videamus, prout in se sunt.
150 Quo sensu affirmabat D Ioannes Baptista
se nescire Christum Dominum, tametsi de ipso
iam tunc veram fidem, & euidentem scien-
tia Theologicam supernaturalem, & naturalem
modo dicto haberet, *& ego* inquit, *nesciebam
eum*, Ioann. 1 *nesciebam* exponit Sanctus Am-
brosius, *idest de visu; quia adhuc tunc eum non
viderat, & sic ipsi Christus non apparuerat, ac
proinde erat ex non apparentibus, de quibu*
Apostolus argumentum non apparentium
ergo poterat habere tunc D. Ioannes fid
infusam, & euidentem scientiam de Ch
Domino, sicuti re vera habebat, ergo
in Ioannis, ita in cuiusuis alterius intell
hoc locum habebit.
151 De contentis in alijs particulis præs
Regulæ, quod euidens cognitio de Deo
viso reuelante, & de re reuelata non fit ne
saria ad obiectum fidei, & quod assensus h
in ipsa fundari non possit, constat ferè ia
supra traditis: vndè hic tantùm adiungo, q
id intelligatur tum respectu totius Ecclesi
tholicæ, tum respectu particularium, qua
mediatè à Deo reuelationem accipiunt:
bat copiosè Suarez vbi supra sect. 8 vi
probationem, si placet, apud ipsum: no
parum conducentem ad nostrum institut
omittimus, vt iam vtroque fidei obiecto
teriali, & formali sufficienter explicato, de
gulis, seu normis proponendi res fidei ali
Proferamus.

*Obiectum fidei proponendum ne à Deo
immediatè? & qualiter in credibi-
litate hoc excellit?*

REGVLA LX.

152 TAmetsi absolutè loquendo necessari
non sit ad credendum; vt fidei ob
ctum à Deo immediatè proponatur, neque
ipsa fuerit propositum (exceptis aliquibus
sibus peculiaris necessitatis, dispensationis,
dignationis, ac priuilegij) propositio tamē
talis debuit esse, vt mysteria fidei Christia
fierent euidenter credibilia, vti prorsus fac
sunt, adeòut in ratione credibilitatis fides n
stra Catholica ita superet quascumque Pa
nismi, Iudaismi, & Hæreticorum sectas; vt
comparatione illius sint planè incredibiles

153 ERror fuit antiquus, innouatus ab hæ
reticis nostri temporis, teste Cardi
Bellarminio lib. 3. de verbo Dei cap. 3. affirm
tibus *illud tantum esse credendum ab homi*
quod Deus immediatè ei proponit, & reuel
idque deducendo ex aliquibus scripturæ lo
perperam intellectis, vt ex illo 1 Ioann. 2 *V*
ctio docebit vos de omnibus, vt infra, *Non*
cesse habetis, vt aliquis vos doceat, & ex i
Matth 23. *Vnus est Magister vester*, & ex al
154 similibus. Certum tamen de fide est contr
rium, & patet clarè inductione, quia secu
omnium Sanctorum Patrum, & Thelogo
doctrinam, ex D Dionysio cap 4 de diuinis
minibus desumptam, Deus Opt. Max. h
immediatè singulis Angelis reuelauit myst
fidei; sed vt creditur tantum supremo; &
dio isto reliquis, suo ordine: imò & Adam
licet à Deo immediatè fidem infusam acce
rit, quoad obiecti propositionem, vti magis
ceptum traditur per Angelos fuisse illum
tum

tum; vt per hunc primis Patriarchis, & per
hos alijs posteris successiuè idem fidei obiectũ
155 proponeretur. Patet clarius ex Scriptura
Exod. 14. *Crediderunt Deo, & Moysi seruo*
eius, Deo vt testificanti, Moysi vt immediatè
proponenti testificata, Deuter. 10. *Eruntque*
verba hac in corde tuo, & docebis ea filijs tuis,
psalm. 77. *Quanta mandauit Patribus nostris,*
nota facere ea filijs suis, atque ex testamento
nouo Luc. 1. *Sicut locutus est per os Sanctorũ,*
qui à seculo sunt Prophetarum eius, & Matt.
vlt. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*; sed
hæc supersunt pro re adeo certa.
156 Dixi per parenthesim (exceptis aliquibus
casibus necessitatis &c. vt illo iam expresso de
primo Angelo, vel alio; necessarium enim fuit
vt aliquis saltem à Deo immediatè in mysterijs
fidei instrueretur, vt per istum sic instructum
alij in eisdem mysterijs instructionem accipe-
157 rent. Secundus casus est specialis dispensa-
tionis, seu dignationis; nam dignatus fuit ęter-
nus Dei Filius assumpta humanitate per se ip-
sum immediatè proponere hominibus fidei
nostræ mysteria, vt prædixerat Isa. cap. 54. *Da-*
bo filios tuos doctos à Domino, & huc fit allu-
sio Ioann. 6. *Scriptum est in Prophetis, erunt*
omnes docibiles Dei clarius ad Hebr. 1. *olim*
Deus loquens patribus in Prophetis, nouissimè
locutus est nobis in Filio, idest per filium.
157 Tertius casus est singularis priuilegij, vt in
D. Paulo, cui doctrina fidei à Deo immediatè
reuelata fuit, vt ipsemet affirmat ad Galat. 1.
non ab hominibus, inquit, *neque per hominem*,
158 *sed per Iesum Christum &c.* Præter hos ca-
sus, communiter Deus mediatè per alium me-
diatione suppositi reuelauit, & proposuit my-
steria fidei, quamquam immediatione virtu-
tis id præstiterit cooperando speciali modo, &
causa particularis, & non solum concursu cau-
sæ vniuersalis, iuxta illud Marci vltimo. *Præ-*
dicauerunt vbique Domino cooperante, sermo-
nem confirmante &c. Ad loca autem scrip-
turæ in contrarium adducta facilis est respon-
sio ex traditis, & D. Ioannes ait non esse neces-
sarium aliquem, qui doceat, quia iam ipse do-
cuerat, quæ essent credenda, & obseruanda,
vide Suarez disp. 4. tota sect. 1.
Nihilominus obiectum fidei taliter debuit
proponi, vt mysteria eius fierent euidẽter cre-
dibilia, vti re vera facta sunt, (quod propositio
obiecti talis fuerit, patebit ex regulis sequenti-
bus) hoc indicat D. Thomas 2. 2. q. 1. art. 4.
ad 2. vt de fidelibus ita affirmat, *Non crede-*
rent, nisi viderent esse credibile, atque ex com-
muni consensu Doctorum tradunt copiosè Ba-
nes dicto articulo 4. dub. 4. Medina lib. 2. de re-
cta in Deum fide, Valentia disp. 1. tom. 3. q. 1.
punct. 4. Suar. citatus, probantque efficaciter
rationibus desumptis, præcipuè ex quadrupli-
ci capite. Primo ex Prophetia, hinc enim
apparet nostram fidem esse euidenter credi-
bilem, quod multis antea sæculis fuerint præ-
dicta à Prophetis, quæ Christo Domino conti-
gerunt, vt egregiè perpendunt Eusebius Cæ-
sariensis lib. de Euangelica demonstratione.
D. Augustinus lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 23.
& alij, futura autem contingentia nequeunt
certò prædici, nisi à Deo, ergo ab ipso talia
162 contingentia fuere prædicta. Secundo ex
multitudine, & magnitudine miraculorum,
quæ ad confirmandam euidentiam credibili-
tatis nostræ fidei iugiter in Ecclesia Catholica
operata sunt. *Miraculum enim*, vt ait D. Chry-
sostomus hom. 14. in Matth. *est pignus quod-*
dam omnipotentia Dei; vnde de eo dicitur psal.
135. *Qui facit mirabilia magna solus*; & prop-
ter operationem præcipuè miraculorum, quid
quid Deus reuelat, ac testificatur, fit euiden-
ter credibile, iuxta illud psalm. 92. *Testimonia*
163 *tua credibilia facta sunt nimis*. Tertiò idem
patet ex stabilitate, & inexpugnabilitate no-
stræ Religionis, contra quam nulli Principes Ty-
ranni, nulli idolorum cultores, neque Hæretici,
neque Philosophorum argutiæ, neque portæ
inferi præualere potuerunt, nec vnquam po-
164 terunt. Quarto innotescit euidens creduli-
tas nostræ fidei ex professorum eius insigni san-
ctitate, & martyrum, qui pro ea passi sunt,
constantia inenarrabili, atque hoc de euidenti
credulitate fidei nostrę absolutè traditum om-
nino verum apparet.
165 Cæterum multo verius apparebit, si compa-
ratiuè aliquantulum exprimatur, videlicet fa-
cta comparatione, quoad hoc inter fidem Ca-
tholicam, & reliquas infidelitatis sectas Paga-
nismi, Iudaismi, Hæreticismi &c. imo istarum
166 incredibilitas hinc manifesta fiet. Paga-
nismi duplex est species, sub altera sunt Gen-
tiles, qui plures Deos colunt dicti Idololatræ,
atque isti peccant multipliciter approbantes
multa, quæ sunt contra rationem naturalem,
& contra bonos mores; & iuxta doctrinam
Diui Augustini lib. 12. de Genesi ad litteram
c. 14. *Cum ad aliquid*, inquit, *peruenitur, quod*
est contra bonos mores, non magnum est, tunc
167 *falsam sectam à vera discernere*: Nec est cur
immoremur in exprimendis hoc loco his ra-
tioni naturali repugnantibus, quæ illi appro-
bant, inuenies copiosè apud Iustinum in Apol.
Cyprianum cõtra Idololatras, & apud Tertul-
lianum in Apolog. qui peculiariter ostendunt
ipsam Idololatriam, seu pluralitatem Deorum
168 esse manifestè contra lumen naturæ. Sub
altera Paganismi specie, quæ magis propriè Pa-
ganismus dicitur, continentur Mahometani,
seu Mahometi sectatores; qui tametsi vnum
solum Deum agnoscant, multa tamen etiam
contraria rationi, & turpia admittunt, vt quod
felicitas sit in voluptatibus corporis, & alia quę
referre pudet; affert ea Medina lib. 1. de recta
169 in Deum fide cap. 4. Vbi etiam ostendit, qua-
liter in eorum Alcorano, quam ipsi vt suam
scripturam sequuntur, multæ contradictiones,
& inconstantiæ in doctrina contineantur: ob
quæ omnia secta hæc Mahometanorum, sicut
& præcedens Gentilium præcipuè compara-
tione facta cum nostra Religione nihil habere
credulitatis conuincuntur.
170 Sed quid si Iudaismum cum fide Catholica
comparetur? Equidem hæc magis credibilis,
illud vero omni credibilitate carere compro-
babitur. Principalis Iudæorum error est circa
aduen-

aduentum Messiæ: hunc enim iam venisse pertinaciter negant, & venturum adhuc sperant. Vnde si in hoc errare conuincantur, in reliquis suæ sectæ facile refellentur, & hæc omnino in-
171 credibilis apparebit. Venisse autem iam Messiam clare duplici argumento demonstratur, altero desumpto ex Prophetijs veteris testamenti, si iam istæ adimpletæ ostendantur: & primo ostendit adimpletas ipse Messias Christus Dominus, dum præcipit sic Iudæis, Io. 5. *scrutamini scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me*, & idem Christus ad excitandam de se ipso fidem, eas scrutatus est, Luc. vlt. *vbi incipiens à Moyse (cuius lex, & scriptura*, vt ait D. Augustinus lib. 16. contra Faustum cap. 22. *tota fuit Prophetia quædam, & & figura Christi) & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso scripta erant*, & ibidem testatur, *hæc omnia iam esse adimpleta, necesse erat*, inquit *impleri omnia, quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me*.
172 Pari modo alij, qui de aduentu Messiæ testimonium perhibent per adimpletionem scripturarum veteris testamenti ipsum iam venisse ostendunt. Hinc Angelus de executione Incarnationis loquens, ad Prophetias recurrit dicens, *Dabit illi Dominus Sedem David Patris eius*: & B. Virgo in suo Cantico, *Sicut locutus est ad Patres nostros Abrahā. &c. & Zacharias in suo, sicut locutus est per os Sanctorum, qui à sæculo sunt Prophetarum eius*, & Simeon in suo *Quod parasti ante faciem omnium Populorum*.
173 Idem præstant Euangelistæ, vbi agunt de Mysterijs Christi Domini per allusionem ad veteres Prophetias, de eius Incarnatione Matth. 1. vers. 22. de Natiuitate, Matth. 2. vers. 6. de Passione, Ioannis 19. vers. 24. 36. & 37. Dum prædicabant Apostoli Iudæis, ex eisdem scripturis, iam adimpletis venisse expectatum Messiā suadere conabantur, vt constat actorum 2. 3. 13. & 15. Petri 2. epist. cap. 1. & Pauli maiori ex
174 parte epistol. ad Hebræos. Eos imitati SS. Patres D. Cyprianus lib. 1. & 2, ad Quirinum, Tert. & S. Greg Nyssen. lib. contra Iudæos, D. Chrysost. quinque orationibus contra eosdem, D. August. oratione ad Catechum. contra varios errores à cap. 11. & Euseb. lib. 2. de demonstra-
175 tione Euangelica. Desumitur item argumentum ad conuincendum Iudæos de aduentu Messiæ ex operibus Christi Domini, ex quibus aliqua admodum excellentia refert per extensum Sanctus Ioannes Euangelista ad finem prædictum, suadendi aduentum Messiæ, & diuinitatem eius, vt ipse Ioannes testatur cap. 20. *Hæc autem*, inquit, *scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus Filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius*, ergo conuicti manent Iudæi de executione aduentus Messiæ, & consequenter de incredibilitate omnimoda suæ sectæ.
176 Superest facienda breuiter comparatio nostræ fidei cum sectis Hæreticorum, non cum singulis, cum sint penè innumeræ, & id non postulet præsens locus; sed cum omnibus simul in communi. Conueniunt nobiscum hæretici in varijs primo quòd fateantur doctrinam à Christo Domino, & ab Apostolis traditam esse veram cundo, quod sit vna tantum Christi fides Apostolo ad Ephes. 4. *Vnus Deus, vna &c.* Tertiò hanc fidem, seu doctrinam C debere esse puram, & alienam ab omni fa te, si enim aliquid erroris, seu falsitatis in admittatur, iam tota erit incerta, nec po
177 haberi, vt Doctrina Dei. Atq; hinc seq ex omnibus doctrinis, quæ nomine Chris cumferuntur vna tantum earum esse equ à Christo Domino, & consequenter ipsam esse credibilem, vti à Deo reuelatam, & tam: cum enim doctrinæ inter se contraria tineant, nequeunt esse omnes veræ, ergo tantum earum est vera Christi Doctrina. re diffidentia inter nos, & hæreticos in eo sistit, quod vnusquisque istorum defendat doctrinam esse, quam Christus, & Apostol diderunt, quod nos omnino negamus. nulli sectæ, seu doctrinæ eorum competu la quatuor, quibus paulo ante nostram fid Catholicam euidenter credibilem ostendi
178 Imo è contra ipsę hæreticorum sectæ, seu doctrinę ex alijs capitibus prorsus incredibiles duntur, nempè quod sint nouæ, & non an quæ, sicut doctrina nostra Catholica, cuius an tiquitas tanta, & talis est, vt eius origo ad Ch stum Dominum, & ad Apostolos, saltem tualiter ad principia scilicet ab ipsis tradita ducatur, & continuatio perpetua eiusdem Summos Pontifices Romanos à D. Petro, ad præsentem Sanctissimum Dominum In centium Decimum clarè manifestetur: n sic in sectis, seu doctrinis hæreticorum, i illud S. Iustini Martyris in Dialogo cum Tryp ne: *Omnis hæresis*, inquit, *ab aliquo d originem, qui à Christo Domino desciuerit, à nomine auctoris suos sequaces nominat*, D
179 hoc plura apud Irenæū lib. 3. contra hære cap. 3. & apud D. Hieronymum epist. 65. ad machium, vbi circa nouitatem sectæ ita: *quis*, inquit, *assertores nouorum dogmatu quæso te vt parcas Romanis auribus, par dei, quæ Apostoli voce laudatur*, & paulo p *vsque ad hunc diem sine ista doctrina m Christianus fuit, eam senex tenebo fidem, à parentibus accepi, cur post quadringent nos docere nos niteris, quod antea nesciui*
180 Item in doctrinis hæreticorum maxima ritur mutabilitas, & inconstantia, sibique sis valdè contrariantur. de quo varijs in D. August. præcipuè lib. 1. de peccatorum ritis, cap. 34. *vbi prius* inquit, *apud se ipsi sentiant, & ita fiet, vt à nobis nulla ex dissentiant*, & Tert. lib. de præscriptionibus reticorum, *Dum sibi*, inquit, *aduersantur*
181 *dem nostram confirmant*. Atq; ob hanc trarietatem, & mutabilitatem aliud maius surdum amplectuntur, nempe corruptio aut mutilationem Sacrarum Scripturarum saltem sinistram earum interpretationem prio arbitrio adinuentam, *coguntur*, Ireneus lib. 5. contra hæreticos, *multa ma terpretari, quia vnum nolunt bene intellig* similia D. August. lib. 28. contra Faustum

reticum cap.22. & D.Epiphanius hæresi quadragesima quarta. Ex quibus omnibus iam clarè constat quamcumque hæreticorum sectam omnino carere credibilitate, nostramque fidem Catholicam esse euidenter credibilem, & ad rem adeo certam clarius ostendendam non est cur plura adducantur, quæ possent adduci: quamquam ad idem inseruient adducenda statim de signis veræ Ecclesiæ, & de normis, quibus obiectum fidei à Deo reuelatum nobis proponitur.

Proponens vice Dei res fidei qualis esse debet? & an in hoc seruanda ei certa norma?

REGVLA LXI.

QVicumq; vice Dei mysteria fidei, seu obiecta eius partialia, ab eo reuelata alijs credenda proximè, seù immediatè proponit, infallibilis etiam auctoritatis, & veritatis esse debet: ac proindè sequatur oportet aliquã communem fidei normam, seu Regulam omnino certam, & infallibilem quæ ad hunc effectum in Ecclesia Catholica simpliciter, & necessariò requiritur.

185 NOn loquimur de proponente rem aliquam fidei credendam à Deo sibi immediatè reuelatam, cum hic, vt habetur in cap. *cum ex iniuncto*, de hæreticis, necesse sit, *loquendo* regulariter miraculo aliquo, vel signo diuino suam reuelationem confirmet, vt ab audientibus credatur; sed de proponente res fidei iam prius alijs reuelatas, siue hic sit concionator publicus, siue alius doctus ignaros instruens, aut venientes ad Christianismum catechizans. Quamuis enim iste, si secundum se spectetur, & attenta capacitate, ac conditione humana, non habeat à se ipso infallibilem auctoritatem, & errare possit; quatenus tamen suprema Dei auctoritate, & omnino certa reuelatione nititur, sicque veritatem propositam sufficienter credibilem reddit, iam apud audientes esse infallibilis auctoritatis censeri debet, seù, quod idem est, nequaquam posse mentiri, maximè cum inde oriatur obligatio eam veritatem, vt à Deo dictam credendi. Docet ex mente omnium Suarez disp. 5. de fide sect. 1. probatque hoc modo breuiter, & efficaciter, quia inter rem fidei propositam, & proponentem necessariò reperitur hæc connexio, & proportio, vt nequeat illa censeri infallibiliter vera, quin etiam hic credatur non posse fallere in eo, quod sic proponit; sed quoties cumq; res aliqua fidei sufficienter proponitur, obligantur audientes ad credendum eam tanquam infallibilem, ergò consequenter credere necessariò debent non falli ab eo, qui ipsam taliter proponit, quod est proponentem esse infallibilis auctoritatis.

186 Cæterum vt vtrumq; sic sequatur, prorsus necessaria est aliqua Regula fidei, seruanda semper à proponente res credendas. Quæ vt sit legitima, & proportionata, fundari debet in promissione Diuina omnino certa, hincquè habebit auctoritatem, & omnimodam infallibilitatem: debet etiam esse generalis, seù omnibus communis, atq; istæ conditiones secundum omnium mentem ei assignantur, tanquam ipsi

187 valdè intrinsecæ. Necessitas autem talis normæ fidei in Ecclesia Catholica, est certa de fide, vt patet ex Concilio Tridentino sess. 4 & magis patebit tradendo postea peculiares fidei normas: probatur tamen nunc hac ratione, quia de lege ordinaria, dum fides propagatur, & conseruatur in Mundo per sapientum hominum prędicationem, & doctrinam, non fiunt ea miracula, seu signa, quæ in prima eius plantatione ab Apostolis, & ab alijs operata fuere. ergo vt sufficienter, tanquam infallibilis, & certa fides proponatur, ipsam proponens vti debet aliqua regula eiusdem infallibilitatis, & certitudinis, sub qua eam contineri ostendere possit, alioquin non insurgeret obligatio ipsam recipiẽdi: neque superesse videtur alius modus doctrinam fidei infallibiliter proponendi. Confirma-

188 tur, quia cum Ecclesia Catholica vna sit, & perpetua, vt constat ex illo, *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam*, Matth. 16. Cumque hoc ipsi proueniat præter hanc Christi Domini promissionem, ex eo pręcipuè, quod fides diuina sit etiam perpetua, & vna, *vnus Deus, vna fides*, Ephes. 4. neutrius vnitas, nec perpetuitas conseruari potuisset, nisi idem Christus prouidisset Ecclesiæ suæ de aliqua infallibili norma, seu regula credendi per quam regularentur Doctores, seu proponentes populo Christiano mysteria fidei, & soluerentur dubia emergentia circa, vel contra ipsa, vt soluta fuerunt per eã quæ quouis tempore contra mysterium Sanctissimæ Trinitatis, contra mysterium Incarnatio-

189 tionis, & contra alia emerserunt. Alioquin si Christus Dominus arbitrio vniuscuiusque regulam credendi reliquisset, quæ est naturalis cõditio hominum, vt inter se vix conueniant, in iudicijs, & opinionibus, tot essent regulæ credendi, quot iudicia Doctorum & consequenter tot fides, quot etiam Doctorum capita; atque hinc sine dubio tàm multiplices hæreticorum sectæ emanarunt: sed iam de ipsis Regulis in particulari.

Norma credendi infallibilis est ne Scriptura Sacra? & quænam huius definitio.

REGVALA LXII.

190 PRæcipua, & præstantior cæteris norma credendi, seu Regula fidei est Verbum Dei scriptum, seu sacra, & canonica scriptura: quæ omissis nunc alijs definitionibus, sic breuiter, & congruè definitur: Est Scriptura Spiritus Sancti instinctu scripta, dictantis, non tantum sensus, sed etiam verba.

Hu-

192 HVius definitionis, quam adducit Sua-
rez vbi supra sect.3. aliqualis explicatio
præcedat oportet, vt postea, quod Scriptura
Sacra modo dicto sit norma credendi facilius
ostendatur. Dicitur scriptura instinctu Spiritus
Sancti scripta; quia vt hæc sit omnimodæ infal-
libilitatis, & authoritatis, debet habere Deum
auctorem, seù inspiratorem, vti re vera habet,
& est certum de fide, tum ex Concilio Triden-
tino sess.4. tùm ex ipsa scriptura Petri 2. canon.
cap.1. *non voluntate humana*, inquit, *sed Spi-
ritu Sancto inspirante locuti sunt Sancti Dei
omnes*, item Matth.10. *Non n. vos estis qui loqui
mini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in
vobis*, & Moysi dixit Deus, Exod.4. *Ego ero in
ore tuo*, consonat D. Augus. conc.2. in psal. 90.
De Ciuitate, inquit, *à qua peregrinamur, scrip*
192. *ta nobis venere litteræ*. Dicitur dictantis non
tantum sensum, sed etiam verba: de cuius par-
ticulæ veritate dubitandum non est (etsi aliqui
immerito dubitent) quia deduci videtur clarè
ex ipsa scriptura Psal. 44. *lingua mea calamus
scribæ velociter scribentis*, secundum interpre-
tationem ibi S. Basilij, Theodoreti, & aliorum;
sed clarius ex eo, quod idem Rex Dauid ait 2.
Reg. 23. *Spiritus Domini*, inquit, *locutus est
per me, & sermo eius per linguam meam*; Ergo
non solum sensus, sed etiam verba talis scriptu-
ræ dictata sunt à Spiritu Sancto, docent idem
SS. Patres, præcipuæ August. lib. 7. Confess. cap.
vlt. Chrysost. homil. 29. in Ioannem, & reliqui,
quos referunt, & sequuntur Bellarm. lib. 1. de
verbo Dei cap. 2. & Azor tom. 1. lib. 8. cap. 1. q. 11.
193 Ratio est, quia licet hoc fortasse non fuerit
necessarium ad certitudinem sententiarum,
oportuit tamen ad specialem dignitatem, & præ-
rogatiuam talium verborum, & vt maiori cum
veneratione haberentur, tanquam verba Dei,
sicuti reuera habentur, eò quòd in singulis ver-
bis, etiam à Spiritu Sancto particulariter inspira
tis mysterium aliquod contineri posse iudicetur:
quod non reperitur in alijs scripturis, licet à Spi
ritu Sancto censeantur dictatæ, quoad sensum,
atq; ideo in canone sacrorum librorum non re-
ponuntur, nec scripturæ sacræ, & canonicæ vo-
194. cantur. Exemplum ponit Suarez vbi supra in
Concilijs, quorum definitiones quamuis quoad
sensum specialiter à Spiritu Sancto sint dictatæ,
non tamen quoad singula verba: quamquam
differentiam hanc hanc inter definitiones Con-
ciliorum, & Scripturas sacras, Lorin. 2. Petri 1. §.
accedit, & alij piè, & probabiliter nō admittunt.
195 Optimè declarat ibidem Suarez modum,
quo Spiritus Sanctus dictauit singula verba scrip
turæ sacræ, nempè per motionem specialem
anteced. ntem, imprimendo conceptum vniuſ-
cuiusque verbi per species infusas, vel peculia-
riter mouendo, & excitando species iam præe-
196. xistentes. Quem modum seruari non solum
quoties mysteria supernaturalia, & quæ sunt su-
pra captum humanum scribuntur, vt certum
est, sed etiam aliqui neotherici volunt, præci-
puè Basilius, Pontius, variarum disp. 9.4. expo-
sit. cap. 1. §. *illud deniquè, in re quauis sensibus
subiacente, quam scribit auctor Canonicus*: Ve-
rum in hac, & similibus non excedentibus cap-
tum humanum, vt probabilius tenet iden
rez sufficere, quod ei assistat Spiritus San
& custodiat ab omni errore, vel falsitate,
omnibus verbis, quæ non expediunt prof
197 Explicata hoc modo definitione prop
scripturæ sacræ, iam quod hæc sit infall
& præstantissima fidei regula, vt certum c
constat primo ex duplici testimonio Chris
mini, Ioan. 10 *Si illos dixi Deos, ad quos
Dei factus est, & non potest solui scriptu*
idest secundum expositionem D. Hilarij lib
Trinit. & aliorum, non potest falsa, aut me
inueniri: item Ioann. 5. *Scrutamini scrip
illæ enim testimonium perhibent de me*: E
scripturæ sacræ non possunt esse falsæ, aut
daces, & testimonium perhibent de Chris
198. mino, erunt infallibilis regula fidei. D
etiam hanc veritatem Concilium Triden
sess.4. ex traditione, afferuntque eam S.Ir
lib. 3. contra hæreses cap. 1. D. Hieronym
ad Paulinum, de authoritate sacrarum sc
rarum D. August. lib. 2. de Baptis. cap. 3. & p
alij, qui scriptura sacra tanquam infallibili
regula vtuntur. Vnde non est cur hæc ve
adeò certa varijs rationibus probetur, vn
contentus ero, quam desumo ex definition
sacræ scripturæ tradita: quia cum hæc sit ve
bum Dei scriptum opportunè cōstituitur reg
veritatis, inde enim sumit omnimodam inf
bilitatem, fundatam in Dei authoritate,
in ipsius verbo continetur: nam sicut Deus
tiri non potest, vt iam supra probatum est
neque in eius verbo, nec in scripturis ab
acceptis mendacium, aut falsitas vllo modo
periri, ergo &c.
199 Nec obstat, quod obijci posse videtur cir
auctoritatem singulorum librorum scripturæ
cræ, seu Canonicorum: est enim triplex eor
classis, vt latè, & optimè affert Bellarm. lib
Verbo Dei à cap. 4. & in prima reponuntur il
de quibus nunquam fuit dubitatum, quin f
Canonici, & hi habent summam auctoritat
tam ex se, quam ex traditione, & approbati
ne Ecclesiæ: imo ipsi hæretici, vix vllam
200. eos mouent difficultatem. Tametsi, qua
eorum instabilitas, & contradicendi propen
admittentes librum sacrum, partem in eo
quam negant, vt in lib. Danielis, Susannæ
storiam, qua nihil certius, nec est maior rati
cur in eo, vel in alijs vnam partem potius, qua
alteram acceptent.
201 Iam in secunda classe sunt illi libri, & quid
plures de quibus olim fuit dubium, an esse
Canonici, & sacri, vt de libro Hester, Iudi
Thobiæ, Machabæorum 1. & 2. Ecclesiast
Sapientiæ, & Baruch Prophetæ: in nouo te
mento de epistolis ad Hebræos, Iacobi, Iu
de 2. Petri, de 2. & 3. Ioannis, atq; de ip
Apocalypsi, nunc autem de fide certum es
nes istos esse canonicos, & continere scriptu
sacram, vt definitum fuit à Concilio Trid
no sess.4. Ponit enim illos in Canone, & si
sic addit: *Si quis autem, inquit, libros int
cum omnibus suis partibus, prout in Ecle
Catholica legi consueuerunt, & in veteri
ta editione Latinà habentur pro Sacris, &
noni*

nonibus non susceperit, anathema sit, atque hæc definitio fundata est in antiqua traditione, vnde dubium de canonica auctoritate istorum librorum omnino fuit sublatum.

202 In tertia Classe pauci sunt libri, nempè tertius & quartus Esdræ, ac tertius Machabæorum, de quibus fuit semper dubitatum, an sint in Canone reponendi, & vt pars scripturæ sacræ admittendi, atq; adhuc dubium manet, neq; vt tales fuerunt admissi ab Ecclesia Catholica, à cuius iudicio hoc pendet, iuxtà illud D. Augustini contra Epistolam Fundam. cap. 5. *Euangelio non crederem, nisi me auctoritas Ecclesiæ commoueret*; ergo isti tres libri non possunt esse norma credendi.

203 Non item obstat, quòd fortè quis obijciet, non posse scripturam sacram esse regulam Fidei ob varietatem, & incertitudinem editionũ, & translationũ eius, cũ regula debeat esse certa, & determinata; nam huic obiectioni satisfit cõpletè per definitionem Concilij Tridentini sess. 4 his verbis, *statuit & declarat S. Synodus, vt hæc ipsa vetus, & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum vsu in ipsa Ecclesia probata est, pro authentica habeatur, vt nemo illam reijcere quoquomodo audeat, vel præsumat*; particula pro authentica habeatur, exprimit omnino intentum, cum sit idem, ac si diceret, quòd habeat infallibilem auctoritatem, & sit certa fidei re-

204 gula. Et confirmatur maximè adiuncta declaratione Cardinalium, quam impressam cum Marzilla affert Suarez citatus ad locum Tridentini adductum, *nec solam periodum*, inquiunt, *solam clausulam, vel solam dictionem, aut syllabam, iotaue vnum admitti posse, quod repugnet huic vulgatæ editioni latinæ*, ita ibi. Quare saltem secundum hanc editionem vulgatam scriptura sacra est certissima, & infallibilis regula fidei.

205 Aduertendum hic scripturam sacram magna ex parte esse admodum obscuram, idque ab omnibus concedendum, & vt omnino certum tenendum contra hæreticos nostri temporis qui ad decipiendam plebem prædicant eam esse claram, & perspicuam: cuius oppositum de Epistolis D. Pauli docet S. Petrus, 2. Can. cap. vlt. *in quibus*, inquit, *sunt multa difficilia intellectu*; et de quibusdam scripturis diuinis, seù Dei testimonijs ait Dauid, *Mirabilia testimonia tua, ideò scrutata est ea anima mea.* Obscuritas autem hæc prouenit ei ex duplici præcipuè capite, nempè ex altitudine materiæ, & mysteriorum, quæ sæpius paucis verbis, & metaphoricis, aut sub symbolis in ipsa proponuntur: sic autem proponi fuit conueniens ex speciali prouidentia Dei, vt notant Sancti Patres, præcipuè S. Dionysius lib. de Ecclesiastica Hierarchia, & Sanctus Irenæus lib. 3. cap. 4. idque ad duplicem effectum, nempè, vel ad exercendum fidelium ingenia, & fidem, vt docet D. Gregorius homil. 12. in Ezechielem, *vel ad postulandum à Deo scripturæ intelligentiam, vti postulabat S. Dauid, psal. 118. Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua, non abscondas à me mandata tua*, ita D. Hieronymus in Isai. 18.

208 Prouenit secundo ei obscuritas ex multiplicibus sensibus ipsius, de quibus cum Sanctis Patribus multa copiosè noster Salmeron Prolegomeno 7. summa omnium breuissima est, quod duplex datur sensus scripturæ, alter litteralis, alter spiritualis, seu mysticus; litteralis est, quem immediatè indicant verba, & hic etiam duplex vnus proprius, expressus per verba in propria significatione, qui sensus, vt optime ait D. Augustinus de Doctrina Christiana cap. 5. & 15. regulariter debet retineri, & alijs præferri (nisi necessitas, aut auctoritas ex necessitate orta, aliud postulet) quia alias nihil esset firmum in scriptura sacra: alter metaphoricus, nempè quem verba immediatè exprimunt in significatione metaphorica (hunc aliqui vocant sensum spiritualem, sed immeritò) cum verba aliquando non habeant alium sensum litteralem & immediatum, sine quo esse non possunt, vt cum Christus dixit, *Ego sum vitis vera*, Ioan. 15. Iam

209 verò sensus mysticus, seu spiritualis est ille, qui per rem verbis significatam connotatur; in diuina.n. locutione nõ solũ verba, sed etiã res ipsæ aliquid significãt. Hic autẽ sensus triplex subdiuiditur, nẽpe Tropologicus, seu moralis, qui mores respicit Analogicus, qui respicit statũ æternæ beatitudinis, & allegoricus, qui mysteria Christi Domini, & Ecclesiæ militantis indicat. Cæte-

210 rum licet ex vtroque capite dicto scripturæ sacræ magna obscuritas proueniat; hæc tamen non impedit, quin ipsa sit infallibilis norma credendi, dummodò interpretationem accipiat, non ex iudicio cuiusque priuato, sed vt tradit Concilium Tridentinum sess. 4. ex communi Ecclesiæ iudicio, maximè si hoc sit definitiuum, & ex vnanimi Sanctorum Patrum consensu, de quo paulo post plura.

211 Item notandum omnia ferè haberi in scriptura formaliter, vt eius propria; aliqua tamen solum materialiter, quatenus referuntur ab scriptore sacro, vt dicta prius ab alijs spiritu humano, vt illud, *Dixit insipiens in corde suo, non est Deus*, & illud poetæ, quod affert Apostolus, *Cretenses semper mendaces, &c.* Huiusmodi tamen dicta Canonicus scriptor non refert nec scribit sine spiritu Dei, & vt sic nec falli,

212 nec fallere potest. Verum ad huius notitiam maiorem, distinguendum amplius, quod aliud sit scriptorem statuere aliquid spiritu suo humano, seu propria voluntate, aliud scribere ipsum statutum spiritu humano, quæ duo confundere videtur Can. lib. 2. de locis cap. 16. cum sint inter se distincta, vt clarè patet exemplo de libello repudij, Matth 19. ait Christus Dominus, *ob duritiam vestram scripsit vobis Moyses* &c. vbi dubitatur de repudij lege, & de eius scriptione quo spiritu fuerit facta, & licet concedatur fuisse datam legem spiritu humano, scriptio tamẽ eius sine dubio exhibita fuit à Moyse spiritu Diuino, & clarius ex illo Pauli 1. Corin. 7. vbi de quibusdam ait, *Non ego sed Dominus* de alijs, *Præcipio ego, non Dominus*, vtrumque tamen

213 scripsit dictante Spiritu sancto. Qui tandem in hoc munere dictandi sacras scripturas consueuit semper se accommodare ad naturam, & ingenium, ac modum loquendi cuiuscunque scriptoris sacri, & permisit aliquando ab eo aliqua familiari, & humano modo scribi, quamuis

sub

ſub dictatione ſua: Hinc tamen nihil de ſcripturæ ſacræ auctoritate detractum, quin infallibilis regula fidei eſſe poſſit.

An traditiones diuinæ non ſcriptæ ſint certa norma credendi, & qua leſnam?

REGVALA LXIII.

214 SEcunda norma fidei Chriſtianæ eſt verbũ Dei non ſcriptum, ſeu quæcumque traditiones *diuinæ*, etiamſi non ſint ſcriptæ, tàm doctrinales, quàm morales, quatenus continẽt aliquid credendum; ſi perpetuò ſint in Eccleſia Catholica obſeruatæ, & retentæ.

---

215 VT faciliùs, & clariùs totum hoc innoteſcat, & error oppoſitus refutetur, prius Etymologia nominis indicanda, & multiplex traditionum diuiſio præmittenda. Nomen traditio licet ex vi ſua actionem dandi, ſeu tradendi ſignificet; ad rem tamen traditam ſignificandã ſæpius accommodatur, & peculiariter ad doctrinam, vel mores, aut præcepta à parentibus tradita ſignificanda: hinc præcepta Moyſis traditiones vocantur, Actorum 6 quæ Exod. 17. ſcripta extant; quia tam ſcriptæ, quam non ſcriptæ ſic dicuntur, vt apparet ex illo 2. ad Theſſal. *ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam*; verum ad non ſcriptas præcipuè ſignificandas hæc vox traditio accommodari ſolet, ſicque exponitur illud Apoſtoli 1 Corin. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*. De his autem non ſcriptis eſt nobis ſermo in præſenti Regula, ſed non de omnibus, & vt conſtet de quibus, maiori cum diuiſione procedere oportet.

216 Triplex eſt iſtarũ traditionũ principalis diuiſi o cũ vna ſub diuiſione: quædã.n. ex eis ſunt vniuerſales totius Eccl ſię Catholicę; quædã vero particulares quarundã Eccleſiarum, cuius diuiſionis meminit D. Auguſtinus epiſt 86. ad Coſulanum & per ſe patet iſtas particularium Eccleſiarum non poſſe normam credendi eſſe, niſi per definitionem Eccleſiæ, aut Summi Pontificis ſint approbatæ, & vt ſic, tàm de his, quàm de vniuerſalibus loquimur, & vtræque conſtituunt veram fidei regulam.

217 Secunda diuiſio traditionum ſumitur ex parte temporum: quædam enim ſunt traditiones perpetuæ, ab initio Eccleſiæ, quædam vero temporales; quarum initium cognoſcitur, aliquando definitè, ſeù poſitiuè, eo quod ſciatur quo anno, vel quo tempore mos incœperit (hoc raró euenit, niſi vbi incœpit ab aliquo canone, vel decreto ſcripto) aliquando verò negatiuè ſcilicet quod conſtare poſſit in aliquo tempore propè initia Eccleſiæ non fuiſſe in ea talem conſuetudinem, vel doctrinam, & poſtea in ipſa inueniri; vndè deducitur tales traditiones habuiſſe initium poſt Apoſtolos, tametſi tempus determinatum, in quo inceperint, ignoretur.

218 Huiuſmodi ergò traditiones habentes quocumq; modo, ſiue negatiuè, ſiue po cognoſcantur, non ſunt ſufficientes ad tuendam fidei normam. Nam cum non ſi uerſales in tempore, nequeunt per ſe fac dem Catholicam, quæ debet eſſe tempor uerſalis. Intelligitur itaq; doctrina noſtr gulæ de quacunque traditione perpetua, initium ignoratur poſt Apoſtolos, & inu ſeruata ſine interruptione, ſic ſub his con nibus eam deſcribit D. Auguſtinus lib.4. tiſmo cap. 24.

219 Tertia denique, & magis principalis tionum diuiſio eſt ex parte inſtituentis, q uiduntur in diuinas, & Apoſtolicas, illæ inſtitutę, & receptæ à Chriſto Domino, i rò ab Apoſtolis, publicatores tamen vtra fuerunt Apoſtoli, atq; ob hãc cauſam cre nomina apud Auctores ſæpius confundunt quæ ſunt Diuinæ, Apoſtolicæ vocantur contra; abſolutè tamen loquendo Apo humanæ traditiones ſunt, cum per volun humanam fuerint introductæ, Deo tame cialiter gubernante talem voluntatem, v v.g. quod bigamus non ordinetur, & pari affirmandum de alijs, quod ſint ſimpliciter manæ, quæ poſt Apoſtolos per Eccleſiam, Concilia, vel Pontifices, vel per non ſcript conſuetudinem fuerunt introductæ, & v tur Eccleſiaſticæ; ſed omiſſis his omnibu manis, quod nullo modo de eis in propoſ gula loquamur, dubitatur qualiter cognoſ ſit, quænam ſint in particulari traditiones næ, & quænam Apoſtolicæ?

220 Pro huius dubij ſolutione addenda eſt c ipſas ſubdiuiſio, nempe quod alię ad doctr tantum, alię vero ad mores pertineant, do naleſq; congruè illæ, ac iſtę morales vocar ſunt priores ad credibilia in myſterijs fidei nantur, & ſine dubio ſemper ſunt diuinę, in reuelatione à Deo accepta fundentur: ac inde omnes iſtę traditiones doctrinales p

221 eſſe norma credendi. In moralibus eſt difficultas in cognoſcendo, an ſint diuinę, præceptis, vel Conſilijs pijs à Deo, aut à ſto Domino immediatè traditis, an potius ſtolicę, vt de pręceptis, vel Conſilijs, &c. e ſtitutione Apoſtolorum receptis, v.g. illud bigamo non ordinando, de ieiunio quadra mali, de vſu frontem cruce ſignandi, & ſi

222 bus. Equidem ſi traditio ſit de pręcepto quo pertinente ad ſubſtantiam Sacrament vel ſacrificij, aut pertinente ad neceſſitat fidei expreſsę pro ſalute ſpirituali hominis pliciter requiſitę; vel item ſi ſit de Conſilio quo ſpectante ad ſtatum perfectionis, au ſubſtantialia eius, ſine dubio iudicanda eſt tio diuina, ſufficiens, ad conſtituendam n credendi, quia lex Euangelica Diuina e huiuſmodi pręcepta, ac Cõſilia cõtinere cẽ

323 Si vero traditio ſit de alijs pręceptis, au ſilijs circa cęremonias, vel obſeruantias E ſiaſticas accidentales, cenſenda eſt traditio ſtolica, ob rationem oppoſitam, quod ex gelica, vt diuina eſt, non contineat parti res determinationes ſimilium obſeruatio

cę

ceremoniarum &c. ita cum Diuo Thoma 1. 2. q. 106. art. 1. & 2. & quodlib. 4. art. 13. & cum alijs Suarez disp. 5. de fide sect 4.

Addit autem optime idem Suarez, in Apostolicis traditionibus moralibus, seu practicis sępius includi aliquod præcipuum speculatiuum doctrinale, fide diuina tenendum, ratione cuius possit constitui norma credendi v.g traditio signandi se signo Crucis continet hanc veritatem nempe talem vsum esse pium, & sanctum; similitet traditio imaginum includit hoc principiũ credibile, earum scilicet adorationem esse honestam, & laudabilem, & sic de alijs; atque ita indicata traditionis etymologia, & multiplici eius diuisione præmissa.

Iam contra hæreticos tàm antiquos, vt Arianos, Macedonianos, & Eunomianos, quam recentiores, vt Lutheranos, & Caluinistas, quorum alij aliquas, alij vero quascumque traditiones negant, & solam Scripturam sacram pro norma credendi admittunt, doctrina proposita, de fide certa innotescit clarè, primo testimonijs D. Pauli: pręter supra positum 1. Cor. 11. *Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis*; est illud 2. ad Timoth. 1. *formam habe*, inquit, *sanorum verborum, quæ à me audisti in fide, & dilectione, bonum depositum custodi*: ubi clarè loquitur de doctrina non scripta, seu de traditione: & ad huius testimonij expositionem dirigi videntur verba illa Sancti Irenęi lib. 3. cap. 4. *Oportet*, inquit, *quæ sunt Ecclesiæ, cum summa diligentia, diligere, & apprehender e*
226 *veritatis traditionem*. Et multo clarius illud 2. ad Thes. 2. *Non retinetis quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?* denotans hoc sat esse ad fidem sine vlla scriptura, & infra, *Tenete*, inquit, *traditiones, quas didicistis, siue per sermonem siue per epistolam*. Vbi hæc duo æquiparat, & parem vim, atque auctoritatem traditioni diuinæ, ac Scripturæ sacræ tribuit; quia siue scriptum, siue non scriptum vtrumque est verbum Dei: & quidem verbum, mandatum cuiusuis Principis eamdem vim, auctoritatem habet apud subditos, siue scriptum, siue voce proferatur; ergo pari modo de verbo Dei. Confirmatur, nam sicuti doctrina Matthęi, Marci, Lucæ, Ioannis, Pauli, Petri, Iacobi, & Iudæ in Euangelijs, & Epistolis conscripta vocatur verbum Dei, quia Deus eam inspirauit, sic etiam doctrina Andreæ, Philippi, Bartholomæi, Matthiæ, & Barnabæ, quam ipsi viua voce prædicarunt, & tradiderunt, debet vocari verbum Dei, & est vera traditio diuina quia Deus similiter inspirauit, nec minor fides Apostolis, qui non scripserunt, quam illis, qui scripserunt adhibenda est.

Nota primo hoc loco id, quod ad maiorem eam confirmationem inseruiet, nempe verbũ Dei scriptum, & non scriptum, seu Scripturam sacram, & traditiones diuinas sibi inuicem protectionem porrigere; nam istæ in scriptura fundantur, vt diximus numero pręcedenti, ipsa vero Scriptura sacra ad sui corroborationem alia principia fidei omnino necessaria, quæ in se non continet, à traditionibus accipit: primum est, quod tota, & sola scriptura veteris, ac noui testamenti simul sumpta, sit verbum Dei scriptum, nam decisio Tridentini, vt dictum supra, quod tales libri ex veteri testamento, & tales in nouo sint canonici, & authentici,
229 & non alij in diuina traditione fudatur. Secundum quod tota illa scriptura, maximè in necessarijs ad fidem, & salutem, retenta sit nobis salua, & incorrupta per traditionem scimus.
230 Tertium quod verum, & legitimum scripturæ sensum in multis ex eadem traditione habeamus; ita totidem ferè verbis ex communi auctorum fidelium mente noster Martinus Becanus in compendio manualis controuers. lib. 1.
231 cap. 2. Nec quis hæreticus nobis opponat, dum sic se inuicem adiuuant scriptura, & tradirio, videatur committi circulus vitiosus, quia hic, vt benè notat idem Becanus lib. 3. cap. 10. solummodo committitur, quando duo coniunguntur æque ignota illi, cui vnum per aliud probare intendas, cum ex Arist. probatio debeat procedere à notis ad ignota; & hæreticis sint notæ scripturæ sacræ, & nobiscum ipsi eas admittant.
232 Item nota, diuersa dogmata fidei nostræ ex traditione duxisse originem, seu esse veras traditiones diuinas, siue Apostolicas, tametsi à varijs Concilijs definita reperiantur, quia in eis definiendis talia Concilia ad traditiones ipsas recursum habuerunt, ponam aliqua exempla.
233 Primum quod in lege Euangelica numerus Sacramentorum sit septenarius, & non ternarius, vt voluerunt plerique Lutherani, neque binarius, vt multi Caluinistæ, qui cum definitus numerus in Scriptura sacra non sit, vnde ternarium, vel binarium, nolendo traditiones admittere, deducant, non habent; nos Catholici ex traditione, & declaratione Eccle-
234 się septenarium habemus. Alterum exemplum, quod Symbolum fidei sit verè Canonicum & Apostolicum, de qua traditione Sanctus Ba-
235 silius agit lib. de Spiritu sancto cap. 17. Tertium, quod Beatissima Maria, Deipara semper manserit Virgo etiam post partum, contra damnatam Heluidij hæresim; circa hoc videndus D.
236 Augustinus lib. de hæresibus cap. 84. Quartũ quod infantes sint baptizandi, & non expectandus vsus rationis ad baptismum recipiendum, ita Origines in cap. 6. epist. ad Romanos, *Ecclesia*, inquit, *ab Apostolis traditionem accepit, etiam paruulis baptismum dare*. Nec dicat hæreticus hoc deduci ex scriptura, Ioann. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non poteit introire in Regnum Dei*, nam istorum verborum hunc est verum, & legitimum sensum ex traditione, & praxi Ecclesiæ
237 constat. Quintum quod baptizati ab hęreticis seruata legitima materia & forma, non sint rebaptizandi, de quo Diuus Augustinus, lib. 5. contra Donatistas cap. 23. *Consuetudo*, inquit, *illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum traditione exordium sumpsisse credenda est*. Tandem quod in Baptismo proferri debeat hæc forma, *Ego te baptizo in nomimine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*,
238 & quod aliter non valeat baptismus. Nec expressio Personarum Trinitatis, deducitur ex il-

lo Matth.28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*; quia pari modo est illud Ioan 14. *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, & deduceretur hinc, quoties quis aliquid peteret à Patre necessario deberet pronunciare hæc verba, Ego hoc, vel illud peto in nomine Christi, quod nullus dicet, ergo neutrum deducitur ex Scriptura, sed illud ex traditione: Vide circa hæc omnia eumdem Becanum cap.2.

Sunt ne Concilia nomine totius Ecclesiæ norma Fidei viua? & quomodo?

REGVLA LXIV.

240 AD proponendas, & explicandas duas normas Fidei, quæ quasi mutæ, seu mortuæ dici possunt, & ad alia definienda requiritur necessario in Ecclesia Catholica aliqua norma credendi viua, seu animata, ac loquens: hæc quæ est ipsamet mater Ecclesia, quæ sicut est infallibilis in credendo, ita filios suos in fide infallibiliter dirigit, non per se ipsam formaliter sumptam secundum se totam: sed per sua præcipua membra, nempe per Episcopos, in aliquo Concilio generali, auctoritate Papæ legitimè congregatos, seu per ipsum Concilium.

---

241 QVidquid petulanter garriant heretici nostri temporis, nihil præter Scripturam sacram, ad res fidei capiendas admittētes, vt tradit Bellarminius lib. 3. de verbo Dei cap.3. Certum de fide est, sicque tenent Catholici necessariam esse, & de facto dari in vera Ecclesia Christi aliquam normam viuam, per quam modo humano, & sensibili, mysteria cælestia, & quæuis ad fidem spectantia infallibiliter proponi hominibus possint, & dubia qualibet circa ipsa occurrentia declarari; nequaquā id relinquendum vniuscuiusque arbitrio, vt volunt hæretici. Quid simile videtur fuisse ordinatum à Deo pro tempore veteris Synagogæ Deut.17. *Si quid*, inquit, *ambiguum, atque difficile occurrerit, ascendens ad locum &c. & ad Sacerdotes &c.* nec dubitandum, prouidisse Christum Dominum Ecclesiæ suæ de huiusmodi regula fidei viua pro difficultatibus circa mysteria diuina excitatis omnino soluendis, & cum multo maiori perfectione, quam tunc synagogę
242 fuit prouisum. Vnde difficultati ortæ circa obseruanda legalia, Act.15. nemo ausus est pro pro iudicio id definire; sed conuenerunt Apostoli & definierunt per hæc verba, *Visum est Spiritui sancto, & nobis &c.* neque quidquam aliud circa dictam necessitatem indicandam addemus.

243 Verum vt facilius constet hanc fidei regulām viuam esse ipsam Ecclesiam Catholicam, attingendum prius, qualiter eadem infallibiliter, & absque periculo errandi à Deo reuelata credat. Circa hoc certum de fide tenendum, quod Ecclesia vniuersalis, seu Romana non possit à fide

deficere, non solum per hæresim formale
neq. etiam per ignorantiam inuincibilem
datur in illo 1.Timot.2. vbi Paulus Ecclesi
viui affirmat esse columnam, & firmamen
veritatis; sed magis in assistentia perpetua
tus sancti, quam pro docenda veritate ip
clesiæ promisit Christus Dominus, Ioan.14
rogabo Patrem, & alium Paraclitum dab
bis, vt maneat vobiscum in æternum, Spi
veritatis, & infra cap.16. *Cum venerit Pa*
254 *tus docebit vos omnem veritatem &c.*
peculiariter, quod per hæresim non possi
cere, inde efficaciter ostenditur, quia si tot
clesia fidem errando amitteret, eo ipso n
ret destructa, seu desineret esse Ecclesia, &
Synagoga Satanæ contra promissionem C
Domini, Matt. 16. *Super hanc petram ædi*
Ecclesiam meam, & portæ inferi non præ
bunt aduersus eam; & ad stabiliendum
promissionem, ait idem Christus, Matht.
Ecce ego vobiscum sum vsque ad consumma
sæculi; ergo non potest Ecclesia à fide def
Quæ doctrina ita de fide certa, adeo frec
est in Concilijs, & SS. Patribus vt superflu
videatur aliquid vltra allegare teste Suar.di
245 de fide sect.6. Qui optimè vltimo loco adc
quod tametsi non constet esse vera illa,
Ecclesia vt pia tantum, & probabilia credi
in non spectantibus ad fidem, nec ad salut
absolutè necessarijs, haud sit ita certum
ab Spiritu sancto gubernari, nihilominus
ta Ecclesia in aliqua huiusmodi re conspi
nendum sit in eo non errare, etiam specu
quia probabilius similiter in talibus Spiri
sanctum ei assistere.

246 En quam bene disposita in credendo Ec
sia vniuersalis, vt pro filijs suis norma fide
fallibilis constituatur, (sub hac enim tantu
tione hic de ea agimus; cum secundum to
eius latitudinem tractatio ipsius copiosissim
apud DD. præcipuè apud Suarez disp. 9.
fide) & cum clarè pateat, quod ad id ea se
dum se totam non possit assignari per Co
lium Oecumenicum, ex præcipuis ipsis m
nempe Episcopis legitime congregatum p
stare consueuit.

247 Pro rei perspicuitate distinguendum pr
de Concilijs; nam multiplices sunt eorum
cies, & omissis diœcesaneis, seu synodalibus
quibus in Decret. dist.14. & in Trident. sess.
cap. 2. de reformatione) nullo modo suffic
tibus ad constituendam fidei regulam, cu
lum congregentur ab vnoquoq Episcopo in
Diœcesi ad regimen, & non ad docendam
reliqua in duplici sunt differentia, quædam
cet particularia, & quædam generalia, se
uersalia: illa de quibus in Canone 38. Ap
in dicta dist. 28.) subdiuiduntur in Prou
lia, seu localia, & in nationalia, prouinci
24 vocat ea tacitè Diuus Augustinus libr. se
7 de Baptismo cap. 5. ista nationum. C
lium Prouinciale congregatur ex vno so
chiepiscopo, qui ei præest, & ex Epi
eius suffraganeis; nationale vero ex mul
chiepiscopis, & pluribus Episcopis eiusde
tionis, vt Italis, Gallis, Hispanis, African
pr

præsidente in eo aliquo Patriarcha, vel Primate, quod licet aliquando vocetur generale, vt in Toletano 4. in principio, vel vniuersale, vt in Cartaginensi 4. etiam in principio; intelligitur tamen secundum quid per respectum ad nationem, in qua celebratur, aut per compa-
249 rationem ad dicta prouincialia. Simpliciter autem, & absolutè Cōcilium generale, seu vniuersale illud dicitur, ad quod celebrandum conuocatio Episcoporum adeo extenditur, vt nullus qui Catholicus sit ab eo excludatur; de huiusmodi tractat benè Bellarminus lib. 1. de Concilio, & Turrecr. lib. summę, qui assignant conditiones requisitas, vt sit legitimum, primo vt congregetur auctoritate Papæ, secundo, vt in eo præsideat per se, vel per suos Legatos, tertio, vt in eius obedientia vsque ad finem permaneat, quarto, vt ab ipso accipiat confirmationem &c. hac Conciliorum diuisione, & sub diuisione sic præmissa pro rei perspicuitate, iam pro resolutione.
250 Dico cum eisdem Bellarmino, Turrecrem. & alijs ex Concilijs prouincialibus, & nationalibus nullum per se spectatum esse sufficiēs ad constituendam infallibilem fidei normam, ratio est, quia huiusmodi Concilia nō solent cogi peculiari Sūmi Pontificis ordinatione, & auctoritate, nec nomine vniuersalis Ecclesiæ, neque eam repræsentant. Vnde ista non obligatur ad credendum nouiter definita ab eis, cum in his definitionibus error committi possit (sic de facto contigit tempore Cypriani, & sub ipso in definitione de rebaptizatione hæreticorū pœnitētium) vt traditur in Synodo Romana sub
251 Symmacho. Excepto tamen casu, quando definita ab aliquo ex similibus Concilijs per Summū Pontificem approbarentur, sic approbata iam essent de fide, & tale Conciliū nō ratione sui; sed ratione accedētis approbationis Pontificię posset cōstitui infallibilis regula fidei.
252 E contra vero dico quodcumq. Concilium generale legitimè congregatum ex se, seu ex sua natura esse certam, & infallibilem credendi normam, propter oppositam omnino rationē, quia cum totam Ecclesiam Catholicam repræsentet, sicut hęc non potest errare, vt paulò ante ex sacra Scriptura demonstrauimus; ita & illud ob indubitatam assistentiam Spiritus sancti indicatā præcipue per illa verba primi Concilij generalis, Actor. 15. *Visum est Spiritui*
253 *sancto, & nobis*. Atque hęc doctrina, vt de fide certa habetur ex perpetua traditione, & consensu Ecclesiæ In confirmationem accedit illud D. Gregorij lib. epist. cap. 24. vbi affirmat quatuor Concilia prima generalia, esse habenda sicut quatuor Euangelia, scilicet quoad certitudinem in rebus definitis, sed par est ratio de reliquis Concilijs Oecumenicis, seu generalibus legitimè congregatis auctoritate Papæ, hoc in eis præsidente, vel per se ipsum, vel per suos Legatos; ergo si illa prima Concilia, sicut & quatuor Euangelia sunt infallibilis regula fidei, pari modo erunt reliqua prædicta vniuersalia.
254 Sed quid si Concilium generale non sit coactum à Summo Pontifice? quid item si quamuis ab eo congregetur, in decursu temporis, quo durat, ab ipsius obediētia, & vnione discedat. In neutro casu potest esse regula fidei, cum in vtroque possit errare, & de facto iam errauerit, exemplum prioris ponit Suarez, vbi supra sect. 7. in Concilio Ariminensi, & posterioris in Concilio Basiliensi ex parte.
255 Quid pręterea si Concilium per Legatos habeat instructionē à Summo Pontifice circa definienda in ipso? Breuiter, & optimè respondit idem Suarez ex mente omnium: si definiat secundum instructionem, statim tale Conciliū ante confirmationem Pontificiam esse infallibilem credendi normam; quia tunc errare non potest, cum iam in instructione contineatur Papæ consensus: secus vero si definiat contra contenta in instructione propter contrariam omnino rationem.
256 Tandem quid, si non accepta à Legatis Papæ instructione, Concilium vna cum ipsis definiat, erit ne statim antequam confirmatio Pontificia accedat, circa definita infallibilis fidei Regula? Hoc aliquantulum videtur controuersum, propter aliquos, qui in partem affirmantem inclinant; inde ducti, quod etiam teneant tale Concilium esse supra Papam, eo quod repræsentet totam Ecclesiam, ac proin-
257 de non possit errare. Partem verò negantem absolutè defendunt, vt omnino certam Bellarminus lib. 2. de Concilijs, cap. 11. & relati ab eo Caietanus, & Turrecremata, Castrus lib. 1. de iusta hæreticorum punitione cap. 6. & communiter reliqui omnes, ex opposito fundamento, quod Concilium subsit Papæ, & sine huius confirmatione adhuc sit incertum quid
258 quid ab eo sit definitum. Et hæc doctrina vti certa, & tutior tenenda prorsus, & contraria notę non est expers.

An Papa solus sit alia norma fidei viua? & qualiter in aliquibus casibus?

REGVLA LXV.

259 PRæter propositam, necessario assignatur alia fidei norma, viua, seu animata, nempe Summus Pontifex, verus Christi Vicarius, per se solum absq. concilio vllo particulari, aut generali, quatenus ex Cathedra definit, & ordinat, estq. tātæ certitudinis, & infallibilitatis, vt nullo modo errare possit, non solum in exprimendis quibuscūq. fide diuina credēdis; sed in manifestādis etiam, & tradendis præceptis seu rebus moralibus pro vniuersa Ecclesia Cathol

260 DE hac Fidei norma copiosius præ ceteris agit Castrus Palao tract. 4. de fide disp. 1. pun. 5. p. 6. SS. longiusculos (cum in alijs compēdiosius, soleat procedere) qui approbat omnino nostram Regulam, quoad omnes eius partes. Necessitas huius normę inde facile ostēditur, quia cū Cōcilia generalia nō sine magno dispendio, & ingenti difficultate cogi possint, ac proinde raro cogantur, cumq. aliunde nō raro, sed frequenter diuersa occurrāt proponenda,

ordinanda, & decidenda pro tota Ecclesia,
circa varia capita, quæ statim adducam simpliciter
oportuit, ipsi Ecclesiæ prouideretur,
vt fuit de facto prouisum à Christo Domino, de
regula aliqua fidei viua, semper præsenti.

261 Quod autem hæc norma credendi sit ipsius
Ecclesiæ caput, seu Romanus Pontifex, est certum
de fide, quia Petro, & successoribus eius
tribuit Christus Dominus potestatem, seu iurisdictionem
pascendi Ecclesiam, Ioann. 21.
Pasce oues meas, præcipue interpretando scripturas,
& proponendo veritates credendas, &
262 sub obligatione ipsas credendi. Atque hinc
sequitur, quod hæc potestas habeat necessario
adiunctam infallibilitatem, & assistentiam
Spiritus sancti, ita vt ille non possit errare: hocque
firmissimum habet fundamentum in promissionibus
Christi Domini, nempe illa Matth. 16.
Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non praualebunt aduersus eam;
præualerent quidem, & corrueret
ædificium, si Papa posset errare, dum ex cathedra
loquitur in definiẽdis, & proponendis pro
tota Ecclesia. Item illa promissione, Luc. 22.
Ego rogaui pro te, Petre, vt non deficiat fides tua,
quod intelligitur non solum de ipso D. Petro,
sed etiam de successoribus eius, vt exponunt
S. Leo Papa ser. 1. & 2. de assumptione sua,
& Innoc. III. in cap. Maiores de baptismo, &
multi alij Pontifices in suis epist. decretalibus.

263 Insuper quod Papa habeat dictã iurisdictionem,
& potestatem independenter omnino à
Concilio Generali, atq. per hanc prædicto modo
norma credendi constituatur, patet ex regula
fidei præcedenti, nempe ex traditione diuina,
& ex perpetuo consensu Ecclesiæ, ac continuo
Summorum Pontificum vsu definiendi
res fidei, interpretandi scripturas, & præcepta
morum ipsi Ecclesiæ proponendi. Superuacaneum
esset nunc ducta plurium exemplorum
serie, cuiusq. Pontificis per varia sæcula ea exprimere,
& rem hãc magis perspicuam reddere,
sat sit vnũ, vel alterum nostri temporis attingere,
& pauca, circa quæ videtur posse esse aliquale
dubium aliquantulum expendere.

264 Et quidem circa lectionem, & interpretationem
diuinarum Scripturarum nullus est dubitandi
locus, cum Petro, & cuiuis ex successoribus
eius, dicitur Luc. 5. *Duc in altum*, vt
mysticè aliqui exponunt, in profundum sacræ
Scripturæ ad congruum eius sensum eruendũ
& legitimam ipsius lectionem assignandam.

265 Vnde Sixtus V. vniuersa Biblia sacra vulgatæ
editionis recognoscere iussit, & sic recognita,
Clementis VIII. auctoritate fuerunt edita,
iuxta quam recognitionem, & editionem a
dictis Pontificibus tanquam à regula fidei, vniuersa
Ecclesia, vt certa de fide ea recepit.

266 Nullus item dubitandi locus de dicta iurisdictione
Pontificum, & de ipsorum regula fidei
circa ritum administrationis Sacramentorum,
maximè matrimonij, & circa declarationem
inhabilitatis personarum ad ipsum contrahendum
Hinc idem Sixtus V. per constitutionem
59. incipientem, *Cum frequenter*, declarauit
inhabiles quosuis Eunuchos, vtroque testiculo
carentes, & quod ipsi matrimonium nullo
do contrahere valeant; item declarauit m
monia prius ab ipsis contracta fuisse, &
nulla: quæ declaratio certa de fide habet
vniuersa Ecclesia Catholica; tametsi pri
deessent DD. Catholici, vt Medina rela
F. Basilio Poncio, tract. de impedimentis
trimonij cap. 33. §. 1. qui tenerent valida
talia matrimonia, & posse contrahi à
Eunuchis.

267 Verum quid circa Canonizationem, &
tificationẽ Sanctorum est ne Papa regula
ita vt non possit errare? Est quidem, & c
vtrumque nequit vllo modo in errorem
dere. Ita D. Thomas quolib. 9. art. vlt. i
ctè docet; & quamuis neque ipse, neque
ex antiquis Doctoribus, qui de canoniza
Sanctis ex professo tractarunt, aliquid de
tificatione expresserit; sine dubio tamen
sub illa comprehendere voluerunt; cum
certitudine tenendum sit Pontificem esse
rum ab errore in beatificatione alicuius S
ac est in canonizatione, & æquè temerari
ac scandalosum esse iudicandum, si quis aff
ipsum in quauis earum posse errare, quia ab
fundamento contra rectam morum instituti
268 nem id asserere. Hoc autem maximè ita
habet, si Beatificatio sit, qualis sæpius esse so
cum concessione, vt Missæ sacrificium in ho
rem Beatificati celebretur; tradit ex me
aliorum citatus Palao § 5.

269 Qui bene differentiam inter beatificati
& canonizationem, declarando quid vtra
sit, in hoc tantum assignat, quod illa sit fa
tas, & licentia concessa alicui Prouinciæ
ciali, aut Ecclesiæ, aut Religioni, vt aliquẽ
quam Sanctum, & in Cælis existentem col
cum expressione cultus, quo venerandus
nempe Missæ sacrificio, orationibus, proces
nibus publicis, votis, eius inuocatione, & im
ginis gestatione; cum limitatione istorum
270 qua, vel nulla. Canonizatio vero sit licen
cõcessa non alicui Prouinciæ speciali; sed vni
uersæ Ecclesiæ aliquem vt Sanctum vener
eo cultu, & veneratione, qua solent Sancti v
nerari, idem Castrus Palao totidem ferè verb

271 Quid prætera de approbatione Religionum
potest ne circa hanc Pontifex errare? vni
verbo respondeo cum eodem Castro Palao §
cum Valentia disp. 1. q. 1. punct. 7. §. 4. & cu
alijs (Quidquid Bañes 2. 2. q. 1. art. 10. dub.
absque firmo fundamento in contrarium
cat) quod simpliciter loquendo in approbat
ne cuiusuis Religionis, quoad substãtialia
eius cõstituentia statũ Religionis semper P
272 sit ab omni errore immunis. Ratio est qui
ille acceptaret religionem, quã perpẽsis om
bus circumstantijs deberet reijcere, obliga
Ecclesiam ad rem aliquã, quæ ipsi Ecclesiæ
in ædificationẽ, sed in destructionẽ cedere
contra morũ honestatẽ, quod nõ est crede
Spiritum sanctũ permissurum; ergo vt Ecc
non destruatur, neq. erret, iudicãdum est P
in approbatione Religionis non posse erra
consequenter circa talem approbationem
sum esse certã, & infallibilem normã crede

Di

273 Dixi quoad substantialia, & constituentia
statum Religionis; nam quoad accidentalia, vt
quoad multiplicationem præceptorum, aut
nimium rigorem pœnarum, sicut quoad alia
accidentalia extra Religionem in regimine
Ecclesiæ, non est inconuenieus committi ab
eo aliquem humanum defectum, vt tradit Sua-
274 rez vbi supra sect. 8. Hinc sæpè videmus, vt
quod circa talia accidentalia vnus Pontifex
ordinauit, vel disposuit, ab alio reuocetur, aut
275 saltem limitetur. Quamquam nota huius-
modi reuocationem, vel limitationem inde
non raro prouenire, quod in vna circumstantia
temporis, vel loci id iudicetur Ecclesiæ, vel Re-
ligioni non expediens aut inconueniens, quod
276 in altera censebatur expedire. Quæ nota-
tio etiam in substantialibus, quandoque locum
habet, nec mirum à posteriori Pontifice dissolui
aliquam Religionem ob eius relaxationem, vel
ob aliam causam, quæ ab alio rectè, & conue-
nienter absque vllo errore fuerat approbata.
277 Ad infallibilitatem normæ credendi in per-
na Summi Pontificis magis indicandam solet
hic discuti ab aliquibus illud graue dubium,
an sit de fide, quod hic homo, qui pro tempore
gubernat Ecclesiam Dei, sit verus Papa? Cir-
ca quod duæ sunt hinc inde oppositæ Docto-
rum sententiæ: semper placuit sub distinctio-
ne resolutio, quam 35. abhinc annis defendi
publicè in templo Collegij Barchinonensis
propositis à me thesibus Theologicis, vt assolet
quotannis pro honore Collegij, argumentante
contra elucidandæ magis veritatis gratia R.P.
Vincentio Sigala, tunc Sanctissimi Clementis
Octaui Nuncio extraordinario ad Regem Ca-
tholicum Philippum III. nempè quod sit de
fidè hunc hominem esse verum Summum
Pontificem, quando sufficienti consensu totius
Ecclesiæ receptus est, & ita approbatus, vt om-
nes illi obedire teneantur, maximè in recipien-
dis fidei definitionibus, & ordinationibus circa
mores totius Ecclesiæ; secus vero antea: quod
patet, quia tempore schismatum ferè semper
est res prorsus incerta, quisnam caput Eccle-
278 siæ, & cuinam tunc obediendum. Atque
hactenus de Pontifice Summo secundum hanc
tantum considerationem, quod sit fidei regu-
la: secundum alias, copiosa valdè est eius tra-
ctatio, vide apud Suar. disp. 10. de fide.
279 Superest hic dubium aliquantisper attin-
gendum, an detur præter quatuor dictas alia
regula fidei, nempè vnanimis Sanctorũ Patrũ,
& Doctorum consensus? Probabilis est pars
affirmans, cum verisimile censeatur ab Spiri-
tu Sancto Doctores Ecclesiæ Catholicæ spe-
cialiter adiuuari, & illuminari, præcipuè in
rebus ad fidem spectantibus discutiendis; hoc
eruditè docet Suarez disp. 5 de fide sect. 6. &
quidem si huic vnanimi assensui Sanctorum Pa-
trum, & Doctorum approbatio Summi Ponti-
ficis accedat, benè ait Castrus Palao pari mo-
do de hoc assensu loquendum, atque de Con-
280 cilijs Generalibus: Ante approbationem
vero Pontificiam, adhuc temerarium ad mi-
nus esset contra Sanctos Patres, & Doctores
sic vnanimiter sentientes aliquid mordicus de-
181 fendere, teste eodem Suarez citato. Hacte-
nus de normis, seu regulis fidei satis dictum
sit, quas aduerte ne cõfundas cum locis theo-
logicis, seu ex quibus Sacra Theologia solet
suas assertiones confirmare; de quibus non est
hic locus agendi. Vide Melchiorem Canum
peculari opere de eis tractantem.

CAPVT VIII.

De natura, seu essentia Fidei supernaturalis quoad eius actus, & habitus; ac de istorum proprietatibus, & effectibus; deque eorumdem subiecto tam in viatoribus, quàm in existentibus extra viam.

PROOEMILIOLVM.

EXplicato Fidei obiecto, tam formali, quàm materiali, & modo, quo hoc proponitur, agendum de eius actibus, & habitibus, ac prius de illis, quod natura præcedant, & ad ipsos isti dirigantur, ab eisdemque specificationem sumant. Vnde paucis regulis ipsorum substantiam, & proprietates, causas item, & effectus indicabimus: cum actu fidei intellectus simul etiam duos actus, qui semper ipsum comitantur, necessario expendemus, nempe actum intellectiuum, quo homo hic, & nunc iudicat, quod expediat res fidei credere, & actum voluntatis, quo vult credere, & inducitur intellectus ad credendum. Occasione autem habitus fidei Theologalis de distinctione huius ab alijs fidei virtutibus, seu donis, & gratijs gratis datis aliquid obiter attingetur.

Actus Fidei est ne assensus intellectus in reuelatione Dei fundatus? quotuplex item eius diuisio.

REGVLA LXVI.

3 ACtus Fidei infusæ, de qua affirmat Apostolus ad Hebræos 11. *Iustus autem ex fide viuit*, actus est intellectus, & definitur propriè, quod sit assensus firmus in auctoritate
4 Dei obscurè reuelantis fundatus. Qui multipliciter diuiditur, scilicet in actum credendi Deo, Deum, & in Deum; in actum item internum, & externum, in explicitum, & implicitum, in immediatum, & mediatum, in vniuersalem, & particularem.

---

5 QVod sit actus intellectus supponitur ab omnibus, vt omnino certum ex D. Thoma 2. 2. q. 2. art. 1. Et dicitur ex ea iustus viuere, quia est principium iustificationis, & salutis: ad quam secundum Apostolum 1. Cor. 13. & secundum Tridentinum sess. 6. cap. 7. tria distincta requiruntur, & in homine recipiuntur, nempe fides, spes, & charitas; duæ posteriores sunt actus voluntatis, prior vero est actus intellectus; quod magis innotescit ex ipso Tridentino cap. 6. vbi primum motum ad iustificationem ait esse, *Credere vera esse, quæ diuinitus reuelata sunt*: at verum obiectum
6 est potentiæ intellectiuæ, ergo &c. Ex dictis autem verbis, Concilijs, & ex alijs, quæ traduntur à D. Thoma ibidem desumi potest definitio proposita actus fidei: & consonat D. Augustinus de spiritu, & litera cap. 31. definiendo per consensum, & assensum, *Quid est*, inquit, *credere, nisi consentire verum esse, quod dicitur*, & lib. de prædestinatione Sanctorum cap. 2. alia definitione, quam adducit D. Thomas d. art. 1. *Credere*, inquit, *nihil aliud est,*
7 *quàm cum assensione cogitare*. Per quas definitiones Augustini sola ratio generica credendi, seu fidei infusæ indicatur. Vnde ad indicandam specificam differentiam eius à fide humana, & à quauis scientia opinatiua, vel euidenti, opportunè dicitur in definitione proposita in Regula, quod sit assensus firmus
8 in auctoritate Dei reuelantis fundatus. Atq. hæc satis pro definitione fidei actus: cui etiam competit illa alia ex Apostolo ad Hebræos 11 iam initio præcedentis capitis regula 52. n. 2. & 3. adducta, & explicata à nobis, Fides est substantia rerum sperandarum &c.
9 Iam breuiter de multiplicibus, eius diuisionibus: primò de trimembri illa valdè celebri credendi Deo, Deum, & in Deum, quam affert D. Thomas 2. 2. q. 2 art. 2. sumitque ex D. Augustino citato. Circa hanc autem nota, quod ad explicanda hæc tria membra, nõ sint simpliciter necessarij tres actus fidei, cum secundum varias habitudines ad eumdem Deum, varijs etiam actibus, vel vnico etiam
10 fidei, distinguantur. Nam cum dico, credo Deo, intelligitur testificanti, vel dicenti; & est habitudo ad obiectum formale, seu ad moti-
11 uum credendi. Cum vero dico, credo D[...] connotatur habitudo ad obiectum mate[...] quia ipse Deus est tunc res, quam credo, [...] dem actu fidei vtrumque complector [...] riale, & formale, vt iam supra declarat[...]
12 Denique cum dico, credo in Deum, ha[...] respectus ad ipsum Deum, tanquam ad [...] mum finem; quæ habitudo etiam compre[...] ditur sub eodem actu, quo credimus De[...] Deum, seu quodcumque aliud obiectum [...] materiale.
13 Verum ad hoc tertium membrum cre[...] di in Deum requiritur alius actus volunt[...] quo actus fidei in Deum referatur, de quo [...] voluntatis dubitatur, an sit actus caritat[...] vt iste actus, credo in Deum sit actus fide[...] matæ vera caritate Dei, an potius [...] actus fidei absque caritate possit in pecc[...]
14 reperiri. Et hoc secundum ex mente D[...] gustini tract. 29. in Ioann. & D. Thomæ [...] q. 1. art. 9. probabilius censetur, quia nih[...] pugnat, quin peccator cum assensu fidei i[...] lectus, & acta informi voluntatis, dicat, c[...] in Deum, fidemque suam in Deum *vltim[...]* finem referat.
14 Quatuor bimembres fidei diuisiones facil[...] sunt. Prima est in actum internum, & ext[...] num: & de hoc secundo, præcipue de obl[...] tione exterius confitendi fidem agetur c[...] sequenti; de interno, seu immanenti, q[...] proprius fidei, vt patet, hoc, & sequenti c[...]
16 capite. Altera bimembris diuisio in exp[...] & implicitum, sicut, & tertia in immediat[...] & mediatum fidei actum, iam supra pro n[...] instituto sufficienter explicatæ, sed de [...]
17 professo capite sequenti. De quarta in [...] uersalem, & particularem; explicationem [...] tum terminorum attingo. Fides vniuer[...] dicitur illa, quæ simpliciter necessario requ[...] tur ad salutem, vocaturque communiter [...] Catholica; quia communis est Ecclesiæ Ca[...] licæ, & hoc nomen significat ex se vniu[...] tatem; quam habet tales fides respectu p[...] narum, cum pertineat ad quoscumque v[...] ceant Deo; item respectu temporum, cum [...] per in Ecclesia fuerit, & respectu locorum, [...] vbique prædicata sit, & prædicetur; tande[...] respectu dogmatum, cum se extendat ad o[...] nia, quæ per Ecclesiam fidelibus credend[...]
18 proponuntur. Fides vero particularis dici[...] illa, quæ in aliqua reuelatione priuata, ve[...] instinctu Spiritus Sancti, illi æquiualente, [...] datur; hincque particularis dicitur, quia [...] priuata propositione, materia, & persona [...] tur: Quamquam hæc non est diuersa essen[...] liter à fide vniuersali, quia in vtraq. est ea[...] ratio formalis credendi, nempe reuelatio [...] na, ita Suarez disp. 6. sect. 3. cum com[...] Doctorum.
19 Tandem hæretici nostri temporis diui[...] in actum fidei historicæ, promissionum, [...] raculorum; in qua diuisione, tametsi rec[...] tellecta, non nihil verum reperiri possit; [...] tamen ab eis traditur, diuersimodè ipsi [...] cant, & errant: primo quia videtur ab ei[...] di ad varias fides distinguendas, cum ce[...] sit d[...]

ſit de fide vnam tantum eſſe, ad Epheſ.4. *Vnus Dominus, vna Fides*: Item quia hæc diuiſio ſub terminis, quibus proponitur ab hæreticis eſt inſufficiens, non neceſſaria, ac inutilis; nam fides de Deo vno, & trino, & de attributis diuinis verſatur circa potiſſimam materiam fidei, & tamen ea non eſt fides hiſtorica, vt per ſe patet, ac proinde illam, quam hæretici vocant fidem hiſtoricam, melius nos Catholici vocamus fidem dogmaticã, aut fidem myſteriorũ, & operum Dei. Item præter promiſſiones præmiorum, dantur etiam comminationes pœnarum, prædictiones etiam futurorum, quæ tamẽ ſub fidem cadunt; ergo eſt illa diuiſio inſufficiens. Præcipuè autem in hac diuiſione hæretici, quoad ſecundum membrum hallucinantur; quia fidem promiſſionũ aſſignant ad introducendam falſam doctrinam de fide iuſtificante, quatenus vnuſquiſque iuſtus vt talis ſit, credere formaliter debet ſibi remiſſa peccata nec amplius imputari, & conſequuturum infallibiliter gloriam, attenta ſola promiſſione Dei, abſque dolore peccatorum, & abſque receptione Sacramenti Pœnitentiæ: quem errorem copioſè refellit, Suarez lib. 8. de gratia cap.16. Tandem eſt inutilis, & non neceſſaria illa fidei diuiſio, quoad tertium membrum ſeu fidem miraculorum, quia hæc conuenientius comprehenditur ſub ſecundo membro præcedentis diuiſionis, nempe ſub fide particulari, cum operari miracula non ſoleat eſſe cõſenſum quibuſcumq. fidelibus, ſed particularibus perſonis eximiæ virtutis, & ſanctitatis.

Fidei actus qualiter ſupernaturalis, & ſimplex? quantaque eius veritas, & certitudo?

REGVLA LXVII.

Actus Fidei Chriſtianæ intrinſecè, & quo ad ſuam ſubſtantiam ſupernaturalis eſt ita omnino ſimplex, vt nullo modo per diſcurſum eliciatur, aut in eo fundetur: ſemper eſt verus, adeo vt de vero in falſum mutari nequeat: tandem quamuis ex ſe obſcurus, & euidens, certus tamen maiori certitudine, quam quæuis ſit alia cuiuslibet ſcientiæ.

Concors eſt ferè Doctorum omnium ſententia circa ſupernaturalitatem actus fidei in ſua ſubſtantia, & non tantum quoad modum (hoc mordicus tuentur aliqui, quos citat, Suarez lib.2.de gratia cap.4.) quod inde manifeſtè oſtenditur; quia quoad totum ſuum eſſe intrinſecum, & prout ad ſalutem animæ requiritur, eſt donum Dei, & ſine auxilio gratiæ ipſius Dei ab homine elici non poteſt, atque hoc eſt certum de fide, docetque Chriſtus Dominus, Ioan.6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum*; hanc autem tractionem fieri per fidem, ſtatim oſtendit, dicens: *Hoc eſt opus Dei, vt credatis in ipſum*: confirmat Apoſtolus ad Philippenſ.1. *Vobis*, inquit, *donatum eſt pro Chriſto, non ſolum vt in eum credatis &c.* Atque hoc habetur deciſum cum in alijs Concilijs antiquioribus, tum in Trident. ſeſſ.6. can. 3. & 4. docetque paſſim D. Auguſtinus, præcipuè lib. de prædeſtinatione Sanctorum.

26 De ſimplicitate actus fidei, & an aliquo diſcurſu eliciatur, eſt aliquale dubium inter Doctores; & inter aſſignantes ipſum ad eius eductionem, vti neceſſarium, eſt varietas; nam Durandus in 3. diſt.24. q.1. Almaynus tract.2. moralium cap. 3. & Vaſquez 1. parte diſp. 5. affirmant diſcurſu fieri actum fidei per mediũ extrinſecum, nempè per reuelationem, cui prius tempore, vel ſaltem prius natura præbet homo aſſenſum, & inde format diſcurſum, & deducit credendum eſſe propter eam tale, vel

27 tale myſterium, & actu credit. Canus verò lib.6. de locis cap.vlt. & Vega lib.9. in Triden. cap.39. & alij addunt poſſe fieri actum fidei nõ ſolum per medium extrinſecum, vt dictum, ſed etiam per intrinſecum, vt ſi ex vna, vel pluribus veritatibus reuelatis aliam inferas.

28 Cæterum communis eſt ſententia, & multo probabilior D.Thomæ 2.2. q.1.art.1. ibi Caietan.dub.4. Capr.in 3. diſt.24.q.1.art.3. Oſcham quolib 3.q.7. imò & Cani ſe corrigentis lib.12. de locis cap.3. concluſ. 3. quod actus fidei per ſe non fundetur in diſcurſu; ſed ſit ſimplex aſſenſus cuiuſcunq. veritatis reuelatæ. Oſtendit efficaci ratione Suarez diſp 6. de fide ſec.4. quia ſecũdum omnium ſententiam actus fidei quo credo hæc principia Deum eſſe veracem, & Deum reuelaſſe, neceſſario debet eſſe omnino ſimplex, & non deductus ex diſcurſu, neque ex alijs principijs prioribus, cum non dentur; & quidem ſi darentur, de his deberet eſſe etiam aſſenſus fidei ſimplex, & non elicitus per diſcurſus aliorum principiorum, alioquin ſequeretur dari progreſſum in infinitum, quod vt valdè abſurdum nullus admittet; ergo aſſenſus circa hanc veritatem Deus eſt verax, & Deus reuelauit, erit immediatè ſimplex, & non elicitus per diſcurſum; ſed par eſt ratio de hac atque de reliquis veritatibus, ſeu myſterijs fidei Catholicæ; cum idem ſit modus, & motiuum formale aſſentiendi, neque ex vi reuelationis Diuinę, ergo ſicut eodem ſimplici aſſenſu ſimul credo Deum eſſe veracem ex vi reuelationis Diuinæ, & ipſam reuelationem, licet prius natura, ſicut video colorem ratione luminis, & ſimul eadem viſione ipſum lumen; ita eodem ſimplici actu fidei credo Verbum fuiſſe incarnatum ratione reuelationis, & ſimul ipſam reuelationem, vt iam alibi attigi-

29 mus. Et differentiam inter aſſenſum Theologiæ, & aſſenſum fidei oſtendimus, quod ille per diſcurſum ex vi materiæ præmiſſarum, vt vera concluſio deducatur, hic verò abſque diſcurſu ex vi ſolius reuelationis ſit elicitus, ſicque reſponſum manet ad fundamenta, & rationes vtriuſque ſententiæ oppoſitæ.

30 Iam de veritate omnimoda actus fidei conſtat ex D. Thoma 2.2. q.1. art.3. dicente, fidei non poſſe ſubeſſe falſum; & ita tenent eius Expoſi-

positores, ac omnes alij. Ratio est quia fundatur in vera Dei reuelatione, & non in apparente, aut existimata tali, etiam quæ ignorantia inuisibili, vt traditum complete à nobis Regula 58. num. 104. assignata disparitate inter fidem, & reliquas virtutes, quod in his sufficiat, si obiectum vniuscuiusque formale prudenter repræsentetur tale ad eliciendum proprium actum eius, tametsi re ipsa non sit; nequaquam tamen in obiecto formali fidei, nempè reuelatione, quod debeat esse realiter facta & non tantum existimata talis; ergo actus fidei in quouis casu est re ipsa verus.

31 Neque habet vim obiectio illa, quod eadem propositio per solam temporum successionem, & circumstantiarum mutationem possit transire de vera in falsam, permanente intellectu in eodem actu, (quod idem numero actus voluntatis ob eandem circumstantiarum mutationem ex bono possit fieri malus, varij tenēt, præcipuè doctissimus Vasquez 1. 2.) ergo idem poterit euenire in actu fidei eodem numero, vt ex vero fiat falsus. Respondet benè

32 negando consequentiam cum D. Thoma dicto art. 3. ad 3. Suarez vbi supra sect. 4. atque ad exemplum, quod communiter solet adduci, sic distinguit, quia hæc propositio, Christus nascetur, prolata ab aliquo paulò ante eius natiuitatem, etiam post hanc, durante adhuc eodem actu, abstrahendo à limitatione temporis potest habere hunc verum sensum, Christum fuisse aliquando venturum, siue illud iam impletum sit, siue non; & sic potest credi per fidem infusam, veritate eiusdem assensus, numero semper manente. Secus verò si addicta

33 sit circumstantiæ temporis, quia facit hunc sensum, Christus nascetur, idest Christum nondū est natus, & cum de hac negatiua, & de circumstantia temporis non detur reuelatio diuina; sed tantum coniectura humana in taliter proferente, hic non credet eam per actum fidei infusæ, sed per actum cognitionis, seu coniecturæ naturalis, qui mutato tempore, mutari potest de vero in falsum.

34 Denique actus fidei infusæ non obstante eius ineuidentia, & obscuritate, cum ea limitatione, de qua Regula 59. num. 151 omnino, & simpliciter est verus, & certus, vt cōtra quosdā hæreticos ostendit clarè D. Bernardus ep. 190. ex Scriptura, Tobię 3. ***Pro certo habeat omnis qui in te credit*** & 2. Timoth. 1. *scio, cui credidi & certus sum*, atque Actorum 2. ***Certissimè sciat domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus hunc Iesum; quem vos***

35 ***crucifixistis***. Intelligitur autem de certitudine, non per euidentiam demonstratiuam, quæ æqualis est, vbicumque in scientijs naturalibus fiunt demonstrationes, vt cum Arist. lib 1. poster. cap. 2. tenent communiter Dialectici, sed de certitudine per omnimodam infallibilitatem ex parte obiecti formalis, Dei scilicet testificantis, seu reuelantis, quæ & falli & fallere posse impossibilius est, quam naturalem scientiam, etiam demonstratiuam hominis errare.

36 Ex hoc autem fundamento prouenit, quod certudo actus fidei sit multo maio[r, & ex]cellentior, quam cuiusuis scientiæ nat[uralis.] Item prouenit ex lumine Diuino, quo[d con]stantius est, quam quoduis intellectual[e na]

36 tura inditum. Vnde fit vt sæpè hoc si[t cog]gendum per lumen fidei, etiam in prin[cipijs] quæ apud Philosophos per se nota, & [certa] videntur, vt in illo, ***Quæ sunt eadem vn[i tertio,] sunt eadem inter se***, quod in mysterio [Sanctis]simæ Trinitatis falsissimum est, & sic [in] mysterijs Incarnationis Eucharistiæ & [... Non] amplius immoror in re adeo certa p[...] ostendenda.

Vtrum assensus Fidei supponat actum [vo]luntatis, & qualem? qualiterque vterque sit honestus, & meritorius?

REGVLA LXVIII.

38 Actum Fidei infusæ necessario pr[æcedit] in voluntate actus volitionis, à q[uo ha]bet ille, quod sit humanus, & liber e[t ...] quoad specificationem, & à quo positiue [et] voluntariè inducitur homo ad credend[um.] Talis autem voluntatis actus in sua sub[stantia] est supernaturalis, vtique donum Dei, [qui] sine speciali auxilio gratiæ haberi non [potest.]

30 Item ex sua natura ita perpetuo hone[stus, &] rectus, taliterque hinc actus credendi [hone]statem, & rectitudinem accipit, vt neut[er pos]sit esse malus, seu peccaminosus, ac pr[o ...] vterque semper est meritorius in homi[ne] constituto in gratia etiam de condigno [...] constituto adhuc, tantum de congruo.

---

40 PLena est tota hęc Regula doctrina [...] valdè vtili, merito itaque sigillati[m, &] breuissime per partes discutienda: N[...] est dubium de huiusmodi actus volūtati[s ...] cisa necessitate, quidquid vnus Marsilius [...] art. 1. dub. 3. contra D. Thomam 2. 2[...] art. 4. & q. 2. art. 1. ad 5. Caiet. ibi Capr[...] dist. 24. q. 1. art. 3. Scot. dist 25. q. 2. Val.[...] disp. 1. q. 1. punct. 4. & communiter co[...] omnes insurgat, & asserat, ***Quamuis vol[...] possit mouere intellectum ad credendum, [...] esse tamen necessarium, vt positiuè moue[at ...]***

41 ***sufficere, si non contradicat***. Verum f[...] in hoc Marsilius; nam actus fidei est o[...] liber, ita ut proposito æqualiter duobu[s ...] obiecto, possit alter credere, & alter no[n cre]dere per positiuum dissensum, quæ est di[fferen]tia istorum actuum, quoad specification[em ...] deducitur clarè, ex Scriptura, Marci v[lt. ...] ***Qui crediderit, saluus erit, qui verò non [cre]derit, condemnabitur***, & Apost. ad Rom[...] Isaia, ***Domine, quis credidit auditui n[ostro]*** quia nimirum positum est in hoc in lib[...] hominum, atque expresse habetur in T[rid.] sess. 6. cap. 6. vbi ait ***Disponi homines a[d ...] tiam; dum fidem ex auditu concipientes [...] moue[...]***

mouentur in Deũ credentes. Ratio enim prio-est, quia nulla datur causa necessitans intellectum ad credendum, nõ extrinseca, cum Deus, qui solus de potentia absoluta possit, non necessitet; nec vlla intrinseca, cum obiectum fidei proponatur per solam reuelationem, & non per euidentiam, quæ tantum in alijs scientijs, seù conclusionibus earum necessitat intellectum ad assentiendum, neque item in fidei assensu, vel dissensu à se ipso intellectus necessitari, aut determinari potest, vt omnes concedunt.

Superest itaque vt intellectus prorsus à voluntate determinetur, & imperetur, nec sufficit, si hæc non contradicat, vt volebat Marzilius, sed oportet, vt per actum positiuum id præstet, non quidem coactè, aut necessario, sed liberè, & voluntariè, quia cum sit de sua natura potentia libera, tum actus proprij ab ipsa immediatè eliciti, tum externi aliarum potentiarum, maximè intellectus ab eadem imperati, voluntarij, & liberi sunt. Ac proinde eidem voluntati actus credendi tribuuntur in scriptura sacra, Rom. 10 *corde creditur ad iustitiam, corde*, idest voluntate, vt communiter exponitur: similiter Actor. 8. ait Philippus Eunucho, *si credis ex toto corde*, nempe ex tota voluntate. Hinc etiam è contra peccatum infidelitatis, quod natura sua admodum graue est, & ad dãnationem inducit Mar. 16. *Qui vero non crediderit, condemnabitur*, eidem pari modo voluntati tribuitur, quia præceptum de actu fidei directè in eam cadit, & violatio talis præcepti ab ea in primis originẽ ducit; cum ita violare in tantum sit peccatum, in quantum est voluntarium, vt cum D. Thoma 2.2.q.6. tenent omnes, ergo ab actu positiuo voluntatis determinatur intellectus ad fidei assensum, vel dissensum, atq; vterque istorum inhabet per determinationem, quod sit humanus, & voluntarius, seu liber.

Dubitatur autem circa supernaturalitatem actus voluntatis, quo determinatur intellectus ad assensum fidei: aliqui enim Doctores Catholici non improbabiliter tenent esse supernaturalem, non intrinsecè, quoad substantiam, sed tantum quoad modum, sicut est sanitas miraculosè restituta infirmo, vel potentia visiua cœco: ratio duct. quia hic actus voluntatis non supponit in intellectu actum supernaturalem, cum in eo non sit adhuc assensus fidei infusæ, ergo voluntas ipsa credendi, in modo tantum, & non in se, seu in sua substantia erit supernaturalis, vt illi Doctores.

Nihilominus consequenter loquendo ad iam dicta in Regula præcedenti num. 25. de supernaturalitate assensus fidei infusæ, vt communiter scholasticos, & magis certum asserimus istam voluntatem credendi esse in sua substantia, & essentia supernaturalem, ob eandem rationem tunc allatam, & additam doctrinaliter in præsenti Regula, quòd in se totaliter ista voluntas sit donum Dei, & sine speciali diuinæ gratiæ auxilio haberi non possit, hoc autem est de fide omnino certum, fremant vtiq; hæretici semipelagiani, qui vt refert Sanctus Hilarius in epistola ad D. Augustinum posita ante librum de prædestinatione Sanctorum, cum admitterẽt pro reliquis bonis operibus necessarium esse gratiæ auxilium, prorsus negabant pro voluntate credendi, & hanc esse positam in viribus liberi arbitrij, sicque ab ea sumi posse initium salutis

48 docebant. Contra istorum errorem præcipuè, vt alia omittam, facit illud ad Philippen. 1. *Vobis donatum est pro Christo, vt in eum credatis*; & paulo post, *Qui cœpit in vobis bonum opus, ipse perficiet*; incipit autem bonum opus, per bonum voluntatis affectum, vt exprimit idem Apostolus cap. 2. *Ipse est*, inquit, *qui operatur in vobis, & velle, & perficere pro bona voluntate*, ergò voluntas credendi a Deo misericorditer est, & non ex solis viribus liberi arbitrij, iuxta illud Roman. 9. *Non est volentis, nequè currentis, sed Dei miserentis*. Habemus decisam

49 hanc veritatem in Tridentino sess. 6. can. 3. & 4. Vide longiorem probationem ex alijs concilijs, & ex auctoritate Sanctorum Patrum cum rationibus Theologicis pluribus apud Suarez lib. 2. de gratia cap. 3. num. 2. Qualem verò actũ supponat in intellectu voluntas credendi explicabitur completè Regula sequenti.

50 Maior est dubitatio circa honestatem, & rectitudinem dictæ voluntatis credendi, & simul fidei assensus; quamuis enim de fide certum sit talem voluntatem ex sua natura esse honestam, ac ipsum credere esse bonum, & laudabile, vt patet ex illo 1. Ioan. 5. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est*, & ex illo ad Hebr. 11 *sine fide impossibile est placere Deo*, at Deo non placet, nisi quod honestum, & iustum, & ibidem dicitur, *Iustus ex fide viuit*, eò quod ipsa sit radix iustitiæ, & vitæ animæ, Roman. 3. atque Actorum 15. ait D. Petrus, *Fide purificans corda eorum*: esseq; hoc de fide, pluribus rectè ostendit S. Augustinus lib. de vtilitate credendi in principio contra errorem Manichæorum, qui dicebant, *nihil esse credendum, nisi quod ratione constaret*, quo quid stultius.

51 Non desunt tamen aliqui ex Catholicis, qui defendant prædictum actum voluntatis credendi, & consequenter assensum fidei infusę, ratione alicuius circumstantiæ, vel finis externi, praui, posse amittere honestatem, & rectitudinem, malosq; ac peccaminosos reddi; ita Caiet. 2. 2. q. 5. art. 2. & 12. atq; Medina q. 56. art. 3. ad finem ob eam rationem; quòd in alijs actibus externis virtutum id possit euenire, vt ab omnibus communiter conceditur, cur non etiam in actu

52 fidei infusæ, & in voluntate credendi? Et quidem S. Augustinus lib. de fide, & symbolo, ita sentire videtur, quod interdum aliqui ob temporalia bona vltimum finem in eis constituendo; fidem malè suscipiant; atque vt certum audio, quod in hac Ciuitate Melitensi aliquæ fœminę infideles conuersæ fuerint ad fidem nostram, vt facilius, & maiori cum lucro meretricium exercerent, ergo, &c.

53 Verum absolutè tenendum est cum Suarez citando, tàm actum voluntatis, quo determinatur intellectus ad credendum ex vi reuelationis Dei, quam assensum eius circa obiectum reuelatum non posse amittere suam honestatem, & rectitudinem, quam intrinsecè, & substantialiter habent, neque vllo modo reddi pecca-

peccaminosos; eo quod in sua substantia sint su-
pernaturales, & dona Dei ex auxilio gratiæ mi-
sericorditer concessa, vt latè supra ostensum
est ex scriptura sacra, & ex Concilijs, vti certum
de fide, ac propterea non indiget hoc maiori
probatione.

54 Vnde responsio ad rationem in contrarium
hæc legitima, quod quando quis conuertitur ad
fidem ex solo affectu temporali, & fine prauo,
sanè non acquirere *ipsa* fidem infusam, & di-
uinam, sed tantum acquisitam aliquam, & hu-
manam, vt indicat D. Augustinus lib. de Cate-
chizandis rudibus cap. 5. atque indè patet quia
vera fides non acquiritur, nisi per voluntatem
supernaturalem, & piam affectionem infusam;
qualis non est in illo, qui ex motiuo humano,
aut fine prauo inducitur ad credendum.

55 Respondetur etiam alio modo, si talis homo,
qui conuertitur ad fidem Catholicam haberet
simul duos actus voluntatis, quibus conuerti
vellet, alterum supernaturalem, & honestum
ob veram honestatem fidei, ex testimonio Dei
reuelantis; alterum naturalem malum, ob lucrũ
temporale, aut finem prauum (in his enim simul
habendis, nulla apparet repugnantia) tunc eius
intellectus inducitur, seu imperatur ad asſen-
sum fidei infusæ per solum actum voluntatis su-
pernaturalem honestum, ac proinde est bonus,
& honestus, non vero per naturalem malum.
56 Et quia hic non causat eum, sed tantum respi-
cit, vt materiam circa quam versatur ordinan-
do extrinsecè ad suam vtilitatem, vel ad pra-
uum finem, nullo modo refundit suam malitiam
neque denominatiuè in ipsum. Ita communi-
ter omnes, & ex recẽtioribus præcipuè Vasquez
1. 2. disp. 53. cap 4 num. 26. Bannes. 2 2. q. 4 art.
5: dub. 2. & Basilius Pontius 1. p. variarum disp.
relat. 2. §. superest eandem. Vtraque autem re-
57 sponsio, aut saltem prima adaptari potest
actibus externis aliarum virtutum, vt sic ratio-
ni in contrarium sit satisfactum.

58 Vltimo loco qualiter meritum per prædictos
actus voluntatis credendi, & assensus fidei in-
fusæ acquiratur, vel leuiter attingo, cum pro-
prius locus de hoc agendi sit in materia de gra
tia, & merito, Equidem quod sint meritorij,
absolutè ex modo loquendi scripturæ sacræ ferè
certum habetur, Genes. 15. *Credidit Abraham
Deo, & reputatum est illi ad iustitiam.* ad Eph.
2. *gratia saluati estis per fidem, & non ex vobis,*
& ad Hebr 11. assignantur multa præmia fidei.

59 Peculiariter tamen dubitari potest de primo
actu voluntatis credendi, & assensus fidei infusæ
an sit meritorius? Negant Marsilius in 3. dist. 14.
art. 1. dub. 14. & Almaynus in 3. dist. 24. dub 2.
quia tales actus antecedunt ad actum caritatis
& ad habitum gratiæ sanctificantis; at sine ca-
ritate, & gratia non est meritum apud Deum:
60 Ergo &c Affirmant vero Capreolus in 3. distin.
24. & alij, quia in eodem instanti temporis sũt
quandoque simul hæc tria isto ordine, assensus
fidei, actus caritatis, & habitus gratiæ, vnde
quamuis in priori naturæ non sit huiusmodi as-
sensus fidei meritorius, erit tamen in posteriori
naturæ: subtilis quidem hæc Capreoli distinctio
quæ non omnino displicet.

61 Dicendum item prædictos actus v
credendi, & assensus fidei infusæ esse m
de condigno augmenti gratiæ, & glori
ciantur ab homine iam constituto in gr
ficante, siue sint coniuncti cum actu c
siue non. Exemplum sit hominis in infa
tizati, qui in ætate adulta, retenta ad
tia baptismali, elicit primum actum fid
cum fiat à persona grata, erit meritori
digno: & ex altera parte non requiritu
caritatis, quæ per actum peculiarem t
cientis præsentem, vel præteritum fact
sufficiat, quasi naturalis tendentia ips
fidei in finem supernaturalem. Quod
62 do locum habet in actibus aliarum vir
qui eliciti ab homine iustificato, ex sua
absque relatione ad actum caritatis
sunt de condigno, vt cum magis comm
tentia D. Thomæ, & aliorum docet id
rez ibidem, & lib. 12. de gratia cap. 9.

63 Si primus vero actus fidei diuinæ
ab infideli, qui conuertitur ad Christia
vel etiam a quouis peccatore in statu
non erit meritorius de condigno, *maxi*
pore antecedat infusionem gratiæ; *quia*
tur à persona indigna, & peccato affecta

64 Elicitus tamen idem actus à dicto pec
vel ab infideli in eodem instanti, quo in
tur gratia iustificans, vel per receptio
cramenti cum sola attritione, vel per
contritionem, in priori naturæ nullo m
setur meritorius de condigno ob ration
quod adhuc pro illo priori peccator no
piatur iustificatus, in posteriori vero nat
babile est, quòd mereatur de condign
primam gratiam, quia iam supponitur,
menti gratiæ, quia non fit in eodem i
sed primę gloriæ: cum enim nondum
sit, potest homo ex iustitia ad eam ac
sicut pari modo philosophatur Suarez li
cap. 24. & 28. de dicta contritione. At
omnia de merito voluntatis credendi,
sus fidei infusæ à nobis obiter sint dicta

---

*Præcedit nè actus iudicij in intelle
assensum fidei, & qualis? & quo
do elicitur?*

REGVLA LXIX.

65 DVos prædictos actus fidei infu
luntatis credendi, necessariò
tecedit in intellectu alius tertius, quo
gitat, & iudicat hic, & nunc præstand
assensum fidei credibilibus sufficiente
tis: Hoc autem iudicium secundum
stantiam naturale est, & naturali dis
potest, supposita sufficienti propositio
adiungitur tamen ei supernaturalis il
Spiritus Sancti, quæ simpliciter neces
non pro eliciendo tali iudicio, sed vna
pro excitanda voluntate ad credend
quatur in intellectu assensus fidei.

DE hoc cogitationis, & iudicij actu clarè loquitur D. Auguſtinus, & eius neceſſi-tem indicat lib. de prædeſtinatione Sanctorũ p 2. dicens, *prius cogitandum eſt, an ſit cre-ndum, quàm credatur*, ergò in ſententia uguſtini, huiuſmodi cogitatio, ſeu iudicium tecedit totum actum credendi, & conſenſum ù voluntatem eius, idem docet D. Thomas 2. q. 2. art. 4. ad 3. fundaturq; in vulgari, ac ve-ſſimo axiomate Philoſophorũ, *Quod nihil voli m, quin præcognitum*, atque nè leuiter quis credendum moueri dicatur, iuxtà illud Ec-eſ. cap 19. *Qui citò credit, leuis eſt corde*, præ-edat tale iudicium, neceſſe eſt: vnde nullus edo, audebit eius neceſſitatem negare con-autoritatem Sanctorum Doctorum, & con-rationem: hoc ita ſuppoſito.

Non leuis difficultas inſurgit circa qualitatẽ ius actus iudicij, ſit nè ſupernaturalis quoad ſtantiam præcipuè; an verò merè naturalis? que inde difficultatem augeri affirmat Sua-z diſp 6. de fide ſect 8. quod nihil ferè inuenia-r de illa dictum à Doctoribus, ipſe verò hinc de fortiſſimis rationibus vtramq; partem ex-endit. Pro parte negante ſupernaturalitatem ius efformat argumentum valdè efficax, dedu-endo ad inconueniens; quia ille actus iudicij, el eſt liber, vel neceſſarius, non primum, nam pponeret voluntatem iudicandi, quæ deter-nat intellectum, ad illud iudicium, cum om. libertas à voluntate oriatur, & hæc volun-ſuppoſita requireret alium actum iudicij, & ic, vt ſit liber, ſupponer ſimiliter aliam voli-ionem, atque ſic in infinitum, quod eſt abſur-um, ergo primus actus iudicij non eſt liber; eque item ſecundum, nam ſi eſt neceſſarius, ſe-itur neceſſario, quod ſit euidens, & conſequẽ naturalis; ſola enim euidentia, vt diximus gula præcedenti num. 42. cogit intellectum actus naturales, & nullum datur lumen eui-ns ſupernaturale in hac vita, de lege ordina-, ergo nõ eſt ſupernaturalis ille iudicij actus.

E contra verò pro parte admittente in eo ſu-pernaturalitatem videtur eſſe expreſsè D. Aug. ltimo loco citatus, cuius eſt illud principium, od gratia ſit ſimpliciter neceſſaria ad actum m intellectus, qui voluntatem credendi an-edit, & probat ex eo 2. Corin. 3. *Non ſumus fficienter cogitare aliquid à nobis, quaſi ex no-*; Ergo, &c. Atque pro eodem faciunt om-loca ſcripturæ, quæ paulo ante ſunt addu-ad oſtendẽdum eſſe ſupernaturalem, quo ad ſtantiam actum voluntatis credendi, quo vo-tas, cum ſequatur ſemper intellectum, eò od ſit potent a cœca, non prius eleuabitur ad tum ſupernaturalem, quàm intellectus; ergo hoc ſupponet actum iudicij ſupernaturalem, iſtas, & alias rationes vtriuſq; partis, Suarez tatus diuerſos excogitauit modos ſoluendi dif-ultatem, quos expendit, & reijcit, vide apud ſum.

Verùm cum ratio illa deducendo ad incon-eniens, pro parte negante omnino ſupernatu-alitatem in actu iuditij antecedente volunta-em credendi, ſemper vim ſuam retineat, in-am vti magis fundatam, & faciliorem cum eo-dem Suarez inclinamus, & oſtendimus directè eſſe tantùm naturalem; quia medium per quod habeatur, naturale eſt, nempè per diſcurſum naturalem, cum ſolum ſit de credibilitate obie-cti fidei, & in ſufficienti eius probatione funde-tur; Ex qua facile formatur hic diſcurſus: Quid-quid ſufficienter proponitur, eſt credibile, hoc ſufficienter proponitur, ergò eſt credibile, quæ concluſio eſt ipſemet actus iudicij, quo moue-tur voluntas, & deducitur euidenter ex præmiſ-ſis, ex maiore vti nota per ſe lumine naturali, & ex minori, quæ experimento innoteſcit, ſup-petita prædicatione Euangelij publica, vel in-ſtructione particulari hominis docti, & ſuppoſi-ta doctrina ſuprà tradita de euidentia credibili-tatis myſteriorum fidei, & de normis credendi, quibus proponuntur. Ita docent Gabriel in 3. diſt 24. dub. 1. Almaynus dub. 2. Albert. ſect. 6. num. 3. & alij recentiores.

An fidei virtus contineat duos habitus intel-lectus, & voluntatis? & qua ratione vterque ab alijs virtutibus diſtin-guatur?

REGVLA LXX.

73 FIdes virtus Theologalis, licet vna tantum ſit ex illis tribus ab Apoſtolo aſſignatis 1. Corint. 13 *Nunc autem manent tria hæc Fides, Spes, Charitas*, vnione tamen morali ex dupli-ci habitu conſtituitur ad eliciẽdos proprios actus Regulis præcedentibus, declaratos, altero ma-gis præcipuo intellectus, altero minus præcipuo voluntatis, vtroq; ſupernaturali, infuſo à Deo, vtroque etiam apto intendi, ſeu augeri per di-ctos actus, ſed non remitti. Ille exiſtens in

74 intellectu ex ſua natura eſt vna ſimplex qualitas & intellectualis virtus, diſtincta ab alijs fidei vir-tutibus intellectualibus, ſeũ donis, & gratijs gra tis datis, quæ ei inſeruiunt, præcipuè à fide, ſeu dono prophetiæ, ſimpliciterquè dicitur habitus, & virtus fidei Theologalis: hic verò exiſtens in voluntate ſimiliter eſt ſimplex qualitas, & ſpe-cialis virtus moralis, diſtincta à charitate, & à reliquis virtutibus moralibus, vocaturque com-muniter habitus piæ affectionis.

---

75 TAm multa, quod ſpeculatiua, ſub eadem Regula comprehendimus breuiſſimè de-claranda, vt citius ad magis practica, & mora-lia accedamus. Pro declarando priori habitu in

76 intellectu exiſtente, prænotandum eſt, quod cir ca eadem myſteria reuelata poſſit homo habe re actus fidei acquiſitæ, qui naturales ſunt; actus item fidei infuſæ ſupernaturales. Ex Prioribus, qui ſpeciebus per analogiam, vel ordinem ad res ſub ſenſibus poſitas, acceptis modo natura-li eliciuntur, ſit habitus in intellectu acquiſi-tus, & naturalis, atque hic manere poteſt, quã-uis fides infuſa amittatur, vt patet in hæretico.

77 Præter hunc habitum acquiſitum, an ad eliciẽ-dos actus infuſos fidei ſit admittendus habitus

super-

supernaturalis,& infusus in intellectu ;fuit quæstio grauis inter antiquos Theologos; quæ nunc omnino cessauit ; quia iam ab omnibus certum habetur esse admiscendum; imo certum de fide à melioris notæ Doctoribus iudicatur (tametsi alij non tantam certitudinem ei tribuant) quia Tridentin.sess 6.cap 6. & 7. expresse dicit *post actum fidei infundi iustitiam, quæ fidem, spem, & charitatem includit*; & addit idem Concilium, *fidem non amitti per omne peccatum*, quod necessario intelligitur de fide habituali.

78 Ex qua Tridentini doctrina etiam clare sumitur hunc habitum fidei esse virtutem supernaturalem, & infundi à Deo ad infusionem gratię iustificantis.

79 Ista autem virtus Theologalis residens in intellectu congruè in hunc modum definitur à Suarez disput.7.de fide sect. 1. *Est habitus inclinans, & dans intellectui supernaturalem facultatem eliciendi assensum fidei propter auctoritatem primæ veritatis reuelantis*. Huic etiam habitui applicat D. Thomas 2.2. quęst. 4. artic. 1 definitionem illam D. Pauli ad Hebræos 11: *Sperandarum substantia rerum, &c.* quam nos iam regula 52.num.3. cum Castro Palao decla-

80 rauimus. Item Suarez citatus egregiè ostendit cum Molina 1. p. quæst. 1. artic. 6. & Valentia tom.3.disput.1 quæst.4.pun 5.qualiter hic habitus fidei habeat rationem virtutis intellectualis, sitque vna simplex qualitas, sufficiens ex se ad producendum fidei assensum, absq; vllo lumine Diuino superaddito ; quia frustra superadditur aliud præter declaratum Regula præcedenti n. 69.lege ipsum Suarez.

81 Iam de distinctione huius habitus virtutis Theologalis ab alijs fidei virtutibus intellectualibus, seu gratijs,& donis gratis datis,dicendũ, prolato vno, vel altero verbo de singulis. Præ-

82 notandum autem hoc de omnibus ferè in communi, quod vix vlla differentia essentialis, sed tantum accidentalis inter ista, & fidem Theologalem reperiatur; ita cum D. Thoma 2. 2.ex varijs locis priùs in genere, postea in specie ostendit copiosè ipse Suarez, tota disputatione

83 octaua Fides itaque quę dicitur Fructus Spiritus sancti differt à Fide virtute Theologali,quod hęc vocetur talis, prout continet assensum, & credulitatem, maximè quando caritate formatur ;prout verò quandam inducit menti delectationem spiritualem, dicitur fructus Spiritus

84 sancti. Item fides miraculorum, essentialiter eadem est cum fide Theologali, cum accidentali adiuncto,quod ad patranda miracula huiusmodi actus debeat esse ita elicitus,& applicatus ad hoc particulare factum, vt possit generare eam fiduciam, & actus alios necessarios ad impetrandum à Deo optatum miraculum.

85 Præterea in quo consistat differentia inter fidem Theologalem, & fidem, quę est gratia gratis data, controuertitur inter Doctores,pręualet tamen sententia D. Thomę 2. 2. quęst 4. artic.5.ad 4. dicentis hanc fidem esse sermonem fidei, cui adiunguntur ad eumdem finem alię quatuor gratię, seu dona gratis data, nempè sermo scientię, sermo sapeintię, donum linguarum, & interpretatio sermonum, quoad sensum eorum, de quibus D.Paulus 1.Co

86 Nam secundum D Thomam 3.par. quęst tic. 7. *Sermo fidei, & dicta quatuor grat tis datæ, ex sua natura ordinantur ad act terno, fidei manifestatiuos in vtilitatem a non sic fides Theologalis, sed ad bonum recipientis ipsam per se dirigitur*. Conson Diui Augustini lib.14. de Trinitate cap. inquit, *est scire tantummodo, quid homo debeat propter adipiscendam vitam bonam scire quemadmodum hoc ipsum, & pijs tur, & contra impios defendatur*.

87 Discrimen autem inter sermonem, fi monem scientię, & sermonem sapientia simodè assignatur à Doctoribus; placet t modus assignandi D. Thomæ 1. 2. qu artic.4. quod sermo fidei explicet res ei cumque modo; sermo verò sapientię eas per causas, seu rationes altiores, eli & suadendo reconditas veritates; serm que scientię indicet easdem rationibus turalibus, & exemplis.

88 Sed quid de differentia inter fidem T galem, & hæc fidei dona gratis data? es lis ne? an accidentalis? Non discutit h particulari Suarez, nec alius, quod sciam detur tamen esse essentialis ob exemplum sti Domini, quem cum Diuo Augustino 57. & cum D. Thoma 3. par. quęst. 7. Omnes vt certum concedunt habuisse dei dona gratis data; non verò fidem T galem; quia ista ei, vt comprehenso gnabat; nisi forte quis dicat talia do Christo viatore simul, & comprehenso quod in lumine gloriæ, seu in visione b fundarentur fuisse multo altioris ordini uersę speciei ab his, quę puro viatori, in sola reuelatione Diuina, conceduntur

89 Restat videndum in quo distinguatu Theologica à fide Prophetica, seu à do phetiæ: atque pretermissis multis, quę tato per sex longas sectiones affert Suar ctantia ad donum prophetię: hoc vnu eo dico, hanc conuenire omnino cu Theologali in obiecto formali, & mater in alijs essentialibus, & inter ipsas preci duplex accidentale discrimen. Prim

90 quod attigi paulò ante ex D.Thoma,ne dem Theologalem dirigi ad vtilitatem, sticationem recipientis eam, fidem ve pheticam ad directionem, & iustitiam a

91 Secundum, quod fidei propheticę obi semper proponatur Prophetę immediatè vel ab Angelo; non sic obiectum fidei T galis, sed medio aliquo homine, nempe so propheta regulariter per viua verba, scripturam, vel alio iuxta iam tradita su

92 Sequitur agendum sigillatim de habi stente in voluntate; esse hunc necessari fidem diuinã habitualem, & actualem expresse Diuus Thomas 2. 2. quæst 4. a ibi enim assignat habitum voluntatis intrinsecam rationem fidei,vt hęc scilicet luntaria.

93 Ad quod probandum format argume hoc modo; quia quoties actus pendet pe

uabus potentijs, vna eliciente, & altera imperante, admittendus est necessario habitus vtraque potentia, vt sic vtraque sit integrè, habitualiter disposita, seù intrinsecè in actu imo constituta ad exercendum talem actum d in intellectu ad eliciendum actum fidei, upernaturalem ab omnibus conceditur habitus etiam supernaturalis; ergo in voluntate ad sum imperandum per propriam ipsius volitionem elicitam necessariò est similis concedendus. Qui habitus similiter est simplex qualitas; cum resideat in voluntate, à fortiori habeat magis rationem virtutis moralis, quam ille, qui residet in intellectu; quia omnis moralitas cuiuscunq; actus, tam in esse mali, seù peccati, quam in esse boni, seu virtutis, originem à voluntate præcipuè ducit; & quidem, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Sumitur manifestè ex D. Thoma 1.2. q.56. art.3. quem multi sequuntur: & cum ipso hãc virtutem communiter vocant piam affectionē. Quid verò iam quoad huius piæ affectionis habitus, in voluntate residentis distinctionem à charitate, & ab alijs virtutibus? paucis accipe. Quamuis possit charitas per proprium actum imperare assensum fidei, sicut imperat actū religionis, & quosuis aliarum virtutum; dum homo est in statu gratiæ, si ad id ab eo applicetur, tamen cum non competat per se, & intrinsecè fidei esse coniunctam cum charitate, & in statu peccati, quandoq; homo valeat elicere actus fidei, cumq; ad hos eliciendos determinari debeat intellectus, & imperari à voluntate per proprios actus volitionis elicitos, concedendus est necessario in ea alius habitus virtutis diuersus à charitate; qui in talibus volitionibus eliciendis, ipsi voluntati facilitatem, & promptitudinem præbeat, & hic est habitus piæ affectionis.

Quæ habet pro obiecto formali honestatem, quæ in credendo inuenitur; charitas vero ipsam Dei bonitatem, ergo sunt distinctæ inter se quidquid dicat Caietanus, contra expressam pro tradita doctrina auctoritatem D. Thomæ 2.2.q.4. art.2. ad 5.

Ob eamdem etiam rationem diuersitatis obiecti formalis, quæ est potissima, & à priori, differt hic habitus piæ affectionis ab obedientia, quæ vt est peculiaris virtus, intendit obseruationem præcepti, sub hac formalitate præcisè, quia præceptum, attingitq; hanc differentiam D. Thomas ibidem art.7. ad 3. similiter differt à virtute Religionis, cuius ratio formalis est cultum, & honorem Deo tribuere, ob præexcellentiam ipsius. Tandem ob eandem differentiam obiecti formalis distinguitur habitus piæ affectionis à virtute studiositatis, quę media inter duo extrema curiositatis, & negligentiæ, & tendit in obiectum sub hac formalitate moderandi scilicet affectum nimis cupidè, aut nimis tardè, seù negligenter in cognoscendo res veras. Ita Suarez vbi supra sect. contra Valentiam tom.3. disp.1 q.1. pun.4. qui firmo fundamento putat studiositatem, & piam affectionem esse eandem virtutem; Fundamentū tamen diuersitatis obiecti formalis à nobis positū firmissimum est propter quod quæcunq; virtutes, vt vno verbo dicam, ab habitu piæ affectionis formaliter distinguuntur.

101 Præter iam dicta vtrique fidei habitui in intellectu, & voluntate residenti communia, competit etiam vnicuiq; eorum posse augeri, seù intendi per proprios actus, sicut similiter augētur, & intenduntur aliæ virtutes infusæ, præcipuè charitas, & gratia diuina existens in anima (de quo copiosè tractat Suarez lib. 9. de gratia) quia ita postulat intrinseca vniuscuiusque earum ratio, seu natura; secus verò omnino de diminutione, & remissione talium habituum, in se vtiq; & non quoad species, & obie-
102 ctorum apprehensiones. Quamquam huiusmodi fidei habitus corrumpi possunt, vt iam dicam Regula sequenti. Pluribus omnia prædicta tractat Suarez citatus; nobis proposita sufficiant, vt vltimo loco in hoc capite duo communia vtrisq; actibus, & habitibus fidei de subiectis, & de effectibus eorum duplici regula expendamus.

Fides Diuina formata, & informis per quodnam peccatum amittitur? & qualiter?

REGVLA LXXI.

103 TAmetsi diuina fides formata quouis peccato mortali amittatur; secus tamen est de fide diuina informi, nisi sit peccatum hæresis, seu infidelitatis; per hoc autem, quodcumq; illud sit, non physicè, sed moraliter duo fidei habitus Regulis præcedentibus declarati ab intellectu, & voluntate, quoad totum suum esse omnino expelluntur.

---

104 SVpponenda est illa doctrina, prorsus certa, nempè fidem sicut & gratiam, charitatem, ac reliquas virtutes ei coniunctas, quas homini Deus semel concedit, & infundit, nunquam ab ipso Deo illi auferri (*sine pœnitentia enim sunt dona Dei*, vt ait Apostolus Rom. 11.) & semper in eo permanere, nisi eas ipsemet homo ratione peccati amittat. Supponenda item celebris illa diuisio fidei in formatam, atq; in informem, seu in viuam, & mortuam; quam adducit D. Thomas 2.2. q.4. art.3. 4. & 6. desumptam ex S. August. lib. de cognitione veræ vitæ cap 32. & alijs locis.

106 Quid sit fides mortua optimè declarat S. Iacobus cap. 2. *Fides, inquit, sine operibus mortua est*: & hinc è contra fides cum operibus erit viua. cum autem viuum, & mortuum se habeant vt formatum, & informē; seu quod est cum forma, dante vitam, & quod est sine ea, cumq; forma dans vitam animę nostrę, & his quę sunt in ea, sit Dei charitas, seù diuina gratia; illa dicetur fides viua, seu formata, quæ est coniuncta cum charitate, & accipit actu ab ipsa vitam, & formationem; atq; è conuerso illa dicetur fides mortua, & informis, quę est separata à charitate, & consequenter ab eius vita, & formatione: quibus iam sic suppositis.

107 Quando dicimus fidem formatam quouis peccato mortali amitti, intelligitur, & est prorsus certum apud omnes, quod amittatur forma eius, nempe charitas, & ipsa tuanseat de vno statu in alium, videlicet desinat esse formata, & incipiat esse informis. Hoc autem ita se habere complete probatum manebit; si pari modo probauerimus fidem informem, quolibet peccato mortali non amitti. Delirant cir-
108 ca hoc Hęretici aliqui *nostri* temporis, qui sicut fidem particularem, & *modum* facilem obtinendi iustificati*onem*, vt iam supra attigimus, falsò *assignant*, scilicet si solum quis credat sibi non *imputari* peccata; ita per quoduis peccatum, quod imputatur, amitti verám fi-
109 dem falsissimè adiungunt. Doctrina itaque à nobis proposita de fide certa censetur ex Tridentino sess. 6. can 19. & absolutè affirmat D. Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 18. *fidem sine charitate esse posse*; Sed non prodesse. Ratione etiam efficaci ostenditur, quia non quoduis peccatum est contrarium fidei, neq; opponitur eius obiecto formali; ergo homo existens in peccato mortali poterit elicere actus fidei; & quidem habitus fidei prius tempore infundi potest in mente, quam infundatur gratia iustificans in anima; ergo & actus fidei producit.
110 Quod si D. Paulus attestatur 1. ad Timoth. 1. ***Amittentes bonam conscientiam circa fidem naufragauerunt***; intelligitur, secundum communem expositionem, de peccatoribus quibusdam, qui maiori facilitate, & licentia grauiora peccata contra conscientiam committunt, qualia committebant Alexander, & Hymenæus, de quibus in specie loquitur Apostolus, tales permittit Deus aliquando in errores incidere, & circa fidem naufragari: vide circa hoc Suarez citandum.
111 Verùm quod per peccatum quoduis mortale hæresis, seu infidelitatis prorsus amittatur, vterq; fidei infusæ habitus, docet D. Thomas 2.2. quæst. 5. art. 3. atque est adeo certum, vt sine errore in fide non videatur posse negari: cum deducatur clarè ex scriptura Sacra, 1. Ioan. 2. ***Ex nobis***, inquit, ***prodierunt***, ***sed non erant ex nobis***, ***nam si ex nobis essent***, ***permansissent vtique nobiscum***: ex quo loco colligunt SS. Patres hæreticum manere extra Ecclesiam Catholicam, quia amisit fidem per peccatum hæresis, (quamquam ipsa Ecclesia adhuc retinet iurisdictionem ad eum puniendum, & cogendum, vt ad suum ouile reuertatur, vt alibi pluribus dicetur.)
112 At quod committens quodcumq; aliud mortale intra Ecclesiam maneat, res est indubitata; quia non amittit, sed retinet fidem informem: atq; vtrumque de amissione fidei ab illo & de retentione eius ab isto, docet expresse Tridentinum sess. 6. cap. 15. ***Asserendum***, inquit, ***est non modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur***, ***sed etiam quocumq; alio peccato mortali, quamuis non amittatur fides, gratiam amitti***. Quod si hęreticus vnum tantum articulum fidei neget, vt negabant illum resurrectionis dicti Alexander, & Hymenæus, & quoscumq; alios credat nequaquam hos cre-

det fide diuina infusa; sed tantum humana, signis, aut inditijs temporalibus externis, v testimonio hominum fundata. Nam veritate
114 omnes nostræ fidei Catholicę, ita connex sunt inter se, sub eadem ratione formali reu lationis diuinæ, aut testificationis Dei, vt q hanc circa aliquam earum neget, aut quod n est, falsam esse dicat, circa omnes eiusdem negasse, aut esse falsam, dixisse censetur, omnes concedunt.
115 De modo tandem amittendi fidem per pe catum hæresis potest esse dubium; non enim defuerunt auctores, quos tacito nomine cita Suarez, vbi supra sect. 4. affirmantes physic expelli, vtrumque fidei habitum per pecc tum infidelitatis; cum par sit ratio, atque de charitatis expulsione; charitatem autem expelli physicè ab animo per quoduis morta videtur esse sententia D Thomę in materia charitate, & multi eius discipuli, ita tenent; e
116 go &c. Dicendum tamen expulsionem fid per infidelitatem non fieri physicè; sed mor liter, ratione demeriti, & dispositionis. Ha vt communem, & magis certam sententiam docent D. Bonauentura in 3. *distin.* 27. *art.* 1. q 4. Scotus dist. 23. q. 1. ad 1. Duran*dus dist.* 31. q
117 1. ad 1. & alij. Probatur efficaciter, quia expulsio physica fit, vel effectiuè, vel formaliter at per primum actum erroris, & per actum vo luntatis errandi contra fidem, ob quos statim fides amittitur, neque effectiuè introducitur neque formaliter recipitur aliquid in intel ctu, aut in voluntatem, quod habeat phy incompossibilitatem cum habitibus fidei i vtraque potentia residentibus; cum habitu oppositi per plures actus successu temporis g
118 nerentur, ergo &c. Confirmatur particular ter contra expulsionem formalem, quia pri cipium generale, & communiter receptum apud Philosophos habetur, per actum n expelli formaliter habitum, & est expressa ctrina D. Thomę 2.2. q. 24 art. 12. eo quod no seruent inter se proportionem: & quemadmodum in naturalibus non repugnat formaliter motus sursum cum habituali, seu naturali propensione ad motum deorsum; ita in præsenti actus erroris, & voluntatis errandi non repugnabunt formaliter cum habitibus fidei prædictis; sed neque effectiuè ob rationem dictam ergo nullo modo physicè erit vlla inter eos repugnantia.
119 Remanet itaque vt sit sola repugnantia, & incompatibilitas moralis, demeritoriè, & dispositiuè inter actum infidelitatis, seu erroris contra fidem, & habitus illos fidei supernaturales: primum demeritoriè per se iam patet; non enim meretur fidem diuinam ille, qui contra
120 eam sentit. Secundum dispositiuè indè innotescit, quia vt optimè declarat D. Thomas vbi supra, quicumq; dissentit ab vno fidei articulo eo ipso manet impeditus, & indispositus ad credendum aliquid per verum assensum infusum cum omnimoda certitudine ex formali obiecto fidei, nempe reuelatione, & testificatione diuina.

Ca-

Capacitas actuum, & habituum fidei est ne in quibusuis viatoribus, & animabus Purgatorij? & quid de Beatis, ac Damnatis.

REGVLA LXXII.

121 QVicumq; homines meri viatores,& animæ existentes in Purgatorio semper sunt capaces tàm habituum, quam actuum fidei infusæ, nisi ob aliquod impedimentum ex parte hominis, fiat iste eorum incapax per aliquod saltem tempus: eadem capacitas fuit in
122 Angelis, dum extiterunt in via. Cæterum extra viam in Beatis, atque in Damnatis nullus manet vsus fidei Diuinæ loquendo de facto seu de lege ordinaria; de potentia verò absoluta non apparet repugnantia.

123 COncordant Doctores circa omnes ferè huius Regulæ particulas,& quod in ea dicitur tàm de Angelis, quam de hominibus, vt omnino certum est ab omnibus tenendum, ita enim illi, dum fuerunt viatores ambularunt sicut et nos in via per fidem ambulamus, vt ait Apostolus 2.Corint.5.Cum autem Angeli non cognoscant supernaturalia per proprium lumẽ natutale, vt per se patet, & tradit D.Thomas 1.p.q.57.hinc fit, vt fuerint capaces reuelationis diuinæ, tam abstractiuæ, quam intuitiuæ, & consequenter capaces actuum, & habituum
124 fidei infusæ. Quod etiam locum habuit in primo Angelo, quamuis non potuerit non cognoscere euidenter Deum testificantem, seu reuelantem; cum hæc euidentia non repugnet, vt sit coniuncta cum fide diuina, quod iam supra ostendimus: atq; hanc fidei capacitatem in quibuscumq; Angelis viatoribus, vti certam docet idem D.Thomas 2.2.q 5.

125 Nomine verò Viatorum intelliguntur etiam animæ in Purgatorio existentes, quę adhuc per fidem ambulant; cum nondum viam absoluerint, nec ad vltimum peruenerint terminum; quamuis in morte cœperint à via discedere. Necessaria est autem illis fides ad Deum super naturaliter cognoscendum, & ex charitate su-
126 per omnia amandum. Aliundè reuelatio obscura habita in vita, dum sunt ibi, in eis permanet,& ex vi huius elicere actus fidei non impedit ipsas euidentia in attestante, quam experimento acquisierunt, vt traditum alibi; ita ex communi sententia Suarez tomo de Pœnitentia disp.47 sect.2.

127 Item de limitatione illa, quod homo ex parte sua ob aliquod impedimentum incapax fidei diuinæ reddatur, res est etiam indubitata, exprimenda igitur tantum tria impedimenta ob
128 quæ id euenire potest. Primum est carentia vsus rationis, vt in dormientibus, in amentibus & in infantibus, qui habitus fidei, & piæ affectionis receptos per Baptismum, vel aliter, retinent, dum vsu tamen rationis carent, eorum
129 actus elicere nequeunt. Et quamuis posset Deus ex priuilegio miraculosè tales actus infantibus concedere, vt Beatissimæ Virgini Marię, & S. Ioanni Baptistę concessisse credimus id tamen non est de lege ordinaria gratiæ, & esset erroneum affirmare huiusmodi actus fidei esse infantibus necessarios ad salutem, vt infra dicetur.

130 Alterum impedimentum potest esse ignorantia, ratione cuius innumeri homines, nec actus nec habitus fidei habent. eo quod res fidei nõ audiant: ***nam fides ex auditu***, vt ait Paulus, atque ignorantia in eis potest esse aliquando inuincibilis. Prouidit enim Deus per causas veluti vniuersales modum, quo verbum fidei ad omnes posset peruenire, quod si in particulari ad multos de facto non perueniat, nequaquam tenetur Deus ex vi suę ordinarię prouidentiæ auferre semper huiusmodi impedimentum; quamquam ex speciali gratia non raro ip
131 sum aufert. Tertium impedimentum est hæresis, errans enim in vno fidei articulo, nequit vera fide aliquid credere: sed de hoc impedimento iam Regula præcedenti satis dictum.

132 Solum itaq; est controuersia inter Doctores circa iam Constitutos in statu termini, scilicet beatitudinis, vel damnationis, an sint capaces fidei? Duplex est sententia circa Beatos, Durandus enim in 3.distin.32.q.3. Argent. ibi artic.3.Alen.3.part quæst. 64. membr. 7. & alij affirmant non repugnare fidem statui visionis beatificæ, eo quod se habeant tanquam actus perfectus, & imperfectus; sicut scientia intuitiua, & abstractiua; aut sicut supernaturalis, & naturalis; & tamen vtraque habent beati; ergo similiter, &c. atq; in hanc videtur inclinare Irenæus lib.2.contra hæreses cap.47. & Tertullianus lib. de pœnitentia cap.13 E contra verò
133 negant D.Thomas 2.2 quæst.5. artic. 2. & 1. 2. quæst.67.art.3 ac omnes eius Commentatores, & reliqui Scholastici in 3. distin. 23. expresseq; defendit D.Augustinus serm.13.de tempore.

134 Hæc secunda sententia, vt longè verior, & ferè certa, absolutè tenenda est, vtiquè valdè fundata in testimonijs Apostoli 1. Corint. 13. *Cum venerit*, inquit; ***quod perfectum est, euacuabitur, quod ex parte est***, per cognitionem ex parte, hic D.Paulus fidem significat iuxta expositionem D.Chrysost. & aliorum eo quod nullus sit eius vsus in Patria; vti per se status
135 Beatitudinis postulat. Inter quem, & statum huius vitę in hoc videtur constituere differentiam idem Apostolus, ibidem dicens, ***Videmus nunc per speculum in ænigmate; tunc autem facie ad faciem***. & quamuis per hanc particulam facie ad faciem, videantur solum ea exprimi, quę beatus videt in Verbo; doctrina tamen secundę sententiæ locum etiam habet in reliquis, quę cognoscit extra Verbum, etiam per reuelationem: quę ibi non est obscura, sicut in via, ac proinde ratione eius non generatur fides in intellectu Beati; sed scientia euidens demonstratiua, cognitis causis sciendi; ergo Beati non exercent actus fidei, &c.

136 Nihilominus, quod probauimus cum testimonijs Apostoli, intelligitur de facto, seù de lege ordinaria: de potentia vero Dei absoluta,

luta, non apparet implicantia contradictionis,
quod videntes Deum possint habere aliquem
fidei actum, maximè si hic ab eis exerceatur,
circa res non visas per visionem beatificam, cũ
non repugnet ipsas reuelari obscurè eodem
modo, quo in via; tametsi Deus clarè videatur.
137 De rebus autem vna cum diuina essentia vi-
sis difficilius concipitur qualiter actus fidei pos
sit esse simul cum visione beatifica: sed adhuc
circa istas de implicantia non constat, ita Sua-
rez vbi supra sect. 9. cum Doctoribus à fortiori
primæ sententiæ.
138 Illud deniq; licet obiter bene resoluit solus
idem Suarez, de facto nunc, attenta lege ordi-
naria, posse esse in voluntate cuiusuis Beati
actum piæ affectionis simplicem, corresponden
tem huic conditionali locutioni, si mihi Deus
iuberet credere, id facerem: vel simili, quam
sine dubio Beatus habere potest; huiusmodi ta-
men locutio, & pia affectio, nec actum fidei, nec
actum piæ affectionis efficacem indicant, quos
de facto Beatus habeat, vt per se patet.
139 In damnatis tandem similiter affirmat Du-
randus ibid. q. 9. manere fidem diuinam, in idē
inclinat Salmeron disp. 3. in epistolam Sancti
Iacobi ad illa verba, *Dæmones credunt, &
contremiscunt*: vbi videtur esse sermo de actu
fidei infusæ; alioquin non rectè adduceret illud
exemplum ad ostendendum, vt ibi intendit,
solam fidem, etiam supernaturalem non suffi-
cere ad salutem.
140 Pars tamen negans amplectenda, vt ferè cer
ta, & communis D. Thomæ. 2. 2. quæst. 5. art. 2.
expositorumq; eius præcipuè Caietani, item D.
Bonauen. in 3. distin. 25. art. 2. quæst. 3. Gabrie-
lis quæst. 2. artic. 3. & multorum Scholasticorum
Consonat D. Augustinus lib. 9. de Ciuitate Dei
cap. 21. vbi ait *non lumine fidei, sed efficacia
signorum Dæmones cognouisse Christum Domi
num*; similiter Sanctus Dionysius Areopagita
cap. 4. de diuinis nominibus, vbi vniuersaliter
affirmat carere damnatos omnibus diuinis do
141 nis, & gratijs. Atq; hinc ratio efficax desumi-
tur, quia actus fidei infusę, & pia affectio, seu
honesta voluntas requisita ad credendum, non
possunt elici sine auxilio gratiæ diuinæ, sed hęc
non communicatur damnatis, neque eis com-
petit ratione status adeò miseri, & infelicis il-
la pia affectio, aut honesta voluntas. ergo ca-
rent fide diuina.
142 Contra hanc autem doctrinam communem
Doctorum, verba illa Sancti Iacobi, *Dæmones
credunt*, &c. nullo modo faciunt, nam intelli-
genda sunt; ex mente aliorum expositorum,
præter Salmeronē, quod credant fide naturali,
coacta, & non voluntaria, ex coniecturis, seù
circumstantijs externis acquisita: quæ est com
pletè sufficiens ad argumentum, quod ibi for-
mat Sanctus Iacobus contra hæreti cos præci-
puè nostri temporis affirmãtes fidem sine ope-
ribus esse sufficientem ad vtramq; salutem gra
tiæ, & gloriæ
243 Similiter de eadem fide naturali intelligen-
dus est D. Thomas ne sibi videatur contradice-
re circa rem præsentem, quando ait 2. 2. quæst.
18. artic. 5. ad 2. fidem manere in damnatis;
nulla verò ratione spem, ita ipsum ex
Suarez vbi supra, & satisfacit oppositis a
ctis à Durando, & ab alijs pro prima sen
tia.
144 Hic etiam distinguit idem Suarez inter
tentiam ordinariam, & absolutam Dei, a
ex vi huius posse similiter in damnatis fide
uinæ actum dari absolutè affirmat: quod n
145 modo negari potest. Tandem quod dict
est in præcedentibus numeris de actu fide
telligi etiam debet de eiusdem habitu,
vbicumq: & quomodocumq; ille concedi
sit similiter hic concedendus, atque è con
vbicunq; negatur, sit pari modo negandus.
tio est, quia frustra admittitur potentia, se
cultas, quæ ad actum, seu ad vsum non r
citur, quo conuincitur secundum; primum
ro per se patet.

---

*Fides infusa quos effectus physicè producit?
moraliter tantum? & qua ratione?*

REGVLA LXXIII.

146 FIdes supernaturalis infusa in superiorib
declarata, tam quoad actus suos, quam
quoad habitus in intellectu, & voluntate ex
stentes præter productionem ipsorum actu
& pręter augmentum habituum, vt iam di
nullo modo est causa physica effectiua alic
effectuum: eadem tamen, vt causa mora
plures effectus diuersimodè concurrit, m
dispositiuè, meritoriè, impetratiuè, & excit

---

147 DVplex præcipuè effectus tribuitur
Thoma 2. 2. q. 9. fidei diuinę, alte
timor, ex illo Iacobi cap. 2. *Dæmones cred
contremiscunt*: quamquam enim fides d
num non sit supernaturalis, vt paulo ant
ctum, ex ea tamen insurgit argumentum
148 tiori. Alter fidei effectus est purificatio
dis, iuxtà illud Actorum cap. 15. *Fide p
corda eorum*.
149 Quamuis autem non exprimat mo
gelicus Doctor causandi hos effectus, a
sicè, vel moraliter? supponendum tamen
omnino certum, quod haud intelligatur de
do, seù de causalitate physica effectiuè: id
egregiè ostendit Suarez dicta disputatione
10. discurrendo per actus, & habitus vtriu
potentiæ intellectus, ac voluntatis, & quid
nulla perspicitur ex his causalitas physica
nare; nam cum actus sint immanentes, nul
physicè producunt effectũ pręter augment
iã supra traditũ, suorũ habituũ, qui immed
vti postulat natura ipsorũ à Deo infundũtur
tantum ad productionem actuũ ordinan
150 quod omnes concedunt. Neq; itē vnus a
ad producendũ aliũ physicè concurrit; na
quãuis voluntas per suũ actũ piæ affectionis
ducat, & applicet intellectũ ad assensum f
eliciēdũ, inductio tamē hæc & applicatio nō
ab ea per influxũ aliquē physicũ; sed prou
ex

ex sympathia voluntatis cum intellectu,&cum alijs potentijs, quas imperat, & determinat ad suos actus; quod vt probabilius docet idem Suarez tract. de anima lib. 5. cap. 6.

152 Restat itaq; vt dicta causalitas ad illos duos effectus, & ad alios tantum sit moralis: hæcque multis modis; primò dispositiuè, & intelligitur de dispositione proxima, vel remota: proximè disponit actus fidei solum ad habitum eiusdem fidei, sicut quiuis actus cuiusuis virtutis ad suũ proprium habitum. Remotè verò disponit actus fidei aliquo modo ad totam iustificationẽ, atq; hinc dicitur fides in Tridentino sess. 6. cap. 6. & 8. esse fundamentum iustitiæ, & idem docet D. August. epist 105.

153 Secundò causat fides (scilicet formata) meritoriè, seu per modum meriti de condignò: vnde dixit Cyrillus lib. 11. in Ioannem cap. 16. fide esse radicem, & originem æternæ vitæ, applicans illud Ioann. 14. *Hoc est vita æterna: vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum.*

154 Tertiò impetratiuè, seu per modum meriti de congruo. atq; ideò fidei diuinæ attribuuntur miracula, tanquam effectus eius. Imo quiuis effectus orationis, est etiam hinc effectus fidei, vt docet D. August. epist. 107. De hoc & præcedenti modo causalitatis moralis sufficienter à nobis dictum sub finem Regulæ 60.

155 Quartò tandem excitatiuè, qui modus est maximè proprius, cum fides infusa operetur moraliter excitando voluntatem ad bonos actus. Nam repræsentat ei obiecta supernaturalia valdè honesta, quibus inducitur voluntas ad benè operandum.

156 Atque hoc quartò modo præcipuè ait D. Thomas causari per fidem duos illos effectus timoris, & purificationis cordium: non autem hi soli, sed multo plures similiter per eam causantur vt ex dictis patet.

CAPVT IX.

De necessitate fidei Diuinæ, ac de præcepto eius triplici, nempè credendi, seù eliciendi ipsius actus, sciendi item res fidei; & hanc exterius confitendi: atque de violatione vniuscuiusque istorum per omissionem, vel aliter, absque vllo mentis errore.

PROOEMIOLVM.

1 PRopositis hactenus in hac fidei materia ex sua natura speculatiuis, tametsi Consultori Sancti Officij, vt munus qualificandi exerceat, non parum necessarijs. accedimus iam ad eiusdem materiæ omnino moralia, & practica immediatè antecedentia explicationem eorum criminum, quæ ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis spectant, hęresis, scilicet, apostasia, &c. de quibus in sequenti, & alijs capitibus. In hoc autem pręcisè agimus de necessitate omnimoda fidei Diuinæ; ac simul de tribus eius præceptis, nempe amplectendi fidem Catholicam, seù eliciendi actus eius, addiscendi item mysteria, aut res fidei, atque confitendi ipsam exterius, maximè quando occasio persecutio-
2 nis vrget, & absque scandalo talis confessio omitti non potest. Quæ pręcepta cum violare possit homo, salua omnino fide absque delicto hęresis, vel apostasię, per omissionem, aut aliter, de hac violatione, & omissione aliquid adiungetur, pro maiori declaratione dictorum pręceptorum.

Et ne fides absolutè necessaria ad salutem quibusuis etiam infantibus? & actus eius qualiter in adultit requisitus.

REGVLA LXXIV.

FIdes diuina simpliciter, & absolutè loquendo in quibusuis hominibus, etiam infantibus medium est omnino necessarium ad animæ salutem, ita vt sine ea nulsus saluari valeat. Actus autem fidei in euocumq; adulto adeò necessariò requiritur, vt nequiuerit vllus in aliquo tempore, loco, vel occasiene iustificationem, & gloriam acquirere, qui re ipsa eum non elicuerit; nec vllo modo sufficit ipsum in noto habere.

4 PRænotanda hic necessariò duo, quę etiam valdè conducent ad dicenda in Regulis sequentibus, cum Suarez disp. 12. de fide, & Thoma Sanchez lib. 2. Decal. cap. 2. Primum, quod dupliciter aliquid sit necessarium ad animę salutem, nempè necessitate medij, seu finis, & necessitate solius præcepti. Illud dicitur tale, quoties aliquid ita est necessarinm, vt per se influat in effectum salutis. & sine eo nunquam hęc etiam ignorantia inuincibili concurrente,
5 obtineri pòssit. Necessarium verò necessitate solius pręcepti est, quando aliquid debet necessariò exequi ex vi præcepti; si facultas suppetat, & occasio: ac proinde sine eius executione potest gratia, & gloria comparari, excusante, aut ignorantia inuincibili, aut occasionis defectu, quod non exequatur.

Et quamuis quidquid est necessarium necessita-
te medij, sit etiam necessarium necessitate
præcepti, saltem iuris naturalis; non tamen
è contra, nec se habent conuertibiliter hęc duo
membra: circa quæ vide plures differentias
apud eumdem Suarez, qui benè aduertit valdè
inseruire hanc distinctionem necessarij bimem-
brem ad distinguendas quæstiones morales in
varijs materijs.

6 Secundo prænotandum, quod alia sit fides im-
plicita, alia vero explicita: Illa dicitur, quando
de re aliqua habetur fides non expresse, nec in
ipsamet particulariter, sed in aliqua alia expres-
se credita, in qua illa implicitè continetur. v.g.
credens explicite in communi quidquid Eccle-
sia Catholica tenet, simul implicitè credit my-
steria Trinitatis, Incarnationis, & reliqua fidei
7 nostræ. Fides vero explicita est, qua res aliqua
fidei expresse, in particulari, ac in se ipsa credi-
tur, vt si expresse credas mysterium Euchari-
stiæ &c. Ita præter Suarez, & Sanchez citatos
explicant Valentia 2. 2. disp. 1. quest. 2. & Azor.
8 tom 1. lib. 8. cap. 6. in fine. Qui benè hinc de-
ducit, quod ille explicitè aliquid credat, qui
assensum prębet alicui rei sibi dictæ, vel quam
cogitatione percipit; Implicitè vero, qui cre-
dit aliquid generaliter, & consequenter diuersa
alia, quę in eo continentur: his sic prenotatis
iam quoad probationem Regulæ præsentis.

9 Multipliciter circa eam errauit Pelagius, vt
refert Prateolus in suo Elencho Alphabetico
verb. Pelagi. nam in infantibus negat esse ne-
cessariam fidem, & receptionem baptismi, quod
eos non nasci infectos labe peccati originalis
teneat. Ex alio capite etiam in adultis neces-
sitatem fidei affert quod asserat, teste D. August.
lib. de peccato originali cap. 26. hos posse salua-
ri per naturalem Dei cognitionem, & hoc pro
statu legis naturæ. In lege tamen scripta, &
gratię addit fuisse cõuenientem aliquorum cre-
dibilium reuelationem ex Diuina prouidentia
ad melius esse, non ex necessitate simpliciter,
fidemque istorum posse viribus proprijs natura-
libus acquiri: ita Pelagius, & Pelagiani.

10 Cęterum pręualet veritas Catholica circa
dictam necessitatem fidei supernaturalis, ad
vtramque animi salutem, vt docent D. Thomas
2. 2. q 2. art. 3. & ibi omnes eius discipuli, item
Magist. sentent. & reliqui Scholastici in 3. dist.
23. Ostenditur ex Scriptura sacra Abac. 2. *Iu-
stus autem ex fide viuit*; & vt alia loca omittã,
efficaciter ex illo Apostoli ad Hebręos 11. *Sine
fide*, inquit, *impossibile est placere Deo*. & ad
Galatas 5. *Nos ex fide spiritum iustificationis*
11 *habemus*. Idem ex Tridentino sess 6. cap. 7.
vbi ex vocatione ad fidem exordium iustifica-
tionis assignat, & infra loquens de Baptismo,
Sacramentum fidei, inquit, *sine qua nulli vn-
quam contigit salus*. SS. etiam Patres omnes
in idem conspirant, pręcipue defendit D. Au-
gust. varijs in locis, maximè lib. 1. de peccato-
rum meritis, & remissione cap. 19. vbi prædictã
necessitatem fidei ad infantes etiam extẽdit, &
ad alios quosuis vsu rationis perpetuo carentes,
vnde in reliquis, qui eo non carent à fortiori ad
vtramq. salutem erit fides necessaria necessitate
medij.

12 Dubium tamen videtur esse, quod ibi e
tat idem S. Augustinus qualiter in infantib
alijs vsu rationis expertibus hoc verum hab
cum quandiu vsu rataionis carent, per se i
actum fidei elicere nequeant? Responde
Doctor, sufficere si ipsum eliciant illi, sub
rum cura sunt; & idem affirmat lib. 10. de
nesi ad litteram cap. 14. *Antequàm*, inquit
*fans per ætatem possit secundum spiritum v
re, necessarium habet mediatoris Sacrament
vt quod per eius fidem nondum potest, per eo
qui eum diligunt fiat*: hęc ille.

13 Sed quid si contingat esse infideles pare
infantis, & hunc baptizari ab hęretico secu
ritum, & intentionem verę Ecclesię? Tunc,
talis baptismus sine dubio sit validus, ex me
eiusdem D. Augustini ad vtramque salutem
stitię, & glorię videtur dicendum, quod di
infanti sufficiat actualis fides eiusdem Eccl

14 Verum quia fides debet esse in eo, qui salu
pręcedente iustificatione, cuius fundament
est fides diuina, ad vtrumque dubium propo
tum magis conuenienter, & expeditè respon
Suarez vbi supra sect. 1. quod in infantibus, &
carentibus ab infantia perpetuo vsu *ration*
sufficiat ad salutem fides habitualis, *quam rec
piunt in receptione baptismi*, hancque *eis esse
simpliciter necessariam*, vt habetur in cap. Ma
iores de Baptismo.

15 Verum dicta responsio adhuc intelligitur lo
quendo de lege ordinaria in hoc statu rerum
de potentia Dei absoluta, nullum dubium
tuisset ipse Deus absque vlla fide supernatu
omnes saluare, si voluisset: ita idem Suarez
co citato; qui id pluribus ostẽdit, maximè q
non reperiatur implicantia vlla, & quod de
medijs ad saluandos homines potuisset di
sapientia prouidere.

16 Iam vero in adultis vsu rationis pręstanti
quod præter fidem habitualem (de qua nul
potest esse dubium cum realis iustificatio,
eam secum semper adducit, fit necessaria n
cessitate medij, vt homo saluetur) requira
etiam necessario actus fidei infusę ad consecu-
tionem iustificationis, aliqui ex actoribus Ca-
tholicis non admittunt, vt victoria in relectio-
ne de puero perueniente ad vsum rationis,
Vega lib. 6 in Tridentinum cap. 20. qui nim
audaciter asserunt, quod in aliquo casu pos
homo, ignorans inuincibiliter legem Euang
licam, vel reuelationes diuinas iustificari, & sa
uari per solam cognitionem naturalem Dei, v
honesti, si per voluntatem faciat, quod in se
est ad vitãdum malum, & operandum bonu

17 Prędictorum Doctorum assertio fundari vid
tur in illo Roman. 1. *Cum cognouissent De
non sicut* Deum *glorificauerunt*: vbi apparet
sermonem de cognitione naturali sufficient
vtique ad glorificandum Deum, & vitio eis t
buitur, quod non fecerint; Vnde è cõtra, qui e
tali cognitione naturali Deum glorificauerit,
hoc opus bonum fecerit, iustificationem, & glo
riam acquiret, vt ibidem cap. 2. indicat Diu
Paulus, *Gloria*, inquit, *& honor omni operan
bonum*, & confirmat subiungens; *Gentes,
legem non habent*, *naturaliter, quæ legis fa
faciunt*

faciunt, atque statim addit, *Factores legis iu-
stificabuntur*; ergo absque actu fidei infusæ ex
sola cognitione naturali poterit quis iustificari,
& saluari. Ratio] etiam videtur pro eodem fa-
cere, quia omnibus viatoribus, media re ipsa
ad salutem animæ necessaria, debent esse pos-
sibilia, quod nullus negat, *Deus enim, qui vult
omnes homines saluos fieri*, 1. Timot.2. de simi-
libus medijs prouidit; sed in aliquo casu aliqui-
bus hominibus fides diuina re ipsa est impossibi-
lis; cum plerique mortalium eius ignorantiam
inuincibilem habeant, nec valeant credere sine
prædicante, vt ait Apostolus Roman.10. quo ca-
ruerunt inhabitantes remotas Indiarum regio-
nes per multa sæcula, ergo poterunt sine illa per
alia media sibi possibilia iustificationem, & glo-
riam acquirere.

Doctrina nihilominus tradita, quod sit neces-
sarius necessitate medij actus fidei infusę, ex au-
xilio gratiæ diuinæ, circa obiectū supernaturale
in quibusuis adultis sine vlla exceptione adeo
certa est, vt absq. errore in fide negari nequeat,
ita qualificat Suarez vbi supra, & docent cum
D. 2.2. q.1. art.3. ad 1. & q.10. art.1. ad 4. So-
tus lib 2. de natura, & gratia in posteriori edi-
tione retractans, quod in priori dixerat cap. 11.
Cano de Sacramentis in genere p.2.q.2.concl.1
Medina lib.4. de recta in Deum fide cap. 7. re-
futans Vegam, Pererius ad Rom 1. disp. 17. &
cap.2. disp.8. Valentia 2. 2. disp 1. q.2. punct.2.
Sanchez relatus cap.2. concl.1. & omnes com-
muniter. Ostenditur primo, quia loca scrip-
20 turæ alias adducta vniuersaliter de omnibus
saltem de adultis, nullo excepto, intelliguntur,
maximè illud ad Hebræos 11. *Sine fide impossi-
bile est placere Deo*: vbi loqui Apostolum de fide
præcipuè actuali, inde patet, quod eius verba
sint veluti conclusio illata per inductionem ex
multis exemplis virorum insignium, qui actus
fidei Diuinę exercuerunt. Illud etiam Marc. vlt.
21 *Qui crediderit, & baptizatus fuerit saluus erit,
qui vero non crediderit, condemnabitur*, Super
quę verba ponderat optimè S.Bernardus ep.77.
quod cum procedat locutio Christi Domini si-
mul de fide, & baptismo, addat de sola fide,
qui non crediderit, condemnabitur, quia Sacra-
mentum Baptismi, sicut & pœnitentię, & simi-
lia non sunt necessaria ad salutem tantum in re;
sed aut in re, aut in voto; fides vero semper est
necessaria in re.

22 Prædicta differentia inter ista duo inde pro-
uenit, quia media externa ad salutem animæ
requisita, vt sunt sacramenta, per se, & ex natu-
ra sua non censentur necessaria ipsius animæ
dispositio, quæ in interna perfectione, & refor-
matione consistit; sed censentur necessaria ex
sola institutione diuina, ac proinde quoties in
re accipi nequeunt, sufficit accipiantur in voto,
seu desiderio. At verò media interna ad ean-
dem salutem, qualis est præcipue fides diuina,
cum in ipsis consistat interior iustificatio, vel
saltem dispositio formalis ad eam, non possunt
suppleri per votum, sed in re ipsa adhiberi de-
bent. Atque hæc est ratio à priori tantæ ne-
cessitatis fidei supernaturalis.

23 Adducta autem pro assertione Victoriæ, &
Vegæ ex testimonio Apostoli nequaquam vrget;
nam non est sensus illorum verborum; *Cum co-
gnouissent Deum &c.* quod potuerint homines
gentilitatis per eam cognitionem ita conuerti
ad Deū, & iustitiam, & gloriam obtinerent; sed
tantum aliquo modo colere verum Deū, & non
idola, atque colendo ista posuerint impedi-
mentum gratiæ diuinæ, ideoque eos Deus de-
seruerit.

24 Circa illa item verba, quæ addit Paulus,
Gentes, quæ legem non habent &c. est graue
dubium, an sint intelligēda de gentibus adhuc
infidelibus, aut de conuersis iam ad fidem?
quod non est huius loci discutere, sed sufficit
pro solutione difficultatis, si dicas, quod quam-
uis intelligantur de infidelibus, non sit sensus,
obseruata fuisse ab eis omnia, quæ sunt legis
naturalis; sed aliqua tantum (neque enim ipse
Apostolus dixit omnia) quæ sufficiebant ad pro-
positum loci illius, ostendendi scilicet qualiter
lex naturalis sit scripta in cordibus nostris.

25 Denique quod subiungit idem Paulus, *Facto-
res legis iustificari*, intelligitur de illis, qui totā
legem custodiunt spiritu fidei, si dicas hoc loco
esse sermonem de iustitia apud Deum.

26 Ratio etiam proposita pro assertione illa, licet
prima fronte valdè efficax appareat, facile ta-
men dissoluitur: concedimus enim duo princi-
pia, quæ ab auctoribus eius supponuntur, nem-
pe quod possit dari in aliquibus infidelibus in-
uincibilis ignorantia fidei Diuinæ, & legis Euā-
gelicæ, vt infra ostendemus; & quod quibuscū-
que hominibus adultis conferatur à Deo auxi-
27 lium sufficiens ad animæ salutem. Non tamen
inde sequitur, quod infidelis ignorans fidem
diuinam inculpabiliter possit per cognitionem
naturalem solam acquirere iustificationem, &
saluari; infertur vero, quod possit habere fidem;
cum Deus sit paratus ad eum illuminandum,
& ei auxiliandum, vt credat, si per ipsum non
steterit, ponit autem obicem homo ad recipiē-
dam Dei illuminationem, & auxilium, quoties
28 ratione naturali malè vtitur. Sublato tamen
hoc obice, si faceret, quod in se est per rationē,
& cognitionem naturalem, & per alia auxilia,
quæ Deus sua prouidentia ei tribuit, sine dubio
conuerteretur, non ex merito ipsius, sed ex sola
gratia, quam paratus est Deus quibuscumque
conferre, ita Suarez vbi supra.

29 Hinc iam constat quid dicendum ad casum
de puero perueniente ad vsum rationis, qui
nullam Dei, aut fidei cognitionem acquisiuit,
quamuis tunc faceret quod in se est, deliberan-
do secundum rectam rationem quid deceat, ac
non deceat; non per hoc solum iustificaretur,
nec saluaretur, nisi accedente diuino gratiæ
auxilio, & cognitione fidei supernaturali: neque
oppositum docuit D. Thomas 1.2. q. 89. art.6.
vt omnes eius discipuli interpretantur, alio-
30 quin esset sibi ipsi contrarius. In prædicto au-
tem casu, vt depingitur, illi puero infallibiliter
prouiderat Deus de tali fidei cognitione super-
naturali, vel exterius per aliquem hominem
instructorem; vel interius per ministerium An-
gelorum, aut per se ipsum, iuxta illud Ioan. 1.
Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem
venien-

venientem in hunc mundum: vide copiosius hoc decisum apud eumdem Suarez.

31 Sed quid de puero, qui in infantia fuit baptizatus, si postquam peruenit ad vsum rationis, antequam per mortiferum peccatum actuale gratiam baptismalem amittat, breui moriatur, saluabitur ne cum sola fide habituali, absque actu eius elicito: affirmanter, & optime respondet Suarez, qui solus, quod legerim, de hoc tractat disp. citata sect. 2. vers. dico secundo; quia huic puero sufficit medium ad salutem æternam. quod pro infantibus baptizatis, paulò ante assignauimus, si in ea ætate, & initio vsu rationis ex hac vita discedat. Atque hæc limitatio adhibenda est doctrinæ vniuersaliter traditę de necessitate actus fidei infusæ in quibuscumq. adultis rationis vsu prędititis.

Quodnam sit praeceptum eliciendi actus fidei diuinæ? & quatenus negatiuum qualiter obligat?

REGVLA LXXV.

32 Extat præceptum iuris diuini per se primo quoad substantiam supernaturale, aliquo etiam modo naturale, de actibus internis fidei infusæ eliciendis. Hoc autem partim est negatiuum, partim vero positiuum: ea parte, qua negatiuum secundum naturam similium pręceptorum, obligat semper, ac pro semper, quoscumque homines nihil facere contra ipsam fidem.

33 Traditur expresse hoc fidei pręceptum in Scriptura sacra, ac proinde est iuris diuini, 1. Ioan. 3. *Hoc est*, inquit, *mandatum eius, vt credamus in nomine Filij eius*: patet etiam ex communi axiomate ab omnibus recepto vt vero, quod quidquid proponitur in eadem Scriptura sub comminatione damnationis æternę, sit iniunctum sub rigoroso præcepto; exempla passim; *qui talia agunt Regnum Dei non possidebunt*, ad Galat. 5. *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. non habebitis vitam in vobis*, Ioan. 6. & ad rem præsentem, *Qui vero non crediderit condemnabitur*, Marc vlt. *Iustus autem ex fide viuit, quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ*, Abacuc 2 Et quidem supposita pręcisa necessitate fidei, de qua Regula pręcedenti, sequitur ex natura rei, seu connaturaliter, vt sit eius actus iniunctus cuiuis adulto sub præcepto rigoroso.

34 Quod vero tale præceptum fidei sit supernaturale, constat tum ex se, tum quia est de actu interno supernaturali, & de fundamento supernaturalis iustificationis, cuius obligatio homini à solo Deo iniungi poterat: atque hinc etiam

35 prouenit, quod sit pręceptum iuris diuini. Esse autem aliquo modo naturale ostendit egregie Suarez disp. 13. de fide sect. 1. Nam consentaneum est rationi merè naturali, & saltem remote in ea fundatur. Vnde D. Augustinus lib de prędestinatione Sanctorum cap. 7. Posse, inquit, *habere fidem natura est hominum; habere autem gratiæ est fidelium*: Vlterius D. Thom. 2 2. q. 10. art. 1. *Habere*, inquit, *fidem non est in natura humana; in natura tamen humana est, vt mens hominis non repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicatori*.

36 Verum constabit clarius de naturalitate aliquali huius pręcepti, declarando ipsum ex ea parte, qua est negatiuum: secundum quam obligat semper, ac pro semper quasuis personas abstinendum à quacumque actione, quæ

37 contra ipsum fidem. Fieri autem contra eam aliquid, & violari hoc præceptum fidei negatiuum potest dupliciter, nempe assentiendo, & dissentiendo; priori modo fit, si per positiuum assensum homo aliquid affirmet de doctrinis falsis, erroneis, hæreticalibus, &c. aut de veritatibus Catholicis aliquid neget, vel saltem circa aliquam istarum dubitet: & sub hac acceptione nequaquam de præcepto fidei negatiuo, nec de violatione eius hìc tractamus; sed capitibus sequentibus tanquam in proprio loco agetur.

38 Posteriori vero modo fit, quando per positiuum etiam dissensum, aut credere homo nolit mysteria fidei sibi proposita, aut repugnet interiori instinctui, & exteriori veritatis prædicationi:

39 sitque præceptum fidei negatiuum violet: At sicut repugnare interiori fidei inspirationi, & pro suo libero arbitrio naturale est homini; ita & non repugnare, &c. teste D. Thoma loco citato; ergo quoad hoc saltem præceptum fidei est quoquomodo naturale, & obligat quoscumque semper, ac pro semper; addetur etiam aliquid circa hoc Regula sequenti.

Præceptum Fidei quatenus positiuum, quando, & qua ratione vnumquemque obligat ad eliciendum actus eius?

REGVLA LXXVI.

40 Prædictum fidei præceptum quatenus positiuum, directè, & per se, seu ratione ipsius virtutis fidei obligat ad eliciendum actum credendi, quemuis infidelem, vbi primum fides Christiana fuit ei sufficienter proposita, & euidenter credibilis: fidelem vero in infantia baptizatum obligat primo ad habendam fidem actualem eo tempore, quo circiter peruenit ad vsum rationis, accepta etiam sufficienti mysteriorum fidei notitia; item quando vrget magna aliqua tentatio contra ipsam fidem, maxime

41 in articulo mortis. Per accidens autem, & indirecte obligat idem præceptum ad fidem actualem, quoties sub alio præcepto elicendi sunt actus alterius virtutis, & hoc absque fide actu fieri nequit.

42 Certum est apud omnes Doctores, quod ea parte, quæ præceptum fidei est positiuum, sicut quoduis aliud ex similibus positiuis non obliget semper, sed tantum temporibus deter-

determinatis; quibusnam quæso? Porrò infidelis, quicumque sit, siue per publicam prædicationem, siue per priuatam instructionem, quamprimùm fidei Christianæ notitiam sufficientem accipit, tenetur eam statim absq. vlla mora, aut dilatione amplecti, & actum fidei internum elicere. Ita Auctores communiter, præcipue recentiores, vt Azor. lib. 8. tom. 1. cap. 28. q. 8. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. punct. 5. Thom. Sanchez lib. 2 decal. cap 1. num. 3. & Castr. Pal. tract. 4. de fide disp. 1. punct. 12.

43 Qui quidem Palao optime cum Bannes 2.2. q. 10. art. 1. dub. 3. concl. 5. cum magna probabilitate contradicit Thomæ, Sanchez in eo quod hic asserit, obligationem scilicet statim credendi non esse intelligendam metaphysicè pro illo instanti, quo sufficiens instructio fidei proposita est infideli, sed moraliter, ita vt arbitrio prudentis non sit notabilis mora. Verum contra, quia quantumuis sit parua dilatio interim non solum fidem respuere, aut de ea dubitare, sed etiam assensum suspendere est dissonum rationi, & in hoc etiam videtur inclinare Suarez vbi supra sect. 5. cum ait, *Quod hoc debeatur auctoritati Dei reuelantis, vt statim credat, & quod moralis dilatio in tali occasione sit quædam virtualis dubitatio, & ad quandam duritiam cordis pertinere incipiat*: verba sunt ipsius Suarez. Adiunctis illis, quæ

45 sect. 1. ad idē ferè propositum dixerat, *Quod tunc ratio naturalis dictet esse amplectendam fidem, vbi secundum iudicium prudentiæ constat eam esse maximè credibilem*, & hoc esse valde conforme dictamini rationis naturalis (*quibus ipse* Suarez ibi concludit; *Licet præceptum fidei sit simpliciter supernaturale; aliquo tamen modo ei competere esse naturale*) ergo nulla moralis dilatio est concedenda illi infideli sufficienter instructo; sed in instanti quouis incipit adstringi præcepto recipiendi fidem

46 seu eliciendi assensum eius. Nihilominus adhuc probabilis est sententia Sanchez.

47 Diuersæ sunt autem Doctorum sententiæ circa obligationem dicti præcepti in homine fideli. Alij enim admittentes obligatum esse Christianum ad exercendum aliquem actum fidei in vita, nullum tempus particulare ei as-

48 signant, sed arbitrio ipsius relinquunt. Alij vero vt Sotus in 3 dist. 27. q. vnica, volunt eum ad id teneri omnibus diebus festiuis indistinctè.

49 Alij denique vt Niderius in suo præceptorio, vt refert Aragon. 2.2. q. 2. art. 6. solis diebus festiuis, in quibus celebratur aliquod mysterium

50 Religionis Catholicæ. Sed omnes isti Auctores, aut sine fundamento loquuntur, aut videntur intelligendi de obligatione præcepti, non directe, & per se, ratione ipsius fidei; sed indirectè, & per accidens ratione alterius virtutis, de quo dicemus postea.

51 Communis itaque omnium ferè sententia est, quam sequuntur præcipue Azor, Valentia, Sanchez, & Suarez paulò ante citati, quemuis fidelem obligari ad eliciendum actum fidei eo tempore moraliter loquendo, quo peruenit ad ætatem adultam, habita prius notitia ipsius fidei, vt se suaque omnia ita possit in Deum dirigere. Inde ostenditur, quia non potest cōmodius tempus assignari, & opportunius ad exequendam obligationem dicti præcepti pro instituenda Christiana vita, quam illud.

52 Et confirmatur à fortiori, quia si iuxta doctrinam probabilem D. Thomæ 1.2. q. 89. ar. 6. puer non baptizatus perueniens ad vsum rationis tenetur, statim se conuertere in Deum finem naturalem, & ex pura lege naturali, in quam sententiam inclinat idem Suarez citatus, dicens: *esse valde conformem rationi*, & declarans particulam, statim, quod non sit metaphysicè restringenda ad primum instans, sed ad moralem durationem breuem; (loquitur in hoc casu, admodum diuerso modo, atque in illo de infideli sufficienter instructo in fide, vt vidimus) quanto magis, seruata proportione idem dicendo de puero Christiano, in ordine ad finem supernaturalem, quem sola fides Catholica sufficienter proponit.

53 Præterea in decursu vitæ non tenetur homo fidelis exercere actus fidei ex vi præcepti ipsius nisi quando occurrit aliqua grauis tentatio contra eandem fidem, præcipuè in articulo mortis, eo quod tunc sit maius periculum, & ne succumbat ei, debet fortiter resistere, iuxta illud 1. Petri 5. *Cui resistite fortes in fide*. Ita auctores adducti Azor, Valentia, Sanchez, Sua-

54 rez, & Castrus Palao. Qui adhuc hoc bene limitat, quod aliquando conuenientius sit ad vincendam talem tentationem, ne fortè vehementius ea homo vrgeatur, non curare de eliciendo actu fidei; sed alio imaginationem diuertere; quod pro scrupulosis præcipue à nobis sit dictum.

55 Est autem difficultas non leuis, quænam instructio, seu notitia fidei Diuinæ censeatur sufficiens, vt in casibus prædictis, tam fidelis, in infantia baptizatus, quam infidelis quislibet debeat actus fidei elicere? De hoc copiosè Castrus Palao citatus; quo cum pro resolutione difficultatis per partes, præmittendum, primo ex mente etiam aliorum Doctorum, quod tibi infideli nulla sit obligatio præbendi auditum cuiuis Christiano prædicatori de fide, volenti te instruere, & à tua secta diuertere; quia non obligaris credere ex solo eius dicto ipsum esse veræ Religionis prædicatorem; alioquin & Iudæum, & Hæreticum de sua falsa Religione prædicare volentem tenereris audire.

56 Nec refert aliquando (vt hoc obiter sit dictū) fuisse à Principe Christiano illatum bellum barbatis fidei prædicatorem expellentibus: quia tale bellum iniustum fuit si ex solo hoc capite indictum eis, quod noluerint prædicatorem

57 Euangelij audire. Quamquam licitum est Principi Christiano bellum inferre barbaris, ne Prędicatorem molestia afficiant, aut ne alios audire volentes impediant, quod ad hæc nullum ius habeant, ita cum Bañes 2. 2. q. 10. art. 1. dub. 30. concl. 1. idem Castrus Palao.

58 Præmittendum secundò quod tibi infideli Turcæ, Iudæo, Hæretico, vel simili sit obligatio sub culpa mortali indagandi veritatem, si non conuinceris, sed manes dubius circa fidei,

nostræ, iam tibi propositæ, aut tuæ sectę veri-
tatem, vel falsitatem: satisfaciesque huic obli-
gationi, si pium, & doctum virum quęras à quo
59 magis instruaris. Eo tamen non reperto, te-
neris Deo preces fundere, & à peccatis, ne
obicem ponant illuminationi diuinæ, abstine-
re: sic Castrus Palao vbi supra cum Suarez
disp. 17. de fide sect. 1.
60 Notat hic bene noster Coninch disp. 14. de
fide dub. 20. num. 213. & dub. 11. num. 230.
prædictum casum, nempe manendi dubium
infidelem circa veritatem, vel falsitatem pro-
priæ sectæ, posse sępius euenire, eo quod nullus
ferè sit ex Mahometanis, Iudęis, & Hęreticis
prudentioribus, qui iã hodie non laboret igno-
rantia vincibili, & cui sufficiens ratio dubitan-
di de sua Religione non occurrerit.
61 Tertio præmittendum, quod etiam iam
audito prædicatore legis Euangelicæ, tibi in-
fideli cuicumq. non sit obligatio illi assentiendi
quousque ostendat ex rationibus, ex signis, ex
honestate vitæ, & ex alijs testimonijs esse eui-
denter credibilem fidem, quam pṙedicat.
Tradunt pręter Azor, Valentiam, Thomam
Sanchez, Bañes, Castrum Palao iam adductos,
Toletus in Summa lib. 4 cap 2 num 2. concl.
1. 2. q. 75. art. 3. dub. 3. Ioann. Sanchez in sele-
62 ctis disp. 19. & alij multi. Ratio efficax est,
quia imprudenter, & temerariè procedes, ex-
ponesque te manifesto periculo errandi, atque
assentiendi falso, & hęretico prędicatori, loco
veri, si Religionem susceptam deseras, prius-
quam prędicator euidenter probet esse dignã
63 creditu fidem, quam prædicat. Atque hinc
D. Thomas 2. 2. par. 1. art. 4. ad 1. requirit an-
te fidem videre ea, quæ credenda sunt, non in
se, sed in eorum ostensa euidenter credibilita-
te. Quam sic ostendere respectu quorumcum-
que facilè erit prædicatori Euangelico, si pro-
cedat per ea capita, quæ Regula 70. tradidi-
mus.
64 Quamquam vt benè notat Caietanus 2. 2.
q. 1. art. 4. & cum eo Thomas, Sanchez lib. 2.
in decalog. cap. 1. num. 6. non omnibus ęqua-
lis fidei instructio sufficit, vt euidenter credi-
bilis reddatur, eo quod eædem rationes faci-
lius ad conuincendum vnum, quam alterum
conducant, & quod alij sint ingeniosiores ad
percipiendam euidentiam credibilitatis in fide
Catholica; his sic pręmissis.
65 Reducitur iam tota difficultas ad hoc tan-
tum punctum, aliquantulum controuersum,
an si tibi infideli proponantur res fidei Chri-
stianę, non vt euidenter credibiles, sed vt ma-
gis credibilrs, quam res tuę sectæ, tenearis hãc
relinquere, & illam credere? Absolutè affir-
mant Bañes dicto dub. 3. concl. 3. & Ledesma
2. tom. sum. tract. 1. cap. 5. concl. 5. & 6. Ob
eam præcipue rationem, quod in medio ne-
cessario ad salutem, pro euitando periculo er-
66 randi debeas viam securiorem amplecti. Sen-
tentia istorum Doctorum sub distinctione pro
articulo tantum mortis admittit Thomas, San-
chez citatus; secus extra illum; inde ducitur
ad sic distinguendum, quod in articulo mortis
tenearis meliori, & securiori via prouidere
tuæ saluti; cum tunc agatur de damno ir-
rabili damnationis æternæ; extra illum
non videtur esse tanta tibi obligatio, quo
huc supersit tempus rem melius examin
& interim sequendo opinionem probabi
prudenter existimes posse te in tua secta
67 manere. Hęc doctrina sub distinctior
tradita à Thoma, Sanchez valdè probabil
paret, & vt tutior in praxi tenenda.
68 Verum etiam admodum probabiliter
tradicunt ei duo magis recentiores Castru
lao, & Ioannes Sanchez adducti, volunt
esse parem rationem, quoad hoc de art
mortis, atque de tempore extra illum, su
nentes, vt certum cuilibet esse licitum
opinionem probabilem, relicta probabil
etiam in opinione probabili facti, quand
in facto probabili fundatur, v. g. probab
iudico pallium, quod possideo esse meum
probabilius esse tuum; non tamen teneor
tibi restituere; sed possum securè retinere
go similiter in præsenti non tenetur infi
sequi Religionem probabilius veram, re
propria vera probabiliter; cum in illa, qu
detur probabilior, & securior possit error c
69 tingere. Item quia obligatione colendi D
vera fide æqualiter astringimur, tam in vit
quam in morte; ergo si non peccat infid
retinendo in decursu vitæ suam sectam, à
vt veram probabiliter habitam, licet Rel
Christ ana, vt probabilius vera fuerit ipsi
posita, neq. peccabit retinendo eam in ar
lo mortis: cum in vtroque tempore se
maneat in eo hoc prudens iudicium, quo
iudicat se non teneri vnquam repellere
priam sectam, nisi de veritate fidei nostræ
denter conuincatur, vt cum tot Auctori
70 paulo ante traditum. Confirmatur quia
ignorantia alicui fideli doctrina hæretica,
magis probabiliter credibilis casu propona
quis asserit teneri fidem Christianam relinq
re, & eam amplecti? ergo quomodo, nequ
infidelis &c. Atque hæc resolutio non p
mihi placet, vide plura apud Castrum Pa
71 Iam de instructione nostræ Religionis
ciente ad obligationem iniungendam ho
ni fideli in infantia baptizato eliciendi actu
fidei diuinæ quid dicendum? si hic fuit ed
catus inter Catholicos, certum est ipsum t
neri credere fidem nostram, quacumque c
gnitione mysteriorum eius accepta, quia no
habet iustam rationem dubitandi de veritat
72 talium mysteriorum. Si vero inter hæretic
aut paganos fuit nutritus; eodem modo
quendum est de eo, atque de fideli nume
pręcedentibus fuit dictum, quod non ten
tur credere fidem Catholicam, quousq vt
denter credibilis ei proponatur. Ita Cast
Palao vbi supra cum Simanchas Cathol. ins
tit. 31. num. 7. & cum alijs.
73 Addit autem optime ipse Castrus Palao
Suarez, & Sanchez citatis ex communi sent
tia, contra adductos Bañes, & Ledesman
talem infantem baptizatum, & inter infide
aut hæreticos nutritum, vbi primũ ad vsum
tionis peruenit, quamuis adoret idola, cred
Maho-

Mahometum, aut errores hæreticorum amplectatur, etiam ex ignorantia, aut inaduertentia culpabili, non amittere fidem habitualem receptam in Baptismo, nec fieri apostatã, aut hæreticum formalem. Ratio est quia ad amittendam fidem, & contrahendam formalem hæresim, vel apostasiam, non sufficit ignorantia, aut inaduertentia quæuis culpabilis; sed requiritur pertinacia, vt infra suo loco dicemus. Atque hactenus de necessitate fidei in cõmuni, & de primo præcepto eliciendi actus eius: iam de necessitate, & de secundo præcepto addiscendi, & credendi res fidei, seu obiecta eius partialia.

Fides, & notitia de Deo remuneratore, de Christo mediatore, ac de Sanctissima Trinitate, quando, & qualiter ad salutem necessaria?

REGVLA LXXVII.

QVouis tempore fuit necessaria necessitate medij, simul & præcepti ad vtramque salutem gratiæ, & gloriæ acquirendam, cognitio, & fides diuina explicita de Deo remuneratore, & auctore donorum supernaturalium, atque de mediatore venturo in communi: implicita vero de Christo Deo, & homine, & consequenter de mysterio Trinitatis, & Incarnationis, vsque ad aduentũ ipsius Chri-
76 sti, & publicationem Euangelij. Hoc autem iam sufficienter publicato, requiri necessario *necessitate* medij eiusdem Trinitatis, & Christi *Domini* notitiam, ac fidem explicitam probabile est; sed probabilius solum requiri necessitate præcepti;

---

77 TOta hæc distinguenda, & ostendenda per partes, vt si quid dubij circa aliquam occurrerit, expendatur. Prima deducitur clarè ex illo ad Hebræos 11. *Credere*, inquit Apostolus, *oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; vbi fides, & notitia de Deo necessaria omnino ad animæ salutem innotescit; quæ non potest esse naturalis, nempe circa Deum, vt auctorem naturæ, & vt sic remuneratorem; cum hæc non sufficiat ad iustificationem, & gloriam obtinendam contra Victoriam, & Vegam, ex communi Doctorum paulo ante tradidimus; ergo erit supernaturalis. Ratio etiam pro hoc efficax est, quia fides infusa nititur, vt in obiecto formali, in auctoritate, & testificatione Dei, implicat autem credere aliquid ex Dei auctoritate sine cognitione, & fide ipsius infusa; ergo hæc ad vtramque animæ salutem erit necessaria necessitate medij: Ita communiter omnes, præcipue Medina lib. 4. de recta in Deum fide cap. 8. Suarez disp. 12. de fide sect. 2. Thomas Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 2. num. 5. & Castrus Palao vbi supra pun. 9.

Circa cognitionem autem, & fidem de Christo mediatore, toto illo tempore ante Incarnationem, an fuerit sufficiens implicita ad salutem animæ, vel requireretur etiam explicita, vt necessaria necessitate medij, controuersũ est aliquantulũ inter Doctores, ex quibus aliqui in explicitam inclinant, præcipuè Corduba in quæst lib. 2. q. 2. & videtur manifesta sententia D. Augustini varijs in locis, præsertim epist. 109. & lib. 18. de Ciuitate c. 40. vbi ait ante *Christi aduentum nemini concessum, esse iustũ, nisi cui diuinitus reuelatus est vnus mediator*
80 *Dei, & hominum*. Fauent varia scripturæ loca, vt ad Rom. 3. 1. Corint. 10. & ad Galat. 2. vbi fides in Christum omnibus, vt necessaria ad salutem, valdè commendatur, quæ cur de implicita cognitione, & fide; ac non de explicita intelligi debent? Et quidem quis neget de fide Christi explicita illud Abacuc 2. esse intelligendum? *Apparebit*, inquit, *in finem, & non mentietur, si moram fecerit, expecta eum*: & infra, *Qui incredulus est*, inquit, *non est recta anima eius, iustus autem ex fide viuit*, idest, ex *fide* de Christo mediatore venturo.
81 Cui iam tunc à quibuscumque iustis cultus exhibetur; coli autem non potuisset, nisi explicitè in se fuisset cognitus; ergo cognitio, & fides explicita de illo erat eo tempore necessaria necessitate medij, seu finis ad animæ salutem.
82 Plures vero è contra cum D. Thoma 2. 2. q. 2. art. 7. absolutè defendunt tunc implicitã cognitionem, & fidem de Christo Domino mediatore venturo fuisse sufficientem ad gratiam, & gloriam: ita Alensis par. 3. quæst. 69. membr. 3 art. 2. Vega lib. 6. in Tridentinum cap. 6. Sotus 2. lib. de natura, & gratia cap. 11. Canus relect. de sacramentis part. 2. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. punc. 4. Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 2. num. 7. Suarez disp. 12. sect. 3. vbi ait hanc sententiam sine dubio esse veram. Probatur primo ex Scriptura sacra vbi cognitio, & fides Christi venturi valde obscura sub vmbris & figuris fuisse dicitur 1. Corint. 10. *Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus*; similiter 2. Corinth. 3. & ad Galatas 3. ex Concilio item Tridentino sess. 6. cap. 6. vbi habetur aliquibus viris Sanctis fuisse specialiter reuelatum mysterium Incarnationis; vnde clarè deducitur, quod fides eius satis implicita fuerit respectu cæte-
83 rorum de populo Hebræo. Ratione etiam ostenditur; quia Christus ante eius aduentum, non fuit prædicatus vniuerso Orbi, præsertim Gentili; at medium omnibus necessarium ad salutem publicè omnibus prædicari, & promulgari debet; ergo signum est illius fidem explicitam, non fuisse tunc medium omnibus, & singulis necessarium ad salutem.
84 Cæterum cum citato Suarez præmittenda distinctio diuersorum graduum cognitionis, ac fidei explicitæ de Deo, & de Christo mediatore venturo, pro illo tempore antiquo ante Euangelium. Primus est, si distinctè omnino cognoscatur Christus, vt verus Deo, & homo, qui per passionem, mortem, & resurrectionem sit consummaturus redemptionem hominum; & hanc cognitionem adeò distinctam, & explicitam

plicitam, sanè nec auctores credo primæ sen-
tentię fuisse tunc medium necessarium ad salu-
85 tem affirmabunt. Secundus gradus est, si co-
gnoscatur distinctè Christus cum Diuinitate,
& humanitate, vt redemptor, non cognito ex-
presse modo redemptionis: atque de hac co-
gnitione, & fide ita explicita sine dubio est cõ-
trouersia inter Doctores vtriusque sententiæ
affirmantes primæ fuisse necessariam, & secun-
86 dæ absolute negantes eius necessitatem. Ter-
tius gradus est, si cognoscatur, & credatur non
solum Deus, & Saluator, sed etiam aliquis Re-
demptor in communi, ac mediator inter Deũ,
& homines ad hos redimendos, non cognito
an *ille* mediator futurus esset Deus, nec cogni-
to qualiter eos redẽpturus: quibus sic præmissis.

86 Placet sententia media ex duobus extremis
participans, seu eas in concordiam reducens,
quæ est non paucorum Theologorum, vt Lorcę
plures pro ea referentis 2. 2. disp. 11. numer. 4.
Coninch. disp. 14. dub. 9. & Castri Palao, citan-
tis pro eadem Magistr. sentent. in 3. dist. 25.
Qui affirmant cognitionem, & fidem explici-
tam de mediatore futuro inter Deum, & ho-
mines, vt dictum est in gradu 3. & solam im-
plicitam de Christo Domino, prout in primo,
& secundo gradu dicitur, toto illo tempore
ante Incarnationem fuisse medium ad salutẽ
88 animæ necessarium. Faciunt pro hac notitia,
& fide expressa de mediatore venturo, omnia
adducta ad probandam primam sententiam,
præsertim testimonium D. Augustini, quidquid
Vgo de sancto Victore lib. 1. de Sacramentis
cap. 6. par. 10. illum interpretetur, quod sit
locutus de fide requisita semper in corpore
Ecclesiæ; est enim, vt pace tanti viri dicam,
libera interpretatio sine fundamento, cum ex
verbis Sancti Augustini clare constet ipsum
fuisse locutum de fide, & cognitione necessaria
in singulis de populo, & intelligitur de notitia
& fide explicita mediatoris, quam particula-
res populi Hebræi, etiam mulieres communi-
ter habebant, vt patet in Samaritana, quæ
dixit, *Scio quia Messias venit &c.* Ioan. 4.

89 Quod si tali notitia, & fide de mediatore
venturo innumeri Gentiles multis sæculis ca-
ruerint, id non imputandum diuinæ prouiden-
tiæ defectui; sed eorum peccatis contra legem
naturalem, quam si seruassent, haud dubium
Deus ipsis notitiam mediatoris tribuisset, sic
soluit benè Castrus Palao rationem illam in
contrarium de prædicatione, & promulgatio-
ne medij omnibus ad salutem necessarij.

90 Iam cognitionem, & fidem implicitam de
Christo Deo, & homine redempturo genus hu-
manum sua passione, morte, resurrectione &c.
fuisse necessariam, & sufficientem ad salutem
tempore legis naturæ, & scriptæ ostendunt pro-
posita pro secũda sententia, presertim ex Scrip-
tura sacra, & ex Tridentino, ac pro indican-
da eius necessitate conducit illud Actorum 4.
***Nec enim*, inquit, *aliud nomen est sub cælo
datum hominibus, in quo oporteat nos saluos
fieri*.** Atque hinc sumitur ratio pro eodem;
quia quouis tempore omnes debuerunt aliquo
modo saltem implicitè cognoscere, & credere
id, per quod ab eis salus animæ obtinenda e
91 nempè opus Incarnationis. Huius aut
cognitio, & fides etiam implicita haberi n
poterat, nisi cognito, & audito pari ratione
tèm implicitè mysterio Trinitatis, quod
nem sumpturus esset Filius ęterni Patris, &
cipiendus de Spiritu sancto; ergo tunc ali
cognitio, & fides implicita mysterij Trini
ad salutem necessaria, & sufficiens erat:
cum alijs concludit Castrus Palao vbi supr

92 Notat autem optimè idem Castrus, q
hæc notitia, & fides implicita, tam de Ch
Deo, & homine incarnando, & redemp
genus humanum; quam de mysterio Tri
tis contineretur tunc in illa alia explicita
mediatore venturo inter Deũ, & homines
enim de natura cognitionis implicitæ, vt
aliqua explicita contineatur, sicuti tradi
à nobis initio huius capitis octaui) & non
explicita, qua eo tempore cognoscebãt, &
debant homines Deum esse, & esse rem
ratorem bonorum supernaturalium; quia
erat valdè remota, & communis, nullam
bens ex natura rei, maiorem connexionem
hoc medio Incarnationis Christi *pro reden
tione hominum*, quam cum *alio, ex varijs, q*
Deus infinita sua sapientia applicare potuis
ita ille ex mente aliorum.

93 Sed quid post Euangelij sufficientem p
mulgationem? conueniunt Doctores in h
quod sit necessaria ad salutem cognitio, &
des explicita respectu quorumcunq. de
sto incarnato vero Deo, & homine, & d
94 sterio Sanctissimæ Trinitatis. Dissiden
ro circa qualitatem huius necessitatis, &
diuisi in tres sententias. Nam Canus relect
ne de Sacramentis in genere par. 2. cond
Bañes 2. 2. q. 2. art. 8. dub. vltim. & de Ca
lib. 2. de lege pœnali cap. 14. affirmant dict
notitiam, & fidem explicitam necessariam
necessitate medij, seu finis ad vltimam sa
tem gloriæ, non vero ad primam gratiæ
ficantis; ducuntur ad sic affirmandum ex
plo Cornelij Centurionis, qui, vt patet Act
ante notitiam explicitam Christi, erat iam
stificatus; ergo ea postea accepta à D. Petro
95 solum fuit ei necessaria ad gloriam. Sed h
sententia nullam videtur habere probabilita
tem, quia non firmo nititur fundamento, cu
potuerit instrui Cornelius notitia Christi, quo
hæc esset ei necessaria necessitate præc
pti, vel etiam medij non solum ad gloria
sed ad perseuerandum etiam in gratia. Ite
cum gratia sit ius ad gloriam, habeantque
connexionem inter se, vel ad neutram erit
necessaria notitia, & fides explicita Chris
vel melius ad vtramque.

96 Secunda sententia est Molinæ 1. p. quæst
disp. 2. Carthus. in 3. q. 1. Valentiæ 2. 2. disp
q. 2. punct. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap
num. 8. & aliorum asserentium post sufficie
tem Euangelij promulgationem, ad vtramq
salutem iustitiæ, & gloriæ æternæ esse, æq
necessariam necessitate medij notitiam, &
dem explicitam Christi Domini, & consequ
ter Trinitatis mysterij: citantur pro h
sententia

sententia D. Thomas, & Magister sentent: sed vt optimè expendit Coninch. 2. 2. disp. 14. dict. 9. de necessitate præcepti, & non de necessitate medij loquuntur. Probatur primo ex illo Ioan. 7. *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum*: vbi, vita æterna, intelligitur de inchoata hìc per gratiam, & postea cõsummata per gloriam; & æquiparatur cognitio Christi cum cognitione veri Dei, atqui hæc, vt paulò ante vidimus, semper fuit, & est necessaria necessitate medij ad vtramq. salutẽ, ergo illa similiter erit. Atque pari modo expressa cognitio sanctissimæ Trinitatis est necessaria, cum nequeat stare notitia explicita, nisi cognoscatur explicitè, quod sit Filius æterni Patris, & conceptus de Spiritu sancto. Ratione item probatur, quia tota lex Euangelica in Christo Domino fundata est, & ordinata ad hoc, vt ei quisuis Christianus vniatur, & ab hoc ipse iuuer glorificetur; sed hæc vnio, & glorificatio fieri non potest, nisi ab habente eiusdem expressam notitiam, vt per se patet; ergo ista est necessaria ad salutem necessitate medij, atque hæc sententia valdè probabilis est.

Verum multo probabilior, ac magis fauorabilis est tertia sententia, quam satis indicat D. Thomas 2. 2. q. 2. art. 7. ad 3. & expresse tenent plures Doctores, Ricardus in 3. dist. 25. art. 4. q. 1 Sotus in 4. dist. 5. q. 1. art. 2. Cordub. lib. 2. q. 4 propos. 3. Medina lib. 4. de recta in Deum fide cap. 10. Vega lib. 6. in Triden. c. 20. Henriquez lib. 4. de Sacram. cap. 21. §. 2. Suar. disp. 12. *de fide* sect. 4. Coninch. disp. 14. dub. 9. Torres *disp.* 27. dub. 7. & alij, ab ipsis citati. Qui asserunt etiam facta promulgatione Euãgelij, notitiam Christi incarnati, & Trinitatis explicitam non esse necessariam necessitate medij; sed tantum precepti, ita vt concurrente ignorantia inuincibili, saluari quis possit absque eo quod explicitè cognoscat Christi diuinitatem, Incarnationem, passionem &c. si solum expresse sciat, & credat fide Diuina Deũ esse remuneratorem bonorum supernaturaliũ, & esse aliquem mediatorem inter Deum, &
101 homines, vt dictum supra. Ratio est (quatenus etiam simul soluitur adducta in contrarium) quia ante aduentum Christi Domini, notitia sola, & fides de eo implicita, cum explicita de aliquo mediatore, & de Deo remuneratore est sufficiens ad vtramque salutem, & vt per eam iusti eidem Christo vnirentur, vt eius mẽbra, & per ipsos glorificaretur; ergo & post aduentum, & publicationem Euangelij, erit etiã sufficiens ad eosdem effectus: cum non appareat ratio, cur sit adiungenda maioris, seu expressioris notitiæ, & fidei de Christo necessitas quæ præcludat viam salutis tot hominibus incultis, & ignaris. Adde omnia, quæ de necessitate cognitionis, & fidei de Christo Dño apud Scripturam, Concilia; & Patres leguntur, vel communia esse iustis legis scriptæ, & gratię, vel intelligi rectè posse, aut de notitia, & fide implicita Christi Dei, & hominis, & de explicita mediatoris in communi, vt dictum, aut de notitia, & fide Christi explicita, necessaria solum necessitate prçcepti; sed de hoc iam Regula sequenti.

Notitia, & fides explicita de contentis in Symbolo Apostolorum requisita ne ad salutem? & quomodo?

REGVLA LXXVIII.

103 **V**Ti probabilius tenendum, cuilibet fideli necessarium esse necessitate solũ pręcepti ad vtramq. salutem, addiscere, & credere explicitè omnia contenta in Symbolo Apostolorũ, solummodo quoad eorum substantiã leuiter, & non quoad formalitates, ac rationes intrinsecas vniuscuiusque mysterij, neque quo ad circumstantias accidentales.

---

104 **R**Eijciendus primo loco error ille, qui nimis irrepsit inter aliquos pręcipue ex iurisperitis, Ab. c. firmit. de sum. Trin. n. 6. Imol. n. 11. & Anan. c. firmissimè n. 8. de hæreticis, nẽpe quod rusticis, & ordinarijs de plebe personis sufficiat scire, & credere articulos fidei quosuis implicitè, credendo tantum in cõmuni quidquid credit, & tenet Ecclesia, & quod nõ peccẽt, si mysteria fidei in particulari ignorẽt. & ob ignorantiam circa illa errent; dummodo credant explicitè Deum esse, & remunerato-
105 rem bonorum, ac malorum punitorem. Refutant benè hunc errorem Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. punc. 4. & Petrus Ledesma 2. tom. summ. tract. 1. cap. 2. atque Eymericus 2. par. Direct. q. 10. heresi 8. Inter hæreses de mandato Papę ab Inquisitoribus Aragoniæ damnatas hanc refert: qua sic reiecta.
109 Iam præter duo mysteria Incarnationis, & Trinitatis, quorum explicita notitia ex mente omnium Catholicorum necessaria est ad salutem, non reliquos articulos fidei, qui continẽtur in Symbolo Apostolorum; sed illos tantũ ex ipsis qui solemni ritu celebrantur ab Ecclesia esse explicitè addiscẽdos, & credẽdos à quouis fideli ex necessitate pręcepti, docent aliqui auctores non infimę notę, vt S. Bonau. in 3. dist. 25. q. 3. Scot. ibi q. 1. Alb. Magn. art. 6 §. sed proposito, Sylu. verb. fides q. 3. & alij qui inde ducuntur, quia hæc videtur esse mens Ecclesiæ, quod velit eos solemniter proponere, & celebrare, vt cuncti fideles sic facile ipsos intelligãt atque explicitè credant: quæ quidem sententia sine dubio probabilis est.
107 Cæterum probabilius iudico cum de Castr. lib. 1. de iusta hæreticorũ punitione c. 9. Sayro in claui Regia lib. 2. c. 9. n. 15. Vasquez 1. 2. disp. 121. c. 2. nu. 2. Valentia 2. 2. disp. 1. q. 2. punct. 3. Coninch. disp. 14. dub. 10. Suarez. disp. 13. de fide sec. 4. Castro Palao vbi sup. punct. 10. & cũ alijs teneri quemuis fidelem ex necessitate pręcepti scire, & credere (eodem enim præcepto, quo obligamur credere, etiam astringimur scire) omnes fidei articulos in Symbolo Apo-
108 stolico contentos. Hoc clare deduci videtur

ex cap. Ante viginti dies 54. cap. Baptizandos 57. cap non liceat, 58. de consecratione dist. 4. ibi enim expresse iniungitur, ne adulti baptizentur, quin prius didicerint mysteria in Symbolo contenta. item ex cap. Deus qui, de pœnitentijs, & remiss. † Probatur etiam ratione quia Symbolum compositum fuit ab Apostolis, priusquam ad prędicandum Euangelium, & tradendam omnibus doctrinam fidei, per Orbem diuiderentur, ea intentione, vt quibuscumque daretur aliqua breuissima summa credendorum, ergo quisuis ea scire, & credere explicitè tenetur. Et quidem nulla apparet ratio vrgens, cur magis de vno, quam de altero ex contentis in Symbolo sit notitia,

109 & fides habenda. Nec coniectura illa, quod Ecclesia ritu solemni celebret aliqua, & non omnia, quidquam facit; nam etiam celebrat alia non contenta in Symbolo vt mysteria Circũcisionis, Pręsentationis, Trãsfigurationis &c. & tamen omnes Doctores vno, vel altero excepto, cõmuniter negant esse obligationem cuiuis fideli addiscendi, & credendi ista; ergo &c.

110 Dixi in Regula, tantum quoad eorum substantiã, nempe quantum ex solis verbis Symboli percipi potest, & prout continentur communiter in Catechismo puerorum: clarior vero scientia nequaquam cuilibet fidelium præcipitur, alioquin Apostoli per Symbolum à se compositum, vti circumfertur, notitiam fidei nostræ diminutè tradidissent. Ita Vasquez citatus, & Sanchez lib. 2. cap. 3. num. 17. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 6. q. 5. & alij.

111 Vnde cum his auctoribus discurrendo breuissimè per singulos fidei articulos contentos in Symbolo, circa mysterium Trinitatis tantum debes explicite scire, & credere esse tres personas inter se distinctas, & quamlibet earũ esse Deum; nec proinde esse plures Deos, sed vnum tantum: Quomodo autem inter se distinguantur, & qua ratione procedat vna persona ab alia, & similia de relationibus diuinis, non ad vnumquemque, sed ad solos Theologos spectat scire.

112 Dein explicitè scire, & credere teneris Deũ esse creatorem Cæli, & Terrę, seu ab eo hæc omnia fuisse producta: quando vero, & qua ratione ea produxerit, an ab æterno, vel in tempore, an ex nihilo, vel ex præsupposito subiecto non videtur iniuncta omnibus obligatio sciendi, vt contra Bañes 2. 2. q. 2. art. 8. docent benè Suarez disp. 13. de fide sect. 4. & Castrus

113 Palao disp. 1. punct. 10. Item scire debes, & credere hunc Deum esse Saluatorem, seu quod idem est, posse tibi peccata remittere, atque esse glorificatorem in æterna beatitudine animarum, & corporum, sicque credis sufficienter carnis resurrectionem, & vitam æternam. Hęc enim mysteria in Symbolo contenta ad Deum quatenus talis est, pertinent.

114 Explicitè etiam scire, & credere debes mysteria spectantia ad Christi Domini humanitatem, & Diuinitatem, quę in Symbolo, & in articulis fidei continentur: primo Christum Filium Dei esse verum Deum, & hominem, conceptum de Spiritu sancto, ex Maria Virgine, vt sic excellentiam Christi, & eius Matris co-

115 scas. Quamuis autem, vt ait Suarez cit. probabile sit, quod non tenearis explicite Mariam sanctissimam mansisse semper [Vir]ginem, oppositum tamen cum eod. Suar. Castro Palao vbi supra, cum Coninch. dis[p.] dub. 10. & cum alijs, vt multo probabiliu[s] neo, tum quod Apostoli dicentes manifest[e] tum fuisse Christum de Maria Virgine, sat[is] plicitè id indicarint; tum quod sic co[n]nientissimum appareat ad dignam æstima[tio]nem faciendam de sanctissima Dei Matre ad effugiendos errores, qui circa hoc em[e]runt.

116 Sequuntur scienda, & credenda explic[ite] mysteria Passionis, Mortis, Descensus ad [infe]ros, Resurrectionis, Ascensionis in Cælum, [ses]sionis ad dexteram Patris, & Aduentus ad [iu]diciũ: omnia enim hæc in Symbolo Apo[stoli]co exprimuntur, & ab Ecclesia publicè [cele]brantur. Ita Sanchez lib. 2. in Decal. c.

117 num. 6. & Palao ibidem. De articulo ta[men] descensionis ad inferos iudicat Suarez to[m.] in 3. par. disp. 23. sect. 2. non esse obligatio[nem] fidelibus ipsum explicitè sciendi, & credend[i] quod non videatur res admodum necessar[ia] ipsis; & in Symbolo Nicæno fuerit omiss[us]. Atque hoc iudicium Suarez non caret pro[ba]bilitate, saltem quod sit obligatio cognitio[nis]

118 illius sub graui culpa. Sicut nec cognitio circumstantiarum passionis Christi, vt qu[od] passus sub Pontio Pilato; sufficit, si scias [Christum] das passum fuisse, vt ait idem Castr. Pala[o].

119 Tandem circa articulum sessionis ad [dexte]ram Patris eius difficultatem, posset al[iquis] dubitare an sit obligatio explicitè scien[di ip]sum, & in partem negantem videtur incli[nare] Azor tom. 1. lib. 8 cap. 6. quæst. 5. sed vt pr[oba]biliorem bene defendit affirmantem ipse [Ca]strus Palao, nempè quod debeas scire al[ia]liter Christum in Cælo habere excellenti[ssimum] locum, vt homo est; & ęqualem Patri, vt [Deus] est; quia sic expedit ad dignam Christi [aestima]tionem, atque ad debitum honorem ei [exhi]bendum.

120 Supersunt duo articuli contenti in Symbo[lo], nempe Ecclesia Catholica, & com[munio] Sanctorum; de priori non potest esse dub[ium] quod omnes teneantur explicitè scire, & c[re]dere in hac Ecclesia, & Congregatione f[ide]lium, seu sub hac professione fidei obtinen[di sa]lutem, & non extra eam. Ita Vasquez [cit.] disp. 121. cap. 2. Azor. lib. 8. cap. 6. quæ[st.] Suarez disp. 13. sect. 4. & Coninch. disput. dub. 16.

121 De Communione autem Sanctorum [ali]quatuor Auctores aliter sentiunt, non esse licet necessarium eam explicite scire, & [cre]dere, cum vix docti percipiant sensum h[uius]

122 articuli, quid ni homines rustici? Ver[um] Castrus Palao citatus, vt probabilius defe[ndit] quod omnes obligentur scire, & credere [sub]stantiam huius articuli, cum contineatur [in] Symbolo Apostolico, & non assignetur ra[tio] specialis, cur sit eximendus ab obligatio[ne] generali sciendi articulos fidei in eo conte[ntos].

Adde

Adde quod sit valdè conueniens ad augmentum caritatis inter fideles, si sciant hanc inter se adesse spiritualium bonorum communicationem. Quamquam nulla est obligatio sciendi qua ratione talis communicatio Sanctorum fiat; sed sufficit vnicuique scire, quod fiat.

De Sacramentis, de præceptis Decalogi, & Ecclesiæ, de Oratione Dominica, quænam priuatis personis; quænam Prælatis, & Pastoribus notitia obligatoria?

REGVLA LXXIX.

123 SImiliter ex necessitate tantum pręcepti tenetur quisuis fidelis addiscere sacramenta legis Euangelicæ, ad minus tria, Baptismi scilicet, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ. Item decem præcepta Decalogi, & quinque Ecclesiæ, Orationem etiam Dominicam. At sub eadem necessitate scire expressius omnia per hanc, & per præcedentem Regulam indicata, & alia multo plura incumbit Prælatis, Pastoribus, Parochis, & alijs quibusuis, qui subditos, vel Populum instruere, atque impugnatibus ipsa respondere tenentur?

124 COntenta in hac Regula vnicuique fidelium ex necessitate solius pręcepti addiscenda, non tam ad credendum, sicuti contenta in pręcedenti, quam ad operandum, & ad preces Deo fundendum. Primo sacramenta nouę legis, saltem tria ad salutem necessario recipienda, vel in re, vel in voto, nempe Baptismus, vt scias per ipsum deleri peccatum originale, ac membrum Christi te constitui, &
125 ad legem Enangelicam te obligari. Item sacramentum Pœnitentiæ, cuius cognitio prorsus necessaria est, vt qualiter peccatum actuale remittatur, & gratia per eum amissa recu-
126 peretur, tibi innotescat. Tertio sacramentũ Eucharistię, vt sub eo Christum contineri, adorari, a fidelibus edi, atque ad eius sumptionẽ suo tempore te obligari cognoscas. Ita Henriquez lib 6. de Sacram. cap.18. Valentia 2. 2. disp 1. q.2. punct.5. Sanchez lib.2. cap.3. nu.9. Suarez disp.13. de fide sect.4. & alij.
127 Circa alia vero quatuor Sacramenta, Confirmationis, Extremæ vnctionis, Ordinis, & matrimonij non concordant Doctores: Valen. & Suarez citati nullam esse obligationem sciendi volunt, quia non sunt necessaria ad sa-
128 lutem. Sed melius Banea 2.2.q.2.art.8.dub.2 Petrus Ledesma 2. tom. summ. tract.1. cap.2. Sanchez ibidem n.9. Coninch. disp.14. dub.10. concl.3. & Castr. Palao tract.4. disp.1 punc.10. talem obligationem admittunt, pręcipue in eis, qui sunt ea recepturi: dedecet enim Christianum recipere sacramentum, & non cogno-
129 scere quid recipiatur. Moderant tamen ijdẽ Sanchez, Coninch. & Palao, quod non sit obligatio cognoscendi sub graui culpa, maximè in illis, qui non sunt ea recepturi: imò probabile nullo modo obligari istos.

130 Præterea, vt scias quid debeas facere, & quid vitare teneris addiscere pręcepta Decalogi, & Ecclesiæ: cum istorum notitia ad illum finem absolutè necessaria sit. Ita modo adducti Suarez, Coninch, Valentia, & Sanchez.
131 Qui duo vltimi benè testatur obligari solummodo quemque fidelem ad scienda opera misericordiæ quatenus in pręceptis continentur.
132 Denique cum omnibus sit iniunctum pręcetum orandi, & precandi Deum; cumq. nulla deprecatio esse possit efficacior, & opportunior, quam ea, quæ in oratione Dominica cõtinetur. Eo quod à Christo Dño immediate sit tradita, & quod comprehẽdat valdè summariè vniuersa, quæ quisuis, siue iustus, siue peccator pro Dei gloria, & pro sua salute, vel alterius petere possit, & debeat; probabilius iudicant esse obligationem sub culpa graui addiscendi orationem Dominicam, quoad substantiam, citati Sanch. nu.10. Valentia punct. 5. Coninch. concl. 4. &
133 Palao nu. 8. quibus ipse adhereo. Tametsi Suarez d. sect.4. non improbabiliter velit esse obligationem tantum sub peccato veniali.
134 Notant optimè ijdem Doctores Valentia loco citato, Sanch. n. 19. Suarez sect. 5. Palao n.9. necessarium non esse sub culpa graui memoriam retinere Symbolum, Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ, ac Dominicam orationem eo ordine, quo sunt composita; sed satis esse, si sensum percipias, & substantiam memoria teneas: quamquam non excusaberis à veniali, si
135 nihil de illo ordine cures. E contra vero nequaquam satisfacies, si ea memoriter retineas, & sensum nullo modo calleas: quia tunc solum esset cognitio verborum, & non mysteriorum: cum hęc pręcipue addiscere sit iniunctum. Ita præter dictos Valentiam, Sanchez, & Coninch. docet Bañes 2.2.q.2.art.8. dub.2.
136 In confesso tandẽ est apud omnes Doctores, quod Prælati, & Pastores debeãt reliquos fideles de populo sibi subditos scientia mysteriorũ fidei, & aliarum rerum ad animę salutem spectantiũ antecellere: sed non conueniunt circa hanc excellentiam; alij non ita strictè, alij vero
137 strictissimè eã sumentes. Resolutio circa hoc ista censetur legitima, videlicet obligatos esse Episcopos, & Pastores scire mysteria fidei nostrę & alia ad salutem necessaria non solũ quomodocumq. pro docendis subditis; sed etiam ita exactè, & cõpletè, vt possint difficultates circa illa insurgentes dissoluere, atq. eos qui contradicunt arguere, ac cõuincere, vt ait D. Paulus ad Tit.2. & habetur in Trid. sess.7. c.1. & sess.22
138 c.2. de refor. Probatur præcipue de Episcopis, quia cum isti in Ecclesia sint successores Apostolorum, ad ipsos pertinere debet hereticorũ fallacias soluere, & fidem fortiter defendere; & quidem per se ipsos, nec satisfaciunt, si ipsi sint indocti, & ministros peritissimos habeant. Ita docent Suarez disp.13. de fide in fine, Coninch. disp.14. dub.1. & Castrus Palao vbi supra.
139 Hic autem ibidem cum eodem Coninch. benè aduertit non requiri in Episcopo tantã doctrinã, vt ex tempore possit ad difficultates cõtra fidem insurgẽtes respondere; sed sat esse si

adhibito studio, & consilio peritorum id præ-
140 stare valeat. Imò vterque addit aliquando
doctiori minus doctum, & eruditum in promo-
tione ad dignitatem Episcopalem meritò esse
præferendum, qui prudentia, & potentia ad de-
141 fensionem Ecclesiæ requisita antecellit. Pro-
pterea sępè nobiles, & potentes promouentur
Doctoribus relictis, quod illi Ecclesiam defen-
dere possint ab impugnatoribus, & ab inimicis
destruere eam curantibus. Nihilominus tali
scientia prediti esse debent, vt attentis circū-
stantijs locorum, & temporum muneri suo cō-
plete satisfacere valeant. Ita Suarez citatus:
142 Sed quid quoad Parochos, Confessarios, Cō-
cionatores, & reliquos omnes, qui obligatione
docendi alios astringuntur? Isti tanta myste-
riorum, & rerum fidei Catholicæ scientia prę-
diti esse debent, vt explicare, & aliqualem ra-
tionem de illis reddere, atque occurrentes
communiter difficultates soluere possint; alio-
quin non apparet, quomodo queant alios re-
143 ctè instruere; Ad quod tenentur ratione
officij, & superioritatis; vt constat ex Triden-
tino sess. 25. cap. 2. de reformatione, traduntq.
Suarez disp. 13. de fide sect. 6. Coninch. disp. 14.
dub. 10. & Castrus Palao vbi supra punct. 10.

Quando obligatio acquirendi, & tradendi notitiam rerum Fidei incipit? & unde quis ab hac obligatione excusatur?

REGVLA LXXX.

144 PRædicta necessitas, & obligatio addi-
scendi mysteria Fidei, Sacramenta no-
uæ legis, præcepta Decalogi, & Ecclesiæ; ora-
tionemque Dominicam modo explicato, in-
cipit in quouis fideli quamprimum peruenit
moraliter loquendo ad vsum rationis (tunc
etiā insurgit obligatio in superioribus docēdi;)
nisi differatur, aut excusetur, vel ob incapaci-
tatem naturalem, vel ob ignorantiam inuinci-
145 bilem. Quæ sæpè dari potest, etiā in homine
fideli de rebus necessarijs necessitate solius prę-
cepti; raro tamē de necessarijs necessitate medij

---

146 EManuel Rodriguez tom. 1. sum. in 2. edi-
tione cap. 88. num. 1. & Ludouicus Lo-
pes 1. par. instr. cap. 41. nec vllus alius, quod
sciam, peculiariter tenent nullum obligari vsq.
ad pubertatem addiscere, & credere fidei my-
steria, ac præcepta, eò quod tunc videatur per-
fectus vsus rationis acquisitus, & non antea:
cuius signum est, quod ętas pubertatis censea-
tur apta, & fit cuiuis personæ præscripta à iure
ad contrahendum matrimonium, & adindu-
cendam sibi hanc obligationem naturalem,
& humanam; ergo ad supernaturalem, &
diuinam, qualis est addiscendi mysteria fidei,
censebitur apta, & requisita eadem ætas pu-
bertatis.

147 Verum hæc opinio non admittitur, sed
improbabilis refutatur à reliquis Doctorib
ex quorum mente incipit obligatio sub cu
graui ex genere suo addiscendi, & crede
res fidei Catholicę, vbi primum puer fidelis
bet completum vsum rationis, ita vt disting
iam inter bonum, & malum, seu inter ho
stū, & peccaminosum. Ratio est, quia infi
lis, si quamprimū peruenit ad talē vsum ra
nis, fides diuina ei proponatur, tenetur sta
illam amplecti, similiter & fidelis, qui fuit
ptizatus in infantia, actū fidei elicere, vt o
dimus supra; sed id præstare nequeunt, nisi
tim res fidei addiscant; ergo obligatio eas
148 discendi tunc incipiet. Confirmatur qu
Christus Dominus Marc. vltim. præcipit A
stolis, & sub eis, quibuscumque Prælatis,
Superioribus prædicare Euangeliū omni cr
turæ, non restringens prædicationem pro a
tis, pubertatem attingentibus, ergo om
creatura vsu rationis capax doctrinam Eu
gelicam amplecti, & scire debet. Ita Nau
rus in Summ. cap. 11. num. 22. Suarez disp.
de fide, Sanchez lib. 2. in decalog. cap. 2. n.
Tolet. lib. 4. Summ. cap. 2. & Castrus Pal
tract. 4. de fide disp. 1. num. 11.
149 Nec habet vim quod adducitur de ætat
pubertatis ad conrrahendum matrimoniu
cum pro eius vsu, & seminatione perfecta
prolificandum requiratur ex iure talis ætas
contrahentibus; imo retorquendo argum
to, hinc confirmatur doctrina, quia
septennium in puero ad obligationem sp
liorum, seu matrimonij de futuro, vt consta
titulo de desponsatione impuberum, imò
nus septennio, si malitia suppleat ætatem,
si ante ipsum acquirat puer perfectum vsu
rationis, ergo sufficiet ad contrahendam ob
gationem addiscendi res fidei.
150 Dixi sub culpa graui ex genere suo, qu
præceptum obligans addiscere fidei myste
& alia est de re grauissima, spectante videli
ad aquirendam animæ salutem: atque fi
151 dunt ijdem Doctores nuper citati. N
minus potest aliquando esse tantum sub cu
veniali, vel ob leuē negligentiā in addiscen
vel imperfectam deliberationem, aut ob m
teriæ læuitatem, vt si ignores substantiam
vnius tantum articuli minoris momenti v.
discensus ad inferos. ita Palao ibidem, cum
Suarez disp. 15. sect. 1. & Sanchez lib. 2. cap.
num. 14.
152 Imò excusabuntur ab omni culpa aliqui, qu
adeo hebeti, & obtuso sūt ingenio, vt articulo-
rum fidei substantiam etiam post adhibitam
diligentiam ad addiscendum, capere nequ
ant; quales vt refert Pater Iosephus Acosta
lib. de procuranda Indorum salute, sunt il
qui in quadam Prouincia Americæ, vulg
vocantur Vrri, cum vix quidquam de hum
na natura paticipare videantur, & sint v
rè homines. Ita præter tres Suarez, Sa
chez, & Castrum Palao, docent Azor. tom.
lib. 8. cap. 2. quæst. 6. & Valentia 2. 2. disp
153 quæst. 2. punct. 4. Qui benè notat non propt
rea esse dicendū similes homines tam hebet
& ob-

& obtu si ingenij non obligari ad mysteria fidei addiscenda, & credenda explicitè, nam eo ipso, quod ratione incapacitatis censentur excusati à culpa, patet eos esse obligatos: nam nullus iudicatur propriè à culpa excusari in eo, ad quod alioquin non est obligatus.

154 Excusantur etiam quandoque homines fideles (quanto magis infideles) ab omni culpa proueniente ex obligatione addiscendi res fidei nostræ ob ignorantiam inuincibilem talis obligationis, & rerum huiusmodi. Nam quidquid dicat Adrianus quolib.2. q 1. ad 2. eam nullo modo admittens circa necessaria ad salutem, & quicquid dicat Rodrig. tom.1. Sum. cap.88. num.4. ipsam concedens in solis infidelibus sine dubio in fidelibus etiam sæpè dari potest. Ita Nauarrus in Sum. cap.11. num.22. Azor tom.1. lib.8. cap.8. q.7. Bañes 2. 2. q. 2. art.8 dub.2. Vasquez 1. 2. disp. 121. cap. 2. &
155 Sanchez lib.2. in decal. cap.3. num.20. Probatur efficaciter, quia tunc quisuis ignorantia inuincibili addiscendi mysteria fidei Diuinæ laborat, cum nulla ei suspitio, aut dubitatio de tali obligatione occurrit; sed euenire sępius potest etiam inter fideles, vt quis non habeat vllam dubitationem de huiusmodi obligatione, vel quod mysteria fidei non fuerint ei proposita, vel quod ipsis iam propositis, adhuc obligationem addiscendi, aut substantiam alicuius articuli non perceperit; ergo ignorare ipsa inuincibiliter poterit.

156 Magis autem distinguens Castrus Palao vbi supra punct.11. optimè aduertit circa ea; quæ sunt necessaria ad animæ salutem necessitate medij, rarò dictam ignorantiam inuincibilem posse contingere maximè inter fideles: quis enim notitiam non habeat, aut non dubitet saltem de his paucis? quod Deus sit, & quod possit remittere peccata, & gloriam conferre per mediatorem inter ipsum, & homines? Casum tamen non esse impossibilem inde ostendit idem Palao, quia potest quis ita barbarus, & agrestis esse, & taliter inter Barbaros nutritus, vt notitiam Dei habeat tantum, vt est auctor naturæ; non vero vt est donorum supernaturalium auctor, & pro meritis vniuscuiusque largitor.

157 At circa necessaria ad salutem necessitate solius præcepti, posse frequenter dari ignorantiam inuincibilem, etiam inter fideles præter citatos auctores Nauarrum, Azor, Bañes, Vasquez & Sanchez, docent Suarez disp.15. de fide sect. 1. & Coninch. disp. 14. dub 11. Patetque ex ipso experimento; quia videmus plures ita rudes, & adeo obtusi ingenij, & quamuis sæpius moniti fuerint de obligatione addiscendi mysteria fidei, & instructionem eorum audierint, ac integrum Symbolum memoria teneant, non capiant aliquando quoad substantiam, saltem aliquam eius partem, vti tenebat, & non capiebat, sed ignorabat inuincibiliter articulum resurrectionis carnis quidam vetulus octuagenarius in Ciuitate Cęsaraugustana Regni Aragonij, vt audiui ab eodemmet è nostris, qui à tali ignorantia eum liberauit in extrema mortis hora.

158 Ex traditis infero cum eodem Castro Palao & cum alijs, quod sub culpa graui teneantur Parochi, parentes, & domini notitia rerum fidei ad salutem necessaria parochianos, filios, & subditos imbuere; talisque obligario in illis incipit, quamprimum isti, moraliter loquendo,
159 ad vsum rationis peruenìunt. Vtrorumque enim obligationes addiscendi, & imbuendi connexæ sunt inter se, & correlatiuæ: correlatiuorum autem hæc est natura, secundum Philosophum, vt posito vno, ponatur necessario & aliud; & iam vidimus supra in quolibet fideli incipere obligationem addiscendi res fidei, incipiente moraliter vsu rationis; ergo alia obligatio imbuendi eos in parochis, parentibus, & Dominis etiam tunc incipiet.

160 Sed quid de obligatione confessarij circa pœnitentem ignorantem res necessarias ad salutem? Quando ex fundamento non leui prę-sumit pœnitentem hanc ignorantiam habere, tenetur illum interrogare, secus, si non sic præsumat. Ita Azor tom.1. lib.8. cap.8. quęst. vltim. Sanchez lib.8. in decalog cap.2. num 21.
161 & Coninch. disp 14. dub.11. num.231. Quę interrogatio, præcipue dirigitur ad hoc, vt cognoscat Confessarius, an ignorantia fuerit crassa, & culpabilis; moneatque pœnitentem, si talis fuit, de obligatione confitendi hanc culpam; de obligatione etiam addiscendi res fidei, qualicumque ignorantia laborauerit.

162 Verum quid de instructione præmittenda ante absolutionem? secundum probabiliorem sententiam, non tenetur Confessarius illum ex professo tunc instruere; aut dimittere, vt ab alio in rebus fidei, quas ignorat, ante confessionem instruatur; sed potest eam audire, & pœnitentem aliqualiter rudi Minerua instructum absoluere; accepta ab eo promissione curandi postea completam instructionem.

163 Inde ostenditur, quia nusquam indicatur esse præceptum addiscendi mysteria fidei, & res ad salutem necessarias ante absolutionem
164 ita vt non possit differri. Sicuti esse sentiunt omnes Doctores ante susceptionem Baptismi, eo quod iste sit ianua ad ingressum in Ecclesiam, & ratione eius ingressus obligetur ad omnia saluti animæ necessaria credenda, & exequenda; ac proinde expedit pœnitenti ignoranti tantam obligationem iniungere. Ita præter tres citatos Azor, Sanchez, & Coninch. docent Sotus in 4. distinct. 6. quæst. 1. artic. 1. Valentia tom.4. disput.4. quæst.3. punct.3. Suarez tom 3. in 3. part. quæst. 71. art.2. Ioannes Sanchez in select. disput.9. num. 18 & Castrus
165 Palao vbi supra punct. 11. Quamquam alij vt Bañes 2. 2. quæst. 1. art. 8. dub. 2. Petrus Ledesma tom. 1. tractat. 1. cap. 3. & Rodriguez 1. tom summ. cap. 88. non absque probabilitate affirmant nequaquam posse absolui pœnitentem ignorantem mysteria fidei, antequam completè eorum cognitione instruatur.

Præceptum negatiuum nihil faciendi exterius contra fidem, quando, & quosnam, ac qualiter obligat?

REGVLA LXXXI.

166 Restat explicandum tertium fidei præceptum de externa eius confessione, quod etiam duplex est, alterum negatiuum, alterum positiuum, seu affirmatiuum. illud iuxta naturã similium negatiuorum, obligat semper, ac pro semper quemcumque fidelem sub culpa graui ex genere suo, ad fidem exterius nullatenus negandam, vel ad non ostendendum se positiue infidelem.

---

167 NOn defuerunt Hæretici, quos refert, & copiosè refutat Valentia 2. 2. disp. 1. q.3. punct.2. affirmantes nullum esse præceptum sub culpa aliqua de externa fidei confessione, sed sufficere, si fides Catholica animo retineatur. Verum vtrumque actum interius credendi, & exterius fidem confitendi esse præceptum, & obligatorium, est de fide certum, vt patet ex illo Roman. 10. *Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; teneturque communis omnium Catholicorum sententia cum D. Thoma 2. 2. q.3. art.1.

168 Peculiariter negatiuum præceptum nunquã exterius negandi fidem constat ex illo Mat. 10. *Qui negauerit me coram hominibus, negabo & eum coram Patre meo*: quicumque enim exterius fidem negat, quamuis eam mente retineat verè Deum negat coram hominibus, ac proinde dignus, vt à Christo etiam coram Patre

169 negetur. Vis autem huius præcepti tanta est, vt nemini liceat ipsum violare, etiam ob vitandam mortem, aut grauissima tormenta; cum negatio fidei sit intrinsecè mala; nam quiuis negans fidem, simul tacitè affirmat summam & infallibilem veritatem falli, quod est expressè contra diuinum honorem. Ita ex communi sensu omnium Suarez disp. 15. de fide sect.1. Castrus Palao vbi supra punct. 13. & alij citandi.

170 Notat autem benè hic idem Castrus Palao dupliciter posse contingere hanc fidei negationem primo directè, vt si quis absolute fidem, aut aliquem eius articulum, aut certitudinem, vel necessitatem ipsius neget. Secundò indirectè, vt si neget esse se Christianũ, Catholicũ, vel Papistam; nam sic implicitè negat Christũ, & eius Religionem Catholicam; innotescit exemplo Apostoli Petri, qui grauiter peccauit, quod negando se esse discipulum Christi Do-

171 mini, hunc exterius negauerit. Pari modo si quis fidelis dicat se esse Turcam, aut Iudęum, aut Lutheranum &c. quia sic indirectè negat Religionem Christianam; cum clarè indicet aliquam ex illis sectis se profiteri. Denique si idem fidelis aliquam actionem exerceat, vnde astantes aliquo modo colligere possint, ipsum negasse fidem Catholicam.

172 Verum approbo limitationem adhibitam ab eodem Castro, Azor, tom.1. lib. 8. cap. q.1. Bañes 2.2. q.1.art.2. dub.1. concl.4 S disp.15.de fide sect.1.Thoma Sanchez lib. Decal. cap.4. num. 8. & à Coninch. disp num.10. quod quandoque Christiani nom non Religioni, sed nationi applicari soleat in bello contra Infideles, si ab his interrog fidelis, an sit Christianus, ex graui causa, vt p culi mortis negare potest, restrictione, seu ę uocatione in mente retenta; nam ille tunc negat fidem Christianam, cum de eius pro sione non interrogetur; sed tantum negat esse talis nationis, cuius homines, vt hostes inimici ab infidelibus bellum gerentibus bentur.

173 Prorsus idem dicendum, si fidelis ab i delibus interrogetur, an sit Clericus, aut ligiosus, an aliquod officium, vel munus R gionis Christianæ exercuerit, vt celebrare, audire missam, interesse Diuinis &c. ex ca etiam non ita graui, cum dicta restrictio mentis negare potest: hoc enim non est neg fidem, sed aliquod eius munus; quæ neg etiam absque peccato vllo esse potest; si a causa æquiuocandi, aut mentis *restriction* vtendi. Ita Azor, & Sanchez *citati*: *Imò*

174 Doctores bene addunt hoc verum esse etiamsi sic interrogans intendat explorare dem interrogati; quia adhuc non est negar fidem, sed eius munus; & sine hoc possit ab dubio eam retinere: tametsi ibi possit repe mendacium veniale, vt ait ibidem Sanchez.

175 Ex tradita vero doctrina, & ex distinct negandi fidem directè, vel indirectè, resolu di varij casus per breues illationes, vt præ ptum negatiuum cõfitendi fidem, quando ligat, vel secus, multo magis innotescat. V de infero primò, si Clericus, vel Religios dum transit per oppida Hæreticorum, aut In delium, vestes proprias deponat, & sæcularia assumat, vt nõ cognoscatur, & incolumis eu dat; non facit contra præceptum negatiuum confitendi fidem, nec vllo modo peccat. Nam facto isto neque indirectè negat fidem Catholicam; cum vestes depositæ sint signa non fid sed status proprij; si hunc, vel aliquid aliud celare intendat, & non habeat animum fingendi se secularem. Ita cum D. Thoma 2.2. q.3. art.1. Philiar. de officio Sacerd. tom 1. part. lib.3. cap.9. & Sanchez lib. 2. in Decal cap.4

176 num.11. Peccaret tamen solum venialiter si per assumptas vestes intenderet simulare sæcularem, quia facto ipso mendacij peccatum committeret. Tradit idem Sanchez cum e dem D. Thoma d. art.1.

177 Secundo infero iuxta probabiliorem, & c munem sententiam (tametsi opposita neg ua, quæ est præcipue Caietan. in summ. ve habitus, & Tolet. lib.4. cap.2. non careat p babilitate) licitum est tibi fideli ob causa grauem, vt pro euitando periculo mortis, stibus, vel signis infidelium lege, vel vsu de natis ad distinguendos infideles à fidelibus publicè vti. Ita Bañes 2. 2. q. 3. art.2. dub concl. 3. & ibi Valentia disp. 1. q. 3. punct dub.4. Suarez disp.14. de fide sect.5. Eman

Sa verbo

Sa verbo fides num.4. Coninch. disp.15.dub.3. concl.8.& Castrus Palao tract.4.de fide disp.1.
178 pun.17. Qui hac vnica ratione reiectis alijs, aut nimium, aut nihil probantibus, efficaciter ostendit; quia attentis circumstantijs, vsus talium vestium, & signorum non indicat te esse infidelem, & neque indirectè fidem Catholicam negasse; quandoquidem nullus, qui te Christianum agnosceret, sic vestitum videns, de te hoc suspicaretur, quod negauisses fidem, aut velles id videri; sed prudenter iudicaret, quod huiusmodi vestibus, vel signis infidelium sis indutus ad te occultandum ob timorem mortis vel ob aliam causam; ergo licitus est similium vestium, & signorum vsus.

179 Verum infero tertio, quod etiam ex quauis causa vrgente haud esse licitum vsum similium vestium, & signorum, quæ scilicet inseruiunt ad cultum falsæ infidelium Religionis, & non ad discernendum ipsos à fidelibus, vt bene distinguit Suarez citandus omnino sit tenendum cum communi ferè omnium sententia, Caiet. & Tolet. citat. D. Antonin. 2.p.tit.12. cap.6. Syluest. verb. Apost. q. 1. Nauar. cap 11. sum. num 27. Suarez. disp.14. de fide sect.5. & Castri Palao ibidem. Ratio est quia per gestationem talium vestium, & signorum, per se, & ex natura rei, quamuis à gestante non intendatur aliquis cultus, & honoratio falsæ sectæ exhibetur; atque aliquo modo, saltem indirectè fides vera negatur, quod est intrinsecè malum; ergo nequaquam vlli fideli licitum. Item quod huiusmodi actus ab scādalo separari rarò pos-
180 sit. Citati autem Doctores meritò idem à fortiori multo magis affirmant de vsu vestium vel signorum; quibus Sacerdotes idolorum, vel Mahometi ad sacrificandum, vel cultum illis exhibendum induuntur, aut in quibus est depicta imago idoli, vel Mahometi.

181 Quarto infero, & addo cum ab eodem Castro Palao, & Coninch. disp. 15. dub. 3. quod careat prorsus probabilitate dicta sententia Azori, & Sanchez casu quo Princeps infidelis præciperet indiscriminatim omnibus infidelibus, aut fidelibus habitantibus, vel commorantibus in suo Regno, gestare vestem, vel signum in honorem suæ falsæ sectæ, si fidelis gestet, quia sic gestando falsam fidem profiteri; & propriam Catholici indirectè negare cē-
182 setur; ergo non est ei licita talis gestatio. Confirmatur, quia si idem Princeps tibi fideli peculiariter, sub pœna mortis id præciperet, absque dubio potius mori, quam ei obedire teneteris cum actio sic gestandi vestem, vel signum ad cultum, & protestationē falsæ sectæ sit intrinsecè mala, quippe qui negatio tacita, & indirecta fidei Catholicæ; ergo idem erit, si in communi omnibus illa præcipiat.

183 E contra infero quinto, si Rex, vel Princeps fidelibus subditis suis præcipiat, vt in testimonium, & protestationem fidei nostræ peculiari veste, vel signo vtantur, alioquin ab omnibus tanquam desertor fidei reputetur, licitum est tibi fideli ex graui causa, vsum eius aliquādo omittere, nec facies per hanc omissionem contra preceptum negatiuum, confitendi exterius fidem, seu eam nec indirectè negandi. Hoc vt multo probabilius, & ferè omnium commune tradunt Bañes 2.2.quæst.3. art.2. dub. 2. concl 4. ibi Valentia disp. 1. q.3. punct. 1. dub. vlt. Suarez disp. 14 de fide sec.5. Sanchez lib.2. in decal. cap.4. num.29 & Co-
184 ninch. disp. 15. dub. vlt. num. 76. Probatur efficaciter, quia sic omittere nec indirectè est negare fidem, etiam quoad exteriorem apparentiam; sed tantum occultare, quod ex causa licite potes facere: & patet exemplo Monachi, cuius habitus in testimonium, & protestationem suæ Religionis, seu professionis est ab Ecclesia ei assignatus; & tamen, vt dictum supra potest licitè ipsum deponere ad vitandum periculum mortis &c. ergo pari modo in præsenti dicendum est.

185 Verum secus esset, si idem Princeps singulariter tibi Catholico id præciperet, & de gestatione vestis, vel signi, aut de omissione eius te examinaret; quia sic præcipere, & examinare iam esset in particulari te de tua fide interrogare, ac proinde non gestando vestem, vel tacendo Principi causam huius omissionis, censereris fidem indirectè negare, aut velle sic videri nec scandalum cognoscentium te Catholicum effugere posses: quod non euenit, quando præceptum à Principe fit in communi omnibus. Ita optime Castrus Palao vbi supra punct.18. respondens ad rationem, ob quam Caietanus 2.2.q.3. art.2. & Nauarrus in Sum. cap. 11. num. 27. communem sententiam numero præcedenti expressam non admittunt.

186 Sexto infero, quando vniuersaliter loquēdo nullo modo sit licitū verbis, vel factis vti, quæ attentis circumstantijs nullam aliam significationem continent, per cultum falsæ Religionis, & consequenter negationem indirectè veræ fidei. Ita contra Adrianum in 4. tract. de Baptismo q.1. art.1. ad 5. oppositum improbabiliter defendentem docent vt certum omnes Valentia 2.2. disp.1.q.3. punct.2. qui multis scripturæ, & Patrum testimonijs ostendit, & exornat, Suarez disput. 14. de fide sect. 4. Vasquez 1.2. disp.182. cap. 5. Sanchez lib.2. in decal. cap.4. Coninch. disp.15 dub 2. nu.14. & Castrus Pa-
187 lao nuper citatus. Probatur efficaciter; quia ex vi precepti fidei negatiui, non tantum obligaris nō profiteri falsam religionem ex animo; sed etiam neque quoad apparentiam id ostendere, cum obligeris nō negare fidem exterius; sed si vtaris talibus signis, verbis, aut factis nullam aliam significationem moraliter habentibus, preter cultum falsæ religionis, hanc censeri exterius profiteri, etiamsi id animo non intendas; ergo non est tibi licitum illis vti, cum hoc sit intrinsece malum.

188 Infero hinc septimo, quod non sit licitum homini Catholico templa hereticorum adire, & eorum concionibus assistere, si Princeps in honorem suæ falsæ religionis cogat omnes in suo Regno habitantes ad hoc præstaudum: vti in aliquibus regionibus heresi infectis aliquando Catholici coacti fuerunt. Ita Bonacina disp.3. q.2. punct.3. num. 22. post Sanchez, & Coninch. citatos, qui aiant hoc à Paulo Quinto

motu

motu proprio fuisse definitum. Probatur, quia
per illam assistentiam in signum, & protesta-
tiouem falsæ Religionis, hæc iam aliquo modo
admittitur,& vera Catholica indirectè negatur
Nec refert quod Princeps dicat in suo edicto
se solum exigere subditorum obedientiam, &
non apostasiam à Religione;quamuis enim hoc
ipse verbis testetur, facto tamen ipso contrariū
postulat: cum talis assistentia, illis circumstan-
tijs iniuncta, sit protestatio falsę Religionis, &
simul veræ indirecta negatio.

190 Prorsus idem esset ex mente eorumdem Do-
ctorum, si Princeps suo edicto iniungeret mini-
strari Eucharistiam à Ministro hæretico; vel
matrimonium celebrari coram ipso, aut cibos
ab Ecclesia Catholica prohibitos comedi in
honorem, & protestationem suę falsę sectæ,vel
in contemptum præcepti ecclesiastici, non esset
licitum cuiquam fideli Eucharistiam ab illo su-
mere, vel matrimonium coram ipso contrahe-
re, vel cibos prohibitos taliter edere ob ratio-
nem dictam, & similiter de alijs casibus.

191 Tandem infero limitando præcedentem il-
lationem quod sublato illo præcepto, seù edi-
cto Principis, sublato etiam aliorum scandalo
(hoc diligenter aduertendum, an adsit? cum
facile adesse possit) liceat tibi fideli templa hæ-
reticorum, vel infidelium adire, & precibus il-
lorum assistere, si id facias non ratione falsi cul-
tus, sed vel obsequij ciuilis, vt si dominum il-
luc ingredientem, & manentem ibi comiteris,
vel si aliud officium politicum in tali loco prę-
stare debeas: si Naaman Domino suo podagra
laboranti in templo IdoliRamon ad adoratio-
nem huius genuflectenti inseruiebat, etiam ge
nuflectendo,sed non adorando.Similiter quod
192 licitum sit tibi fideli ad te occultandum ex
causa rationabili, cibos vetitos comedere, &
pro vitando scandalo, restrictione mentis vti,
allegando debilitatem stomachi, vel causam
193 aliam.Item quòd possis licitè conuiuijs nup-
tialibus assistere, & coniuges benè precari;
quamuis ritu hæretico contraxerint: nam si
assistendo, & deprecando non intendis hono-
rare, vel approbare contractum tali ritu illici-
tum, & malum, cuius malitia nequaquam re-
dundat in conuiuium, ac proinde licitè potes
ei interesse, sic pluribus expendentes resoluunt
hos casus Sanchez lib.2 in Decal.c.4 Coninch.
disp.15 dub.3. & Castrus Palao vbi supra punc.
17. ac alij.

---

*Obligatio præcepti positiui fidem exterius confi-
tendi ad quos, & quantum se extendit?
& vbinam cessat?*

REGVLA LXXXIII.

194 PRæceptū itē affirmatiuū confitendi ex-
terius fidem obligat quemcumq; fide-
lem sub culpa ex suo genere mortali, ad confi-
tendam ipsam coram hominibus in pluribus
casibus: qui ad duo capita reducuntur, nem-
pe quoties non confitendo exterius fidem ho-
nor debitus Deo subtraheretur, & quotie[s]
salutem animæ propriæ, vel proximi, vt o[...]
no conducens exterior fidei confessio req[ui-]
195 tur. At vbi neutrum istorum ex ea spera[...]
sed potius sola perturbatio infidelium, [...]
modo conueniens; imo temerarium cens[...]
eam sic exterius confiteri.

---

196 DE præcepto affirmatiuo exterius co[nfi-]
tendi fidem, quod aliquando obli[get]
constat præcipuè ex testimonio iam add[...]
Rom.10. *Ore autem confessio fit ad salute[m]*
gratię scilicet, & gloriæ æternæ:& docent [...]
D.Thoma 2.2.q.3.art.2. Valentia disput.1.[...]
punct.2.Azor.tom.1.lib.8.cap.7 initio, Su[a...]
disput.15.de fide sect.2. & alij, probantq; [...]
D. Thoma hac ratione, quia toties quis a[...]
gitur ad obseruandum præceptum alicuius [vir-]
tutis, quoties huius exercitium ad caritat[em]
Dei, vel proximi necessarium est, & conse[...]
ter debitum; finis enim præcepti caritas; [se-]
cundum Apostolum 1. Timoth. 1. sed ad h[...]
finem confessio externa fidei sæpè necess[a...]
requiritur, nempe vbicumq; honor *Dei,&* [...]
num proximi, aut propriæ animæ *grauiter* [pe-]
riclitatur,si quis eam omittat; ergo tunc fide[...]
ob caritatem *Dei,* & proximi exterius confi[te-]
ri tenetur.

197 Notat egregiè Sanchez lib.2 in Decal.c[...]
4.n.4. hoc ita esse intelligēdum quotiescu[...]
ex omissione talis cōfessionis dictus hono[r...]
vel fructus animę propriæ, aut proximi,co[...]
riè, vel priuatiuè tantum subtraheretur,[...]
Deus afficeretur ignominia, aut si cessaret[...]
gnus Dei honor ob id, quod quis non confite[re-]
tur exterius fidem; similiter respectu prox[...]
quando per confessionem fidei alicuius alij[...]
licerentur ad eam amplectendam, nec ali[...]
198 sint amplexuri. Item vbi ex omissa ab aliq[...]
fidei confessione proueniret periculum in a[...]
relinquendi fidem iam amplexam, vel salte[m]
dubitandi circa eam, tunc tenetur ipsam pu-
blicè confiteri. Atque hinc etiam varij reso[l-]
uendi casus per breues illationes, vt vis h[uius]
pręcepti affirmatiui magis cognoscatur.

199 Primo infero cum Aragon.2.2.q.3.ar.2.dub.
2.Rodriques tom.1.sum.in 2.editione cap.11[...]
num. 2. & Sanchez citato totidem ferè ipsis
verbis, quod Christianus videns Christum ab
Infidelibus contumelijs affici, vel imagine[s]
conculcari, aut fidem nostram irrideri, si absq[ue]
suo graui damno potest ista impedire, public[è]
confitendo, & laudando fidem, ad id fine d[u-]
bio teneatur; tali enim confessione, & lauda-
tione, illæ contumeliæ, & irrisiones saltem
ex parte minuentur, & compensabuntur. Li-
200 mitant tamen benè Coninch. disp. 15. dub.
5. num 93. & Castrus Palao tract. 4. de fide
disp. 1 punc.13 num.7. nempe cessare obliga-
tionem sic confitendi, et laudandi, si per hanc
laudem, et confessionem timeatur fore, vt ir-
risores, et blasphematores sint ad maiores ir-
risiones, et blasphemias processuri; quia tunc
cessat finis,ob quem confessio, et laudatio præ-
cipitur, qui est fidei Christianę excellentiam,
pro-

i promouere. Atq; ex hac limitatione aliqualiter indicatur vltima Regulę huius pars, quæ iam ex se ipsa clarè innotescit.

Secundo infero, quod sit tibi obligatio publi-
202 cè confitendi fidem, quando ex eius omissione euenturum credis, vt pusillanimis ad resistendum exterius occurrenti tentationi, aut persecutioni reddaris, & periculo negandi fidem te exponas. Constat apud omnes, quod sic obligeris, & afferunt præcipuè Suarez disp. 14. de fide sect. 2. & Castrus Palao vbi supra. Par autem
203 est ratio ex mente eorundem, si ob non confitendam à te fidem publicè, similem pusillanimitatis oppressionem, & simile periculum negandi fidem aliquis fidelis sit subiturus.

204 *Infero tertiò*, quoties à proprio, aut extraneo Rege, seu Superiore, vel à potestate publica interrogatur fidelis in particulari etiam secreto de fide sua, tenetur eam manifestare. & non est ipsi licitum ita respondere verbis ambiguis, quamuis retentione mentis facta, vt appareat negare fidem aliquo modo. Probatur efficaci ratione, quia negatio fidei semper est per se, & intrinsecè mala, etiamsi ambiguè respondendo, & solum extrinsecè per apparentiam fiat; & aliundè ex manifestatione, seu cōfessione eius in casu posito, cum à potestate publica quis de fide examinatur, magnus Dei, & fidei nostræ honor separari potest, neque ad hunc effectum efficacior occasio, aut magis opportunū tempus occurrere posse videtur, ergò tunc tenetur eam manifestare, & publicè confiteri. Ita Valentia 2.2. disp. 1. q. 3. punc. 2. Bannes *ibi q. 3.* art. 2. dub. 1. Azor tom. 1. lib. 8. *cap. 27. q. 1.* Sanchez referens alios lib. 2. in De*cal. cap. 4. num. 6.* & videtur expressa sententia *D. Thomæ* 2.2. q. 3, art. 2. estq; multo probabilior, & ferè omnium communis.

205 *Quamquam* non sine aliqua probabilitate tres ex magis recentioribus, nempè Coninch. 2. 2. disp. 15. dub. 5. concl. 6. Lorca disput. 24. num. 21. & Castrus Palao vbi supra punc. 14. hoc sic limitant, quod regulariter loquendo nō teneatur quis manifestare suam fidem, quoties à Principe, vel Superiore infideli interrogatur de ea, vt interrogatus ob hanc causam vexetur, sed potest ingeniosè occultare, ita tamen
206 vt non appareat ab ipso fidem negari. Ratio est, quia non insurgit obligatio ex præcepto ipsius Principis, seu Superioris infidelis, vt per se constat, neque ex præceptis ipsius fidei explicatis, non ex negatiuo, cum non prohibeat te dissimules, seu occultes fidelem, sed tantum nè positiuè te ostendas infidelem; non item ex affirmatiuo, cum hoc solum obliget, quoties non confitendo fidem exterius, honor Dei, vel bonum proximi debitum substraheretur, at talis substractio, vt supponitur, non contingeret in casu præsenti, ergo potest ingeniosè se occultare, cum nulla sit præsumptio apud alios quod fidem neget, seu quod intendat videri negare.

207 Quarto infero, quod certum sit de fide licere tibi fideli fugere Tyrannum, ne circa fidem te examinet, aut ob eam tormentis afficiat. Patet ex illo Matth. 10. *Cum vos persequentur in Ciuitate ista, fugite in aliam*: sicque fugerunt, vt exemplificat Castrus Palao loco citato, Apostolus Petrus, etiam in carcerem iam detrusus, & alij Sancti, imo & Christus Dominus Matth 4. & Ioannis 10. Ratione etiam, quia nullo præcepto est prohibita hæc fuga, cum non sit contraria fidei, nec huius nega-
208 tionem indicet. Quid quod talis fuga sæpe potest tibi esse conueniens, & obligatoria ex varijs capitibus, vt si aliorum saluti adiutorium sis allaturus, vel si ob tuam imbecillitatem cum fundamento timeas, quod sis fidem negaturus, iuxta cap. scisсitaris. 7. q. 1. vel si fugiendo credas postea magis fidem promoturus, vel denique si probabiliter coniectes fore, vt ex tua examinatione, & publica fidei confessione Tyrannus valdè irritetur contra Christianos, & aliqui istorum ob hanc causam
209 à fide deficiant. Quæ doctrina quamuis in Pastoribus etiam aliquando locum habeat, vt ex adductis exemplis innotescit, iuxta illud tamen Ioann. 10. *Bonus Pastor animam suam dat pro ouibus suis*; secus verò mercenarius, qui dimittit oues, & fugit, magna obligatione fere semper astringuntur pastores, etiam cum vitæ periculo, oues non dimittere; maximè si sit dubium, quod dimissæ fidem amittant, tradunt copiosè hæc omnia Suarez *disp. 14.* de fide Coninc. disp. 15. dub. 5. & Castrus Palao citatus punc. 15. apud quos videas. Atque hactenus de contentis in titulo cap. 9.

CA-

CAPVT X.

De obligatione emittendi publicam fidei Catholicę professionem & de prohibitione disputandi circa res eius, sæcularibus præsertim personis iniuncta; atq; quando, & qualiter hæç disputatio licita, vel illicita.

PROOEMIOLVM.

1 HÆc duo hic tanquam in proprio loco expendenda necessariò, supersunt pro compliment ctrinæ tribus præcedentibus capitibus traditæ circa materiam fidei Diuinæ, priusquan commentatione edicti Sanctæ Inquisitionis vlterius progrediamur. Eorum enim notitia Con ribus Sancti Officij sine dubio expediens censetur; & quidem prioris de emittenda fidei profe non solum ad qualificandum, quod est proprium præsentis libri, sed etiam ad terminandum nullas causas huius Sacri Tribunalis; cum in eo varij inquisiti, aut spontè venientes, cum sola
2 professione, absq; vlla abiuratione expediantur, vt infra lib. 5. Deo dante videbimus. Poster verò de disputatione circa res fidei notitia expediens Consultoribus ad conuincendum hæret vel Apostatas, maximè cum in carceribus Sancti Officij pertinaces, & obstinati circa suos err persistunt.

Curati, & Canonici Cathedralium, quando, & sub qua pœna professionem fidei emittere obligantur.

REGVLA LXXXIII.

3 IVxtà dispositionem Tridentini sub mortali tenentur intra bimestre facere publicam fidei professionem omnes prouisi de quibuscumque beneficijs curam animarum habentibus: item prouisi de dignitatibus, & Canonicatibus Ecclesiarũ Cathedralium, sub pœna transacto bimestri, incapacitatis percipiendi eorum fructus.

4 DIsponit Trident. circa hoc sess. 24. cap. 12. de reformatione, atque talis dispositio Concilij cum ad excellentissimum finem dirigatur nempe ad exaltationem, & promotionẽ fidei Catholicæ, & ad errorum quorumcumq; extirpationem, nullum proinde dubium, obliget sub culpa mortali, quod etiam manifestè patet ex pœna transgressoribus iniuncta. Ita relatis alijs Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 5 num. 1. Bonacina disp. 3. de fide q. 2. punc. 3. num. 14. & Castrus Palao tract. 4. de fide disput. 1. punc. 19.

5 Sub particulà prouisi de beneficijs, dubitant aliqui, an Episcopi, Archiepiscopi, Primates &c. comprehendantur? Sed parum refert quidquid quis huic dubio neganter, vel affirmanter respondeat: iam enim ipsis ab eodem Tridentino sess. 25. cap. 2. de reformatione iniungitur, vt in Synodo Prouinciali coram omnibus, quibus de iure, vel de consuetudine ei interesse
6 competit, fidei professionem faciant. Verum cum hoc executioni mandare esset difficile, saltem illicò, eò quod in diuersis partibus Christianitatis Synodus Prouincialis raro celebretur; opportunè dispositum fuit à Grego XIV. per Constit. incip. *Onus Apostolicæ ser tutis* §. 10. vt præmisso examine de fide, v moribus, doctrina &c. personæ ad Episco tum, &c. promouendæ, hæc professionem dei facere teneatur, hancq; recipiat idem Prælatus, cui præcipuè tale examen com sum fuerat, vel ex delegatione istius, si distet, alius Prælatus, cui promouenda dignitatem, iam examinatus vicinior erit Castrus Palao vbi supra cum alijs.

7 Verùm quod dicitur in Trident. facien esse fidei professionem à prouisis de benefic manibus Episcopi, vel eo impedito coram cario, &c. non est intelligendum de neces te, sed de conuenientia; nam quamuis impeditus non sit, recipi potest ab eius rio. Docet idem Palao cum Garcia Beneficijs cap. 3. num. 23. Et cum Barb potestate Episcop par 3. allegat. 61. num.

8 In alia parte dispositionis Tridentini te eorumdem, Garciæ, Barbosæ, Palao, aliorum, sub Canonicis comprehendunt cumq; illorum, quantumuis ab Episcopo pti: item Canonici regulares; qui de Cano catibus Ecclesiarum Cathedralium sunt
9 uisi. Non vero Coadiutores Canonicorum quamuis enim isti Canonici vocentur; prop tamen, & verè, dum viuunt proprietarij; nonici non sunt, nec de Canonicatibus prou cum solam coadiutoriam, & non Canonic
10 possideant. Neq; item comprehenduntur uisi in Cathedralibus de portionibus, Cap lanijs, & alijs beneficijs simplicibus. Den
11 nec prouisi de Canonicatibus, & Dignita Ecclesiarum Collegiatarum: nam Tridentin solum loquitur de prouisis in Ecclesijs Cath dralibus, & non apparet vrgens ratio, cur facienda extensio ad Canonicos, vel digni tes illarum Ecclesiarum.

12 Dubitatur inter Doctores, an si iam ... facta

facta fidei professione ex titulo beneficij Curati, vel Canonicatus, eam denuò tenearis emittere obtinens alium Canonicatum, vel beneficium? Non desunt, qui neganter respondeant, quos tacito nomine refert Castrus Palao ibidem. Sed probabilior est pars affirmans, quam docent Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 8. & Garcia vbi supra cap. 3. num. 17. qui addit sic declarasse sacram Congregationem Cardinalium, estq; magis secundum tenorem Concilij, in quo nullum legitur verbum parti negatiuæ faciens. Quamquam secus erit, si capta pos-
14 sessione beneficij curati, intra bimestre assignatum ad faciendam fidei professionem, vel eo transacto adhuc ipsa non emissa, obtineas Canonicatum, cum facultate illud simul retinendi: Nam in hoc casu vnica professione fidei obligationi ex duobus titulis, qui tunc coniunguntur, prouenienti satisfacies; cum illi ad idem eodem tempore præstandum te obligent. Ita Castrus Palao punc. 19. citato cum Nauarro lib. 2. Consilio. sub tit. de Iureiurando, Consil. 12. Rodriquez quæstionum regular. tom. 2. quest. 72. articul. 3. & Sanchez dicto cap. 5. num. 6.

Circa pœnam amittendi fructus beneficij, vel Canonicatus iniunctam à Concilio contra non facientes fidei professionem intra bimestre, notandum occurrit cum Garcia 3. p. de benef. cap. 2. num. 32. & Barbosa de potestate Episcop. p. 3. allegat. 61. num. 25. quod cum terminus duorum mensium incipiat à die captæ possessionis, dum hanc non capis etiam culpabiliter, haud pecces, nec pœnam incurras, ob non factam fidei possessionem. Accepta tamen
15 iam possessione, si intra bimestre professionem fidei non emittas, eo transacto statim peccare incipias, & fructus beneficij tuos non facere: nec professio postea facta adiuuabit ad illos iã perditos recuperandos. Nam hæc tantum habilitat ad nouos fructus percipiendos ex cap. Quam periculosum 7. quæst. 2. & tradit Sanchez ibidem plures referens.

16 Quod autem addit Trident. possessionem ei, qui omittit professionem fidei, non suffragari, intelligi debet præcisè tantum, quoad perceptionem fructuum, & non quoad alia; quia cum sit pœna, strictè est interpretanda iuxta tritam
17 iuris regulam. Vnde sequitur si beneficiatus curam animarum habens per triennium bona fide possideat beneficium, licet nunquam professionem fidei emittat, confirmari eius titulum, & possessionem, ex regula de triennali possessione. Item sequitur Canonicum omittentem fidei professionem, non priuari iure petendi votum in capitulo, nec alijs, quæ ratione canonicatus adepti, & possessi ei competunt. Ita Sanchez, citatus num. 8. & post alios Barbosa, qui in declarat. Concil. sess. 24. capit. 12. num. 7. affirmat sacram Congregationem sic declarasse.

19 Verum diuisi sunt Doctores circa difficultatem hic insurgentem, an qui ob omissam fidei professionem inualidè percepit fructus, teneatur statim, non expectata Iudicis sententia, saltem declaratoria criminis, eos restituere? Affirmanter, & non sine probabilitate respondent Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 1. Vgolinus de off. & potestate Episcopi cap. 5. §. 16. & alij: ducuntur inde, quia quiuis rem non suam tenetur statim in conscientia restituere; sed iuxta decretum Concilij taliter omittens fidei professionem, non facit fructus suos; Ergo si percipiat, non sunt sui, ergo ante omnem Iudicis sententiam, debet eos restituere, item quia alioquin possessio ei suffragaretur, quod est manifestè contra dispositionem Tridentini.

20 Probabilior tamen, & benignior est pars negans, quam defendunt multo plures, præcipuè Nauarrus cons. 12. num. 1. de iureiurando, Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 10. Rodrigues qq. regul. tom. 2. q. 72. num. 3. Barbosa vbi supra num. 28. & Castrus Palao punc. 19 citato Probant hac ratione, quia decretum Tridentini, cum sit pœnale, quantum potest benignè interpretari debet; at nullum est inconueniẽs, si interpretetur, quod non faciat fructus suos, nec possessio ei suffragetur post declaratoriam sententiam, & non antea; ergo sic erit expo-
21 nendum. Sumitur etiam indicium ad idem confirmandum, quia vt benè ibidem notat Sanchez, Concilium nihil circa hoc exprimit in proposito decreto, sicut expressit in illo alio sess. 23. cap. 1. de reformatione contra non residentes, quod ante vllam Iudicis sententiam obligentur ad restituendos fructus, si quos perceperint; ergò non videtur esse mens Concilij omittentes professionem fidei hoc modo ad restitutionem obligare.

22 Equidem respectu illius, qui inculpabiliter dictam professionem fidei non fecit, eo quod obligationẽ ipsam faciendi inuincibiliter ignorauerit, certa omnino censetur doctrina posterioris partis negantis, & non obligantis restituere fructus ante sententiã iudicis, ob eam rationem, quia priuatio fructuum est pœna, quæ infligi non potest, vbi nulla præcessit culpa. Sic multi auctores, quos adducit, & sequitur Barbosa citatus num. 29. præcipuè Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 2. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 5. num. 13.

23 Qui duo optimè inferunt, si procurator cui mandasti facere tuo nomine fidei professionem (supposito quod per procuratorem fieri possit, vt regula 85. videbimus) eam etiamsi malitiosè non fecit, te inscio absque tua culpa, nequaquam te amittere fructus perceptos, quia est eadem ratio.

24 Notanda denique duo pro complemento declarationis decreti Tridentini, primum sub nomine fructuum, quibus omittens professionem fidei priuatur, non comprehendi distributiones quotidianas, nec anniuersaria; quia hæc non sunt, propriè loquendo fructus canonicatus, aut præbendæ, sed ministerij personalis: intelligitur ergo decretum Concilij de fructibus, in quibus grossa consistit. Ita citati Azor. q. 3. Sanchez num. 10. & Barbosa dicta allegat. 61. num. 30.

25 Notandum secundò prædictos fructus, quamuis Concilium non determinet, esse restituendos pauperibus, vel applicandos fabricæ Ec-
clesiæ

clesiæ, aut alteri pio loco: ita adducti Azor, &
26 Sanchez. Sed intelligitur de fructibus, quos beneficij Curati; & canonicatus habent extra mensam Capitularem; sicut de similibus fructibus perceptis à non residentibus ordinauit Trident. sess. 23. cap. 1. de reformatione, vt arbitrio Ordinarij, fabricæ Ecclesiæ, si indigeat, aut alteri pio operi, vel pauperibus applicen-
27 tur. Verum si Canonicatus, aut dignitas habeat fructus ex mensa Capitulari perceptos, ab omittentibus fidei *professionem*, modo dicto, restituendi sunt *soli* Capitulo, sicut & fructus similes non residentium, vel excommunicatorũ Ita Castrus Palao dicto punct. 19. cum Garcia 3. p. de beneficijs cap. 3. num. 40. & Barbosa vbi
28 supra. Qui adeo stricte hanc restitutionem sumit, vt asserat, quod non sit locus compositionis cum ipso Capitulo, soluta aliqua tantum parte, neque possit Ordinarius talem restitutionem condonare.

Quid de dicta obligatione circa Prælatos Religionum, Rectores Vniuersitatum, Magistros, Professores, Promotos ac Promouentes ad gradum Doctoratus.

REGVLA LXXXIV.

29 EX vi iuris Pontificij obligantur pari modo ad emittendam fidei professionem omnes Prælati Regulares quorumcumq; Ordinum, etiam Militarium: quicumq; etiam electi ad regimen alicuius Vniuersitatis, Doctores, item, & Magistri, ac Professores cuiuscuis scientiæ, & artis liberalis, etiam grammaticæ, atque qui priuilegio, vel gradu Doctoratus, aut Magistrij accepto, ad sic profitendum
30 promouentur. Sub pœnis, quoad promotos, si eam omittant, nullitatis priuilegij, seu gradus, & promotionis: quo ad promouentes, si non emissa fidei professione, priuilegium concedant, incurrendi excommunicationem latæ sententiæ, & amittendi omnia beneficia, dignitates, officia, & feuda Ecclesiastica, cum inhabilitate ad alia obtinenda.

31 POntificium ius, ita obligans, continetur in duplici motu proprio, altero incip. *Iniunctum nobis*, quod est 89. Pij IV. altero vero inchoan. *In Sacrasancta*, quod Thomas Sanchez, & Castrus Palao ex mente Rodriquez qq. Regular. tom. 2. q. 72. art. 2. Pio V. tribuunt, sed id æquiuocè, pace tantorum virorum dixerim, seu fortè ex errore typographi, cum Laertius Cherubinus, exactissimus Bullarum Pontificiarum collector, inter Constitutiones Pij IV. hanc etiam *In Sacrosancta*, prius 88. loco re-
32 ferat. Per illam, *Iniunctum nobis, præcipit Papa omnibus Prælatis cuiussuis Ordinis etiam militaris fidei professionem emittere*. Sic tradunt Nauarrus lib. 1. Concil. & de Iureiurando cons. 10. in nouis, Rodriquez citatus, Emanuel Sà, & alij citandi.

33 Verum intra quod tempus vrget obligatio eam emittendi? Non exprimitur, à Summo Pontifice; Sanchez tamen lib. 2. in Decalcap. 5. num. 3. conformiter ad Decretum Concilij Tridentini benè ait sufficere, si intra bimestre ab accepta possessione Prælaturæ, eam Præla-
24 tus emittat. Quod adhuc etiam intelligendum est pro illis Religionibus, in quibus, vt refert Petrus de Ledesma tom. 2. Sum. trac. 1. cap. 4. consueuit à Prælatis emitti, si quæ sunt, quod dubito. Nam Capuccinus super priuileg. medicantium verb. professio fidei, notab. 1 absolutè affirmat non esse in vsu, & se circa hoc Sacram Congregationem, & viros doctos consuluisse: hancque assertionem Capuccini ex parte approbat Sanchez adductus per verba se-
35 quentia. *Dicendum est in Religionibus, in quibus ea consuetudo non est, non teneri prædictos Prælatos eam fidei professionem emittere. Quod vel id Decretum in eis receptum non sit, vel consuetudine abolitum, vt Capuccinus, & per eum relati sentiunt*: hactenus ibi Sanchez, cui adhereo.

36 Per alium motum proprium, in Sacrosancta, &c. Pius IV. fidei professionem emittere præcipit omnibus Doctoribus, Magistris, Regentibus, & alijs cuiusuis artis, ac facultatis professoribus, siue Clericis, siue laicis, siue Regularibus in Vniuersitatibus, aut Gymnasijs publicis, vel alibi priuatim, cathedrã ordinariã, vel extraordinariã Theologiæ, Canonũ, Iurisci uilis Medicinæ, Philosophiæ, Grãmaticæ, &c. assequi aut iam obtentam retinere volentibus. Ita explicant, & extendunt hoc præceptum Manuel Rodriquez qq. Regul. tom. 2 q. 72. art. 2. Capuccinus vbi supra, notab. 4. Sanchez citatus, & alij multi.

37 Quamquam nimis ipsum extendit idem Rodriquez quoad pœnas excommunicationis latę sententiæ, & alias, transgressoribus inflictas: ait enim has contrahere, tam promotos ad Cathedras, quam promouentes. Sed falli-
38 tur egregius iste vir, vt cuiuis attentè *legenti* dictum motum proprium manifestè patebit: vndè benè dicit Capuccinus ibidem contra solos promouentes, & permittentes eas fuisse iniunctas, & promotos, præter peccatum, validitate tantum priuilegij Doctoratus, vel magisterij, ac promotionis priuari, & meritò.

39 Addit autem ibidem Sanchez ex relatione eiusdem Capuccini Congregationem Cardinalium declarasse sub dicto Decreto comprehendi docentes prima Grammaticę, Arithmeticæ, Musicæ, & aliarum artium liberalium rudimenta, etsi publicam scholam non faciant, sed in proprijs domibus doceant; item cum eodem Capuccino aduertit prædictam excommunicationem non esse Papæ reseruatam, & posse absolui ea in nodatum auctoritate ab Episcopo accepta.

40 Concludit nihilominus ipse Sanchez quoad obseruationem, eodem modo dicendum esse de hoc Decreto Pij IV. quo paulo ante dictum est de altero eiusdem Pontificis, scilicet non esse vsu receptum in aliquibus locis, ac proin-
41 de in illis non obligare. Quod ita esse sentio; & ad-

& addo id prouenire, quod ab initio ignoratum fuerit ob defectum sufficientis publicationis in Diœcesibus particularibus; quod in alijs casibus circa Decreta, & Bullas Summorum Pontificum sine dubio non raro contingit, ponam exemplum, octo transierant anni, ex quo prodierat Bulla, qua Greg. X V. Festum Sanctæ Annæ sub pręcepto ab omnibus fidelibus seruari iniunxerat, & tamen in hac Diœcesi Melitensi ob ignorantiam, non seruabatur, nec hactenus fortè seruatum fuisset, nisi casu eam ad manum habuissem, & monitus Illustrissimus D. Episcopus Balthassar Cagliares de omissione executioni mandari curasset.

Potest ne fidei professio mediatè per procuratorem emitti? & sub qua forma emittendi obligatio?

REGVLA LXXXV.

42 OMnes prædicti ad professionem fidei emittendam obligati iuxta doctrinam duplicis Regulæ præcedentis, admodum probabile est, quod per legitimos procuratores id præstare possint: valdè etiam probabile, quod per se ipsos immediatè eam facere teneantur.

43 In ipsa autem emittenda, non est licitum vti quacumque forma ad libitum vniuscuiusque, sed ea tantum, quæ in Bullis Pontificijs pręscribitur, sub pœna per Tridentinum transgressoribus inflicta.

44 HOc est pręcipuum dubium, & magis controuersum inter Doctores circa rem istam de facienda fidei professione, an ad id obligatus possit eam emittere per procuratorem? Respondent affirmanter, & sanè magna cum probabilitate Azor. tom. 2. lib. 7. cap. 2. q. 6. & Barbosa in praxi Episc. par. 2. verbo fidei pro fessio num. 20. & de Canon. ac Dignitat. capit. 17. num. 5. plures referens pro hac sententia. Ratio est quia quidquid facere quis potest per seipsum, potest etiam facere per suum procuratorem, excepto vbi lex, aut Canon aliquis limitat. l. 1. ff. de procuratoribus cap. qui per alium, & cap. potest quis, de regul. Iuris in 6.

45 Vnde Iuramentum potest præstari per procuratorem, cap. final. de iuram. Columni in 6. cap. 1. §. verum de stat. regul. Matrimonium item similiter per procuratorem contrahere quis valet, etiamsi sit actio valde personalis, ergò pari modo fidei professionem emittere.

46 Negari tamen non potest esse etiam admodum probabile, quod immediatè per se ipsum quiuis obligatus, eam facere debeat. Ita auctor addition. ad Nauarrum in Consil. lib. 2. tit. de iureiurando Consil. 11. in nouis affirmās adesse declarationem Sacrę Congregationis, Vgolinus de officio, & potestate Episc. cap. 50. §. 16. num. 1. Garcia 3. par. de beneficijs cap. 2. num. 75. asserens sic tenuisse Rotam, & omnino negans fieri posse per procuratorem, Stephan. Gratian. discept. Forens. cap. 166. num. 22

47 Et Sanchez citatus absolutè id tenet quoad Episcopos, & alios Prælatos Maiores, perpensis verbis Bullę Gregorij XIV. pręcipientis, *si Prælatus, cui commissum fuerat examen, longè distet ab examinato, & approbato ad Episcopatum, hic ex delegatione illius, in manibus alterius Prælati vicinioris professionem fidei emittat, quod non præscripsisset Papa, si non obstante quacunque distantia per procuratorem coram Prælato Examinatore eam emittere posset*, ergo mens, & ordinatio Summi Pontificis est, vt immediatè per se ipsum Episcopus ipsam faciat:

48 Atque hinc sumitur, argumentum, idem esse quoad alios; funeaturq; in natura huius actionis emittendi fidei professionem, non solum, quod sit personalis, vti sunt illę pręstandi iuramentum, & contrahendi matrimonium; sed etiam taliter personalis, nempè iniuncta ab Ecclesia ad hunc finem, vt sic profitentes, indicata mentis credulitate, & interiori assensu, in fide stabiliantur, & magis ad eam seruandam obligentur; quod emittendo fidei professionem per procuratorem, non omnino complete obtineri potest.

49 Tridentinum non expresserat formam peculiarem professionis fidei Catholicę, & per aliquod tempus durauit, vt posset vnusquisque pro libito breuiorem, vel longiorem efformare. Verum post Pius Quartus Constitut. Iniunctum nobis, opportunè formam profitendi fidem ab omnibus seruandam assignauit, abstulitque omnino facultatem aliquid adiungendi, vel aliter faciendi: sed visum est expediens integram hic apponere, prout ibi habetur.

Forma emittendi professionem fidei.

50 *Ego N. firma fide credo, & profiteor omnia & singula, quæ continentur in Symbolo fidei, quo S. R. E. vtitur, videlicet. Credo in vnum Deum, Patrē Omnipotentē, factorem Cœli, & terræ, visibilium omnium, & inuisibilium. Et in vnum Dominum Iesum Christum Filium Dei Vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum non factum consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de Cœlis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est: & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in Cœlum, sedet ad dexteram Patris, & iterum venturus est cum gloria iudicare viuos, & mortuos, cuius regni non erit finis: Et in Spiritum sanctum Dominum, & viuificantem, qui ex Patre, Filioque procedit. Qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas: & vnam Sanctam Catholicam; & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma in re-*

missionem peccatorum, & expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi sæculi. Amen.

51 *Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector Item Sacram scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, et interpretatione Sacrarum scripturarum, admitto; nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum Patrum, accipiam, et interpretabor. Profiteor quoque septem esse verè, et propriè Sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino* N*ostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam vnctionem, Ordinem, et Matrimonium, illaque gratiam conferre, et ex his Baptismum, Confirmationem, et Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.*

52 *Receptos quoq; et approbatos Ecclesiæ* Catho*licæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio, et admitto; Omnia, et singula quæ de peccato originali, et de iustificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, et declarata fuerunt, amplector, et recipio.* P*rofiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium, et propitiatoriũ sacrificium pro viuis, et defunctis, atque in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse vere, realiter, et substantialiter corpus, et sanguinem vnacum anima, et diuinitate Domini* N*ostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substantiæ panis in corpus, et totius substantiæ vini in sanguinem, quam Conuersionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie, totum atq; integrum Christum, verumque Sacramentum*

53 *sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari: similiter, & sanctos, vnacum Christo regnantes venerandos: atque inuocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero imagines Christi, & Deiparæ semper Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas, et retinendas esse, atque eis debitum honorem; ac venerationem impartiendam. Indulgentiarũ etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo. Sanctam Catholicam, et Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, et Magistram agnosco.*

54 *Romanoq; Pontifici Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario, veram obedientiam spondeo, ac iuro. Cætera item omnia à* S*acris Canonibus, et œcumenicis Concilijs, ac præcipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, et declarata, indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, et reiectas, et anathematizatas, ego pariter damno, reijcio, et anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, et veraciter teneo, eandem integram, et immaculatam vsque ad extremum vitæ spiritum constantissimè Deo adiuuante retinere, et confiteri, atque à meis subditis, seu illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, et doceri, et prædicari, quantum in me erit curaturum. Ego idem* N. *spondeo, voueo, ac iuro, sic me Deus adiuuet, et hæc Sancta Dei Euangelia.*

55 Hactenus forma emittendi professionem fidei, quam recipi, & obseruari præcipit Pius IV. sub pœnis per Concilium Tridentinum aduersus contrauenientes latis videlicet, incapacitate sola, vt vidimus percipiendi fructus be-

56 neficiorum, vel Canonicatuum. Vnde istæ pœnæ contra non vtentes hac forma proposita in emittenda fidei professione, solum se extendunt ad prouisos de beneficijs, & Canonicatibus, imo non ad omnes: qui enim ex istis sunt Græci, si emittant fidei professionem, vti debeut alia forma à Gregorio XIII. per Constit. 33. incip. *Sanctissimus Dominus*, &c. postea præscripta, quæ multo longior est, continens varia capita contra errores peculiares Græcorum, schismaticorum, & hæreticorum: quam visum est opportunum diuisam per paragraphos sicuti diuidit Laertius Cherubinus, ad verbum hic referre.

Forma professionis fidei pro Græcis.

57 *Ego N firma fide credo, et profiteor omnia et singula, quæ continentur in symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia vtitur, videlicet.*

§. 1. Credo in vnum Deum Patrem Omnipotentem factorem Cœli, et terræ visibilium omnium, et inuisibilium, etc. vt supra.

58 *§. 2. Credo etiam, suscipio, atque profiteor omnia, quæ sacra oecumenica Synodus Florentina super vnione Occidentalis, et Orientalis Ecclesiæ diffiniuit et declarauit, videlicet, quod Spiritus Sanctus à Patre, et Filio æternaliter est, et essentiam suam, suumque esse subsistens habet ex* P*atre simul, et Filio, et ex vtroque æternaliter, tanquam ab vno principio, et vnica spiratione procedit. Cum id quod Sancti Doctores, et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat, vt per hoc significetur Filium quoque esse secundum Græcos, quidem causam, secundum Latinos verò principium subsistentiæ Spiritus Sancti, sicut, et Patrem. Cumque omnia quæ Patris sunt, ipse* P*ater vnigenito Filio suo gignendo dederit; præter esse Patrem, hoc ipsum quòd* S*piritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius à* P*atre æternaliter habet, à quo æternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum Filioque explicationem veritatis declarandæ gratia, et imminente tunc necessitate licitè, ac rationabiliter symbolo fuisse appositam.*

59 *§. 3. Item in azymo, siue fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter confici, sacerdotesq; in altero ipsum* D*omini corpus confi-*

cere

cere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ Ecclesiæ, siue Occidentalis, siue Orientalis consuetudinem.

60 *§. 4. Item si vere pœnitentes in Dei charitate decesserint, antè quàm dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint: & omissis, eorum animas pœnis Purgatorij post mortem purgari, vt & à pœnis huiusmodi releuentur prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ à fidelibus pro alijs fidelibus fieri consueuerunt, secundum Ecclesiæ instituta. Illorumq; animas, qui post Baptismasusceptum nullam omnino peccati maculã incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutæ corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in Cœlum mox recipi, & intueri clarè ipsum Deum Trinum, & Vnum, sicuti est; meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.*

61 *§. 5. Item Sanctam Apostolicam Sedem, & Romanum Pontificem in vniuersum Orbem tenere primatum, & ipsum Pontificem Romanum successorem esse Beati Petri Principis Apostolorum, & verum Christi Vicarium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum Patrem, ac Doctorem existere, & ipsi in Beato Petro pascendi, regendi, & gubernandi vniuersalem Ecclesiam à Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in actis oecumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur.*

62 *§. 6. Insuper profiteor, ac recipio alia omnia quæ ex decretis sacræ Oecumenicæ Generalis Synodi Tridentinæ, Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia etiam vltra contenta in supradicto fidei symbolo, profitenda, ac recipienda proposuit, atq; præscripsit, vt sequitur.*

63 *Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque eiusdem Ecclesiæ obseruationes, & Constitutiones firmissime admitto, & amplector.*

64 *§. 8. Item Sacram Scripturam iuxtà eum sensum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu, & interpretatione, sacrarum scripturarum admitto nec eam vnquam nisi iuxta vnanimem consensum patrum accipiam, & interpretabor.*

65 *§. 9. Profiteor quoque septem esse verè, & propriè Sacramenta nouæ legis à Iesu Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria; scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium: illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem, & Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse.*

66 *§. 10. Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemni administratione recipio, & admitto.*

67 *§. 11. Omnia, & singula, quæ de peccato originali, & de iustificatione à Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector, & recipio.*

68 *§. 12. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum proprium, & propitiatorium sacrificium pro viuis, & defunctis; atque in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento esse verè, realiter, & substantialiter Corpus, & Sanguinem vna cum anima, & diuinitate Domini Nostri Iesu Christi, fierique conuersionem totius substãtiæ panis in corpus, & totius substãtia vini, in sanguinẽ, quam conuersionem Catholica Ecclesia transubstantiationem appellat.*

69 *§. 13. Fateor etiam sub altera tantum specie totum, atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi.*

70 *§. 14. Constanter teneo, purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragijs iuuari, similiter, et Sanctos vna cum Christo regnantes venerandos, atque inuocandos esse, eosq; orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas.*

71 *§. 15. Firmissimè assero imagines Christi, ac Deiparæ semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impartiendam.*

72 *§. 16 Indulgentiarum etiam potestatem à Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque vsum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo.*

73 *§. 17 Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum Matrem, & Magistram agnosco, Romanoque Pontifici, Beati Petri Apostolorum Principis successori, ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo, ac iuro.*

74 *§. 18. Cætera item omnia à Sacris Canonibus, & Oecumenicis Concilijs, ac præcipue à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita, definita, & declarata, indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, & schismata, atque hæreses quascumque ab Ecclesia damnatas, & reiectas, & anathematizatas, ego pariter damno, reijcio, anathematizo, & abiuro.*

75 *§. 19. Hanc veram Catholicam Fidem, extra quam nemo saluus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram, & inuiolatam vsque ad extremum vitæ spiritum constantissime, Deo adiuuante, retinere, & confiteri, atque à meis subditis, vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. spondeo.*

76 *§. 20. Voueo, ac iuro: sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia.*

En formam professionis Fidei pro Græcis, circa quam nihil modo aduertendũ occurrit; atq; pro prima parte huius capitis decimi de obligatione emittendi fidei professionẽ, dicta à nobis nunc sufficiant: recurret iterum sermo hac de re, cum lib. 5. de expedirione causarum San-

ĉi Officij per ſolam fidei profeſſionem tractabimus: modo iam tranſitus ad ſecundam partem capitis de prohibitione diſputandi circa res fidei.

Qualiter ſecularibus laicis diſputare de rebus fidei cum infidelibus illicitum? qualiter ſecùs quandoque?

REGVLA LXXXVI.

77 PErſonis laicis ſecularibus illicitum eſt, & Iure Canonico prohibitum ſub pœna excommunicationis quouis modo, publicè, vel priuatim diſputare circa res fidei Catholicę,
78 maximè cum hæreticis, aut infidelibus. Poteſt tamen eſſe licita, & non prohibita talis diſputatio Laico ſeculari docto in varijs caſibus, vt ſi deſinit Eccleſiaſtici, qui ſe opponant Hæreticis, ſi item ratione permixtionis hęreticorũ cũ Catholicis in eodẽ loco vſu diſputandi inter ipſos abrogata ſit lex canonica, & ſimilibus.

---

79 TRactant hac de re Doctores cum D. Thoma 2.2.q.10.art.7. præcipuè Caetanus, qui optimè primo loco diſtinguit inter diſputationem materialem, & formalem: quam diſtinctionem poſtea alij ſecuti ſunt. Materialis diſputatio dicitur ab eo, quæ fit in ſcholis quotidie exercitij cauſa ad acquirendam facilitatẽ in dicendo, & diſputando ad acuenda inge-
80 nia. Verum hoc genus diſputationis non ſpectat ad rem præſentem, cum haud ſoleat fieri à Catholicis contra hęreticos; ſed inter ipſos Catholicos exerceatur: vide apud Suarez diſp. 20. de fide, ſect. 1. initio conditiones requiſitas vt hoc exercitium ita diſputandi ſit licitum, & honeſtum.

81 Formalem autem diſputationem vocat Caietanus, quæ fit ad inquirendam, vel defendendam, aut perſuadendam veritatem. Vnde hæc egregiè à Suarez citato ſubdiſtinguitur in duplicem circa res fidei, eo quod ex duplici motiuo ſuſcipi poſſit, primo ex motiuo dubitationis in diſputante; quod hic dubitans circa res fidei, in diſputationem eas ad-
82 ducat; vt ſic veritas eruatur. Quod genus diſputationis reſpectu Catholici diſputantis de fide certum eſt, quod ſit intrinſecè malum, & quibuſuis perſonis prohibitum: nam non eſt locus Catholico dubitandi crca res fidei, cum dubius in fide ſit infidelis: ſed ex profeſſo de hoc infra.

83 Secundò ſumitur diſputatio de rebus fidei ex motiuo conuincendi per eam, & ſuadendi alijs præcipuè Infidelibus res fidei, quas diſputans certas omnino tenet, atq; de hoc genere diſputationis quæri ſolet, an aliquibus tanquam illicitum prohibeatur? Cui quæſtioni abſolutè reſpondetur prohibitum eſſe ſic diſputare, præſertim publicè cum hæreticis quibuſcumq; perſonis laicis ſecularibus ſub pœna excommunicationis; & conſequenter ſub culpa lethali, cum ſit materia grauis. Habetur expreſsè in cap. quicumque §. inhibemus quoque de hæreticis in 6. vbi pœna excõmunicationis tranſgreſſoribus iniuncta, non eſt ipſo iure, ſed ferenda. Habetur etiam pro-
84 hibitio in 6. Synodo Generali cap. 64. Sub nomine laicorum non comprehenduntur Clerici primæ tonſuræ, nec Religioſi laici, ſic vulgari nomine vocati; quia verè laici non ſunt, ſed perſonæ Eccleſiaſticæ, & priuilegio Clericorum gaudent Ita notant Suarez adductus, Sanchez lib. 2. in Decal. cap 6. num. 6. Coninch. diſ. 18. dub. 9. num. 145 & alij.

85 Adhuc tamen non videtur ſufficienter reſponſum ad quæſtionem: ſunt enim aliqui graues Doctores, vt Caietanus 2 2. q. 10. artic. 7. dub. 1. Bannes ibidem, & Petrus Ledeſma tom. 2. Sum. tract. 1. ca. 5. qui laicos ſeculares doctos à prohibitione dicti §. inhibemus, eximendos cenſent, & poſſe liberè cum hæreticis, & infidelibus circa res fidei diſputare, hocque probabile iudicat Sanchez vbi ſupra, ducuntur hac ratione, quia in talibus doctis ceſſat finis legis, qui eſt defectus doctrinę in Laicis communiter repertus; ergo licita erit illis hæc diſputatio.

86 Nihilominus omnino, & abſolutè tenendum eſt laicos ſeculares quantumuis doctos eſſe ſub illa prohibitione comprehenſos: conuincitur triplici ratione efficaci, primo, quia ſicut vetitum eſt laicos quantumuis doctos munus concionandi aſſumere, cap. cum ex iniuncto capit. ſicut in vno, de hæreticis in 6. Ita & munus diſputandi de rebus fidei contra infideles, vtrumque enim prohibetur ob eandem rationem, nempè ob decentiam doctrinæ ſacræ, & non ſolum ob defectum ſcientiæ, vt in plurimum in laicis repertum: & hinc ratio contra-
87 riæ ſententię ſoluta manet. Item quia laico indocto iam iure naturali erat prohibitum, ſicut & clerico indocto diſputare cum hæreticis ergo cum in dicto § inhibemus, hoc prohibetur Laico, & non Clerico, aliquid ſpeciale interdicitur laico, quod clerico licitum eſt; at nulla eſſet differentia inter iſtos quoad hoc, ſi prohibitio illius §. non ſe extenderet ad laicum doctum; ergo dicendum eſt neceſſario ſe exten-
88 dere. Tandem quia ſi ſemel concedas cuiuis laico docto, quod poſſit licitè cum hæreticis diſputare de rebus fidei, quilibet laicus præſumet ſe ſufficienti doctrina eſſe inſtructum, vt tales diſputationes ſuſcipiat, & ſic prohibitio nullius erit momenti; ergo &c. Ita docent vt certum Gloſſ. in dicto cap. quicumque Dominic. & Franc. ibi num. 1. Valentia, 2. 2. diſput. 1. quæſt. 10. punct. 4. concluſ. 2. Penna in direct. part. 1. quæſt. 10. Cõmen. 25. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 26. quæſt. 1. Suarez diſput. 20. de fide ſect. 1. Coninch. diſput. 18. dub. 9. num. 145. Caſtrus Palao citandus, & Sanchez adductus plures referens, qui huic parti tantum, vt probabiliori adhęret.

89 Cęterum præcedens doctrina ex mente omnium pro aliquibus caſibus in fauorem laici docti eſt limitanda: primò pro caſu neceſſitatis, aut grauis, & euidentis vtilitatis, nempè vbi hæreticus fideles ſimplices ſuis dictis ad erro-

errores induceret, ac nullus adesset Ecclesiasticus, qui se opponeret, & illum frænaret, tūc Laicus doctus non solum posset; sed etiam teneretur ex præcepto charitatis debitæ proximis, & ex præcepto charitatis debitæ proximis, & ex præcepto Religionis, seu fidei despectæ huius partes suscipere, & disputando veritatem defendere. Ita adducti Valentia, Suarez, & Coninch. fauetque cap. Nolite timere 11. q. 3.

100 Limitando secundo doctrina illa pro locis, & terris, in quibus est magna permixtio Catholicorum cum hereticis; ibi enim dicta lex Canonica prohibens laicis disputare cum hæreticis; consuetudine, & vsu contrario abrogata censetur; cum passim occurrat occasio hæreticos arguendi, & conuincendi, nè grassentur; ergo licitum erit fidelibus laicis doctis id præstare, imo aliquando obligatorium. Ita ijdem Doctores Suarez, Sanchez, & Coninch locis citatis, & Castrus Palao tract. 4. disput. 2. punc. 4. num. 8.

101 Tertiò limitanda pro casu, quo laicus doctus non propria auctoritate; sed iussus, vel rogatus à Clericis disputationem cum infidelibus aggreditur: nam tunc, cum nomine Clericorum cum illis disputet, non potest dici, quod ius docendi, aut disputandi sibi indecenter vsurpet; quæ est materia prohibitionis in d. §. inhibemus, vt deducitur ex Leone Papa epist. 62. c. vlt. ergò in tali casu non peccabit Laicus doctus disputando cum hereticis: tradunt Suarez, Sanchez, & Castrus Palao vbi supra.

Licitane semper personis Ecclesiasticis dicta disputatio de rebus fidei? & vnde redditur aliquando illicita?

REGVLA LXXXVII.

102 VTplurimum licitum est, & nullibi Canonico iure prohibitum personis Ecclesiasticis, siue secularibus, siue regularibus, de rebus fidei orthodoxæ disputare cum hære-
103 ticis, vel alijs infidelibus. Contingit tamen sæpè quod sit illicita illis, vel licita huiusmodi disputatio ex quadruplici capite, primò ex fine intento, secundò ratione ipsius disputantis, tertio attentis personis audientibus, quarto ex modo disputandi.

---

104 TAmetsi prohibitio dicti c. quicumq; §. inhibemus, non se extendat ad personas Ecclesiasticas, aliundè tamen videtur prohibita eis, & illicita disputatio cum hæreticis de rebus fidei, imo & de quibuscumq; alijs primò ex illo ad Titum 3. *hæreticum hominem post vnam, & secundam correptionem deuita, sciens quia subuersus est.* Vbi tantum concedit Paulus hæreticum monere, & non cum eo disputare, ac adhibita sufficienti monitione, prohibet cum ipso communicationem habere: atque hùc alludens Gelas. Papa in Commonitorio ad Faustum sic ait, *Nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communicationis alienæ; dicente Apostolo, hæreticum hominem, &c.* Videtur etiam D. Paulus idem prohibere 2. ad Timoth. 2. *Noli*, inquit, *contendere verbis, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionem audientium, &c.* Eo quod huiusmodi disputationes tantum esse soleant contentiones, & pugnæ verborum, occasionemq; ruinæ
105 simplicibus præbeant. Hinc sæpè Sancti Patres hoc idem de euitanda disputatione cum hæreticis indicant, præcipuè D. Augustinus 15 contra Faustum cap. 12. D. Greg. 8. Moralium cap. 2. & D. Bernardus serm. 66. in Cantic. vbi contra hæreticos sic: *Nec rationibus conuincuntur; quia non intelligunt, nec authoritate corriguntur, quia non recipiunt, nec flectuntur suasionibus, quia subuersi sunt.* Ex quo testimonio Bernardi, & ex alijs ratio ad idem ostendendum, breuiter formari potest, quia ex hac disputatione cum hæreticis moraliter loquendo, non speratur fructus circa ipsos; & aliunde timeri potest simplicium fidelium nocumentum; ergo non erit licita, tanquam otiosa, & contra charitatem, vtraq; pars antecedentis manifesta apparet ex dictis, & magis postea apparebit.

106 His tamen non obstantibus, vt certum omnino haberi debet, esse licitam personis Ecclesiasticis, imo valdè laudabilem disputationem cum hæreticis, & infidelibus quibusuis, ad fidem Catholicam tuendam, & ad istorum errores confutandos. Probatur primo ex Scriptura Sacra ad Tit. 1. vbi de Episcopo ait Apostolus, esse oportere *amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt possit eos, qui contradicunt, arguere*, Quæ arguendi actio nequit fieri sine aliqua disputatione. Item D. Petrus 1. Canonica cap. 3. de omnibus affirmat sic, *Parati ad satisfactionem omni poscenti rationem de ea, quæ in vobis est;* spe, alij legunt, fide, vtroque modo alij, vt D Thomas 2. 2. q. 2. art. vlt. & Fulgen. lib. 1. ad Fasimundum cap. 1. qui particulam, iuxta vulgatā ad satisfactionem, legit. ad responsionem. Actio autem satisfaciendi, vel respōdendi haud dubiè disputationem aliqualem indicat. Ad
107 huius confirmationem conducunt exempla Christi Domini Matth. 22. vbi de diuinitate sua cum Pharisæis disputat, ex testimonio Psal. 109. eos conuincens, & Ioan. 8. diuersimodè contra ipsos argumentatur. Item Actor. 6. de Sancto Stephano dicitur, *Surrexerunt disputantes cum Stephano, &c.* ac de D. Paulo Actor. 17. disputabat in Synagoga cum Iudeis. Præ-
108 terea ijdem Sancti Patres non sibi contrarij, vt videbimus, hoc sæpius præstitere, & ad idem prestandum alios hortati sunt, maximè D. Augustinus epistol. 48. vbi ait, *Cum hæreticis verbis esse agendum. disputatione pugnandum, ratione vincendum*. Atque hinc lib. 14. de Trinitat. cap. 1. Theologicam scientiam valdè commendat, quod ad defendendam fidem, & confutandos hæreticos vtilissima sit, ac D. Bernardus serm. 64. in cantic. *Capiantur*, inquit, *hæretici non tam armis*,

quam argumentis. Denique ratione probatur, quia hæc actio disputandi cum hæreticis de rebus, ex se non est mala, imo ex varijs capitibus honestatem recipere potest, vt statim dicam, ergò licitum erit eam exercere.

109 Signanter expressi in regula (nullibi canonico iure prohibitum) in iure tamen ciuili inuenitur, l.Nemo, Cod.de Sum. Trin. huiusmodi disputationem clericis prohibens: quod sanè mirum, & non admittendum videtur: proinde Azor.tom.1.*lib.8.*cap.26. q. 1. & Sanchez lib.2.in Decal.cap.6.num.8.absolutè affirmant eam legem, quod ciuilis sit, & de materia Ecclesiastica, non posse obligare, præsertim Clericos. Sed melius respondet Suarez disp.20. de fide sect.1. per sequentia verba: *Licet illa generalis doctrina vera sit, existimo tamen non rectè applicari ad illā legem: nam solū prohibet disputationes per se illicitas, quibus res certæ diffinitaque in Ecclesia, in dubium reuocantur, cum perturbatione fidelium, & Ecclesiæ. Vnde potius credendum est legem illam fuisse legitimè latam à Martiano Catholico Imperatore, & vt opinor, non sine consensu Leonis Papæ, qui de illa re ad ipsum scripserat, vt supra allegaui*: hæc Suarez, & allegatio intelligitur de epist.48. Sancti Leonis, relata ab ipso Suarez ad confirmandam doctrinam à nobis traditam quod sit illicita, & intrinsecè mala disputatio, cum hæretico de fide in rebus, iam ab Ecclesia definitis, vbi circa has Catholicus dispu-
110 tans dubitat. Atq; de huiusmodi disputatione possumus interpretari Sanct. Patres, Augustinum, Gregorium, Bernardum, & alios prohibentes quibusuis personis disputare cum infidelibus. Vel si mauis, dicito, quod sint interpretandi de disputationibus illicitis ex alijs capitibus, à nobis nunc exprimendis.

111 Quare erit illicita cuiuis etiam Clerico disputatio de rebus fidei cum hæretico ratione finis, si ea suscipiatur, non pro defendenda fide, aut mysterijs eius illi suadendis, vndè licita esse posset, sed ex praua intentione ambitionis pro obtinendo aliquo gradu honorifico, aut pro maiore æstimatione apud homines ac-
113 quirenda. Item erit illicita ex parte Clerici disputantis, si hic careat scientia requisita, & hinc, vel aliunde timeat, ne superetur, vel cōfundatur ab aduersario, tunc nullo modo se ingerere debet, nec talem disputationem admittere ad repellendum periculum amittendi fidem, vel saltem erubescendi.

113 Quænam autem scientia necessaria sit in Clerico, vt securè possit similem disputationem suscipere, arbitrio prudentis relinquitur, attentis circumstantijs, maximè pro qualitate materiæ disputandæ, & pro quantitate doctrinę in hæretico, seu infideli disputante: si enim hic sit ignarus, quæcumq; scientia in Catholico Clerico sufficiet. Tradunt contenta in hoc, & præcedenti numero Suarez, & Castrus Palao adducti.

114 Dein potest esse illicita disputatio clerico cū hæretico ex parte audientium, vt docet D.Thomās 2.2.q.10. art. 7. vbi distinguit de disputatione priuata, seu secreta, nullo præter disputantes præsente, & de publica cum plures audiunt, vel saltem vnus, tunc si audientes sint indocti, & homines vulgares, cum regulariter his damnum obuenturum timeatur, nullo modo coram ipsis à persona Ecclesiastica cum hæretico suscipienda de rebus fidei est disputatio: tales enim auditores facilius argumenta in contrarium, quam rationes nostræ fidei, &
115 solutiones illorum percipiunt. Quid quod coram indoctis simplicibus disputationem magnis clamoribus cum arrogantia perfidi hæretici terminare solent, ergò regulariter illicita erit talis disputatio, & peccaminosa mortaliter, vt benè docet idem Castrus Palao punc.4. cum alijs (Sanchez dicto cap.6. num.10. peccatum solum veniale imprudentiæ in ea agnoscit) cum ex illa periculum vacillationis in fide, aut etiam peruersionis indoctis simplici-
116 bus possit prouenire, Secus si audientes disputationem sint personæ doctæ; tunc enim nullum damnum, sed potius vtile ipsis manabit, ergo erit licita. Ita cum D. Thoma dicto art.7. Caietanus, Valentia, ibi dis.1.q.10.*pun.* 4. Suarez disp. 20. de fide sect. 1. & *alij communiter*

117 Tandem ratione modi, quo executioni datur ex parte Catholici disputantis, erit illicita, vel licita disputatio de rebus fidei cum hæretico, aut infideli, explicat modum licitum Suarez citatus, nimirum si mediocritas seruetur in disputando, vt sic disputatio sit fructuosa, quod sequitur, si sententijs potius, & rebus
118 quam verbis peragatur. Excedet autem mediocritatem, & erit illicita, si fiat non tam pondere rationum, quam multiplicitate verborum contra illud iam supra adductum 2. ad Timoth. 2. *Noli contendere verbis.* &c. Item si
119 ex modo dicendi appareat quod Catholicus disputans intendat potius aduersarium vincere, quam errorem eius superare cum indicio superbiæ, non seruato documento D. Hieronymi lib.1. contra Pelagium, circa medium, *non de aduersario*, inquit, *victoriam, sed contra*
120 *mendacium quæramus veritatem*. Vltimo illicita aliqualiter erit disputatio per excessum, si nimio feruore, vel nimia tarditate disputetur. Quare vt sit licita ex vtroque extremo, quod conducit, sumi debet, vt docet Sanctus Greg.Naziaz. orat.26. de moderatione in disputatione adhibenda. Atq; hactenus de contentis in titulo Capitis decimi.

CAPVT XI.

De infidelitatis natura, & multiplicitate, ac de omnibus spectantibus ad infideles, non baptizatos, maximè circa casus, in quibus Inquisitores fidei contra eos procedere possunt.

PROOEMIOLVM.

1 AGgredimur iam explicationem criminum fidei Catholicæ oppositorum, circa quæ Consultores Sanctæ Inquisitionis qualificationem præbere solent; & contra quæ, seu contra personas eis effectas DD. Inquisitores procedere possunt, ac tenentur. Explicatio autem hæc procedet seruato ordine, quo talia crimina, vel personæ taliter criminosæ, iuxta edictum Sancti Officij indicantur denunciandæ huic Sacro Tribunali sub pœna excommunicationis, vt explicabitur infra à
2 quocunque alicubi cognoscuntur. Et quamuis nihil per ipsum edictum (vt iam in commentatione eius vlterius progrediamur) in particulari exprimatur de infidelibus, non baptizatis; comprehensi tamen sunt isti sub clausula illa generali, ferè vltimo loco posita, sic lingua vulgari. *Dichiarando, che per la sopradetta espressione de' casi da noi specificati da reuelarsi, come sopra, non escludemo gli altri casi spettanti al Sant'Offitio, che per altro, ne i Sacri Canoni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de' Sommi Pontefici sono compresi*, idest, declarantes per expressionem casuum supradictorum, non excludi alios etiam denunciandos, in Sacris Canonibus, Decretis, Constitutionibus, & Bullis Pontificijs comprehensos, &c. quales sunt spectantes ad infideles non baptizatos. Verum
3 cum infidelitas sit quid commune, & genericum ad hæresim, & apostasiam baptizatorum, quæ sit eius natura, quamque multiplex ipsius species, & quandonam infideles non baptizati sub potestate, & iurisdictione Inquisitorum comprehendantur, merito primo loco inuestigamus.

Quid infidelitas? quomodo fidem excludat? & quale peccatum?

REGVLA LXXXVIII.

4 GEnericè sumpta infidelitas congruenter definitur, quod sit peccatum ex sua natura fidem supernaturalem excludens, tanquã ei prorsus oppositum. Exclusio vero ista dupliciter fieri potest, per omissionem scilicet, vel per commissionem; atq; hinc multiplex diuisio infidelitatis, quocumq; tamen modo fiat, ex suo genere grauissimum est peccatum.

---

5 NE sit æquiuocatio in nomine, duplex est est infidelitas altera virtuti morali fidei, seu fidelitatis contraria: hinc infidelis, qui non seruat fidem, seu promissionem, iuxta illud Isaiæ primo, ***Principes tui Infideles***, & illud Ecclesiast. 5. ***Displicet Deo infidelis, & stulta***
6 ***promissio***. Altera infidelitas opponitur fidei virtuti Theologicæ, & ab ea dicitur infidelis, quicumq; abijcit fidem hanc diuinam, iuxta illud 1. Corint. 7. ***Si infidelis discedit, discedat***, & 1. Timoth. 5. ***Factus est infideli deterior***: atque de hac infidelitate, & de huiusmodi infidelibus in præsenti agimus.

7 Proposita definitio infidelitatis traditur cõmuniter à Doctoribus, præcipuè à Suarez disp. 16. de fide section. 1. & à Castro Palao tract. 4. disput. 2. punct. 1. atq; expendenda nunc per partes, vt clarius natura illius innotescat. Coniungendo autem primam partem de exclusione fidei diuinæ, quæ est præcipuè de essentia eius, cum vltima, quod sit grauissimum peccatum, ex hoc ipso maxima eius grauitas ostenditur, quia vt benè ait idem Castrus Palao, excludit medium, nempè fidem, simpliciter necessarium ad salutem, quod debet quilibet homo suscipere. Vnde in confirmationem testatur Christus Dominus Ioan. 5. ***Qui non credit, iam iudicatus est***, idest, iam habet super se iudiciũ
8 & condemnationem. Vide Suarez tota sect. 2. egregiè ostendentem cum D. Thoma 2. 2. q. 10. art. 3. qualiter excepto odio Dei, quod est contra charitatem, seu amorem ipsius, peccatum infidelitatis superet in grauitate malitiæ quæcumque peccata quibusuis virtutibus tam moralibus, quàm Theologicis quomodocumque opposita.

9 Verum teste eodem Suarez intelligitur ex suo genere, & regulariter, loquendo; nam in indiuiduo non est dubium, quod aliquis infidelitatis actus, saltem ex ignorantia culpabili, vel ex omissione proueniens, vt declarabitur statim, excedatur in malitia ab aliquo vitio contrario virtuti morali. Ponit exemplum D. Augustinus lib 4. de Baptismo cap. 5. in peccato auaritiæ, & probat peccata mortalia fidelium posse esse grauiora peccato infidelitatis, quandoquidem grauius ob ea puniuntur, vt habetur in cap. scimus 12. q. 1 ergo, &c.

10 Ad declarandum verò qualiter infidelitatis peccatum per omissionem, & commissionem fiat distinguendum valdè generaliter de duplici modo excludendi fidem; vnde oritur prima diuisio infidelitatis in duo quasi genera eius.

11 Vnus modus vocatur à Suarez materialis, seu ex parte materiæ, quando scilicet infidelis penitus materiam fidei ignorat, & nihil de prima veritate, aut de reuelatione eius inculpabili-

biliter audiuit; quia tamen fidem excludit, est in eo vera infidelitas, materialis tamen prorsus, vel negatiua, sic vocari solita; atq; hæc an dari possit, & qualiter Regula sequenti
12 expendetur. Alter modus excludendi fidem est formalis, seu ex parte obiecti formalis, vt ait Suarez, & tunc incipit esse, quando infidelis, postquam habuit notitiam aliquam de Religione Christiana, aut de prædicatione eius, non curat eam quærere, & sufficienter inuestigare, vt debet; ac sic fidem excludit culpabiliter, fitque propriè infidelis, atq; hæc communiter vocatur à Doctoribus infidelitas formalis, vel proprius priuatiua.

13 Rursus ad prædictum modum excludendi diuinam fidem culpabiliter non curando de eius inuestigatione, addendus est alius peccaminosior, nempè vbi post auditam Euangelij prędicationem, & post sufficientem propositio-
14 nem rerum fidei, huic infidelis resistit. Atque hinc alia diuisio infidelitatis in duas quasi species, in infidelitatem scilicet priuatiuam, specificè sumptam; & in infidelitatem contrariā, sic vocari consuetam; illaque contrahitur per omissionem, hæc verò per commissionem. Probatur breuiter vtrumque, quia duplex est præceptum fidei diuinę, vt supra vidimus, vnum affirmatiuum audiendi res fidei, & credendi; ex cuius violatione prouenit per omissionem infidelitas priuatiua, vt per se patet: alterum negatiuum non discedendi à fide, nec credendi aliquid contrarium reuelatis, ex cuius transgressione oritur per commissionem infidelitas contraria, vt etiam ex se constat, ergò ratione omissionis, & commissionis excluditur fides, & contrahitur infidelitas.

15 Peccatum deniquè dictæ infidelitatis contrariæ dupliciter committi potest, & hinc alia diuisio infidelitatis in duas quasi species, primo discredendo, vel credendo falsas esse res fidei, quæ proponuntur, vbi apertissimè cernitur peccatum infidelitatis per commissionem, & hic modus coutrahendi eam ex commissione est
16 proprijssimus. Secundo nec discredendo, nec credendo; sed suspendendo actum, per iudicium tamen, quo infidelis iudicat posse esse falsas res fidei, quæ propositæ ei fuerunt, ergo non per omissionem, vt prima fronte apparet; sed per commissionem talis infidelitas contraria insurgit. Tradita hoc, & præcedenti numero ex communi mente Doctorum, præcipuè D. Thomæ 2.2.q.10. art.2.& sequentibus, docet Suarez disp.16.de fide sect. 1. cum Caietano ibi:
17 Qui tertium modum contrahendi hanc infidelitatem adiungit, nempè dubitando circa res fidei, & hunc subdiuidit in triplicem ex opinione, & suspicione, & ex neutro: Verum benè eum refutat Suarez, & reducit istos ad duos primos modos.

Quænam infidelium actiones, & quæ infidelitas possit esse sine peccato, etiam circa res lumine naturali notas?

REGVLA LXXXIX.

18 NEquaquam in Infidelibus quæcumque actiones humanæ sunt peccaminosæ, imo nec ipsa infidelitas, si sit prorsus materialis, & negatiua. Hæc autem in pluribus eorum reperiri potest non solum circa res fidei, adeo supernaturales, vt tantum per reuelationem innotescant; sed etiam circa alias, quæ per vtrumqæ lumen reuelationis, & naturæ cognoscuntur.

---

19 HÆretici nostri temporis, præcipuè Lutherus, teste Prateolo verbo Lutherani errores erroribus adiungendo, vt gratiam Christi Domini videantur extollere, & vt meritum, satisfactionem, & impetrationem boni operis ex parte nostra totaliter auferant, ausi sunt impudenter affirmare omnia opera à quouis homine etiam iusto facta esse peccata, quãto magis si à peccatore, si ab infideli fiant.
20 Dicuntur maximè circa opera infidelium (de quibus nunc nobis sermo, omissis alijs) aliquibus locis scripturę sacræ perperam intellectis, vt illo Rom.14. *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*: quod de fide Theologica interpretatur D. Augustinus, & ex illo Hebr. 11. *sine fide impossibile est placere Deo*, & ex alijs, *ergo &c.*

21 Cæterum non solum vera, sed etiam apud omnes auctores catholicos omnino certa est opposita doctrina: quod non quæcumq; actiones humanæ infidelium sint peccaminosæ. Tradunt cum D.Thoma 2.2.q.10.art.4. ibi Caietanus, & Valentia tom.2.disp.1.quæst.10. punc. 2. ac Bellar.lib.5.de gratia cap 9. Videturque res definita de fide, cum Pius V. & Gregorius XIII. vt refert Suarez citatus inter alias assertiones Michaelis Baij, hanc vniuersalem negatiuam damnauerint, quòd in nullo infideli possint esse opera bona. Nam vrgent in contrarium loca scripturæ, Rom. 2. *Gentes*, inquit, *Apostolus, quæ legem non habent naturaliter, quæ legis sunt, faciunt*: & in ipsa scriptura aliqoando infideles ad opera ex se bona excitantur, Daniel.4. *Peccata tua eleemosynis redime*; ergo supponit posse ab eis fieri sine peccato. Fauet Tridentinum sess.6. can. 7. damnans dicentes *omnia opera, quæ ante iustificationem*
22 *fiunt, esse peccata*. Probatur efficaciter à D.Thoma pro quibuscũq; Infidelibus, siue cognoscẽtibus siue nõ cognoscẽtibus verũ Deũ; quia in his nõ est extinctũ lumẽ rationis naturalis, nec amissum liberum arbitrium, vti de fide certum tenet quiuis Catholicus, ergo possunt facere opera ex se moraliter bona, & referre ea ad bonum finem, nempe ad Deum, vel ad honestatem ipsius operis, aut virtutis, non adiuncto alio malo fine extrinseco, etiamsi fide diui-
23 na careant. Nam carentia hæc tantum facit, vt non possint placere Deo ad acquirendam iusti-

iustificationem, & gloriam æternam, sicq; ex mente Suarez, intelligitur illud Hebr. 11. *sine fide impossibile est, &c.* Illud vero Rom. 14. *Quod non est ex fide, &c.* exponit bene Pererius disp. 5. quod non est consentaneum fidei, aut contrarium fidei, vt alias expositiones nunc omittam. ergo non sunt peccata omnia opera infidelium.

24 Quid quod ipsa infidelitas non erit in eis peccaminosa, supposito quod hæc sit mere materialis, & negatiua, vt explicauimus Regula precedenti. Quæ suppositio non admittitur à diuersis, vt à Gabr. in 2. dist. 22. q. 2. art. 3. Sylvest. verb. ignorantia num. 13. & ab Adriano quol. 2. q. 2. ob eam rationem fundatam in axiomate Theologico, ***Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam***, quia si infidelis, quando peruenit ad vsum rationis, facit quod in se est, illuminabitur à Deo, & deponet infidelitatem, si vero non faciat quod in se est, iam peccabit, & imputabitur ei infidelitas; ergo hæc tunc non erit in eo materialis, aut negatiua, sed priuatiua, seu formalis cum peccato.

25 Nihilominus, vt communis, & vera admittitur ab omnibus ferè contraria sententia, quod sit concedenda infidelitas negatiua sine culpa in illis infidelibus, qui nihil penitus de rebus fidei, aut de reuelatione earum audierunt, siue sint ex eis, quarum cognitio per solam reuelationem habetur, vt mysterium Trinitatis, Incarnationis, &c. siue ex alijs, quæ vtroque lumine reuelationis, & naturæ innotescunt, vt Deum esse, omnipotentem, &c. Docet D. Thomas 2. 2. q. 10. art. 1. ibi Caietanus & Valentia, Vasquez 1. 2. disp. 120. cap. 3. Azor. tom. 1. lib. 1. cap. 13. q. 2. Sanchez lib. 1. in Decal. cap. 16. num. 32. & Suarez disp. 17. de fide

26 sect. 1. ac 2. Ratio fundamentalis est, quia tales infideles, nullam vnquam habuerunt, nec potuerunt habere notitiam de obligatione credendi res fidei, vel sciendi eas per reuelationem; imo nec dubium vllum circa hoc eis occurrit; ergo violatio huius præcepti, seu obligationis est illis inuoluntaria; cum ***nihil volitum, quin præcognitum***, secundum Philosophum; ergo non erit peccaminosa; cum sine voluntario peccatum esse non possit; ergo exclusio tunc fidei, & talis infidelitas eis non imputabitur, eritque negatiua.

27 Confirmatur prædicta doctrina soluendo rationem contrariam, & retorquendo argumentum, quia si infidelis, quando peruenit ad vsum rationis, non facit, quod in se est ex auxilio Dei ad obseruationem legis naturalis, Deus denegat ei gratiam illuminationis Diuinæ ad recipiendam fidem, & iustificationem; ergò tunc non peccat contra præceptum credendi, & non excludendi fidem, cum hoc nullo modo cognoscat, vt supponitur; sed contra præceptum aliquod legis naturalis; ex cuius violatione prouenit talis negatio illuminationis diuinæ, ergò non imputabitur ei infidelitas; sed erit materialis, & negatiua. Hæc quæ copiose tractantur in materia de gratia; nunc obiter, & compendiosè cum citato Suarez sint dicta.

Infidelitatis diuisio qualis? multiplexne in eodem homine inest? & an vna superet aliam in malitia?

REGVLA XC.

28 **Diuiditur infidelitas in Paganismum, Iudaismum, & Hæreticismum, non tanquam in tres species propriè dictas; sed accidentali tantùm modo differentes: estque sufficiens, & adæquata hæc diuisio. Nequeunt autem per se loquendo duo eorum simul in eodem homine reperiri, & multo minus tria. Tandem inter se quoad grauitatem criminis, se habent tamquam excedens, & excessum.**

---

29 Agentes supra de maiori euidentia credibilitatis Religionis Christianæ, quam cuiusuis alterius infidelium sectæ, iam hanc diuisionem infidelitatis trimembrem indicauimus, ac proinde in ea nunc expendenda nos breuiter expediemus, maximè cum de tertio membro nempè de hæreticismo, seu de hæresi non hic, sed sequenti capite simus ex professo acturi. Tradunt ipsam cum D. Thoma 2. 2. q. 10. art. 5. communiter Doctores, ibi Valentia disp. 1. q. 10. punct. 5. Bonacina disp. 3. q. 2 pun. 6. Suarez disp. 16. sect. 4. & Castrus Palao disp.

30 2. pun. 1. Qui ex mente omnium sic explicat vt sit Paganismus, quando quis totaliter excludit fidem quoad omnia nullo mysterio eius excepto. Iudaismus verò, vbi quis credit his, quæ traduntur in veteri testamento, non tamen quæ in nouo: hæreticismus, seu hæresis, quando circa aliquam veritatem siue ex veteri, siue ex nouo testamento quis fidem reijcit.

31 Hinc vix vllum dubium apud auctores citatos, & alios de differentia inter prædicta tria membra propositæ diuisionis, quod sit non essentialis, aut specifica; sed tantum accidentalis ex parte materiæ, secundum magis, & minus; quia omnes illæ sectæ habent eandem rationem formalem excludendi fidem, & huic eodem modo opponuntur: quicquid in contrarium absq; firmo fundamento Caietanus, & Bannes dicto art. 5. asserant.

32 De sufficientia, & adæquatione prædictæ diuisionis, & quod comprehendat hæc omnes casus infidelitatis, qui in præsenti possunt occurrere, constat per ordinem ad Christum, vti Deū & hominem, atq; fidei, & salutis auctorem: quicumq; enim eius aduentum, eiusq; scripturas, & figuras negant, sunt pagani; & ad hos reducuntur Turcæ, qui non admittunt Christum Redemptorem, reducuntur etiam Athei,

33 qui Deum nullo modo admittunt. Quicumq; item negant aduentum Christi, licet scripturas, & figuras ipsius approbent, sunt Iudæi.

34 Denique qui aduentum eius admittunt, dictis tamen eiusdem Christi integrè fidem non habent, hæretici censentur, ad hosq; spectant apostatæ, sicut etiam ad paganos, & Iudæos, vt ex dicendis capite sequenti clarius patebit, atque ideò non est membrum distinctum. Tradunt

dunt hęc pluribus Suarez, & Castrus citati.

35 Iudicat autem verum Suarez, & benè probat, per se loquendo non solum Iudaismum cum Paganismo non posse esse simul in eodem homine, quod omnes concedunt, cum manifestam inuoluat repugnantiam, vt clarè patet; sed etiam nec Paganismum, neque Iudaismum simul cum hæresi; quia Christianus hęreticus credit Christum venisse, & esse redemptorem,

36 quod Iudæi, & Pagani negant. Vnde ab eandem rationem nequaquam hæc tria simul in eodem homine reperiri possunt. Et quamuis Caietanus hęresim cum Iudaismo, aut cum Paganismo concedat, fallitur tamen vir adeo doctus in eo, quod ad id fundandum assumit, nempè Apostasiam distingui ab hæresi, à Iudaismo, & à Paganismo, quod non ita esse cap.

37 sequenti videbimus. Dixi per se loquendo non coniungi simul Hæreticismum, & Iudaismum; per accidens tamen ex conscientia erronea in hoc vno casu non repugnat vtriusque simul coniunctio, scilicet sit infidelis Iudæus, quod non concedat aduentum Christi, ac proinde in Iudaismo maneat; & simul ob consciẽtiam erroneam non credat aliquid ex credendis in veteri testamento, & hinc sit verus hęreticus, ita idem Suarez.

38 Vltimo loco vnum verbum de grauitate istarum infidelitatum, cuiusnam sit maior? Equidem ex doctrina D. Thomę citati art. 6. clarè deducitur, quod se habeant tanquam excedens, & excessum, videlicet, quod intrinsecè, vt sit loquar, crimen hæresis sit grauius, quia ex suo genere committitur cum maiori cõtemptu; cum hęreticus admittat doctrinam Christi, & Apostolorum, atque maiorem habeat notitiam rerum fidei diuinæ, ergo grauius peccat errando proprio iudicio contra talem doctrinam. Confirmatur ex illo 2. Petri 2. *Melius erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitam retrorsum conuerti*, & D. Augustinus 12. de Ciuitate Dei cap. 25. *Peior*, inquit, *est desertor fidei, & ex desertore oppugnator eius effectus, quàm ille, qui non deserit,*

39 *quàm nunquam tenuit*. Ob eandem rationē crimen Iudaismi grauius est crimine Paga-

40 nismi. Verùm extensiuè Pagani plus peccant quia in pluribus errant, atque plus Iudæi, quā hæretici, attenta eadem comparatione extensiua: ita Valentia 2. 2. q. 10. disp. 1. punc. 3. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 17.

An Ecclesiæ sit potestas prædicandi Euangelium apud quosuis Infideles? & cogendi eos ad ipsum audiendum, & amplectendum?

REGVLA XCI.

41 POtestatem, & ius habet Ecclesia Catholica prędicandi vbiq. legem Euangelicam, etiam in terris quorumcumqe infideliū, potest item moraliter loquendo, vi & armis compellere eos ad hoc, vt sinant prædicatores Euangelij ibi manere, & liberè prædicare fidem Christi Domini, absque persecutione, irri-

42 sione, aut alio damno ipsorum. Nequit tamen ipsa Ecclesia cogere ad audiendam prædicationem infideles non baptizatos (oppositum quoad subditos videtur certum) atque multo minus potest compellere ipsos ad amplectendam fidem Catholicam, & ad deponendos errores propriæ sectæ.

43 PRima pars clarè constat ex verbis Christi Domini apud Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerso Orbe in testimonium omnibus gentibus*, apud Marc. vltim. *Prædicate*, inquit, *Euangelium omni creaturæ*: qui enim hoc preceptum iniunxit, nempè Christus, dedit etiam potestatem id exequendi; ergo Ecclesia habet ius prædicandi Euangelicam legem vbique gentium per suos ministros Apostolicos: nec maiori indiget probatione res adeo certa.

44 Circa secundam partem Regulæ, apparet aliquale dubium, quia liberum videtur esse cuilibet Principi in loco suæ ditionis habitationem exteris concedere, vel interdicere; ergo expellendo inde prædicatores Euangelicos, nullam Ecclesiæ iniuriam inferet, maximè

45 si nullus sit, qui eos velit audire. Tractant pauci de hoc; Suarez disp. 18. de fide sect. 2. circa finem, & Castrus Palao disp. 2. punct. 5. nullum pro se, aut contra se citantes: & benè resoluunt posse Ecclesiam per se ipsam, vel medio aliquo Rege aut Dynasta Christiano cõpellere vi, & armis, si aliter fieri non potest, quemlibet Principem, vel Magistratum infidelem ad hoc, vt permittat commorari in suis terris prædicatores Euangelicos, & liberè ibi prædicare fidem Catholicam, si sint aliqui, qui velint audire; vti moraliter loquendo, nunquā

46 deerunt, qui voluntariè audiant. Probatur quia expellere prędicatorem à Regno, eo solo titulo, quod prędicare intendit, & impedire alios ne audiant eum, est manifesta iniuria fidei; & non exiguus Religionis nostræ contemptus; ergo ob talem iniuriam, & contemptum poterit Rex Catholicus nomine Ecclesiæ, etiam misso exercitu illum Principem, seu Magistratum infidelem debellare, & vsque ad priuationem proprij Regni, seu status comprimere &c.

47 Prędicta autem debellatio, & compressio multò magis locum haberet casu, quo Prædicatores Euangelicos eo solum, quod prædicare vellent, Princeps infidelis, aut eius subditi, de consensu, vel permissione ipsius, dehonestarent, blasphemijsque, irrisionibus, aut alijs damnis persequerentur, & sic prædicationem impedirent. Habetur expresè in iure canonico multis decretis 23. q. 8. & probatur, quia iure naturæ cuiuis concessa est facultas iura sua tutandi, & quæ sibi contraria sunt, expellendi; ergo Christiana Respublica ius suum prædicandi Euangelium, concessum à Christo Domino poterit prędicto modo defendere & iniu-

& iniuriam sibi in suis prædicatoribus illa-
tam vindicare, ita post Suarez, idem Castrus
Pala o.
48 Quibuscum primo notandum, quod sit in-
decens, & illicitum ex accidenti ratione scan-
dali (licet per se licitum appareat) mittere
Prędicatores ad populos infidelium, exercitu
comitatos, ne iniuria afficiantur: quia meritò
ipsi infideles timerent se esse debellandos, ni
audiant prædicationem, & conuertantur; vnde
conuersio eorum esset nimis coacta, & non li-
49 bera, neque forte ex corde. Quare omnino
conueniens est ne cum huiusmodi securatione
mittantur, sed Apostolico modo, sine strepitu
50 armorum, & potentia mundana. Quod si se-
mel in infidelibus resistentiam, & persecutio-
nem experti fuerint, tunc dicta securitas, vel
alia rationabiliter adhiberi poterit, imò omni-
no expediet.
51 Notandum secundò ad hunc finem mit-
tendi prędicatores ad partes infidelium, &
modo dicto defendendi eos ibi, si opus fuerit
factam fuisse iuridicè diuisionem ab Alexan-
dro VI. & terras infidelium Orientis concessas
Regibus Portugallię, Occidentis vero Regibus
Castellæ, vt si resistentia, vel iniuria prędicato-
ribus Euangelicis fieret, possent eas occupa-
re, vt re ipsa varias, optimo iure occuparunt,
de quo tractant multi. Victoria relict. 1. super
cap. vlt. Matth. nempè quibus titulis Barbari
potuerint venire in ditionem Hispan: à nu. 12.
Card. Bellarminus controu. 3. generali lib. 5.
de Romano Pontifice cap. 2. & nouissimè Au-
gustinus Barbosa par. 1. de potest. Episc. tit. 3.
cap. 1. à num. 44.
52 Iam quoad obligationem audiendi prædi-
cationem Euágelicam, primo concordes sunt
Doctores, quod infideles non baptizati, & nul-
lius Principis Christiani subditi nequeant ab
aliquo, etiam Ecclesiæ nomine obligari, aut
cogi ad eam audiendam. Probatur efficaciter;
quia isti infideles sunt extra iurisdictionem Ec-
clesiæ; & coactio non potest fieri sine iurisdi-
ctione; ergò relinqui debent in sua libertate,
& non compelli legem Christianam audire.
Tradunt, vt certum Valentia 2. 2. q. 10. disp. 1.
punct. 6. Coninch: disp. 18. dub. 14. num. 225.
Bonac. disp. 3. de fide q. 2. punct. 7. num. 3. & alij
ab eis relati,
53 De Infidelibus verò non baptizatis alicui
Principi Christiano subiectis est aliqua diuersi-
tas inter ipsos Doctores: Suarez disp. 18. de
fide sect. 2. & Bonac. vbi supra num. 3. proba-
bile iudicāt tales infideles subditos posse com-
pelli ad audiendam fidem; quia obligatio hu-
ius audientię non videtur excedere iurisdictio-
nem politicam, & temporalem: idem vt pro-
babile tenet Bañes 2. 2. q. 10. art. 10. dub. 4.
ad vnam tantum auditionem, & non ad plures
54 Oppositum absolutè, quod nullo modo possint
cogi, sequitur Valentia citatus circa finem: vt
probabilius vero hoc sustinet Castr. Palao dis. 2.
punct. 5. citans pro se Salmeronē, & Coninch.
55 Ductus ea ratione, quia prædicatio, & auditio
legis Euangelicæ ex se ad finem supernatura-
lem diriguntur, vt patet: at Princeps, seu Res-
publica tantum habet potestatem iure naturę
respectu subditorum infidelium non baptizato-
rum circa spectantia ad ordinem, & finem na-
turalem, ergò non poterit istos constringere
ad audiendam prędicationem Euangelicam.
56 Esset nihilominus ex mente eiusdem Castri
Palao valde conueniens ad id suauiter ipsos,
allicere, eximendo videlicet a tributo omni-
bus imposito, quemcumque ex eis audientem
prędicatorem Euangelij; vti Romæ eximi à Pa-
pa, quemuis Iudæum, sic audientem, refert
Castrus vbi supra; sed nescio vnde id ipse de-
ducat, fortè prius ita fiebat; nunc tamen à vi-
ris Religiosis fide dignis etiam nostræ Societatis
Iesu audio, quod Romæ compellantur Iudæi
singulis diebus Sabbati interesse concioni pro
ipsis haberi solitæ: ideo in Regula, per paren-
thesim dixi, videri certum.
57 Quidquid tamen sit de dicta potestate com-
pellendi ad audiendam prędicationem infide-
les non subditos non baptizatos; illud certum,
& commune est apud omnes fere Doctores,
quod neque isti, neque alij infideles non sub-
diti possunt cogi ab Ecclesia, aut à Principe
Catholico vllo modo ad amplectendam legem
Euangelicam, & ad deponendos errores pro-
prios suæ sectæ. Docet D. Thomas 2. 2. q. 10.
art. 8. & 10. ac q. 12. art. 2. asserens ibi sub ti-
tulo infidelitatis bellum indici non posse, idem
etiam Caietanus ibi, Valentia disp. 1. quęst. 10.
punct. 7. Bañes art. 10. citato, dub. vlt. Suarez.
disp. 18. sect. 3. 4. & 5. Coninch. disp. 18. dub. 14.
58 & Castrus Palao disp. 2. punct. 6. & 7. Ostendi-
tur primo ex iure canonico, cap. sicut Iudæi,
de Iudæis, & Saracenis, cap. qui sincera, cap.
de Iudęis dist. 45. vbi non tam noua prohibitio
quam declaratio prohibitionis Diuinę contine-
tur; nam in cap. maiores de Baptismo expresse
habetur, esse contra Christianam Religionem
hos infideles cogere ad fidem suscipiendam.
59 Conuincitur idem per rationem in Scriptu-
ra sacra fundatam, quia Christus Dominus per
illa verba, *Pasce oues meas*, Ioann. 21. solum
concessit Petro, & successoribus eius iurisdi-
ctionem in rebus spectantibus ad fidem, & Re-
ligionem Christianam, circa eos, qui sunt intra
Ecclesiam per Baptismum, vt omnes exponunt
& aliunde, nec Pontifices, nec Superiores alij
Ecclesiastici, aut Sæculares eam habent circa
non baptizatos. Atque hinc affirmat Diuus
Paulus 1. Corinth. 5. *Quid enim mihi de his, qui
foris sunt, Dominus iudicabit*: quasi dicat,
omnino careo iurisdictione respectu eorum,
qui sunt extra Ecclesiam; at sine iurisdictione
non potest esse coactio; ergo nequeunt tales
infideles non baptizati compelli ad recipien-
dam fidem diuinam, & ad deponendos errores
proprios suæ sectæ.
60 Nota, quod signanter dixerim ad ample-
ctendam fidem diuinam, & deponendos erro-
res suæ sectæ proprios, nam ad amplectenda,
& seruanda ea, quæ sunt iuris naturalis, & ad
depellendos errores cōtrarios veritatibus Chri
stiano, & infideli non baptizato communibus
cogi sine dubio possunt, vt bene tradit Castrus
Palao citatus punct. 5. vers. verum quia, &

punct. 5.

punct. 7. vers. quod si, ac nos paulo post pluribus trademus, expendentes qualiter Inquisitores contra similes infideles iurisdictionem habeant.

Qualiter Infidelis in Christianos iurisdictionem exercere non valet, qualiter servus?

REGVLA XCII.

61 QVivis Infidelis Catholico Principi subiectus nequit vllo modo in Christianos iurisdictionem exercere; priuatur item dominio serui sui, siue vernaculi, siue empti tij imò, & proprij filij fidem Christianam amplectentis: caret etiam facultate vtendi famulatu cuiusuis fidelis; cum huic sit prohibitum
62 ei famulari. Verum infidelis haud subiectus Principi Catholico non priuatur, nec priuari potest per se loquendo iurisdictione, & dominio circa vassallos, aut seruos suos Christianos; nisi adsit periculum proximum peruersionis, aut ex alio criminoso capite.

63 DE tribus expressis in hac Regula respectu infidelis subiecti Christiano Principi sunt particulares, & manifestę decisiones in iure: de primo, quod non possit exercere iurisdictionem in Christianos, deciditur ab Innocentio III. in cap. cum sit nimis, de Iudæis, & Saracenis; vbi Papa præcipit, vt puniantur per Concilium Prouinciale illi, qui Iudæos, ac Paganos ad publica officia promouent; & vt Christiani omnes abstineant à communicatione cum infideli promoto, donec officium dimittat, & per illud acquisita in Christianos pauperes distribuat. Idem in cap. ex speciali eodem tit. vbi disponitur, vt si eis regalia vendantur, ad ea colligenda preficiatur Christianus non suspectus. Item in cap. nulla, dist. 24. & cap. constituit 17. q. 4. vbi excommunicatio ferenda infligitur committentibus munera, & officia publica Iudæis: fauet tandem l. vltima Iustiniani, C. de Iudæis.
64 Sed magis ratio, in qua tam hęc ciuilis, quã illę leges Canonicæ fundantur, quia cum Princeps Christianus sit liber in committendis officijs publicis, & assignandis Iudicibus, atque aliunde Ecclesia per Romanum Pontificem, cui ipse est subditus, eidem præcipiat, ne promoueat infideles ad talia officia, eo quod ista promotio sit contra dignitatem, & honorem fidei nostræ, ac in ejs ignominiam cedat, ad obseruationem huiusmodi præcepti sine dubio ille tenetur.
65 Item de secundo, quod priuetur infidelis Christiano Principi subiectus dominio serui sui siue vernaculi, idest, nati ad seruitutem, siue ad eam empti, quamprimum hic ad fidem nostram conuertitur, disponit l. Deo nobis, C. de epist. & cler. & l. vnica, C. ne Christianum mancipium: & confirmat cap. Iudæi il 2. de Iudęis, atque idem ampliat cap. nulli Iudęo, de Iudęis & Saracenis, vbi habetur, si seruus fidelis ab infideli ematur, non ad seruitutem, sed ad mercaturam debeat vendi alicui fideli intra tres menses, alioquin seruus liber sine pretio
66 maneat. De amissione vero dominij respectu proprij filij, si fiat Christianus, constat ex cap. maiores, de baptismo; sicque dispositum, vt liberetur filius à patria potestate, tum ad euitandum periculum peruersionis, tum in fauo-
67 rem fidei Catholicæ. Et hæc causa etiam edendi dictas sanctiones canonicas, ac ciuiles. Potuit enim ob eam Princeps Christianus quẽcumque subditum infidelem reddere incapacem dominio, & potestate dominatiua serui, aut filij, cuiusque fidelis; sicut potest priuare dominio aliarum rerum ob bonum Reipublicæ, & rectam eius administrationem, vbi iudicauerit expedire.
68 Quoad tertium de priuatione famulatus fidelium, eo quod hi prohibeantur homini infideli famulari, habetur expresse prohibitio in cap. ad hæc, & cap. & si Iudæos, de Iudæis, & Saracenis: sed intelligitur de famulatu domestico; & non extra domum, vt esse colonum siue aduentitium; siue originarium in terris hominis infidelis, vti expresse conceditur in ip. cap. & si Iudæos; & ratio est, vt benè notat Suarez ex communi sententia disp. 18. sect. quia in hoc famulatu extra domum non reperitur indecentia, nec periculum peruersionis, ac in domestico; atque ob huiusmodi indecentiam prohibetur mulieribus in eodem cap. & si Iudæos, esse nutrices filiorum alicuius infidelis; extatque eadem prohibitio in l. vlt. §. vltim. C. de episc. & cler. quæ omnia sic decisa, vt certa à Doctoribus communiter traduntur.
69 Vti certum etiam ab omnibus receptum traditur infideles non subiectos alicui Principi Christiano, nec priuatos esse, nec priuari posse ab Ecclesia iurisdictione temporali, quam habent in vassallos suos fideles ad ipsorum regimen. Probatur efficaci ratione; quia iure diuino ea priuati non sunt, cum consulat Sanctus Petrus illis subiici, 1. Petri 2. & D. Paulus asserat Rom. 13. eis inobedientes Dei ordinationi resistere; ex quibus locis, & alijs etiam deducitur clarè quod nequeant priuari tali iurisdictione ab Ecclesia, maximè cum huic non subdantur. Ita cum D. Thoma 2. 2. q. 10. art. 10. Valentia disp. 8. q. 10. punct. 8. & reliqui eius Expositores, Soto lib. 4. de iustitia q. 2. art. 2. Coninch. disp. 18. dub. 10. conclus. 2. Salmer. actor. 13. tract. 37. Suarez disp. 18. de fide sect. 5 & alij.
70 Nec obstat, quod fideles infidelium vassalli sint subditi Ecclesiæ, ac proinde hæc videatur posse ipsos liberare à iurisdictione eorum, ob honorem fidei Catholicæ, & dignitatem fidelium, non, inquam, hoc obstat; quia nulla est indecentia, nec repugnantia contra honorem nostræ fidei, aut dignitatem fidelium, quod hi sint vassalli alicuius Dynastæ infidelis; & huic in regimine subdantur: imò hæc subiectio sine dubio humilitati Christianæ consona censetur.

1 Dein ex nullo scripturæ loco, nec ex Concilijs, neque ex Sanctis Patribus colligitur potestas vlla concessa Ecclesiæ ad eos dicta iurisdictione priuandos, Ergo per per se loquendo, non potest ipsos priuare. Dixi ex nullo scripturæ
2 loco, nam ille 1. Corint. 6. vbi Paulus reprehendit fideles, qui in iudicio contendebant cũ alio fideli coram Principe infideli, communiter exponitur, quod reprehensio Apostoli non fuerit, eo quod apud infidelem Principem ius peteretur, sed quod malitiosè, & ex inuidia esset petitio cum occasione scandali: qui respectu omnium, sed præcipuè infidelium est omnino vitandus: ita cum citatis Doctoribus Castrus Palao, vbi supra punct.8.

3 Superest dicendum de dominio. & circa hoc est controuersia, an infidelis non subditus Catholico Principi, possit priuari ab Ecclesia dominio seruorum suorum, si hi suscepto baptismo Christiani fiant? Partem affirmantem sequuntur aliqui cum D. Thoma 2.2.q.10.art.10. Lorca ibi. & Bannes dub. vlt. etiamsi non adsit periculum peruersionis, & hoc etiam modo probabile iudicat Valentia disp. 1. q. 10. pun. 8. Ducuntur ex eo, quia etsi Domini infideles non sint subditi Ecclesiæ, subduntur tamen ipsi eorum serui baptizati: vnde illi Domini ratione infidelitatis suæ, & ratione dignitatis fidelium in fauorem fidei merentur priuari potestate dominatiua in seruos fideles; ergo executio hu-
74 ius meriti potest ab Ecclesia fieri. Confirmatur quia ex conuersione vnius infidelis ad fidem, altero in infidelitate permanente, soluitur matrimonium, & fidei fauore vir in vxorem conuersam amittit dominium, neque hoc est contra Apostolum 1. Corin. 7. vt magis ex dicendis num. 77. patebit. ergo similiter infidelis in seruum suum ad Christianitatem conuersum dominio priuabitur.

5 Nihilominus vt magis communem, & certam sustinent plures partem negantem sublato morali periculo peruersionis. Ita Nauarr. in Summa cap 17. num. 103. & 104. Molina noster tract. 1. de iust. disp. 39. vers. quartus, Couarr. in regul. peccatum 2. part. §. 11. num. 6. Suarez disp. 18. de fide sect. 6. Coninch, disp. 18. dub. 10. concl. 8 & Turrian. disp. 52. dub. 1. Probatur pari modo proposita doctrina sic de iurisdictione, quia nullibi apparet fuisse concessam à Christo Domino hanc potestatem priuandi dictum infidelem dominio serui sui ad Christianismum conuersi: imo contrarium deducitur ex varijs locis scripturæ sacræ ad Eph. 6. ad Tit. 2. & pri-
6 mæ Petri 2. Proinde in cap. si quis seruum 7. q. 4. reprehenditur grauiter suadens seruo fugam prætextu Religionis Christianæ susceptæ; si autem ob hanc liber esset, suaderi licitè fuga ei posset, & ipse vti liber aufugere; ergo ratione infidelitatis Dominus infidelis non est priuandus dominio serui sui ad fidem conuersi.

7 Nec vrget argumentum in contrarium de solutione matrimonij per conuersionem vnius ad fidem altero permanente in infidelitate, tũ quia hæc solutio ex dispensatione Christi Domini expressè traditur ab Apostolo 1. Corint. 7 tum quia si vxor conuertatur ad fidem, cohabitando cum marito infideli esset in morali periculo peruersionis; non sic ex sola cohabitatione serui fidelis cum Domino infideli per se,
78 & regularirer loquendo. Posito tamen quod arbitrio prudentis viri timeatur tale periculum vt si infidelis dominus minis, vel importuna persuasione conetur seruum fidelem peruertere in fide accepta, vel ad peccatum inducere, tunc omnes concedunt, quod possit Ecclesia illum Dominio priuare, & hic valeat per fugam sibi propriam libertatem acquirere: ita Suarez, & Castrus Palao citati.

Communicatio fidelium cum Infidelibus, & è contra quatenus prohibita? & cur?

REGVLA XCIII.

79 DIuino, & naturali iure prohibita est communicatio fidelium cum infidelibus in istorum ritibus vanis, & cultu superstitioso, sicut è contra infidelium cum fidelibus admittẽdo illos secum ad diuina officia ad participationem Sacramentorum, & pręcipuè ad sacrificiũ Missæ, quod etiam lege canonica prohibitum.
80 Per hanc item canonicam legem omnis familiaritas cum Iudæis Christiano prorsus interdicta, & communicatio ciuilis, seu humana cum quibusuis infidelibus in varijs casibus: istę autem prohibitiones iniunctæ, tum ob vitandum periculum peruersionis, tum ob dignitatem, & honorem fidei Catholicæ.

---

81 COnstat ius Diuinum taliter prohibens ex scriptura sacra, præcipuè ex 1. Corin. 6. *quæ est*, inquit Paulus, *communicatio lucis ad tenebras? aut templi Dei cum Idolis, seu quæ pars fidelis cum infideli?* & infra cap. 10. eiusdẽ Epistolæ, *Nolo vos fieri socios dæmoniorum*: confert etiam illud 2. Corin. 6. *nolite iugum ducere cum Infidelibus*: Probatur efficaciter; quia talis cultus superstitiosus, & vani ritus sunt intrinsecè mali contra virtutem Religionis, & nullo modo honestari possunt; ergo fidelem in eis cum infideli communicare meritò prohibetur.
82 Facit pro alia prohibitione opposita illud Christi Domini, *nolite dare Sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis*, Matth. 7. vbi iuxta expositionem D. Augustini, quem sequitur noster Maldonatus, per vtramq; metaphoram canum, & porcorum significantur infideles, quos secum ne fideles admittant præcipit Dominus in tractatione rerum sacrarum, in recitatione diuinorum officiorum, in participatione Sacramentorũ, & Sacramentalium: & pręcipuè in auditione sacrificij missę: hæc enim omnia per duo vocabula Sanctum, & Margaritas exprimi affirmat ipse Maldonatus ex men-
83 te eiusdem Diui Augustini. Rationem autem

autem huius prçcepti non admittendi illos sub
iungit idem Christus, *Nè forte, inquit, concul-
cent eas pedibus suis*, imo absque forte id affir-
mari posse videtur; quia cum fide diuina ca-
reant infideles, & mysteria, ac Sacramenta
Christianæ legis, præcipueq; Missæ sacrificium
sint supra captum intellectus humani, timen-
dum maximo cum fundamento est, ne illi con-
tra præceptum admissi ad *irrisionem*, & con-
temptũ, quę est *ipsorum* peruersitas, inducãtur.
84 Peculiariter ad sacrificium Missæ nè infideles
quicumq; admittantur, nec ad videndam Eu-
charistiam, præcipitur in iure canonico capit.
Episcopus de consecratione dist.4.& in Conci-
lio Carth.4.cap. 84. & habetur apud Clement.
lib.8.Constit.cap.8.traditq; D.Thom 3.p.q.80.
art.4.ad 4.ex D.Dionysio de Ecclesiastica Hie-
85 rarch.cap.7. Quamquam in eodem cap. Epi-
scopus conceditur, vt possint admitti infideles
ad eam partem Missæ, quam vocant catechu-
menorum, & multo magis ad audiendam cõ-
cionem sacram pro ipsorum salute; atq; circa
hæc nulla est discrepantia inter Doctores.
86 De prohibitione item iniuncta Christiano cui-
uis, non habendi familiaritatem cum Iudæis,
maximè his famulando constat ex cap ad hæc
de Iudæis, & ex Concil.Tolet.4.cap 61. Quam-
quam ibi non agitur, nisi de conuersis nouiter
ad fidem ex ipsismet Iudæis, quibus ob pericu-
lum peruersionis, prohibetur conuersatio cũ
87 suis in Iudaismo manentibus. Ad hunc autem
finem *euitandi familiaritatem*, & conuersatio-
nem cum ipsis *Iudæis*, imo & cum alijs infide-
libus, vnde prouenire potest periculum peruer
sionis, aut scandalum, vel indecentia contra
dignitatem fidei nostræ interdicitur fidelibus
conuersari cum eis in diuersis casibus; quos ex
pedit perpendere; primo spectantes ad solos
Iudæos, post alios ad vtrosq; & dubia insurgen-
tia breuiter resoluere.
88 Interdicitur primo Christianis nutrire filios
Iudæorum, dicto cap.ad hæc, vbi expresè ad-
iungitur in domibus ipsorum; Aliqui tamen
Doctores, vt Azor. lib.8, tom.1, cap 22.q 9.Syl-
uester, verbo Iudæus, q. 2. dicto 3.& Sanchez
lib.2.in Decal. cap. 31. nu. 19. Extendunt pro-
babiliter ad nutritionem extra domos, quia est
par ratio pro fugienda familiaritate, & affectio
ne cum Iudæis: verba autem textus exponant
quod sint pósita in exemplum, vel quod in-
telligantur maximè in eorum domibus. Ve-
89 rum alij non inferioris notæ, vt Abbas in
dicto cap.ad hæc num. 2 Card. num. vnico,
Glossa, verb. eorumdem, Bonacina disp.3. de
fide, q.2.pun.5.Coninch. disp.18 dub.11.num.
170. & Castrus Palao disp. 2. punct. 9. etiam
probabiliter talem extensionem reijciunt eò,
quod illius Canonis tantum videtur esse finis
vitandi familiaritatem cum famulatu, quia
hoc Religioni Christianæ valdè dedecet, vt ex-
presè dicitur in cap. etsi de Iudæis; extra do-
mum verò non est talis famulatus, nec pericu-
lum peruersionis, neque indecentia vllius con-
siderationis.
90 Item interdicitur Christianis conuiuia Iu-
dæorum admittere, aut istos ad conuiuium in-
uitare, cap omnes, 28.q.1. vbi redditur ratio
huius prohibitionis, nempè quia à Iudæis fieri
solet discretio ciborum, aliquibus ex his, vt
immundis reiectis; & admittens eorum conui-
uia christianus exponit se periculo approbandi
huiusmodi discretionem. Vnde hac sublata,
cessare prohibitionem tenent absolutè Azor
tom. 1.lib 8.cap.22.q.3.Coninc.ibidem alijs re
latis num.169. & Castrus Palao, vt probabilius
91 vbi supra, quocum ego similiter teneo. Quam
quam non sine probabilitate aliqua defendit
Sanchez ibidem num. 12. adhuc prohibitionẽ
manere etiam casu, quo non fit discretio cibo-
rum, ob hanc rationem, fundatam saltem in
iure uaturali, quia semper est vitanda famili-
92 ritas cum Iudæis. Limitat tamen benè cum
mente omnium ipsam prohibitionem, quod in-
telligatur de solis conuiuijs formalibus, quan-
93 do præcedit inuitatio. Vndè non peccabit
Christianus contra eam si casualiter in eode[m]
diuersorio cum Iudæo manducet, vel ab e[o]
tanquam hospite cibos edendos cum ipso in
eadem mensa sumat.
94 Dein prohibetur Christiano esus azymoru[m]
cap. satius, 32.q.4. & exponunt Suarez disp
sess.6.& Coninch. adductus num. 168. quod
lege Ecclesiestica interdicatur comestio i[l]
azymorum, quæ iure diuino extat prohib[ita]
nempè cum comeditur ritu iudaico ex *obliga*-
tione legis Moysis, quia hinc generatur *scan*-
dalum.
95 Ingressus denique in idem balneum *cum Iu*
dęo eidem Christiano est prohibitus cap. nullius
28.q.1. (etsi non legitimę authoritatis, quod sit
extractum ex Concilio Trullano, haud recep-
to ab Ecclesia Romana) esse autem intelligen-
dum non de quocumq; ingressu benè affirmat
Castrus Palao, vbi supra: nam si casu Christia-
nus veniat lauari, quando Iudæus in balneum
intrat, non tenetur expectare, aut à lotione
abstinere; cum solum interdicatur lotio simul-
tanea ex intentione, aut conuentione *cum Iu*-
dæo, quia hæc familiaritatem generat, quam
caput illud vitare intendit.
96 Rursus prohibita est Christiano cohabitatio
cum Iudæis, cap.ad hæc, de Iudæis, & cum
Saracenis, cap.Iudæi il 2 eodem titulo; sed
cum restrictione interpretantur benè Bonaci-
na disput.3. q.2. punct. 5. Coninc. citatus num
168. & Castrus Palao disput. 2. punct 9. de so-
la habitatione diuturna in subiectione, vel fa-
97 mulatu eorum infidelium. Atque sic prohibe-
tur ob eam rationem; quia talis subiectio e[st]
contra honorem, & dignitatem Christian[æ]
Religionis, vt filij liberę inseruiant filijs an-
98 cillę. Ex qua interpretatione, ita limitata
deducunt duo ijdem Cassius, & Coninch
cum alijs, primum posse Christianum habere
Iudæum in seruum, quod conceditur ipsi in
cap. etsi Iudęi, de Iudæis. Secundum licitum
esse eidem Christiano cum Iudęo, vel alio infi-
deli habitare casu, quo vterq; Catholico Dom[i]-
no inseruit, sublato periculo peruersionis, qui[a]
in dicto cap.ad hęc cohabitatio cũ Iudęis Chri-
stiano interdicitur, si hic eis famuletur: expe-
diens tamen erit homini Catholico, quamcũq;
fami-

familiaritatem, & cohabitationem cum ipsis vitare.

100 Præterea non licet Christianis Medicos Iudęos, aut alios infideles ad curandum vocare, habetur expresse in dicto cap. nullus, sed expressius, & firmius in speciali Bulla Gregor.
101 XIII. incip. *Alias piæ memoriæ*. Excipitur tamen ex benigna interpretatione legis casus grauis necessitatis arbitrio prudentis viri, si medicus Iudęus, vel alius infidelis sit notabiliter doctus, vel morbus indigeat multis medicis, & Christiani non sufficiant. Ita Sanchez lib 2. in Decal. cap. 31. Suarez disp. 18. de fide, sec. 6. Bonac. dis. 3. q. 2. pun. 5. & Conin. cum alijs vbi supra num. 168.

102 Est etiam interdictum Christianis, nè hæredes, vel legatarios instituant Iudęos, tenent omnes communiter, deducuntq; ex l. 5. C. de Iudæis, ex vi cuius non est licitum fideli aliquid legare vniuersitati Iudæorum: habetur item in cap si quis Episcopus, de hęreticis, quod Episcopi non possint alicui pagano legatum relinquere: idem iniungitur clericis in cap. inter eos, eodem tit. Atq; iam consuetudine recep-
103 tum, vt asserunt citati Sanchez, & Suarez cum Syluestro verb. Iudæus, q. 1 dict. 6. quod sit nullum legatum extra grauem, vel extremam necessitatem, relictum Iudęo, siue consanguineo, siue non consanguineo; sed benè addit Conin. ibidem num. 171. attendendum esse ad vsum cuiusque loci.

104 Denique prohibitum strictissimè cuiuis Christiano sub pœna excommunicationis ipso facto reseruata Summo Pontifici deferre arma, cibos vestes, & alia suffragia Iudęis, & paganis, Reipublicę Christianæ hostibus, vt continetur in Bulla Cęnę Domini, & in cap. ita quorundam cap. quod olim de Iudęis.

105 Dubium illud restat discutiendum, an facere contra prędictas prohibitiones sit semper peccatum mortale? Negant aliqui, vt Emanuel Sà, verb. Iudęus, n. 2. & Aragon. 2. 2. q. 10. art. 9. nisi adsit periculum peruersionis. Sed melius
106 tenent alij affirmantes per se, & vt in plurimũ esse semper martale, etiam sublato periculo peruersionis; quia tam ex parte finis, quam ex parte materię obligatio vitandi infideles in dictis casibus censetur grauis, Ita Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 31. num. 26. Azor vbi supra cap. 22. q. 2. & Suarez ibidem sect. 6. Qui benè addunt posse aliquando esse tantum veniale ex leuitate materię, sicuti in transgressione aliorum pręceptorum sępè contingit.

Quando Inquisitor procedere potest contra quemuis Infidelem non baptizatum, maximè Iudæum?

REGVLA XCIV.

108 QVicumq: Infideles non baptizati, sunt sub iurisdictione Ecclesię, possuntq: & tenentur Inquisitores fidei contra eos procedere, non solum in casu peruersionis, sed etiam in diuersis, vbicunq; errant contra veritates ex iure naturali, illis, & homini Catholico communes: atque in alijs casibus expressis in iure
109 canonico, seu in Bullis Pontificijs. Imo peculiariter quoties Iudęus relicto iudaismo, paganismum amplectitur, subest, iurisdictioni Inquisitorum.

110 DE casibus peruersionis iam à nobis obiter dictum supra Regula V. nunc ex professo ostendendum qualiter ea peccari possit ab Infidelibus baptismo carentibus tàm respectu Infidelis desiderantis, aut iam petentis baptizari, verbis fraudulentis, minis, donis, &c. à tali desiderio, & petitione eum reuocando, aut post susceptum baptismum ad pristinã infidelitatem retrotrahendo, quam respectu fidelis originarij in infantia baptizati, hunc dictis modis, aut alijs ad aliquam infidelitatis sectam alliciendo; ac proinde tot illæ prohibitiones, vt dictum regula præcedenti, non com-
111 municandi cum infidelibus. Erat autem olim quæstio aliquantulum controuersa inter Doctores, an in hoc casu (peruersionis, & in alijs possent Inquisitores procedere contra infideles non baptizatos? & aliqui ex illis id negabant, vt Conradus Brunus, lib. 4 de hær. c. 2. & Fernandus, Vasquius, lib. 1. Controuers. Illust. cap. 24. ob eam rationem quia de his, qui foris sunt, nihil ad nos, iuxta testimonium Apostoli 1. Cor. 5.

112 Præualebat verò semper sententia affirmans D. Thomæ 2. 2. q. 10. art. 8. & ferè omnium prę cipuè Eymer. 2. par. Direct. quæst. 48. & ibi Penna Commen. 71. ducti hac ratione, quia non sunt illi ita foris, vt quoties iniuriam Creatori, & detrimentum Ecclesiæ Catholicæ inferunt,
113 non possint ab hac puniri. Quicquid tamen sit de tempore antiquo; nunc iam quæstio omnino cessauit; cum res totaliter sit decisa per Summos Pontifices, maximè per Gregorium XIII. Constit. incip. *Antiqua Iudæorum improbitas*: vbi decisio omnium casuum de iurisdictione Inquisitorum circa dictos Infideles adeò manifestè, & compendiosè traditur, vt nihil manifestius, nihil compendiosius afferri posse videatur. Vndè operæpretium duxi ex ipsa ad verbum, quæ hùc spectant proponere per paragraphos diuisa, sicuti Laertius Cherubinus egregiè diuidit.

Omisso itaque Exordio, quod ad rem non facit.

114 §. 1. *Quibus nos, ne pietatis nostræ puritas polluatur, aut à fœdis mancipijs Christo Christianorumue nomini impunè illudatur, obuiare volentes, statuimus, ac etiam declaramus Inquisitores hæreticæ prauitatis liberè procedere posse in omnibus causis, & casibus, qui sequuntur.*

115 §. 2. *Si quis Iudæus, aut Infidelis in ijs, quæ circa fidem cum illis nobis sunt communia veluti Deum vnum, & æternum, omnipotentem*

creatorem omnium visibilium, & inuisibilium, & similia, non esse asseruerit, prædicauerit, vel priuatim alicui insinuauerit.

116 §.3. *Si Dæmones inuocauerit, consuluerit, aut eorum responsum acceperit, ad illosue sacrificia, aut preces ob diuinationem, aliamue causam dixerit, aut quid eis immolauerit, vel thuris, alteriusue rei fumigationes obtulerit, aut alia quæuis impietatis obsequia præstiterit.*

117 §.4. *Si Christianos verbo, facto, vel exemplo, aut alio quouis modo nefaria huiusmodi docuerit, vel ad ea perpetranda perduxerit, aut perducere attentauerit.*

118 §.5. *Si Saluatorem, & Dominum nostrum Iesum Christum purum hominem, vel etiam peccatorem fuisse: Matremue Dei non esse Virginem, & alias huiusmodi blasphemias, quæ per se hæreticæ dici solent in Christianæ fidei ignominiam, contemptum, aut corruptionem impie protulerit.*

119 §.6. *Si cuiusuis eorum opera, auxilio, consilio, vel fauore aliquis Christianus à fide defecerit, quamque semel susceperat abnegauerit, vel ad Iudæorum, seu aliorum Infidelium ritus, ceremonias, superstitiones, vel impias sectas transierit, vel redierit, seu in hæresim aliquam inciderit, aut qui, vt Christi fidem abneget, seu in hæresim incidat, opem, consilium auxilium, vel fauorem quomodocumque præstiterit.*

120 §.7. *Si quis Catechumenum, vel quemcumque ex Iudæis, aut Infidelibus Deo inspirante ad fidem Christianam venire volentem, post declaratam nutu. nutu, verbo, facto, aut quocumque alio modo eius voluntatem à fide, vel fidei instructione, aut à Sacri Baptismi susceptione retrahere, auertere, vel dehortari, aut nè ad fidem veniat, nouæ regenerationis lauacro abluatur, quouis modo impediuerit.*

121 §.8. *Si quis apostatas, hæreticosue scienter domi suæ acceptauerit, aluerit, commeatu iuuerit, seu quouis modo eis cibaria vbicumque præbuerit, aut dona, vel munera dederit, vel miserit, aut de loco ad locum deduxerit, seù associauerit, vel deducendos, seù associandos curauerit, aut sumptus ministrauerit, duces, comitesque illis adiunxerit e vel ne ab eis perpetrata deprehendi, aut inuestigari queant, fecerit.*

122 *Quique dictos apostatas, aut hæreticos scienter aliquo modo receptauerit, occultauerit, defenderit, aut eis opem, auxilium, vel fauorem quomodolibet præstiterit.*

123 §.9. *Si libros hæreticos, vel thalmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alias prohibitos tenuèrit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumque loca detulerit, aut ad eam rem operam suam accommodauerit.*

124 §.10. *Si Christianos deriserit, redemptionisque nostræ hostiam salutarem in ara crucis immolatam, Christum Dominum, ludibrio, & despectui habens, quandocumque maxime vero in sacro parasceues die agnum, siue ouem, aut quid aliud cruci affixerit, aut appenderit, in eamue conspuerit, seu quodcunque contra ipsam fecerit.*

125 §.11. *Si Nutrices Christianas contra Sacrorum Canonum statuta, diuersorumque Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorū sanctiones adhuc retinuerit, aut eas retinens die, qua Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum sumpserint, lac, vno, vel pluribus diebus in latrinas, cloacas, vel alia loca effundere coegerit.*

126 §.12. *In quibus casibus vniuersis & singulis omnes prædictæ prauitatis Inquisitores omniū Regnorum, Prouinciarum, Ciuitatum, Dominiorum, & locorum vniuersi Orbis Christiani Iudices in suis quemq; locis perpetuò delegamus, & super his contra Iudæos, atque Infideles quoscumq; simul, vel separatim, prout in causis fidei iuxta Sacrorum Canonum formam nec non Officij Inquisitionis huiusmodi constitutiones diligenter inquirant, & procedant.*

127 Hactenus relata ad verbum huc spectantia ex dicta Constitutione Gregoriana: quę vt patet nulla declaratione, aut commentatio-
128 ne indigent. Notanda tamen hoc loco tria primum circa casum, de quo §.6. peruersionis seu alliciendi aliquo modo Christianos ad Iudaismum, aut reuocandi ad ipsum Iudęos, qui Baptismum susceperant, quod multo prius fuerit sic dispositum per aliam Constitutionem Nicolai IV. incip. Turbato corde, nempe posse, & debere Inquisitores fidei contra taliter allicientes, aut reuocantes procedere.

129 Secundò notandum, quod ad dicta §.9. circa libros Iudęorum, vel aliorum Infidelium prohibitos simus infra addituri vnum verbum declarantes clausulam Edicti Sanctę Inquisitionis contra libros prohibitos cuiuscumque auctoris.

130 Notandum tertio, quod illa, quę adducūtur §. 12. circa pœnas infligendas Iudęis, aut Infidelibus in casibus per Constitutionem Gregorianam expressis, opportunius sint afferenda lib. 6. nostri operis; vbi de puniendis quibuscumque inquisitis nobis ex professo sermo futurus.

131 Superest vltimo loco dubium equidem discussione dignum contra solos Iudęos, an, scilicet isti, si reiecto totaliter Iudaismo, adhęreant alicui sectæ paganismi, maneant subiecti potestati, & Iurisdictioni Inquisitorum, & hi ob hanc causam possint, ac teneantur contra eos inquirere? Ex Doctoribus magis re-
132 centioribus perdoctè discutit, & resoluit ipsum, sicut & reliqua vir doctissimus, atque religiosissimus de Illustrissima familia Clericorum Regularium Admodum Reuerendus Pater Don Antoninus Diana, Consultor Sancti Officij, & de hoc Sacro Tribunali valdè benemeritus part. 4 resolut. moral. tract. 4. resolutione secunda.

133 Pars affirmans cum eo, vti vera, & omnino certa tenenda est; quam etiam tuentur Camillus Campegius in additionibus ad Zanchinum de hæreticis, c.36. litt. B. atq; Eymericus parte

parte directorij quæst. 46. Nec contradicit vllo modo Penna Comment. 69. vers. Nunc autẽ cum ibi solum referat Oldradum, & asserat eius dictum ob breuitatem nolle perpen-
134 dere. Quare non rectè Farinacius de hæresi quæst. 178. num. 132. & Antonius Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 37. num. 27. negatiuè responden tes ad dubium propositum pro se dictum Pennam citant. Probatio veritatis, & tantæ certitudinis pro parte affirmante, est decisio adducta constitutionis Gregorianæ, nam §. 2. manifestè tribuitur Inquisitoribus potestas, & iurisdictio contra Iudæos negantes ea, quæ sunt ipsis communia cum Christianis; at Iudæus si relicto prorsus Iudaismo transeat ad paganismum quodcumque multa negat, quæ in Testamento vetere circa fidem Diuinam habet communia cum Christiano; ergo propter hunc transitum est sub potestate, & iurisdictione Inquisitorum.

135 Nota quod responsio negans Farinacij, & Sousæ, ex Deciano, Ioanne Andrea Archidiacono Romano, & alijs citatis ab ipsis, omnino careat probabilitate, vt ait idem Diana; & miror viros adeò præstantes in hac facultate materiæ Sancti Officij propositam decisionem Gregorianæ Constitutionis non perpendisse; cum post eam in lucem editam, hac de re scripserint.

CAPVT XII.

De hæresis, & hæreticorum natura, ac diuisione, de dubitantibus in fide, & de suspectis, aut diffamatis de hæresi, de credentibus hæreticorum, deque istorum fautoribus, receptoribus, & defensoribus, Iurisdictioni Inquisitorum subiectis.

PROOEMIOLVM.

1 TRadita iam vtcumque pro nostro instituto, toto capite præcedenti doctrina circa quoscumq; infideles, qui sunt extra Ecclesiam sine baptismo: accedimus nunc ad infideles baptizatos, saltem præsumptiuè, seù quoad forum externum, qui per hęresim, vel apostasiam ipsi Ecclesiæ Catholicæ terga vereunt, & prærogatiua filiorum eius amissa, infensissimi ipsius hostes constituuntur: Prius de hæresi, & de hæreticis, quam de apostasia, & de apostatis tractandum, quia sic vbicunq; & à quibuscumque de vtrisque agitur, præcipuè in Edicto Sanctæ Inquisitionis per clausulam se-
2 quentem: *Debbano al Sant'Offitio di quest'Isola reuelare, e notificare giuridicamente tutti, e ciascuno di quelli, de' quali sappiano, ò habbiano hauuta, o haueranno notitia, che siano heretici, o sospetti, o diffamati d'heresia, o credenti, o fautori, o recettatori, o defensori loro.* Sic latinè redditam. Sancto Officio huius Insulæ denunciare, aut notificare iuridicè teneantur omnes, & vnusquisque eorum, qui sciunt, aut sciuerint aliquos esse hæreticos, aut suspectos, vel diffamatos de hæresi, aut credentes hęreticorum, vel fautores, aut receptores, vel defensores ipsorum. Quæ
3 sit autem obligatio iuridica, & quinam per eam astringantur opportunius infra explicabitur, nunc personas criminosas denũciadas indicamus: comprehendimus, tam multas in hoc capite, propter aliquam inter ipsas connexionem; & vt in singulis indicandis breuius nos totidem ferè Regulis expediamus.

Quid essentialiter hæresis? quanam conditiones ad eam constituendam requisitæ?

REGVLA LXXXXV.

4 HÆresis conuenienter definiri potest, *quod sit electio alicuius doctrinæ, quam aliquis putat meliorem in materia fidei, quam sit doctrina ab Ecclesia tradita*: Conuenientius verò ita, *quod sit error intellectus cum pertinacia contra aliquam veritatem fidei in homine, qui hanc iam receperat*. Vnde tres sunt præci-
5 puæ conditiones essentiales ad constitutionem hæresis, seu hæretici, materia scilicet, seù doctrina, siue propositio aliqua fidei opposita, iudicium erroneum intellectus circa ipsam, & voluntas pertinax, qua talis doctrina, taleque iudicium eligitur, supposita notitia contrariæ veritatis.

6 NOmen hæresis, attenta eius etymologia, de qua multa, & Theologi, & Iurisperiti, præcipuè Canus lib. 12. de locis, cap. 9. & Farin. de hæresi quæst. 178. §. 1. cum deriuetur à verbo Græco, αἱρέομαι quod eligere significat pro electione in quauis doctrina tam philosophica, quam Theologica, & tam in bonam, quam in malam partem quondam sumi consueuit; nunc tamen iam vsu receptum est, vt
7 semper in malam partem pro electione in doctrina contraria fidei Catholicæ accipiatur;

atque hinc hæreticus dicitur quis, quia eligit doctrinam ab ecclesia reprobatam, vt fidei oppositam, ita dicti Farinacius, & Canus cum alijs. Atque hinc iam quasi prima diuisio hæresis, & hæreticorum, etiam æquiuocè loquendo.

8 Doctores autem non sunt concordes in assignanda aliqua definitione, aut descriptione peculiari pro explicatione naturæ hæresis, & hæretici, ob rei fortè huiusce difficultatem, teste D. Augustino in præfatione ad lib. de hæresibus. *Definire, inquit, quid hæresis sit, omnino difficile est.* Vnde quot capita, tot ferè eius definitiones, aut descriptiones, ex quibus Farin. ibidem more suo, duodecim colligit ad ostendendum, quid sit heresis, & totidem ad indicandum quid sit hereticus; sed cum omnes in idem semper coincidant, superuacanea, & nimis prolixa alicui talis collectio videbitur.

9 Nobis sufficiunt duæ in Regula propositæ ex Suarez disp. 19. de fide, sect. 1. & ex alijs citandis, attenta duplici hæresis consideratione.

10 Pro cuius rei resolutione notandum, quod, sicut dictum supra, fidem diuinam residere in vtraque potentia, intellectus, & voluntatis, ac præcipuè in intellectu, ita similiter dicendum modo reperiri hæresim fidei diuinæ oppositam partim in voluntate, & partim in intellectu (idem asseras de infidelitate propriè dicta initio præcedentis capitis explicata) oppositorum enim eadem est ratio, seruata proportione.

11 Considerata itaque hæresis, vt est culpa grauissima contra fidem, sic principaliter residet in voluntate, & in electione ab ea facta doctrinæ peruersæ cum omnis culpa principaliter ad voluntatem spectat: & sub hac ratione exprimitur per primam definitionem ex duabus il-
12 lis. Si verò consideretur hæresis, vt est error contrarius fidei reuelatæ, sic existit præcipuè in intellectu iudicante erroneè; & sub hoc modo indicatur per secundam definitionem, magis ei conuenientem: ita Suarez vbi supra cum alijs statim referendis.

13 Vt autem completè exprimantur natura, & dictæ conditiones essentiales hæresis, & hæretici, atque vt innotescat clarè de diuisionibus, vtriusque, singulas particulas secundæ definitionis oportet expendere, & dubia quæcunque circa ipsas occurrentia aliquibus regulis enodare. Dixi, *quod sit error intellectus cum per-*
14 *tinacia*. Vbi primo certum est ex mente omnium, præcipuè D. Thomæ 2.2. q. 11. art. 1. & 2. hæresim omnino consummari, & hæreticum quemuis, verè constitui per iudicium intellectus erroneum, ab actu pertinaci voluntatis imperatum. Ratio est, quia ab isto pendet illud in esse voluntarij; cum hæresis esse non possit sine voluntario, sicut nec aliud peccatum.

15 Qualiter se habeat hæc pertinacia voluntatis, postea ostendetur; nunc videndum, an dictum iudicium erroneum sufficiat ad hæresim, vel hæreticum constituendum, si dubitatiuè, aut opinatiuè eliciatur.

Qualiter in fide dubius sit infidelis, seu hæreticus? aut secus? & an idem sit de opinante circa eam?

REGVLA LXXXXVI.

16 Adeò firmiter mysteria fidei Catholicæ quiuis fidelis credere debet, vt si circa ea absolutè, & sufficienter proposita, vti credenda per diuinam reuelationem, quoquomodo dubitet, cum pertinacia, statim in hæresim incidat, & formalis hæreticus constituatur.
17 Secus verò, si dubium sit circa ipsa proposita prçcisè tantum vti credenda ex testimonio humano, vel ex coniecturis naturalibus. Pari
18 modo dicendum est de Christiano, qui alterutro modo opinionem circa eadem mysteria habet.

---

19 Sic in concordiam reducuntur Doctores, qui inter se de tali dubio, vel opinione aliquantulum cõtrouertunt. Plurimorum enim est sententia communiter recepta asserentium quemuis aduertenter dubitantem, vel opinantem de rebus fidei sibi sufficienter propositis, esse hæreticum, & ratione huius dubitationis vel opinionis, quæ formaliter est heresis, manere sub iurisdictione Inquisitorum fidei. Sic tradunt, & sumunt ex D. Thoma loco citato, Caiet. Bannes, & Valentia, & prima parte q. 32. art. 4. Suarez disp. 19. de fide sect. 4. & Farin. cum multis ab ipso relatis, de hæresi q. 178. §.
20 4. num. 90. Pro hoc est textus expressus in cap. 1. de hæreticis, *dubius, inquit, in fide est infidelis*, & facit pro eodem illud Cõcilij Viennen. relatum in Clementina 1. de Summ. Trinit. & fide Cath. §: Porro, vbi dubitans an anima rationalis sit forma humani corporis, hæreticus censetur.

21 Cæterum intelligitur de primo modo dubitandi, vel opinandi expresso in Regula, quia qui dubitat, aut opinatur de obiecto fidei sufficienter proposito, ex reuelatione credendo, iudicat tale obiectum non esse omnino certũ, sed posse esse falsum: hoc enim includit assensus opinatiuus, vel dubitatiuus, ac proinde est erroneus, si sit circa res fidei nostræ, quæ reijcit qualemcumque dubitationem, & opinionem, requiritque omnimodã certitudinem, & firmitatem iuxtà illud D. Athanasij in Symbolo, *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisq; fideliter, firmiterque crediderit, saluus esse non potest*. Et consonat doctrina Sancti Augustini lib. 8. de Trinit. cap. 5. *Non posse*, inquit, *salua fide Catholica dici, forte de Virgine natus est Christus*, quia particula, *fortè*, quæ dubitationem inducit, fidei Christianæ repugnat; & illud D. Bernardi lib. 5. de consider. ad Eugenium cap. 2. *Fides*, inquit, *ambiguum non habet, & si habet, fides non est*.

22 E contra verò aliqui graues Doctores, vt Canus lib. 12. de locis cap. 9. Malderus 2. 2. q. 11. art. 2. memb. 2. & Sancez lib. 2. in Decal. c. 7. num. 12. absolutè sentiunt non esse hæreticum quemuis dubitantem circa res fidei, non

solum

solum quando dubium insurgit per subitaneũ motum absque consensu voluntatis (hoc enim modo omnes concedunt) sed etiam quando sit dubium cum plena deliberatione, quia etiã tunc sic dubitans non eligit partem fidei contrariam; cũ nec dissentiatur, nec assentiatur, sed intellectus maneat pendulus, & indifferens assentiri, vel dissentiri, ergò tale dubium non est hæresis, neque sic dubitans hæreticus: sicut enim fides importat positiuum assensum; ita hæresis ei contraria positiuum dissensum, at dubium, vel dubitans neutrum includit; ergo, &c.

23 Verum istorum Doctorum sententia nequaquam est admittenda, nisi secundo modo in Regula indicato sit dubium, vel opinio, aut quis dubitet, vel opinetur circa fidei mysteria, præcisè ex testimonio tantum humano, vel ex naturalibus coniecturis, qui casus facilè euenire potest in quouis, qui baptizatus in infantia ad vsum rationis perueniens ex attestatione tantum humana, vel ex ratione sola naturali rerum fidei notitiam accipit, si circa eas dubiũ vel opinionem habeat, non erit hæreticus, vt per se patet; erit tamen, si accepta earum cognitione ex attestatione, seu reuelatione diuina, dubitet, vel opinetur de ipsis. Hinc cre-
24 do ijdem Malderus, & Sanchez addunt suam sententiam non habere locum, quando supposita sufficienti instructione ex reuelatione diuina, dubitans, vel opinans super suum actum dubitandi, vel opinandi reflectit, & iudicat rem esse dubiam, & sub. opinione: quæ reflexio, & iudicium ferè semper resultat sine dubio in sic dubitante, vel opinante.

25 Ex quibus tandem innotescit trimembris diuisio hæresis, seù hæreticorum, dubitantium scilicet de rebus fidei, & opinantium circa eas atque absolutè erroribus contra ipsas assentientium, vt per se patet.

26 Dixi, quod sit hæresis error intellectus: numquid non etiam linguæ, aut actus externi alicuius? pro quo dubio sit Regula sequens.

Vt hæresis subsit Iurisdictioni Ecclesiæ, seù Inquisitorum, quomodo exterius manifesta esse debet, & quibus requisitis?

REGVLA XCVII.

27 QVamuis in actu merè interno iudicij erronei intellectus hæresis consumetur, & hæreticus constituatur; vt tamen hic subsit iurisdictioni Ecclesiæ, aut Inquisitorum necesse est, illa prodeat in actum externum, aut aliquo signo extrinseco manifestetur. Ad
28 hanc autem manifestationem sufficiet, si illud siue scriptum, siue verbum, siue aliud sit, tribus conditionibus vestiatur nempè adeò manifestet hæresim internam, vt si adesset aliquis eam posset percipere. Secundo sit malum mortaliter de se ipso, & non per relationem solam ad actum internum. Tertio aliqualiter assertionem, seu confessionem hæresis contineat.

---

29 CAret omnino probabilitate doctrina Panorm. Anan. Ioan. Andreæ, Felin. in cap. vltimo de hæreticis, & aliorum Canonist. quos refert, & refutat Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 8. num. 1. 2. asserentium propter hæresim purè mentalem contrahi excommunicationem, in hæreticos latam, eò quod hoc peccatum sola mente consummetur.

30 Opposita tamen sententia verissima est, & communiter recepta, scilicet nec in foro poli, nec in foro fori contrahi excommunicationem, aut vllam aliam pœnam, & multum minus esse subiectum iurisdictioni Inquisitorum propter hęresim merè internam, nisi hæc exterius aliquo signo, verbo, vel scripto manifestetur. Ità penè innumeri, quos adducit, & sequitur idem Sanchez, ex Theologis, Palud. in 4 dist. 13. q. 3. art. 1. D. Antoninus 3. part. tit. 24. cap. 4. Suarez tom. 5. in 3 part. disp. 21, sect. 2. Vasquez 1. 2. q. 96 art. 4. disput. 160. capit. 5. Stephanus Auila, de Censuris part. 1. dub. 10. conclus. 1. & Diana citatus tract. 4. Micellan. (conuenientius in septimo, vbi de pœnis hæreticorum, id discussisset) resolut. 240. vers. Notandum. Ratio est, quia Ecclesia non habet iurisdictionem ad iudicandum de actibus occultis, etiamsi mẽte consummentur, qui nequeunt exterius cognosci. & dato quod haberet, certè non expediret rectę, & suaui Ecclesię gubernationi, ea aliquo modo vti, ergo &c.

31 Debet autem prædictum signum manifestatiuum hæresis mentalis continere illas tres cõditiones in Regula assignatas, quas expendere sigillatim oportet, vt per illationes varij casus resoluantur, conducentes pro instructione Cõsultoris Sancti Officij ad qualificandum. Quo-
32 ad primam, requiritur tale signum, aut verbum, aut scriptum, quod manifestet sufficienter hæresim internam, adeo vt, si quis pręsens adesset, eam perciperet (etsi actu nullus adsit, & per accidens sit, quod à nullo percipiatur, vt omnes concedunt teste eodem Sanchez) siue ex se eam manifestet, siue ratione alicuius circumstantię, temporis, loci, &c. Nam vbi non sic manifestat hæresim mentalem, hęc ita occulta manet, ac si mentalis prorsus esset, ita præter Vasquez, & Sanchez citatos, tenent Vgolinus de Censuris 2. part. cap. 1. Bannes 2. 2. q. 11, art. 4. dub 2. Enriquez lib. 6. de pœnit. cap. 14. num. 6. Emanuel Sà verb excommun. & alij multi relati ab eodem Sanchez ibidem.

33 Hinc primò infertur non esse Hæreticum externum, qui hæresim manifestat per facta, vel dicta, ex se indifferentia, & soli ipsi hæresim significantia, vt si dum actum internum hęresis elicit, moueat caput, aut femur percutiat, vel dicat exterius ita est, vel proferat hanc negatiuam, non est homo, ex assensu hęresis mentalis, quod Christus non sit homo: hæc enim omnia, & similia de se non sunt magis

gis signa fidei assensus,quam dissensus,nec magis falsi, quam veri indicatiua. Inde ostendi-
34 tur, quia licet talia facta, vel dicta sint mala malitia hæresis,quod procedant ab animo ea infecto, cum tamen ipsa per se occulta sit,nec vllo modo manifestata Ecclesiæ, ac proinde ad huius iurisdictionem non spectet,consequẽter neque huiusmodi facta, vel dicta spectabunt. Ita Azor tom.1.lib.8.cap.9.q.vlt. Sayrus tom.1.lib.3. Diana vbi supra,Bannes, Valquez, & alij num. precedenti adducti, quidquid in contrarium absque vllo fundamento dicant aliqui, quos tacito nomine idem Azor citat.

35 Secundo infertur hæreticum mentalem non fieri externum scribendo alicui verba amicitiæ vel mutuando pecunias; aut alia beneficia in ipsum conferendo, animo hunc facilius trahendi ad suam hæresim;hęc enim omnia internam hęresim non manifestant alijs; cum sint de se indifferentia. Ita cum Cordub. quęstion.lib.
36 4.q.13.opin.3.Sanchez ibidem num.9.Qui benè addit idem esse, si hęreticus mentalis scribat suam hęresim characteribus, vel notis incognitis, vulgò cifra, ita à se ad significandum impositis, vt nulli alteri,sed sibi soli significatam indicent heresim, quia hęc adhuc intra mentem hęretici manere censetur.

37 E contra tertio, infertur internos hęreticos fieri externos, & subesse iurisdictioni Inquisitorum, si factis, seu commissionibus, aut omissionibus, & quibus heresis presumptio oritur, suam internam hęresim manifestant. De factis seu commissionibus tradunt Iulius Clarus lib.5 receptarum, in practica criminali §.heresis nu. 24. & Vgolinus vbi supra, exemplificant in eo qui credens baptismum posse iterari, rebaptizat, & in eo, qui credens, quod Ecclesia nequeat esum carnium interdicere, eas
38 diebus prohibitis comedit. Sed benè aduertit Sanchez in his exemplis, & similibus habere locum doctrinam traditam, quando inde attentis circumstantijs iure optimo desumitur presumptio hæresis, & non potius ignorantię, vel
39 obliuionis, aut causæ alterius iustę. Et quidẽ si quis hęreticus mentalis credens fornicationem simplicem esse licitam, fornicaretur, non fieret hęreticus externus, quia sic fornicari nullo modo hæresi sapit, & nullus inde suspicionem hæresis hauriet. Ita idem Sanchez cũ Viualdo Candel.Sacrament. par.2.in Bulla cęnæ num.2.

40 Quod autem per omissiones hęreticus internus fiat etiam externus, tradunt Caietanus 2.2.q.11.art.4. vers. ex his siquidem, Tolet. in Summa in expositione Bullæ Cęnę excomm.1. num.10. Sayrus tom.1.lib.3.cap.4.num.30. & Diana vbi supra. Exempla sint,vt si quis nunquam templum ingrediatur, aut dum eleuatur
41 Eucharistia, nõ genuflectat. Quãquã similiter in his his,& alijs exemplis videndum,an attentis circumstantij inde presumptio heresis proueniat; aut potius inaduertentiæ, vel similis causæ iustę, sicque interpretatur Sanchez ibidem num.16.ex mente Azor tom.1.lib.8.cap.9.q. vlt.asserentis non manifestari heresim internã per emissionem genuflexionis, dum Eucharistia eleuatur.

42 Pręterea, quoad secundam conditionem signi, aut actus externi ad manifestandam hæresim mentalem; cetum est apud citatos Doctores, quod debeat esse malus mortaliter, vt quis per ipsum hęreticus externus constituatur & vt contrahat à die manifestatæ hæresis, excommunicationem, & alias pœnas. Inde patet, quia istę cum sint graues, non infliguntur, nisi ob peccatum mortale externum,quod solum potest Ecclesiæ constare,& eius iurisdictioni subesse. Docent Enriquez, & Emanuel Sà citati, quibus adiungendus Antoninus Diana
43 ibidem; Secus verò contingeret ex mente eorundem, si comestio esset in notabili quantitate, & ex ea attentis circumstantijs sufficiens indicium hæresis oriretur, vt dictum paulo ante.

44 Secundo deducitur à fortiori, non fieri hæreticum externum, qui ex hæresi interna inducitur ad facienda bona opera, aut ad mala omittenda Vti secta hęreticorum,quam sequitur, pręcipit facere, aut omittere. Ratio est, quia ista non hæresis, sed bonitatis internę indicia sunt: ita cum Sayro tom. 1.lib. 3. cap.4
45 num. 30. ibidem Sanchez num. 18. Qui hoc meritò limitat, nisi in hæreticorum terris talia faciens, vel omittens ob circumstantias concurrentes inde hæreticus ab alijs deprehenderetur.

46 Tandem conditionem tertiam, vt omnino certam ex mente aliorum assignat Sanchez vbi supra quòd dictum signum, aut verbum, aut scriptum debeat aliqualiter continere assertionem, seu confessionem hæresis internæ, vt mentalis hæreticus fiat externus, & vt contrahat excommunicationem, & alias pœnas.

47 Ex hac tertia conditione colligunt primò Simancas Cathol. instit. tit. 22. num. 9. & Azor tom.1.lib.8.cap.10.q.5.non fieri hæreticum externum illum, qui suam hæresim internam detegit Sacerdoti in confessione Sacramentali, quia hic actus sic detegendi eam, est extra iu-
48 dicium humanum. Extendit autem Sayrus d. cap.4. num.28. ad detegentem in confessione qui non vult deserere hæresim, nec corrigi paratus est:quamuis Azor citatus hanc extensionem reijciat, eò quod tunc non sit confessio, sed confessionis simulatio;nec obliget Sigillum
49 Verum merito extensionem admittit Sanchez adductus casu, quo accederet ad confessarium animo petendi consilium circa suam hæresim licet absque dolore eius,&absque intentione reispiscendi ab ea, quia hic non est actus, qualis requiritur ad detegendam hæresim internam per eius assertionem, seu confessionem.
50 Imo addit ipse Sanchez cum Cord Cutier. Aragon. Sà, & alijs per eum relatis,quod idem esset, quando quis amico, vel alteri suam hæresim internam omnino extra confessionem Sacramentalem manifestaret, non animo asserenei, seu confitendi hæresim, sed capiendi consilium, pro bono animæ suæ; quia par est ratio. An autem amicus, vel alius, qui sic audit eius hæresim internam,teneatur ipsum denun-

nun-

nuntiare Inquisitoribus? infra commodius expendetur.

51 Secundò colligunt ijdem Simancas num.10 Azor.q.6.& Suarez tom.5. in 3. part. disput. 4. sect.2.nequaquam fieri hæreticum externum, qui per iocum; vel ex ignorantia diceret se aliquid contra fidem olim tenuisse, nunc verò non tenere. Inde ostenditur; quia ad hæresim externam non quæcunque: sed illa tantum verba sufficiunt, quæ hæresim internam præsentem denotant; ita vt sermo declaret, quod actu mente concipitur; ergò non erit hæreticus externus, qui sic hæresim tantum antiquā manifestat; maximè cum hæc manifestatio non sit peccaminosa, nec ex errore actuali mentis procedat.

52 Nihilominus idem Suarez hoc limitans affirmat non habere locum, vbi quis animo complacendi in præterita hæresi interna; hanc dicto modo indicaret; quæ limitatio Suarez non admittitur à Sanchez vbi supra num. 21. ratio est, quia hic actus complacentiæ non est hæresis, nec illum complacentem constituit denuò hæreticum; sed manet sicut prius Catholicus; ergò non fiet ratione illius hæreticus externus cui doctrinæ Sanchez adhæreo.

53 Propter eandem rationem idem Sanchez, & solus, quod sciam, num.22. asserit non esse hæreticum illum externum, qui manifestat propositum, quod in animo habet, amplectendi futuro tempore aliquam hæresim, vel sectā; nam hoc non est profiteri hæresim, sed propo-

54 situm futuræ hæresis, vel sectę. Atque hæc assertio Sanchez amplectenda est, excepto vbi propositum sic exterius manifestatum esset in manifestante coniunctum cum iuditio erroneo dubitatiuo, vel opinatiuo circa res fidei, vti per reuelationem credendas, quod istę, vt sic cadant sub dubio, vel opinione iuxtà resolutum supra: tunc enim manifestans tale propositum, iam esset hæreticus externus: quod autem cum dicto iudicio, vt in plurimum possit esse coniunctum propositum huiusmodi, nullus credo negabit, cum per se pateat.

55 Denique colligunt ex hac tertia conditione Azor tom.1.lib.8.cap.10.q.7. & Sanchez citatus num.23. quod neutiquam hereticus externus fiat, qui narrando, legendo, disputando, aut alienos libros, vel tabellas transcribendo suam hæresim mentalem lingua profert, non animo eam exprimendi, aut confirmandi, sed solum gratia narrandi, legendi, disputandi, vel transcribendi, vt alienam hæresim, & non pro-

56 priā. Idē benè affirmat ipse Sanchez de proferente hæresim internam, dum dormit, vel ebrius est; quia in tali statu non exercet actum humanum, qualis vt per se constat, ad prodendam hæresim requiritur.

57 Ex traditus in hac Regula constat de principali hęresis, aut hæreticorum diuisione trimembri: alij enim sunt hæretici purè mentales, alij simul interni, & externi; alij denique solummodo externi. Illi primi cum nullam con

58 trahant excommunicationem, vel aliam pœnam, à quouis confessario absolui possunt; vt cum Soto, Caietano, Couarr. Arag. & alijs per ipsum relatis, docet Sanchez dicto cap.8.num.

59 3. Similiter dicendum de vltimis, seu de hęreticis merè externis, absque vllo errore mentis vt post alios tradit benè Diana, dict. resol.240. vers. Nota. Secundo, verum cum insurgat pręsumptio hæresis mentalis, poterunt contra ipsos procedere Inquisitores, vt ait idem Diana.

60 Dixi in definitione, quod hæresis sit error intellectus, cum pertinacia: circa quam particulam vltimam, in quonam pertinacia consistat, & an coniuncta esse possit cum ignorantia, quæ sit causa erroris? est aliqualis controuersia inter Doctores, pro cuius decisione sit iam.

Ad hæresim qualis pertinacia necessaria? & quando ab ea protestatio liberat?

REGVLA XCVIII.

61 DE essentia hæresis est pertinacia; quæ consistit in interno voluntatis actu, quo ipsa resistit doctrinæ Catholicæ, inducendo intellectū ad ei dissentiendū contra auctoritatē Ecclesiæ. Quare ad pertinaciā necessariò supponitur aliqua in intellectu notitia Ecclesiæ & doctrinæ, quam ipsa tenet: atque consequenter non potest esse pertinax; neque hæreticus, qui hæc ignorat quacumque ignorantia, etiam

62 affectata, quæ sit causa erroris. Excepto quando affectaret ignorare ob finem liberius errandi in fide, aut vbi ex falsa opinione, res fidei parui momenti esse existimaret, in quibus casibus protestatio non liberat ab hæresi; tametsi in alijs liberare soleat.

---

63 MAnifestè constat ex iure canonico pertinaciam voluntatis esse de ratione essentiali hæresis, Clemen. vnica, de Summa Trinitate, §. Porrò, ibi, quisquis defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, item extrauagan. Ioann.22. Cum inter de verb. significatione, & cap. Damnamus. de Summa Trinitate, vbi relato quodam errore Abbatis Ioachim; hic ab hęresi excusatur, eo quod non

64 errauerit pertinacia. Similiter in alio errore Guillelmus Parisiensis censetur excusatus ab hęresi ob carentiam pertinaciæ, vt testantur D. Bernardus ser.80. in Cantica D. Hieronym. epist.17. idem docet D. August pręcipuè lib.4. de Baptismo contra Donatistas cap.16. & refertur in Decreto, capit. dixit Dominus 24. quæst.3.

65 Quod autem consistat in actu, quo voluntas imperat, & inducit intellectum ad dissentiendum alicui doctrinæ Catholicæ resistendo Ecclesiæ, eam docenti, & huic non se subijciendo clarè desumitur ex eodem D. Augustino d. lib.4. de Baptismo, cap.17. & ex D. Hieronymo ad Galat.5. docentque cum D. Thoma 1. par. quæst. 32. artic.4. communiter Scholastici.

Osten-

66 Ostenditur efficaci ratione à contrario; quia dum voluntas permanet in proposito subijciendi iudicium suum iudicio Ecclesiæ, nequit homo errare pertinaciter, nec vllo modo erit hæreticus, vt per se patet, & omnes concedunt; ergo pertinaciã requirit contrariam voluntatem, seu potius in hac consistit, non subijciendi se iudicio Ecclesiæ Catholicæ circa res fidei nostræ.

67 Hic tamen statim insurgit dubium, cur pertinacia hæc constituatur potius in voluntate contradicendi Ecclesiæ, quam Deo ipsi, vel scripturæ sacræ, aut traditionibus, & simili? Respondet optimè ex mente omnium Suarez disp. 19. de fide sect. 3. non attendi pertinaciã per ordinem ad Deum, primò quia, cum certum, & euidens sit, eum non posse mentiri, nullus proinde audebit ei immediatè contradicere, nec habebit voluntatem non credendi ipsi; sed non credendi talem doctrinam esse

68 traditam à Deo. Item quia cum Deum non videamus, nec per se ipsum, vt plurimum loquatur nobis, sed per aliqua signa creata, ideo pertinacia non explicatur in ordine ad Deum secundum se spectatum; sed vt loquentem per alios, seu per signa creata sensibilia. Ex his autem signis sola Ecclesia est viua, & vniuersalis, ac proxima quoad nos regula, vt traditum supra, nobis per Romanos Pontifices, vel per Concilia proponens omnia, quæ à Deo sunt dicta, vel in scripturis sacris, vel in traditionibus vel alibi; atque ob hanc causam constituitur pertinacia per habitudinem ad solam Ecclesiã Catholicam Romanam, & non ad traditiones,

70 nec ad scripturas sacras. Et quamuis has admittant hæretici, non tamen secundum verum Ecclesiæ Romanę sensum; ideo sunt pertinaces valdè circa ipsas contra dictæ Ecclesiæ authoritatem.

71 Prædicta autem responsio Francisci Suarez ad illud dubium vera semper est de pertinacia contra Ecclesiam in rebus fidei propositis per communes, & vniuersales respectu omnium reuelationes; potes nihilominus esse pertinax immediatè contra Deum, & verus hæreticus, si reuelationi Diuinæ de mysterio aliquo non per Ecclesiam, sed per ipsum Deum, vel Angelum tibi sufficienter propositæ dissentias. Sic tenent multi (quidquid vnus Lorca 2. 2. quæst. 11. disput. 39. num. 2. contrarium dicat) præcipuè Azor tom. 1. lib. 8. capit. 9. quæst. 4. Sanchez lib. 2 in Decal. cap. 7. numer. 32. Suarez dicta disputat. 19. sect. 5. Coninch disputat. 18. dub. 7. numer. 118. & Castrus Palao tractat. 4. disput. 3. punct. 2. Constat hoc exemplis Luciferi, & sequacium iuxta sententiam probabilem.

72 Verum discutiamus iam id, circa quod maius extat dissidium inter Doctores, an pertinacia possit esse coniuncta cũ ignorantia dictæ auctoritatis Ecclesię, & veritatis ab ea definitę? Duę sunt sententiæ omnino oppositę, altera affirmans posse esse coniunctam cum quacumque ignorantia culpabili, saltem de nimis crassa defendit Sayrus tom. 1. lib. 3. cap. 4. num. 15. & de affectata Canus lib. 12. de locis cap. 9. ita vt si homo ex nimia negligentia ignoret, aut ignorare affectet, quid Ecclesia teneat, fit verè pertinax contra eius auctoritatem errando in materia fidei, & quamuis protestetur se esse paratum ad sentiendum cum ea, vbi sciuerit, quid ipsa doceat, hoc protestatio nequaquam ab hęresi eum liberabit.

73 Altera sententia est non solum negans dictã coniunctionem pertinacię cum ignorantia aliqua, sed requirens etiam præter notitiam veritatis definitę, & peculiarem monitionem, vt homo maneat per aliquod tempus obstinatus, & quasi incorrigibilis in errore contra fidem, sicque & non aliter erit pertinax, & hæreticus; tribui solet hęc Syluest verb. hæresis 1. q. 2. num. 5. & in eam inclinat gloss. dicta Clem. S. porrò verb. pertinaciter; cum hoc exponat, durus, incorrigibilis, & obstinatus. Citatur pręcipuè pro ipsa Alciatus in lib. 2. cap. de Summa Trinitate, inde ostendens; quia pertinax ille censetur, quia admonitus non vult resipiscere; ergo tempus, & perseuerantia in pertinacia, & errore requiritur.

74 Media tamen via nobis tenenda cum Diuo 2. 2. q. 11. art. 2. ad 3. cum Caietano, Bañes, & Aragon. ibi, cum Gabriel in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. notab. 3. & Duran; quæst 3. num. 6. cum Vasquez 1. 2. disp. 126. & Suarez disp. 19. de fide sect. 3. cum Couarr. lib. 3. variar. cap. 1. & Siman. Cathol. instit. tit. 31. num. 10. & cum alijs multis per eos relatis, Theologis, & Ca-

75 nonistis. Qui vt prorsus certum docent pertinaciam, & hęresim esse non posse, dum adest ignorantia, ex qua error contra fidem procedit; sed supponi in intellectu hęretici aliquam notitiam auctoritatis Ecclesiæ, & doctrinæ quã ipsa definiuit; quamuis ille circa vtramque erret, seu tam illius auctoritatem, quam do-

76 ctritam ab ipsa definitam reijciat. Probatur efficaciter, quia voluntas necessario supponit semper notitiam sufficientem sui obiecti; sed pertinacia consistit in actu voluntatis sentiendi contra auctoritatem Ecclesiæ, vel dissentiendi à doctrina per eam definita, non obstante eius auctoritate; ergo talis actus voluntatis; in quo consistit pertinacia, supponet sine dubio aliquam cognitionem auctoritatis, & definitionis Ecclesiæ.

77 Pro confirmatione autem huius doctrinę, & totali reiectione secundę sententię facit valdè Etymologia nominis pertinax, non secundum D. Isidorum lib. 10 lit P pertinax, idẽ est, atque impudenter tenens, & hoc non dicitur, nisi de illo, qui cognita iam magna auctoritate alterius, illi adhuc audet contradicere; ergo necessarium est, vt quis contra auctoritatem, & definitionem Ecclesiæ sit pertinax, aliquam

78 vtriusque cognitionem habeat. Imò quamprimum incipit eam habere etiam in primo instanti, si contradicat, iam incipit esse pertinax, & hæreticus; cum tunc pertinacia satis completa ad hunc effectum reperiatur; nec requiritur, vt per spatium temporis quis sit durus & irreuocabilis, aut obstinatus, vt exponebat illa glossa in dicta Clem. contra quam sunt omnes Doctores num. precedenti citati.

Dixi

Dixi semper pertinaciam non posse esse
80 cum ignorantia, quę est causa errandi seu ex qua error procedit, & vocatur communiter respectu cuiusuis casus, *Antecedens*, quæ antecedit opus, & hoc sine ea non fieret, ac in præsenti casu; homo sine ea non erraret contra
81 fidem. Est alia ignorantia, quę à Theolog. vocatur *Concomitans*, quia comitatur opus, vel actum voluntatis, & quamuis non sit causa eius ita tamen est homo affectus, vt etiamsi
82 sciret, idem vellet, & operaretur. Atque cum hac ignorantia potest sine dubio esse pertinacia contra fidem, & sic ignorans non excusabitur ab hæresi, nam simul cum tali ignorantia habet propositum non mutandi sententiam, tametsi ipsi constet Ecclesiam aliter tenere, cum ab hoc proposito ei proueniat, vt sit contumax, & non excludat pertinaciam; quamuis neque per tale propositum, neque per talem ignorantiam error causetur; concluditur ergo cum quacumque ignorantia concomitante, siue inuincibili, siue culpabili posse, quem esse
83 pertinacem, & hęreticum. Quin potius si cōtingeret hominem non errare; sed casu, & inaduertenter cum Ecclesia sentire, adhuc tamen esse pertinax, & hæreticus, si haberet propositum mutādi sententiam, etiamsi contrariū per eam definiretur, ita citatus Suarez ex communi, & recepta aliorum doctrina.

84 De sola itaque ignorantia antecedente culpabili (de inculpabili nullus dubitat) traditū, vt certum eam cum pertinacia non posse esse coniunctam, quod etiam de affectata intelligitur, quando quis ipsam affectat tantum ex magna negligentia, & tædio addiscendi; quia tunc non offendit auctoritatem Ecclesię, & paratus est ab ea corrigi, vnde non habet pertinaciam, neque est verus hęreticus. Ita cum alijs docent Vasquez 1.2.q.26. art.3. disp.126. cap.2. & Sanchez lib. 2. in Decalogum cap.7.
85 num.23. Secus verò erit si affectet ignorantiam ex praua intentione liberius errandi circa res fidei: vel affectet eam ex falsa opinione, quod existimet mysteria fidei nostræ esse parui momenti. Ratio est quia sic affectans non parum despicit Ecclesiæ auctoritatem; ergo contra hanc est verè pertinax, atque hæreticus: ita
86 ibidem Sanchez. Qui pari modo idem benè affirmat de errante ex ignorantia contra fidem parato corrigi ab Ecclesia; dummodo argumentis conuincatur; quia non Ecclesiæ attestationi, sed argumentis vult acquiescere; ergo facit contra eius auctoritatem, & consequenter est pertinax, atque verus hęreticus.

87 Quare in triplici prędicto casu errans contra fidem licet protestetur se paratum esse corrigi, & velle subijci iudicio Ecclesiæ, non propterea excusatur à pertinacia, nec ab hæresi, quia protestatio factis contraria non iuuat, neque liberat protestātem ab hæresi, vt docent Peña part. Direct. Comment.36. vers. hactenus, & Sousa lib. 1. aphoris. cap. 14. quod vt per se
88 patet; habet etiam locum in foro animę. Nō obstante, quod vt doctrina certa, & communiter recepta tradatur ab eisdem Peña, & Sousa, ab Albertino de cognoscen. q.12. nu.9. & Farinac. de hæresi q. 178. §. 7. num. 154. & alijs per eum relatis, quibus adhęreo quamcumque protestationem in eo foro excusare, cum vix sit vlla regula, quantumuis generalis, quæ aliquas non habeat exceptiones.

89 Verum quid de protestatione quoad forum externum, absq; controuersia est, quod ipsa adiuuet protestantem circa non definita adhuc per Ecclesiam, & circa per se obscura: Secus verò circa manifesta, & iam definita, maximè si protestatio fiat à viro docto, qui definitionem Ecclesiæ scire præsumitur, ita Penna ibidem, vers. sit prima, Farin. dicto §. 7. num. 158. Simanch. Cathol. instit. tit 55. num. 5. Re-
90 spectu verò hominis rustici, & ignari non esset talis præsumptio, & protestatio ex mente eorumdem Doctorum, eum iuuaret. Excepto vbi ab Episcopo, vel ab Inquisitoribus, aut à viris doctis de suo errore moneretur, & instrueretur, tunc non euaderet liber ob protestationem; sed posset contra hunc procedit tanquàm contra suspectum de hæresi. Tradunt citatis locis Penna, & Farin. patetq; ex cap. ad abolendam de hęreticis,

91 Quid quod in foro etiā cōsciētiæ talis rusticus censeretur pertinax, & hęreticus, nihilque ipsi protestatio inseruiret, super dictam monitionem, & instructionem proponantur ei res fidei, & auctoritas Ecclesię tanquam euidenter credibiles; & nollet nihilominus eis acquiescere. Ratio est quia in hoc casu tenetur iste illis credere, & iudicio Ecclesię se submittere, & non credendo, nec se submittendo, vt temerarius peccauit grauiter, vt docet Sanchez vbi
92 supra. Absque dicta tamen euidenti credibilitate non est obligatio credendi, vt diximus supra de infidelis obligatione amplectendi vel nō amplectendi fidē: cum Suarez, qui ad rem pręsentem hic disp. 19. sect.3. benè applicat, reducens in concordiam duas opiniones inter se oppositas. Plura de materia protestationis vide apud citatos Pennam, Farin. & Sousam.

93 Si tandem petas cuius speciei sit peccatum errandi contra fidem ex ignorantia culpabili? Sanchez ibidem num.24. cum alijs ab ipso relatis absolutè respondet, licet hoc peccatum non sit verè, & propriè hęresis, reduci tamen ad eam; quemadmodum reducuntur alia peccata ad illam speciem, cuius, essent, si scienter committerentur, quod responsum proba-
94 bile iudicat Suarez citatus. Sed probabilius iudico cum eodem Suarez, & cum Vasquez 1.2. quæst.76. art.3. disput.126. cap.3. num. 9. distingui omnino specie errorem contra fidem ex ignorantia, & hæresim propriè dictam; quia de huius ratione, seu obiecto formali est, vt scienter opponatur auctoritati Ecclesiæ; quod non est de ratione illius; sed tantum, vt opponatur obligationi sciendi res fidei. Quam-
95 quam benè notant ijdem Vasquez, & Sanchez non requiri ad formalitatem hęresis, neque ad pertinaciam eius, vt pręcisè ex directa intentione opponendi se auctoritati Ecclesię eliciatur, sicut ad peccatum inobedientię requiritur directa intentio contradicendi præcepto Superioris; sed sufficere, si quis contra-

dicat

dicat scienter auctoritati Ecclesię ex quacumque intentione, siue lucrandi, siue acquirendi honorem, siue ex alia auiditate id faciat; nam sic verè pertinax, & hæreticus constituitur.

96 Ex traditis in hac Regula colligitur diuisio hæresis, seu hæreticorum habentium scilicet pertinaciam, contra auctoritatem Dei immediatè, & habentium eam mediate, seu contra auctoritatem Ecclesiæ; Alia item diuisio, videlicet errantium in rebus fidei scienter, qui sunt propriè hæretici, & errantium in eisdem ex culpabili ignorantia quacumque etiam affectata; qui nec pertinaces, nec hæretici sunt, exceptis duobus casibus prædictis.

97 Dixi quòd hæresis sit error intellectus contra aliquam veritatem fidei, idest contra doctrinam, seu propositionem ad obiectum eius materiale spectantem: atque hinc indicatur, quodnam sit obiectum materiale hæresis. nempè propositio quæcumque damnabilis, illi omnimodè opposita; sed huius vniuersaliter sumptæ cum varij assignentur gradus, videndum nobis Regula sequenti, quinam hi sint, & an de omnibus Inquisitores cognoscant? sicque materia circa quam Consultor Sancti Officij munus qualificandi exercet, tota in communi ipsi innotescet.

Quid propositio damnabilis? quot gradus eius ob diuersitatem censuræ? & an omnes sub Iurisdictione Inquisitorum?

REGVLA XCIX.

98 PRopositio damnabilis, per quam fides aliquo modo violatur, definiri solet, quod non solum falsa in se, sed peculiari etiam censura, seu ignominiosa qualificatione sit digna.

99 Huius varij distinguuntur gradus, nempe propositionis hæreticæ, erroneę, sapientis hæresim, malè sonantis, temerariæ, schismaticæ, scandalosæ, piarum aurium offensiuæ, iniuriosæ, blasphemæ, & impiæ, ex quibus aliæ in

100 alijs continentur. Contra omnes istas Inquisitores tanquam proprij Iudices procedere possunt.

---

101 AFfert traditam definitionem propositionis damnabilis in genere sumptæ, vt receptam communiter ab omnibus Suarez dicta disputat. 19. sect. 2. & explicat breuissimè duas eius conditiones, nempè quod primę de falsitate (nulla siquidem propositio vera, vt per se patet, damnabilis esse potest) addi debeat secunda, ob quam damnabilitas ipsi specialiter competit, esse scilicet dignam qualificatione aliqua, vel censura infami: atque hoc genericè, seu in communi de propositione damnabili satis sit dictum.

102 Verum in particulari vndecim distincti gradus, seu quasi species eius assignantur; & desumuntur ferè omnes ex Concil. Constant. sec. 8. (*nullum dubium antiquiorem esse distinctionem eorum*) vbi damnantur articuli Vuiclephi & sect. 15. in sententia damnationis Ioan. Hus atque ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. ferè eisdem verbis damnantium sentētias Michaelis Baij. Hos gradus damnabilium propositionum, tàm Canonistæ, quam Theologi copiosè explicant, præcipuè Turrecrem. in summa de Ecclesia lib. 4. par. 2. cap. 8. Albertinus trac. de dignoscendis assertionibus, quæst. 6. & sequentibus, Simanc. instit. Cathol. tit. 54. Penna in Direct. par. 2. Commen. 26. & 27. Suarez dicta disp. 19. sect. 2. Castrus Palao dicta dispur. 4. punct. 1. & alij plures, quos latè citat Diana part. 4. tractat. 8. resolut. 94. in gratiam, vt ipse ait, D. D. Inquisitorum, & Qualificatorum atque in eandem gratiam, cum Consultoris, seu qualificatoris Sancti Officij munere fungar, vnumquemque istorum graduum propositionum damnabilium cum prædictis Doctoribus aliquantulum explanabo.

103 Primus gradus est propositionis hæreticæ, & dicitur illa, quæ manifestè opponitur, siue contrariè, siue contradictoriè alicui veritati fidei immediatè per Ecclesiam definitæ; seu quæ omnimodè contrariatur obiecto fidei, quatenus reuelatæ à Deo. Ita Simancas dict. tit. 54. num. 8. Albertin. ibidem num. 1. Suarez, &

104 Castrus citati. Qui benè docent contra Caietanum ęquiuocantem circa hoc 2. 2. q. 11. ar. 1. quòd formaliter, & propriè loquendo non sint idem propositio hæretica, & hæresis; atq; tametsi de ratione huius sit pertinacia, vt vidimus Regula præcedenti; non tamen de ratione illius, nam propositio hæretica sic dicitur absolutè per ordinem ad rem, quam significat, non vero per ordinem ad proferentem, quandoquidem siuè proferatur, siue non; semper est eiusdem qualitatis, seu existit in supremo gradu falsitatis vti opposita primæ veritati reuelanti; at hæresis formalis dicitur talis per ordinem ad proferentem illam, seu ad assentientem ipsi, ac proindè in suo esse includit pertinaciam; ergo propriè, & in rigore propositio hæretica non est formaliter hæresis. Quam-

105 quàm ex mente eiusdem Suarez, sicut fides aliquando sumitur pro doctrina fidei, aliquando verò pro assensu eiusdem fidei, vt vidimus supra, ita hæresis, non incongruè sumi potest, & pro doctrina fidei, aliquando verò pro assensu eiusdem fidei, vt vidimus supra, ita hæresis non incongruè sumi potest, & pro doctrina contraria fidei, & pro assensu huiusmodi doctrinæ contrario,

106 Ex eo autem quod cuiuis propositioni hæreticæ competat omnimoda contrarietas cum obiecto fidei, seu cum prima veritate reuelante deducitur, vt certum à prædictis Doctoribus omnes propositiones hæreticas esse in se eiusdem, & ęqualis falsitatis. Et

107 quamuis cum D. Thoma 1. part. quæst. 22. artic. 4. & 2. 2. quæst. 11 artic. 2. ab aliquibus, vt ab Eymerico 1. par. Direct. q. 7. & 12. & à Cordub. in quæst. lib. 1. q. 17. Sub hoc primo gradu hæreticarum propositionum varij distinguantur modi, ita vt aliæ contrarientur obiecto fidei

directè, principaliter, & immediatè; aliæ indirectè, secundariò, & mediatè (om- consulto omitto, quod ad rem nostram pa- faciant) nihilominus quoad falsitatem recipiunt maius, & minus; cum par sit in- us oppositio contra obiectum fidei.

ndus gradus est propositionis erroneæ, aliter distinguatur à propositione hęreti- bitant Doctores citati. Quamquam nul- idem modo audiendus Turrecr. vbi su- qui tantum distinguit inter eas, sicut in- genus, & speciem, atq; inde fortè ęquiuo- onem sumit, quod aliquando in iure Cano nomen, *error*, accipiatur genericè, & pro- iones hæreticæ vocentur errores, vt in Excommunicamus, 2. §. vltimo de hęreti- in c. accusatus §. 2. de hæreticis in *6*. Con manifestè ex Concil. Constant. adducto, Bulla Pij V. citata sumi etiam specificè, istingui in specie propositionem hęreticam erronea, seu ab errore in fide obiectiuè sum Distinctionem inter ipsas ita assignant us lib. 12. de locis cap. 10. Simanc. & Cor- adducti, quod propositio hæretica oppo- doctrinæ Catholicæ iam per Ecclesiam tæ de fide; errnea verò doctrinæ ab om- Catholicis receptæ, sed nondum iudicio cclesię de fide declaratę. V. G. propositio negans Beatissimam Virginem surrexisse seù in corpore, & anima fuisse assumptam, erronea est, quod nusquam per Ecclesiam definita legatur: similiter illa erat erronea ante Concilium Tri- dent. negans Beatam Virginem nunquam pec- casse venialiter, nunc post definitionem Con- cilij iam est hæretica: qui modus assignandi distinctionem inter eas valdè probabilis est.

Probabilior vero ille alius assignatus à Sua- rez dict. disput. 19. sect. 2. quod sit illa proposi- tio erronea, quę opponitur veritati certæ, Theologica tantum certitudine, quia non est immediatè reuelata, sed deducta per euiden- tem consequentiam ex vno principio naturali altero in se reuelato, vt ex hoc naturali, homo est risibilis, & ex isto reuelato, us est homo, deducitur Cōclusio euidens us est risibilis, atq. huic opposita propo- Christus nō est risibilis erit tantum erro- non hęretica, quia non definitum im- è ab Ecclesia Christum esse risibilem, se hominem. Addit tamen idem Sua- spondens ad obiectionem, quamuis in- terno, qui profert hanc, Christus non est presumeretur hęreticus, & vt talis pu- ; interius tamen, seu ipsam in se esse bio propositionem erroneam.

d quid de propositione, quę opponitur clusioni Theologicæ non euidenter ex prin fidei, sed tantum probabiliter deductæ? pondet benè, & perdoctè, sicut in reliquis Lucius Turrianus de nostra Societate Iesu, in opere select. disp. par. 1. disp. 30. eam adhuc es- se censura dignam, minori tamen, debereque dici propositionem errori proximam propter connexionem, & propinquitatem eius cum propositione erronea.

4 Constituitur in tertio gradu propositio sa- piens hæresim: quam aliqui, vt Simanch. dict. tit. 54. cum propositione erronea confundunt, eo quod vtrique competat reddere hominem suspectum de hæresi. Verum ex eisdem Con- cil. Constant. & Bulla Pontificia apparet clarè inter eas esse constituendam distinctionem, ita vt propositio sapiens hęresim minus mali- tię contineat, quam erronea; sicut hęc minus contrinet, quam hæretica. Est ergo propositio hæresim sapiens, quæ ex assumptis alijs prin- cipijs sequitur hęresis, quando illa principia non sunt omnino certa, sed in Ecclesia valdè recepta, nec ex eis sequitur illatio eui- dens. Ita Suarez citatus cum antiquis Theo- logis, vt cum Gabriel in 4. dist. 13. q. 2. art. 3. Quamquam hæc expositio Suarez videtur co- incidere cum resoluto à nobis num. pręceden-

115 ti cum Turriano. Ex mente vero Antonij

Sousę illa est propositio sapiens hæresim, quæ in sensu proprio hæretica censetur, in metapho rico verò ab hęresi liberatur: Exemplum vi- detur posse poni in hac propositione, Christus quotidie peccat, sed, vt affert idem Suarez, Concil. Basiliense sect. 2. 2. eam vt erroneam damnat, quia in proprio sensu falsa est contra fidem, & in metaphorico solum ab errore libe- ratur, intelligendo Christum non in se, sed in suis membris quotidie peccare.

117 Ad quartum gradum spectat propositio malè sonans: & quamuis genericè loquendo præcedentes erronea, & sapiens hęresim malè etiam sonent, ideoque aliqui, quos tacito no- mine citat Suarez, ab his illam malè sonantem non distinguant; specificè tamen sumpta, ista inferior est illis in malitia, seù in propinquitate ad hęresim.

118 Definitur itaque sic, quod in aliquo sen- su proprio sit hęretica, & in alio etiam proprio sit catholica, dicique potest propositio æqui- uoca. Verum, quia frequentius in sensu hæ- retico sumitur absolutè prolatata, malè sonat: ita Coninch. disputat. 18. dub. 8. & Suarez vbi supra.

119 Qui benè notat, quandoque propositio- nem esse malè sonantem, non ex se; sed ob ali- quam circumstantiam temporis, personæ pro- ferentis, &c. vt hæc, fides iustificat, olim non male sonabat, nunc verò ortis hęresibus malè sonat, maximè si proferatur à persona suspecta de Lutheranismo.

120 Quintus gradus continet propositionem piarum aurium offensiuam: quæ ex mente ferè omnium vix differt à præcedentibus; Sua- rez tamen ibidem cum Cano citato differen- tiam aliqualem inter eas ostendit, quod dum dicitur, piarum aurium, per pietatem maxi- mè veræ fidei doctrina connotetur: atque cum pietas ad religionem pertineat, aliquid spe- ciale in hoc gradu propositionis piarum auri- um offensiuæ addi viderur per ordinem ad re- ligionem: specialiter enim pias aures offendit, qui aliquid indecens, vel indignum in materia religionis Christianę sentit, aut profert.

121 Sextus gradus est propositionis scandalosæ, quę licet generali ratione de omnibus expres- sis in gradibus præcedentibus dici possit, cum

omnes illæ propositiones de se scandalum generent: attento tamen eo, quod vox ipsa per se fert specialiter dicitur propositio scandalosa; quę in materia fidei occasionem errandi præbet, vt si quis absolutè dicat, imagines non esse adorandas, &c. Ita Albert. dict. q. 6. num. 10. & Suarez vbi supra.

122 Reponitur in septimo gradu propositio temeraria: pro cuius intelligentia notandum secundum D. Thomam 2.2.q.54.art.3. ad 2. quod vniuersaliter loquendo, temeritas sit præcipitatio quędam faciendi aliquid sine iudicio, vel regula rationis, quasi per contemptum eius, & auctoritatis superioris. Vnde quoad præsens propositio temeraria erit, quæ in doctrina fidei vel Theologiæ sine rationis regula profertur. Ita Albertin. dicta q. 6. num. 7. & ibidem Suarez

123 Qui optimè declarat hoc posse euenire dupliciter, vel positiuè, seù contrariè, vel priuatiuè: dicitur propositio temeraria positiuè, seu contrariè, quę pugnat cōtra receptā sētētiā Patrū, aut Scholasticorū, itaut oēs, aut ferè oēs cōueniant, siue asserendo rem esse certam, siue

124 probabilem. Priuatiuè autem propositio temeraria est illa, quæ solo proprio iudicio, sine sufficienti auctoritate, vel cogente ratione traditur, maximè si sit contra generales regulas, in

125 fide, vel theologia receptas. Exemplificat ipse Suarez his propositionibus, vt si quis dicat quod dies Iudicij erat intra certum annorum numerum; item quod aliquis vltra Beatam Virginem Mariam fuerit conceptus sine peccato originali; quamquam huic Turrianus vbi supra maiorem censuram addit, nempe quòd propositio hæc sit erronea.

126 Gradum octauum constituit propositio schismatica, seu seditiosa, nimirum, quæ vnionem membrorum Ecclesiæ, siue vniuersaliter, siue particulariter aufert, vel oppositam inducit, vt si quis dicat, quod, malo Prælato, vel Regi non sit obediendum contra illud 1. Petri 2. Serui subditi estote in omni tempore dominis vestris, non tantum bonis, & modestis, sed etiam discolis. Ita Simanc. dict. tit. 54. num. 18. & Albertin. dict. q. 6. num. 11.

127 Nonus gradus est propositionis iniuriosę, seù contumeliosę, videlicet quæ detrahit alicui statui, aut illustri personę, siue Ecclesiasticæ, siue seculari, aut iniuriam, seu contumeliā ei infert; hinc illud iniuriam facit martyri, qui erat pro martyre, cap. cum Matth. de celebrat. Miss. Ita Antonius Sousa lib. 1. Aphoris. capit. 7. num. 21. cum Albertin. dict. q. 6. num. 9. qui ponit aliud exemplum, vt si quis dicat, quod lex Moysi suis vmbris, victimis, & terroribus fecerit hypocritas; hæc enim propositio est iniuriosa, siue contumeliosa legi Moysi, & ipsi Deo.

128 In decimo gradu est propositio impia, nimirum quæ opponitur pietati, quatenus pietas filiali affectu colit Deum, & consequenter Sanctos, & Sacram Scripturam. Dicitur etiam impia illa propositio, quæ contrariatur pietati quatenus impedit; vel tollit pietatem erga proximos, & obedientiam Deo debitam in obseruatione præceptorum. Tradit idem Sousa

129 ex Albertino ibidem num. 12. Qui exemplum prioris ponit in eo, qui diceret non esse orand[...] pro animabus purgatorij, & indulgentias Pa[...] pro illis concessas non prodesse: quæ propo[...]tiones ex mente eiusdem Albertini, Oldradi, [...] aliorum, quos ille citat; sunt etiam hęretic[...] nam sine dubio ex propositionibus in præce[...]dentibus gradibus explicatis aliæ in alijs co[...]tinentur.

130 Vndecimus gradus est propositionis bl[...]phemę, seu maledicę: sed de hac nos plur[...] infra peculiari capite. Prædictis autem [...]

131 cim gradibus addit Albert. dicto c. 6. im[...] ponit 3. loco gradum propositionis impertin[...]tis, exemplum ponit in eo, quod Sanctus [...]seph Sponsus Virginis Sanctissimæ Mariæ fu[...] vel non fuerit mortuus tempore passionis Chr[...]sti Domini: quia siue fuerit superstes, siue d[...]functus, nihil pertinet ad fidem, maximè qu[...] inter Catholicos tractatores est discrepantia, [...] saltem esse videtur: hæc ille, & statim affirm[...] quod hęc assertio, vel similes impertinent[...] non sint damnabiles: ergò non est præsentis in[...]stituti de huiusmodi propositionibus imperti[...]nentibus agere, quidquid Albertinus e[...]rit.

132 Notandum primò id, quòd ad rem m[...]mè conducit, cum Sousa vbi supra num. 2[...] omnium sententia propositos gradus con[...] fidem per propositiones explicatos, simil[...] reperiri in factis, imo ab his propositiones o[...]

133 positionem contra fidem sibi assumere. Vn[...]de in communi factum damnabile est, quod non solum falsum in se, sed peculiari etiam cen[...]sura, seù ignominiosa qualificatione dignum iudicatur. Atque in particulari diuiditur in fa[...]ctum hęreticum, erroneum, sapiens hęresim [...] malesonans, &c.

134 Secundò notandum cum Suarez, & Pal[...] adductis, quòd errare possit homo non sol[...] circa propositionem, vel factum, sed etiam [...]ca eius censuram, aut qualificationem. [...] qui propositionem de fide, vel Theologic[...] aut à Doctoribus communiter receptam [...] esse erroneam, vel scandalosam, aut tem[...]riam, &c. sine dubio errorem committit, [...] virtualiter eam negat; ac pręterea contr[...]tionem, & iustitiam infami censura ipsam [...]

135 cit. Atq; hoc locum habet etiam in no[...]finitis adhuc ab Ecclesia, certis tamen in T[...]logia. Imo si quis sententiam in scholis pr[...]bilem communiter absque fundamento im[...]babilem iudicaret, temerarius existeret [...] contradicens omnibus, vt ait Turriani cit[...] qui hinc benè addit ex mente omnium [...] decimum gradum qualificationis, seù c[...]ræ.

136 Notat item idem Turrian. ad quali[...]dum aliorum opiniones esse euitandam n[...] procliuitatem censurandi, & vtendum ma[...] prudentia; qua ipse equidem vtitur in qua[...]candis 352. propositionibus ex triplici Theo[...]gia, Scholastica, Positiua, & Morali, quas cen[...]turijs quatuor per dubia breuissima comprehe[...]dit. Recurret forte alibi nobis occasio de hi[...] copiosius tractandi, earumq. magis præcipuas tibi colligendi.

Tandem

37 Tandem certum, quod tàm de factis, quam de propositionibus damnabilibus prædictis possint Inquisitores, vt Iudices competentes cognoscere; quia respectu cuiuscunque est aliqua oppositio contra fidem, & præsumptio hæresis; sicque vsu receptum est in quibuscumque Tribunalibus Sanctæ Inquisitionis, & introductum exemplo precipuè citati Concilij Constantien. ut cum Lorca 2.2. q.11.art.2.disp.4.num.1.tradit Diana dict. resol. 94.tract. 8.

Dixi in definitione hæresis, quod sit error contra veritatem fidei in homine, qui hanc iam receperat; in qua vltima particula denotatur subiectum hæresis, per quo completè manifestando, & capacitate in eo requisita ostendenda inseruiet sequens Regula.

Viator ne quiuis capax hæresis? quæ conditiones ad id in eo requisitæ?

REGVLA C.

QVicunque homo viator est subiectum capax hæresis, ac verus hæreticus constitui potest, si triplex in eo conditio concurrat: prima, vt errans contra fidem iam prius crediderit, & à fide recepta deficiat. Secunda vt talis error sit in homine Christiano baptizato saltem præsumptiuè, idque prorsus quoad forum Ecclesiæ, cum respectu Dei etiã non baptizatus possit esse hæreticus. Tertia vt non circa totam, sed circa aliquam saltem materiæ fidei partem male sentiat.

---

140 ALiquantulum dissident Auctores circa has conditiones in subiecto hæresis requisitas: prima videtur expresè de mente D.Thomæ 2.2.q.10.art.5. cum per eam ibi distinguat hæresim ab alijs speciebus infidelitatis, & assignatur clarè à Tertulliano lib.1.cõtra Marcion. cap.1. dicente, hæreticum esse, qui deserto, quod prius erat, postea sibi elegit, quod retrò non erat. Insurgit tamen dubium circa eam, de qua fide intelligatur, per quam hæreticus prius credidit, & à qua postea desecit. An de Catholica? qua quis profitetur Religionem Christianam? seu potius de quacunque alia diuina, habituali, aut humana? Caietanus in dict. art.5. cum alijs Thomistis de catholica fide vult intelligi ex eo principio, quod ipse tenet, nullum dari verum hæreticum, qui non simul sit etiam apostata: sed hoc vt improbabile reijciemus cap. sequenti.

Meritò itaque vt verum docent alij præcipuè Suarez dict.disp.19.sect.5.posse aliquem esse verum hæreticum, non solum respectu Dei sed etiam quoad forum Ecclesiæ, tametsi nunquam Catholicus fuerit, ostenditur manifestè exemplo hominis in infantia baptizati, & inter hæreticos solos enutriti, atq; ipsorum erroribus imbuti: qui nunquam fuit propriè fidelis, nec aliquid per fidem infusam credidit, vel credere potuit; cum caruerit omnino instructione, atque ideo interim ab hæresi excusabatur, postea verò iam adultus, si de mysterijs fidei instruatur, & credat incarnationem Verbi, & alia mysteria fidei, neget tamen vnũ v.g. Eucharistiæ, fiet sine dubio verus hæreticus, & vt talis puniri poterit.

143 Imò addit benè ipse Suarez, quod similiter sit affirmandum etiam casu, quo receptus baptismus in infantia fuisset inualidus ex defectu intentionis in Ministro, aut ex defectu essentiali in forma, aut materia, & consequenter sic inualidè baptizatus non recepisset fidem infusam habitualem, vbi probatur receptio baptismi, & de inualiditate eius non constat. Patet, quia taliter negans Eucharistiam, & credens fide humana Incarnationem & alia mysteria est infidelis contrariè, & non paganus, vt quiuis concedit, neque Iudęus, cum credat Messiam iam venisse, ergo erit hæreticus propriè dictus; concluditur itaque satis esse, quod præcedat in homine quæcunque fides, etiam humana, vt sit subiectum capax hæresis.

144 Notandum hic cum eodem Suarez, & alijs non requiri, vt quis hæresim contrahat, & sit verus hæreticus, quod præcedat in eo fides illius mysterijs circa quod postea errat, sed satis esse, vt in Christum crediderit, & credat: Ratio est, quia supposita hac fide in Christum, si instruatur homo sufficienter de aliqua veritate, vt per Ecclesiam definita, cuius nullam prius notitiam habebat, & pertinaciter contrarium credat, erit verus hæreticus, vt patet ex eadem inductione; quia est infidelis; sed non paganus, neque Iudæus; ergò hæreticus: item quia non apparet ratio, cur debeat præcedere in homine hæretico fides illius articuli, contra quem postea habet hæresim, vt hæc sit completa in sua specie.

145 Sed quid de secunda conditione ad capacitatem subiecti hæresis requisita? doctrina est D. Augustini lib. 18. de Ciuitate Dei cap. 51: & D.Thomæ 2.2.q.11.art. 2. ac aliorum communiter, errorem debere esse in Christiano, vt hic sit propriè hæreticus. Dubitatur tamen,

146 an debeat esse baptizatus, duplex est sententia circa hoc, altera negans, quia Catechumenus potest verè hæreticus esse, antequam recipiat baptismum, ergo absque hoc hæresis in aliquo reperiri valet. Ita Azor tom.1.lib.8.cap. 9.q.3. & Farin. de hęresi q.178.num 131.& 135

147 Altera sententia est affirmans debere personam esse baptizatam, vt sit capax hæresis quia per baptismum fit homo Christianus, & membrum Ecclesiæ Catholicæ. Ita Caietanus dict.art.2. Vgolin. de Censuris reseruatis Papæ 2.part. capit. 1. §. 1. Sanchez lib. 2. in Decal. capit. 7. numer. 37. & Toletus in Summa lib. 4.cap.3.

148 Reducunrur facilè, & optimè in concordiam à Suarez, vbi supra hæ duæ sententiæ sub hac distinctione, vt prima intelligatur de hæretico interno quoad Deum, qualis est Catechumenus, quia hic postquam credidit Christo, & recepit totam fidem, iam est aliquo modo

Christianus, cum per eam sit Christo Domino vnitus, & saluari per Baptismum flaminis possit: vnde si ab ipsa circa aliquem articulum recedat, fiet verus hæreticus, quoad forum animæ, seu respectu Dei tantum, neque hoc auctores contrarij vllo modo reprobare
149 possunt. Secunda vero sententia intelligatur, quod debeat præcedere baptismus aquæ in homine, vt sit capax hæresis quoad forum externum Ecclesiæ, ad contrahendas pœnas, & vt Inquisitores contra eum procedere possint. Ratio est, *quia* per receptionem baptismi aquæ fit membrum Ecclesiæ, & incipit esse sub eius *iurisdictione*, neq; ab ipsa ob hæresim potest puniri, nisi in eo baptismus supponatur; cum hic sit ianua, per quam intratur in Ecclesiam. Ita Simanchas Cathol. institut. tit. 31. num. 6. cum Doctoribus citatis pro vtraque sententia,
150 & cum reliquis; vno præcepto Alphonso de Castro lib. 1 de iusta hæretic. punitione cap. 8. absque fundamento improbabiliter asserente posse Catechumenum hæreticum ab Ecclesia puniri; sed merito omnes eius assertionem reijciunt; cum constet ex testimonio Apostoli 1. Corinth. 5. Ecclesiam non habere iurisdictionem in rebus fidei circa eos, qui foris sunt, nisi post susceptum baptismum, similiter ex Concil. Trident. sess. 14. cap. 2.

151 Adhuc autem est dubium, vbi iam quis baptismum suscepit, sed inualidè ex defectu essentiali in forma, materia, &c. an censeatur hæreticus, subsitque iurisdictioni Ecclesiæ, & possit ab *Inquisitoribus* puniri, si à fide recedat? Affirmanter respondent Gabriel in 4. dist. 13 q. 2. art. 1. notabili 3. & Simanchas dicto tit. 31. num 5. atque hęc responsio locum certè habet casu, quo constat de receptione baptismi, & non de inualiditate eius, nec potest constare; quia tunc præsumptio stat pro baptismo. Si ve-
152 ro inualiditas eius sit Ecclesiæ, vt veram partem negantem benè docent Vgolinus, Sanchez, Suarez locis citatis, & alij, ob rationem
153 dictam numer. præcedenti. Quamquam Sayrus tom 1. lib. 3. cap. 4 num. 11. vt probabile addit, posset talem sic inualidè baptizatum cogi ab Ecclesia ad reualidandum baptismum: imo hoc verissimum iudicat idem Sanchez, defenduntque benè Enriquez lib. 2. de baptismo cap. 25. num. 6. & alij.

154 Tertiæ conditionis ad capacitatem subiecti hæresis duæ sunt partes, prima ne sit error contra omnes fidei veritates; alioquin sic errans apostata esset, & non hæreticus, sed de hoc capite sequenti. Secunda vt saltem ab vna totius Christianæ fidei veritate dissentiat. Cir-
155 ca quod videtur esse difficultas, quia accipiens fidem per reuelationem immediatam à Deo alicuius veritatis particularis, si ab ea recedat, est verus hæreticus, vt paulo ante ostendimus, ergo non requiritur, quod discedat à fide Catholica circa aliquod mysterium ab Ecclesia propositum, vt quis sit capax hæresis. Cui difficultati satisfit facile ex mente Azor, & Suarez locis citatis, atque aliorum concedendo consequentiam; nam hęc secunda pars tertiæ conditionis ad capacitatem hæresis, intelligitur quoad forum Ecclesiæ externum, & vt ab hac, seu ab Inquisitoribus hæreticus sit punibilis, recedens à fidei veritate, quam ipsa om-
156 nibus credendam proponit. At recedens à fide rei particularis, per priuatam reuelationem à Deo immediatè acceptam, licet sit verus hæreticus, nequit tamen ab hanc hæresim ab Ecclesia puniri, quidquid in contrarium dicant alij, vt Sanchez, vbi supra num. 32. Qui interpretari possunt, vt interpretatur Suarez de casu, quo recipiens huiusmodi reuelationem priuatã, seu rẽ à Deo reuelatã manifestat ei si Ecclesiæ, & hæc approbat, vel reprobat, vt conuenienter iudicat, & ille nõ vult tali iudicio approbationis, vel reprobationis stare; quia tunc iam est pertinax contra auctoritatem Ecclesiæ
157 & consequenter ab hac punibilis. Atque hactenus tradita pro declaranda natura, & definitione hæresis, ac multiplici hæreticorum diuisione sufficiant; sequitur expendendum, quinam sint suspecti de hæresi, & qualiter, quod fiet Regula sequenti.

Suspecti de hæresi, qui dicuntur? quot, & quales gradus huiusmodi suspectorum.

REGVLA CI.

158 SVspecti de hęresi dicuntur omnes *illi* contra quos insurgit aliqua suspicio, *seu præ*sumptio ex solis indicijs; quod ab aliqua saltem veritate fidei Catholicæ defecerint. Sunt autẽ magis, vel minus de hæresi suspecti iuxta qualitatem, & diuersitatem indiciorum; atq; hinc tres gradus huiusmodi suspicionis assignantur, nempe leuis, vehementis, & violentæ, atque in vnaquaque istarum est etiam latitudo maioris, & minoris.

---

159 DE materia huius Regulæ agitur sępe in iure Canonico, præcipuè in cap. ex communicamus, de hæreticis, cap. commissi, & cap. accusatus, eodem titulo in 6. ac à Doctoribus, ab Eymerico in Direct. part. q. 55. & ibidem à Penna comment. 18. à Simancha Cathol. institut. tit. 5. à Sousa compendiosè valdè lib. 1. Aphoris. cap. 10. è contra copio-
160 sissimè à Farin. q. 187. Qui ex omnium mente hoc principium vti certum præmittit quod nemo præsumatur hereticus, nisi adsint saltem indicia; ex quibus solis absque sufficienti, expresso testimonio suspicio, vel presumptio (pro eodem enim hæc duo sumuntur teste eodem Sousa num. 4.) probabilis concipitur secundum D Thomam 2. 2. quæst. 60. articul. 4. Si verò absque illis concipiatur, erit suspicio temeraria, qua reiecta de probabili tantum
161 hic dicendo intelliguntur. Suspectus itaq; de hæresi ille censetur, qui, vt ait Suarez disp. 25. de fide sec. 2. in suspicionem suæ fidei per sola indicia venit, atq; eo magis, vel minus suspectus, quo indicia fuerint vrgentiora, vel non ita vrgen-
162 tia. Hinc attento ipso iure ex communi aucto-

auctorum sententia triplex proposita quasi species suspicionis, seù præsumptionis de hæresi, leuis scilicet, vehementis, & violentæ:quarum vnaqueq; sigillatim declaranda, adductis exemplis aliquibus maximè in iure expressis.

163 Ex dicto capite, accusatus, initio manifestè apparet, quid sit suspitio leuis, seu modica, sic etiam communiter vocata, nempè, quæ sicut ex modicis coniecturis, aut ex leuibus inditijs insurgit; ita leui, seu modica defensione tollitur: talis suspicio, seu præsumptio est de hæresi in illis, qui conuenticula occulta in materia Religionis celebrantes reperiũtur, eis vel intersunt, sic exemplificant Eymericus citatus, & noster eruditissimus Martinus del Rio disqu. magicar. lib. 5. sect. 12. similiter sunt leuiter suspecti de hæresi, qui habent vitam, & mores dissimiles à communiter viuentibus Christianè, vt deducitur ex prædicto capit. excommunicamus, & asserit Menoch. lib. 1. de præsumpt. q.

164 100. num. 1. Verum aliqualiter limitans Simancas adductus cum Gersone tract. de præsumpt. sic declarat per sequentia verba, suspicio leuis prouenit ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur coniectura; qua concludi potest; non quidem frequenter, sed raro, seu casu, quod talia dicens, vel faciens hæreticus sit, idque deducitur leui cõsequentia, vt puta, si argumentemur, Petrus deierat frequenter, ergo non benè in Deum credit: hęc ille. ex qua Simanchæ limitatione, & ex propositis exẽplis clare deducitur, quod reperiatur latitudo inter pręsumptiones de leui, & vna sit maior altera, idque vt certum omnes concedunt.

165 Vehemens autem hæresis suspicio vocatur etiam in iure magna, eodem cap. Accusatus, ibi contra quem de hoc crimine magna, & vehemens suspicio orta est: nam particula, & vt aduertit explicans hũc textum Ioan. Andreas, non copulatiuè, sed expositiuè sumitur. Atque vehemens idem est, quod fortis, vt cum Archidiacono ibidem, docet Eymericus loc. citato, & ostendit ex illo Iob. 1. Ventus vehemẽs irruit à regione deserti, idest, fortis iuxtà expositionem D. Gregorij lib. 1. morali. Descri-

166 bit eam Simanchas his verbis: suspicio vehemens sumitur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentũ concludens frequenter, & vt in pluribus; quod talia dicens, vel faciens est hæreticus v. g. si quis neget explicitè aliquas propositiones fidei, quas tenetur ex officio scire, is vehementer suspectus est: quamuis fieri possit, vt talis negatio ex ignorantia, vel animi leuitate sit orta, hactenus Simanchas, & quidem benè.

167 Sed melius, & expressius describitur ab Eymerico ibidem ita, suspicio magna vehemens seu fortis est illa, quę non nisi magnis vehementibus, & fortibus defensionibus repellitur, sicut ex magnis, vehementibus, ac fortibus oritur

168 coniecturis, atque indicijs. Atque contra hanc vehementem suspicionem ex omnium Doctorum sententia, quam refert, & sequitur Ioann. Royas singul. 165. admittitur probatio in contrarium, quia ex illa oritur sola iuris pręsumptio, vt ait Farin. citatus ex Penna in Directoria part. 2. Comment. 80.

169 Qui cum Eymerico ibidem quæst. 56. Comment. 81. benè expendit decem casus suspicionis de hæresi vehementis, in Iure Canonico expressos, nempe quando aliquis vocatur ab Inquisitoribus, vt de fide respondeat, & ipse parere subtersugit, aut contumaciter se absentat, ex cap. cum contumacia, de hęreticis in

170 6. talis est de hæresi vehementer suspectus. Similiter vbi quis hunc ab Inquisitoribus vocatum instruit, aut inducit ad subticendam eis veritatem, vel ad dicendam falsitatem, ex c. Accusatus prædicto §. fin. sic instruens, vel inducens in eandem suspicionem hæresis vehe-

171 mentem incidit. Item quando quis cum hæreticis manifestis, & cognitis habet peculiarem familiaritatem, &c. ex cap. inter sollicitudines depurgat. Canon. Atque omissis nunc reliquis casibus ex illis decem, & alijs, de quibus à nobis ex professo Regulis, & Capitibus sequen-

172 tibus agendum. In Concil. Tarrac. cui, vt ait Eymericus, interfuit ille valdè insignis fidei Inquisitor, S. Raymundus de Penna forte, hic casus fuit decisus, vt qui dicit, vel facit aliquid contra fidem, & hoc semel, suspectus sit leuiter de hęresi; qui autem bis, vel ter suspectus sit de hęresi vehementer, qui autem pluries, & frequenter, suspectus sit de hæresi vehementissimè: ita totidem verbis ibidem Eymericus. Vndè manifestè apparet dari latitudinem inter suspiciones de hęresi vehementes, ita vt vna sit vehementior, quam alia, imo aliqua vehementissima.

173 Tandem suspicio hæresis violenta, seu maxima habetur expressè in dicto cap. cum contumacia, & cap. accusatus: à Doctoribus verò communiter vocatur suspicio, seu pręsumptio iuris, & de iure; & est illa, quæ adeò hominẽ de hęresi suspectum ostendit, vt æquiualeat sufficienti, & completæ probationi, maximè si fundetur in iure. Vnde sic suspectus de hoc crimine, vti hęreticus formalis habendus, & tractandus est, quia contra suspicionem violentam rarò, aut nunquam probatio admittitur. Ita citati Doctores Eymericus, Peña, Suarez, Farin. & alij communiter contra Ioannem Rojam dict. singulari 165. absolutè affirmantem admitti probationem contra præsumptionem iuris, & de iure.

174 Exempla sint in adorantibus hęreticos, vel consolationem, communionemuè ab eis recipientibus post abiuratam hęresim, ob suspicionem eius vehementem: similiter in redeuntibus ad ritus Iudęorum; hi contra hunt suspicionem hæresis violentam, imo aliquando violentissimam, vt cum Carrerio, & Boss. ab ipso citatis affirmat Farin. vbi supra §. 4. num. 46. Atque hinc assignantur etiam gradus maioris, & minoris inter suspiciones violentas.

175 Quamquam optimè notat idem Farin. num. 51. hodie in supremo Romanę Inquisitionis Tribunali non esse in vsu condemnationem alicuius ob violentam hęresis præsumptionem; sed hanc reduci ad vehementem, aut vehementissimã: sicq; est stylus reducendi in hoc nostro

Tribunali Melitensi, me teste munus Consultoris in eo per 36. annos assiduè exercente. Atque hæc pro hoc loco circa suspectos de hæresi; sed quid iam circa diffamatos de ea?

Quinam diffamati de hæresi censentur? & quibus modis diffamatio eorum contingit?

REGVLA CII.

176 Diffamati de hæresi dicuntur illi, de quibus extat publica vox, & fama communiter apud omnes, vel maiorem partem populi, aut viciniæ, quod talem hæresim prędicauerint, defenderint, vel illi adhæserint. Triplici autem præcipuè modo quis grauiter de hæresi diffamatur. Primo si apud viros bonos sæpè notetur infamia. Secundò, si eum viri probi euitent, adsintq; indicia infamiam augentia. Tertiò, si post delictum graue, vt violationem imaginum statim contra eum oriatur infamia, attentis circumstantijs personarum, locorum, temporum, &c.

---

177 PRoposita definitio, seu descriptio diffamatorum de hæresi communis est apud omnes Doctores, colligiturq; ex diuersis capitibus iuris, maximè ex cap. accusatus, cap. excommunicamus præalleg. de hæreticis in 6. & cap. vt officium, cap. Inquisitores, ac reliquis
178 ferè, eodem titulo, & lib. Verum, vt contra sic de hęresi diffamatos possit Inquisitioni initium dari sufficit quæcumque infamia, etiamsi à personis vilibus, aut ab æmulis, vel inimicis ortum habuerit, vt docent Penna 2. p. direct. Commen. 82. vers. Nec refert, Sousa lib. 1. Aphorism. cap 26. & cum alijs multis ab ipso adductis. Farin. de hæresi, q. 187. § 5. atq; hoc saltem deducitur ex dictis cap. Inquisitoes, cap. vt officium, & cap excommunicamus; eo quod in his indistinctè, & absolutè sit sermo de diffamatione absq; mentione vlla, an apud bonos, & graues, vel apud malos, & viles fuerit quis infamatus.

179 Vtrum vero ad indicendam alicui purgationem canonicam sufficiat quæuis infamatio, etiam quæ ortum ducat ab æmulis, & vilibus, & quæ probetur per duos tantum testes non idoneos, controuersum est aliqualiter inter Do-
180 ctores. Affirmant, & quidem non improbabiliter aliqui, præcipuè Eymericus citatus, ob eandem rationem indefinitæ locutionis in præallegatis capitibus, maximè in cap. in solicitudines, de purgatione canonica, in illis, ipsum igitur ad te remittentes, vt ibi purgetur, vbi noscitur infamatus.

181 Probabilius tamen iudico id, quod alij multi simpliciter tradunt, nimirum requiri infamiam grauem, & publicam, probatamque per duos testes habiles, vel per plures inhabiles. Ratio est, quia per hanc infamiam grauem, sicque probatam redditur quis diffamatus de hæresi vehementer: at si infamia non sit grauis, reddetur diffamatus, vt in pluri mum leuiter tantum; ac proinde esset nimis onerosum ipsi iniungere purgationem canonicam. Ita citati Sousa num. 4. Farin. cum diuersis ab ipso relatis dic. § 5. num. 72. & Penna 2. par. Direct.
182 Comment. 14. vers. est autem. Vbi in genere paucis declarat quid sit purgatio canonica, est autem, inquit, purgatio canonica, ostensio innocentiæ de crimine obiecto; sic ille.

183 Ostendit item benè ipse Penna 3. par. Direct. Comment. 38. vers. sed quæret quispiam, qualiter triplici modo præcipuè in Regula expresso grauis infamia hæresis ab aliquo contrahatur, scilicet vbi passim, seu multoties quis apud homines probos infamia laborat, hæc grauis, & vehemens censetur. Item similem contrahit ille, grauiterque de hæresi diffamatus erit, qui à bonorum consortio repellitur, & concurrunt indicia, ac suspiciones, quibus infamia augetur. Tertio, est etiam reputanda grauis infamia illa; quæ oritur contra aliquem statim atque aliquod magnum, & enorme delictum commisit contra fidem. v.g. S.S. Imagines delesit, templa combusit, sacramenta vio-
184 lauit, & similia. Conuenienter autem addit idem Penna, attendendas esse semper à prudente Iudice circumstantias personarum, locorum & temporum, ex quibus alij etiam modi grauis infamiæ desumi possunt.

185 De modo exequendi purgationem canonicam nihil in præsenti; alibi fortè aliquid opportunius dicetur: nam vt affirmat Penna eodem Commen. 38. vers. & cum, vsus purgationis canonicæ in reliquis ferè criminibus iam abolitus, & extinctus, in hoc hæreticæ prauitatis apud Sanctum Inquisitionis Tribunali huc retinetur, & frequentatur; quamquam apud nostrum Melitense non video illum; cum tot annorum spatio, me semper præsente, vel vnius saltem inquisiti causa per purgationem canonicam expedita fuerit; sed iam ad credentes hæreticorum, vel hæresiarcharum; aut dogmatistarum, & ad ostendendam differentiam inter hos omnes gradum faciamus.

Credentes hæreticorum quinam? & qualiter isti se habere possint?

REGVLA CIII.

186 HÆreticorum credentes sunt illi, qui damnatos per Ecclesiam errores scienter tenent, eo quod aliquis, cui credunt, sic dixit, siue iste sit inuentor, & seminator talium errorum, qui hinc dicitur hæresiarcha, siuè iam inuentos ab alio prædicet tantum, ac doceat, & hinc appellatur dogmatista, siue nec inuenerit, nec prædicauerit; sed sit solum merus hæ-
187 reticus. Ipsi autem hæreticorum credentes diuersimodè se habere possunt, nempè si manifestè, & explicitè alicuius erroribus credant, vel si implicitè, & non ita manifestè; idque verbis, vel factis, atque vtroque modo sunt simul & hęreticorum credentes, & verè hæretici.

Ali-

188 Aliquando tamen insurgit sola suspicio dictæ credulitatis, & hæresis contra ipsos credentes.

Varias expositiones circa istos hęreticorum credentes, & circa differentiam
189 inter vtrosque refert Farin. de hæresi quęst. 187 §. 8. num. 104. more suo proposita sigillatim sententia vniuscuiusque auctoris, præcipuè Mendosij in Repert. Inquisit. verb. credentes, vers. secundo, & Zanchini in tract. de hęreticis cap. 7. num. 5. restrictissimè asserentium in hoc tantum differre credentes ab hæreticis, quod isti denuò errores gignant; illi verò eos iam na-
190 tos sequantur. Quorum assertum nullo nititur fundamento: vnde benè ipse Farin. cum Cardinali Toleto lib. 1. Summ. cap. 19. num. 5. resoluit doctrinam a nobis in Regula traditam, quam etiam tradunt communiter alij, in primis Antonius Sanctarellus tract. de hæresi cap. 11. dub. 4. & Suosa lib. 1. Aphoris. cap. 22. Non enim apparet ratio, cur eo modo debeat hoc restringi, quo volunt Zanchinus, & Mendosius, vt solum sint hæreticorum credentes, qui alicui Hæresiarchæ, aut Dogmatistæ, & non qui alicui mero Hæretico credunt.

191 Dari credentes hæreticorum, qui explicitè, & in particulari eorum erroribus credant non indiget probatione, cum per se pateat, vt si quis credat confessionem auricularem prorsus non esse necessariam ad salutem, aut imagines Sanctorum neutiquam debere adorari, quia Lutherus, vel aliquis Lutheranus dixit. Quod
192 verò dentur credentes hęreticorum implicitè; seu non ita manifestè, qui id verbis; vel factis indicent, sic ostenditur. Primò verbis, vt si quis dicat se cum Caluinistis sentire in materia fidei, aut Caluinum fuisse virum bonum, & se in eius fide velle mori, aut si dicat, hæreticos habere veram fidem ad acquirendam salutem æternam, esseq; viros bonos in conuersatione, & vita, aut si dicat peccare eos, qui ipsos hæreticos persequuntur. Ita Simanchas Cathol. instit. tit. 15, nu. 2. Penna in Direct. par. 2. Comment. 75. & alij citandi.

193 Factis item quis implicitè indicabit, quod sit credens hæreticorum, si ea exerceat, in quibus hæreticorum ritus continentur, si eosdem ritus officiosè colat, ac veneretur, indicabit etiam, si dum in lecto ægrotus decumbit petat hęreticos consolatores, vt per manus impositionem recipiat consolationem, vt patet ex cap. Filij; de hæreticis in 6. Similiter si istorum concionibus, ac sermonibus frequenter intersit; docent idem Penna ibidem, Syluester, heresis 1. num. 10. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 1. & cum alijs ab ipso relatis Sanctarellus
194 vbi supra. Qui cum Archidiacono in capit. quicumque de hęreticis in 6. & cum Ioan. Andr. ibi num. 2. benè limitat, si semel tantum quis interesset concionibus illis, non censeretur credens hęreticorum: esset tamen de hęresi suspectus, magis, vel minus, attenta qualitate personæ, & alijs circumstantijs.

195 Predictos autem hęreticorum credentes esse etiam hęreticos formaliter, constat ex c. excommunicamus, il secondo. §. si qui aute m de hęreticis, & vt tales excommunicantur ibi §. finali, & cap. vt officium, de hęreticis in 6. & in bullis Martini V. inter cunctos, & Pauli IV. Cum ex Apostolatus, per Pennam in fine Direct. adductis, ac tandem in Bulla Cœnæ Do-
196 mini. Nec obstat si obijcias, frustra in prima clausula Bullæ cœnę, Addi hanc particulam, credentes hęreticorum; cum iam prius sub hęreticis viderentur comprehensi, & excommunicati; quia respondetur, quamuis à Pio V. fuerit omissa, vt notat Nauarrus in Summ. cap. 27. num. 55. meritò ab alijs Pontificibus additam fuisse ad maiorem claritatem; quia hæretici meri ferè semper erroribus contra fidem explicitè credunt, & sic sentiunt immediatè contra Ecclesiæ auctoritatem; at credentes hęreticorum eisdem erroribus sępissimè adhærent implicitè, & mediatè, eò quod dixerit, aut docuerit aliquid hæreticus, vel hæresiarcha, aut dogmatista, vt expositum in Regula, & tradit ex mente omnium Sanctarellus citatus.

197 Nota hic tandem non requiri, vt aliquis dicatur dogmatizans, & hæresiarcha, quod re ipsa audientes, aut videntes persuadeat, vel confirmet in erroribus; sed sufficere, quod de facto nitatur persuadere, vel confirmare, idq; præstat quasi ex officio, & consuetudine publicè, vel occultè, siue verbis, siue scriptis, aut libris editis, in quibus hæreses contra fidem defendantur: habetur in cap. Qui aliorum 24. q; 3. & tradit Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 9. cum Suarez de fide disp. 23. sect. 2. & cum alijs.

Qui sint hæreticorum fautores? & qualiter eis fauere contingat?

REGVLA CIV.

198 Fautores hæreticorum dicuntur illi, qui eis in causis contra fidem, & intuitu hęresis, quouis modo fauorem præstant. Hoc autem dupliciter euenire potest, vel per omissionem, vel per commissionem, idque aut verbis
199 aut factis, vel vtroque simul. Neutiquam tamen erunt hæreticorum fautores, qui non in causis hæresis, sed aliorum criminum, vel ex affectu cognationis amicitiæ, &c. hæreticis auxilium præbent, neque hoc cedit in fauorem hæresis.

---

200 Tam proposita definitio fautoris hæreticorum, quam diuisio duplicis fautoriæ per omissionem, & commissionem, traditur communiter à Doctoribus, præcipuè ab Eymerico 2. par. Direct. q. 53. & ibi Penna Commen. 78. à Sanchez lib. 2. in Decalog. capit. 10. num. 11. à Sanctarello de hæresi cap. 11. dub. 1. & à Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 25. Ostenditur varijs exemplis ex iure canonico, & ex classicorum

Docto

Doctorum auctoritate desumptis, quibus multi fautores hereticorum, & consequenter de heresi, vt in plurimum vehementer suspecti innotescent.

201 Primo per omissionem fautores dicuntur hereticorum Episcopi; & Inquisitores, ac eorum ministri, qui cum ex officio, aut iuramento, vel ratione stipendij accepti contra hereticos procedere, eos denunciare, accusare, & punire, atque ab heresi auocare teneantur, id prestare omittunt. Colligitur quoad Episcopos, & Inquisitores ex Clement. 1. de pœnis, & ex Clement. §. verum, de hereticis. Probatur quoad omnes argumento sumpto ex capit. Vbi potest 23. quest. 3 ibi enim dicitur, eos, qui possunt impedire improbos, ne quid mali faciant, & non impediunt, illorum malitiæ fauere: & magis ex cap.2 de hereticis expresse enim ibi habetur, qui alios cum potest, ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat.

202 Quod cum glos. ibi verb. non reuocat, applicant Hostriensis, Panhormitanus, & alij, quibuscumque non reuocantibus; sed certum est secundum Peñam 2. part. Direct. Commen. 2. vers. si de Episcopis Sanctarellum vbi supra, & secundum reliquos cōmuniter, quod debeat intelligi de solis Episcopis, Inquisitoribus, & alijs, qui ex officio obligantur reuocare, etsi non reuocent, censentur errorum fautores. Atque ita docent Syluester heresis 1. num. 10. Grassius 1. par. lib.4. cap.18. num.24. & cum alijs ab eo adductis Sanctarellus loco citato.

203 Sunt item per omissionem fautores hæreticorum illi, qui legitimè requisiti ab Inquisitoribus de hæreticis, eos celant, & veritatem negant, dissimulant, testimonium contra ipsos ferre nolunt, aut diminute ferunt: ita Peña
204 & Sanchez citati. Prorsus idem affirmandū est de Magistratibus, & Dominis secularibus, de officialibus eorum publicis, de Rectoribus, & Gubernatoribus Prouinciarum, populorum, &c. qui etiam non requisiti ab Inquisitoribus de persecutione, aut captura hæreticorum, hos omittunt inuestigare, capere, è terris suis eijcere, &c. Docent Ananias in cap. excommunicamus, §. credentes de hæreticis, num. 14. Caietan. verb. excommunicatio cap.2. Simanchas Cathol. institut. tit.15. nu. 13. & cum multis alijs ibidem Sanctarell.

205 Huc etiam spectat, quod idem Sanctarellus rectè notat, nimirum iuxtà dispositionem cap. vt officium §. statuimus, de hereticis in 6. esse habendos, & tractandos vti hæreticorum fautores, & de hæresi suspectos Gubernatores ciuitatum, nolentes iurare de procuranda à se, & à suis subditis obseruatione Constitutionum, quæ per Sedem Apostolicam contra hæreticos promulgantur, pœnæ dictis Gubernatoribus infligendæ, ibi exprimuntur; sed de his nos opportunius alibi.

206 Est tamen dubium, an si homines priuati, qui non tenentur ex officio præbere auxilium ad capiendos hæreticos, omittant præbere; vel negligant eos capere, saltem vbi ad id sunt requisiti, & possunt, dicantur ipsorum fautores? Diuisi sunt Doctores circa hoc, affirmant aliqui, vt Sousa lib. 1. Aphoris. cap.25. num.6. ac Diana par.4. tract.7. resolut. 21. & quidem non improbabiliter. Alij verò negant, vt Peña cum Eymerico 2. par. Direct. quæst.53. Comm.78. vers. sed nec illi Farin. de hæresi q. 182. §.2 num.36. & Sanctarellus vbi
207 supra. Quorum Sententia, saltem ob eorum auctoritatem est etiam probabilis, & non reijcienda, sicuti immerito reijcit Diana (pace tanti viri sit dictum) absque fundamento, & ratione, sola adducta auctoritate Sousæ: quem secutus coniungit hos omittentes auxilium prębere ad capiendum hæreticum cum nolentibus ferre testimoniū contra ipsum, vel celantibus vritatem, vbi ad illud ferendum, & ad hanc manifestandam ab Inquisitoribus iuridicè adstringuntur, quasi vtrorumq; eadem sit ratio; quæ re vera videtur esse valde diuersa.

208 Contra istos enim facile insurgit pręsumptio fautorię pro liberando hęretico, cum constituti in Tribunali, & iam adstricti iuridicè ab Inquisitoribus sub iuramento solemni de veritate dicenda, nolint eam dicere, nec testimonium ferre: secus verò est de omittentibus prębere auxilium ad capiendum hæreticum; cum id possint omittere ex negligentia vel quod attendant ad negotia propria, vel quod nolint, cum ex officio non teneantur se immiscere negotio ex se difficili, inducente quandoque periculum vitæ, aut saltem læsionis.

209 Dubium etiam extat, sint nè fautores hęreticorum omittentes denunciare hęreticos post publicationem Edicti Sanctæ Inquisitionis? Affirmanter respondent Decianus lib. 5. c. 51. num.25. Peña 2. part. Direct. Comment. 7[illegible] & Alphonsus de Castro lib.2. de iusta hęreticorum punit. cap.23 qui eos ob hanc omissionem de hęresi vehementer suspectos docet: quod limitat Michael Zanardus in personis nobilibus (non video fundamentum limitationis pro ipsis) vt istæ tantum sint leuiter suspectę de
210 hęresi, si non denuntient. Verum si loquimur de priuatis hominibus, & non de his, qui ex officio denunciare tenentur, partem negantem absolutè sequor, quam vt veram defendunt Rojas singul. 3. num. 18. Suarez disp. 10. de fide sect.4. Simanchas Cathol. instit. tit. 19. Sanctarellus de hæresi cap.9. dub. vnic. num.19. & Diana resol. citat. nempè tantum esse reputandos, & puniendos arbitrio, vt inobedien-
211 tes, & non vt fautores hæreticorum. Excepto quando non denuncians cum hęreticis cognitis conuersaretur, essetque eis nimis familiaris, & amicus. Tunc enim secundum Rojam citatum insurgeret contra eum pręsumptio hæresis violenta, aut saltem vehemens, ac censeretur sine dubio fautor hęreticorum.

212 Per commissionem pręterea constituuntur hæreticorum fautores; primò verbis, quicunque illis in causis hæresis consilium præbent, viam fugiendi è carceribus, vel ne capiantur, docent; pro eis intercedunt, supplicant, ipsos à delicto hæresis excusant, imo laudant, ad celandam veritatem, vbi fuerint interrogati,

instruunt

instruunt, &c. Ita Ioan. Rojas singul. 174. Sanchez dicto cap. 10. num. 19. Farin. quęst. 182. de hæresi §. 1. à num. 3. & Sousa vbi supra num. 9.

213 Factis item sunt hæreticorum fautores, qui in causis hæresis eos comitantur, visitant, auxilium illis pręstant, alimenta, vel pecunias tribuunt; qui processum contra ipsos formatum rumpunt, abscondunt, vel falsificant. Ita Sanchez ibidem num. 16. & Farin. q. citata & §. di-
214 cto num. 6. Sunt etiam facto hęreticorum fautores, qui eos in loco sacro sepeliunt: secus si alibi ob amicitiam, consanguinitatem, &c. Ita cum Nauarro Consil. 12. de hæreticis Sanctarellus loco citato num. 12.

215 Vtroque modo simul censentur hæreticorum fautores, qui verbis, vel factis se fingunt esse hæreticos illos, quos Inquisitores capere intendunt, vt hac via veros hæreticos liberent submittentes se pro veris hęreticis. Patet ex Constit. Clementis IV. incip. ad extirpanda, quam refert Peña in fine Directorij. Denique
16 sunt hęreticorum fautores, qui quoquomodo impediunt Inquisitores, & ipsorum Ministros in punitione cuiusque hæretici; vt constat ex cap. accusatus, §. sacerdotes, de hęreticis in 6. & ex Constitut. Innocentij IV, incip. Malitia huius temporis, & Calixti III. incip. Iniunctum nobis, quibus adductis id probat idem Peña,
17 cum Eymerico par. 1. Direct. q. 54. nu. 5. Atq; multo magis censentur fautores hæreticorum illi, qui aliqualiter offendunt Ministros, & officiales Sanctæ Inquisitionis exequentes munus suum in causis fidei. Constat præcipuè ex Bulla Pij V. incip. Si de protegendis: alias Bullas Pontificias pro hac doctrina citat. idem Peña 2. part. Direct. Commen. 79. vers. Docuit autem vide apud ipsum.

8 E contra verò non censentur fautores hæreticorum, etiam ipsi Episcopi, Inquisitores, & alij Ministri Sanctæ Inquisitionis, qui omittunt persequi hæreticos non ob odium, amorem, vel lucrum, sed solum ob rationabilem timorem, vel ob vitanda scandala. Docent cum Gloss. in Clement. 1. de hæreticis, verb. obtenta, Ancharranus, § sanè num. 11. & alij; quos citat, & sequitur Sanctarellus ibidem num. 17.
9 Nec item, qui hæretico extrema, vel graui necessitate oppresso, ob charitatem, vel misericordiam tribuunt eleemosynam. Ita cum Glos. in cap. accusatus, §. ille quoque de hęreticis in 6. Suarez tom. 5. de censuris sect. 2. & Na
20 narrus in summa cap. 27. nu. 55. Nequè illi tandem, qui fauent hæretico, nè occidatur, aut si ei faueant in patrando homicidio, furto, &c. Nam isti censendi sunt potius fautores homicidæ, furis, &c. quam hominis hæretici: vndè vt quis in hæreticalem fautoriam incidat, fauor eius ad hęresim aliqualiter dirigi debet. Tradũt Syluest. hęret. 1. num. 10. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 6. Sanchez dicto cap. 10. num 4. & Toletus lib. 1. sum. cap. 19.

Quinam receptatores, & defensores hæreticorum? & qualiter hæc receptio, & defensio fiat?

REGVLA CV.

221 HÆreticorum Receptatores dicuntur illi, qui saltem semel scienter hæreticos recipiunt, & occultant, nè ab Inquisitoribus capiantur: defensores vero hęreticorum làtius sumpti, sunt illi, qui quoquomodo impediunt in causis fidei eorum capturam, & punitionem, atque vt in tuto viuant, efficiunt.
222 Ad tales autem receptationes, aut defensiones formales non requiritur, vt motiuum receptandi, vel defendendi sit ipsa hæresis, sed
223 sufficit, si fiant in casu hęresis. Excusabitur tamen etiam in foro externo saltem ex parte, si quis receptet, aut defendat hęreticum ex motiuo consanguinitatis, amicitiæ, &c.

---

224 COniungimus simul in eadem Regula receptatores, & defensores, quia vt benè ait Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 24. num. 10. Omnia quę de illis dicuntur, istis omnino quadrant; sed non è contra: sicque nos à residuo huius capitis citius expediemus; cum hęc etiã coincidant cum his, quę de fautoria hęreticorum pręcedenti Regula diximus. Quamuis au-
225 tem verbum receptare, & nomen receptator ex se vti sonant, frequentatiua sint, multiplicitatemque actuum denotare videantur; sufficiens tamen vnus solus actus receptationis hęretici liberando ipsum è manibus Inquisitorũ est, vt quis verè, & propriè receptator hęretici dicatur, & incurrat pœnas contra tales receptatores latas, de quibus nos suo loco. Ita Eymericus 2. par. Direct. q. 51. & ibi Peña Cõment. 76. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 15. q. 2. & Farin. de hæresi q. 182. num. 132. Qui omnes descriptionem propositam receptatoris hęreticorum, vt communiter receptam ibidem tradũt & vix indiget declaratione.

226 Quoad qualitatem verò receptationis, & defensionis hæreticorum, quod in vtraque sit formaliter talis, debeat fieri intuitu hæresis, seu ex motiuo liberandi hæreticum, volunt aliqui Doctores præcipuè Sanchez lib. 2. in Decalogum cap. 10. à num. 5. & Sousa vbi supra cap.
227 23. num. 5. dicit esse probabile. Sed num. 6. idem tenet, vt probabilius ac tutius oppositum, nempe satis esse, vt quis censeatur receptator, aut defensor hęretici, si fiat receptatio, vel defensio in causa hęresis, & resultet contra fidem, quamuis primaria intentio receptandi, & defendendi eum non sit ipsa hæresis; quod nos consequenter loquendo ad ea, quæ paulo aute de fautoria hæretici docuimus absolutè defendimus cum Cardinali Toleto ibi citato, cum Vgolino in Bulla Cœnę, verb. Receptatores, & cum alijs.

228 Hinc infertur si quis receptet hæreticum fratrem, vel coniugem, vel alium quauis consanguinitate, aut affinitate, vel amicitię vin-

culo

culo coniunctum, etiam vbi motiuum receptandi, & defendendi non est ipsa hęresis, censebitur aliquo modo hæreticorum receptator, &
229 defensor. Excusandus nihilominus etiam pro foro externo, non in totum, sed solum ex parte: ita docent prædicti Toletus, & Vgolinus, Suarez de fide disp. 24. sect. 1. Penna 2. part. Direct. Commen. 81. Sanctarellus de hæresi cap. 12. num. 7. Diana 4. part. tract. 7. resol. 21. & alij apud ipsos. Ostenditur argumento sumpto ex l. 2. ff. de receptatoribus, vbi Iurisconsultus circa latrones receptatores sic ait, eos apud quos affinis, vel cognatus latro conseruatus est, neque absoluendos, neque seuerè admodum puniendos; non enim par est eorum delictum, & eorum, qui nihil ad se pertinentes latrones
230 recipiunt. Quæ doctrina etiam locum habet in receptantibus, & defendentibus hæreticos secundum prædictos Doctores, & alios quosuis quidquid in contrarium absque fundamento Mendocius, & Duardus à Diana citati dicant.
231 Sed quid si sit dubium, an quis receptauerit hæreticum, vti hæreticum, an verò vti cõsanguineum solum? Ex recepta doctrina Farinac. de hæresi q. 182. § 182. §. 9. num. 143. Sousæ citati, num. 9. & aliorum præsumendum est
232 receptasse vti consanguineum. Rursus quid si receptet aliquis hæreticum ignorans esse hæreticum? excusabitur equidem omnino, si ignorantia sit inuincibilis. Ita cum Glos. in capit. Accusatus §. illi quoque verb. non possit de hæreticis in 6. Simanchas Cathol. instit. tit. 15. nu. 18. Penna in Direct. part. 2. Comment. 76. & cum alijs ab eo relatis, Sanctarellus vbi supra, num. 5. & 6. Qui omnes benè addunt dictam ignorantiam posse probari per iuramentum receptatoris, huicq; vt in plurimum esse credendum: atq; hoc præcipuè verum habere in nautis, & Stabularijs, qui communiter quosuis recipiunt; nec tenentur mores, & vitam talium ad eorum nauigia, vel hospitia aduenientium perscrutari, vt patet manifestè ex l. 1. ff. de furtis aduersus nautas. Circa prædictos hæreticorum receptatores, & defensores, vide plura
233 apud eundem Sanctarellum. Qui peculiariter tractat illud dubium, an aduocatus possit defendere, & patrocinari hæreticum in causa hæresis? Et egregiè resoluit sub distinctione, inquisitum in Sancto Officio, dum est dubium an sit hæreticus, posse per aduocatum defendi, & allegari pro ipsius innocentia; secus quando est certum, quod sit hæreticus. Sed de hoc iam nos alibi egimus. Atq; hæc, & reliqua tradita pro contentis in titulo capitis duodecimi.

CAPVT XIII.

De Apostatis, & Schismaticis, ac de differentiâ eorum ab hæreticis deque Apostatantium trimembri diuisione, nempe à fide, à Religione, & ab obedientia: & qualiter isti omnes Iurisdictioni Inquisitorum subsint.

PROOEMIOLVM.

1 Agendum nunc de Apostasia, & de Apostatis, iuxta clausulam, quæ immediatè in Edicto Sanctæ Inquisitionis sequitur, videlicet, *ò habbiano adherito, ò aderiscono à i riti de' Giudei, Mahomettani, ò de' Saraceni, ò di Gentili, ò habbiano apostatato dalla Santa Fede Christiana*. Ità Latinè ad verbum: vel adhæserint, aut adhæreant ritibus Iudæorum, aut Mahometanorum,
2 vel Saracenorum, aut Gentilium, vel à Sancta Fide Catholica apostatauerint. De duplici alia specie apostasiæ ab obedientia, & à Religione nihil specialiter in Sancti Officij Edicto; attingenda tamen a nobis cum Doctoribus vtriusque breuis explicatio; vt sic præsenti instituto complete satisfiat.
3 Neque mentio item vlla in ipso edicto de schismaticis in particulari, cuius omissionem valde miror; sed ob id fortè omissum, quod secundum aliquos, vt videbimus, sub apostatis sint comprehensi; non erit tamen abs re, verbum aliquod separatim proferre de eis in fine huius capitis: quod tantum breui expedietur, cum multa, quæ in precedenti tradita explicandis in præsenti, vt ex decursu patebit, sint omnino communia.

Quid

Quid, & quotuplex apostasia in communi? & qui dicantur aliquo modo apostata?

REGVLA CVI.

SVmpta Apostasia in tota sui significati latitudine describi solet, quod sit retrocessio, seu desertio instituti semel suscepti cum animo, vel obligatione permanendi in illo. Hinc quicumque professionem suam etiam in tẽporalibus, & ciuilibus deserunt, apostatæ vocantur. Sumpto autem strictius significato apostasiæ, hæc tantum respectu Dei, & rerum Diuinarum dicitur, & definitur, comprehensa etiam eius diuisione; quod sit temerarius recessus à fide Diuina, vel ab obedientia, vel à Religione, quam quis professus est se tenere: atque hinc, quicumque sit, propriè appellatur apostata.

EXtant circa hanc materiam apostasię, & apostatarum in vtroque iure varię dispositiones, & multiplices, in ciuili est peculiaris, C. & in Pontificio diuersi tituli, extra, de apostatis innumerabilium Legum, & Canonũ: vbi Expositores copiosè de his tractant, maximè Innocen. & Hostien. ex Theologis noster Antesignanus D. Thomas 2.2. q.12. ac ibi eius interpretes, præsertim Greg. de Valentia, præ cæteris copiosius Farin de hæresi tota q. 183. Qui sic explicat etymologiam nominis, vt apostata idem sit, quod retro stans, seu deficiẽs, ex cap. non obseruetis, 26. q. vlt. & apostatare idem, quod deficere, seu retroducere, semperque apostasia sumitur in malam partem pro retrocessione iniqua, vel inconstanti, & habet locum in quibuscumque rebus etiam humanis & ciuilibus. Vnde dicitur miles apostatare à suo Duce, subditus à suo Rege, Imperatore &c. quod cum Decian. in tract. crimin. lib. 5. cap. 7. num. 1. adducit Suarez disp. 16. de fide sect. 5. Cuius est ex mente omnium descriptio proposita in Regula apostasiæ sic latè sumptæ; quæ iam ex se, & ex dictis satis innotescit.

Verum idem Suarez benè addit iam ex vsu Ecclesiastico apostasiam, & apostatare propriè loquendo tantum dici in ordine ad Deum, & ad res diuinas, iuxta illud Ecclesiastici 1. Initium superbiæ hominis apostatare à Deo. Sed quænam, & quales in communi huius à Deo apostasiæ species? de hac re est aliquale dubiũ, & ipsum reddit magis obscurum Farinac. d. q. 183. §. 1. num. 9. dum D. Thomæ, quod admittat, quatuor eius species, immeritò tribuit per sequentia verba. Vnde, inquit, benè declarantem D. Thomam 2.2. q. 12. art. 1. vbi in substantia dixit, quod cum apostasia aliud non sit, nisi recessus à Deo, ideo sicut quodruplici ter homo cum Deo coniungitur, videlicet per fidem, per obedientiam, per religionem, vel per clericatum; ita pariter ijsdem modis ab eo recedit, apostasiamque committit, & propterea apostasiæ species sunt quatuor, prima à fide, secunda ab obedientia tertia à religione, quarta ab ordine, seu clericatu: hactenus Fa-

11 rin. Qui ibidem paulò ante num. 7. affirmat, qualiter Vmbert. locat. ex prædictis quatuor apostasiæ speciebus non adducat eam, quæ est ab obedientia; sed alias tres solas.

12 Cæterum quidquid dicat quoad hoc secundum de Vmberto, (& quidem fides sit apud ipsum Farinac. cum illum auctorem non habeam ad manum) quoad primum de D. Thoma, quis non miretur, ex eodem textu quatuor illæ species apostasiæ colligat, vnde reliqui Doctores, prę cipue Suarez dicta sect. 5. tres tantum deducunt? atque ad eius dictum redarguendum nihil fortius, & opportunius adduci posse videtur, quam ipsemet textus D. Thomę ex corpore dicti art. vnde eum integrum, licet longiusculum non grauabor ad verbum huc transferre, tu ne graueris attentè legere; & inuenies rem luce meridiana clariorem.

13 Respondeo, inquit, dicendum quod apostasia importat retrocessionem quandam à Deo, quæ quidem diuersimodè fit secundum diuersos modos, quibus homo Deo coniungitur. Primò namque coniungitur homo Deo per fidem; Secundò per debitum, & subiectam voluntatem ad obediendum præceptis eius. Tertio per aliqua specialia ad supererogationem pertinentia: sicut per religionem, & clericaturam, vel sacrum Ordinem. Remoto autem posteriori, remanet prius; sed non conuertitur. Contingit ergo aliquem apostatare à Deo, retrocedendo à religione, quam professus est, vel ab Ordine, quem suscepit: & hæc dicitur apostasia Religionis, seu Ordinis; Contingit etiam aliquem apostatare à Deo per mentem repugnantem Diuinis mandatis. Quibus duabus apostasijs existentibus, adhuc potest remanere homo Deo coniunctus per fidem. Sed si à fide discedat, tunc omninò à Deo retrocedere videtur. Et ideo simpliciter, & absolutè erit apostasia, per quam aliquis discedit à fide, quę vocatur apostasia per fidem. Et secundum hunc modum apostasia simpliciter dicta ad infidelitatem pertinet.

14 En totum corpus art. D. Thomæ, vbi explicatis tribus tantum modis, quibus homo Deo coniungitur (nihil de quarto, quem Farin de suo addit) esse tres solas apostasię species manifestè docet, ibi pręcipue: Quibus duabus apostasijs existentibus, nempè à Religione, & ab obedientia; postea declarat tertiam à Fide: quam egregie affirmat esse simpliciter apostasiam. Concludendum igitur in doctrina Diui Thomę esse tantum tres prędictas apostasię species, & habetur expresse in cap. 1. extra de apostatis; & ibi post glossam in verbo apostasia tradunt Innoc. & Hostiensis num. 1. Antonius de Butrio num. 4. Cardinalis Zabarella num. 2 Syluest. verbo apostasia num. 1. Rojas de hęreticis part. 1. num. 188. Valentia citatus, & alij

15 multi, quos relatos sequitur idẽ Farin. Quamquam negandũ non est tertiam speciẽ apostasiæ, nẽpè à Religione posse subdiuidi vti subdiuidit Suar. vbi supra à statu Religionis, & à statu Ordinis, seu Clericatus. Atque hęc in cõmuni de apostasia, & tribus eius speciebus; iam de singulis totidem Regulis.

Essentia

Essentia Apostasiæ à Fide, & differentia eius ab speciebus Infidelitatis quanam? & quid si ignoranter, aut coactè fiat?

REGVLA CVII.

16 Apostasia à fide definitur, retrocessio, seu
desertio fidei Christianæ iam susceptæ;
quod etiam hæresi aliquando conuenit, erit
tamen quis proprijssimè apostata, & non hære-
ticus, si in totum à fide Christi retrocedat.
17 Quod vero hic adhereat alicui sectæ, vt Iu-
daismo &c. est prorsus accidentale ipsi aposta-
siæ. Quæ non circumstantia mutans, sed tan-
tùm valdè aggrauans quamcumque speciem
infidelitatis, cui coniungitur, & necessario ma-
18 nifestanda in confessione censetur. Ob igno-
rantiam autem, vel coactionem aliquis à deli-
cto apostasiæ, quandoque in toto, quandoque
in parte excusabitur.

---

19 Conueniunt cum D. Thoma citato om-
nes ferè Doctores, etiam Canonistę, de
hac re agentes, iuxta definitionem apostasiæ in
Regula traditam, inter ipsos communem, quod
sit de ratione apostasię, vt fides Christi iam su-
scepta deseratur; sicque differat ab hæresi, quę
id ad sui constitutionem non requirit: ostendit
hoc Suarez d. *disp.* 16. *sect.* 4 exemplo filij hę-
reticorum baptizati, & ab infantia in eorum
erroribus enutriti, si iam adultus; post susce-
ptam sufficientem de Christi fide instructionem
in eisdem erroribus permaneat, erit quidem
verus hæreticus, cum tamen nihil prius fide
diuina crediderit, imò nec habitum eius infu-
sum acceperit; casu, quo baptizans commisit
20 errorem circa substantiam Baptismi. At apo-
stasia, vt nomen ipsum sonat, desertionem su-
sceptæ iam fidei diuinæ necessario includit, &
vt quispropriè dicatur apostata, debuit in eo
fides Christiana præcedere: quia apostasia in
recessu consistit, & nullus recedit, nisi à termi-
no, in quo prius existebat, ergo &c.
21 Dixi omnes ferè, vt Antonius Sousa exci-
piatur, qui lib. 1. aphorism. cap. 8. num. 14. sic
asserit, Baptizatus, *inquit*, inter Paganos, aut
Iudæos, in suis erroribus educatus, sine suffi-
ciente notitia legis Christianæ, solummodo di-
cendus est apostata materialiter; si tamen nu-
tritus sit inter hęreticos cum sufficiente notitia
Christi Seruatoris, quamuis inuincibiliter igno-
ret veram, & Catholicam Ecclesiæ Romanæ
doctrinam, indeque transeat ad Iusdaismum,
vel Paganismum, erit verè; & formaliter apo-
stata. Quoniam hic recedit à Christo, quem
formaliter cognoscit, non vero ille: hactenus
Sousa, qui nullum auctorem pro sua assertione
citat.
22 Quoad neutrum autem casum assertio Sousæ
admittẽda videtur; quia nullus ex illis duobus
educatis inter Paganos, & inter Hæreticos re-
trocessit à fide Christiana, quam prius recepe-
rit, seu per quam prius crediderit; sicuti ratio
formalis apostasiæ postulat. Nec satisfacit ille
si dicat, quod retrocesserit ab habitu fidei Di-
uinæ infuso per Baptismum, quia hoc non suf-
ficit, sed requiritur ad apostasiã ex mente alio-
23 rum Doctorum retrocessio à fide actuali. Quid
quod vrget exemplum propositum à Suarez
de baptizato cum defectu commisso à bapti-
zante circa substantiam Baptismi; cum tunc
nullo modo habitum fidei recipiat, & licet edu-
cetur inter hæreticos cum sufficiente notitia
Christi, si ad Paganismum transeat, non est in
re ipsa propriè, & formaliter apostata. Neque
video differentiam fundatam inter illos duos,
dato, quod in vtroque sit habitus fidei Diuinæ
infusus in Baptismo, cur primus educatus inter
Paganos apostata tantum materialiter; secun-
dus verò nutritus inter hæreticos cum aliqua
notitia Christi humana, seu naturali, apostata
formaliter à Sousa iudicetur; cum non inducat
rationem formalem apostasiæ retrocessio ab ea
notitia naturali, sed à vera fide, & cognitione
Christi supernaturali.
25 Hæc, elucidandæ veritatis gratia cum do-
ctissimo viro à me aliquantulum disputata: &
vt sensum meum aperiam, videtur posse rèdu-
ci ad quæstionem de nomine, an, & qualite[r]
sint vocandi apostatæ, qui aliqualem conti[nent]
apostasiæ apparentiam, & non veram ratio[nem]
eius formalem, quales sunt descripti ab illo.
26 Quamquam pro foro externo, cui nos in no-
stris Regulis attendimus, assertio Sousæ ali-
qualiter admittenda; quia in eo illi baptizati
inter Paganos, & inter hæreticos enutriti veri
apostatę præsumuntur, & vt tales tractandi, si
sufficienter in rebus fidei fuerint instituti.
27 Sed quænam retrocessio à fide diuina requi-
ritur ad apostasiam, & vt retrocedens pro-
priè, & formaliter dicatur apostata? Circa hoc
punctum, nonnihil apud DD. controuersum
duplex est sententia, altera valdè commu[nis]
sustinentium ad apostasiam formalem esse ne-
cessarium recessum à tota fide Catholica, eti[am]
cum abnegatione ipsiusmet Christi. Ita Gui[d.]
Carmelit. lib. de hæresibus, Turrecrem. in su[m.]
de Eccles. lib 4. part 2. cap. 13. Valentia 2. 2.
q. 12. punct. 1. Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 17. [...]
Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 7. num. 15. & [ali]
multi apud ipsos. Ratione ostenditur, quia
illa sola censetur perfecta rebellio, & separa-
tio à Christo, quæ nomine apostasiæ simpliciter
dictæ denotatur, ergo qui hanc contrahit, erit
formaliter apostata; si in totum à fide retroce-
dat, & transeat ad Iudaismum, vel Paganismũ,
vel ad cultũ Dęmonum per artem Necroman-
tiæ, vel Incantationis, non vero, qui sub nomi-
ne Christiano aliqua, vel aliquibus veritatibus
28 Catholicis relictis fit hæresibus. Hinc Sancti
Patres, vt Ambrosius, & Hieronymus, vti re-
fertur in cap. Iulianus, & in cap. Imperatores
3. q. 7. Iulianum Imperatorem non hęreticum
sed apostatam nominarunt; qui in totum à
fide Christi retrocessit: è contra vero alij Im-
peratores, vt Constan. qui retrocesserunt ex
parte à fide Christi, hæretici, & non apostatæ
nominati sunt.
29 Altera sententia est affirmãtium sufficere
ad

ad formalem, & propriam apostasiam, si quis ex parte à fide diuina recedat, fiatque hæreticus, atque manifestè apparet, quod hęc sit D. Thomæ in textu articuli propositi dict. q. 12. cum ibi ad apostasiam formalem tantum requirat, eum, qui erat per fidem Deo coniunctus, ita ab ipso separari. vt non maneat amplius per fidem eidem coniunctus, quod fit per hæresim; ergò in hac reperitur formalis ratio apostasiæ: atque inde magis innotescit, quod sit hæc sententia D. Thomæ, quia in solutione ad secundum sic explicat illud prouerbiorum 6. Homo apostata vir inutilis, eo quod, inquit, nihil facere valet, quod Deo placeat, cum sine fide impossibile sit placere Deo, ergo in sententia D. Thomæ, imo & Salomonis, qui recedit à fide, & fit hæreticus, verè est apostata. Idem sentit D. Cyprianus lib. 1. epist. 2. inter apostatas enumerans quoscumque transeuntes ad hæreticos, sicut eos, qui transeunt ad Gentilismum.

Hanc sententiam præcipuè defendit Suarez dict. sect. 5. quod in hęretico deficiente ex parte à fide inueniatur propria malitia apostasiæ eiusdem speciei, & essentię, cum apostasia, quam quis deficiens in totum à fide, & transiens ad Iudaismum, vel Paganismum committit. Probat efficaciter hac ratione, quia apostasia transeuntis ad Paganos, vel Iudęos, non consistit formaliter in illa specie infidelitatis eorum, sed in iniuria, quam apostata facit fidei receptæ, seu professioni eius, & consequenter Ecclesię Catholicæ, ac Christo Domino; sed hanc eandem iniuriam facit hæreticus professioni fidei, & ipsi Ecclesię, ac Christo; ergo quoad malitiam habet apostasiam eiusdem rationis, cum formaliter ęquè recedat à tota fide & ideo totam amittit; & consequenter à Deo apostatat. ita ex Suarez ferè ad verbum talis probatio.

Tenenda itaque absolutè à nobis ex secunda sententia, vti magis iuri, rationi, & veritati consona, iuri, inquam, quia in titulo de Apostatis, ponuntur etiam hæretici, vt in I. vltima cap. de apostatis, & cap. quodam de apostatis, vbi censentur illi apostatę, qui cum professione Christiana legalia coniungunt, & isti sine dubio Heretici sunt. Nihilominus ob auctoritatem Doctorum primæ sententiæ, cum eodem Suarez, quoad quid nominis modificatio adhibenda, vt soli illi proprijssimè, & per antonomasiam vocentur apostatę, qui in totum à fide Christi, etiam cum eius abnegatione recedunt, & ad Iudaismum, vel Paganismum, &c. transeunt. Quamquam iste transitus etiam ex mente eorumdem Doctorum Valent. & Sanch. locis citatis, Suarez, ibidem, Bañes 2.2. q. 12. art. 1. dub. 1. Sanctarell. de hæresi capit. 2. dub. vnico, & aliorum communiter fit prorsus accidentalis ipsi apostasiæ, quia eius esse essentiale completur per solum recessum à fide Christi Domini.

Notandum hic valdè, cum tota formalis ratio apostasię reperiatur sæpè in hæresi, omnisque apostata, vt ostendimus sit hæreticus, non tamen è contra ferè omnia, quæ præcedenti capite multis Regulis à nobis dicta sunt de hæresi de hereticis, aut suspectis de ea, de credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus hæreticorum, eodem modo esse intelligenda de apostasia, de apostatis, aut suspectis circa eam, de credentibus, fautoribus, receptatoribus, & defensoribus apostatarum: quia contra istos proceditur ab Inquisitoribus, sicut contra illos, & eisdem pœnis, vt alibi videbimus, vtrique subijciuntur, ita Eymeric. 2. par. Direct. q. 44. & ibi Peña Commen. 69. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 22. quæst. vlt. & Farinac. dicto §. 2. num. 19.

36 Sequitur discutiendum breuissimè illud aliud dubium, circa hanc à fide apostasiam discuti solitum, an ipsa sit species distincta ab alijs speciebus infidelitatis? Non pauci tenent, & quidem probabiliter apostasiam per antonomasiam sic proprijssimè dictam; quod per eam in totum à fide Christi cum abnegatione huius retrocedatur, distingui specie à Iudaismo, & Paganismo, non verò ab hęresi, idque nè multiplicent species infidelitatum, cum tres tantum communiter admitti soleant. Ita Syluest. verb. apostasia, initio, Alphonsus de Castro lib. 1. de iusta hæreticorum punitione cap. 7. & lib. 1. de hęresibus, cap. 4. Caiet. 2.2. q. 10. art. 5. Bannes, & Valentia q. 12. ac alij. Ad sic tenendum videntur induci, quia vt paulo ante dictum, ratio formalis apostasię reperitur in hæresi; ergo ab hac non distinguitur specie, benè tamen à Iudaismo, & Paganismo, sicque tres tantum erunt species infidelitatis, quod est commune apud omnes Doctores.

37 Verum, vt vno verbo rem expediam, omnino placet vti probabilior resolutio illorum, qui dicunt apostasiam esse tantum circumstantiam aggrauantem respectu cuiusuis speciei infidelitatum, cui coniungitur. Ita expresè D. Thomas 2.2. q. 12. art. 1. ad 3. cuius hæc sunt verba, Apostasia non importat determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circumstantiā aggrauantem, ita etiam Turrecrem. vbi supra, Paludan. in 4. dist. 13. q. 3. Angelus verbo Apostasia, Can. lib. 12. de locis cap. 9. & præter alios ab eo relatos Suarez dict. sect. 5. qui vix adducunt rationem vllam, quæ conuincat.

38 Vnde quidquid dixeris circa hoc, quod non tanti momenti est, vt certum, & magis tutum defenditur ab omnibus, quod circumstantia apostasiæ siue vt solum aggrauans, siue mutans speciem infidelitatis, debeat semper manifestari in confessione. Imo & secta Iudaismi, vel

39 Paganismi, &c. ad quam fit transitus, aperienda ex obligatione confessario; quia hic ex istis capitibus admodum variat iudicium circa statum pœnitentis. Docent idem Valentia tom. 3. disp. 1. q. 10. pun. 3. Sanchez lib. 2. in Decal. ca. 8. num. 17. Sanctarellus de heresi cap. 2. dub. vnico, & alij.

40 Restat videndum de aliquali excusatione committēdi apostasiam ex duplici capite, ignorantię scilicet, vel coactionis: quoad primum non est cur in eo explicando quidquam immoremur; cum iam constet ex dictis capite precedenti, tota Regula centesima, vbi vidimus, quod

pertinacia requiratur essentialiter ad hæresim
& pari modo erit requisita ad apostasiam; cum
hęc in ratione formali ab illa non differat; atqui
ibi resoluimus nullam ignorantiam, etiam af-
fectatam (excepto aliquo casu, vti ibidem di-
ctum) posse esse coniunctam cum pertinacia.
41 Tametsi vbi quis ex simplicitate, vel ex igno-
rantia, dummodo hęc inuincibilis non sit, à fi-
de diuina recederet, aliqua insurgeret præsum-
sumptio apostasiæ, vel hæresis, & possent In-
quisitores contra eum procedere docent Simã-
chas Cathol. institut. tit. 26. num. 8. Farinac. de
hæresi quæst. 179. §. 2. & §. 8. ac alij per eum
citati.
42 Quoad secundum distinguendum statim cum
Glos. communiter recepta in cap. ad eius, dist.
5. de coactione absoluta, & conditionata: tunc
dicitur coactio absoluta, seù insuperabilis,
quando quis remittens, v. g. inuitus, & recla-
mans ad fontem fertur, & cum verborum pro-
latione immergitur, ita declarat eam in colla-
tione Baptismi Arnald. Albertin. in tract. de
agnoscendis assertion. Cathol. & hæret. quæst.
30. num. 7. sed clarius ad nostrum institutum
Penna part. 1. Direct. q. 9. Commen. 24 vbi sic
ponit exemplum, vt sit coactio insuperabilis, &
absoluta casu, quo aliquis ligatus, & penitus
renitens cogitur non per se, sed per alios genua
Mahometo, aut Idolo flectere, vel circumcidi,
aut aliquid huiusmodi horrendum patrare. At-
43 que in his, & similibus euentibus coactionis
absolutę ex mente prædictorum Albertini, &
Peñæ, ac cæterorum omnium, nullum inter-
uenit peccatum, cum desit voluntarium: nam
actus malus eatenus est peccatum, quatenus vo
luntarius; imo tunc nulla etiam quoad forum
externum insurgit pręsumptio apostasiæ, vel
hæresis. Confirmatur ex cap. maiores, extra
de Baptismo, ibi, sicut nec ille, inquit, notam
alicuius reatus incurrit, qui contradicens pe-
nitus, & reclamans, thurificare Idolis cogitur
violenter, atque de simili coactione videtur in-
telligendum illud 2. Machab. cap. 6. Duceban-
tur autem cum amara necessitate in die Nata-
lis Regis ad sacrificia, & cum Liberi sacra cele-
brabantur, cogebantur hedera coronati Libe-
ro circuire: & hoc satis pro re adeo certa; vide
plura apud Peñam.
44 Ex mente item eiusdem Pennę, & aliorum
coactio, seu vis conditionata circa præsentem
materiam tunc reperitur, quando iniecto me-
tu, seu sub comminatione alicuius damni tem-
poralis constringitur quis aliquid facere, vel di-
cere contra fidem, aut ab ea retrocedere. Cum
autem metus, sicut & tale damnum possit es-
se multiplex, nimirum cadens in constantem
virum, seù valdè grauis, vt mortis corporalis,
mutilationis membri, &c. aut non ita grauis, vel
leuis, vt carceris, exilij, famis, moderatę fla-
gellationis, &c. ita multiplex inde resolutio
doctrinalis pro qualitate cuiusque personæ coa
45 ctæ. Vnde primo cum Antonio Sousa li. 1. Apho
ris. cap 17. num. 2. vt certum omnino tenendũ,
quod quiuis, cuiuscunque status, & conditio-
nis si ex vi cuiusuis coactionis non solum exter
nè, sed etiam internè à fide retrocedat, fit
formalis apostata, seu hæreticus, & vt talis in-
dicandus; vbi de errore mentis per confessio-
nem eius constiterit. Ratio est, quia actus
internus non cogitur; sed prorsus libere
elicitur, ergo ob externam coactionem
non excusabitur ab errore interno mentis.
46 Quicunque verò ob metum valdè grauem,
vt mortis, mutilationis membri, aut similium
coactus exterius à fide verbis, vel factis sepa-
ratur, ea tamen in corde retenta licet peccet
mortaliter, non censetur apostata, vel hæreti-
cus, nec in vllo foro insurgit præsumptio erro-
ris contra ipsum. Patet exemplo Marcellini
Summi Pontificis, qui tempore Diocletiani, &
Maximiani per huiusmodi coactionem ex mor-
tis metu Idolis sacrificauit, quamuis non excu-
setur à mortali; quia tamen Christi fidem men
te retinuit, non fuit hæreticus, aut apostata
putatus: ex cap. Nunc autem 25. dist. & ita
Albertin. vbi supra num. 6. Simanchas Cathol.
instit. tit. 17. num. 2. quęst. 35. & 36. Syluester ver-
bo apostasia num. 4. Decian. tract. crimin. lib. 5.
cap. 18. Peña in Direct. par. 1 quæst 9. Commen
24. (Quidquid Eymericus ibi in contrarium
dicat) Tolet. in summ. lib. 1. cap. 19. num.
Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 7. & alij mul
quos longè refert. & sequitur Farin. de hæ
q. 183. §. 3.
47 Præterea qui ob conditionatam coactionem
ex metu non ita graui, seu leui, vt carceris, exi-
lij, famis, &c. vel ex metu reuerẽtiali pa[...] fide
diuinã exterius abnegat, si fuerit persona graui
mysteria fidei probe intelligens, vt Episcop. Cle-
ricus, Religiosus, Theologus, Nobilis, a
similis, vehementem apostasiæ, vel hęresis
spitionem contrahet, solam vero leuem, si p
sona fuerit rustica, idiota, puer, mulier,
ita cum citatis Peña, & Farin. ac alijs tu
48 Sousa vbi supra num. 4. & 5. Assignatur vero
re optimo hæc differentia inter prædictas p
nas; ratioque eius est, quia quo magis quis
rebus fidei instructus existit, eo firmius in
persistere debet, ergo si in fide langueat
exterius retrocedat ob leuem coactionem,
ior insurget præsumptio, quòd etiam int
retrocesserit.
49 Dein recedens à fide diuina per vim,
coactionem, si hac cessante non statim redeat
nec cesset ab actibus apostaticis, vel hæretica-
libus, contrahit vehementem apostasiæ, aut
hæresis suspitionem: secus, si statim reuerta-
tur, & hinc minuitur suspitio, ita vt vbi pri
erat vehemens, maneat tantum leuis, tra
cum eisdem Penna, & & Farin & cum Siman
dict. tit. 17. num. 37. Sousa ibidem num. 6.
50 Sed quid si vtraque coactio absoluta, & con-
ditionata simul reperiantur in eodem actu apo-
stasiæ, vt in transitu à fide diuina ad Mahome-
tismum? De hoc casu nullus quod legerim
tractat, est tamen practicabilis, & fuit aliquo-
ties propositus in nostra congregatione Sancti
Offitij Melitensis, contigit enim vt ex tribus
quæ in eo transitu exequi communiter solent
duo per coactionẽ absolutã, nempe quis ligatus
insu-

insuperabiliter circumcisionem sustinuerit, & digitum non per se ipsum, sed per alium ere-
xerit, at tertium proferre scilicet verba in ho-
norem Mahometi, per conditionatam ex me-
tu damni temporalis executus fuerit; nequit
enim talis verborum prolatio absolutè, seu in-
superabiliter cogi; sed tantum sub commina-
tione alicuius damni. Vnde occurrente hoc
casu semper iudicaui, saluo meliori iudicio meo
rum Dominorum Consultorum, quod hinc in-
surgat aliqua præsumptio formalis apostasiæ,
maxime si concurrant alia adminicula, seu in-
dicia, vt si cessante coactione statim non redijt
si sponte quoad alia externa sicuti Turca se
gessit.

Quid de Apostasia, & de Apostatis à Religione & ordine, & an aliquando subsint Iurisdi-ctioni Inquisitorum?

REGVLA CVIII.

52 APostasia à Religione est retrocessio à sta-
tu Ordinis, aut professionis religiosæ iã
assumpto, siue dimisso habitu, siue retento; cum
intentione tamen non redeundi ad illum. Vn-
53 de non erit quis apostata à Religione, sed fu-
gitiuus, si ad vagandum, & liberius viuendum
dimittat habitum, vel statum, ipsum postea
54 reassumpturus. Religiosus vero, vel in sacris
constitutus, si vxorem ducat, censetur aposta-
ta, & subest Inquisitorum iurisdictioni, sicut è
contra etiam subest coniux, si post consumma-
tum matrimonium, profiteatur Religionem,
extra casus à iure permissos.

---

55 DIximus supra iuxta doctrinam D. Tho-
mę 2. 2. q. 12. art. 1. vnam tantum esse
apostasiam à Religione, cuius vnitatis hęc ra-
tio reddi potest, quod vna sola sit virtus Reli-
gionis, quam tam in statu clericaturę, quam
in statu professionis religiosæ homines diuino
cultui dicantur: illam cum Suarez diuisimus in
duas, ab ordine scilicet apostasiam, & à pro-
fessione religiosa. De vtraque simul, ac prin-
cipaliter tractat titulus Decretalium de Apo-
statis, & iterantibus baptisma, atque super cap.
1. huius tituli declarant naturam huius aposta-
siæ à religione iuris expositores. præcipuè Inno-
centius, & Hostien. num. 1. vers. tertia irregu-
laritatis, adducentes text. in cap. omnes 27. q.
1. Legendi circa hanc materiam prę ceteris,
quos ipsi copiosè referunt Farin. dict. q. 183. §§.
6. 7. 8. & noster Antonius Sanctarellus tract. 2.
de Apostasia à religione per octo capita, & du-
bia multiplicia: (& tamen nec verbum
vnum ipse de apostasia à statu ordinis, seu cle-
ricaturę, quod miror) nos ex vtroque pauca
pro nostro instituto breuiter decerpemus, per-
pendentes aliquantulum propositam descrip-
tionem apostasiæ à Religionis, vel clericaturæ
statu, & alias partes præsentis regulæ.
57 Dixi, retrocessio à statu ordinis, vel profes-
sionis religiosę iam assumpto, vt constat ex tra-
ditis, supra de Apostasia in communi, nemo
enim dicitur recedere à statu, quem prius non
susceperit, nec relinquere terminum, in quo
58 antea non fuerit. Hinc certum habetur, non
esse apostatas illos, qui tempore nouitiatus ha-
bitum relinquunt, & à religione recedunt, cap.
consulti, & cap. penult. de regularibus; tradunt-
que Syluester verb. Religio, 5. q. 8. Azor tom. 1.
lib. 12. cap. 3. q. 6. & alij. Ratio est, quia noui-
tij ante professionem, vel ante emissa vota, per
quæ veri Religiosi fiunt, non dicuntur propriè
quod in Religionem sint ingressi, nisi quoa d be
neficium Canonis, & alia quædam priuilegia
patet ex cap. religiosi §. quamuis, de sententia
excommunicationis in 6.
59 Etiam certum inde habetur, non esse apo-
statam illum, qui extra monasterium ex deuo-
tione, vel ex voto peculiari sumpsit habitum
alicuius Religionis, si eum dimittat, etiamsi
per multos annos ipsum gestauerit. Constat
ex cap. vt Clerici de regularibus, & obseruant
ibi Hostien. num. 1. Calderinus Consil. 5. de re-
gularibus, Menochius de præsumpt. præsumpt.
83. num. 15. & alij citati à Sanctarello capit. 3.
dub. 1. num. 5. Conuincit hoc ratio, quia ge-
stans diù taliter habitum religionis, non est pro
priè religiosus, nec statum regularem susceperit,
ergo non contrahat apostasiam per dimissionẽ
60 habitus. Atque ob hanc rationem, vt cum
Nauarro consil. 6. & 7. de stat. Monach. docet
ibidem Sanctarell. non sunt apostatæ moniales
Turris speculorum de Vrbe, si recedant à Mo-
nasterio habitu dimisso etiam cum animo non
redeundi, quia non sunt propriè religiosæ.
61 Dixi, siue dimisso eius habitu, siue retento,
atque hoc commune est inter Doctores; quod
quis possit esse apostata, etiamsi retineat habi-
tum suæ Religionis. Ita Abbas in cap. 1. de
Apostatis num. 2. & ibi Ananias num. 3. Armilla
& Angelus verb. Apostasia, ille num. 11. hic nu.
4. Mascard. de probat. lib. 1. conclus. 12. num. 1
Decianus in tract. crimin. lib. 5. cap. 27. num. 21
& alij, quidquid in contrarium Calderinus
consil. 1. de Apostatis, dicat requiri ad aposta-
siam hanc dimissionem habitus, in quo sine
dubio decipitur, quia sicut assumere habitum
non est de essentia religiosi, cum habitus non
faciat mon achum, sed professio regularis, vt
dicitur expresè in cap. porrectum, extra de
regularibus, & cap. consuluit tit. qui clerici,
vel vouentes, vt benè ait Abbas in dict. capit.
Porrectum num. 7. quod valeat professio facta,
licet non fuerit susceptus habitus religiosus, pa-
ri etiam modo non erit de ratione formali apo
stasiæ à Religione habitum eius dimittere, sed
poterit esse quis propriè apostata, quamuis ha-
bitum Religionis iam assumptum non relin-
quat; si alia requisita essentialia concurrant,
vide Farin. §. 6 num. 62.
62 Præterea dixi, cum intentione tamen non
S 2 rede-

redeundi ad illum : atque hæc est præcipua
conditio essentialis apostasiæ à Religione ,
per hancque differunt essentialiter inter se re-
ligiosus tantum fugitiuus, & religiosus aposta-
ta à Religione . Fugitiuus namque dicitur, qui
sponte discedit, vt sit extra iurisdictionem , &
obedientiam superioris , & ad tempus libere
vagetur , cum animo redeundi: at apostata di-
citur ille qui à domo , vel monasterio discedit
animo, & voluntate deserendi statum religio-
sum , nec amplius reuertendi ad ipsum , vndè
omnis apostata est fugitiuus, tametsi non om-
63 nis fugitiuus sit apostata . Docent optime Ca-
ietanus 2.2 q.12.art.1.dub.2.Nauar.conf. vni-
co de apostatis num.8. vbi apostata à religione,
inquit, dicitur qui deserit religionem , quam
professus est , cum animo non reuertendi ad
suam ' cui consequens est non omnem religio-
64 sum fugitiuum esse apostatam. Sed melius con-
iungendo doctrinam pręcedentis numeri, Gre-
gor. de Valentia 2.2.disp.1.q.12.vers.circa apo-
stasiam, religiosus, inquit , recedens a religio-
ne absque facultate , est verus apostata, si ha-
beat animum excutiendi obedientiæ iugum ,
neque excusatur ab apostasia retinendo habi-
tum ; si tamen habeat animum manendi in suo
statu , ac redeundi , fugitiuus quidem, & vagus
est ; sed non apostata : similiter etiam Bannes
ibidem dub.1.conclus.2.Azor.tom.1.lib. 12. c.
16.q.1.Syluest.verb.apostasia,vers.quarto quæ-
ro, & alij multi relati à Sanctarello.
65 Verum ad exemplificandum magis , & di-
stinguendum inter fugitiuos , & apostatas reli-
giosos , notandum id , quod disponitur in cap.
vt periculosa , tit. ne clerici : vel Monachi in
6. per sequentia verba: Vt periculosa religiosis
euagandi materia subtrahatur, districtius inhi-
bemus, nè de cætero aliquis quamcumque re-
ligionem tacitè, vel expresè professus in scholis
vel alibi temerè habitum religionis suæ dimit-
tat, nec accedat ad quæuis studia litterarum ,
nisi à suo Prelato cum consilio sui Conuentus ,
vel maioris partis eiusdem sibi eundi ad studia
licentia primitus sit concessa; si quis autem
horum temerarius violator extiterit , excom-
municationis incurrat sententiam ipso facto ,
66 &c. Totum hunc texum per duo capita
copiosè explicat Sanctarellus, & quinam sunt
comprehensi sub ipso , prædictamque excom-
municationem incurrant , aut secus, multis
ostendit , perpendens maximè particulas illas,
temerè , & temerarius ; non enim temerariè
dicuntur fieri , quæ lege saltem naturali per-
mittente fiunt , l.nemo damnum ff de reg.iur.
vt docet Glos.in cap.penult de vita, & honest.
67 clericor. verb. causa . Atque hinc diuersa sci-
tu digna infert Sanctarellus, quæ, & alia tan-
quam remota à nostro instituto libens omitto
68 tibi legenda apud ipsum. Qui benè concludit
in proposito textu cap. vt periculosa , esse ser-
monem præcipuè de religiosis fugitiuis , & non
de Apostatis, nisi temerè dimittentes in schol-
is , vel alibi habitum suæ Religionis, habeant
animum illum non reassumendi , aut nun-
quam ad statum religiosum relictum redeun-
di : ita ille cum citatis Doctoribus capit 3.
dub.1. numer.1.
69 De clerici secularis apostasia à Religione
agit peculiariter Farin. toto §.9. à num. 125. &
ponit generalem doctrinam, quod clericus ha-
bitum clericalem dimittens, & in seculari ha-
bitu incedens dicatur apostata ex mente Inno-
cen. in cap.1.num.1. vers. hoc autem fit extra
de Apostatis , & ibi Hostiensis num. 1. Abbas
num. 1. & omnes communiter Canonistę . Sed
benè idem Farinacius num.119 cum Syluest.
verb. apostasia num. 5. cum Angelo eodem
verb. num.1. & cum alijs multis limitat dictam
doctrinam , quod intelligatur de Clericis con-
stitutis in Sacris Ordinibus, vel etiam in mino-
ribus, dummodo habeant beneficium Ecclesia-
70 sticum . Ex Theologis Dominicus Bañes su-
per 2.2. quæst.12. artic.1. D. Thomæ benè de-
clarat hanc apostasiam , esse scilicet retroces-
sionem à statu ordinis sacri ad statum secula-
rem propria auctoritate . Sed magis complete
Alexand. Pesant. relatus à Farinac. ibidem osten-
dit assignatis omnibus requisitis, quis sit apo-
stata à clericatu , qui existens, inquit , in ordi-
nibus sacris, seu maioribus omnino quoad ha-
bitū retrocedit ab eo statu, & transit ad statū
secularē animo nō amplius reuertēdi ad pri-
71 statū sic ille . Atque hæc vltima conditio, con-
sequenter loquendo ad dicta paulo ante neces-
sario à nobis admittenda est ; nam si clericus
retrocedens à suo statu dimisso habitu, habeat
animum reuertendi ad eum , non erit propriè
apostata , sed fugitiuus , vel vagus ad liberius
viuendum . Qualiter autem Clerici minorum
ordinum , aut solum tonsurati amittant pri-
legium Canonis , & fori, si non incedant in ha-
bitu , & tonsura , nequaquam est nostri insti-
ti id expendere, tametsi Farin. & alij hic co-
piosè expendant .
Circa vltimam nostræ Regulæ partem (
72 formationem Consultoris Sancti Officij p
attingit) cum limitatione affirmant aliqui
Vmbert. Locat. in iudiciali Inquisit. verb.
reticus, num.22. & Decian. tract crimin. lib
cap.17. contra Religiosos , & clericos se
res sacris ordinibus initiatos posse Inquisi
fidei procedere tanquam contra suspectos
hæresi , si non clam, sed palam ducant vxores
dimisso habitu religionis , vel clericaturæ, au
etiam retento . E contra verò cum extensione
asserunt Menoch. de præsumpt. lib. 5 præsump
6.num.35. & idem Vmbertus citans Baldum
in l.nemo clericus, C.de Sacrosanct. Eccl. quod
religiosus, vel clericus ducens palam vxorem
non solum contrahat præsumptionem hæresis
sed etiam sit verus hæreticus, & habeatur ta
ex solo facto ipso , etiamsi non dicat se cred
re , quod licitum sit clerico , vel religioso,
voluerit vxorem ducere .
73 Doctrina tamen vera, ac communiter recep-
ta hæc est, quod nec limitatio illa, neque
hæc extensio locum habeant , sed siue clam
siue palam religiosi , aut clerici prędicti vxo-
rem duxerint relicto habitu, aut etiam non
relicto, maneant apostatæ a Religione , &
insurgat contra ipsos suspicio erroris, ob quem
subsint iurisdictioni Inquisitorum , non

tamen

tamen quod facto ipso ducendi vxorem fiant veri hæretici; nisi fateantur se credere cum Luthero esse licitum religiosis, aut clericis matrimonium inire. ostendo singula saltem auctoritate Doctorum, manere veros apostatas à Religione per actum nubendi, tradunt, vt certum omnes Canonistæ in cap. 1. de Apostatis, præcipuè Innocen. num. 1. Abbas num. 2. & Ioan. de
74 Anan. num. 2. Quod verò tam ex matrimonio occultè, quam publicè à Religiosis, vel clericis contracto proueniat contra eos præsumptio erroneæ credulitatis, ratione cuius possint ab Inquisitoribus persequi, docent melioris notæ auctores, vt Simanchas Cathol. instit. tit. 40. à num. 9. Campeg. in addition. ad Zanchin. cap. 35. Peña 2. p. Direct. Comment. 74. Sousa lib. 1. Aphorism. cap. 8 num. 16. Rojas singul. 98. num. 5. Farin. dict. q. 183. §. 6. num. 73. & alij plures apud istos duos. Patet inde, quia assignari non potest ratio, cur religiosus, vel clericus ducens publicè vxorem reddatur suspectus de errore contra fidem, & non qui eam occultè
75 ducit. Quoad vltimum, quod solo facto nubendi clericus, vel religiosus non fiat verus hæreticus, nisi appareat de mala credulitate interna; sed tantum reddatur suspectus de ea, tenent contradicentes merito Vmberto, & Menochio, Ioannis de Anania in cap. ad abolendam num. 27. extra de hæreticis, ac citati à nobis Sousa, & Farin. num. 76. & 77. vbi benè affirmat hanc opinionem esse veram, vide apud ipsum.

76 E conuerso etiam vxoratus fit suspectus de mala credulitate, & subijcitur iurisdictioni Inquisitorum, si viuente adhuc vxore sine eius consensu, aut etiam ipsa consentiente religionem ingrediatur, vel Sacros ordines suscipiat, exceptis casibus à iure concessis, sic resoluunt addu cti Sousa num. 17. & Farin. num. 74. cum Simanc. Cathol. instit. tit. 40. num. 14. Qui efficaciter probat à paritate rationis ex dictis de religioso, vel clerico ducente vxorem, quia nihil refert, an matrimonium antecedat, vel subsequatur cum in vtroque casu eodem modo insurgat præsumptio erroris, quod liceat matrimonium cum statu religioso, vel cœlibatu clericali coniungere.

77 Nota cum eodem Farinac. ibidem limitationem circa Græcos Catholicos, quod tollerantur ab Ecclesia, vt habentes iam vnicam vxorem virginem, possint licitè absque vllo impedimento ad Sacros ordines promoueri; non tamen è contra, vt iam in sacris constituti valeant aliqua ratione vxorem ducere. Vnde in facti contingentia, triginta circiter abhinc annis in hac Ciuitate Melitensi sacerdos quidã Græcus, quod ducere vxorem tentauerat, & iam sponsalia de futuro inierat, denunciatus fuit, & in congregatione Sancti Officij, me præsente, & sentiente, vt leuiter suspectus de prædicto errore iudicatus.

Quid de Apostasia, & de Apostatis ab obedientia? & an aliquando Iurisdictioni Inquisitorum subsint?

REGVLA CIX.

79 Quæcumque retrocessio ab obedientia cuiuscumque superioris, vel transgressio præcepti eius iniusta, est aliquo modo apostasia in hoc genere. Erit item admodum propriè talis, si ex superbia, vel ex contemptu superioris, illa procedat; maxime si sic ab obe-
80 dientia Summi Pontificis, quis apostatet. Denique multo magis propriè illi censentur apostatæ ab obedientia, qui ideo nolunt obedire, quod ex errore mentis credant non esse obligationem obediendi superioribus: & contra istos vltimos inobedientes possunt Inquisitores fidei procedere.

---

81 Hos tres gradus apostasiæ ab obedientia colligo, ex auctoribus, qui hac de re tractant præcipuè ex Farin. de hæresi q. 183. §. 5. à num. 53. vbi statim vniuersalem regulam ponit, quod sit apostasia inobedientiæ in genere sumpta, transgressio præcepti: probat ex cap. si quis venerit, & cap. illud de maioritat. & obedien. cum Gloss. in cap. 1. de apost. & cap. alieni 3. q. 4. Tenent hanc doctrinam, vt omnino certam, Paulus Grilland. tract. de heret. num. 8. vers. secunda est inobedientiæ, & Ioan. Rojas part. 1. de hæreticis num. 488. qui ita verbis generalibus eam declarat, secunda, inquit, est inobedientiæ, qua quis sponte transgreditur præceptum Dei, vt patres nostri Adam, & Eua Gen. 3. sed magis facit ad rem testimonium Anacleti Papæ epist. 1 Decret. vbi ait spontè transgredientes legem Apostatas nominari. At-
82 que per se clare patet, quod debeat intelligi de quauis transgressione iniusta, & de præcepto cuiusuis superioris legitimi. Secus in oppo-
83 sito, si superior non sit legitimus, aut vt talis cum fundamento non leui habeatur (quippe in dubio semper pro superiore, & pro iurisdictione eius) vel si manifestè contra Deum, & contra rationem præcipiat: quam limitationem meritò adiungit idem Farin. num. 58.
84 Secundus gradus apostasiæ ab obedientia admodum propriæ, cum quis ob superbiam, vel ob contemptum Superioris, non seruat eius præceptum, nec illi, aut sacris Canonibus, vel Dei mandatis vult obedire, proponitur ab eodem Farin. ibid. num. 54. ex mente omnium, præcipuè Hostien. in summa de apostat. §. quot species num. 2. D. Anton. 2. part. tit. 12. cap. 6. versic. contingit etiam Syluest. verb. apostasia num. 3. Mascard. de probationibus lib. 1. conclus. 112. num. 12. Vgolin. tractat. de censuris Papæ reseruatis part. 2. & Suarez de fide disput. 16. sect. 5. Probatur à fortiori ex eisdem cap. alieni 3. quæst. 4. & cap. si quis, de maiorit. & obedien. quæ affert Gloss. citata in capit. 1. extra de apostatis ad ostendendum primum apostasiæ ab obedientia gradum, vt di-

85 vt dictum paulo ante, Exemplum pręcipuum huius secundi gradus Apostasię ab obedientia assignatur in Lucifero, & Angelis sequentibus, qui ob superbiam noluerunt obedire, atque ideo apostatæ, & rebelles solent à Patribus dici Vnde D. Gregorium Nazianzenum oration. 18. & 42. nec te pigebit, Addit autem benè Sua-
86 rez adductus speciali modo posse in hoc ordine dici apostatas, qui à Summi Pontificis obedientia recedunt, & hoc modo se ab Ecclesia separant: sed de his sic separatis, nempè de Schismaticis commodius postea.

87 Pro tertio tandem gradu apostasię ab obedientia grauioris, & multo magis proprię, nimirum quando quis recedit ab ea, eo quod teneat cum errore mentis non esse obediendum Superiori, facit textus in cap. nulli 19. dist. & tradunt Innocen. in cap. 1. num. 1. vers. & tamē obediendum, extra de apostatis, ibidem Hostien. num. 1. vers. Quod verum est, Albertinus rubric. de hęreticis in 6. q. 13. num. 56. Syluest. verb. apost. num. 3. & Farin. cum multis per ipsum relatis, vbi supra num. 56. Atque iste gra-
88 dus apostasię ab obedientia cum prædicto mētis errore ad nostrum maximè institutum spectat; quia contra tales inobedientes possunt, & tenentur DD. Inquisitores procedere, & est casus propriè Sancti officij, vt docent Decian. tract. crimin. lib. 5. Farin. citatus num. 56. & Sousa ibidem, num. 19. Ad quod ostendendū
89 historicè inseruit illud quod circa annum à Sāctissimę Virginis partu 1296. Bonifacio VIII. Sūmo Pontifice, & Adulpho Cęsare Germano prodierint quidam peruersissimi homines Pseudo-Apostoli dicti, duce quodam Gerardo Sagarello Parmensi, infecti varijs erroribus, inter quos perniciosissimus fuit ille, nemini scilicet esse obediendum, nisi immediatè Christo Domino, sicuti obedierunt Apostoli, sicque obedientiam è medio tollebant respectu quorumcumq. superiorum, per quos Christus Dominus existens in Cęlo mediatè hominibus im-
90 perat. Hunc errorem etiam turpissimè errando innouarunt ex parte, postea lutherani cum Magistro suo Luthero negantes pręstandam esse obedientiam Prelatis Ecclesiæ, nisi in his solum, quę in Sacra Scriptura sunt apertissimè expressa, sic vtrumque refert Prateolus in suo Elencho alphabetico, verb. Pseudo-Apostoli, & verb. Lutherani, alterutrum igitur ex his erroribus amplectuntur apostatæ ab obedientia, vel præsumuntur amplecti.

91 Notanda tamen limitatio, quam merito pręcedenti doctrinę adhibet ibidem Farin. nu. 59. & 60. cum Albertin. citato, Syluest. verb. Apostasia num. 2. & cum alijs quod excusabitur aliquando à prędict. error. apostata inobedientię, si non obediat pręceptis superiorum ob acquisitionem alicuius commodi, aut ob euitationem alicuius damni temporalis, vel saltem ob fragilitatem humanam, non quod falso, seu erronee credat carere eos potestate pręcipiendi, aut nullo modo esse ipsis obedien-
92 dum. Verum non obstante hac limitatione, non obediens ex illis motiuis, haud raro peccabit mortaliter, vt affirmat idem Farinac. & manebit contra ipsum aliqua erroris pręsu[m]ptio: circa quod legendus Albertinus ibide[m] num. 61.

Quid & quotuplex schisma? quis schismatic[us], & quando Iurisdictioni Inquisitorum subiectus?

REGVLA CX.

93 SChisma strictè sumptum definitur, disiu[n]ctio rebellis ab vnitate corporis Eccles[iæ] constantis ex vniuersis fidelibus, vti membri[s], & Romano Pontifice vti capite. Hęc disiunc[tio] fit dupliciter, primo si quis verbis, aut fa[ctis] se disiungat à capite Ecclesiæ, simul[que] à cęteris membris; secundò si vel à solo capite, vel à solis membris: atque altero modo quiuis separatus sit, dicitur propri[è] schismaticus, impropriè vero, si à suo Episcopo
94 seu Pastore, & ab ouibus eius separetur. Contingit autem sępissimè, vt schisma sit coniunctum cum hæresi, & tunc cognitio illius, & punitio schismatici ad Inquisitorem spectat.

95 PRo effugienda omni æquiuocatione, & maiori luce doctrinæ huius Regulæ, [præ]mittenda multiplex nominum schisma, & [schis]maticus acceptio: sumuntur enim tripliciter primò largissimè, seu valde impropriè, [...] aliquando in iure, & à Doctoribus dicatur [schis]maticus quiuis peccator, aut criminosus, consequenter schisma quodcumque crim[en] vel peccatum mortale, cap. Sacerdotes 1. & cap. dixi 25. q. 3. quibus id ostendunt Io[an.] Andr n. 3. & Anchar. n. 1. cap. 1. extra de sc[his]maticis, & tradūt Sylu. & Ang. ver. schisma, Farin. de hęresi q 184 §. 1. num. 3. & 23. c[um]
96 alijs ab ipso relatis. Secundo sumuntur quantulum largè seu impropriè, quo [mo]do quisquis excommunicatus existit, dicitur [schis]maticus, & ipsa excommunicatio per con[se]quens erit schisma; indicant dict. cap Sacerdotes, & cap. Apostolicæ 24. q. 3. ijdem auctores maximè Angel. & Syluester verbo schisma, & Farin. In neutra tamen istarum acceptionum est nobis futurus sermo de schismate, & de schismaticis.

97 Sumuntur tertio nomina schisma, & schismaticus iam strictè, & propriè, sicque de schismaticis agitur in cap. 1. & 2. quibus consta[t] tus titulus, extra de schismaticis, & sunt ill[i] qui se contra Romanam Ecclesiam rebelles ab eius vnitate se diuidunt. Atque secundum hanc acceptionem tractat ex professo [de] schismate, & schismaticis, D. Thomas 2. 2. q. 39. in quatuor articulos diuisa, & in prim[o] excitat dubium, an schisma sit speciale pec[ca]-
98 tum? Ad quod affirmanter respondet, & ostendit adducta nominis etymologia ex D. Isidoro in lib. etymol. quod schisma à scissura an[i]morum sit vocatum, & cum scissio vnioni op[po]ponatur, peccatum peculiare schismatis dic[i]tur, quod directè, & per se oppositum est [...] tati

tati principali, quam facit caritas coniungendo totam Ecclesiam in vnitate Spiritus, vniuersa scilicet membra eius inter se, & cum suo capite Christo Domino, seu illius Vicario Romano Pontifice: hactenus compendiose doctrina D. Thomæ in corpore illius artic. Secundum quam formatur, & traditur à Doctoribus communiter definitio schismatis proposita, præcipue à Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 36. num. 1. à Sousa lib. 1. Aphorismorum cap. 20. num. 2. & à Sanctarello tract. 1. de hæresi cap. 43. num. 2:

9 Quo cum ad maiorem claritatem addidimus in ea definitione particulã; *rebellis*; quia dicta disiunctio ab vnione Ecclesię, semper fit cum aliqua rebellione contra eam, seu ipsius caput Summum Pontificem modo statim indicando.

00 Declarat benè citatus Sanchez cum Caiet. dicto art. 1. & cum Valentia 2. 2. disp. 13. q. 15. punct. 1. qualiter Ecclesiæ vnitas scindatur per schisma, non quod Schismaticus eam omnino tollat, quasi in alijs non maneat; sed tantum ex parte in quantum hæc vnio ex ipso constabat, eo quod nolit se gerere tanquam membrum corporis Ecclesię in aliqua, vel aliquibus actionibus circa fidei doctrinam, circa cultum Religionis, & circa spirituale regimen; quibus reliqui fideles, & membra eius apto quodam ordine connectantur inter se, & cum suo capite Romano Pontifice; aut quod renuat huic vt capiti, seu vt Principatũ quemdam in talia membra habenti se subijcere.

01 Hinc iam patet duplex modus, & quasi species schismatis, & Schismaticorum, teste Diuo *Thoma dicto* art. 1. in fine corporis, per hæc *verba* schismatici, inquit, dicuntur, qui subesse renuunt Summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subiectis communicare recusant. Iuxta quod Angelici Doctoris testimonium, id magis extendens Sanchez vbi supra num. 2. affirmat primum modum schismatis esse, quo quis se à capite Ecclesiæ, cæterisque simul mẽbris disiungit: secundum vero, quo separatur quis, vel à solo capite, Papa scilicet recusando se ei subijcere modo dicto, vel à solis membris, eligendo exercitium actionum spiritualium, vt credendi, sperandi, recipiẽdi, & administrandi Sacramẽta, orandi &c. non vt membrũ Ecclesiæ Catholicæ; sed tanquã si ipse esset cũ alijs quoddã totum seorsum. Quamquam optime addit Valentia citatus dicto punct. 1. post 3. propositionem, quòd tacitè, & virtualiter se à membris quoque disiungat, qui se à capite expresse disiiungere intendit, & è contra à capite, qui à solis membris; cum enim hæc, & illud sint inter se connexa, & subordinata; disiungens se ab alterutro, consequenter ab altero, velit, nolit, se disiungat, necesse est.

3 Nota primò non consistere rationem schismatis in quacumque inobedientia, & rebellione respectu Papæ: quando enim quis non vult stare iudicio, & præcepto eius ex parte rei iudicatæ, & preceptæ, quod aliter circa eam iudicet, quam ipse Pontifex, vel ex parte personæ Pontificis Summi, quod hunc suspectum, aut sibi infestum existimet; si alioquin recognoscit ipsum tanquam superiorem, & caput Ecclesiæ, nequaquam erit Schismaticus, nec de schismate suspectus; licet aliquando peccet

104 ei non obediendo, vel aliter. Requiritur itaque ad constituendum schisma, vt inobedientia, & rebellio circa Papam sit ex parte officij ipsius, nimirum si quis rebellet, & renuat Summo Pontifici subijci, quatenus officio fungitur Pontificio, & sic vt est Ecclesiæ caput. Ita cũ D. Thoma 2. 2. q. 39. art. 1. ad 2. docent omnes communiter, pręcipue ibi Caietanus, & Bañes, Valentia disp. 3. q. 15. pũct. 1. propositione 3. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 20. q. 4. & Sanch.

105 vbi supra num. 3. Qui adhuc bene limitant, quod non sit schismaticus quiuis nolens subesse Pontifici, eo quod probabiliter teneat eum non esse legitimum Papam; (quod maxime euenit, quando diuersi sunt electi ad Papatum à diuersis factionibus) nam sic tenens non renuit subijci Papæ, sed huic personæ, quam non esse Pontificem putat.

106 Duplex alia limitatio hic assignari solet, nempe, quod non sit schismaticus quicumque non vult subesse Papæ tanquam temporali Domino alicuius Oppidi, sed eo relicto, vbi prius erat Incola, transit ad aliud, vt alteri Principi subsit. Ratio est, quia, vt rectè obseruet Nauarrus de datis pro iustitia, vel gratia notabili 17. num. 29. Papa vt Dominus temporalis, non est Papa, nec caput Ecclesiæ; ergo illa seiunctio, & rebellio formaliter non fit erga Papam, nec contra officium eius, vt Papa est, quod vt diximus,

107 ad rationem schismatis requiritur. Pari modo non erit schismaticus, qui à reliquis fidelibus, non vt membra Ecclesiæ sunt, & Papę, vt Papæ subijciuntur; sed vt sunt quidam homines rempublicam ciuilem constituentes, se disiungit: quia tunc non fit disiunctio ab vnitate Ecclesiæ formaliter, vt requiritur ad rationem schismatis. Tradunt vtramque limitationem Vgolinus de censuris Papę reseruatis 2. p. cap. 1. § 1. num. 4. & Sanchez vbi supra num. 4. Posteriorem vero idem Sanchez ac supracitati Azor, & Valentia cum alijs.

108 Nota secundò, quod non requiratur ad cõstituendum schisma, vt quis velit se directa intentione subtrahere à Papæ obedientia, aut vt voluntatem hanc verbis exterius exprimat dicens se nolle ei subesse: sed sufficiat si id velit indirectè, nempè opere ipso, & effectu, vt congregando Concilium Generale absque licentia Summi Pontificis, aut illud legitimè dissolutum prosequendo; vnde quicumque ad hoc cooperantur, vel in alijs ita se gerunt, ac si ipsi Papæ non subijcerentur, vel ac si non essent partes Ecclesiæ, veri schismatici sunt absque directa volitione nõ subijciendi se illi, aut non viuendi, vt Ecclesię membra. Ita docent Caietanus 2. 2. q. 39. art 1. vers. ad tertium autem dubium, & in Sum. verb. Schisma, Bañes, Valentia, & Vgolinus locis citatis, Suarez tom. 5. de censuris disp. 21. sect. 2. Sanchez lib. 2. in Decalogum cap. 36. & Sanctarellus tractat. 1. de hæresi cap. 43. nu. 3. qui peculiariter exemplificant in casu dicto congregandi, aut prosequendi Concilium Generale.

109 Est autem aliquantulum inter Doctores contro-

cõtrouersum illud dubium, an sint schismatici propriè loquendo, qui licet subijciantur Papę, & se gerant vti membra vniuersalis Ecclesię, renuunt tamen subesse suo Episcopo, seu Pastori, & communicare cum quibus ei subiectis recusant? addidi, seu Pastore, vt se extendat dubium ad alios superiores etiam religionum, qui sunt quasi Episcopi) & videtur respondendum affirmanter propter auctoritatem D. Cypriani, vt refertur in cap. scire debes, 7. q. 1. & cap. loquitur Dominus 24. q. 3. vbi ex sententia ipsius vocantur schismatici tales separantes se ab obedientia sui episcopi, in hocq; inclinat Valentia loco citato ob eam rationem, quia seiungendo se à suo Episcopo, & ab eius subditis, aliquo modo mediatè se separant à Papa, & à reliquis fidelibus, cum isti inter se, & cum suo capite, vt paulo antedictum, connectantur.

120 Nihilominus amplectenda communis omniũ fere responsio, quod illi sint schismatici largè, & impropriè; quia verum, & proprium schisma includit in suo esse formaliter, seu per se primo & immediatè diuisionem ab Ecclesia vniuersali, & ab eius capite, vt patet ex definitione eius tradita, ita ex Canonistis Innocentius, & Hostien. in c. 1. de Schismaticis ex nostris Theologis; Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 20. q. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 36. num. 6. & Sanctarellus cap. 43. num. 6. cum alijs.

121 Videndum nunc, qualiter schisma coniungatur cum heresi, vel etiam cum apostasia, & hinc ad tribunal Sanctę Inquisitionis spectet? Quoad hoc de coniunctione cum apostasia, asserunt Hostien. in cap. 1. num. 1. de schismaticis, & ibi Ioan. And. vt refert. Farin. de Heresi q. 183 §. 1. num. 7. quod apostatę dicuntur etiam schismatici, si illi ita asserendo intelligant (quod vix credere possum) Apostasiam à fide, & schisma, de quo loquimur, inter se non differre, sed includere eandem rationem formalem; meritò ipsos refutat Farinacius, quia falsa est talis assertio, cum schisma, vt patet ex D. Thoma ab omnibus recepto 2. 2. q. 39. art. 1. contrarietur directè, & per se virtuti supremę charitatis apostasia verò, sicut & heresis fidei diuinę, seu veritati Catholicę; ergo differunt inter se es-

122 sentialiter per rationes formales diuersas. Modus itaque iste loquendi apostatæ dicuntur, vel sunt etiam schismatici, vt benignè interpretemur illorum Doctorum mentem, admittendus est ratione coniunctionis apostasiæ, & schismatis in eadem persona, sicut duo accidentia in eodem subiecto, quæ negari non potest: si enim omnis apostata est hæreticus, sed non è contra, vt supra vidimus, & omnis hæreticus est schismaticus, sed non è conuerso, vt vers. sequenti indicabo à primo ad vltimum deducitur, quod omnis apostata erit schismaticus.

123 De coniunctione schismatis cum hæresi præcipuè, & copiosè tractat eruditissimus Iacob. Simanchas Cathol. institut. tit. 58. qui optimè constituit tres gradus, seu species schismaticorum; in primo reponit illos, qui ex probabili, seu inuincibili ignorantia admittunt in summum Pontificem, & caput Ecclesię Catholicæ eum, qui non fuit rectè, & legitimè electus; quod tunc maximè euenire solet, quando duo, vel plures de Pontificatu contendunt, & à diuersis factionibus promouentur: atque tales schismatici ignari, & materiales, nec peccant, nec in excommunicationem, aut aliam iuris pœnam incurrunt, & quam longè à quauis hæresi distant.

124 In secundo gradu sunt schismatici iam formales, & hæreticis valdè proximi, qui sponte cum rebellione, ab vnitate Ecclesiæ, & à Pontificis Summi obedientia discedunt non ex errore mentis inducti ad sic faciendum, & tamen semper est præsumptio, quod credant esse licitum, id facere; vnde sunt de hæresi suspecti, rectè Sanctarellus loco citato num. 7. cum Lopez in additionibus ad Diaz cap. 112. vbi affirmat Schisma, & hæreses esse sorores (quo modo loquendi etiam vtitur Simanchas) & nullum esse schisma, quod heresim non sapiat. Quare huiusmodi schismatici absq; dubio subsunt potestati, & Iurisdictioni DD. Inquisitorum.

125 Sed multo magis subsunt Illi schismatici, qui ab ipso Simancha collocantur in tertio gradu, nempe illi, qui sunt re ipsa consummati hæretici, quia non solum ab obedientia Summi Pontificis, & ab vnitate Ecclesię se disiungunt sed id etiam licere credunt, &c. De his loquitur textus in cap. inter heresim 24. q. 3. vbi dicitur schisma non esse sine heresi, quia scilicet ordinariè illud est coniunctum cum heresi aliqua, & quia schismatici, vt in plurimum sunt hæretici, maxime hoc nostro tempore in partibus orientis, & septentrionis. Ita cum Nauar. summ. cap. 27. num. 57. Azor. tom. 1. lib. 8. 20. q. 1. Valentia tom. 3. disp. 3 q. 16. punct. 1. Sanctarellus dict. num. 7. Ex cuius mente, ibi

126 reliquorum doctorum, hęc propositio vt vi traditur, omnis hereticus est schismaticus, ratio est, quia se separat ab Ecclesię vnitate, in qua separatione consistit schisma, non tamen è contra vt constat ex dictis.

127 Grauitatem maximam huius delicti schismatis perpendit D. Thomas 2. 2. q. 39. art. 2. quamuis concedat esse maiorem ex suo genere peccati infidelitatis, quia opponitur immediatè maiori bono, nempe Deo, secundum quod in se est prima veritas, & schisma minori bono participato, vnitati scilicet Ecclesię, addit tamen bene in fine corporis posse contingere, quod aliquis schismaticus grauius peccet, quam quidam infidelis, vel propter maiorem contemptum, vel propter maius periculum, quod inducit, vel propter aliquid huiusmodi:

128 verba sunt ipsius D. Thomę. Atq; hæc eius additio locum præcipue habuisse videtur respectu schismatis, quod in electione Summi Pontificis vigeties septies ab anno 252. Natiuitatis Christi Domini, vsque ad annum 1439. vt ex chronologia Doctissimi R. P. Honofrij Panuinij Veronensis colligo, cum ingenti detrimento totius Ecclesiæ Catholicę fuit perpetratum. Claudamus igitur hoc caput deprecando D. O. M. vt sicut per duo priora secula cum dimidio, & per duo posteriora huc vsq. liberauit, sic per reliqua si quę supersunt vsq. ad finem mundi, eandem Ecclesiam Matrem nostram à tali pestifero schismate tueri dignetur.

CAPVT XIV.

De superstitiosis, sortilegis, ac magicis quibusque actionibus iudicio Sanctæ Inquisitionis subiectis, maximè interueniente inuocatione Dæmonis, aut pacto cum eo explicito, vel implicito, & ab vsu rerum sacrarum.

PROOEMIOLVM.

CLausula, quæ in edicto Sanctæ Inquisitionis sequitur, quascumque actiones superstitiosas, sortilegas, ac magicas hac ratione attingit, *ò in qualunque modo espressamente, ò tacitamente habbiano inuocato, ò inuochino il Demonio, o gli habbiano prestato, o prettino honore, ò habbiano hauuto parte, ò si siano ingeriti, ò s'ingeriscono in qual si sia esperimento di magia, o negromanzia, incantesimi, ò altre simili superstitiose attioni, e massime con abuso di cose sacre*, sic Latinè: Vel quocumque modo expressè, vel tacitè inuocauerint, aut inuocent Dæmonem, vel exhibuerint, aut exhibeant ei cultum, & venerationem; vel participauerint, aut se ingesserint, vel se ingerant in quouis experimento magię, aut necromantię, incantationum, vel similium actionum superstitiosarum, pręcipuè adiuncto abusu rerum Sacrarum. Materia autem ista secundum totam suam latitudinem abundantissima, & vastissima est; adeo vt qui stylo breuiori, & magis conciso vtuntur, eam per capita plura tradant, nimirum per viginti. Ant. Sousa à 38. vsq; ad 58. lib. 1. Aphorism. Thomas Sanchez per vndecim, à 37. vsque ad 43. lib. 2. in Decal. Franciscus Suarez copiosius per decem, & octo sub peculiari libro tract. 3. de vitijs Religioni contrarijs, similiter Raphael de la Torre vbi infra: imo alij multo copiosius per integrum, & chartosum volumen diuersis libris, & innumeris penè capitibus diuisum de hac sola materia editum, vt Martinus del Rio libris sex magicarum disquisitionum, & Franciscus Torreblanca libris quatuor, Epitomes delictorum, in quibus aperta, vel occulta inuocatio dæmonis interuenit. Nos diuino fauente numine, non vt Leonardus Lessius citandus sub duplici sed sub vno tantum capite solitis Regulis pro vt clausula proposita Edicti Sanctę Inquisitionis expostulat, vniuersam comprehendemus.

Quid & quotuplex superstitio in communi? ac prima eius species in debito modo cultus, vnde, & quale peccatum?

REGVLA CXI.

3 SVperstitio genericè sumpta definitur. Vitium Religionis virtuti oppositum secundum excessum. Quatuor sunt eius species, nempe modo indebito cultus, idololatria, diuinatio, & vana obseruatio. Prima indebito modo cultus contingit dupliciter, vel quia cultus est falsus; vel quia superfluus; at falsitas potest cultui prouenire, aut ex parte rei significatę, aut ex parte personę colentis; & vtrouis modo talis cultus semper est peccatum mortale, coniunctum aliquando saltem cum suspicione hæresis; si vero sit indebitus ob superfluitatem, vndecumque hæc proueniat, est vt in plurimum solum veniale.

5 DEfinitio hęc superstitionis in communi D. Thomæ est, ab omnibus recepta 2.2. q. 92. art. 1. quę clarè innotescet, exposita vltima eius particula, *secundum excessum*. Cum enim excellentissima virtus Religionis, qua Deum cultu latrię, Deiparam Virginem hyperduliæ, & Sanctos omnes duliæ colimus, reposita sit sicut quæuis alia virtus moralis, inter duo extrema vitiosa, alterum ex his insurgit per defectum, & vocatur *irreligiositas*, suntque eius diuersæ species, vt periurium, tentatio Dei, Simonia, &c. de quibus non est hic locus dicendi; alterum verò per per excessum committitur, eò quod quis in colendo excedat, & nimius sit, & appellatur Superstitio, cuius etymologia inde est, quod homines nimij essent in precibus, & immolationibus, pro relinquendo liberos sibi superstites, vt ait Cicero lib. 2. de natura Deorum; vel quod relictis veris Dijs, colerent superstitem memoriam suorum maiorum, secundum Lactantium lib. 4. diuinar. instit. cap. 28. & secundum D. Isidorum lib. 8. ety-
6 mol. cap. 3. Excessus autem, seù nimietas in cultu reperitur, vel ex parte rei adoratæ, quia adoratur id, quod adorandum non est, hinc cultus falsorum Deorum; vel ex parte modi, seu ritus, quo colitur. Nam in adoratione veri Dei, licet respectu dignitatis diuinę excessus esse nequeat (omnis quippè cultus, quem creatura suo Creatori exhibere potest, infinitè eius dignitate minor est) si assumat quis ea, quæ ad illum adorandum non sunt idonea, erit sine
7 dubio superstitiosus per excessum. Atque quod sic excedendo quoad cultum etiam veri Dei, præter cultum falsorum Deorum, se extendat super-

Superstitio, docent expressè D. Thomas dicto art. 1. & D. Augustinus lib. 1. de doct. Christiana cap. 18. traduntque hęc omnia pręcipuè Lessius lib. 2. de iust. cap. 43. dub. 1. num. 1. & Sanchez lib. 2. in Decalog. cap. 37. num 1. cum alijs.

8 Nota quod Farinac. de heresi. q. 181. §. 1. n. 37. antequam predictam Superstitionis definitionem proponat, aliam longe diuersam ex solo proprio marte sic efformat dicès, quod Superstitio sit sententia contra fidem ratione adiunctionis quasi superflua institutio. Verum, vt ingenue fatear, non capio, qua ratione eam fundet: & quidem non potest competere hęc definitio superstitioni genericè sumptæ; cum variæ dentur superstitiones, quę vt statim speciebus eius explicatis patebit, non sunt contra fidem.

9 Quod autem quatuor tantum sint superstitionis species, est doctrina manifesta D. Thomæ citati, ex D. August. lib. 2. de doctrina Christiana, & refertur in cap. illud. 24. q. 2. eas cũ aliquali explicatiuncula breuissime percurrit, Sanchez hoc modo, prima est quando Deus, vel persona cultu digna modo indebito, seu incongruo colitur, & hęc vocatur superstitio cultus modi indebiti, seu incongrui. Secunda est quando loco Dei adoratur creatura aliqua culta latriæ: & appellatur Idololatria Tertia quoties homo quærit à creatura instructionem quã à solo Deo obtinere potest, sicque cultum ipsi Deo soli debitum, tribuit creaturæ, quęrens ab ea instrui de futuris aut de pręteritis, aut pręsentibus occultis; & hęc nominatur diuinatio. Quarta tandem vbi quis in actibus suis omittit dirigi à Deo, vt requirit diuinus Cultus, & hunc tribuit creaturę, dum petit directionem ab ipsa: atque ista vocatur superstitio vanæ obseruationis: sic omnibus simul explicatis iam de vnaquaque sigillatim.

10 Prima autem superstitionis species cultus indebiti, seu incongrui, ex communi Sententia DD. subdiuiditur in duas magis infimas, alteram talis cultus continentis in se falsitatem; alteram vero continentis superfluitatem. Rursus huiusmodi cultus sic falsus, & consequenter pernitiosus, teste D. Thoma 2. 2. q. 93. art. 1. potest contingere dupliciter, primò ex parte rei significatæ, vt si quis ceremonijs Iudaicis Deum hoc tempore coleret, quæ falso contra

11 fidei veritatẽ. significant filium Dei nondum incarnatum secundo ex parte personæ exhibẽtis cultum, pręcipuè ministri publici nomine Ecclesiæ Deum colentis, & simulantis verum Cultum, qui re vera non est, vt si falsis miraculis, vel testimonijs doctrinam fidei confirmare intenderet, aut si falsas reliquias proponeret, & similiter si formam, vel materiam Sacramentorum pręsertim Eucharistiæ mutaret animo colendi Deum. Ita docent, & exemplificant citati Sanchez, & Lessius.

12 Qui tandem benè resoluũt cum Nauarro in Enchir. cap. 11. n. 27. Caiet. in summ. verb. superstitio & cum alijs hãc superstitionem falsi cultus, ex vtralibet parte ei falsitas contingat, esse semper ex suo genere peccatum mortale, probat Lessius, quia oritur. vel ex crassa ignorantia rerum fidei, vel ex errore aut infidelitate, cum contineat falsam significationem

13 contra doctrinam fidei. Vnde concludendum, quod quiuis sic superstitiose falsum Cultum Deo exhibens, non rarò, aut sit, saltem presumatur hereticus, vel infidelis, vt per se patet, nec indiget probatione maiori.

14 Quanquam doctrinæ traditæ num. pręcedẽti merito addit limitationem Lessius vbi supra dicens, posse aliquando non esse peccatum mortale & multo minus errorẽ ei adiunctũ ratione ignorantiæ inuincibilis ob defectum instructio-

15 nis. Hinc multi Æthiopes excusantur, qui circumcisionem accipiunt, ad imitandum in hoc Christum Dominum, eo quod à suis Sacerdotibus, & Episcopis sic oportere fieri instruantur nec aliundè veritatem fidei circa prohibitionẽ circumcisionis scire potuerint.

16 De alio superstitioso cultu continente superfluitatẽ tractant copiosè valdè aliqui authores, pręcipue Caietanus in sum. verb. superstitio, & 2. 2. q. 93. art. 2. Suar. lib. 2. cit. c. 2. & Sanch. multo copiosius vbi supra à n. 4. vsque ad 20. qui bonè statim aduertit similiter duplici modo contingere posse: primò si sit superfluus secundum se, & tunc euenit, quando cultus exterior sola exteriora est vtilis, & non ad interiora spiritus, & cum quis præter Ecclesię vsum proborum; quibuscum habitat, singulariter aliquid facit Diuini cultus, in orando ante solis ortum, & non post, in audiendo Missam Sacerdotis, qui tali nomine vocetur v. g. Petrus, & non ab alio; sic exemplificat Nauarr. in

17 summ. cap. 11. Secundo modo potest esse superfluus secundum Ecclesiæ statuta addendo aliquid, vel mutando, non seruatis rubricis Breuiarij, aut Missalis, vt bis Alleluia, vbi semel dicendum est, aut si in Missa fiat signum Crucis, quando non præcipitur fieri, vel alias huiusmodi ceremonias, quæ quis proprio arbitrio, etiam pro sua deuotione adhibet. Ita citati Caietanus, Lessius, & Sanchez, cum

18 Toleto lib. 4. cap. 14. & cum alijs. Omnes tamen in hoc conueniunt, quod vtrouis modo talis cultus sit superfluus, non excedat peccatum veniale, cum ex bona intentione fiat, nec irreuerentia grauis vllo modo reperiatur; In sacro tamen Missę sacrificio maiori cautione opus est ob mysterij reuerentiam, & sanctitatem, atque hactenus de prima specie superstitionis.

Natura Idololatriæ quænam? quam graue peccatum, maximè si coniungatur cum hæresi?

REGVLA CXII.

19 Svmpta propriè Idololatria definitur, actus adorationis, quo quis aliquid creatum colit loco Dei, seu eo cultu, qui soli Deo congruit. Ex suo genere est grauissimum peccatum respectu eorum, quæ diuino cultui, seu Reli-

Religioni opponuntur, imo respectu quorumcumque peccatorum; cum odium Dei, & blasphemiam in se virtualiter sępè includat. Accipit etiam grauitatis augumentum ex eo quod ut plurimum coniungatur cum hæresi, vel infidelitate: quamquam sine ea aliquando esse potest.

DVpliciter accipitur nomen idololatria, vti post alios bene notat Lessius vbi supra dub. 2. Primò largè seu metaphoricè pro quouis actu peccati quo quis rei peccaminosæ adhęret, relicto Deo, & habens eam loco Dei, & quasi idolum quoddam, sic ad Ephes. 5. Auaritia vocatur idolorũ seruitus ad Philipp. 3. quorum Deus venter est; & D. Hieron. in illud Amos. cap. 2. super tribus sceleribus Iudæ, sic ait, Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem, & Beelplegor. colit, lasciua mulier, quę cum sit in delitijs, mortua est, adorat venereas voluptates: Secundum hanc metaphoricam eius acceptionem nõ loquimur de idololatria in pręsenti regula. Secundò sumitur propriè seu strictè, & significat id quod nomen ipsum Idololatria, ex duplici particula compositum clare sonat, nempè Idolorum latriam, seu actum, quo supremus cultus sòli Deo debitus, idolo, aut creaturæ per idolum repręsentatæ, vel in ipso loquenti tribuitur. Nam licet nomine idololatriæ significetur omnis cultis falsorum Deorum, vt Dęmonum, solus syderum. &c. vt exprimetur Regula sequenti. & hęc non sint idola; tamen quia à gentilitate communiter, non nisi in Idolis colebantur, ideo omnis cultus, quo creatura instar Dei colitur, idololatria vocari consueuit.

Vtramq. autem huius nominis particulam indicare oportet, ad completè capiendam naturam Idololatriæ, & definitionem eius traditã: explicat primam Suarez copiose, lib. 2. citato cap. 2. adductis DD., & Patrum circa hoc oppositis sententijs. nam aliqui, vt Origenes homil. 8. in exod. & Theodoret. q. 38. similiter in exod. affirmãt tunc imaginem posse idolum appellari, quando significat rem fictam, non subsistentem, nec possibilem, vt chimæram, aut quid simile, sicque exponunt illud Pauli. 1. Corint. 8. scimus quia nihil idolum est in Mundo.

Alij vero vt D. Cyprianus lib. de Idolorum vanitate, & D. August. lib. 8. de Ciuitate Dei cap. 26. inclinant in contrariam partem, quod Idolum potuerit esse imago alicuius rei veræ, & aliquando subsistentis, quod negari non posse videtur, cum deducatur manifestè ex scriptura sacra sapien. 14. ibi, per manus quod fit Idolũ, maledictum est, & ipsum, & qui fecit illud: ac infra, acerbo enim luctu dolens pater citò sibi rapti filij, fecit imaginem, & subdit, & illum, qui tunc, quasi homo mortuus fuerat, tanquã Deum colere cępit, nimirum per cultum supremum latriæ, soli Deo debitum. Atq. ex hoc loco, & aliunde optime concludit Suarez citatus rationem idoli compleri per hoc, quod sit imago hominis, vel alterius rei veræ, aut fictæ, destinata ad tribuendum alicui indebitum cul-

26 tum. Hinc etiam ostendit ipse Suarez differentiam inter talem imaginem, & quamcumque aliam cuiusuis sancti; quę nec est; nec vllo modo vocari potest idolum, vt definit septima Synodus act. 7. quia ex vsu, & approbatione Ecclesiæ Catholicę imagines Sanctorum erigũtur ad debitum cultum eis tribuendum, ac proinde nullo modo sunt idola.

27 Secunda particula huius nominis idololatria cum omni proprietate, & rigore intelligi debet de adoratione, & seruitute soli Deo debita, vt docet D. August lib. 1. qq. in Genes q. 61. & lib. de Trinitate cap. 6 colligiturque clarè ex cap. 13. sapientię, sicut enim vera latria, qua Deũ colimus internis, & externis actibus exercetur nempe interno actu intellectus, quo res adorabilis, seu quæ adoranda proponitur, ęstimatur ab ipso seu habetur pro Deo, item actu voluntatis interno, quo ipsa vult, & intendit adorare, seu exhibere aliquod signum submissionis, & recognitionis excellentię Diuinę in tali re, tandem completur adoratio in exhibitione dicti signi, vel interni, si adoratio sit merè interna, vel exterioris, si sit externa; pari etiam modo vera idololatria, qua res aliqua loco Dei seu eius idolum colitur per similes tres actus internos, & externos in suo esse consummatur:

28 Quamuis enim omnis idololatria, vt optimè docet, & distinguit Suarez dict. lib. 2. cap. 4. ex parte creaturę adoratę semper sit falsa, quia in ea recognoscitur suprema excellentia, quam non habet, & colitur loco Dei, cum Deus non sit, ex parte tamen adorantis potest esse aliquando vera, aliquando falsa. Erit falsa, vel congruentius loquendo, ficta, si homo fingat adorare, quod re ipsa non adorat; vel si desit aliquis ex illis tribus actibus ad rationem idololatriæ requisitis; erit autem vera, & ea ipsa, de qua loquimur, expressa per definitionem propositam, si omnes tres actus ad eam complendam modo dicto concurrant.

29 Quanta item sit grauitas peccati idololatrię expendit D. Thomas 2. 2. q. 94 toto art. 3. & resoluit esse grauissimum: quę resolutio ab omnibus recepta primò intelligitur ex genere suo, facta comparatione cum peccatis, quæ opponuntur cultui diuino, seu virtuti Religionis. Probatur efficaciter, quia est crimen lęsæ Maiestatis diuinæ, cum per eam Dei honor, & diuinitas ipsa quantum fieri potest transferatur ad creaturam; sicut esset crimen læsæ Maiestatis humanæ grauissimum, si quis alium, quam legitimum Principem pro Rege agnosceret, eique honorem regium exhiberet. Imo ex mente

30 eiusdem D. Thomæ dicto art. 2. potest secundo intelligi facta etiam aliquo modo comparatione cum quibuscumque peccatis qui si peccatum idololatriæ committatur ex perfecta notitia, & libertate, continet in se odium Dei, & blasphemiam, cum cognoscens verum Deum, si velit alium facere Deum, huicque cultum supremum tribuere, nequeat id efficere, nisi aliquo modo, idest, indirectè, seù implicitè odio habeat verum Deum, & indicet hunc non esse Deum; quod est summa blasphemia:

31 mia: ita Lessius vbi supra. Nihilominus bene
addit ipse ex communi doctrina affirmans, si
quis formali odio directè in Deũ Op. Max. fera
tur optando ipsum non existere, aut existere mi
serum, &c. hoc peccatum esse grauius idolola
tria, quia grauius est diuinitatẽ è medio abso-
lutè tollere, quam eã alteri tribuere, ergo, &c.

32 Superest aliquid breuiter dicere de coniun-
ctione grauissimi peccati idololatriæ cum hære-
si, vel infidelitate contra fidem, vndè eius ma-
litia excrescit, vel è contra de disiunctione
illius ab ista. Circa hoc legendus D. Thomas 2.
2. q. 94. art. 3. ad 1, vbi manifestè significat esse
tunc idololatriam coniunctam cum hæresi,
quando idololatria sciens seu habens sufficien-
tem instructionem de veritate contraria fidei
nostræ credit aliquam creaturam esse Deum,
ideoque exhibet ipsi supremum Cultum: sic
enim credens, & exhibens est formalis hære-
ticus, aut infidelis; tunc verò esse idololatriã
sine hæresi, vel infidelitate, quando non credit
talem creaturam esse Deum; vult tamen, &
intendit diuinum cultum illi deferre, vt se con-
formet reliquis, qui ita deferunt. Potest etiam
33 esse sine hæresi, si sit Idololatria falsa, seu ficta,
exhibito tantùm extrinsecè signo adorationis,
absque animo adorandi, & absq; actu creden-
di creaturam esse dignam tali adoratione;
quamquam nequit exhiberi signum sic tantũ
extrinsecè absque peccato admodum graui, &
absque præsumptione aliqua hæresis: vide San-
chez lib. 2. in Decal. cap. 37. num. 21. & 22. cum
Valentia, Lessio, & alijs apud illum citatis.

Quotuplex idololatria? quæ causa eius originis, ac progressus?

REGVLA CXIII.

34 ATtenta varietate rerum, quę coli con-
suеuerunt, quadruplex assignatur idolo-
latria; Prima, per quam exhibitus supremus
cultus hominibus mortuis (quandoque etiam
viuis) Secunda, per quam exhibitus statuis, seu
idolis, aut Dæmonijs in illis loquentibus: Ter-
tia, per quam elementis, & partibus mundi:
Quarta, per quam rebus quibusque generi hu-
35 mano commodis, aut noxijs. Originis autem
& progressus cuiusuis idololatriæ duplex cau-
sa extitit, altera dispositiua ex parte hominum
altera consummatiua ex parte Dęmonum.

---

36 PRæter adductas, & explicatas obiter in
præcedenti Regula Idololatrię diuisiones
in veram, & falsam, seu fictam; item in inter-
nam tantum, & internam, ac externam simul
vel è contra in externam solam, ac simul ex-
ternam, & internam, quas sic ibi adduxisse,
& explicasse sit satis: accedimus nunc ad expri-
mendam celebrem illam idololatriæ diuisionẽ
quadrimembrem, iuxta diuersitatem rerum,
quæ supremo honore antiquitus colebantur,
secundum varias philosophorum circa ado[ra]-
tionem plurium Deorum sententias, siue sect[as]
ex attestatione D. Augustini lib. 6. & 7. de Ci-
uitate Dei, & D. Thomę 2. 2. q. 94. art. 1. in cor-
pore, quos secuti alij copiosè de hac materi[a]
tractant, maximè ex nostris recentioribus Su[a]-
rez dicto 2. lib. cap. 4. Lessius vbi supra dub. 3.
Ioann. Lorinus in sapien. ex quibus nos aliqu[a]
attingemus.

37 Philosophi Ethnici præsertim Varro, vt p[o]...
D. August. lib. 6. cap. 5. de Ciuitate Dei, refe[rt]
Eusebius lib. 1. 2. & 3. de præparatione Euang[el].
triplicem Theologiam quoad cultum Deoru[m]
distinxerunt, nempè physicam, ciuilem, & fa-
bulosam, seu fabularem; quę sic ab ipso Var-
rone vocatur, eo quod teste eodem D. Augu[st].
à poetis antiquitatis innumeris, penè falsis fa-
38 bulis fuerit tradita, & locupletata. Ad han[c]
vt à declaratione vltimæ incipiamus, spectat
adoratio quorumdam hominum mortuorum,
quos vt Deos colebant vniuersi Gentiles c[um]
falsa deceptione, & traditione, vt Iouem, Mar-
tem, Apollinem, Mercurium, & similes, de
quibus hoc certissimum apud quascumque [na]-
tiones habebatur, quod innumera scelera o[m]-
iusuis generis, & turpissima flagitia, etia[m]
præposteram libidinem, & bestialitatem co[m]-
misissent; & tamen ipsis mortuis, tanqua[m]
Dijs supremus cultus latriæ delatus: heù cæc[i]-
tas ingens generis humani, quod diuinitatem
cum talibus sceleribus coniunctam concipere
39 potuerit. Dixi in Regula, quandoque etiam
viuis; quia sicut in fine mundi sceleratissimus
Antichristus ad se, vt Deum colendum ho[mi]-
nes inducet, vt constat de fide ex 2. Thessa[l].
ita nullum dubium aliqui eius imitatores i[d]-
idem pręstiterint, & patet id ex historijs I...
nicis: patet etiam ex dictis primum memb[rum]
diuisionis idololatrię quadrimembris pro[po]-
sitæ.

40 Ciuilis item Theologia quoad Deorum c[ul]-
tum sic appellata, quod veluti communi c[i]...
vsu, & consensu introducta fuerit, colendi [sci]-
licet supremo honore statuas, seù imagi[nes]
(idola communiter vocatæ) non quatenus re-
præsentarent personas, vel res aliquas; sed
quod ratione pulchritudinis, & artificij cense-
rentur continere in se quandam diuinitatem.
Hoc autem inde proueniebat, quia illis statu[is]
& imaginibus, vbi primum dicatæ erant, Dia-
bolus se insinuabat in ipsis loquendo, seu respo[n]-
sa dando: propterea Ethnici decepti se po...
Deos facere existimabant, id mirante, & e...
tollente Mercurio Trismegistro, vt videre e[st]
apud D. August. lib. 8. de Ciuitate Dei capit. ...
41 Sed nihil mirum supposita insinuatione di...
Dæmonis, cuius tanta est potestas, vt nulla
ei super terram comparetur Iob. 41. Hinc ill[ud]
psal. 95. Omnes Dij Gentium Dæmonia, q[ui]-
his in tota gentilitate ab hominibus decep[ti]
in statuis, seu Idolis supremus cultus latriæ d[e]-
latus: atq; adeo inualuit vsus talis idololatri[æ],
vt in pręceptum strictissimum, seu legem inu[io]-
labilem transierit, iuxta illud Sapien. 14. De[in]-
de, inquit, interueniente tempore conualesce[n]-
te consuetudine, hic error tanquam lex cu[sto]-
ditus

ptus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta; ad litteram sermo ibi de hac idololatria secundum ciuilem Theologiam Varronis.

42 Ad physicam vero, seu naturalem ex mente eiusdem Varronis Theologiam pertinent variæ opiniones, quas ipsi Philosophi antiqui de vno, vel pluribus Dijs in scholis suis, ac libris docebant; tametsi populis illos non proponerent communi, & publico ritu colendos, vt significat D. Augustinus lib. 6. de Ciuit. cap. 5. omnes autem illorum opiniones reducit S. Thomas loco citato circa cultum Idolatriæ ad duas tantum classes. Primæ Platonicarum
43 adorantium cultu latrię vnum summum Deũ, cæterarum rerum conditorem, ac simul plures Deos minores, quos intelligentias, aut dæmones vocabant, his adiungentes animas quorũdam mortuorum hominum, diuinitatis parti-
44 cipes effectas. Secundæ classis Pythagoricorũ colentium honore latriæ vniuersum hunc mũdum, & vnam quamque partem eius ex elemẽtis, & orbibus, quibus constituitur, eo quod putarent ipsum a Deo quoad omnes partes animari, & diuinitate quadam repleri. De hac Idololatria est illud Sapien. 13. Aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut girum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem, & lunam, rectores orbis terrarum Deos putauerunt. Vide plura apud eumdem D. Thomam, & apud citatum Suarez de triplici antiquorum Philosophorum Theologia fabulosa, ciuili, & physica; nobis tradita sufficiant pro intelligenda triplici idololatria ex parte rerum, quæ coluntur; sed de quarta quid iam?

45 De hac plura D. Augustinus lib 4. c. 8. & lib. 6. c. 9. & lib. 7. c. 23. de Ciuitate Dei, vbi docet, qualiter crescente ignorantia, & cæcitate hominum circa verum Deum Opt. Max. & crescente praua consuetudine multiplicando idololatriam, homines gentilitatis omnibus fere rebus, & operibus, quæ ad vsum humanũ pertinent, multiplices Deos, & Deas præfecerint, & omnes adorauerint, prout opportunius iudicarunt ad commoda acquirenda, & ad noxia vitanda; eo quod apprehenderent rebus omnibus inesse numen aliquod cultu supremo dignum, quod ad vtrumque conduceret. Itaque aliud numẽ rei bellicæ, aliud agriculturæ, aliud venationi, aliud mercaturæ, aliud nuptijs &c. præposuerunt, & pro rebus maioris momenti maiora, & excellentiora numina. Quid quod
46 nationes, quæ inter cæteras cultiores, & sapientiores habebantur, circa id magis inclinarunt; Aegyptiaca omnibus suo tempore sapiẽtia, & ciuilitate præstantior in multiplicanda idololatria, & præficienda multiplicitate Deorum, quascumque superauit; legendus circa hoc Ioan. Lorin. vbi sup.

47 De causa originis, & progressus idololatriæ nullus clarius, credo, & compendiosius egit, quam noster antesignanus D. Thom. 2. 2. q. 94. ar. 4 vnde visum est oportuuum eius resolutionem ex corpore articuli totidem ipsius verbis adducere. Respondeo dicendum, inquit, quod idololatriæ est duplex causa. Vna quidem dispositiua. Et hæc fuit ex parte hominum, & hoc
48 tripliciter. Primo quidem ex inordinatione affectus, prout scilicet homines aliquem hominem, vel nimis amantes, vel nimis venerantes, honorem diuinum ei impenderunt. Et hęc causa assignatur Sapien. 14. Acerbo luctu dolens pater cito sibi erepti filij fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cępit; & ibidem etiam subditur, quod homines aut effectui, aut regibus deseruientes incommunicabile nomen scilicet Diuinitatis, lignis, & lapidibus imposue-
49 runt. Secundo propter hoc quod homo naturaliter de repręsentatione delectatur, vt Philosophus dicit in poetica sua; & ideo homines rudes a principio per diligentiam artificum imagines hominum expressiue factas Diuinitatis cultum eius impenderunt. Vnde dicitur Sapien. 13. Si quis artifex faber de sylua lignum rectum secuerit, & per scientiam suæ artis figuerit illud, & assimilet imagini hominis, de substantia sua, & filijs, & nuptijs votum faciens,
50 inquirit. Tertio propter ignorantiam veri Dei, cuius excellentiam homines quibusdam creaturis propter pulcritudinem, seu virtutem Diuinitatis cultum exhibuerunt. Vnde dicitur Sapien. 13. Neque operibus attendentes agnouerunt, quis artifex esset, sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, &c. Deos putauerũt.

51 Alia autem causa idololatrię fuit consumatiua ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando respõsa, & aliqua, quę videbantur hominibus mirabilia faciendo. Vnde, & in Psal. dicitur omnes Dij gentium dęmonia; hactenus verba Angelici Doctoris, quibus nihil vltra addendum.

52 Pro coronide huius Regulę notare oportet, quantum delirent hęretici nostri temporis, pręcipue Herbrandus Lutherus, vt refert Valent. 2. 2. disp. 6. q. 11. pun. 1. & ante eum Caluinus lib. 1. inst. c. 11. n. 8. & 9. affirmantes non solum tunc committi proprie Idololatriam, quando alicui creaturæ defertur cultus latriæ, & habetur loco Dei; Sed etiam vbi verus Deus colitur aliquo cultu, quem ipse non iniunxit. Atq. hinc deducunt cultum, quem Catholici in imaginibus Deo, & Sanctis exhibent, esse idololatriã, eo quod Deus illud non mandauit taliter exhiberi. Verum sententia Caluini, Herbrandi, & similium absurda, & manifeste falsa, atq. hæretica est, vt post Valentiam citatũ, longe ostendit Lessius lib. 2. de iust. cap. 43. dub. 4. soluens adducta in oppositum, & respondens facile obiectionibus, & quidem quoad cultum Dei, & sanctorum per imagines, ipsum Catholici ex traditione Ecclesię, & definitionibus Consiliorum iniunctum habent, atque hęc de peccato idololatrię sint satis pro nostro instituto, (addetur forte postea aliquid) vt ad tertiam speciem superstitionis, diuinationem scilicet, seu artem sortilegam gradum faciamus.

Quid, & quotuplex diuinatio in communi? an semper peccatum, & quam graue, maxime si coniunctum cum errore mentis?

REGVLA CXIV.

54 DIuinatio propriè sumpta, est actio mala prænunciandi futura, vel occulta ope, aut consilio dæmonis. Diuiditur in tres quasi species iuxta diuersitatem materiæ, vel modi; quarum quęlibet subdiuiditur in multo plures.
55 Prima fit, cum adest expressum pactum cum dæmone, seu inuocatio eius explicita; appellaturque generali voce Necromantia. Secunda fit cum sola tacita dæmonis inuocationē per obseruationem dispositionis, aut motus alicuius rei, & vocatur cōmuni nomine Augurium. Tertia fit similiter cum solo pacto dæmonis tacito per obseruationem eius, quod ex aliqua actione humana ad hoc directa prouenit; & dicitur diuinatio per sortes, seu sortilegium. In
56 his duabus ex suo genere semper est mortale; licet ob simplicitatem quis ab eo excusetur, imo & a veniali: in prima vero specie, nunquā deest grauissimum peccatum contra Religionem, quandoque etiam contra fidem ob mentis errorem.

---

57 SVmpto large diuinationis nomine pro futurorum prænunciatione quocumq. modo ab aliquibus, vt a Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 38. & a Raphaele de la Torre 2.2. q. 95. art. 1. disp. 2. triplex assignatur diuinatio; quædam a Deo dimanans, quæ dicitur Prophetia; altera naturalis, quæ a causis, & signis naturalibus procedit, & vocatur Præsagium, quædam vero superstitiosa, quæ acquiritur illicite, & dicitur Dæmoniaca: atque de hac sola in present agimus; imo vbicumq. absolute est sermo de diuinatione, intelligitur de ipsa, vt n. 5. non est augurium in Iacob, nec diuinatio in Israel. Nam hæc sēper sumitur in malam partem, vt cum D. Hieronymo in cap. 3. Micheæ docet S. Thomas in
58 fine corporis dicti articul. 1. Vbi ad quæsitum vtrum diuinatio sit peccatum? respondet, & concludit affirmanter, quæ responsio, & conclusio Angelici Doctoris habetur certa de fide; quia in Scriptura sacra prohibetur diuinatio hæc, & reprehenditur tanquam intrinsece mala, & peccaminosa, Deutor. 18. Non inueniatur in te qui ariolos suscitetur, nec qui pythones consulat, nec qui diuinos. Omnia enim hæc abominatur dominus: similiter Leuit. 20. & in iure canonico per multa capita, 26. q. 5. vt refert Suarez statim citandus.
59 Declarat autem hac ratione ibi D. Thomas, vnde diuinatio habeat malitiam, eo quod proprium solius Dei sit prænunciare futura contingentia, maxime ex causis liberis aliqualiter dependentia, iuxta illud Isai. 41. Annuntiate, quę ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dij estis vos; ergo qui huiusmodi prædicere quocumque modo præsumpserit, nisi Deo reuelante manifeste sibi vsurpat, quod est Dei; & ex hoc aliqui diuini dicuntur, attenta ethymologia D. Isidori lib. 8. c. 9. quia diuinitate se plenos simulant, & astutia quadam fraudulentiæ
60 hominibus futura coniectant. Non exprimit D. Thomas in particulari modum, quo voluntas addiscendi, & actio prænunciandi futura, extra reuelationem Dei, sit mala, scilicet malitia superstitionis, de qua ipse est intelligendus; sed tantum ait, quomodocumque præsumpserit futura prænoscere, & infra, indebito modo sibi vsurpat prænunciationem futurorum. Nec
61 dubium, quia talis voluntas, & actio addiscendi, & prænuntiandi futura possit esse mala aliunde diuersis malitijs, nimirum ex fine; si requiratur ad vanos honores, & ad lucrum illicitum; ex nimia item curiositate, vt contingit in Apostolis, quando Christum interrogarunt, Domine, si in tempore hoc restitues Regnum Israel? quibus ille respondit, Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate: Reijciens interrogationem illam tanquam ineptam, & nimis curiosam, vt notant ibi D. Chrisostomus, & D. August. epist.
62 78. Concordes itaque sunt omnes expositores D Thomæ, & alij quicumque auctores, quod ipse sit interpretandus necessario de modo à nobis expresso in Regula, nempe tunc solum esse illicitam diuinationem peculiari superstitionis malitia, quando ex auxilio vel directione dæmonis procedit prædictio futurorum contingentium, vel occultorum, quæ homo aut nullo modo, aut valde difficulter cognoscere potest; ac proinde, vt satisfaciat inordinato appetitui ea præsciendi, consilium, & opem à dęmone exquirit, sicq. ipsi cultū Deo soli debitum exhibet: atq. hoc est secnndū mentem D. August. lib. 2. de doctr. Christ. cap. 22. & 23. Vide Suarez toto cap. 7. dict. lib. 2. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 28. num. 3.
63 Tametsi verò, vt ex eodem D. August. lib. de Gen. ad litteram bene aduertūt Derlius lib. 4. disquis. magic. cap. 2. q. 12. & Lessius dict. 43. dub. 5. nequeat dæmon certo cognoscere futura, quæ a libero arbitrio alterius pendent, potest tamen multo plura de rebus futuris, & occultis nosse; quam homo, idque ob varias ra-
64 tiones. Primo ob exactam cognitionem, qua penetrat causas omnes naturales, earumque vim, vt Solis, lunæ, syderum, elementorum, plantarum, animalium, &c. Atq. hinc facile percipere valet, quinam effectus ex quibus causis vel absolute, vel si taliter applicentur, sint secuturi: hinc prædicit tempestates, naufragia, mor-
65 tes &c. Item ob longissimam experientiam qua pene infinities obseruauit in causis liberis, quid ex quo sequi soleat, & qualiter humana voluntas ex tali dispositione huc, vel illuc inducatur; vnde de futuris liberis facile conie-
66 cturam facit. Deinde quod ex scripturis sacris secundum S. Damas. lib. 2. de fide c. 54. quas melius quā homines regulariter intelligit, vel ex reuelationibus Angeli sancti, Deo sic permittēte, aut disponente. (Quidni cū sit minister, & executor diuinæ iustitiæ punitiuæ tales reuelationes accipiat?) diuersa circa res futura cogno-
67 scere possit. Præterea quod in locis lōginquis causas iā positas, vel effectus incohatos videat,
& pos-

& possit celeritate naturæ eos præuertere, & alibi prænuntiare: hunc prædicere solet in Aegypto incrementa Nili ex præcisa copia aquarũ in Aethyopia teste S. Athanasio in vi-
68 ta B. Antonii. Deniq. ob mutuum communicationem Dæmonum sibi inter se de agendis per eos; hunc sciunt quid ipsi, et alii malorum socii, Deo permittente facturi sint; vnde poterant prædicere euersionem familię S. Iob. & huius calamitates.

69 Expresse docet D. Thomas citat. art. 3. ab omnibus receptus tres esse species intermedias, seu tria genera, vt ipse vocat, & sub vno quoque istorum multas species eiusdẽ diuinationis infimas. Postquàm enim has in toto fere corpore illius articuli sigillatim quasi enumerando proponit, infine tandem concludit his verbis; sic ergò patet triplex genus diuinationis, quorum primum est per manifestum Dæmonum inuocationem, quod pertinet ad necromanticos, secundum autem est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei, quod pertinet ad augures: Tertium est dum facimus aliquid, vt nobis manifestetur aliquid occultum, quod pertinet ad sortes, sub quolibet autem horum multa continẽtur, vt patet ex dictis: hactenus D. Thomas.

70 Et quidem in duobus vltimis, ex mente omnium Doctorum, etiam interuenit aliqua inuocatio Dæmonis saltẽ tacita, seu pactum implicitum: non est tamen differentia essentialis inter dicta tria genera diuinationis, sicut nec inter species eorum infimas, sed tantùm differunt accidentaliter, seu materialiter ob diuersitatem materiæ, vel modi, seu signi. Nam sicut veritates, seu propositiones quæcumq. fidei Catholicæ conueniunt in hac ratione essentiali testificationis, aut reuelationis Dei immediate, vel mediate; ita omnibus diuinationibus superstitiosis hæc conuenientia formalis inest, quòd auxilio, vel directione Dæmonis nitantur. Ita citati Suarez, & Lessius cum Valentia 2. 2. disp. 6. q. 12. pun. 2. Qui
71 omnes nihilominus benè notant circumstantiam hanc, quod quis habeat pactum expressũ cum dæmone, seu manifeste ipsum inuocauerit esse aperiendam in confessione; quia ex ea valde variatur inditium confessarii.

72 Sub primo genere, seu specie inter media, generali nomine vocata necromantia, vbi est pactum expressum cum Dæmone nouem collocatur species infime, prout variis modis Diabolus consulitur, vel consultus respõdet. Prima est præstigium, nempè quando vel per speciem oculis obiectam, vel per vocem auribus formatam, vel aliter alicui superstitioso se Dęmon repræsentat occulta, vel futura docẽs Secunda est Aruspicium cum Dæmon per signa in extis animalium sacrificatorum apparentia, respondet. Tertia dicta specialiter Necromãtia est quando virtute Dęmonis adhibitis sanguine, & certis carminibus videntur mortui resurgere, loqui, & docere. Quarta dicitur diuinatio per somnia, vbi instructio occultorum, vel futurorum a dæmone per somnia obtinetur. Quinta est diuinatio per Pythores, cum Dæmon per homines arreptitios sortilegium instruit, Sexta vocatur Geomantia, & fit à Dæmone per signa in corporibus terrestribus apparentia, vt in ligno, metallo, lapide &c. Septima Hydromantia vbi per signa apparentia in aqua. Octaua Aeromantia per signa in aere. Nona Pyromantia per signa in igne. De his copiose Martinus Delrius lib. 4. disquis. magic. cap. 2. tota quest. 6. 7 quo cum alii compendiosius de ipsis tractant.

73 Hæc species diuinationis, vbi reperitur expressum pactum cum Dęmone, seù inuocatio eius explicita, non solum continet semper malitiam mortalem contra Religionem, vt per se patet, sed etiam non raro est ei adiuncta infidelitas, vel hæresis, vt si quis credat Diabolum non esse miserum, nec damnatum, & scire certo futura contingentia, dependentia à li-
74 bero arbitrio, quæ solus Deus cognoscit: Itẽ si quis in prædicto pacto renunciet Christo Domino, Virgini Mariæ, baptismo, aliisque Sacramentis, & Diabolum vti Deum, vel saltem vti sanctum colat, aut adoret. ac tunc interuenit manifesta idololatria. Ita cum citato Derlio alii magis recentiores, vt Lessius lib. 2 cap. 43. dub. 5. et Torreblanca lib. 2. cap. 7. &
75 8. Qui optime aduertit tale pactum expressũ cum Dæmone posse fieri dupliciter, scilicet vel mediate per Magum nomine paciscẽtis stipulantẽ eò quod paciscẽs Dæmonis aspectũ reformidet, vel immediate cũ apparitione aliqua ipsius Dæmonis, ita ille ex mente D. Thomæ 2. 2. q. 95. art 3.

76 Altera species diuinationis cum solo pacto Dæmonis tacito, aut inuocatione eius implicita continet sub se nouem species infimas. teste D. Thoma nunc citato; quorum prima Genethlia, vbi alicuius cognitio rei ex sydérũ motu vel situ inuestigatur. Secunda augurium, vbi ex hominũ sternutatione, vel animaliũ vocibus. Tertia auspicium, ubi ex arcium uolatu, aut animaliũ quorũuis motu. Quarta omen, vbi ex, hominũ vocibus præter intentionem prolatis. Quinta Onirocritia, vbi ex somniis. Sexta Physiognomia vbi ex signis totius humani corporis. Septima spatulamãtia, vbi ex spatulæ signis. Octaua Metoposcopia ubi ex fronte. Nona Chiromantia vbi ex manuũ lineis cognitio
77 alicuius rei inquiritur. Sub tertia tandẽ specie media, seu genere diuinationis cũ dicto pacto Dęmonis tacito per consideratione eius, quod ex aliqua actione humana ad hoc ordinata prouenit, duę sunt tantũ species infimæ: Prima dicitur Geomãtia quãdo ex punctorũ protractione notitia rei inuestigatur. Secunda dicitur diuinatio per sortes, vbi quis ex signis resultãtibus in plumbo liquefacto, & in aquã proiecto, aut ex cõsideratione festucæ electæ ex duabus oblatis, vel schedulæ scriptę, aut ex taxillorum proiectione, vel ex consideratione eius, quod occurrit aperienti librum, aut ex similibus cognoscere aliquid intẽdit. Ita cũ D. Thoma has, & illas omnes numero præcedenti adductas, proposito ordine, enumerat, & breuissimè explicat Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. n. 13. Quæ explicatio nunc nobis sufficiat, ex dicẽdis infra magis innotescent, saltẽ pręcipuè ex eisdem.

79 Verùm si quæras, quid exigatur, & sufficiat ad pactum tacitum cum Dæmone, vel ad implicitam eius inuocationem in prædictis speciebus diuinationis? iuxta magis receptam doctrinam Caietani in sum. verb. inuocatio, Victor. relect. de magia, q. 6. num. 28. Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 9. Delrio lib. 4. disquis. magic. cap. 2. q. 5. & aliorum. respondeo non exigi, quod quis prius cum dæmone pactum inierit se se immiscendi vanis, & indebitis medijs pro inuestiganda notitia rei futuræ, vel occultæ; aut pro obtinendo effectu alicuius rei; sed satis est,
80 se, si vtatur illis ad talem finem. Imò addit bene idē Suar. num. 17. non excludi pactum tacitum, etiamsi homo explicitè dicat se nolle inire pactum cum Dæmone; quia adhuc, si adhibeat ea media vana, & indebita, vult eorum ef-
81 fectus experiri. Tunc autem censetur medium vanum, & indebitum, ac consequenter præsumitur dari pactum tacitum, quando non est proportio rei cognoscendæ, vel efficiendæ ad medium, quo cognosci, aut effici procuratur,
82 vt quando vnum ex alio non infertur. Secus vero, si sit proportio, & vnum ex alio sequatur, saltem ad acquirendam notitiam coniecturalem; nam si omnino certa quæratur, aut certior, quàm haberi potest, attenta natura liberi arbitrij, & defectibilium causarum concurrentium, erit præsumptio de pacto tacito cum dæmone, Ita cum D. Thoma 2. 2. q. 95. art 5. Doctores proximè citati, præcipue Delr. & Sanchez dicto cap 38 num. 10.

83 Econtra vero caret omnino præsumptione pacti taciti, & culpa mortali vsus uani, & indebiti medij pro acquirenda congnitione, aut pro effectu alicuius rei, si solius ioci, vel recreationis causa eo quis vtatur, aut ex simplicitate, vel ignorantia etiam vincibili, dummodo hæc non sit affectata, vel nimis crassa, ita ijdem
84 Delrius, Sanchez, & alij. Absolute tamen loquendo quicumque modi diuinationis, etiam cum solo pacto dæmonis tacito, aut inuocatione eius implicita continent peccatum mortale ex suo genere; quia in quouis est aliqualis præsumptio de apostasia a fide, seu a Deo, & deinito fœdere cū eius inimico, contra illud, quod vnusquisque professus est in baptismo. Tradūt ex mente omnium adductus Sanchez vbi sup. Lessius lib. 2. c. 43. dub. 5. & Sousa lib. 1. Aphor. cap. 38.

An, & qualiter prædictio ex astris illicita? & sub iurisdictione sanctæ Inquisitionis.

REGVLA CXV.

85 DVplex astrologia distinguitur, altera naturalis ex astrorum, maxime planetarum vario aspectu coniectans ea, quæ naturaliter contingunt, altera iudiciaria, ex eodem sydero-rum aspectu prædicens futuros euentus, fortuitos, res etiam occultas, & contingentia ali-
86 qualiter dependentia à libero arbitrio. Prior attento quouis iure, non est illicita, nec prohibita; bene tamen posterior vti superstitiosa, maxime ex vi iuris Ecclesiastici (exceptis
87 tribus casibus exprimendis.) Atque hac quiuis vtens subijcitur iurisdictioni Inquisitorum.

---

88 HAc de re agunt Doctores cum D. Thoma 2. 2. quęst. 95. art. 5 & ibi Caietanus, ac reliqui exprimunt dictam duplicem astrologiam: nec vllus eorum dubitat; quod naturalis sit licita, non solum quando ex vario syderum aspectu inter se, vel ex occasu, coniunctione, situ, motu, & oppositione ipsorum, de eclipsi, serenitate, pluuia, tempestate, niue, grandine, frigore, æstu, & de similibus, vt per se patet; sed etiam vbi inde considerato natiuitatis púcto, de temperamentis, & inclinationibus hominum astrologus naturalis prædicit. Hoc enim vltimum nequaquam per Bullam Sixti V. citandam prohibetur, cum ibi sola casuum fortuitorum, & dependentium a libero arbitrio prohibitio contineatur Ita benè Suarez tom. 1. de religione lib. 2. cap. 11. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 28. idq. ex mente reliquorum.

89 Notandum cum eisdem Suarez, & Sanch cum Lessio lib. 2. capit. 43. dub. 6. & alijs (seruiet hoc ad frænandum in aliquibus nimis curiosis hac astrologia naturali vtendi inordinatum appetitum) quod effectus qui per eam prædicuntur, exceptis necessarijs, vt eclipsi, sint valde incerti, quia cum ab alijs varijs causis pendeant, & possint istæ diuersimode impediri, potissimum in prædicandis ex syderum aspectu, considerato puncto natiuitatis, temperamentis, & propensionibus hominum, hunc fore iracundum, melancholicum, &c. incertitudo tanta est, vt merito istam prædictionem Caietanus vbi supra vix coniecturam dici posse, Suarez vero vix esse suspitionem affirmet.

90 Probatur efficaci ratione, quia imperfectissime, & difficillime percipiuntur syderum aspectus, ex quibus hæc coniectatio deducitur, vix absque vllo errore annotari valet situs astrorum tempore natiuitatis existens, vt notandum volunt in illo puncto astrologi ad prædicendos similes effectus; eo quod ob rapidissimum cœli motum constellatio prius transeat, quam ab Astrologo percipi possit, & facies cœli, ac situs astrorum per singula momenta varientur; tum quod non raro aspectus syderum nubibus, & crassis vaporibus interpositis diu perturbati, & infuscati maneant; quomodo ergo poterit astrologus perspecto puncto natiuitatis, temperamentum infantis, & inclinationes prædicere? & quidem ad tales prædictiones magis videbatur perspiciendum
91 animationis instans in vtero materno. Quare si ea prædicat astrologus maiori certitudine, quàm haberi valet, tametsi non committet peccatum superstitionis, erit tamen reus peccato temeritatis, & imprudentiæ, vel mendacij, saltem veniali; imo, & mortali, si prædictio in alterius detrimentum graue cedat. Ita Suarez, & Sanchez citati ex communi omnium;

92 Quoad

Quoad Astrologiam vero iudiciariam absolutè affirmandum tanquam superstitiosam ex pacto saltem tacito cum Dæmone esse quouis iure prohibitam, & vsum eius peccaminosum mortaliter; si astrologus teneat posse certo cognosci, & prædici ex astris casus fortuitos, & futura contingentia, quæ à libero arbitrio pendent. Tradunt ex mente Diui Thomæ dict. art. 5. & aliorum multi ex recentioribus, præcipuè Pereira de Magia toto lib. 3. peculiariter c. 2. & 3. ac Lessius vbi supra, ostenduntque multis rationibus, & testimonijs Scripturæ sacræ, & Sanctorum Patrum, in primis S. Augustini lib. 2. de Genes. ad literam cap. 17. & lib. 2. de doctrina Christi cap 21. 22. 23. & alibi sæpè. Ratio eorum potissima, & euidens est; quia cognitio hæc, & prædictio, vel fundatur in astris, tanquam in causis actuum liberorum, & hoc dici non potest: nam cum sydera naturaliter influant, & inuariabiliter, sequeretur, quòd ipsę determinarent nostras voluntates, necessitatemque eis imponerent, & sic tolleretur omnino libertas hominis, ac omnia fato euenirent, vti euenire fuit inter Gentiles communiter receptum, quæ vt valde absurda & falsa non admittenda. Aut item fundatur in astris tanquã in signis, & neque hoc modo habet locum, vanumque est tale fundamentum; nam non sunt signa naturalia, cùm nequaquam influant in effectus actuum liberorum; ergo erunt signa ex alicuius institutione per modum disciplinæ, institutæ non quidem à Deo per se, aut per bonos Angelos; ergo à Dæmone cuiusuis mendacij patre, qui cum semper intendat hominem decipere, iam clarè apparet non fore certam, imo nec esse posse prædictionem futurorum à libero arbitrio pendentium, immediatè, vel mediate ab eo acceptam.

95 Ex viis rationis propositæ, seu discursus facti clarè constat talẽ astrologiam iudiciariam esse vanam, & prohibitã iure naturali; constat etiã vanitas eius ex Scriptura sacra Deut. cap. 18. ibi, Gentes istę, quarum possidebitis terrã, augures, & diuinos habent; tu autẽ à Domino Deo tuo institutus es: vbi per augures intelligũtur astrologi; sicut Isai. c. 47. stent, & salutent te augures cæli iuxta lectionẽ 70. Astrologi cæli; & Hierem. 10. A signis cæli nolite metuere quę timent gẽtes, quia leges populorũ vanæ sunt. Prohibitio etiam d. astrologię iure canonico, & ciuili patet ex c. igitur 26. q. 3. c. non liceat 26. q. 5. c. sed & illud 26. q. 2. l. Nemo & l. etsi, C. de maleficis, & mathematicis. Videndus Sanch. adductus, qui ibidem n. 31. vniuersaliter cum d. certitudine astrologiam iudiciariam egregiè reprobat circa actiones supernaturales hominis, vt vocationem ad statum Religionis, ingressum in ipsam, &c. ob eam rationem, quia sic dignitati diuinæ gratiæ valde derogatur. Item sigillatim n. 36. illam reprobat circa res occultas, siue præsentes, siue præteritas, vt thesaurum absconditum, furtum occultum, virginitatẽ &c. eò quòd similium inuestigatio sit superstitiosa, & ideo prohibita; cum nequeant vllo modo per astra cognosci, nisi interuenienre auxilio Dæmonis: facit pro hoc cap. 2. de sortilegijs, & docent Nauarrus, Sotus, & alij ab eodem Sanchez citati.

99 Notandum cum Delr. lib 4. disq. magic. cap. 3. quæst. 1. dictam astrologiam iudiciariam completè tripartiri. Prima pars vocatur reuolutionum, prædicens totius anni bello, paceque vicissitudines, animalium morbos aeris salubritatem, annonas, &c. Secunda vocatur magisterij natiuitatum, prædicens in particulari omnia homini toto vitæ tempore euentura vt ducturum vxorem, vel secùs diuitem, aut pauperem, pulchram, vel deformem promouendum ad certam dignitatem, futurum tali Principi gratum, certo vulnere, aut morbo, certo tempore, mense, vel die, aut certo loco periturum, &c. Tertia dicitur electionum prædicens, & instruens quid in singulis rebus consultò, & vtiliter faciendum, aut omittendum, obseruatis circumstantijs loci, temporis, personarum, &c. Vide dictum Delrium, qui eruditè, vt solet, hæc pertractat.

102 Sed quid si Astrologus iudiciarius non certò, sed tantum coniecturaliter aliqua ex illis contingentibus prædicat, erit ne illicita, & aliquo iure prohibita eius prædictio? In partem negantem videtur inclinare D. Thomas sub finem dict. artic. 5. & eam tenent non pauci, vt Abbas cap. 2. de sortilegijs num. 7. Manuel Rodriquez to. 1. Sum. & Valent. 2. 2. disp. 6. quæst. 12. punct. 3. ob eam rationem, quòd coniecturalis notitia pendentium ex libero arbitrio possit aliqualiter ex syderibus haberi absque auxilio dęmonis, aut pacto etiam tacito cum eo; ergo non erit illicita, nec prohibita huiusmodi prædictio eorum. Approbat & meritò totum hoc Sanchez citatus, num. 33. cum hac limitatione; dummodo talium contingentium liberorum prædictio sit cum sola tenuissima coniectura, & non absolutè cum maiori probabilitate, quàm per astra sciri possunt: nam si adeo probabiliter prædicantur, aut ea intentione inuestigentur, iam sic pręđicens, & inuestigans censetur tacitè vti disciplina Dæmonis, aut velle circa illa ab eo edoceri: quod etiam tenent Valentia, & Delr citati, quibus adhæreo.

104 Verùm doctrina tradita numero pręcedenti solum admittenda est attento iure antiquo; nam per constitutionem Sixti V. incip. Cæli, & terræ, quiuis vsus astrologiæ iudiciariæ, reprobatur, & prohibetur, & quicumque eam exercent, aut addiscunt condignis pœnis puniendi iuurisdictioni Inquisitorum subijciuntur; ex qua maioris claritatis gratia, visum est eam clausulam hîc apponere, quæ id expressè continet, cum tribus casibus exceptis, de quibus in Regula.

105 Hac perpetuò, inquit, valitura constitutione statuimus, & mandamus, vt tam contra Astrologos Mathematicos, & alios quoscumque d. iudiciariæ astrologię artem (præterquam circa agricultram, nauigationem, & rem medicàm) imposterum exercẽtes, aut facientes iudicia, & natiuitates hominũ, quibus de futuris cũtingentibus, successibus, fortuitisq; casibus, aut actionibus ex humana volũtate pendẽtibus aliqud euenturũ, affirmare audent, etiãsi id se nõ certo

affirmare afferant, aut protestentur; quàm contra alios vtriusque sexus, qui supradictas damnatas vanas, fallaces, & perniciosas diuinandi artes, siue scientias exercent, profitentur, & docent; aut discunt, quiue huiusmodi illicitas diuinationes, sortilegia, superstitiones, veneficia, incantationes, ac pręmissa detestanda scelera, & delicta, vt prefertur, faciunt, aut in eis se quolibet modo intromittunt, cuiuscunque dignitatis, gradus, & conditionis existant, tam Episcopi, & Prelati, superiores ac alij Ordinarij locorum, quam Inquisitores hæreticę prauitatis, vbiquè gentium deputati, etiamsi in plerisque ex his casibus antea non procedebant, aut procedere non valebant, diligentius inquirant, & procedant, atque in eos seuerius Canonicis pœnis, & alijs eorum arbirrio animaduertant.

106 Hactenus clausula Sixtinæ Constitutionis, quam nouissimè Vrbanus Papa VIII. fœlicissimæ record. confirmauit alia Constitutione, incip. Inscrutabilis &c. cum adiunctione peculiari cōtra eos, qui de statu Reipublicę Christianę, vel sedis Apostolicæ, seu vita Romani Pōtificis, aut eius Consanguineorum iudicia facere, necnon contra eos, qui illos desuper consulere presumpserint &c. in clausula autem illa, vt cla-
107 re ex ipsa apparet, pręter dictas diuinationes ex astris, multa contra Sortilegos, magicos, incantatores &c. prohibentur, & Iurisdictioni Inquisitorum subijciuntur, quod hic obseruatum sit pro diuersis iam traditis, & in decursu huius capitis tradendis.

108 Excitari potest dubium an dispositio istarū constitutionum intelligatur tantum pro foro externo? Videtur in partem affirmatiuam inclinare Suarez vbi supra cap. 11. num. 30. perpendens bullam Sixti V. quanquam addit in similibus predictionibus non deesse culpam graue, saltem ratione scandali, & speciei mali, cum pręsumptione iuris & de iure; sed bene, vt verū
109 defendit Sanchez ibidem num. 34. in vtroq. foro interdici astrologiam iudiciariam per illā Sixti V. constitutionē, & consequēter per hanc Vrbani VIII. ob eam rationem, quia talis modus prenuntiandi futura ex libero arbitrio pēdentia est reipub. valde perniciosus, & expositus multis superstitionum periculis, ergo etiā in foro conscientię erit prohibitus.

Qualiter diuinatio ex somnijs sit licita, vel illicita, aut supersticiosa, iurisdictioniq. Sanctæ Inquisitionis subiecta?

REGVLA CXVI.

110 LIcitum est somnia obseruare, & effectus eorum prędicere, ac inde circa sanitatem operationesq. corporis; & animæ directionem sumere, si illa iudicētur prouenire ex causa aliqua naturali: item licitum, si constet, vel probabile sit, quod fuerint immissa à Deo; secùs, si non sit probabile, nam eo casu presu-
111 mitur, quod proueniant à Dęmone. Vnd tunc prędictio, & directio ex eis saltem cir effectus pendentes à libero arbitrio, erit supe stitiosa, & peccatum mortale, puniendum Inquisitoribus fidei.

112 DUplex communiter assignatur causa s niorum altera naturalis seù necessari & altera libera; illa subdiuiditur in multiplic ex quibus somnia prouenire possunt, nempe diuersis affectibus humani corporis, & anim ex varia constitutione Cęli, vel aeris, & ex c ris, vel cogitationibus prauijs. ex quacum autem huiusmodi causarum naturalium somni um proueniat, potest licitè sumi inde coniectu ra de euētibus, qui à tali causa dimanare solen vt de corporis temperamento, de humoru abundantia, de morbis, de mutationibus aur &c. Ratio est, quia somnia naturaliter indica humorem prędominantem; vnde si quis som niet incēdia, indicium est flaua bili eum infest ri, atra vero bili, si profundas tenebras, funer caliginem, vel alia tristia; si vero repręsent tur in somnijs pluuiæ, niues, grandines, glac &c. hęc in eo abundantiam pituitę, aut fri phlegmatis indicant; si somniet se volare, velocissime currere, signum est leuis, aut tem ratæ complexionis, atq. sic de similibus.

113 Hinc medici somnia habita ab infirmis p tunt; ac proinde Principes illorum de hac r tractatus ediderunt, nimirum Hippocrates de somnijs, & Galenus, presagijs somniorum. Ita tradunt Nauarrus in sum cap. 11. n. 33. Pere lib. 1. in Daniel q. 6. & de Magia lib. 2. q. 7. Su rez tom. 1. de Religione, lib. 2 cap. 13. & Less lib. 2. cap. 43. dub. 8.

114 Notat benè hic duo ipse Lessius, prim sæpius, & certius ex somnijs sumi coniectu de affectibus corporis, quàm de mutation Cœli, eò quod ex corporis dispositione orig ducant, exemplificat diuersimode, vt in quem Galenus loco citato coniecit pleth sanguinis laborare; quia somniarat se in cist na plena sanguine constitutum, & cum eod Galeno lib. 3. de locis malè affectis cap. 4 somniante, quod aliquid ponderosum super irruere, & opprimi eo videretur & addit signu esse tale somnium cruditatum, seu crassi, & me lancholici sanguinis irruentis in cerebrum cu periculo epilepsiæ, si crebrò eueniat; secundu
115 notatum à Lessio, quoties somnum prou nit ex pręuijs cogitationibus, vel curis, nihil d futuris, vt plurimum significare, sed tantùm es indicium suæ causæ, quod experientia patet.

116 PAri modo licitum est obseruare somni indicantia prauam aliquam animis no stris affectionem, vt crebræ infestationis, con turbationis, perterrefactionis &c. quibusq. causis proueniat aduertere ad ineundam ra tionem propellendi à nobis huiusmodi mole stiam. Pręter citatos, tradunt vt certum Del rius lib 4. disp. magic. c. 3. q. 6. cōcl. 3. & Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 38. num 50. Probatur inde quia apud Cassianum collat. 22. legitur veteres illos Monachorum magistros in perquirendo aliquo

aliquorum somniorum causis diligenter esse
versatos, sic Sanchez totidem ferè verbis.
117 Altera causa somniorum libera potest esse,
vel Deus opt. Max. vel eius, & noster inimicus
Cacodemon: immittit Deus somnia, aut im-
mediate per se ipsum, aut mediate per Ange-
los bonos. si certum sit, vel probabile saltem ab
his fuisse immissa non solum semper est licitum,
sed quandoq. etiam obligatorium ex eis cape-
re futurorum etiam dependentium à libero ar-
bitrio prenotionem, aut quæ tunc somnianti
repręsentantur, vel iniunguntur, executioni
mandare; sic per somnium iniunctum Sancto
Ioseph de virgine Beatissima non deserenda, de
fuga in Ægyptum, de reditu ex eo, Matt. 1. & 2.
sic iniunctum Magis per somnium de non rede
undo ad Herodem, atq. de similibus passim in
118 scriptura sacra. Nam Deus sæpissimè olim
in somnijs loquebatur iuxta illud num. 12. si fu-
erit, inquit, Propheta inter vos, per somnium
loquar ad eum. Ista pręter Pereiram, Delrium
& Sanchez paulo ante citatos, Lessius vbi su-
pra d. dubio octauo; hęc egregiè pertractat.
119 Declarat autem ipse Lessius duplicem
modum locutionis Dei cum Prophetis, vel alijs
dormientibus: Primus magis ordinarius fit per
apprehensionem verborum, ita vt phantasia,
vel sensus communis veluti audiendo ab aliquo
loquente ipsa verba concipiat simulq. mens red
datur certa de veritate somnij, aut ex illustra-
tione interna, aut ex occulto quodam gustu, &
experimento, patet exemplis iam adductis. Se-
120 cundus modus non ita ordinarius recipien-
di somnium à Deo fit per apprehensionem ali-
quarum rerum similitudinem, vel saltem non-
nullam analogiam cum alijs euenturis haben-
tium. Talia fuerunt somnia Ioseph. Genes. 37.
Pincernæ, & pistoris Gen. 40. Pharaonis de 7.
bobus & 7. spicis, Gen. 41. Nabuchodonosor de
mystica illa statua, Daniel. 2. similiter somnium
Theodosij, qui adhuc priuatus somniauit sibi
coronam imperij per Episcopum Meletium im-
poni, vti postea re vera ei fuit imposita. cum
tamen de hoc prius nihil cogitasset, nec Epi-
scopum illum nouisset, teste Theodoreto lib. 5.
121 Hist. cap. 6. & 7. Aliquando vterque modus
somniandi simul in eodem casu coniungitur, vt
in somnio Iacob Genes. 31. de ouibus vbi etiam
Angelus circa idem locutus est ei dormienti;
notat idem Lessius ibidem.
122 Quando verò nec certum, nec probabile
apparet somnia prouenire a Deo, nefas est mor-
tale & superstitiosum Iurisdictioniq. sanctę Inqui
sitionis subiectum ex eis prænotionem aliquam
de euentis liberis sumere. inde ostenditur, quia
cum nequeant somnia ex sua natura, quatenus
dimanant ex causis naturalibus, huiusmodi fu-
tura pendentia à libero arbitrio indicare, vt
patet ex dictis; nec tunc, vt supponimus, in-
dicentur à Deo, fiat indicatio eorum per dire-
ctionem Demonis, immittentis talia somnia,
ergo qui ex ipsis diuinat siue vere, siue falsò, se
subijcit, vt discipulum Dęmoni, eique tribuit
liberorum pręnotionem contra fidem diuinam.
123 Vnde predictio ex somnijs, vt ex suo genere
peccatum mortale prohibetur Leuit. 21. non
augurabimini, neq. obseruabitis sõnia, & Eccel.
34. vana spes, & mendacium viro insensato, &
somnia extollunt imprudentes &c. ac infra, Mul
tos errare fecerunt somnia, & exciderunt, spe-
rantes in illis, prohibetur etiam iure canonico,
cap non obseruetis 26. q. 7 Affert exemplum D.
Gregor lib. 4. Dialog. cap. 49 de quodam qui cũ
somnia valdè obseruaret, & ei longæ vitę spatia
fuissent in somnio promissa, dum totus est in cõl
ligendis multis pecunijs, moritur repentè om-
nibus illis omissis. Docet D. Tho. 2. 2. q. 95. art.
6. Caiet. ibi. Valentia disput. 6 q. 12. punct. 3. &
Less. cit.
124 Addit optimè idem Lessius eum, qui dire-
ctè per somnia intendit, & quęrit diuinationes
certo modo, & ritu se componendo ad somni-
um, multo superstitiosius, & grauius peccare;
quia hoc expresse est inuocare Dęmonem. Nar-
rat Rhodiginius lib. 27. antiquarũ lect. cap. 14:
quod olim Ethinici pręmisso ieiunio in pellibus
cæsorum animalium dormire solerent, vt per
somnium responsa acciperent; quo haud dubiè
respicit illud Isa. cap. 65. Qui habitant in sepul-
cris, & delubris idolorum: eo scilicet fine, iuxta
obseruationem D. Hieronymi ibi, vt dæmonis
responsa acciperent. vide circa hoc Franciscum
Torreblanca lib. 1. cap. 25. à num. 38. quanquam
125 ipse Lessius post Caietanum citatum benè
limitat, nempè obseruationem somniorum ex
triplici capite posse esse tantùm veniale, primo,
ob simplicitatem hominis, qui facile existimat,
somnia esse à Deo, 2. ob tenuem credulitatem
ipsis adhibitam, 3. ob timorem ex somnijs con-
ceptum alicuius aduersitatis, vel ob spem ex
eisdem excitatam, alicuius prosperitatis; hincq;
homo putans absq. fundamento tamen, illa for-
te à Deo esse immissa aliquid facit, vel omittit:
dummodo hoc non sit contra preceptum ali-
quod naturale, vel positiuum. cuius violatio iam
esset mortale, vt per se patet.
126 Sed quid vbi est dubium, an somnia proue-
niant à Deo, vel potius à Dęmone? Tunc ad do
ctum, & prudentem confessarium pręcipuè
spectat ex signis id discernere, vt possit dirigere
pœnitentes, tum in scientijs speculatiuis, si
quid ad ipsas spectans in somnijs represente-
tur; tum in practicis, vt in flagitijs fugien-
dis, & bonis operibus sectandis. Ita Sanchez
dicto cap. 38. num. 51. & 52. ex mente omnium.
127 Verum quęnam signa pro discernendis som-
nijs à Deo ne, vel à Diabolo immissis? Multa
sunt, & eadem prorsus, quibus diuinæ reuela-
tiones à falsis discernuntur: de eis copiosè Pe-
reira citatus, & Delrius lib. 4. disquis. Mag. c. 5.
q. 3 per quinque sect. duobus nunc contenti si-
mus, traditis ab ipso Sanchez cum Valentia
vbi supra. Primum est, considerare ad quid som
nium inducat num si ad aliquid malum, aut in
discretum, sine dubio prouenit à Dæmone, si
vero ad bonum, & conueniens, absq. temerita-
te existimabit quis immissum fuisse à Deo; ex-
stimatio tamen hęc humiliter, & non fine timo-
re haberi debet; cum Dęmon se in Angelum lu-
cis transfigurare soleat, vt ad vana, & falsa post-
modum impellat. Secundum est si animus post
128 somnium maneat confusus, & ad opera bona
tardior

tardior, aut cum aliqua elatione, censetur esse
à Dæmone; è contra à Deo, si ad illa prompti-
or, & alacrior: ac humilis reperiatur. Duran-
129 te tamen adhuc dubio, an sit à Deo, vel à
Dæmone magis tutum est vt à Dæmone immis-
sum contemni, docent ijdem Sanchez & Delri-
us, ob eam rationem, quia Deus somnium im-
mittens solet reddere hominem certum à quo
130 immittatur. Quamquam bene tandem resol-
uunt Suarez tom.1. de Religione lib.2. cap.13.
num.24. & Lessius dicto cap.8. num.52. satis esse
iudicium probabile arbitrio prudentis, vt quis
credat somnium esse à Deo.

Sortium vsus maximè ad diuinandum, licitus ne? an illicitus, & sub Iurisdictione sanctæ Inquisitionis.

REGVLA CXVII.

131 Licitum est sēper vti sortibus diuisorijs,
nisi in vno casu, ex vi iuris Canonici ex
cepto, & nisi talis vsus ex aliqua circumstantia
vitietur: e contra illicitæ sunt quęcumq. sortes
consultoriæ; excepto vbi ex inspiratione diui-
na aut vbi ex defectu humani consilij reueren-
132 ter applicantur. Vsus tamen sortium diui-
natoriarum perpetuo est illicitus, & tanquam
superstitiosus quouis iure prohibetur, iurisdi-
ctioniq. Inquisitorum fidei absque controuersia
subijcitur.

---

133 PRo faciliori declaratione cuiusq. partis
huius Regulæ explicandū prius breuissi-
mè, quæ dicantur sortes, quotuplex earum ge-
nus distinguatur, & quid sortilegium significet:
Cum D. Thoma 2.2.q.95. art. 8. asserunt benè
Sanchez dicto cap. 28. num.56. & Lessius vbi su-
pra dub.9. quod sortes propriè dicentur, quan-
do aliquid agitur eo fine, vt ipsius euentu consi
derato, fiat, aliquid, vel innotescat occultum,
v.g. quid cuique competere debeat. Tria au-
134 tem sunt genera sortium, vt ex omnium
mente obseruāt ijdem Sanchez & Lessius, quæ-
dam vocantur diuisoriæ, quibus sortientes per-
cipiunt, quid vnicuique in electionibus, & di-
uisionibus tribuendum: Alię sunt consultoriæ,
quia ipsis diuina voluntas exploratur, vt inno-
tescat, quid in aliquo negotio sit exequendum,
vel omittendum. Aliæ denique sunt diuinatorię
per quas de rebus occultis, vel de fututis euen
135 tis inquiritur: Ab istarum autem sortium
vsu dicitur sortilegium: cuius nominis significa-
tio adeò late patet, vt non solum quascumque
diuinationes superstitiosas complectatur, teste
Torreblanca lib.1. cap.22. ex Paulo Grillan. &
alijs ab ipso citatis; sed etiam ad omnem ope-
rationem magicam, dęmoniacam se extendat
vt infra ex vsu doctorum videbimus. sed hoc lo-
co agimus de sortilegio strictè sumpto, pro vt
significat diuinationem, sortè tantum celebra-
tam: his sic explicatis.

136 IAm quod sortes diuisoriæ nunquam fin
illicitæ, nec prohibitæ stando in quouis i
re, nisi in casu peculiari per ius canonicum ve
tico, est expressa Doctrina D. Thomæ dict. art
Caietani ibi Archid. 26. q.2. cap.1. num.1. D
Antonini 2. part. tit.12. c.1. §.9. Angel. verb. so
Delrij lib.2. cap.12. numer.15. & aliorum com
muniter. Ratio est quia sortes istæ nihil alind
continent, quam certum contractum huma-
num, quo ex consensu communi contrahenti-
um, ius habentium ad rem aliquam, hæc in-
ter ipsos sorte diuiditur, vel vt sit illius, super
quem sors ceciderit; qui contractus dicitur for-
tunæ, & in eo æqualis est contrahentium con-
ditio; ergo nihil mali, aut superstitionis habe-
bit, & consequenter sortes diuisoriæ ex se, & ex
vi iuris naturalis fundati in hac forti ratione,
137 non erunt illicitæ. Idem ex vi Iuris Cano-
nici patet dict. 26. q.2. cap. 1. ibi sors nō aliquid
mali est, quæ verba desumpta sunt ex D. Augu-
138 stino concion. 2. in Psal 30 ex vi etiam iuris ci
uilis l. si cum ambo. ff. de Iudicijs, l. si duobus, c.
communia, de legatis, vbi approbantur istæ
sortes multis in casibus, vt ad dirimēdas cōtro-
uersias inter hęredes, & legatarios &c. Pręcipue
tamē in electionibus ad officia secularia, sunt
valde in vsu. vide Sanchez lib.2. in Decal. c
38. à num.59. vsque ad 63. exprimentem per
lationes, multos alios casus licitos istarū sorti
139 Quanquam idem Sanchez statim à num.
64 indicat cum Suarez citato, & cum alijs Do-
ctoribus, qualiter ex varijs capitibus ratione
alicuius circūstātiæ sortes diuisoriæ vitiari pos
sint. Primo ratione falsæ existimationis vel ma
læ intentionis, vt si quis à syderum influxu ex-
pectaret euenturam sibi feliciter sortem; qu
cum sydera in hoc nihil influāt, erit superstiti
sa talis expectatio, & quidem non sine pecca
mortali, vt ait Delrius vbi supra; si expectet
140 illud certo à syderibus eucnturum. Secu
do possunt vitiari si inuocato Dæmone, vel pr
cedente eius promissione, vel prædictione, a
saltem expectato eius auxilio, quo manus c
trahentis moueatur, sortes mittantur; tunc
eis contineri sceleratissimam superstitionē a
Inquisitoribus puniendam ex vi Bullæ Sixti V.
141 supracitatæ, per se clare patet. Tertiò erunt
vitiosę mortaliter dictę sortes, si inter dignos,
& indignos fuerint missæ, quod ex se constat;
nam erit contra iustitiam proximi, & aliquan-
do contra bonum commune, si sors indigno
contigerit. Pari modo violatur iustitia commu-
tatiua, si res super quam sors mittitur, non sit
sortientium; & fiat absque Domini consensu;
vel si missio sortium fiat inter eos, qui non ha-
bent par ius ad rem illam; aut si excludatur
aliquis habens par. Ita Suarez dict. cap. 14. n. 16.
142 Denique est vitium irreuerentię, seu irreligio-
sitatis in sortibus diuisorijs; si in istis mitten-
dis quis vtatur libris Euangeliorum, aut rebus
sacris pro officijs sæcularibus, aut negotis hu-
manis. Tradit Delrius dict. cap.4. quęst. 1. ad-
dens bene non fore mortale, nisi magna irre-
uerentia in eis reperiatur.
143 Dixi in Regula, nisi in casu peculiari ex vi
iuris Canonici vetito, nempe in quibuscumque
electio-

electionibus Ecclesiasticis; quia cap. Ecclesia vestra, versus finem, extrà de sortilegiis, sic habet, *Sortis vsum in electionibus perpetua prohibitione damnantes*: Et intelligitur tantũ in Ecclesiasticis, de quibus ibi erat sermo, vt ex sententia omnium exponunt Suarez, & Sã
144 chez adducti. Item intelligitur prohibitio de electionibus per sortes factis, siue ad officia Ecclesiastica, siue ad beneficia, aut dignitates, quia textus indistinctè loquitur, & siue de ipsis eligendis immediate, siue mediate de electionariis, seù compromissariis, nam in dicto Cap. Ecclesia vestra, similis electio cuiusdam Episcopi per cõpromissarios sortibus electos executa, à Papa reprobatur, licet postea ab ipso authoritate Pontificia confirmetur. Reperies prædicta apud eosdem Suarez, & Sanchez, discutientes egregiè omnia spectãtia ad sortes diuisorias.

145 Circa sortes consultorias quid? Vti certũ ab omnibus traditur præcipue à Sanchez vbi supra num. 85. & Lessio dict. cap. 43. dub. 9. ex doctrina D. Thomæ dict. art. 8. quod regulariter sint illicitæ, & sub anathemate prohibitæ, cap. sortes 26. quæst. 5. desumpto ex D. Augustino epist. 119. cap. 20. Patet inde, quia est manifeste tentare Deum, si quis velit absq. necessitate, vt voluntatem suam Deus peculiari modo ipsi patefaciat, teste ibidem D. Thoma: Tum quia, cum Deus non promiserit se has sortes temperaturum, non solum vanum erit existimare hanc esse ipsius Dei voluntatẽ per eas indicatam; sed etiam aderit tunc periculum, ne homo decipiatur à Dæmone; qui facile se immiscere solet ad quemcumq. decipiendum.

146 Nihilominus possunt aliquando esse licitæ istę sortes ob necessitatem aliquam spiritualem, vel etiam temporalem personæ, aut rerum, pro magno damno vitando; vbi humanum consilium non suppetit; dummodo mittantur ab homine cum debita ad Deum reuerentia, præmissa oratione, & cum bona spe fore, vt ab ipso Deo singulari prouidentia moderẽtur iuxta illud Prouerb. 16. sortes mittuntur
147 in sinum; sed à Deo temperantur. Item dummodo non sit periculum iniustitiæ aut alterius mali ex vsu ipsarum: ita cum D. Thoma dict. art. 8. Syluest. verb. superstitio, Armil. verbo, sors, Azor tom. 1. institut. moral. lib. 9. cap. 21. Suarez vbi supra, & Lessius dict. dub.
148 8. Qui bene addit esse magis licitum, & securum à periculo tentandi Deum vsum istarũ sortium, si ex peculiari inspiratione diuina mittantur; vti factum in electione Saulis, & in illo casu, Iosu. 7. quando indicio sortium repertus est Achar, qui de anathemate aliquid furatus fuerat, & sic in similibus expressis in Scriptura Sacra.

149 Tandem quòd sortes diuinatoriæ quęcumque sint illicitæ, & superstitiosæ docent omnes cum D. Thoma 2. 2. q. 95. art. 8. Ratio id conuincit; quia cum sint medium improportionatum, & vanum ad rem, ex libero arbitrio pendentem, cognoscendam. apparet clarè admisceri in eis tacitam Dæmonis inuocationem. Propterea fuerunt prohibitæ antiquo iure, cap. si quis Episcopus, cum sequenti. 26 q. 5. quæ prohibitio post confirmata fuit motu proprio Sixti V. incip. Cœli, & terræ, vbi subiicitur vsus istarum sortium meritæ punitioni Inquisitorum Fidei.

150 Notandum cum Sanchez ibidem num. 89 & cum Suarez eodem cap. 12. num. 29. sortes diuinatorias posse esse, vel speculatiuas, vel practicas; illæ ad solam cognitionem alicuius rei occultæ diriguntur, vt ad diuinandum, quis sit victoria potiturus, quis ad Cathedrã, vel dignitatem promouendus: & in his sola mali-
151 tia superstitionis reperitur. Practicæ verò ordinantur ad aliquid agendum, vt ad cognoscendum delinquentem occultum, & eum puniendum &c. & sub hac ratione iam spectant ad quartam speciem superstitionis, vt paulo post videbimus: atq. in istis practicis vltra malitiam superstitionis, continetur alia iniustitiæ infamationis proximi, & iniustæ punitionis, absque probatione delicti, nec seruato iuris ordine.

Quousq. ex motu, vocibus, partibus, lineis, etc. hominis, aut animalium est diuinatio licita, vel illicita, atq. Inquisitoribus fidei subiecta.

REGVLA CXVIII.

152 PRædici licitè possunt varii effectus ex hominis, vel animalium motu, vocibus, partibus, lineis manuum etc. tanquam ex signis, vel causis eorum naturalibus: dummodo hæc prædictio non plus se extendat, nec cum maiori certitudine, aut coniectura, quàm per talia signa, vel causas huiusmodi haberi
153 valet. Diuinatio autem circa actus quosuis dependentes à libero arbitrio, maximè per hominis partes, & manuum eius lineas seu per physionomiam, & chiromantiam prorsus est illicita, & omni iure damnata, contentaq. sub iurisdictione Inquisitorum.

---

154 BReuitatis gratia tam multas species diuinationis in hac Regula coniungimus, sicuti coniungit, & discutit simul nonnullas ex eis D. Thomas 2. 2. q. 95. art. 7. Vbi expressè docet posse licitè, & absq. vlla superstitione prænunciari ex certis auium, piscium, & aliorum animalium motibus, & cantibus, volatibus &c. aliqua futura euenientia, vt pluuiam, tempestatem, serenitatem &c. Constat ex ipsa experientia; & ratio est, quia re vera sunt eorum signa, vel causæ. Adhęrent omnes huic doctrinæ D. Thomæ, præcipue Caietanus
155 ibi, & Valentia disp. 6. q. 12. punc. 3. Qui benè addũt ex eisdem animalium signis posse aliqua ad homines spectantia probabiliter prædici, ob eam rationem, quia vna, eademq. cęlestis causa, vel Constellatio excitat animalia,

lia, & inducit homines ad aliquem effectum,
& ad rixam, & iram; quos effectus vocibus,
mugitibus, & garritibus animalia exprimunt;
ergò ex ipsis possunt rixæ inter homines pro-
babiliter coniectari.
156 Verùm placet limitatio ab eodem Valentia
adhibita, nimirum hanc coniecturam esse te-
nuissimam; Eo quod tales effectus nequaquã
necessario ab ea communi causa procedant.
157 Placet etiã quod ipse Valentia ibidẽ adiun-
git, quòd sit multo debilior coniectura ex mo
tibus humani corporis, quàm ex aliorum ani-
mantium sumpta; probat efficaciter, quia
sæpe illi non ab impressione cælesti; sed à li-
bera voluntate procedunt, item quia cum ce-
tera animalia sint phãtasia quietiori prædicta
clariora cælestium impressionum signa exhi-
bent.
158 Nihilominus secundum eundem D. Thomã
dict. art. 7. à Caietano ibi, & à cæteris recep-
tum, censetur superstitiosa diuinatio cum præ-
sumptione de pacto tacito, vel implicita inuo-
catione Dæmonis si prædicat ex dictis signis
159 animalium, quis plusquam ipsa indicant. Idẽ
à fortiori affirmandum de prædictione circa
illa spectantia ad homines, si aliquid coniecte-
tur certius; quam signa animalium, vel huma-
ni corporis significare possint. Est etiam su-
160 perstitioni, & vanitati semper coniunctum,
si ex vocibus significantibus hominis, vel ex
quibusdam ipsi fortuito contingentibus, quis
coniectet aliquid feliciter, aut infeliciter euen-
turum, vt ex sternutatione, ex verbis prolatis,
vel auditis, ex raptione corrigiæ calcei, ex oc-
cursu funeris, vel peculiarium animalium, & ex
161 alijs huiusmodi. Patet inde, quia cum hæc
fortuito accidant, nihil ex eis boni, vel mali cõ-
iectari potest. Ex vocibus item humanis; quia
cum istæ non ex cœli constellatione, sed ex ra-
tione proueniant, ad placitumque significent,
nequit capi coniectura aliqua effectum contin
gentium; ergo si capiatur, erit superstitiosa. Ita
Valentia citatus, & Azor tom. 1. inst. moral.
lib 9 cap. 22. q. vnica.
162 Quamquam quoad voces humanas doctri-
na est vera D. Thomæ d. art. 7. & vt talis appro
bata ibi a Caietano, atque a reliquis licitum
esse absque periculo ominis superstitiosi ex vo
ce aliqua humana præter intentionem prola-
ta expectare quandoque notitiam a Deo ad
163 aliquid faciendum. Obseruat tamen bene idẽ
Caietanus quod oporteat diuinum percipere
lumen, vel perceptum, & non ex sola facili cre-
dulitate propria ad opus excitari.
164 Denique tametsi negari nequeat esse lici-
tum vsum physiognomiæ, & chiromantiæ, vti
partium philosophiæ naturalis, quatenus per
illam ex dispositione corporis humani, ac mem
brorum habitudine, & proportione; atq. qua-
tenus per hanc ex lineis manuum probabiliter
coniectantur animi affectus, ingenium, corpo-
ris temperies, bona, aut mala valetudo, &c,
eo quod per eas probabilis tantum coniectu-
ra haberi possit, & non certa notitia. Est tamẽ
165 prorsus illicitus, & vti valde superstitiosus,
omni iure prohibitus vsus ipsarum vti par-
tium astrologiæ facultatis, si ad prædicendum
vel coniectandum de his, quæ pendent ex vo-
luntaria cuiusq. electione, vel ex libera Dei cõ-
cessione, se extendat; vt de statu vitæ, de nup-
tiis, de honoribus, vel dignitatibus, de opi-
bus, ac reliquis fortunæ bonis, aut malis, de
donis diuinis, & gratuitis &c. Probatur effi-
166 caciter, quia cum talia dependentia à libero
arbitrio, vel à voluntaria electione, aut con-
cessione, non possint. Ex illis percipi, præ-
sumitur cum magno fundamento, quòd per-
cipiantur auxilio Dęmonis ex vi pacti saltem
taciti cum eo, vel inuocationis implicitæ ipsius
propterea tales artes physionomiæ, & chiro-
mantię damnantur, & prohibentur, subijciun-
turq. iurisdictioni Inquisitorum per constitutio
nem Sixti V. Cæli, & terræ &c. damnantur
etiam per l. Regiam 2. tit. 23. part. 7. Ita docent
Nauarrus in sum cap. 11. num. 31. Azor. tom. 1.
instit. moral. lib. 9. cap. 16. fine, Simanchas de
Cath. instit. tit. 21. num. 18. Derlius lib. 4. disq.
magic. cap. 3. q. 4. & Sanchez in Decal. lib. 2. c.
39. a num. 44.
167 Deducto hinc cum eisdem Nauarro, & San-
chez neutiquam esse licitum petere prædictio-
nem ab Aegyptiana de bona vel mala fortuna
esset mortale in duplici euentu, primo vbi in-
terrogatur illa animo firmiter credendi dicto
ipsius, quamquàm non excederet veniale, si
interrogatio sit ob curiositatem, & ad riden-
dum, talis sit conditionis, vt videntibus, vel
audientibus graue scandalum generet. Vltimo
168 loco copiose explicat Sanchez diuinationẽ
per duellum; sed cum hæc rarò, vt credo sit
superstitiosa; parum etiam, aut nihil facit
nostrum institutam: vndè apud illum, si lab
videas: nobis sufficiant hactenus tradita di
natione tertia specie superstitionis, vt iam
transitos ad quartam vanæ obseruationis, se
magiæ operatricis ope Dæmonis.

---

*An, & quid vanæ obseruationis, seù magiæ oper-
tricis superstitio? quis eius auctor? & qua-
liter hic eam exerceat?*

REGVLA CXIX.

169 VAnæ obseruationis, seu magiæ opera-
tricis superstitio dicitur per quã me-
dijs inutilibus, & non a diuina prouidentia,
sed a Dæmone, vti primo, præcipue eius au-
ctore institutis, aliqui effectus expectantur,
170 & re ipsa fiunt. Hanc autem exercet ille qua-
tuor modis, primo obiciendo sensibus vera
corpora, seu aliunde asportata, siue per appli
cationem actiuorum cum passiuis producta.
Secundo repræsentando solum occulte phanta-
sticas corporum similitudines. Tertio illuden-
do sensibus externis, ita vt homo credat vide-
re, quod non videt &c. Quarto illudendo sen-
sibus internis cum alienatione sensuum exter-
norum, aut sine ea.

171 Ad

171 AD tollendam æquiuocationẽ re paulò altius repetita, distinguendum de significatis nominum magiæ, & magorum; nã illud vulgare apud omnes, quod olim per Magos significarentur quicumq. sapientes, maxime prædicti notitia philosophiæ circa cælorũ, & syderum varios motus, reconditasq. eorum dispositiones, & influentias in ista inferiora.
172 Verum cum Magi dicti sint à magia huius nominis significatio sic incommuni exprimitur a Derlio lib. 1. disq. magic. cap. 2. vt sit ars seu facultas vi creata non supernaturali, quædam mira, & insolita efficiens, quorum ratio sensum, & communem hominum captum superat: ex quam late pateat; tàm magiæ, quã magorum significatio,
173 Sumpta autem hoc modo magia secundum totam suam latitudinem, & intellecta eius efficientia in diuinando, seu prædicendo atq. in operando, bipartiturin diuinatricem, & operatricem, quasi in duo genera vniuersalissima, quam bipartitionem ex ipsis terminis iam notam, præcipue amplectitur Franciscus Torreblanca de illa toto lib. 1. sui eplitomes, & de hac toto secundo compendiosè vt solet, & eru
174 dite pertractans. A causa finali eam diuidit ipse Derlius in bonam, & malam (albam, & nigram vocat D Augusti. lib. 12. de Ciuit. cap. 4.) est bona magia, si ex fine bono, seu ex recta intentione, ac mediis licitis, mala e contra si ex prauo fine, & mediis illicitis exer-
175 ceatur. A causa vero efficiente iidem Derlius, & Torreblanca cum aliis antiquioribus triplicem assignant magiam naturalem, scilicet, artifitiosam, & dæmoniacam; nam omnes eius effectus tribui debent, vel alicui virtuti à natura rebus inditæ, & hinc est naturalis; vel peculiari hominum industriæ, & hinc artifitiosa; vel malitioso Dæmonum auxilio, atq. hinc dæmoniaca,
176 De hac tertia (licet attingantur etiam obiter aliæ duæ) præcipue est nobis sermo in presenti, quippe vti coniuncta ipsa sola cum errore mentis contra fidem diuinam, aut cum prę sumptione ipsius, venit comprehensa sub iurisditione Inquisitorum, vt iam supra dictum,
177 & post iterum dicetur. Huius magiæ Dæmoniacæ significarum in tota sua latitudine comprehendit quascumq. diuinationes, & operationes superstitiosas vanæ obseruationis: sũmi tamen potest nomen magia magis strictè teste Suarez lib. 2. de superstit. cap. 14. prout distinguitur à diuinatione, de qua iam dictũ Re-
178 gulis præcedentibus. Diuinatio enim ad solã occultorum cognitionem; vana autem obseruatio, seu magia operatrix dæmoniaca ad effectum aliquem externum ordinatur; ergò di-
179 stinguuntur inter se. Cuius distinctionis fundamentum, simul cum prohibitione vtriusq. apparet clare ex illo Lev. 19. Non declinetis, inquit, ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, & cap 20. Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos &c. interficiam illã &c. vtrobiq. per ariolos significantur superstitiosi diuinatores; per magos verò artifices operum, quæ fiunt vltra humanas vires, & non virtute Dei, sed Dæmonis, seu superstitiosis, & vanis obseruationibus. Atque sic stricte sumit magiam, vt distinctam a diuinatione D. Thomas 2.2. q. 90. art. 2. in argumento, sed contra affirmans ex doctrina D. Augustini lib. 2. de doctr. Christ. quod ad superstitionem pertineãt molimina magicarum artium, & ligaturę &c.
180 Ex dictis iam clare perspicitur qualiter huic magiæ demoniacę, seu superstitioni vanæ obseruationis ita strictè sumptæ quadret bene descriptio eius expressa in Regula, quam colligit Sanchez lib. 2. in Decal cap. 39. num. 1. ex D. Thoma dict. quæst. 90 art. 1. & 2. nec immorandum magis in eius declaratione, cum ex se pa-
181 teat. Quadrat etiam ipsi illa alia descriptio, quam Derlius dict. cap. 2. compendiosius proponit videlicet, facultas seu ars, qua vi pacti cum Dæmone initi, mira quædam, & communem hominum captum superantia efficiuntur; Dicitur vi pacti, quia totum esse magiæ dæmoniacæ pacto tacito, vel expresso cum dæmone nititur, vt iam supra traditum in expositione diuinationis superstitiosæ; cum hoc vtriq. sit commune, & eodem modo, ibi explicato, vt ex communi sententia obseruat Sanchez ci-
182 tatus n. 3. Malitia itaque huius superstitiosæ magiæ operatricis, quæcumq. illa sit, in eo cõsistit, quod honorẽ soli Deo debitum, tribuat homo creaturæ, Dæmoni scilicet; dum ex vi pacti saltem taciti requirit, & expectat ab ipso eos effectus. quos à Deo inquirere, & expectare deberet, vt optime idem Sanchez num.
183 2. ex communi omnium docet. Atque hinc peculiariter magia ista superstitiosa vocatur à Theologis Idolatria tacita, teste Derlio dict. cap. 2. etiam quando tribuit illum honorẽ creaturæ, non vti Deo, sed vt benefactori cuidam, & munifico, quod vt plurimam ita se habet in foro conscientię; in foro tamen externo, seu in Tribunali sanctę Inquisitionis, cui hęc magia subest per constitutionem Sixti V. Cœli, & terrę &c. sẽper erit pręsumptio de idololatria expressa, & quod tribuerit homo dictum honorem creaturę, vt Deo, aut saltem crediderit, eam esse dignam tali honore, quòd ferè in idem recidit.
184 Quòd vero Dęmon sit primus, ac præcipuus auctor, seu inuentor, & propagator huius perniciosissimæ artis magiæ superstitiosæ in dubium reuocari non potest, etiamsi circa hoc delirent diuersi hęretici, quos bene refutant Delrius vbi supra, & Torreblanca lib. 2.
185 cap. 5. Imo iam initio mũdi videtur dæmon intendisse huiusmodi poculum venenosum primis Parentibus propinare, dum dixit Gen. 3. Eritis sicut Dij scientes bonum, & malum; sed quidquid sit de hoc; illud vt certum bene tradit idem Delrius c. 3. ex doctrina D. Clementis lib 4. recogn. quod arte magica superstitiosa ante diluuium à dæmone mali illi gigantes imbuti fuerint; & per hos Cham filius Noe in eadem instructns post diluuium ipsam tradiderit posteris suis Aegyptijs, Chaldæis, & Persis; qui hac facultate magię demoniacę, admodum prędicti extiterunt. Dein totum vrbem inter quascumq. gentes cacodemon, vel per se ipsum

ipsum immediate, vel per suos ministros, seu magistrellos (sic ipsi teste eodem Derlio communiter vocantur) quouis tempore pestiferũ istud semen spargere non cessauit, nec imposterum vsq.ad finem mũdi cessaturus creditur.

186 Patet totum ex varijs scripturæ locis Exod. 7.vbi de magis Aegyptijs dicitur, & fecerunt similiter, videlicet, sicuti fecerat Moyses, & Aaron, mira prodigia; & ex illo Actor. 8. vbi de præcipuo satanæ ministro, nempe Simone Mago dicitur, quod multo tẽpore magijs suis dementasset eos. Atque pro fine mundi Matth. 23.ait Christus Dominus surgent Psendochristi,& Psendoprophetæ,& facient signa,& pro-

187 digia. Ex quibus textibus sacris, & ex alijs pluribus similibus manet res adeò certa, quòd detur magia dæmoniaca, seu vanæ obseruationis superstitio, docens mira aliqua facere supra captum humanum, & supra causas naturales ab homine cognitas, & applicatas, vt sine errore contra fidem negari nequeat: tradit copiose Suarez lib 2. de superstitione cap. 13. ex communi SS. PP. & Doctorum.

188 Superest vltimo loco explicandum qualiter hanc magiam operatricem quatuor modis Dæmon exerceat, & si quis circa hoc controuersum occurrit breuiter expendendum. Non desunt, qui mordicus teneant omnia opera huius artis magicæ, non vere, & realiter, sed tantùm præstigiatorie, & illusorie fieri, videtur posse probari ex cap. Episcopi 26.q. 5. ibi enim propositis quibusdam huiusmodi operibus, quæ a strigibus fieri dicebantur, iniungitur Sacerdotibus, vt in concionibus suadeant populis ea falsa esse, & a maligno spiritu per phantasiam, & seductionem fingi. Alii e contra tuentur omnia esse talia re ipsa, qualia exterius apparent, et a Magis fieri dicuntur. Potest inde ostendi, quia scriptura sacra eodem modo loquitur de illis, sicut de veris, Exod. 7. de magis Aegyptiis dicit,& fecerunt similiter, nempe sicut fecerant Moyses, & Aaron.

190 Quod tamen effectus huius magiæ dæmoniacæ non semper veri, neque semper falsi, sed aliquando illi, aliquando vero isti a dæmone fiant, vt omnino certa doctrina a Theologis communiter recipitur ex Diu. Augustin. lib. 3. de Trinit. cap. 7. & alibi sępe, ex D. Thoma multis in locis, præcipue par. 1.q.114. art.4 ex Abulensi in cap 4.Matth. q. 47. & ex aliis, quos refert Derlius lib.2 magic.disq.q.6. 7.& 8. rem hanc multis discutiens, & exemplificans: summa omnium hæc est. Primo si

191 effectus fiut ex iis, qui omnem vim causarũ natutalium superant, vel ii, qui formalem aliquam mutationem, quoad substantialem formam, vel qualitates requirunt, constat manifeste non posse istos per solam magiã, seu per operationem tantùm Dæmonis fieri v.g. extrahere animam ab inferis, & unire cum corpore ad aliquid inter mortales agendum, producere aliquod animal ex perfectis, educta forma eius de potentia materiæ, transmutare hominem in bestiã, variata organizatione,& simi-

192 lia. Ratio est, quia tametsi omnis virtus,& potestas operandi actione transeunte, & corporali, quæ Angelis est naturalis, in dæmoni[bus] post peccatum manserit, cum per hoc no[n] fuerint in eis naturalia diminuta, ne dum am[is]sa, iuxta cõmune axioma Theologorum cu[m] D. Thoma dict. art.4. desumptum ex D. Dio[]nysio cap.4. de diuinis nominibus, est tam[en] extra dictam virtutem, & potestatem Dæm[o]num posse illos effectus causare, quod admi[]titur, vt certum ab omnibus; ergo si a dæmo[ne] fiant, non erunt veri, sed apparentes, seu præ-

193 stigiosi. Atq. ita sentiunt non pauci melio[]ris notæ auctores de reuocatione animæ S[a]muelis ab inferis, quòd fuerit per apparentia[m] & non realiter: quamquam alii probabili[us] iudicant fuisse realem, & veram ex peculia[ri] dispositione, & cooperatione diuina, non ve[]ro ope dæmonis; sed nõ est nostri instituti ho[c] magis expendere: vide Suarez, vbi supra cap. 16.& Derlium citatum.

194 Item si effectus operatricis magiæ supe[r]stitiosæ, non sint extra spheram actiuitatis, [&] extra potentiam dæmonis connaturalem, qu[æ] valde se extendit iuxta illud Iob. 41. Non [est] super terram potestas, quæ cõparetur ei, [ni]extra facultatem operandi a Deo ipsi conc[essam] v.g. corpus quodcumq. de loco ad locum [velo]cissime transferendi (excipe elementum [inte]grum, vel aliud maius ad cuius translatio[nem] perturbarentur naturæ ordo, ac proinde [] tum ipsi transferre) generandi medio [] per applicationem actiuorum cum passi[uis] quæuis animalia imperfecta, vt ranas, m[] muscas &c. producendi eadem applicatio[ne] plantas, arbusta, olera, & alia non veget[] &c. tunc in causandis huiusmodi effectibu[s ad] libitum procedit Dæmon, ita vt interdum [ve]ros, & realis, interdum vero solos appare[ntes] deludendo causet, ita sentiunt omnes præci[pue]

195 Suarez, & Derlius adducti. Ratio est, q[uia] dum eum non impedit Deus, a cuius bene[pla]cito in magicis operibus, sicut in reliquis [om]nino pendet, operatur ipse, aut realiter, & [ve]re, aut apparenter, & præstigiose, prout ex[pe]dientius iudicat ad suos prauos fines, m[a]xime inducendi homines ad patranda pecc[ata] & sic trahendi ad damnationem æternam.

196 Qualiter autem se res habeat in cas[ibus] particularibus occurrentibus, an realibus, [vel] potius præstigiosis effectibus artem supers[ti]tiosæ magiæ dæmon exerceat? nequaqua[m] facile, constare potest, cum sępius se occult[et] & transfiguret in Angelum lucis. Nihilom[i]nus aliquando successu temporis ipsemet [] ctionem prodit, vel realis effectus ex accide[n]

197 ti manifestatur. Hoc secundum v.g. patet [in] mulieribus lamiis, seu strigibus dictis (Brux[as] hispanicæ) vere & realiter breuissimo temp[o]re per artem magicam in loca valde distant[ia] ad congregationem multorum a dæmone d[e]latis, quę realis delatio, vt ait Peña in D[i]rect. Coment.68. ex Abulen q.37. in c.4. Ma[tth.] & ex aliis sine impudentia negari non pote[st.] Nam contigit sæpe, vt nonnullæ ex eis, aliq[ua] occasione per terrefactæ nomen Iesu protul[e]rint, vel signo Crucis se munierint, & dissol[u]ta ob id congregatione, fugiẽtibusq. dæmoni[bus]

in co-

in eodem loco, in quo esse putauerant, se inuenerint; ergo fuerant ad illud realiter, & non solum per apparentiam allatæ. Hoc multis casibus, & depositionibus contra se ipsarum lamiarum probant Iacob Sprengerius malleo maleficorum prælud. 10. & Alphonsus de Castro lib. 1. de iusta hæret. punit. cap. 16.

8 Nec obstat cap. Episcopi 26. q. 5. adductum pro opposita sententia, quia ibi erat sermo de casu particulari mulierum, quæ credebant esse quandam Deam, nomine Dianam cum ingenti potestate, & dominatu, cuius virtute aliquando per aëra equitando ferrentur ad obsequium ipsius, & ad prauos fines; quod cum esset falsum, & contra fidem Christianam, meritò ibi iniungitur Sacerdotibus, vt populis persuaderent, illud prouenire ex illusionibus, seu præstigijs dæmonum.

99 Quod verò successu temporis dæmon suum præstigium manifestet, patet exemplo eorum, qui de repente ditantur multis nummis aureis: & isti postea in vilem materiam, & in carbones conuertuntur; ita quod aliquando contigisse notat cum alijs Suarez vbi supra, in quo casu tantum est delusio dęmonis circa sensus externos, nempe visum, auditum, & tactum, cum proponantur eis non veræ pecuniæ; sed phantasticæ pecuniarium similitudines. Erit autem alius modus delusionis iam magis rarus, & mirabilis si eisdem sensibus externis dæmon nullas res existentes, neque earum similitudines obijciat, sed vel per commotionem humorum (id sepè euenit in phreneticis, & somniantibus, vel per virtutem alicuius rei naturalis occultam ita astantium oculos &c. inficit, & perturbat, vt videatur illis id coram existere, quod non existit, & è contra id non existere, quod re vera existit: fit clarum exemplo ægroti, qui ob corruptionem palati dulces cibos iudicant

01 amaros. Hunc modum deludendi, quod possit cacodæmon exequi, & quandoque exequatur, tradunt, vt certum Suarez, & Delrius citati, & alij. Qui idem prorsus concedunt de vltimo modo delusionis expresso in Regula cæteris multo rariori, & mirabiliori, nempè delusis sensibus internis sine alienatione ab externis per variam phantasmatum interiorum ordinationem, & commotionem spirituum, vel cum alienatione à sensibus externis per certam cor-

02 poris alterationem, & vnctionem. Ponit exẽplum Abulensis cap. 13. Gen. q. 354. in stryge quadam, quæ alienata omnino à sensibus manebat, & in terram corruẽs etiam ignem admotum non sentiebat, atque interim sola animi cogitatione, diabolicaque illusione, & non realiter in longinqua loca ferebatur: idem similiter in alijs strygibus, seu lamijs aliquando contingere solet. Circa hos quatuor modos, quibus dæmon exercet artem magicam operatricem, præter Delrium citatum videndus præcipuè Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 40. num. 4.

Quotuplex dæmoniaca magia operatrix? est quid peculiariter de notoria arte pro acquirenda scientia?

REGVLA CXX.

203 Duplicatur operatrix magia superstitiosa, seu vanæ obseruationis iuxta duplex pactum à Mago cum dęmone initum, videlicet expressum, & tacitum. Triplicatur verò magis commodè, & completè, attentro triplici pręcipuo eius effectu, ita vt alia sit operatrix scientiarum: alia sanitatum, & alia maleficiorum.

204 Ars tamen notoria ad primam ex his tribus, vti pars eius potissima spectat in acquirenda alia scientia per infusionem præstigiosam.

---

205 De multiplicatione, & diuersitate dæmoniacæ magiæ operatricis, seu vanæ obseruationis, mirum quam diuersimodè loquantur Doctores; præcipuè Lessius, qui etiam magiam dæmoniacam à vana obseruatione separat, de hac agens lib. 2. c. 43. sub finem dub. 10. cum explicatione ibi artis notoriæ, de illa verò nouum caput 44. instituens, sed non satis video huius separationis fundamentum; cũ D. Thom. de vtraq. simul tota q. 96. per quatuor articulos tractet, & in primo explicet artem notoriã, quæ, vt videbimus, ad primam speciem magię operatricis spectat, in secundo vero articulo quærat, vtrum obseruationes ad sanitatem corporalem sint illicitæ? Atque in corpore art. respondet esse illicitas, vti vanas, seu superstitiosas, si non possint naturaliter causare talem effectum, cum tunc applicentur, vt signa indicantia pactum cum dęmone: & ibidem in argumento, sed contra in confirmationẽ ex mente August. ait, quod ad superstitionem pertineant molimina magicarum artium, ergo secũdum D. Thom. eadẽ est superstitio vanæ obseruationis, & magiæ operatricis ex pacto cum

206 dæmone. Angelicum Doctorem sequuntur eius interpretes, ac reliqui maximè Sanchez, citandi, ille sub eodem cap. hic sub eisdem titulis vtramque comprehendentes. Hoc licet non videarur tanti momenti, obiter sit dictum contra Lessiũ: nec immoror in exprimendis huiusmodi magię operatricis, seu vanæ obseruationis multiplicitatibus, & diuisionibus, quas ipse Lessius, & alij adducunt: solum attingo duas præcipuas, quæ reliquas ferè in se continent, quarum aliqua attingetur.

207 Diuiditur primo magiæ huius operatricis seu vanæ obseruationis superstitio in duas quasi species, accidentaliter tantum ex parte modi distinctas ita vt altera sit ratione pacti expressi cum dæmone, altera vero ratione taciti, seu implicitæ inuocationis ipsius. Atque vtraque intelligitur eodem prorsus modo quo de simili diuisione diuinationis superstitiosę supra diximus, tradunt ex mente D. Augustin. 21. de Ciuit. Dei cap. 6. & D. Thomæ 2. 2. q. 96. art. 2. Valentia ibi disp. 6. cap. 13 punct. 1. &

2c8 Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 40 num. 11. Qui benè aduertunt contingere pactum expressum

duplicìter, vel si verbis dęmon inuocetur,& in-
uocans cum ipso paciscatur, vel si facto ipso
sciens quis dæmonem per certum medium va-
209 num causare effectum, illud adhibeat. Ta-
citum vero,licet homo ignoret,& pręter inten-
tionem eius eueniat, etiam duobus modis,pri-
mò si applicentur preces voce, aut scripto,
aut collo appensæ, adiunctis vanis circum-
stantijs, ex quibus colligitur tales preces ad
Deum non dirigi, tunc ratione pacti taciti cum
210 dęmone sequitur effectus intentus. Secundo
si ad hunc effectum adhibeantur aliqua media
vana tanquam causæ, aut characteres, figuræ,
herbę &c.quę inefficaces re ipsa sunt ad eũ pro.
ducendum,nec proportionem cum ipso habent:
vterque modus ostenditur magis, & exemplifi-
211 cabitur in Regulis sequentibus. Tertium ad-
dit Sanchez,nempe si per vanam diuinationem
præcognitio alicuius prosperitatis, vel aduersi-
tatis procuretur ab homine, vt hic ea instru-
ctus aliquid faciat,aut vitet: hunc modum iam
supra attigimus, explicando diuinationem per
sortes diuinatorias practicas, & nunc cum ipso
Sanchez ad quamcumq. diuinationem super.
stitiosam extendimus.
212 Proposita diuisio operatricis magię,seu vanę
obseruationis ex vi pacti cum dæmone explici-
ti, vel taciti continet aliam ex parte signorum,
ad quorum appositionem ipse dæmon effectus
magicos producit, pręcedente pacto; sicut e-
nim ista signa sunt innumerabilia, & penè infi-
nitæ diuersitatis,ita illa quasi in infinitum diui-
di, seu multiplicari potest, vt ex mente omniũ
docet Sanchez lib. 2. de superstitione cap.14.
Et quidem me teste assiduo per spatium trigin-
ta fere annorum in nostra Congregatione San-
ctæ Inquisitionis Melitensis semper fuerũt pro-
positi noui modi sortilegiorum,seu operum ma
gię superstitiosæ, cum aliquo signo nunquam
prius audito.
213 Ex huiusmodi autem signorum appositione
insurgit malitia superstitiosę magiæ operatricis
sed multo magis ex vi pacti expressi, vel taciti
cum dęmone; mortalis equidem ex suo gene-
re in vtroque, quamquam in tacito aliquando
potest esse sola venialis,vt benè docet Sanchez
citatus, imò nullum aderit peccatum, si adsit
saltem ignorantia inuincibilis, vt adesse potest,
vbi quis vtitur medijs bonis, aut indifferenti-
bus; quod benè tradit Delrius lib. 3. disquisit.
magic. par.2 q.1.
214 Sed pręstat cum Suarez vbi supra congruen-
tius,& omnino completè sumere triplicationẽ
seu trimembrem diuisionem magię dæmonia-
cę operatricis,siue vanę obseruationis ex parte
trium effectuum præcipuorum, qui per eam
producuntur, nempè, vt alia sit operatrix sciẽ-
tiarum, alia sanitatum, & alia maleficiorum:
quę diuisio non est generis in species distinctio-
ne formali;sed tãtũ accidẽtali,seu materiali ex
215 parte materię circa quam. Prima spectat ad
solã animam,cuius propriæ sunt scientię,quoad
partem intellectiuã,si medijs superstitiosis,& va-
nis auxilio dęmonis earum acquisitio intenda-
tur. Secunda ad corpus simul, & animam, si
vtriusque sanitas, aut aliud commodum dictis
medijs, & auxilio procuretur. Tertia ad vtrũ-
que etiam, quia tam contra animam, quam
contra corpus maleficia possunt, & solent ope
dęmonis emoliri: de prima in residuo huius
Regulę breuissimè, de secunda,& tertia in Re-
gulis sequentibus copiosius.
216 Vt magia dæmoniaca operatrix scientiarum
quid sit, clarius innotescat, sufficit cum eod.
Suarez, & cum Sanchez d. cap. 40. num. 14
annotare differentiam inter ipsam, & diuina-
tionem superstitiosam (de qua iam dictum su-
pra) quod ista semper sit de rebus,quarum no-
titia naturaliter habere nequit, & si cogno-
scantur per talem diuinationem,huiusmodi ea-
rum cognitio, sed fides in testimonio tantum,
& auctoritate dęmonis, fundetur: magia vero
scientiarum operatrix sit de rebus quibuscum-
que,quæ per ordinarium studium, vel per infu-
sionem diuinam cognosci possunt, & earum
notitia sit manifesta per propria media, seu
principia, à quibus naturaliter, siue necessario
deducuntur: at quando per artem magicam
acquiritur,interueniunt media vana cum coo-
217 peratione dæmonis. Vnde quicumque hac
via euadit Philosophus, Mathematicus &c.
etiamsi de repente, non ideo censetur diuin.
nec diuinare, cum non pręducat futura, nec
occulta manifestet; sed per demonstrationem
vel ratiocinationem ad cognitionem illarum
illarum veritatum, quæ hominibus doctis notæ
sunt, auxilio dæmonis perducatur.
218 Præcipua pars huius dæmoniacę magiæ sciẽ-
tiarum operatricis,est illa quæ Notoria a cõ-
muniter vocatur; de qua D. Thomas 2.2 q.96
art 1. in cuius corpore affirmat, quod per ea
præmissis quibusdam obseruationibus vanis ...
certis ieiunijs, & orationibus ad Deum, figura-
rumq. inspectionibus,subita,seu extraordinaria
cuiusuis scientiæ infusio, seu acquisitio promi-
219 tatur. Vbi sine dubio interuenit, vt ex com-
muni obseruat Lessius lib. 2. cap.43 dub.10. in-
uocatio saltem tacita dęmonis; & huic falso
attribuitur potestas infundendi animæ sciẽtias
quæ est solius Dei propria, vt docet D Aug.
220 lib.10. de Ciuitate Dei cap.9. Quod si non-
nulli aliquando videantur auxilio dæmonis re-
pente notitiam sacrarum Scripturarum, vel al-
terius scientię acquisiuisse (ponit exemplum
ipse Lessius in Anabaptistis sũpto bolo detesta-
bilis cœnæ, & ego pono in quodam homine à
multis in hac Ciuitate pro mago habito de qui-
busuis scientijs, & artibus loquente) id fit non
per infusionem cognitionis earum in mente;
sed quod dæmon ipsum inuocantes occupet, &
per ora ipsorum legat, scripturas proferat, &
disputet, ac ipsos ita dementet, vt se omnia
scire existiment. Atque inde patet eos decipi,
quod quando redeunt ad cor recedente spiritu
nequam, sint rudes, & ignari, sicut erant ante
dementationem, hæc ita Lessius.
221 Notat Suarez d. cap. 15. nu.2. constare ma-
nifestè esse sentẽtiam D.Thomę,quod ars noto-
ria spectet ad magiam superstitiosam scientiarũ
operatricem, de que agimus,ob inuocationem
tacitã dęmonis,in 1.par.corporis d. art.1. ibi. Et
per cõsequens,inquit, sunt signa pertinentia ad

pacta

...quædam significationum cum dæmonibus ...cita, atque fœderata, & ideo ars notoria ...est fugienda Christiano, sicut aliæ artes ...iæ, vel noxiæ superstitiones: hactenus ... D. Thomæ, quibus nihil clarius ad propositum. Vnde ipse Suarez, ne Angelicus Doctor videatur sibi contrarius, suspicari cogitur in solutione ad tertium ibi, Quæ societas cum dæmone inita in proposito locum non habet, irrepsisse mendacium, & delendam esse negationem, affirmatiueque esse legendum: alias D. Thomas non soluisset argumentum; sed confirmasset; ita ille totidem verbis.

Quid per Magiam dæmoniacam sanitatum operatricem intelligatur? & vnde dignosci possit interuenire?

REGVLA CXXI.

DEscribi sic potest, Vana obseruantia, seu magia superstitiosa sanitatum, vel alterius commodi operatrix dicitur, per quam hi effectus sperantur ex rebus, quæ nec supernaturaliter eo pertinent, neque naturaliter ipsos præstare queunt. Vnde exercetur ipsa circa vtrosque effectus supernaturales, & naturales, qui à causis naturalibus produci nõ possunt; in his posterioribus difficulter cognoscitur magica superstitio; innotescit tamen ex circumstantijs temporis, loci, modi, & alijs.

225 COlligo propositam descriptionem huius superstitiosæ magiæ, seu vanæ obseruationis ex alia vniuersaliori, quam pro quauis, complectens etiam superstitiosam diuinationē, adducit Delrius lib. 3. disq. magic. part. 2. q. 1. Apposui in ea particulam, *vel alterius commodi*, quia licet vocetur operatrix sanitatum, tanquam à præcipuo eius effectu, extenditur tamen ad alia diuersa homini commoda, & conuenientia, vt patet ex D. Thoma sub terminis generalibus proponente titulum d. art. 2. q. 96. sic Vtrum obseruationes ad corporum immutationem ordinatæ puta ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi sint illicitæ? vbi rectè declarat teste ipso Suarez citato, sub nomine sanitatum comprehendi omnes immutationes corporis, ac etiam illas, quæ ad hominis vtilitatē in alijs rebus fiunt, imò ad immutationes animæ pro bono spirituali, & salutione eius, extendit benè Delrius vbi supra q. 2.

226 Qui ibidem eas ad quatuor quasi species reducit. Prima dirigatur ad commoda spectata in rebus exterioribus, seu fortunæ, vt in animalibus, in fructibus terræ, segetibus, vineis, in bona aëris constitutione &c. secunda ab bona spectata in corpore humano, vt sanitatem, liberationem ab hostibus, à carceribus, ferro, igne, aqua &c. sicque homo se putat fore innoxium. Tertia ad bona spectata respectu animæ naturalia, vt artem, vel scientiam aliquam, de qua iam dictum in Regula præcedenti. Quarta ad expectata bona supernaturalia eiusdem animæ, vt remissionem peccatorum, liberationem à morte subitanea, aut à finali impœnitentia &c. per certas orationes, aut versiculos Psalmorũ, vel per alia Scripturę sacræ verba, aut signa sacra, nec à Deo, neque ab Ecclesia ad hoc ordinata.

227 Verum alijs omissis, lubet diuisionem bimembrem in Regula indicatam huius magiæ dęmoniacæ, sanitatum operatricis ex parte signorum, vel mediorum, quæ vt causæ insufficienter adhibentur, cum Sanchez dicto cap. 40. à nu. 22. vsque ad 53. & cum alijs magis expendere simulque vbinam ipsa interueniat, quoad poterit indicare, atque resolutiones diuersorum casuũ in particulari inde deducere. Media enim, seu signa superstitiosa, quæ adhiberi solent, vel sunt merè naturalia, de quibus postea, vel supernaturalia, siue sacra, vt determinatæ preces verbo prolatæ, aut scriptæ supra personam gestatę, reliquiæ Sanctorum collo suspensæ, certa ieiunia, Missæ peculiares &c.

228 Ad cognoscendum autem an in his supernaturalibus interueniat superstitio magiæ dæmoniacæ, vt notat idem Delrius, attendendę sunt circumstantiæ aliquæ. Prima, si vana, & inutilis conditio aliqua, vel necessaria apponatur, & in ea efficacia precum, vel medij sacri collocetur: vt quod preces, aut verba sacra tali figura, vel charactere, tali charta, tali tempore
229 scribantur, vel recitentur. Secunda si adiungantur nomina incognita, aut obscuræ significationis: nam eo ipso ex institutione dæmonis ea intelligentis censentur adiuncta.

230 Tertia si effectus expectatus sit vanus, vt quādo prolatis verbis sacris mouetur anulus; nam cum virtus diuina non causet vana, & inutilia, ad dæmonem, qui cupit verbis sacris honorari illorum prolatio, & effectus secutus referri de-
231 bet. Quarta sit addita fides aliqua incerta, falsa, & apocrypha, vt Christum Dominum febri laborasse &c. Cum enim dęmon sit pater mendacij, similibus delectatur. Has circumstātias ad cognoscendam superstitionem magię huius dæmoniacæ, quando signa, seu media adhibita sunt res sacræ, assignant multi Doctores præcipuè Caietanus in sum. verb. incantatio, Valentia 2. 2. disp. 6. q. 13. punct. 1. Sanch. vbi supra n. 22. & præ cæteris copiosius Delrius citatus q. 4. sect. 2.

232 Hinc deduco primo secundum doctrinam D. Augustini lib. 2. de doctrina Christiana cap. 20. relatum in cap. illud 26. q. 2. D. Thomæ 2. 2. q. 96. art. 4. Simanchæ de Cathol. instit. tit. 63. num. 19. & aliorum esse superstitiosas ligaturas seu philacterias in collo, vel alibi gestari solitas, quas vulgò nominas vocant, nisi Ecclesiæ vsu, vel proborum medicorum arte fuerint approbatæ, easque gestantes in cap. si quis 26. q. 5.
233 anathemate puniuntur. Superstitio autem illorum prouenit ex aliqua circumstantia vana, vt quod verba sacra v.g. Euangelium D. Ioānis, aut versus alicuius Psalmi, sint scripta sic, vel sic in vase talis figuræ, in pergamena, charta virginea; aut apponantur nomina barbara, seu incognita Dei, vel Angelorum, aut quid simile

vanum, & mendax; quod item contenta in eis
ſint legata tali modo, vt tot filis, aut talibus, &
234 à tali perſona, vt virgine. Quamquam abſo-
lutè loquendo, vt cum D. Thoma d. art. 4. ad 3.
& cum alijs oſtendit Sanchez vbi ſupra nu. 27.
non eſt illicitum, nec prohibitum in cap. corpo-
ra de conſecratione, diſt. 1. reliquias Sanctorũ
collo appenſas, vel alibi ſecum deferre. Nam
ibi tantum prohibetur tranſlatio corporum Sã-
ctorum, quorum eſt iam propria ſepultura, abſq.
Epiſcopi licentia: & in Concilio Bracharenſi 3.
cap 5. reprehenduntur aliqui Epiſcopi, nõ quod
reliquias collo ſuſpenſas geſtarent, ſed quod
ob inanem gloriam, & vanam hominum oſten-
tationem id facerent, dum ſuper humeros le-
uitarum in ornatis ſellulis portarentur.
235 Deduco ſecundo, non carere ſuperſtitione,
quando fiunt publicę ſupplicationes pro impe-
trãda pluuia, ſi imago alicuius Sancti in flumen
proijciatur, aut in eius ora relinquatur, quouſ-
que pluat. Quia iſta nec ex inſtitutione diuina,
aut Eccleſiaſtica inſeruiunt ad cauſandum ta-
lem effectum, neque vt vana, & Eccleſiæ vſui
236 contraria Sanctis placent. Prorſus idem di-
cendum ob eandem rationem de orationibus,
quibus pro parturientibus, aut morbo laboran-
tibus magi, vel ſagæ vtuntur, cum benedictio-
ne, aut prolata corporis Domini conſecratione
(vt à quodam ipſam proferente ſuper parturiẽ-
tem cum ſecuto ſtatim effectu aliquando audi-
ui) vel adiunctis verbis obſcuris, non intellectis
ab eo, qui ea profert aut cæromonijs vanis oſci-
tationis, habitus, & ſuffitus. Ita Nauarrus in
cap. quando nu. 46 de conſecratione diſt. 1. &
Delrius, tractans de his, & alijs orationum for-
mulis ſuperſtitioſis d. q. 4. ſect. 7. & 8. copioſiſ-
ſimè: vide ipſum.
237 Tertio deduco eſſe ſuperſtitioſas, Miſſas,
quas de ſan Amador, vocant, cum peculiaribus
cæremonijs, nempe vt inchoentur, ac terminẽ-
tur certis deſtinatis diebus, abſq. interpolatio-
ne, aut certo candelarum numero. Similiter
Miſſas appellatas, de trentenario reuelato, vel
alio nomine, del Conte, cum his cæremonijs, vt
duo tantum Clerici eis interſint, atque hi ita
incluſi, vt exire inde nequeant, aut pedem ab
Eccleſia extrahere, dum omnes dicuntur, niſi
ad miniſtranda ſacramenta, aut Prælati iuſſu.
Damnant merito vtraſq vti tales diuerſi Pręſu-
les in ſuis Synodis, vel Concilijs Prouincialibus,
præcipuè D. Martinus de Aiala Archiepiſcopus
Valentinus in Prouinciali Concilio anni 1566.
238 ſeſſ 3. c. 6. vt refertur ibidem Suarez n. 41. Qui
benè n 40. extendit hoc ad quaſuis Miſſas quod
ſint ſuperſtitioſæ, ſi cũ dd. cęremonijs vanis, vel
alijs ſimilibus celebrẽtur, ita vt iſtas adhibens
ipſis innitatur, quaſi efficacia ceſſet, eis ſublatis.
239 Verum carẽt prorſus periculo ſuperſtitionis
omnes d. Miſſæ, ſi abſq. vlla cęremonia vana di-
cantur: ita idem Sanch addens etiam hoc mo-
do nũc eſſe in vſu illas ſancti Amatoris, & alias
triginta, in memoriam illius facti D. Gregorij,
pręcipientis ſcilicet fundere preces 30. dierum
ſpatio pro defunctis. Quamquã vltimo cõcludit
idẽmet Sãch. quod ad vitandã hãc ſuperſtitio-
nẽ, & ſuſpicionẽ eius, tales Miſſas nõ conſuleret.
240 Quartò deduco eſſe ſuperſtitioſa facta il[...]
fœminarum (idem dicito de viris) quæ barba[...]
rè carminatrices dictæ, vulgò enſalmatrice[s]
quando ad ſanandum à morbo aliquo quibu[ſ-]
dam verbis pijs, & adiurationibus, non inſti[tu-]
tis ab Eccleſia vtuntur, credentes eis ſolis, nul-
lo adhibito medicamento naturali ſalutem
poſſe obtineri. Ratio eſt, quia in his verbis, ſe[u]
ſignis, vt conſtat, non continetur virtus natu-
ralis ad ſanandum, & multò minus ſupernatu-
ralis: cum hæc ſit propria verborum ſuperna-
turalium, & introducere ſimile aliquid ſine Ec-
cleſiæ auctoritate cenſeatur ſuperſtitioſum, &
in fide periculoſum. Ita Suarez d. lib. 2. de ſu-
perſtitione cap. 15. & Sanchez ibidem num. 39.
241 cum alijs ab ipſo relatis. Nihilominus erunt
abſq. ſuperſtitionis periculo talia facta; ſi ſimul
cum dictis verbis pijs, & adiurationibus, vt per
paſſionem Chriſti Domini &c. adiungatur ali-
quod medicamentum, in quo iudicetur conti-
neri virtutem naturalem pro acquirenda ſani-
tate. Tradit benè idem Sanchez, cum D. An-
tonino 2. par. tit. 12. cap 1. §. 11. Syluest. verb.
ſuperſtitio q. 10. dict. 4. Nauar. in ſum. cap. 11.
num. 36. & cum alijs.
242 Sed quid quando medicamenta, vel me[dia]
naturalia, & artificialia applicantur & neſcit[ur]
habeant ne virtutem innatam ad ſimiles e[f-]
fectus? Hoc opus, hic labor; ſuperſtitio hæc, in-
quit Sanchez num. 42. difficillima cognitu, eſt
enim difficile valde iudicare, quando cauſa
naturalis eſt ſufficiens ad effectum, ad quem
producendum adhibetur. Nec enim omnes ef-
fectus, qui nobis miri videntur, & qualiter ef-
fici poſſint, nos latet, ſunt magię ſuperſtitioſæ
tribuendi, hactenus ille: ratio huius difficulta-
tis eſt; quia, vt iam ſupra traditum, dantur du[æ]
magiæ bonæ, naturalis ſcilicet, & artificioſa,
item gratię gratis datæ in diuerſis hominibus
per quas licitè plurima mira, & inuſitata perfi-
243 ciuntur. Vnde quamuis effectus ſit præſtantiſ-
ſimus, nec videatur habere proportionem cum
cauſa, non ideo cenſendus ſuperſtitioſus, cum
multi valdè pręſtantes effectus à cauſis natura-
libus, vel artificioſis, aut à gratijs gratis datis
mirabiliter producantur. Nec eorum mirabilis
productio magię dęmoniacæ tribuenda ex eo,
quod modum productionis, aut proportionem
cauſę cũ effectu alijs homines alioquin ſapiẽtes
244 percipere nequeant. Neque item ob prauã
operantis vitam, aut ob finem malum ab eo in-
tẽtũ, quia gratię gratis datæ iuxta illud Matt. 7.
Nonne in nomine tuo prophetauimus, etiam
peccatoribus conferuntur, & hi eis abuti poſ-
ſunt: ſumitur tamen aliquale indicium ex ma-
la vita operantis, quod huiuſmodi mirabi-
lia virtute dęmonis, & non Dei fiant, Docent
præter alios, Victoria de magia q. 4 num. 16.
Valen. 2. 2. diſp. 6. q. 13. pun. 1. & Sanch. cit. n. 41.
245 Poteſt tamen cognoſci aliqualiter effectũ eſ-
ſe ſuperſtitioſũ ex circũſtantijs, Primo ſi adhi-
beatur aliqua vana, & inutilis ad ipſũ cauſandũ
tanquam neceſſaria vt quod debeat fieri certis
diebus, certis horis, ad aſpectũ, & ſitũ peculia-
riũ ſtellarũ, cũ determinato numero caucũ, cũ
verbis incognitis &c. vt in ſimili dictũ paulò ante.

Item

Item ex circumstantia loci v.g. si causa sit applicanda in loco ita distãti à passo, vt attenta vera philosophia iudicetur impossibile, quod possit in obiectum ita remotum agere. Tertio ex qualitate effectus, vbi constat, quod nequeat ex causa naturali procedere, sed à bono, vel à prauo spiritu, si adiungatur aliqua circumstantia vana, ex qua apparet non esse a bono, concluditur prouenire à prauo, seu ex magia dæmoniaca; vt si quis locutionem statuæ, aut motum localem eius promittat, & circumstantia vana sit, ac impossibilis, & absurda, ni effectus sequatur, forè vt perturbet sydera, aut conterat cælum. Tradunt hos modos discernendi effectus magiç dęmoniacæ ab effectibus magiæ naturalis Valentia vbi supra, & Sanchez citatus num. 43. Præter dictos, assignant tres alios modos ad differentiam inter eos effectus cognoscendam Delrius lib. 2 disq. magic. quęst. 8. Videlicet si effectus non proueniat à motu locali, vt si quis flumen, aut aliud repentè apparere faciat. Secundo si id, quod apparet subito euanescat, nec permaneat. Tandem si clarè prospiciatur, quod effectus actiuitatem causæ naturalis applicatæ superet, varijs exemplis exornat idem Delrius, legas, si lubet apud ipsũ.

249 Ex dictis infero primo salutatores in sanando contra rabiem ex canis morsu, nec in vniuersum posse damnari tanquam superstitiosos, nec in vniuersum approbari, vti a superstitione liberos. Ita resoluunt Delrius lib. 1. disq. magic. cap. 3. quæst. 4. & Sanchez ibidem num. 47. post relatas duas oppositas grauium Doctorum sententias eos approbantium, & reprobantium: præcipuè ex nostra Societate Iesu approbat ipsos, Azor tom. 1. instit. moral. lib. 9. cap. 25. q. 2. tenetque probabiliter virtutem sanandi, qua præditi sunt, esse naturalem, ostendens ex Plinio, & alijs antiquis inesse aliquibus hominibus virtutem sanandi tactu, sudore, odore, vel halitu

250 nonullos morbos. Probabilius tamen iudicant ipse Azor, & Sanchez illam virtutem esse gratiam gratis datam à Deo concessam peculiaribus personis, aut certis familiarum viris. Atque cum hunc vsum sanandi Ecclesia permittat, non occurrit, cur hi salutatores magi superstitiosi habeantur.

251 E contra ipsos reprobant Victoria de arte magica q. 4. num. 16. & alij; & Delrius citatus ait hos salutatores esse diligenter examinandos ab Ordinarijs, an per naturalia remedia, vel gratiam gratis datam, an potius ex vi pacti cũ dæmone sanitatem tribuant, indicans posse dari vtriusque generis salutatores quod mihi

252 omnino placet. Et quidem posterioris generis ex mente ipsius Delrij in triplici casu manifestè præsumuntur, primo quod aliqui eorum dicant se maiori virtute pollere ad sanandum, quo magis vino madent: dæmon enim ebrietate delectatur, & ideo id eis suadet, per eos, quæ sanat. Secundò quod affirment in præsentia alterius salutatoris prędicti maiore vi ad sanandum se sanare non posse, manifestum indicium, quod hęc maior vis procedat ex pacto cũ dæmone potentiori, qui causat talem impotentiam. Tertio quod afferant vnum salutatorem ab alijs salutatoribus cognosci, tametsi nunquam eum viderint; & hoc vti mendacium reprobat Delrius, aut cognosci per signum alicuius notæ à dæmone illis impressæ testatur.

253 Infero secundo esse superstitiosa, & prorsus damnanda artefacta quædam, quæ ad sanandum applicantur, vel ad alios effectus extraordinarios, vt sunt imagines, quas vocant astrologicas, & characteres, vt anulus sub tali cõstellatione confectus, aut imago sub tali signo in

254 lapide, aut in metallo impressa. Docet expressè D. Thomas 2. 2. q. 96. art. 2. ad 2. qui probat auctoritate Sancti Augustini referentis illa ad dæmonis ludificationes; dein efficaci ratione, eo quod forma artificialis nequit habere vim operandi ab artifice, cum in ea efficienda tantum procedat à mentis idea, hæcque non sit actiua, nempe actione, & alteratione naturali, nec etiam ex natura sua talem vim habeat; nã solum consurgit ex compositione, ordine, & figura, quæ non sunt principia agendi, neque disponunt ad recipiendam virtutem operandi ex influentia cælesti, item maximè, quia opus artificiale, vt sic pendet à voluntate artificis; ergo vt sic non erit sub influxu cæli, ac proinde non potest cõstitui principium alicuius alterationis corporum. D. Thomam sequuntur omnes, vno excepto Caietano eius interprete, qui meritò ab alijs requiritur, præcipuè à Suarez d. cap. 15. soluente eius rationes, tanquam nullius momenti.

255 Vltimo loco adiungamus duo signa ad discernendum effectus magiæ dęmoniacæ ab effectibus magiæ naturalis, vel artefactæ, aut gratiæ gratis datæ: alterum nobis tribuit, vt certum Delrius lib. 3. disq. magic. par. 2. q. 4. sec 2. nempe si ad productionem effectus requiratur fides in ipsum hominem, qui sanaturus v.g. credere quod is possit sanare. hæc ille. Tunc nullum dubium ope dęmonis ex vi pacti saltem

256 taciti effectum sanitatis causari. Pono exemplum in charissimo fratre meo D. Francisco Salelles strenuo milite, à quo audiui, quod in Belgio secretum didicerit sanandi vulnera per ensalmos, vt vocant, & quod primo loco dictam fidem à vulneratis in se semper petierit, addens nunquam fuisse vsum sanare pro lucro, sed tantum in aliquo casu pauperis vulnerati, ex affectu compassionis; tunc indicaui illi esse illicitum talem vsum, & iniunxi ne amplius vllo modo sanaret.

257 Alterum signum adducit Caietanus in sum. verb. incantatio, nempè si quis protestetur se non dicere talia verba, aut talia media adhibere, vt instituta à dęmone, pro tali, vel tali effectu, nec ea vllo modo ad dæmonis, sed ad Dei omnium auctoris cultum dirigere. Additque Caietanus se experiẽtia didicisse, facta hac protestatione non fuisse secutum effectum, qui sine ea ad prolationem quorumdam verborum sequi infallibiliter soleret, scilicet motus anuli

258 super filum. Proferam paucis pro confirmatione rem valdè miram: memini me aliquando de hac doctrina Caietani pręsentibus aliquibus è nostris fecisse mentionem coram Illustrissimo quodam Præsule; qui statim sic prorupit,

Hoc, inquit, quod dixit P. Salelles, eſſe ſine du-
bio verum, patet claré ex caſu, qui iam dudum
mihi contigit: Neapoli dum Philoſophiæ vaca-
re cœpiſſem traditum mihi ſecretum ad excitā-
dum me à ſomno qua hora vellem, nimirum,
dum dormitum irem, proponere de hora, qua
excitandus, & proferre peculiaria verba ſacra
ex Pſalm. 107. Quo quidem cum iam toto tem-
pore ſtudiorum meorum Bononię, Patauij, Sa-
lamanticę, & in itineribus penè infinities vſus
fuiſſem, ſemper ſecuto effectu: en inopinato
poſt reditum ex Hiſpania Romę in quodam
Templo Concionatorem audio acriter reprę-
hendentem ſimilia facientes, & ea vti ex pacto
cum dęmone prouenientia reprobantem. Ac-
curro inde ſtatim ad Patrem N. de Societate
Ieſu antiquum meum confeſſarium, qui non ſo-
lum audita à Concionatore confirmauit, ſed
oſtendit etiam per modum, quo cognoſcerem
me à dęmone ſemper fuiſſe deceptū, & à ſom-
no excitatum, nempe per dictam proteſtatio-
nem Caietani, qua præmiſſa licet protulerim
verba illa, nequaquam amplius excitatus ſum
ſicque aliquoties probaui, vt magis de verita-
259 te conſtaret. Hactenus ita ille Pręſul, qui
tametſi præſtantiſſimus Theologus non capie-
bat ſuperſtitionem in tali facto, nec culpam
vllam, vt ipſe addidit, imò putabat opus bo-
num, cum verba eſſent ſacra, & finis honeſtus.
Atque hæc de magìa dęmoniaca ſanitatum
operatrice.

Quid magia maleficiorum operatrix? quid & quotuplex maleficium ſortilegum? & quomodo dignoſcatur, an interueniat?

REGVLA CXXII.

260 DEſcribitur magìa operatrix maleficio-
rum ars, ſeu facultas, qua quis ope
dæmonis alteri, tam circa animam, quam cir-
ca corpus, & alia bona externa diuerſimode
damnum pareat; maleficium vero, ſeu male-
ficum ſortilegium eſt opus ipſius magiæ dæmo-
261 niacæ cum effectu per ipſum producto. Ab
hoc autem triplex diſtinguitur maleficium in
communi loquendo, nempe ſomnificum,
amatorium, & hoſtile: atque hoc præcipuè in
262 plura ſubdiſtinguitur. Ex parte itē cauſa-
rum efficientium inſtrumentorum ſcilicet, &
materiæ, quibus nocumentum infertur, varia
263 etiam maleficiorum genera aſſignantur. Quę
omnia facilius dignoſci poſſunt, attentis cir-
cumſtantijs loci, temporis, modi, finis &c.

---

264 SIgnificatum huius nominis maleficium
latè ſumptum, ſicut ſupradictum à nobis
de ſortilegio, ad quoduis opus magiæ dæmo-
niacæ ſe extendit, vt patet ex communi vſu Do-
ctorum. Nunc vtrumque ſumimus ſtrictè pro
indicanda peculiari ſpecie huius magiæ opera-
tricis maleficiorum, idest, inferentis damna
alicui ope dæmonis, vt exprimitur ſatis per de-
ſcriptionem in Regula propoſitam: quam de-
duxi ex Delrio, ſeu ex duabus deſcriptionib
ab eo formatis ad declarandam tum in genere
quid ſit magia dæmoniaca lib. 2. diſquiſ. ma
quæſt. 1. tùm in ſpecie, quid ſit magia male-
ciorum operatrix, ſeu quid maleficium lib.
265 par. 1. quæſt. 1. Omnes in ea particulæ, & et-
iam dictis ſunt manifeſtæ, nec indigent maior
declaratione. Addidi particulam diuerſimo-
dè, vt cauſas, ſeu inſtrumenta, quibus magus
ſiue maleficus (ſic qui damnum infert, vocatur
ſicut qui ipſum recipit maleficatus) ad damni-
ficandum vtitur, obiter indicarem.
266 Hæc inſtrumenta ad ſeptem capita reducit
Delrius vltimo citatus cum alijs auctoribus,
quos adducit: atque hinc bene ſeptimembrem
maleficiorum diuiſionem, quaſi in ſeptem ſpe-
cies aſſignat. Primò nocent malefici, vel
maleficæ adiuuante dęmone per contactum
realem, vi illata, ſicque puerulos è cunis ra-
piunt, præfocant, acu poſt aurem infixa occi-
dunt, ad præcipitium aliquem adducunt &c.
Exempla in particulari pro ſingulis ex Nicolao
267 Remigio lib. 1. petenda. Secundo ſolo ha-
litu, vel afflatu, ſicque abortum cauſantia
268 puerperijs cum magnæ vitæ periculo. Terti
ſolis verbis, etiam ſolis minis, increpationibus
imò & laudibus. Hinc Gentiles baccare fron-
tem cingebant, vt læſionem propellerent. Sed
hęc vt bene aduertit Delrius, opera dæmo
inferuntur, & non vi laudum, ſeu verborum
cum hæc tantum ſint ſigna, ad quę ex pacto ille
269 operatur. Quarto maleficia conficiunt vn-
guentis albis, aut ſubrufis inſtar bituminis, in
quibus apparent permixtæ metalli micæ, ac
ſimul luteę, candicanteſque guttæ. Mortem
inferunt hæc vnguenta, ſi vel ſummas veſtes
vnctio attingat, nec dubium vnguentorum
huiuſmodi eſſe auctorem diabolum; vide Re-
270 migium lib. 1. cap. 3. Quinto vtuntur herbis
feſtucis, & alijs ſimilibus friuolis, in terram
proiectis, quæ ſupergredientibus pro libito ma-
lefici morbum, vel mortem etiam inferunt
271 Sexto lędunt pulueribus quibuſdam mino-
tis, cibo, potuiuè mixtis, aut nudo cor-
ri applicatis, vel ſaltem in veſtes diffuſis, illo-
rum, qui mortem inferunt, nigri ſolent eſſe; qui
ſolam ægritudinem, cinericei, vel rufi aliquan-
do: diuerſitas tamen iſtorum effectuum, teſte
Delrio, non prouenit ex diuerſitate colorum
cum hi tantum ſint ſigna, ſed à dęmone, qui
272 illis appoſitis, varia damna infert. Septimo
& vltimo, dictis pulueribus, herbis, & ſimilibus
res, & cæremonias ſacras adiungunt, vt ſic illa
accommodent ad pręſtandum effectum, vt ce-
lebrationem tot Miſſarum, aut recitationem
Euangelij D. Ioannis per hominem indutum
veſte rubea formę peculiaris, ſuper herbam
vulgò dictam prouineam, aſperſionem aquæ
benedictæ ſuper pulueres &c. Nec rebus, in-
quit Delrius, ſacris pareunt, vt quæ aſpergillum
pulueribus contigerat, & ſic aſpergens alram
aqua benedicta miſeram confecit: hoc ille ex
Remigio lib. 1. cap. 2.
273 A fine, ſeu effectu congruentius trimembris

diuiſio-

diuisionem huius magiæ sortilegiorum malefi-corum operatricis assignant communiter DD. in somnificum, amatorium, & hostile maleficium, quam latissimè prosequuntur Delrius, & Torreblança citandi, ex quibus per summa capita quidquid ad rem præsentem requisitum videbitur attingam, simulque indicabo, vbinam effectus magiæ dæmoniacę maleficiorum o-
274 peratricis interueniat. Nam, vt ait Suarez lib. 2. de superstitione cap. 15. iam tradita pro cognoscendis effectibus magiæ operatricis sanitatum, inseruiunt etiam ad cognoscenda maleficia, & maiori facilitate, eo quod in his plura, & clariora sit indicia pacti cum dæmone, tum quia cum ad deceptiones, impuritates, & iniurias dirigantur; manifestè apparet diabolum ad huiusmodi adiutorium præbere; tum etiam quia in signis appositis nihil nisi vanitas, & irreligiositas, apertaque quandoq. idololatria conspicitur. ita Suarez.
275 De maleficio somnifico primo loco: nullum dubium posse immitti alicui, & iam aliquando fuisse immissum somnium diuturnum, etiam per spatium multorum annorum, primo à Deo miraculosè sic per sæculum integrum septem illis SS. qui inde septem Dormientes communiter vocantur, vt tradunt Laurentius Surius,
276 & Maiol. cap. 4. fol. 164. Deinde à causis naturalibus, ita fortasse, ait Torreblanca lib. 2. cap. 22 num. 2 & 4. contigisse in Germania cuidam rustico, qui spatio sex mensium autumna-
277 lium, & hyemalium dormiuit. Tandem à maleficis ope dęmonis, vel alterando humores internos, vel medijs externis, adiungendo actiua passiuis, vel certa portione, aut malo carmine, cum determinatis ritibus aliquos ita soparari, vt tamdiu in somno permaneant, nec excitari ab vllo possint etiam iniecta vi per vellicationem, quamdiu signum appositum vt fax,
278 vel lampas accensa perdurat. Cuius soporationis finis est, vt interim maleficus, vel alius quisuis damnum inferat, furetur, venenum infundat, necet, adulterio mulierem contaminet viro, & famulis dicto modo soporatis.
279 Notat tandem benè Torreblanca ibidem, aliquando non immitti somnum à dęmone; sed prestigio eius fieri, vt qui verè mortuus est appareat dormire, & excitari, sicque affirmat de illo Epimenide, qui secundum Pausaniam, & Eudomium plus quadraginta quieuit annos.
280 Quid iam de maleficio amatorio, omissa declaratione diuersorum nominum, per quæ sortilegia amatoria indicantur, vt philtra egogima cheritesia, ex græco idiomate, de quibus eruditè Delrius ibidem initio quæst. 3. supponendum primo vt de fide certum nullis sortilegijs ope dęmonis cogi posse voluntatem hominis ad actum amoris, vel odij (vt hic coniungam sortilegium odij ex Torreblanca cap. 48. quod contrariorum eadem sit scientia) Nam Deus creauit hominem, & reliquit in manu Consilij sui, Ecclesiastici cap. 17. & expressius Genes 4. ait ipse Deus loquendo cum homine, sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius, relinquo alios textus Scripturæ sacrę, & definitiones Conciliorum pro libero arbitrio in re adeo clara apud viros doctos, & prudentes.
281 Quamquam non ita nota apud personas vulgares, & mulierculas meretrices, quarum vsus conficiendi huiusmodi maleficia frequentissimus est, vt nobis Consultoribus sanctę Inquisitionis manifestè constat ex innumeris penè causis, quæ quotidie tractantur in hoc sacro Tribunali: vbi constitutæ, & interrogatæ, an crediderint humanā voluntatem sortilegijs cogi posse? admodum confuse respondent sæpe non distinguentes inter appetitum sensitiuum, & voluntatem spiritualem: crederem, quod raro formalis error in earum intellectu cōtra dictam veritatem fidei reperiatur: sed de hac re ex professo infra lib. 3. nostri operis.
282 Hoc iam supposito sortilegium amatorium sic describitur, quod sit opus magiæ dęmoniacæ, quo possunt humores concitari, imaginatio, ac mens ipsa perturbari, & totum corpus interius, & exterius quasi accendi; adeo vt dęmone varijs tentationum illecebris certante, quis æstu quodam libidinis vexetur, tum in communi circa quamcumque personam, tum circa aliquam particularem, exhibitis in memoria eius speciebus circumstantiarum, ob quas amore, & fruitione sui corporis digna videatur, atque substractis speciebus earum, ob quas indi-
283 gna redderetur Tota huius descriptionis doctrina communis est inter Theologos ex D. Thoma, & D. Bonauentura in 4. dist. 34. & ex alijs citatis ab eodem Delrio. Atque ita ostenditur, quia pręter medicamenta naturalia, vim habentia turbādi humores, irritandi semen &c. si applicentur à dęmone, vel à malefico, siue exterius tantum, siue interius media potione aliqua, post idem dęmon per se ipsum solum causare dictos effectus, quamprimum apponūtur signa ex pacto, quod nullus negat.
284 Sumi aliquando res sacras, quin & hostiam consacratam, & alia sacramenta, ad componendum sortilegium amatorium, affert benè, & compendiosè ex alijs Torreblanca lib. 2. c. 4. num. 7 cuius hęc sunt verba: *Intra corpus*, inquit, *per esum, vel potum componitur ex hostia consecrata*. Gloss. in cap. accusatus, §. sanè de hæreticis in 6. vel nondum consecrata, sed notis, & litteris sanguineis circumscripta, Oleo sancto, Thure benedicto, Aqua baptismali, Lapide sacro, & alijs, Ecclesiastico ritu benedicta, & consecrata, vt docet Grilland. de sortilegijs quæst. 3. num. 18. Quia diabolus sub aliquo sanctitatis tegmine sortilegia sua abscondit, & cultu veræ Religionis obumbrat, vt simplices credentium animos fallacijs suis decipiat, & ad hoc etiam vti solet reliquijs Sanctorum, cap Episcopus, & cap. aliquanti 26. q. 5 hactenus verba Torreblanchæ; nec plura addam de sortilegio amatorio.
185 Diutius aliquantisper immorandū in declarando maleficio hostili, & in nonnullis eius speciebus exprimendis. Vocatur hostile, quod sicut hostis clam, & ex insidijs damnum homini inferat, vel aptum sit inferre, aut propterea compositū, & applicatum à Mago, vt ex Maiol. de admirandis natur. tom. 2. colloc. 9. docet
285 Torreblanca lib. 2. cap. 39. numer. 4. Duos modos

modos ipsum componendi, nempe per introsumptionem, & per externam applicationem tradunt delrius disquis. magic. lib.3. par.1. q.4. sec:2. & Raphael della Torre tom.2. q 96. art.2. disp.10. Priori modo fit, vbi per cibum, vel potum venena latenter redacta in puluerem porriguntur, aut vbi per vnctionem corpora dormientium venenatis vnguentis deliniuntur, & hæc ad interiora somni calore permeant. Atquè tunc nonsolum opera diaboli ex vi pacti causantur effectus, sed atiam causæ naturales

287 ad idem concurrunt. Ac proinde in similibus casibus est difficile cognitu, an adsit maleficium; constabit tamen adesse, si multò facilius, aut citius ope dæmonis sequatur effectus, quàm si solæ causæ naturales dictæ ipsum producerent. Ita cum alijs Torreblanca lib.2. cap. 39. a num.4.

288 Posteriori autem modo per applicationem externam alicuius rei; atque hęc vt in plurimũ non est causa effectus; sed merum signum, quo apposito solus dæmon ex pacto infert damnum maleficato, vt patet ex cap. Nec mirum 26. quæst. 5. ibi, Ac sine vllo veneni haustu, violentia tantum carnis interimunt, nempe dæmones, qui ad appositionem signorum ex condicto opus perficiunt: tradit idem Torreblanca.

289 Signa autem hæc diuersa solent esse, vt cum sortilegij materia sub certa forma præparata vestimento maleficiandi assuitur, vel in lecto ipsius absconditur, vel sub limine ostij, super quo sit transiturus. aut in aliquo loco subterraneo, fouea facta, susurris, & imprecationibus includitur, vt tradit Grillandus vbi supra quæst.5. num.7. simulacrum item ex certa confingitur, & eius nomine, cui damnum inferendum, baptizatur, & acubus pungitur, aut igne liquatur, & interim dæmon maleficiando, aut morbum, aùt mortem infert; de hoc Angelus in l. multi. C. de malef. & Matth. Toletus in summ. lib.4. cap.16. num.7. & alij Nullus esset dicendi finis, si per singula discurrere vellemus, cum sint penè infinita ista signa, vt iam alibi dictum.

290 Quouis modo ex duobus dictis maleficium fiat, hoc obseruatione dignum, quòd per ipsum homini non solum in bonis externis fortunæ, ac in corpore, sensibusque corporeis; sed etiam in anima, seu potentijs eius spiritualibus ex permissione Dei, damnum inferatur: de damno circa bona fortunæ; & circa corpus, ac sensus eius cum res sit valdè certa, & clara, nihil in particulari adducam: lege Torreblancam lib.2. cap.13 & 15. Tantum cum ipso cap. 14. attingam aliquid de damnificatione in animæ potentijs: de memoria primo C. de volun-

291 tate iam dictum in sortilegio amatorio. Sicut enim potest dæmon memoriam iuuare adaptando organum, vt facilius recipiat, & firmius retineat species, aut repellendo noxia, aut applicando iuuantia per motum localem, ita contrarijs medijs valet eam debilitare, aut penitus destruere, Deo permittẽte in pœnam peccatorum; hincque prouenit quandoque aliquos ea omnino priuari.

292 De intellectu pari modo asserendum, quod, & iuuari, & damnificari à dęmone possit; quamquam proprium munus est Angeli boni intellectum illuminare, & ad functiones ingenij, & iuditij aptiorem, reddere; dæmonis verò tenebras offundere, atque in amentiam per maleficium propellere: sicuti contigit paucis abhinc annis hoc in loco duabus personis admodum grauibus, vt ex manifestis signis externis non pauci ex prudentioribus ita sentiebant, quòd per maleficium dæmon à recta mente eos deiecisset; tametsi à causis naturalibus solis prouenisse iudicabant; sed forte secundum alios quibus adhæreo, ab vtroque capite talis effectus

293 secutus. Quemadmodum non multis retro annis cuidam Serenissimo Principi, & per causam naturalem, & per maleficium infirmitatem, ac mortem, Deo permittente fuisse illatam non leuia extitere indicia iudicio medicorum, & Theologorum.

294 Ex dictis primò deducitur quid tenendum circa fascinationem, siuè infectionem oculis illatam. Triplex assignatur fascinatio, vulgaris, seù poetica, physica, & dæmoniaca ex D. Thoma 1. par. quæst.117. communiter recepta. Vulgaris seù poetica solummodo habet fundamentum in falsa vulgi opinione, seù in poetarum fictione, quod ex aspectu maleuoli proueniat magnum detrimentum atque proinde non subsistens a prudentibus, & doctis reproba-

295 tur. Physica verò fascinatio ab omnibus admittitur cum D.Thoma citato, & lib.3. contra gentes cap.103. quia negari non potest, quod ex effrenata animi affectione immutetur cor, & corpus ei coniunctum, ac inde ad oculos, ex oculis ad partes aeris vicinas, & medio aere ad personam ibi propinquam virus diffundatur, sicque damnum aliquod recipiat; sicuti reciperet ex aere infecto ab aspectu basilisci secundum Solinum cap.29 & alios. Vide plura de vtraque dicta fascinatione apud Delrium lib. 3 disquisit. magic. part.1. quæst.3. sect.1. & Torreblancam

296 lib.2. cap 37. Quibuscum vnum verbum iam de tertia dæmoniaca, quæ est magis propria nostri instituti: hæc reperitur, quoties ex pacti expressi, vel taciti cum dæmone, hic omnibus illis, quos magus liuidè, aut iracundè aspicit, damnum infert, docet expressè Diuus Thomas ibidem ab omnibus receptus.

297 Deducitur secundò quid dicendum de maleficio hostili ligaminis, seu impotentiæ coeundi? hoc inter reliqua per antonomasiam vocatur maleficium in iure canonico, cap. si per sortiarias 2. 2. quæst.1. & toto titulo, extra de frigidis, & maleficiat. Vnde constat ex communi D. Thomæ 3. part. q 58. & aliorum Theologorum in 4. dist.34., ac certa doctrina posse quem malis verbis; aut apposito signo per magum ex vi pacti cum dæmone fieri frigidum, & maleficiatum, seu inidoneum ad actum coniugij, idque frequenter diuersis contingere.

298 Modi autem, quibus talis effectus inidoneitatis ad coniugium causatur, multiplices sunt & ferè noti, vide eos ad sex capita reductos apud Torreblancam cap 42. Vbi etiam attingit signa, quibus cognosci possit, quando impotentia coeundi sit à natura, quando à dæmone per male-

maleficium; præcipuè ex eo, quia quando est ex morbo naturali frigiditatis, homo non appetit coitum; secùs, vbi prouenit à dæmone; tunc enim non solum appetit, sed virgam etiam erigit aliquando, cum ad copulam tamen accedit, ralaxatur, nec penetrare potest.

9 Tertio deducitur quid de sortilegijs hostilibus abortus, difficilis partus, & exiccationis lactis? Mirum Delrius sub eadem sectione 3 dict. quæst. 4 comprehendat hæc omnia, qui singula abundantissimè solet tractare, & Torreblanca, qui compendiosè illa in tria capita nempè 43.

00 45. & 46. diuidat. Sed omissa expressione causarum naturalium, ex quibus similes effectus sæpe proueniunt, compendiosissimè dico cum his Doctoribus, & alijs posse triplicem illum effectum causari per magos ope dæmonis ex vi pacti, vel adhibitis intrinsecè, aut extrinsecè causis naturalibus, quas ipse optime nouit, vel sine eis, solo tactu, aut malo carmine, aut alio signo apposito, cui dæmon iuxta condictum concurrit. exempla pro vno quoque petenda à Delrio.

01 Vltimo deducitur, quid de hostili maleficio per miram in corpus ingestionem, & egestionem rerum solidarum, atque magnarum? Accipe resolutionem totidem ferè verbis, Delrij sec. 6. Prodigiosi, inquit, sunt plerique morbi per maleficium allati; sed omnium prodigiosissimus mihi videtur, quando per os, vel imum gutturem eijcit æger spinas, ossa, ligna, saxa, frusta vitrorum, acus, cultros, & alia ferramenta, glomos pilorum, pannos, setas, cornu lucernæ, & huiusmodi; quæ vel comestione, vel aliter in corpus immitti potuisse videtur impossibile, hæc ille; & statum adducit varia exem-

02 pla. Atque tandem concludit posse dæmonē ea per magos varijs modis operari, primo illudendo sensibus, vt quis putet talia in corpus ingeri, & egeri; cum tamen re vera duntaxat dæmon cultros veros; & huiusmodi reliquam, quæ euomitur, artificiosam materiam, quæ in ægri corpore nunquàm fuerat, vel etiam ipsos humores, qui eijciuntur, faciat apparere, cultros & reliqua illa, vel etiam sic condenset, & coloret; quod verissimum est contingere, quando res illæ, quæ visæ sunt solidæ, ac densæ, paulò post cernuntur euanescere. Præterea possunt circa fictionem res huiusmodi per dæmonem in os occultè ingeri, vndè mox eijciantur; possunt etiam alijs corporis partibus inseri, & includi; hactenus Delrius: nec addam quidquam circa hoc, aut circa alia sortilegia, cum dicta sint satis pro præsenti Regula.

An tolli possit licitè maleficium maleficio? & an alijs medijs sacris, & naturalibus?

REGVLA CXXIII.

303 Prorsus illicitum est maleficium maleficio tollere, & à malefico etiam parato, vt sic tollat petere; imo vt tollat bono medio, vbi constat hoc ab eo ignorari, vel saltem est dubium de tali ignorantia; secùs, si sciat medio bono, & malo vti in destructionem malefi-

304 cij. Potest item licitè destrui, vel a[u]ferri signum eius, & ad destruendum ipsum, vel au-

305 ferendum à Iudice maleficus cogi debet. Applicantur etiam ad idem licitè, & conuenienter varia remedia tùm supernaturalia, seu sacra; tùm naturalia multiplicia, quibus vel cognoscitur, vel destruitur maleficium vi iniecta dæmoni saltem indirectè:

---

306 GRauis est controuersia inter Doctores de ablatione seù destructione maleficij per maleficium; pro cuius decisione duo tanquam omnino certa præmittenda cum Sanchez lib. 2. in Decal cap. 41. initio, & cum alijs. Primum est, aliqua auxilio dæmonis acquisita, quamuis illicite, vt cognitionem alicuius rei, sanitatem corporis, medicamenti notitiam, contra aliquam infirmitatem &c. posse licite retineri, atque ipsorum vsum esse licitum; si ipsa in conseruando à dæmonio non pendeant. Ratio est, quia tametsi acquisitio eorum mala fuerit, iam peccatum malæ acquisitionis transijt, nec indè in acquisitis aliquid vitiosum permanet: ergò possunt &c. Ita Valentia 2. 2. disp. 6. quæst. 13. punc. 2, Suarez tom. 1. de Relig. lib. 2. c. 15 & Delrius lib. 2 disq. magic. quæst. 4.

307 Quamquàm pecunia, aut res similis auxilio dęmonis iniustè alicui ablata, & alteri tradita, ab hoc esset illi statim restituenda, sit de tali ablatione ipsi probabiliter constare posset. Sed moraliter loquendo nequit constare, cum è mari, vel è minis aut aliunde diabolus absque iniustitia accipere potuerit, tradit idem Sanchez cum Suarez citato cap. 17. num. 3.

308 Præmittendum secundò nunquam esse licitum vti maleficio, etiam pro quocumque fine bono obtinendo. Patet inde, quia est intrinsecè malum inuocare dæmonis auxilium per magica sortilegia: quidquid garriant Apollonius Magus, Vvierus medicus, & Godelmanus Iurisperitus, omnes hæretici, ac alij eiusdem farinæ homines, falso affirmantes contrarium, & commercium cum dæmone semper esse licitum defendentes, vt tradit Torreblanca lib. 2. cap. 50. Vndè peccat grauiter qui causa curiositatis, aut verificandi delicti, aut cuiusuis alterius finis boni inducunt aliquem magum ad conficiendum maleficium coram ipsis, puta apparere subito ranas, aut stiges vnctione quadam linitas ferri per aera &c. ob rationem

310 dictam; quia est intrinsece malum. Nec excusantur per textum in l. eorum 4. C. de maleficijs, quia ibi, vt benè cum Bart. & alijs exponit Sanchez lib. 7. de matrimonio disp. 95. num. 1. agitur de excusatione à pœna fori externi, si quis exerceat maleficia pro bono fine v. g. ne vi ventorum, aut grandinis fructus terræ perdantur, non vero de excusatione à culpa fori interni, quæ semper contrahitur ab rationem dictam, quia est intrinsece malum vti maleficijs propter pactum cum dæmone.

311 Quibus vt certis sic præmissis controuertitur à Docto-

à Doctoribus de hoc puncto, an sit licitum
à malefico parato, ad soluenda maleficijs ma-
leficia id petere? circa quod reijcienda statim
omnino vti falsa, & erronea (ita meritò qua-
lificat, & reijcit Sanchez primò citatus) sen-
tētia Aureoli in 4 dist. 34. q. 2. & Angeli in sū-
ma verb. superstitio nu. 13. affirmantium ab-
solutè hoc licere, cogente necessitate obtinē-
312 di salutem. Sed oppositum constant effica-
ci ratione, quia illud solum licèt tibi à para-
to petere, quod ipse aliquo modo licitè potest
facere; secus, si nullo; nam tunc cooperaris
peccato eius; quantumuis ipse sit paratissi-
mus; at ablationem maleficij per maleficium
nullus potest licitè efficere, eò quòd sit intrin
secè malum, ob pactum cum dæmone; ergo
non licebit tibi istud ab eo etiamsi parato
petere.
313 Atque est dispar ratio de petitione mutui
vel iuramenti ab vsurario parato dare ad vsu
rā, & ab infideli parato iurare per falsos Deos;
quia de se mutuū dare, & iurare boni sunt a-
ctus, nempe ille misericordiæ, & iste Religio-
nis; ac ex sola mutuantis, aut iurantis culpa
mali fiunt; ergo perperam Aureolus, & Ange-
lus adducunt pro se hæc duo exempla. Ita
Suarez citatus, Lessius lib. 2. cap. 44. dub. 6. &
alij.
314 Addunt bene ijdem Doctores non esse li-
citum petere à malefico, vt soluat maleficiū,
quod medio licito solui potest; vbi constat
tale medium ab eo ignorari, vel vbi est du-
bium, an ipsum ignoret; quia in primo casu
manifestè cooperaris culpæ illius; & in secun-
do exponis te periculo cooperandi. Vtrum-
que autem tunc præcipuè contingere potest,
quando petitur ab alio mago destructio illius
maleficij, cuius auctor ipse non fuit; quia
cum nesciat de loco, tempore, & de alijs cir-
cumstantijs, quibus factum, moraliter lo-
quendo, neque sciet mederi, absque alio ma-
leficio, & noua dæmonis cooperatione. Tra-
dunt Suarez vbi supra, & Delrius lib. 6. c. 2.
sect. 1. quæst. 2.
315 Superest solum difficultas in casu, quo ma
leficus cognoscit medium licitum, & illicitū
destruendi maleficium, an liceat absolutè ab
eo petere, vt ipsum destruat? Tunc si petens
probabiliter credat fore, vt magus medio lici-
to destruat, vel est dubius, vtro illorum sit
destructurus, omnes concedunt esse licitum
petere absolute ab ipso eius destructionem.
Nam talis petitio censetur de indifferens, &
maleficus medio licito exequi potest; ergo
cessat mortale periculum cooperandi eius
culpæ; si verò petens sit certus fore vt magus
destruat medio illicito, tenet Caietanus tom.
2. opusc. tract. 12. quod non possit licitè pe-
tere.
316 Oppositum tamen vt verum bene defen-
dunt Suarez, Sanchez, & Lessius citati, post
Petrum Ledesmam de matrimonio, quæst. 58.
dub. 2. cap. 3. Enriquez lib. 12. cap. 8. & alios.
Probat Suarez hac efficaci ratione; quia peto
tunc rem, quam magus licitè prestare potest,
& habeo ius petendi, ergo non induco illum
ad malum, quamuis in petitione nihil ex pri-
mam de medio licito, nec moralem ipsi p[r]æ-
beo occasionem peccādi: cum vtar iure meo,
& non petam ab eo vti malefico destructione
maleficij, sed absolutè in communi: & per ac-
cidens est, quòd ille malitia sua vsurus sit,
quam ego permitto, & non sum causa eius,
sicut non sum causa, quòd infidelis iuret per
falsos Deos, quando absolutè peto ab ipso iu-
ramentum; cum possit, & sciat iurare per ve-
rum Deum; etsi mihi constet esse promptum
ad iurandum per falsos Deos.
317 Quid iam de ablatione, seu destructione
signi appositi in maleficio? Concors est ferè
omnium sententia circa sequentia, vt tradit
optimè Sanchez dict. cap. 41. à num. 19. Pri-
mò posse semper licitè destrui, seu auferri si-
gnum maleficij pro obtinenda sanitate; pro-
batur inde, quia per hanc actionem auferen-
di ipsum, nullus honos dæmoni exhibetur,
nec pactum cum eo confirmatur; imo hoc sol-
318 uitur dum signum fœderis aufertur. Secun-
dò ad hunc finem auferendi signum occulti
maleficij, licitum est interrogare aliquem
maleficum, an aliquid sciat etiam via ma[li]
de maleficio per alium confecto, & pete[re]
ab ipso, vt signum eius destruat, vt ten[etur]
319 ex charitate, sine nouo maleficio. Te[rtiò]
licitum est, imò obligatorium in Iudic[ibus]
cogere maleficum ad destructionem dic[ti si]-
gni, vt maleficium soluatur, & alia rem[e]-
dia bona, & opportuna ad idem adhibere.
120 Hinc solent ipsi precipere, & licitè quid[em]
vt corpus torquendi lauetur, & capilli in om-
nibus eius partibus, etiam pudendis tonde-
tur, ad tollendum signum, aut instrumen-
tum, aut vnctionem, vel similia, quæ sub-
sunt pro maleficijs, quibus ille fortè affectus
sit insensibililatis, sustinendo tormenta sine
dolore, aut taciturnitatis omnino tacendo,
aut veritatem negando: de quibus erudi[tè]
Torreblanca lib. 2. cap. 23. post Delrium lib. 5.
321 disquis. magic. sec. 9. dub. 3: Qui bene notat
non carere superstitione tonsionem illam ca-
pillorum, si fiat credendo amitti vires per eā,
instar Samsonis, cum sit vana ad hunc effe-
ctum, vt ex se inefficax,
322 De remedijs supernaturalibus ad tollen-
da maleficia quid? Copiosè admodum Del-
rius lib. 6. cap. 2. sect. 3. longissima, & toto c. 3.
paucis contentus ero cum Suarez dicto cap.
17. nom. 6. & Lessio lib. 2. de iustitia capit. 44.
dub. 5. quòd peropportuna sit, oratio cum
firma fide, spe, & conscientia pura; atque ad
hanc, & ad sanandum maleficiatum condu-
cet valde frequentia Sacramentorum pœni-
tentiæ, & Eucharistiæ: conducunt etiam ad
eundem finem opera misericordiæ, ieiunium,
actus humilitatis, & similia; maximè sacrifi-
cium Missæ, quod magnam vim impetrandi
323 habet. Sed hæc generalia sunt pro quacunq.
tribulatione: vnde peculiariter inseruiunt e-
xorcismi ab Ecclesia instituti, et in persona
eius fieri soliti (insaniant vtique, et fremant
contra ipsos aliqui Hæretici, teste Delrio dict.
cap. 3.) atque inde eis non exigua vis impe-
trandi

randi inest; idem dici potest de vsu aquæ benedictæ, instituta etiam ab Ecclesia. Addenda idem remedia priuata, quæ ratione significationis suæ peculiarem vim habent contra dæmonem, vt est vsus nominis Iesu, & signi Crucis, humiliatio cordis ad Deum, & similia, quæ ille exhorret, & fugit ob superbiam suam, & odium in Christum Dominum.

De remedijs naturalibus pro tollẽdis maleficijs, aut pro expellẽdis ægritudinibus, vel læsionibus per ipsa causatis, nõ ad Theologos (ex quibus vix vllus ea admittit teste Delrio ibidem cap. 2. sect. 2.) sed ad Medicos, seu Physicos, vt ait Suarez citatus, spectat iudicium ferre, & opportuna applicare; quamquam nec Auicenna, nec Galenus scripserunt, aut sciuerunt, quidquam de maleficij curatione, quod cum Paracelso notat Torreblanca lib. 2. cap. 50. Pauca itaque pro re præsenti seligo ex multis, quæ adducit idem Delrius dict. sect. 2. valdè copiosa, & plena eruditione. Vbi primò obiter præmittit ex communi omnium sententia, vt certum id, quod iam lib. 2. disquis. magic. q. 7. sect. 3 ex professo tradiderat, nempe nullas res corporeas, aut remedia materialia habere vim directè, & per se Dæmonem cogendi, vt recedat, vel fugiat, aliquid faciat, aut facere desinat; sed solum indirectè, vel consequenter, vt v.g. cum secundum Conradum, & Valesium ab illo citatos Dæmon frequentius inuadat, seu per maleficium damnificet eos, in quibus atræ bilis maior est copia, & in humoribus melancholicis quasi sedem habeat, si contra hos medicamenta efficacia vel remedia naturalia maleficiato applicentur, ab istis directè illi expelluntur, Dæmon verò indirectè, seu in consequentiam, eo quod iam desint dispositiones ipsius Dæmonis malitiæ, & dolis opportunæ. Alio item medio indirectè si applicato remedio naturali concurrat etiam supernaturale à Deo, vel ab Angelo bono adiunctum, tunc hoc in expulsione dæmonis, & destructione maleficij est agens primarium, & directum, illud verò secundarium, & indirectum.

Hoc sic præmisso, illicò distinguit Delrius de remedijs naturalibus, vel ad cognoscendum an quis sit maleficiatus, seu potius sola infirmitate naturali malè affectus, vel ad soluenda maleficia, seu effectus eorum expellendos. Prioris generis sunt plurima, de quibus exorcistæ aliqui, sed medici copiosius tractant: inter illos excellunt Samarinus par. 1. Sacerdotalis à cap. 3. & Zacharias Vicecomes in complemento exorcistæ par. 1. doctr. 5. inter istos Cerancus lib. 3. de morbis venef. cap. 13. vide apud ipsos; esset enim nimis longum ad particularia descendere. Posterioris etiam sunt plurima præcipuè in lapidibus, & herbis reperiri naturalem virtutem contra maleficia, & effectus eorum. Constat ex Canone Dæmonium 26. q. 7. Vnde in cap. vlt. 26. q. 27. permittitur energumenis, & maleficiatis lapides, & herbas secum deferre. Sed quinam lapides isti? Per multos ex magis pretiosis discurrit ibidem Delrius cum Narbodeo Gallo methro scribere incipiens ab Adamante, & in singulis indicans peculiarem virtutem ad prædictos effectus. Similiter in herbis, vt in Artemissa, Verbena, Ruta Capraria, Cupresso, Hypericone, & in alijs diuersis eandem virtutem agnoscit ipse Delrius cum Aristotile, Plinio, Dioscoride, & reliquis per eum citatis. de qua virtute fides sit apud tales auctores; nobis, vel leuiter attigisse sit satis.

Sortilegia superstitiosa, seu opera magiæ dæmoniaca, quanam hæreticalia? quæ secus? & an vtraque sub iurisdictione Inquisitorum.

REGVLA CXXIV.

331 QValificata, & hæretica sunt quæuis sortilegia, seu opera magica, in quibus inuocatur dæmon ad facienda, vel indicanda ea, quæ nequit facere, vel scire. Sapiunt verò manifestè hæresim sortilegia illa, in quibus interuenit expressum pactum cum eodem Dæmone, etiam pro his obtinendis, vel cognoscendis, quæ dæmon, nec moliri, nec manifestare potest. Similiter illa, quibus admiscen-
332 tur res sacræ, quæcunque sint. Item illa omnia, quæ ex natura sua per se ferunt aliquid, quod sit hæresis manifesta. Aliqua denique opera magica sapiunt hæresim, saltem occultam, quæ procedunt ex pacto tacito cum dæ-
333 mone. Quamquam ex hoc pacto, vt in plurimum censentur sortilegia simplicia, absque sapore hæresis: subsunt nihilominus etiam ipsa iurisdictioni Inquisitorum.

---

334 DOctrina huius Regulæ, quæ pernecessaria est Consultori Sanctæ Inquisitionis ad qualificandum (quippe difficilior qualificatio in hac materia, quam in alijs) sub terminis heneralibus cum Delrio citato fuit proposita, vt comprehenderentur omnes casus præcedentium Regularum. Pro cuius faciliori declaratione, & probatione per partes, notanda primo ex eodem Delrio lib. 5. disquis. magic. sect. 15 differentia inter istos terminos, sortilegia hæreticalia, & hæretica, ac saporem hæresis habentia: nam hæreticale est quasi quid genericum, & commune ad hæreticum, vt quid maius, & ad sapiens hæresim, vt quid minus. Atque hinc ait ipse Delrius, multi errarunt, quod hanc differentiam non aduerterint. Illud
335 factum est hæreticum (non dico est hæresis, cum hæc ab intellectu pendeat, & huius sit error) quod Catholicæ veritati repugnat non formaliter, sed quasi materialiter; cum sit materia, circa quam intellectus errans adhæret hæretico errori. Nam sicut hæretica propositio dicitur ipsa enuntiatio falsa catholicæ veritati contraria, pari modo factum hæreticum; imo aliquando potiori ratione, quia clarius ex facto, quam ex propositione colligitur error mentis;

tis: vt si quis inhumaniter cogat mutuatarium soluere vsuras, manifestius ex hac coactione censetur hæreticus, quam ex propositione, si pertinaciter contendat esse licitum sumere lucrum ex mutuo: quod benè docet Farin de hæret q. 186. num. 43. cum Vmbert. Locat. & cum alijs per eum citatis, ac nouissimè Torreblanca lib. 3. cap. 8. num. 36. Ad factum verò
336 sapiens hæresim sufficit, vt quis simpliciter asserens aliquid, quod est contra fidem, illud faciat; nam tunc sicut assertio eius non est hęretica, sed tantum sapiens hæresim; ita & factum, adducentur postea exempla, quibus Delrius totum id, vt solet, exornat.

337 Hac differentia sic prenotata iam ipse Delrius efficaci ratione probat primam partem Regulę, quia clarè hęreticum est credere, quod dęmon possit scire, vel facere ea, quę sunt supra eius potestatem sciendi, vel faciendi, eo quod soli Deo sint reseruata, vt cognoscere secreta cordis, vel futura dependentia à libero arbitrio cogere voluntatem humanam, mortuum resuscitare, ordinem totius Orbis inuertere, & alia huiusmodi, ergo sortilegia, seù opera magica, cum inuocatione dęmonis, essormata ad tales effectus, erunt hęretica sine dubio, cum ibi reperiatur species idololatrię exhibito supremo cultu dęmoni. Ita Delrius citans pro hac doctrina Grilland. de sortilegijs q. 10. & Iulium Clar. §. heresis, vers. successiuè, quero; quibus libenter adhereo.

338 Quod verò sapiant hęresim manifestè sortilegia illa; quę ex pacto cum dęmone expresso, seu ex inuocatione eius clara, procedunt, pro cognoscendis, aut impetrandis his, quę ipse dęmon propria virtute scire, vel operari potest, ostenditur sic efficaciter, quia non raro, qui inuocant Dęmonem, vel ineunt expressum pactum cum eo, multa pręstare solent cõtra fidem
339 Catholicam. Primo hanc abnegare, dęmoni vti Deo cultum Latrię exhibere, à veri Dei obedientia se subtrahere, eius patrocinium, & Beatissimę Marię Virginis contemnere, Sacramenta vti inutilia despicere, & similia, de quibus iam nos alibi, & Delrius copiosè agit lib. 2. disq. magic. q. 4. cum D. Augustino lib. 10. de Ciuitate Dei cap. 20. & cum alijs, ergo si ex vi talis pacti expressi, vel inuocationis dęmonis sortilegia fiant, quamuis ad effectus, quos ipse propria virtute pręstare potest, & sepius vult, nisi impediatur à Deo, vt ad tentandam pudicitiam mulieris, aut inducendam hanc ad amorem carnalem, ad manifestanda furta, &c. sapient hęresim manifestam. Ita Barbatia cons. 55. lib. 1. quem pręter alios sequuntur, & defendunt Penna in Direct. par. 2. quest. 42. comment. 67. & Delrius vbi supra, atque id tanquam prorsus certum absolutè tenendum.

340 Vndè nullo modo admittenda limitatio, seu distinctio illa, sed tanquam sine fundamento reijcienda, quam non pauci afferunt, prę sertim Penna 2. par Direct com. 68. vers. Verum plurimum refert, Oldrad. cons. 200. & Riccius in praxi, tom. 1. resolut. 424. num. 11. affirmantes tunc talia sortilegia ad effectus, quos dęmon prestare potest, esse qualificata, & sapere hęresim, quando ipse expresè inuocatur verbis deprecatiuis, vt oro, obsecro, depre[...] &c. non verò, si inuocetur verbis imperati[...] sic pręcipio, iubeo, constringo, &c. Nam vtrisque eadem est ratio, eo quod omne [...]mercium cum Dęmone nobis sit interdic[...] vt docet Delrius dict. lib. 5. sect. 15. & Ra[...] de la Torre disput. 1. assert. 4. super 2. 2. Thomę quæst. 95. artic. 4. vbi benè asseri[...] tinere ad societatem dæmoniacam exige[...] dęmone consilium, fauorem, aut quodui[...] ficij genus, siue exactio fiat deprecando, si[...] imperando. Quid quod inuocatio eius per m[...]
341 dum imperij nulla ratione habet locum, egregiè ostedit doctissimus Antoninus Diana par. 2. tract. 7. resolut 19. per hæc verba, Ri[...] cula, inquit, est illa distinctio, nempè per m[...] dum deprecationis, inuocationem dæmo[...] esse sortilegium hæreticale; secus autem efficiatur per modum imperij: nam tu quis [...] qui potes imperatiuè inuocare illum, de [...] loquendo Spiritus Sanctus apud Iob. Asser[...] non esse potestatem in terra, quæ compa[...]
342 ei. Ita Diana dein pro sua, & nostra [...] tia non solum citat Simancham tit. 30. [...] 17. Homo bonum dę bonis in examine [...] siastico part. 1. tractat. 7. cap. 3. quæ[...] Farinacc. de hæresi questione. 181. §. 3. [...] 88. sapientissimum Bartholomeum de [...] Magistrum Sacri Palatij in Apolog. 4. c[...] Panzinibium, & Michaelem Zanardum, [...] rect. Theolog. par. 3. cap. 64. sed etiam in [...] firmationem, verba singulorum per exte[...] refert, vt ipse sæpe solet. Ex quibus solu[...] lud attingo cum Simancha citato, quod [...] mones, vt fatuos irrideant, atque decip[...] se cogi, timere, & imperari sæpius fingu[...]

343 Dein quotiescumque res sacræ, vt [...] menta, vel Sacramentalia, candela bene[...] v. g. accensa, aqua benedicta, celebratio [...] sarum, recitatio Orationum Diuinarum, [...] fectio signi Crucis, & huiusmodi alia admi[...] tur sortilegiis; tunc esse qualificata hæc, [...] pere hæresim manifestam, etiamsi solu[...] ctum tacitum, cum dæmone interueni[...] nent communiter ferè omnes, præcipu[...] citatos Delrium, & Torreblancam, Alpho[...] Castrus lib. 1. cap. 15. de iusta hæretic. puni[...] Penna part. 2. Direct. comment. 67. Et quide[...] patet hoc esse verum, & prorsus certum, qua[...] do dicta sortilegia fiunt ad prauum finem [...] ad amorem turpem, ad vindictam, & simil[...] Nam credere, quod res Sacrę possint inse[...] uire ad tales effectus est manifesta hæresis, [...] hanc ad minus sapiunt huiusmodi sortile[...] gia.

344 Si verò sortilegia mixta cum rebus sacri[...] fiant ad finem indifferentem, vt ad reuelan[...] dum furtum, ad defensionem propriæ vita[...] &c. videtur esse dubium; & non desunt, qui [...] gent sapere hæresim manifestè, maximè Iu[...] lius Clarus §. hęresim. Sed immeritò, a[...] iniustè iste auctor, vt aiunt Penna, & Delri[...] adducti, reprehendit Barbatiam, eo quod par[...] tem affirmantem teneat. Quę etiam effica[...] ratione conuincitur, quia adhuc tunc est abu[...] sus

...terum sacrarum, & credere, quod istæ ex institutione dæmonis, & non Dei, nec Ecclesiæ possint inseruire ad dictos fines indifferētes, etiam hæresis, quam sine dubio manifestè sapiunt talia sortilegia. Vis huius rationis magna est, & ob eam idem dicendum in casu illo, quem Diana ibidem discutit, nempe quãdo quis miscuit in sortilegio hostiam non consecratam, super quam, vt esset accommodata ad illud, fuerit celebrata Missa an huiusmodi sortilegium sit hæreticale? Responsio negatiua est Girlandi de sortilegijs q. 10. n. 16. & aliorum. Verũ affirmatiua omnino tenenda cũ eodem Diana, Scaccia de iudic. lib. 1. cap. 12. n. 34. Antonio Sousa lib. 1. aphor. cap. 57. n. 11. cum pluribus, quos breuitatis causa omitto.

Sequitur indicanda quarta pars Regulæ, nempè quod omnia sortilegia, seu opera magica sapiant hæresim manifestè, quæ natura sua per se ferunt, seu continent aliquid, quod sit hæresis manifesta. Ostenditur efficaciter a paritate, imò forte à maioritate rationis; quia in alijs quibuscumque operibus extra sortilegium, id verum habet, vt docent ibidem Delrius, & Peña d. comment. 67. vers. postremo generaliter, illustrans his exemplis, vt baptizare imagines, preces nefarias dæmoni fundere, idolis genua flectere, & huiusmodi, quæ manifestam sapiunt hæresim, vt per se constat, cum sint contra fidem, ergo similiter, seu potiori ratione, si talia facta sint coniuncta cum sortilegijs, siue cum operibus magicis, hæc erunt qualificata, & manifestè hæreticalia. Exempla sint, diuinum honorem idolis tribuere, adorare peculiarem stellam cultu supremo latriæ (quod frequenter adiungitur in sortilegijs) proijcere salem in ignem, quamuis non accommodatum peculiari ritu superstitioso, vt solet accommodari ad sortilegia, quia etiam sine hac accommodatione ipsis adiuncta dicta proiectio salis in ignem, videtur indicare illum cultum dęmoni esse exhibitum, quē Deus exigebat olim sibi exhiberi per verba illa Leu. cap. 2. Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal de sacrificio tuo, in omni oblatione tua offer sal. Tametsi ipsi dæmones, & cibos in conuiuijs solitis insipidos, & actus venereos incuborum, & succuborum vix vllius delectationis exhibeant; sic forte Deo disponente in pœnam peccati. De hoc sortilegio continente, proiectionem salis in ignem, quod sit qualificatum, & sapiat manifestè hæresim, docet expressè Eymer. in direc. part. 2. quæst. 43.

358 Præterea, quod præter dicta sint alia sortilegia qualificata, & habentia saporem hæresis saltem occultę, etiamsi procedant ex solo pacto tacito, seu inuocatione implicita dęmonis, varijs exemplis, & auctoritate Doctorum ostendemus. Tale iudicat Delrius vbi supra sortilegium, quod quis ex consilio magi afformat pro reuelatione rei furtiuę, quod sapiat hæresim saltem occultam. Absolutè sine hac limitatione, saltem occultam tenent idem cũ Simancha cathol. instit. tit. 21. n. 15. Diana d. tract. 8. resol. 15. & ante eum Bartholomæus de Spina, vbi supra, quidquid alij in contrariũ

351 dicant. Pari modo maleficium ligaminis, quo impeditur contractio, & vsus matrimonij; maleficia etiam, quæ fiunt ad nocendum hominibus, animalibus, fructibus &c. censentur qualificata, & hæreticalia ex constitutione Innocentij Tertij incip. *Summis desiderantes affectibus*, indicatque bene, & defendit Farin. de hæresi q. 181. §. 1. nu. 31. & 50. cum alijs ab

352 ipso citatis, præcipuè Delrio. Similiter hæresim sapiunt multa facta lamiarum, seu strigarum secundum Syluestr. in summ. verb. hæresis n. 1. & Roiam sing. 98. n. 6. & Simancham tit. 27. ob eam rationem, quod sit præsumptio

353 fidem abnegasse &c. Item facta illa superstitiosa, quibus alicui creaturæ, vt loco, tempori, numero, tali personæ, ac cęremonijs plus tribuitur, quàm Deo &c. dum creditur aliter, quam cum eis non posse obtineri id, quod desideratur. Ita Farin. vbi subra n. 42. cum De-

354 ciano, & Lessio, Zech. ab ipso citatis. Tenere pręterea ligatum dæmonem in anulo, vel alibi, vt sortilegi falso credunt (simulat enim ipse se ligari, vt id credentes decipiat, & vincat) esse sortilegium hæreticale ex constit. Ioannis 22. incip. *Super illius specula* probat ibidem n. 28. Farinac. Qui plura similia sortilegia adducit, quæ sapiunt hæresim; sed proposita sufficiant: de quibus ita sentio, quod sint aliquo modo hæreticalia.

355 Nihilominus negari non potest, cum ab omnibus supponatur, vt certum, dari multa facta superstitiosa intra latitudinem magiæ dæmoniacæ tàm diuinatricis, quàm operatricis, quę sint sortilegia merè simplicia, & non sapiant hæresim; tametsi ad ea præcedat pactum tacitũ cum dæmone, quod sępè efficiens ea prorsus ignorat. Docet de superstitionibus in cõmuni expressè Farin. d. n. 42. superstitiones, inquit, non omnes sapiunt hæresim; sed illæ dumtaxat &c. vt explicatũ iam à nobis paulò

356 ante. Idem de factis lamiarum Syluest. citatus, vt refert Farin. ibidem n. 45. quod strigarum sectæ sint triplicis generis, hæresis scilicet, superstitionis, & illusionis: ergo distinctio ab eo assignatur inter facta earum hæreticalia, & non hæreticalia; seu tantum superstitiosa. Comprobant idem, quæ asserit Eymericus p. 2. direct. q. 42. n. 2. Quidam sunt, inquit, sortilegi, & diuinatores meri, sicut sunt, qui agunt merè ex arte chiromantiæ, qui ex manus lineamentis diuinant, & iudicant de effectibus, & condicionibus hominis, vel qui ex equalitate vel inæqualitate festucarum aliquid præsens, sed absconditum indicant diuinando, & similes; & isti cadunt in titulo de sortilegijs, & diuin. hæc Eymericus; quæ vt vera admittit eius Commentator Peña d. comment. 67. vers. sicut cum alijs plura exempla peti possunt ex Regulis præcedentibus, nec amplius in re tàm certa immorandum.

357 Superest vltima pars præsentis Regulæ de Iurisdictione DD. Inquisitorum circa dicta sortilegia: hi olim nequibant iudicare de sortilegijs merè simplicibus, aut non hæreticalibus; sed solum de qualificatis, vel saporem hæresis

aliqualiter habentibus. Cōstat per cap. ex tuarum, extra de sortilegijs, & clarius per cap. accusatus de hæreticis in 6. §. sanè cum, ibi de diuinationibus, aut sortilegijs (nisi hæresim saperent manifestè) intromittere se non debent, nec punire talia exercentes, sed eos relinquere
358 suis iudicibus puniendos. Quæ verba, intromittere, & relinquere absolutè, vt sonant, exponit legitimè Diana d. tract. 8. resol. 111. cū Valle de Moura, in opusc. de incant. sect. 3. c. 6. n. 10. & non quod tenentur Inquisitores remittere illos ad alios iudices, sed tantum non impedire, aut dimittere, vt illos punirent. postquam discussum ab eisdem Inquisitoribus, saperentne talia sortilegia hæresim, & repertum non sapere.
359 Notat benè idem Diana talem discussionem pertinuisse, & pertinere modo ad ipsos Inquisitores in casu dubio, ob eam rationem, quia quiuis Iudex delegatus cognoscit, an sua sit iurisdictio; ergò idē erit in Inquisitore: alioqui huius potestas, & cognitio facile subuerti potuisset, quouis affirmante sortilegia, & diuinationes non sapere manifestam hæresim, sicq. se eximente ab eius iurisdictione. Docent etiam hoc Simanchas tit. 30. n. 7. & Rodericus Acuña in tract. de confess. solicit. q. 5. num. 13.
360 Hodie tamen attento iure nouo Alexandri Sexti in constit. incip. *Cum acceperimus*, & in altera eiusdem Pontificis, incip. *Dudum*, de anno 1523. adductis à Peña in fine Direct. & citatis à Farin. de hęresi q. 182. §. 4. De quibusuis sortilegijs etiam merè simplicibus, seu non sapientibus manifestam hęresim possunt Inquisitores cognoscere, & sortilegos, ac diuinatores
361 meros, non hæreticales iudicare. In quibus Constitutionibus multi particulares casus in communi exprimūtur; sed multo plures in nouissima Constitutione Sixti V. incip. *Cæli, & terræ*, sæpius à nobis citata, quā confirmauit, & ampliauit Vrbanus VIII. cōst. incip. *Inscrutabilis*, circa sortilegia fabricata ab Astrologis iudiciarijs, qui de statu Religionis Christianæ, vel Sedis Apostolicæ, seu vita Romani Pontificis, aut eis consanguineorum iuditia facere, necnō eos, qui illos desuper consulere præsumpserint. Quę Constitutiones, vt sonant accipiendæ, nec vllus interpretationis locus vsquam apparet.
362 Dubitabit tamen fortè aliquis, cur hæc sortilegia merè simplicia, non hæreticalia sub iurisdictione Inquisitorum fuerint subiecta, cum Tribunalia S. Inquisitionis ad extirpationem hæreticæ prauitatis erecta fuisse censeantur? cui dubitationi, iudicium meum correctioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subijciendo, duplici responsione ex proprio marte satisfacio. Primò respondeo causam talis dispositionis esse quod sic voluerint Romani Pontifices, & indicauerint expedire pro bono totius Ecclesiæ.
363 Sicut enim in Regnis Hispaniæ, Aragonio, Gotolano, & Valentino (vt hoc obiter sit traditū cum Paramo lib. 2. de orig. sanct. Offic. tit. 2. cap. 8. n. 31. & cum Diana p. 4. tract. 8. resol. 20.) de Sodomitico crimine cognoscunt Inquisitores ex concessione Clementis VII. per Bullam incip. *Si vlla*, anni 1544. tametsi non sapiat hæresim (vtique si saperet omnia Tribunalia S. Inquisitionis contra ipsum procederent) ita illi Summi Pontifices de sortilegijs simplicibus non hæreticalibus decreuerunt, vt quicumque Inquisitores sint legitimi iudices.
364 Secundò respondeo causam talis dispositionis esse, quia licet hæc sortilegia non sapiant manifestam hęresim, videtur probabile in eis reperiri suspicionem aliquam leuem de hæresi saltem occulta, vel tendentiam ad ipsam, cum procedant ex pacto tacito cum dęmone, & possit esse præsumptio de pacto expresso, & de erroribus, qui cum ipso coniuncti esse solent, vt dictum supra.
365 Tendentia autem dicta potest indicari à simili, quia quemadmodum Inquisitores procedere possunt non solum contra propositiones hæreticas, & hęresim sapientes; sed etiam contra temerarias, malè sonantes, scandalosas, piorum aurium offensiuas, vel alterius notæ, vt optimè docet Diana d. tract. 7. resol. 94. cum Petro Lorca in 2. 2. D. Thomæ quęst. 11. art. 2. disp. 4. n. 1. & cum alijs ostenditque ex concilio Constantiensi sess. 8. eò quod ad hęresim tendant: Pari modo expediens est, vt Inquisitores ipsi inquirant non solum de factis sortilegijs manifestè hęreticalibus; verum etiam de alijs superstitiosis magiæ dęmoniacæ, non sapientibus manifestam hæresim, tendentibus tamen ad ipsam, temerarijs in tali materia, scandalosis piorum oculorum offensiuis &c.
366 Expressi tandem sępius, de factis seu operibus magiæ dæmoniacę: nam si quæ sunt facta superstitiosa pura, & simplicia, quæ ab illa non procedunt, nec pactum, etiam tacitum cum dæmone supponunt, probabiliter ista secundū Suarez de Religione tom. 1. lib. 2. cap. vlt. non veniunt comprehensa sub Bulla Sixti V. nec de eis Inquisitores cognoscunt, quia nec occultè hęresim sapiunt, nec ad eam vllo modo tendūt.
367 Sed talia esse rarissima meritò affirmat Valle de Moura opusc. de ensal. & incant. sect. 3. c. 1. interpretans mentem Suarez, & tradit Diana d. tract. 8. res. 107. Atque his quod Deo, sit gratiæ, vastissimæ, & difficillimæ materię superstitionum, ac magię dęmoniacæ diuinatricis, & operatricis finis impositus.

CAPVT

CAPVT XV.

De quibusuis non Sacerdotibus celebrantibus Missam, aut Confessiones Fidelium audientibus, iurisdictioni Inquisitorum subiectis?

PROOEMIOLVM,

1 PRÆSENS Caput quo compendiosius, ac breuius, eo maioris considerationis pro grauitate rei, seu enormitate duplicis delicti, de quibus in eo agitur. In Edicto Sanctę Inquisitioni his verbis linguæ vulgaris obligatio ea denunciandi omnibus iniungitur, *Che con sacrilego ardire non essendo Sacerdote s'habbiano vsurpato, ò si vsurpino di celebrare Messa, ò habbiano presunto, ò presumino di ministrare il Sacramento della Penitenza contra à i Decreti, e Constitutioni Apostoliche*, in Latinum conuersis sic. *Quod alij sacro Presbyteratus ordine nō initiati sacrilego ausu sibi vsurpauerint, aut vsurpent, celebrare Missam, vel præsumpserint, aut præsumant Christifidelibus Sacramentum Pœnitentiæ administrare*. Pro quorum sufficienti declaratione duplex tantum Regula breuissimè à nobis proponatur; sicut à Sousa duplex caput, nempè 32. & 33. lib. 1. aphoris. & à Diana duplex resol. 11. & 12. par. 4. tract. 7.

Qui per celebrantes Missam non constituti in Sacerdotij ordine intelliguntur? et quousque subditi iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXV.

2 PResbyteratus Ordine non initiati Missas celebrantes intelliguntur tàm laici sæculares, quàm Ecclesiastici, aut Religiosi, etiam in Subdiaconatus, & Diaconatus gradu consti-
3 tuti. De his omnibus cognoscunt Inquisitores fidei non solum si semel tantum celebrauerint; sed etiam si sacris vestibus induti Missam inceperint; quamuis non perueniant ad consecrationem, cum iam sic de idololatria sint suspecti.

4 DEcisio istorum omnium sumitur manifestè tùm ex decreto à sacra Congregatione Sanctæ Inquisitionis Vrbis edito, tempore Pauli IV. quod affert Diana in fine 4. part. fol. mihi 497. tum ex Bullis Pontificijs, quæ postea ad maiorem claritatem prodierunt, vt ex illa Gregorij XIII. incip. *Officij nostri*, pro Regnis præcipuè Hispaniæ, vbi adhuc dubitabatur à Doctoribus, vt in exordio ipsius Bullæ dicitur, an contra committentes hæc delicta celebrandi Missam &c. possent procedere Inquisitores, alijs affirmantibus posse, alijs verò negantibus.
5 Sed per Constitutionem Gregorij sublatum fuit dubium, & iniunctum quibuscumque Inquisitoribus, vt procedant: sicut per aliam Clementis VIII. incip. *Et si alias*, in qua peculiariter exprimitur, quod ignorantiam nullum ex-
6 cuset. Tandem nouissimè prodijt Bulla Vrbani Octaui incip. *Apostolatus officium*, cum confirmatione omnium, & extensione ad minores 25. annis, dummodo vigesimum suæ ætatis annum compleuerint, quod isti ob talia crimina sint tradendi Curię sæculari per Inquisitores, vt ab ea vltimo supplicio irremissibiliter puniantur: sed de hac punitione opportunius lib. 6. nostri operis.

7 Per celebrantes Missas absque ordine Presbyteratus, quod intelligantur quicumque, & meri laici, & Ecclesiastici tàm sæculares, quàm Religiosi etiam aliquo ordine sacro insigniti, tradit Sousa citandus, & patet ex terminis generalibus dictarum Bullarum, cum formula negatiua, quoscumque comprehendente, videlicet ad ordinem Presbyteratus promotos, in ordine sacro Sacerdotis non constitutos, & si-
8 milibus. De sæcularibus laicis maximè ex illa clausula Gregorianæ, §. 1. vbi indicatur causa sic statuendi, vt se opponat errori peculiari hæreticorum. His præsertim, inquit, temporibus, quibus hæretici temerè audent proferre, etiam sæculares eorum Sacramētorum ministros pos-
9 se esse. De Ecclesiasticis, vel Religiosis, etiam Subdiaconatus, vel Diaconatus Ordine insignitis constat ex Clemen. §. 2. vbi præcipit taliter delinquentes realiter degradari, priusquam curiæ sæculari tradantur; at realis degradatio communiter non solet esse, nisi ab Ordinibus sacris; ergo si Diaconus, vel Subdiaconus Missam celebret, poterit contra eum Inquisitor procedere, sicut contra quemcumque laicum.
10 Ad hanc similium prosecutionem, quod vna tantùm celebratio Missæ sufficiat, & non requirantur plures. Antonio Sousa opusc. de confess. solicit. tract. 1. cap. 9. num. 11. & lib. 1. aphoris. cap. 32. n. 9. docet Diana par. 4 tract. 7. resol. 12. Fundatur hoc in maxima huius criminis enormitate, & quia ex dictis Bullis nullo modo colligitur, quod requisita sit frequentia, aut pluralitas actuum ad incurrendas pœnas ab eis
11 iniunctas; imò neque vnus omnino cōpletus, ex mente eorumdem Sousæ, & Dianæ, sed quod sufficiat, si sit inchoatus, vt si quis vestibus sacris indutus incipiat Missam, quamuis non perficiat, nec perueniat ad consecrationem.

Ratio est quia iam inde insurgit præsumptio de errore idololatriæ in mente sic inchoantis celebrare, & quod intenderit per hunc actum ad eamdem idololatriam alios inducere.

12 Limitando tamen asserunt ijdem Doctores non contrahi pœnas dictarum Bullarum ab eo qui Sacerdotalibus vestimentis induitur celebrare intendens, sed postea non celebrat, nec incipit; quia in illis solum est sermo de celebratione Missæ in re ipsa, & nō de tantum intenta.

13 Quæ limitatio secundum Constitutiones Pontificias admittenda est; aliunde tamen propter abusum vestium sacrarum in laico posset hic ab Inquisitoribus puniri, vel saltem acriter reprehendi ob præsumptionem erroris, qui inter hereticos nostri temporis viget circa dictas vestes, quod vsus earum sit communis quibuscumque tam laicis, quàm Ecclesiasticis, vide Bellarminum.

Quid de non Sacerdotibus confessiones audientibus? & qualiter hi iurisdictioni Inquisitorum subijciantur?

REGVLA CXXVI.

14 PAri modo quicumque ad Presbyteratus ordinem non promoti, tàm Laici, quâm Ecclesiastici, etiamsi Diaconatu, vel Subdiaconatu insigniti iurisdictioni S. Inquisitionis subijciuntur, si confessiones sacramentales audiant; etiam casu, quo non tribuunt absolutionem, vndecumque id contingat; & casu quo inchoatur confessio tantùm generaliter, non expresso ali-
15 quo peccato in particulari. Secus, si non inchoatur confessio, vel non sit sacramentalis; sed tantum fiat deuotionis causa.

---

16 COnstat similiter ex eisdem Constitutionibus Apostolicis citatis in Regula precedenti, circa hoc eadem generalitate loquentibus. Quas legitimè interpreratur Sousa vbi supra num 3. quod in eis delicta illa celebrandi Missam, & audiendi confessiones sint sumenda diuisim, & sufficiat, si vnum vel alterum committatur ad incurrendas pœnas in eis præscriptas.

17 Legitimè etiam idem Sousa ibidem num. 4. dictas Bullas strictim interpretatur, quod ex vi ipsarum non subijciantur iurisdictioni Inquisitorum carentes ordine presbyteratus, si aliud Sacerdotis munus exequantur præter celebrationem Misse, & auditionem confessionum; quia
18 de his tantùm ibi disponitur. Atque ideo benè ait ex vi ipsarum; nam aliundè equidem si laicus v. g. ministret extremam vnctionem, baptismum solemnem &c. sine dubio iurisdictio Inquisitoris ad eum extendetur, tanquã ad suspectum de illa hæresi, cuius meminit, vt dictum supra, Gregorius XIII. in sua Constitutione citata, quod hodie purfricata fronte defendant hæretici, posse laicos esse ministros Sacramentorum, quæ doctrina est manifestè Castri Pal. tom. 1. trac. 4. disp. 9. punct. 1. vbi de hoc breuiter agens proponit titulum generalem in §. 9. de reo, inquit, non Sacerdote Missam celebrante, aut aliud Sacramentum ministrante, ac resoluit talem ministrum esse suspectum de heresi.

Aliqui, vt Sanctarellus de hæresi cap. 42. dub.
19 vnic. n. 5. & Acuña in tract. de confess. solicit. q. 13. n. 14. nolunt comprehendi sub dictis Bullis aut iurisdictioni Inquisitoris subesse illum, qui sine ordine Sacerdotij confessionem sacramentalem audiuit, sed non dedit absolutionem, & multo minus eum, qui solum in communi inceptam absque expressione alicuius peccati particularis audiuit. Ratio est, quia non ministrat tunc Sacramentum, & dispositio dictarum Bullarum videtur intelligenda de actu completo, & consũmato, cum sit valde rigorosa, cum iniungat penam vltimi supplicij omnium grauissimã.

20 Nihilominus consequenter loquendo ad dicta in superiori Regula de celebratione Missę absque consecratione, & de ea tantum inchoata à non Sacerdote, probabilius iudicio oppositum cum Freyta in editione nouissima de conf. solic. q. 18. num 36. & cum Sousa lib. 1. aphor. cap. 33. n. 3. vt refert Diana d. tract 7. resol. 11. non exprimens, an ipsis adhæreat. Ratio est, quia, quamprimum non Sacerdos incipit audire confessionem; quamuis per accidens non prosequatur, aut non tribuat absolutionem, siue ex indispositione pœnitentis, siue aliunde, iam ex tunc redditur suspectus de mala credulitate circa Sacramentum pœnitentiæ, seu de errore dicto, quod laici, seu non Sacerdotes possint esse
21 eius ministri. Confirmatur inde, quia in alijs materijs S. Inquisitionis de delicto incępto, & non consũmato cognoscunt Inquisitores, vt si quis Neophytus in fide tentet fugam ad partes Aphricæ animo apostatandi, aut si viuente adhuc prima vxore, iniat sponsalia de futuro cum secunda (hos casus sępius habuimus in nostro Tribunali Melitensi S. Inquisitionis) ergo idem erit in casu præsenti. Quod dicitur de pœna, alibi expendetur, vt in proprio loco.

22 Quando vero confessio nequaquam fuit inchoata, nulla insurgit suspicio de mala credulitate, quod patet à simili ex iam traditis cum Sousa de non inchoata celebratione Missæ, etsi paratus sit non Sacerdos ad celebrandum; ergo pari modo non inchoata auditione confessionis ob rationem eandem, quia in illis Bullis tantum est sermo de vera celebratione Missæ, & de
23 vera auditione confessionis. Atque idem dicendum in casu, quo confessio fit non sacramẽtaliter; sed consolationis spiritualis, aut humilitatis gratia, vt solet fieri, cum deest Sacerdos, in tempestate periculosa nautæ, & alij sibi inuicem confitentur, nõ est tamen confessio sacra-
24 mentalis. Nec de ea intelligitur illud Iacob. 5. Confitemini alterutrũ peccata vestra: quidquid aliqui in contrarium dicant, vt ait Bonacina disp. 5 de pœnit. q. 7. punct. 1. cũ agatur de veris Sacerdotibus, quibus præcipitur vt hoc Sacramentum sibi inuicem ministrent, vt exponunt idem Bonac. Coninch. disp. 10. dub. 1. & alij.

CAP.

CAPVT XVI.

De abutentibus aliquo Sacramento, maximè confessionis in re venerea, aut in quouis delicto, iurisdictioni Inquisitorum subiectis?

PROOEMIOLVM.

HÆC materia delicti adeo execrandi, quoad Sacramentum Pœnitentiæ sequitur immediatè in Edicto S. Inquisitionis per huiusmodi verba, *Ch'habbiano abusato, ò abusino: il Sacramento della Penitentia contro à i Decreti, ò Constitutioni Apostoliche*, in Latinum translata sic, *quod abusi fuerint, vel abutantur Sacramento Pœnitentiæ contra Decreta, & Constitutiones Sedis Apostolicæ*. Verum non extra rem, sed valdè congruum fuit titulum huius capitis ad quoduis Sacramentum, & ad abusum in quolibet vitio extendere: quandoquidem id iam à recentioribus Theologis communiter attingitur. Sed quænam Decreta, & Constitutiones de quibus in clausula Edicti proposita? Non constat omnino inter Doctores Laertius Cherubinus Bullarum Pontificum Collector præstantissimus, quod potuerim apud ipsum inuenire vnam tantum adducit Pij IV. incip. *Cum sicut*; eam Paramus lib 3. de origin. Sanctæ Inquisitionis q. 10. in fine tribuit Paulo IV. atque ibidem proponit circa eandem materiam Decretum Sacræ Congregationis pronunciatum iussu Clementis VIII. quo confirmatur, ait ipse Paramus, Bulla Pauli? sed non aduertit hic auctor in tenore dicti Decreti, quod ad verbum ibidem refert, fieri expresse mentionem duarum Bullarũ Pij IV. & Pauli IV. fortè eiusdem tenoris, ac proinde Cherubinus illam Pauli IV. separatim non exhibuit. Extat etiam aliud Decretum eiusdem Sacræ Congregationis de mandato Pauli Papæ V. quod sub nomine Bullæ ipsius citant sæpè Sanctarellus, & Diana vbi infra. Prodijt postea in lucè egregia Constitutio Gregorij XV. incip. *Vniuersis Dominici gregis*, cum magna declaratione, & extensione circa varios casus, spectantes ad hanc materiam, de quibus erat prius dubium. Tandem adest epistola ex præscripto sacræ Congregationis, seu potius Vrbani VIII. ad Archiepiscopũ Mediolanensem, in qua resoluuntur aliqua huc relata, & habetur iam communiter vti Constitutio Pontificia, cum iniungatur dicto Archiepiscopo, vt eam Episcopis suæ Prouinciæ notificet pro casibus occurrentibus. Attentis itaque dictis Apostolicis Decretis, Constitutionibus &c. decidenda omnia, quæ in Regulis sequentibus expendentur.

4 Extra eas tamen liceat mihi, vnico verbo, dubium illud resoluere, fortè iam hodie prorsus speculatiuum, nimirum, an dicta Decreta, Constitutiones &c. se extendant ad eos, qui antequam promulgarentur delicta, de quibus in eis agitur, commiserunt? Duplex est sententia, altera affirmans, altera negans, vtraque probabilis censetur à Diana part. 4. tractat. 5. resolut 40. & pro vtraque citantur ab eo varij Doctores, pro negante Portellus, & Fagundez, quibus additur Sousa de confession. solicit. tractat. 1. cap. 20. num. 6. Quæ fundatur in eo principio, quod leges tàm ciuiles, quàm Canonicę, maximè pœnales, vt in plurimum respiciant sola futura, iuxta cap. cognoscentes de constit. & l. leges, C. de legibus, vbi dicitur, Constitutiones futuris certum est dare formam negocijs, non ad facta præterita reuocari; & intelligunt Expositores cum ampliatione, quod ita sit, etiam quando loquantur per verba de præsenti, vt ait Angelus consil. 261. numer. 5. & quando verba sunt communia, videnturque posse trahi tàm ad præterita, quàm ad futura; quasi sit de ratione legis respicere futura, & non præterita, ex glos. in cap. 2. de constitut. in 6. Nihilo-
5 minus ex eadem Glossa, & ex Imola in cap. vltimum de constitut. num. 12. secus se res habet, vbi patet de mente Legislatoris, quod velit legem suam extendi ad præterita, vt contingit in casu præsenti. Clarè enim deduci videtur ex ipsis Bullis citatis hoc intendisse illos Summos Pontifices, vt comprehendant crimina solicitationis in Sacramento confessionis præterita, ibi, *Quomodo-*
6 *libet diffamatos &c.* & ibi super præmissis diligenter inquirentes &c. Quare hæc secunda sententia affirmans est multo probabilior, suntque pro ea Freytas in editione nouissima de confess. solicit. q. 2. num. 15. Hieronymus Rodriguez in comp. qq. Regul. resol. 131 num. 1. & Diana citatus, quibus adiungo Sanctarellum de hæresi tract. 1. cap. 26. num. 12. qui pluribus id discutit.

An abutentes Sacramento Confessionis circa alia vitia extra Venerem subsint iurisdictioni Inquisitorum? & quid de simili abusu in alijs Sacramentis?

REGVLA CXXVII.

7 QVicumque abutentes Sacramento pœnitentiæ circa alia crimina, extra rem veneream valde probabile est, quod subsint iurisdictioni Inquisitorum. Hæc tamen doctrina in praxi nusquam recepta apparet, & opposita communiter admittitur, attentis Bullis, & Decretis Pontificum citatis. Atque pari modo ex vi eorumdem philosophandum est de abusu aliorum Sacramẽtorum, etiam circa Venerem.
8 Secus ex vi iuris Diuini, & communis Pontificij quod possint, & debeant Inquisitores contra abutentem quouis Sacramento in materia cuiuslibet delicti procedere.

9 GRaues Doctores defendunt primam par-
tem huius Regulæ, quod cognoscere
possit Inquisitor de abusu Sacramenti Pœniten-
tiæ non solum circa libidinem, sed circa fur-
tum etiam, homicidium, infamiam, & huius-
modi solicitando ad ista pœnitentem in actu
confessionis. Ita Peña par.2.Direct.cōmen.81.
Lælius Zecchius in summ. tom.1. tract. de fide
cap.11.num.5. Emanuel Moura opus 1. de
censal.& incant. sect.3.cap.3. num.17. & Castrus
Palaus tom.1. tract. 5. de fide disp. 9. punct. 5.
num.4. optimè specificans, quod competat hoc
illi ex generali facultate, quam habent Inqui-
sitores à iure Diuino, & communi, vt dictum à
nobis in Prolegomen.procedendi contra quos-
cumque hæreticos, aut suspectos de hæresi,
qualis haud dubiè est, qui abutitur Sacramento
confessionis, sollicitando ad quoduis delictum.
10 Quod ostenditur efficaciter à simili, seu potius
à minori ad maius, quia si quis v. g. abuteretur
vestibus sacris, aut religiosis, applicando eas
ad vsus laicales, prophanos, & iocosos, insur-
geret sine dubio præsumptio contra eum de
mala credulitate, & possent Inquisitores ipsum
11 punire. (Sic audio fuisse aliquando ab Inquisi-
tore huius loci punitum quemdam, qui diebus
bacchanalibus habitu religioso capucсineo in-
dutus per risum, & iocum incedebat) ergò
quanto magis insurget talis præsumptio contra
abutentem re multo magis sacra, nempe pœ-
nitentię Sacramento ad furtum, homicidium, &
12 simile. Imò in hoc abusu apparet maior suspi-
cio erroris, quàm in illo dicti Sacramenti ad
rem veneream; cum abutens ipso ad hanc plus
ex passione libidinis, quàm ex mala credulita-
te videatur induci.
13 Nihilominus apud nullum auctorem legitur,
nec aliunde mihi constat, quod alicubi fuerit
dicta doctrina ad praxim reducta, vt Inquisi-
tor aliquis cognouerit de abusu Sacramenti
confessionis circa alia vitia extra venerem. Et
quidem in nostro Tribunali Melitensi sanctę In-
quisitionis inauditum prorsus, quod quis de-
nunciauerit talem abusum ad furtum, homici-
dium &c. cum tamen, me consultore teste ocu-
lato spatio 30. annorum, permultæ causæ so-
licitationis ad Venerem fuerint in eo tractatæ,
14 multique Confessarij puniti. Quare non pau-
ci ex Doctoribus classicis, & Bonacina in tract.
variar. disp.6. punct 3. Sanctarellus tractat. de
hæresi cap. 46. num. 6. Freytas in nouissima
editione de confess. solicit. cap. 17. num.21. &
quæst.8.num.18. Sousa de confess. solic. tract.1.
cap.13. à nu.4. & Diana par.4. tract.5. resol.17.
cum alijs quos ipse citat par.1.tract.4 resol.20.
absolutè tenent hoc vt certum. Sed interpre-
tandi sunt attentis Decretis, & Bullis Pontifi-
15 cum citatis. Nec valet quidquam, quod Mou-
ra vbi supra cum Acuña ait de particula, *Illi-
citos* in Bulla Gregorij XV. posita, nam non est
extensiua ad alia vitia, cum intra idem genus
libidinis se contineat, quod alia particula, *In-
honestos*, quæ in textu post illam sequitur (in
quo decipitur Moura) clarè indicat; ex vi itaq.
iuris Diuini, & communis tantum est valdè pro-
babilis doctrina tradita Peñæ, Castri Palai, &
aliorum, quibus libenter adhæreo.
16 Dein quod abusus aliorum Sacramentorum,
vt Baptismi, Extremæ vnctioni, Matrimonij &c.
etiam in re venerea secundum dicta Decreta,
& Bullas citatas non spectat ad iurisdictionem
Inquisitorum, docent expresse Acuña quęst.16
num.6. Freytas vbi supra num.10. & Sanc. in
select. disput.11. quos citat, & sequitur Castrus
17 Palaus adductus punct.6. num.3. Inde osten-
ditur, quia in illis nullo modo cautum fuit de
simili abusu; sed de solo illo Sacramenti pęni-
tentiæ, in quo solicitatio ad venerem frequen-
ter contingere solet ex occasione, quod pœni-
tens sua peccata carnalia Confessario manife-
stet; non sic in alijs Sacramentis. Vndę de his
nihil ibi dispositum.
18 Prædicta autem disparitas inter pœnitentiæ
sacramentum, & alia licet communiter assi-
gnetur, & vera sit; pro re tamen præsenti vide-
tur non omnino satisfacere; nam constitutio-
nes Pontificię in materia Sancti Officij etiam,
circa ea, quæ raro contingunt, quandoque ri-
gorosissimè disponunt, vt patet exemplis addu-
ctis toto capite præcedenti, de non Sacerdoti-
bus Missam celebrantibus, vel confessiones
audientibus, quibus iuxta Bullas ibi cita
etiam pro primo lapsu ab Inquisitoribus pœ
mortis iniungenda, tametsi casus hic celebra-
di Missam, vel audiendi cōfessionem ab aliqu
non Sacerdote rarissimè contingat, vt per se
19 stat. Ratio vtraque potissima cur contra al
quod delictum in Decretis, vel Constitution-
bus Pontificijs iniungitur Inquisitoribus pro-
cedere, ea est, quod in mente committentis
tale delictum, vel sit error contra fidem Ca-
tholicam, vel aliqua saltem eius præsumptio
insurgat, atque hanc, aut illarum similes Bullæ
Papales necessario supponunt. Vnde conse-
quenter loquendo (saluo quoad hoc meliori
Doctorum, aut Romanæ Ecclesiæ iudicio) di-
cendum est, quod ante earum emanationem
potuerint iam Inquisitores contra committen-
tes similia delicta procedere per facultatem
generalem, vt aiebat Castrus Palaus, quam
iure Diuino, & Canonico habent procedendi
contra quemcumque de hæresi suspectum.
20 Sed quæres ad quid inseruiant Bullę dictæ
Pontificiæ, si antequam edantur iam aliunde
Inquisitores habent suam iurisdictionem? Re-
spondeo inseruire ad multiplices effectus, Pri-
mò ad pręscribendas grauiores pœnas pro ma-
iori enormitate delictorum. Secundò ad exci-
tandam iurisdictionem, si fortè obdormiebat,
vel frigescebat, vt diximus in Prolegom. de
simili excitatione iurisdictionis in Episcopis cō-
tra hæreticos, quem à iure Diuino habebant.
Tertio ad eam modificandam in ratione pro-
cedendi, vel etiam augendam; non quod iam
prius sufficientem non haberent Inquisitores.
21 Quare quod per hanc ipsi, & debeant proce-
dere contra abutentem quouis Sacramento in
materia cuiusuis delicti, vt dicitur in vltima
parte Regulæ, sit mihi valdè probabile ex ea
doctrina Pеñę, Castri Palai, & aliorum supra
iam tradita, & efficaci ratione stabilita, nempè
quod

quod de abusu Sacramenti Pœnitentię in quibuscumque vitijs possint Inquisitores cogno-
22 scere. Et confirmatur ex clausula quadam Bullæ Pij Quarti citatæ, ibi, nos in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica rectè senserint, Sacramentis in Ecclesia institutis abutantur, aut illis iniuriam faciant, ex quo loquendi modo generali, & indefinito à contrario sensu deducitur, quod malè sentiant de fide, qui abutuntur quouis Sacramento, quamquam Papa in ea Bulla postea solum de abusu Sacramenti Pœnitentiæ in re venerea di-
23 sponit. Hanc meam resolutionem ad modum probabilem iudicant viri doctissimi à me consulti, præcipuè Illustrissimus, & Reuerendissimus Dominus Inquisitor, & Delegatus Apostolicus in hac Insula, & locis ei adiacentibus, D. Fabius Ghisius Episcopus Neritonensis, innitentes maximè doctrinæ Peñę, Castri Palai, & aliorum firmiter stabilitæ, quæ valde notanda pro casibus similibus in hac materia, de quibus statim dicetur.

Qui nomine solicitantium in confessione veniunt? & qualiter diffamati, vt subsint iurisdictioni Inquisitorum?

REGVLA CXXVIII.

24 VEniunt intelligendi nomine solicitantium in confessionis Sacramento quicumque Sacerdotes cuiusuis gradus, & præeminentiæ. Item Sacerdotes facultate, seu iurisdictione ad audiendum confessiones, vel ad absoluendum à peccatis carentes, vndecumque hęc carentia proueniat, & licet sit nota
25 etiam pœnitenti. Non vero interpretes confessionum, siue Sacerdotes siue Laici sint, ex vi Decretorum, & Bullarum Pontificum: secus vero probabiliter ex vi iuris Diuini, vel Cano-
26 nici. Nequaquam tamen requiritur, diffamati reperiantur infamia propriè, & simpliciter dicta, sed sufficit qualiscumque, vt iurisdictioni Inquisitorum subsint.

27 DE solo abusu Sacramenti Pœnitentiæ ad venerem tantum, tàm in hac, quam in sequentibus Regulis agimus: (de abusu aliorum Sacramentorum, & ad alia delicta, vltra venereum, sufficiant tradita Regula pręcedēti) de eo copiosissime tractant ex recentioribus Diana duplici tractatu in prima par 4. & in quarta par. 5. Castrus Palaus vnico, non quidem exiguo, & Sanctarellus duobus capitibus 44. & 45. sed vix vllus ordo in hac materia ab eis seruatur, sed vt occurrunt dubia discutiuntur, & resoluuntur. Vnde claritatis gratia perpendendo circumstantias personarum rei, loci, temporis, modi &c. procedemus.

28 Perpendit hic ex professo Castrus Pal citatus punct. 9. illud dubium, an Episcopi, Nuncij, & similes Officiales Sedis Apostolicę, sint sub iurisdictione Inquisitorum, & his denunciandi ob solicitationem ad turpia in confessione? & similiter quoad hoc, an vnus Inquisitor alteri subijciatur? verum tale dubium commune est respectu cuiusuis delicti spectantis ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis, vt si Episcopus v. g. hæreticaliter blasphemet, aut hæreticam propositionem proferat, aut similem operationem exequatur? Vnde ne actum agamus, videat Lector iam tradita à nobis tribus Regulis 28. 29.
29 & 30. Nunc solum in communi addimus, nulli delinquenti in materia hæresis, vel præsumptionis eius deesse Inquisitorem, cui subsit, & dictos Episcopos, Nuncios, & similes respectiuè subesse, vel supremo Inquisitori Romano Pontifici, vel sacræ Congregationi Vrbis, vel Generali Hispaniarum &c.

30 Circa Sacerdotes facultate, seu iurisdictione ad ministrandum Pœnitentię Sacramentum, quouis modo carentes, diuisi sunt Doctores; negantem partem sequuntur Portellus in additionibus ad dubia regularia verb. solicitare, num. 13. Sousa lib. 1. aphor. cap. 34 num. 16. & Estephanus Fagundez de pręcept. Eccles. par. 2 lib 4. cap. 3. num. 79. Ratio est quia tunc realiter non fit Sacramentum, & Sacerdos solicitans hoc scit; ergo solicitando non infert ei iniuriam, neque est pręsumptio, quod de ipso malè sentiat, & consequenter non subijcietur Inquisitori.

31 Pars tamen affirmans vti certa prorsus tenenda, quod Sacerdos facultate absoluendi priuatus, si solicitet in confessione taliter inualida, subsit iurisdictioni Inquisitorum. Ita Ioannes Sancius in select. disp. 11. num. 39. Acunna tract. de confession. solicit. q. 14. num. 4. Castrus Palaus vbi supra punct. 9. num. 1. & Diana par. 1. tract. 4. resol. 17. & par. 4. tract. 5. resol. 8.

32 Et quidem attento tenore Constitutionis Gregorij XV. nullum potest esse dubium circa rem istam, cum in ea expresse disponatur, vt quiuis Sacerdos solicitans ad venerem sub prętextu confessionis fiat reus ab Inquisitore puniendus; at Sacerdos iurisdictione carens, si solicitet pœnitentem ad turpia, ad minus sub prętextu confessionis id facit; ergo fiet reus dicto modo. Nam etiam tunc quamuis non conficiatur verè Sacramentum, insurgit aliqualis præsumptio malæ credulitatis contra sic solici-
33 tatem. Addit autem benè Sancius vbi supra, esse hoc verum etiam quando tam persona solicitata, quàm solicitans sunt in mala fide circa dictam carentiam iurisdictionis.

34 Quid quòd in terminis cuiusuis Bullæ, aut Decreti aliorum Pontificum idem omnino est affirmandum, vt docet idem Diana post Castrū Palaum citatum adductis ab illo huius verbis efficacem rationem continentibus; vnde nec
35 grauabor ego ea adducere. Certum, inquit, esse debet, Sacerdotem iurisdictione carentem ad audiendas confessiones, si exponatur illas audire, & pœnitentem solicitet, fore denunciandum, quia absolutè censetur confessarius, cum ordinis potestatem habeat, & à peccatis venialibus, & mortalibus confessis possit absoluere, & ab omnibus in articulo mortis: alias possct

posset quilibet Sacerdos solicitãs affirmare, au-
sum fuisse solicitare pœnitentem, eo quod iu-
risdictionem non haberet ad absoluendum à
peccatis, quæ sibi erãt confessa, quod esset elu-
dere Decreta Inquisitionis, & Constitutiones
Pontificum: hactenus Palaus. Ad rationem pro
parte negante iam patet solutio ex dictis.
36 De Interpretibus confessionum, si in eis so-
licitent, quid? subsunt ne Inquisitoribus ex vi
Decretorum, & Bullarum Pontificum? Ali-
qualis est etiam difficultas; Freytas additiona-
tor Acuñæ tract. de confess. solic. q. 15. nu. 27.
& in editione nouissima, num. 37. affirmanter
37 respondet. Sed oppositum meritò alij com-
muniter defendunt, vt Ioannes Sancius in se-
lect. disp. 11. num. 10. Castrus Palaus tractat. 4.
disp. 9. punct. 9. num. 6. Fagundez de præcept.
Ecclesiæ par. 2. lib. 4. cap. 3. nu. 78. Diana par. 4.
tract. 5. resol. 9. & Sousa lib. 1. aphoris. cap. 34.
num 14. vbi ait siue laicus, siue Sacerdos inter-
pres mulieris confitentis, qui ipsam confiten-
tentem solicitat, non comprehenditur in Sum-
morum Pontificum Decretis. Ratio potissima
ab eis hæc assignatur, quia interpres absolutè
loquendo non est Confessarius, sed potius se
tenet ex parte pœnitentis: at in dictis Bullis
semper est sermo de confessarijs solicitantibus;
ergo &c.
38 Nihilominus ex vi saltem iuris Diuini, ac cõ-
munis Pontificij, interpretes confessionum so-
licitantes in eis, probabiliter subsunt iurisdi-
ctioni Inquisitorum ob eam rationem, quam
pro sua sententia adducit Freytas, quia in hoc
casu idem est fundamentũ præsumendi malam
credulitatem, nempè abusus Sacramenti cum
grauissimo sacrilegio, & quod sumatur ipsum
Sacramentum vt medium ad peccandum; ergo
insurget dicta præsumptio in interprete con-
fessionis, & consequenter propter eam poterit
Inquisitor contra ipsum procedere per genera-
lem facultatem, quam habet procedendi con-
tra quemcumque de mala credulitate in qua-
uis materia fidei suspectum, vt diximus cum
Peña, Palaò, & alijs.
39 Tractat hic dubium idem Castr. Pal punc. 9.
num. 5. cum Acuña q. 19. num. 5. & Sancio in
select. disp. 11. num. 36. de laico, qui fingit se
Sacerdotem, & audiendo confessiones in eis
solicitat, atque resoluit bene, quod non com-
prehendatur in Bullis, & Decretis disponenti-
bus contra solicitantes, quæ tantum de veris
40 Sacerdotibus, & Confessarijs loquuntur. Com-
prehendi tamen addit in Constitutione Grego-
rij XIII. edita contra non Sacerdotes confes-
siones audientes; sed de hoc iam à nobis dictũ
capite præcedente, ac proinde nihil in hac Re-
gula fuit expressum, neque nunc aliud adden-
dum occurrit.
41 Denique qualiter diffamati esse debeant prę-
dicti solicitantes, de hoc crimine solicitatio-
nis, vt sint sub iurisdictione Inquisitorum, & his
denunciandi: diuersimodè sentiunt Doctores,
Fagundez vbi supra cap. 3. num. 31. & alij ne-
ganter respondent, scilicet non posse Inquisito-
res se intromittere in hoc delicto solicitationis
nisi præcedat infamia; quia sic deducitur ex
Bullis Pontificijs, ibi, *quomodolibet diffamatos*,
& Constitututio pęnalis non est extendenda
vltra verborum latitudinem ex Regul. odia, de
Regulis iuris in 6 & ex l. cum quidem, ff. de li-
beris, & posthumis.
42 Verùm si auctores huius sententiæ id intelli-
gant, vt videntur intelligere, de vera, & pro-
pria infamia, qua quis dicitur simpliciter, &
absolutè diffamatus, nullo modo probabiliter
loquuntur; nam sic destruunt praxim Tribu-
nalium Sanctæ Inquisitionis; apud quæ sufficit
qualiscumque infamatio de delicto cõtra fidẽ:
atque in materia solicitationis innotescit hoc
ex ipsa particula, *Quomodolibet diffamatos*,
quam pro se Fagundez adducit; sed frustrà, nam
solicitans in confessione censetur iam aliquo
modo diffamatus, cum non habeat famam
integram, & illæsam; sed mutilam ex notitia
delicti, præsertim apud fœminas, & adsit pe-
ricnlum proximum publicitatis. Docent mul-
ti, præcipuè Sanctarellus dict. eap. 44: dub. vni-
co, num. 8. Castrus Palaus vbi supra punct. 10
num. 3. Sousa de cònfess. solicit. tract. 3. cap. 21.
43 num. 2. & Diana 4. par. tract. 5 resolut. 1. Qui
omnes cum Penna par. 3. Direct. commen. 16
Campegio tract. de hæresi cap. 9. nu. 9 Simanc.
Cathòl. instit. tit. 3. num. 7. & cum alijs vniuer-
saliter, vt certum tradunt in crimine hæresis
vel in præsumptione eius posse fieri inquisitio-
nem; quamuis contra reum nulla pręcedat
diffamatio, sicque est in vsu in fauorem fidei
& ob delicti enormitatem.

Quænam personæ per solicitatas in confessione attentis Bullis, & Decretis Pontificijs intelliguntur? & quid circa hoc in Hispania?

REGVLA CXXIX.

44 SEcundum tenorem Bullarum Pij IV. &
Pauli IV. ac Decretorum Clementis VIII.
& Pauli V. nomine personarum solicitatarum
in Sacramento pœnitentiæ, non solum veniunt
certò fœminæ, sed etiam probabiliter masculi.
45 At ex dispositione Constitutionis Gregorij XV.
omnino certum est, quod tam isti, quam illæ
46 æqualiter intelligantur. Verum in Tribunali-
bus Sancti Officij Hispaniarum statur dictę di-
spositioni priorum Pontificum, cum Gregoria-
na ibi non fuerit recepta.

---

47 COntrouerterunt semper inter se Doctores
circa hoc punctum, an nomine mulierũ
in Bullis Pij IV. & Paulj IV Decretisque Cle-
mentis VIII. & Pauli V. comprehendantur etiã
masculi? Neganter respondent non sine aliqua
probabilitate Aloysius Bariola in floribus In-
quisitorum fol. 227. Fagundez trac. 2. lib. 4. cap.
3. num 31. Portellus in additionibus ad dubia
regularia verb. solicitare fœminas, Paramus de
orig. Inquis. lib. 3. num. 96. & alij. Fundantur
48 hac ratione, quia lex pœnalis non debet ex-
tendi

tendi, quamuis militet eadem ratio in alijs casibus diuersis ab eo, de quo ipsa disponit; patet exemplis ex iure desumptis in Clement. vnica de consanguin. & affinit. excommunicantur moniales professæ, cuicumque nubentes, & viri accipientes eas in vxores; & tamen si fœmina secularis nubat homini professo, nullam contrahet excommunicationem. Similiter in Tridentino sess. 25. de regularibus, cap.
49 18. fertur excommunicatio contra omnes qui cogunt mulieres ad ingrediendam Religionē, & non comprehendit cogentes ad ingrediendū viros; ergo pari modo in præsenti, cum in dictis Bullis, & Decretis de solis fœminis solicitatis disponatur, nequaquam hæc dispositio de masculis etiam intelligenda.

50 Pars tamen affirmans, vt multo probabilior in praxi recepta, & efficaciter defensa à Salcedo in pract. cap. 82. verb. deponatur, Graff. cons. de cognat. spirituali num. 45. Manuel. Rodriquez tom. 2. qq. Regul. quæst. 27. art. 3. Stephan. Quaranta in Bullario verb. confessor. & Sanctarell. citat. cap. 45. qui præ cæteris hanc controuersiam copiosè discutit, & concludit pro hac parte affirmante. Quæ inde ostenditur, quia principium illud de non extendenda
51 lege pœnali ad alios casus etiam quando videtur militare eadem ratio, licet vt verum communiter receptum ex dict. regul. odia. de regulis Iuris in 6. habet tamen hanc limitationem, nisi ex tenore ipsius legis, vel aliundè deducatur, quod hoc intenderit legislator, vt fiat extensio ad casus similes, vbi est par, vel maior
52 ratio. At ex constitutione Pij IV. clarè deduci videtur mentem huius Pontificis fuisse, vt sub nomine fœminarum, quas expressit, forte exemp. gr. quod in eis frequentius solicitatio contingat, masculi etiam comprehendantur; cum in his verba dictæ constitutionis propriè verificentur, in clausula illa iam supra addu-
53 cta. Nos, inquit, in animum inducere nequeuntes, quod qui de fide Catholica rectè senserint, Sacramentis in Ecclesia institutis abutantur, & illis iniuriam faciant, &c. & quidem maior iniuria fit Sacramento Pœnitentiæ, si in eo solicitentur masculi, quam si fœminæ; cum multo turpius crimen per illorum solicitationem committatur, ergò nomine fœminarum à maioritate rationis in dictis Bullis veniunt etiam masculi; & consequenter de solicitantibus istos in confessione ex vi illarum possunt Inquisitores cognoscere.

54 Rationi pro parte negante, & exemplis ex Clementina, & ex Tridentino adductis, & alijs quæ pro ea adduci poterant, non est cur respondeamus; cum iam ex traditis solutio pateat. Vide plura apud Sanctarellum citatum, qui multoties ibi diuersimodè, & ingeniosè sibi obijcit, & his obiectionibus valdè doctrina-
55 liter respondet. Sed pro maiori intelligentia dictorum, vltima eius verba in dicto cap. 45. ne graueris andire. Nec obstat, inquit, quod in pœnalibus, & odiosis, sit facienda stricta interpretatio l. interpretatione ff. de pœnis: nā hæc regula non procedit in his, quæ sunt eiusdem generis, cap. pœnale. 14. q. 5. & cap. Meretrices 23. q. 4. Dein in hoc casu non fit extensio sed inclusio potius, iuxta id quod dicit Glossa in cap. 1. de tempor. ordin. in 6. verb. Italiæ; satis enim est canonum conditori, si faciat mentionem de vsu magis frequenti, in quo includitur alius casus, qui non ita frequenter accidit. Deinde hic casus non est expr essis verbis propositus ex quadam honestate; quia scandalum est audire, quod confessarij solicitent pueros ad nefandum crimen in Sacramento pœnitentiæ: hæc ille.

56 Laudaui, & meritò doctissimum nostrum Antonium Sanctarellum de præstantia eius, & eruditione circa rem præsentem; sed excusandus equidem, quod immoretur in resoluendo dubio apud ipsum prorsus speculatiuo: tametsi in spectantibus ad Tribunal Sanctę Inquisitionis, si practica sint, copiosius tractanda; si speculatiua, vel leuiter attingenda) & quod sæpius repetet initio, medio, & fine dicti capitis 45. potuisse de hoc esse controuersiam ante Bullam Gregorij XV & quod post eam nulla sit, sed prorsus certum; cum dicta Bulla fuerit lata contra confessarios solicitantes quamcumque personam; ibi qui personas, quæcumque illæ sint, solicitare, vel prouocare tentauerint &c: Debere autem huius constitutionis dispositionem in quibuscumque Christiani orbis partibus firmiter, ac inuiolabiliter obseruari præcipit, & mandat ipse Gregorius XV. ibi. & præterea omnes hæreticę prauitatis Inquisitores &c.

57 Nihilominus quod in Regnis Hispaniarum non fuerit recepta, nec promulgata dicta constitutio Gregoriana, testatur Castrus Palaus tom. 1. tractat. 4. punct. 1. cui circa hoc pręcipuè adhibenda est fides, tum quod ibi munus qualificatoris, & consultoris sancti Officij pro meritis exercuit, tùm quod asserat se id audiuisse à Doctore Isidoro de San Vincente Inquisitore Cæsaraugustano viro pio, & valde docto, atque in rebus sanctæ Inquisitionis satis versato.
58 Hanc autem assignat causam ipse Castrus, cùr ibi Inquisitores de Constitutione adeò salutifera non curarint, nempè quod in ea ipsis ordinarij locorum in iudicando crimine solicitationis æquales fiant, cum ijdem Inquisitores secundum Bullas, & Decreta aliorum Pontificum, soli sint iudices contra solicitantes in confessione quemcumque pœnitentem, siue masculum, siue fæminam, sequendo doctrinam magis probabilem traditam: Atque hoc adhuc in illis Tribunalibus obseruatur, vt Inquisitores tantum priuatiue quoad alios quosuis Iudices de crimine solicitationis in Sacramento confessionis cognoscant.

59 Nec mirum videri debet alicui de hac obseruantia contra Gregorianam Constitutionem: nam hac non obstante, idem prorsus obseruatur in nostro Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis: quod eius Inquisitor solus procedat contra solicitantes in confessione, sicut contra committentes alia delicta, quæ sunt mixti fori, & posset secundum Canones ordinarius loci de eis cognoscere, vt de crimine
60 duplicis matrimonij. Tentauit quidem semel Tribunal Episcopale contra accipientem secundam

cundam, nondum mortua prima vxore procedere, eumque ad fustigationem condemnare, propter quod magni rumores excitati sunt; pro quibus sedandis, volente, imo rogante Ordinario per Illustrissimum Equitem Hierosolymitanum magnæ Crucis, ne causa Romam deferretur, Dominus Inquisitor eam iterum discussit, & sententiam die quadam congregationis coram ipso Ordinario, Vicario generali, condemnatoriam ad triremes per quinquennium pronunciauit, cum hac clausula; Annullantes
61 quidquid actum est in Curia Episcopali. Quæ iterum tentauit accipere denunciationes contra quemdam sacerdotem, qui solicitauerat in confessione: sed ex meo consilio Illustrissimus Dominus Episcopus Balthasar Cagliaresius iussit in tali causa non vlterius procedere ad vitandos similes rumores, & dictas denunciationes ad nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitio-
62 nis transmittere. Quod cum sit in possessione cognoscendi de huiusmodi criminibus, sciente, & volente Sede Apostolica, vt iam alibi attigimus, non permittet vmquam, vt Tribunal Episcopale se intromittat in eorum cognitione, atque hæc obiter sint dicta, infra agetur de competentia Iudicis ex professo.

Quid si Confessarius, & pœnitens se inuicem solicitent, ab vtrouis solicitatio incipiat? & quid si alteruter actum consummet vel tantum consentiat?

REGVLA CXXX.

63 QVoties se inuicem ad turpia solicitat in Sacramento pœnitentiæ confessarius, & pœnitens, si incipiat, vel prosequatur solicitare ille, vel saltem ex parte consentiat, semper fit certo reus sub Inquisitore secundum Bullas Pij IV. & Pauli IV. ac Decreta Clementis VIII. & Pauli V. atque multo certius secundum Constitutionem Gregorij XV. Quando vero initium, aut prosecutio solicitationis prouenit à persona pœnitente; hæc non est sub Iurisdictione Inquisitoris, attentis prædictis Decretis, & Constitutionibus, etiamsi ibi consumet actum; bene tamen probabiliter attento iure diuino, & communi; sed nullo modo, si tantum consentiat in
64 actum turpem alibi consummandum. Tenetur nihilominus denunciare confessarium solicitantem tacito proprio consensu.

65 EGimus diuisim duabus Regulis præcedentibus de solicitantibus in Sacramento Confessionis, agendum nobis de vtrisque coniunctim in hac, et sequenti, vt circumstantiam magis discutiatur: Negant aliqui quod possit procedere Inquisitor contra confessarium, quando hic, & pœnitens in confessione se mutuo solicitant, & pelliciunt, si à pœnitente actus solicitandi, & pelliciendi incipiat, & confessarius prosequatur, quia tunc non est prouocatio ex parte huius, sed in prouocationem factam consentire, & eam continuare censetur. Ita Acuña de confess. solicit. quæst. 11. num. 1. & Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 9. pun. 5. num. 4. tradunt.

66 Oppositum absolutè vt certum tenent alij, præcipue Freytas in editione nouissima de confess. solicit. quæst. 11. num. 35. Sousa lib. 1. Aphor. cap. 34. num. 11. & in opusc. de confess. solicit. trac. 1. cap. 6. num. 9. vbi efficacem sic reddit rationem; quia confessarius, inquit, in simili euentu fuit verè solicitator, animumque impudicum actu exteriori patefecit, nec vt faceret, prouocatur fuit ab incontinente fœmina, cum non ideò solicitauerit; quia solicitatus fuerit, atque adeò solicitatio fœminæ per accidens se habuit ad solicitationem Confessoris. Ex quo sequitur nullo modo excusari posse Confessarium, qui postquam fœminam prouocauit, nouit se ab illa solicitandum fore; quia hoc etiam per accidens est: hactenus Sousa; quocum in vtroque sentit Diana part. 4. tract. 5. resol. 14.
67 & addit bene, ita se habere hoc, non solum attenta constitutione Gregorij XV. secundum quam certitudo multo maior est huius partis affirmantis, sed etiam in terminis Bullarum,
68 & Decretorum cuiusuis Pontificis. Atque ego addo esse verum, siue Confessarius in ipsa confessione actum turpem exequatur, vt tactus impudicos in partibus verendis, mollitiem, &c. siue solum ibi cum pœnitente conueniat de exequendo postea alibi; vtroque enim modo reperitur vera solicitatio, vel inductio ad turpia ex parte ipsius Confessarij, licèt initium à pœnitente sumpserit.
69 Dixi, vel saltem ex parte consentiat: nam potest contingere, vt fœmina solicitet ad copulam, & Confessarius renuat, & sit contentus solis osculis, vel tactibus inhonestis. In quo casu ipsum nō fieri reum solicitationis sub Iurisdictione Inquisitoris attentis Bullis, & Decretis prædictis defendit Castrus Palaus tract. 4. disp. 9. punct. 5. num. 4. Ratio eius est, quia fœmina solicitando ad copulam, solicitat simul ad tactus, & oscula, vtpotè præuia ad illam, ergo non solicitatur ad ipsa à Confessario, qui renuens congressum, eis solis delectatur, ergo non fit reus solicitationis.
70 Contrariam tamen doctrinam meritò defendunt Ioannes Sancius in Select. disp. 11. nu. 28. Diana dict. tract. 5. resol. 13. ob eam rationem, quia Confessarius tam à tactibus, & osculis, quàm à copula fœminam auertere poterat, & tenebatur, ac cooperando huius solicitationi, seu ex parte consentiendo, iam ipsam aliquo modo ad executionem huis partis solicitat, & quoad eam in abusu Sacramenti confirmat, non solum si tunc in ipsa confessione impudicè osculetur, vel tangat; sed etiam si solum conueniat cum fœmina pœnitente de osculis, & tactibus turpi-
71 bus alibi exequendis. Et quidem si fœmina inducat ad sodomiam, & Confessarius ad congressum naturalem prouocet, vel sit contentus de hoc solo habendo, fiet reus solicitationis ex vi Bullarum, & Decretorum Pontificum; quod vt certum tradit Diana dict. resolut. 13. etiam ex

ex mente Castri Palai ibidem; ergo idem erit, si contentus maneat solis tactibus, & osculis inhonestis, cum, licet soleant esse præuia ad copulam, reperiatur inductio ad ea, seu ad abusum Sacramenti ex parte etiam Confessarij.

Adiungit in fine illius resolutionis Diana
72 alium casum, quando fæmina confessarium solicitauit, & posteà dolore tacta pœnituit, vt absolutionem obtineat; ille verò deindè in eodem actu confessionis eam solicitat, nullum dubiũ, quod Inquisitor possit contra ipsum procedere, & quòd sit ab illa denunciandus; quia est noua solicitatio ex parte Confessoris; & non potest dici continuatio illius prioris ex parte fæminæ.

73 Et quamuis esset continuatio, adhuc deberet denunciari iuxtà iam dicta cum ipso Diana, vnde non erat cur ipse hunc casum adiungeret, cum iàm ex doctrina eius, & Ioannis Sancij duplici numero præcedenti à nobis tradita clarè innotesceret.

74 Sed de persona pœnitente confessarium solicitante quid? certum est non posse Inquisitores contra eam procedere attentis Bullis, & Decretis Pontificum citatis, siue ille cõsentiat, aùt cooperetur solicitationi, siue non; quia in eis solum cautum fuit contra confessarios solicitãtes, eò quòd istorum solicitatio frequentius contingat, & sit animorum saluti magis perniciosa.

Attento tamen iure communi, & diuino, val-
75 dè probabile iudico talem pœnitentem solicitantem esse sub iurisdictione Inquisitorum ex vi generalis facultatis, quam ipsi habent ad procedendum contra quemcumq; de hæresi suspectum, qualis sine dubio est pœnitens inducens confessarium ad turpia in ipsa confessione, vel extra eam exequenda. Deducitur clarè ex doctrina admodum probabili sæpius tacta Pennæ, Castri Palai, & aliorum &c.

76 Sed petes à quonam denunciandus talis pœnitens solicitans confessarium? Respondeo à quocumq; qui extra confessionem aliquid de dicta solicitatione audiuit; siue sit confessarius solicitatus, siue alius; cum omnes æquè sub edicto Inquisitoris obligatione denunciandi astringantur.

Restat dicendum de persona pœnitente non
77 solicitante, sed Confessoris solicitationi tantum consentiente, hunc casum decidunt ex proprijs, & benè Sanctarellus de hæresi tract. 1. cap 44. dub. vnico num. 12. & Acuña de confess. solicitantibus, q. 10. nimirum, quod talis pœnitens teneatur denunciare Inquisitoribus Confessariũ solicitantem; non tamen proprium consensum, etiamsi ab illis de hoc interrogetur; quia nemo tenetur se ipsum prodere ex cap. si quis aliquando, de pœnitentia dist. 1.

78 Et addit Acuña se circa hoc consuluisse Franciscum Suarez, Doctorem celeberrimum, & ita respondisse. Sed melius eandem decisionem sumit Diana dict. tract. 5. resol. 31. ex quadam Epistola Italico idiomate Cardinalis Mellini ad Cardinalem Carrafam Archiepiscopum Neapol. de mandato Sacræ Congregationis, seù Fel. Mem. Vrbani Papæ VIII. quam ad verbum refert, & inuenies eandem in compendio paruo aliquarum Bullarum eiusdem Pontificis, & Gregorij XV. edito Neapoli. Adiungitur autem in ea epistola post decisionem propositam, vt pœnitentes, qui consenserunt solicitationi facilius inducantur ad denunciandum confessarios solicitantes per sequentia verba.

79 Significhino à i penitenti l'obligo, che hanno di denunciare i Confessori da' quali saranno stati sollecitati, & hauendogli consentito; e facendo difficoltà in scoprire il proprio consenso conforme alla resolutione, che si è fatta, gli dichino apertamente che non sono tenuti à propalare il detto consenso, e che tanto i penitenti, quanto i Confessori sollecitanti procedendosi cõtro di loro, nõ saranno di ciò interrogati, e dicẽdolo da se, non si scriuerà, ne riceuerà il loro detto.

80 E quando il penitente tuttauia persistesse nella medesima renitenza; N. S. si contenta che dal Vescouo; ò dall'Inquisitore si dia autorità al Confessore di riceuere per scrittura, e con giuramento la denuncia per portarla subito à chi gl'hauerà data autorità di pigliarla, e se oltre le cose sudette occorrerà altro caso graue, per il quale non si possa il penitente indurre à denunciare, vuole sua Santità, che si scriua quì, e s'aspetti la risposta, & in tanto si soprasseda nell'assolutione, &c. Hactenùs verba ex illa epistola, quibus nihil aptius, nihil suauius, ad hunc finem alliciendi pœnitentes solicitatos in confessione, etiamsi consenserint, ad denunciandum confessarios ad turpia solicitantes.

81 Hinc merito reijcit Diana dict. tract. 5. resol. 31. duplicem opinionem extremæ oppositam, alteram Sousæ de confess. solicit tract. 2. cap. 7. n. 4. dicentis non teneri fæminam denunciare confessarium, si consentiat solicitationi, & exequatur eam, præsertim in ipsa confessione.

82 Alteram Freytas in editione nouissima de Confess. solicit. q. 10. n. 40 affirmantis teneri fæminam in tali casu non solum ad denunciandũ Confessarium solicitantem, in quo verum dicit; sed etiam ad manifestandam copulam cum eo habitam, vel alios actus turpes; quod si non manifestet, posse ab Inquisitoribus interrogari circa ista: Sed hæc doctrina, sicut & illa Sousæ prorsus falsa; cum è diametro opponatur dispositioni in ea epistola Sacræ Congregationis, seù potius Vrbani Papæ VIII.

83 Qui admodum rationabiliter exemit à Iurisdictione Inquisitorum personas pœnitentes, solicitatas in confessione, & absolutè voluit, vt earum consensus, etiam executioni mandatus nullo modo sit casus Sanctæ Inquisitionis (tametsi aliunde videatur probabiliter esse; sicut est consensus Confessarij solicitati à pœnitente, vt Paulo ante diximus) ob finem prædictum inducendi eas ad denunciandum confessarios solicitantes, eò quod istorum solicitatio perniciosissima sit Ecclesiæ Catholicæ atq; ingentia detrimenta ex ea contra animarum salutem proueniant.

84 Quid enim perniciosius illi, quam abuti eo Sacramento, quod in remedium, & medicinam peccatorum, in reconciliationem cum Deo, & reparationem gratiæ deperditæ fuit institutũ? Quid maioris detrimenti animæ, quam ei loco medi-

medicinæ venenum a Confessario propinari, &
loco gratiæ reparandæ nouam occasionē per-
ditionis adiūgere? Atq; ideò per Bullas, & Decre
ta Pontificum sunt comprehensi soli confessa-
rij solicitantes, & exempti a Iurisdictione Inqui-
sitorum per dispositionem dictam in illa epistola
pęnitentes solicitati, etiam consentientes.

Quid si Confessarius, aut pœnitens solicitet vel solicitetur ad Lenocinium pro ipso solicitante, vel pro alio tertio?

REGVLA CXXXI.

85 CONfessarius semper est sub iurisdictione
Inquisitorum, tam ex vi cuiusuis Bullæ,
& Decreti Pontificum, quàm ex vi iuris diuini,
ac communis, si pro se, vel pro alio solicitet in
confessione ad lenocinium, aut si extrà eam so-
licitatus, illud ipsa exequatur, vel si ibi solicite-
86 tur & tantum consentiat. Est etiam sub eadem
iurisdictione probabiliter, attento eodem iure
diuino, & communi quiuis extra confessionem
inducens confessarium, vel pœnitentem ad fa-
ciendum in ea lenocinium pro ipso inducente,
87 vel pro alio tertio. Pari tandem modo possunt
probabiliter Inquisitores ex vi eiusdem iuris di
uini, & communis procedere contra pœniten-
tem solicitantem in confessione ad lenocinium
pro se, vel pro alio confessarium; secus si ab isto
ad idem in eadem ille solicitetur, & ipse pœni-
tens solum consentiat.

---

88 HIs omnibus modis potest contingere
solicitatio actiua, vel passiua de leno-
cinio faciendo in confessione; quos haud vllus
Doctorum. quòd inuenire potuerim, omnes
attingit. Solum de casu, quo Confessarius pœni-
tentem ad lenocinium solicitat, ex professo tra
ctant aliqui, atqui hi circa ipsum minime con-
cordant. Nam non posse de eo cognoscere In-
quisitores ex vi Bullarum Pij IV. & Pauli IV. ac
Decretorum Clementis VIII. & Pauli V. defen-
dit cum alijs Ioannes Sancius in Select. disp. 11.
nu. 44. cuius ibi hæc sunt verba; Quando Con-
fessarius fœminam solicitat, non quidem sibi,
89 vel alijs copulandam, sed quòd mediet, & inter-
cedat, vt alia fœmina in fornicationem consen-
tiat, pœnas Breuis euitabit, cum talis solicitatio
non sit directa ad exequēdum carnis flagitium
cum pœnitente femina. Iam verò reor ex De-
creto Gregorij XV. denunciandum fore huius-
modi Confessarium, ex illis verbis, aut cum pœ-
nitentibus illicitos, & inhonestos sermones, siue
tractatus habuerint, inhonesti sanè sermones
sunt pęnitentem inducere, quòd mediet, vt alia
fœmina in fornicationem consentiat. Hactenus
Sancius, quem sequitur Antonius Sousa, lib. 1.
Aphor. cap. 34. n. 21. Qui hoc etiam post consti-
tutionem Gregorij adhuc probabile iudicat.
90 Sed oppositum vti multo probabilius secun-
dum Bullas, ac Decreta priorum Pontificum, &
vti omninò certum secundum Bullam Grego-
rianā meritò tenendum. Atque ita tenent Acu-
ñā q. 17. n. 8. ibi eius additionator Freytas n. 14.
& in nouissima editione num. 19. Castrus Palaus,
tract. 4. disp. 9. punc. 5. num. 2. Bonacina in tract.
variar. disp. 6. punc. 3. num. 19. Peyrinus in priuil.
Minim. tom. 2. constit. 4. Greg. XV. §. 5. n. 16. San-
ctarellus dict. cap. 44. num. 19 in fine; & Diana,
par. 1. tract. 4. resol. 19. & par. 4. tract. 5. resol. 12.
Ratio efficax desumitur ex ipsis Bullis, & Decre-
tis, quia in eis iniungitur obligatio denuncian-
di Inquisitoribus Confessarios, qui personas pœ-
nitentes ad actus inhonestos prouocant, seù al-
liciunt: prouocans autem pœnitentem, vt me-
diet, absolutè prouocat ad actus inhonestos, cum
illa meditatio actus inhonestus sit, & eiusdem
91 speciei cum delicto committendo. Confirma-
tur inde, quia Confessarius inducens ad lenoci-
nium pœnitentem abutitur Sacramento propi-
nans venenum ei, cui antidotum salutis propi-
nare debebat, ergò insurgit præsumptio, quod
92 malè sentiat de ipso Sacramento. Quæ rratio-
nes etiam procedunt attentis Decretis, & Bre-
uibus Pontificum priorum, quæ cum edita fue-
rint in fauorem Sacramenti pœnitentiæ, benè
docet Castrus Palaus citatus non esse limitan-
da, sed potius extendenda.
93 Eisdem rationibus clarè innotescit, quòd In-
quisitor ex vi cuiuslibet Bullæ, ac Decreti Pon-
tificum possit inquirere contra Confessariū, qui
extra confessionem solicitatus, lenocinium in
ea exercet inducendo pœnitentem ad peccan-
dum cum solicitante, aut cum alio; ac e conuer-
so contra confessarium, qui in eadem confessio-
ne solicitatus ad faciendum lenocinium extra
94 ipsam consensum præstat. Primum indicat obi-
ter Sancius per particulam illam in verbis eius
adductis, sibi vel alijs, & docet expresse Sancta-
rellus citatus sic, dico 14; inquit, Confessarius in-
currit dictas pęnas, si fęminam pœnitentem in
confessione solicitet, non ad exercendos actus
inhonestos secum, sed cum alio homine, etiam
95 iuxta Bullas Pij IV. & Pauli IV. Secundum de
consensu præstito, nullus quòd sciam, affert, de-
ducitur tamen manifestè ex dictis supra de alio
simili consensu eiusdē Confessarij, quando hunc
pęnitens solicitat ad peccandum secum, & ipse
consentit, quia par est ratio vtriusq consensus,
cum in vtroq; sit abusus Sacramenti pœniten-
tiæ, ac proinde insurgat præsumptio de mala
credulitate in mente Confessarij.
96 Dicendum sequitur de illo, quicūque sit, qui
extra Confessionem inducit Confessarium, vel
pœnitentem ad lenocinium in éa faciendum
pro ipso inducente, vel pro alio. Quod attento
iure Diuino, & communi, talis sic inducens pro-
babiliter sit sub iurisdictione Inquisitorum, inde
efficaciter ostēditur, quia licet inductio illa fiat
extra confessionem; tamen ad abusum eius ten-
dit, & ad maximam iniuriam Sacramento pœ-
nitentiæ inferendam, seù est causa, vt ab alio in-
feratur, atq. iuxta axioma philosophicum, quod
est causa causæ, est causa causati; & iuxta illud
iurisperitorum, qui causam damni dat, damnum
dedisse censetur; ergò per facultatem generalē,
quam habent Inquisitores, vt dictum supra cum
Castro Palao, & alijs, ad procedendum contra
quemcumq; suspectum de mala credulitate, po-
terunt

teneri ipsi contra prædictum inducentem procedere, cum præsumatur, quod malè sentiat de Sacramento pœnitentiæ; ita viri admodum docti quos consului, quandoquidem autores nihil in specie de hoc casu.

Circa pœnitentē superest duplex casus breuiter decidendus de solicitatione eius actiua, & passiua, nimirum de actiua, si ipse in confessionē solicitet Confessarium ad lenocinium faciēdum pro se, vel pro alio. Nullum dubium, quod talis penitens, attento iure diuino, & cōmuni, sit probabiliter sub Iurisdictione Inquisitoris, & debeat huic denunciari à quocumq. qui extra cōfessionem de huiusmodi solicitatione aliquid audiuit, non verò à Confessario solicitato, ne violetur eius sigillum. Patet quia ex parte sic solicitantis est verè abusus Sacramenti pœnitentiæ, & consequenter præsumptio, quòd de ipso malè sentiat; ergo &c.

8. De solicitatione tandem passiua, si idem pęnitens in eadem confessione solicitetur à Confessario ad mediandum, & ipse consentiat solicitationi, hic consensus, tametsi ex vi iuris diuini, & communis videatur spectare ad iurisdictionē Inquisitorum; meritò tamen fuit exemptus ab ea, seu declaratus talis per Vrbanum Papā VIII. in illa epistola Regula præcedenti à nobis citata, & cum extensione, de qua ibi, ad illum finem inducendi pœnitentem solicitatum ad denunciandum Confessarium solicitantem. Expedit

9 enim maximoperè Ecclesiæ Catholicæ pro salute animarum, vt huiusmodi Confessarij denuncientur, & pro enormitate tāti criminis puniantur, pręcipuè ad terrorem aliorum; cum sic solicitando loco reconciliationis, grauem peccati molem pęnitentibus imponant & lympidissimo fonti pœnitentiæ Sacramenti lutum admisceant. Atq. hæc de solicitatione ad lenocinium in confessione, saluo meliori iudicio Doctorum, & matris nostræ Ecclesiæ Romanæ.

Quæ materia sufficiens in solicitatione, vt hæc sit casus Sacræ Inquisitionis? venialis nè tantum? an executa verbis, vel factis dubijs? an porrecta in scriptis.

REGVLA CXXXII.

100 Constituitur sub iurisdictione Inquisitorum quiuis Confessarius solicitās in cōfessione pœnitentem, etiam vbi materia, circa quā solicitationis ex se non excedit peccatum veniale, vt si laudet pulchritudinem fęminæ cō-

101 fitentis Pari modo quādo materia eius in verbis, vel factis est ambigua, potestque de mala intentione solicitantis dubitari. Tandem vbi ipsa

102 materia contenta in scriptura à Confessario porrigitur confitenti, ab hoc alibi postea legenda.

103 Negant esse sub iurisdictione Inquisitorū Confessarium solicitantem in materia ex se tantum veniali; pręcipuè Castrus Palaus to. 1. tract. 4. disp. 9. punc. 3. & Sousa lib. 1. Aphor cap. 35. n. 4. vbi sic ait, vt solicitans puniatur iuxtà hæc decreta, necesse est, vt actus solicitationis sit peccatum mortale, ita ille, atq. tract. 1. de confess. solic. cap. 1. n. 7. ostendit, casu quò solicitatio sit tantum circa veniale, non adesse obligationem denunciandi; quia excommunicatio maior posita in edicto Sanctæ Inquisitionis non potest iniūgi nisi pro peccato mortali, nec iniuncta pro veniali obligat. Ergo, &c.

104 Hanc tamen partem negantem, meritò reprobant, & oppositam amplectuntur plures, vt Ioannes Sancius in Select. disp. 11 nu. 22. Freytas q. 7. n. 33. Fagundez de præcept. Ecclesiæ in editione nouissima, par. 2 lib. 4. cap. 3. n. 52. Diana par. 4. tract. 5. resol. 5. & Antonius Nouarius in Summ. *Bull.* tit. de solicitatione in confessione

105 n. 4. Atq. addit Sancius sequentia verba; si fiāt tempore Sacramenti ministrandi, vel immediatè ante, vel post erunt mortalia, & damnata ob grauem iniuriam illatam Sacramento, ita ille. Ratio efficax est, quia licet respectu virtutis castitatis illa leuia sint; respectu tamen Religionis grauia censentur; sicut respectu virtutis temperantiæ, die ieiunij modicum cibi sumere, leue peccatum erit; respectu vero Religionis esset graue, si quis, illo sumpto cibo, ad Eucharistiam

106 sumendam accederet, Confirmatur, quia opinio Castri, & Sousæ præbet occasionem malis Confessarijs labendi, & prophanandi Sacramētum pœnitentiæ impunè, sine periculo denunciationis, si dicant feminis sic solicitatis illos tactus esse solum peccata venialia, & aliūdè si ipse consentiant, habebunt Confessarij intētum; ergo prorsus reijcienda eorum opinio.

107 Circa exemplum in Regula expressum laudandi pulchritudinem fœminę confitentis potest esse aliqua difficultas, negatiuè eam resoluit Freytas in editione nouissima de confess. solicit. q. 7. n. 44. quòd non sit casus Sanctæ Inqui-

108 sitionis huiusmodi laudatio, attento tenore cuiusuis Decreti, & Bullæ etiam Gregorianæ. Freitam sequitur ex parte Sousa lib. 1. Aphor. cap. 34. n. 5. nempe secundum Bullas, & Decreta antiquorum Pontificum; at secundum constitutionem Gregorij XV. probabilius esse ait subesse iurisdictioni Inquisitoris Confessarium, qui ex pulchritudine, venustate &c. laudauit fęminam pœnitentem in confessione.

109 Verùm melius ex vi cuiuslibet constitutionis, & Decreti affirmatiuè resoluunt alij, vt Acuña de confess. solicit. q. 7. n. 13. Sanctarellus de hæresi c. 44. n. 9. Barbosa de officio Parochi c. 19. n. 49. Bonac. in tract. variar. disp. 6. pun. 3. n. 3. & Diana par. 4. tract 5. reso. 18. Qui benè limitant,

110 nisi fortè constet verba laudis fuisse prolata à Confessario alio fine, quàm intentione inducēdi ad actus turpes, vt si v. g. inquit, Bonacina, fœminę penitenti dicat Confessarius suæ pulchritudini, & venustati iniuriam facere prostituendo

111 se ipsam alijs. Sed adhuc ab his verbis abstinendum Confessario optimè monet Diana ibidem.

112 Hinc iam patet manifestè decisio ad aliam partem regulæ, quando continetur materia solicitationis, sub verbis, aut factis dubijs, & ambiguis

biguis,latetq. intentio Confessarij solicitantis, quòd hic tunc sit sub iurisdictione Inquisitoris, & debeat ei denunciari; docet expresè Peyrinus de priuileg. Minim. tom.2.const.7 Gregor. XV.§.6.num.21. exemplificans in dicta laude pulchritudinis sic; Inquisitores, inquit, posunt, & debent procedere contra Confesarios, qui non verbis expresis,sed solum tacitis,& occultis alliciunt pœnitentes ad actus inhonestos, vt si illos de pulchritudine,venustate &c. laudent,
113 ita ille. Atq.ibidem de obligatione eos denunciandi sic, Mulieres si non solum verbis claris, sed etiam tacitis, seu obscuris,& ambiguis,seù etiam nutribus, vel tactibus fuerint à Confessarijs solicitatæ,debent eos Inquisitoribus denunciare. Peyrino meritò adhęret Diana dict. trac. 5.resol.25.& ego vtrique. Inde ostenditur, quia Inquisitoribus competit circa verba, vel facta dubia Confessarium interrogare, & explorare de mente eius,vt constet, an delictum commiserit;ergò possunt ipsum vocare, & constituere alioquin frustra in multis casibus contra hoc crimen daretur eis iurisdictio. Sed benè ad-
114 uertit Diana circa vocandum Confessarium cautè procedendum ab Inquisitoribus,& an expediat prudenter examinandum: de quo nos ex professo lib.sequenti.
115 Quoad factum dubium cum verbis ambiguis sunt varia exempla, vt si Confessarius iniungat pęnitentiam fęminæ, vt nuda ab ipso sit verberanda, esse casum Inquisitionis, maximè secuto effectu,benè docent Sousa opusc. de Confess.solic. tract. 1.cap.18. num.14. & Diana vbi supra
116 resol.47. Qui ibidem adducunt alium casum spectantem ad Sanctum officium,nempè si Confessarius petat à fæmina sibi actu confitente, vt ipsi tunc vas naturale ostendat, quod in eadem confessione dixerat ipsa morbo affectum habere; nam, cum talis petitio non dirigatur ad medicinam, tacita solicitatio præsumitur.
117 Dissident verò inter se Sousa,& Diana circa tertium casum, quando Confessarius suadet fœminæ in confessione,vt in domo eius pateat accessus alteri fœminæ, ad præbendam ipsi Confessario commoditatem peccandi cum ea, negat ille spectare ad Sanctum officium; hic verò benè affirmat comprehendi saltem in Bulla Gregorij XV.ibi, ad inhonosta siue inter se,siue cum alijs quomodolibet perpetranda, atq;iste
118 casus ad lenocinium pertinet. Addam ego hic alium eiusdem lenocinij,quem apud nullum auctorem inueni, nimirum si audiens Confessarius seruæ v.g. confessionem, laudet pulchritudinem,& venustatem Dominæ eius, suadeatq: ipsi seruæ, vt nuncium ad dominam de huiusmodi laudibus deserat, non est mihi dubium, quod sit inductio ad lenocinium spectans ad Sanctum officium.
119 Sed quid tandem si materia solicitationis in scriptis contenta à Confessario porrigatur pęnitenti actu confitenti, ab hoc alibi postea legenda,est ne casus sanctæ Inquisitionis? Non esse indicat probabile Castrus Palaus tom.1.tract.4. disp.6.punc.4.n.2. si scriptura non immediatè post acceptam absolutionem,sed transacto aliquo tempore legat,quia porrectio illius scripturæ non est solicitatio, cum non tunc moueatur pęnitentis voluntas ad malum:sed postea quando eam legit, ergò dum lectio eius durat adest solicitatio,& non antea; & sola solicitatio in confessione secundum Bullas, & Decreta Pontificum est casus sanctæ Inquisitionis, ergo &c.
120 Contra hoc tamen iudicium Palai, meritò insurgunt,ipsumq. improbant Fagundez de precep.Ecclesiæ in editione nouissima, par.2. lib.4. cap.3.num.62.& Diana dict.tract.5. resol.2.adhærentes Ioanni Sancio in Select. disp.11.n.33. vbi affirmanter sic ait, Confessarius pœnas Breuis non effugiet, si chartam continentem solicitationem tradat fœminæ pœnitenti, quamuis non statim legendam conferat; nam cum traditur charta,incipit solicitatio, & iniuria fit Sacramento,quo monendam erat pęnitenti vitam in melius mutare,instrumentum confertur,quo
121 saucietur; hæc ille. Ex quibus soluta manet ratio Castri, quia non requiritur omnino completa solicitatio, vt de ea Inquisitor posit cognoscere; sed sufficit incepta, & quidem iam incipit moraliter loquendo, quando traditur pęnitenti scriptura, in quà solicitatio continetur;ergo &c.

Quid de circumstantia temporis, seù quando Confessarius solicitaturus, vt sit sub Iurisdictione Inquisitorum.

REGULA CXXXIII.

122 SEcundum tenorem antiquarum Bullarum Pontificum,tunc solum fit reus probabiliter Confessarius sub Iurisdictione Inquisitorum, quando in ipsa confesione saltem inchoata,vel nondum finita pœnitentem solicitat. Idē
123 tamen erit in terminis Constitutionis Gregorij XV. si ante, vel post immediatè solicitet, vt si post datam absolutionem cubiculum ingrediatur, vt fidem confesionis tribuat iuueni confesso, huncq. ibi ad turpia inducat; secus si aliquo tempore priori, aut posteriori.

---

124 DVæ sunt Doctorum opiniones æquè probabiles circa primam partem Regulæ. Paramus de orig.Inquis. lib.3 q. 10.n.44. Rodriguez de qq.Regul.tom.2.q.27.ar.2.& 3. Henriquez in summ. lib.6.cap.17. num.4.in Glosa, littera L,& alij affirmant, attenta quauis Bulla constitui sub Iurisdictione Inquisitorum confessarium, qui immediatè ante, vel post confesionem,pœnitentem solicitat,eò quod paria sint aliquid fieri in actu confesionis, vel paulo ante,seù post,secundum Glossam,l. Pomponius,ff. de officio Proconf. & secundum doctrinam Tiraquelli de retract. conuent par.2.§.1. Gloss.4.
125 numero 25. Sed hoc probabiliter negant Fagundez de præcept. Ecclesiæ tract. 2. libro 4. cap.3.

cap.3.n.31. Portellus in addittion. ad dubia re-
gul.verb.solicitare fœminas nu.6. Diana par.1.
tract.4.resol.14.& alij,ob eam rationem,quia in
Decretis Clem.VIII.& Pauli V. expresè dicitur
In actu audiendi confessiones, & dum eorum audiunt confessiones. quæ cum sint verba le-
gum pęnalium strictè sunt accipienda.
127 Per constitutionem tamen Gregorianam
huic opinioni neganti omnis probabilitas subla
ta est,& illi affirmanti omnimoda certitudo ad
iuncta (excipe vbi hæc constitutio non fuit re-
cepta, puta in Hispania, vt iam supradictum) in
illa manifesta clausula, quomodolibet perpe-
tranda in actu Sacramentalis confessionis, siue
128 ante, vel post immediatè. Hoc aduerbium
immediatè, extenditur ad vtramq. particulam
ante,vel post. Exemplũ pro particula *ante confessionem immediatè*, fit, quando Confessarius
fœminam ad confessionem accedentem, ante
signum Crucis solicitat, licet confessio in aliud
tempus differatur, siue quia solicitata confiteri
postea noluit, siue quia Confessarius audire re-
cusauit aut ad alium Confessarium remisit, Ver
ba sunt Sousæ de confess. solicit. tract.1 cap.18.
num 7. ita sentientis, quod sit casus sanctæ In-
quisitionis;atq Diana,par.4.tract.5.resol.39.ait,
in terminis Bullę Gregorianæ non posse esse du-
bium quamuis in aliarum Bullarum terminis
vtraq.pars affirmans, & negans sit probabilis,
vt iam dictum.
129 Pro particula *in actu confessionis Sacramentalis* oppurtunum illud exemplum,de quò
idem Diana resol.20.cum Bonacina in tract va-
riar.disp.6.pun.3.num.17.vbi sic ait fœmina nõ
obligatur ex vi constitutionum Apostolicarum
ad denunciãdum,cui expresè, vel tacitè suum
libidinosum animum ergà ipsum significauit,vt
ipsum ad peccatum induceret, & confessarius
occasionem inde arripit turpem aliquem actũ
130 cum ea exercendi. Hic tamen intelligitur,
modo fœmina turpem suum amorem confessa-
rio significet animo ipsum prouocandi, tunc
enim ipsa dicitur solicitare Confessarium, non
autem ab ipso solicitari; secùs si hoc aperiat
Confessario animo confitendi,seù accusandi, se
de graui illo affectu,& Confessarius causam in-
dè assumat exequendæ libidinis, tunc enim cõ-
fessarius dicitur solicitare pœnitentem. Hacte-
131 nus ille,cui omnino adhęreo quoad secundũ;
quandoquidem ignoranter se accusauit in con-
fessione,dicta fœmina habuisse animum peccan
di cum ipso Confessario, quod non debuisset,
sed sufficiebat dicere in communi peccandi cũ
religioso,vel cum persona voto solemni castita-
132 tis astricta. Quoad primum,iam decisis supra
standum est,quòd ex vi iuris diuini, & commu-
nis fœmina solicitans in confessione sit denun-
cianda Inquisitori à quouis extra confessionem
talis solicitationis notitiam habente.
133 Tertia particula, *vel post immediatè*, clare
ostenditur casu illo in Regula expresso de con-
fessario post datam in Ecclesia absolutionem ad
cubiculum suum vnà cum iuuene confesso
ascendente,pro tribuenda ei in scriptis fide cõ-
fessionis, & ibi ipsum ad venerem solicitante,
quòd spectet ad Sanctum officium, docent be-
nè Sousa lib.1.Aphor.cap.34.num.39.& Diana
par.4 tract.5.resol.11. quia est immèdiatè post
confessionem, imo hanc aliquo modo includit
ratione dependentiæ. Atq.est idem,ac si in ipso
confessionario post datã fidem confessionis sta-
tim confessarius pœnitentem solicitet; Vndè
sicut ille censetur casus sanctæ Inquisitionis
certò comprehensus in constitutione Gregoria-
na,ita & ille.
134 Verum quid si Confessarius audiens in con
fessione mulierem commisisse aliqua peccata
carnis, insequatur eam discedentem paulo
post ab Ecclesia, & in itinere,aut in domo eius
solicitet ipsam, erit ne reus solicitationis sub
Iurisdictione Inquisitoris? Affirmat Peyrinus
in priuileg. Minim. tom 2. constitut. 4.Gregor.
XV.Schol.2.num.2. & addit idem esse casu,quò
per lenonem solicitaret; Peyrinum sequitur,
Lezana in summ.quęst regular.cap.19.n.34.
135 Audi tamen circa hoc Dianam,dict.tract.5.
resol.7.secundum aliquos,inquit,si confessarius
diuertit ad alios actus, in dicto casu solicitatio,
neq.moraliter,neq.physicè incepit in locis pro-
hibitis à Pontificibus; ergo &c,& licèt Confes-
sarius vtatur scientia confessionis, non tamen
vt dictum est,solicitat pęnitentem in locis pro-
hibitis solicitare;ergò non incidit in pęnas Bul-
136 læ, neq.denunciandus erit. Imo putant, ne-
que Pontificias Bullas contrauenire,si ante di-
scessum ab Ecclesia talis confessor fœminam
solicitaret;dummodo id efficeret extra tempo-
ra,& loca in Bulla Gregor.XV.contenta. Et ita
sentiunt docti recentiores à mè consulti,& pręs-
sertim aliqui Magistri Illustrissimæ Societatis
Iesu; quia prætextus confessionis,de quo agitur
in Bulla,debet esse proximus,non autem remo-
tus à loco, & statu confessionis, vt docet Sousa
opus. de confess. solicit.in addition. num.10. &
idem de occasione dicendum putant; sed ego
137 in hac quæstione de meo nihil asserere volo.
Hæc doctissimus Diana Illustrissimæ Religio-
nis Clericorum Regularium, à me hic libenti
animo ad verbum translata; quandoquidem
accepta a viris doctis per ipsum consultis, ma-
gistris præsertim meæ Religionis,quibus ego vti
minimus discipulus prorsus asentior, ob vim
rationis adductæ,ibi,quia prætextus confessio-
nis,de quo &c. quæ diligenter notanda pro di-
cendis in Regula sequenti.
138 Sed quidquid sit de traditis pręcedenti nu-
mero,sufficit pro ostendenda vera vltima parte
præsentis Regulæ,quòd non sit casus sanctæ In-
quisitionis,non solum quando transacta confes-
sione post longum tempus confessarius pœni-
139 tentem solicitauit. In quo omnes conueniunt
contra Nauarrum falsò oppositum affirmãtem
lib 5.Consilior.tit. de hęreticis consil. 2.n. 1. vt
cum Paramo de orig.Inquis.lib.3. q.10. n.91.re-
fert Diana par.1.tract.4.resol.14.Sed etiã quan-
do id facit aliquandiu,seu aliquo tempore ante,
vel post confessionem, ita vt censeatur morali-
ter loquendo non fieri in continenti, seù imme-
diatè post, vel ante præter id,quod ipsa Bulla
Gregoriana pręscribit, & docet bene Acuña de
confess.solic.q 5.num.15.

Quid de circumstantia loci, seù vbinam solicitatio exequenda, vt Confessarius solicitans sit sub Iurisdictione Inquisitorum.

REG. CAP. CXXXIV.

140 FIt reus sub Iurisdictione Inquisitorũ Confessarius, si solicitet fœminam in Confessionario, aut in quouis loco, vbi confessio Sacramentalis auditur, aut de nouo ad eam audiendam eligitur, siue re vera ipsam audiat, siue sit ibi occasione, vel prætextu confessionis, simulãs eam audire, quamuis simulatio ex parte vtriusq.
141 prouehiat. Imo idem erit, si absq. huiusmodi prętextu, & simulatione stans, vel sedens in con fessionario, illam in eo etiam stantem, aut se-
142 dentem solicitet. Nequaquam tamen dicto modo reus fiet, si vocatur prætextu confessionis agendæ, & postea eandem in domo solicitet, vel ex conuentione vtriusq. præcedente rem cum ipsa habeat.

---

143 HVius Regulę maior ferè pars habetur expresse in Constitutione Gregorij XV. ibi, occasione vel prętextu confessionis huiusmodi, etiam ipsa confessione non sequuta, siue extra occasionem confessionis in Confessionario, aut in loco quocumq. vbi confessiones Sacramentales audiantur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes ibidem confessiones audire, solicitare, vel prouocare tenta-
144 uerint, &c. Et quidem si in Confessionario, seu in loco electo confessionem verè audiens Confessarius solicitet pœnitentem, res per se est manifesta, quod secundum quæcumq. Breuia, aut Decreta Pontificum, & secundum quodcumq. ius diuinũ, & humanũ iurisdictioni Inquisitorũ subijciatur, nec maiori hoc indiget probatione.
145 Si verò audire simulat, aut si in dicto Confessionario, vel loco, confessionis prætextu, potest esse dubium in aliquibus casibus. Primò si accedente illuc fœmina, & dicente se velle in crastinum confiteri, ipsam solicitet, & confessionem dissuadeat. Negat Sancius in select. disp. 11. n. 49. quia non dicitur proximè ante confessionem solicitare. Sancium sequitur Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 9. punct. 8. num. 4. Sed
146 benè affirmant Fagundez de præcept. Eccl. in vltima editione par. 2. lib. 4. cap. 2. num. 49. & Diana par. 4. tract 5. resol 6. ob hanc rationem, quia dum Confessarius solicitat talem pœnitentem in Confessionario; simulat eius confessionem audire, ergò hic casus sine dubio comprehenditur in Bulla Gregorij XV. Atque ego istis adhæreo, etiam ex vi Decreti citandi Pauli V.
147 Dubitatur secundò de eo casu, quando Cõfessarius, & pœnitens conueniunt de confessione simulanda in Confessionario, vt ibi inhonestos sermones habeant. Castrus Palaus vbi supra num. 2. non spectare ad Sanctum Officium absolutè defendit, eò quod neuter eorum astringatur obligatione denunciandi, non Confessarius, vt per se patet, neq pœnitẽs, alioquin teneretur prodere se ipsum, quod nullus dicit; & cũ sit mutua solicitatio, videtur par ratio vtriusq. ergo &c. Hoc probabile iudicat Diana ibidem resol. 10. in terminis Bullarum Pij IV. ac Pauli
148 IV. & Decreti Clem. VIII. Nihilominus ex vi Constitutionis Gregorij XV. contrarium prorsus tenendum cum Sancio vbi supra num. 3. Acuña de solicit. Confess. q 15. num. 2. & eodem Diana. Ratio est quia tunc peccat Confessarius sub prętextu confessionis, & in eius opprobrium; ergò insurget præsumptio, quòd malè sentiat de ipsa; nec eximetur à Iurisdictione Inquisitorũ inde, quod de simulatione confessionis conuenerit inter ipsum, & pœnitentem, vt liberius de rebus inhonestis tractare possint; sed denunciari debet ille à quouis, qui extra confessionem aliunde notitiam habet de tali simulatione, &
149 tractatione, imò & ab ipo pęnitente iuxtà tradita iam supra ex illa epistola ad Archiepiscopum Neapolitanum de mandato Sacræ Congregationis, seu potius Vrbani Papæ VIII. & iuxtà modum ibi expressum.
150 Est item dubium circa tertium casum, qui attingitur in vltima parte Regulæ de confessario vocato confessionis audiendæ prætextu, & postea in domo fœminam solicitante. Hunc esse sub Iurisdictione Inquisitorum affirmanter videtur respondere Ioannes Sancius in Select. disp. 11. n. 68. Amplectenda tamen, vt vera resolutio negatiua Dianę 37. dict. tract 5. ex Freit. de confess. solic. in nouissima editione q. 15. n. 44. explicante etiam ibi, quando opinio Sancij locum habere potest per sequentia verba. Si
151 confessor, inquit, domum vocetur sub prætextu confessionis, veluti, vt prælatum confessor decipiat, cum tamen ex præcedente tractatu, tã confessor, quam fęmina intentionem habeant venereorum agendorum, puto Breui non esse locum, eò maximè, quia in casu Sancij non ponitur solicitatio ex parte Confessoris in Sacramento pœnitentiæ, vel proximè, sed tractatus remotus ex vtriusq. placito, qui tractatus præcedens nihil ad rem facit, siue simuletur, siue nõ
152 Confessio. Opinio ergo Sancij defendi tantum potest, quando in ipsa domo, & loco ad cõfessionẽ deputato, & sub confessionis figura, vt ita dicã, simulet confessor ad inspectantes illudendos confessionẽ audire, etsi ab ipso non incipiat solicitatio, nec precedat inter eos tractatus, simulatio namq ipsa per se sufficiet: hactenus Freitas, & egregie quidẽ. Concludit ergò Diana cũ Sousa de confess. solicit. in addit. n. 10. quod prætextus confessionis, de quo in Bulla Greg. XV. debeat esse proximus, & non remotus à loco ac statu confessionis, vt iam in simili supra diximus, nec est locus aliter interpretandi.
153 Quid tandẽ de Confessario, qui nec audit cõfessionẽ, nec simulat audire, neq est in cõfessionario sub prętextu eã audiendi; sed ibi stans, vel sedens cum fęmina stante, vel sedente de rebus inhonestis tractat? Pro decisione huius dubij extat decretum Sacræ Congreg. seu potius Pauli Papæ V. quod cum Peirino de priuil. Minim. tom. 2. Constit. 4. Greg. xv §. 5 n. 15. & Coriolano de casib. reser. par. 1. sec. 2. art. 22. num. 4. affert Diana vbi supra resolut. 38. cuius tenor, post exordium ordinatium, & citationem Cardinalium, qui ei interfuerunt, sic habet, facta

relatio-

relatione, quòd multi Confessarij tractant cum mulieribus in confessionali extra confessionis occasionem de rebus inhonestis, Sanctissimus decreuit, vt contra huiusmodi Confessarios procedatur in Sancto officio. Huius Decreti etiam fit mentio in practica Cardinalis N. manu scripta, quæ circumfertur ad procedendum in
154 causis Sancti officij. Nihilominus non obstante hoc Decreto, adhuc aliqui tenent confessarium sic tractantem non esse sub iurisdictione Inquisitorum, ita Sousa de Confess. solicit. tract. 1. cap. 15. & Freitas in nouissima editione q. 15. num. 52. & q. 13. n. 30. vbi affirmat Decretum Pauli V. fuisse a Gregorio XV. restrictum, non ostendens qualiter in eius constitutione fiat hęc restrictio; qui enim vnum affirmat, alterum non
155 negat; sed relinquit vti fuerat prius dispositū. Quare talem restrictionem Diana dict. tract. 5. resol. 38. non admittit, dicens, sed cum contra Doctores istos habeamus apertam declarationem S.E.R. & vniuersalis Inquisitionis, ab ea non est recedendum; sicuti non recedit Practica illa, m. 5. neque ego recedam.

156 Ex vi itaq; dicti Decreti Pauli V. erit sub iurisdictione Inquisitoris Confessarius, qui in confessionali lasciuè arguit suam concubinam de zelotypia; cum hæc actio maximè prouocatiua sit ad libidinem, sicq; confessarius signa ostendat pœnitenti alium, & nō ipsum solum participem esse lasciui amoris fœminæ. Atq; à fortiori idem
157 erit ex vi constitutionis Gregorij XV. si tunc simulet audire illius cōfessionem, aut sit ibi sub prætextu eius, vt egregie docent Sancius in Select. d sp. 11. n. 32. & Fagundez de præcept. Eccl. in editione 2. p. 2 lib. 4. cap. 3. n. 63. quidquid in contrarium magis speculatiuè, quam practicè dicat Freitas in nouis addition. de cōfess solicit. q 9 n 21. Vide Dianā dict. tract 5. resol 43. nulli, vt aliquando solet, adhærentem.

Ob quem finem Inquisitor procedit contra Confessarium solicitantem, aut consentientem solicitationi? & an aliquando id non possit?

REGVLA CXXXV.

158 CVm varij extent antiqui, & noui hæreticorum errores contra pœnitentiæ Sacramentum; cumque insurgat præsumptio sæpius de aliquo saltem eorum in mente Confessarij solicitantis, aut consentientis solicitationi, proptereà Inquisitores possunt, & debent cōtra ipsum procedere; imò quandoque habet ad idem facultatem, tametsi nulla adsit circa confessionem Sacramentalem erroris suspicio. Exi-
159 mitur tamen a iurisdictione eorum Confessarius magis probabiliter, si consentiat solicitationi ob finem honestum, vel ob vitandam infamiam.

160 HÆc nona & vltima Regula in hac materia solicitationis proponitur ad indicandum in ipsa circumstantiam finis, quæ est præcipua inter reliquas, & ad indicandos hac occasione errores, qui contra Sacramentum confessionis huc vsq; prodierunt, quibus mens Confessarij solicitantis aut consentientis solicitationi, quòd si imbuta præsumi aliqualiter po-
161 test. Ludouicus Paramus in longissima illa, & eruditissima qu. 10. lib. 3. de orig. Sancti officij per 167. numeros hoc solum punctum discutit, an Inquisitores possint procedere cōtra confessarios solicitantes &c. & propositis varijs motiuis dubitandi, præcipue illo quòd inductio ad libidinem in actu confessionis Sacramentalis, vel proximè potius dimanat ex inclinatione naturæ corruptę, & carnis instigatione, quàm ex contemptu Sacramenti, & consequenter non insurget præsumptio erroris in inducente; ergò Inquisitor non poterit contra hunc procedere; cū eius iurisdictio solum contra habentem errorem fidei Catholicæ contrarium, vel præsum-
162 ptionem eius aliquam se extendat. Priusquam ipse Paramus totaliter ad resolutionem quæstionis affirmatiuam gradiatur, errores omnes, quos hęretici antiqui, & moderni contra Sacramentum Confessionis excitarunt, eruditè percurrit: vnde eosdem, totidem eius verbis ante inceptam decisionem præsentis Regulæ non incongruum iudico hic apponere, omissis aliquibus, quæ non ita ad rem faciunt ad vitandam prolixitatem.

163 Siquidem inquit, vt omnes norunt, hæretici summopere curarunt hoc Sacramentum auricularis confessionis tollere, & improbare profanando, illo impiè abutendo, vt conantur persuadere veteres illi hæretici, impij Nouatiani, & Montanistę, teste Epiphanio, hæres. 59. & August. heres. 18. quibus adhæserunt Audiani temporibus Valētiniani Senioris, vt ex Theodoreto li. 4. de fabulis hęreticor. intelligi potest. Hi namque nullam iniungebant pœnitentibus mulctam; & ideò pœnitētes, quia per iocum, ac ludum Confessionem à se exigi intelligebant, grauia peccata celabant, & pauca quædam ac leuia fatebantur; planè ad eum modum, quo nunc Lutherani confiteri peccata coram suis mini-
164 stris solent. Messaliani quoque ijsdem temporibus exorti, Damasceno teste, in lib. de Centū hæresibus, peccata dimittebant, nulla habita ratione pœnitentiæ, & Canonum Ecclesiæ. Post
165 modum Ioan. Vvicleffus, vt testatur Thomas Vvaldens. tom. 2. de Sacrament. cap. 125. confessionem Sacramentalem apertè oppugnare cœpit, asserens eam in scripturis non fundari, & ex sola institutione Papali introductam esse. Exti-
166 tit etiam ante annos circiter centum quidam Petrus Oxomensis, qui confessionem peccatorum in specie affirmabat non esse de iure diuino; sed ex aliquo statuto vniuersalis Ecclesiæ, vt videre est in Summ. Conciliorum in Decretis Sixti Papæ IV. In eodem errore, nostro etiam sæculo versati sunt Erasmus Roterodamus, & Beatus Rhenanus, ille in annotation. de Epist. Sancti Hieronymi ad Oceanum de obitu Fabiolæ; hic in annotationibus ad librum Tertullia-
167 ni de pœnitentia. Martinus Lutherus in lib. de captiuitate Babylon. cap de pœnitentia, addit tres errores. Primò, non posse eam probari ex scripturis; secundò non esse necessarium confiteri

teri omnia Sacerdotibus;si quis enim correptus
est à fratre, quam fortè lęsit agnoscat coram
illo peccatum suum, & veniam petat. Tertiò
damnat omninò eos, qui docent circumstan-
tias peccatorum in confessione esse detegen-
das. (Ego inquit, quid quid est circumstātiarum
consuluerim penitus contemnere) & in ser-
mone de pœnitentia docet non esse confiten-
da venialia, neque omnia mortalia;sed ea tan-
168 tum, quæ sunt manifestè mortalia. Eosdem
errores profitentur,& sequuntur Philipp. Melā-
chehon in confessione Augustana, & eius apo-
logia art.11. & 12. & in locis communibus tit.
de pœnitentia Ioannes Oecolampad. lib. de
confessione, Ioannes Brentius in confessione
Vvirtembergensi, Ioannes Caluinus lib.3. inst.
cap.4.§.7.Vvigandus in lib. qui inscribitur, Me-
thodus doctrinæ Ecclesię Magdeburgēsis c.18.
Petrus Palladius in admonitione de pęniten-
tia, & iustificatione, Dauid Critheus in sua Ca-
techesi loco 8.Martin.Xemnitius in 2.part.exa-
minis Tridentini Concilij ad 14.sessionem.The
od.Beza in sua confessione fidei, cap.2.
169 Hactenus ex Paramo errores hæretico-
rum contra Sacramentum pęnitentiæ, quos ta-
les esse, ac fidei Catholicæ contrarios multis
ostendit ille ex scriptura sacra, & ex Concilijs,
ac Sanctis Patribus, & tandem benè concludit,
quòd oriri possit suspicio contra confessarios in-
ducentes ad libidinem in confessione fœminas,
quasi id faciant in contemptum huius Sacra-
menti, & præsumantur adhærere dictis hęreti-
170 corum erroribus. Atq. ob hanc pręsumptio-
nem,& ex fine illos penitus eradicandi,Sacra-
mentumque illęsum tuendi, meritò hęreticæ
prauitatis Inquisitores contra Cōfessarios quē-
cumq. pœnitentem taliter solicitantes proce-
dunt, ac pr cedere tenentur; quamuis ex hu-
iusmodi solicitatione ad turpia leuis, ac modi-
ca suspicio erroris expurgat, cap. Accusatus de
hæreticis in 6.ibi,leuis,& modica suspicio,quòd
171 autem hęc saltem ex ea solicitatione oriatur,
inde ostenditur; quia etiam concesso eo, quod
in motiuo dubitandi dicebatur, inductionem
scilicet ad libidinem in confessione prouenire
ex indicatione naturę corruptæ, & instigatione
carnis: adhùc tamen est contemptus Sacra-
menti, & ex consequenti pręsumptio, quòd ibi
solicitans fęminam malè sentiat de eo, cum ta-
lis contēptus,& suspicio malè credulitatis orian
tur non ex solicitatione ad venerem simplici-
ter, sed ex solicitatione adiuncta actuiSacra-
mentalis confessionis saltem simulatę. Confir-
172 matur a simili,quia si Sacerdos,aut religiosus
aliquis vxorem duceret,tametsi ex actu carna-
li non possent absolutè loquendo inquisitores
contra eum procedere, vt suspectum de hęresi;
ob coniunctionem tamen Sacramenti matri-
trimonij, cum insurgat præsumptio hæresis, seu
quod malè sentiat de Sacramentis, possunt, &
debent contra ipsum inquirere, sed par est ratio
in casu præsenti, ergò &c,
173 Quid quod, vt dicitur in altera parte Regu-
læ, etiam nulla existente erroris præsumptione,
manet Confessarius sub Iurisdictione Inquisito-
ris in aliquo casu, vt in illo exposito Regula prę-
cedenti iuxtà Decretum Pauli V. si in Confes-
sionali non audiens confessionem, nec simulans
audire de rebus inhonestis cum fœmina con-
fessarius tractet, quod tunc nulla sit suspicio er-
roris docent benè Sousa in adnotat. ad Bullam
Gregorij XV. & Diana par.4. tract.5. resol.5.
ob eam rationem; quia ibi nequaquam est abu-
sus Sacramenti, neq. contemptus eius; cum Con-
fessarius non audiat verè confessionem, nec si-
mulet audire; ergò nulla est suspicio erroris. At
174 quòd sit procedendum contra ipsum ab In-
quisitore, habetur expressè in dicto Decreto
Pauli V.& affert Practica illa m. s. citata asse-
debere expediri similem confessarium absq. a-
iuratione,cum pœna arbitraria:sed de his inf
175 Deniq. quoad vltimā partem Regulæ qu
Antonius Sousa opusc. de confess. solicit. tra
1.cap.7.num.9. & lib.1. Aphor.cap.34.num.
tenet non improbabiliter Confessarium cons
tientem solicitationi metus causa, esse denu
ciandum,& expediendum cum pęna arbitra
176 absq. abiuratione. Sancius verò in Select.
sput.11.n.30. oppositum his verbis defendit,
vocatus, inquit, confessarius ad ęgrotantis fęm
næ confessionem, ab ipsa solicitatur, minas su
addente se exclamaturam vim sibi ab illo
ferri, nisi consentiat. sicq. ipse ob vitandam inf
miam actui impudico consentiat, non erit locu
constitutioni Pontificiæ: Hæc ille, & adducit
pro sua sententia Graffium, & Acuñam, quibus
additur Peyrinus de priuileg. Minim. tom. 1.
const.4.Gregorij XV. §.3. num. 9. a Diana dict.
tract.5.resol.15.non exprimente quamnam par-
177 tem ipse sequatur. Sed ego posteriorem ne-
gantem Sancij, & aliorum probabiliorem iud-
co;atq. his huic materiæ solicitationis sufficien-
ter hactenus pro tenuitate ingenij mei expo
178 tæ finem impono. Non proposui peculiar
Regulas pro circumstantijs, *Quomodo, & qui-
bus auxilijs*, eò quòd iam in alijs satis, superq.
explicatæ maneant præcipuè in eis, vbi agitur
de simulatione, aut pretextu Confessionis, & de
179 solicitatione ad lenocinium &c. Plura dubia
aliqui Doctores hic discutiunt, quę communia
sunt huic, & alijs materijs, pręcipuè spectantia
ad obligationem, & excusationem denuncian-
di Inquisitoribus, ad probationem delicti, ad ab-
iurationem,& pœnam iniungendam &c. de qui-
bus nos Deo benè iuuante, in proprijs locis op-
portunius, secundum ordinem executionis no-
bis præscriptum, agemus, vt in commentatione
edicti Sanctę Inquisitionis iam vlterius progre-
diamur.

CAPVT XVII.

De celebrantibus conuenticula in materia Religionis, ac de illis, qui huiusmodi conuenticulis, vel concionibus Hæreticorum assistunt.

PROOEMIOLVM.

1 SOla prima pars huius tituli in Edicto S. Inquisitionis exprimitur per hęc verba. *C'habbiano celebrato, ò celebrino occulti conuenticoli in materia di Religione*, Latinè sic; *Quòd circa res ad Religione pertinentes, occulta conuenticula celebrauerint, vel celebrent.* Visum est tamen peropportunum alteram partem, de illis, qui dictis conuenticulis, vel concionibus hęreticorum assistunt, hic apponere pro complemento huius materiæ, & vt sufficiens nobis porrigatur ad formandam in hoc
2 breuissimo capite vnam saltem Regulam. Eius autem breuitas inde tanta; quia cum differentia magna sit, vt manifestè per se apparet, inter celebrantes talia conuenticula, seu auctores ipsorum & inter assistentes eisdem, vel concionibus hæreticorum, de istis pauca admodum apud Doctores de rebus Sancti Officij agentes; de illis verò nullum prorsus verbum in particulari, quòd inuenire potuerim, licet non paucos euoluerim; eo quod omnes, vt certum supponant esse ipsos sub iuris-
3 dictione Inquisitorum, & inter hęreticos, seu dogmatistas comprehendi. Vnde mirum in Edicto Inquisitionis peculiare caput fuisse de eis expressum, à quo citò nos expediemus.

An & qualiter celebrantes conuenticula in materia Religionis, aut eis, & concionibus Hæreticorum assistentes, sint hæretici, vel suspecti de hæresi sub iurisdictione Inquisitorum? aut secus?

REGVLA CXXXVI.

4 EX facto cogendi, & celebrandi conuenticula in materia Religionis certò concluditur, quod auctores huius actionis sint verè hæretici. Credentes verò istorum censentur illi, qui dictis conuenticulis frequenter assistunt, vel conciones ibi audiunt. Quinetiam id faciens semel tantùm, aut bis, maximè si in terris Christianorum talia conuenticula, vel conciones occultè fiant, erit aliqualiter suspectus de hæresi, attenta qualitate personæ, &
5 modi. Secus aliquando, si fiant in terris ipso-
6 rum hęreticorum. Imò absque vlla culpa potest quis illuc ire ob finem bonum, vt refutandi eorum errores, sublato scandalo, & periculo peruersionis.

7 PRima pars huius Regulæ adeò ex se constat, vt non indigeat probatione, conuincitur tamen à fortiori per probationem secundæ: Qui enim frequenter intersunt conuenticulis, & concionibus hæreticorum, credentes eorum communiter censentur, vt docent Geminianus in cap. 2. de hęretic. num. 7. Syluest. hęresis 1. num. 10. Ananias in cap. excommunicamus, il primo, S. credentes num. 12. de hæretic. Eymericus par 2. direct. quęst. 50. n. 3. vbi Peña comment. 75. & Azor tom. 1. lib. 8.
8 cap. 15. quęst. 1. Atque taliter credentes sunt propriè hęretici, vt cum Simanch. Catholic. instit. tit. 15. num. 2. Nauar. in manual cap. 27. num. 55. Suarez tom. 5. disp. 10. sect. 2. num. 5. Toleto in summ. lib. 1. cap. 19. & cum alijs tradit Sanctarellus de hęresi cap. 11. num. 30. reddens optimè rationem, cur sic vocentur, & vt distincti ab hęreticis in Bulla Cœnę exprimantur; quia, inquit, non explicitè alicui errori, & hęresi assentiuntur; sed tantum credunt doctrinam, quam hęretici sequuntur, & prędicant, potius appellantur credentes hęreticorum, quàm hæretici ad differentiam eorum, qui explicitè, & distinctè assentiuntur erroribus, qui ab hęreticis proponuntur, ita ille.
9 Quod sit assistentes frequenter conuenticulis, & concionibus hæreticorum sunt istorum credentes, & consequenter hęretici; quanto magis erunt cogentes, & celebrantes huiusmodi conuenticula, & concionantes, seu docentes in illis, ergo &c.
10 Circa tertiam partem Regulæ est aliquale dissidium inter Doctores, Archidiaconus, Geminianus, Ioann. Andreas in cap. quicumque, S. hęretici, verb. credentes, de hæreticis. in 6. Zanchinus de hęretic. cap. 3. num. 6. Calderinus tract. de hęreticis cap. 3. num. 4. affirmant absolutè accedentem plusquam semel, seu bis ad conciones, & conuenticula hæreticorum, esse eorum credentem, eo fundamento adducti, quod ex geminato actu crimen videatur
11 in consuetudinem trahi. Negant tamen hoc alij, vt Suarez de fide disp. 24. sect. 3. Sousa in Bull. cœnę cap. 2. disp. 8. num. 10. Sanctarellus, vbi supra, & Diana par. 4. tractat. 8. resolut. 93.
12 Distinguunt tamen optimè Peña dict. comment. 75. vers. si & plurimum, Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 15. quæst. 1. & alij de celebratione conuenticulorum circa materiam Religionis

in terris Christianorum, vel in terris ipsorum Hereticorum, & secundum mentem vtriusque si quis illis intersit, etiam semel tantum, licet non erit credens hæreticorum, fiet suspectus de heresi, saltem leuiter, vt volunt Sousa, & Diana citati; vel etiam vehementer fortè attenta qualitate personæ, & modi assistendi; si non statim denunciet Inquisitoribus, quidquid in similibus conuenticulis in aliquo loco Christianitatis celebratis vidit, & audiuit. Atq in
13 hanc vehementem suspicionem videntur inclinare Peña loco allegato, vbi sic ait, si autem quis in terris Catholicorum occulta ab hereticis conuenticula celebrari intelligat, etsi semel tantum vadat, ni denunciet Episcopo vel Inquisitori non carebit iudicio meo credentiæ suspicione: cum in hoc casu approbare censeatur, quod potuit auertere, si iudicibus Ecclesiasticis, vt debuit, indicasset, nisi considerata persone qualitate ob ignorantiam excusetur. Item Sanctarellus vbi supra asserens cũ
14 qui semel tantum interfuit hereticorum concionibus, tametsi non reputetur credens corũ, esse de hæresi suspectum, non exprimens de qua suspicione loquatur, de leui ne, an de vehementi? sed de hac intelligendus, quandoquidem credentiam hereticorum, quæ respectu
15 ipsius est quid magis, excludit. Tandem admittent saltem eamdem vehementem de hæresi suspicionem in accedente semel vel bis ad dicta conuenticula, auctores citati Geminianus, Ioann. Andreas, Archidiaconus, Calderinus, & Zanchius, qui eum esse credentem hereticorum volunt. Quibus adiungo Campegium in annotat. ad Zanchium cap. 3. num. 6. qui sub dubio relinquit, sit credens nec nè.
16 Si autem conuenticulis, vel concionibus in terris hæreticorum habitis semel, aut bis quis interfuerit, censebiturne eorum credens, vel de hæresi suspectus? Neganter, & benè respondet Peña vbi supra, maximè si pluries potuit interesse, & noluit; nam tunc ex curiositate, vel ex alio fine, non opposito fidei Catholicæ illis interfuisse iudicabitur, quod nisi aliud circumstantię personę, & modi illuc accedendi suadeant, ita euenire, vt in plurimum indico.
17 Quin etiam addo, vt habetur in vltima parte Regulæ, posse licitè, absque vlla culpa aliquem Catholicum ad ea Templa, & conuenticula hæreticorum accedere, atque ingressum ibi ceremonias, & ritus eorum videre, concionesq. audire, si id faciat ex bono fine, vt sciendi, & refutandi eorum errores, ac alijs debitis circumstantijs, ita docuit Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 4. num. 16. & Azor instit. moral. lib. 8. cap. 11. quęst 4. cuius hęc sunt verba; Respõdeo ex sententia Nauarri cons. 15 num. 3. & 4. de heret. id esse licitum fecere sub triplici conditione; Prima, ne in Catholicorum animis vlla offensio generetur. Secunda ne vlla sit communicatio ritus, ceremoniæ, ac impietatis hereticę. Tertia ne vllum periculum immineat propriæ perfidię, subuersionisque, & Christianę Religionis contemptus: hactenus ille. Sed
18 notandum circa primam conditionem ab eo assignatam, spectantem ad scandalum, quod possit hoc insurgere etiam respectu ipsorum hereticorum, nempe, vt isti in suis erroribus confirmentur, ni statim dicta refutatio ipsorũ sequatur; eo quod videant a veris Catholicis
19 se honorari, & suas conciones audiri. Sicut insurgit scandalum respectu meretricis & confirmatur in statu vitæ turpis, quod à viro nobili, licet non ad congressum carnis, sed solum ad confabulandum inuisatur, & honoretur.
20 De quo modo scandali à me olim publicè lecto, & à viris doctis approbato, dum loquerer cum quodam magnæ auctoritatis viro, subijt ipsi scrupulus, quod aliquando Geneuram transiens hæresiarcham illum Theodor. Bezam curiosè, & honorificè visitauerit. Vnde postea de hac actione tanquam ipsi Bezæ fortè scandalosa inter confitendum se accusauit.

CAPVT XVIII.

De Blasphemia in communi, ac de speciebus, seu modis eius, maximè de hæreticalibus ad iurisdictionem Inquisitorum pertinentibus?

PROOEMIOLVM.

1 TANTVM est sermo in Edicto Sanctæ Inquisitionis de blasphemantibus hæreticaliter per sequentem clausulam: *Che contra Dio, e de suoi Santi, e particolarmente contro della Beatissima Vergine Maria proferiscono bestemmie heretìcali*. Latinè sic: *Quòd contra Deum, ac Sanctos*
2 *suos, præsertim contra Beatissimam Virginem Mariam blasphemias hæreticales proferant*. Expediens tamen iudico à blasphemia in cõmuni initium ducere &, omnes eius species, ac modos indicere, vt de blasphemijs hæreticalibus, quæ sunt magis propriæ nostri instituti, clariùs innotescat.
3 Præter id, quod in iure disponitur præcipue toto titulo de Maledicis: Extant variæ Bullæ Summorum Pontificum de hac materia contra blasphemos quoscumque, præcipuè Leonis X. incip.
4 *Supernæ*. §. 33. ad abolendam: Iulij III. *In multis*, & Pij V. *Cum primùm*, §. 10. De eadem ex professo tractant D. Thomas 2.2. quæst. 13. & 14. ibi eius expositores Caietan. & Valentia, item Suarez tom. 1 de Religion. tractat. 3. lib. 1 Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32 & Sanctarellus tract. 3. de blasphemia per 10. capita. ex quibus, & in alijs discutienda Regulis sequentibus desumentur.

Quid & quotuplex blasphemia? quibus modis exprimatur, & contingat?

REGVLA CXXXVIII.

5 DEfinitur blasphemia, Verbum maledictionis, seu conuicij, quo aliquid de diuina excellentia detrahitur, aut breuius sic, locutio contra Deum per modum contumeliæ.
6 Duplex est, altera interna, si solum mente Dei excellentiæ deroges; altera externa, si talem
7 derogationem verbis, vel scripto proferas. Est item duplex (omissis nunc alijs eius diuisionibus infra indicandis) altera hæreticalis, continens, vel sapiens hæresim; altera non hæreticalis, nihil secundum se contra fidem affir-
8 mans. Hæc exprimitur dicendo aliquid de Deo per modum contemptus, seu conuicij, illa vero afferendo de ipso Deo, quod ei non conuenit, aut negando, quod eidem soli conuenit, vel id
9 tribuendo creaturę. Vtraq. sub varijs formis in fine Regulæ indicandis contingit.

---

10 SEcundum totam suam latitudinem nomen blasphemiæ significat quamcumq. maledictionem, seu execrationem, qua de alicuius dignitate, aut honore detrahitur, vt aduertunt S Augustinus lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 11. & S. Thomas 2. 2. q. 13. art. 1. Atque hac ratione accipitur in epistola ad Titum cap. 3. *Admone illos neminẽ blasphemare*, idest maledicere, ex mente D. Hieronymi, ibi, siue maledictio tendat contra Deum, siue contra homines, siue contra alias creatu-
11 ras: Aliquando idem est blasphemia, quod vituperium, & idem blasphemare, quod vitupe-rare, ita Paralip. 1. cap. 20. Isa. 51. & Ezech. 5. omissa vtraque hac acceptione lata.
12 Propriè, & strictè sumimus hic blasphemiã prout sumitur communiter à Theologis, & Sanctis Patribus, præcipuè à D. Augustino citato pro maledictione respectu Dei, sicque ei quadrat vtraque definitio proposita desumpta ex doctrina D. Thomæ 2.2. q. 13. art. 1. Atque ita traditur, & declaratur eius essentia a Doctoribus. Albertin. de agnoscen. q. 27. num. 1. Suarez tom. 1. de relig. tract. 3. lib. 1. cap. 4. n. 1.
13 & Bañes 2.2. q. 13. art. 1. notab 2. Pro maiori tamen declaratione, & decisione dubiorum huc spectantium perpendendæ aliquæ particulæ.
14 Dixi *verbum*, seu *locutio*, quia blasphemia essentialiter non consistit in factis, sed in verbis, vt est omnium sententia contra Alphonsum de Castro lib. 1. de iust. hæret. punit. cap 12. Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 4. casu 376. & Cordub. in quæst. lib. 5. q. 17. §. 15. notab. 1. qui asserunt, quod committeretur blasphemia ab homine, qui in contemptũ Dei lapides in cælũ proijceret, cęderet, vel conculcaret imagines, vel Eucharistiam, aut hanc, vt communem, & vsualem panem comederet, & similia.
15 Verum eorum assertio meritò ex mente Diui Thomæ, d. art. 1. S. Augustini citati, & aliorum Patrum reijcitur à reliquis, maximè ab Alens. 3. par. q. 13. mem. 6. Nauar. in summ. cap. 12. num. 81. Suarez vbi supra cap. 4. & Sanctarello. tract. 3. de blasphem. cap. 1. dub. 3. nu. 5. Nam quando dicitur blasphemia esse verbum intelligitur propriè de verbo oris; & declaratur à contrario eius, nempè laude diuina, quæ tantum proprio verbo fit, & est actus solius oris, iuxta illud psalm. 33. semper laus eius in ore
16 meo. Hinc D. Th. 2.2. q. 103 art. 1. ad 3. assignat discrimen inter laudem, & honorem, quod illa per sola verborum signa, hic vero per quæcum-

que

que signa externa exhibeatur, ergo blasphe-
mia propriè dicta, quæ laudi Dei opponitur, pa-
ri modo verbis tantum exprimetur, maximè
cum infamationem in se contineat, quæ non
17 fit sine verbis. Et confirmatur, quia alias
idololatria, & alia similia vitia possent dici bla-
18 sphemia, quod nullus concedit. Facta ergo illa
proijciendi lapides in cælum, cõculcandi ima-
gines, Eucharistiam &c. non sunt blasphema
propriè loquendo, sed sacrilega, vel etiam hę-
reticalia, & hinc sub iurisdictione Inquisitorũ.
19 Quamquam dicuntur aliquando blasphema
largo modo, seu impropriè, vel consequenter,
quod coniuncta sint cum verbis blasphemis,
vt bene notat Sanctarellus adductus, & ait ita
esse exponenda aliqua loca Scripturæ sacræ, vt
2. Esdræ cap. ibi: Feceruntque blasphemias
grandes &c. & illud Matt. 27. blasphemabant
eum &c.
20 Dixi *contra Deum*, & non est cur addatur
contra Sanctos, vt addit Nauarr. loco citato
num. 81. cum sine hac additione sit completa
definitio blasphemiæ, & iam subintelligatur.
Nam contumelia in Sanctos non censetur pro-
priè blasphemia, nisi quatenus aliquo modo in
Deum profertur, & in suis Sanctis ipse maledi-
citur, vt docet expressè D. Thomas 2.2. q. 13.
art. 1. ad 2. sicut, inquit, Deus in Sanctis suis
laudatur, in quantum laudantur opera, quæ
Deus in Sanctis efficit; ita & blasphemia, quæ
fit in Sanctos, ex consequenti in Deum redun-
21 dat. Quemadmodum est etiam blasphemia
maledicere creaturis rationabilibus, & irra-
tionabilibus, vt sunt effectus, & opera Dei se-
cundum eumdem D. Thomam 2.2. q. 76. art. 2.
quem in vtroque reliqui sequuntur, præcipuè
Caiet. ibi, Valentia disp. 5. q. 19. pun. 1. & Sua-
rez vbi supra cap. 5. declarans optimè qualiter
blasphemia contra Sanctos sit etiam contra
Deum, quia cadit in huius opprobrium, licet
sit indirectè, & implicitè à blasphemante vo-
litum.
22 Nihilominus opportunè exprimuntur in
edicto Sanctæ Inquisitionis blasphemiæ in
Deum, & in Sanctos, & præsertim in Sanctissi-
mam Virginem, & Deiparam Mariam: Sumi-
turque expressio ista ex iure Canonico, cap. 2.
de Maledicis, ibi, si quis contra Deum, vel ali-
quem Sanctorum suorum, & maximè contra
Beatam Virginem linguam in blasphemiam
publicè relaxare præsumpserit, atque ex Glossa
in illud ad Ephes. 4. Blasphemia auferatur à
vobis, addit ipsa, in Deum, & in Sanctos, &
en prima diuisio blasphemiæ.
23 Dixi *per modum contumeliæ*, seu conuicij,
quo derogatur diuinæ excellentiæ; non tamen
requiritur ad rationem essentialẽ blasphemiæ,
vt quis directè velit talem derogationem; sed
sufficit si ijs circumstantijs, & eo modo bla-
sphemat, vt huiusmodi locutione in actu exer-
cito diminutionem dignitatis diuinę significet.
24 Quamquam negari non potest esse magis cõ-
summatam blasphemiam, quando adest illa
peruersa voluntas, seu intentio contumeliam
inferendi Deo; & hoc modo blasphemant sem-
per damnati, diciturquè blasphemia formata,
quia procedit ex illa mala intentione, seu ex
odio Dei; sicut fides dicitur formata, quæ pro-
cedit ex caritate, seù est coniuncta cum ea. E
contra vero blasphemia, quæ non prouenit ex
25 odio Dei, sed ex ira, vel alia animi passione di-
citur informis, & non omnino completa; licet
iam habeat veram rationem blasphemiæ, ita
docẽt, & diuidunt in blasphemiam formatam,
& informem Petrus Ledesm. tom. 2. summ. trac.
1. cap. 9. concl. 4. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32.
nu. 2. & Sanctarellus tract. de blasphemia lib. 2.
& alij.
26 Blasphemiæ diuisio in internam, & externam
expressa in Regula traditur à D. Thoma 2.2.
q. 13. art. 1. ab omnibus recepto, & explicatur
benè à Suar. citato cap. 4. supponendo quod di-
ctum iam supra, blasphemiam consistere in
verbo contumelioso; hoc autem duplex est,
aliud prorsus internum mentis, seù intellectus,
& aliud externum, siue sensibile linguæ corpo-
reæ: per illud blasphemant Dęmones, & animæ
damnatæ in inferno, per hoc homines scelerati
in hoc modo. Sicut duplex est laus, altera me-
rè intellectualis, qua Sancti Angeli, seu beati spi-
ritus Deum laudant; altera linguæ materialis,
qua viri pij eidem benedicunt. Distinguendo
27 verò inter affectum, seu voluntatem blasphe-
mandi, & ipsam blasphemiam internam, quæ
sine dubio ad intellectum spectat, & est huius
actus formalis, licet à voluntate recipiat, quod
sit voluntarius.
28 Valdè celebris est inter Doctores diuisio
blasphemiæ, in hęreticalem, & nõ hęreticalem,
seu simplicem. traditur ab Eymer c. in Direct.
par 2. q. 41. Peña ibi comm. 66. Azor. to. 1. lib. 9.
cap. 28. q. 5. & Ledesma vbi supra conclus. 6. Al-
bert de agnosc. q. 6. num. 25. Sanchez dict. c. 32.
num. 36. & Suarez tom. 1. de Relig. tract. 3. lib.
29 1. cap 5. Declaraturq quòd hæreticalis sit, quæ
errorem, vel saporem erroris contra fidẽ con-
tinet; & fit quando per verbum indicatiui mo-
di aliquid fidei contrarium asseritur, seu tribui-
tur Deo, quod ei non conuenit, aut negatur
quòd ipsi soli competit, vel hoc applicatur cre-
turæ, sed de hoc plura statim.
30 Alterum membrum blasphemię simplicis,
seu non hęreticalis sic exprimitur ab omnibus
pręcipuè à Sanchez citato nu. 3. & ab Azor di-
cto cap. 28. qu 2. consistere scilicet in dicendo
aliquid contra Deum, vel Sanctos, quod eorum
honori deroget; vel magis specificè in nomi-
nando, quæ Deo, & Sanctis competunt, absque
iusto, & debito honore, ac reuerentia, irriden-
do, aut per ea turpiter, & inhonestè iurando
(quamquam non semper blasphemia cũ Iura-
mẽto, aut periurio coniuncta, vt notat benè idẽ
Azor ex D. Thoma 2.2. q. 13. art 1. ad 3.) Hinc
31 sub titulo de Maledicis iuris canonici blasphe-
mi in Deum, vel Sanctos continentur, quod
blasphemia, vt iam dictum, nihil aliud sit nisi
conuicium in Deum, vel Sanctos coniectum;
ex Hugone Sancti Victoris affert Couar. in cap.
quamuis pactum, de pactis in 6. p. 1. §. 6. n. 8. &
ex hoc Azor citatus q. 1.
32 Formulæ seu modi dictæ blasphemiæ sim-
plicis, seu non hæreticalis diuersi à Doctoribus

ma-

ximè à Sanchez vbi supra num.36.& ab Antonio Sanctarello cap.2. adducuntur: exemplificat ille cum Eymerico in Direct.2.p.q.41.n.1. maledictus sit Deus,hispanicè, malgrado aya Dios,& cum Bañez 2.2.q.13. numero 1.tædeat Deum,idest pesete Dios,similiter a dispecho de Dios,ad Dei dispectum hoc faciam;item si quis dicat,reddes mihi pecuniam,quam tibi mutuâ dedi,etiam si nolit B.Virgo,cum sensus sit, reddes mihi pecuniam ad dispectum B. Virginis: ita adductus Sãctarellus,cum Claro §. blasphemia, Menoch.de arbitr.lib.2. cont.4. casu 375. num.7 & alijs. Ex quorum omnium mente est etiam blasphemia, iurare per vitam Dei,vel per vitam alicuius Sancti; nam tunc significatur, quòd si non sit verum id quod dicitur, velit vt Deus,vel Sanctus puniatur in vita.Secus alij,vt Graffius 1.p. decis.lib.2. cap.2. num. 13. & Decian.in trac.crimin.tom.2 lib.6. cap.2.num.13. & quidem non improbabiliter sentiunt;nisi forte sic iurans dictam punitionem intendat; sine hac enim intentione tantum adducitur Deus in testem veritatis; sicut adduceretur absq vlla blasphemia ab eo,qui hac forma iuraret, viuit Deus,vti sępe iurabant Sancti Prophetæ, vt patet ex scriptura sacra. Vide plura apud Sanctarellum, & Sanchez. Qui benè docet, vniuersaliter esse blasphemias simplices, quascumq. in Deum vel Sanctos maledictiones,& verba contumeliosa: de formulis, seu modis blasphemiæ hęreticalis, paulo post dicetur.

Quam graue peccatum blasphemia,& cuinam virtuti opponitur?

REGVLA CXXXVIII.

36 Blasphemia tametsi ob inaduertentiam, vel ob nimiam iræ passionem possit aliquando esse tantum veniale,imo nullum;ex suo tamen genere, seu ex vi materiæ semper est mortale peccatum; & quidem grauissimum attentis virtutibus, quibus oppositum; & pręceptis,quibus vetitum,ac multiplicibus pęnis,quibus punitum.
37 Absolutè loquendo blasphemia opponitur virtuti Religionis, cuius est Deum, sanctosq.reuereri, quandoq; etiam ratione adiunctæ hæresis,vel infidelitatis fidei virtuti, aut
38 eius confessioni contrariatur. Atq. ob vtramque oppositionem primo, & secundo Decalogi præcepto prohibetur.

39 Certa, & communis est doctrina apud auctores Theologiæ moralis, in quouis genere peccatorum posse dari actum cum sola malitia veniali, aut cum nulla ob defectum aduertentiæ, siue hæc ex nimia passione, siue aliunde proueniat. In genere autem
40 peccati blasphemię id precipuè habere locum tradunt cum D.Tho,2.2.q.13 art.2. ad 3.(idem affirmante de periurio,q 89.ar.3.ad 2.) eius expositores, & alij, vt Alensis par. 2. quæst.131. memb.3.Couar.de pactis, 1. par. §.5. num. 10. Suarez tom.1.de relig.trac.3.lib.1.cap.6.& Sanctarellus tract.de blasphemia cap 4.dub.2. Ratio est quia sæpius proferuntur blasphemiæ ab hominibus contra Deum, & Sanctos ex tali passione iracundiæ, vt omnem rationis vsum præueniat,sitq.motus primo primi,& non actus humani,atq.ideo tunc nullam continebunt mali-
41 tiam. Si tamen proferantur cum aliquali, seu semiplena deliberatione, ac sint motus primo secundi, excusabuntur quidem à malitia mortali,sed non à veniali.

42 Verum vbi adest plena deliberatio in prolatione cuiusuis blasphemiæ, & complete aduertit homo se peccare, seu blasphemare;nunquam deest in ea peccatum mortale. Ita præter Doctores num. præcedenti citatos Bannes, & Aragon.2.2.q.13.ar.2.Valent.ibi,disp.1. q.13. pun.1. Caiet.in Summ.verb.blasphemia,& Sayrus in claui reg. lib.6.cap.13.num. 5. Inde patet,quia in genere peccati blasphemię non da-
43 tur, nec dari potest paruitas materiæ,ratione cuius,quod est de se mortale, fiat veniale; ergo quoties cum plena aduertentia blasphemauerit homo, peccabit sine dubio mortaliter; antecedens sic ostenditur; nam per blasphemiam grauis Deo, & Sanctis infertur iniuria, eorumq. honor, & cultus valde diminuitur.Si enim grauis,& atrox censetur iniuria à persona vili illa-
44 ta Magistratui, vel Senatori,prolatis in eos maledictis §. atrox instit. de iniur. & l. Prætor §. atrocem ff. eodem; quanto magis erit grauis iniuria illa,quæ Deo, vel Sanctis per blasphemiã infertur, ergo ratione materiæ non potest esse, nisi peccatum mortale.

Limitat hoc, & optimè cum Bañes, & Ara-
45 gon, & Sayro adductis, Sanchez lib 2.in Decal. cap.32.num.42. esse scilicet solum veniale conuicium in Sanctos,non vt Sancti sunt;sed ex alio respectu ob paruitatem materiæ, vt si quis per iocum diceret,Sanctos Ioannem, & Paulũ fuisse Euruchos, & Sanctos Crispinum, & Crispinianum fuisse sutores. Quamquam bene docet
46 idem Sanchez num. 41. ex mente Nauar. in summ.cap. 12.num.48. contrahi culpam mortalem ab eo, qui per iocum nominat membra pudenda Christi Domini, vel Sanctorum,quia sic eis non leuis irreuerentia infertur. Nisi fortè iocus sit talis,qui omnino auferat irreuerentiæ
47 rationem, & consequenrer rationem blasphemiæ:ita ibidem Sanchez;cui adhęreo.

Grauitas maxima, & atrocitas peccati blas-
48 phemiæ ex diuersis capitibus perspicitur.Primò ex eo quod vbi in Sacris litteris eius fit mentio,nomen benedictionis sumatur per Antiphrasim,ita 3.Regum cap.21.Benedixit Deo, & Regi,idest maledixit, seù blasphemauit,Iob.2.Benedic Deo,idest maledic,seu blasphema; horret enim animus sacri scriptoris nomen maledictionis, seu blasphemiæ vsurpare ob atrocitatem criminis; ac proinde vtitur antiphrasi, vt notatur in Catechismo Romano, tract. de 2. præcepto Decal.num.29.Perspicitur item atro-
49 citas blasphemię ex dispositione Concilij Lateranensis,sub Leone X.sess.9 §.ad abolendam, per sequentia verba,quicumq. blasphemantem audie-

audierint, eum acriter verbis obiurgare teneatur, si citra periculum suum id fieri posse contingat. Quod Consilij præceptum nouum est,
50 & districtum ab eo iuris diuini, quod de correctione fraterna traditur, Matth. 18. cum hoc sit exequendum cum suaui monitione, & illud cum graui obiurgatione, ac reprehẽsione, etiam absq; spe emendationis obiurgati. Ita Nauar. in Summ. cap. 12. num. 83. Graff. lib. 2. par. 1. decis. cap. 19. num. 16. & cum alijs Sanctarellus cap. 6. de blasphemia, dub. vnico. Et quamuis Azor.
51 tom. 1. lib. 9. cap. 28. q. 7. distinctionem inter hæc duo præcepta non admittat, benè tamen ait illud Concilij Lateranen. non fuisse vsu receptum. Dein grauitas maxima blasphemiæ de-
52 prehenditur ex inflictis acerbissimis supplicijs, & pœnis in Deum, vel Sanctos blasphemantibus, hinc Sennacherib cum 185. millibus ob blasphemiam cæsus est, & Pharao in mari rubro mortuus, dixit enim impius Princeps: Non noui Dominum. Similiter Syri dicentes Deus montium est, Dominus eorum, & non est Deus vallium, multi à paucis Israelitis in Valle prælio occisi sunt 3. Reg. 20. D. Paulus blasphemum Satanæ tradidit, 1. Timoth. cap. 1. Antichristus etiam blasphemus deijcietur in Infernum, Apocal. 13. & 19. Arius in Filium Dei blasphemans viscera effudit, dum aluum purgabat. Lingua tandem
53 Nestorij à vermibus fuit erosa, eò quod diceret B. Virginem esse quidem Cristiparam, non Deiparam; atq. similia sæpe apud Historicos. De pœnis ex iure blasphemo iniungendis dicemus Deo dante lib. 6.

54 Verum de grauitate peccati blasphemiæ loquendo comparatiue, vt hinc iam constet de eius oppositione cum aliqua virtute, pro certo habetur apud omnes odium Dei, disperationẽ, & infi delitatem esse grauiora peccata, quàm peccatum blasphemiæ, ob eam rationem, quod opponantur virtutibus præstatioribus, nimirum Theologalibus, odium Dei charitati, desperatio spei, & infidelitas fidei diuinæ. At blasphemia
55 cum opposita sit per se, & ex sua natura soli virtuti morali Religionis, (nisi fortè blasphemans per accidens habeat errorem contra fidem, quo casu ex D. Thoma 2. 2. q. 13. ar. 2. est etiam infidelis) dictis tribus exceptis: peccatum blasphemiæ in grauitate, & enormitate superat quęcumq. alia peccata, etiam homicidij, & periurij, ita cum D. Thoma eadem q. 13. art. 2. ad 2. & ar. 3. ad 2. Valent. disp. 1. pun. 2. Sotus lib. 8. de iustitia q. 2. ar. 3. Sanctarellus cap. 5 trac. de blas-
56 phemia, dub. 1. Ratio est eadem iam tacta, quia eo grauius est peccatum quo præstantiori virtuti opponitur; sed inter virtutes morales præstantior est Religio, cui contrariatur blasphemia; ergo hęc in grauitate malitiæ superat pec-
57 cata, quæ opposita sunt illis. Nec refert quod homicidium grauius soleat puniri, quam blasphemia, nã in hac vita merito grauius puniuntur ea peccata, quæ statum Reipublicæ, & eius quietem magis auertũt, quale est homicidium.
58 Neque item refert, quod periurium etiam sit Religionis virtuti contrarium; nam ex mente D. Augustini lib. contra mendacium cap. 9. peius est blasphemare, quàm peierare; cum peierando falsæ rei Deus adhibeatur testis, blasphemando autem de ipso falsa dicantur, sic vtrique difficultati satisfacit Sanctarellus adductus numero 3. & 4.

59 Tandem quibus præceptis blasphemia prohibetur? verum quod in fine regulæ asserimus esse nimirum prohibitam primo Decalogi præcepto, cum opponatur Religioni, qua debitus Deo honor exhibetur, & dicto præcepto exhiberi iniungatur; vel opponatur confessioni fidei, vbi per accidens blasphemiæ adiungitur infidelitas; & hæc eodem præcepto sit interdi-
90 cta. Item esse blasphemiam vetitam secundo Decalogi præcepto, eò quod magis in vanum nomen Dei assumat, qui aliquid falsum de Deo asserit, quam qui confirmat falsum per Dei nomen; ità ex D. Thoma 2. 2. q. 13. art. 2. Sanchez lib. 2. in Decal. c. 32. num 8.

De quibus blasphemijs cognoscant Inquisitores? & qualiter hæreticales innotescunt, aut indicantur.

REGVLA CXXXIX.

61 COntra hæreticales tantum blasphemias, aut saporem erroris fidei diuinæ oppositi aliqualiter habentes procedunt Inquisitores. Nonnullæ ex eis facilè cognoscuntur esse tales tum ex modo ipsas proferendi, tum ex clara earumdem materia, vt si quis per indicatiuum modum aliquid fidei manifestè contrarium
62 de Deo affirmet, vel neget. Aliæ vero quæ sapiant hæresim difficulter, etiam ex parte modi prolationis innotescit; quare singulę perpendendæ, vt indicentur; sicq exactè in particulari, quoad poterit, fiet.

---

63 DOctrina huius Regulę & explicatio eius pernecessaria est Consultori sanctæ Inquisitionis pro qualificandis blasphemijs, assignandisq. illis, de quibus Inquisitores cognoscere, & iudicare possunt. Quippe ex communi omnium ferè sententia de solis hæreticalibus, aut quoquomodo hæresim, seu infidelitatem sapientibus cognoscunt, & iudicant, secus de
64 alijs simplicibus, & haud errore infectis, ità Simanch. de Cathol. instit. cap. 8 Couar. de pactis par. 1 §. 7. Eymeric. par. 2. Direct. quæst. 41. & ibi Peña, Cõmen. 66. Azor tom. 1. lib. 9. cap. 28. q. 5. & Sanchez lib. 2. in Decal. cap 32. num 73. sicq vsu receptum vidi semper spatio 36. annorum per quos munus Consultoris in Sacro Tribunali sanctæ Inquisitionis iugiter exercui, quod Inquisitores tantum processerint contra eos, qui protulerunt blasphemias continentes, vel sapientes hæresim.

65 Nihilominus vnus Sanctarellus nouiter prodijt non sine aliquo fundamento asserens c. 8. tract. de blasphemia, etiam dub. 1. num 1. spectare ad Inquisitores cognitionem, & iudicium de blasphemijs haud continentibus hæresim, vel saporem eius, si sint graues, & impiæ, vt communiter tales esse constat ex dictis: fundat assertio

sertionem suam in Bulla Iulij III. incipit, in multis, vbi sūmus Pontifex non distinguendo inter hæreticales, & non hæreticales, omnium blasphemiarum iudices constituit Inquisitores, ibi, Iudices vero tam horrendi, & impij criminis deputamus, & instituimus RR. DD. Inquisitores nostros Generales, quos volumus
66 &c. Doctrinam hanc nouam Sanctarelli notat benè Diana par. 4. tract. 7. resol. 8. & eam non refutat, nec ego refutabo, sed sapientioris iudicij trutinæ relinquam. Solum hic aduertam id quod nec Sanctarellus, nec Diana notarunt, vt debuerunt, dispositionem dictæ Constitutionis Iulij tantum esse contra blasphemantes in Alma Vrbe Romæ, vt patet ex titulo, & contextu eius: Atq. non video quomodo possit trahi ad blasphemantes extra
67 ipsam. Equidem ad hos potuisset extendere hic Pontifex, vel alius vniuersali Bulla sic contra quoscumq. blasphemos disponere, sicuti dispositum fuit iure nouo, maxime per constitutionem Sixti V incip. Cæli, & Terræ, vt Inquisitores de quibusuis sortilegijs, etiam simplicibus, & non sapientibus hæresim cognoscũt; tametsi attento iure antiquo de solis hęreticalibus cognoscere possent, vt alibi à nobis fuit traditum; sed talis extensio, vel dispositio contra blasphemias non hęreticales vbicumq. prolatas adhuc non apparet.
68 Meo sanè iudicio esset valde optandum vti rationabile, & conducens ad bonum Ecclesiæ Catholicæ, vt de blasphemijs non sapientibus hæresim pro quouis loco Inquisitores fidei legitimi Iudices constituerentur; quandoquidem istæ magis ad saporem hæresis, quam sortilegia simplicia videantur accedere. Quod
69 inde ostenditur manifestè; quia tametsi non sit de ratione blasphemiæ, vt in actu signato, seu enunciatiuè aliquid falsi contineat, in actu tamen exercito, seu ex modo saltem proferendi eam, nunquam deest falsitas in ipsa, vt cum inhonestè pudenda Christi, aut Sanctorum membra nominantur, ista in in eis irrisorio, & contumelioso modo reperiri à blasphemãte significatur, quod prorsus est falsum, ità Caiet. 2.2. q. 13. art. 1. ibi Bañes notabil. 2. Aragon. concl. 3. Valent. disp. 1. pun. 1. Tolet lib. 4. Summ. cap. 13. n. 6. Simancas de Cathol. instit. tit. 8. n. 2. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32. nu. 6.
70 & alij: quibus cur Suarez tom. 1. de Religione tract. 3. lib. 1. cap. 4. n. 9. & Azor, tom. 1. instit. moral. lib. 9. cap. 28. q. 1. & 2. non consentiãt, nequaquam percipio.
71 Contra hæreticales itaq. tantum blasphemias, vel saporem hæresis continentes procedunt extra Vrbem Inquisitores; vnde quæ-
72 nam sint istæ, diligenter perpendendum. Primò quotiescumq. in actu signato, seu enunciatiuè per modum indicatiuum aliquid dicitur contra Deum, fidei oppositum, est manifesta blasphemia hæreticalis, siue affirmando de Deo, quod ipsi secundum fidem non conuenit, siue negando de eo, quod conuenit; vel etiam tribuendo creaturæ id, quod eidē Deo soli competere fides docet; aut de his etiam dubitationem aliquam verbis ostendendo.
73 Exempla clara sunt, Deus est iniustus, acceptor personarum, non est omnipotens, non credo in Deum, *discredo di Dio*, renego Deum, fidem, crucem, puritatem Deiparæ &c. Tradũt Eymericus in direct. 2 p. quæ. 14. & ibi Peña comm. 66. Roias de hæret. p. 2. assertione 12. nu. 170. Suarez tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. cap. 5. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 32. nu. 36. & alij communiter. Ratio est, quia dicta exē-
74 pla, & similia, sic per modum indicatiui prolata fidei abnegationem, vel infidelitatem in mente blasphemantis connotant.
75 Dixi connotari tunc abnegationem fidei, vel infidelitatem, non quod blasphemia hæreticalis habeat necessario coniunctam hęresim, aut infidelitatem, cum possit esse sine ea.
76 Pro cuius intelligentia notandum id, quod egregiè docent Sanchez vbi proximè, num. 3. & Valentia 2.2. disp. 1. q. 13 pun. 2. cum Caiet. eadem quæst. art. 1. vers. ad euidentiam horũ, & Castro lib. 1. de iust hęret punit. cap. 12. blasphemiam non consistere in sentiendo aliquid contra Deum; sed in dicendo; infidelitatem verò, seu hæresim, e contra in assensu aliquo
77 falso de Deo. Vnde licet blasphemia non sit propriè infidelitas, nec eius species, potest tamen inueniri coniuncta cum infidelitate, seu hæresi, & ab ipsa separata, vt si quis dicat Deus est iniustus, credens ita esse, erit simul hæreticus, quatenus credit; & blasphemus, quatenus dicit; si credit, & non dicit erit tantum hęreticus; si deniq. dicit, & non credit, erit solum blasphemus; eius tamen blasphemia vocatur hæreticalis, quia est de materia contra fidem; & quia ipsam proferens errorem in mente contra eandem fidem habere præsumitur.
78 Est item manifestè hæreticalis blasphemia, si quis per falsos Deos, aut idola, vt per Iouem, vel Mercurium verè, vel falsò iuret; quæ blasphemia à Sanchez citato, & à Sanctarello tract. de blasphem. cap. 2. dub. 2. meritò reponitur in primo gradu, tanquam omnium nefandissima; quia simul est actus Idololatrię; cū honorem, qui soli Deo vere debetur, sic iurãs falsis Gentilium Dijs tribuat, atq. asserat ipsos Deos, aut Idola, seu Dæmonia in eis loquentia esse summam, & infallibilem veritatem: quod attributum soli Deo vero competit. Si-
79 militer ob eandem rationem, est clara, & grauissima hæreticalis blasphemia, si quis iuret per quamcumq. creaturam, non vt est, quid Dei; sed in ea sistendo, vt ex doctrina D. Thomæ 2.2. q. 89. art 6. & Soti lib. 8 de iust. qu. 1. artic. 6. notauit idem Sanctarellus, & Suarez tom. 1. de relig. tract. 3. lib. 1. cap. 4. quia qui iurat per creaturam sistendo in ea, tribuit ipsi esse summam, & infallibilem veritatem, ac proinde blasphemat tribuendo creaturæ, quod est proprium solius Dei, nempe adduci in testem, tanquam summam, & infallibilem veri-
80 tatem. Tandem vniuersaliter loquendo, vt ex communi omnium adducit Diana vbi supra, quæcumq. sunt propria solius Dei, quoties quis tribuit creaturis, id verbjs exprimēs, toties hæreticaliter blasphemat. Hinc fine

dubio est blasphemia hæreticalis tribuere
81 omnipotentiam, vel sanctitatem Diabolo,
ipsum vocando sanctum, etiamsi non affirmā-
tur, sed cum sola exclamatione id fiat ò San-
82 ctum Diabolum. Sicut quamcumq. aliam
blasphemiam hæreticalem posse simili modo
proferri, vt ò Deum iniustum? docent egregiè
Suarez citatus, & Sanchez vbi supra num. 36.
83 Qui numero 34. circa hanc blasphemiam tri-
buendi creaturę, quod est proprium Dei, cum
Azor ibidem qu. 3. vere sic affirmat, crimen
hoc, inquit, solent admittere lasciui fęmina-
rum amatores, quas ita ardenter amant, &
immodicè laudant, vt blasphemantes nomi-
nibus Dei proprijs eas appellent.
Sed quid quando de Sanctis renegatur, pro-
84 fertur ne blasphemia hæreticalis? vt si quis
dicat; renego D. Petrum, aut, renego Sanctum
Angelum Custodem? idem Sanchez n. 36. ait
se nihil inuenisse apud Doctores circa hoc, &
benè iudicat non esse, nec Inquisitores con-
tra eam inquirere, vt ab ipsismet accepisse ille
affirmat, Ratio est, quia in simili blasphemia
haud negatur. de illis aliqua veritas ad fidem
spectans; sed solum profertur in Sanctos ver-
bum contumeliosum, quod blasphemiam
tantum simplicem continet, quæ resolutio
Sanchez omnino placet.
85 Quid item si absq. expressione Dei, aut ali-
cuius Sancti, indeterminate vtitur quis hoc
modo dicendi, renego talem, aut vulgariter,
renego il tale, erit ne blasphemia hereticalis?
vel simplex? aut nulla? certum est pendere
hoc ex intentione proferētis, sit blasphemia,
nec ne? & qualis; si enim nomine, tale, Deum
intelligat, hęreticalis erit, si Sanctum aliquem,
simplex tantum, si verò neutrum, erit nulla.
Ità cum Ludou. Lopez 1. par. institution. cap.
282. & Manuele Rodi. 1. tom. summ. 2. editi
cap. 34. n. 1. Sanchez adductus n. 23. & Sancta-
rellus cap. 2. de blasph. dup. 1. num. 10 Qui be-
86 ne aduertunt pro foro externo ex coniecturis
ferendum esse iudicium; sicut in similibus dif-
ficilis probationis, quę in corde latent, iuxta
communem doctrinam, quam tradunt Bald.
in l. Deo nobis C. de Sacros. Eccles. Albert.
tract. de agnoscen. assert, q. 27. n. 19. & alij. Si
87 enim quid ex iracundia, & furore diceret, re-
nego il tale, eleuans oculos ad Cœlum, essetque
homo prauæ conscientiæ, præsumeretur
blasphemasse contra Deum, vel Sanctum
aliquem: secus si esset vir timoratæ con-
scientię.
88 Præterea erit hęreticalis blasphemia, quan
do quis dicit, deuoueo Deū, vel deuoueo Deo
si sensus talium verborum sit, non credo in
Deum, aut abnego Deum, talemq. esse eorum
sensum tenet Couar. de pact. 1. par. §. 7. nu 9.
aut si sensus sit, Deum maledico, seu Deum
execror, videturq sic esse ex mente D. Augu-
stini in lib. quest super numeros cap. 40. Atque
hoc defendunt Azor tom. 1. lib. 11. cap. 3. q. 2.
89 & Sanctarellus loco citato n. 14. Addens pro-
babiliter secundum aliquos, quos non citat,
sensum illius formę, deuoueo Deo, esse, se Deo
vouere, sicq. non esse blasphemiam vllam; sed
votum potius, vel iuramentum.
90 Continet etiam blasphemiam hęretica-
lem ille modus dicendi conditionaliter; nisi te
percussero, nisi hoc, quod dico verum sit, Deū
abnego, vel *Deus* est impotens, iniustus, potest
errare &c. Ratio est, quia proferens talia ver-
ba pręsumitur ita sentire, quod fides Christia-
na non sit omnino certà; sed pendeat ex con-
ditione, quæ potest euenire, & non euenire,
pręsumitur tenere, quod sit neganda fides, vel
onnipotentia diuina, aut iustitia &c. si non se-
quatur percussio, quam ipse blasphemans mi-
natur, aut si non sit verum id, quod dicit, tra-
dit Cordub in summ. quęs. 61. Couar. de pactis
par. 1. §. 7. n. 9. & Rojas de hære. 2. p. assert. 12.
quibus idem Sanctarellus n. 13. adhæret.
91 Si quis contra Deum, vel Sanctos per io-
cum verba contumeliosa proferat, censetur
blasphemasse, & quidem hæreticaliter; si illa
fuerint hæreticalia, & possunt Inquisitores
contra eum procedere, atq ad ipsum perti-
net probare se ioci gratia, vel ex lubrico lin-
guæ talia verba protulisse. Docent commu-
niter omnes, præcipue Simanch. cathol. insti-
tit. 17. num. 18. Zanch in. tract. de hæret. cap.
92 num. 6. Rojas sing 103. Peña in direct. par
comm. 17. Farin. de hæresi. q. 179. §. 4. nu.
Gundisaluus tract. de hæret. q. 8. nu. 6. Quam-
quam hic sibi contrarius q. 1. n. 8. & Decianus
tract. crim. lib. 5. cap. 37 n. 8. absq. fundamento
asserunt, quod non ad Inquisitores; sed ad or-
dinarios spectet procedere contra tales ioco
vel lubrico linguæ similia verba hæreticalia
vel sapientia hæresim proferentes, vt refert
Sanctarellus vbi supra cap. 8. dub. 2. hos duos
reijciens, & illos sequens.
93 Dubium excitari solet circa hanc blasphe-
miam, *al dispetto di Dio*, an sit hæreticalis?
supra Regula 137. prima huius materiæ, vers.
formælę, seu modi inter exempla blasphemia-
rum simplicium, seu non hæreticalium repo-
suimus, idq. probabiliter tantum, atq. talem
esse defendunt graues auctores, vt Rojas de
hæret. par. 2. n. 170. & Suarez de Relig. tom. 1.
lib. 1. cap. 5. n. 8. & Sanchez in Decal. to. 1. lib. 2.
94 cap. 32. nu. 36. Probant inde, quia illis verbis,
al dispetto di Dio, non significatur posse ali-
quid fieri contra efficacem Dei voluntatem;
sed vel proferuntur per modum imprecatio-
nis, optando Deo displicentiam, aut tædium
de tali re, vel significant voluntatem in pro-
ferente faciendo aliquid, etiam si Deo displi-
ceat, ea ratione, qua displicere potest per vo-
luntatem antecedentem, aut signi, ità perdo-
cte Suarez.
95 Plures tamen Doctores etiam melioris no-
tę, vt Nald. in summ verb. blasphemia num. 1.
Florius de casibus reser. par. 2. cas. 3. nu 8. San-
ctarellus tract. de blasphem. cap. 2. dub. 1. n. 3.
Fillucius de casibus reser. casu 3. n. 2. & Laza-
rius de blasphem qu. 6. n. 39. contrariam par-
tem, quod sit hæreticalis, absolutè tuentur.
Diana dict. resol 8. hoc vt probabilius tenet:
& ěgo vt tutius etiam in vtroque foro sic te-
96 neo. Ratio est, quia illo modo loquendi de-
rogatur omnipotentiæ Diuinæ; cum sensus

Illius sit debere fieri id, quod blasphemans profert, etiamsi Deus sua omnipotentia nolit.
97 Vndè merito reijciendi sunt vti falsò sentiẽtes, nullo modo esse blasphema dicta verba, al dispetto di Dio, nempe Baldus lib. 3. consil. 476. Angel. in l. his verbis, ff de hæred. instit. Alexander ad Bartol. in l. apud Labionem, §. ait prætor, de iniur. & Felin. in proœmio Decret. n. 11. ficuti reijciuntur à Mascardo lib. 1. de probat. conclus. 194. n. 3. Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 4. casu 275. ab Azorio to. 1. lib. 11. cap. 3. q. 2. & ab alijs.
98 Modus dicendi vulgaris, può far Dio, non continet blasphemiam hereticalem, sed tantum simplicem, vbi quis sic dicit ex iracundia, vt conuitio Deum afficiat. Imo nullam, si
99 solum intendat dicere, cum exaggeratione, quod Deus possit facere; est tamen aliqualis irreuerentia contra Diuinum nomen, & consequenter peccatum saltem veniale, ita Sanctarellus dict. cap. 2. dub. 1. n. 16.
100 Ad affirmandum esse aliquid certissimum quandoque vtuntur homines his modis dicẽdi, hoc est Euangelium, hoc ita est verum, sicut verum est Christum natum esse de Beata Virgine, sicut Deus est ipsa veritas, & similibus, in quibus dubitatur, an subsit blasphemia? aliqui vt Suarez tom. 1. de releg. tract. 3. lib. 1. cap 6. & Sanctarellus vbi supra, nu. 19. adhærentes Couarruuiæ de pactis, 1. par. §. 7. nu. 9. absolutè asserunt subesse blasphemiam, & quidem hæreticalem, quia per huiusmodi loquendi modos cõceditur creaturæ, id quod est proprium creatoris, nẽpe esse prorsus certam, & infallibilem veritatem, cum in illis tãta certitudo locutioni humanæ tribuatur, quanta est in diuina, vti per se sonat quiuis ex dictis modis, hocq; præsumitur saltẽ, quoad forum externum de intentione sic loquentis: vnde fundata mihi videtur istorum Doctorum assertio.
101 Nihilominus alij, vt Medina lib. 1. summ. cap. 14. §. 2. Azor tom. 1 lib. 11. cap. 3. qu. 2. & Sanchez in Decal. lib. 2. capit. 32. bene sub distinctione respondent, quod blasphement sic dicentes, & comparantes, si intendant profiteri tantam esse certitudinem in ijs, quæ dicunt, quanta est in prolata fidei veritate. E
102 contra verò quod nullo modo blasphemẽt, si velint aliquam tantum similitudinem, & non æqualitatem indicare, nempe suo modo, hoc, quod dicunt, sit ita verum, sicut est verũ Euangelium &c. Atq. in hoc etiam videtur inclinare Suarez, & placet quidẽ hæc respõsio.
103 Quid tandẽ de illo modo loquendi, quando in infortunijs contingentibus, quis dicit, sic erat futurum? Resoluitur breuiter talem modum loquendi non esse passim vsurpandum eò quod per ipsum videatur significari Deum hominibus imponere necessitatem absolutam & non esse admittendos contingentes rerum euentus, quod dicere de se blasphemia est
104 hæreticalis. Verum si intelligatur non de necessitate absoluta, tollente libertatem humanam, & rerum contingentia; sed de necessitate conditionali, & ex suppositione, qua omnia à Deo ordinata, & præuisa necessario eueniunt, tunc ille modus loquendi nulla ratione est malus, ita ijdem Sanchez num. 35. & Sanctarellus nu. 17. cum Corduba in Summ. q. 62. & cum alijs.
105 In edicto Sanctæ Inquisitionis merito fit peculiaris mentio de euomentibus blasphemias contra Sanctissimam Virginem Deiparam Mariam, & non contra particularem aliquem Sanctum, ob hanc sine dubio rationem, quod tametsi omnes blasphemiæ sint per se eiusdem speciei, quippe oppositæ eidem virtuti religionis, vt dictum supra; ac proinde eiusdem specificę malitiæ, præter diuersas malitias, quæ per accidens eis adiunguntur oppositas alijs virtutibus, vt malitiam hæresis contra fidem, aut malitiam desperationis cõtra spem, vel malitiam odij Dei contra caritatem, si ex odio Dei, aut ex desperatione, vel ex errore fidei contrario proferantur, vt ex
106 communi doctrina affert Sanchez loco citato n. 38. Nihilominus attenta qualitate, seu excellentia personæ, etiam in ratione blasphemiæ, quæuis contra B. Virginem prolata habet aliquid maioris grauitatis, seu enormitatis. Audi Peñam sic istud egregiè asserentem 2. p. Direct. comm. 66. Illæ verò, inquit, inter maximas blasphemias computandæ sunt, quę contra Sacratissimam Mariam Virginem Matrem Dei prolatæ fuerint, has enim diuina
107 etiã vltio grauiter coercet: hæc ille. De corrosione à vermibus linguę Nestorij iam supra egimus, legendus Nicephorus lib. 18. historiæ Eccl. cap. 33. Inter blasphemias aduersus B. Virginem illa præcipuè pias aures valde offendit, horroremq. maximum excitat, cuius frequens est vsus alicubi in Italia, nempe, Putana di Dio; esse autem hæreticalem, & seuerissime puniendam, etiam in locis, vbi est valdè in vsu, iam dubium fuisse declaratum audio à Sacra Congregatione Vrbis. Quod si dictis
108 verbis, vel alijs blasphemis contra B. Virginem facta iniqua, & horrenda quis adiungeret, vt si in eius imaginem lapides proijceret, eam pedibus conculcaret, fœdaret, si pugione, vel gladio dirumperet, nullum prorsus dubium scelus multo magis iniquum, magisque horrendum committeret, vt per se patet.
109 Quid quod si absque verbis blasphemis per sola talia facta aduersus Christi Saluatoris, vel Deiparæ, aut alterius Sancti imaginem quis furibundus insultaret, vti blasphemus censeri deberet, & contra eum, tanquam contra blas-
110 phemum ab Inquisitoribus esse procedendum. Ita cum diuersis ab ipso citatis docet benè noster Sanctarellus, tract. de blasphem. cap. 8. dub. 2. n. 6. Atq. hæc pro pręsenti instituto de hac materia, de abiuratione, & pœna blasphemi alibi opportunius.

CAPVT XIX.

De libris prohibitis, deque personis retinentibus eos, legentibus, imprimentibus, & defendentibus, atque de iurisdictione Inquisitorum contra ipsos.

PROOEMIOLVM.

1 PRoponitur materia ista in edicto Sanctæ Inquisitionis per hanc clausulam longiusculam. (*Ch'habbiano hauuto, ò habbino libri, ò scritti, che contengono heresie, ò libri d'heretici, che trattano de Religione, ò in qualunque modo probibiti, senza autorità della santa Sede Apostolica, che l'habbiano letti, ò tenuti, ò stampati, ò fatti stampare, ò difesi, ò li leggano, ò tengano, stampano, fanno stampare, ò defendono, sotto qualsiuoglia pretesto, ò colore, ò vero libri di negromanzia, magia, ò continenti incantationi, sortileggij, ò simili superstitioni, massime con abuso di cose sacre;*) Latinè sic, quod habuerint, vel habeant libros typis excusos, aut manu scriptos, in quibus continentur hęreses; vel libros hęreticorum, tractantes de Religione, aut quouis modo prohibitos absq. Sanctæ Sedis Apostolicæ auctoritate, seu priuilegio, aut quod eos legerint, tenuerint, typis excuderint, vel excudere curauerint, defenderint, aut quod eos legant, teneant, typis excudant, vel curent excudere, aut defendant sub quouis prætextu, vel colore: vel etiam libros necromantiæ, magiæ, aut eos, in quibus continentur incantationes, sortilegia, & similes superstitiones, ma-
2 xime cum abusu rerum Sacrarũ. Hactenus, clausula edicti; quæ interpretatione indiget, vt magis expresè constet de multiplici prohibitione librorum: quod præstabitur Regulis sequentibus; primo loco vnum verbum de potestate eos prohibendi.

An, & quatenus potestas in Ecclesia prohibendi libros; quot, & quales modi seu gradus in particulari librorum prohibitum.

REGVLA CXL.

3 HAbet Ecclesia potestatem omnimodam prohibēdi libros modi seu gradus ipsorum quatuor præcipui assignantur, alijs alij strictioris prohibitionis. In primo gradu sub
4 pœna excōmunicationis Papæ reseruatæ, prohibentur omnes, qui sunt hæreticorū, & continēt hęresim, vel de Religione ex professo tra-
5 ctāt. In secundo sub eadē censura ipso facto, nulli reseruata, prohibentur illi, in quibus est aliqua hæresis, aut suspicio eius, quamuis sint compositi ab auctore Catholico. In tertio
6 sub eademmet censura, etiam non reseruata prohibiti sunt libri, à quouis hæresiarcha, aut hæretico editi, nondum per Ecclesiam legitimè approbati. In quarto tandem gradu ab-
7 sque vlla censura, ob aliam causam excepta hæresi, multi libri interdicuntur.

---

8 CErtum de fide in Ecclesia Catholica reperiri omnimodam potestatem ad libros prohibendos, & comburendos, atq. contrarium dicere esse hæreticum. Ita Suarez de fide tract. 1. disputat. 20. sect. 2. & Sousa lib. 1. Aphor. cap. 21. num. 1. Executio autem hu-
9 ius potestatis incipit initio primitiuę Ecclesiæ, tunc iam prohibitum fidelibus libros Gentilium legere, vt testatur Clemen. lib. constit. Apostolicarum cap. 6. & de combustione eorum habetur cap. 19. Act. Apost. ibi sic: *Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus*: quod suasione, seu iussu Apostolorum, teste Eusebio lib. 3. de demōstratione Euangelica cap. 8. præstabant ille nouiter conuersi ad fidem Catholicam, præcipue Ephesini; qui prius in gentilissimo libris magicos caros habuerant, eos igni tradebant, etiamsi magni pretij essent, vt traditur expresè in ipso sacro textu: *computatis, inquit, pretijs illorum, inuenerunt pecuniam denariorum quinquagin-*
10 *ta millium*. A Concilio item Nyssen. decretũ fuit, vt libri Arrianorũ cōburerentur, quod posteà Constantinus iussit executioni mandari, vt refert Nicephor. lib. 8. cap. 18. in Concilio etiam Chalcedon. actio. 3. in Synodo sexta, can. 63. & in septima, can. 3. in Concilio Constan. sess. 8. ac in alijs Concilijs, Decretis, aut Bullis Pontificijs citandis, idem iugiter statutum, vt libri hæreticorum, & infidelium no-
11 xij, quamprimum concremarentur. Atq. hæc potestas prohibendi, & comburendi similes libros nō solum apud Ecclesiasticos; sed apud sæculares etiam magistratus semper residet. Hinc circa hoc dispositũ in iure ciuili, l. damnato, & l. quicumq. §. nulli, & §. omnes, C. de hæreticis, & l. mathematicos, C. de Episcopali audientia.
12 Ex hac proposita executione dictæ potestatis tantam eius de fide certitudinem egregiè deducit ibi Suarez, atq. conuenientiam eius-

eiusdem ostendit, efficaciter argumentando, præcipue à fortiori, Ethnicorum Principum, seu Magistratuum exemplo, qui libros, quos rebus pub. noxios iudicarunt, quouis tempore prohibuerunt, aut comburi iusserunt, sic factum ab Atheniensibus de libris Pythagoræ, circa diuinitatem male tractantibus, vt refert Cic. lib. 1. de natura Deor. & Lactant. lib. 1. de ira Dei. Sic etiam factum de libris Religionis à Numa Pompilio scriptis, quod leues quasdam Sacrorum causas continerent, vt auctor est Plutarch. in Num. Tit. Liuius lib. 40. & D. August. lib. 7. de Ciuit. Dei cap. 34. Plura circa hoc exempla inuenies apud Simanch. Cath. instit. tit. 38. apud Lorinum in dicto cap. 19 Act. Apost. & nouissimè apud Torreblancam lib. 3. cap. 15. à n. 6.

14 Notandum hic obiter doctrinæ gratia, inde prouenisse, quod Rex Antiochus libros legis Dei, seu veteris Testamenti reputans perniciosos, edicto pœnali eos prohibuerit, milites que combusserint, quoscumq. ipsorũ apud quemuis inuenissent, vt habetur li. 1 Machab. cap. 1. Atq ex eodem errore, quod Domitianus Imperator præceperit, vt omnia sacra volumina igni traderentur, vt videre est apud Euseb. lib. 8. Ecclesiast. histor. cap. 2. & apud Niceph. lib. 7. capit. 3. & refert idem Torreblanca loco citato. Atq. hæc satis de dicta potestate.

15 Circa quadruplicem gradum librorum prohibitorum constabit manifestè ex vniuscuiusque declaratione: de libris primi gradus habetur expresè in Edicto. Sed expressius in Bulla Cœnę Domini propè finem primę clausulæ, ibi, ac eorum, (idest hæreticorum) libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes sine auctoritate nostra, & Sedis Apostolicæ scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes, ex quauis causa publicè, vel occultè, quouis

16 ingenio, vel colore. Hinc constat, vt libri quiuis sint prohibiti in hoc primo gradu, & vt contrahatur excommunicatio reseruata

17 Papæ (de qua reseruatione in ipsa Bulla Cœnæ, ibi, cæterũ à prædictis sententijs nullus per alium, quam per Romanum Pontificem &c.) ex duplici capite prouenire, & duas conditiones simul requiri, nempe vt sint editi ab hęretico, & vt hæreses, seu errores contra fidem contineant; vel similiter, vt sint auctoris hæretici, & vt tractent de religione ex professo, vt explicant cum alijs Sanchez,

18 & Vgolinus citandi. Atq. quoad primum caput, sufficit pro secunda conditione si vna tãtum hæresis manifesta in eis contineatur, ita Sanchez lib. 2. in Dec. cap. 10. n. 34. & Suarez tom. 5. de censuris disput. 21. sect. 2. quos alij communiter sequuntur; ob hanc rationẽ, quia verba Bullæ Cęnæ verificantur, si vnica hæresis contineatur semel tantum expressa in libro; ergo &c. Vndè male Graffius vbi infra requirit, vt de heresi liber ex professo tractet.

19 Petes, qui libri dicantur de Religione ex professo tractare, vt requirit secunda conditio posterioris capitis? Respondeo cum eisdẽ Suarez, & Sanchez n. 21. & cum Vgolino de casibus Papę reseruatis 2. p. cap. 1. esse multiplices; primo pertinentes ad expositionem articulorum fidei, & totius scripturæ sacræ, vel partis eius; item explanantes totã Theologiam Scholasticam, aut aliquam ipsius partem (secus si explanent philosophiam, vel inferiores artes, aut si historias contineant)

20 Agentes etiam de cultu Deo, & Sanctis tribuendo, de moribus Christianis, & non politicis, de quæstionibus tandem, seu casibus conscientiæ. Ratio est quia adest periculum non exiguum inserendi errores in quolibet libro tractante ex professo de huiusmodi materijs, si auctor eius sit hęreticus; propterea adeò strictè prohibetur in Bulla Cœnæ.

21 Sed quid de libris, quos Græci, & Armeni Schismatici de suis ritibus ediderunt? Huc spectare respondent optimè Suarez tract. de fide disp. 21. sect. 2. numer. 12. & Sanctarellus vbi infra (quid quid in cõtrarium dicant alij) & assignant efficacem rationem; quia isti Græci Schismatici ritè, vt certò supponitur, baptizati, semper errant circa varias res fidei, maxime circa processionem Spiritus Sancti, & circa articulum Romani Pontificis, er-

22 go sunt hæretici. Atq. quod tales libri ab eis de ipsorum ritibus compositi, tractent de Religione, nequit vllo modo negari, ergo comprehenduntur sub prohibitione Bullæ Cœnæ in secundo capite; imo & in primo, si in dictis libris, vt contingere sine dubio potest, aliquis error contineatur contra fidem Cattholicam; atq. hactenus de libris prohibitis in primo gradu ex quatuor assignatis in Regula.

23 Iam de prohibitis in secundo gradu innotescit clare ex illa particula Edicti licet valdè generali (*ò in qualunque modo prohibiti*) sed multo clarius in specie ex constit. Pij IV. edita pro approbando indice librorum prohibitorum, cum Regulis confectis per patres à Tridentina Synodo delectos, incipiente, Dominici gregis; ibi, is quidem, qui cuiusuis auctoris scripta propter hæresim, vel falsi dogmaris suspicionem damnata, atq. prohibita legerit, habueritue, ipso iure in excommuni-

24 cationis pœnam incidat. De qua excommunicatione etiam fit mentio in Regula 10. dicti Indicis, ibi, quod si quis &c. & cum nec hic, nec ibi reseruatio eius exprimatur, nulli reseruata censetur, vt benè notat Bonacina tract. de censur. disp. 2. quæst. 5. pun. 4. nu. 2. & Suarez de fide disp. 20. sect. 2. n. 29.

25 Nota, cũ dicitur scripta cuiusuis auctoris, intelligi, non hæreticum; si enim auctor sit hæreticus, vel Apostata, & eius scripta ob hæresim, quam continent, sint prohibita, non ad hunc secundum gradum, sed ad primum spectabunt.

26 Nota item, per scripta intelligi tam quæ manu exarata sunt, quem quæ typis excusa, vt habetur expresè in ipso Edicto, & testantur Vgolin. vbi supra, ac Sanchez adductus numer. 28. quia periculum insectionis, ob

quod sit eorum prohibitio, ęque reperitur in
manu scriptis.

Ex dictis deducitur, quod ad hunc secun-
27 dum gradum librorum prohibitorum spec-
tent illi, quorum auctor est aliquis infidelis
non baptizatus, siue Iudæus sit, siue Gentilis,
si errores contra fidem Catholicam conti-
neant; exemplum sit in Thomuld. & alijs li-
bris Hebręorū Cabalistis &c. quos post Gre-
gorium XIII. per constit. incip. Antiqua Iu-
dæorum &c. ibi si libros hæreticos, vel Thol-
mudicos &c. ac post prædecessores eius Gre-
gor. IX. Innoc. IV. Clem. IV. Honor. IV. Ioann.
XXII. & Iulium III. nouissimè Clemens VIII.
prorsus damnauit, & prohibiit quauis lin-
gua etiam Hebraica editos, per Bullam, in-
cip. Cum Hebręorum malitia &c. etiam
quoad Christianos sub excommunicatione
latę sententię, non reseruata, quia ibi nullum
28 verbum de reseruatione. Sit item exemplum
in scriptis, seu commentationibus super Al-
choranum Mahometi, per quemcumq. infide-
lem non baptizatum elaboratis, si aliquid in
eis contra veritatem fidei Christianę inue-
niatur, vt per se ex dictis patet. At liber Al-
29 choranus, per ipsummet Mahometum cō-
positus inter libros prohibitos huius gradus
reponendus; cum diuersa in ipso fidei Catho-
licæ contraria reperiantur. Quod clare inno-
tescit ex his, quæ tradit Sanctarellus tract. de
hæresi cap. 14. toto num. 7. qui peculiariter
aduertit esse prohibitum Alchoranum Basi-
leæ impressum, cum scholijs &c. paterq. ex
indice librorum prohibitorum; atq. hæc dic-
30 ta sint saluo meliori iudicio Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ, aut Sacræ Congregationis pro in-
dice librorum prohibitorum institutæ in Vr-
be à Sixto V. per constitut. incipien. Summa
æterni Dei, cui in primis commissum nego-
tium expendendi, quinam libri sint prohibiti
& qualiter seu in quo gradu.
31 Haud incongruè ad prædictos duos gra-
dus reducimus libros Astrologię iudiciariæ,
seu Geomantię, necromantię &c. aut sortile-
gia continentes, quorum damnatio, & pro-
hibitio stricta extat in Regula IX. Indicis, sed
strictior in constitutione Sixti V. incip. Cœli,
& terræ, confirmata, & ampliata per Vrba-
num Papam VIII. noua Bulla incip. Inscruta-
bilis iudiciorum Dei. Si enim tales libros
sint compositi ab aliquo Astrologo hæretico,
vel Apostata, & in ipsis contineatur saltem
vnica hæresis pertinebunt ad primum gra-
dum, & erunt prohibiti sub excommunica-
tione reseruata in Bulla Cœnę. Si vero sint
editi ab Astrologo, seu auctore Catholico, &
32 contineant hæresim clarè, aut suspicionem
eius, seu falsi dogmatis. (Quę suspicio erit
vehemens, vbi in eis exprimuntur inuoca-
tiones Dęmonum, vel sortilegia qualificata,
maximè cum abusu rerum sacrarum, leuis
vero, seu aliqualis, si exprimantur sola sorti-
legia simplicia, vt patet ex dictis à nobis in
materia de sortilegijs) tunc spectabunt ad
secundum gradum prohibitionis sub excom
municatione ipso facto non reseruata, de qua
in dicta Bulla Pij IV. Dominici gregis &c. ac
Regula 10. Indicis propè finem. Ita affert, &
distinguit Bonacina vbi supra num. 4. cum
Duardo q. 45. concl. 4. num. 19. & Farin. de
hæresi qu. 181. num. 36. Vnde non video quo
33 fundamento absolutè, & vniuersaliter asse-
rant, Suarez de fide disp. 20. sect. 2. num. 29 &
Sanctarellus de hęresi, cap. 14. num. 5. quod
violantes prohibitionem librorum Astrolo-
giæ iudiciariæ contrahunt excommunicatio-
nem Papę reseruatam ex vi Bullę Sixti V. cū
sæpius ipsam attente legerim, & verbum nul-
lum de reseruatione inuenire potuerim, si-
cut, nec in alia citata Vrbani VIII. ad confir-
mationem, & ampliationem illius edita; ergo
standum decisis.
34 Ad tertium gradum pertinent libri pro-
hibiti sub excommunicatione latę sententię
non reseruata, si sint editi à quouis hęretico,
& à fortiori à quouis hęresiarcha, dum non
sunt approbati per Ecclesiam Catholicam;
etiamsi non contineant hęresim, & fuerint
compositi ab eo antequam hęreticismū am-
plecteretur; dum esset adhuc Catholicus, cō-
stat ex sæpius citata Bulla Pij IV. Dominici
Gregis, is quidem, qui hæreticorū libros &c.
& ex Regula X. Indicis, & docet idem Bona-
cina num. 38. assignatque efficacem ratio-
nem, quia eo ipso, quod liber est composit
ab homine hæretico, & multo magis ab h
resiarcha, insurgit nō leuis suspicio, in co
tineri aliquam hæresim, aut falsum dog
contra fidem, quamuis fuerit editus, anteq
auctor eius fieret hæreticus, vel apostata; er-
go meritò, dum non est approbatus ab Ec-
clesia Catholica, prohibetur sub dicta cen-
35 sura; Facta autem legitimè per Ecclesiam
Catholicam approbatione, iam nullo modo
erit prohibitus.
36 Nota, quod nomine hęretici in hoc loco &
in superioribus intelligatur non qui ex igno-
rantia etiam culpabili aliquem errorem con-
tra fidem protulit, sed qui hæreticus forma-
lis habetur, & re vera est cum pertinacia;
quamuis per sententiam iuridicam non sit
adhuc declaratus, & de hæresi condemna-
tus; ità Suarez de cens. tom. 5. disp 21 sect. 2.
num. 11. Sanctarellus loco citato cap. 13. n. 5.
37 & alij. Quidquid dicat Graffius lib. 4. deci-
sion. cap. 18. num. 40. quod debeat intelligi de
hęretico iam declarato iuridice, & condem-
nato. Vndè eius dictum, vt falsum reijcitur
à Sanctarello ibidem, & meritò quidem; quia
nullibi, neq. in Bulla Cœnę, neq in constit. Pij
IV. neque in Indice exprimitur vllo modo,
quod ibi sit sermo de hęretico per senten-
tiam condemnato, & declarato; sed tantum
de hæretico simpliciter.
38 Nihilominus certius decisa locum habent
in hæreticis declaratis, & condemnatis pro
talibus, quia damnato auctore, etiam eius li-
bri censentur damnati, cap. fraternitatis de
hæreticis, & cap. nullus 3. q. 4. & adducit Fa-
39 rin. de hæres. quęst. 139. §. 1. num. 22. citans
multos. Hi autem quinam? Innumeri pene
sunt, præcipui tamen illi expressi in Indice

Romano

Romano librorum prohibitorum; qui in tres diuiditur classes, vt habetur in Pręfatione eius. Prima continet nomina eorum,
40 qui aut hæretici, aut nota hæresis in suis scriptis suspecti fuerunt, præcipuè nomina hęresiarcharum. Secunda refert, non auctores,
41 sed libros ipsos prohibitos, licet cogniti sint illi, & certi, qui hos ediderunt. Tertia assignat libros prohibitos incertorum auctorum. Ad cognoscendos itaq. tam hæreti-
42 cos declaratos iuridice, quam eorum libros prohibitos, recurrendum ad has classes per Patres à Tridentina Synodo deputatos olim assignatas, & postea decursu temporis, iussu præcipuè Sixti V. valide auctas: recurrendũ item ad varia decreta, siue à Congregatione Sancti officij contra hæreticam prauitatem; siue ab alia dicta supra Congregatione Indicis; siue à Magistro Sacri Palatij circa libros prohibitos, edita, ac ipsi Indici adiuncta per Adm. Reu. Patrem Fratrem Franciscum Magdalenum Capiferreum Illustrissimi Ordinis Prædicatorum prædictę Congre-
43 gationis Indicis secretarium. Qui anno 1632. clariori, & locupletiori ordine alphabetico eundem Indicem, iam prius de mandato Clementis Papæ VIII. per Bullam incip. Sacrosanctum fidei Catholicæ &c. recognitum, & publicatum, cum instructione de modo tenendo in prohibendis, emendandis, & imprimendis libris ad magnam omnium vtilitatem in lucem protulit. Atque hactenus de libris prohibitis sub aliqua excommunicatione; an aliæ excommunicationes contrahantur eorum intuitu? in sequentibus Regulis expendetur.

44 Tandem in quarto gradu reponuntur libri prohibiti ob quamcumq. causam præter hęresim, aut suspicionem eius, absq. vlla censura; licet non desit peccatum mortale in violatione prohibitionis (de excommunicatione in Edicto Sanctæ Inquisitionis, iniuncta contra non denunciantes infra dicetur). Habetur expresse in præcitata Bulla Pij IV. ibi, qui autem libros, alia de causa prohibitos legerit, habueritue, præter peccati mortalis reatum, Episcoporum arbitrio seuerè se nouerit puniendum. An etiam arbitrio Inquisitorum? postea tractabitur; similiter habetur in fine Regulæ X. Indicis; quo ad Edictum Inquisitionis continetur prohibitio in illa generali; *in qualunque modo prohibiti*, & adducit Bonacina, cum alijs, de excommunicatione disp. 2. q. 5. pun. 4. num. 3. Verum
45 huiusmodi libri in hoc quarto gradu repositi, multiplices sunt, sicut multiplex potest esse causa eos prohibendi, exemplis hoc innotescet.

46 Hinc ob reuerentiam Sacris Bibliorum voluminibus debitam, & ne personæ simplices in eis legendis decipiantur, meritò à Sacra Congregatione Vrbis prohibitum, vt nullo modo vulgari aliqua lingua edantur, vel transcribantur; etiam quoad solam quamcumq; partem eorum; sic disponitur in obseruatione circa quartam regulam Indicis; tametsi prius in ipsa permissa fuerunt cum
47 limitatione ibi assignata. Ob eandem etiam causam nuper prohibitum per Decretum peculiare eiusdem Sacrę Congregationis ne in vllam linguam vulgarem Sanctum Concilium Tridentinum transferatur, neque ad
48 vsum vllo modo applicetur sic translatum. Propter vitandum item scandalum pusillorum, & alia inconuenientia, Decreto eiusdẽ Sacræ Congregationis rationabiliter statutum, vt liber Hæbreorum, vocatus Magazor, in quo ex parte officia, & cæremoniæ ipsorũ ac Synagogæ continentur, nulla alia vulgari lingua, Lusitana, Hispana, Gallica, Germana, Italica &c. præterquam Hebræa editus permittatur. Ita in obseruatione adiuncta Indici iussu Clementis Papæ VIII. Huic autẽ
49 dispositioni non opponitur illa alia, quæ habetur in instructione addita ipsi Indici circa prohibitionem librorum, §. 6. nempè libros certa aliqua lingua initio editos, si deinde à Sede Apostolica fuerint prohibiti in quãcumq. postea vertantur linguam, censeri vbiq. prohibitos ab eadem Sede sub eisdẽ pœnis; quia dictus liber Magazor lingua hebręa editus nunquam fuit prohibitus, sed solum si transferatur in aliquam linguam vulgarem.

50 Loquendo deniquè vniuersaliter ad hunc quartum gradum pertinẽt omnes libri, qui moribus, & pietati nocent, vt loquitur Pius IV. in illa Bulla, Dominici Gregis &c. maximè si res lasciuas, & obscenas ex professo tractent, narrent, aut doceant, vt exprimitur in Regula 7. in decis. Atq; in his explificat Bonacina, vbi supra, num. 5. ex Duardo q. 45. concl. 4. num. 19. Potest etiam exem-
51 plificari in illis libris, quibus auctor contra Principem, vel Magistratum, tam sæcularẽ, quam Ecclesiasticum nimis effrenatè obloquitur, vt in libris Antonij Perezij, qui in Indice supremi Concilij sanctæ Inquisitionis Hispanicæ omnes prohibiti sunt, tametsi in Romano Indice Sacræ Congregationis multoties à nobis citato, solus liber relationum sit interdictus, eò quod in eis pręcipuè Prudentissimo, & inuictissimo Hispaniarum Regi Philippo Secũdo ipse Prezius impudenter oblocutor insurgat.

52 Occasione dictæ differẽtiæ inter hos duos Indices, quod plures in vno, quam in alio libri prohibeantur, nota esse valdè conforme menti Sedis Apostolicæ, vt prò diuersitate Regionum, morum, & idiomatum Christianitatis, diuersi, & varij conficiantur Indices librorum prohibitorum; qui enim in vna Regione rationabiliter, imò necessario prohibentur, in alia eosdem fortè non expediet prohiberi.

53 De his varijs Indicibus efformandis est sermo in instructione adiuncta Indici Romano circa prohibitionem librorum, §. 3. vbi hoc negotium Ordinarijs locorum,
54 & Inquisitoribus valdè commendatur. Atque hæc hactenus de gradibus, seu
55 modis librorum prohibitorum, tamquam de

de obiecto, seu materia, circa quam versatur prohibitio: iam in sequentibus de quatuor generibus personarum, & actionum, per quas prohibitio violatur expressas in Edicto Sancti Officij, & in Bulla Cœnæ, nimirum retinentium, legentium, typis excudentium, ac defendentium libros prohibitos: quæ ordine proposito expendentur, vt à minus grauibus ad grauiora fiat progressus.

De quibus personis retinentibus libros prohibitos? & de qua actione tenendi eos, ac qualiter intelligitur prohibitio.

REGVLA CXLI.

56 QVibusuis personis cuiuslibet status, conditionis, ac dignitatis, etiam Cardinalitiæ, & Regiæ quoscumque libros prohibitos, etiam partem cuiusuis ipsorum aliquam vetitum est retinere, tam mediatè, quã immediatè, seu tam apud alium, quam apud
57 se ipsum. Vt autem pro hac retẽtione quoad libros Astrologiȩ iudiciariȩ, & quoad prohibitos in Bulla Cœnȩ censura contrahatur, debet esse scienter facta: Secus quoad prohibitos in Bulla Pij IV. Talis item retentio
58 ex fine aliquo indifferenti, vel magis probabiliter ex mora parua excusari nequit, nisi quis per breue tempus eos retineat, vt Inquisitori, aut cui competit, statim tradat, sicuti tenetur. Cũ non sit licitum priuata auctorita
59 te illos igni tradere, aut alio modo destruere.

60 VAria sunt hic communia cum exprimendis in tribus sequentibus Regulis; vnde decisio pro præsentibus tradenda, inseruiet ęquè pro illis. Primo circa qualita-
61 tem personarum certum est apud omnes prohibitionem tenendi, legendi &c. dictos libros vetitos se extendere ad quascumq. personas qualiscumq. gradus, & pręeminentiæ. Tradunt exprimentes pręcipuè de Cardinalibus, & de Episcopis, & alijs Pręlatis. Vgolin. in primam clausulam Bullæ Cœnæ, Suarez de fide disp. 20. sect. 2. num. 26. Farin. de hæresi, q. 180. num. 43. & Sanctarell. tract. de hęresi cap. 13. num. 14. de Rege, ac Imperatore specificat Castrus Palaus, de infidelitate tract. 4. disp. 2. punct. 10. §. 3. nu 1. atq. patet clare ex verbis præcisis, & generalibus quibus eam iniungendo vtuntur Summi Pontifices in Bullis suis citatis de hac re.

62 Dices esse concessum priuilegium dictis Pręlatis tenendi, & legendi libros prohibitos; ergo. Respondetur, quæuis priuilegia circa hoc antiquitus concessa fuisse reuocata postea per Iulium III. in Constitutione incip. Cum meditatio, & per Pium IV. in const. incip. Cum pro munere, relatis à Peña in fine Directorij; dempto tamen priuilegio Inquisitoribus, & Commissarijs contra hæreticam prauitatem à Sede Apostolica deputatis cõcesso retinendi, & legendi libros hęreticorũ, dum eo officio funguntur: quia in prędictis duabus Bullis hoc priuilegiũ expresse excipi-tur, vt bene aduertit Azor to. 1. lib. 8. cap. 16 q. 13. Nihilominus adhuc dubitant Suarez, &
63 Sanctarellus citati de tali priuilegio; cum in illis Bullis nõ concedatur, sed solum excipiatur, supposito, quod sit; at nullibi apparet fuisse concessum Inquisitoribus, & Commissarijs dictis huiusmodi priuilegium, ergo &c. Verù
64 non bene deducitur ex eò quod non appareat, nec reperiatur scriptũ, quod non fuerit eis concessum. Non apparet, nec reperitur pri-
65 uilegium in Religione Hierosolymitana celebrandi Pontificaliter; vti magnus Ecclesiæ eius Prior sæpè celebrat; ergo absq. licentia hoc facit, nõ bene infertur hęc consequentia; imo ex vsu diuturno id faciẽdi esset inferẽda contraria, & certitudo sumenda, quod iniuria temporũ fuerit hoc priuilegium in scriptis amissum cũ alijs scripturis, quod ita contigisse à personis practicis, & scientissimis rerũ Illu-
66 strissimę huius Religionis sępius audiui: Pari ratione in pręsenti, ergò. Imo duo illi Sũmi Pontifices excipiendo priuilegiũ Inquisitorũ, iudicarunt omnino expediens, vt hi illud haberẽt; ergo censentur aliquo modo ipsum et tacitè concedere, dato non fuisset prius cõcessum, quod non facile admittendum.

67 Verum circa idem priuilegium Inquisitorum potest maius esse dubiũ, an fuerit reuocatum, postquã die 2. Aprilis 1631. prodijt in lucẽ cõstit. Vrbani PP. III. incip. Apostolatus officiũ, per quã cum clausulis generalibus quascumq. personas comprehendentibus, absque vlla exceptione, aut limitatione quoad Inquisitores reuocat omnes licentias seu facultates, quouis modo à Sede Apostolica cõcessas (exceptis concessis ab ipsomet Vrbano per Breue, aut in chirographo subscripto propria eius manu) habendi, & legendi libros quoscumq. ob hęresim, vel falsi dogmatis suspicionẽ, aut alias quomodolibet prohibitos (cum tãta generalitate, loquitur Papa, atq. ideo in Regula eam adhibeo.) Deinde infra assignat
68 modũ obtinendi in posterum licentiã dictos libros habendi, & legendi per sequẽtia verba. Neque de cętero, inquit similes licentiæ nisi à Cong. Sancti officij dum singulis hebdomadis corã nobis habetur, vel ab alijs per nos etiam in eadem Congregatione specialiter deputandis concedantur.

69 Hoc dubium, circa quod non multis ab hinc diebus consultus fui ab Illustriss. & Reu. Domino, Domino Ioanne Baptista Gorio Panelino in hac Insula Melitensi, ac locis ei adiacentibus contra hęreticam prauitatem Generali Inquisitore, & Apostolico Delegato, non obstante prædicta Vrbani constitutione adhuc videtur decidendum in fauorem Dominorum Inquisitorum, mensq. illius ità benignè interpretanda ob hanc pręcipuè rationem, quia iudicatur valdè consonum, & conforme iuri etiam naturali, ac pernecessarium ad bonum Ecclesiæ Catholicę fideique eius defensionem, vt illi fruantur priuilegio habendi, & legendi libros prohibitos; cum absque co vix

ac

ac ne vix quidem possint exequi munus suum.

72 Sed quid de Consultoribus? Dubitanti circa hoc Domino Inquisitori Chisio responsum dedit de mandato Sacræ Cōgregationis, Eminentissimus Cardin. Frāciscus Barberinus per Epistolam, quā vidi, postquam resolui ea, quæ in præcedentibus num. dicuntur, scilicet non omnibus, sed vni tantum licere legere librum, in quo continentur propositiones hæreticales, erroneæ, &c. vt has per eum extractas alij consultores, vnà cum ipso qualificare possint. En quam strictè res ista à sacra Congregatione sumatur.

73 Vndè cum recursus ad Sacram Congregationem, seu ad ipsum summum Pontificem Constitutionis ita strictæ auctorem sit facilis, hunc pro maiori securitate conscientię cuicumque Inquisitori dubitanti suaderem, vt ille aut mentem suam declaret, aut licentiam de nouo concedat.

74 Ante hanc autem declarationem, correctioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ subijcio, quæ præcedentibus numeris dixi. Atque iā in expedendis singulis particulis nostrę Regulæ Deo bene iuuante progrediamur.

75 *Dixi etiam partem cuiusuis ipsorum aliquam*; nam ad violandam prohibitionem retinendi libros vetitos, & ad contrahendam ex hoc capite censuram non requiritur, vt totum librum, seu volumen, imo nec integrum tractatum, si in volumine diuersi tractatus contineantur, quis retineat; sed satis est partem eius retinere, si in hac hæresis aliqua, aut suspicio ipsius, vel causa prohibitionis reperiatur. Ita Suarez de fide disp. 20. section. 2. num. 22. vbi ait incidere in excommunicationem eum, qui retineret aliquam partem libri, quæ doctrinam hæreticam contineat, & Vgolinus in primam clausulam Bullæ Cęnæ, verbo retinentes num. 4.

76 Qui vult debere intelligi etiam de retinente vnum tantum folium, & quidem non improbabiliter, quia si hoc contineat hæresim, vel causam prohibitionis, par est ratio de hac parte adeo parua, atq. de magna quoad periculum infectionis, scandali &c.

77 Præterea addidi in Regula, tam mediatè, quam immediatè, seu tam apud alium, quam apud seipsum. Dicitur enim propriè retinere librum ob hæresim, seu alias prohibitum non solum is, qui domi suæ, sed etiam qui in aliena domo, seu alibi retinet, vt communiter omnes docent, præcipue Sayrus lib. 3. cap. 5. num. 16. Farin. de hæresi q. 180. num. 40. vbi ait, quod retinens libros hæreticorum reddatur suspectus de hæresi, etiam si affirmet eos nunquam legisse, Vgolinus, verb. Aut retinentes num. 3. & Suarez de fide disput. 20. sect. 2. num. 21.

78 Qui duo eodem loco, ille num. 1. hic nu. 20. benè aduertunt hæreticum retinentem librum, quem ipse composuit, esse excommunicatum ex duplici capite, & quia hæreticus est, & quia retinet librum suum. Atque intelligitur etiam ante quam talis liber, si hæresi sit infectus, per Ecclesiam Catholicam damnetur, seu declaretur prohibitus, idq. attento tenore Edicti sanctæ Inquisitionis, &

79 Bullæ Cęnæ.

Sequitur particula nostræ Regulæ constituens differentiam inter quęcumq. retinentem, legentem &c. libros astrologiæ iudiciariæ, & prohibitos in Bulla Cęnæ, atque inter quemuis retinentem, legentem &c. prohibitos per constitutionem Pij IV. nempè vt ille violando prohibitionem contrahat censuram, requiritur, retineat, legat, &c. eos scienter, idest cognoscens tales esse, vt talis auctoris, non tamen requiritur, vt contrahat iste, sed erit irretitus excommunicatione, etiamsi ignoret culpabiliter.

80 Ratio huius differentiæ est, quia Pius IV. in sua constitutione, Dominici gregis, non exprimit particulam, *scienter*, nec requirit scientiam, vt benè aduertit Sousa libro 1. Aphor. cap. 31. num. 24. at tam in Bulla Cęnæ, quam in constitutionibus Sixti V. & Vrbani VIII. citatis prohibentibus libros Astrologię iudiciariæ, particula, *scienter*, semper reperitur expressa. Vndè retinentem, legentem &c. istos merito excusat Sanchez lib. 2. in Decal. capit. 10. num. 38. à contrahenda censura ratione ignorantię cuiusuis, etiam affectatæ, nisi sit ingens temeritas, quæ tunc adest, quando vehementem suspicionem habuit quis malitię libri; in hoc enim casu iam reputatur sciēter facere.

82 Quod item retentio librorum prohibitorum ex fine aliquo indifferenti excusari non possit, tanquam certum, & commune tradunt, Sousa vbi supra num. 28. & Sanctarellus tract. de hæresi cap. 13. num. 16. atq. exemplificant, vt si quis retineat non ad legendum, sed ad ornandum suam Bibliothecam, vel ad permutandum eos cum alijs libris, aut ad obuoluenda folijs ipsorum, ea, quæ vendit, vt aromata &c.

83 Dicta etiam retentio librorum prohibitorum si absolutè habeatur, nullo modo excusatur à contrahenda censura, & committendo mortali peccato ob moram exiguam, quia in hoc haud datur minimum, quod mihi, vt probabilius tradit Suarez de fide disput. 20. sect. 2. num. 22. (oppositum Palaus loco citato §. 2. num. 10. magis probabile sentit) eò quod non ex circumstantia temporis, sed ex qualitate rei retentæ grauitas materiæ attenditur.

84 Secus erit, si quis per breue tempus librum quemuis prohibitum retineat, cum proposito ipsum tradendi statim Inquisitori, vel alteri, cui de iure tradi debet, ita Vgolin. in primam clausulam Bullæ Cœnæ, verb. retinentes §. 1. & Sayrus lib. 3. capit. 5. num. 16.

85 Qui ait posse excusari eum, qui per vnum, vel duos dies cum tali proposito librum retineret, cui consentit Sanchez lib. 2 in Decal. capit. 10. num. 55. & adhuc intelligitur, si non sit rationabiliter impeditus, nam stante rationabili impedimento potest retinere, dum hoc durat.

Restat

86 Restat hoc tandem expendendum, an habens librum, & cognoscens esse prohibitum possit lacerare, vel comburere propria auctoritate? seu potius teneatur ipsum ad Inquisitorem deferre? Non pauci ex Doctoribus, vt Io. Andreas in cap. 2. de hæreticis numer. 4. & ibi Gemian. numer. 2. Albert. tract. de agnoscen. quæst. 28. numer. 14. Syluest. verb. hæresis 1. numer. 10. & Repertor. Inquis. verbo libri vers. 2. absolute tuentur posse vnum, vel alterum nempè aut combure, aut Inquisitori tra-
87 dere. Resolutio tamen proposita in fine Regulæ, vt omnino certa tenenda est, quod nulli sit licitum priuata auctoritate quęuis librum prohibitum igni tradere, aut alio modo destruere; sed teneri quamprimum ad Inquisitorem, seu ad eum cui de iure competit, defer-
88 re. Ita Delrius lib. 5. Disquis. sect. 12. Farinac. de hæresi quæst. 180. numer. 40. Sanchez vbi supra numer. 56. Azor tom. 1. lib. 8. capit. 16. Barbosa de offic. Episc. par. 3. alleg. 90. & Sousa lib. 1. Aphor. cap. 21. num. 30. Qui bene addit cum Peña 2. par. Direct. commen. 3. & Farin. citato, quod quando liber prohibitus defertur ad Inquisitorem, debeat hic interrogare deferentem, vnde illum habuerit, vti sciat, quinam eo abusi fuerint, & contra eos procedat. Certitudo autem nostræ re-
89 solutionis desumitur ex Bullis iam citatis Iulij III. cum meditatio, ibi districtè præcipiendo mandamus, quatenus infra spatium &c. & Vrbani VIII. Apostolatus officium, ibi, quodque dictis duobus &c. cum dispositio talis in eis sit prorsus manifesta. Vnde Doctores primo citati, aut has Bullas non aduertunt, aut prius quam ipsæ in lucem prodirent, sic affirmauerunt.

90 Nota primo, id quod Sousa loco citato ait, nimirum incidere in excommunicationem eum, qui librum prohibitum propria auctoritate comburit, & Inquisitori non tradit, & citat pro se Sanchez lib. 2. in Decal.
91 cap. 10. num. 56. Sed hic ibi tantum loquitur de libris prohibitis in primo gradu; & omnino contrarium videtur asserere, nempe quod non contrahat excommunicationem Bullæ Cœnæ, qui propria auctoritate comburit tales libros, quando ob graue periculum, seu detrimentũ suum non potest Inquisitori tradere; quia tunc verè non retinet, ergo è contra censetur retinere, si absque huiusmodi periculo, seu detrimento potest tradere, & contrahet censuram Bullæ Cœnæ, si comburat, non ratione combustionis, sed retentionis, quę expresse prohibetur in dicta Bulla, & non combustio, vt optime aduertit Suarez de fide disputat. 20. sect. 2. num. 29.
92 Hoc itaque modo, & de hac excommunicatione Sousa ibi est intelligendus, aut de contenta in Bulla Iulij III. Cum meditatio &c. vt affert Castrus Palaus, vbi supra §. 21 num. 12.

93 Secundo nota id, quod vt certum tradunt diuersi precipuè Manuel Rodericus in addition. ad Bullam Cruciatæ, §. 9. num. 66. Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 12. num. 11. & Sanctarellus tract. de hæresi cap. 13. nu. 16. esse prohibitum sub excommunicatione ipso facto reseruata Papæ, aut Inquisitori Generali, ne habentes libros hæreticorum, vel ab Inquisitoribus prohibitos absoluantur, nisi prius illos tradant Inquisitoribus, idq. ita se habere asserunt ex vi constitutionis cuiusdam Pauli IV. cuius initium non mihi assignant, vt debebant, vnde adhibita non exigua diligentia neque apud Peñam in fine direct. neq. apud Laertium Cherubinum, neq. apud alios inuenire huc vsq. potui, ex contextu enim eius optabam elicere, ad quos se extendat dicta censura, an ad absoluentes simul, & ad absolutos, quod prædicti auctores non attingunt.

94 Nota tertio in illa constitutione Vrbani VIII. iniungi strictissimè Inquisitoribus, vt libros sibi delatos, quamprimum comburant. Circa hoc autem, saluo meliori iudicio, duplex limitatio videtur adhibenda, altera circa qualitatem librorũ, quod intelligatur de solis absolutè prohibitis, & combustione dignis, & non de prohibitis cum reseruatione, seu cum clausula, donec expurgentur, donec corrigan-
95 tur. Altera limitatio circa temporis circumstantiam, quod particula, quanto citius, apposita ibi, intelligi debeat, nisi dilatio combustionis eorum expediat ad formandum processum contra aliquem, vel ad coniuncendum eum de abusu ipsorum: hoc excepto libros ad se delatos tenentur Inquisitores illico igni
96 tradere. In hoc nostro Tribunali sanctæ Inquisitionis Melitensi per antiqua fuit consuetudo conseruandi libros prohibitos per anni decursum Illustrissimo Domino Inquisitori delatos, & in peruigilio Sancti Petri Martyris Patroni, ac Protectoris nostri publicè in platea Ciuitatis Victoriosæ eos omnes, aut saltem aliquos comburendi. Vndè talis consuetudo aut penitus extirpanda, aut eius retentio à Sacra Congregatione Vrbis contra hæreticam prauitatem, si ei placuerit, obtinenda.
97 Verum Illustrissimus Inquisitor Gorius statim voluit extirpari, vnde iussit libros iam delatos illico comburi in loco publico.

De quibus legentibus, aut de qua lectione quoad qualitatem, & quantitatem intelligenda prohibitio.

REGVLA CXLII.

98 Debet intelligi de legẽtibus libros vetitos immediate per se ipsos, & non per famulum, aut alium quemuis, etiã coactũ, solo auditu adhibito. De legentibus item
99 formaliter, seu percipiendo sensũ verborũ, & nõ proferendo hęc tantũ materialiter. Haud tamẽ prolatio istorum requiritur, sed sufficit si
100 visu, & mẽte scripta percurras, vt peccatum committas, & censuram contrahas. Ab illo
101 autem committendo, & ab hac contrahenda excusaberis ob paruitatem materiæ, vt si paucas lineas legas, etiam probabiliter si vnam

vnam paginam libri in folio impressi, modo in ea non contineatur hæresis, vel causa pro-
102 hibitionis. Imò excusaberis à contrahenda illa, si legas volumen integrum, in quo nulla est hæresis, aut suspicio eius; quamuis sit in alijs voluminibus eiusdem auctoris Catholici de eadem materia editis, alia hic remissiuè.

---

103 NOnnulla est controuersia circa primum punctum ex varijs contentis in hac Regula: nam Suarez, absolutè affirmat, quod sit par ratio de audiente, ac de legente libros prohibitos quo ad censuram, & peccatum, quamuis hic non fuerit ab illo inductus ad legendum, quia idem est periculum infectionis respectu vtriusque, imo maius respectu audientis cum doctrina praua efficacius auditu percipiatur, quam visu legendo, ergo legens per alium comprehenditur sub prohibi-
104 tione dicta. Alij vero sub distinctione asserunt esse quidem comprehensum sub ea, si consilio, suasione, aut mandato fuit causa lectionis; secus autem, si nullo modo. Ita Azor. tom 1. lib. 8. cap 16. quæst. 4. & Saytus Thesau. tom. 1. lib. 3. cap. 5. num. 14. Ratio est, quia vbi quis consulit, vel suadet, aut præcipit, verè dici potest legere medio alio, & videtur sufficere, vt sub legentis nomine comprehendatur; quando vero nulla ratione est causa lectionis, haud potest dici propriè legere, etiam per alium, cum alius non audientis nomine legat, neque huic lectio tribui possit: atq. hæc responsio sub data distinctione videtur mihi probabilis.

105 Verum, vt probabilius tenendum in neutro casu audientem solummodo astringi per hanc prohibitionem legendi tales libros. Docent Sanchez lib. 2. in Decal. cap. 10. num. 48. Vgolinus verb. ac eorumdem libros § 1. numer. 4. Bonacina disput. 2. de censur. q. 4. pun. 4. nu 11. Duar. quæst. 40. Filucius tract. 16. cap. 2. quæstion. 8. numer. 45. Castrus Palaus tract. 4. dissput. 2. pun. 10. §. 2. numer 4. ac alij multi. Probatur generali ratione pro vtroq casu; quia leges penales nunquam extendi debent vltra proprium significatum, sed sub verbo legentis non comprehenditur audiens legere, quamuis consilio, aut mandato ad legendum induxerit, cum neque hæc inductio, neque auditus lectionis sit lectio; nam legere proprie est visu, & mente scripta percurrere; ergo propter auditum lectionis, & si audiens causa huius fuerit, sub prohibitione aduersus legentes non
106 comprehenditur. Atque ex vi huius rationis manent prorsus solutæ in contrarium adductæ: imo nec concedendum Suario idem, vel maius esse periculum in auditu, quam in lectione, quia vt benè ait Castrus ibidem n. 5. auditus non potest esse fine alio; secus vero lectio; at non ita facile committitur peccatum, vbi quis indiget tertio, quam vbi solus potest efficere. Adde auditum non esse propriè lectionem, licet gratis tibi concedam, idem esse periculum, ergo &c.

107 Supposito, quod famulus iussu Domini legens librum prohibitum contrahat censuram.
108 (Equidem posse excusari ab ea contrahenda ob grauem metum incussum Sanchez vbi supra num. 49. ex mente omnium optimè docet) excitat dubium ibi numer. 50. idem Sanchez, an Dominus inducens famulum ad huiusmodi lectionem incurrat eam excommunicationem, quæ fertur in cap. nuper, & cap. si concubinæ de sententia excommunicationis contra participantes cum excommunicato in crimine criminoso? quippe participat in lectionis crimine, ob quod famulus legens ipso facto excommunicatur.

109 Resolutio tamen eiusdem Sãchez, & prorsus certa ita habet, quod neq. in hanc excommunicationem Dominus incidat. Inde patet quia vt participantium excommunicatione quis ligatus maneat, requiritur, vt excommunicatus, cum quo participatur, sit nominatim excommunicatus; vti habetur in dicto cap. nuper, quin etiam post Concilium Costantiense requiritur, vt sit denunciatus, aut notorius clerici percussor. Ita Nauar. in summa cap. 27. num. 112. Enriquez lib. 13. de excommunicatione cap. 9. num. 1. & Suarez tom. 5. de censuris disp 17. sec. 2. num. 5. sed dictus famulus legens non est nominatim excommunicatus, nec denunciatus; ergo Dominus eius non contrahet excommunicationem participantium.

110 Quid iam de secundo puncto Regulæ, sufficit ne lectio merè materialis non percipiendo sensum verborum, seu potius requiritur formalis cum perceptione sensus ipsorum? Sãchez lib. 2 in Decal. cap. 10. num. 51. ait apud nullum auctorem inuenisse tractatum hoc dubium, sed iam hodie à diuersis tractatur præcipuè à Bonacina disp. 2. de excõmunicatione q. 5. pun. 4. num. 14. qui solus mordicus tenet sufficere materialem, ob hanc rationem, quia imperitus linguæ v. g. Latinæ, vel Grecę, si librũ prohibitum Gręcum, aut Latinum legat, quamuis sibi non noceat, insurgit tamen indè periculum nocendi audientibus, ergò ligatur prohibitione legendi ipsum.

111 Nihilominus præter Sanchez citatum merito tuentur oppositum Duard. q. 47. num. 5. & Castrus Palaus tract. 4 de Infidel. dis. 2. pun. 10. §. 2. num. 2. qui ait non esse audiendum Bonacinam, quia in contrarium stat communis sententia Doctorum. Ratio efficax sumitur ex fine prohibitionis legendi, ne scilicet legens imbibat hæresim, vel doctrinã aliquã prauam, qui omnino cessat, quando quis legit tãtum materialiter more psittaci, nil prorsus intelligens; ergo, vt sit sub prohibitione, debet legere formaliter percipiẽdo sensũ verbor. quæ dicitur vere,
112 & proprie lectio. Illud de periculo respectu audientiũ nihil releuat; cum clare apparet nõ fuisse mẽtem legislatoris, seu prohibentis hũc casum comprehendere, quia si fuisset, fine dubio expressisset; imò expressisset etiam de
113 audientibus ipsis. Nam par est ratio quoad rem præsentem, de præbente periculum infectionis

ctionis legendo librum prohibitum, atq. de
exponentibus se spontè huic periculo audien-
do illum, & tamen nullus dicet audientes esse
comprehensos sub prohibitione; ergo nec le-
gens materialiter erit comprehensus.
114 Concordes autem sunt Doctores circa
tertium punctum de prolatione externa ver-
borum, quòd non sit necessaria, vt quis le-
getur dicta prohibitione legendi; sed suffice-
re, si visu, & mente scripta percurrat; quia
in hoc proprie, & formaliter legere consi-
stit, & vera lectio absque illa prolatione per-
115 ficitur. Vnde omnino muti habiles sunt
ad incurrendam censuram contra legentes
inflictam. Ita Vgolin. & Graff quos citat, &
sequitur Sanchez dicto capit. 10. num. 41. Bo-
nacina disp. 2. de censur. quæst. 5. p. 4. num. 12.
Suarez de fide disp. 20. sec. 2. num. 18. & Castrus
Palaus ibidem.
116 Deducitur ex dictis, quod sit de essentia
lectionis, visu corporeo scripta percurrere, &
prorsus cæcum non esse capacem ad violatio-
nem dictæ prohibitionis, nec ad contrahen-
dam censuram contra violantes latam. Quare
117 nullo modo ipse, nec quisuis visu præditus
eam contrahet, si recitet ea, quæ prius ex li-
bro hęretici memoria retinuerat; quia sic re-
citare non est librum legere, ita Suarez cita-
tus, & Sanctarellus citandus num. 8.
118 Mirum valdè quam discordes è cōtra sint
Doctores respectu illius puncti, quod sequi-
tur de paruitate materiæ in præsenti casu ad-
mittenda, nec ne? & qualiter? dato, quod ad-
mittatur. Aliqui, quos tacito nomine refert
Sanctarellus tract. de hæresi cap. 13. dub. vnico
num. 1. affirmant etiam per lectionem vnius
lineæ, si in ea sit expressa hæresis, incurri pec-
catum mortalem, & excommunicationem;
quia in ea legenda est periculum infectionis.
119 Toletus lib. 1. cap. 19. num. 9. ait non effuge-
re censuram eum, qui legit librum hæretici, si-
ue paucas, siue multas lineas eius legat. Vgo-
120 linus etiam in primam clausulam Bullæ Cæ-
næ verb. legentes, num. 1. vers. 9. vult contrahi
excommunicationem ab eo, qui legit librum
hæretici, siue magnum, siue paruum, nec ab ea
contrahenda ob paruitatem materiæ excu-
sari.
121 Verum paruitas in hac materia legendi
libros prohibitos, qui à peccato mortali, & à
censura liberet, concedi rationabiliter debet,
sicut in alijs materijs ob omnibus concedi-
tur; quia disparitas rationis inter has, & illam
nequaquam potest ostendi. Vnde ipsam con-
122 cedunt Sayrus lib. 3. de censuris cap. 5. n. 17.
Graffius lib. 4. decis. cap. 18. Azor. tom. 1. lib 8.
cap. 16. q. 3. Emanuel Sà verb. excommunica-
tio in Bulla Cęnæ, Rodericus in addition. ad
Bullam Cruciatæ §. 6. num. 68. Sanchez dicto
cap. 10. num. 30. Suarez de fide disp 20. Sec. 2.
n. 20. Sanct. adductus, & Cast. Palaus tr. 4. disz.
pun. 10. §. 2. num 6. & alij communiter, qui in-
de probant, quia cum censura sit maxima pę-
na, non quævis materia videtur sufficiens, vt
illi subiaceas, atque ideo iniungitur ob lectio-
nem libri hæretici, sed non dicitur propriè,
quod legat librum hæretici, qui paruam ma-
teriam legit, ergo &c.
123 Differentia tamen est magna inter hos
ipsos Doctores locis citatis in assignanda hac
paruitate materiæ; Graffius ait consistere in
lectione trium, vel quatuor linearum. Azor in
lectione vnius, vel alterius versiculi, Sayrus in
legendis decem lineis, Suarez assignat eam in
lectione paucarum linearum, & Becanus tract.
de fide cap. 15. q. 8. num. 7. in lectione pauco-
rum versiculorum, sed neuter istorum expri-
mit paucitas hæc ad quot lineas, aut versicu-
124 los se extendat. Probabiles nihilominus sunt
valde, & omnino securæ omnes istæ exposi-
tiones.
125 At Rodericus Sà, Sanchez, Vgolinus vbi
supra, & Coninch. disput. 18. dub. 11. numer.
179. ampliant multo magis dictam materiæ
paruitatem, nempè vsq ad vnam paginam li-
bri in folio impressi, quia non videtur in tam
breui lectione adesse regulariter graue peri-
126 lum. Quam ampliationem licet nullo mo-
do approbent Suarez, & Palaus, eò quod
de materia ex se periculosa, cui non sunt la-
xandæ habenę; eam tamen non vereor admit-
tere cum conditione expressa in Regula, ni-
rum, si in tali pagina nulla hæresis, nec præ-
ptio eius, neq causa prohibitionis contine-
tur, idq prius aliquo modo innotescat ipsi
127 legenti. Sine hac autem conditione meo iu-
dicio prędicta materiæ paruitas prorsus aufe-
128 tur, imo sine ea, nec in paucis lineis, aut
versiculis subsistere posse videtur; quia non si-
ne fundamento periculum infectionis tunc
præsumitur haud exiguum, ratione cuius le-
ctio prohibetur; ergo &c.
129 Paruitas materiæ dicta non admittitur,
quando quis legit libri hæretici præfationem,
aut proœmium, vel indicem, quia quoduis illo-
rum est pars libri propriè loquendo, & aucto-
ris mentem, atq. ea simul, quæ in libro tractan-
da sunt, non parum explicat, vndè ipsum le-
gens mortaliter peccat, & excommunicatio-
nem contrahit, ità vt certum tenent Vgolin.
in primam clausulam Bullæ Cænę verb. legen-
tes, vers. Ac eorumdem §. 8. Sanchez dicto cap.
10. numer. 30. & Sanctarellus tract. de hæresi
cap. 13. num. 2.
130 Quid tandem de illo puncto, quandò di-
uersa volumina ab aliquo auctore Catholico
de eadem materia, vt de matrimonio v.g. vel
de Religione fuerunt edita, & in vno nulla sit
hæresis, in alijs vero aliquæ admixtæ reperian-
tur? erit ne quis liber à peccato, & à censura,
131 illud legat? Erit quidē, vt optimè docet Vgo-
lin. vbi supra §. 1. num. 2. vers. 6. & Sanchez eo-
dem capit. 10. num. 36. loquentes de solis libris
in Bulla Cœnæ prohibitis, ob hanc rationem,
quia tale volumen censetur per se vnus liber
separatus ab alijs; secus vero contingit, vt ad-
132 iungit Sanchez, si vnus liber in plures, vti fie-
ri solet, diuidatur, in primum scilicet, secun-
dum, tertium &c. Nam in hoc casu cuiusuis illo-
rū est vere pars vnici, & eiusdem libri hæresim
continentis, ac propterea quamcumq. partem
quis legens nō excusabitur à mortali, & à cen-
sura

133 sura contrahenda. Quod adhuc verum est ex mente eiusdem Sanchez, quamuis ob situandam nimiam molem aliqui ipsarum ab alijs seorsum per accidens conglutinarentur; quia adhuc est vnius liber.

134 Nota primo quod nō peccaret, nec incurreret excommunicationem vllam, qui in libro auctoris catholici legeret errores, seu sententias, aut opiniones alicuius hæretici, ibi, ad verbum relatas; etiamsi in hac lectione principaliter intenderet scire errores, & rationes hæretici. ita Sayrus de censuris lib. 3. cap. 15. num. 13. Suarez tom. 5. de censuris disp. 21. sect. 2. num. 11. & in tract. de fide disp. 20. sect. 2. num. 13. Azor tom. 1. lib. 8. cap. 16. q. 2. Rodericus in Bullam Cruciatæ §. 9. num. 78. & alij citati à Sanctarello tract. de hæresi cap. 13. n. 3.

135 Qui benè ait hanc doctrinam esse veram, & in praxi communiter receptam. Ratio est, quia non hæretici, sed auctoris Catholici librum re vera legeret; quæ lectio nullibi prohi-
136 betur, imo esset bona, & meritoria, si ex fine aliquo honesto, vt fugiendi, vel refutandi ipsos errores procederet.

137 Nota secundo, quod legens, retinens, &c. librum Auctoris Catholici, in quo sunt scholia, aut annotationes alicuius hæretici, non incurret excommunicationem Bullæ Cœnæ, ob eandem rationem, quia talis liber non est hæretici. Pro hoc notando sunt ijdem Doctores Suarez, Rodericus, Sanchez, & Sanctarellus
138 num. 4. qui duo vltimi addunt, quod sic legens, retinens, &c. non effugiet excommunicationem inflictam in indice librorum prohibitorum, seu in Bulla Pij IV. Dominici Gregis; debet tamen intelligi hæc eorum additio, si in illis scholijs, vel annotationibus aliqua hæresi saltem, aut suspitio falsi dogmatis contra fidē cōtineatur, ac propterea talis liber sit damnatus, vt apparet expresse ex ipsa Bulla Pij IV.

139 Sed quid si hereticus adiungeret scholia libro Auctoris Catholici in tanta magnitudine, vt ex Commentarijs potius, quàm ex texta iudicaretur constare, qui ipsum legeret, esset ne excommunicatus? Meritò affirmanter respondent Suarez vtroq; loco citato, & Sanctarellus ibidem. Ratio est, quia cum in hoc casu sit idem periculum, quod in alijs, ne scilicet fideles veneno heresis inficiantur, debet esse eadem ratio; maximè cum sepè cōtingat, vt libri potius nominentur à Commentatore, quàm ab Auctore; exempta passim, vt in Cōmentarijs super Magistrum sententiarum, & Sanctum Thomam, super ius Canonicum, &
140 Ciuile. Quamquam Sanchez dict. cap. 10. num. 25. oppositum iudicat valdè probabile; quia vt in plurimum ex communi modo loquendi talis liber non diceretur esse illius, qui scholia adiunxit; sed illius Doctoris Catholici, qui textum composuit. Amplector tamen libenter tanquam mihi probabiliorem, & ex se tutiorem sententiam Suarez, & Sanctarelli.

141 Ex quorum mente, vt omnino certum addo in duplici casu fore librum prohibitum sub excommunicatione, primò si ad ipsum componendum æquè concurrerent Catholicus, & hereticus; secundo, si ab heretico solo esset compositus, atque scholia aliqua ei Catholicus adiungeret, quia in vtroque casu liber heretici propriè diceretur.

142 Omitto hic tractare de potestate concedendi licentiam ad legendos, habendos, &c. libros prohibitos, ne actu agam; tum quod ex clausulis supra adductis Edicto Sanctæ Inquisitionis, & Bullæ Cœnæ, manifestè pateat Sedem Apostolicam, seu summos Pontifices talem potestatem sibi reseruasse adeò strictè, vt Sede vacante Collegium Cardinalium secundum sententiam magis receptam Suarez citati num. 27. Sanchez dicto cap. 10. num. 44. & aliorum (etsi Vgolinus vbi supra §. 1. num. 1. in contrarium inclinet) nequeat eam dare, eò quod in cap. Vbi periculum de electione in 6. prohibeatur illis, ne se in aliam causam intromittant, quàm in electione Summi Pontificis, nisi immineret aliquod
143 graue periculum. Tum quod nusquam appareat fuisse hoc Episcopis, vel Inquisitoribus concessum, vnde ab his non posse eam dari benè docet Penna 2. part. direct. Comment. 3. quem alij sequuntur, sed dato olim aliquibus fuerit hæc potestas à Sede Apostolica communicata dandi licentiam alijs ad legendos, tenendos, &c. libros prohibitos, iam posteà innotescit reuocata (casu ex epicheia, vrgente magna necessitate, & recluso aditu ad Papam, excipit Suarez vbi supra, de fide num. 17. post Sanchez ibidem num. 47. quibus adhereo) per Pium IV. in Constitutione incip. Cum inter crimina, vbi solis Cardinalibus Inquisitoribus in Congregatione tantum sancti Officij coactis ipsa conceditur; quod nouissimè confirmauit Vrbanus VIII. per constitutionem citatam, Apostolatus officium, in qua dictam potestatem Sacræ Congregationi Sancti Officij, seu sibi, dum singulis hebdomadis ei præest, & illi, cui ipse in eadem Congregatione concesserit, magis strictè reseruauit quoad quoscunque libros quomodolibet prohibitos, vt iam supra à nobis traditum.

Sub prohibitione imprimendi libros vetitos quinam, & qualiter comprehenduntur.

REGVLA CXLIII.

144 Comprehensi sunt sub ea primò, Imprimētes libros hereticorum, ac qualitercumq; prohibitos, & libros cuiusuis Auctoris ante approbationem ab Ordinario, vel ab Inquisitore ritè obtentam, atq; libros sine
145 Auctoris nomine. Huic etiam impressioni
146 quoquomodo proximè cooperātes. Transcribentes item huiusmodi libros, atq; imprimendo, vel transcribendo, aut aliter errores contra fidem libris Auctoris Catholici immi-
147 scentes. Huc reducuntur asportantes illos ad terras Christianorum, similiter vendentes,
148 et ementes. Intelligitur autem prohibitio de

de libris, & de scripturis propriè dictis; secus de epistola separata, de concione, de prælectione, & similibus idque probabiliter.

149 Tota hæc clarè percipietur adhibita ex iure, vel ex auctoribus breui singulis particulis declaratione, & discussione cuiusuis ipsarum difficilis. In Edicto sanctæ Inquisitionis valdè generaliter proponitur prohibitio imprimendi quoscumq; libros quomodolibet vetitos; & impressos, seu impressores denun-
150 ciandi. In Bulla verò Cœnæ specificatur de libris hæreticorũ continentibus hæresim, aut de religione ex professo tractantibus, atq; respectu illorum imprimentes, ac impressioni proximè cooperantes contrahunt excõmunicationem Papæ reseruatam, vt ibi, patet; nec maiori hoc indiget probatione.
151 De imprimentibus libros non adhuc legitimè approbatos habetur expresse nõ in Bulla Pij IV. multoties citata, Dominici gregis, vbi tantum est sermo de legentibus, & habentibus; sed in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 10. & in Synodo Tridentina sess. 2. in decreto de editione, & vsu sacrorum librorum, vbi cum limitatione; ita vt nullus liber de rebus sacris, in Lateranẽsi verò vniuersaliter sic disponitur, ne vllus liber, nec alia scriptura cuiuscumq; argumenti sit, Typis mandetur, nisi prius per Episcopum, & Inquisitorẽ loci, aut per viros doctos ab eis deputandos gratis examinetur, & approbetur cum subscriptione ipsorum propria, atq; Impressoribus violantibus huiusmodi dispositionem pœna excommunicationis ipso facto nulli reseruatæ infli-
152 gitur. Habetur etiam in Regula X. Indicis librorum prohibitorum, vbi additur hæc conditio, vt exemplum libri imprimendi authenticum, & manu Auctoris subscriptum apud examinatorem remaneat; idq; ad hunc præcipuè effectum, vt postquam liber fuerit impressus, antequam venalis fiat, cũ dicto exemplari conferatur, factaque collatione, ac nulla discrepantia reperta, conceditur Auctori licentia vendendi, vti præscribitur in instructione iussu Clementis VIII. adiuncta dicto Indici
153 pro libris imprimendis, § 4. Vbi etiam iniungitur §. 2. vt talis approbatio, seu licentia Episcopi, & Inquisitoris in fronte libri imprimatur, ac alia Prelati Religionis, quando Auctor libri est aliquis Religiosus; quia hæc etiã iuxta Decretum Tridentini citati pro forma cuiusque Religionis requiritur. Vide Azor tom. 1. lib. 8. cap. 17. q. 1. & Sanctarellum tract. de hæresi cap. 13. dub. vnico num. 18.
154 Quoad sequentem in Regula particulam, quod nullus liber imprimatur sine nomine Auctoris, deciditur pro quibusuis libris de rebus sacris à Concil. Trident. ibidem, vers. sed & impressoribus, sub eadem censura: pro quibuscumq; verò libris de quauis materia editis absq; vlla censura præcipitur per dictã instructionem Indici adiunctã, §. 1. de impressione librorum his verbis. Nullus, inquit, liber in posterũ excudatur, qui non in fronte nomen, cognomen, & patriam præferat Auctoris; ita
155 ibi, Et immediatè additur per sequentia verba. Quod si de Auctore non constet, aut iustam aliquam ob causam, tacito eius nomine Episcopo, & Inquisitori edi posse videatur, nomen illius omnino describatur, qui librum examinauerit, atq; approbauerit: hactenus ex
156 illo §. Adde cum Azor citato, q. 3. quod sufficiat, vt liber, vel scriptura Typis excudi legitime possit, si nomen certi Collegij, Conuentus, aut Vniuersitatis apponatur; nam in iure Collegium, cõmunitas, & similia pro per-
157 sona ficta accipitur; ergo, &c. Verum si liber absq; nomine vllius prodeat, eo ipso erit prohibitus, & in 3. Classe librorũ prohibitorũ repo-
158 nendus. Circa cooperantes proximè impressioni librorum prohibitorum, primo certum est enumerari inter eos Auctorem libri, ac Procuratorem eius, qui curant, vt imprimatur; de quibus peculiariter in clausula proposita Edicti, ibi, *Fanno stampare*, & aduerti
159 Suarez de Fide disp. 20. sect. 2. num. 24. Et etiam eadem certitudine cooperator impressionis proximè Dominus officinæ eius, vt cõmente aliorum tradit Sanctarellus vbi sup. nu. 18. tametsi manibus suis non laboret; is enim dicitur ex communi modo loquendi Impressor; & ordinariè parare solet materiam famulis, qui ordinant characteres, & ex-
160 dunt: Vnde hi nullum dubium est, quin sint cooperatores proximè, & sub prohibitio-
161 ne imprimendi libros vetitos. De contingente hæretici librum, qui imprimitur, quod non sit cooperans impressioni eius proximè, neq; ex hoc capite excõmunicatus, benè do-
162 cet idem Suarez d. n. 24. Addens esse tamen excommunicatum ex alio capite, nempe ex quod ipsum legat, aut retineat; cum nequeat corrigi sine lectione.
163 Superest dubium de faciente expensas in imprimendo libro prohibito, an sit proximè cooperator impressionis, & pro qualitate libri contrahat excommunicationem? Diuisi sunt Doctores circa hoc Sayrus lib. 3. cap. 5. n. 16. alij partem affirmantem tuentur; & quidẽ probabiliter, cum largitio expensarum per-
164 necessaria ad impressionem censeatur. Verum pars negans à Suarez loco citato, à Sanchez dicto cap. 10. n. 57. à Sanctarello ibidem n. 18. & ab alijs defenditur, ac videtur probabilior; quia largitio pecuniarum ad expensas quasi per accidens se habet, & remotè in impressionem influit; ergo non est eius cooperator proximè, qui ipsas largitur.
165 Quid iã de transcribẽtibus? habetur peculiariter in loco citato Concilij Tridentini, ibi qui autẽ scripto eos communicant, vel euulgant, nisi antea examinati, probatique fuerint, eisdem pœnis subiaceant, quibus Impressores, quod teste Azor dicto cap. 17. quæst. 4 sic exponitur à Doctoribus, qui tales libros nempe de rebus sacris (de his enim solis statuit Tridentinum, & paulo ante dictum) transcribunt, & transcriptos cum alijs com-
166 municant, aut euulgant, &c. Vniuersaliter autem de quoscumque libros prohibitos transcribentibus, & euulgantibus disponitur in

in Regula X. Indicis, ita ibi, Eos verò qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati, probatiq; fuerint iisdem pœnis subijcit debere indicarunt Patres deputati, quibus impressores, & qui eos habuerint (additur ibidem) & legerint; nisi auctores prodiderint pro auctoribus habeantur, quæ add. valde not. de ea iterum sermo erit in vltima Re-
67 gula huius cap. 19. Pater itaq; ex dictis pro diuersitate librorum transcriptorum, aliquando transcribentes aliqua excommunicatione reseruata, aut non reseruata manere ligatos ratione transcriptionis, aliquando leuis.
68 Nota doctrinæ, & eruditionis gratia, tot prohibitiones librum iam ab initio nascentis Ecclesiæ Catholicæ per Sanctos Apostolos per varia Concilia Oecumenica, & Prouincialia, per diuersa summorum Pontificum Diplomata, vel aliter spatio quatuordecim fere sæculorum factas intelligi debere de solis trā-
69 scriptis. Nam excudendi ars illa (vt verbis nostris Iacobi Gardoni in sua Chronologia tempore Eugenij IV. verbis vtar) qua nunc vtuntur nostris typographi, apparuit hoc primum anno (1440. scilicet) in europa in Vrbe Argentinensi; postea Moguntia auctore Ioanne Guittembergio. Fulgos. lib. 8 cap. 11. Verum Platina alium notat auctorem, annumq. inuentionis dict. 1452. eiusdem rei meminit Genebrard. in Eugenio 4. ita Gordonus: Prohibitiones vero librorum ab eo anno 1440. vel 1452. factæ, & in dies fiunt intelligendæ sunt de vtrisq. transcriptis videlicet, & impressis.
71 Sequitur dicendum de falsificātibus libros Catholicorum, siue in impressione, siue in trāscriptione, maxime immiscendo errores contra fidem, quę falsificatio, seu immixtio, vt cū Penna 2. part. Direct. Comment. 17. aduertit Farin. de hæresi q. 180 §. 2. n. 14. potest fieri diuersis modis, nimirum diminutione additione falsa compositione, mutatione, falsa interpretatione; item falsa allegatione, ac auctoris
72 falsa intitulatione. Excommunicati autem sunt, & anathematizati in sexta Synodo Constantinopolitana, actione 13. huiusmodi falsificatores, vt citat, & tradit idem Farin. loco citato. Et merito quidem, cum delictum hoc sit grauissimum, præcipue si falsificatio in libris sacrarum scripturarum vtriusq. testamenti, aut in libris sanctorum Patrum fiat.
73 Aduertendum hic diligenter quod heretici nostri temporis, vt inducant fideles ad lectionem librorum modis dictis falsificatorum, vel aliorum hæreses continentium, & sic isti erroribus inficiantur, soleant quandoq. locum impressionis falsificare, ita vt in fronte appareat liber typis excussus Lugduni, Venetijs &c. cū tamen re vera impressus sit Londini, aut alibi, vbi hęreses grassantur, & libri Catholicorum falsificationibus prædictis impune corrumpū. tur per litteras Sacræ Congregationis Vrbis sancti Officij admoniti fuerunt omnes Inquisitores de tali falsificatione loci impressionis, vt inuigilent, huc trāsmissas tempore Illustrissimi Carbonesij Inquisitoris.
74 Comprehenduntur denique sub dicta prohibitione reductiue tres actiones, asportandi scilicet libros vetitos, vendendi, atq. emendi ipsos. Nam tametsi de his nulla fiat mentio in edicto Sāctæ Inquisitionis, aut in Bulla Cęnæ, vel in constitutione Pij IV. Dominici gregis; & quatenus exerceri nequeunt sine retentione librorum ad hanc regula præcedenti exposità sine dubio reducantur, vt aduertit bene Castrus Palaus trac. 4. de infidelitate disp. 2. pun. 10. §. 2. num. 15. atque ab retentionem asportantes, vendentes, & ementes libros prohibitos contrahunt excommunicationes ibi a no-
175 bis assignatas. Nihilominus cū ipso Castro Palao hic sub prohibitione imprimendi congruentius comprehendo, cum impressio huc dirigatur, vt libri impressi ad alia loca aspor-
176 tentur, & diuendantur. Asportantes autem ad Prouincias, & loca Christianorum libros hæreticos, & ibi vendentes, ac ementes ipsos contrahunt excommunicationem ex vi Bullarū Iulij III. incip. Cum meditatio, Pij IV. incip. locum pro munere, extat etiam Decretum Sacræ Congregationis prohibens peculiariter asportationem libri Thalmud. quod refert Penna in fine Directorii in cuius 2. par. comment. 3. ad cap. Fraternitatis, & commēt. 17. ad cap. nouerit de sententia excommunicationis ex professo agit de hac re. Vide Castrum Palaum citatum, qui meminit alterius constitutionis Clementis VIII. quam non potui ad manum habere.
177 Nota quod ad impediendam dictam asportationem, & venditionem librorum prohibitorum diuersa ordinata fuerint per Patres à synodo Tridentina deputatos, vt habetur Regula X. Indicis. Primo qui libros quoscumque in aliquam Ciuitatem introducunt teneantur renunciare personis eruditis per Episcopum, seu eius Vicarium, & per Inquisitorem sancti Officii assignandis, aut si locus publicus mercibus recipiendis constitutus sit, ministri, publici libros fuisse adductos significare debeant prædictis personis, vt istæ examinent, an ex
178 illis aliqui sint prohibiti, imo idem ad eumdem finem iniungitur hæredibus, & executoribus vltimarum voluntatum, vt libros a defuncto relictos, seu Catalogum ipsorum illis personis assignandis ostendant, prius quam eisdē vtantur, vel alicui eos vendant, aut tribuant.
179 Item ordinatum in eadem Regula X. Indicis vt domus, vel locus artis impressoriæ a dictis personis per Episcopum, & Inquisitorem deputandis sæpius visitetur, ne quidquam prohi-
180 bitum imprimatur. Dein iniungitur ibi librariis, & quibusuis librorum venditoribus, vt in suis bibliothecis omnium librorum, quos habēt indicem retineant, subscriptum à dictis deputandis; nec alios libros habeant, aut vendat vel quouis modo tradant, sine licentia ipsorū sub pœna amissionis librorum deputandorum, sub pœna amissionis librorum & aliis arbitrio episcoporum, & Inquisitorū lege ipsam Regulam X.
181 Dubium aliquantulum controuersū restat discutiendum circa vltimā particulā nostrę Regulæ, An prohibitio imprimendi, transcribēdi &c. libros vetitos (pari modo procedit dubiū

de prohibitione legendi, habendi &c.) sit in-
telligenda de libros solis, seu scriptis proprie
dictis, conficientibus aliquale volumen, seu
tractatum? Vgolinus in primam clausulam
Bullæ Cenæ verb. ac eorumdem libros num 2.
absolute affirmat comprehendi sub ea prohi-
bitione etiam litteram seu epistolam separatã.
182 Alij item, quos tacito nomine citat, Azor
tom. 1. lib. 8. cap. 17. q. 4. idem asserunt de ali
qua priuata oratione, aut concione, vel præ-
lectione, ac similibus, Assignat hanc rationẽ
Vgolinus; quia Bulla Cænæ mentionem facit
librorum, eo quod isti ad manum, vt in plu-
rimum veniant, frequentiusque in eis erroris
exprimantur; ponens ergo. Papa exemplum
in eo cuius magis frequens est vsus, non præ-
sumitur omittere illud, in quo minus frequen-
ter contingit, argumentum ex l. 1. C. de nept.
Vig. idem etiam tenent Suarez, dict. disp.
20. sec. 2. num. 10. & Sanctarellus vbi supra
num. 13. valde probabiliter; quia in illis est
periculum infectionis.
183 Nihilominus ibidem Azor, Sanchez lib.
2. in Decalog. cap. 10. num. 29. & alii com-
muniter oppositum merito sustinent, ita credo
inquit Sanchez, non incurrere legentem, aut
retinentem, aut imprimentem epistolam, con-
cionem, aut aliam papyrum hæretici solutam
nec in tractatus formam redactam. Quod hęc
in communi, & vsitato loquendi modo mini-
me dicantur libri; nec militat eadem ratio;
quę in libris. Hi enim multo amplius exten-
duntur, atq. diutius permanent; hactenus ille
egregie suam sententiam probans; quam vti
magis probabilem, & benigniorem amplector.
Ratio autem pro sententia Vgolini non mul-
tum vrget, vt per se patet, Vnde haud immo-
randum amplius in hoc, atq. de librorum pro-
hibitorum defensoribus iam agendum.

Qui nomine defendentium libros prohibitos veniũt & quomodo defensio hæc sumenda.

REGVLA CXLIV.

185 VEniunt nomine defendentium libros
prohibitos, ac pro gradu, & quali-
tate istorum contrahunt aliquam cẽsuram, aut
saltem peccant, quicumque eos quouis modo
iam actu defendunt, siue factis, siue verbis, aut
186 scriptis. Imo idem erit non solum quando
incoatur tantum ipsorum defensio, præparan-
do se ad certamen, quod certum est; sed etiam
quãdo exterius coram alijs solum exprimitur
voluntas defendendi, idque probabiliter. In-
187 super idem erit, ex quolibet fine defensio fiat
siue bono, siue malo; item in loco siue publico,
siue occulto, et in nullo penitus audiente.
Nequaquam tamen nomine talium defenden-
tium venit ille, qui laudat doctrinam, aut sty-
lum libri, licet ab hæretico compositi, qui trã
ctat de religione, & nullam hæresim continet
dummodo sic laudans caute procedat.

189 PErcurro breuissime contenta in hac Re-
gula, quod omnia fere ex se perspicu[a]
sint, & communia inter Doctores, facit præ-
cipue in probationem eorum vltima partic[ula]
vtriusq. clausulæ propositæ initio præsentis [ca-]
pitis ex edicto Sanctæ Inquisitionis, verb. [ha-]
biano difesi, o defendono ex Bullæ Cęnæ, ve[l]
190 quomodolibet defendentes. Intelligitur [au-]
tem inprimis de actualiter, seu cum execu[tio-]
ne defendentibus libros prohibitos, & po[test]
contingere hæc defensio dupliciter factis sci[li-]
cet aut verbis, ore prolatis, vel scriptis. D[e-]
191 fendit quis librum prohibitum factis, si e[um]
abscondat, vel alio modo, impediat, [ne]
comburatur, neue Inquisitoribus sancti offi[cij]
manifestetur. Verbis vero defendit, si ra[tio-]
nibus suadere curet non esse prohibitione [di-]
192 gnum, nec comburendum; Similiter si [...]
argumenta soluat, quibus liber legitime p[ro-]
hibitus impugnatur, aut si in eius, defensio[nem]
rationes inuestigat. Ita Vgolinus in trac[t.]
censuris par. 2. vers. Ac eorum quomodoli[bet]
Sanchez. lib. 2. in Decal. cap. 10. nu. 58 S[ua-]
rez tract. de fide disp. 20. sec. 2. n. 25. & [Ca-]
strus Palaus tract. de infedelitate disp. 2. [...]
10. §. 2. num. 14
193 Deinde est defensor librorum prohib[itorum]
& contrahit excommunicationem reser[uatam]
Papæ, si sint prohibiti in Bulla Cenæ, au[t]
reseruatam, si in constitutione Pij IV. vel [...]
lam; sed solum peccat, vt dictum supra, [...]
140. quiuis incohans tantum ipsorum de[fen-]
sionem, & prouocans ad certamen; licet [...]
compleat, quia huiusmodi incohatio, & p[ro-]
uocatio iam est aliqualis defensio; ergo &c. [...]
certum tradunt Vgolinus, Sanchez, locis ci[ta-]
tis, & Farin. de hæresi q. 180. §. 1. n. 12. [...]
194 idnegant, de eo qui diceret, volo de[fen-]
dere hunc librum, significans alijs tantum [vo-]
luntatem defendendi, quia per eam solam [non]
constituitur defensor eius actu. Nihilom[inus]
195 oppositum probabile iudico, & tenet Ca[strus]
Palaus relatus per sequentia verba. Ego v[ero]
inquit, in vtroque casu crederem esse defen[sorem]
regulariter loquendo; quia illa voluntas, si[-]
gnificata retrahit impugnatores, & quas[i]
difficiliores reddit librum subuertere; cu[m vi-]
deant habere patronum; quare licet hæc si[gni-]
ficatio, illa tamen significatio est quædam [de-]
fensio; hæc illę; quæ saltem dictam probab[ili-]
tatem mihi generant.
196 Quid item si quis dicat; hic liber opti[mus]
est, seclusa heresi; vel haud prohibitione [...]
combustione dignus, erit ne defensor eius [...]
distinctione respondet ibidem Castrus Pala[us]
nempe si id dicat coram alijs, omnibus i[ndi-]
catur certum, quod sit defensor; secus [...]
si nullo præsente ipse solus sic loquatur, [...]
hoc non est defensio: ita etiam Vgolinus [...]
supra, & Sanchez dict. num. 58 atq; hoc no[n]
197 caret probabilitate. Verum in partem a[ffir-]
mantem, vti probabiliorem mihi, & tuti[o-]
rem magis inclino cum Suarez dict. sec. 2. [n.]
25. qui absolute asserit, quod talis sic loque[ns]
sit libri prohibiti defensor. Probatur, quia [...]
iusmo:

iusmodi locutio, hic liber, seclusa hæresi, est optimus, vel non est dignus prohibitione, aut combustione, tametsi nullo presente proferatur, magna est eius laudatio; ergo aliqualis saltem eius defensio; nam ex se non requirit hęc sicut nec illa, vt fiat coram, tertio intendente se opponere defendenti, vel laudanti; ergo per accidens est, quòd alius eam audiat,
98 aut non audiat. Confirmatur, quia si dictam laudationem ille sic loquens scribat, etsi scriptura nulli vnquam ostendatur, verus defensor libri constituetur, quòd etiam concedit ipse Castrus, ergo idem erit, si tantum ore proferat; cum in Bulla Cœnæ sit apposita particula, *quomodolibet defendentes*, nimirum verbis
9 tam ore prolatis quam scriptis. Nec facit quidquam ad rem pręsentem discrimen assignatum ab eodem Castro, quod scriptura sit permanens, locutio vero cito transeat.

o Particulæ itaq. propositæ vtrobiq. in edicto sanctæ Inquisitionis, & in Bulla Cęnæ nempe *publice*, vel *occulte*, sumendæ sunt cum tota latitudine, quam habere possunt, idest de quouis publicatione, & occultatione, etiam nullo præsente eas intelligendo, vt intelligit particulam *occulte* idem Sanchez dict. num. 58. sic specificans. vt componendo inquit, apologiam, qua librum hæretici tueatur, esto id in suo cubiculo solus faciat, nec scripturam in publicum edat. Similiter illæ aliæ particulę in editto, *sotto qualsiuoglia pretesto, o colore*, in Bulla Cænæ, *ex quauis causa quouis ingenio vel colore* capiendę cum omni generalitate, idest ex qualibet occasione, seu ex quouis motiuo, aut fine, etiam bono, & non esto v. g. occasione, seu fine inquirendæ veritatis, in quo ponit exemplum Castrus Palaus dicto nu. 14. & magis extendit Sanchez ibidem dicens etsi defendit, vt inquit & rationes, quibus hæresis conuincatur, vt dubitationes si quæ sunt tollantur.

2 Aduertit autem bene Sanchez eodem nu. 58. quamuis particulæ omnes duplici numero præcedenti explicatæ, tam in edicto quam in Bulla Cænæ videantur tantum coniunctæ cum verbo defendentes, seu cum actione defendendi libros prohibitos; debere tamen referri ad alias actiones Regulis pręcedentibus explicatas, tenendi scilicet, legendi, ac imprimendi ipsos; quia omnibus & singulis æque quadrant quod etiam cum Rebuffo citato notat Suarez tom. 5. de censuris disp. 21. sec. 2. num. 12.

3 Restat paucis videndum, quid de illo casu quando liber hæretici de religione tractat, nec vllam continet hæresim, an sit eius defensor contra prohibitionem, qui doctrinam ipsius aut stylum, vel modum disponendi materiam laudat? Amplectenda circa hac resolutio negans, sicuti amplectuntur omnes Doctores, paulo ante citati, præcipue Farina. dict. num. 12. & Castrus Palaus ibidem, ob hanc rationem; quia sic laudatur præcise id quod est in se bonum absq. respectu ad auctorem libri, ergo hoc modo laudans ipsum, non est defensor libri prohibiti, neq. venit nomine defendentium libros prohibitos, & consequenter non peccabit, nec vllam censuram contrahet. Nihilominus aduertit optime idem Castrus, quod debeat sic laudans caute procedere, ne videatur facere auctori, aut intendere haud congruenter fuisse ab Ecclesia prohibitum. Atq. hæc de libros prohibitos defendentibus sint satis.

Quinam, & quatenus ratione librorum prohibitorum Iurisdictioni Inquisitorum subsint? & qualiter expediendi?

REGVLA CXLV.

Exercent suam iurisdictionem DD. Inquisitores respectu cuiuscumq. ex prædictis retinentibus scilicet legentibus, exprimentibus, ac defendentibus libros prohibitos. Quod verum est, non solum quando isti ob hæresim;
206 sed etiam quando ob aliam causam in 4. gradu prohibentur. Ex retentione autem lectione impressione, & defensione ipsorum nulla indo præsumptio hæresis, aliquando leuis, aut vehemens, aut etiam violenta, quæ quasi
207 æquiualet formali. Vnde violatores prohibitionis expediendi cum abiuratione, attento eo, quod emersit ex tortura (quæ intelligenda quando est vehemens præsumptio erroris) aut de formali aut de vehementi, aut de leui, aut cum nulla, & cum pæna vt in plurimum extra
208 ordinaria iuxta qualitatem personæ. Subsunt autem Iurisdictioni Inquisitorum, etiam aliquando Iudæi, & alij Infideles non baptizati ratione librorum prohibitorum.

---

209 Præcipua est hæc vltima Regula, & præ cæteris quinque pręcedentibus, vt ex se patet, institutum nostrum negotij sanctæ Inquisitionis immediate attingit. In qua aliquid circa expeditionem causæ cum abiuratione, pęna &c. etiam pręcedente tortura, vbi opus est, vel leuiter indicare conueniens duxi; tametsi pręter consuetudinem (cum in reliquis materiis per commentationem editi huc vsq. explicatis id ad vltimos libros nostri operis, tanquam ad propria loca merito distulerim) vt sit complete tractata materia librorum prohibitorum in hoc capite 19. a cęteris, si videbitur, possit separari, & apposito titulo opusculi peculiaris, in lucem prodire. Certissimum est apud omnes, quod iurisdictio Inquisitorũ se extendat ad quosuis retentores, lectores, impressores, atq. defensores librorum prohibitorum, quę extensio pręcipue fit per publicationem edicti sanctę Inquisitionis in clausula iam supra adducta (ch' habbino hauuto, o habbiano libri, scritti, che contengono heresie, ò libri d' heretici, che trattino de Religione &c. Vbi in primis exprimitur iurisdictio Inquisitorum contra retinentes, legentes, &c. libros prohibitos in Bulla Cænę, seu in primo gradu.

211 De habentibus legentibus, imprimentibus
ac defendentibus, prohibitos in secundo, &
tertio gradu; nempe quòd ob hæresim, aut
suspicionem falsi dogmatis damnati sint, aut
quòd ab auctore hæretico editi, ideoq. pos-
sint Inquisitores contra illos procedere, con-
stat clarè ex constitutione *Pij IV.* Dominici
gregis, ibi, is quidem, qui hæreticorum libros
vel cuiusuis auctoris scripta propter hæresim
vel falsi dogmatis suspitionem damnata, atq.
prohibita legerit, habueritque, ipso facto in
excommunicationis pęnam incidat, eamq. ob
causam in eum tanq. de hæresi suspectum in-
quiri, & procedi liceat. Nam quamuis in hac
clausula de legentibus, & habentibus tantum
sit sermo, par tamen est ratio de imprimenti-
bus, ac defendentibus, vt patet ex edicto, &
de omnibus eodē modo loquuntur Doctores
citandi præcipue Farin. vbi infra.
212 Quòd item tenentes, legentes imprimen-
tes atq. defendentes libros Astrologiæ iudicia
riæ, ipsos supra ad primum, & secundum
gradum reduximus, iurisdictioni Inquisitorum
subsint, habetur expresse, præter expressionē
edicti, magis extensam in Bulla Sixti V. incip.
Cæli, & terræ, ibi eadem auctoritate statui-
mus, & mandamus vt contra scienter legen-
tes, aut retinentes libros & scripta huiusmodi,
seu in quibus talia continentur, similiter iidem
Inquisitores liberè, & licite procedant, ac
procedere, & poenis condignis punire,
213 & coercere possint. Habetur pari mo-
do in constitutione Vrbani VIII. confirmati-
ua, & ampliatiua illius Sixti V. incip. Inscru-
tabilis iudiciorum, ibi, §. 5. cognitionem cau-
sarum huiusmodi &c. vbilibet locorum etiam
ad hæreticæ prauitatis Inquisitores spectare
volumus, notat bene Antonius Sousa lib. 1.
Aphoris. cap. 21. num. 54. ex citata Bulla Sixti
V.
214 Dubium excitari posse videtur circa haben
tes, legentes &c. libros prohibitos ob aliam
causam, præter hæresim, an ad iurisdictionē
Inquisitorum pertineant. Ratio dubitandi in
surgit ex Bulla sæpius adducta Pij IV. Domini
ci gregis, vbi quando hoc negotium ad Epi-
scopos, seu ordinarios spectet, & non ad In-
quisitores, expressis verbis sic disponitur. Qui
autem inquit, libros alia de causa prohibitos
legerit habueritue; præter peccati mortalis
reatum, episcoporum arbitrio fauere se noue-
rit puniendum; Atq. idem habetur expresse in
215 fine Regulæ X. Indicis, Nihilominus post
dispositionem Bullæ Pij IV. & Regulæ X. in-
dicis, prodiit iussu Sacræ Congregationis Sā-
cti officij Vrbis edictum cum peculiari forma,
quo Inquisitores præcipiunt sibi denunciari
habentes, legentes, imprimentes, ac defen-
dentes libros, non solum hæreticorum, aut ob
hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem; sed
etiam quocumq. modo, seu ob aliam causam
prohibitos, vt transgressores pro qualitate
delicti, & personæ puniant. ita idem causa dict.
cap. 21. num. 46.
216 Sequitur videndum qualiter insurgat præ-
sumptio erroris; aut secus, ex retentione, le-
ctione, impressione, & defensione librorum
prohibitorum; quod fiet simul attingendo,
217 quid pro expeditione causæ seruandam Du-
cto autem initio a faciliori bus, hoc prorsus cer-
tum est, si libri sint prohibiti alia de causa, &
non ob hæresim, vt quò bonis moribus no-
ceant contra eos habentes, legentes &c. nul-
218 est hæresis suspicio, Vnde isti absq. vlla ab-
ratione pęna arbitraria seuere puniendi sunt.
Tradit ibidem Sousa num. 45 ex Bulla Pij IV.
citata legentes inquit; & retinentes (idem e-
de imprimentibus, & defendentibus) libro-
non propter hæresim; aut suspitionem illi-
prohibitos; sed alia de causa, quamuis de fi-
suspecti non sint, seuere tamen puniendi s-
219 episcoporum arbitrio, Ac posse etiam f-
arbitrio Inquisitorum, addit statim ipse So-
sa num. 46. legentes, inquit, prædictos lib-
si ab Inquisitoribus sunt prohibiti (vti re-
sunt) ab ipsis puniri possunt, vt factores s-
220 Decretorum. Confirmatur ex Practica
nu scripta de rebus Sancti Offitij ab Emin-
tissimo Cardinali N. pro DD. Inquisitori-
vulgari lingua edita, quam ipsi præmani-
habent, cap. 10. in fine sic. Ma se i libri n-
contengono dottrine heretiche, erronee, p-
sime ad errore, o altra qualità sospetta, ò di-
tamente, ò indirettamente in fede, ma solo
se scandalose, e temerarie, si puniscono i-
tori (idem de lectoribus impressoribus, ac
fensoribus) con pene arbitrarie, ma sen-
abiura, non essendo abiuratione, se non n-
materia, che porta seco sospitione, ò vehe-
te, ò leggiera de heresia:
221 Quando vero sunt libri hæreticorum,
continentes hæresim, vel suspitionem erro-
contra fidem; tunc distinguendum de perso-
eos retinentibus, legentibus &c. si enim
simplices, & ignaræ, ita vt vel nesciant leg-
aut non caleant linguam, qua libri scripti s-
& licet caleant, inconsiderate legerint, ac-
stiterint statim admonitæ, & aliis simili-
circumstantijs attentis, nulla sæpius, aut
leuis suspitio erroris in fide contra eas i-
ueniet ob retentionem, lectionem &c. t-
librorum, vnde poterunt expediri cum
ratione de leui, & aliquali pęna arbitrio
dentis Indicis; aut absq. neutra; sed cum
solutione ad cautelam, & monitionem. E-
gie exprimitur hoc fere totum in dicta pr-
ca manu scripta ibidem sic:
222 Se poi le persone, che hanno ritenuti d-
libri sono ignoranti, e semplici, massime d-
materie, che detti libri trattano, e nel co-
tuirli vede il Giudice prudente, che non vi
malitia, nella lettura di essi habbia cau-
mal effetto iu tali persone, ne generato qu-
che dubio in materia di fede, e che sincera-
mente procedano in dire la verità sopra i cō-
plici, & vso, e non aggrauandosi nell'intentio-
ne, si fanno abiurare de leui alle volte, secon-
do la qualità dell'inditij, e diuturnità della ri-
tentione, doppo vn puoco di corda, ò territio-
223 ne. Ma si fussero in tutto ignoranti, ne sapes-
sero leggere, ò intendere quello, che leggono
& i detti libri li fossero stati lasciati in caso d-

altri,

altri, si tralascia l'abiura, e nel resto si procede anco mitemente: in somma tutto il negotio stà nella qualità della persona, libri, e prudenza del discreto Giudice, come anco dicono i Dottori, che di ciò scriuono; hactenus verba Practicæ.

24 Ex illis autem Doctoribus valdè excessit Franciscos Pena 2. par. Direct. super cap. Fraternitatis extra comment. 3. qui idem prorsus affirmat de eo, qui casu accessit cum hæreditate, vel mercibus libros prohibitos occlusos, & antequam exoluat, depræhenditur habere,
25 & denunciatur Inquisitori. Similiter idem asserit, quando is, qui eos retineret esset vir probatissimus, a quo procul quæuis malitia abesse iudicatur: ita etiam docet Albertinus tract. de agnos. assert. q. 28. n. 25. & vterque confirmat exemplo hominis bonæ famæ, qui non est solitus furari, & si res furto sublata apud eũ reperiatur, non ideo præsumitur fur, secũdum Bald. & Imol. in l. finali. ff. dd hæred. instit. &c.
26 Sed quid si personæ non sint simplices, nec ignaræ, neque illa probatissima virtute præditæ, de qua numero præcedenti? Quod actiones legendi, & retinendi dictos libros Pius IV. in sua constit. Dominici gregis, sic ait, Is quidẽ qui hæreticorum libros, &c. legerit, habueritue, &c. in eum tanquam de hæresi suspectum inquiri, & procedi liceat; vbi non exprimit Papa, sit ne hæc suspitio leuis, an vehemens, aut
27 violenta. Exprimunt tamen alij Doctores, quos late refert, & sequitur Farin. de hæresi q. 180. §. 1. a n. 7. vbi primo bene affirmat cum Pena citato ex Concilio Constantiensi sess. 15. legentes, & retinentes libros hæreticorũ posse dici ipsorum fautores; dein n. 9. cum Ludouico Paramo lib. 3. de origine sanctæ Inquisitionis q. 9. n. 147. egregie docet ex retentione, & lectione librorum hæreticalium insurgere cõtra retinentes, & legentes suspicionem hæresis, modo leuem, modo vehementem, modo violentam iuxta personarum, & librorum qualitates, & alias circumstantias arbitrio prudentis Iudicis, &c.
28 Ad fundandum autem dictum arbitrium, non grauabor huc ad verbum transferre, quæ perdocte ibidem trahit Pena. At si aduertens, inquit, & sciens legerit, si totum, aut pluries legerit, si plures legerit, si repræhensus, non facile, nec statim obediuit admonenti; si non præsentauit, sed sciens retinuit absque facultate, &c. magnam, & vehementem contrahet suspicionem.
29 Quod si studiosè legat, si omnes passim legat, & sine delectu, si repræhensus tueatur factum, si inquirat, vnde habere possit, aut curat sibi apportari, si non esse præsentandos, aut comburendos contendat, &c. in grauiorem, & maiorem incidit suspicionem; hæc ille; Quæ
230 diligenter inuestiganda esse ab Inquisitoribus addit, vt pro quantitate suspicionis, & criminis, gradum abiurationis, & qualitatem pęnæ, vel pœnitentiæ vnicuique assignent. Atq; quoad has aliquando post abiurationem ieiunia, orationes, & peregrinationes imponi se vidisse ait, nempe in sancto Officio Vrbis, vt exponit Farin. ibidem.
231 Verum pro re præsenti maiorem inuenio lncem in practica illa manu scripta, vbi primo aduertitur quod indiciato, & denunciato aliquo de retentione librorum hæreticalium, sit statim facienda perquisitio, illisque repertis, interrogandus retinens de retentionis diuturnitate, & de lectione eorum; b vtrumque fateatur, interrogandus dein sigillatim circa propositiones in illis contentas hæreticas, aut erroneas, vel male sonantes; maxime si sensum catholicum non admittant; quod si malam creduiitatem neget, objicitur ei inuerisimilitudo, & præsumptio in contrarium: Ac denuo interrogatur de complicibus, a quibus dictos libros habuerit, vel quibus vsum eorum communicauerit.
232 Tandem pro vlteriori veritate habenda circa ipsos complices, & circa intentionem torquetur arbitrio; & si ex tortura nihil emerget, abiurat de vehementi; ac per tempus arbitrarium, si sit persona religiosa, vel ecclesiastica, suspenditur a diuinis, priuatur voce actiua, & passiua, officijs etiam, & professionibus legendi, docendi, & concionandi cum pœnitentijs
233 salutaribus. Quod si indiciatus de diuturna retentione talium librorum, neget se eos legisse, objicitur ei inuerisimilitudo; aut si neget voluntariam retentionem in proprio cubiculo, asseratque ibi ipsos ab inimico fuisse absconditos, non creditur ei, & in vtroque casu deuenitur ad rigorosum examen, & quãuis persistat in negatiua, attentis inditijs, & circumstantijs; adhuc abiurat saltem de leui. Hec in practica illa magis per extensum, vide apud ipsam, & non te pœnitebit.
234 Dubium illud graue restat hic discutiendũ, an aliquando eo ipso, quod liber hæreticalis, seu continens hæreses reperiatur apud aliquẽ hic reputandus sit hæreticus, & vt talis cum abiuratione de formali, & pœna ordinaria puniendus? Affirmant absolutè pro quouis casu talis repertionis varij ex iurisperitis, præcipue Io: Andr. & Domin. in cap. filij, vel hæredes, de hæreticis lib. 6. Archid. ibi, & cap. final. 24. q. 2. Roma. sing. 323. & Hyppolit. in l. qui falsam, n. 109. ff. de falsis. Ratio eorum est, quia ad plenã probationem, sen ad conuincendum quempiã esse hæreticũ, sufficit, si huiusmodi libri apud ipsum reperiantur, idque ob enormitatem criminis.
235 Sed eorum sententiam ita simpliciter sumptam, Pena 2. par. Direct. super cap. Fraternitatis, extra de hereticis, comment. 3. vers. Horum tamen, merito falsam iudicat, vti nullo iure fundatam, & nimio rigore ex sola præsumptione, sic condemnantem de tanto crimine contra id, quod disponitur in cap. litteras, de præ-
236 sumptionibus. Est nihilominus vera dicta sententia concurrentibus duobus conditionibus. Prima, vt illemet apud quem talis liber reperitur, ipsum re vera composuerit, ita idem Pena, cum Repert. Inquis. verb. libri. §. 1. & §. sed pone, & Ioanne Rojas sing. 124. nec sufficit

vbi libet hæreticalis reperitur ſine nomine
auctoris apud aliquem, & hic auctorem non
oſtendat, quod ipſe præſumatur auctor, & cõ-
poſitor, vt bene ex Simanc. in Enchirid. tit. 34.
num. 4. docet Farin. de hæreſi, q. 180. n. 21. cum
hæc præſumptio ſolum faciat vehementiſſimũ
iudicium ad torturam, qua illata ſi perſiſtat in
negatiua tortus, aſſerens ab inimico fuiſſe ibi
repoſitum dictum librum, vbi fuit repertus,
nequit condemnari, vt hæreticus formalis, ita
237 ibidem Farin. Secunda conditio eſt, vt au-
ctor libri non ex ignorantia, & quaſi aliud a-
gens; ſed ex propoſito ſciens, & aduertens præ
poſitiones aliquas hæreticas, vel aliquam ſal-
tem in illo poſuerit, eamque contra fidem
Catholicam ſtabilire curarit. Tradit idem Pe-
na, qui concurrente dicta duplici conditione
238 efficaciter a fortiori ſic probat, quia ſi profe-
rens verba hæretica, quæ nullo modo ab erro-
re excuſari poſſunt, condemnandus eſt cum
abiuratione de formali, & pœna ordinaria pu-
niendus; quanto magis id exequendum eſt in
eo, qui illa ſcribit? cum maiori deliberatione
verba hæretica, vt in plurimum ſcribantur,
quam ore ſolo proferantur.
239 Quoad impreſſores vero, & ſcriptores libro-
rum hæreticalium; nullum dubium ſint iſti
hæreticorum fautores, & vt tales tractandi ab
Inquiſitoribus inflicta tortura pro eruenda
mala credulitate, ac nihil ex ea reſultante, cũ
abiuratione de vehementi, aut de leui, & cum
pœna arbitraria expediendi, attentis indicijs,
240 & alijs circumſtantijs. De hac fautoria, &
de reliquis contra eam teſtantur Pena 2. par.
Direct. in cap. Nouerit, de ſentent. excommun.
Comment. 17. & Farin. vbi ſupra n. 18. & 19. de-
ducuntque clare ex Bullis Pontificijs ex illa
Leonis X. incip. Exurge Domine, vbi peculiari-
ter diſponitur contra imprimentes, & vendẽ-
tes Lutheri libros, & alios damnatos, vt pro
prima vice, præter excommunicationem ipſo
iure, pœna mille ducatorum afficiantur, ac pro
ſecunda vltra dictam pœnam, arte imprimen-
di, aut bibliopolæ priuentur, & in exilium mit-
241 tantur. Ex Bulla item Pij IV. incip. cum pro
munere, vbi iniungitur impreſſoribus, & bi-
bliopolis, vt conſignent Inquiſitoribus libros
damnatos ſub pœna incurſus criminis hæreſis
& alijs contra hæreticos iure inflictis: Verba
ſunt ipſius Bullæ, quæ intelligenda cum mode
ratione pro quantitate culpæ, & præſumptio-
242 ne hæreſis, vt patet ex dictis. Sub bibliopo-
lis autem ſine dubio comprehenduntur aſpor
tantes dictos libros prohibitos ad Ciuitates,
& loca Chriſtianorum, atque de vtriſque eadẽ
eſt ratio circa expeditionem in Officio Sanctę
Inquiſitionis, cum talis aſportatio, aut cura
aſportandi regulariter bibliopolæ ſit propria.
Vide Penam 2. par. Direct. ſuper cap. Nouerit,
comment. 17. verſ. idem iudico, vbi dicit eſſe
fautores hæreticorum, & quod poſſint verbe-
ribus cædi, ſi ſint perſonæ viles.
243 De falſificantibus item libros fidelium im-
miſcendo errores contra fidem Catholicam,
quouis modo falſificatio fiat, poteſt eſſe dubiũ
qualiter ab Inquiſitoribus expediendi? nihil
expreſſe circa gradum abiurationis apud Do-
ctores. Farin. dict. q. 180. n. 14. tantum affirmat,
eos ſuſpectos de hæreſi, acerrimeque Inquiſi-
244 torum arbitrio puniendos. Nec dubium, ci
ait ſuſpectos, intelligat de ſuſpitione vehemẽ-
ti, & conſequenter ex mente ipſius ſint tor-
turæ ſubiiciendi; ex quaſi nihil emerſerit, de-
beant abiurare de vehementi, aut de leui at-
tentis attendendis &c.
245 Verum Franciſcus Pena (tametſi eum Fa-
rinac. pro ſe non bene adducat) vbi ſupra,
verſ. Deniq. qualis &c. contra huiuſmodi fal-
ſificatores Gregorius inſurgit, ac proponit
primo ſententiam, qua ſexta ſynodus Conſta-
tinopolitana art. 13. eos damnat, his verbis,
Præcipimus illos, qui falſificauerunt libro
Catholicos, anathemati ſubijci, & cum hære-
ticis anathematizari: hæc ibi; & addit ex ſu-
ſic, Monebo, inquit, interim in huiuſmo
ſceleris patratores acerrime eſſe animaduer-
tendum; cum vno actu plura delicta commi-
tant, Illa autem verba, *& cum hæreticis ana-
thematizari*, indicant eos, qui talia faciun
hæreticos eſſe putandos quod verum eſt, in-
ta id, quod diximus ſupra cap. Fraternita
de hęret. verſ. ex ſupra: dictis pendet. Ha
nus Pena referens ſe ſine dubio ad illud, q
paulo ante cum ipſo reſoluimus circa ca
de libro hæreticali reperto apud aliquem li
ſcilicet eſſe puniendum vti hæreticum cu
abiuratione de formali, & pæna ordinaria
ſi adſit duplex conditio ibi aſſignata, quod
ſe re vera eum compoſuerit, & quod ſciens
& volens errores contra fidem in eo ſcripſerit
Parimodo in caſu præſenti falſificans libro
Catholicos, vt hæreticus expediendus cum
formali abiuratione, duplici ſtante conditio-
ne, quod re ipſa eum falſificauerit immiſcen-
do errores contra fidem, & id ſcien, & adue-
tens præſtiterit. Probatur à fortiori, qu
multo magis indicatur, & exprimitur mal
credulitas mentis, & malitia animi libru
Catholicum falſificando erroribus, quam
in proprio libro ſcribendo; ergo &c.
248 Tandem de librorum hæreticalium de-
ſoribus quid? neq. circa iſtorum expeditio
ab Inquiſitoribus exequendam, quidquam
in particulari, quod inuenire potuerim, apud
anctores reperitur. Negari tamen non pot
eos eſſe maximopere fautores hæreticorum,
imo & defenſores, cum ipſorum libros hære-
ticales defendant; & ex hac defenſione vehe-
mentiſſimam inſurgere ſuſpitionem hæreſ
249 contra ipſos. Hoc expreſſe docet Pena, qu
uis obiter dicto Coment. 3. ſuper cap. Frater-
nitatis extra de hæreticis verſ. quod ſi ſtudio-
ſe; ibi enim aſſignans indicia, ex quibus ori-
tur vehementiſſima ſuſpitio erroris in fide cõ-
tra legentes, & retinentes libros hæreticales,
ponit exemplum in defendente eos, his ver-
bis: ſi non, inquit, eſſe præſentandos, aut cõ-
burendos contendat &c. in grauiorem, & ma-
iorem incidet ſuſpitionem ita ille. Vnde ob
hanc ſuſpicionem defenſor librorum huiuſmo-
di pro eruenda intentione ſubijciẽdus tortu-
ræ, ex qua nihil reſultante, condemnandus
ad

ad abiurationem de vehementi, & pænam extraordinariam.

50 Sed hoc soluo meliori iudicio, ita limito, quod tantum habeat locum, quando dictus defensor interrogatus respondet se defendere librum non ob errores contra fidem in eo contentos, sed ob aliam doctrinam sanam, quæ in ipso traditur. Si enim clara fatentur suam eius defensionem esse propter dictos errores, nullus credo negabit talem defensorem esse tractandum expediendum vti hæreticum formalem cum abiuratione de formali, & pæna ordinaria. Quod patet à fortiori ex supradictis de reperto componente librum hæreticalem, aut de falsificante hæresibus librum Catholicum: nã multo clarius manifestat suam malam credulitatem ille defensor, quam hic compositor, aut falsificator; ergo &c.

51 Vltima particula nostræ Regulæ attingit iurisdictionem Inquisitorum aduersus Iudeos & alios infideles non baptizatos ob lectionẽ, retentionem, asportationem &c. librorum prohibitorum. Diuersi Summi Pontificis circa hoc disposuerunt præcipuè Iulius III. circa annum Domini 1554. per constitutionem incip. *Cum sicut disposuit*, ne Iudæi sub pæna pecuniaria confiscationis bonorum, corporali etiam, ac vltimi supplicij retineant libros continentes aliquid contra fidem Catholicam, aut blasphemias in Deum, vel in Christianam Religionem; affert simanchas Cathol. instit. tit. 35. num. 11. Et quamuis Papa ibi contra eos constituat Iudices episcopos, seu locorum Ordinarios; sub eis tamen sub intelliguntur etiam Inquisitores. Vnde auctoritate eiusdẽ Iulij III. teste Azor citando, Domini Cardinales Sacræ Congregationis Generales *Inquisitores* quosuis libros Talmudicos, vbicumq. in Vrbe, aut extra repertos igni tradiderunt, & per edictum incip. Nos Ioannes Petrus Garafa &c. Omnibus Inquisitoribus particularibus iniunxerunt idem facere de similibus libris in loco suæ iurisdictionis repertis. Dein Gregorius XIII. per Bullam incip. Antiqua Iudęorum &c. ita disponit, ibi, si libros inquit, hęreticos; vel Talmudicos, aut alios Iudaicos quomodolibet damnatos, aut alios prohibitos tenuerit, custodierit, vel diuulgauerit, vel in quæcumq. loca detulerit, aut ad eam rem operam

254 suam accommodauerit, sic in eo §. Atq. sub finem Bullæ totum hoc negotium Inquisitoribus committitur & tribuitur potestas puniendi Iudæos, aut Infideles non baptizatos talia delicta committentes per flagella, per rerum publicationes, per exilia, & per alias pęnas vt bene notant Azor tom 1. lib. 8. cap. 22.

255 q. 12. & Farin. dict. q 180. num. 10. Deniq. clarius id habetur in Bulla Clementis VIII. incip. cum hebræorum, edita anno 1593. die 3. Aprilis. Atq. hactenus de tota materia librorum prohibitorum; quæ vti valde practica, ita scitu dignissima.

CAPVT XX.

De alijs casibus spectantibus ad officium sanctæ Inquisitionis, non expresse contentis in edicto DD. Inquisitorum.

PROOEMIOLVM.

HVius capitis materiam continet implicite, seu in communi clausula illa propè finem ipsius Edicti apposita, iam alibi pro declaranda materia infidelitatis carentibus baptismo a nobis adducta, nempe [Dichiarando, che per la sopradetta espressione de' casi da Noi specificati da reuelarsi, come sopra, non escludemo gli altri casi spettanti al sant'Officio, che pet altro ne i Sacri Canoni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de' Sommi Pontefici sono compresi] latine sic. Declarando per expressionem casuum supradictorum non excludi alios, etiam denunciandos, in sacris Canonibus, Decretis, Constitutionibus, & Bullis Pontificijs compræhensos. Possunt autem in eis compræhendi dupliciter, vel expresse in specie, seu particulariter, vt compræhenduntur, & exprimuntur, casus de mysterio Conceptionis B. Virginis non legitime sentientium, & loquentium, cum agatur de pœna intelligenda obloquentibus de vtraque opinione; casus de sacro Ordine initiatis, & religiosis matrimonium contrahentibus, & alij tractandi sigillatim in Regulis sequentibus: vel non expresse, nec specialiter, sed implicite in communi, vt sunt sine dubio diuersi spectantes ad sãctum Officium, eo quod eadem sit ratio in his, atque in illis, per aliquam Bullam Pontificiam declaratis; nempe quod in eis etiam præsumptio aliqua erroris contra fidem Catholicam reperiatur; Vnde de ipsis sub finem huius capitis Regulæ peculiares apponentur.

Quid de mysterio Conceptionis B. Mariæ Virginis sentiendum? & quatenus contra loquentes indebite de illo Inquisitore procedere possint?

REGVLA CXLVI.

3 SIcuti valde pium apud plurimos tenetur B. Virginem Mariam fuisse conceptam absque peccato originali, ex meritis Christi Domini.

4 Alterutri autem parti affirmanti, vel neganti, quod fuerit cum eo peccato concepta, aut nõ fuerit, hæresis, vel similis qualificationis notam inu-

inurere sub excommunicatione reseruata, &
5 alijs pœnis olim stricte prohibitum. Quæ pœ-
næ postea auctæ,& iniunctum Inquisitoribus,
6 vt contra delinquentes inquirant. Restricta
dein pars affirmans, quod non possit vllus in
concionibus,lectionibus, & alijs actibus pu-
blicis asserere eam fuisse conceptam cum pec-
7 cato originali. Licet in priuatis colloquijs,
& scriptis concessum dein declaratum; & ab-
ditum,ne quis sub eisdem pœnis alio, quam
Conceptionis nomine in missa,& in officio fe-
sti vtatur.

---

8 Extitit iugiter per superiora secula vsque ad
præsens, inter præcipuos Doctores scholasti-
cos hac de re maxima controuersia: An fuerit
Beata Virgo Deipara in primo instanti suæ
Conceptionis sanctificata, & ab originali pec-
cato præseruata? nec ne? alijs ex illis, cum D.
Thoma 3.p.q.27.art.2.& in 3.sentent. distin. 3.
hac præseruatione,& pro illo instanti sanctifi-
catione (tametsi immediate post, seu transa-
cto paruo tempore sanctificatam admittant)
9 prorsus eam priuantibus. E contra alijs cum
Scoto dict.dist.3. vtramque eidem cumulatis-
10 sime concedentibus. Hinc inter ipsos,& alios
horrendæ quandoque dissensiones,ac rixæ,tu-
multusque perniciosissimi cum ingenti simpli
cium fidelium scandalo in diuersis locis Chri-
stianitatis sæpius dimanarunt; pro quibus se-
dandis,seu reprimendis; variæ Summorum
Pontificum Constitutiones statim citandæ,nõ
frustra prodierunt.
11 Alterutri autem parti affirmanti fuisse B.
Virginem in peccato originali conceptam,aut
id neganti censuram hæresis, aut erroris, vel
alterius qualitatis tribuentes merito Summi
Pontifices constitutionibus fulminatorijs re-
presserunt. Primo Sixtus IV.post editam illam
Bullam,qua concessis indulgentijs,vt dixi,de-
uotionem fidelium in celebrando festo imma-
culatissimæ Conceptionis Deiparæ valde au-
xerat,anno 1488.& Pontificatus ipsius 13.alia
Bulla incip. Graue nimis, de reliq. & vener.
sanct.inter extrauag. commun. lib. 3. repressit
per excommunicationem ipso facto, reserua-
tam Papæ,omnes concionatores,& alios quos
libet verbis,aut scriptis; seu libris impressis,
quos damnat,asserere præsumentes,quod sint
hæretici,qui tenent B. Virginem fuisse immu-
nem a peccato originali, & quod mortaliter
peccent,qui conciones de huiusmodi articu-
lo Immaculatæ Conceptionis audiunt,aut fe-
12 stum eius celebrant. Similiter reprimit per
eandem censuram eos, qui affirmare fuerint
ausi,esse pari modo hæreticos,ac peccare illos
qui contrariam opinionem defendunt,contra
xisse scilicet B.Virginem peccatum originale;
cum nondum ab ecclesia sit definitum.
13 Transactis vero fere centum annis,nempe
anno 1570.& sui Pontificatus quinto, Pius V.
constit.incip.super speculam confirmauit quo
ad omnia illam Sixti IV. sicuti iam prius con-
firmata fuerat per Concilium Tridentinum,
sec. 5. de peccato originali in fine: atq; addi-
dit prohibendo sub pœna suspensionis, & pri-
uatione dignitatis, vel administrationis ipso
iure incurrenda Papæ reseruata, & alijs arbi-
trio Ordinarij pro mensura delicti pœnis, ne
quis cuiuscumq; Ordinis, conditionis, vel
dignitatis existat; in concionibus popula-
ribus, aut vbi promiscua virorum, & mulierum
multitudo conuenire solet, de alterutra par-
te controuersiæ circa conceptionem B.Virgi-
nis disputare rationibus, vel Doctorum au-
ctoritate, asserendo propriam sententiam, &
contrariam resellendo, aut impugnando, vel
de hac ipsa quæstione, cuiusuis pietatis, aut
necessitatis prętextu vulgari sermone scribe-
14 re, vel dictare præsumat, concedit tamen
uiris doctis in publicis Academiæ disputatio-
nibus, aut vbi alias intersunt, qui rem capo-
re possunt, nec scandali vlla subest occasio, de
illa quæstione differere,& argumentis vtram
libet partem, vel ostendere, vel impugnare
dummodo neutra veluti erronea prædicetur.
15 Verum cum circa annum 1616. occasione
assertionum Theologicarum,per quas in Aca-
demia Hispalensi defendebatur B. Virginem
fuisse contaminatam, peccato originali, tam
Hispali, quam in alijs Ciuitatibus, & Oppidis
Hispaniæ ferè omnibus nouæ rixæ, & dissen-
siones tumultusq. adeo graues cum maximo
populorum scandalo contra sic defendentes
extiterint, vt vix sedari posse viderentur, pro
inde à Rege nostro Philippo III. supplicatum
est Sũmo Pont.Paulo IV. vt quamprimum de
opportuno remedio prouidere dignaretur.
16 Vnde sine mora ipse constitutionem edidit,
incip. Regis pacifici, &c. qua illas Sixti IV. &
Pij V. innouauit, & motu proprio, ac ex cer-
ta scientia insuper iunxit pœnas contra delin-
quentes; & eo ipso priuati maneant faculta-
te concionandi, publice legendi, seu decen-
di, ac interpretandi, voceq; actiua, & passi-
ua, nec absolui, aut habilitari possint, nisi
Romano Pontifice; cuius arbitrio graui
17 puniri valent. Tandem præter ordinarios
locorum, constituit Iudices DD. Inquisito-
res contra delinquentes, vt eos pro delicti
qualitate prosequantur.
18 Sed dictis ad huc rixis, & tumultibus non
cessantibus successor Pauli V. Gregorius XV.
de efficaciori remedio prouidit per Decretum
in Sacra Congregatione Sancti Officij 24 die
Maij Anno 1622. editum incip. Sanctissimus
D.N. ibi innouatis Bullis prædecessorum suo-
rum precipue Pauli V. quoad omnia innoua-
to etiam alio Decreto eiusdem Pauli V. quo
non multo ante fuerat stricte prohibitum ne
qui in publicis concionibus,lectionibus con-
clusionibus, & alijs quibusuis actibus publi-
cis asserere auderet B. Virginem fuisse conce-
19 ptam cum peccato originali. Item addit idem
Gregorius præcipiendo, ne quisquam sub di-
ctis pœnis alio quam Conceptionis nomine
in missa,& officio festi vtatur. Tandem præci-
pit locorum ordinarijs, & Inquisitoribus, vt
contra transgressores huius decreti, quicum-
que sint procedunt, & in eos seuere animad-
uertant,

uertant, maximè in audentes notam erroris, aut similis alterutri parti affirmatiuæ, vel negatiuæ inurere: Cum ex dictis decretis constet adhuc vtramlibet absq; errore, & peccato posse teneri, quousq; articulus hic de [redacted] Conceptione B. Virginis ab Ecclesia Romana fuerit definitus.

9 Petes qualiter expediendi ab Inquisitoribus transgressores dictorum Decretorum, & Bullarum? de hoc in practica illa vulgari manu scripta à nobis alias adducta c. 19. vers. *Doppo l'emanatione, &c.* Sic tantùm habetur, quod vbi non constat de transgressione expressa, sed tantùm fuisse prolata verba temeraria, aut cum tali liuore, & mordacitate, vt malè sonent, & sapiant transgressionem, qui ea protulit, soleat Romæ in Congregatione Sancti Officij coram Eminentissimis Cardinalibus acriter corripi, & arbitrio concionandi, aut

10 legendi officio priuari. Si verò de transgressione plenè constet, quod puniatur declarando incurrisse pœnas dictarum Constitutionũ, & Decretorum, hactenus ex practica illa. In qua nihil, neq; apud alium Auctorem quidquam inuenire potui de præsumptione alicua erroris, & de abiuratione iniungenda.

De præsumptione erroris in impedientibus officium Sanctæ Inquisitionis? & qualiter eius iurisdictioni subsint?

REGVLA CXLVII.

De mali credulitate contra fidem sunt valde suspecti quicunq; officiũ Sanctæ Inquisitionis quoquomodo tam mediatè, quàm immediatè impediunt, contrahuntque propterea excommunicationem ipso facto.

2 Ob talem autem suspicionem non sunt tractandi vti heretici, sed subijciẽdi torturæ pro eruenda intentione; qua negata, cum abiuratione de vehementi, & pœna arbitraria ex-

3 pediendi. Sub dictis impedientibus præter alios infra exprimendos, præcipuè cõprenenduntur offendentes ipsos Inquisitores, aut

4 quosuis Inquisitionis ministros. Quod si offensio sit in contemptum, & odium Sancti Officij pro prima vice Curiæ seculari tradantur vltimo supplicio puniendi; secùs verò si ex alia causa, quę legitimè probanda ab ipsis offendentibus.

5 Agitur in communi de huiusmodi impedientibus Inquisitionis Officium in cap. vt Inquisitionis Officium, §. finali de hereticis in 6 vbi excommunicatio eis infligitur per illa verba, quod si quis, inquit, in fidei negotio Episcopo, vel Inquisitoribus se opponere, vel aliquatenus impedire prǽsumpserit, seu auxilium, consilium, vel fauorem dederit excommunicationis se nouerit mucrone percussum, &c. ex qua particula, percussum, clarè patet hanc excommunicationem non esse ferendam, sed ipso iure latam; sicq; docent Eymer. 2. part. direct. q. 54. n. 2. & cum alijs ab ipso relatis Farin. de heresi q. 182. §. 5. n. 77. & n. 83. id affirmat benè cum eodem Eymer de danti-

46 bus auxilium, consiliũ, &c. Similiter agitur de dictis impedientibus officium Inquisitionis in Const. Pauli III. edita anno 1542. incip. Apostolici culminis, relata per Pennam in fine direct. ibi: *Districtiusq; inhibentes, &c.* quouis modo per se, vel per alium, seu alios directè, vel indirectè impedire præsumant. Vide reliqua in ipsa Constitut. post medium. accessoriè enim hoc de impedientibus officiũ Sanctæ In-

47 quisitionis, eis appositum. Item in Constit. Iulij III. incip. licet à diuersis, in qua pręcipuè contra Potestates sęculi, ac Dominos temporales, Rectores Ciuitatum, &c. impedientes officium Sanctæ Inquisitionis, aut de heresis crimine cognoscere tentantes, &c.

48 Dixi quicũq; officium, &c. vt per generalitatẽ huius particulę comprehenderem quascumq; personas cuiusuis status, gradus, & cõditionis maximè Legatos Papæ, & Subdelegatos, Episcopos, ac Superiores maiores Religionum; etiãsi Inquisitor sit aliquis religiosus. Hi enim omnes auctoritatẽ non habent ratione gradus, aut muneris, quo funguntur, ad impediendum, aut retardandum officiũ Sanctæ In-

49 quisitionis, vt optimè Farin ibid. n. 82. Quod si de facto impediant, non obstante carentia facultatis ad id, nequit Inquisitor contra eos procedere; sed impedimentum illarum debet Papæ notificare. Ita idem Farin. num. 78. cum Calder. in tract. de heret. rubr. de his, quæ pertinent ad executionem officij num. 8. & affert Sousa lib. 1 Aphorismorum cap. 30. n. 12. nosq; iam alibi tractauimus expendentes illud dubium. Ad quas personas iurisdictio Inquisitorum se extendat?

50 Dixi quoquomodo impediunt, &c. nã multiplex est modus impediendi officium Inquisitionis, nempè directè, vt si non circuitu, aut per aliud medium, sed principaliter quis in id incumbat, ne fiat: atq; indirectè, vt si insinuatione, aut alia via nitatur id ipsum euertere.

51 Item impediri potest non solum factis, sed etiam verbis minatorijs, vel signis. Ita Penna 2. par. direct. ad q. 54. comment. 79. & Farin.

52 dic. q. 182. num. 84. Prætereà immediatè, vt per se patet; aut mediatè, vt si Inquisitionis secretum per malitiam quis reuelet ijs, qui negotium fidei impedire possunt. Vnde ille tanquam impediens officium Inqui-

53 tionis puniendus. Quamquam mitiori pœna, si id ob simplicitatem fecit, aut si ei reuelauit, qui impedire non potest. Idem Penna 3 part. direct. ad q. 80. coment. 129. & cum ipso

54 Sousa dict. cap. 28. num. 4. Similiter mediatè, vt si Domini temporales prohibeant familiæ Inquisitorum arma deferre; quare ab ijs tanquam impedientes Inquisitionis officium puniri possunt. Tradit Eymeric. 3. par. direct. quæst. 56. ibique Penna, & Farin. de heresi

55 q. 182. §. 6. Quocum num. 92. benè limitat Sousa vbi supra num. 6. dicens, secus esse, si Inquisitores abutantur facultate concedendi licentiam ad portanda arma, vt si non necessarijs officialibus, aut actu non seruientibus eam concedant, quod iam alibi tetigimus.

Apud

57 Apud omnes Doctores est prorsus certum
esse valde suspectos de hęresi huiusmodi impe-
dientes officium Inquisitionis; non tamen re-
putandos hęreticos; nisi aliunde appareat de
eorum errore in mente, & pertinacia in vo-
luntate. Sequens Eymericum 2. part. Direct.
q. 54. num. 2. docet Farin. dict. q. 182. num. 88.
58 Qui num. 85. cum Penna super dictam q. 54.
Coment. 79. optimè ait tales impedientes de-
bere examinari etiam per torturam, si causa,
& conditio eorum id ferat, ad perscrutandum,
an personam, vel officium Inquisitionis impe-
59 dire, seu offendere intenderint. Atque pro
qualitate suspicionis remanentis post torturā
nihil noui afferentem, esse eis iniungendam
abiurationem, aut de vehementi, aut de leui,
cum pœna arbitraria, tam si in odium fidei,
quàm si ob alias causas officium Inquisitionis
impedierint, ita ijdem Penna d. Coment. 79.
& Farin. eodem §. 5. num. 85.
60 Peculiariter agendum de impedientibus
officium Sanctæ Inquisitionis offendendo, aut
iniuriando Inquisitores ipsos, vel quosuis In-
quisitionis ministros, aut eos perterrefacien-
do. Contra huiusmodi enim sceleratos pro-
dijt in lucem ann. 1569. Constitutio Pij V. san-
ctæ memoriæ, quæ quasi columen, & firma-
mentum omnium Tribunalium Sancti Offi-
cij habetur, incip. Si de protegendis, &c.
61 In qua pro fidei maximo zelo, quo semper
ipse ardebat, & odio plusquam vatiniano, quo
hęreticam prauitatem prosequebatur, meritò
disposuit, vt taliter impedientes, seu potius
subuertentes statum Sanctæ Inquisitionis, ac
ministros in eius functionibus disturbantes,
etiam dando solummodo consilium, auxiliū,
&c. licet effectus non fuerit secutus, præter
excommunicationem ipso facto, vti rei læsæ
maiestatis dominio, honore, dignitate, ac
quouis alio beneficio temporali, eò ipso pri-
uati Curię seculari tradantur vltimo supplicio
62 puniendi. A quo nullus liberandus, nisi per
claras probationes ostendat se tale delictum
ex alia causa, & non in contempsum, aut odiū
Sancti Officij commisisse; ita in illa constitu-
tione relata per Pennam in fine direct. & af-
fert pluribus Farin. dict. §. 5. num. 80.
63 Nota, quòd eos, qui impediunt officium
Inquisitionis, & offendunt Inquisitores, aut
eorum officiales, ac familias, compescere
possunt ipsi Inquisitores per censuras, aut
per daclaratorias earum, vt ab impedimento,
& offensione desistant, etiam inuocato ad id,
si opus fuerit, auxilio brachij secularis. Est
textus expressus in cap. vt officium, §. compe-
scendi, de hęreticis in 6. & ibi Glosa 1. in ver-
bo compescendi, traditq; Farin. vbi supra n. 81.
post Eymeric. 2. p. Direct. q. 6. num. 4. vbi Penna
commen. 79. Simancham Cathol. tit. 34. n. 29.
& Francum super dict. textum in §. deniq; n. 1.
64 Apud quem inuenies benè decisum, quando
Legatus, aut Delegatus Sedis Apostolicę qua-
lis est Inquisitor possit inuocare brachiū se-
culare, etiamsi in Delegatione hoc ei non
fuerit expressè concessum: ita idem Farin.
65 Dein nota Dominos temporales, Magistra-
tus, ac Rectores Ciuitatum, &c. esse suspectos
de mala credulitate; & pręsumi hęreticos; si
requisiti auxilium contra hęreticos, aut indi-
tiatos de hęresi, quales sunt impedientes offi-
cium Sanctæ Inquisitionis, prębere renuerint,
aut non curarint. Suadetur ex textu in cap. a.
extra de hęreticis, vti suadet Penna 2. p. direct.
commen. 2. vers. si de episcopis, &c. & ex textu
in cap. ad absoluendam, §. statuimus, extra de
hęreticis, vbi hæc habentur, statuimus, in-
66 quit insuper, vt Comites, Barones, Rectores
& Consules Ciuitatum, & aliorum locorum
iuxta commonitionem Episcoporum (adde
vel Inquisitorum) pręstito corporaliter iura-
mento promittant, quod fideliter, & efficaci-
ter, cum ab eis fuerint requisiti, Ecclesiā con-
tra hęreticos, & eorum cōplices adiuuabunt
bona fide iuxta officium, & posse suum; si vero
id obseruare noluerint, honore, quē obtinent
spolientur, & ad alios nullatenus assumantur
eis nihilominus excommunicatione ligandi
& terris ipsorum interdicto Ecclesię subijci-
67 dis. Imo quamuis non emiserint dictum iu-
ramentum, si requisiti non pręstent auxilium
insurget pręsumptio hęresis contra eos:
tractat cum alijs copiosè Farin. dict. q.
§. 2. à num. 18.

Persistentes in excommunicatione per annum ipsamque exterius contemnentes qualiter iurisdictio Inquisitorum pertingit.

REGVLA CXLVIII.

68. CONdemnandus ab Inquisitore vti hę-
reticus, non verus, sed pręsumptus
quiuis excommunicatus ob causam hęresis
vel apostasiæ; si præcedente probabili suspicio-
ne delicti, & citatione iuridica ad responden-
dum de fide, per annum integrum, & conti-
nuum in excommunicatione insurdescat.
69 Requiritur tamen, vt prius per sententiam
talis declaretur, vel saltem sit notoriè excom-
municatus; & vt annus incipiat à die decla-
70 rationis, aut ab initio notoreitatis. Persi-
stens verò per annum in excommunicatione,
non ex causa fidei, habendus vti de hęresi su-
71 spectus, & non vt hęreticus. Denique con-
temnens censuras expediendus quandoque
cum sola correptione, quandoque verò cum
abiuratione, & pœna arbitraria, si absolute
neget potestatem ferendi ipsas.

---

72 HAbetur expressè doctrina primę par-
tis Regulæ in cap. cū contumacia, de
hęreticis in 6. vbi sic, cum contumacia, inquit,
in causa pręsertim fidei suspicioni pręsumptio-
nem adijciat vehementē, si suspectus de hęresi
vocatus à vobis, vt de fide respondeat excom-
municationis vinculo, pro eo quod parere
subterfugit, aut contumaciter se absentat, per
vos fuerit innodatus, quam si per annū animo
sustineat pertinaci, ex tunc velut hęreticus
con-

73 condemnetur. hæc ibi. Cuius dispositionis rationem Doctores communiter reddunt cum Gloss. in cap. excommunicamus il primo, verbo *Condemnentur* extra de hæreticis; quia ex persistentia in tali excōmunicatione per annum insurgit præsumptio erroris, nedum violenta, sed etiam violentissima, quòd sic persistens malè sentiat de vi excommunicationis, & potestate clauium; ergo nihil mirum si vt hæreticus sit condemnandus, neque hoc maiori indiget probatione; sed declarandæ aliquæ particulę in Regula appositæ, vt innotescant magis de conditionibus ad tantam condemnationem requisitis: prius tamen expendendę, quæ in ipsa præcedunt.

74 Vti hæreticus, dixi, non verus, sed præsumptus; quia non constat de formali eius hæresi nempe de errore intellectus, & pertinacia voluntatis, sed tantum præsumitur; ergo non est condemnandus, vt verus hęreticus, ita Eymericus 1. p. Direct. q. 47. & 3. par. in 13. modo terminandi processum, ibi Penna, Comment. 29. & cum aliis Farina de hæresi q. 192. nu. 19.

75 Quanquam condemnatio eius quoad omnia executioni mandatur, ac si esset verus hæreticus, vel apostata. Vnde si captus, vel si se præsentans transacto anno, misericordiam imploret, recipitur ab Ecclesia, & ei reconciliatur, hoc modo videlicet iniuncta abiuratione de vehementi, vbi nihil, quo ad intennem ex tortura prius inflicta emersit, absoluitur ab excommunicatione, & ad carcerem perpetuum damnatur, cum publicatione omnium ipsius bonorum. Cum eodem Penna 3. p. Direct. super quæst. 125. commen. 174. cum Paramo citando statim, & cum multis aliis ab ipso relatis tradit idem Farin. num. 20.

76 Excipit tamen bene hunc casum Ludouicus Paramus lib 3. de origine S. Inquisitionis, q. 4. num. 25. quòd sit tradendus brachio sęculari animaduersione debita puniendus, qui sic violenter, aut violentissimè suspectus de hęresi, ob persistentiam v. g. in excommunicatione per annum, noluerit resilire, & hęresim abiurare; probatq. ex cap. Ad abolendam §. præsenti, de hæreticis; nec vllus est, qui hanc doctrinam non admittit.

77 Si pręcedente, dixi, probabili suspitione delicti; nam vbi nulla pręcessit hæresis, aut apostasię suspitio, si quis citetur, vt compareat ad respondendum de fide, atque ob omissam cōparitionem excommunicetur, ac per annum in excommunicatione persistat, nequaquam vti hęreticus est habendus, aut condemnandus. Ratio est, quia in tali casu iniustè, & inualide citatur, & cum non teneatur comparere, consequenter est inualida excomunicatio; & queuis sententia lata contra sic citatū. Docet

78 ex mente omnium Archid. in d. cap. Cum cōtumacia n. 1. Gundisal. tract. de hęret. q. 12. n. 4.

79 & Farina vbi supra n. 20. Quin etiam isti auctores optime addunt, quòd in causa hęresis quis citari non debeat pro qualibet suspitione nisi fuerit probabilis; nam communis, seu vulgi suspitio absque fundamento orta, potius est repellenda, quam admittenda ex iure copiosè ostendit idem Gundisal. sed de hoc nos ex professo lib. sequenti.

80 Et citatione dixi, iuridica ad respondendum de fide, cùm sit rectum, & valde conformis cuiuis iuri etiam naturali, & diuino, vt contra nullum sententia condemnatoria feratur, quin prius à Iudice competente citetur. Hinc à Deo Opt. Max. citatus Adam post commissum peccatum, iuxta illud Genes. 3. Vocauitq. Dominus Deus Adam, & dixit ei,

81 Vbi es? Qualis autem, & quotuplex debeat esse citatio, vt censeatur iuridica in causa hæresis, alibi etiam ex professo tractabitur, nunc solùm attingo, & affero cū Eymer. 2. p. Direct. q. 47. n. 7. vbi Penna commen. 72. & Farin. d. q. 182. §. 2. n. 31. quod debeat reus, si facilè capi non potest, specificè, seu in indiuiduo citari ad respondendum de fide, & ad se purgandum de suspitione per insordescentiam magis acu-

82 ta. Item quod quemuis vnica citatio fortè de rigore iuris, sufficiat cum in causa hæresis procedatur summariè, cap. fin. de hæreticis in 6. & in Summarijs vnica citatio vim peremptorij habeat, tutius tamen fit, vt triplex præcedat: sicut in causis aliorum criminum procedere solet. ita Decian. crim. lib. 1. cap. 32. n. 4. Roias sing. 29. & cū aliis Farin. de hęresi q. 185. n. 117

83 Per annum, dixi, integrum, & continuum in excommunicatione insurdescat: de hac integritate, & continuatione anni requisita ad effectum condemnandi aliquem, vti hæreticum, nullus est ex Doctoribus, qui dubitet. Vnde si ante lapsum annū moriatur, nequit condemnari, vt hæreticus, neq; bona eius cōfiscantur, nisi aliundè esset iam plenè conuictus de hæresi, aut de Apostasia, ita Simanchus Cathol. instit. tit. 14. n. 4. Decian. dict. cap. 32. n. 10. & cum alijs Farin. de hæresi q. 192. n.

84 36. Similiter nec potest condemnari, vt hæreticus, si annus non sit continuus, ita ibidem Simanchas n. 3. Roias singul. 60. n. 3. Interruptio autē anni euenire potest ex diuersis capitibus, vel quia in aliqua parte eius ob caussam rationabilem puta ob infirmitatem, nequiuit comparere, & interim non currebat terminus, vel quia aliquando iam quæsiuit de iudice, vel institit pro absolutione, atq; ex quouis istorum capitum, & similium excusatur à contumacia, & à condemnatione vti hæreticus. Docent Simanchas eodem tit. 14. num. 10. Io. Andreas in cap. cum contumacia de hæreticis in 6. & Farin. vbi supra num. 21. & 22.

85 Requiritur tamen dixi, vt prius per sententiam talis declaretur &c. de hac conditione, quę pręcipua videtur inter hactenus declaratas, tractat benè Albertinus de hęreticis q. 14. n. 35 sed Farin. eodem §. 2. num 29. multo melius per sequentia verba, Dummodo, inquit, fuerit excommunicatus, vel declaratus excommunicatus ab homine in casu, quo excommunicatio ipso iure incurritur; non pręcedente autem sententia excommunicationis, vel excommunicationis declaratione in casu predicto, non potest, vt hęreti-

86 cus condemnari. Et sic annus persistentię in

excommmunicatione currere incipit, non à die incursus excommunicationis, sed à die declarationis, seù à die, in quo nominatim fuit excommunicatus, cum ex illo tempore incipiat tumor contumaciȩ; seu contemptus
87 clauium: hactenus ille. Qui tamen hoc vltimum cum eodem Albertino opportunè, ac rectè limitat, quod non habeat locum, quando quis esset notoriè excommunicatus; tunc enim annus incipit currere ab inchoata notorietate excommunicationis, absq; alia declaratoria, si talis notorietas verè, & euidenter omnibus pateat: exemplum, pono cum Eymerico 3. p. Direct. q. 47. & 123. ac ibi Peña ex materia prȩcedentis Regulȩ, vbi aliquis in causa fidei impedit officium Sanctæ Inquisitionis, ipso iure est excommunicatus, vt ibi diximus, etsi in excommunicatione omnibus communiter nota, & euidente per annũ insurdescat, absq; declaratoria ulla, vti hæ-
88 reticus condemnatur. Secus si non sit notoria, quia tunc declarandus est excommunicatus, & à die declarationis annus persistentiȩ currere incipit.

89 Sed quid si non ob causam fidei, sed ob aliam quis toto anno continuo in excommunicatione persistat? certum est, & commune apud omnes hunc non posse haberi, nec cõdemnari vti hȩreticum, sed tantum esse procedendum contra ipsum tanquam de hæresi suspectum ratione talis persistentiæ in statu excommunicationis, quod malè sentiat de clauibus, seù de potestate excommunicandi.

90 Patet clarè de hac suspitione ex Consilio Tridentino sess. 25. cap. 3. de reformatione in fine vbi sic, excommunicatus verò, inquit, quicumq; si post legitimas monitiones, non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur; sed si indurato animo censuris annexus in illis insurduerit, etiam contra eum tanquam de hæresi suspectum procedi possit; hactenus verba concilij. En quàm clarè circa rem prȩsentem ab ipso dispositum, quod possit, contra taliter de hȩresi suspectum pro-
91 cedi. Vnde miror asseruisse Peñam 2. par. Direct. q. 47. commen. 72. Romæ esse consuetudine receptum, vt Inquisitores non procedãt contra huiusmodi excommunicatos: Quod videtur confirmari ex traditis in practica illa vulgari manu scripta, à nobis aliquoties adducta cap. 13. Quamquam ibi tandem concluditur, seu vt doctrinalis regula proponitur esse procedendũ contra ipsos tanquã suspectos de hȩresi, si post factã citationẽ, & declaratoriã per D. Auditorẽ Cam. non resiliũt, sed magis in excõmunicatione insurdescunt.

92 Nota in proposito Tridẽtini loco nõ exprimi qualis, & quãta sit suspicio hæresis in persistẽte sic in excõmunicatione. Peña d. Commen. 72. affirmat esse tantum leuem, & quidẽ regulariter ita credo eueniet. Tametsi si insurdescẽtia valdè augeatur, fortè augebitur etiã suspicio, & fiet vehemẽs, maximè attẽta qualitate personȩ, aut nationis, apud quàm viget peculiaris Error cõtra potestatẽ clauium, vel
93 censurarum. Imo posse magis augeri, & fieri violentam, ac violentissimam, egregie ostendit Farin. de hȩresi q. 192. §. 2. num. 23. colligens ex Glosa in cap. excommunicantes, il primo, §. qui autem extra, de hȩreticis, nempe si talis suspectus de hæresi ob insurdescentiam in excommunicatione per annum citatus ad respondendum de fide non compareat, aut non se purget, & iterum ex hac causa hȩresis excommunicetur, ac declaretur, si per annum in contumacia post declarationem persistat, redditur violẽtissimè suspectus de hȩresi, & vt hȩreticus damnari debet.

94 Restat breuiter agendum de contemnentibus censuras; vix quidquam, quod inuenire potuerim ab auctoribus traditum, fortè quod iudicent non esse casum sanctæ Inquisitionis si quis verbis, aut aliter censuras contemnat, eo quod non insurgat suspicio erroris in mẽte contemnentis ex huiusmodi contemptu. Et quidem in practica manu scripta prima habetur cũ sola correptione, & pœnitentijs salutaribus, absque vlla abiuratione, esse expediendum contemptorem excõmunicationis; quando apparet non ob malã credulitatem mentis; sed ob iram, & passionem animi fuisse ab eo prolata verba etiam maximi cõtemptus, vt *bò in culo la scommunica* (sic ab ipsa practica ponitur exemplum) eo quod iudicet se inualidè, & iniustè excommunicari ab Ordinario propter interesse, quod nec ei, nec alteri debet; vnde si diceret, Episcopus nõ potuit me excommunicare in tali casu, interrogatus circa intentionem, nullum dubium respondebit se non negare potestatem in excommunicandi, sed exercitium potestatis pro illo casu.

95 Deinde deciditur in eadem practica, si quis diceret absolutè, Episcopi non habent potestatem excommunicandi, seu non possunt ferre censuras, hunc sine dubio esse suspectum de mala credulitate circa potestatem clauium, propterea interrogandum de intentione, maximè si protulit verba derisoria contra eas, expediendum cum abiuratione, & penitentijs salutaribus, attenta qualitate casũs, & perso-
96 næ; ita Practica vulgaris. Quæ non exprimit de gradu abiurationis: crederem posse aliquando iniungi non solum de leui, sed etiam de vehementi, præcedente aliquali tortura cum pœna arbitraria; maxime si contemptor sit eius nationis, seu loci, vbi extat error contra clauium potestatem.

Quid de iurisdictione Inquisitorum circa Polygamos? & qualiter, ac quando Polygamia contrahatur vt illi subsit?

REGVLA CXLIX.

97 PRocedunt Inquisitores priuatiuè quoad Iudices laicos contra delictũ duplicis matrimonij; cũ sit suspectus de heresi, qui viuẽte adhuc primo coniuge, cũ alio contrahit.
98 Hoc autẽ verũ est, etiã quãdo sic delinquens neutrũ matrimoniũ cõsumauit: itẽ vbi secundum

dùm ex ignorantia inualidè iniuit ob impedimentum occultum dirimens: ac similiter quando ipsum per sola sponsalia de futuro ini
100 re tentauit. Huiusmodi verò Polygamus, attento stylo diuerso aliquorum Tribanaliũ S. Inquisitionis expediendus cum abiuratione de vehementi, aut de leui, aut nulla; & cũ pœna extraordinaria, vt fustigationis, triremium, exilij, aut mitiori, si Inquisitoribus se
101 statim detulit. Imò prorsus liberandus, si habita sufficienti notitia de morte prioris] cõiugis, cum alio contraxisse ostendat.

---

102 OMissis varijs modis, quibus in iure bigamus, & bigamia, seù poligamus, & paligamia accipitur, circa quod videndus Sãchez lib. 7. de matrim. disp. 83. pro præsenti instituto bigamus dicitur, qui viuente primo coniuge cum alio matrimonium contrahit, contingere potest dupliciter, Primo si vterq; coniux sit matrimonio ligatus. Secundò, si vnus sit coniugatus, alter verò nequaquã ita ex D. Thoma 2.2.q. 108.art.4.& ex alijs adducit Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 35. n. 1. Quorum
103 n.8. & cum Farin. de delictis carnis q. 140. p. 1.n.18. perspicuitatis gratia aduerto id, quod iam ex se cognosci poterat, nempè quæ hic dicuntur de viro habente simul duas vxores, sumenda esse pari ratione de muliere nubente duobus viris, imò maiori ratione; cum pluralitas vxorũ legis naturæ tẽpore, quã scriptę cõcessa, quibus viris fuerit, & nunquam mulieribus pluralitas virorum: illa tamen iam ab initio legis Euangelicæ pro quibuscunq; partibus, seu nationibus mundi reuocata, vt cõstat ex c. gaudemus, extra de diuor. & tradit copiosè. Sanchez lib. 7. de matrimonio tota dis. 80.
104 Quod Inquisitores cognoscant de crimine contrahentium binas nuptias priuatiuè, quoad Iudices Laicos, docet præcipuè Albertin. de agnoscen. q. 23. n. 76. Farin. dist. q. 140. par. 1. n. 1. Scaccia de iudic. causar. &c. lib. 1. ca. 12. n. 55. & Sousa vbi supra n. 18. cuius hæc sũt verba, stando, inquit, in iure communi, culpa contrahentium binas nuptias ad vtrumq, iudicem Ecclesiasticum, scilicet, & secularem spectabat; nunc autem ad solos Inquisitores, ita ille, & addit extare declarationem Summi Pontificis ad Inquisitorem generalem Lusita
105 niæ. Per quam teste ipso Sousa etiam Tribunal Episcopale excluditur cognoscenda causa duplicis matrimonij; cum ad solos Inquisitores spectare asserat, quod ex dicendis infra cũ
106 Castro Palao magis iudicabitur. Et quidem nostrum Tribunal Melitense S. Inquisitionis nullo modo permittit, vt Diœcesanum ad similes causas contrahentiũ binas nuptias manus extendat, vt iam alibi à nobis traditum.
107 Exercẽt autẽ Inquisitores suã Iuiusdictionẽ cõtra quosuis bigamos, vndecumq; oriundos, etiã occultè cũ duabus mulieribus contrahentes, docent omnes citandi contra Simancã tit. 40. n. 4. nõ benè limitãtẽ hoc quod intelligatur solum de bigamo oriundo ex genere Mahometano, aut Barbarico, & ducen-
108 te palã duas vxores. Itẽ exercent eã contra binas nuptias contrahẽtem de præsenti; quãuis nullã vxorem carnaliter cognouerit; quia ita est suspectus de mala credulitate circa Sacramentum matrimonij, ac si cum vtraq: ip-
109 sum consumasset. Similiter exercent contra bigamum, etiam quando secundũ matrimonium est inualidum, vt quod contraxerit cũ consanguinea, aut religiosa, vel alio impedimento ligata, dummodo primum matrimonium validum sit, aut saltem quod illud cõtrahens validũ fuisse credat, eo tẽpore, quoad secundum conuolauit. Docent vt certum de his omnibus casibus Albertin. dist. q. 23. Henriq. lib. 11. c. 2. nu. 3. Roias singul 98. n. 4. Farin. dict. q. 178. n. 71. Castr. Palaus tract. 4. disp. q. 9. pun. 1. §. 8. & Sousa lib. 1. Aphor. c. 35 num. 3. 4. & 5.
110 Quid de contrahente matrimonium cum prima, & sponsalia de futuro cum secũda Sousa ibidem n. 6. asserit non esse suspectum in fide, nec puniri debere ab Inquisitore; sed ab Ordinario loci citat pro se Albert. eadẽ q. 23. n. 20. & Farin. dict. q. 140. p. 1. n. 27. sed hi duo si attente legantur, vt ipse legi, nullã mentionẽ faciunt de suspicione in fide tantum loquuntur de punitione sic contrahentis: nec expri-
111 munt à quo sit puniendus. Vndè contra Sousam cum praxi illa vulgari manu scripta alias adducta, attenno stylo Sacræ Congregationis S. Officij de quo in ipsa absolutè tenendum est posse Inquisitores procedere contra exoratũ, tanquã suspectum de hæresi, si tentet contrahere secundum matrimonium ineundo sponsalia de futuro. Probatur à simili; quia in alijs materiis S. Officii contra delictum attentatũ, licet non completum proceditur, vt contra Christianum Neofitum ex genere Maurorum tentantem fugam ad partes Africæ, vt ibi iterum sectam Mahometicam amplectatur, vt sæpius nostrum Tribunal Melitensem S. Inquisitionis processit; ergò idem erit in vxorato tentãte secundum matrimonium contractis,
112 iam sponsalibus. Admitto tamen vt verum id, quod Sousa ibidem n. 7. addit nimirum de fide non esse suspectum contrahentẽ sola sponsalia cũ duabus, quãuis eas carnaliter cognoscat; cũ nõ contrahat sic matrimoniũ, & cõsequẽter nõesse sub iurisdictione Inquisitorum.
113 Verùm non leuis extat controuersia inter Doctores qualiter cõtrahẽs binas nuptias sit suspectus de hæresi, & ab Inquisitoribus expediẽdus? Genuen. vbi sup. c. 18. n. 11. & alij volũt esse de fide vehementer suspectum. Simanch. vero tit 40. n. 6. & alii leuiter tantum in fide
114 suspectum faciunt. Atq. hinc affirmat Anton. Dian. par. 4. tract. 7. resol. 4. prouenisse forsan circa hoc differentiam styli in variis locis. Nam in supremo Concilio Sanctæ Inquisitionis Hispaniæ, & in Tribunalibus ei subiectis huiusmodi bigamis absq. tortura tantum in-
115 iungitur abiuratio de leui (excipe cũ Moura de Ensal. sect. 3. cap. 3. nu. 9. vbi reus esset ex

loco infecto hæresi Caluiniana, aut Luthera-na, qui post torturam abiurare deberet de vehementi) & pœna fustigationis, ac triremium per quinquennium, vt tradunt Diana citatus & Sousa lib. 1. Aphoris. cap. 35. n. 20. pro nobilibus personis Castrus Palaus vbi supra punc. 14. §. 8. assignat pœnam exilij, & pecuniarum

119 Addens esse minuendam pœnam respectu illius bigami, qui licet præuentus statim se Inquisitoribus detulit, hincq; dùm causa eius tractatur non esse recludendũ in carceribus secretis; sed in aliqua particulari domo. De

120 dicto stylo abiurandi solum de lesu attestãtur etiam Suarez de fide disp. 24. sec. 2. nu. 4. & Piasenius in praxi par. 2. cap. 4. art. 6. n. 9. ob eã rationem, quia vt plurimum præsumitur quis contrahere binas nuptias ex luxuria, vel cupiditate lucrandæ dotis. atq; hæc benè pro tribunalibus S. Inquisitionis Hispaniarum.

121 Nihilominus melius iuxta stylum Sacræ Congregationis Vrbis, & reliquorum Tribunalium Sancti Officij, quæ ei subsunt, contrahens binas nuptias, quia est vehementer suspectus de mala credulitate circa matrimonij Sacramẽtum torquetur pro intẽtione, hacq; negata iniungitur abiuratio de vehementi, & pœna triremium per quinque, vel septem annos, & si sit mulier ad fustigationem, & exiliũ damnatur. Ita Aloysius Bariola in Aphor. litt. V. verb. vxor. §. 2. Genuen. citatus, Pẽna 2. par. Direct. commen. 81. & præter alios Praxis illa

122 vulgaris, num. 5. In qua peculiariter agitur de reo, qui viuente prima contraxit sola sponsalia cum secunda, quod præmissa tortura, si ex ea nihil emerserit, debeat abiurare de leui cum pœna carceris arbitrio, aut exilij ad locum, vbi habitat prima vxor. Quod si per spon

123 salia similiter tentet iterum secudum matrimonium, repetenda sit abiuratio de leui, & infligenda pœna triremium, ita in Praxi illa; & intelligitur attenta qualitate personæ; quæ si sit mulier loco triremiũ poterit fustigari &c.

124 Sed quid de suadente, seu dante consilium alicui, vt binas contrahat nuptias? Hoc decisum reperitur apud solũ, quod legerim Emanuel Mouram de Ensalm. sec. 3. cap. 6. n. 11. vbi ait se vidisse in praxi, eadem pœna damnatã matrem consulentem filiam, vt secundo nuberet, ac ipsam filiam, quia non minor contra matrem, ita concurrentem suspitio non benè sentiendi de matrimonio insurgebat, quàm contra filiam, ita ille. Quam decisionẽ omnino approbat Diana dict. resol. 4. vers. Notandum est &c. atq; ego similiter approbo

125 Docet autem benè Castrus Palaus dict. §. 8. non pœna triremium, nec fustigationis: sed exilij, aut pecuniaria eum esse afficiendum, qui aliqua apparenti ratione ductus de morte prioris coniugis, probat secundum matrimonium contraxisse. Imo ipsum ab Inquisitore esse prorsus liberandum, si plenè ostendat, aut primum matrimonium nullum fuisse, aut accepto certo nuncio de morte prioris coniugis iuxta cap in præsentia de sponsalibus ad

127 secunda vota conuolasse. Nihilominus rectè addit idem Castrus ex Farin. de hæresi, q. 178. n. 72. illũ esse puniendũ nõ ab Inquisitore, sed ab Episcopo per textũ in ca. cũ in Apostolica de sponsalibus, eo quòd absq; declaratione Ecclesiæ de nullit. prioris matrimonij ausus fuerit secundũ contrahere, quod alij etiã tradunt.

128 E contra verò, vt ad dictam abiurationẽ, & pœnas possit Inquisitor bigamum condẽnare, debet constare de corpore delicti, & non sufficit propria ipsius rei confessio; sed probanda est à Fisco supraiuiuẽtia prioris vxoris tempore, quo secundam duxit, probanda item va-

129 liditas primi matrimonij; Atq; hæc probatio si haberi nequit ex libro authentico Parochi, eo quod fuerit deperditus, formanda siquidem est per testes, qui certò sciant præstitũ ab eis consensum matrimonij corã ipso Parocho per verba de præsenti, vel viderint cohabitare & se gerere, vt virũ, & vxorẽ. Ita cũ Mascardo concl. 58. n. 4. Sousa lib. 1. Aphoris. c. 35. n. 22. in Praxi vulgari m. s. cap. 6.

130 Tandem aduertit idem Castrus Palaus n. 4. per sequentia verba. Ad huiusmodi, inquit, crimen reduci potest, si Religiosus, siue laicus sit, siue clericus, ducat vxorem, punitur enim ab Inquisitoribus eadẽ pœna, qua binas nuptias contrahens, & grauiori, ob suspitionẽ grauiorem lutheranæ hæresis: ita ille, & egregie

131 quidem. Sed miror reliquisse de seculari sacerdote, seu ordinato in sacris ducente vxorem, cum eadem sit in hoc casu præsumptio hæresis lutheranæ, & pari modo ille subsit Iurisdictioni Inquisitorũ, vt iã de vtrisq; à nobis tractatum supra cap. 13. Regula 109. Vnde esset

132 actum agere, si vt inaduertenter, in proœmio huius capitis promisimus, hac de re peculiaris nunc Regula à nobis proponeretur.

Quinam alij casus non expressi in edicto ad Sanctũ Officiũ pertinent? & qualiter expediẽdi?

REGVLA CL.

133 Cognoscũt DD. Inquisitores de crimine comedendi carnes diebus prohibitis, eo maior erit præsumptio erroris in comedente, si hic sit oriundus ex regione, vbi secta lutherana, vel caluinistica viget. Item alicubi

134 de sodomitis. De trãsferẽtib. similiter arma,

135 equos &c. in terris infideliũ. Itẽ de instituentibus nouas Religiones sine facultate, & approbatione Sedis Apostolicæ. Procedunt etiam

136 contra Italos habitãtes in terris hæreticorum non seruatis conditionibus à Clemente

137 VIII præscriptis. Itẽ contra sumẽtes, vel dãtes in cõmunione maiores, aut plures hostias,

138 seu particulas. Itẽ cõtra cõcionatores dicẽtes in Purgatorio nõ detineri animas vltra de-

139 cẽ, aut viginti annos. Cõtra qualificãtes, seu notã erroris doctrinæ de Auxilijs tribuẽtes, aut aliquin imprimentes circa hãc materiã absq; approbatione Sac. Congreg. Vrbis, & sic de alijs casibus, in quibus est aliqua hæ-

140 resis præsumptio. Qua attenta, & qualitate personarum, ac circũstãtiarum, singuli expediendi cũ abiuratione, vel sine ea, & cum pœna arbitraria, aut cum sola correptione.

Pri-

141 PRimum de comestione carnium attingit benè, & decidit Peña 2. par. Directorii comen. 46. super quæst. 55. vbi discutiens illud dubium, quando nam vehemens suspitio multæ credulitatis interueniat? post responsionem generalem, exemplificat in vescente carnibus tempore vetito per hæc ver-
142 ba. Vehemens, inquit, suspitio sumitur ex signis exterioribus operum, aut verborum, ex quibus capitur argumentum concludens frequenter, & vt in pluribus, quòd qui talia dicit, vel facit, est hereticus, vt si quis diebus prohibitis absq; necessitate, & superioris facultate carnibus vesceretur. Peñam sequuntur Mar. Antonius Genuens. in Praxi Archiepiscopali, cap. 18. n. 11. Sanctarellus tract. de hæresi cap. 14. dub. 3. num. 5. Lesius Zechius in
143 sum. tom. 1. tit. de fide, cap. 11. n. 5. Qui duo vltimi idem prorsus affirmāt; & quidē valdè probabiliter de non sumentibus sacramenta Eucharistiæ, & pœnitentiæ singulis annis, quod inde insurgat præsumptio heresis cōtra ipsos saltem leuis. Quamuis enim hæc Sacramentorum omissio, sicut, & illa carnium comestio sine errore mentis esse possint, nihil tamen vetat, quia procedant Inquisitores contra sic omittentes, & comedentes, iniūcta eis abiuratione, & pœna arbitraria, perpensis circumstātijs facti, loci temporis, & personarum maximè si istæ sint oriundæ ex regionibus, vbi errores contra veritatem Sacramentorū Eucharistię, & confessionis, & contra prohibitionem comedēdi carnes, & oua, atque lacticinia grassantur. Vide Antonium Diana 4. par. tract. 8. resol. 38. benè notantem esse in praxi, vt Episcopi procedant contra omittentes illa Sacramenta recipere.

144 De crimine nefando non vniuersaliter; sed in aliquibus Tribunalibus Hispaniæ cognoscunt Inquisitores fidei, vt in illis Regni Aragoniæ, Valentiæ, & Barcinonis ex vi Bullæ Clemen. VII. cuius tenorē affert Ludouicus Paramus lib. 2. de orig. tract. 2. cap. 8. incip. si vlla de pluribus, eius etiam meminerunt Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 8. pun. 12. nu. 11. & Salced. in addit. ad pract. crim. Bernardi Diaz
145 cap. 18. In illis item Lusitaniæ, tum ex priuilegio Regis, tum ex constit. Pij IV. & Greg. XIII. vt testatur Emanuel Moura, de incant. opus. 1. sect. 3. c. 1. n. 16. 17. 18 & 19. vbi sub finē exprimit motiuum, quo adducti Reges Sebastianus, & Henricus à dictis Romanis Pontificibus obtinuerunt, vt contra hoc horrendum delictum Tribunalia S. Inquisitionis procederent per sequentia verba. Fuit ergo, inquit, Sebastiani, & Henrici mens primo, vt quod cōtra Ecclesiasticos delinquentes sæcularis potestas nō poteit, posset S. Officij Suprema. Deinde vt quod contra laicos circa huius mali omnimodam eradicationē per seculares potestates exequi non volebant, hoc sacri Tribunalis diligentiæ, sigilli, integritatisq; auxi-
146 lio adiuti consequerentur; ita ille. Qui statim adiungit n. 20. Bullam Pij V. per quam disponitur, vt Clerici tàm sæculares, quàm regulares delictum Sodomiæ exercentes à Iudice Ecclesiastico degradati, potestati seculari statim tradantur irremisibiliter comburendi.

Verùm idem Moura postquam toto cap. 3 eiusdem sect. 3. copiosè ostendit, quid sit sapere hæresim manifestè in factis, proponens circa hoc varia exempla ex authoribus, vt ex Simanch. Cathol instit. tit. 50. n. 30. vbi optimè ex Patribus, & ex l. Hispaniæ idem indicat, exemplificatq; in eo, qui cum fœminis consanguineis, affinibus, monialibus, cōmatribus, alijsque id genus facile commiscetur, & in eo, qui iuramenta scelerata edit, atque ex Henriquez lib. 13. de excommunicatione, cap. 24. n. 2. in Glos. litt. P. vbi in communi affirmat omne delictum valde enorme, per se loquendo in qualibet materia reddere delinquentem suspectum de heresi.

147 Nunc in dictis Tribunalibus S. Inquisitionis Lusitanæ reis peccati nefandi abiuratio nequaquam iniungitur, vt ex Cunha, q. 2. n. 19. obseruat adductus Moura dict. cap. 3. n. 22. sed non omnium, inquit ipse, quæ à maioribus fiunt, ratio facilè reddi potest: eam reddunt aliqui, quia si igni traduntur etiam cōfessi, & pœnitentes, frustra ab eis requiritur
148 abiuratio, ita ille; Sed hæc ratio non valet quando delictum est attentatum, & non consumatum; quia tunc ex mente Castri Palai citati, & aliorum Sodomita flagellis cædi, & ad triremes mitti debet; quidquid in contrariū nimis rigidè dicat Ioseph Sesse in decis. Regni Aragon. decis. 475. n. 5. tom. 3. quod pro vno tātum actu attentato, cum iam posuit membrū intus anum, & extra semen effudit, sit sodomita puniendus ordinaria pœna combustio-
149 nis. Admittenda tamen ampliatio Antonij Sousæ lib. 1. Aphor. cap. 59. n. 8. esse scilicet ipsum Curiæ seculari relaxandum ad combustionem. si dicto modo repetitis actibus crimen nefandum tentet; quia inquit, quod deficit ad complementum actus sodomitici supple tur ex repetitione actuum in fraudem legis, vide plura apud hunc auctorem.

150 Contra transferentes arma, equos &c. ad hostes nostræ Religionis, siue infideles non baptizatos, siue hereticos procedunt Tribunalia S. Inquisitionis Hispaniarum ob suspitionem hæresis, vt ait Castrus Palaus vbi supra, pun. 16. §. 10. Videntur enim, inquit sic delinquentes fautores hæreticorum esse. Ex-
151 pediri tamen solent teste eodem Castro; cū sola pœna extraordinaria, vel fustigatio, vel exilij, aut pecuniaria iuxta qualitatem personæ, absq; abiuratione, eo quòd hæc actio trāsferendi arma, cibaria prohibita &c. ad partes Infidelium lucrandi, & negotiandi causa cō-
152 muniter exerceatur. Hinc fortè Sacra Congregatio Vrbis Sancti Officij, & quicunq; Inquisitores ab ea dependentes contra talem actionem exercentes non inquirunt. Imo prohibitum eis, saltem nostro Inquisitori Melitensi inquirere, vt patet ex litteris iussu eiusdem Sacrę Congregationis hùc trasmissis, 31. Iulij, anno 1609. registratis in

Archiuio huius Tribunalis contra hereticam
159 prauitatē, Vbi ipsi Inquisitori iniungitur,
si quid sciuerit de dicta translatione armorū,
cibariorum, &c. ex hac Insula ad terras infi-
delium, moneat prudenter Eminentissimum
Magnum Magistrum, vt hic prouideat, prout
expediri iudicauerunt.
160 Nota tamen benè Diana par.4.tract.7.re-
sol.19. ex circumstantijs delicti, & personarū
qualitate esse diligenter perpendendum, an
animo adiuuandi infideles, & hereticos in
bello contra Christianos arma, equos bellica
tormenta, &c. eis transmiserint, & in hoc ca-
su secundum gradum suspicionis de mala
credulitate, taliter delinquentes possint tor-
queri, & publica abiuratio, ac aliæ penæ præ-
ter dictas eis infligi ab Inquisitoribus, apud
quos receptus vsus procedendi contra ipsos.
161 Quoad casum instituentium nouas Reli-
giones absq; facultate, & approbatione Sedis
Apostolicæ, quod Inquisitores fidei possint in
ipsos suam iurisdictionem exercere, patet ma-
nifestè ex decreto in Sacra Congregatione
Vrbis contra hereticam prauitatem coram
Paulo IV. edito die 16. Iulij 1556. quod refert
Diana in fine 4. par pag mihi 495. cuius teno-
rē opportunum indico hic ad verbū appone-
162 re, estq; huiusmodi. Prælibatus S.D.N. rati-
ficauit capturam Ioannis Francisci Raymūdi
Mutinen. Congreg. S. Pauli, & Barnabæ, ciuis
Mediolani, & commisit Reuerendissimis DD.
Cardinalibus, Inquisitoribus generalibus, siue
R.D. Commissario facultatem procedendi, seu
procedi faciendi in futurum contra quascūq;
personas, volentes instituere, seu instituentes
nouam Religionē cuiuscumq; status, gradus,
& cōditionis existant & de cōtentis in titulo,
seu titulis de Religiosis domibus, & de con-
stituētibus nouam Religionem, Monasteria,
vel alia quęcumq; loca pia, quod possint dicti
Reuerendissimi Cardinales, seu dictus Reue-
rendissimus Commissarius ea reuidere, & cor-
rigere, ac omnia alia, & singula in præmissis
facere, quæ eis videbuntur iuri consona. En
Decretum illud ad verbum.
163 Circa quod hoc tantum aduertendum su-
spicionem erroris, ob quem Inquisitores cō-
tra institutorē alicuius Religionis procedere
possint, inde insurgere, quod præsumatur ma-
lè sentire de potestate Sedis Apostolicæ in
prohibendo fundationem alicuius Religionis
sine facultate eius, & non esse iustam, seu legi-
164 timam talem prohibitionem. Item præsu-
matur intendere, vt in ea Religione teneatur,
& seruetur aliquid, quod sit dissonum, seu re-
165 pugnans doctrinæ Catholicæ. Aduerte etiā
hic obiter Cōmissarius Sacrę Congregationis,
quam honorificè ab ipsa tractari soleat titulo
Reuerēdiss. in huiusmodi decretis ei tributo.
166 Sequitur agendum de Italis habitantibus
extra Italiā in locis, vbi liber, & publicus cul-
tus, siue vsus Catholicæ Religionis nō existat:
talis enim habitatio, nisi sub certis cōditioni-
bus, prorsus eis prohibetur per constitutionē
incip Cū sicut, 6. Iulij 1596. à Clem. VIII. edi-
tam, & violatores prohibitionis, vti de heresi
suspecti iurisdictioni Inquisitori subijciuntur
puniēdi. Conditiones autē proprijs verbis ip-
sius Constitut. per §§. diuisæ, sunt huiusmodi.
167 §.1. Quare nos, &c. Statuimus, & ordi-
namus, vt de cætero nullus Italus, siue mer-
cator, &c. audeat habitare, vel domiciliū te-
nere in Ciuitate, Oppido, seu loco, vbi aliqua
Ecclesia cum Parocho, vel Pastore, seu Sacer-
dote Catholico non existat, in qua liberè, &
sine omni periculo palā, publicè celebrari, &
audiri possint sacrosanctæ Missæ, & alia diuina
officia, & cōciones, ac sacramēta ecclesiastica
ministrari, mortuorū corpora sepeliri, et cęte-
ra fieri iuxta ritum S. Romanæ Ecclesiæ.
168 §.2. Vtq; ijdem Itali abstineant à matri-
monijs cum hereticis mulieribus, et ab here-
ticorum sepulturis, filios suos de sacro fonte
leuari per hereticos nō permittant, ne ipsi vi-
cissim hereticorum filios, nisi per Catholicum
Sacerdotem catholico more baptizentur, le-
uare presumant; Medicorum quoq; hereticorū
opera, necessitate cessante, & vbi adsit copia
catholici Medici idonei, non vtantur.
169 §.3. Cum verò Itali prædicti ex Italia re-
cedunt ad morandum, seu inhabitandum in
partibus prædictis, id significent suis Ordina-
rijs, vel Inquisitoribus locorum, à quibus se-
riò admoneantur, vt in eis perpetuò catholi-
cam, & orthodoxā fidem constanter retinen-
tes, & profitentes, piam, & catholicam vitam
ducant, Dominicos, & festos dies, abstinen-
tias, & sacra ieiunia ab Ecclesia præcepta re-
ligiose colant; atq; omnem heresim, & errorē
hereticos, schismaticos, & ab orthodoxa fide
170 aberrantes fugiant, & euitent, Ac vt saltē
singulis annis de eorum sacramentali pecca-
torum confessione, & sanctæ Eucharistiæ per-
ceptione per eos facta, fidem, seu instrumen-
tum ipsis Ordinarijs, vel Inquisitoribus in
Italiam transmittant; ad quod & nos dictos
Italos tenore præsentium teneri, & obligatos
esse decernimus, & mandamus.
171 §.4. Quod si quis propriæ salutis imme-
mor cōtra præmissa facere præsumpserit, pos-
sit aduersus eum per locorum ordinarios, &
Inquisitores hereticæ prauitatis, vti de heresi
suspectum procedi. Hactenus ex Constit. illa,
quā affert Laertius Cherubinus in Bull. to. 3.
172 pag. 57. Nec dubium quin dictis conditio-
nibus minime seruatis, tales Itali reddantur
suspecti de illis erroribus, quos tenent here-
tici, in quorū Oppidis contra Ecclesię prohi-
173 bitionem habitant. Hæc omnia cōfirmauit
Greg. XV. alia Bulla incip. Romani Pontificis,
addens prohibendo similiter, ne vllus hereti-
cus in locis Italiæ, & Insularum adiacentium
domicilium contrahere, seu domum apertam
habere propriam, vel conductam, aut gratis
concessam, seu habitare, aut morari possit, &c.
174 Alius casus de concionatoribus prędican-
tibus animas nō detineri in Purgatorio vltra
10. aut 20. annos; quod hi subsint iurisdictio-
ni Inquisitorū, deciditur à Naldo in Sum. ver.
animæ n.2. vbi opinionem sic tenentiū vocat
periculosam, & erroneā, & ab Henrico Hen-
riquez lib.7. cap.16. n.4. vbi sic ait. Quidā præ-
dicant

dicant diu illam animam detineri in Purgatorio vltra 10. aut 20. annos, cum pęnæ sint multo grauiores, quam huius vitæ, & semper intensæ
175 circa animam iustam. At hi non sine temeritate quadam ex leuibus rationibus loquuntur contra morem Ecclesiæ, quæ pro defunctis, & pro certa anima celebrat Anniuersaria, Missas, & Officia vltra viginti annos; nec rigor Dei est iniustus, si ab vna anima, quę propriè non satisfecit; sed satis patitur, exigat longas pœnas, cũ
176 pro vno mortali exigit æternas. Quare illam sententiam quidam insignis Prædicator Minorita à sanctæ Inquisitionis senatu compulsus est se retractare, eo quod retrahat fideles ab operibus satisfactorijs, & Missis offerendis pro suis
177 defunctis. Hactenus Henriquez notans in Glos. litt. I. cum Surio, quod quidã Innocentius Papa est in Purgatorio detinendus vsq; ad diem iudicij. Sed quidquid sit de hoc vltimo; meritò Inquisitores Concionatorem illum coegerunt retractare talem doctrinam, quam reijcit Card. Bellarminus de Purgat. lib. 2. cap. 9. & hæc sint satis circa casum istum.

178 Præterea de sumentibus in communione maiores, aut plures hostias, seu particulas (idẽ dicito de dantibus, quia par est ratio) dubitat Diana par. 4. trac. 8. resol. 96. An Inquisitores cõtra ipsos inquirere possint? & resoluit benè, ac breuiter posse cũ Fernandez de Heredia in disp. Theol. de Sacrament. tit. de Eucharistia disp. 2. par. 9. Ioan. de la Cruz in direct. conscien. par. 2. de Sacram. Eucharist. q. 4. concl. 2. Attingit etiã hanc Inquisitorum potestatem noster doctissimus Suarez tom. 3. in 3. par. D. Thomæ disp. 63. sect. 7. vbi opinionem illam Gabrielis lect. 85. in Can. Maioris in 4. dist. q. q. 1. arg. 5. & aliorum, nimirum quamdiu Christus præsens est intra corpus eius, qui dignè communicauit, gratiam continuè influere, tanquam contrariam Diui Thomæ q. 80. art. 8. & omninò improbabilem, grauiter reprehendi ait à recentioribus Theologis, vt à Soto dist. 11. q. 2. artic. 1. à Ledesma q. 20. art. 1. & reijci ob multiplicem rationem,
179 præcipuè ob hanc, quia, inquit Suarez, sequitur per se vtilius esse, cæteris paribus, communicare in maiori specierum quantitate, vt plus durent in stomacho, vt ita Christus maiorem gratiam conferat. & hinc sequuntur superstitiones illæ, Inquisitorum iudicio meritò punitæ in his Sacerdotibus, qui suis deuotis plures formas tribuunt: hæc Suarez, quibus con-
180 firmatur resolutio tradita. Nihilominus idem Suarez valdè probabiliter addit, dum manent species sacræ intra corpus dignè communicantis, si huius dispositio augeatur effectum gratiæ per Sacramentum acceptæ ex opere operato etiam augeri.

181 Vltimus casus in Regula peculiariter expressus à nullo, quod sciam, ex Doctoribus tractatur, sed tantum deciditur per Decretum Sacræ Congregationis contra hæreticam prauitatem coram Papa Paulo Quinto habitæ, vt circa materiam de auxilijs nullus audeat quidquam innouare, nec qualificationem erroris, aut similem alterutri parti tribuere, quousque Sedis Apostolica circa id decernat, sub quocumque prætextu, etiam commentandi Di-
182 uum Thomam; Item ne quis circa dictam materiam de auxilijs aliquid typis excudat sine licentia, & approbatione eiusdem Sacræ Congregationis, ibique tribuitur facultas Inquisitoribus procedendi contra istarum prohibitionum violatores. Constant hæc omnia ex litteris 14. Septembris 1607. 1. Nouemb. 1623. & 2. Decembris 1611. iussu ipsius Congregationis huc transmissis, quas in Archiuio huius Tribunalis Melitensis Sanctæ Inquisitionis registratas vidi, & attentè legi.

183 Per clausulam illam generalem, Regulæ adiunctam, Et sic de alijs casibus, in quibus est aliqua hęresis præsumptio, inducimur adhuc ad exprimendos breuissimè nonnullos. Possunt itaque Inquisitores punire eos, qui affirmant, confessos Religiosis ab Episcopo approbatis iterum eadem peccata confiteri Parocho, teneri, ita olim affirmantem pertinacius quemdam Ioannem de Poliaco, vocatum Romam, Papa Ioannes XXII. anno Domini 1322. coegit palinodiam recantare, & suum errorem agnoscere, ac deponere, vt patet ex quadam eius extrauag. incipit, Vas electionis.

184 Hinc postea Sixtus Quartus iniunxit Inquisitoribus, contra sic delinquentes procedere, vt cum Ioan. de la Cruz lib. 2. de Statu Religionis cap. 6. dub. 1. concl. 3. aduertit Diana vbi supra resol. 102. vide plura apud ipsum.

185 Spectat etiam ad Inquisitores examinare reuelationes muliercularum, & aliorum, an sint à Deo, seu illusiones Dęmonis, & contra personas illusas, si non resipiscant procedere. Ita Simanc. de Cathol. instit. tit. 21. num. 25. & 29. quem sequuntur Ricard. de Sancto Victore eas subijciens Inquisitorum iudicio, & Emanuel Moura de inuent. & Ensal, opusc. 2.
186 sect. 2. cap. 3. num. 19. Pro dicto autem examine faciendo à DD. Inquisitoribus, legendus est Raphael de la Torre in 2. 2. D. Thomæ to. 2. q. 95. art. 2. disp 3. in qua copiosè, & erudite de hac materia agit, & tradit regulas ad cognoscendum, quando reuelationes sunt à Deo, vel à Dęmone.

187 De vsurarijs ob præsumptionem huius erroris contra fidem, quod teneant esse licitas vsuras, cognoscere possunt Inquisitores Tribunalium Aragoniæ, Valentiæ, Cathaloniæ, ac vtriusque Siciliæ (quamquam audio non esse in vsu maximè apud Siculum Tribunal) ex vi Constitutionis Leonis Papæ Decimi incipit, Dilecto filio, quam per extensum affert Ludouicus Paramus lib. 2. de orig. Sanctæ Inquisitionis tit. 2. cap. 8. & ait eam asseruari Bar-
188 cinoniæ in Archiuio sancti Officij. Imò quosuis Inquisitores procedere posse contra quemcumque, qui licet verbis asserat peccatum esse exercere vsuras, ipse tamen inhumaniter tractat eos, quibus pecunias mutuauit, & de hoc sit diffamatus, cum plus censeatur facto, quam verbis declarare vsuram non esse peccatum, Reportor. Inquis. Lappus, Ioannes de Imola, Butius, & alij relati à Farin. de hęresi quæst. 186. num. 43. absolutè docent; quibus adhæsi in quęstione illa à me nouem ab hinc annis

annis iussu Illustrissimi D. Inquisitoris Ludouici Serestorij multis pertractata; An causa libertatis spectet ad Sanctum Officium? tradita ibi, & probata efficaciter resolutione affirmatiua, quam inuenies in fine Operis, ac proinde supersedeo hic exprimere.

189 Exprimendus tamen casus circa simoniacos, quod hi videantur esse sub iurisdictione Inquisitorum, sicut & vsurarij, cum par sit ratio de vtrisque, vt attingo in dicta quæst. Fuit enim quondam hęresis Armenorum, & Henrequianorum spiritualia posse licitè vendi, & emi; insurget ergo pręsumptio huius hęresis contra simoniacum, seu quod credat rem spiritualem non esse impretiabilem; ita Emanuel Moura

190 opusc. citato sec. 3. cap. 3. num. 22. Addit tamen ipse Moura in praxi obseruari oppositum, nimirum quod se non intromittat vllibi sacrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis in cognoscendo de hoc delicto tantę grauitatis, & immunitatis, vt sępe in iure vocetur heresis, & simoniacus hęreticus, quod bene ex D. Gregorio obseruat Suarez tom. 1. de Relig. lib. 5. cap. 1. à nu. 4.

191 Tandem quoad expeditionem in omnibus casibus expressis, & alijs similibus, attenta maiore, vel minore pręsumptione erroris, & qualitate personarum, perpensisque circumstantijs alijs loci, temporis, &c. precedente quandoque tortura pro eruenda intentione, & hac negata, iniungenda aliquando abiuratio de vehementi, aut de leui, aliquando nulla; sed cum pœna arbitraria, aut sine ea, cum sola correptione, & penitentijs salutaribus expediendi dicti delinquentes, vt Doctores varij ex citatis tota hac Regula communiter tenent; sed de expeditione causarum alibi.

Quando in alijs casibus propter formalem errorem contra fidem procedere possint Inquisitores, & qualiter?

REGVLA CLI.

192 VNiuersaliter loquendo exercent suam iurisdictionem DD. Inquisitores in eos omnes, qui malum aliquod operantur, non solum ex delectatione, aut vtilitate in obiecto apprehensa; sed ex errore etiam formali intel-

193 lectus fidei diuinę contrario ad id inducti. Similiter in eos, qui asserunt aliquid eidem fidei oppositus, vt non esse peccatum id, quod re

194 vera est; aut secus. Hinc dicti Inquisitores procedunt contra asserentes simplicem fornicationem non esse peccatum, & contra recusantes iurare, quod obstinatè credant nunquā esse licitum iuramento se astringere; & de alijs casibus pari modo ex quibus aliqui attingen-

195 tur. Atque taliter operantes, & asserentes, vel credentes, vti hęretici in Sancto Officio damnantur.

---

196 PRo prima parte Regulæ de operantibus malum ex formali errore mentis notanda doctrina illa Alphonsi de Castro lib. 1. de iusta, &c. cap. 1. vbi sic ad verbum; dupliciter, inquit, se habet peccatum ad voluntatem, primo eam alliciendo ex vi obiectę delectationis, vel vtilitatis, vt libidinis, auaritiæ, & similia. Secundo eam vel non alliciendo, nec retardando; sed quasi indifferenter se habendo, vt ferre galerum viridem potius, quam pallidum; vel eam positiuè retardando, vt ie-

197 iunare, circumcidi, &c. Peccata primi generis pręsumuntur commissa non ex eo, quod peccator indicet ea sibi licere, vel ex alio simile errore; sed ex carnis fragilitate, vehementiaque obiecti magis, vel minus iuxta obiecti

298 & peccatoris naturam. Peccata posterioris generis iustè pręsumuntur commissa ex vi alicuius notitię diuersę ab ordinaria, & erroris consistentis in mente peccatoris; siquidem non ex vi vehementiæ obiecti. Nam voluntas eo ipso, quod non mouetur à se intellectum consulit, per eumque in actionibus indifferenter regulatur; ergo si obiectum non allicit, imo retrahit voluntatem, ad intellectum recurrendum est. Hactenus doctrina Castri, quem adducit, & laudat Emanuel Moura dicto opusc. 1. sec. 3. cap. 3. num. 3. & quidem negari nequit, quod plurimum ita se res habeat iuxta distinctionem à Castro assignatam duplicis generis peccatorum.

199 Nihilominus ex decisis in Regula precedenti clarè innotescit etiam circa peccata primi generis, quando vi delectabilitatis, aut vtilitatis obiecti trahitur, seu allicitur voluntas ad ea committenda, reperiri posse simul mentis errorem contra fidem; Vidimus enim ibi ex sententijs ipsius Mouræ, & aliorum insurgere multiplicis hęresis suspicionem contra dantem operam præpostere libidini, esse item suspectum de hęresi comedentem carnes diebus prohibitis; & sic de similibus exemplis, in quibus delectabilitas, vel vtilitas obiecti magna existit; ergo etiam quando ex vehementia obiecti voluntas ad peccatum attrahitur, peccator hęreticus pręsumitur.

200 In peccatis secundi generis res est magis clara circa præsumptionem erroris, maximè vbi voluntas retrahitur, seu retardatur ab actu peccaminoso, vt ab actibus ieiunij, & circumcisionis exe. gra, propositis per Castrum, & similibus Iudaismi, & Mahometismi, qui secum afferunt maximam erroris præsumptionē, precipuè si homo baptizatus huiusmodi actus faciens, ex Iudęis, aut Mahometanis originem ducat.

201 Hinc obiter nota quoad actus Iudaismi oportunè declaratum fuisse per Decretū Sacræ Congregationis Vrbis Sancti Officij, quod Lusitani in Italiam venientes si reperiatur iudaizare, condemnentur tanquam apostatæ à fide catholica, quod ex tenore ipsius clarius constabit, & est huiusmodi, vti affert Diana in fine 4. partis suarum resol.

202 In Congregatione coram S.D.N. & Reuerendiss. DD. Cardinalibus, Inquisitoribus generalibus S.D.N. Paulus Papa IV. mandauit, statuit, & ordinauit, quod constito legitimè quoscunque

Portu-

Portugenses, seu Lusitanos, in Portugallia, seu Lusitania permansisse, & inde discessisse, & in Italiam venisse, vbi reperiātur esse Iudæi, siue iudaizare, condamnentur tanquam apostatæ à fide, prout de iure similes apostatæ cōdemnari, & puniri debent: nō obstante, quod fuerint expositi torturę, seu tormentis, quę sustinendo negauerint se fuisse baptizatos, vel christianè vixisse, aut christiana opera egisse, vel sacramēta ecclesiastica percepisse. Cū iam pro liquido, & clare à Sancta Sede cōpertum sit, & habeatur à sexaginta annis, vel circa, quod nullus hębreus toleratus fuerit habitare in Lusitania, seu Portugallia, nisi fuerint baptizati, & vixerint christianè, & ita seruari mandauit, statuit, & ordinauit, &c.

203 Quoad secundam partem Regulæ de asserentibus aliquid fidei christianæ oppositum; aut de negantibus esse peccatum id, quod sine dubio est; vel è contra de affirmātibus esse, vbi clarè non est; tractat eruditè, & copiosè Farin. de hęresi q.178. duplici paragrapho propositis varijs exēplis, quæ breuissimè à nobis

204 discutientur. Illud de recusāte iurare, quod credat id nunquam esse licitum, desumitur ex tex. in cap. excōmunicamus, atq; §. adijcimus extra de hęreticis, vbi sic habetur. Si qui verò ex eis iuramenti religionē obstinatione damnabili respuentes iurare fortè noluerint, ex hoc ipso tanquam hęretici reputentur. Atq; ibi Hostien. n.27. & alij expositores relati à Fa-

205 rin. d. q.178. §.3. n.89. bene aduertunt; Nam quod iurare sit semper peccatum, fuit olim hæresis Valdentium damnata per Ioannem XXII. anno 1318. in extrau. incip. Gloriosam,

206 quam affert Penna in fine direct. Quamquam admittenda est limitatio, quā assignat d. Farin. ex Eymerico in 3. par. direct. q.41. & ex Penna ibi, comm. 90. declarans id non procedere, si quis recuset iurare, non quia credit iurare esse peccatū mortale, sed quia ex quadam honestate dubitat iurare presertim absq; suorum superiorum licentia, sed tandē iurat.

207 Exemplum aliud de asserentibus fornicationem non esse peccatum, adducit Arnald. Albert. in rubr. de hęreticis in 6. q.1. n.11. vbi primo proponit doctrinam generalem, nimirum reputare hęreticum quemcumque asserentem non esse peccatum id, quod re vera peccatum est, & contra Dei præcepta, deinde specificat in fornicatione, cuius cum multiplex sit species, & actus ex auctoribus diuersi

208 diuersimodè exemplificant. Repertor. Inquisitorū verb. hereticus in eo, qui osculum mulieri datū ex causa libidinis non esse pec-

209 catum mortale affirmat; idem Repertor. & Decianus in trac. crimin. lib.5. c.17. vers.116. in dicente incestuosum immunem esse à culpa. Ita Rojas in trac. de hęreticis par. 1 nu.7. & 8. ac singul. 98. n.8. Thomas Triuilan. decis. crimin. 35. n.8 & dictus Decianus exemplum

210 in Regula expressum assignant in asserente non esse peccatum simplicem fornicationem, seu coitum soluti, cum soluta, maximè vrgente naturali libidine, quia tunc natura excusat; sed est excusatio friuola, & error contra fidem, qui hodie valdè viget, & viguit olim inter Begardos, & Beguinas Alemanię affirmantes actum carnalem cum muliere non esse peccatum, contra quos insurgit Sanctus Paulus Apostolus, & ait primo Corinth. cap.6. Fugite fornicationem, qui autem fornicatur in corpus suum peccat, & prius cap.5. idem Apostolus: Hoc, inquit, scitote intelligentes, quod omnis fornicator, aut immundus, &c. non habet hæreditatem in Regno Christi, & Dei, quibus & alijs locis Scripturæ Sacræ D. Thomas 2. 2. q.154. art.4. & eius sequaces prædictos errores refutant; ergo taliter asserentes, & affirmantes, vti veri hæretici habendi sunt, & expediendi.

211 Quam expeditionem posse fieri ait Didacus Cantera in quæstione crimin. de hæreticis cap.1. num.55. Si tantum flagellentur, & in exilium mittantur, eo quod præsumatur non ex errore intellectus, sed ex alia causa

212 sic eos asserere. Sed benè hoc limitat Farin. dicto § 3. num.83. quod solum habeat locum doctrina Canteræ, quando sic asserentes statim pænitent, & misericordiam petunt; alioquin si pertinaces fuerint, vt hæretici sunt puniendi.

213 Pari modo quicumque hęreticus censetur, & sub iurisdictione Inquisitorum, qui dicit exercere vsuras non esse peccatum. Clemen. 1. §. finali, & ibi Doctores, præcipuè Cardin. Zabar. in 19. quæst. num 10. de vsuris, Syluest. in Summa verb. hęresis, §. primo

214 num.7. Vbi adiungit alium casum de eo, qui diceret vsuram esse peccatum, sed quod facta restitutione, non teneatur vsurarius de ea Sacerdoti confiteri, sed denegantibus con-

215 fessionem sacramentalem alibi: Nunc circa rem præsentem benè aduertit Farin. dicto § 3. num.86. cum eodem Syluest. casum dicentis exercere vsuram non esse peccatum, tunc procedere, quando hoc dicit simpliciter, & in communi; non vero, si dicat pro contractu particulari dubitans, an sit in eo vsura. Nam sic dicens non est reputandus hęreticus; quamuis opinio negatiua, quam tenet sit falsa, vide plura apud ipsum Farin.

216 Hæreticus præterea reputatur, & contra eum vti hęreticum procedere possunt Inquisitores, qui inter concionandum, concitata ab eo turba, contra Clerum affirmauit peccare laicos soluendo decimas Clericis, aut eis confitendo, & dando oblationem; eo quod omnes Clerici sunt mali, & de ecclesijs remouendi. Patet ex Clemen. Cupientes, de pœnis, traduntque vt certum Doctores tam Theologi, quam Iurisperiti, Ioannes Azor instit. moral. tom.1. lib.12. cap.13. q.17. Syluest. in summ. verb. hæresis, §.1. num.7. Repertor. Inquis. verbo hæreticus, & Ancharan. in Clement. 1. §. sanè, de vsuris.

217 Est item vt hæreticus habendus, & vt talis per sacrum Tribunal sancti Officij cōdemnandus, quicumq; negans liberum arbitriū; & affirmans prædestinatos à Deo non posse mutare voluntatem, eisque propterea neque nocere mala, neque prodesse bona: similiter credens,

credens, & asserens iustum posse certò scire
se esse prædestinatum, sine Dei speciali reue-
latione: aut gratiam semel per baptismum
acceptam non posse amitti; vel è contra, se-
mel amissam non posse recuperari: aut per
opera nostra bona nullum nos consequi me-
ritum, vel nullum opus bonum esse necessariū
ad consequendam vitam æternam; aut vota
non debere fieri, & facta non obligare; vel si-
miles proferens errores, qui cum primo de
negatione liberi arbitrij, & de inutilitate eius
conuincti esse solent, circa quos legendi Con-
trouersiarum Scriptores, precipuè Card. Bel-
larminus to.3. controuers. 1.2. & 3. varijs lib.
Alphonsus de Castro, & Decianus relati à Fa-
rin. dict. q. 178. §. 2. num. 60.
218 Subest etiam, vt verus hereticus iurisdi-
ctioni Inquisitorum, quicumque errores cir-
ca animam nostram proferens: qui varij sunt;
primo si dicat animam simul cum corpore
219 mori. Secundo consequenter non ei futurū
Paradisum, neq; Infernum; tertio animā esse
sanguinem; quarto ipsam generari ex præexi-
stenti materia, vt notatur in cap. Quod verò,
& c. Moyses, 32. q. 2. quinto substantiam animę
rationalis, seu intellectiuę non esse per se for-
mā humani corporis, vt habetur in Clemen. 1.
§. porro de Summa Trinitate; sexto animam
traduci de corpore in corpus, qui error de
transmigratione animarum olim viguit inter
Pitagoreos, & nunc adhuc viget in Gentilita-
te, maximè in Iaponia; septimo esse animam
aut Dei substantiam, aut ex Dei substantia;
octauo ipsam animam non à Deo immediatè
creari, sed vel ab Angelis, & ex igne, & spiri-
tu; nono Animas impiorum post mortem,
vel in Demones, vel in alia animalia suis me-
ritis congrua transire; decimo animam si-
mul cum corpore interire, sed suscitandam
vna cum eo in die resurrectionis; vndecimo,
animam ante creatum corpus peccasse, & in
pœnam, in corpus inclusam, velut in carce-
rem fuisse. Ita cum Deciano in tract. crimin.
lib. 5. cap. 17. vbi latè de his erroribus cum
Alphonso de Castro in tract. de hereticis lib. 2.
in verb. anima, & cum alijs Farin. vbi supra
num. 59.
220 Loquentes etiam male contra Summum
Pontificem, heretici formales censentur, &
nos vt tales Inquisitores prosequuntur: quæ
locutio diuersimode contingere potest; pri-
mo si dicant Papam non habere potestatem
concedendi indulgentias plenarias ad remis-
sionem pœnæ debitæ in Purgatorio, vel eas
221 nihil prodesse, nisi Papa sit bonus. Secundo
si asserant dispensationes Summi Pontificis
non esse seruandas; tertio si negent Ecclesiæ
primatum; quarto si affirment non esse obe-
diendum Papæ, atque ipsum non habere po-
testatem condendi canones, aut iniungendi
præcepta; quinto si testentur Summum Pon-
tificem non esse Dominum temporalium, ne-
que absolutè, neque in ordine ad spiritualia;
sexto si proferant excommunicationes Papæ
222 nihil valere, nec timendas esse. Agunt co-
piose de his Carrer. in tract. de hæreticis, De-
cianus tract. crimin. lib. 5. cap. 17. ex quibus
desumit Farin. dicto §. 2. num. 54.
223 Dein reputatur hereticus persequendus
ab Inquisitoribus, qui asserit esse peccatum
imagines Sanctorum venerari, legendus cir-
ca hoc Gregorius de Valen 2. 2. q. 94. disput. 6.
pun 6. vbi multis ostendit nullam esse ido-
lolatriam in cultum sacrarum Imaginum, &
Reliquiarum veneratione; idem testatur Sua-
rez in defensione aduersus Anglicanæ Sectæ
errores lib. 2. cap. 10. 11. & 12 atq; ante eos, &
alios, Simanchas Catholic. instit. tit. 33. affir-
mans quoad imagines, quod ipsarum vsus di-
uina, & Apostolica institutione introductus
sit, ex veteris, ac noui Testamenti scripturis,
Apostolicis traditionibus, Sanctorumq; Pa-
trum, & Conciliorum decretis, ac omnium
sæculorum consuetudine, & vsu approbatus,
illustratusq; plurimis, maximis, ac veris mi-
224 raculis. Quare impius est error heretico-
rum dicentium imagines Sanctorum non esse
venerandas: cuius oppositum decernit Con-
cilium Tridentinum sess. 25. de inuocatione,
&c. per sequentia verba.

*Imagines Christi, Deiparæ Virginis, &
aliorum Sanctorum in templis præsertim ha-
bendas, & retinendas, eisque debitum hono-
rem, & venerationem impertiendam, non
quod credatur inesse aliqua in eis diuinitas,
vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quod
ab eis sit aliquod petendum, vel quod fiducia
in Imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat
à Gentibus, quæ in Idolis spem suam colloca-
bant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur,
refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant;
ita vt per Imagines, quas osculamur, coram
quibus caput aperimus, & procūbimus, Chri-
stum adoremus, & Sanctos; quorum illæ simi-
litudinem gerunt, veneremur. Hæc Triden-
tinum, quibus etiam instruimus in adoratio-*
225 *ne sacris Imaginibus exhibenda. Qualiter
autem ex talium Imaginum violatione, aut
conspurcatione insurgat præsumptio erroris
contra fidem iam alibi in materia blasphemiæ
diximus.*
227 Nota hic obiter die 13. Martij 1625. in
Congregatione sancti Officij coram S. D. N. Vr-
bano Papa VIII. habita, fuisse editum Decre-
tum, quo definitur quoad Imagines nondum
à Sede Apostolica canonizatorum, vel Beati-
ficatorum, cum radijs, splendoribus, & lau-
reolis in nullis locis publicis, aut priuatis ap-
ponendas, &c. & ibi datur facultas Inquisito-
ribus procedendi contra violatores huius de-
creti, quod inuenies apud Dianam sub finem
par. 4. lege plura in ipso.
227 Censetur item proprijssime hereticus, qui
Scripturam Sacram sciens, & videns, aliter
interpretatur; & exponit, quam Ecclesia Ca-
tholica interpretatur, & exponit; Ita Glosa in
cap. firmissime, in verbo hereticum, extra de
hereticis, & affert text. ex cap. heresis, 24. q. 3.
cuius verba sunt ista. Quicumq; igitur aliter
scripturam intelligit, quam sensus Spiritus
Sancti flagitat, quo scripta est, licet de Eccle-
sia non recesserit, tamen hereticus appellari
potest,

potest, & de carnis operibus est, eligens quæ peiora sunt, hæc ibi. Tradit præter alios benè Simanch. in Cathol. instit. 59 num. 12. & 13. & Affirmans Scripturæ Sacræ intelligentiã, & interpretationem sumendam esse ab Ecclesia Catholica, quæ veritatem prædicat, nec falle-re, neque falli potest, desumiturque clarè ex Concil. Trident. sess. 4. ergo qui Scripturam sacram in alium sensum trahit, quam solet Ecclesia Catholica interpretari, meritò vt hæreticus reputatus iurisdictioni Inquisitorum subijcitur.

9 De corrumpentibus diuersimodè Scripturas sacras iam capite præcedenti à nobis dictum: nunc circa easdem superest aduertendum, esse scilicet actiter puniendos ab Inquisitoribus eos, qui dictarum scripturarum verba profanis, & obscęnis immiscent, & applicant, vt cautum expresè à Tridentina Synodo sess. 4. in fine. Vnde ex Vmbert. Locat. refert. Farin. dicto §. 2. n. 52. de quodã Roccho approbatæ Religionis professo, eo quod in turpi, ac scandaloso ludo, quem cum suis cõprofessoribus fecerat, Hymnum *Iam lucis orto sidere, &c.* immiscuisset, nonnullaq; impudica verba, & actus inhonestos addidisset, decisum fuisse, vt fustigatus in Palatio Sancti Officij omnibus actibus legitimis, ac voce actiua, & passiua per decennium priuaretur, & per triennium omni sexta feria ieiunio affligeretur. Vide Simanch. vbi supra nu. 16. & Azorium par. 1. lib. 8. cap. 2. q. 4.

Quisuis etiam nouas, & falsas opiniones, nouasq; sectas, & peruersa dogmata gignens, & sequens, malè de fide sentire, & hęreticus formalis reputatur. Textus est expressus in cap. Hereticus, 25. q. 3. vbi sic, Hęreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriosæ principatusq; sui gratia, falsas, vel nouas opiniones, vel gignit, vel sequitur. Facit etiam textus in cap. Inter heresim, eadem causa, & quæst. ibi, Arbitrantur, quod heresis peruersum dogma, habeat vbi Turrecrem. n. 1. & 2. defendit hanc definitionem nimirũ quod hęresis sit percursum dogma, & consequenter, quod hęreticus sit, qui peruersum dogma contra veritatem fidei tenet; similiter alij auctores, quos latè citat, & sequitur Farin. dict. §. 2. num. 50.

2 Præterea censetur hęreticus, & vt talis ab Inquisitoribus persequendus quicumq; aliter sentit, & loquitur de Sacramentis à Christo Domino institutis, & de articulis fidei, quam Romana Ecclesia sentiat, & doceat. Habetur expresè in Constitutione Martini Papæ V. edita anno 1418. incip. Inter cunctas, relata per Pennam in fine director. Et quoad Sacramenta in cap. Ad abolendam, §. Vniuersos, extra de hęreticis, ibi Vniuersos, qui de Sacramento Corporis Christi, & Sanguinis Domini Nostri Iesu Christi, vel de Baptismate, aut de peccatorum confessione, matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire, aut docere non metuunt, quàm Sacrosancta Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi, &c. hęreticos iudicauerint, vinculo

234 perpetui anathematis innodamus. Quoad articulos verò de Diuinitate, Humanitate Christi Domini in cap. cum Christus, extra eodem, maxime in rubro sic Christus fuit verus Deus, & verus homo: sentiens oppositum hęreticus est, & excommunicatus, super quos textus varij expositores idem docent, quibus citatis adhęret Farin. d. §. 2. num. 44.

235 Peculiare dubium excitat idẽ Farin. n. 49. circa infirmum petentem, & sumentem ex conscientia, & ne scandalum prębeat alijs, Hostiam non consecratam, an iste præsumatur malè sentire de sacramento Eucharistię? et sit ne suspectus de heresi? Aliqui neganter respondent, vt Oldradus consil. 210. n. 2. vt refert Eymericus par. 2. director. q. 43. n. 8. vers. et idem Oldradus in compilatione, etc. Squillaten. de fide Catholica cap. 8. n. 2. et Menoch. de præsumption. lib. 5. præsumpt. 6. num. 22.

236 Sed hic vltimo inclinat in partem affirmãtem, eamq; vt magis fundatam defendit, vti defendunt etiam Arnaldus, Albert. de hæreticis in 6. q. 13. n. 66. asserens, quod sic sumens hostiam non consecratam sit vehementer suspectus de heresi, nisi constet sumpsisse ob magnam reuerentiam, quam habet erga Sacro-

237 sanctam Eucharistiam. Verum non video quomodo possit hoc constare, cum tunc infirmus constringatur præcepto Diuino sumẽdi verum Christi Domini corpus. Vnde Melius Simanchaz cath. instit. tit. 30. n. 19. absolute affirmat talem infirmum de hæresi esse valde suspectum; cum non sit credendum Catholicum hominẽ decedere vnquam velle, nisi accepto prius illo diuinissimo Viatico; ita refert ex eo, et ex alijs Farin. citatus; sed ipse non indicat in quamnam partẽ inclinet.

238 Tandem quamuis homicidæ, adulteri, fures, et similes consueti, et notorij delinquentes per actionem occidendi, adulterandi, furandi, et huiusmodi contra veritatem scripturæ agant, et non censeantur hæretici; si tamen affirment licitum esse occidere, adulterari, furari, etc. sine dubio veri hæretici censentur, et contra ipsos possunt Inquisitores procedere. Vtrumq; docent bene Simanchaz loco cit. tit. 31. n. 2. vbi ait, quod non est hæreticus, qui male viuit, sed qui male credit; et addit ex D. Augustino lib. quæstionum cap. 11. ex Mattheo: inter hæreticos, inquit, et malos Catholicos hoc interest, quod hæretici falsa credunt, isti autem vera credentes

239 non viuant vti credunt; similiter Ioan. Rojas in tract. de hęreticis, par. 1. nu. 3. vbi dicit communiter esse receptum, quod committens facta etiam enormia, non dicatur hæreticus; cum nullum opus exterius quantumuis nefandum absque errore intellectus sit hæresis, ita etiam Penna 2. part. director.

240 ad cap. 1. extra de hæreticis, Addit tamen bene ex talibus nefandis operibus insurgere sæpe hæresis præsumptionem, saltem leuem, vt iam ostensum supra in sodomia, et alijs.

241 Quod si taliter operans asserat esse licitum sic operari, iam constituitur formalis hæreticus, et contra ipsum, vt talem ab Inquisitoribus

ribus est procedendum, vti iam paulo ante ex communi doctrina à nobis decisum.

242 Peculiariter dubitatur de consueto proferre blasphemias, an sit censendus hęreticus, & vt talis in Sancto Officio tractandus, maxime si monitus non cessat blasphemare? Pro sententia affirmante videntur facere cap. illi qui, §. quia vero, 24. q. 3. & cap. qui in Ecclesia, eodem vt indicat, & citat ea Afflict. in const. Regni, de hęreticis n. 48. ad tuendam hanc sententiam; quam etiam tuetur Decia-
243 nus tract. crimin. lib. 5. cap. 17. vers. 128. Addens ibi reputari similiter hęreticum eum, qui quadam animi obstinatione benè agere
244 recusat. Verum vt magis fundatam sententiam negantem meritò sustinent præter alios Menoch. de præsumptionibus lib. 5. præsump. 9. n. 29. & Farin. de hęresi q. 178. §. 2. n. 76 asserentes, quod taliter blasphemans, & ex animi obstinatione benè agere recusans, sit tantum de hęresi suspectus ob fundamentum dictum, quod opera externa solum generent suspicionem hęresis, excepto tamen, vbi sic blasphemare consuetus, aut bene operari nolens, ex errore mentis esse licitum blasphemare diceret, aut opera bona ad salutem æternam necessaria negaret; tunc enim esset verè hęreticus ex mente omnium decretorũ.

245 Vltimo loco adiungendum, vt dicatur hęreticus etiam quod quis deuiet à fide in leui articulo. Ita Farin d. §. 2. n. 61. & probat ex l. 2. C. de hęreticis, vbi dicitur. Hęreticorũ autem vocabulo continentur, & latis super eos sanctionibus succumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ Religio-
246 nis, & tramite detecti fuerint deuiare. Particulam *leui argumento*, Glosa in cap. litteras de pręsumptionibus, Innocen. ab ea allegatus in cap. sicut 1. de simon. & alij de probatione delicti interpretantur, scilicet quod ex leui, seu tenuo argumento, aut leuibus indicijs
247 præsumatur quis hęreticus. Sed verius alij de ipso heresis delicto eam intelligunt; vt Io. Rojas par. 2. de hęreticis, sexta assert. n. 158. citans Iacob Sept. in instit. Cathol. cap. 50. n. 5. & in Enchirid. Inquisit. tit. 34. n. 6. per sequentia verba. Doctissimè more suo, inquit, dict. l. 2. in Codicibus vulgatis esse deprauatum, & in litteris emendatis verba dictæ legis esse hęreticus est, qui vel paululum à catholica declinat fide, vel qui ab orthodoxa fide nimium declinat, idest hęreticus, qui litteram catholicæ fidei paululum, vel nimium fuerit transgressus; qui sane sensus, & littera mihi placet, quia illic non agitur de probanda heresi; sed de diffinitione hęretici: hactenus ille. & en, quam egregiè exponit Io. Rojas cum Iacobo Sep. particulam dictæ l. 2. *leui argumento*, aut vt dixi cum Farin. leui articulo fidei, idest, vno, quicumque sit, fidei articulo.

248. Hinc etiam verum apparet id, quod communiter asseritur, vt hęreticus in vno articulo simpliciter, & absolute in omnibus hęreticus censeatur, ita quicumque Auctores cum D. Thoma 2. 2. q. 5. art. 3. cuius hæc sunt verba.
251 *Qui est, inquit, hæreticus in vno articulo non potest esse fidelis in alio: licet in alio idem credat, quod Christianus: nam credit secundum opinionem, non secundum fidem; ita ille, qui tandem concludit sic. In hæretico scredente vnum articulum fidei, non manet fidem, neque formatam, neque informem,*
250 *quod nos ium alibi tradidimus*. Atque hæc pro pręsenti pũcto, & pro complemento huius Regulæ 151. In qua tametsi multi casus errorum contra fidem, seu ipsi errores fuerint à nobis expressi; tamen multo plures supersunt Deo dante exprimendi in Tertio Libro nostri Operis, vbi de intentione inquisiti, seu de erroribus mentis eius ex professo agetur, ibique omnes per Classes secundum varias sectas, seu secundum diuersos inuentores eo-
251 rum præponentur. Interim varietatem sectarum antiquarum in Decreto cap. Quidam autem, 24. quæst. tertia breuiter explicatam inuenies.

CAPVT XXI.

De obligatione denunciandi casus spectantes ad officium Sanctæ Inquisitionis; & de pœnis, sub quibus illorum notitiam habens id facere astringitur.

PROOEMIOLVM.

PRo coronide commentationis Edicti Sanctæ Inquisitionis, ac totius libri primi circa qualificationem casuũ eius, agimus vltimo loco de præcepto denunciandi ipsos, & de pœna contra omittentes debitam denunciationem: Vtrumq. continetur tribus longiusculis clausulis partim in initio, partim in fine ipsius Edicti, in initio sic *Con autorità Apostolica à Noi concessa in virtù di sant'obedienza, e sotto pena di scommunica, oltre l'altre pene da Sacri Canoni, Decreti, Constitutioni, e Bolle de' Sommi Pontefici imposte, commandiamo à tutti, e ciascuna persona di nostra giurisdittione, di qualunque conditione, stato, grado, ò dignità, così Ecclesiastica, come mondana sia quanto si voglia grande, etiamdio della Religione Gierosolimitana, che frà dodici giorni prossimi, de' quali i primi quattro assignamo per il primo, gl'altri quattro immediate per il secondo, e gl'vltimi quattro per terzo vltimo, e peremptorio termine, debbano al Sant'Offitio di quest' Isola reuelare, & notificare giuridicamente tutti, e ciascuno di quelli, de' quali sappiano, ò habbiano hauuta, ò haueranno notitia, che siano heretici &c.* In Latinum conuersa ita habent. Auctoritate Apostolica nobis concessa in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna excommunicationis præter alias pœnas per Sacros Canones, Decreta, Constitutiones, & Bullas Summorum Pőtificum inflictas, præcipimus omnibus, & singulis quibusq. personis sub nostra iurisdictione existentibus, cuiusuis conditionis, status, gradus, vel dignitatis, tam Ecclesiasticæ, quam sæcularis, quantumuis excellentis, etiam Religionis Hierosolymitanæ, vt intra duodecim dies, ex quibus quatuor primos pro primo, quatuor sequentes pro secundo; & quatuor vltimos pro tertio, & peremptorio termino assignamus, teneantur denunciare, & reuelare iuridicè omnes, & vnumquemq. eorum, quos sciant, aut sciuerint, vel scient esse hereticos &c.

2 Sub finem Edicti in secunda clausula sic: *Auuertendo ch'a questi nostri precetti non sodisfaranno, ne s'intendano sodisfare quelli, che con bollettini, ò let tere senza nome, e cognome de gl'Autori, ò in altra maniera incerte (delle quali niun conto si tiene nel Sant'offitio) pretendessero reuelare i delinquenti.* Latinè sic: Aduertendum autem, quod his nostris præceptis nequaquam satisfaciant, nec intelligantur satisfacere, qui per litteras, aut scripturas absq. subscriptione, aut non expressis nomine, & cognomine denunciantis, vel alio modo incertas (quæ apud Sãctum officium nullius sint considerationis, aut momenti) delinquentes reuelare præsumpserint.

3 Tandem in fine Edicti per tertiam clausulam ita: *E della detta scommunica, e pene, nelle quali i disubedienti incorreranno, non possa alcuno esser assoluto se non da Noi, ò dal supremo Tribunale del Sant'offitio di Roma ne sarà assoluto se prima giuridicamente reuelando i detti heretici, come di sopra, ò sospetti di heresia, non hauerà sodisfatto.* At Latinè ita: Ab excommunicatione vero, & à pœnis, quas inobedientes contrahunt, nullus absolui potest, nisi per nos, aut per supremum Tribunal Sancti officij Vrbis; nec censebitur absolutus, nisi obligationi reuelandi iuridicè, vt supra dictos hereticos, aut suspectos de hæresi satisfecerit. En qualiter istæ tres clausulæ Edicti

4 propositæ de obligatione denunciationis iuridicæ, & de pœnis, contra eam omittentes disponant. Verum cum materia ista sit valde practica, & scitu necessarijssima, ad maiorem eius distinctionem, quoad denunciationem præcipue, aliquæ circumstantiæ expendendæ, nempè quid rei triplex personarum genus, denunciantis, denunciatæ, ac iudicis, cui denunciandum; finis item,

5 tempus, locus, & modus denunciationis. Quoad pęnas etiam contra denunciare omittentes, quæ præsentis sunt instituti, nequaquam prætermittentur.

Quid, & quotuplex denunciatio? in quo ab accusatione differat, & an vtriusq. obligatio circa heresim, vel apostasiam vrgeat.

REGVLA CLII.

6 DEnunciatio definitur, Delatio criminis apud Iudicem competẽtem, vt ex munere suo ad vindictam delicti procedat. Qua-

7 druplex assignari solet, nimirum Euangelica, Canonica, Regularis, & Iudicalis; sed melius alij ex eis primam, ac vltimam tantum admittunt, non distinguentes canonicam denũciationem ab Euangelica, neq. regularem à Iudiciali: cui præcipuè competit definitio tra-

8 dita. Differt autem ab accusatione in tribus maximè, primo quod accusator sit pars iudicij, & obliget iudicem ad iustitiam sibi faciẽdam, non verò denunciator, sed tantum deferat crimen illi. Secundo quod accusans teneatur probare delictum; nequaquam de-

 nun-

nuncians. Tertio quod accusatio sit semper
in scriptis recipienda; at denunciatio absque
9 scriptura valide recipi potest. Tandem quam-
uis ex vi iuris, & communis Doctorum sen-
tentię esset olim obligatio non solum denun-
ciandi, sed etiam accusandi crimen hæresis,
vel apostasiæ: vsu tamen iam dici legitime
receptum, vt per solam denunciationem illi
satisfiat.

---

10 AD tollendam æquiuocationem obser-
uandum primo loco cum Ludouico
Paramo lib. 3. de orig. &c. quæst. 8. numer. 28.
quod sępius in iure nunciare, seu denunciare
pro accusare, & denunciatio, pro accusatione
accipiatur, patet ex l. ea quidem, C. de accus.
ibi, ea quidem, quæ per officium præsidibus
denunciantur, idest, quæ eis ab accusatoribus
deferuntur, & ex l. Qui sepulchra, C. de sepul-
chro violato, ibi, siue quicumq. alius accusa-
uerit, vel ad officium denunciauerit, vbi si-
mul vti Synomyna, seu idem significantia cō-
iunguntur: quod etiam obseruant exposito-
res prędictorum textuum. Atq. hinc sine du-
11 bio in nostro Tribunali Sanctæ Inquisitionis
vt sæpius notaui, promotor fiscalis, qui accu-
toris partes gerit, reum denunciare dici-
tur, verboq. denunciandi in suis libellis, & in
communi modo loquendi vtitur; cum tamen
re vera accuset, seu actum accusationis exer-
ceat, omnino diuersum ab actu denunciatio-
nis proprie dictæ: hac obseruatione sic præ-
missa.
12 Vt innotescat quid sit denunciatio, de qua
in præsenti Regula, eius in communi species,
seu modos prius ostendere oportet; quatuor
à iurisperitis, vt à Ludou. Paramo citato n. 42.
& à Farin. de hæresi quęst. 185. num. 61. distin-
guuntur, quibus adhęret Sotus in Relectione
de tegendo secreto, memb 2. quæst. 5. Euan-
gelica scilicet, Canonica, Regularis, & iudi-
13 cialis. Est Euangelica illa, quæ proponitur
Matt. cap. 18. & Lucæ 17. referturq. in cap no-
uit, de iud. & in cap. si peccauerit in te frater
tuus, 2. q. 1. vbi interpretes multa, à nobis pau-
lo post vnum verbum dicetur. Canonica est
14 illa, per quam manifestatur crimen non ad
vindictam publicam; sed ad coercenda delic-
ta, ne vltra procedant, iuxta cap. Inquisitio-
nis, & cap. super his, de accus & cap. licet He-
li. de Symo; vt explicat Ioan. Rojas singul. 3.
num. 12. Verum cum adhunc eundem finem
tendat denunciatio Euangelica; ad hanc me-
ritò idem Rojas, & Suarez citandus illam
reducunt.
15 Regularis item est, quę fit in Religionibus
secundum constitutiones, & regulas vniuscu-
iusq. non seruato ordine iudiciario, apud ali-
quas fortè earum, vti non requisito, cap. si ho-
mo esses 23. q. 1. & cap. Ad nostram, de appell.
Sed hanc non distingui à iudiciali, quæ fit co-
ram Iudice, & tendit ad punitionem publicā,
bene testantur ipsi Rojas, & Suar. tra. 1. de fide
disp. 20. sect. 4. num. 2. Nam Superiores Reli-
gionum sunt Ordinarij Iudices suorum sub-
ditorum, ergo denunciatio contra hos facta
coram eis, vel erit iudicialis, si fiat ad puni-
tionem publicam, aut Euangelica si ad cor-
16 rectionem fraternam, seu emendationem
peccati. Egregiè itaq. duas tantum species
denunciationis Euangelicæ, & iudicialis ad-
mittunt preter dictos Rojam, & Suarez, Syl-
uest. verb. denunciatio, & Emanuel Rodri-
quez tract. de ordine iud. cap. 4. quidquid So-
to, & alij in contrarium dicant.
17 Pro exprimenda item clarius natura de-
nunciationis iudicialis (de qua nūc nobis ser-
mo, omissa Euangelica inferius magis indi-
canda) differentiæ inter eam, & accusationem
prius ostendendæ cum Suarez citato num. 3.
vbi primo reijcit illam, quam aliqui assignāt,
quod accusatio respiciat bonum accusantis,
denunciatio vero bonum aliorum pręsertim
commune, nam secundum doctrinam D. Tho-
mæ 2 2 q. 68. art. 1. & ibi expositorum eius
communiter accusatio potest, & aliquando
debet fieri propter bonum communitatis, &
è contra denunciatio contingat aliquando, vt
fiat propter bonum denunciantis, vbi non
potest accusare ob defectum probationis.
18 Præcipua ergo differentia inter eos assi-
gnatur, quod in accusatione, inquit Suarez
accusator fit pars iudicij illius, & petit ius
aliquo modo, & quasi obligat iudicem, vt
iustitiam faciat: Denunciator autem non
pars; sed tantum defert crimen ad notitiam
iudicis, & ille ex officio procedat, pro vt tene-
tur, aut melius sibi videbitur; ita doctissimus
19 Suarez, ex quà differentia aliæ duę sequun-
tur, nempe quod accusator teneatur proba-
re delictum, sin minus puniendus: secus de
20 denunciatore, vt patet ex cap. super his, de ac-
cusat. Itē quod accusatio ex vi iuris canonici,
cap. accusatorum, 2. q. 8 traditq. D. Tho. loco
citato art. 2. recipienda sit in scriptis nequa-
quam tamen requiritur hoc in denunciatio-
ne, vt constat ex dicto cap. super his, lege Fa-
rin. vbi suprà à num. 64.
21 Ex quibus omnibus (omissa nunc accusa-
tione infra quoad essentiam, & praxim initio
2. lib. tanquam in proprio loco magis explican-
da) iam facile innotescere potest, quod sit de-
nunciatio. Fatin ibidem num. 60. valde in ge-
nere, & breuissimè definit. Denunciatio est
alicuius criminis delatio. E contra nimis dif-
fusè additis varijs particulis cum Hostien. in
Summ. tit. de denunciatione, §. 1. definit Peña
3. par. director. commen. 15. sic denunciatio
est alicuius criminis, apud competentem iu-
dicem sine inscriptione facta delatio ad pœ-
nitentiam peragendam, vel aliam pęnam im-
23 ponendam, vel etiam ad vtrumq. Præceteris
in exprimenda, & discutienda definitione de-
nunciationis diutius, & copiosius sistit Pa-
ramus dict. q. 8. num 9. & sequent Quibus prę-
termissis congruenter cum Suarez loco cita-
to iudicialem denunciationem sic definiui-
mus. Delatio criminis apud Iudicem compe-
tentem, vt ex munere suo ad vindictam deli-
cti, seu contra delinquentem procedat. Quam
definitionem posse intelligi respectu cuiusuis
crimi-

criminis,& respectu cuiusuis delinquentis,patet clarè ex terminis generalibus,quibus traditur in particulari ad casum nostrũ,sic adaptatur. Denunciatio est delatio criminis hæreticalis,vel apostatici apud iudicem competentem, vt ex munere suo ad vindictam delicti contra hæreticum,vel apostatam , aut suspectum talem procedat.

25 Quæ definitio circa particulas aliquas maiori indigentes declaratione , manifestius innotescet ex dicendis in Regulis sequentibus. Nunc tantum superest pro expeditione præsentis,expendamus hoc punctum , An teneamur non solum denunciare hæreticum , vel apostatam,sed etiam accusare?

26 Tametsi attento iure naturali , attentaque communi doctrina D. Thomæ.1.2.q.68.art.1. Caiet.ibi,Alexand. de Ales par.3.q.42.Soti de Inst.& iure,lib.5.q.5.art.1.Card.in cap.si peccauerit in te.2.q.1.num.20.& cap.1.num.5.2.q.7.Bruni de hæret.lib.4.cap.7. & aliorum, quiuis sit obligatus accusare hæreticum , vel apostatam,aut de hęresi , vel apostasia suspectum; sicut quemcumq. alium delinquentem si delictum existat in damnum publicum Reipub & probare ipsum possit, quod his verbis affirmat D. Thomas citatus . Si crimen, inquit,fuerit tale,quod vergat in detrimẽtum Reipub.tenetur homo ad accusandum,dummodo sufficienter possit probare . Vbi sic ait

27 Caietanus,Caue,inquit,ignorantiam illorum, qui putant neminem teneri ad accusandum, cum quiuis teneatur,si alia via bono publico perfectè consuli nequeat , addit ipse . Nihilo-

28 minus iam diu legitimus vsus obtinuit apud quęcumq. Tribunalia Sancti officij , vt per solum promotorem fiscalem accusatio hæreticorum, vel apostatarum fiat, & quicumq. eos cognoscens satisfaciat præcepto Edicti , & obligationi suæ conscientiæ, si ipsos tantum denunciet . Ita præter alios Iacob. sept.in instit.Cath.cap.4. num.2. & Ioan. Rojas singul. 3. à num.3.vsq.ad 11.estq. res prorsus certa, nulla probatione indigens. Et quidem in no-

29 stro Tribunali Melitensi Sanctæ Inquisitionis haud reperitur omnino , quod vllus vnquam hæreticum,vel apostatã accusauerit; sed stylus perpetuus fuit procedendi per denunciationem. Tradunt etiam Simanc. tit.4 Campeg. in addit ad Zanquin. cap.9.Farin.q.185.n.40. & alij ab ipso relati.

30 Notandum tamen,quod prædictus vsus seu stylus denunciandi tantum , fuerit introductus non tam pro vitando periculo pœnæ talionis, quam incurrit accusans, si non probet (quæ est potissima ratio, cur accusatio sit libera ex l.si cui crimen ff. de accusat.l.qui crimen C.qui accusare non possunt , & cap.super his de accusat. & ex alijs iuribus,excepto casu dicto , vbi delictum est contra bonum publicum &c.)quam pro maiori securitate,&

31 cautela in pertractandis causis Sancti officij. Nam sine dubio securius, & cautius circa eas proceditur, si facta tantum denunciatione per priuatos homines,minister publicus,nempe Promotor fiscalis , & accusandi reum , & probandi eius crimen innixus auctoritate Sacri Tribunalis curam suscipiat,sed de hac re, seu de praxi eius alibi.

Quæ delicta spectantia ad Sanctum officium denuncianda? an prorsus occulta,etiam non præmissa correctione fraterna? an præterita, & iam emendata.

REGVLA CLII.

23 QVæcumq.crimina hęresis,vel apostasiæ aut quoquomodo alterutrã olētia, siue publica, & manifesta,siue omnino occulta , aut sub secreto naturali , vel sub iuramento etiam secreti cognita, obligatione

33 strictissima denunciandi tenemur . Quæ obligatio tunc solum cessat,quando sub sigillo Sacramentali cognoscuntur : secus si pœnitens ad Confessorem accedat non animo confitendi , sed peruertendi ipsum contra fidem Catholicam,vel ad alium finem prauum . Item dicta crimina denuncianda , quamuis iam

34 pręterita, & emendata appareant, vel sit spes aliqua emendationis , si fiat correctio fraterna; quæ nunquam in praxi habet locum respectu hæresis,vel apostasiæ ad hoc, vt denunciatio omittatur.

---

35 DE criminibus publicis , & manifestis adeò, vt iuridice probari possint,nulla est controuersia inter Doctores ; concordant enim omnes citati Regula præcedenti , & citandi cum D.Thoma 2.2 q.33.art.7. & q.68. art.1.circa obligationem,qua astringimur ea denunciandi ob rationes statim exprimendas.

36 Verum de occultis omninò,seu secretis extat non leue dubium,an sint denũcianda,non seruato præcepto de pręmittenda correctione fraterna; vel secus ? Non desunt,qui asserant esse omittendam denunciationem criminis hæresis, vel apostasiæ , quoties est adeo occultum,vt vnus tantum præter delinquentem,illud cognoscat,ita Ioan.Andreas in cap. nouit de iudicijs, Villadiego tract.de hæreticis q.10.præcipue Panormitanus in Clem.nolentes de hæreticis,& alij ; Probant primo ex illo Matth. 18. *Corripe inter te , & ipsum solum* , ergo dum peccatum manet ità occultum , non erit licitum , ipsum iudicialiter denunciare,sed debebit seruari ordo correctionis à Christo Domino ibi præscriptus, aut ad summum progrediendum vsq. ad denunciationem Euangelicam,dic Ecclesiæ , idest Pastori,vt Patri , & non vt iudici . Item quia habetur, vt regula Generalis in iure canonico, *quod delicta occulta iudicio diuino reseruantur*, cap.si sacerdos de officio ordinarij , cap. qualiter, & quando , de accusationibus , cap. Christus 1.quæst.1.& cap.si omnia 6.quæst.1.in particulari pro casu hæresis allegatur dicta

Cc 2 Clem.

Clem. Nolentes,ratione etiam oſtẽditur,quia
38 non eſt exequendum, tanquam licitum id, quod alicui obeſt,& nulli prodeſt; ſed denunciatio iudicialis delicti hęreſis dicto modo occulti eſt nociua delinquenti,cum publicè eum infamet, & non eſt alicui vtilis,cum per eam iudex nihil agere poſſit contra denunciatum inquirendo, aut ipſum interrogando; ergò vti illicita debet prorſus omitti.

39 Tenenda tamen, vt communis, & omnino certa ſententia affirmans, quæ eſt expreſsè Alonſ.3 par. q.72.Soti lib.5.de iuſt.q.5. art.1. in relict.de ſecreto,memb.2.q.5.Alphon.de Caſtr.lib.2.de iuſt.heret.punit,c.25.Simanch.tit. 19.Rojas ſing.1.n.14.Barcheſ.2.2.q. 11. art.4. Suarez de fide diſp. 20.ſec.4:n.7. Martini de Rio diſq.magic lib.5.ſect 4. Toleti lib.4.Sum. cap.5. Sanchez in Decal.lib.2.cap 32.& aliorum. Patet clarè ex triplici capite, primo ex
40 ſcriptura Sacra Deuter.13.ibi.Ne pareat oculus tuus,vt miſerearis,& occultes eũ. De qua perſona non occultanda ſit hic ſermo, oſtendetur Regula ſequenti,nunc tantum ſciendũ, quod agatur hoc loco de Hebręo infideli,qui inducit alium ad idola colenda, & præcipit Deus illum denunciare ſtatim,abſq.vlla miſericordia titulo occultandi,ne infametur:quod pręceptũ cum ſit morale, obligat etiam hoc tẽpore deferre hęretic.occultũ,vt benè notauit Suarez cũ hęreſis comparetur idololatrię à D.Hieronymo ſuper c.18. Ezech. & Oſeæ 10.

41 Patet ſecundo teſtimonijs Sanctorum Patrum, Leonis Papæ ſerm.4. de collectis prope finẽ.ibi ſic Hortamur,inquit,vt hæreticos vbi cumq. latẽtes veſtres Presbyteris publicetis; magna eſt enim pietas perdere latebras,& infra. Non ſinantur latere homines,qui Prophetis,& Sancto Spiritui contradicunt; ac paulo poſt,cauendi, inquit,ſunt,ne cuiquam noceãt prodendi ſunt,ne in aliqua Ciuitatis parte cõ
42 ſiſtant. Similiter D.Ambroſius lib.2. de offic. c.24.in cauſa, inquit,temporali licet tibi ſilere; in cauſa autem Dei,vbi communionis periculum eſt, etiam diſſimulare peccatum eſt non leue. Ex quibus,& alijs,quę omitto,manifeſtè deducitur hæreticum quantumuis occultum eſſe denunciãdum iuridicè ab eo, qui talem ſolus cognouit,nec ſatisfacere ſuę obligationi ſe ipſum fraternè corripiat.

44 Efficaci tandem ratione idem patet, quia dicta denunciatio, etiam de crimine hæreſis ita occulto, expedit valde ad bonum cõmune Eccleſiæ Catholicæ,& ad ſalutem ſpiritualem hæretici denunciati; ergò inſurgit obligatio exequendi eam. Antecedens quoad vtramq partem facile oſtenditur ſoluendo ra
45 tionem in contrarium adductam. Nã quoad primam de bono communi,dato quod iudex non poſſit ex vi talis denunciationis ſtatim cõtra denunciatum per Inquiſitionem particularẽ procedere(quod modo non expẽdimus) poterit tamen ad generalem inquiſitionem, de qua infra maiori cum diligẽtia deuenire, & maiorem cautelam,& vigilantiam circa talem perſonam adhibere,obſeruando prudenter per ſe,vel per alios illius vitam, mores, & verba, ad capienda alia inditia contra ipſum, quæ inuenire facile erit;cum hæreſis mente concepta vix contineri queat, quin exterius prodeat. Vnde etiam ſequitur, vt qui ſuã hæ
46 reſim vni ſoli latenter indicauit, eandẽ ſorti pluribus ſigillatim, & occultè manifeſtet, & tunc ſi iſti ſinguli,vt tenentur;denunciẽt,vel eorum ſaltem aliquis, huius,& illius primi denunciationes licet ſingulares, ſufficient iudici non ſolum ad inquirendum in particulari contra talem hæreticum occultum; ſed ad ipſum etiam aliqualiter condemnandum, vt alibi ex profeſſo contractabitur;ergo denunciatio delicti hæreſis, ſeu apoſtaſiæ dicto modo occulti erit,ſub ſtricta obligatione,vti perutilis,& neceſſaria pro communi bono Eccleſiæ; cui etiã expedit, vt hæreticus non ſit à denunciatione ſecurus,&ſi occultiſſimè vni ſoli ſuam hæ
47 reſim indicauerit.Quoad ſecundam partem de bono ſpirituali ipſius occulti hęretici proueniente ex denunciatione per ſe conſtat; dũ indè futurum ſit, & ipſe magis timeat, & ab errore contra fidem reſurgat; aut ſaltem, vt non communicet cum aliquo, nec in alios errores labatur &c. ergo crimẽ hæreſis,vel apoſtaſiæ quantumuis occultum iuridicè denunciari debet; & non ſufficit correctio, nec denunciatio Euangelica.

48 Quid quod tenetur quis ipſum denunciare,tametſi ſub promiſſione ſecreti naturalis imo,& ſub iuramento ſecretum iſtud ſeruandi cognouerit. Ita ampliant doctrinam traditam citati auctores, præcipuè D Thomas 2.2.q.70 art.1.ad ſecundum, vbi genera iter de
49 quibuſuis delictis ſic ait. Quandoq. inquit, ſunt talia, quæ ſtatim cum ad notitiam hominis venerint,homo ea manifeſtare tenetur,puta ſi pertinent ad corruptionem multitudinis ſpiritualem(vt pertinet hęreſis).vel corporalem; vel in graue damnum alicuius perſonæ, vel ſi quid aliud eſt huiuſmodi,quod quis propalare tenetur,vel teſtificando, vel denunciando.Et contra hoc debitum obligari non poteſt per ſecreti commiſſum, quia in hoc frangeret fidem,quam alteri debet: Hæc D. Thomas.
50 Peculiariter de caſu pręſtiti iuramenti oſtendunt ex iure canonico c. inter cætera 22 q.4. Rojas Suar & alij ſic,quia iuramentũ non poteſt eſſe vinculum iniquitatis,atqui eſſet tale, ſi iurans nõ denunciaret hæreticũ occultum; ergò hunc cognoſcens non aſtringitur iuramento pręſtito tacendi;ſed potius obligatione denunciandi ipſum,etiamſi occultiſſimum.

51 Solus excipitur caſus, quando ſub Sigillo Sacramentalis confeſſionis crimẽ hæreſis,vel apoſtaſiæ innoteſcit alicui, huic nequaquam licet ipſum propalare;cuius oppoſitum tenuit Alberic.in Rubrica,C.de hereſis n.8.cui adhæſit Rainerius relatus ab Archidiacono in cap. Sacerdos de pœnitentijs, diſt.6. qui in hoc ex parte inclinat, & circa idem dubius extitit Altiſiod.lib.4.Summ.tract.6.c.3.q.4. Sed illo
52 rum auctorum ſententia falſa eſt, & erronea, vt meritò qualificant adducti Rojas, & Suar. quia eſt contra communem ſenſum, & vſum Eccleſiæ,& contra Religionem,ac vtilitatem

Sacra-

Sacramenti pęnitentiæ. Sicq. communiter docent omnes tam iurisperiti, quam Theologi cum D. Thoma in 4. dist. 21. q. 3. art. 1. ad 1. & 2. 2. q. 70. art. 2. ad 2. præcipuè Simanchas dict. tit. 19. num. 19. Peña 2. par. Direct. comment. 19. & Farin. de hæresi, q. 197. §. 2. num 46. Inde
53 ostenditur casus hic exceptus; quia Confessarius tenetur ad secretum Sigilli Sacramentalis confessionis ex vi iuris diuini, cui nullū ius humanum derogare potest, vt optimè tradit Suarez loco citato, & tom. 4. de pęniten. disput. 33 sect. 2. ergò illicitum est ipsi peccatum hæresis, vel apostasiæ sub tali sigillo cognitum iudici deferre, si vere pœnitens animo confi-
54 tendi, seu accusandi se accedat.

Prędicta autem exceptio intelligitur etiam quando confessio tantum fuit incepta, quamuis ex causa aliqua postea pęnitēs nō absolua tur, aut differatur absolutio, vel ipsa confessio per accidens non finiatur, vt benè ex mente omnium aduertit noster Fagundez lib. 6 in secundum Ecclesię præceptum, cap 4. n. 24.

55 Hinc tuta conscientia confessarius prudenter faciet, si vbi quis accedit pro consilio extra confessionem petendo circa rem ad Sanctum officium spectantem, antequam hanc in particulari accidens exprimat, inducat ipsum ad confitendum, seu ad habendum animum Sacramentaliter se accusandi, vt eam in confessione sub secreto sigillo audiat; sic ab obligatione, & molestia denunciandi liberabitur Confessarius.

56 Ad hunc effectum tali medio scio in Hispania sæpius vsos fuisse plures de nostra Societate Iesu, maximè religiosissimum, & doctissimum Patrem Magistrum meum Sacræ Theologiæ Raphaelem Grau Maioricensem, vt ab eiusdem met ore de ipso, & de alijs audiui, atq. eodem medio ego huius tanti viri suasione in hac Insula vti consueui.

57 Dixi si verè pęnitens animo confitendi, aut se accusandi accedat; nam secus, si id fingat, intendatq. decipere confessarium, aut corrumpere suis erroribus, manebit hic liber ab obligatione sigilli, cum nulla sit tunc apparentia confessionis Sacramentalis, sed è contra illum denunciare tenebitur: ita optimè Toletus in Summ. lib. 3. cap. 16. §. sed si quis detegat, & Fagundez loco citato. Quocum aduerte re-
58 quiri maximam prudentiam in Confessario ad hoc venandum, an dicto animo, ficto dogmatizandi occultè accedat hæreticus ad confessionem, vt ipsum statim denunciet.

59 Superest tantum difficultas circa hoc punctum, nimirum si delictum occultum hæresis, vel apostasiæ sit iam præteritum, & emendatum, nec timeatur recidiuum, vel si speretur probabiliter emendatio, media correctione fraterna, debeat ne hæc adhiberi? an potius ipsa omissa, statim illud denunciandi obligatio existat? Partem affirmantem de adhibenda correctione fraterna videtur manifestè admittere D. Thomas 2. 2. q. 33. art. 7. vbi sic in
60 corpore Art. ait. Quædam peccata occulta sunt, quæ sunt in nocumentum proximorum, vel corporale, vel spirituale, puta si quis occultè tractet quomodo ciuitas tradatur hostibus, vel si hæreticus priuatim homines à fide auertat; & quia ille, qui sic occultè peccat, nō solum in te peccat, sed etiam in alios oportet statim procedere ad denunciationem, vt huiusmodi nocumentum impediatur; nisi fortè aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionē posset huiusmodi mala impedire). Ita ille; ergò ex mente Angelici Doctoris, si aliquis firmiter iudicet fore, vt per solam secretam correctionem hęreticus emendetur, & infectio errorum eius respectu aliorum impediatur, non debet ipsum denun-
61 ciare; sed prius fraternè corripere. Fundatur in l. saltem caritatis, quæ sine dubio exigit, vt si absq. infamatione proximi, damnum commune, vel priuatum impediri potest, quiuis ab eo infamando abstinere debet; ergo à denūciatione hęretici occulti, si est spes emēdationis eius per solam correctionem; non desunt ex discipulis D. Thomæ, & alij, qui doctrinam eius amplectantur præcipuè Soto de iust. lib. 3. q. 5. art. 5. & Rojas sing. 3. n. 21.

62 Nihilominus pars negans, quod in casu scilicet hæresis, vel Apostasiæ non sit locus practicè loquendo adhibendi correctionem fraternam, vt certa, & omninò tuta, communisq. inter Doctores tenenda est. Ita Simanchas de Cath. instit. tit 19. num. 10. Alphonsus à Castro lib. 1. de iusta hæret. pun. cap. 25. Canus lib. 12. de locis Theol. cap. 9. Petrus Nauarra lib. 2 de restit. cap. 4. nu. 193. Sanchez in Decal. lib. 2. cap. 35 n 47. Auila 2. par. cap. 5. disp. 4 dub. 3. & præter alios Suarez dict. disp. 20. sec. 4. n. 11.

63 Qui aliquo modo ibi intendit conciliare dictas oppositas sententias, vt illa prima D. Thomæ procedat considerato iure naturali, seu caritatis; posterior attento pręcepto Ecclesiastico, contento non in cap. excommunicamus, §. adijcimus, de hæreticis vt volunt aliqui iurisperiti, quos reijcit ipse Suarez, cum nulla ibi mentio de tali præcepto. sed in Edicto Inquisitorum, per quod expresse iniungitur omnibus, vt omissa quauis correctione hęreticum occultum statim denuncient, etiā si per eam speretur probabiliter emendatio illius, aut iam prorsus emendatus censeatur.

64 Predicta tamen conciliatio vtriusq. sententię à Suarez adhibita, quamuis iuxtà Edictum Sanctæ Inquisitionis Hispaniarum videatur fortè admittenda; at iuxtà Edictum, quo hoc Melitense Tribunal, & alia subiecta Sacrę Cōgregationi Vrbis, ex huius pręscripto vtuntur, quodque nos hactenus commentati sumus, non video, qua ratione possit admitti, cum in ipso nullum verbum expresse de omittenda correctione fraterna ante denunciationem.

65 Quare pars negans, cui adhæremus, aliunde efficacibus rationibus in iure naturali strictiori fundatis cum eodem Suarez est à nobis ostendenda. Primò quia, cum delictum hæresis, vel Apostasię magis consistat in actibus internis erroris intellectus, & pertinaciæ voluntatis, quam in dictis, aut factis externis, nunquam per remedium monitionis priuatę, de emendatione eius spes firma concipi po-

terit, nec cognosci certo, an hæreticus vere sit item emendatus, aut emendandus tali medio; sed potius, quod finat, & decipiat, vt alios secreto postea inficiat, erit timendum valde; ergò debet omissa correctione fraterna, licet emendatus appareat, statim ad denunciationem eius iudicialem, ipsum cognoscens accedere.

Secundò quia talis denunciatio fit non so-
66 lum propter emendam fratris; sed etiam, & magis principaliter ad auertendum ingens detrimentum spirituale, quod ex crimine hæresis vniuersæ Christianitati prouenit, ad quem finem non est sufficiens priuata correctio; ergo hęc debet omitti, & hæreticus quantumuis occultus, & emendatus apparens iudicialiter denunciari, etiamsi inde infamatio proximi sequatur; cum ex lege caritatis, & iustitię damnum communitatis præferendum sic damno cuiusuis priuati, per quod soluta manet ratio incontrarium. Tandem quia dictus finis ratione pręmissæ monitionis sępius im-
67 pediretur, eò quod ex ea forsan hæreticus occasionem sumet, se magis occultandi, aut fugiendi ob timorem denunciationis; ergò hæc statim fieri debet, & illa omitti, vti nociua cõmunitati. Peculiariter de denunciando Confessore solicitante pœnitentem, ità tenent Castrus Palaus tract. 4. disp. 9. pun. 10. n. 2. Sousa lib. 1. Aphor. cap. 34. n. 56. & alij, quos citat, & sequitur Diana 4 par. tract. 5. resol. 24.

68 Quinimò etiam dato, & non concesso aliquando cognoscatur certissimè hæreticus occultus iam prorsus absq. monitione priuata emendatus, vel emendandus per eam; adhuc tamen denunciari debet: ità citatus Suarez nu. 12. & Emanuel Moura opusc. 1. de incant. &c. sect. 2. cap. 16. num. 13. vbi sic. Quamuis, inquit, mihi priuato moraliter constet hæreticum occultum esse emendatum, vrgeatque alioqui pręceptum diuinum de non infamando proximum absq. necessitate, etiam coram Ecclesiæ ministris, teneor eum deferre ad Sacrum Tribunal, & iuxta omnes in dubio de eius emendatione, quia decernere, an sit, vel non sit emendatus, iudicium exigit altius, quã
69 priuati. Hæc Moura: cui quoad primum adheret Diana par 4. tract. 3. resol. 61. cum alijs ab eo alibi relatis. Fũdatur autem dicta obligatio denunciandi iam emendatum, tum in pręcepto Edicti Sanctæ Inquisitionis se extendente ad hæreticum etiam præteritum tum in timore recidiui, nisi iudici deferatur ad punitionem.

70 Non obstat illud Pauli ad Titum 3. *Hæreticum hominem post vnam, vel secundam admonitionem deuita*; quod non intelligitur de admonitione priuata fraterna; sed de iudiciali publica. Nam S. Apostolus non dicit hoc ad quoscumq. sed ad Episcopum Titum ad quem ex offitio spectabat hæreticum iudicare, & excommunicatum declarare procedente, vt solet de iure trina monitione, vel vna pro tribus. Vnde particula illa, deuita, significat: fac deuitari ab alijs, vt optimè exponit Simanchas de Cath. instit. tit. 19. nu. 14. & D. Thomas, ac Lyranus ibi interpretantur, no-
71 tatq. Fagundez vbi supra num. 12. Ad illud Matt. 18. si peccauerit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum, responsio D. Thomæ proposita videtur sufficere, quod non habeat locum in hæretico occulto, quia non peccat in te, idest, tantum; sed in alios, & peccatum hæresis sit Deo, & toti Ecclesiæ iniuriosum, ac nociuum. Quamquam Suarez lo-
72 co citato n. 14. omissa hac responsione, & expositione particulæ, *in te*, vt nimis limitata, indicans esse idem, quod coram te, reijcit etiam illam solutionem Salmeronis, & aliorum, quod nomine fratris non intelligatur hęreticus; sed quiuis Catholicus per fidem intra Ecclesiam existens, eò quod præceptum correctionis fraternæ sit naturale, extendatq. se ad quoscumq. etiam infideles. Atq tandem pro legitima so-
73 lutione recurrit ad tres illas rationes, ob quas esse denunciandum statim iudici hæreticum occultum, omissa monitione priuata efficaciter ostendimus. Ob quas etiam rationes constat non habere locum in delicto hæresis oc-
74 culto id, quod pro parte contraria adducitur, est nimirum peccata occulta attento iure canonico esse reseruata iudicio Diuino. Sed quid de auctoritate D. Thomæ. A Patribus valdè doctis, pręcipuè à prænominato P. Ra-
75 phaele Grau, quos circa hoc iussu Illustrissimi D. Inquisitoris Euangelistæ Carbonesij abhinc annis in Prouincia Aragonia per litteras consului, responsum fuit, doctrinam Angelici Doctoris speculatiuè esse probabilem, in praxi vero nequaquam, nec vllo modo posse admitti, cui responso libenter subscripsi.

Quinam denunciandi? qui item habiles, & obligati ad denunciandum, & testificandum in Sancto offitio, an filius contra Patrem, & è contra?

REGVLA CLIV.

76 QVicumq. à fide Catholica quoquomodo declinant Iudicibus Sanctæ Inquisitionis denunciari debent, cuiusuis conditionis, gradus, vel pręeminentiæ existant. Ad
77 denunciandum autem, & testificandum contra istos sunt idonei vniuersaliter omnes homines, tam infideles, quam fideles, siue probi, siue improbi, &c. et inimici licit non probent, tamen tenetur denunciari.

78 Tenetur vero denuntiare ipsos ex officio Inquisitorum officiales, & ministri Sanctæ Inquisitionis iurati; & ex præcepto earumdem Inquisitorum omnes fideles (ad idem infideles, quandoq. cogi possunt) quantumuis consanguinei, vel affines denunciatorum sint; vnde filius tenetur denunciare patrem, & è con-
79 tra. Quamquam nullus obligatur se ipsum deferre, nec complices sui delicti.

80 NOn est cur immoremur in ostendenda prima particula huius Regulę de quibus

bus denunciandis, à fide diuina aliqualiter declinantibus; cum constet iam clarè ex traditis à nobis circa potestatem, seu iurisdictionem Ecclesiæ Catholicæ contra hæreticos, & apostatas, ac etiam contra infideles non baptizatos in varijs casibus, vt in proposita commentatione Edicti Sanctæ Inquisitionis expressimus. Atq. clarius ex traditis prius toto capite tertio, vbi ex professo tractauimus de eadem iurisdictione cuiusq. Inquisitoris, siue Ordinarij, siue delegati in omnes sibi subdi-
81 tos. Hos enim esse ipsi subiectos, & debere eidem denunciari, si declinent à fide Catholica, correlatiua sunt, & correlatiuorum natura ita postulat, vt posito vno ponatur, & alterum.

82 Perpendenda item breuiter sequens Regulæ particula de idoneis ad denunciandum, & testificandum in Sancto officio; ac primò aduertendum coniungi hic obiter, hęc duo à nobis (acturis alibi peculiariter de testibus, & testificationibus) ex occasione, quod denunciator in casu hæresis, seu apostasiæ officium testis agat, & alijs testibus adnumeretur, vt cum communi sententia, & praxi benè notat, præter alios Suarez, de fide disput. 20. sect. 4. n. 9. & Fagundez lib. 6. in secundum Ecclesiæ præceptum cap. 4. num. 12. & sumitur ex cap. in omni de testibus, vbi de hoc agunt Abbas, & Felinus, & Panormitanus; atq. eius vsum precipuè adducunt Zanchinus de hæretic. c. 13. & Simanchas, Cath instit. tit. 19. numer. 17.

83 Quod autem quæcumq. personæ tam infideles, quam fideles, siue honestæ, siue viles, & infames &c. sint habiles ad deferendum, & testificandum in Sancto officio habetur expressè in iure, maximè de his, de quibus poterat esse aliquale dubium, vt de hominibus criminosis, vel de aliquo crimine accusatis, cap. in fidei fauorem, de testibus in 6. & capit. per tuas, de Symo.

84 Similiter de Infidelibus, vt de Iudæis cap. contra Christianos de hęret. in 6. Tertio de infamia, siue iuris, siue facti affectis cap. accusatus, §. licet de hæret in 6. Quarto de socijs,
85 & participibus in crimine hæresis, vel apostasiæ dicto cap. in fidei fauorem de hæret in 6. & cap. r. de confessis.

86 Nam isti omnes, tametsi in alijs causis tàm ciuilibus, quam criminalibus ad ferendum testimonium, vel ad denunciandum, vt in plurimum non admittantur, in causa tamen hæresis, aut apostasiæ merito admitti solent in fauorem fidei Catholicæ, ne ob defectum probationis, tam graue crimen impunitum remaneat iuxta l. in fin. C. de hæret. cap. dilecto & cap. significasti, extra de test. estque communis auctorum doctrina, quam lib. 2. & 4. agendo de probationibus, defensionibus, & exceptionibus tanquam in proprio loco copiosius expendemus, interim legas Ioannem Rojas singul. 188. & sequentibus, & alios ab ipso citatos.

87 Limitationem de solis inimicis, quod hi nõ sint idonei ad testificationem in delicto hæresis, aut apostasiæ (quidquid in contrarium dicat Archid. in c. accusatus nu. 4. de hæret. in 6 citatis testibus id non probantibus) proponunt vt certam, communem, & in praxi receptam Couarr. in quæst. pract. cap. 16. n. 3. Iacob. Septiman. in instit. Cath c. 25. n. 18. Gundisal. de Villa. q. 13. nu. 73. & Ioan. Rojas sing. 199. quia vt communis regula iuris comprehendens quoscumq. casus proponitur, quod inimicus non sit idoneus testis c. repellantur, c. me minimus, cap. si testes. 4. q. 3. & l. 3. in prin. ff. de testibus, nec vllibi in iure ab hac regula casus hæresis excipitur. Sed de hoc alibi etiã pluribus.

88 Sequitur dicendum de obligatis ad denunciandum quod est proprium huius loci, & primò quoad officiales, & ministros omnes iuratos Sanctæ Inquisitionis, quod isti ex officio, seu ex iustitia teneantur denunciare hæreticos &c. per se manifestè patet, traduntq. Dec. lib. 5. crim. c. 30. n. 6 Zanchin. de hær. c. 9. vers. Verum, quia Farin. de hæresi, q. 185 §. 5. n. 69. & Sousa lib 2. Aphor. c. 4. n. 9. Quoad fideles
89 vero quoscumq. astringi hos ex præcepto Inquisitorum, seu ex obedientia ad eandem denunciationem (nec dubiũ vllum, quod ad idẽ infideles per ipsos Inquisitores compelli valeant) docent idem Doctores citati præcipuè Farin. de heresi, q. 197. §. 2 etiamsi obligati denunciare consanguinitatis, vel affinitatis vinculo, vel alio, cũ denunciandis valdè cõiuncti sint, ob rationem iam supra adductam, quod damnum communitatis præsertim maioris sit præferendum damnum priuatæ personæ, aut minoris cõmunitatis; ergo quiuis hæreticum, vel suspectũ de hæresi, etiam sibi coniunctissimũ denunciare tenetur, ne sequatur ex omissione denunciandi detrimentum spirituale Ciuitati, aut Reipub. Christianæ; quamuis inde infamatio denunciati, vel damnum temporale alicuius domus vel familiæ proueniat.

90 Hinc infertur descendendo ad casus particulares, quod teneantur denunciare contra fratrẽ frater, contra vxorem maritus, & è conuerso, discipulus contra Magistrum, subditus contra Superiorem, seu seruus contra dominum; quin etiam filius contra patrem, & è cõuerso Desumitur clarè ex scriptura Sacra Deuter. 13. ibi, si tibi inquit, persuadere voluerit frater tuus, filius matris tuę, aut filius tuus, vel filia, siue vxor, quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis, vt animam tuam clam dicens eamus, & seruiamus Dijs alienis &c. non acquiescas ei, neque parcat ei oculus tuus vt misereąris, & occultes eum. Hactenus ex sacro textu, quibus quid clarius ad probationem totius illationis argumentando circa aliquos ex propositis casibus saltem à paritate rationis.

91 Adhuc ista probatione nõ obstãte, dubitatur an filius teneatur denũciare patrẽ hęreticum? negãter respondet Abuhin eo loco q. 3 quia ibi non exprimitur de oblig. filij cõtra patrẽ, cum exprimatur de obligat. patris contra filiũ, item quia filius debet patri totum, quod est ac proinde maximè obligatur ad amãdũ, & honorandum eum, ergò non potest obligari ad

adipsum infamandum per denunciationem.

92 Rojas sing. 12. num. 3. ait patrem hæreticum esse denunciandum, à filio casu, quo hic inducitur ab illo ad amplectendam hæresim, & non alias.

93 Simanchas vero tit. 29. num. 27. cum triplici limitatione respondet, primo quod filius possit, si vult, denunciare patrem, sed non ad id teneatur. Secundo quod nequeat celare patris hæresim, quando interrogatur a iudice præsertim medio iuramento. Tertio quod obligetur filius eum denunciare, vbi paterna hæresis Reipub. perniciosa esse potest; secus si non sit allatura ei nocumentum.

94 Verum, cum semper debeat præsumi fore, vt dicta hæresis perniciem communitati inferat, eo quod, vt cancer serpit, 2. Timot. 2. in partem affirmantem communiter Doctores inclinant absolutè, & absq. nulla limitatione, quod filius teneatur dnnunciare patrem hæreticum, vel de hæresi suspectum. Ita Caietanus super dicto cap. 13. Deuter. Nauar. in cap. inter verba, & in Summ. cap. 15. Alphons. de Castro lib. 2. cap. vlt. Mascardus de probat. concl. 857. num. 18. Param. de orig. &c. lib. 3. quęst. 8. num. 87. Peña 2. par. Direct. comment. 15. Azor. instit. moral. tom. 2. lib. 2. cap. 2. q. 13. Farin. de hæresi q. 197. §. 2. numer. 40. qui alias refert, & Suarez de fide disput. 20. sect. 4. num. 21.

95 Qui inde efficaciter probat, quia correlatiuorum eadem est ratio, & ideò vnum sub alio comprehenditur, præsertim quod, quamuis obligatio filij ad patrem sit maior, amor tamen patris ad filium soleat esse maior. Argumentum autem de correlatiuis pari modo vim habet in casu vxoris contra virum hæreticum, seù idololatrā, qui non fuit expressus in sacro textu; benè tamen ibi expressum legimus casum viri contra vxorem idololatrā, seu hæreticam. Concordant nihilominus Doctores obligari vxorem ad illum denunciandum. Ita Suarez loco citato, & hoc exemplo confirmat illud filij respectu patris.

96

97 Sed quid de obligatione serui, aut subditi denunciandi dominum suum, vel Superiorem? Ratio dubitandi est, quia si hic sit legatus Papæ, vel Episcopus, aut maioris dignitatis, non videtur ille obligandus ad denunciandum, cum talis superior non subsit Iurisdictioni Inquisitorum loci, seu Prouinciæ, sed solum habeat immediatum Iudicem Summum Pontificem; ergo &c.

98 Docet tamen optimè Suarez ibidem nu. 25. dictum Prelatum à suo seruo, seu subdito, sicut à quouis alio, qui ipsum hæreticum, aut suspectum de hæresi cognoscit, denunciari debere Inquisitori Prouinciæ, vt hic eumdem statim deferat Summo Pontifici, & si est periculum fugæ, vel infectionis, sine mora carceri tradat, vt iam alibi diximus, vide Simanch. de Cath. instit. tit. 25. à n. 7.

99 Quæ obligatio denunciandi clarè colligitur ex cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. ibi, *si sciuerint, vel nouerint* vtiq. ex denunciatione alorum &c. Vniuersaliter autem quod quiuis superior, seu Prælatus in casu hæresis debeat denunciari à suo subdito, constat manifestè ex doctrina D. Thomæ 2. 2. qu. 33. art. 4. vbi quærit.

100 Vtrum quis teneatur corrigere Prælatum suum? & respondet affirmanter de correctione fraterna, quæ est actus caritatis cum moderatione debita; atqui in casu hæresis, vt resoluimus supra non est locus practicè loquendo, vllius correctionis fraternæ, sed tantum denunciationis iudicialis obligatoriæ, ergo in dicto casu subditus, aut seruus, vel famulus suum Prelatum, aut superiorem, vel dominum denunciare tenetur.

101 De limitatione in fine Regulę posita, tantùm superest dicendum, nempe de non prodēdo se ipsum, neq. socios sui criminis. Quoad vtramq. partem tractat egregie de ea Suarez loco citato num. 18. & 19.

102 Ac primo quod nullus teneatur se ipsum prodere, seu denunciare, docent vt certum Syluest. verb. denunciatio, Simanchas tit. 41. num. 3. Peña 3. par. Direct. comment. 12. & Suarez, sumiturq. ex illa Regula iuris, *non dico, vt te prodas* cap. Quid aliquando de pœnitentia dist. 1. apud Chrysostom. homil. 31. ad Hebręos. & 41. ad Populum. Inde conuincitur, quia nemo cogitur procedere contra se ipsum; nam esset obligatio maximè repugnans ipsi naturæ.

103 Atq. hinc fit, vt etiam interrogatus generaliter hæreticus occultus, non teneatur se prodere, quia talis interrogatio non fit ei, vt reo, sed vt testi, seu denunciatori aliorum. Ita præter Suarez idem Simanch. tit. 41. num. 12. Caiet. 2. 2. q. 70. art. 1. & Soto relect. de secreto memb. 2. q. 7.

104 Contra præcedentem resolutionem nequaquam obstat id, quod habetur in Concil. Biterrensi capite primo per hec verba, *vt omnes* inquit, *qui sciuerit se vel alios in crimine labis hæreticæ deliquisse compareat veritatem dicturus*. Nam vt Suarez vbi supra cum Peña par. 2. Direct. comment. 10. exponit, verba Concilij aliter accipi debent ab vnoquoq. respectu sui, atq; respectu aliorū, cū respectu aliorū contineant preceptū absolutum respectu verò sui concessionem conditionatam; nā ibi agitur de tempore gratiæ, intra quod sponte veniētes, & se accusantes, si non fuerunt præuenti; cum magna indulgentia tractantur.

105 Quoad alteram partem de socijs delicti potest esse aliquale dubium; quia sæpius iudex non solum iuridice interrogat; sed etiam iustè torturam principali infligit pro complicibus delicti cognoscendis; ergo tenetur eos reuelare.

106 Respondet tamen cum distinctione optimè Suarez dicto num. 19. & absolutè ait quod non teneatur quis denunciare nec prodere complices sui criminis, etiam quando interrogatur à Iudice competente, si non vt reus sed vt testis, seu vt denunciator interrogetur, ita etiam Castrus Palaus de hæresi tract. 4. di-

107 sput. 2. pun. 4. n. 11. Ratio est quia moraliter loquendo, non potest quis manifestare socios delicti

delicti, quin manifestet se ipsum, cum ratio ipsa complicis, seu socij delicti dicat relationem ad alterũ, & ex cognitione vnius sequatur cognitio alterius v. g. si Petrus denunciat Paulum socium sui criminis, postea Paulus interrogatus vt reus tenebitur denunciare Petrum; ergò Petrus denuncians Paulum, virtute denunciat se ipsum; Vndè cum hæc sint inseparabilia, sicut non se ipsum, vt diximus, ita nec socios sui criminis, quis denunciare tenetur, etiamsi à iudice interrogetur tantũ, vt denunciator, vel vt testis.

108 Si verò iuridice interrogetur à iudice cõpetente aliquis, vt reus circa complices delicti sui, sine dubio eos ipsi manifestare tenetur. Ratio est quia in tali casu sic interrogatus non se ipsum prodit; sed iam aliunde denunciatus de suo crimine supponitur, & cum iudex habeat suam intentionem fundatam, iusq. interrogandi de Socijs criminis, ad huius integram cognitionem, & iustitiam completè exercendam obligatur ille ipsos ei reuelare. Ita idem Suarez, & Castrus Palaus ibidem.

Cuinam denunciandum, maximè vbi sunt plures Inquisitores inter se independentes, vel ordinarius loci etiam Edictum Sanctæ Inquisitionis publicet? & an ei sine tali publicatione?

REGVLA CLV.

109 Delicta contra fidem nullatenus iudicibus secularibus denuncianda, neq. Prælatis Religionum licet commissa ab eo-
110 rum subditis. Satisfit autem præcepto denunciandi, vbi sunt plures Inquisitores, etiam inter se independentes, cuiuis eorum denun-
111 ciatio fiat: Excipe si peculiaris causa fidei à Papa alicui sit commissa, huic & non alteri
112 circa eam denunciandum. Si alicubi desint Inquisitores, talia delicta Episcopis, seu ordinarijs denuncianda, siue publicent Edictum, siue non publicent. Imo quãuis adsint Inqui-
113 sitores, satisfacies quandoque, si Ordinario denuncies: attendenda tamen cuiusq. loci consuetudo, vnde in Regnis, & Dominijs, vbi est Sanctum officium Hispaniæ, sicut etiam in hac Insula Melitensi solis Inquisitoribus denunciatio facienda.

---

114 Titulus præsentis Regulæ, sub terminis in eo expressis à nullo, quod legerim proponitur; coincidit tamen cum illo circa quæstionem de competentia iudicis in causis fidei, ab omnibus proposito, & à nobis iam alibi declarato: coincidit etiam cum illis duobus adductis ab Antonio Sousa l. b. 1. Aphorism. cap. 2 & 3. nimirum, quænam sit Inquisitorum Iurisdictio in se, & cum iurisdictione Episcoporum comparata? Item qua ratione plures Inquisitores, aut ipsi simul cum Episcopis procedant? ex quorum decisione saltem per consequentiam aliqua huc spectantia desumentur relictis alijs alibi opportu-
115 nius expendendis. Ac primo illud de nõ denunciandis criminibus cõtra fidem vlli Iudici seculari, educitur facile, & euidenter ex cap. vt Inquisitionis officium, §. prohibemus, de hæreticis in 6. vbi sic dicitur. Prohibemus quoque districtius Potestatibus, Dominis Tẽporalibus, & Rectoribus, eorumq. officialibus, ne ipsi de hoc crimine (cum merè sit Ecclesiasticum) quoquomodo cognoscant, & iudicent &c. & ibi infligitur excommunicatio ipso facto violantibus hanc prohibitionem, atque reseruatur Papæ in constit. Iulij III. incip. Licet à diuersis, relata per Peñam in fine direct. in qua idem ipsis prohibetur, traditque Farin. cum innumeris penè Doctoribus, quos ipse pro hac doctrina certa copiosè citat; ergò ex vi iuris, & ex mente eorumdem Doctorum non sunt denuncianda delicta hæresis, vel apostasiæ iudicibus secularibus, quandoquidem de eis cognoscere nequaquam possunt.

116 Quod neque prælatis Religionum denunciari debeant peccata contra fidem diuinam, quamuis patrata ab eorum subditis; desumitur manifestè ex Bulla Pauli V. incip. Romanus Pontifex adducta à Laertio tom. 3. Bullar. vbi disponitur, nè Superiores Religionum contra subditos suos procedant in causis hæresis, vel apostasiæ, sed iudicium istarum Inquisitoribus fidei relinquant; ergo consequenter disponitur ibi, ne delicta contra fidem dictis Superioribus denuncientur, sed Inquisitoribus, iudicibus tantum competentibus ab eo tempore, quo dicta constitutio Pauli V. prodijt. Inquisitorum, inquit, Sousa dicto capit. 2. numer. 8. iurisdictio in causis fidei, aut contra fidem inducentibus suspitionem, priuatiua est Prælatos Regularium, respectu suorum subditorum.

117 Quidquid esset ante illud tempus, quod ex dispositione Pij IV. in Bulla incip. Pastoris &c. daretur locus præuentionis, & possent talia delicta, vel Inquisitoribus, vel Prælatis Religionum liberè denunciari.

118 Nota in ea constitutione Pauli V. circa denunciationem sic disponi §. 3. *Volentes inquit*, & expressè mandantes, vt ipsi Religiosi possint, *& debeant omnes, etiam ordinum huiusmodi professores de hæresi suspectos, Inquisitoribus, vel Ordinarijs locorum vicinioribus liberè denunciare, absque eo quod Superiores prædicti personas denunciandas, & causas perquirere; vel quoquomodo id impedire, vel retardare audeant, seu præsumant*; & paulo infra § 5. post medium sic. *Nec non professores, fratres, & Religiosos supradictos, quos hæresis labe infectos, vel suspectos, etiam in visitatione esse nouerint, absque alia consultatione cv proprijs Superioribus, facienda, eisdem Inquisitoribus, vel Ordinarijs locorum vicinioribus respectiue denuncient* Quę omnia ex se ipsis manifesta sunt, & rem præsentem clarè ostendunt.

Facilis

119 Facilis item est resolutio particulę, quæ in nostra regula sequitur, nempè quod satisfiat præcepto denunciandi, vbi sunt plures Inquisitores, cum dependentia, vel sine ea inter se, cuicumq. eorum crimina ad Sanctum officium spectantia denuncientur.

120 Nam casu, quo diuersi reperiuntur in eadem prouincia, seu in eodem loco deputati à Sede Apostolica, possunt ex speciali fidei fauore, omnes simul, vel singuli separatim pro vt ipsis magis expediens videbitur procedere, vt patet ex textu manifesto in cap. vt officium de hæreticis in 6. illis verbis, *Mandamus quatenus vbiq. in præfata Prouincia simul, vel separatim, aut singulariter, pro vt negotij vtilitas suadebit, contra hæreticos &c. procedatis, & ibi*: Glossa in figuratione casus; afferuntq. Ioan. à Rojas singul. 27. num. 3. & Ferd. de hæresi q. 186. §. 2. num. 24. cum alijs multis ab eo relatis; ergo consequenter adimplebitur præceptum denunciandi, cuiuis eorum denunciatio fiat.

121 A præcedenti tamen doctrina vnus excipitur casus, quando scilicet, quamuis plures sint Inquisitores in eodem loco, vel Prouincia, ad aliquam specialem fidei causam peculiaris ibi Inquisitor à Papa deputatur: Nam sicut tunc nullus illorum potest de tali causa cognoscere, præter deputatum, vt patet ex cap. vt nostrum, de appellationibus, & cap. studuisti, de officio delegati, atque tradunt Peña 3. par. direct. q. 46. Côment. 95. & Farin. vbi supra num. 25. cum varijs ab ipso citatis: ita huic soli circa eam facienda est denunciatio, & non adimpletur præceptum denunciandi, si alteri denuncietur, quia alijs generalem iurisdictionem habentibus, pro ea causa facultas procedendi interdicta manet.

122 Sed quid si alicubi nulli adsint Inquisitores particulares delegati? certissimum est denunciari debere delicta contra fidem Episcopis seu ordinarijs locorum, siue isti publicent Edictum Inquisitionis, vt tenentur, siue non publicent. Ratio est, quia ipsi sunt in crimine hæresis competentes Iudices, & quidem quoad subditos suos, ex vi etiam iuris diuini ordinaria iurisdictione, vt iam alibi ostendimus.

123 Quoad exemptos verò iurisdictione delegata iuxtà textum expressum in cap. ad abolendam in fine, §. si quis vero, extra de hæreticis, & afferunt prętef alios, P. Molina de iust. tract. 5. disputat. 28. numer. 2. & 3. Farin. ibidem numer. 6. & 7. Sousa lib. 1. Aphor. cap. 3. num. 3. ergo si in Dięcesi non sint peculiares Inquisitores delegati, dictis Episcopis, seu Ordinarijs crimina hæresis denunciari debent.

124 Imò etiamsi adsint tales Inquisitores in Prouincijs adimplebitur præceptum denunciationis quandoq. Episcopis, seu Ordinarijs locorum delicta contra fidem denunciando, nempe quoties in Bullis, aut Decretis Summorum Pontificum, tam his, quam illis conceditur facultas de causis fidei separatim cognoscendi; vt in Bulla paulo ante citata Pauli V. incip. Romanus Pontifex, in qua circa causas fidei contra Religiosos assignat iudices competentes, Inquisitores, vel Episcopos seu ordinarios locorum, & pręcipit, vt his, vel illis denunciatio fiat.

125 Similiter in Bulla Sixti V incip. Cæli, & terræ, in qua §. 3. tam Episcopus, seu Ordinarijs, quam Inquisitoribus tribuitur facultas procedendi contra Astrologos iudiciarios; & pari modo in alia Vrbani VIII. incip. Inscrutabilis, confirmante, & ampliante illam Sixti V.

126 Item in constit. Gregorij XV. incip. Vniuersis, per quam Confessarios quemuis pœnitentem ad turpia solicitantes Inquisitoribus, & locorum Ordinarijs tamquam Iudicibus à Sede Apostolica delegatis subijcit; & sic de similibus casibus vbicumque in Bulla, vel Decreto alicuius Papæ exprimitur.

127 Equidem de dicto casu solicitationis, quod possint Ordinarij separatim ab Inquisitoribus, cognoscere, seu inquirere, docent Castrus Palaus tom. 1. tract. 4. disp. 9. pun. 1. numer. 9. & pun. 10. num. 4. ac Diana par. 4. tract. 5. resol 52. imo de quouis casu Sanctæ Inquisitionis absolutè tenent Syluest. verb. hæreticus, §. 2. num. 10. Rojas Singul. 2. numer. 2. Simanchas de Cathol. instit. tit. 25. num. 4. Glos. & Panorm. in cap. ad abolendam, de hæreticis, & alij multi; probantq. ex iure cap. Præsidentes, cap. statutum, cap. Inquisitores, de hæreticis in 6. ergò adimplebitur præceptum denunciandi delicta contra fidem, si ordinario loci, seu Episcopo denunciatio fiat.

128 Quæ vltima consequentia omnino certa apparet ex præcepto seu Decreto Sacræ Inquisitionis Romanæ incip. Vniuersis &c. infra addurendo, in quibuscumque locis, & pro quibuscumque casibus Sanctæ Inquisitionis.

129 Nihilominus attendenda est consuetudo, cuiusq. Ciuitatis, seu Dięcesis. Dubiũ autem excitari potest, vti excitat Diana vbi supra an in Regnis, & dominijs Sanctę Inquisitionis Hispaniæ possint Episcopi separatim ab Inquisitoribus de criminibus contra fidem cognoscere, maximè de crimine dicto solicitationis? & consequenter an sit eis facienda denunciatio.

131 Ratio dubitandi præcipuè circa crimen solicitationis est, quia constitutio Gregoriana, vt patet ex contextu litteræ absolutè omnibus Episcopis quorumcumq. Regnorum concedit, vt simul, vel separatim ab Inquisitoribus, de dicto crimine cognoscant; ergo &c. Vnde hanc constitutionem Gregor. XV. cum Castro Palao dicto punct. 1. non fuisse in Regnis Hispaniarum receptam asseruimus supra cap. 16. Regul. 129.

132 Nihilominus dato etiam, quod fuerit recepta, vt volunt alij, maximè in Regno Lusitanię, adhuc in hoc, sicut in alijs, in quibus obseruatur fundatio Sanctæ Inquisitionis Hispanicæ

panicæ

panica, ex consuetudine antiqua, & ex priuilegio Sedis Apostolicæ nequeunt Episcopi separatim ab Inquisitoribus de criminibus contra fidem inquirere, & consequenter non satisfacias præcepto denunciandi, si illis delicta contra fidem deferas, cum solis Inquisitoribus, vbi est Sanctum officium Hispanicum, ratione dicti priuilegij denunciari debeant.

133 De quo priuilegio, & de dicta Consuetudine affirmant P. Molina vbi supra num. 12. Peña par. 3. Direct. q. 52. comm. 101. Sanctarellus de hæresi cap. 40. dub. 2. num. 15 Barbosa in collect. tom. 3. lib. 5. tit. 2. cap. 17. nu. 3. & alij.

134 Peculiariter autem asserunt Sousa in annotat ad Bullam Greg. XV. num. 21. & Fagundez in 2. edit. de præceptis Ecclesiæ par. 2. lib. 4. cap. 3. num. 97. per eam Bullam non reuocari priuilegium concessum Generali Inquisitori Lusitaniæ aduocandi ad se omnes causas hæresis, & consequenter causam solicitationis, etiamsi tractari cœperint coram Ordinarijs, qui illi obedire debent, sicut & Generali Inquisitori Hispanię, quoad dictam aduocationem, & tradere Inquisitoribus Regnorum illorum omnes scripturas, seu processus, vt causæ fidei à solis Inquisitoribus tractentur; Episcopis tamen assistentibus per procuratores, cum voto, vt audio, decisiuo in causis respectiuè suorum subditorum, & attigimus proleg. 11. num. 13 ergò in dictis Regnis Hispaniarum, & Lusitaniæ solis Inquisitoribus delicta contra fidem denunciari debent. Lege Dianam dicto tractatu 5. resol. 52.

135 Ad rationem autem dubitandi cum eodem Diana, & alijs respondetur, Gregorianam illam, & alias Bullas, ac iuris canonici capita, quibus conceditur facultas Episcopis, aut iniungitur eis, vt de causis fidei cognoscant, deberi intelligi de quibuscumq. locis, & Regnis, in quibus non existit Sancta Inquisitio Hispanica, vbi, vt diximus, satisfacies præcepto denunciandi, si ipsis Episcopis crimina contra fidem denuncies.

136 Qui qualiter teneatur communicare processus cum Inquisitoribus talium locorum, vel è contra isti illis? qualiter etiam ab vtrisque deueniendum ad prolationem sententię? coram quo item comparendum, si simul, & eodem tempore ab Inquisitore, & ab Ordinario denunciatus citetur? & alia diuersa dubia, quæ huc videbantur spectare, opportunius infra expendentur.

137 Hic tantum restat dicendum vnum verbum de huius Insulæ Melitensis vsu, iam diu per multos annos legitime recepto, quod soli Inquisitori pro tempore denunciatio delictorum contra fidem quorumcumque fiat, & nullo modo Episcopo; seu Ordinario huius loci.

138 Qui vsus non dubito, quod fundari inceperit in clausula illa Breuis Apostolici, quo Dominus Petrus Duzzina V.I.D. fidei Inquisitor primus ex sola delegatione fuit constitutus in hac Insula, vt iam Proleg. 14. tradidimus, nempe. Ita tamen quod vbi contingat procedi contra fratres, & milites prædictos &c. procedas vna cum Episcopo Melitensi, & cum assistentia Magni Magistri, & Prioris Ecclesiæ Hospitalis Sancti Ioannis Hierosolymitani, ac Vicecancellarij pro tempore existentis, si interuenire voluerint. Quo vero ad alios præfatos per te ipsum iuxtà formam Sacrorum Canonum &c.

139 Tentauit aliquando Curia Episcopalis denunciationes in causis fidei recipere, sed nostrum Tribunal Sanctæ Inquisitionis vehementer ei restitit, finemq. intentum prorsus impediuit. Atq. hæc pro re præsenti sint satis, cum alibi iam pluribus a nobis explicata.

Quando denuncianda delicta contra fidem? An statim, vel intra terminum aliquorum dierum? Quid si transiuit annus à publicatione Edicti?

REGVLA CLVI.

140 Attenta natura rei, & ex vi iuris naturalis ac diuini, maximè si sit periculũ fugæ &c. statim absq. vlla mora denunciare ea quisq. tenetur: imo hic ferè semper non absoluendus à Confessario, nisi prius Inquisitori denunciet.

141 Ex vi Edicti Sanctæ Inquisitionis facienda est denunciatio intra terminum aliquorum dierum, v.g. 12. vel 9. aut 15 secundum variam interpretationem particulæ, *quanto prima*, in eo appositæ.

142 Nec refert, quod Inquisitor particularis Edictum non publicauerit, aut iam annus à die publicationis transierit: cum per Edictũ seu Decretum Sacræ Congregationis Vrbis, olim publicatum, quod se habet, vt lex perpetuo durans, denunciare constringamur.

143 Et terminus 12. dierum à die notitię habitæ delicti computari debeat.

---

144 Primam partem Regulæ, attenta scilicet natura rei, & ex vi iuris naturalis, & diuini &c. nullus Doctorum, quod inuenire potuerim, in particulari expendit; per se tamen notam, & prorsus certam iudico cum diuersis à me circa ipsam diuerso tempore consultis viris scientissimis, præcipuè Illustrissimis DD. Inquisitoribus Chigio prędecessore, & Gorio præsenti.

145 Atq. inde efficaciter probo, quia vbicumque ius naturale, & diuinum pręcipit, de procuranda salute spirituali Gregis Dominici, aut cuiusuis proximi, vt in illo Actor. 20. Attendite vobis, & vniuerso Gregi &c. & in illo Eccles. 17. mandauit vnicuiq. de proximo suo, & in similibus, ibidem continetur vtriusq iuris strictissimum præceptum, non solum prosequendi illico, absq vlla mora destructores dictę salutis, quales in primis sunt hæretici, aut

aut suspecti de hæresi; sed etiam cooperandi ad hanc persecutionem, eos statim iuridicè denunciando.

146 Quod ita exequendum, præcipuè quando est periculum fugæ, vel maioris infectionis hæresum &c. à paritate, vel maioritate rationis sic ostenditur; nam licet non sit sub Inquisitoris iurisdictione Episcopus, si hic tamen deprehendatur hæreticus, vel de hæresi suspectus, & sit periculum fugæ, aut maioris damni spiritualis in populo, potest, & tenetur Inquisitor statim, non expectato responso Summi Pontificis, ad carcerationem eius procedere, & à quouis id deprehendente denũciatio eiusdem pari modo debet fieri, vt supra cum Suarez de fide disp. 20. sect. 4. num. 25. & cum alijs diximus; ergò quanto magis quiuis alius hereticus iurisdictioni Inquisitoris subiectus, si sit periculum fugæ &c. etiam statim absq; vlla mora ei denunciari, & ab ipso carceribus tradi debet.

147 Quod addo de non absoluendo Sacramẽtaliter obligato ad denunciandum, nisi prius delictum contra fidem Inquisitori denunciet, attingit breuiter solus, quod legerim; Stephanus Auila tract. de censur par. 2. cap. 7. disp. 3. dub. 7. vers. Tertio sequitur, quod cuius hæc sunt verba cum doctrina generali pro alijs materijs:

148 Verum est, inquit, quod in rebus grauioribus, prçcipuè si pœnitens sit homo ordinarius, curandum est, vt prius denunciet, & hoc licet nondum incurrisset excommunicationem; quia si prius obtinuerint absolutionem, facile solent id omittere. In casibus autem Inquisitionis remittendus est pœnitens, vt prius denunciet, vt præcipitur in Edicto Inquisitorum; hæc ille.

149 Atq. hoc, quod vltimo loco dicit de præcepto Edicti Inquisitorum, intellige iuxtà formam illius, quod publicari solet in locis Hispanicæ Inquisitionis; at in Edicto, quod iussu Sacræ Congregationis in hoc, & in alijs locis publicatur, nequaquam tale preceptum continetur. Quare attendenda est qualitas cuiusq personæ; ideò moderatè dixi in Regula, fere semper; atq sic iudicant viri docti à me Consulti, & Illustrissimus D. Inquisitor Gorius.

150 Sequitur agendum de tempore denunciandi, attenta dispositione præfati Edicti Sacræ Congregationis, in quo non exprimitur si legas diligenter copiam originalis ab Vrbe huc transmissam, & in Archiuo Sancti officij Melitensis asseruatam, certus terminus aliquorum dierum, intra quos facienda sit

151 denunciatio; sed apponitur ibi particula, *quanto prima*, Latinè, *quam primum*, quæ quamuis alias importare soleat spatium triũ mẽsium in magnis, & duorum in paruis, l. in fraudem, §. fiscalibus, ff. de iure fisci, & tradit Barbosa, tract. 5. de Diction. vsu frequentioribus, cum Alberic. in suo Dictionario, verb. quamprimum, & cum specul. de alleg. & disp. §. post hoc autem, n. 9. in fine.

152 Pro præsenti tamen materia causarum fidei in nostro Edicto ad multo pauciores dies reducitur eius significatio nempè iuxta Edictum, seu Decretum Sacræ Congregationis statim adducendum, ad duodecim tantum, quatuor pro primo, quatuor pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio, ac peremptorio termino: fortè alicubi reducta fuit eiusdem significatio vti sine dubio arbitrio Inquisitorum fieri potest, ad dies quindecim, vel ad solos nouem, pari modo pro triplici termino æqualiter tripartitos.

153 Verum quid si iam annus à publicatione Edicti transiuit, & ob negligentiam Inquisitorum, vel ob aliam causam denuo non publicatur, manet ne adhuc obligatio ex vi eius denunciandi Hoc dubium proponit, & discutit Diana par. 4. tract. 5. resol. 41. præcipuè in casu solicitationis, sed pari modo procedit in reliquis casibus Sanctæ Inquisitionis.

154 Supponit ille Edictum Inquisitorum esse annuale (quæ suppositio an vera sit infra dicetur) ita vt duret per integrum annum cum singulis annis publicari soleat, quo supposito si denuò non publicetur, affert primo ipse sententiam Freitæ tract. de Confess. solicit. q. num. 44. affirmantis, adhuc esse ex natura rei obligationem denunciandi; non contra tamen censuras, & alias pœnas (de quibus vltimis Regulis huius capitis) ab omittente denunciationem.

155 Hac autem sententia reiecta, benè idem Diana asserit, quamuis denuò non publicetur Edictum à particulari Inquisitore, obligari nihilominus sub censuris, & pœnis vnumquemque ad denunciandum ex vi saltem præcepti Sacrę Vniuer. Inquisitionis Romanæ, die 3. Ianuarij 1623. iniuncti; quod affert ipsemet Diana per extẽsum in fine 4. par. fol. mihi 494. & visum est oportunum hoc loco integrum proponere estq. tenoris sequentis.

156 Illustrissimorum, & Reuerendissimorum DD Cardinalium Inquisitorum Generalium præceptum.

De hæreticis, seu de hæresi suspectis Sancto officio propalandis.

157 Octauius Episcopus Prænestinus Bandinus; Carolus tit. S. Cæsarei Madrutius, Io: Garsia tit. S. S. quatuor Coronatorum Millinus, Fabritius tit. S. Augustini Verallus, Gaspar tit. S. Crucis in Hierusalem Borgia, Fr. Fœlix Centinus tit. S. Anastasię Asculanus, Scipio Cobellutius tit. Sanctę Susannæ, Fr. Desiderius Scaglia tit. S. Clementis de Cremona, Ludouicus tit. S. Laurentij in Damaso, Ludouisius, Presbyteri, & Ludouicus S. Adriani Diaconus de la Vallette, nuncupati miseratione diuina S. R. E. Cardinales in vniuersa Republica Christiana aduersus hereticam prauitatem Inquisitores Generales à sancta Sede Apostolica specialiter deputati.

148 Vniuersis, & singulis Christi fidelibus, tam Ecclesiasticis, quam secularibus vtriusq. sexus cuiusuis status, gradus, ordinis, conditionis & præeminentiæ existentibus, & quacumq. digni.

dignitate, & auctoritate etiam maxima fulgentibus, harum serie, ac tenore auctoritate nostra, & huius nostri officij, qua fungimur in hac parte præcipimus, & mandamus, quatenus infra duodecim dies proximè computandos, quorum primos quatuor pro primo, & reliquos quatuor primis quatuor immediatos pro secundo, & vltimos quatuor pro tertio termino, & peremptorio, ac trina monitione canonica assignamus omnes, & singulos hæreticos, seu de hæresi quomodolibet suspectos, de quibus notitiam habuerint, debeant nobis, vel Reu. Commissario nostro quoad habitantes in Vrbe, quo verò ad alios extra Vrbem, & vbiuis locorum degentes, Inquisitoribus, vel locorum Ordinarijs, vel eorum Vicarijs Generalibus, sub excommunicationis maioris latæ sententiæ pœna; quam in contrarium facientes ipso facto incurrant iudicialiter propalare: cuius excommunicationis maioris absolutionem S.D.N. Papæ, & nobis reseruamus. Certificantes huiusmodi conscientiæ suæ immemores, ac dictam excommunicationis pœnam contemnentes quod contra ipsos, tanquam contra hæreticorum fautores, alias pro vt melius visum, & iuris fuerit, procedetur. Ideò &c. Dat in nostra, & officij Sanctæ Romanæ Vniuersalis Inquisitionis Congregatione, die 3. Iauuarij 1623.

159 Aliqua hic diligenter notanda pro maiori rei intelligentia. Primo, quod iniungitur per verba præcedentia à Sacra Congregatione Vniuersalis Inquisitionis Romanæ, esse præceptum perpetuum, & habere vim Decreti, seu Edicti, licet sub nomine præcepti proferatur: nam sæpè in iure Præceptum, & Decretum, ac constitutio pro eodem sumuntur, vt benè aduertit Tuschus verb. Preceptum concl. 480. nu. 4. & 11. patetq. clarè ex Bulla Sixti V. circa agitationes taurorum relatam à Gutierez lib. 5. canon. 99. cap. 7. num. 36. in qua, postquam ipse Sixtus retulit constitutiones quasdam Pij V. & Greg. XIII. sic ait. ***Nos vt Romanorum Pontificum præcepta, pro vt decet inuiolabiliter obseruentur***. En qualiter constitutiones Pontificum vocat præcepta, ergo ità hoc Decretum seu Edictum Vniuersalis Inquisitionis Romanæ vocatur præceptum.

160 Secundo nota non solum dictum præceptum Decretum, seu Edictum Sacræ Congregationis Romanæ, sed etiam quæcumq. alia Edicta particularium Inquisitorum esse perpetua, & non habere minorem vim, quam leges Canon. cum Apostolica Auctoritate ferantur; & quamuis videantur præcepta ab homine; tamen quia Tribunal, à quo procedunt, perpetuum est, ideò per modum legis perpetuo durant, sicut de Bulla Cenæ Doctores communiter affirmant; ergo transacto anno à die publicationis eorum, & si denuò nõ publicentur, adhuc ex vi ipsorum, sub censuris insurgit obligatio denunciandi, ita Suarez de fide disp. 20. sect. 4. num. 11. Fagundez de præcept. Ecclesiæ, par. 2. lib. 4. cap. 3. num. 31. Auila de censur. par. 2. cap. 5. disp. 5. dub. 5. conclus. 3.

161 Qui tamen etiam videtur inclinare in illam suppositionem Freitæ, & Dianæ de qua supra, quod Edictum Inquisitionis sit annuale, ex ea coniectura, quod semel singulis annis publicetur.

162 Verum hæc coniectura nullius momenti est, nam quidquid sit de Edicto Tribunalium Inquisitionis Hispanicæ, in reliquis Tribunalibus subiectis Sacræ Congregationis Vrbis, ex eius præscripto ter in anno, scilicet in Aduentu, in quadragesima, & ad festum Corporis Domini, Edictum publicari debet; & quãuis istę publicationes omittantur; ipsum tamen semper obligat ad denunciandum; quia perpetuum est. Sicq. etiam tenet Sancius in Selectis disput. 11. num. 62. in casu solicitationis.

163 Nota tertio terminum duodecim dierum de quo in Decreto, seu Edicto proposito, ibi Præcipimus, vt infra duodecim dies proxime computandos, &c. ac similiter in alijs Edictis Inquisitorum esse inchoandum à die primo habitæ notitiæ delicti contra fidem, ita Diana dict. tract. 5. resol. 41. cum Suarez de censuris, disp. 20. sect. 3. n. 14.

164 Qui ibi egregiè assignat differentiam inter ignorantem, & impeditum legitimè, quod hic sublato impedimento teneatur statim denunciare, quia dum durabat impedimentum decurrebat ei terminus 12. dierum, nequaquam vero illi, dum aderat ignorantia delicti; sed incepit ei à die, quo notitiam ipsius habuit: Quidquid Freytas citatus in contrarium dicat.

165 Superest adhuc dubiũ, an teneatur qui ex vi Edicti Inquisitorum anticipare denunciationem per aliquale tempus ante impletum terminum 12. dierum in aliquo casu v.g. si cognoscens delictum, & existens vbi est Tribunal Sanctæ Inquisitionis, seu commoditas denunciandi, sit discessurus statim ad regionem longinquam, in qua per mensem eam non habebit, debeat præuenire denunciationem? Sancius dict. disp. 11. n. 60. tractãs dubium in casu solicitantis Confessarij partem negantem probabilem asserit, & probabiliorem affirmantem.

166 Sed ego hanc vt prorsus veram admitto, cum Suarez tom. 4. in 3. par. disp. 36. sect. 5. n. 5. Fagundez par. 3. lib. 1. cap. 6. numer. 3. Paulo Layman Theol. moral. lib. 5. tract. 6. capit. 3. num. 9. Diana dicto tract. 5. resol. 29. & cum alijs.

167 Qui communiter idem tenent de præcepto communionis tempore Paschatis, qui enim pręuidet tunc futurum impedimentum, vt Eucharistiam sumere nequeat, tenetur præuenire tempus, & prius ad eam accedere.

168 Similiter de præcepo audiendi Sacrum in die festo, præuidens quis fore vt non possit ipsum audire ab hora sexta ad nonam, debet anticipare, & audire circa horam tertiam; ergo pari modo de præcepto denunciandi ex

vi Edicti. Atque his in presenti materia circumstantia temporis satis explicata manet.

Vbinam delicti contra fidem facienda denunciatio? & an ob damnum imminens excusetur quis ab obligatione Inquisitorem adeundi, vel ei denunciandi?

REGVLA CLVII.

169 Coram Inquisitore, siue Ordinario, siue Delegato, aut in Tribunali eius crimina contra fidem sunt vt in plurimum denuncianda, atq. adhunc effectum quisque, ea cognoscens ipsummet Inquisitorem audire tenetur.

170 Verum pro qualitate personæ denunciaturæ, vel pro rubore fẹmineo euitando, aut pro damno quouis imminente repellendo, expedit sępè quod committatur Assessori, vel alteri ministro, vt denunciationem alibi recipiat, nimirum, vel in domo talis personæ, vel in templo, aut in Cappella remota, vel in alio loco magis occulto.

171 Quamquam autem ob dictum periculum quandoque quis denunciationem differre poterit, raro tamen ratione ipsius ab ea exequenda omnino excusabitur.

---

172 Omnes ferè Regulæ huius particulæ ex se ipsis notæ sunt, & vix indigent declaratione; ac multo minus probatione. Innotescit enim ex se, & ex vsu quotidiano, quod coram Inquisitoribus, quicumq. sint, delicta hęresis, vel apostasiæ denunciari debeant, & ipsos personaliter adire pro executione huiusmodi denunciationum constringamur.

173 Quod primo fundatur in Edicto Sanctæ Inquisitionis pro quibuscumq. Tribunalibus à Sacra Congregatione Vrbis præscripto, in cuius prima clausula ita habetur: *Debbano al Sant'offitio reuelare, e notificare*, nomine autem Sancti officij præcipuè intelligitur persona Inquisitoris, vt patet, ergo ei, seu coram eo delicta contra fidem immediatè, aut coram solis alijs officialibus, etiam constituentibus Sanctum officium, si ipsi Inquisitori ita placuerit, denunciatio facienda.

174 Item fundatur in Bullis, aut Decretis Pontificijs, quibus iniungitur denunciatio ista, præsertim in Decreto Sacræ Inquisitionis Romanæ, Regula precedenti adducto, incip. Vniuersis, & singulis &c. ibi, debeant nobis, vel Reu. Commissario nostro &c. iudicialiter propalare &c. ergo vt in plurimum quiuis denunciaturus Inquisitorem adire, eiq. delicta contra fidem denunciare tenetur.

175 Sed iam de limitatione, quæ sequitur in Regula per particulam, *Verum pro qualitate personæ &c.* Quis enim non videat, quod sæpius expediat per Commissarium, Assessorem, vel alium ministrum Sancti officij denunciationes, aut testificationes de causis fidei alibi, quam in loco Tribunalis recipiantur? si modo aliquando aliter fieri nequit, vt si accipienda sit depositio monialis, aut personæ infirmæ iacentis in lecto. Ita docent loquentes de casu solicitationis (par est ratio, aut maior de alijs casibus) Sancius in Select. disp. 11. nu. 45. Acugna quęst. 12. num. 14. Diana par. 4. tract. 5. resol. 19.

176 Et alij asserentes fẹminas egregias, & nobiles teneri testificationis causa in solicitatione adire Inquisitores, id enim nimis durum non est ob bonum Religionis, nisi clausura, vel infirmitas, aut alia causa iustta excuset. Verba ferè sunt ipsius Dianæ.

177 Posset autem esse causa iusta, nimius rubor fẹmineus, aut timor magnus vxoris, ne vir rixas excitet, aut minus inijciat, vbi sciuerit eam adisse Inquisitorem, vel Tribunal Sancti officij: tunc sine dubio recipienda denunciatio in aliquo Templo, vel Cappella remota, aut in loco occulto, vel taliter in publico vt nulla persona, nec famula, neq. socia denunciantis percipere talem actionem valeat,

178 nempe, si fẹmina stans ad ianuam Sacristiæ coopertam panno aliquo, vt solet, coram Sacerdote Confessario, quasi cum ipso de rebus conscientiæ agat interim ministris Sanctæ Inquisitionis aliundè introgressis, & non apparentibus denunciationem proponat. ita aliquando recepta fuit depositio cuiusdam fẹminæ ad ianuam nostræ Sacristiæ me presente, & excogitante talem locum, & modum denunciandi, qui valde placuit D. Inquisitori, & alijs officialibus Sanctę Inquisitionis, cum per ipsum, & rubor fẹmineus, & periculum cuiusuis damni à viro, vel ab alia persona inferendi facile propellatur, ergo executioni sæpè mandandus.

179 Adhuc nihilominus dubitari potest, an excusetur quis à denunciatione, si ex ea timeat damnum notabile sibi, aut consanguineo, vel magno amico &c. inferendum? Bis excitat hoc dubium Diana dict. tract. 5. resol. 19. & magis particulariter resol. 36. ac semper in sola materia solicitationis, sed congruenter extendas licet ad quascumq. materias. Pro vtraque parte sunt varij Doctores, pro negante, quod scilicet non excusetur, Bonacina in tract. variarum disp. 6. pun. 1. §. 3. numer. 6. & pun. 3. num. 11 Freytas de Confess. solic. quęst. 12. n. 19. Diana citatus, & alij, quę tutior est, & sine dubio verior.

180 Pro affirmante verò Sancius in dict. disp. 11. num. 55. Lezana in Summa quæst. Regul. cap. 19. numer. 34. Sousa lib. 1. Aphor. cap. 34. & alij. Ex quibus vix est vllus, qui non statim limitationem adiungat, inclinando in oppositum.

181 Verum quia res est valde practica, & per difficilis, visum est opportunum, mentem aliquorum proprijs ferè cuiusq. verbis exprimere. Anton. Sousa ita num. 58. Regulariter, inquam, excusatur fẹmina solicitata à denunciando, si ex denunciatione ei sequatur mors, membri

membri abscissio, vulnera, notabilis famæ, vel honoris iactura, amissio maioris, vel magnæ partis bonorum, aut hæc consanguineis, & affinibus, vsq. ad quartum gradum probabiliter euentura timeantur) hæc ille.

182 Quæ magis exprimit nu. sequenti 59. Vt quis, inquit, dicatur sufficienter timere prædicta mala taliter quod à denunciando deobligetur, sufficit quod probabiliter proximè euentura credantur, facileq. eis occurri non possit, & qui illa minatur, possit, ac solitus sit illa, aut similia exequi): sic ibi.

183 Atq magis limitando num. 60. addit. Si ex omissione enunciationis fidei bonum perilitetur, non potest omitti denunciatio, licet inde denuncianti aliquod ex prædictis malis, vel periculis eueniat, hactenus Sousa, & egregiè, vt solet.

184 Diana item dict. resol. 19. sic limitat. Aduertant inquit, Confessarij, quod in hoc cauendum est, ne trepidetur à timore, vbi timor non est, & ideo suadeant mulieri, non esse inhonestum comparere coram Inquisitoribus pro Catholicæ fidei defensione, ad denunciandum taliter delinquentes. hæc ille cum Peyrino de priuil. Min. tom. 2. const 4. Gregor. XV. §. 9 nu. 28. sed non requiritur dicta comparitio coram Inquisitore, cum possit à ministro eius a ibi in loco occulto, seu modo secretissimo à nob.s paulo ante expresso denunciatio recipi.

185 Imo si hæc sit cõtra Confessarium solicitantem, de qua loquuntur Peyrinus, & Diana, casu quo fœmina solicitationi consentit, & renuit vllo modo comparere, neq coram ministro Inquisitionis poterit illum sufficienter denunciare medio alio Confessario per scripturam iuratam, accepta ad id auctoritate ab Inquisitore, vel ab Episcopo, vt patet ex epistola de mandato Papę directa ad Archiepiscopum Neapolitanum, quam affert ibidem Diana resol. 31. & nos iam alibi tradidimus.

186 Ex quibus apparet in praxi ferè nunquam reperiri dictum periculum damni alicuius, & esse merè imaginarium timorem eius; ergò ob ipsum non est omittenda denunciatio delictorum contra fidem.

187 Freytas item vbi supra quæst 12. num. 19. contra Sancium in select. disp. 11. n. 55. meritò affirmat, quod tenearis denunciare hæreticũ, aut de hæresi suspectum, etiamsi ex denunciatione aliquod damnum amico tuo maximo proueniat; cum multo maior amicus sit Deus, & dici soleat, amicus vsque ad aras; atq. damna, quæ cõmuniter ex omissa denunciatione sequuntur Reipub. Christianæ præualeant, & præferri debeant quibuscumq incommodis priuatarum personarum. Quare con-

188 cludendum ea doctrina, qua concludimus Regulam, nimirum quod quamuis ob dictum periculum aliquandiu denunciationem differre valeas, rarò tamen ab ipsa alicubi exequenda excusaberis.

Quonam modo, seu sub qua forma facienda denunciatio, vt sit iuridica, & satisfaciat quis præcepto denunciandi?

REGVLA CLVIII.

189 Dvplex denuncianti iniungendum iuramentum, alterum de veritate dicenda; alterum de non reuelandis vlli gestis inter ipsum, & Inquisitorem, Denuncians itẽ

190 interrogandus de tempore, & loco commissi delicti contra fidem, quoties commissũ, quibus circumstantijs, qui sciant, & qua ratione ipsi nouerit.

191 Erit autem denunciatio iudicialis, seu iuridica, sufficiensq ad satisfaciendum præcepto denunciandi, si facta fuerit à persona præsente in scriptis, aut verbis, vel ab absente per litteras, dummodo hæc fide sit digna, litterasque signauerit; ac firmauerit iuramento; Se-

192 cus verò si sint absque subscriptione, seu nomine auctoris: imo de his nulla habetur cura in Sancto officio, neque inseruiunt Iudici ad inquirendum in particulari.

---

193 Actus denunciationis semper inchoandus à iuramento iniungendo denunciaturo de veritate dicenda in omnibus deferendis, & interrogandis, atque finiendus cum altero iuramento de seruando secreto circa cuncta gesta inter ipsum, & Inquisitorem, seu ministros Sancti officij recipientes denunciationem, vsus vtriusq. ita seruatur in hoc nostro Tribunali Melitensi, vt credo similiter seruari eum in quouis alio. De priori iuramento prę ter alios agit Sousa lib. 2. Aphor. cap. 4. num. 4. de posteriori Ludouicus à Paramo de origine Sanctæ Inquisitionis, lib. 3. quæst. 8. numer. 26.

194 Post factam depositionem delicti scribente Notario Sancti officij; quod denunciator debeat interrogari de circumstantijs temporis loci &c. tractant benè ijdem Sousa, & Paramus locis citatis Simanc. de Cathol. instit. tit. 64. ac præ cæteris Eymer. par. 3. Direct. tit. de secundo modo procedendi in causa fidei, & ibi Peña Comment 15. Verba Eymerici sic habent.

195 Interrogabit, inquit, eum, vnde scit esse vera, quę denunciauit, & an viderit, vel audierit. Si dicat se vidisse; interrogabit, vbi vidit, & quando, & quoties, & per quem modum, & qui erant præsentes; si dicat, quod non vidit, sed audiuit, interrogabit eum Inquisitor, à quibus audiuit, & vbi, & quando &c. formando articulos de quolibet prædictorum singulariter, & diuisim: ita ille.

196 Iam denunciatio quod sit iuridica, seu iudicialis, ac sufficiat pro adimplendo præcepto Edicti de criminibus contra fidem deferendis Inquisitori, si fiat personaliter, seu à persona præsente in scriptis, aut verbaliter, nul-

lus est locus dubitandi secundum auctores
citatos, præcipuè Eymericum vbi supra, &
Sousam ibidem num. 3.
197 Qui aduertũt debere recipi denunciatio-
nem coram duabus personis religiosis, seu ho-
nestis iuxta cap. vt officium, de hæreticis in 6.
Sed ad validitatem, & iustitiam eius id non
requiri, sed tantum ad decentiam quandam
si commodè fieri potest, optimè testatur Peña
dicto Comment. 15. vers. quod vero hic, Ratio
est quia neq. in dicto cap vt officium, neq. ali-
bi in iure cautum, vt dum recipitur denun-
ciatio adsint necessario testes vel alij, præter
Inquisitorem, aut ministrum Sãcti officij eam
acceptantem, & Notarium scribentem, pate-
bitq. ex dicendis, vers. sequenti.
198 Dubitari verò potest an ita etiam sit de
denunciatione factâ à persona absente per lit-
teras, quia isti non videntur posse fieri tot præ-
dictæ interrogationes, circa delicti circumstã-
tias, quæ vt vidimus, necessariò denuncia-
tori faciendæ? Nihilominus esse iuridicam, &
199 sufficientem ad seruandum denunciandi
præceptum, & ad procedendum contra de-
nunciatum, denunciationem per litteras re-
ceptam ab homine absente, modo hic sit fide
dignus, & scripta in litteris proprio iuramen-
to firmauerit, ac subscripserit, meritò tuentur
citati Doctores, maximè Simanch. Cathol. in-
stit. tit. 43. num. 10. Farin. de hæresi q. 185. §. 5.
num. 66. Sousa vbi supra, num. 5. Nec obstat
ratio dubitandi, nam etiam per litteras fieri
possunt quæcumq. interrogationes, etiamsi
necesse sit sæpius scribere, & rescribere.
200 Tandem quid si per litteras, aut scriptu-
ras occultè missas, aut proiectas absque sub-
scriptione seu nomine denunciantis de crimi-
ne contra fidem cum expressione testium, qui
ipsum nouerint, quis denuncietur? Ludoui-
cus Paramus de origine Sanctæ Inquisitionis
lib. 3. quæst. 6. num. 91. & sequentibus copiosè
hoc discutit, & tandem concludit posse tunc
Iudicem contra denunciatum procedere vo-
cando, & examinando dictos testes.
201 Verum oppositæ senteutiæ adhæreo cum
Simanc. in Enchirid. tit. 21. num. 8. & Farin.
loco citato num. 68. cuius hec sunt verba, sed
tutius, inquit, est etiam quod in schedula sine
nomine transmissa sint testes nominati, non
procedere ad eorum examen, est enim res
multum suspecta, & ita regulariter seruatur in
supremo Vrbis, totiusq. Christianæ Reipublicæ
Sanctæ, & Generalis Inquisitionis Tribunali:
202 hæc ille. Atq. à fortiori non debet Inquisi-
tor procedere contra denunciatum per dictã
schedulam, in qua nulla sit expressio testium;
quia daretur improbis ansa infamandi impu-
nè quoscumq. voluerint.
203 Quidquid tamen sit de facultate Inquisi-
toris in dicto casu procedendi; illud certum
est per similes schedulas sine nomine occultè
missas nullo modo satisfacere quemquam
præcepto denunciandi, neq. effugere pœnas
contra non denunciantes, vt habetur expres-
sè in fine Edicti per illa verba (*Auuertendo
ch' à questi nostri precetti non sodisfaranno, ne
s'intendano sodisfare quelli, che con bollettini,
ò lettere senza nome, e cognome de gli authori,
ò in altra maniera incerte (delle quali niun cõ-
to si tiene nel Sant'Offitio) pretendessero rim-
lare i delinquenti)* hæc ibi iam à nobis supra
in Latinum translata.

---

*Quanam pœna contra nolentes denunciare
delicta fidei opposita, vel denunciantes
falsò, aut non legitimè?*

REGVLA CLIX.

204 Contrahunt primò excommunicatio-
nem ipso facto quicumq. non denun-
ciantes crimina contra fidem, nisi ignorãtia,
aut iusta causa excuset. Fiunt item suspecti
205 de hæresi ob omissam denunciationem ma-
ximè si cum hæreticis, quos denunciare de-
bent, familiariter tractent. Imò sic tractantes
fautores hæreticorum probabiliter præsumi-
tur, & vt tales damnandi. Easdem etiam pœ-
206 nas incurrunt denunciantes illa; sed non iu-
ridicè per schedulas sine nomine denuncia-
207 toris. Tandem qui falsò denunciant in
Sancto officio contra aliquem puniendi pœna
talionis iuxta probabiliorem sententiam.

---

208 De contractione huius excommunica-
tionis agit Peña in Direct. par. 2. co-
ment. 2. sed non probat complete ex Grego.
IX. extrauagante, quę incipit, *excommunica-
mus*: nam ibi nõ fertur excommunicatio ipso
facto, sed ferenda dicitur his verbis, excom-
municationis sententia procedatur vt benè
aduertit Suarez de fide disp. 20. sect. 4. nu. 18.
209 patet tamen esse latam tum ex edictis par-
ticularium Inquisitorum, tum ex illo manda-
to, seu Decreto Sacræ, & Generalis Inquisitio-
nis Vrbis supra adducto, incip. Vniuersis, &
singulis &c. atq ex vi ipsorum incurritur ipso
facto; nisi ignorantia, vel alia legitima causa
excuset, vt cum eodem Peña 2. par. Direct.
comm. 18. affert, ibidem Suarez.
210 Pręterea, quod fiat suspectus de hæresi
qui denunciationem omittit, sicut qui veri-
tatem nulla causa excusante occultat, vel in
iudicio interrogatus scienter negat, docent
benè Peña 2. par. Direct. quæst. 56 comment.
81. & Farin. de hæresi quæst. 197. nu. 38. cum
alijs ab ipso relatis, præcipuè Alphonso de
Castro de iust. hæret punitione lib. 2. cap. 25.
211 affirmante talem suspicionem esse violentã;
quod vt nimis rigorosum meritò reijciunt, &
tantum esse vehementem concedunt Castro
Palaus de hæresi tract. 5. disp. 3. pun. 4. nu. 21.
& ante eum Rojas sing. 5. n. 17.
212 Admitto tamen, vt probabile id, quod ipse
addit. num. 18. fore scilicet violentam dictam
suspitionem, si non denuncians hæreticum
quem talem cognoscit, & non excusatur de-
nunciare, cum eo conuersetur, ipsique sit ni-
mis familiaris, & amicus, citat pro se Hostien-
sem, & alios, ac ostendit ex illo psal. 17. cum
peruer-

peruerso pèruerteris, & ex alijs similibus.

213 Sed quid de fautoria? ex Doctoribus alij negant, vt Simanc. de Cathol. instit. tit. 25. n. 11. alij affirmant, vt Peña 2. par. Direct. quęst. 53. comment. 78. nolentes scilicet denunciare nulla existente causa, quæ excuset, esse fautores hæreticorum, vt tales puniendos, & hoc secundum, vt probabile saltem admittēdum,

214 Imo vt certum cum Decian. in tract. crim. lib. 1. cap. 51. num. 35. Farin. vbi supra num. 47. Castro Palao loco citato, & cum alijs, vbi quis ex officio, vel ex iuramento præstito tenebatur denunciationem non omittere. Ratio est, quia hæc fautoria fundatur in præsumptione; at de quouis, & multo magis de officiali, aut de familiari Sanctæ Inquisitionis omittente debitam denunciationem hæretici, potest non sine fundamento præsumi, quod omittat in fauorem ipsius hæretici, vt hæreticus est; ergò tanquam fautor hæreticorum habendus est, & puniendus, vt saltem alijs pęnis prudenti Inquisitoris arbitrio, vt concludit Suarez ibidem.

215 Quod diximus de præsumptione hæresis, & de fautoria respectu nolentium denunciare delicta contra fidem, pari modo intelligi debet de denunciantibus non iuridicè per schedulas sine nomine, & cognomine auctoris; quia isti, vt ostendimus ex penultima clausula Edicti, se ita habent acsi nullo modo denunciarent, neque pręcepto denunciandi satisfaciunt; ergò censentur suspecti de hæresi, & fautores similiter hæreticorum.

216 Restat dicendum vnum tantum verbum circa denunciantem falsò in Sancto officio, quem puniendnm pœna talionis benè tradit post alios Farin. de hæresi q. 188. §. 2. num. 45. & ostendit primo ex Bulla Pij V. in ordine 5. vt ipse citat, vers. monemus, præterea, il secōdo, secundum quam generaliter in quouis crimine denunciantes per calumniam pęna talionis puniri debent; quanto magis in crimine hæresis adeò infamatorio.

217 Item efficacius sic, quia si testis, qui vocatus ad se examinandum falsum contra aliquē deponit, tali pœna est plectendus, multo magis eadem plecti debet, qui sponte se defert Tribunali Sanctæ Inquisitionis, & alium calumniosè denunciat, sed de his alibi copiosius.

Ab excommunicatione contracta ob omissam denunciationem delicti contra fidem quisnam potest absoluere:

REGVLA CLX.

218 EXcommunicatio lata ob denunciationem omissam delicti contra fidem reseruata est illi, qui ipso facto excommunicauit: vndè ipse solus, vel ei superior in materia fidei poterit iustè, & valide ab ea absoluere, postquam excommunicatus denunciauerit, non licitè antea.

219 Quin etiam executa iam denunciatione à quocumq. vtente priuilegio Cruciatę, vel simili alicui Religioni concesso absolutio huiusmodi excommunicationis impertiatur, erit valida, & licita.

220 PAtet clarè de reseruatione istius excōmunicationis ex Edicto cuiusq. particularis Inquisitoris; ac simul de potestate absoluendi ab ipso reseruante solò, aut ab alio in causis fidei, ei superiore; ibi: *E della detta scommunica, e pene, nelle quali i disubedienti incorreranno, non possa alcuno esser assoluto se non da Noi, ò dal supremo Tribunale del Sāto offitio di Roma.*

221 Similiter ex prrecepto, seu Decreto illo supra adducto Vniuersalis Inquisitionis Romanæ, incip. Vniuersis, & singulis, ibi, cuius excommunicationis maioris absolutionem S.D.N. Papæ, & nobis reseruamus &c. neque hoc maiori indiget probatione.

222 Quod obligatus denunciare crimen contra fidem, antequam excommunicationem Edicti contrahat, à nullo sit absoluendus, quousque denunciauerit, tradimus iam supra Regula 156. vers. Quod addo cum Stephano Auila; nunc verò expendimus, casu quo iam ipsam contraxit, & dicimus cum eodem Auila, cum Sancio in select. disp. 11. num. 62. Aegidio Trull. in Bulla Cruciat. lib. 1. §. 7. cap. 2. dub. 9. num. 11. & Diana 4 par. resol. 36. quod non debeat absolui, antequam denunciatio fiat.

223 Atq. hoc intelligitur etiā respectu habentis iurisdictionem ad absoluendum (si à non habente absolueretur, vt per se manifestè patet, esset illicita, & inualida absolutio) siue ex iure, aut officio, siue ex priuilegio Cruciatę, vel alicui Religioni concesso, siue aliunde eam habeat. Probatur, quia in te tanti momenti non est ita facile credendum promittenti se illicò denunciaturum; & quidem supposita iam excommunicatione incursa, censetur fieri iniuria parti, nempe Inquisitori, si antequam ei satisfiat per denunciationem, excommunicatus absoluatur.

24 Cōfirmari potest ab exemplo, quia si quis censuram contraxit ob retentionem concubinæ, non debet absolui, nisi prius sit expulsa, nec sufficit, quod promittat expellere, vt egregiè docent Suarez de censur. disput. 7. sect. 5. num. 45. Sotus in 4. dist. 22. q. 2. art. 3. Guttierrez in qq. Canon. lib. 1. cap. 5. n. 30. & alij; ergo pari modo in casu pręsenti.

225 Post adimpletum verò denūciationis præceptum quiuis Confessarius ex vi priuilegij poterit ab excommunicatione Edicti contracta absoluere, vt bene testantur Sancius, dict. disp. 11. num. 64. & Diana idem resol. 29. cuius hæc sunt verba.

226 Quod si, inquit, fęmina, quæ iam censuram incurrit, denūciationis pręceptum adimpleat, poterit virtute Bullæ Cruciatæ à quocumq. Confessario absolui à censura; nam satisfacta parte absoluendi priuilegium ab omnibus censu-

censuris traditur in Bulla, vel à Regularibus virtute priuilegiorum; nec indiget fœmina fateri Inquisitoribus in Sacramento penitentiæ, nec extra, se negligentem fuisse in denunciatione, quod est valde obseruandum, quotidianum, & hoc procedit in omnibus sibus Edicti: hec; in quibus res præsens probata manet.

HActenus de commentatione totius Edicti S. Inquisitionis, & de toto primo libro ex illis quibus diuiditur vniuersum hoc opus nostrum de Consultore Sancti Officij, seu de multicibus Regulis pro eo formando: ex traditis hucusq. centum sexaginta, formatus, ni fallor, sufficienter existit circa qualificationem; cum ex eis attentè perpensis facile elicere possit, dictum vel factum quodcumq. sit hereticale, nec ne? an & qualiter spectet ad Sanctum officium. Ad quæ etiam inseruient non pauca dicenda in sequentibus libris.

Laus Deo Opt. Max. Sanctissimæq. Deiparæ Virgini Mariæ.